ILLVSTRISSIMI VIRI

PETRI DE MARCA

ARCHIEPISCOPI PARISIENSIS

DISSERTATIONVM

DE CONCORDIA

SACERDOTII ET IMPERII

SEV

DE LIBERTATIBVS

ECCLESIAE GALLICANAE

LIBRI OCTO.

QVIBVS ACCESSERVNT EIVSDEM AVCTORIS

DISSERTATIONES ECCLESIASTICAE

VARII ARGVMENTI.

Nec non IVSTI HENNINGII BOEHMERI Selectae observationes libros de Concordia illustrantes.

In hac novissima editione adiiciuntur CARMINI FIMIANI *Adnotationes in* PETRI DE MARCA *Concordiam & Opuscula, atque Animadversiones in selectas* BOEHMERI *Observationes.*

TOMVS SECVNDVS.

NEAPOLI

APVD VINCENTIVM VRSINVM MDCCLXXI.

SVMTIBVS FRANCISCI ORIAE.

SVPERIORVM FACVLTATE.

DE CONCORDIA
SACERDOTII ET IMPERII,
S E V
DE LIBERTATIBVS ECCLESIAE GALLICANAE
DISSERTATIONVM
LIBER TERTIVS.

CAPVT PRIMVM.

Quid ſint Eccleſiae Gallicanae, quid libertas earumdem?

SYNOPSIS.

I. Quid ſit libertas Eccleſiae Gallicanae, libro tertio diſſeritur. Vnde fluxerit appellatio Eccleſiae Gallicanae. Variae provinciae in unum Dioeceſeos corpus compactae. Permiſſa ſynodorum Dioeceſeos congregatio. Inde factum, ut Epiſcopi ab invicem per Dioeceſes ſive regionum tractus diſtincti ſint. Vnde Epiſcopi Gallicani, id eſt, Dioeceſeos Gallicanae. Gallicanae Eccleſiae apud Hilarium Papam.

II. Eccleſia Gallicana apud Gregorium Magnum; quae deinceps ab omnibus ſcriptoribus celebrata. Aliquando regiam dignitatem ſignificatione ſua complectitur.

III. Quid ſit libertas illius Eccleſiae. Variae ſignificationes libertatis eccleſiaſticae proponuntur; quae ſignificat in Evangelio liberationem a peccato & a lege Moſaica, ſcriptoribus eccleſiaſticis libertatem convenienti, vel aliquas immunitates perſonarum & rerum.

IV. Libertas conſtituta eſt a Felice III.

in eo, ut Ecclesia sinatur uti legibus suis in caussis Dei.

V. Hanc libertatem extendit Gregorius VII. ad capita politiae in dissidio cum Henrico. Ecclesia libertate donata a Christo non debet subiici servituti. Ex consilio Geffridi vitanda est discordia, quum agitur de libertate Ecclesiae, vel de regni consuetudine.

VI. Libertas Ecclesiae constituitur a synodo Ephesina in observatione canonum & consuetudinis antiquae. Explicatur species canonis Ephesini de Ioanne Antiocheno Patriarcha, qui Metropolitani Cyprii ordinationem sibi asserebat. Verba canonis nove expenduntur, & docetur, ad ceteros etiam Patriarchas pertinere.

VII. Inde haustum nomen libertatis ecclesiasticae apud Gallos. Quod magnopere invaluit tempore Caroli VI. quum Ecclesia schismate vexata variis oneribus premeretur. Quo sensu dicatur a Christo collata Ecclesiae. Haec libertas Clericis & laicis indulta. Res & nomen libertatis Ecclesiae Gallicanae vigebant tempore B. Ludovici. Antea dicebatur libertas canonica.

VIII. An libertates istae recte dicantur privilegia. Iura eximia Ecclesiarum πρεσβεῖα dicuntur in synodo Nicaena: quae privilegia reddit interpres. Qua voce usi summi quoque Pontifices & Leo Imperator. Primatus quoque Romani Pontificis dicitur Privilegium. Haec privilegia dicuntur canonica. Cur ea privilegiis Apostolicae sedis augeri vellent Episcopi Gallicani, ex Hincmaro. Ambigua vox privilegii minus frequentem eius usum reddit in hoc negotio.

ORdo rei, quam tracto, nunc a me postulat, ut hoc libro tertio edisseram, quid libertas Ecclesiae Gallicanae significet. Quod recte praestari non poterat, donec iacta essent illa fundamenta, de quibus hucusque actum est. Duo capita his verbis continentur, quae discutere sit operae pretium, nempe quid Ecclesiae Gallicanae, & quid libertatis nomine intelligatur. Quibus dispositio veteris Ecclesiae nondum perspecta est, Ecclesiae Gallicanae appellatio displicet, quasi membrum aliquod a reliquo corpore avulsum significaret. Sed observandum est, Episcopatus Christiani unitatem non dividi, etsi per plures provincias spargatur: quia omnes Ecclesiae & nexu caritatis & officio communionis cathedrae principali beati Petri coniunguntur (1). Porro Ecclesiae per provincias ab Apostolis ab exemplum imperii divisae, in unum Dioeceseos corpus coaluerunt. Dioecesim quum dico, eo sensu eam dictionem usurpo, quae tunc in civili & Ecclesiastica administratione locum habebat, scilicet pro tractu quodam & diversarum provinciarum collectione, quae Praefecto praetorio aut eius Vicario parebat. Occidentis imperium sex & aliquando plures huius generis complectebatur: quarum una erat Dioecesis Galliarum, XVII. provinciis constans. Primi omnium Valens, Gratianus & Valentinianus Imperatores Episcopis unius Dioeceseos ad exemplum iudicum & honoratorum concesserunt, ut non solum in singularum provinciarum synodis, sed etiam in generali totius Dioeceseos synodo in unum corpus iure ordinario, sine mandato speciali, coire possent. Quod egregie probatur e lege

(1) Vide supra l. 1. c. 3. §. 1. & seqq.

ge inserta Codici Theodosiano, cuius haec sunt verba (2). *Qui mos est caussarum civilium, iidem in negotiis ecclesiasticis obtinendi sunt; ut, si qua sint ex quibusdam dissensionibus levibusque delictis ad religionis observantiam pertinentia, locis suis & a suae Dioeceseos synodis audiantur*. Huius loci sensum scholio suo Anianus perturbavit, quum synodum Dioeceseos pro uniuscuiusque Episcopi conventu capi existimavit. Absurde, ut dixi, quum integrae & solidae Dioeceseos synodum heic pro more imperii intelligi oporteat. Has Dioeceseon & regionum synodos Concilium Constantinopolitanum aliquot annis postea (scilicet anno CCCLXXXI.) canone suo confirmavit. Ex ea Dioeceseon divisione manavit mos, ut illi Episcopi non amplius provinciis tantum distinguerentur, sed Dioecesibus, & Conciliis Dioeceseon. Inde frequens mentio Episcoporum Illyrici, Italiae, Hispaniae & Africae. Inde etiam Galliarum, seu mavis *Gallicani Episcopi* passim occurrunt, etiam ante constitutas synodos generales Dioeceseon: quia scilicet extraordinario Principum imperio in unum conventum aliquando cogebantur. Cuius rei probationem petere possumus e Concilio Parisiensi anni CCCLXII. cuius epistola synodica ad Orientales Episcopos, damnatum a se fuisse Concilium Ariminense & Saturninum Episcopum Arelatensem, docet his verbis: *Saturninum excommunicatum ab omnibus Gallicanis Episcopis caritas vestra cognoscat*. Concilii etiam Gallicani meminit synodus Illyrici habita anno CCCLXVII. iis litteris, quas ad synodum Asianam dedit; quibus testatur, se omnino eadem sentire de fide cum duobus Conciliis; quorum *alterum Romae, alterum habebatur in Gallia* (3). Et ne singula testimonia singillatim persequendo taedium lectoribus adferam, sufficiet observasse, *Galliarum* Episcopos, aut *Gallicanos*, seu *per Gallias constitutos*, a Pontificibus Romanis dici eos, qui Galliarum Dioecesi continerentur, & a ceteris Dioecesibus Occidentis, scilicet Hispaniae, Africae, Italiae & Illyrici, distinguerentur; ut videre est in Concilio Taurinensi, & in epistolis Zosimi, Caelestini, Novella Valentiniani, Leonis & Gelasii epistolis (4). Meminit etiam Gallicanarum Ecclesiarum Hilarus Papa anno CCCCLXII. (5).

II. Obscurius deinde Gallicanae Dioeceseos nomen fuit; quia ob diversa Francorum, Burgundionum, Wisigothorum, & Italiae regna, in plures partes discerpta fuit. Emersit tamen felicioribus auspiciis sub Ecclesiae Gallicanae appellatione, ut eam vocavit Gregorius Magnus in epistola ad Augustinum Anglorum Episcopum: *Sed mihi*

(2) L. 13. C. Theodos. de Episc. & Cleric. *Vide infra lib. 6. c. 16. §. 2.*

(3) Theodor. lib. 4. cap. 8. *ὑμεῖς φρονοῦμεν ὡς καὶ αἱ σύνοδοι νῦν ἡ ἐν κατὰ Ῥώμην, καὶ ἡ κατὰ Γαλλίαν.*

(4) Conc. Taurin. in praef. ann. 397. Zosimus epist. 5. & 6. ann. 317. Caelest. epist. ann. 431. Nov. Valent. ann. 445. Leo ep. 52. 95. ann. 452. Gelasius ep. 12. an. 494.

(5) Hilarus epist. 6.

hi placet, inquit, *ut sive in Romana, sive in Gallicana, sive in qualibet Ecclesia aliquid invenisti, quod plus omnipotenti Deo placere possit, sollicite eligas*. Gratianus legit *Gallicorum* (6); sed apud Ivonem exstat vera lectio, *Gallicana* (7). Ab omnibus deinde scriptoribus celebratum est Ecclesiae Gallicanae nomen: quo usi sunt passim, non solum nostri Fulbertus & Ivo Carnotenses Episcopi, Sugerius Abbas, Arnulphus Lexoviensis, Stephanus Tornacensis, sed etiam exteri, Otto Frisingensis, Ioannes Sarisberiensis, Thomas Cantuariensis, Matthaeus Paris, & ipsi Summi Pontifices in decretalibus suis Alexander & Innocentius III. quorum testimonia laudata sunt a viris eruditis (8). Porro Ecclesia Gallicana non solum episcopalem, sed etiam aliquando ipsam regiam dignitatem complectitur, ut monui capite primo libri secundi. Eo sensu accipiendus est auctor vitae sancti Bernardi, quum Innocentium secundum a Gallicana Ecclesia susceptum scribit (9); quod factum fuit convocato a Rege Stampensi Concilio, in quo Bernardi monitu damnatus est Anacletus Antipapa de sententia Regis, Episcoporum, & regni procerum.

III. Superest, ut perspiciamus, quid sibi velit famosa illa Ecclesiae Gallicanae libertas. Quae disputatio, ut manifestior evadat, a capite est arcessenda. Libertas Ecclesiae in varias significationes diffunditur pro temporum & rerum diversitate. Ac Christianorum quidem omnium libertatem aliquando complexa, duo quaedam significat, & liberationem a peccato apud Ioannem (10): *Si vos filius liberaverit, vere liberi eritis*, & a Mosaicae legis rigida observatione apud Paullum (11). Hic enim, post expositum libertatis huius typum in Sara & Agar, concludit ad extremum: *Non sumus ancillae filii, sed liberae. Qua libertate igitur Christus nos liberavit, in ea state, & nolite rursus iugo servitutis contineri*. Deinde liberam conveniendi ad cultum Dei & ad synodos facultatem, & munerum immunitatem ab Imperatoribus concessam Eusebius, Optatus & ceteri antiquiores libertatem Ecclesiae vocavere. Vnde tandem effectum, ut privilegia clericis aut Ecclesiis a Principibus indulta *libertates* dicerentur; ut videre est passim in Capitularibus Regum, & in tabulis antiquis. Quin & privilegia monasteriis concessa, quibus ab Episcoporum iurisdictione eximerentur, libertates monasteriorum dicebantur; ut patet ex Marculfo, & ex ipsis libertatum tabulis; & apud recentiores Graecos eodem sensu dicuntur monasteria libera, sive ἐλεύθερα καὶ αὐτεξούσια in Constitutione Alexii Comneni. Sed de libertatis illo genere, quo persona-

(6) Apud Grat. cap. *Novit.* 12. dist.
(7) Ivo Decreti p. 2. c. 80.
(8) Tom. 1. Libert. Eccles. Gall. a p. 647. ad p. 660.
(9) Bern. Abbas in vita S. Bern. l. 1. c. 1. *Rex & Episcopi, cum Principibus*. Vide lib. 6. c. 31. §. 4.
(10) Ioan. cap. 8.
(11) Galat. cap. 4.

narum & rerum immunitas Ecclesiis concessa continetur, tomo secundo copiose disputabitur.

IV. Succedit alia libertatis ecclesiasticae significatio, quam a Felice III. primum assertam Gregorius VII. ad plures articulos extendit, ut mox dicam. Sed prius expendenda est Felicis sententia; qui libertatem in eo constituit, ut Ecclesia sinatur uti legibus suis in caussis Dei. Agebatur de Petro Alexandrino Episcopo ob haeresim Eutychianam damnato, & de Acacio Constantinopolitano, quem Felix a communione sua repulerat, quod absque sedis Apostolicae mandato Petrum anathemate solvisset. Legatis ob eam rem in urbem regiam missis a Zenone violatis, Felix de contumelia illata conqueritur, suadetque Principi, ut acquiescat damnationi Petri & Acacii. *Puto*, inquit (12), *quod vobis sine ulla dubitatione sit utile, si Ecclesiam catholicam vestri tempore principatus sinatis uti legibus suis, nec libertati eius quemquam permittatis obsistere; quae regni vobis restituit potestatem*, (scilicet Basilisco tyranno ab orthodoxis repulso). *Certum est enim* (13), *hoc rebus vestris esse salutare, ut, quum de caussis Dei agitur, iuxta ipsius constitutum regiam voluntatem sacerdotibus Christi studeatis subdere, non praeferre, & sacrosancta per eorum praesules discere potius, quam docere, Ecclesiae formam sequi, non huic humanitus sequenda iura praefigere; neque eius sanctionibus velle dominari, cui Deus voluit clementiam tuam piae devotionis colla submittere; ne, dum mensura caelestis dispositionis exceditur, eatur in contumeliam disponentis*. Totum locum consulto descripsi; quia graviter officii sui Principes admonet, ne, quum de fidei negotiis agitur, auctoritate sua, quae in Ecclesiae subsidium illis data est, decretis Apostolicae sedis renitantur; atque ita sibi humanarum rerum fastigium noverint esse commissum, ut tamen ea, quae divina sunt, per dispensatores divinitus attributos percipienda non ambigant.

V. Certissima est ergo regula, quam Felix praescribit; libertatem Ecclesiae in eo versari, ut legibus suis utatur in caussis Dei. Sed Gregorius VII. eam libertatem ad certa quaedam disciplinae capita extendit. Vnde factum, ut sacerdotium & imperium inter se commissa sint, populique Christiani in Europa dirissimis & diuturnis bellis lugubriter attriti, quum Gregorius pro libertate Ecclesiae restituenda, & Henricus Imperator pro iuribus Imperii retinendis contenderent. Libertas a Gregorio vindicata Principes ab episcopatuum investituris arcebat; quae deinde porrecta fuit ad eas immunitates significandas, quae omnem omnino in personas & res ecclesiasticas auctoritatem Principibus adimunt. Gregorius VII. in dissidio cum Henrico passim

(12) Felix ep. ad Zenon. Aug. edita a R. P. Sirmondo in App. Cod. Theodos. pag. 128.

(13) Dist. 10. c. 3. *Certum est*.

sim libertatem Ecclesiae obtendit (14): *Nobilius esse dignoscitur, multo tempore pro libertate sanctae Ecclesiae decertare, quam misere ac diabolice servituti subiacere*. Eadem sententia Paschalis II. respondit, apud Sugerium (15), legatis Henrici, qui investiturarum usum retinere volebat, *Ecclesiam pretioso sanguine Iesu Christi redemtam, & liberam constitutam, nullo modo ancillari oportere*. Goffridus Vindocinensis multus est in ea controversia; & commendat libertatem Ecclesiae, quam profectam contendit a Christo, hac collectione, quae fortasse laborat vitio synonymiae (16): *Quando Ecclesia saeculari potestati subiicitur, quae ante domina erat, ancilla efficitur, & quam Christus Dominus dictavit in cruce, & quasi propriis manibus de suo sanguine scripsit, chartam libertatis amittit. Hanc enim libertatis chartam Christus vindicavit in cruce & suae sponsae Ecclesiae per semetipsum dedit; ut homines alios per peccatum factos diaboli servos ipsa libera liberos & Dei filios faceret & suos, qui sibi diligenter servirent, & tamquam bonae matri devoti filii humiliter obedirent*. Attamen sapienter monuit idem Goffridus, his contentionibus minui libertatem Ecclesiae, ideoque maxime cavendum, ne nimis praefracte exigatur (17): *Nam Rex & Romanus Pontifex, quum unus contra alium alter pro regni consuetudine, alter pro Ecclesiae libertate, erigitur, regnum illam consuetudinem obtinere non potest, nec poterit, & Ecclesia suae libertatis amittit plurimum*. Infra: *Habeat Ecclesia suam libertatem; sed summopere caveat, ne dum nimis emunxerit, eliciat sanguinem, & dum rubiginem de vase conatur eradere, vas ipsum frangatur*.

VI. Imminuta esset libertas Ecclesiae, si a Principum saecularium imperio libera, ab Episcopis iniqua servitute premeretur. Quare Synodus Ephesina oecumenica libertatem Ecclesiae in veterum canonum & antiquae consuetudinis observatione collocavit adversus Antiochenum Patriarcham, quum de Cypriis Episcopis controversia incidisset. Etenim Ioannes Antiochenus post obitum Troili Episcopi Constantiae, quae urbs erat metropolitana insulae Cypri, ordinationem eius Ecclesiae usurpare moliens, litteras a Dionysio Duce Orientis ad Praesidem Cypri & clerum Constantiensem impetravit, quibus praeceptum erat clero, ut ab ordinatione Episcopi abstineret, donec iudicio synodi Ephesinae, quae tunc temporis cogebatur, Ecclesiae Constantiensi prospectum fuisset. Id scilicet Ioannes a Concilio se impetraturum sperabat, si res integrae forent, ut libera sibi metropoleos Cypri ordinatio permitteretur, quia Cyprus erat una e quindecim provinciis Dioeceseos Orientalis, quae a Nicaena synodo Antiocheni Episcopi admi-

(14) Greg. l. 9. ep. 3.
(15) Sugerius in vita Ludovici.
(16) Goffridus in opusculis, ad Callixtum Papam, cap. 6.
(17) Cap. 4.

administrationi creditae fuerant. Qua ratione fultus Alexander Antiochenus iam olim Innocentio I. retulerat, Cyprios Episcopos fatigatos Arianae impietatis potentia, cuius virus Episcopos Antiochenos invaserat, non tenuisse Nicaenos canones in ordinandis sibi Episcopis, & *usque adhuc habere praesumtum*, ut suo arbitratu eos ordinent, neminem consulentes. Sed Innocentius persuasit tantum Cypriis, ut curarent iuxta canonum fidem unum cum ceteris sentire provinciis (18). Atque hoc pacto contentionem non diremit, quamvis aliter visum fuerit eruditis. Quippe Nicaena synodus ita privilegia Antiochenae Ecclesiae in Orientem integra servavit, ut nihil de privilegiis Metropolitanorum detraheret. Episcopi Cyprii Ephesum accedunt, ut Ioannis Antiocheni novos conatus repellant. Electum a se Rheginum in locum Troili docent, & suae provinciae privilegia secundum Nicaenos canones servari postulant. Synodus Ephesina prudenti interlocutione docuit, Nicaenum canonem utriusque partis votis suffragari, sed caussae iugulum in eo esse, an ex veteri more Antiochenus Cyprios Episcopos ordinarit. Quod illi nunquam factum magna contentione asserunt, sed a synodo provinciae perpetuo Metropolitanum constitutum fuisse. Itaque Decretum editum est (19), quo novus ille conatus Antiocheni Episcopi reprimitur, & Cypriis Episcoporum ordinationes ex veteri consuetudine addicuntur secundum canones. Observandus autem est modus loquendi, quo tentata innovatio contra canones & mores antiquos dicitur a synodo omnium libertatem attingere: quia scilicet exemplum illud trahi potuisset in consequentiam ad perniciem omnium provinciarum. Quare generaliter constituit synodus: *In aliis etiam Dioecesibus & provinciis servetur, ut nullus Episcoporum aliam provinciam occupet, quae antea & ab initio sub sua vel antecessorum suorum potestate non fuerit; sed &, si quis occupaverit, vel per vim sibi subegerit, ipsam restituat, ne patrum canones praetereantur, neve sub sacerdotii praetextu mundanae potestatis fastus irrepat; ne clam paullatim libertas amittatur, quam nobis donavit sanguine suo Dominus noster Iesus Christus omnium hominum liberator* (20). Vnde patet, non adversus solum Antiochenum Patriarcham, sed etiam adversus ceteros Patriarchas constitutum, ne plus sibi licere praesumant in suis Dioecesibus, quam sit illis & canone & veteri consuetudine concessum. Dioecesis dictio regiones & tractus provinciarum Patriarchis subditos significat, ut monui.

(18) Innocent. in Decret. c. 46.

(19) Conc. Ephes. canon. 8. πρᾶγμα παρὰ τοὺς ἐκκλησιαστικοὺς θεσμοὺς καὶ τοὺς κανόνας τῶν ἁγίων πατέρων, καὶ τ̃ πάντων ἐλευθερίας ἁπτόμενον.

(20) Conc. Ephes. d. cap. 8. ἵνα μὴ τῶν πατέρων οἱ κανόνες παραβαίνωνται, μηδὲ ἐν ἱερουργίας προσχήματι ἐξουσίας τῦφος κοσμικῆς παρεισδύνηται, μηδὲ λάθωμεν τὴν ἐλευθερίαν κατὰ μικρὸν ἀπολέσαντες, ἣν ἡμῖν ἐδωρήσατο τῷ ἰδίῳ αἵματι ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς, ὁ πάντων ἀνθρώπων ἐλευθερωτής.

Quo sensu heic accipi ex eo manifestum est, quod canon Dioecesibus provincias subiungat. *Istud autem*, inquit, *in aliis Dioecesibus & in omnibus provinciis servetur*. Quare Theodoretus in Synagoge canonum, titulo primo, canonem istum synodi Ephesinae notavit, ut probaret, Patriarchis non licere provincias invadere (21).

VII. Hinc profectum est, ut Ecclesia Gallicana nomen libertatis ecclesiasticae usurpaverit, quum adversus nova Pontificum decreta, aut novos Episcoporum conatus, vel etiam saecularis potestatis illicitam usurpationem, de antiquis canonibus aut moribus excipit (22). Quidam novitium nomen apud nos esse putant, quo a tempore Regis Caroli VI. tantum usi fuerimus (23). Certum quidem est, tunc magnopere celebratum fuisse nomen illud libertatis, quum tempore schismatis Romani Pontifices dignitati suae in partes dissipatae praesidiis undique conquirendis intenti, Ecclesiam novitatibus quamplurimis vexarent, gratiis exspectativis, episcopatuum & abbatiarum reservationibus, annatis, & aliis huiusmodi. Quae tempestas Concilium Ecclesiae Gallicanae eo impulit anno MCCCCVI. & MCCCCVIII. ut a Rege regni sui Ecclesiam & viros ecclesiasticos *ad suam libertatem antiquam & iuris communis dispositionem* restitui peteret. Vnde patet vera & genuina definitio huius libertatis ex sensu Ecclesiae Gallicanae; ut sit nempe *usus antiqui iuris communis*. Inde frequentissime usurpatum fuit in constitutionibus regiis, in actis comitiorum regni, in curiarum supremarum iudiciis, & in cleri Gallicani conventibus nomen illud *libertatis Ecclesiae Gallicanae*. Sed non est, quod intra illud tempus usurpationem huius nominis coërceamus. Etenim anno MCCCLXXXV. idem Carolus constitutione illa celeberrima, quae curiae Romanae Cardinalium varias exactiones inhibuit, eo proposito id a se decerni testatur (24), *ut Ecclesia regni sui*, inquit, *in pace & tranquillitate sedeat, in franchisia & libertate propagetur, attento, quod Dominus noster Iesus Christus Ecclesiam tanta voluit libertate gaudere, ut nullius utilitatis obtentu subiici debeat servituti*. Libertatem a Christo Ecclesiae indultam trahit in argumentum, exemplo Concilii Ephesini: quia scilicet Christiani a iugo legis Mosaicae liberati, novis praeceptorum inutilium sarcinis non debent onerari. Quare, quum haec libertas aeque laicis ac clericis competat, libertas Ecclesiae Gallicanae ad utrumque gradum laicorum & clericorum pertinebit, ut Philippus IV. Rex Francorum recte urgebat in disceptatione cum Bonifacio VIII. antequam ab invicem diffiderent: quamvis fateatur (25), a Pontificibus & Regibus libertates quasdam clericis specialiter fuisse con-

(21) Theodoretus in Synagoge canonum tit. 1. relatus l. 1. c. 3. §. 7.

(22) Vide librum VI. cap. IX. & seqq.

(23) E dicta Caroli VI.

(24) Constitutio Caroli VI.

(25) In actis inter Pontif. & Philippum pag. 21.

concessas, quae tamen ius regium tollere non debeant. Vnde monui superiore libro, libertatem Gallicanam, si ad integrum Ecclesiae Gallicanae corpus referatur, quod ex regia & episcopali dignitate constat, utriusque ministerii iura complecti. Eo sensu rescriptis regiis bullarum exsecutio conceditur solemni illa formula, quod nihil adversum iuribus & libertatibus Ecclesiae Gallicanae contineat, id est, nec privilegiis canonicis Ecclesiarum, nec iuribus regiis. Sane reticere non debeo, quod valde commendabit usum harum libertatum; nempe a B. Ludovico Rege Christianissimo nomen & rem ipsam libertatis Ecclesiae Gallicanae restituta fuisse. De re ipsa nemo dubitat, quum edicto illo celeberrimo caverit (26), ut Ecclesia regni sui administretur *secundum dispositionem iuris communis*, *sacrorum Conciliorum Ecclesiae Dei*, *& statutorum sanctorum antiquorum patrum*. Nomen autem exstat in iis litteris, mense Aprili datis anno MCCXXVIII. quibus immunitates Episcoporum provinciae Narbonensis aliorumque confirmat & auget his verbis (27): *Ludovicus Dei gratia Rex Francorum universis Baronibus, Vasallis fidelibus suis, Ballivis, & bonis villis in Arelatensi, Narbonensi provincia, & Ruthenensi, Caturcensi, Aginnensi & Albigensi dioecesibus constitutis. De magnorum & prudentum virorum consilio statuimus, quod Ecclesiae & viri ecclesiastici in terris illis constituti, libertatibus & immunitatibus utantur, quibus utitur Ecclesia Gallicana, & eis plene gaudeant secundum consuetudinem Ecclesiae memoratae.* Ante ista tempora libertas canonica dicebatur in Gallia usus canonum, nulla vi vel impressione externa imminutus; ut constat e privilegio concesso Ecclesiis provinciae Burdigalensis a Rege Ludovico iuniore anno millesimo centesimo trigesimo septimo (28). Sed debilitata in ceteris regnis canonum auctoritate, ut significaretur, apud nos aliquam partem canonicae libertatis retineri, libertatis Ecclesiae Gallicanae speciale nomen inductum est.

VIII. Quaeri solet, an libertates istae recte privilegia dicantur. Attigit hanc quaestionem Leschasserius, qui erudite observat, synodum Nicaenam provincialium Ecclesiarum eximia iura πρεσβειων nomine complexam fuisse (29), quae Dionysius Exiguus *privilegia* vertit: *Similiter apud Antiochiam ceterasque provincias privilegia serventur Ecclesiis*. Quo etiam verbo usum fuisse veterem interpretem animadverti. Ceterum ad Leschasserii observationem addendum est, ante Dionysium Leonem Pontificem Metropolitarum dignitatem privilegii nomine passim cohonestasse; quem sequuntur Hilarius & Gelasius, Hormisda, Gregorius Magnus, Ioannes VIII. Leo IX. Gregorius VII. quorum locis exscribendis non est quod immorer. Quin etiam

 Leo

(26) Edictum B. Ludovici ann. 1286.

(27) Constitutio B. Ludovici, quae ad calcem huius capitis edetur integra.

(28) Privilegium Ludovici iunioris de quo vide librum 8. cap. 27. §. 2.

(29) Syn. Nic. c. 6.

Leo Imperator privilegium Metropolitanum & Patriarchicum vocat iura sedium, seu Patriarchalium, seu Metropolitanarum (30). Immo vero ipse primatus Romani Pontificis privilegium dicitur a Leone primo, Gelasio, Nicolao, ceterisque Pontificibus. Quae iura eximia ideo privilegia dicuntur, quod ceterarum Ecclesiarum iuribus praecellant, & a Christo ipso, ab Apostolis, aut a synodis sint olim indulta. Vnde ab Hincmaro & ceteris Ecclesiae Gallicanae Episcopis privilegia a canonibus decreta dicuntur, verbis e Leone I. petitis (31); scilicet, ut in eo differant a privilegiis, quae a Principibus, aut etiam a Summis Pontificibus concessa erant Ecclesiis. Quo vero proposito Metropolitani Episcopi privilegia canonica privilegiis Apostolicae sedis augeri vellent, docet Hincmarus in epistola ad Nicolaum (32). *Privilegia autem sedis Apostolicae non ideo petii, ut mihi non sufficeret, quod sacri canones & decreta sedis Romanae Pontificum cuique metropoli sedi concedunt, & nec alia vel amplius, quam Ecclesiae Remorum collatum est, ex antiquo mihi largiri specialiter petii, neque appeto. Sed, quia non solum dioecesis, sed etiam paroecia mea inter duo regna sub duobus Regibus habetur divisa, & res mihi commissae Ecclesiae sub multorum Principum potestate coniacere videntur, de quibus nihil aut parum utilitatis Ecclesia nostra potest habere, quia veteres constitutiones iam pro vili apud quosdam habentur, his novis decretis carnales & animales homines territi quiddam reverentius contra Ecclesiam indignitati meae commissam agerent*. Ceterum quando Reges sub tempus inaugurationis suae sacramenta praestabant Episcopis & regni proceribus, iuxta formulam, quam conceperat Hincmarus, *privilegii canonici* tuitionem se pollicebantur impensuros. De quo sacramento dicam libro IV. cap. IX. §. VI. Itaque quum privilegii significatio ambigua sit, & ad privilegium canonicum aut pontificium trahi possit, constitutiones & rescripta Principum fere semper ab ea dictione abstinent; ne fortasse, quod iure ipso competit Ecclesiae Gallicanae, precario tantum concessum fuisse videatur, & cum iis privilegiis confundatur, quae a sede Apostolica Regibus nonostris in quamplurimis capitibus ecclesiasticis indulta sunt. Satis aliunde fit observantiae singulari, quae Romanae sedi debetur, si eius beneficio & novis privilegiis antiqua iura seu privilegia canonica confirmata, & aliquando amplificata fuisse dicamus; ne quis nobis iurium antiquorum usum, ac si in Apostolicae sedis iniuriam usurpatus fuisset, merito exprobare possit, vel animi ingrati vitium, si collata beneficia reticeamus.

ADDI-

(30) L. 16. C. de sacrosf. Eccl.

(31) Leo epist. 54. *Privilegia Ecclesiarum, sanctorum patrum canonibus instituta, & venerabilibus Nicaenae synodi fixa decretis, nulla possunt improbitate convelli, nulla novitate mutari.*

(32) Hincmarus epist. ad Nicol. edit. Paris. Vide l. 6. c. 7. §. 4.

ADDITIO STEPHANI BALUZII.

TAnti momenti est constitutio illa B. Ludovici, data pro libertate ecclesiastica, cuius mentio fit in §. VII. huius capitis, ut visum sit, eam heic integram exhibere ex authentico, quod exstat in archivo Archiepiscopi Narbonensis, unde a me descripta est anno millesimo sexcentesimo quinquagesimo nono. Scio quidem, editam illam fuisse a clarissimis viris Catello, Duchesnio, & Dufresnio. Sed tam multis illic mendis scatet, ut vel ob hoc ipsum nova eius editio procurari debeat.

LUDOVICUS DEI GRATIA FRANCORUM REX *universis civibus Narbonensibus & aliis fidelibus suis per Narbonensem dioecesim constitutis salutem & dilectionem. Cupientes in primis aetatis & regni nostri primordiis illi servire, a quo regnum recognoscimus, & id, quod sumus, desideramus ad honorem ipsius, qui nobis culmen dedit honoris, quod Ecclesia Dei, quae in partibus vestris longo tempore fuit afflicta, & tribulationibus innumeris conquassata, in nostro dominio honoretur & feliciter gubernetur. Unde de magnorum & prudentum consilio statuimus, quod Ecclesiae & viri ecclesiastici in terris constituti praedictis libertatibus & immunitatibus utantur, quibus utitur Ecclesia Gallicana, & eis plene gaudeant secundum consuetudinem Ecclesiae memoratae. Et quia haeretici longo tempore virus suum in vestris partibus effuderunt, Ecclesiam matrem nostram multipliciter maculantes, ad ipsorum exstirpationem statuimus, quod haeretici, qui a fide catholica deviant, quocumque nomine censeantur, postquam fuerint de haeresi per Episcopum loci vel per aliam ecclesiasticam personam, quae potestatem habeat, condemnati, indilate animadversione debita puniantur. Ordinantes etiam & firmiter decernentes, ne quis haereticos receptare vel defensare quomodolibet, aut ipsis favere aut credere quoquo modo praesumat. Et si aliquis contra praedicta facere praesumserit; nec ad testimonium, nec ad honorem aliquem de cetero admittatur, nec possit facere testamentum, nec successionem alicuius hereditatis habere. Omnia bona ipsius mobilia & immobilia, quae sint ipso facto publicata, decernimus ad ipsum vel ad posteritatem ipsius nullatenus reversura. Statuimus etiam & mandamus, ut Barones terrae, & Ballivi nostri, & alii subditi nostri praesentes & futuri solliciti sint & intenti terram purgare haereticis & haeretica foeditate. Et praecipientes, quod praedicti diligenter & ipsos investigare studeant & fideliter invenire, & quum eos invenerint, praesentent sine morae dispendio personis ecclesiasticis superius memoratis; ut eis praesentibus de errore, & haeresi condemnatis, omni odio, prece, pretio, timore, gratia & amore postpositis, de ipsis festinante faciant, quod debebunt. Verum, quia honorandi sunt & muneribus provocandi, qui ad inveniendum & capiendum haereticos sollicite diligentiam suam exercent, statuimus & volumus & mandamus, ut Ballivi nostri, in quorum balliviis capti fuerint haeretici, pro quolibet haeretico, postquam fuerit de haeresi condemnatus, usque ad biennium solvant duas marchas integre capienti, post biennium autem unam. Sane, quia ruptarii solent devastare ac demoliri terram praedictam, & quietem Ecclesiae & ecclesiasticorum virorum turbare, statuimus, ut omnino, ruptariis illis expulsis, pax perpetuo servetur in terra; ad quam servandam dent omnes operam efficacem. Ad haec, quia claves Ecclesiae consueverunt in terra illa contemni, statuimus, ut excommunicati vitentur secundum canonicas sanctiones. Et si aliqui per annum contumaciter in excommunicatione perstiterint, ex tunc temporaliter compellantur redire ad ecclesiasticam unitatem; ut, quos a malo non retrahit timor Dei, saltem poena temporalis compellat. Unde praecipimus, quod Ballivi nostri omnia bona talium excommunicatorum mobilia & immobilia post annum capiant, nec eis aliquo modo restituant, donec praedicti absoluti fuerint & Ecclesiae satisfactum; nec tunc etiam, nisi de nostro speciali mandato. Decimae*

De ruptariis vide Marcam lib. 6. hist. Bearn. c. 14.

cimae sane, quibus fuit Ecclesia longo tempore per malitiam inhabitantium defraudata, statuimus & ordinamus, quod restituantur Ecclesiis; & amplius laici decimas non detineant, sed eas Ecclesias libere habere permittant. Haec statuta inviolabiliter servari iubemus. Mandantes, quod Barones & Vasalli & bonae villae iurent ista servare, Ballivis nostris ad hoc executoribus deputatis: qui infra mensem, postquam fuerint in balliviis constituti, publice & in loco publico & die solemni iurent, quod haec servabunt & facient ab omnibus bona fide servari. Quod si non fecerint, poenam bonorum omnium & corporis poterunt formidare. Noveritis etiam, quod ista statuta sic volumus observari, quod etiam, quando frater noster terram ipsam tenebit, iurabit hoc servare, & quod faciet a suis fidelibus observari. Vt autem haec statuta firma & inconcussa permaneant, ea sigilli nostri munimine fecimus communiri. Actum Parisiis anno gratiae MCCXXVIII. mense Aprilis.

Hanc Ludovici constitutionem mirifice laudat Innocentius IV. in litteris ad Reginam Franciae scriptis anno MCCL. quae a nobis editae sunt in appendice Conciliorum Galliae Narbonensis tit. XIX. Eiusdem executionem quoad excommunicatos praecipit Concilium apud Valentiam in Gallia celebratum anno MCCXLVIII. cap. XIII.

Iam, quum in §. 2. huius capitis adnotatum sit, Ecclesiae Gallicanae nomen celebratum esse ab ipsis summis Pontificibus Alexandro III. & Innocentio III. discedere ab hoc loco non possum, quin Innocentii IV. auctoritatem addam ex eius litteris ad Archiepiscopum Narbonensem & Episcopum Helenensem datis Perusii VIII. Kalendas Augusti anno MCCLII. quae exstant in eodem archivo Archiepiscopi Narbonensis, & a nobis editae sunt in additione ad cap. XVIII. libri VIII. harum dissertationum: *Ad aures nostras Ecclesiae Gallicanae querela perferente pervenit, quod nonnulli regni Francorum Barones, Ballivi, Praepositi, ac eorum & aliorum nobilium eiusdem regni Officiales eamdem Ecclesiam contra libertatem ipsius graviter comprimentes, &c.*

CAPVT II.

De fundamento libertatis Ecclesiae Gallicanae, executione Canonum, & prima eorum collectione.

SYNOPSIS.

I. Libertas Ecclesiae Gallicanae non solis antiquis canonibus constat, sed iure canonico e canonibus & decretalibus temperato. Instituitur refutatio eorum, qui libertatem genuinam in solo usu veterum canonum collocant. Vt res manifestior fiat, agendum breviter de antiquis & recentioribus iuris canonici collectionibus. Ecclesia Romana ante Innocentii primi tempora nullis canonibus utebatur, praeterquam Nicaenis, ex Innocentio.

II. Canonum collectiones ab Oriente in Occidentem manarunt. Ideo de iis prius agendum. Vetustissima collectio est illa, quae canonum Apostolicorum nomine inscribitur. Eos canones Apostolicos vocant Constantinus Imperator, synodus CP. sub Nectario, Concilium Ephesinum, Theodosius & Iustinianus.

III. Synodus Nicaena & Antiochena, Athanasius & Basilius eos laudant sub nomine antiquorum canonum.

IV. Numerus octoginta quinque canonum olim receptus in Oriente.

V. Indagatur tempus huius collectionis; quae anterior synodo Nicaena, sed posterior videtur anno CCLVIII. Firmilianus Caesareae Episcopus iis usus non est ad pro-

probandam consuetudinem, quae vigebat in Oriente repudiandi haereticorum baptismi. Coniicitur post synodum Iconii ea de re habitam, initum fuisse consilium edendae huius collectionis sub nomine Clementis Romani & Apostolorum, ut Stephano summo Pontifici opponeretur Petri Apostoli auctoritas, & traditiones scripto complecti, ne revocarentur in dubium. Ea collectio utitur mense Hyperberetaeo, quo utebatur Oriens.

VI. Respondetur obiectioni, quae trahi posset e canone XLVI. quo damnatur baptismus haereticorum. Orientalium fuit haec sententia, etiam post synodum Nicaenam; sed per indulgentiam illum baptismum recipi debere, ex Basilio.

VII. Quo tempore migraverit in Occidentem haec collectio. Gelasius eam reiecit, ut apocrypham. Post aliquot annos Dionysius Exiguus eam Latina interpretatione donavit. Ut locus esset aliquo pacto decreto Gelasii, quinquaginta tantum canones vertit, ceteris omissis. Diffinditur eius dictum, videri Pontifices Romanos constituta aliquot ab iis canonibus traxisse.

I. Libertatem Ecclesiae Gallicanae canonum & iuris communis exsecutione contineri diximus. Sed ius illud commune varie sumi potest. Aliud est enim ius commune antiquissimum, quod antiquos canones & decreta Pontificum complectitur; aliud ius commune, quod illis canonibus & praeterea decretalibus recentioribus Pontificum constat, prout apud nos usu recepto temperatae sunt. Hoc ultimo iure libertatem Ecclesiae Gallicanae contineri contendimus, non autem primo. In quo longissime recedimus a Leschasserii sententia, qui asserit, curiis supremis Galliae concreditam, non solum libertatis ecclesiasticae *praesentis* tuitionem, sed verae illius germanae & canonicae, quae Apostolico & primitivo iure canonico nititur; adeo, ut magistratibus incumbat decretis suis disciplinam illam antiquam paullatim restituere, quum per temporum iniuriam id fieri non possit aperte constitutionibus regiis.

Quod ut intelligatur, de antiquis & recentioribus iuris canonici collectionibus agendum est, quum disputationis huius cardo inde maxime pendeat; ita tamen, ut non quaecumque dici hac de re possunt, sed quae omitti non debent & a nobis in hoc genere observata sunt, proferamus. Ecclesia Occidentalis ante concilium Nicaenum nullos canones noverat, sed moribus tantum & iure non scripto regebatur. Deinde solos synodi illius oecumenicae canones amplexa est usque ad tempora Innocentii primi, id est, ad annum quadringentesimum, ut docent apertissima verba illius Pontificis in epistola ad clerum Constantinopolitanum (1): *Canonibus porro obsequendum esse scribimus, qui Nicaeae sunt decreti, quos solos consectari decet Ecclesiam catholicam & iuxta eos iudicare. Si enim alii a quopiam proferuntur a Nicaenis canonibus dissonantes & haereticos auctores referentes, ii a catholicis Episcopis reiiciuntur. Haereticorum namque inventa catholi-*

cis

(1) Epist. Innoc. apud Sozom. lib. 8. cap. 26. περι τε των κανονων παραφυλακης τινοις δειν επεσθαι γραφομεν, οιτινες εν Νικαια εισιν ωρισμενοι, οις μονοις οφειλει εξακολουθειν η καθολικη εκκλησια.

cis canonibus non sunt annectenda. Insignis profecto locus, ex quo multa colliguntur, quae studiosis antiquitatis ecclesiasticae multum prodesse possint. Sed, ut eius mentem perfecte capiamus, observandum est, aliam tunc fuisse rationem Ecclesiae Orientalis, aliam vero Ecclesiae Occidentalis: quia, etsi haec solis canonibus Nicaenis uteretur, illa plures synodorum canones amplexa fuerat. De quibus necessario agendum est, quia, eorum canonum usus tandem ab Oriente in Occidentem manavit, & necdum ab aliquo hac de re satis accurate disceptatum est. Turrianus enim omnia miscet, nec omnia attingit.

II. Omnium antiquissima est collectio illa, quae canonum Apostolicorum nomine circumfertur: cuius vetustas eadem origine censeri debet, qua liber constitutionum Apostolicarum sub nomine Clementis Romani editus, quum eos canones ultimo capite integros liber constitutionum complectatur, quemadmodum Photius observavit in Bibliotecha: ἐν ᾧ τῶν ἀποστόλων κανόνες ἐπιγραφόμενοι περιέχονται. Sane, ut Clementis Romani foetum non esse, ita etiam erudito scriptori, qui tertio saltem saeculo floruerit, vindicandum, omnibus hodie persuasum esse video, quum in illo commentario antiquae disciplinae satis expressa vestigia supersint. Cuius auctoritas quanta fuerit apud veteres Christianos, inde colligitur, quod haeretici corruptiore stilo aliquot locis eum violarint, ut conqueritur Epiphanius, qui eo libro contineri πᾶσαν κανονικὴν τάξιν testatur. Ceterum corpus illud canonum Apostolicorum octoginta quinque capitulis constans, quae ab Apostolis per Orientem manaverunt, traditiones ad disciplinam ecclesiasticam constituendam complectitur. Eius collectionis usus maxime viguit in Orientalibus Ecclesiis. Quod duplici probationum genere demonstrari potest. Primo iis testimoniis, quae conceptis verbis Apostolicorum canonum meminere. Antiquior mihi videtur esse in eo genere Alexander Episcopus Alexandrinus (2), qui eos Episcopos obiurgat, a quibus clerici suscipiebantur, quos ipse excommunicaverat, idque ait contrarium esse canoni Apostolico, μηδὲ τὸν ἀποστολικὸν κανόνα τοῦτο συγχωρεῖν; quibus verbis apertissime canon XVI. Apostolicus insinuatur. Exstat epistola Constantini Imperatoris ad Eusebium data (3), qua illius pietatem laudat, quod ab Antiochenis ad Ecclesiam illam, quae metropolis erat Orientis, civium & cleri suffragiis electus, Caesareae episcopatum deserere noluerit, ab una in alteram Ecclesiam migrando, sed maluerit *Apostolicum canonem* rigide observare. Is autem est canon Apostolicus decimus quartus, quo migrationes istae prohibentur. In synodo Constantinopolitana habita sub Nectario in caussa Agapii, quaerente Arabiano

(2) Theod. lib. 1. cap. 4. ἀποστολικὸν κανόνα.
(3) Euseb. lib. 3. de vita Const. c. 9.

no Ancyrae Episcopo, an liceret duobus Episcopis Episcopum accusatum gradu deiicere, ex sententia Nectarii & Theophili Alexandrini, totiusque synodi, decernitur, Episcopum deiici non posse, praeterquam a synodo Episcoporum provinciae, *ut Apostolici canones constituerunt* (4). Quibus verbis canon Apostolicus septuagesimus quartus significatur. In Concilio Ephesino refertur, Antiochenum Episcopum ordinationes provinciae Cypri ad se trahere conatum, *contra leges ecclesiasticas & canones sanctorum Apostolorum* (5), id est, 34. & 35. canones Apostolicos, qui vetant Episcopos, ne extra provinciam quique suam manus imponant. Imperator quoque Theodosius an. CCCCXL. Irenaeum quemdam, post *binas nuptias praeter Apostolicos canones Tyriorum civitatis Episcopum factum* (6), ab ea Ecclesia constitutione sua deiecit. Quibus verbis canonem XVII. Apostolicum respicit. Iustinianus canones Apostolicos aut ipsis Apostolis, aut saltem doctrinae ab iis traditae, asserere videtur in Novella sexta (7).

III. Secundum genus probationis petitur e synodo Nicaena; cuius canone XV. vetantur migrationes ab una paroecia in aliam; quas tunc factas fuisse *praeter canonem* observat synodus (8). Aliquo ergo canone anteriori vetitae erant translationes; qui porro alius non est, quam XV. canon Apostolicus. Sed disertis verbis in canone quinto laudatur canon antiquus, quo interdictum est Episcopis, ne ab uno excommunicatos alii admittant in communionem: κατὰ τὸν κανόνα τὸν διαγορεύοντα τοὺς ὑφ' ἑτέρων ἀποβληθέντας, ὑφ' ἑτέρων μὴ προσίεσθαι; quibus verbis aperte significatur canon Apostolicus XII. & XXXVI. Non omittendus est canon X. Nicaenus (9), quo canon Apostolicus LXII. insinuatur & explicatur. Hoc Apostolico canone, qui metu supplicii Christum negat, gradu deiicitur & pellitur ab Ecclesia, sed de eo, qui post lapsum ordinatus fuerit, nihil cavetur. Ad hanc tamen speciem Nicaena synodus deiectionem extendit his verbis: *Quicumque de lapsis ad ordinem cleri promoti sunt per ignorantiam, vel per ordinantium dissimulationem, hoc ecclesiasticae non praeiudicat regulae; cogniti namque deponantur*; quasi diceret: Subsecuta lapsum ordinatio non effugiet poenam canonis ecclesiastici, id est, Apostolici LXII. licet canon iste de eo loquatur, qui adscriptus erat in clero ante lapsum, quum par sit in utraque specie ratio. Synodus Antiochena frequenter etiam alludit ad canones istos Apostolicos, ita, ut pene transcripserit canones XL. & XLI. qui explicantur ca-

(4) Syn. CP. sub Nectario: καθὼς οἱ ἀποστολικοὶ κανόνες διωρίσαντο.

(5) Conc. Ephes. Act. 7. παρὰ τοὺς ἐκκλησιαστικοὺς θεσμοὺς καὶ τοὺς κανόνας τῶν ἁγίων ἀποστόλων.

(6) L. 3. C. de summa Trinit.

(7) Novell. 6. ἡ τῶν ἱερῶν κανόνων παρατήρησις ἣν παραδεδώκασιν ἀπόστολοι.

(8) Conc. Nic. cap. 15. παρὰ τὸν κανόνα.

(9) Can. 10. d. Conc. τοῦτο οὐ προκρίνει τῷ κανόνι τῷ ἐκκλησιαστικῷ.

nonibus Antiochenis XXIV. & XXV. (10). Sed disertissime canone IX. significatur canon Apostolicus XXXIV. quo inhibetur, ne quid gravioris momenti agant Episcopi provinciales sine sententia eius, qui praeest metropoli: quod iisdem fere verbis statuitur in canone IX. synodi Antiochenae, *secundum antiquam a patribus nostris regulam constitutam* (11). Eiusdem Concilii canone XXIII. prohibetur, ne quis Episcopus sibi successorem eligat, sed electio fiat *secundum regulam ecclesiasticam* (12); qua significatur canon Apostolicus LXXVI.

Athanasius quoque & Basilius non obscure his canonibus utuntur. Ille quidem, quum de Georgii Cappadocis Ariani audacia conqueritur, qui iussu Comitis per vim sedem Alexandrinam occupavit, violatos ab eo canones ecclesiasticos palam profitetur, id est, canonem Apostolicum XXXI. quo praecipitur, ut, si quis saeculi potestatibus usus Ecclesiam per ipsos obtineat, deponatur (13). Basilius Diaconum a gradu deiectum ob crimen, non arcet communione; *quoniam antiquus est canon*, ut, qui a gradu exciderunt, hac sola poena castigentur (14). Vetus ille canon, quem laudat, est XXV. canon Apostolicus.

IV. Ex iis autem, quae diximus, non solum colligitur vetustas & auctoritas canonum Apostolicorum, sed etiam eorum numerus. Etenim octoginta quinque canones recensent Graeci in collectionibus suis iuxta definitionem synodi in Trullo (15). Quo in capite recte illis convenit cum libro constitutionum Apostolicarum, ubi canones illi eadem serie eodemque numero referuntur. Laudatum etiam vidimus canonem LXXIV. a synodo Constantinopolitana sub Nectario, & LXII. a synodo Nicaena, & LXXVI. a Concilio Antiocheno. Quin etiam Theodoretus in collectione sua eumdem numerum octoginta quinque canonum Apostolicorum servavit (16).

V. Difficile est, in tam alto veterum scriptorum silentio tempus huius collectionis indagare, quam tamen certum est Concilii Nicaeni tempora antecessisse. Tentari fortasse posset, nondum cognitam fuisse Orientalibus, quando controversia incidit de baptismo haereticorum, quae Cyprianum in Africa & Firmilianum in Cappadocia cum Stephano summo Pontifice commisit. Aiebant illi, tinctos ab haereticis Spiritum sanctum, qui ad solam Ecclesiam pertinet, suscipere non potuisse. Stephanus asserebat, traditionem veterum

non

(10) Syn. Antioch. can. 24. 25.

(11) Et can. 9. κατὰ τὸν ἀρχαῖον κρατήσαντα τῶν πατέρων ἡμῶν κανόνα.

(12) Can. 22. φυλάττεσθαι δὲ τὸν θεσμὸν τὸν ἐκκλησιαστικόν.

(13) Athan. ep. ad Orth.

(14) Basilius ep. ad Amphil. can. 3. διότι ἀρχαῖος ἐστι κανών.

(15) Syn. in Trull. can. 2. τῶν ἐνδόξων ἀποστόλων ὀγδοήκοντα πέντε κανόνας.

(16) Theodoretus in Synagoge can.

non esse innovandam, neque repetendum baptismum ab haereticis collatum, sed manus in poenitentiam baptizatis imponendas. Stephanus nitebatur antiqua consuetudine; cui Cyprianus Scripturas opponebat. Sed Firmilianus Stephano obiiciebat contrariam consuetudinem, quae vigebat in Oriente (17): *Quod quidem adversus Stephanum vos Afri dicere potestis*, inquit ille ad Cyprianum, *cognita veritate errorem vos consuetudinis reliquisse. Ceterum nos veritati & consuetudinem iungimus, & consuetudini Romanorum consuetudinem, sed veritatis opponimus, ab initio hoc tenentes, quod a Christo & ab Apostolis traditum est*. Petri & Paulli locos, quos in superiori parte epistolae laudaverat, intelligit. Nihil opportunius accidere poterat hac disputatione ad citandos in testimonium canones Apostolicos, si ea tempestate compacta fuisset collectio, qua hodie utimur. Etenim ad confirmandam consuetudinem illam constantem, quam Firmilianus Stephano obtendebat, proferre poterat canonem Apostolicum XLVI. conceptum in haec verba e versione Dionysii Exigui (18): *Episcopum aut Presbyterum haereticorum suscipientem baptisma damnari praecipimus. Quae enim conventio Christi ad Belial, aut quae pars fideli cum infideli?* & canonem XLVII. *Episcopus aut Presbyter, si eum, qui secundum veritatem habuerit baptisma, denuo baptizaverit, aut pollutum ab impiis non baptizaverit, deponatur tamquam deridens crucem & mortem Domini, nec sacerdotes a falsis sacerdotibus iure discernens*. Itaque e silentio Firmiliani colligere licet, incognitos ea aetate Orientalibus fuisse canones Apostolicos. Quid, si haec contentio collectionis huius occasionem praebuerit, & ut Romanae Ecclesiae traditio & auctoritas a Stephano prolata obiecto veluti clypeo repelleretur, huic collectioni, (quae antiquae disciplinae in Oriente vigentis capita omnia, immo vero & Sacramentorum ritum complectitur) constitutionum Apostolicarum & canonum a Clemente Romano editorum nomen inscriptum fuerit? Conquerebatur enim Firmilianus, iniuriam fieri Apostolis Petro & Paullo, quod eos auctores tam alienae traditionis Stephanus faceret. *Adhuc etiam*, inquit, *infamans Petrum & Paullum beatos Apostolos, quasi hoc ipsi tradiderint, qui in epistolis suis haereticos exsecrati sunt, &, ut eos evitemus, monuerunt*. Quare, ne dignitate Apostolicae sedis, episcopatus sui loco, & cathedrae Petri, quam se per successionem tenere Stephanus profitebatur, Christianorum animos a Firmiliani sententia averteret, necessarium visum est testimonium aliquod, quo Petri auctoritas Petri successori opponeretur. Et, ne ullus superesset dubitandi locus in controversiis, quae traditionum antiquarum occasione accidere possent, placuit, eas libro constitutionum Apostolicarum & breviario canonum Apostolicorum complecti, prout in Oriente

(17) Firmilianus in epist. ad Cyprian. (18) Canon apost. 46. & 47.

te traditionum usus invaluerat. Commodum accidit, ut frequentes Orientalium Ecclesiarum Episcopi Iconium convenirent anno CCLVIII. ad controversiam illam de baptismo haereticorum dirimendam; ubi eadem sententia constituta est, quam Apostolici canones XLVI. & XLVII. exhibent. Haec sunt Firmiliani verba rem gestam narrantis: *Haeretico enim, sicut ordinare non licet, nec manum imponere; ita nec baptizare, nec quidquam sancte & spiritualiter gerere, quando alienus sit a spiritali & deifica sanctitate. Quod totum nos iampridem in Iconio, qui Phrygiae locus est, collecti in unum, convenientibus ex Galatia, & Cilicia & ceteris proximis regionibus, confirmavimus, tenendum contra haereticos firmiter & vindicandum, quum a quibusdam de ista re dubitaretur.* Quare in eam coniecturam facile adducor, ut existimem, decretum Iconiensis Concilii transcriptum in eam collectionem, quae tunc consarcinata est, & augusto Clementis Romani nomine ornata in publicum prodiit. Quod egregie confirmatur a canone Apostolico XXXVIII. qui mensis Hyperberetaei meminit: quo significatur October lingua Syromacedonica, cuius erat usus per Orientem (19). Vt hinc pateat, nec ab Ægyptiis, nec a Graecis Europaeis, qui mensibus alia nomina indiderant, conscriptam esse collectionem illam, sed a Christianis Orientalibus. Vnde Synodus Antiochena eumdem mensem Hyperberetaei nomine in simili specie designavit.

VI. Existimabit forte aliquis, alienum videri ab auctoritate illa, quam huic collectioni vindicavimus, si fateamur, haeresi esse infectam in eo capite, quod tinctionem haereticorum respicit. Sed velim, cogitationem illam deponat, perpendatque, hanc sententiam in Oriente retentam fuisse, donec Concilii plenarii auctoritate eliquata fuit, ut cum Augustino loquar. Qua in re adeo pertinaciter Firmiliani decessoris sui opinionem Basilius Caesareae Episcopus fovit (20), ut propter bonum pacis cum Asiaticis retinendae haereticorum baptisma ab Orientalibus admissum scripserit. Quare mirandum non est, si erasa non fuerit a canonibus Apostolicis regula, quae summo iure niti quamplurimis videbatur, & contraria sententia per indulgentiam tantum recipi. Ceterum, post Nicaenam synodum, quae Paulicianos damnavit, hocque praeiudicio docuit quorumdam haereticorum repudiandum esse baptisma, nihil vetat, quin retineri possit canon Apostolicus etiam post sopitam contentionem, quum divisione quaestio diremta fuerit, & in certa specie regulae locus esse possit.

VII. Nunc discutiendum restat, quo tempore ab Oriente in Occidentem migraverit haec collectio canonum Apostolicorum. Sane Ge-

(19) *Vide Seldenum in Notis ad Eadmer. pag. 167.*

(20) Basilius epist. ad Amphil. ἐπειδὰν δὲ ὅλως ἔδοξέ τισι τῶν κατὰ τὴν Ἀσίαν, οἰκονομίας ἕνεκα τῶν πολλῶν δεχθῆναι αὐτῶν τὸ βάπτισμα, ἔστω δεκτόν.

Gelasius Pontifex in Concilio Romano habito anno CCCCXCIV. eam inter cetera apocrypha reiecit: *Liber canonum Apostolicorum apocryphus*. Variae sunt classes apocryphorum in notitia Gelasii, ut observarunt viri eruditi; quum non tantum figmenta haereticorum veniant in hunc censum, sed etiam opuscula tractatorum, in quibus sunt naevi quidam. Apocryphus ergo dicetur, iuxta mentem Gelasii, liber horum canonum, quod in iudiciis non obtineat auctoritatem, & Apostolorum nomen falso praeferat. Attamen post aliquot annos Dionysius Exiguus Latinam interpretationem Graecorum canonum aggressus, quinquaginta canones Apostolicos Romanis communicavit, ceteris omissis. Quod ab eo consulto factum puto, ut aliquam rationem haberet Concilii Romani, cuius interdictio in triginta quinque omissis locum haberet; praesertim, quum canon LXVI. ingratus Romanis auribus futurus esset, quo damnatur, secundum veterem Orientalium Ecclesiarum consuetudinem, Sabbathi ieiunium, quod tantopere in Occidente commendabatur. *In Principio itaque*, inquit Dionysius (21). *canones, qui dicuntur Apostolorum, de Graeco transtulimus: quibus, quia plurimi consensum non praebuere facilem, hoc ipsum vestram noluimus ignorare sanctitatem: quamvis quaedam constituta Pontificum ex ipsis canonibus assumpta esse videantur*. Ne repudientur a Romanis, quaedam decreta Pontificum ab his canonibus hausta videri observat. Nempe respicit ad epistolas Innocentii primi & Leonis, qui consuetudines Ecclesiae Romanae ceteris praescribebant. Sed caute loquitur Leo; qui eadem definiens, quae XXV. canone Apostolico continentur, ne videretur eam regulam inde sumsisse, illam a consuetudine & traditione Apostolica manasse scripsit, ut canonem scriptum repelleret. *Alienum est*, inquit (22), *a consuetudine ecclesiastica, ut, qui in presbyterali honore aut Diaconi gradu fuerint consecrati, hi pro crimine aliquo suo per manus impositionem remedium accipiant poenitendi; quod sine dubio ex Apostolica traditione descendit*. Quo autem loco habiti fuerint canones illi per Occidentem, & praecipue per Gallias, mox dicemus, quum de Dionysii Exigui editione differemus.

CAPUT III.

De secunda canonum collectione, & eius auctoritate.

SYNOPSIS.

I. Secunda collectio post Concilium Constantinopolitanum. Antea Dioeceses canonibus a se editis regebantur; ut patet ex Ancyrana synodo, Neocaesariensi, Antiochena & Laodicena. Huius tempus inquiritur.

II. Ca-

(21) Dionysius in praefat. can.

(22) Leo in epist. ad Rustic. Narbon.

II. Canones secundae synodi recepti non erant in Occidente temporibus Innocentii & Leonis. Canones Antiocheni nec in Occidente, nec in Thracica Dioecesi. Chrysostomus & Innocentius reiiciunt eos canones. Cur ab Arianis compositos dicant, quum orthodoxi Episcopi numero vincerent.

III. An canones Antiocheni recepti ab Ecclesia sint iidem cum iis, quos reiiciunt Innocentius & Chrysostomus. Tres coniecturae virorum eruditorum refutatae. Aperitur nova conciliationis ratio.

IV. Collectio secunda canonum quando & a quo instituta. Confirmata a Concilio Chalcedonensi, & aucta canonibus eius Concilii. Confirmata etiam a Iustiniano.

V. Quaeritur, an canones Chalcedonenses recepti fuerint ab Ecclesia Romana. Opinio Bellarmini expensa. Docetur receptos fuisse, e Facundo, Gelasio & Leone ipso. Solus XXVIII. canon repudiatus, ex consensu Anatolii. Ratio concordiae tunc initae explicata. Error Hincmari. Canones synodi Constantinopolitanae non admissi, etiam post Dionysii publicationem, ut Constantinopolitani retinerentur in officio.

VI. Canones Graeci post synodum Chalcedonensem Latine redditi, non una, sed pluribus interpretationibus. Ea collectione usus est Gelasius; qui utitur canonibus Chalcedonensibus, quemadmodum & Gregorius. Symmachus laudat canones Gangrenses ex ea collectione.

VII. Nova interpretatio canonum a Dionysio Exiguo edita, quae canones Graecos, & praeterea Sardicenses atque Africanos, complexa est, & Romanorum Pontificum decreta. Eius usus probatur a sede Apostolica, e Cassiodoro & Ioanne II.

VIII. De collectione canonum a Theodoreto digesta in quinquaginta titulos. Genuina esse ostenditur, solutis difficultatibus, quae obiici solent.

I. Secunda collectio prodiit post Concilium Constantinopolitanum. Antea non communi quodam iure tenebantur Orientales Ecclesiae, si canones Apostolicos & Nicaenos excipias, sed sua sibi decreta duae tresve Dioeceses coniunctis suffragiis constituerant, quibus in disceptandis negotiis suis uterentur. Etenim in provinciis Dioeceseon Asianae, Ponticae & Orientalis, varii canones editi fuerant a Conciliis Ancyrano, Neocaesariensi, Gangrensi, Antiocheno & Laodiceno, qui obtinebant apud eos Episcopos, quorum suffragiis erant decreti, quemadmodum Constantinopolitani auctoritate omnes deinde Orientales Ecclesiae adstrictae sunt. Etenim in Ancyrana synodo, coacta anno CCCXIV. ante ipsam synodum Nicaenam, statim post libertatem Ecclesiae redditam, in civitate Ancyrae, quae erat metropolis Galatiae, decem & octo Episcopi e Dioecesibus Orientis, Asiana & Pontica, XXV. canones ediderunt; quorum vis per tres illas Dioeceses extendi poterat, non autem per Dioecesim Ægyptiacam, aut Thracicam, multo minus per Dioeceses Occidentis. Idem dicendum est de synodo Neocaesareae habita, quae est metropolis Ponti Polemoniaci; quo se contulerunt iidem illi decem & octo Episcopi post solutam Ancyranam Synodum. Gangris, quae est metropolis Paphlagoniae, habitum est Concilium anno CCCXXV. a sedecim Episcopis Ponticae Dioeceseos. Concilium vero Antiochenum habitum anno CCCXLI. iis provinciis constitit, quae ad Dioecesim Orientis seu Antiocheni patriarchatus pertinebant, Syria nempe, Phoenicia, Palaestina, Arabia, Meso-

Mesopotamia, Cilicia & Isauria, ut patet ex epistola synodica (1). Superest synodus coacta Laodiceae, quae est Phrygiae metropolis; quo e variis Dioeceseos Asianae provinciis Episcopi convenerunt, ut testatur inscriptio synodi (2). De tempore huius Concilii quaeritur. Illustrissimus annalium conditor ante Concilii Nicaeni tempora coactum suspicatur. Sed canone septimo damnantur Photiniani haeretici, qui aliquot annis post synodum Nicaenam emerserunt. Deinde in antiqua collectione locum suum post Antiochenam obtinet synodus Laodicena, cuius tempora in annum CCCLXV. coniici posse puto, Illo etenim anno synodus habebatur ab Episcopis Asianae Dioeceseos, ad quos litteras suas & synodicam Illyriciani Concilii Valentinianus Imperator transmisit cum hac epigraphe apud Theodoretum (3): *Episcopis Dioecesis Asianae, Phrygiae, Carophrygiae Pacatianae*. Porro synodus Laodicena, ut dixi, e diversis provinciis Asianae Dioecesis habita est Laodiceae, quae est metropolis Phrygiae Pacatianae.

II. Canonibus Concilii Constantinopolitani omnes quidem Ecclesiae Orientales adstringi poterant; quia ex omnium Episcoporum consensu, qui Dioeceses Aegypti, Orientis, Asiae, Ponti & Thraciae regebant, Constantinopoli decreti sunt anno trecentesimo octuagesimo primo. Sed Occidentis Ecclesiae iis teneri non poterant, quibus omnino erant incogniti anno CCCCLII. ut testatur Leo primus. Itaque Innocentius I. recte iuxta sensum Ecclesiae Occidentalis scripserat anno CDV. Ecclesiam nullis canonibus regi, praeterquam Nicaenis, ut monui §. 1. capitis superioris. Adeoque mirum non est, si canonem Antiochenum, quo nitebantur Orientales adversus Ioannem Chrysostomum, constanter exploserit. Nondum enim, ut dixi, nec Synodus Antiochena, nec ceterae receptae fuerant ab Occidentis Ecclesiis, nec etiam ab Ecclesia Constantinopolitana; quae quum Dioecesi Thracicae accenseretur, Ancyranae synodi, Neocaesariensis, Gangrensis, Antiochenae, vel Laodicenae canonibus, ab aliis Dioecesibus editis, non tenebatur (4). Quare etiam Chrysostomus ipse Constantinopolitanus Archiepiscopus, quum ab adversariis canone XII. Concilii Antiocheni premeretur, (quo non prohibetur appellatio, ut quibusdam visum, sed spes restitutionis denegatur Episcopo, qui a synodo deiectus sedem suam repetit absque maioris synodi instaurato iudicio) in quem peccavisse dicebatur, excipit dupliciter (5). Nam & se maiori Episcoporum numero fultum sedem suam repetivisse contendebat, ut hac etiam in parte canoni Antiocheno, cuius auctoritatem adversarii obtendebant, satisfecisse constaret. Et aliunde canonem illum Antiochenum refellebat, quod editus esset ab Arianis. Vnde sequitur, Antiochenos canones in Thracica Dioecesi tunc

(1) Epist. synod. Concil. Antioch.
(2) Inscriptio Synodi Laodic. ἐκ διαφόρων ἐπαρχιῶν τῆς Ἀσιανῆς.
(3) Theod. lib. 4. cap. 8.
(4) *Vide infr. lib. 7. cap. 9.*
(5) Socrates lib. 6. cap. 17.

tunc temporis receptos non fuisse, quemadmodum nec recepti erant in Occidente. Certum quidem est, patres, qui Antiochiae convenerant, maiori ex parte orthodoxos fuisse, quum e numero XCVII. aut XCIX. Episcoporum, ex quo conventus ille constabat, triginta tantum Eusebianas partes sequerentur, & clanculum Arianae haeresi faverent, etsi aperte a communione catholica non discessissent, ut constat ex Iulii epistola apud Athanasium (6). Attamen apud posteros Arianae haeresis suspicione laborarunt, quod in eo conventu Eusebiani primas partes tenerent, & eo ad fidem consubstantialis convellendam convenissent, eoque proposito expulsionem Athanasii, in Concilio Tyrio decretam, olim iudiciis suis ex omnium consensu redditis confirmassent. Quod eos deinde ad eam necessitatem impulit, ut orthodoxi aeque ac Semiariani ab Occidentalibus in Concilio Sardicensi discesserint. Unde Ecclesiis Occidentis Orientalium coetum Arianae impietatis infamia notandi occasio data est, praecipue, quum Georgium Cappadocem Arianum Athanasio substituerint. Quod ultimum etsi a triginta sex Episcopis Arianis constitutum fuerit, ut observat Iulius, dedecus tamen nefarii huius facinoris ad omnes Episcopos, qui synodo intererant, redundavit.

III. Ex hac animadversione componi posse videtur disceptatio illa de canonibus Antiochenis, quae virorum eruditorum ingenia torsit: qui concoquere non poterant, quo pacto refelli possent a Chrysostomo & Innocentio, tamquam ab Arianis editi, quum certum sit, in censum canonum adscriptos fuisse ab Ecclesia universali & prolatos in Concilio Chalcedonensi, ut canones a sanctis patribus editos. Illustrissimus annalium conditor, qui sibi persuasit integrum Concilium Antiochenum ex Arianis constitisse, putat, canones illos laudatos in Concilio Chalcedonensi ex alia canonum collectione, quam e synodo Antiochena, petitos fuisse. Alii censuerunt (7), in caussa Chrysostomi, non ipsum canonem XII. synodi Antiochenae, sed alium quemdam ab haereticis confictum canonem in altera synodo Antiochena ab Innocentio & Chrysostomo explosum fuisse; quum tamen e Socrate (8) & Palladio (9) satis constet, de canone XII. Antiocheno agi. Aliis placuit (10), non omnes canones Antiochenos, sed solum XII. oppugnatum a Chrysostomo, quasi ille solus conflatus fuerit ab Arianis adversus Athanasium. Quam coniecturam eo argumento iuvari putant, quod ex hac sententia eliciatur verus modus conciliandi numeros canonum iuxta collectionem Zonarae & Balsamonis cum numeris collectionis antiquae, quae prolata est in Concilio Chalcedonensi.

(6) Iulius apud Athan. in Apolog. 2.
(7) M. Antonius de Dominis.
(8) Socr. lib. 6. cap. 16.
(9) Pallad. in vita Chrys.
(10) Samuel Petitus lib. 3. Var. Lect. cap. 4.

si (12). Etenim in illa vetere collectione canon XVI. Antiochenus numeratur nonagesimus quintus, a primo canone Concilii Nicaeni; qui calculus est sine errore, si expungatur XII. canon Antiochenus. At vero in collectione Zonarae idem canon XVI. numeratur nonagesimus sextus, ob male admissum canonem XII. in collectione recentiori. Sed non erat, cur vir eruditus nodum in scirpo quaereret. Apertissima est enim ratio discriminis in numeris illis inter utramque collectionem, a viris eruditis prolata, & ab ipso laudata, quae sincere refutari nequit. Nempe peccatum est in collectione Zonarae in numero canonum synodi Neocaesariensis, quos quindecim recenset, distracto in duos canone decimo tertio; quum revera quatuordecim tantum canones Neocaesariensis Concilii numerent Theodoretus in synagoge canonum, vetus interpretatio Latina edita statim a Concilio Chalcedonensi, Dionysius Exiguus, Epitome Hadriani, Cresconius & Photius in Nomocanone (13): quorum auctoritati opponi non debet error, qui irrepsit in collectionem Zonarae. Deinde, cuius decreto reiectaneus ille canon omnia universae Ecclesiae exemplaria invasisset, si daremus, a codice Chalcedonensi proscriptum fuisse? Addere possumus, nihil iniqui XII. illo canone Antiocheno constitui, nec ad detrimentum Athanasii trahi potuisse, nisi per summam iniuriam, quum futuris negotiis formam dare censendus esset, non praeteritis, qualis erat Athanasii caussa. Quare Athanasii damnatio Antiochiae decreta non eo solo canone nitebatur, ut docebimus tomo secundo, quum agetur de Athanasii iudicio. Itaque sola superest ratio conciliandi exceptiones Chrysostomi & Innocentii cum auctoritate legitima canonum Antiochenorum, quod nondum recepti fuissent, nec in Occidente, nec in Thracica Dioecesi, ut explicui §. superiore.

IV. Post Chrysostomum, ante Concilii Chalcedonensis tempus, canones Nicaeni, Ancyrani, Neocaesarienses, Gangrenses, Antiocheni, Laodiceni & Constantinopolitani, numero centum sexaginta quinque, in unum corpus collecti sunt Episcopi alicuius industria, fortasse Stephani Ephesini Episcopi, (*) ut praeferebat vetus codex MS.

(12) Concil. Chalced. act. XI.

(13) Photius t. 3. Nomoc. cap. 4. t. 1. cap. 29.

(*) Ioannes David in libro de iudiciis canonicis Episcoporum pag. 63. reprehendit illustrissimum Archiepiscopum, ei imputans, quod existimaverit, Iustellum in ea fuisse sententia, ut putaret, Stephanum Episcopum Ephesinum esse auctorem primae collectionis canonum Orientalium. Verum Marca illud non dixit, ut manifestum est; sed tantum eam collectionem factam fuisse ab aliquo Episcopo, fortasse Stephano Ephesino, cuius nomen praetulisse veterem codicem bibliothecae Palatinae, accepisse se ait a viro clarissimo Christophoro Iustello. Sed neque ipse Iustellus affirmabat, huius collectionis auctorem esse hunc Stephanum, sed tantum aiebat, illam forte consarcinatam ab eo fuisse; extare enim sub eius nomine collectionem nondum edi-

MS. in bibliotheca Palatina, quemadmodum accepi a viro fide dignissimo (14), aut fortasse synodi cuiusdam Orientalis decreto. Etenim e collectione illa, in qua numerorum continua serie canones recensiti erant a primo ad ultimum, recitati sunt in Concilio Chalcedonensi quatuor canones Concilii Antiocheni, suppresso nomine Concilii & numero, quem inter ceteros Antiochenos obtinent (15). Sed relecti sunt e codice canonum eo ordine eaque numerorum serie, qua digesti sunt in collectione generali; ita, ut canones Antiocheni quartus & quintus recitentur sub titulo octuagesimae tertiae & octuagesimae quartae regulae, & canones decimus sextus & decimus septimus sub titulo nonagesimae quintae & nonagesimae sextae (16). Ex eodem codice relectus est canon quartus Concilii Nicaeni II. Iterum ex eodem libro synodicum Concilii Constantinopolitani, id est, definitio synodica complectens primum, secundum & tertium canonem illius synodi (17).

Sed, quia canones collectione illa comprehensi, quamvis utilitate sua satis commendarentur, nondum tamen ab omnibus Ecclesiis, & praecipue ab Occidentali & Aegyptiaca, probati fuerant, statutum est canone primo Concilii Chalcedonensis, ut apud omnes valerent (18). Verba canonis haec sunt ex versione Dionysii Exigui: *Regulas sanctorum patrum, per singula nunc usque Concilia constitutas, proprium robur obtinere decrevimus*. Adiecti sunt canones Concilii Chalcedonensis huic collectioni: quae his regulis aucta, non solum per omnes Orientales Ecclesias, sed etiam in Occidente, plena auctoritate viguit. Ad hanc canonum collectionem Iustinianus respiciebat, quum Novella constitutione vim legis canonibus illis tribuit, qui editi erant a quatuor synodis oecumenicis aut etiam confirmati (18), id est, qui decreti quidem erant a synodis particularibus, sed confirmati erant canone primo Concilii Chalcedonensis.

V. Posset aliquis dubitare de canonibus Concilii Chalcedonensis, quos Ill. Card. Bellarminus (19) robur non habuisse scribit, nisi, quatenus a Pontificibus vel aliis Conciliis renovati sunt, eo argumento ductus, quod a Leone I. approbati non sint (20); qui scribit, se non

editam, quae omnino convenit cum veteri codice Ecclesiae universae. *Haec vero*, inquit, *in bibliotheca Palatina apud heredes Gelharti Ermenhorstii Hamburgi asservatur, a quibus huc usque nancisci non potuimus*. Haec verba Iustelli, quae non habentur in praefatione ab eo praefixa anno MDCX. codici canonum Ecclesiae universae, sumta sunt ex secunda praefatione edita anno 1661. studio Henrici Iustelli eius filii.

(14) V. Cl. Christ. Iustellus.

(15) Concil. Chalced. Act. IV.

(16) Act. XI.

(17) Act. XIII.

(18) Canon. 1. Concil. Chalced. τοὺς παρὰ τῶν ἁγίων πατέρων καθ'. ἑκάστην σύνοδον ἄχρι τοῦ νῦν ἐκτεθέντας κανόνας κρατεῖν ἐδικαιώσαμεν.

(18) Nov. 131. ἐκτεθέντες, ἢ βεβαιωθέντες.

(19) Bellarm. l. 2. de Roman. Pont. cap. 22.

(20) Leo ep. 61. ad Synod. Chalced. habitam.

non tantum per Legatos, qui vicem suam exsecuti sunt, *sed etiam per approbationem gestorum synodalium* eamdem cum Concilio Chalcedonensi inivisse sententiam, *in sola videlicet fidei caussa, propter quam generale Concilium & ex praecepto Christianorum Principum, & ex consensu Apostolicae sedis placuit congregari*. Quum ergo gesta in sola fidei caussa Leo approbarit, inde sequi Bellarminus existimat, canones Concilii inutiles & irritos fuisse. Sed eam sententiam deposuisset, si perpendisset, quanta iniuria ex hac assertione sedi Apostolicae inferretur. Etenim necessitas illa confirmandorum Conciliorum totius orbis testimonio subruitur, si reiecti a Leone canones perinde in Ecclesia viguerint. Atqui nihil certius, quam canones istos Chalcedonenses, saltem in Oriente, statim receptos aequa cum ceteris canonibus auctoritate. Testis collectio Graeca, quam Dionysius Latine vertit, quae Chalcedonensibus canonibus erat instructa. Testis Theodoretus, qui eos in sua Synagoge recenset. Testis Iustinianus, qui vires legis addit omnibus canonibus editis, aut confirmatis a quatuor synodis oecumenicis. Robustius & sincerius agitur caussa Summi Pontificis, si dicamus, a Leone probatos fuisse canones huius synodi, praeter XXVIII. quo Episcopo CP. nova quaedam auctoritas adversus canones Nicaenos deferebatur. Hanc Leonis mentem fuisse, docet eleganter Facundus Hermianensis (21): *Beatissimus Leo scribens, non sententiam super epistolam Ibae prolatam, neque episcopatum praedicto Ibae redditum, & cetera, quae in synodo Chalcedonensi de quibusdam personis decreta sunt, neque canones ecclesiasticae disciplinae salubriter illic a sanctis patribus constitutos attendit, quum diceret, Vt sanctam synodum ad exstinguendam solum haeresim, & ad confirmationem fidei catholicae studio Christianissimi Principis congregatam, in occasionem ambitus trahas, & his similia; sed superbam potius elationem Constantinopolitani Episcopi, sicut ipsa verba eius indicant*. Eadem fuit sententia Gelasii, qui ante Facundum responderat haereticis, synodi Chalcedonensis oppugnatoribus, aut ex toto admittendam dicentibus, aut, si ex parte repudianda sit, firmam ex toto esse non posse, scilicet, quae per incompetentem praesumtionem Anatolii illic tentata sunt, nulla ratione subsistere; sed cetera omnia, *quae secundum Scripturas traditionemque maiorum, secundum canones regulasque Ecclesiae, pro fide communi & veritate catholica & Apostolica, pro qua hanc fieri sedes Apostolica delegavit, factamque firmavit, a tota Ecclesia indubitanter admitti* (22). Gelasii & Facundi testimonio fretus possem Leonis senten-

D 2 tiam,

(21) Facund. Hermian. l. 5. c. 4.

(22) Idem ad Ep. Dardan. ait: Leonem, *quidquid ultra, quam ab eodem pro fide & communione catholica & Apostolica illic agendum constaret esse delegatum, per occasionem congregationis illius praeter Nicaenos canones nova videretur actione tentatum, competenti refutatione vacuasse*.

tiam, alioqui obscuram, constituere. Sed ipsemet adeo liquido mentem suam expressit in epistola ad synodum Chalcedone habitam & ad Maximum Antiochenum (23); ut de ea dubitari non possit. Tria praecipue docet, quae de fide in synodo decreta sunt, a se probari, quae contra regulas Nicaenas tentata sunt, se nunquam Apostolicae sedis consensu firmaturum; quae autem ab Episcopis discussa fuerint, se non repudiaturum, ea lege, ne Nicaenis canonibus adversentur. Itaque dicendum est, Leonem conceptis verbis decretoque suo, quae de fide gesta fuerant, approbasse; damnasseque ambitum Anatolii: cetera vero omnia tacito veluti decreto admisisse, id est, iis non reluctatum fuisse. Quod sufficit non solum in canonibus Concilii generalis, sed etiam in canonibus synodi provincialis. Ceterum canon XXVIII. cui Legati Apostolicae sedis contradixerant, e numero canonum expunctus est a Graecis ipsis. Quo facto concordia redintegrata est inter Leonem & Anatolium. *Sed gratum mihi est, frater carissime*, inquit, (24), *quod dilectio tua profitetur sibi displicere, quod tunc etiam placere non debuit. Sufficit in gratiae communis regressum professio dilectionis tuae & attestatio Principis Christiani. Nec videtur tarda correctio, cui tam venerabilis assertor accessit*. Compositum itaque est hoc dissidium, non deposita dignitate secundae sedis, vel administratione trium Dioeceseon, quam Anatolius semper retinuit, sed expuncto, ut dixi, & repudiato canone XXVIII. Concilii Chalcedonensis. Rationem sopiendae huius controversiae aperuisse videtur Lucentius, quum ambitum istum perstringendo dixit, cur novos canones adhiberent, si secunda synodus privilegium illud indulsisset ante aliquot annos, ut Graeci iactabant (25). Quare, ut Leoni mos gereretur, reiectus est novus canon. Sed usi sunt antiquo quoad dignitatem sedis, & consuetudine consensuque Episcoporum Asianae & Thracicae Dioeceseon quoad administrationem.

Itaque Zeno Imperator anno quindecimo post Concilium Chalcedonense acta Basilisci tyranni rescindens, (qui aliquot provincias a sedis Constantinopolitanae dispositione avulserat) omnia quidem in integrum restituit, & confessus praerogativam ordinationumque privilegia Ecclesiae Constantinopolitanae in perpetuum sancit; sed iis verbis uti-

(23) Leo epist. 66. *Quidquid praeter caussas synodalium Conciliorum ad examen episcopale defertur, potest aliquam diiudicandi habere rationem, si nihil de eo est a sanctis Patribus apud Nicaeam definitum. Nam quod ab illorum regulis & constitutione discordat, Apostolicae sedis nunquam poterit obtinere consensum.*

(24) Leo in epist. ad Anatol.

(25) Concil. Chalced. Act. XVI. *Lucentius reverendus Episcopus Vicarius sedis Apostolicae dixit: Accedit ad cumulum, quod trecentorum decem & octo constitutionibus postpositis, centum quinquaginta, qui in synodicis canonibus non habentur, mentionem tantum fecisse noscuntur, quae dicunt ante octoginta prope annos constituta fuisse. Si ergo his temporibus hoc beneficio usi sunt, quid nunc requirunt? Si nunquam usi sunt, quare requirunt?*

utitur, quae Romanum Pontificem laedere non possint. Ad usum enim, qui iam invaluerat, non autem ad canones aliquos, ea privilegia refert: *Privilegia*, inquit (26), *& honores omnes super Episcoporum creationibus & iure ante alios residendi, & cetera omnia, quae ante nostrum imperium vel nobis imperantibus habuisse dignoscitur, habere in perpetuum firmiter regiae urbis intuitu iudicamus & sancimus*. Iustinianus etiam Novella sua constitutione secundum locum sedi CP. tribuit iuxta canones, id est, secundae synodi (27); sed de iure novo collato a canone XXVIII. Concilii Chalcedonensis de industria nihil decernit, quia expunctus erat a collectione canonum, quae temporibus illius Principis vigebat apud Graecos. Attamen tuendae dignitati eius Ecclesiae in iure ordinationum iuxta mentem Synodi Chalcedonensis non deerant Imperatores; etsi apertis verbis non profiterentur hoc privilegium a canone Chalcedonensi profectum, sed potius a consuetudine. Hoc significare voluit Liberatus Diaconus his verbis (28): *Et licet sedes Apostolica nunc usque cotradicat, quod a synodo firmatum est, Imperatoris patrocinio permanet quodammodo*, id est, refragationem Romanorum Pontificum obtinuisse quidem, ut aperte definitio synodi Chalcedonensis non admittatur, ceterum rem ipsam quodam modo perseverare praesidio Principis, qui consuetudini vires addebat. Nullatenus enim, ut dixi, intercedente & vetante Leone, inter canones receptus est canon ille XXVIII. Concilii Chalcedonensis.

Quare fallitur Hincmarus, qui existimat, canonis IX. & XVII. partem a Leone reiectam. In quo lapsus est necessitate, quia videbat, dignitatem quamdam sedi CP. iis locis afferi, ignotusque erat illi canon XXVIII. de quo proscribendo Leo tantopere laborabat. De sententia autem canonis IX. & XVII. dicemus alibi (29). Dissimulandum vero non est, canones secundae synodi ad Romanam Ecclesiam nunquam fuisse relatos, neque ab ea receptos, ut testatur Leo in epistola ad Anatolium. *Persuasioni enim tuae*, inquit, *in nullo penitus suffragatur quorumdam Episcoporum ante sexaginta, ut iactas, annos facta subscriptio, nunquamque a praedecessoribus tuis ad Apostolicae sedis transmissa notitiam; cui ab initio sui caducae dudumque collapsae sera nunc & inutilia subiicere fulcimenta voluisti, eliciendo a fratribus speciem consensionis, quam tibi in suam iniuriam verecundia fatigata praeberet*. Quare in vetustissima canonum Latina collectione canones synodi Constantinopolitanae adiuncti sunt canoni XXVIII. Chalcedonensi, extra legitimorum canonum corpus. Immo & post Dionysii Exigui collectionem, licet ille iuxta fidem Graecorum

(26) L. *Decernimus* 16. C. de sacrosanct. Eccles.
(27) Nov. 131. c. 2.
(28) Liberatus in Breviar. c. 23.
(29) *Vide infra lib. 7. cap. 5. §. 9.*

rum codicum tres canones synodi Constantinopolitanae suo loco recensuerit, Ecclesia Romana, quae ceteros canones amplexa est, istos tamen in auctoritatem admittere noluit, teste Gregorio Magno (30). *Romana Ecclesia eosdem canones* (nempe CP.) *vel gesta synodi illius hactenus non habet, nec accipit: in hoc autem eamdem synodum accepit, quod est per eam contra Macedonium definitum.* Attamen iis canonibus Graeci utebantur non invita sede Apostolica, quae tacite eorum exsecutioni consentiebat, etsi disertis verbis non approbaret; eo consilio scilicet, ut Constantinopolitanorum superba elatio, si quando limites egrederetur, hac una exceptione reprimi posset, quam toties urget Gelasius, Ecclesiam Constantinopolitanam inter sedes minime numerari (31). Quare, ut redeam, unde discessi, canones Chalcedonenses demto XXVIII. plenam auctoritatem una cum ceteris codice Graeco comprehensis obtinuerunt.

VI. Post Synodum Chalcedone habitam, canones Graeci Latinitate donati sunt & Occidentalibus communicati, interpretatione in eam rem elaborata, cuius meminit Dionysius Exiguus, eiusque exemplar antiquissimum retinet adhuc bibliotheca Vaticana a viris eruditis laudatum, & alterum venerandae antiquitatis codicem manuscriptum vir de antiquitate canonica optime meritus (*) Christophorus Iustellus, in quo descripti sunt, post ceteros, canones XXVII. Concilii Chalcedonensis. Observandum tamen est, non unica interpretatione, sed variis canonum versionibus usos fuisse Episcopos in Occidente; quum manifeste constet, aliam esse, qua utuntur Ferrandus, Isidorus & Carolus Magnus interpretationem a vetere illa, quam manuscripti codices hodie

(30) Greg. lib. 6. Episc. 31.

(31) Gelas. ad epist. Dard. *Si certe de dignitate agitur civitatum, secundae sedis & tertiae maior est dignitas sacerdotum, quam eius civitatis, quae non solum inter sedes minime numeratur, sed nec inter Metropolitanorum iura censetur. Nam quod dicitis, Regiae civitatis, alia potestas est regni saecularis, alia ecclesiasticarum distributio dignitatum.*

(*) Solent posteriores curae derogare conceptis iam sententiis. Usurpatum id ab illustrissimo Archiepiscopo; qui negotio isto accuratius expenso adnotatum reliquit, collectionem illam, quae in codice Iustelli habebatur, quaeque ante hos annos editionis honore donata est, anteriorem fuisse Concilio Chalcedonensi. Admonet deinde, novam canonum collectionem auctoritate Leonis Papae I. confectam esse, post habitum illud Concilium, quae sola viguit in Occidente per sexaginta & amplius annos, donec altera quoque accessit Dionysii Exigui, quae in quibusdam discrepat ab ea, quae auctoritate Leonis composita est, ac nominatim in eo, quod canones Apostolicos exhibet, quibus carebat vetus illa Concilio Chalcedonensi posterior. Unde Marca trahit argumentum, hanc esse collectionem canonum, qua Gallicana Ecclesia utebatur, quod ex Gregorio Turonensi pateat, canones illos Apostolicos abfuisse ab ea, quae apud Gallos recepta erat, ut adnotatum est in libro III. de Concord. Sac. & Imp. cap. IV. §. III. Huius porro collectionis, quae post Concilium Chalcedonense prodiit, duo manuscripta exemplaria exstare, affirmat Marca in bibliotheca monasterii Rivipullensis apud Catalanos, unde fortassis in lucem poterit emitti.

hodie exhibent. Hac collectione utebatur Gelasius (32), quum toties canonum custodiam epistolis suis commendat: qui etiam canonis XX. Chalcedonensis sententiam expressit (33), eumque reverendorum canonum appellatione cohonestat in decretali epistola ad Episcopos Lucaniae: *Quisquis desertor Ecclesiae nullis exsistentibus caussis ad aliam putaverit transeundum, temereque susceptus fuerit & promotus, reverendorum canonum vel ipse, vel receptor eius atque provector constituta non effugiet, quae de huiusmodi praesumtoribus praefixere servanda*. Quemadmodum Gregorius Magnus sacrorum canonum nomine Chalcedonenses intelligit (34), ut recte observavit Hincmarus (35). *Sacri canones simoniacam haeresim damnant*, inquit Gregorius; ad quae verba notavit Hincmarus, nullam synodum ea de re statuisse praeter Chalcedonensem. Ex antiqua collectione Symmachus Papa in Concilio Romano duos canones Gangrensis synodi protulit de oblationibus fructuum (36).

VII. Antiquae interpretationi nova successit, quam Dionysius Exiguus Abbas, qui sub Iustiniano floruit, interpellatus a Laurentio Romanae Ecclesiae Presbytero, aggressus est; quia prisca illa, de qua diximus, confusione laborabat (37). Quo in opere eam rationem secutus est, ut Graecae collectioni adhaereret. Itaque & canonum consequentiam per numerorum seriem a primo Nicaeno usque ad canonem tertium Constantinopolitanum, qui est ultimus canon & centesimus sexagesimus quintus totius collectionis, observat. Tum omissis canonibus Concilii Ephesini, canones Concilii Chalcedonensis subiungit, atque testatur, *in his Graecorum canonum finem esse*. Collectioni, qua Ecclesia universalis tenebatur, adiungit ille quinquaginta canones Apostolicos, Concilii Sardicensis canones, & Conciliorum Africanorum, quos Latine editos fuisse ait: de quorum canonum, ac praecipue Sardicensium, auctoritate plenissime dixi in exercitatione de iudiciis canonicis Episcoporum (38). Integra collectio constat e centum sexaginta quinque canonibus antiquissimae collectionis Graecorum, deinde XXVII. canonibus Concilii Chalcedonensis, XXI. Sardicensis & CXXXVIII. Conciliorum Africanorum, praeter quinquaginta Apostolicos canones: quorum omnium summa redit ad CCCXCIV. canonum capita. Ceterum Dionysius, ut collectioni suae nihil deesset, Pontificum Romanorum decreta, quae ad disciplinam ecclesiasticam per-

(32) Gelasius in epist. ad Episc. Lucan.

(33) Can. XX. Concil. Chalced.

(34) Gregorius M. homil. XVII. in Evang.

(35) Hincm. Opusc. LV. capitul. c. 24. p. 473.

(36) Synod. Rom. VI. sub Symm. anno 504.

(37) Dionysius in praef. *Quamvis carissimus frater noster Laurentius assidua & familiari cohortatione parvitatem nostram regulas ecclesiasticas de Graeco transferre pepulerit, confusione credo priscae translationis offensus.*

(38) *Vide lib. 7. c. 11. 12. 15. 16. 17.*

pertinebant, a Siricio usque ad Hormisdam, post canones subiunxit. Haec secunda canonum interpretatio & collectio statim ab Ecclesia Romana obviis ulnis excepta est, ut testis est locupletissimus Cassiodorus, auctor illius saeculi (39). *Ex Graecis exemplaribus*, inquit de Dionysio loquens, *canones ecclesiasticos moribus suis, ut erat planus atque disertus, magna eloquentiae luce composuit; quod hodie usu celeberrimo Ecclesia Romana complectitur*. Canonum ex hac collectione petitorum auctoritate Contumeliosum Regensem Episcopum in Gallia ab episcopatus ordine suspendit Ioannes II. Pontifex Romanus anno DXXXIV. litteris hac de re ad Caesarium Arelatensem datis (40), quibus capita canonum adiunxit, scilicet capitulum XXV. & XXIX. ex canonibus Antiochenis capitulum IX. & XV. quae ad verbum a Dionysii interpretatione sunt expressa. Receptis a sede Apostolica canonibus, omnes Occidentis provinciae ad dirimendas lites & iudicia Clericorum exercenda statim usae sunt.

VIII. Ceterum praetermittenda non est canonum collectio, quae in quinquaginta titulos distributa, Theodoreti Cyrensis Episcopi nomine exstat in manuscripto codice bibliothecae regiae (41); praecipue, quum aliquoties eius meminerimus in hoc opere, & nobis usui futura sit in iis, quae sequuntur. Eam collectionem Ioannes Scholasticus Patriarcha Constantinopolitanus, qui Iustiniani temporibus floruit, collatione legum, sed praesertim Novellarum constitutionum eiusdem Principis, ad singulos titulos addita, ornavit. Vnde sequitur, hanc collectionem Iustiniani tempus antecessisse, atque adeo temporis rationem iis suffragari, qui Theodoreti genuinum opus esse censent. Quam ille ad usum privatum studiosorum concinnavit, ut in numerato haberent canones omnes, qui ad unum negotii genus referuntur, quorum sententiam & numerum tantum adnotavit. In iudiciis autem, ubi solidae & integrae leges, non vero synopses legum vel canonum proferebantur, collectioni isti nullus erat locus. Quidam eruditi viri eam a Theodoreto abiudicant, tribus potissimum de caussis; tum ob canones Apostolicos, quos laudat numero LXXXV. (qua de re abunde diximus capite superiori) tum ob canonem XXVIII. Chalcedonensis Concilii, quem expungit, licet collectio Graecorum eum agnoscat. Quod quidem verum est, si de collectione Photii & Zonarae agatur. Sed antiqua collectio Graeca, quam Dionysius Latine reddidit, viginti septem canones solum recenset, omisso XXVIII. quemadmodum & Theodorus Anagnostes libro primo collectaneorum (42). Tertia caussa dubitandi petitur e canonibus Sardicensibus, quos Graeci non

(39) Cassiod. c. 23. divin. lect.

(40) Ioannis II. epist. ad Caesar. Arelat. Tom. 1. Concil. Gall. ex antiquis exemplaribus edita.

(41) *Vide supra lib. 1. c. 3. §. 7. & lib. 7. c. 8. §. 6.*

(42) Theod. Anagnostes. κζ. κανόνων ἡ ἔκθεσις.

non admiserunt in vetere collectione. Quod sane certum est. Attamen aperta est ratio, cur Theodoretus eos in collectionem suam coniecerit: nempe, quod sede sua a Dioscoro Alexandrino in synodo Ephesina secunda depulsus, eorum canonum beneficio usus sedem Apostolicam appellavit; & a Leone in communionem receptus, episcopalique dignitate restitutus, Imperatoris decreto & synodi Chalcedonensis irretractabili iudicio, (ut cum Leone loquar) locum suum obtinuit. Quare nihil aliud a Theodoreto exspectandum erat, quam ut canonibus Sardicensibus recensendis benignum se praestaret. Quod effecit, ut tandem Graeci in Synodo Trullana Sardicenses canones susceperint, eosque collectioni antiquae adiunxerint. Merito itaque Photium Nicolaus malae fidei arguit, quod ignotos Graecis hos canones esse simularet, quum & in codice canonum, & in collectione quinquaginta titulorum publice apud illos legerentur. Qua de re dixi libri II. c. XV. §. IX. Hanc autem collectionem seu Nomocanonem in quinquaginta titulos digestum, quo legum & canonum collatio quaedam continetur, nullo fere loco habitum temporibus suis testatur Balsamo (43), eo quod Photii collectio uberior & utilior omnino visa esset.

CAPUT IV.

De auctoritate collectionis canonum per Galliam, & Hispaniam, ut & collectione Martini Bracarensis.

SYNOPSIS.

I. Galli collectione antiqua a Concilio Chalcedonensi probata usi sunt, ex Conciliis Agathensi, Aurelianensi, Epaonensi & Caesario Arelatensi.

II. Probabile videtur, amplexos deinde interpretationem Dionysii, ex Concilio Aurelianensi.

III. Liber canonum *dicitur a Gregorio Turonensi, ex quo patet, canones Apostolicos olim a Gallis receptos non fuisse. Corruptus canon XXV. in caussa Praetextati. Nondum admissi erant in censum canonum temporibus Hincmari. Dubiae auctoritatis dicuntur esse in collectione Isidori. Recepti tamen olim quinquaginta priores a sede Romana.*

IV. Codex canonum non solum receptus in Galliis, sed etiam in Hispania; ubi nova collectio concinnata est a Martino Bracarensi. Zacharias, responso ad consultationem Pipini, exstinctam codicis illius in Gallia memoriam renovat. Eum codicem dono dedit Carolo M. Hadrianus Papa.

V. Codex ille vigebat adhuc sub Leone quarto. Eius verba explicata de decretalibus, quae habentur in canone.

VI. Ecclesia Gallicana non solum utebatur in iudiciis codice canonum, sed etiam canonibus Gallicanis, e synodo Vasensi, & Caesario & Agobardo. Qui etiam obtinebant in Hispania.

I. Ecclesia Gallicana canones antiquos, qui a Concilio Chalcedonensi probati fuerant, & collectione antiqua continebantur,

(43) Balsamo in supplemento p. 1222.

tenacissime observavit. Huc referenda sunt verba Concilii Agathensis, canone primo: *In primis id placuit, ut canones & statuta patrum per ordinem legerentur*, id est, ut codex canonum antiquorum, immo & Gallicanorum, coram synodo, serie temporum servata, recitaretur. Sane ad canones Ancyranos, Gangrenses & Africanos respexit canon septimus Concilii Agathensis, quum de rebus Ecclesiae conservandis aut alienandis decernit, *sicut prisca canonum praecepit auctoritas*. In Concilio Aurelianensi primo *antiquorum canonum statuta* servanda praecipiuntur, ut omnia bona ecclesiastica in Episcopi potestate consistant (1); quod ad canones Antiochenos referre oportet. Concilium Epaonense poenitentiam homicidis indicendam statuit (2), *quam Ancyritani canones decreverunt*. Quantam vero reverentiam canonibus antiquis in ea collectione comprehensis Gallicani Episcopi deferrent, docet Caesarius Arelatensis: qui acceptis canonum titulis, quos e collectione Dionysii transcriptos Ioannes II. ad Caesarium miserat, illorum canonum auctoritate Contumeliosi conatus repellit: *Nemo mihi alia quaelibet*, inquit (3), *contra auctoritatem sedis Apostolicae, aut contra CCCXVIII. Episcoporum praecepta*, (id est, Synodi Nicaenae) *vel reliquorum canonum statuta obiiciat: quia, quidquid contra illorum definitionem, in quibus Spiritum sanctum locutum esse credimus, dictum fuerit, recipere non solum temerarium, sed etiam periculosum esse non dubito*.

II. Usum autem collectionis Dionysianae statim atque edita fuit, priore interpretatione spreta, per Gallias invaluisse, mihi facile persuadeo, tum, quia apud sedem Apostolicam vigebat, tum etiam, quod nitore suo commendabatur prae squalore veteris interpretationis; etsi hanc omnino Galli non deseruerint. Quibus coniecturis addenda est probatio desumta e canone III. Aurelianensis Concilii habiti anno DXXXVIII. ubi decreta Leonis Papae de Metropolitanorum electione proferuntur (4); quae petita quum sint ex epistola data ad Anastasium Thessalonicensem Episcopum, apud Gallos decretorum nomine valere non poterant, nisi ex eo, quod collectioni Dionysii sub decretorum appellatione inserta essent, cuius auctoritatem Gallicani Episcopi amplexi fuerant.

III. Hic est liber canonum, quem Rex Chilpericus ad Episcopos transmisit anno DLXXVII. quum damnationem Praetextati Rotomagensis Episcopi urgeret. De quo ista sunt Gregorii Turonensis verba (5): *Ipse vero*, scilicet Rex, *ad metatum discessit, transmittens librum ca-*

no-

(1) Concil. Aurel. c. 15. an. 511.

(2) Concil. Epaon. c. 31. an. 517.

(3) Concil. Arelat. T. 1. Concil. Gall. an. 534.

(4) Concil. Aurel. III. can. 3. *Ipse tamen Metropolitanus a comprovincialibus Episcopis, sicut decreta sedis Apostolicae continent, cum consensu cleri vel civium eligatur*.

(5) Gregor. Turon. l. 5. c. 19.

nonum; in quo erat quaternio novus adnexus habens canones quasi Apostolicos, continentes haec: Episcopus in homicidio, adulterio & periurio deprehensus a sacerdotio divellatur. Hic locus duo ostendit, librum seu codicem canonum apud Gallos ad controversias dirimendas usurpatum fuisse, & canones Apostolicos, etiam post editum Dionysii codicem, a Gallicanis Episcopis receptos non fuisse. Canon relectus in synodo Parisiensi, cuius summam retulit Gregorius, est canon Apostolicus XXV. in quo nulla mentio homicidii, sed periurii, adulterii & furti; ita, ut corruptus esse videatur ad premendum Praetextatum, qui se designati homicidii reum esse spe veniae professus est *(6)*. Novus ille quaternio adiectus ad codicem canonum complectebatur canones Apostolicos. Vnde colligere licet, codicem Gallicanum iis caruisse: quia, quum extra numerum & consequentiam canonum antiquae collectionis in limine libri a Dionysio sint adiecti, facile fuit Episcopis Gallicanis, qui eorum auctoritate teneri nolebant, ab iis exscribendis sibi temperare. Eadem sententia resedit maioribus nostris, etiam in secunda dynastia: qui, licet eos canones in codices suos transcripserint, non eo tamen consilio id egerunt, ut eorum decretis omnino astringerentur; quemadmodum testatur Hincmarus. *Canones, qui vocantur Apostolorum*, inquit (7), *antequam Episcopi Concilia libere inciperent celebrare, a devotis quibusque collecti, in quibus quaedam receptabilia, quaedam vero sunt non servanda. De quibus interdum quaedam assumta sunt in conciliis, quaedam a maximis & praecipuae auctoritatis viris in suis opusculis, sicut & de apocryphis, assumta fuisse legimus, quoniam in quibusdam ad instructionem valent. Et ideo, sicut maiorum traditione dicimus, seorsum ante Concilia in Canonum libris ad instructionem & propter vulgatam eorum famam ponuntur.* Infra: *Ceterum iidem canones, qui vocantur Apostolorum, non ab Apostolis conscripti esse creduntur.* Mox: *Sed & B. Gelasius in catalogo, qui libri ab Ecclesia recipiantur, de his Apostolorum canonibus penitus tacuit, sed nec inter apocrypha eos misit. Quapropter in lectione illorum sequenda est cautela, ab eodem S. Gelasio praemonita. Quum haec, inquit, ad catholicorum manum advenerint, beati Pauli Apostoli praecedat sententia, quae dicit: Omnia probate; quod bonum est, tenete.* Incidit Hincmarus in codicem mutilum synodi Romanae sub Gelasio, in quo liber canonum Apostolicorum erat omissus, qui in vulgatis codicibus inter apocryphos recensetur, ut dixi capite superiori. Ceterum collectio Isidori non dissimulavit etiam, quinquaginta capitula horum canonum ab omnibus non probari; quum in genere antea de omnibus dixisset, ab haereticis esse confi-

(6) *Vide Baluzii Notas ad Agobardum pag.* 121.

(7) Hincm. Opusc. LV. Capitul. cap. 24.

ctos & a sede Apostolica repudiatos (8). Quod sane de quinquaginta canonibus dici non potest, quos sedes Apostolica inter ceteros canones numeravit; ut patet e Ioannis II. epistola & decretis Zachariae, quae Isidori collectionem praecedunt (9). Itaque recte Leo IV. ceteris canonibus, quos Ecclesia Romana in iudiciis sequebatur, Apostolicos quinquaginta adiungit; & Humbertus Silvae Candidae Episcopus in disputatione adversus Nicetam his solis vim canonum tribuit, ceteris in numerum apocryphorum reiectis (10).

IV. Ceterum e loco Gregorii Turonensis egregie probatur usus codicis canonum, qui obtinebat in Gallia. Eius auctoritas recepta quoque erat in Hispania, ut patet ex Concilio Bracarensi habito anno quingentesimo sexagesimo tertio. Verum Martinus Bracarensis Episcopus, qui e Graecia migraverat in Hispaniam, novam collectionem instituit, eo consilio, ut Latinae interpretationi vel obscurae, vel minus emendate scriptae consuleret, atque contractis in pauca canonum verbis unum capitulum e variis locis interpolaret; ea methodo usus, ut, quae ad Episcopos & clerum pertinerent, in prima parte, quae ad laicos, in secunda conscriberet. Haec collectio a Concilio Lucensi in Gallaecia probata fuit anno DLXXI. quam saepe laudat Gratianus sub nomine Martini Papae in Concilio. Eversa tandem per bellorum civilium motus in Galliis ecclesiastica disciplina, quum Pipinus Maiordomus de ea restituenda sollicitus, consilio Ecclesiae Gallicanae Zachariam Papam de quibusdam articulis consuluisset anno DCCXLVII. summus Pontifex viginti septem capitulis consultationi respondit, quae canonibus & decretis Pontificum e collectione Dionysii ad verbum transcriptis munivit. Ubi profert canones Apostolicos, Ancyranos, Neocaesarienses, Antiochenos, Chalcedonenses, Africanos, & decreta Siricii, Innocentii, Leonis & Gelasii, iisdem numeris distincta, quibus apud Dionysium. Tandem Hadrianus primus codicem illum Carolo Magno dono dedit, ut testantur versus Hadriani ad Carolum perscripti: *A lege nunquam discede, haec observans statuta;* non, quod Gallia eo libro careret; sed, ut munere illo, quae partes Regis essent, & omne studium ad tuendos canones & decreta Pontificum illo codice comprehensa, impendere admoneretur. Quod ille sane egregie praestitit, & successoribus suis exemplum huius curae subeundae praebuit. Porro in Capitularibus suis non solum Dionysii interpretatione, sed etiam veteri, quae exstat in collectione Isidori, promiscue utitur.

V. Co-

(8) Isidorus in Praefat. *Propter eorum auctoritatem ceteris praeponimus canones, qui dicuntur Apostolorum, licet a quibusdam apocryphi dicantur.*

(9) Ioannes II. an. 534. Zacharias an. 747.

(10) Humbertus anno 1049. *Canones Apostolorum numerant inter apocryphos, exceptis capitulis 50. quae decreverunt regulis orthodoxiae adiungenda.*

V. Codex ille canonum auctoritatem suam inviolatam retinebat anno DCCCXLIX. quum Leo IV. Pontifex, relatione Episcoporum Britanniae consultus, respondit, Apostolicam sedem in ecclesiasticis iudiciis canones tantum usurpare & *decretalium regulas*, *id est*, inquit, *quae habentur apud nos simul cum illis in canone*. Tum canones recenset & decreta Pontificum, quae collectione Dionysii continentur. Locus huius epistolae, quae integra exstat tomo tertio Conciliorum Galliae, relatus apud Gratianum, sinceram genuinamque Leonis mentem prodit (11). Etenim supposititiis antiquorum Pontificum epistolis, quae iam a sexaginta annis sub Isidori nomine consarcinatae, per Europam sparsae vulgabantur, locum inter canones dare noluit. Haec est enim verborum illorum sententia, quum de regulis decretalium loquitur, *id est*, *quae habentur apud nos simul cum illis in canone*; statimque non Anacleti, Evaristi, ceterorumque Pontificum ψευδεπιγράφους epistolas enumerat, sed Siricii, Innocentii, Zosimi & aliorum Pontificum, quae habentur in collectione Dionysii. Quare, quod Leo Pontifex ad cetera decreta Silvestri canones adiungit, omnino delendum est; quia, sine dubio, vitio exscriptoris in textum irrepsit; praesertim quum illa tempestate nondum canones Silvestri nec apud sedem Apostolicam, nec apud provincias recepti fuissent, ut docet Hincmarus (12).

VI. Observandum tamen est, Ecclesiam Gallicanam in controversiis dirimendis non solo codice canonum usam, sed etiam Gallicanarum synodorum canones usurpasse, quorum apud maiores nostros non vilis erat auctoritas. Etenim, ut inquit, Concilium Vasense (13), *omnia, quae a sanctis sacerdotibus vel clericis observari debent, & antiqui & novelli canones probare videntur*. Quare Caesarius Arelatensis in caussa Contumeliosi Regensis Episcopi non solum canones a Ioanne II. prolatos encyclica sua epistola complexus est, sed etiam Gallicanos canones, quos a ceteris hoc lemmate distinxit (14): *Incipiunt tituli canonum Gallicani*. Statimque subiungit canonem IV. Concilii Valentini, canonem IX. Concilii Aurelianensis, XXIII. Arausicani primi, & XXII. Concilii Epaonensis. Tum epistolam suam his verbis claudit: *Ecce manifestissime constat, quia secundum quod & tituli antiquorum patrum, sed & canones Gallicani continere videntur, clerici in adulterio deprehensi, aut ipsi confessi aut ab aliis revicti, ad honorem redire non possint*. Canonum Gallicanorum usum in Hispania propagatum fuisse, docet Concilium Tarraconense habitum anno DXVII. quum decernit de monachis, *canonum ante omnia Gallicanorum constitutionem esse servandam*.

(11) C. *de libellis* Dist. 20.

(12) Hincmarus epist. 7. c. 22. & seqq. edit. Mogunt.

(13) Conc. Vasense an. 529.

(14) Caesarii epist. an. 534.

dam. Quoniam vero, ut docuit Auguſtinus (15), Concilia provinciarum plenariorum Conciliorum auctoritati, quae fiunt ex univerſo orbe Chriſtiano, ſine ullis ambagibus cedunt; canones Gallicani in iis cauſſis obtinent, quae canonibus antiquis definitae non ſunt. Hoc monuit Agobardus Epiſcopus Lugdunenſis, qui ſub Ludovico Pio floruit, canonum Gallicanorum ſanctiones non eſſe paſſim aequali auctoritate recipiendas (16), *ut Nicaeni, Chalcedonenſis, & caeterorum generalium ex totius mundi conſenſu congregatorum & receptorum; ſed, quia congrua veneratione pro cauſſis neceſſariis, quarum definitiones in illis generalibus non inveniuntur, fides ſit eis adhibenda religione debita*.

C A P V T V.

De collectione Iſidori, & eius per Galliam auctoritate.

S Y N O P S I S.

I. Antiquo iuri ſucceſſit ius novum ex collectione Iſidori. Haec, praeter canones, complectitur epiſtolas veterum Pontificum. Quae germanae non ſunt, ut, colligitur e Dionyſio Exiguo. Quod etiam probatur e Bellarmino & Baronio Ill. Cardinal. & auctore Pſeudo-Iſidori. Concinnata ſunt ex antiquis epiſtolis & canonibus, ut plurimum.

II. Riculfus ex Hiſpania in Gallias hanc collectionem detulit. Iſidoro Hiſpalenſi tributa, Hincmari aetate. Quare non effingenda, ut ſit vulgo, Iſidoro Mercatori. Qui Peccator dicitur in aliis codicibus. Iſidoro Hiſpalenſi tribui non poteſt. Chronicon Iuliani meminit Iſidori Mercatoris Epiſcopi Setubenſis.

III. Riculfus Moguntinus Epiſcopus devotus Eccleſiae Romanae. Sententiae harum epiſtolarum tranſcriptae primo in Concilia Gallicana, tacito auctorum nomine. Deinde auctoribus aperte laudatis.

IV. Emerſit per Gallias alia collectio ſub nomine Capitulorum Hadriani Papae; unde aliqua tranſcripta in collectionem Iſidori, quae apud Gallos auctoritate canonica non vigebat aetate Hincmari.

V. Eius ſententia de his epiſtolis, ſuſcipiendas venerabiliter*; ſed canones ſervandos* inviolabiliter.

VI. Nicolaus urget Gallicanos Epiſcopos, ut has epiſtolas admittant in canonem. Quod illi facere recuſant.

I. ANtiquo iuri univerſalis Eccleſiae aſſenſu roborato ſucceſſit ius novum, quod ab an. DCCCXXXVI. publicari coepit, & adnitente Nicolao I. & ceteris Romanis Pontificibus paullatim uſu invaluit per Occidentis provincias. Ius illud comprehenſum eſt collectione Iſidori; quae ex Clementis, Anacleti, Evariſti, & antiquorum Pontificum epiſtolis, qui tempora Siricii praeceſſerunt, & e canonibus tam antiquis, quam Gallicanis & Hiſpanicis compacta eſt,

(15) Auguſt. l. 2. de Bapt. c. 3.

(16) Agobardus in libro adverſus legem Gundobadi c. 13.

est. Epistolae illae apud eruditos viros gravi suspicione laborarit, tum ob verborum sordes a secundi saeculi, quo datae dicuntur, elegantia & nitore alienas, tum ob stili similitudinem & eumdem scribendi characterem, qui in omnibus epistolis occurrit; ita, ut ab uno auctore, non a diversis Pontificibus, conscriptae esse videantur. Accedit usus frequentissimus vulgatae scripturarum versionis. Vnde fit, ut post Hieronymi aetatem efficitas esse, necesse sit. Deinde & Hieronymo, qui scriptorum ecclesiasticorum catalogum texuit, & Innocentio, Leoni, ceterisque Pontificibus, quorum germanae epistolae ad nos pervenerunt, omnino fuerunt incognitae. Turrianus his similibusque argumentis a Magdeburgensibus prolatis satisfacere conatur, edito in eam rem volumine. Sed fortasse cessisset Dionysii Exigui testimonio: qui, quum veterum Pontificum epistolas iam a centum & mille annis cum summa diligentia colligeret, a Siricio initium suae compilationis facit. Haec sunt eius verba in epistola ad Iulianum Ecclesiae Romanae Presbyterum (1): *Praeteritorum Apostolicae sedis Praesulum constituta, qua valui cura & diligentia, collegi, & in quemdam redigens ordinem; titulis distinxi compositis; ita dumtaxat, ut singulorum Pontificum, quotquot a me praecepta reperta sunt, sub una numerorum serie terminarem.* Fortius vero urget Antonii Augustini Archiepiscopi Tarraconensis observatio (2): qui primus adnotavit ipsa legum imperatoriarum verba, & quae sub Aniani nomine exstant ad codicem Theodosianum scholia, in illis epistolis usurpata fuisse, quamvis Pontifices, quibus epistolae tribuuntur, duobus & tribus saeculis Codicis Theodosiani editionem praecesserint. His argumentis victus Ill. Bellarminus has epistolas *indubitatas*, inquit (3), *esse, affirmare non audeam.* Sed apertioribus verbis Illustr. Baronius eas ab iis auctoribus, quibus tribui solent, data opera abdicavit (4): *Ex multis eas reddi suspectas epistolas, quae dicta sunt secundo Annalium tomo, dum de singulis mentio facta est, satis est demonstratum: simulque ostensum, illis non indigere Romanam Ecclesiam, ut, si falsitatis arguantur, suis ipsa destituatur iuribus & privilegiis; quum, etsi illis careat, ex legitimis germanisque aliorum Pontificum epistolis decretalibus satis superque corroborata consistat. Ceterum, quod excerpta ex illis capita a Benedicto Levita primum, ut canonibus consentientia, probata essent, ut ipse testatur, auctoritate Romanorum Pontificum, quod & a posterioribus factum est collectoribus, eadem usu potius recipi contigerunt, quam constanti ipsorum firmitate.* Bellarmini & Baronii auctoritate fultis liberum erit venerandos Pontifi-

(1) Dionysii Exigui epistola ad Iulianum Presbyterum, edita a Fr. Florente.

(2) Ant. August. in Notis ad Capitula Hadriani.

(3) Bell. de Rom. Pont. L. 2. c. 14.

(4) Baron. ad ann. 865. §. 8.

tificum veterum titulos epiſtolis illis detrahere ; praeſertim , quum eruditiſſimi viri induſtria ab aliquot annis eo proceſſerit , ut ſententiae & verba ipſa , ex quibus epiſtolae contextae ſunt, a quibus auctoribus petita ſint , accuratiſſime demonſtraverit (5). Cui tamen in eo ſuffragari non poſſum , quod atrocioribus verbis epiſtolas dilacerat : quas e ſententiis & verbis legum , canonum antiquorum , & ſanctorum patrum , qui quarto & quinto ſaeculo floruerunt, ſi pauca demas , concinnatas eſſe conſtat (6).

II. Hanc vero epiſtolarum & canonum collectionem Riculſo Epiſcopo Moguntino debemus , qui eam ex Hiſpania allatam penes ſe habuit & Gallis communicavit , teſte Hincmaro (7) : *De libro collectarum epiſtolarum ab Iſidoro , quem de Hiſpania allatum Riculfus Epiſcopus Moguntinus in huiuſmodi , ſicut & in Capitulis regiis , ſtudioſus obtinuit , & iſtas regiones ex illo repleri fecit* . Quiſquis auctor huius collectionis fuerit , illuſtri nomine Iſidori Hiſpalenſis eam commendare voluit (8) . Eo enim nomine inſigniebatur temporibus Hincmari , id eſt , anno octingenteſimo ſeptuageſimo . Quare non aſſentimur viris doctis , qui manuſcriptos codices ſecuti, Iſidorum Mercatorem collectionis auctorem faciunt. Etenim , etſi fateamur , in quibuſdam codicibus eam lectionem exſtare , in pleriſque tamen & melioris notae libris compilator iſte Iſidorus *peccator* dicitur : unde manavit, vitio amanuenſium, Mercatoris dictio. Peccatoris autem appellatio inde fluxit , quod Epiſcopis quibuſdam ſolemne fuerit , in Conciliis peccatores ſe ipſos inſcribere ; quemadmodum videre eſt in Concilio Turonenſi primo , in Pariſienſi tertio, in Turonenſi ſecundo, & in Matiſconenſi primo . Qua ratione & apud Graecos Epiſcopi ἁμαρτωλοὶ vocari amabant. Certum quidem eſt & omnino indubitatum ex ſententia Illuſtriſſimi Cardinalis Baronii (9), ſordes verborum , quae aliquoties in illa collectione occurrunt, in Iſidorum Hiſpalenſem laudatiſſimum & eruditiſſimum virum non eſſe reiiciendas : qui , etſi in Originum libris aliquando lapſus fuerit, variae tamen & reconditae lectionis ſpecimen praebet , unde antiquariorum ſtudia maxime iuvantur (10). Inde autem colligitur , Iſidoro Hiſpalenſi non eſſe tribuendam iſtam collectionem , quia & Concilii Toletani undecimi habiti an. DCLXXV. & Concilii ſexti coacti an. DCLXXXI. meminit , quadraginta & amplius annis poſt obitum Iſidori , qui accidit an. DCXXXVI. ut docet

(5) David Blondellus in Pſeudo-Iſidoro, edito ann. 1628.

(6) *Epiſtolae illae ſuppoſititiae non exſtant in veteri codice MS. Eccleſiae Vrgellenſis, quo Iſidori collectio continetur.*

(7) Hincmarus in Opuſc. LV. Capitul. c. 24.

(8) Hincmarus epiſt. 7. cap. 12. *Iſidorus Hiſpalenſis Epiſcopus collegit cum epiſtolis Romanae ſedis Pontificum a S. Clemente uſque ad B. Gregorium*,

(9) Baron. ad annum 865. §. 5.

(10) *Vide infra lib. 7. cap.* 20.

cet Redemtus Diaconus in eius vita. Immo vero & Gregorii II. & III. & Zachariae summorum Pontificum, qui post annum septingentesimum vixerunt, epistolas auctor ille collectioni suae inseruit. Si fides habenda esset Chronico Iuliani Toletani a viro clarissimo Laurentio Ramiresio Parisiis edito, non laborandum esset de collectionis auctore. Etenim iuxta Chronici illius fidem Isidorus Mercator Episcopus Setubensis ope monachi cuiusdam compilationi operam dedisse dicitur, & obiisse anno octingentesimo quinto. Verum, quia Chronicum illud apud eruditos viros suspicione non caret, satius est Hincmari testimonio haerere; qui non Mercatori Setubensi Episcopo, sed Isidoro Hispalensi, aetate sua collectionem tributam fuisse testatur.

III. Riculfus autem, a quo publicatam fuisse docet Hincmarus, Ecclesiam Moguntiacam tenuit ab anno DCCLXXXVII. usque ad annum DCCCXIV. & sedem Apostolicam devote coluit, ut testis est auctor praefationis ad Benedicti Levitae collectionem. Quod fortasse illi epistolarum interpolandarum desiderium iniecit, ut labentem Romanae Ecclesiae auctoritatem in Galliis restauraret. Sane, post tempora Riculfi sententiae aliquot selectae ex suppositititiis epistolis a Gallicanis Episcopis in Canones suos transcriptae sunt. In Concilio Aquisgranensi habito an. DCCCXXXVI. quae de unctione olei infirmorum seu chrismate ab Episcopis quotannis consecrando in coena Domini decernuntur *iuxta statuta decretalium* (11), e secunda epistola Fabiani hausta sunt, etsi tacito Fabiani nomine. Ceterum frequentissime ab Episcopis laudata fuisse verba epistolarum illarum decretalium & earum auctoritatem usurpatam, probant tres ultimi capitularium libri: quos e scriniis Ecclesiae Moguntiacensis in unum corpus compegit Benedictus Levita iussu Autgarii eius Ecclesiae Episcopi, eosque Lothario, Ludovico & Carolo nobilissimis Regibus, filiis Ludovici Pii, inscripsit circa annum octingentesimum quinquagesimum. In iis libris passim e Clementis, Anacleti, Pii, Evaristi, Fabiani, & ceterorum Pontificum apocryphis epistolis, quamvis suppresso auctorum nomine, auctoritas petitur; quod usurpatum etiam ab auctoribus Additionum, quae libris capitularium adiunctae sunt. Quin & Hincmarus ipse Anacleti, Evaristi, Fabiani, Stephani, Lucii, Alexandri, Pii, Callisti, Iulii, Melchiadis testimoniis aperte usus est in epistolis suis & aliis opusculis (12).

IV. Non solum autem Isidori collectio Riculfi tempestate emersit, sed alia etiam collectio, quae sub nomine Capitulorum Hadriani Papae per Gallias ab Ingilramno Metensi Episcopo an. DCCLXXXV. divul-

(11) Conc. Aquisgran. parte 2. cap. 8. Ludov. in tract. de divortio Lotharii.
(12) Hincmarus epist. 8. & epist. ad in Opusc. c. 15.

divulgata est (13). Ex his Capitulis quaedam in epistolas Pontificum, qui eas interpolavit, ipsis verbis transcripsit; immo & ipsae Capitularium Additiones Capitulis Hadriani aliquoties utuntur.

Attamen observandum est, etsi Gallicanae synodi veterum Pontificum nominibus perstrictae selectis sententiis epistolarum eiusmodi uterentur, collectionem Ingilramni aut Isidori non recepisse in canonum censum, ut testatur Hincmarus Remensis in Opusculo, quo Hincmarum Laudunensem refellit, qui ex illis epistolis collectionem privatam ad usum Ecclesiae suae consuerat. De Capitulis enim Hadriani ita censet (14): *De sententiis, quae dicuntur ex Graecis & Latinis canonibus, & synodis Romanis atque decretis Praesulum ac Ducum Romanorum collectae ab Hadriano Papa, & Engelramno Metensium Episcopo datae, quando pro sui negotii caussa agebatur, quam dissonae inter se habeantur, qui legit, satis intelligit, & quam diversae a sacris canonibus, & quam discrepantes in quibusdam ab ecclesiasticis iudiciis habeantur.*

V. Quid autem de veterum Pontificum epistolis sentiret, apertissime ostendit eodem loco. Docet enim ex Innocentii, Leonis & Gelasii receptis decretis accurate servanda, quae canones Conciliorum praescribunt; a quibus tamen discederetur, si varia capita controversis epistolis comprehensa servarentur, quae adversa sunt canonibus: qui posteriores quum sint iis epistolis, illis, utpote prioribus, derogare censendi sunt. Vnde tandem orationem suam hac definitione concludit, honorem quidem iis epistolis deberi ob dignitatem auctorum, quorum nomina praeferunt; sed Concilia servanda, quorum decreta universalis Ecclesia & sedes Apostolica custodit. *Tu hac discretione*, inquit, (15), *ut praemissi ex verbis Gelasii, suscipe ad instructionem, illas epistolas, quas beatissimi Papae diversis temporibus ab urbe Roma pro diversorum patrum consolatione dederunt legendas venerabiliter, & serva sacra Concilia, quae sedes Apostolica & omnis sequitur Ecclesia inviolabiliter*. Vberius quaestionem istam exsequitur, quum Laudunensis Hincmari verba refellit; qui prolatis Anacleti, Victoris, Callisti & Eleutherii testimoniis, his verbis usus erat ad Hincmarum Remensem: *Ecce, Pater, qui canones recipiendi, venerandi ac observandi habeantur*. Excipit Hincmarus noster (16): *Si isti sunt canones recipiendi, venerandi, ac observandi, quos commemorasti, qui sunt illi, quos & Apostolica sedes & omnes Episcopi per universum orbem a primae sedis Apostolicae Pontifice usque ad illum, qui modo novissime etiam post te est ordinatus Episcopus, immo & omnis catholica Ecclesia, canones appellant, quique a Nicaeno Concilio, quod primum*

(13) Vide Baluzii praef. ad Dial. Ant. Augustini §. 4.

(14) Hincm. in Opusc. cap. 24.

(15) Hincm. in Opusc. cap. 25.

(16) Hincm. in Opusc. cap. 43.

mum in nostris codicibus, quos ab Apostolica sede maiores nostri acceperunt, sequendos per ordinem, usque ad Africanum Concilium, pro canonibus recipiendis, venerandis & observandis retinent, & Innocentius, Zosimus & ceteri quique observandos canones nominant. Inter quos & istas epistolas Apostolicae sedis Pontificum, quas canones appellas, Gelasius, ut supra posui, differentiam facit, & illa Concilia canonum observanda decrevit, has autem epistolas pro consolatione quorumdam directas venerabiliter suscipiendas dicit. Quod iterum confirmat in epistola, quam retulit Flodoardus auctor historiae Remensis (17). Ex isto Hincmari loco discimus, apud Episcopos Ecclesiae Gallicanae solum codicem canonum ex collectione Dionysii Exigui, quem superioribus verbis descripsit, circa annum DCCCLXX. auctoritatem obtinuisse: epistolas vero contentas in collectione Isidori, non repudiatas quidem ab Episcopis, quia de falsitate illarum nondum constabat, sed in auctoritatem canonum non fuisse receptas. Qua in re praeiudicio Leonis IV. utebantur, qui has epistolas decretales in canone non recensebat, ut monui capite superiori §. V.

VI. Contenderat tamen Nicolaus litteris ad universos Galliae Episcopos datis an. DCCCLXV. ut Decreta illa reciperentur, & magno conatu Gallicanorum Episcoporum argumenta repulerat (18). Excipiebant enim illi, decretales epistolas priscorum Pontificum ideo non admittendas, quod in codice canonum non essent relatae. Reponit Nicolaus, ex hoc sequi, nec ipsas Scripturas sacras veteris & novi Testamenti suscipiendas, quia codici ecclesiasticorum canonum non sunt insertae (19). Si autem Galli respondeant Innocentii decreto, quod in codicem canonum relatum est, statui, ut Testamentum vetus & novum recipiatur, eadem ratione dici posse, decretales illas epistolas esse recipiendas, quia decreto Leonis Papae cavetur, omnia decretalia constituta decessorum suorum custodienda esse. Itaque nihil interesse, *utrum sint omnia decretalia sedis Apostolicae constituta inter canones Conciliorum immixta, quum omnia in uno corpore compaginari non possint.* Quod Nicolaus confirmat Gelasii Papae definitione, cuius haec sunt verba: *Decretales epistolas, quas beatissimi Papae diversis temporibus de urbe Roma pro diversorum patrum consultatione dederunt, venerabiliter suscipiendas decernimus.* Hic Gelasii locus a Nicolao & Hincmaro trahitur in partes. Sane, si commentitiae non essent epistolae veterum Pontificum, Gelasius Nicolai caussam iuvaret potius, quam Hincmari. Sed aliud Hincmari argumentum invictum remanet, nempe canonibus posterioribus derogatum fuisse priscis illis decretalibus, etsi verae forent; quarum ratio habenda non sit in iis capitibus, quae codici Canonum adversantur. In ceteris enim articulis Galliae

(17) Flodoardus l. 3. hist. Rem. c. 22.
(18) Nicolaus ep. 42.
(19) Gratianus c. *Si Romanorum*. dist. 19.

Epiſcopi teſtimoniis harum epiſtolarum utebantur, ut ante dixi. Quod illis Nicolaus obiiciebat: *Quum ipſi*, inquit, *ſuae intentioni haec ſuffragari conſpiciunt, illis indifferenter utuntur.*

CAPVT VI.

De receptione epiſtolarum Pontificum veterum in Gallia, & variis aliis collectionibus & incrementis iuris canonici.

SYNOPSIS.

I. Quaeritur cauſſa contentionis inter Nicolaum & Epiſcopos Gallicanos ob antiquas decretales. Scilicet, ut nova regula illis epiſtolis aſſerta conſtitueretur in ſynodis & iudiciis Epiſcoporum, quae inconſulto Romano Pontifice peragi prohibetur, etiamſi appellatum non fuerit.

II. Tandem epiſtolae illae receptae ſunt initio tertiae Regum dynaſtiae, ut patet e Concilio Remenſi. Collectio Burchardi his epiſtolis aucta. Ivonis quoque, qui primus in Occidente ius civile cum canonico in unum corpus compegit. Eccleſia Gallicana uſa olim codicis Theodoſiani libro XVI. Gratiani collectio eiuſque auctoritas.

III. De collectionibus decretalium breviter.

IV. De novi iuris incremento, unde proceſſerit. Iuris conſtituendi auctoritas revocata fere ad ſummum Pontificem & novae negotiorum ſpecies corpus iuris auxerunt. Novus ordo iudiciorum eccleſiaſticorum. Beneficiorum inſtitutio. Matrimoniorum impedimenta & iudicia. Novae conſtitutiones de excommunicationibus, de religioſis, de privilegiis & exemtionibus. Is eſt rerum ſtatus, ut antiquum ius ſufficere non poſſit ad dirimendas controverſias.

V. Ex ſuperioribus confutatur Leſchaſſerii ſententia, qui veram libertatem Eccleſiae Gallicanae conſtituit in iure antiquo. Ea ſita eſt in recto antiqui & novi iuris uſu. Haec eſt ſententia B. Ludovici, Caroli VI. & Eccleſiae Gallicanae.

VI. Decretales Epiſcoporum adminiſtrationem temperarunt, non abſtulerunt. Cui locus eſſet iuxta iuris antiqui regulas, cogente neceſſitate.

I. QVum tantopere Nicolaus exegerit a Gallis, ut his epiſtolis in canonum cenſum admittendis faciles ſe praeberent, ipſique tam conſtanter ſententiam ſuam retinuerint, non alienum erit, in cauſſam huius contentionis inquirere. Eam mihi collegiſſe videor ex Hincmaro: qui prolato in Concilio Attiniacenſi decem provinciarum anno DCCCLXX. quinquaginta quinque capitulorum opuſculo, adverſus Hincmari Laudunenſis Epiſcopi collectionem edito, eius conſilium in illa collectione adornanda his verbis aperit (1): *Quaerens adinventiones, ut te metropolitana ſubiectione poſſes exuere, libellum de patrum antiquorum ſcriptis ante ſacros Nicaenae ſynodi & aliorum ſanctorum canones editis collegiſti, in quibus ſententias inter ſe diſſonas, & contra Evangelicam & Apoſtolicam atque canonum & Apoſtolicae ſedis auctoritatem immiſcuiſti.* Haec una ratio Nicolao I. perſuaſit,

(1) Flodoardus l. 3. hiſt. Rem. c. 21. & 22.

sit, ut se acerrimum vindicem earum epistolarum praestaret, quo facilius Episcopos Romanae sedi *sine medio* subiiceret. Ex iis enim novam illam regulam veteribus canonibus incognitam constituit, scilicet Episcopum, etiamsi non appellaverit Romanam sedem, a synodo provinciae inconsulto Romano Pontifice deponi non posse (2). Nicolai verba haec sunt in epistola ad Episcopos Galliae de Rothadi Episcopi Suessionensis caussa loquentis (3): *Etsi sedem Apostolicam nullatenus appellasset, contra tot tamen & tanta vos decretalia efferre statuta, & Episcopum inconsultis nobis deponere nullo modo debuistis.* In eamdem sententiam in Concilio Romano peroraverat, quum Rothadum restitueret (4): *Quamquam, etsi numquam provocasset, numquam omnino praeter scientiam nostram deponi debuerit; quia sacra statuta & veneranda decreta Episcoporum caussas, utpote maiora negotia, nostrae definiendas censurae mandarunt.* Statuta illa decretalia, quorum meminit Nicolaus, referri debent ad epistolas Victoris, Sixti, Marcelli, Zephyrini, Iulii & aliorum Pontificum. Iis duo praecipue caventur. Primum, ut nulla synodus provincialis Episcoporum criminales caussas definiat inconsulta Romana sede. Secundum, ut nulla synodus praeter sedis illius auctoritatem cogatur. His duobus capitibus praecipuum discrimen iuris antiqui & novi continetur. Unde effectum est, ut Metropolitanorum dignitas, & synodorum provincialium auctoritas, quae in canonibus decernendis, aut iudiciis reddendis vigebat, maxime debilitata sit, atque adeo novae, quae in dies emergere solent negotiorum species, non amplius in Conciliis Gallicanis, ut fieri solebat iuxta mores antiquos, sed in Conciliis Romanis primum, deinde a solis Pontificibus discussae & decisae fuerint; licet synodorum provincialium congregationi & canonum condendorum potestati in universum Episcopi Gallicani renuntiare noluerint. Qua de re uberius tractavi in dissertatione de Conciliis Dioeceseon (5). Quare mirandum non est, si Ecclesia Gallicana adeo rigide collectionem Isidori, quod ad illos articulos attinet, exploserit, & antiquos canones adversus novas decretalium regulas constantissime asseruerit, quum de iudiciis Episcoporum & de synodorum provincialium potestate post Nicolai obitum cum Hadriano II. & Ioanne VIII. disceptaret; ut docui in exercitatione de iudiciis canonicis Episcoporum. (*Vide librum septimum.*)

II. Tandem vero eo deventum est, ut tantis nominibus veterum Pontificum cesserint una cum reliquis Episcopis etiam Gallicanae Ecclesiae rectores: qui in Concilio Remensi ab Hugone & Roberto Regibus Francorum coacto anno nongentesimo nonagesimo secundo, Anacleti, Iulii, Damasi, & aliorum Pontificum epistolas expenderunt in caus-

(2) *Vide lib. 7. c. 23. & 24.*
(3) Nicol. epist. 42.
(4) Nicol. in Concilio Rom. anno 865.
(5) Vide librum sextum.

caussa Arnulphi, ac si in canonum censum receptae essent. Quare Burchardus Wormatiensis Episcopus, quum novam collectionem canonum institueret circa annum millesimum vigesimum, eam, ex saeculi sui sensu, primorum Pontificum epistolis auxit: quibus & selectos ex Augustino, Hieronymo, Gregorio & Isidoro locos adiunxit. Eamdem rationem secutus est Ivo Carnotensis in ea collectione canonum, quam ad Ecclesiae Gallicanae usum circa annum millesimum & centesimum publicavit. Sed Burchardo in eo superior fuit, quod ante iuris civilis promulgationem (quae post obitum Lotharii II. studio Mathildis Comitissae procurata est) quamplurima ex Digestis, Codice & Novellis transcripta in collectionem suam retulerit; ita, ut exemplo Ioannis Scholastici & Photii Patriarcharum Constantinopolitanorum ius civile cum canonico coniunxerit. Vtebatur quidem olim Ecclesia imperatoriis legibus ad iudicia ordinanda; & Galliarum Episcopi Codicem Theodosianum sequebantur, ut docuit Hincmarus (6). Sed in Occidente prima utriusque iuris collectio debetur Ivoni Carnotensi; qui etiam canones in synodis provincialibus editos non omisit. Successit Gratianus, qui decretorum corpus nova quidem methodo adornavit; sed collectionem tam Dionysii Exigui, quam Isidori & Ivonis in partes dissectam in unum corpus industria sua temperatum compegit, & aliquot legibus, constitutionibus novis Pontificum & Conciliorum, & patrum locis amplificavit circa annum millesimum centesimum quinquagesimum. In scholis publice recitatur & quotidie praelegitur Gratiani Decretum. Sed, ut recte monuit vir eruditissimus Antonius Augustinus, quum Gratiani collectio privato studio instituta sit, quae refert auctorum testimonia, non maiori pollent auctoritate, quam antea obtinebant. Quare canonum & pontificiarum constitutionum excerpta suprema auctoritate apud omnes excellunt. Quae vero e provincialibus Conciliis aut patrum libris accepta sunt, non omnes tenere possunt.

III. Gratiani Decretum subsecutae sunt quinque decretalium epistolarum Alexandri III. Innocentii III. & Honorii III. Collectiones: quas excepit ultima Gregorii IX. de qua loquitur Matthaeus Paris (7): *His quoque temporibus Gregorius IX. videns taediosam decretalium prolixitatem, sub quodam compendio eas eleganter abbreviatas & collectas solemniter & authentice per totius mundi latitudinem legi praecepit & publicari*. Gregorium secuti, Bonifacius VIII. sextum librum decretalium, Clemens Clementinas constitutiones, Ioannes Extravagantes suas, & alius quidam Extravagantes communes ediderunt (8). Quae ideo

(6) Hincmarus epist. 4. c. 6. edition. Mog. *Sextus decimus liber legum, quibus una cum sacris canonibus sancta moderatur Ecclesia*. Is est liber 16. Codicis Theodosiani.

(7) Matth. Paris in Henrico III.

(8) Vide eruditissimam Dissertationem Fr. Florenti Antecessoris meritissimi de Origine Iuris Canonici parte secunda.

ideo Extravagantes dicuntur, quia extra Gratiani decretum vagantur. His voluminibus comprehenduntur capita Conciliorum Lateranensium, Lugdunensis & Viennensis, quae per varios titulos secundum subiectam materiam sparsa sunt.

IV. Quaeri solet, qua ratione effectum sit, ut ius canonicum, quod per octingentos annos unico codice eoque non valde amplo continebatur, in tantam molem excreverit, ut lacertorum perinde ac ingenii viribus opus sit ad volumina illa terenda, & an ius novum a veteri magnopere deflexerit. Ardua quidem est quaestio proposita, cui secundum dignitatem discutiendae multis verbis opus esset. Sed paucis quod attinet ad praesens institutum, sententiam meam promam. Summum caput, in quo ius novum ab antiquo differt, in eo iam constitui, quod suprema potestas, quam in plerisque caussis iudicandis synodi provinciales obtinebant, penitus exstincta sit, & ad solum summum Pontificem revocata, & ea, quae in canonibus condendis versatur, sit adeo imminuta, ut Pontifici soli constitutionum condendarum onus incubuerit, quibus earum rerum formam praescribebat, de quibus apud illum erat disceptandum. Hinc secutus est novus iudiciorum ecclesiasticorum ordo ad cognitiones per rescripta Pontificum instituendas in provinciis. Vnde tot constitutiones emanarunt de rescriptis, de iudicibus delegatis, de officio iudicis ordinarii, de dilationibus, exceptionibus, sententiis & appellationibus, & de toto, ut generaliter loquar, iudiciorum ordine. Haec omnia olim non adeo exacte & solemniter exercebantur, ut novis constitutionibus est decretum; quae magna ex parte in formulis actionum, & in tritura fori, anxie & scrupulose versantur. Ex alio deinde capite nova ecclesiasticae politiae facies oborta est, scilicet ex beneficiorum ab ordinationibus discretione. Antiquo iure, quod canone Concilii Chalcedonensis probatum erat, nullus ad clerum adsciscebatur, quin ad certam Ecclesiam sub Episcopi, Presbyteri, Diaconi & ceterorum ordinum gradu adscriberetur; adeo, ut manus impositionem sequeretur adscriptio in canonem, seu laterculum & matriculam Ecclesiae. Hoc obtinet adhuc in Episcopis; sed in ceteris gradibus ordinationes ἀπολελυμένως & absolute fiunt, & absque titulo Ecclesiae, contra praescriptum Concilii Chalcedonensis. Constitutum quidem fuit in Concilio Lateranensi, ne clerici ordinarentur absque titulo, saltem patrimonii; scilicet, ne in opprobrium cleri mendicare cogerentur. Sed hoc decreto non est restituta vetus disciplina, quae clericos per manuum impositionem suis Ecclesiis addicebat. Separatio ista & discretio ordinationis ab Ecclesiae seu beneficii collatione & pinguissimorum redituum copia, novas in ius canonicum regulas invexit, antiquo iuri prorsus incognitas, de beneficiis acquirendis, conservandis & amittendis, quae fere utramque paginam novi iuris faciunt. Matrimoniorum impedimen-

ta

ta novis interdictis ad tuendam honestatem publicam introducta, & revocatae ad solam Ecclesiam earum caussarum cognitiones, & cognitionum, quae hac de re habentur, adstrictus forensibus formulis ordo, novam iuri canonico materiam subministrarunt. Excommunicationum infligendarum & poenitentiarum publicarum, quae antiquo iure vigebant, temperatus iure novo rigor novis constitutionibus explicandus erat. Non omittendae sunt multiplices monachorum species, & religiosarum domuum diffusa per Europam multitudo, quae novis regulis & institutis Pontificum curam ad se traxerunt. Quin & indultae monasteriis aut Canonicorum Capitulis exemtiones ab Episcoporum iurisdictione, & privilegia varia illis concessa, varias caussarum figuras a Pontificibus disceptandas praebuerunt. Quae omnia si quis accurate expendat, non adeo laborabit de discrimine antiqui iuris & recentioris, quod rerum & negotiorum varietas ab invitis Pontificibus pro utilitate reipublicae Christiane extorsit. Itaque eo statu res Ecclesiae nunc positae sunt, ut, si quis de absoluta & integra restitutione iuris antiqui, & novi abolitione contendat, perinde agat, ac si imperiorum inveteratorum administrationem ad eam formam revocare velit, quae in ipsis regnorum initiis obtinebat. Hinc etiam sequitur, necessariam esse hodie decretalium cognitionem iis omnibus, qui iuris Canonici peritia censeri velint, ea tamen lege, ut antiqui iuris cognitio non deferatur: quo vitio laborarunt superiora aliquot saecula. Quod ab auctore librorum de hierarchia subcaelesti haec verba expressit anno millesimo quadringentesimo sexto (9): *In Ecclesia Graeca multi sunt Canonistae, id est, scientes canones universalium & generalium Conciliorum; in Latina nulli sunt Canonistae, sed multi Decretalistae.*

V. Eo tamen tendere videtur Leschasserii sententia, qui veram libertatem Ecclesiae Gallicanae antiquo iure metitur, quod curiarum decretis in usum paullatim revocari debere contendit. Nos vero, qui veteres laudamus, nostris tamen annis utendum esse censemus, & libertatem in recto antiqui & novi iuris usu constituimus, necessariasque nostro saeculo decretalium definitiones, quae novis negotiis prospexerunt, non absque manifesta ratione existimamus. Non alia mens est aut B. Ludovici, aut Caroli VI. & totius Ecclesiae Gallicanae, quum libertatem Ecclesiae in *iure communi* versari contendunt. Antiquos enim canones & ius commune intelligebant, quod Gratiani Decreto & Decretalibus erat comprehensum. Id manifeste probatur, non solum ex eo, quod vetus codex canonum illis esset incognitus, sed etiam e Concilio Constantiensi. Etenim sessione XXXIX. quum de fidei professione a Papa edenda caveret, non solum octo Concilia oecumenica ab illo conservanda decernit; sed etiam Lateranense, Lugdunense

(9) Auctor MS. Hier. sub. l. 2. cap. 15.

se & Viennense. Quare saeculo Caroli VI. Conciliorum generalium nomine Ecclesia Gallicana non solum vetera, sed etiam recentiora illa intelligebat. Enimvero in Gallia, quod ad disciplinam attinet, decretalium constitutis locum damus, cum bona Romanorum Pontificum venia, quae nostris rebus, & utilitati publicae accommodatae sunt, id est, omnibus fere, paucissimis exceptis.

VI. Sane dissimulandum non est, eam, quae iure divino Episcopis quaesita est, Ecclesiae administrationem nullis decretalibus ablatam fuisse; quamvis potestatis illius exercendae modus variis constitutionibus varie pro temporum ratione praescriptus fuerit. Itaque, si ea tempora incidant, ut regendae Ecclesiae necessitas Episcopos a regulis recentioribus discedere cogat, nihil vetat, quo minus ius naturale & divinum, omissis formulis, quae iure novo praescriptae sunt, locum habeat (10). Exempli caussa; si sedis Romanae vacatio per multos annos protraheretur, si hostium armis obsessa tenerentur itinera, ita, ut secure Romanus Pontifex adiri non posset, aut, si qui alii similes aut graviores casus inciderent, iure divino aut antiquo illo iure ecclesiastico administranda esset Ecclesia.

CAPUT VII.

De restricta potestate Pontificis Romani in mutandis antiquis canonibus.

SYNOPSIS.

I. Confutatur communis opinio, quae docet, praecipuam libertatum regulam hanc esse, ut Concilium oecumenicum superius Romano Pontifice dicatur. Quamvis haec sit scholae Gallicanae sententia, non est una ex libertatibus Gallicanis. In foro perinde est, si summus Pontifex aequo vel superiori iure cum Conciliis utatur. Vbi id tantum expenditur, an nova rescripta noceant Ecclesiae Gallicanae.

II. Canonum exsecutionem ex pollicitatione exigimus. Pontifices Romani, canones non posse infringi, docent factis & scriptis; ut Innocentius I. in caussa Chrysostomi.

III. Zosimus in caussa Arelatensis Episcopi, & in epistola generali. Et Bonifatius I.

IV. Sed praecipue Leo in reprobatione canonis XXVIII. synodi Chalcedonensis. Huius quaestionis, quae illustris est, status constituitur. Secundus dignitatis gradus delatus Episcopis CP. a secunda synodo. Quo usi sunt in Oriente, ut probatur variis testimoniis, e C. Th. & synodo Chalced. Solvitur obiectio, petita e rescripto Theodosii de Flaviano.

V. Nec administratio, nec ordinatio Dioeceseon Asianae & Ponticae tributa est hoc canone; sed usu, in quibusdam Ecclesiis. Canon XXVIII. expensus, & sententia viri eruditi circa eius explicationem: quae refellitur, & verus sensus illius canonis exponitur, restituta interpunctione.

VI. Leo approbare noluit canonem XXVIII. quod contrarius esset canonibus Nicaenis. Duae regulae elicitae ex epistolis Leonis: Pri-

(10) *Vide Ruzaeum in quaestione finali de praeeminentia Archiepisc.*

Prima, nullos esse canones adversos Nicaenae synodo. Secunda, summum Pontificem esse custodem canonum.

VII. Leo decernit irritum hunc canonem, eo nomine, quod sit contrarius Nicaenae synodo.

I. SOlet a plerisque pragmaticis hoc fere praecipuum constitui libertatis Gallicanae theorema, Concilium oecumenicum superius esse summo Pontifice: unde sequatur, nihil a sedis Apostolicae praesulibus tentari posse, quod synodorum generalium definitionibus adversetur. Invidiosam quaestionem fecit nimium partium studium: quod si abesset, vexatissima illa contentio facile componi posse videretur. Scio, quid Theologi Parisienses constanter professi fuerint in Concilio Constantiensi, Gersonis auspiciis, quod omnes Ecclesiae patres tunc amplexi sunt, in unum conspirantibus omnium Episcoporum & nationum votis. Scio, quid Basileensis Synodus, quae, paucis exceptis, omnes fere Occidentis Episcopos continebat, de hac re decreverit, quidque a Gallicanae Ecclesiae Theologis passim doceatur. Attamen si cum bona magistrorum venia id, quod sentio, libere profiteri liceat, existimo, libertates Ecclesiae Gallicanae hoc axiomate non omnino niti. Qui Romani Pontificis odium in has libertates concitant, id praecipue urgent, eas alia ratione constare non posse, quam Apostolicae sedis dignitate in eo maxime imminuta, quod Pontifex Concilii generalis auctoritati subiiciatur. Attamen haec sententia, etsi in schola Parisiensi & ceteris huius regni academiis certissima habeatur, in foro apud nos disceptatur, qui libertates perinde tuemur, si de Concilii generalis novis decretis, ac si de Romani Pontificis constitutionibus agatur. Quin etiam receptos mores & consuetudines Ecclesiae Gallicanae nostro usui commodas adeo retinemus, ut, etsi canone Concilii generalis destituamur, quo illae firmatae sint, tamen ab iis nobis discedendum esse non censeamus. Quare non est, quod haereamus in ea regula, quae Romanis stomachum movet, & quae rebus nostris non prospicit, ut par est. Fruatur summus Pontifex aut aequo iure cum Conciliis generalibus, aut superiori. Illud unum in foro expendetur, an nova constitutio vel novum rescriptum rebus Gallicanis consulat aut noceat. Si receptos canones vel receptos mores infringat aliquo pacto, eius ratio non habebitur, nisi consensu publico accedente. Praeterquam enim, quod haec est novarum legum conditio, & praecipue ecclesiasticarum, ut assensu eorum, quorum interest, probentur, id sibi praecipue vindicat canonum reverentia, ut iis Pontifices Romani derogare velle non censeantur, etsi fortasse formulis rescripti ex stilo curiae aliter cautum sit. Haec est enim innata canonum & decretorum conditio, ut perpetuo vim suam obtinere debeant, nec mutationibus illis subiaceant, quae in legibus saecularibus sunt frequentissimae ob rerum mundanarum mobilitatem, ut lo-

loquar cum Innocentio primo. Tribus autem modis praecipue antiquis legibus & canonibus derogari solet. Vel nova lege promulgata, quae priorem abroget, vel dispensatione & venia legis, aut derogatione certo quodam casu alicui concessa, vel privilegio perpetuo indulto. Novae leges ferri non debent, nisi magna & evidenti utilitate cogente: quia durum est, ab eo iure, quod diu aequum visum est, recedere, ut dixit Vlpianus. Quod praecipue locum habet in legibus ecclesiasticis, quae a Spiritu sancto conditae dicuntur a Leone primo. Quam ob caussam venia quoque canonum non facile indulgenda est, nec dispensationibus privatis, nec privilegiis personalibus aut perpetuis.

II. Itaque non agimus cum sede Apostolica, quasi cum potestate quadam certis regulis ita devincta, ut eas nullo casu egredi possit, quum sciamus, canonum dispensationem, cuius est in politia ecclesiastica frequentissimus usus, summo Pontifici praecipue concreditam, sed, veluti ex pollicitatione, quam suis decretis canonum & constitutionum exsecutionem spoponderunt, a B.Petri successoribus cum debita reverentia exigimus. Quantum vero canonibus detulerint Romani Pontifices, per omnes aetates perpetuo & verbis & factis testati sunt; eademque opera libertates nostras inviolatas spondere visi sunt. Cuius rei insigne praebet exemplum Ioannis Chrysostomi contra canonum praescripta in synodo ad Quercum damnatio decreta ab Orientalibus Episcopis (1): cui & Innocentius I. & ceteri Italiae Episcopi consensum praebere noluerunt, quia, quae canonibus violatis peraguntur, rata esse non possunt. Vnde Occidentis & Orientis communio interrupta fuit ad tempus. Sed tandem Ioannis nomen in diptycha Ecclesiae relatum fuit, & restitutum inter Ecclesias communionis consortium. Servandorum canonum studium eo Romanos impulit, ut satius duxerint in specie proposita scissionem Ecclesiae perpeti, quam connivere, ut canonibus aperta vis inferretur. *Nam longe praestiterit*, inquit Innocentius in epistola ad clerum Constantinopolitanum (2), *vel ea condemnare, fratres carissimi, quae recte facta sunt, quam ea robur ullum sortiri, quae adversus canones gesta sunt.*

III. Zosimus Pontifex Episcopis provinciae Viennensis & Narbonensis secundae graviter exprobrat divisionem provinciae Viennensis, quam contra patrum statuta tentaverant in Concilio Taurinensi. Etenim canone secundo certantibus de Primatus honore Arelatensi & Viennensi Episcopis, a synodo definitum est, ut, qui ex eis probaret, suam civitatem esse metropolim in laterculo imperii, is totius provinciae primatum etiam in rebus ecclesiasticis obtineret, & iura or-

(1) *Vide lib. 7. c. 9.*

(2) Ep. Innoc. apud Sozom. lib. 8. cap. 16. τα γαρ καλως πραχθεντα καταλυεσθαι μαλλον πρεσηκεν, ἢ ἄνα των κανονων γενομενα ἐχειν τινα βεβαιοτητα.

ordinationum iuxta canones, interim vero, concordiae & pacis caussa, viciniores sibi quisque civitates intra provinciam vindicaret (3). Hanc Concilii temeritatem, quae delatam ab Apostolica sede iam olim Arelatensi Ecclesiae potestatem subvertebat (4), Zosimus quidem decreto suo repressit, & intermissum ordinem restituit (5); sed iis verbis usus est, quae ab Hincmaro, Ivone (6) & Gratiano (7) adnotata sunt, ut constet, Pontifices nolle sibi liberum esse antiqua decreta immutare (8): *Apud nos enim inconvulsis radicibus vivit antiquitas cui statuta patrum sanxere reverentiam*. Idem testatum voluit Episcopis Africae, Galliae & Hispaniae, quid de hac re censeret (9). *Quum adversus patrum statuta venitur, non tantum illorum prudentiae, atque sententiae, qui in aevum victura sanxerunt, sed ipsi quodammodo fidei & catholicae disciplinae irrogatur iniuria. Quid enim tam sanctum ac venerabile est, quam penitus non exorbitare ab itinere maiorum, quorum canonica instituta velut quaedam fundamenta sunt ferendis fidei iacta ponderibus?* Bonifacii par cura fuit anno CDXXII. in evertenda Patrocli Arelatensis Episcopi praesumtione, qui Lutubensi Ecclesiae praetermisso Metropolitano, Episcopum ordinarat contra patrum regulas (10). *Quod nequaquam possumus ferre patienter*, inquit, *quia convenit nos paternarum sanctionum diligentes esse custodes*.

IV. Sed illustrius testimonium proferri non potest, quam id, quod e variis Leonis Papae epistolis petitur, quum de Concilii Chalcedonensis confirmando canone XXVIII. quaestio incidisset: de qua paullo uberius dicendum est, ut hinc etiam primatus Romani Pontificis adversus novatorum ludificationes asseratur. Sed ante omnia controversiae status constituendus est. Secundae sedis gradus delatus fuerat Ecclesiae Constantinopolitanae canone tertio secundi Concilii oecumenici iam ab anno trecentesimo octuagesimo primo. Eius honoris quasi possessionem statim indeptus Nectarius in eius Concilii subscriptione, quam primo loco, ante Theophilum Alexandrinum Patriarcham, apposuit. Lex etiam, quae a Theodosio lata est de confirmatione disciplinae ab ea synodo decretae, Nectarium Theophilo praeponit (11). Eodem ordine venerabilium Ecclesiarum Constantinopolitanae & Alexandrinae meminit lex altera Codicis Theodosiani ab Honorio & Theodosio lata (12). Synodus quoque habita sub Domno Patriarcha Antiocheno in caussa Athanasii Perrheni Episcopi perpetuo Archiepiscopum Constantinopoleos Proclum Cyrillo Archiepiscopo Ale-

(3) Conc. Taurin. c. 2. anno 397.
(4) Vide epistolam Marcae ad H. Valesium, editam in Prolegomenis ad historiam Eccles. Eusebii.
(5) Anno 417. Zosimus ep. 7.
(6) Ivo P. 4. c. 226.
(7) Grat. 25. q. 1. c. *contra*.
(8) *Vide Additionem ad c. 13. huius libri.*
(9) Zosim. epist. 7.
(10) Bonif. epist. 3. ad Hilarium epist. Narbon.
(11) L. 3. C. de fide cath.
(12) L. 6. C. Th. de patrociniis vicorum. Lib. XI. Tit. XXIV.

Alexandrino anteponit (13). Elegans est locus actionis primae synodi Chalcedonensis; in qua, dum releguntur acta praedatoriae synodi Ephesinae sub Dioscoro, quae Flavianum CP. post Domnum Antiochenum & Iuvenalem Hierosolymorum collocabant, Orientales Episcopi in has exclamationes eruperunt (14): *Flavianus quare in proprio loco non sedit? Constantinopolitanum Episcopum quare quintum posuerunt? Paschasinus reverendissimus Episcopus dixit: Ecce nos Deo volente Dominum Anatholium primum habemus; hi quintum posuerunt beatum Flavianum. Diogenes reverendissimus Episcopus Cyzici Ecclesiae dixit: Quoniam vos regulas scitis.* Nihil apertius adferri potest. Orientales Episcopi, quibus cara esse debuerat Antiochenae Ecclesiae dignitas, queruntur & vociferantur, cur Flavianus quinto loco sederit. Paschasinus vero Legatus Romani Pontificis huic iustae expostulationi veluti succinens Anatolium proximo a se loco sedere demonstrat, ut synodi Chalcedonensis canonicum ordinem iustitiamque prae latrocinio Ephesino commendet. Diogenes Cyzici hoc tribuit canonum auctoritati, quam Paschasinus sequeretur, hac in parte non reclamante Paschasino. Itaque & Legatorum iudicio & synodi Chalcedonensis approbatione in ipsis Concilii exordiis secundae sedis honor delatus est Anatolio ex vi canonum ecclesiasticorum. Quare mirum videri non debet, si Nectario & Gregorio Orientalium omnium Ecclesiarum principatum & per eos sedi Constantinopolitanae tribuant patres Chalcedonenses in prosphonetico ad Marcianum Augustum (15).

Attamen hoc loco dissimulare non possum, quid contra referri possit e rescripto Theodosii Principis ad Dioscorum Alexandrinum, quo primatum illi *secundum canones* in synodo Ephesina secunda se deferre testatur Theodosius (16). Quod uno ictu & dignitatem Romani Pontificis & ius Constantinopolitanae sedis convellere videtur. Sed de Romanis Legatis dicetur libro quinto. Quod autem attinet ad sedem Constantinopolitanam, huic difficultati occurritur iisdem Theodosii litteris (17): quibus omnis Flaviano Episcopo auctoritas derogatur, & iudicandus sistitur, non vero inter iudices adsciscitur. Unde Elpidius Comes synodo Ephesinae suggessit a Principe iussum, ut, qui sibi iudicium in synodo Constantinopolitana contra Eutychem arroga-

ve-

(13) In Conc. Chalced. act. XIV.

(14) Idem Concil. act. I. Φλαυιανὸς ἐν τῷ ἰδίῳ τόπῳ διὰ τί οὐκ ἐκαθέσθη; τὸν ἐπίσκοπον διὰ τί πέμπτον ἔταξαν; Πασχασῖνος εὐλαβέστατος ἐπίσκοπος εἶπεν, ἰδοὺ, ἡμεῖς Θεοῦ θέλοντος, κύριον τὸν Ἀνατόλιον πρῶτον ἔχομεν. οὗτοι πέμπτον ἔταξαν τὸν μακάριον Φλαυιανόν. Διογένης ὁ εὐλαβέστατος ἐπίσκοπος ἐκκλησίας Κυζίκου εἶπεν ἐπειδὴ ὑμεῖς τοὺς κανόνας οἴδατε.

(15) Syn. Chalc. in Prosphon. ad Marc. τῶν δὲ, id est, Orientalium, Νεκταρίῳ σὺν Γρηγορίῳ ἡγεμονίαν ἤρατο.

(16) Rescriptum Theod. ἑπόμενοι τοῖς κανόσι, τὴν αὐθεντίαν, καὶ τὰ πρωτεῖα τῇ σῇ θεοσεβείᾳ παρέχομεν.

(17) Rescriptum Theod. οὐδεμίαν παντελῶς παῤῥησίαν ἐν τῇ ἁγίᾳ συνόδῳ ἔχειν ἀνεχόμεθα, ἀλλὰ καὶ ὑπὸ τὴν ἡμετέραν εἶναι κρίσιν βουλόμεθα.

verant, inter reos habeantur, & de utraque parte iudicium feratur, de Flaviano ſcilicet, Euſebio Dorylaei, & Eutychete, παρεκελευσαντο τες κριναντας ἤδη, ἐν τάξει κρινομένων ὑπάρχειν. Quare dignitas Conſtantinopolitanae ſedi a ſecunda ſynodo tributa, illaeſa remanſit; etſi Flavianus inſigni contumelia affectus fuerit, quod e iudicum albo in reorum numerum ſit translatus.

V. Obſervandum eſt tamen, iura ordinationum vel adminiſtrationis in Aſianas & Ponticas provincias canone ſecundae ſynodi conceſſa non fuiſſe. Vſu tamen invaluerat, ut in viciniores quaſdam civitates, ad ſedandos electionum tumultus, curam ſuam rogatus Epiſcopus Conſtantinopolitanus extenderet. Vnde factum, ut canone XXVIII. Concilii Chalcedonenſis de omnium Epiſcoporum Orientalium conſenſu plena Ponticae, Aſianae & Thracicae Dioeceſeos adminiſtratio iure patriarchico ſedi Conſtantinopolitanae decreta fuerit. Itaque, ut dixi, & nunc repeto, dignitas patriarchica & ſecundus gradus honoris, depulſo Alexandrino Epiſcopo, novae Romae Epiſcopo delatus fuerat a ſecunda ſynodo, ſed vis patriarchatus & Metropolitarum ordinatio illi collata eſt a Concilio Chalcedonenſi. Aliud tamen elici videtur ex illo canone XXVIII. cuius verba ita concepta ſunt, ut in Dioeceſibus Thracicae, Ponticae & Aſianae Metropolitarum ordinationes a ſynodo ſecunda iam olim tributae fuiſſe videantur, & a ſynodo Chalcedonenſi tantum confirmatae. Vnde occaſionem ſumſit vir illuſtriſſimus & eruditiſſimus hunc canonem convellendi & falſi crimen Conſtantinopolitanis clericis, qui canonem illum texuerant, acriter obiiciendi (18). Sed vix mihi perſuadere poſſum, eos adeo inverecundi oris fuiſſe, ut ſcientes volentes coram honoratiſſimo illo Concilii Chalcedonenſis coetu in legem Corneliam de falſis ſe praecipites darent, neque adeo incurioſos Concilii patres, ut ſibi os ab Aëtio Archidiacono ſublini, ſeque ludibrio haberi paſſi fuerint, quaſi nullus ex illis litteras noviſſet. Immo vero patres Chalcedonenſes in epiſtola ſynodica ad Leonem diſertis verbis haec duo diſtinguunt, honoris privilegia, & metropolitarum ordinationes (19). Dignitatem quidem & privilegia honoris a canone ſecundae ſynodi indulta ſe decreto ſuo *confirmaſſe*, Metropolitarum vero ordinationes conſuetudine introductas ſe *nunc* ſynodali decreto *contuliſſe* profitentur. Quod autem contraria ſententia e canone XXVIII. Chalcedonenſi trahi poſſe videatur, a vitio interpunctionis & a leviuſculo Latinae interpretationis errore proficiſcitur. Verus germanuſque ſenſus canonis in haec verba contrahitur. Canonem centum quinquaginta patrum recenſentes, eadem quoque & nos definimus & ſtatuimus de privilegiis Con-

(18) Ill. Cardin. Perron. in Replic. cap. 34.

(19) Epiſt. ſynod. Conc. Chalced. τὸ ἐκ πολλου κρατησαν ἔθος ϗ τ8 κατα συνοδικὴν ἐκυρωσαμεν ψηφον. Infra: ἐβεβαιωσαμεν δε ϗ τον κανονα.

Conſtantinopoleos novae Romae, ut aequalibus privilegiis cum vetere Roma, etiam in rebus eccleſiaſticis, fruatur: Et ut Ponticae & Thracicae & Aſianae Dioeceſis Metropolitani ab ſede Conſtantinopolitana ordinentur. Itaque definitio de Metropolitarum ordinationibus, interpunctione a ſuperioribus verbis diſtincta, ad ſynodum Chalcedonenſem refertur, non ad canonem ſecundae ſynodi. Cui noſtrae interpretationi favet lectio Graeca: ὥστε τοὺς τῆς καὶ Ποντικῆς, & quod ſequitur, id eſt, *Et ut Ponticae*; ita, ut oratio trahenda ſit ad ſuperiora verba, ὁρίζομεν τε καὶ ψηφιζόμεθα. In editione Conciliorum vetus interpretatio Latina ita reddit, inverſis particulis, *ut & Ponticae*, quaſi, quae de Pontica Dioeceſi, Thracica & Aſiana dicuntur, cum praecedentibus immediate verbis connecterentur, atque adeo ad canonem ſecundae ſynodi referrentur: quod viris eruditis fraudi fuit. Antiquiſſima tamen canonum interpretatio rectum ordinem harum particularum iuxta exemplar Graecum conſervavit, & novam iſtam definitionem ſynodo Chalcedonenſi, non Conſtantinopolitanae, tribuit (20).

VI. Novam conſtitutionem, quae tot Metropolitanorum iura infringebat contra Nicaenae ſynodi canones, a Leone confirmari ſynodus Chalcedonenſis, blandiſſimis verbis Pontificem demulcendo, per ſynodicam epiſtolam petivit, rem gratam Imperatori, Senatui & urbi Conſtantinopolitanae facturum docens; immo vero eam gratiam illi tributum iri ut patri, ad quem egregia filiorum facinora redundare ſolent. Attamen ab exactiſſimo illo ſacerdote, ut conſenſum ſuum huic innovationi praeberet, extorquere non potuerunt, ea praecipue ratione, quod canon XXVIII. ſynodi Chalcedonenſis regulas Nicaenas a nullo ſynodali conventu violandas infringeret. *Tanquam*, inquit Leo epiſtola ad Anatolium, *refutari nequeat, quod illicite voluerit multitudo, & illa Nicaenorum canonum per ſanctum vere ſpiritum ordinata conditio in aliqua unquam ſit parte ſolubilis. Nulla ſibimet de multiplicatione congregationis ſynodalia Concilia blandiantur, neque trecentis illis decem & octo quantumlibet copioſior numerus ſacerdotum comparare ſe audeat vel praeferre, quum tanto divinitus privilegio Nicaena ſit ſynodus conſecrata, ut, ſive per pauciores, ſive per plures eccleſiaſtica iudicia celebrentur, omni penitus auctoritate ſit vacuum, quidquid ab illorum fuerit conſtitutione diverſum*. Idem in epiſtola ad Marcianum Auguſtum, de Anatolio loquens: *Non dedignetur regiam civitatem, quam Apoſtolicam non poteſt facere ſedem, nec ullo ſperet modo, quod per aliorum offenſiones poſſit augeri. Privilegia enim Eccleſiarum, ſanctorum patrum canonibus inſtituta, & venerabilis Nicaene ſynodi fixa decretis, nulla poſſunt improbitate convelli, nulla novitate mutari. In quo opere, auxiliante Chriſto, fideliter exſequendo neceſſe eſt, me perſeverantem exhibere* fa-

(20) Codex MS. qui exſtat in Biblioth. Thu. & apud Chr. Iuſtellum.

famulatum; quoniam dispensatio mihi credita est, & ad meum tendit reatum, si paternarum regulae sanctionum me, quod absit, connivente violentur, & maior sit apud me unius fratris voluntas, quam universae domus Domini communis utilitas. In eamdem sententiam praeclare idem Leo in epistola ad sanctam synodum habitam Chalcedone: *De custodiendis quoque sanctorum patrum statutis, quae in synodo Nicaena inviolabilibus sunt fixa decretis, observantiam vestrae sanctitatis admoneo, ut iura Ecclesiarum, sicut ab illis trecentis decem & octo patribus divinitus inspiratis sunt ordinata, permaneant. Nihil alienum improbus ambitus concupiscat, nec per alterius imminutionem suum aliquis quaerat augmentum. Quantumlibet enim extortis assentationibus sese instruat vanitatis elatio, & appetitus suos Conciliorum aestimet nomine roborandos, infirmum atque irritum erit, quidquid a praedictorum patrum canonibus discreparit. Quorum regulis quam reverenter Apostolica sedes utatur, scriptorum meorum, quibus Constantinopolitani Antistitis conatus repuli, poterit sanctitas vestra lectione cognoscere, & me, auxiliante Domino nostro, & catholicae fidei & paternarum traditionum esse custodem*. Ex his locis duae praecipue regulae eliciuntur. Prima est, nullos esse *ipso iure* Conciliorum canones, si Nicaenae synodi regulis sint adversi. Secunda est, Romano Pontifici dispensationem ita creditam, ut paternas regulas violari non sinat, quum sit *paternarum traditionum custos*, ut idem Leo loquitur.

VII. Quare sui muneris conscius, quam aliis litteris auctoritate vacuam dixerat synodi Chalcedonensis definitionem, utpote Nicaenis canonibus contrariam, ipse in irritum mittit, id est, nullitatem declarat epistola data ad Pulcheriam Augustam, quae hoc sibi gratum fore significaverat. *Consensiones vero Episcoporum*, inquit, *sanctorum canonum apud Nicaeam conditorum regulis repugnantes, unita nobiscum vestrae fidei pietate, in irritum mittimus, & per auctoritatem B. Petri Apostoli generali prorsus definitione cassamus, in omnibus ecclesiasticis his legibus obsequentes, quas ad pacificationem omnium sacerdotum per 318. antistites Spiritus sanctus instituit; ita, ut si multo plures aliud quam illi statuere decernerent, in nulla reverentia sit habendum, quidquid fuerit a praedictorum constitutione diversum*. Ex quibus verbis colligitur evidentissime, non solum Leonem denegasse consensum suum novis decretis (qui tam necessarius erat in hac specie, ex recepta iuris regula, ut, quae omnes tangunt, ab omnibus probari debeant, & e novarum legum conditione, quae illos non tenent, a quibus receptae non sunt) sed canonem illum B. Petri auctoritate irritum decrevisse. In qua definitione non adeo nisus est superiori quadam in synodum iurisdictione & auctoritate, quam reverentiam Nicaenis canonibus debitam praetendit, ut ea ratione se a

ca-

canonis XXVIII. ipso iure nullius, utpote Nicaenas regulas infringentis, approbatione excusaret. Etenim quum Romanus Pontifex sit praecipue canonum & traditionum antiquarum custos, assertor & exsecutor, ad illius reatum pertinet, si in rebus gravissimis illo connivente violentur. Quare illius sententia obtinuit; adeo, ut e canonum numero expunctus fuerit canon ille tantopere controversus, quemadmodum dixi c. III. huius libri §. V.

CAPVT VIII.

De obligatione Pontificis Romani ad servanda Decreta antecessorum, & statuta primitivae Ecclesiae.

SYNOPSIS.

I. Rescripta contra canones elicita, sunt nulla; Deoque iniuriam inferunt, ex Hilaro. Summus Pontifex, qui est potissimus sacerdos, reus est culpae, si canones vel decreta violari sinat, ex eodem Hilaro.

II. Propositum Romanae sedis, ut canones custodiat, e Gelasio. Quos prae ceteris sedibus exsequi debet. Non sustinet, quae sunt contraria privilegiis universalis Ecclesiae, ex eodem Gelasio.

III. Pontifices decreta decessorum suorum infringere non debent, quia sunt perpetua, & eorum violatio tendit ad religionis & Pontificum iniuriam, e Symmacho. Quae verba de iustis decretis, ex aequitate B. Petri latis, intelligit Hincmarus.

IV. Statuta decessorum servare iustitia suadet; iniuriamque sibi facit Romanus Pontifex, si fratrum iura perturbet, e Gregorio Magno. Ideo pastor effectus, ut canones & leges non excedat, e Leone IV. In consecratione sua professionem emittebat servandi, quae canonice essent decreta a decessoribus suis.

V. Summa Pontificis auctoritas & canonum observatio sanciuntur decreto Concilii Florentini, quod nondum expensum est. Contentio inter Graecos & Latinos de primatu Papae recensetur. Latini eum intelligi volebant secundum dicta sanctorum. Graeci, secundum canones. Decreto statuitur, Papae in B. Petro traditam plenam potestatem regendi Ecclesiam ad eum modum, quem canones & acta synodorum docent. Corruptus leviter textus Latinus sensum mutat. Legendum, quem ad modum & in gestis Conciliorum. *Vulgata lectio praefert*, quemadmodum etiam. *Graeci Primatum Papae colunt in dicto Concilio Florentino,* salvis privilegiis & iuribus Patriarcharum. *Sic nostri*, salvis libertatibus Ecclesiae Gallicanae.

I. Leonem excipit Hilarus Papa, qui candide & ingenue fatetur, rescriptum, quod a se per obreptionem contra canones Ecclesiarumque privilegia elicitum fuerat, esse nullum, vimque regulis illatam in Domini iniuriam tendere. Ingenuus Ebredunensis Alpium maritimarum provinciae Metropolitanus conqueritur de iure provinciae suae imminuto ab Auxanio Episcopo, qui ab Hilaro Pontifice rescriptum aliquod impetraverat canonibus contrarium (1). Querelae istius cognitionem Hilarus Episcopis quibusdam Gallicanis delegavit his verbis (2): *Ita vestrae caritati cognitionem adnexae queri-*

(1) Vide lib. 5. cap. 31. & 34. (2) Hilarus ep. 4. an. 465.

moniae delegamus, ut nihil adversum venerandos canones, nihil contra sanctae memoriae decessoris mei iudicium valeat, quidquid obreptum nobis esse constiterit. Nolumus namque Ecclesiarum privilegia, quae semper sunt servanda, confundi; quia per hoc non minus in sanctarum traditionum delinquitur sanctiones, quam in iniuria ipsius Domini prosilitur. Idem Hilarus in Concilio Romano habito anno CDLXVII. vestigia Leonis premens, in se, qui potissimus est Sacerdos, reatum omnem transfert, si constitutiones canonum vel Apostolicae sedis infringi patiatur: *Nulli fas sit, sine status sui periculo, vel divinas constitutiones vel Apostolicae sedis decreta temerare: quia, nos, qui potissimi sacerdotis administramus officia, talium transgressionum culpa respiciet, si in caussis Dei desides fuerimus inventi; quia meminimus, qualiter comminetur Dominus negligentiae sacerdotum. Siquidem reatu maiore delinquit, qui potiori honore perfruitur, & graviora facit vitia peccatorum sublimitas dignitatum.*

II. Multus est in commendanda canonum custodia Gelasius, docetque, pium & devotum esse Romanae sedis propositum, ut paternas regulas retineat, in epistola ad Episcopos Lucaniae (3). *Quum*, inquit, *nobis contra salutarium reverentiam regularum cupiamus temere nihil licere, & quum sedes Apostolica superior his omnibus, favente Domino, quae paternis sunt canonibus praefixa, pio devotoque studeat tenere proposito, satis indignum est, quemquam vel Pontificum vel ordinum subsequentium hanc observantiam refutare, quam B. Petri sedem & sequi videat & docere; satisque conveniens sit, ut totum corpus Ecclesiae in hac sibimet observatione concordet, quam illic vigere conspiciat, ubi Dominus totius Ecclesiae posuit principatum.* Heic non dissimulanda videtur antiqua lectio huius loci, quae exstat apud Hincmarum in opusculo (4), & in epistola Caroli ad Hadrianum, ubi *ἀντὶ τοῦ superior his omnibus* legitur (*) *super his omnibus*, id est, super his capitibus. Idem Gelasius in epistola ad Episcopos Dardaniae: *Confidimus, quod nullus iam veraciter Christianus ignoret uniuscuiusque synodi constitutum, quod universalis Ecclesiae probavit assensus, nullam magis exsequi sedem prae ceteris oportet quam primam, quae unamquamque synodum & sua auctoritate confirmat, & continuata moderatione custodit.* Primae sedi praecipuam canonum exsecutionem vindicat, sed eorum canonum, qui iam recepti sunt, & quos universalis Ecclesiae probavit assensus. Non omittendus est locus eiusdem Gelasii (5): qui de privilegiis universalis Ecclesiae, quum lo-

(3) Gelas. ad Episc. Lucan. cap. XI.

(4) Hincmarus in Opusc. c. 10. & in epist. Caroli ad Hadr.

(*) Hanc lectionem habet etiam vetustissimus codex S. Remigii Remensis, qui fuit olim Nicolai Fabri. Plerique tamen veteres libri legunt *superior his omnibus*.

(5) Gelasius initio Tomi de Anathemate.

loquitur, ad Ecclesiae Gallicanae privilegia, quae illis accedunt, trahi non ineleganter potest: *Sedes Apostolica*, inquit, *quae privilegiis universalis Ecclesiae contraria probantur, nulla ratione sustinet*.

III. Non solum autem de canonibus custodiendis solliciti fuerunt Pontifices Romani, sed etiam de constitutis decessorum suorum; etsi ex vulgata iuris regula par in parem non habeat imperium, & successori par auctoritas competat cum decessore. Vnde colligere licet, nihil referre ad canonum custodiam, an summus Pontifex sit superior Concilio. Elegans est Symmachi locus in epistola ad Aeonium Arelatensem Episcopum; qui docet decreta decessorum non esse violanda, quod unum sit Pontificum sacerdotium, quod ex sui natura decreta perpetua sint, quod religio illis infractis violetur, & in Pontificum contemtum redundet. *Dum ad Trinitatis instar, cui una est atque individua potestas, unum sit per diversos antistites sacerdotium, quomodo priorum statuta a sequentibus convenit violari? Huc accedit, quod si haec eveniat sententiarum varietas, ad ipsam sacrosanctam credimus religionem pertinere; cuius omnis potestas infringitur, nisi universa, quae a Domini sacerdotibus semel statuuntur, perpetua sint. Quod alias contingere poterit, si successor decessoris actibus non tribuerit firmitatem, & roborando, quae gesta sunt, faciat rata, quae gesserit. Quanta enim vicarius B. Petri indicabitur reverentia, si, quae in sacerdotio praecipiunt, eisdem transeuntibus dissolvantur?* Sed praetermittenda non est Hincmari adnotatio; qui locum istum cum produxisset in epistola Caroli Calvi ad Hadrianum II. de iustis decretis, & quae a vicariis B. Petri ex eius Apostoli aequitate proferuntur, intelligendum esse Symmachum, observavit his verbis (6): *Vniversa*, *inquit*, (scilicet Symmachus) *perpetua sint, quae a Domini sacerdotibus statuuntur: qui, ut Moyses, ea, quae statuunt, ab oraculo divino suscipiunt, non quae ab his statuuntur, de quibus per Prophetam dicitur: Vae his, qui condunt leges iniquas, & scribentes iniustitiam scripserunt. Ea nihilominus, quae a vicariis B. Petri constituuntur, maneant inconvulsa. Quia, ut Leo dicit, nec nimia est severitas vel remissio, ubi nihil constituitur, nisi quod ex B. Petri aequitate profertur. Haec enim scimus esse canonice, scimus esse Apostolica auctoritate roborata, & Apostolicae sedis decreta.*

IV. Gregorius Magnus idem cum Symmacho profitetur. *Iustitiae*, inquit (7), *ac rationis ordo suadet, ut qui sua a successoribus desiderat mandata servari, decessoris sui proculdubio voluntatem & statuta custodiat*. Eodem sensu ad Natalem Salonitanum (8): *Quod dicitis, nostris temporibus debere servari, quae a meis quoque praedecessoribus* tra-

H 2

(6) Carolus Calvus in epist. ad Hadrian. II.

(7) Gregor. l. 5. ep. 12. apud Grat. 25. q. 1. *Iustitiae*.

(8) Idem lib. 2. ind. 10. epist. 37.

tradita atque custodita, sunt absit hoc a me, ut statuta maiorum consacerdotibus meis in qualibet Ecclesia infringam; quia mihi iniuriam facio, si fratrum meorum iura perturbo.

Non descivit a sententia decessorum Leo IV. cuius verba referuntur apud Gratianum (9): *Ideo permittente Domino pastores hominum sumus effecti, ut, quod patres nostri sive in sanctis canonibus, sive in mundanis affixere legibus, excedere minime debeamus. Contra eorum quippe saluberrima agimus instituta, si, quod ipsi divino instituerunt consulto, intactum non conservamus.*

Necessitas illa servandorum canonum solemnibus Romanorum Pontificum professionibus sanciebatur, quas tempore inaugurationis suae edebant (10). Earum exempla pleraque exstant in annalibus ecclesiasticis (11), quarum fragmentum Ivo retulit in Decreto (12). Iis profitentur Pontifices *omnia decreta canonica praedecessorum suorum Pontificum, quae vel synodaliter statuerunt, & quae probata sunt, confirmare & indiminuta conservare, & sicut ab eis statuta sunt, in sui vigoris stabilitate custodire*. Exstat etiam apud Gratianum formula illius professionis, qua Pontifex pollicetur octo Concilia usque ad unum apicem se servaturum, *& quae statuerunt & praedicaverunt, omnibus modis sequi*. Quod & fidei definitiones & canonum statuta complectitur.

Possem per singula saecula prolixis testimoniorum recitationibus decurrere, quae canonum, decretorum & vetustarum consuetudinum custodiam Romanis Pontificibus summo studio commendant, nisi lectoris taedio parcere vellem. Multa congessit Gratianus in Decretum suum (13); quae docere possint Gallicanam Ecclesiam, quum ad veteres receptosque mores provocat, non obliteratis monumentis niti, sed iis, quae quotidie in scholis praeleguntur.

V. Attamen egregium Concilii Florentini locum praetermittere non debeo, petitum e decreto unionis Graecarum Ecclesiarum cum Romana, quo summa Pontificis auctoritas & canonum observatio simul vindicantur. Unde patebit, iniustam esse adversus Ecclesiam Gallicanam expostulationem eorum, qui principatum sedis Apostolicae laedi existimant, quum novis rescriptis antiqua iura opponuntur. Sed ante omnia rei gestae ordo pandendus est. Quum in unam sententiam Graeci cum nostris de processione sancti Spiritus ex Patre & Filio tanquam ex unico principio convenissent, disceptatum est de purgatorio, de azymo, de formula consecrationis eucharistiae, & de primatu

(9) Apud Grat. 25. q. 2. c. *Quod vero.*

(10) Vide supra lib. I. c. 10.

(11) Videndus Baronius tom. X. annalium ann. 869.

(12) Ivo Decreti p. 4. & ep. 60. & 73.

Summus Pontifex, antequam consecrationis gratiam consequatur, consuetudines Romanae Ecclesiae & decreta praedecessorum suorum se inviolabiliter servaturum profitetur.

(13) Vide Grat. caussa 20. & 25.

tu Papae. Eugenius coram Imperatore Graeco, & eius Metropolitanis primatus iura per Ioannem de Montenigro Provincialem fratrum Praedicatorum explicari curavit. Tum collatione habita, Graeci scripto sententiam suam ediderunt, confitentes (14), *Papam esse summum Pontificem, vicarium Christi, omnium Christianorum pastorem & magistrum, quum iure administrandae Ecclesiae Dei, salvis privilegiis & iuribus Patriarcharum Orientis.*

Quum describeretur decretum unionis, Palaeologus Imperator noluit illud solo Eugenii nomine concipi, addi postulans, id consensu suo & Patriarcharum factum, quod obtinuit statim. Diutius contendendum fuit de reliquis verbis decreti, quae privilegia Papae tribuebant, *ut habeat illa iuxta determinationem sacrae scripturae & dicta sanctorum.* Effusa nimis esse dicebat Princeps verba illa, quae Papae privilegia ad dicta sanctorum referebant. *An si quis sanctorum*, inquit (15), *in epistola honorat Papam, excipiet hoc pro privilegio?* Itaque significavit Eugenio, aut verba illa delenda, aut sibi de reditu cogitandum. Tractatu habito cum Cardinalibus, qui se non aliunde melius primatum asserere posse dicebant, quam ex *scriptis sanctorum*, Imperator respondit, non *secundum dicta sanctorum*, sed *iuxta tenorem canonum*, primatum esse explicandum. Altera die Cardinales, Archiepiscopi, & quamplurimi docti viri adeunt Imperatorem & Orientales Episcopos, quibus Iulianus Cardinalis persuadere conatus est, ut admitterent clausulam illam controversam; praesertim quum fidei symbolum & ipsi canones, *a sanctis* editi fuerint: proinde aequum non esse, ut propter *dicta sanctorum* Dei opus, id est, unio Ecclesiarum impediatur. Imperator collocutus cum Episcoporum suorum consilio, respondit, *habenda esse a Papa sua privilegia iuxta canones & dicta sanctorum sacramque Scripturam & acta synodorum* (16). Quae scripto tradita sunt Cardinalibus, qui Eugenio omnia se relaturos spoponderunt; & postridie decretum unionis relectum est Graecis ea verborum formula, quae illis grata fuit, descriptumque in charta Latine, & ex adverso Graece, hinc bulla plumbea Papae appensa, inde chrysobullo Palaeologi Imperatoris (17). Quare eadem sententia contineri debet in contextu Latino, quae est in contextu Graeco. *Item definimus*, inquit Concilium iuxta Graecorum verborum significationem, *sanctam Apostolicam sedem & Romanum Pon-*

(14) Concil. Florent. sess. 25.

(15) *Ἵνα ἔχῃ αὐτὰ καθὼς ὁρίζεται ἡ θεία γραφή, καὶ τὰ ῥητὰ τῶν ἁγίων· μήπως, φησί, τις, τῶν ἁγίων ἐν ἐπιστολῇ τιμᾷ τὸν Πάπαν, καὶ ἐκλάβῃ τοῦτο ἀντὶ προνομίων·* Mox: *Καὶ διὰ τοὺς τρόπους τούτους μηνύει τῷ Πάπᾳ, ἢ διορθῶσαι τοῦτο, ἢ οἰκονομῆσαι αὐτὸν τοῦ ἀπελθεῖν.* T. 13. Concil. p. 506.

(16) *Ὅτι ἵνα ἔχῃ ὁ Πάπας τὰ προνόμια αὐτοῦ κατὰ τοὺς κανόνας, καὶ τὰ ῥητὰ τῶν ἁγίων, καὶ τὴν θείαν γραφὴν, καὶ τὰ πρακτικὰ τῶν συνόδων.*

(17) Decretum unionis editum in Concilio Florentino. *κυβερνᾶν τὴν καθολικὴν ἐκκλησίαν, ὑπὸ τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ πλήρη ἐξουσίαν παραδεδόσθαι, καθ' ὃν τρόπον, καὶ ἐν τοῖς πρακτικοῖς τῶν οἰκουμενικῶν συνόδων, καὶ ἐν τοῖς ἱεροῖς κανόσι διαλαμβάνεται.*

Pontificem in universum orbem tenere primatum, & ipsum Pontificem Romanum successorem esse beati Petri Principis Apostolorum, & verum Christi vicarium, totiusque Ecclesiae caput, & omnium christianorum Patrem ac Doctorem existere, & ipsi in beato Petro pascendi, regendi ac gubernandi universalem Ecclesiam a Domino nostro Iesu Christo plenam potestatem traditam esse, quem ad modum & in gestis oecumenicorum Conciliorum & in sacris omnibus continetur. Sententia huius decreti haec est, summam & plenam administrandae Ecclesiae potestatem a Christo fuisse Pontifici traditam, ea lege, ut ea utatur iuxta modum, qui & in actis Conciliorum oecumenicorum & in canonibus continetur (18). Itaque Graeci obtinuerunt, quod tantopere urgebant, scilicet privilegia Papae secundum canonum praescriptum esse interpretanda. Eadem esse debet mens verborum Latinorum; quae tamen a contextu Graeco desciscunt, propter leve mendum, quod incuria amanuensium irrepsit in his verbis, *quem ad modum & in gestis Conciliorum*. Nam Latina lectio praefert, *quemadmodum etiam in gestis* (19). Qui error primam Concilii huius e Graeco in Latinum versi editionem invasit. Eius versionis auctor est Bartholomaeus Abramus Cretensis, Episcopus Ariensis, quam anno MDXXVI. publicavit: in qua multoties hallucinatus est, ut observat Arcudius (20). Suspicari licet, de industria hunc locum ab eo minus sincere redditum, quia contentiones, quae de canonibus inter Graecos & Latinos emerserunt, in Latina interpretatione Concilii omnino dissimulat. Quod discrimen alienam a pactis conventis cum Orientalibus sententiam decreto affingit, quum e Greco contextu conficiatur, Papae privilegia esse explicanda & exercenda secundum canones & secundum acta Conciliorum oecumenicorum, id est, octo Conciliorum, quae ex Occidentali & Orientali Ecclesia constabant. At e contextus Latini depravata lectione eruitur, plenam esse Papae potestatem, idque probari actis Conciliorum & canonibus. Si quis sibi persuadere malit, delusos a Latinis Graecos ambigua scribendi ratione, per me licet; praecipue, quum apud Antoninum eadem lectio Latina repraesentetur. Verba autem Graeca in sincero sensu accepta modum exercitio potestatis pontificiae imponunt ei similem, quem Ecclesia Gallicana tuetur. Immo vero Graeci videntur formula nostrae paene simili iuribus Ecclesiae suae cavisse. Etenim decretum illud, quod liberam Papae administrationem agnoscit, his verbis concludunt, *salvis videlicet privilegiis omnibus & iuribus Patriarcharum* (21). Quemadmodum solemne est, in Gallia summi Pon-

(18) Vide secundam praefationem Marcae §. 7.

(19) Vide Opuscula P. de Marca.

(20) P. Arcudius l. 3. cap. 9. de Concord. Eccles. Occident. & Orient. in Sacrament. administr. *Concilium illud in versione Latina multis mendis scatet.*

(21) *Σωζομένων δηλαδὴ καὶ τῶν προνομίων ἁπάντων, καὶ τῶν δικαίων αὐτῶν*, id est, Patriarcharum.

Pontificis auctoritatem colere, *salvis iuribus & libertatibus Ecclesiae Gallicanae*.

CAPUT IX.

De obligatione Pontificis Romani ad conservandas consuetudines, & mores ritusque particularium Ecclesiarum.

SYNOPSIS.

I. Consuetudinum receptarum usus a Pontificibus probatus. Ius canonicum constat canonibus & moribus. Magna vis consuetudinis in Ecclesiae administratione. Disciplina complectitur ritus sacros & iurisdictionem. In utroque capite par auctoritas consuetudinis. Duplex consuetudo, vel universalis Ecclesiae, vel quarumdam provinciarum.

II. In consuetudine particulari haec est regula, eos mores retineri posse, qui fidei non officiunt. Gregorii Magni ea de re locus.

III. Hac regula utitur Theophylactus ad conservandam communionem Ecclesiae Occidentalis & Orientalis, quarum ritus varii. Et Leo IX. atque Fulbertus.

IV. Et ante ceteros Irenaeus; qui Victorem monuit, ne Ecclesias Asiaticas recideret ab Ecclesiae communione ob diversam consuetudinem. Acquievit Victor Irenaeo. Vnde refelluntur novatorum argutiae ex hac nova animadversione.

V. Quod de ritibus dicitur, trahi debet ad reliqua disciplinae capita. Gallicanas consuetudines laudat Gregorius M. & Alexander III. tolerat, licet Romanis contrarias.

VI. Expenditur regula Decretalium, consuetudines esse nullas, quae violant libertatem ecclesiasticam & Principibus ecclesiastica negotia permittunt. Quod verum, si libertas omnino tolleretur, non autem si restringatur, e Covarruvia. Aliis placet, consuetudinem esse nullam; sed si privilegium allegetur, praesumi concessam fuisse, ex possessione immemoriali.

VII. Hanc solutionem amplexi sunt maiores nostri. Hinc manaverunt privilegia Ecclesiae Gallicanae, & crimina privilegiata apud Pragmaticos. Has consuetudines Galliae excusant Bellarminus & Suarez sub nomine privilegii.

VIII. Alio etiam modo responderi potest; in dubio, an Principibus haec potestas competat, sedem Apostolicam connivere. Quae conniventia dispensationis vicem subit, si necessaria sit. Quaestio excitata, an ex hac tolerantia nascatur praescriptio, non est necessaria. Theologi quidam negant. Iurisconsulti asserunt, ex hac tolerantia sequi praescriptionem.

IX. Canones & receptae consuetudines mutari non possunt sine dissidio. Observatione canonum concordia retinetur. Consuetudines toleratae a Pontificibus, ne dissensiones oriantur ex novitate.

I. NOn solum autem canonum & decretorum perpetuam executionem polliciti sunt summi Pontifices; sed etiam, benigno in subiectas Ecclesias animo usi, consuetudines antiquas in provinciis inviolatas servari voluerunt. Ius enim canonicum, perinde ac civile, scripto & non scripto constat. Vnde iudices cognitores in Concilio Chalcedonensi recte petunt ab Anastasio Episcopo Nicaeno, qua ratione probare vellet, Ecclesiam Basilinopoleos subiectam esse Nicaenae,

nae, *an secundum canones, an ex consuetudine aliqua* (1). Et annis aliquot superioribus Faustinus Legatus Romanae Ecclesiae dixerat, in Concilio Africano aliqua teneri canone, aliqua vero consuetudine (2). Quare Photius in Nomocanone recte adnotavit (3), ecclesiasticam consuetudinem non scriptam perinde ac legem servari: quod probat e Synodo sexta, & e Basilii locis aliquot. Eamdem consuetudinis antiquae auctoritatem probant Ivo & Gratianus in collectionibus suis (4), ex Augustino & Isidoro, aliisque testimoniis. Plane dubitari non potest, quin magna debeat esse vis consuetudinis in disciplinae ecclesiasticae administratione, quum ex ea provinciarum privilegia metienda esse, synodus Nicaena velut edicto perpetuo definiverit, *Antiqui mores obtineant*, inquit (5), idemque postea synodus Ephesina generalibus verbis constituerit (6), ut omnibus provinciis iura intemerata serventur, quae illis ex antiqua consuetudine competunt.

Quum autem disciplina ecclesiastica duo summa capita complectatur, ritus scilicet, & iurisdictionem, consuetudinis in utramque partem par omnino est auctoritas; etsi religiosius tractanda sint, quae ritus sacros respiciunt, quum pietatem atque externum divini Numinis cultum contingant. Sed, ut eleganter monuit D. Augustinus (7), de consuetudine dupliciter disputare possumus; vel, ut est universalis Ecclesiae traditio, vel, ut est propria & particularis quarumdam Ecclesiarum institutio. Universalis illa traditio, quae per universam servabatur Ecclesiam, nec a Conciliis decreta erat, quin ab Apostolis profecta esset, non dubitabat Augustinus (8). Sed traditionem illam missam facimus, quae ad propositum nostrum non pertinet.

II. De particularibus provinciarum moribus est agendum, in quibus haec regula tenenda est, ut, si fidei non officiant, usurpari possint, prout a maioribus sunt traditi, nec aliorum consuetudo aliorum contrario more subverti debeat, ut docet Gratianus (9) ex Augustino, Hieronymo, & aliis.

Quare Gregorius Magnus, divini & humani iuris callentissimus Pontifex, inveteratas consuetudines, quas in administranda Ecclesia seque-

(1) Act. 13. Concil. Chalced. ποτερον κατα τυς κανονας, ἠ ἐκ συνηθειας τινος.

(2) In praefat. Concil. Afric. *Quia & aliqua ordine & canone tenentur, aliqua consuetudine firmata sunt.*

(3) Photius in Nomoc. Tit. 1. cap. 3. περι τυ φυλαττεσθαι το ἀγραφον ἐκκλησιαστικον ἐθος ὡς νομον.

(4) Ivo 4. P. Decret. Grat. d. 1. 8. 11. 12. & alibi.

(5) Synod. Nicaen. c. 6. τα ἀρχαια ἐθη κρατειτω.

(6) Synod. Ephes. c. 7. Ἐδοξε τῃ ἁγιᾳ ϗ οἰκυμενικῃ συνοδῳ σωζεσθαι ἑκαστῃ ἐπαρχιᾳ καθαρα και ἀβιαστα τα αὐτῃ προσοντα δικαια ἐξ ἀρχης ἀνωθεν κατα το παλαι κρατησαν ἐθος.

(7) Grat. c. 8. d. 11. Aug. epist. 117.

(8) Apud Grat. d. 11. & 12.

(9) August. epist. ad Casulanum: *In his rebus, in quibus nihil certi statuit scriptura divina, mos populi Dei vel instituta maiorum pro lege tenenda sunt: de quibus si disputare voluerimus, & ex aliorum consuetudine alios improbare, orietur interminata luctatio.*

ſequebantur, Africanis integras reliquit. Concilium Numidiae a Pelagio Gregorii deceſſore petierat, ut vetuſti mores, qui per Numidiam ab ipſius B. Petri temporibus invaluerant, inviolati ſervarentur. Gregorius poſt obitum Pelagii reſcripſit, ſe omnia antiqua *capitula* illis permittere, quae fidei contraria non eſſent (10). Prudens ſane reſponſum, quo pax Eccleſiarum continetur, & contentionibus, quae de diſciplina ſaepiſſime emergunt, via penitus occluditur (11): *Petiſtis*, inquit, *per Hilarium Chartularium noſtrum a beatae memoriae praedeceſſore noſtro, ut omnes vobis retro temporum conſuetudines ſervarentur, quas a B. Petri Apoſtolorum principis ordinationum initiis hactenus vetuſtas longa ſervavit. Et nos quidem iuxta ſeriem relationis veſtrae, conſuetudinem, quae tamen contra fidem catholicam nihil uſurpare dignoſcitur, immotam permanere concedimus, ſive de Primatibus conſtituendis, ſive de ceteris capitulis.* Eodem ſenſu reſcripſit ad Dominicum Carthaginienſem Epiſcopum (12): *De eccleſiaſticis privilegiis, quod veſtra fraternitas ſcribit, hoc poſtpoſita dubitatione teneat, quia, ſicut noſtra defendimus, ita ſingulis quibuſque Eccleſiis ſua iura ſervamus.*

III. Quidquid ab Africanis uſurpabatur, dummodo fidei regulam non violaret, Gregorius diſerte confirmat. Eadem regula uſus eſt Theophylactus Bulgariae Archiepiſcopus in epiſtola ad Nicolaum Diaconum & Caſtrinſium, qui ab eo petierant, an Graecis liberum eſſet, Eccleſiae Occidentalis communionem amplecti ob diſcrimen, quod in ieiuniis, in ſacerdotum coelibatu, in azymis, & pleriſque aliis myſticae diſciplinae articulis intercedebat (13). Reſpondet graviter his verbis inter cetera: *Non omnis conſuetudo ad diſſociandas Eccleſias valet, ſed quae dogmatis differentiam inducit*: ubi alludit ad contentionem de Proceſſione ſancti Spiritus. Eadem fuit ſententia Leonis Papae IX. (14). qui circa annum ML. Michaëlem Conſtantinopolitanum Epiſcopum & Leonem Acridanum acriter obiurgat, quod Romanam Eccleſiam ob ritus ſuos & azymum panem in ſacrificiis adhibitum damnarent, & unumquemque cogerent ad Graeca inſtituta amplectenda; quamvis alio iure uterentur Romani, qui liberam in urbe Graecorum rituum obſervationem relinquebant, ne qua diſ-

(10) Gregor. lib. 2. epiſt. 75. apud Grat. d. 12. cap. 8.

(11) *Vide lib. 7. cap. 18. §. 6. & Baluzii Notas ad Agobardum pag. 44. 140.*

(12) Idem l. 2. epiſt. 39. apud Grat. 25. q. 2. cap. *De eccleſiaſticis*.

(13) Theophyl. relatus a Demetrio Chomateno l. 5. Iuris Graeco Rom. p. 319. οὐ πᾶν ἔθος ἀποσχίζειν ἐκκλησίας ἰσχύει, ἀλλὰ τὸ πρὸς διαφορὰν ἄγον δόγματος.

(14) Leo IX. epiſt. ad Michael. c. 5. *Dicimini Apoſtolicam & Latinam Eccleſiam nova praeſumtione atque incredibili audacia, nec auditam, nec convictam palam damnaſſe, pro eo maxime, quod de azymis audeat commemorationem dominicae paſſionis celebrare.*

sidii occasio inter Ecclesias oriretur. Haec sunt verba Leonis (15): *Vt enim fertur, omnes Latinorum basilicas paene clausistis, monachis monasteria & Abbatibus tulistis, donec vestris viverent institutis. Ecce in hac parte Romana Ecclesia quanto discretior, moderatior & clementior vobis est. Si quidem quum intra & extra Romam plurima Graecorum reperiantur monasteria sive Ecclesiae, nullum eorum adhuc perturbatur vel prohibetur a paterna traditione sive sua consuetudine; quin potius suadetur & admonetur eam observare. Nec enim animositatem impiae haereseos habet, quae semper divisione gaudet, dicens per parricidam meretricem: Nec mihi, nec tibi sit, sed incidatur. Sed pietate verae matris sic Solomonem deprecatur: Obsecro, Domine, date huic infantem vivum, & nolite interficere eum. Scit namque, quia nihil obsunt saluti credentium diversae pro loco & tempore consuetudines, quando fides per dilectionem operatur bona, quae potest, uti Deo commendans omnes*. Aliquot annis ante Leonem Fulbertus Carnotensis de variis observationibus Ecclesiarum Orientis & Occidentis, eadem regula usus, iudicium tulit (16): *Sed nec parva, nec rara sunt, quae ab aliis necessario servanda, aliis non adeo curanda affirmantur. Nec tamen nos offendit observantiae diversitas, ubi fidei non scinditur unitas. Porro in multis Graecia ab Hispania, ab illis Romana & Gallicana discrepat Ecclesia. Sed neque in hoc scandalizamur, si audimus diversam observationem, sed non diversam fidem in Christi semper Ecclesiis exstitisse. Stet enim Regina Ecclesia a dextris Regis sui in vestitu deaurato, circumdata varietate.*

IV. Sane varias iam olim invaluisse consuetudines in Quadragesimae ceterisque statorum dierum ieiuniis, adnotavit Irenaeus (17), eamque observationum discrepantiam nullum in Ecclesiam dissidium intulisse, sed aequo animo pacem inter sacerdotes retentam. Quo argumento & aliquot Pontificum Romanorum exemplis adductis, persuasit Victori Papae anno CXCVIII. ut pacem Polycrati ceterisque Asiaticis Episcopis restitueret, quos Ecclesiae communione privarat, quod a reliquis orbis Christiani Episcopis dissentientes, decimaquarta Luna, non autem die dominica, Pascha celebrarent. Censuit enim Irenaeus, aequum non esse, ut Victor tot Ecclesias a (18) communi unitate recideret (19) ob morem antiquum, cuius se retinentes praestabant.

(15) Idem cap. 29. Adde Petrum Abbatem Cluniacensem lib. 1. epist. 2. *Sunt innumerabiles & diversissimae diversarum Ecclesiarum ad unam catholicam pertinentium consuetudines; ut pene tanta sit varietas usuum, quanta multiplicitas Ecclesiarum. Sed non damnat aliquem diversa institutio, quae & verae fidei inservit & caritatis compaginem non dissolvit. Vbi vero aut fides laeditur, aut caritatis unitas periclitatur, si occulte fit, damnabile est; si publice, damnabile simul & haereticum.*

(16) Fulbertus epist. 2. ad Einardum.

(17) Iren. apud Euseb. lib. 5. cap. 25. Graec. ed. οὐδὲν ἔλαττον, πάντες οὗτοι εἰρηνεύσαντες καὶ εἰρηνεύομεν πρὸς ἀλλήλους, καὶ ἡ διαφωνία τῆς νηστείας τὴν ὁμόνοιαν τῆς πίστεως συνίστησι.

(18) Euseb. ἀποτέμνειν τῆς κοινῆς ἑνώσεως.

(19) Ὡς μὴ ἀποκόπτοι ὅλας ἐκκλησίας Θεοῦ, ἀρχαίου ἔθους παράδοσιν ἐπιτηρούσας.

bant. Exoratus Victor, ut praecipuae auctoritatis, quae in Romana sede viget, specimen edidit excommunicatione in Asianos lata, universalis Ecclesiae traditionem comprobatam a quamplurimis synodis nutu eius indictis constantissime vindicando, ita quoque humanitatis remissionisque in toleranda consuetudine particulari singulare exemplum praebuit. In gratiam enim statim rediisse Polycratem & Asiaticos cum Victore, retento Ecclesiarum suarum usu, testatur Sozomenus (20); *Decreto communi singuli, ut consueverant, festum agentes, a mutua communione non recesserunt. Frivolum enim & merito, iudicarunt, consuetudinis gratia a se mutuo separari eos, qui in praecipuis religionis capitibus consentirent.* Dissimulandum tamen non est, errorem irrepsisse in textum Sozomeni in Polycratis nomine, quum lectio integra remanserit in nomine Victoris. *Sapientissime autem arbitror*, inquit, *solvisse subortam olim de eo controversiam Victorem, tunc temporis Romae Episcopum & Polycarpum Smyrnensem.* Legendum est, (*) *Polycratem*: qui error proclivis est (21). Ex sola rei gestae narratione non solum probatur assertio nostra de retinenda communione cum diversis ritibus, sed etiam novatorum calumniae refelluntur, qui Victoris excommunicationem a ceteris Ecclesiis spretam & Ecclesiarum Asiaticarum consortium ab omnibus retentum

I 2 prae-

(20) Sozom. lib. 7. cap. 19. *τῦτο κοινῇ δόξαν ἕκαστοι αἷς εἰώθασιν ἑορτάζοντες τῆς πρὸς σφᾶς κοινωνίας ὐκ ἐχωρίσθησαν. Ἀρηθεις γὰρ καὶ μάλα δικαίως ὑπέλαβον ἐθῶν ἕνεκεν, ἀλλήλων χωρίζεσθαι, περὶ τὰ καίρια τῆς θρησκείας συμφωνῦντας.*

(*) Fuit nuper homo quidam, qui summa confidentia asseveraret, hanc illustrissimi Archiepiscopi coniecturam esse falsam, idque luce clarius constare. Itaque censet, retinendum esse nomen Polycarpi apud Sozomenum, eo etiam argumento, quod scriptor ille eum vocat Episcopum Smyrnaeum, quod convenire nullo modo potest Polycrati Episcopo Ephesino, & quod Victor non fuit Papa Romae vivente Polycarpo Smyrnaeo. Quare illud quoque addit, pro nomine Victoris reponendum esse nomen Aniceti apud eumdem Sozomenum, eamque esse sententiam Henrici Valesii & aliorum, qui operam suam collocarunt in Sozomeno explicando aut illustrando. Quod ego neque apud Valesium hactenus, neque apud alios reperire potui. Puto autem, verissimam esse coniecturam illustrissimi Archiepiscopi, & vocem *Smyrnaeum* nihil adiumenti adferre posse opinioni contrariae. Certum enim est ex Eusebio lib. 5. cap. 24. & Hieronymo in libro de viris illustribus, isthic agi de Polycrate Episcopo Asiae, quem Ephesinum Episcopum propterea vocant Hieronymus & Nicephorus Callistus lib. 4. cap. 37. Eusebium describentes. Polycratem autem vixisse sub pontificatu Victoris, ambigi non potest. Quare necesse est, e libris Sozomeni tollere in hoc loco nomen Polycarpi Smyrnaei, quod per oscitantiam, ut saepe contingit, Sozomeni aut illius, qui Sozomeni historiam exscripsit, irrepsit pro nomine Polycratis. Ei enim, qui commutasset haec nomina, facile ac proclive fuit addere mentionem episcopatus Smyrnensis post nomen Polycarpi viri celeberrimi. Maneat ergo fixum constansque, certam esse emendationem illustrissimi Archiepiscopi.

(21) *Ex retento Victoris nomine apud Sozomenum recte asseritur lectio de Polycratis nomine.*

praedicant, adeo, ut, quae adversus illos directa erat machina, in nostros contorqueant, nec vano quidem ictu, nisi exceptione a nobis proposita repellantur. Probent enim, (quod facillimum est) non reiectos Asiaticos a communione Orientalium post Victoris censuram; hoc de dignitate sedis Apostolicae nihil demit, quum ad Irenaei suggestionem pacem redditam a Victore docuerimus. Ex Eusebio enim & Socrate constat de excommunicatione a Victore inflicta & de Irenaei epistola. Ex Sozomeno autem de communione Victoris & Polycratis non interrupta. Quod aliter contingere non potuit, nisi suspenso a Victore excommunicationis effectu post monita Irenaei. Ceterum Sozomenus & Socrates varios Ecclesiarum ritus observant, qui earum concordiae non officiebant. *Qui in eadem fide consentiunt*, inquit Socrates (22), *iidem in ritibus & caerimoniis inter ipsos discrepant*.

V. Ex antiquissima & recentiore Ecclesiae praxi demonstratum est, varios ritus in sacrorum administratione externique cultus disciplina non interrupisse mutuum Episcoporum consortium, toleratasque a Romanis Pontificibus in aliis provinciis consuetudines, quae fidem non violarent. Vnde colligere licet, eadem benignitate usuros quoque summos Pontifices in altero disciplinae capite, quod personas, vel res ecclesiasticas, non autem ritus ipsos respicit. Hac indulgentia Africanis consuluit Gregorius, quibus veteres consuetudines intactas praestitit, quae fidei non adversarentur. Idem eius consilium fuit de Gallicanae Ecclesiae consuetudinibus, ut patet ex epistola ad Augustinum Anglorum Episcopum. *Mihi placet*, inquit, *ut, sive in Romana, sive in qualibet Ecclesia invenisti, quod plus omnipotenti Deo placere possit, sollicite eligas*. Alexander III. decessorum vestigiis haerens, in re gravissima, id est, in matrimonii nullitate, Ecclesiae Gallicanae consuetudinem, licet Romanae contrariam, tolerandam esse rescripsit (23): *Licet Ecclesia Romana, propter maleficia, legitime coniunctos dividere non consueverit, si tamen consuetudo generalis Ecclesiae Gallicanae habet, ut huiusmodi matrimonium dissolvatur, nos patienter tolerabimus*.

VI. Quae disputata sunt, docent remissionis usum a maioribus nostris adhibitum in tolerandis consuetudinibus, quae fidei non officerent. Sed novo iure Decretalium addita est altera exceptio, nempe, ut inutiles habeantur omnes consuetudines, quae aliquo pacto libertatem & immunitatem ecclesiasticam violant (24), id est, quae Principibus laicis potestatem quamdam in res aut personas ecclesiasticas indulgent: quia quum rerum spiritualium tractandarum sint incapaces, ratio-

(22) Καὶ γὰρ οἱ τῆς αὐτῆς πίστεως διαφωνοῦσι περὶ τὰ ἔθη πρὸς ἑαυτούς.

(23) Alexander III. in Appendice Concil. Later. cap. 2. de frigidis.

(24) C. *Clerici*. De Iudiciis: c. *Cum terra*. De elect. c. *Ad nostram*. c. *Cum inter*. De consuet. c. *Noverit*. De sent. excomm. c. *Sacrosancta Messana*. De elect. c. *Caussam quae*. De praescript.

ratione destituta censetur consuetudo, quae rerum conditionem evertit: ideoque nullo tempore, etiam immemoriali, vires obtinere potest, ut docent plerique iuris canonici interpretes.

Hac difficultate se quidam expediunt adhibita distinctione, ita, ut immunitas omnino & in universum abrogari non possit vel adeo restringi, ut maxima ordini ecclesiastico fiat iniuria, sed in quibusdam articulis ei derogari possit, consuetudine quadam mixta, quae ex clericorum & laicorum consensu proficiscatur, ut recte observat Covarruvias (25). Ob quam rationem se forensem Gallorum usum non damnare profitetur de conveniendis clericis coram iudice saeculari in actionibus realibus. Alii vero hunc nodum ita solvunt (26). Fatentur, ex possessione immemoriali nec praescriptionis, nec consuetudinis titulo rerum spiritualium administrationem laicis acquiri posse: attamen ex consuetudine praescripta, per possessionem illam immemorialem instrui probationem privilegii a summo Pontifice concessi. Itaque aiunt, in hac specie sufficere, ut allegetur titulus, id est, privilegium a superiore indultum. Eius enim probatio sola possessione centenaria vel immemoriali conficietur, etiamsi nullae exhibeantur privilegii tabulae. Morosiores requirunt, ad summum, probationem famae, quae doceat, privilegium illud concessum fuisse, quamvis haec conditio a multis necessaria non esse dicatur. In eum autem finem requiritur privilegii allegatio, ut constet, vel saltem censeatur, laico idoneitatem seu capacitatem rei ecclesiasticae tractandae indultam fuisse a summo Pontifice.

VII. Hunc loquendi modum secuti sunt Gallicani auctores Aufrerius & Benedictus, aliique pragmatici (27); qui ex privilegio sedis Apostolicae Principibus nostris in plerisque ecclesiasticis negotiis iurisdictionem vindicant, & privilegii probationem e vetustissima possessione petunt in iis capitibus, in quibus desunt privilegiorum tabulae. Unde Franciscus I. constitutionibus editis profitetur, se privilegiis a summis Pontificibus indultis auctoritatem in quibusdam rebus consecutum esse. Hac privilegii allegatione, cui adiecta erat vetustissima possessio, iura sua a Decretalibus infracta conservabat iuxta pragmaticorum Doctorum receptam sententiam. Quare nulla est suggillandi maiores nostros relicta occasio, quod crimina quaedam *privilegiata* dixerint, (qui

(25) Covarruvias Practic. quaest. cap. 7. §. 5.

(26) Peregrin. de iure fisci l. 1. tit. 2. §. 61. Mascardus de probat. tom. 3. Conc. 1372. Menoch. lib. 2. Praes. 131. §. 46. 47. 48. Carolus Molin. in Cons. Paris. §. 7. n. 12. Petrus Barbosa ad l. omnes. C. de praes. 30. vel 40. an. *qui loquuntur in genere de praescriptione, quando obstat incapacitas praescribentis.*

(27) Ioannes Faber. Aufrer. in tract. de Pot. saecul. super Eccles. fallentia 1. & 12. regulae primae. Benedict. in verbo *&* *uxorem*, decis. 2. num. 143. & 144. 461. & seq. Chassan. in consuetud. Burg. T. *des Iustices*. Carolus de Grassalio lib. 2. Regal. Franc. cap. 17.

(qui mos loquendi retinetur etiam hodie apud omnia tribunalia) quodque libertates Gallicanas *privilegia* vocaverint. Id enim profectum e doctrina interpretum iuris, qui praescriptionem & consuetudinem inveteratam reiiciebant in hac specie, nisi accederet privilegii allegatio, quo vitium personae laicae non idoneae ad spiritualia possidenda purgaretur; unde privilegii vocem recte Principes nostri usurparunt. Neque enim, si quod ius aliunde iis competebat, ut se his negotiis interponerent, novo privilegio confusum vel abolitum erat, ut supra monuimus ex Hincmaro cap. I. huius libri §. ultimo. Licet enim iura cumulare, ut docent interpretes, & privilegium adhibere ad munienda illa, quae iure communi competunt (28). Hoc autem loquendi modo id consecuti sunt, ut etiam Romanae curiae lumen Illustrissimum Cardinalem Bellarminum ad iuris nostri confirmationem huius tituli specie traxerint, & Franciscum Suarem (29), licet alioqui Principum caussae saepe minus aequum. Recitabo eius verba; *Non audeo damnare usum talium privilegiorum; sed hoc Apostolicae sedi remitto. Nam etiam Cardinalis Bellarminus cap. 35. contra Barclaium, quum ille diceret, esse in Gallia delicta quaedam gravia, quae privilegiata dicuntur, ipse respondet, ideo dici privilegiata, quia privilegio sedis Apostolicae indultum est Regibus Francorum, ut ea delicta cognoscere possint. Quibus verbis videtur illam excusationem non improbare, sicut eam non improbant Iulius Clarius & Aufrerius, quos allegat.*

VIII. Ceterum, etsi formulae Pragmaticorum satisfecerimus, privilegiorum mentione iniecta, sincerior mihi videtur haec respondendi ratio, si mero iure regio in certis articulis, in aliis vero iure patrocinii & tuitionis Principes ad se quamplurima olim traxisse dicamus, quae a summis Pontificibus perstricta non sunt; ab illis deinde aliquanto tempore cessasse, quum novis decretis sunt vetita, quorum cognitionem iterum resumserint ad procurandam regnorum suorum ipsiusque Ecclesiae Gallicanae salutem; hanc vero possessionem sine ulla interpellatione summi Pontificis retinuerint ab aliquot saeculis, hodieque retineant. Quae conniventia sedis Apostolicae id maxime praestat, ut bona fide Principes in eo negotio tractando versentur, quod ad se pertinere non improbabili ratione putant; ita, ut patientia illa, si necesse sit, vicem privilegii & dispensationis subeat, etiamsi in singulis speciebus privilegium exhiberi non possit; quod tamen in gravioribus & maioris momenti capitibus Regibus nostris non deest. Qua de re specialiter dicemus sequentibus libris; ubi per capita ostendemus, quae heic per aversionem & generaliter adno-

(28) L. 4. ff. ad legem Falc. Abbas in c. *Post electionem*. De concess. praeb. Felinus in c. *In nostra*. num. 2. de rescript. L. forma §. fin. de censibus.

(29) Suarez l. 4. defens. fidei cap. 34. num. 29.

adnotamus. Huic autem cognitioni Principum faciles se praebent summi Pontifices, vel ob maximam, quae inde consequitur, in Ecclesia Gallicana utilitatem, vel, ut vitetur offensio Principum, qui aegre paterentur, se ab ea auctoritate deiici, quam hereditario iure a maioribus suis ad se transmissam retinent, & inter praecipua regiae Coronae iura recensent.

Excitatur a quibusdam gravis quaestio, an ex tolerantia Papae sequatur legitima praescriptio, qua Principes iura sibi tempore quaesita tueri possint. Eam praescriptionem concordiae Sacerdotii & Imperii necessariam esse, non existimo: cui sufficiet, ut conniventia illa & benignitas Apostolicae sedis erga Gallicanam Ecclesiam per singulos quosque Pontifices, paci publicae consulentes, prudentiae consuetae officiis continuetur. Attamen non est dissimulandum, quid hac in parte a viris doctis sit disputatum. Theologi enim quamplurimi existimant, e sola Papae tolerantia nec Papae consensum colligi, nec iurisdictioni ecclesiasticae praeiudicium aliquod inferri (30): *Quum multa per patientiam tolerentur, quae, si deducta fuerint in iudicium, non deberent tolerari*, ut inquit Innocentius III. (31) Quorum verborum sententiam eos assecutos non fuisse, viri eruditi contendunt. Etenim certum est, e domini patientia legitimam praescribendi caussam praestari, ita, ut emenso praescriptionis spatio ius integrum acquiratur, quamvis interim patientia domino non officiat, quin rem suam persequi possit (32). Quod in caussa Romanae Ecclesiae locum habere, docet caput secundum de praescriptionibus; cuius sententiam ita concipit Ioannes Andreae: *Taciturnitas Praelati non nocet Ecclesiae, donec sit praescriptum*. Itaque, ut colligunt illi, e patientia & tolerantia Papae oritur legitimus titulus, qui perficitur praescriptione. Hoc etiam alio capite Alexandri III. probatur (33), qui decretam a iudicibus delegatis pensionem uni e collitigantibus, quae summo iure constare non poterat, confirmat illam tolerando: *Nos eam hoc adhibito moderamine toleramus*, inquit ille. Quae dicta sunt in genere de tolerantia Papae, maxime locum habent, quum ad vitandum scandalum & contentiones cum Principibus ecclesiasticis iuribus connivere videtur. Quia valde interest reipublicae, scandala vitari; *Quum nonnulla pro utilitate communi contra iuris asperitatem ex aequitatis mansuetudine tolerari noscantur*, ut verbis Decretalium utar. Vnde Navarro post D. Thomam placuit (34), ad extinguendas lites, ex quibus scandala oriri solent, iustam esse caus-

sam

(30) Suarez de legib. l. 7. c. 13. n. 12.

(31) C. *Cum iamdudum*. De praeb.

(32) Salgado de supplicatione ad sanct. 1. P. c. 2. n. 207. & seqq.

(33) C. *Nisi essent*. De praeb. c. *Abbate* §. fin. De sent. & re iudic.

(34) Navar. in Summa Latina c. 22. addit. ad num. 85. D. Th. 2. 2. q. 63. art. 2. ad 2.

ſam diſpenſandi in prohibitis & vetitis. Sed de hoc diſpenſationum genere ſecundum mentem veterum multa dicemus ſequentibus capitibus.

IX. Conſtituto in Eccleſia Gallicana canonum, decretorum & conſuetudinum receptarum uſu, nihil aliud exſpectandum erit a noſtris, quam ut ſe difficiles & tetricos praeſtent, ſi qua in re gravi immutatio acciderit. Quum enim plerisque populis innata ſit vetuſtatis retinendae cupido, haec eſt Gallorum indoles, ut iiſdem ſemper legibus uti velint, quemadmodum iam olim obſervavit Agathias (35). Quare, quum prudentes monuerint, magnos in republica fluctus excitari legum receptarum mutatione (36), dubitandum non eſt, quin ad leges eccleſiaſticas haec regula trahi debeat. Etenim, quae in genere dicuntur de periculo, quod ex legibus immutatis ſequitur, Auguſtinus ad conſuetudinem eccleſiaſticam retulit (37): *Ipſa quippe mutatio conſuetudinis*, inquit, *etiam*, *quae adiuvat utilitate*, *novitate perturbat*. Quod potiori iure ad canones referri debet; qui negligi non poſſunt ſine magno diffidio, ut eleganter obſervat auctor conſtitutionum Apoſtolicarum (38): *Hos canones vobis conſtituimus*, *Epiſcopi. Vos autem in iis perſeverantes ſalvi eritis*, *&* *pacem habebitis*; *non obedientes vero*, *puniemini & perpetuum bellum vobiſcum geretis*, *poenas inobedientiae debitas perſolventes*. Vnde canone XXXIII. Apoſtolico, quo Epiſcoporum inter ſe officia praeſcribuntur, recte adiicitur, his obſervatis, concordiam retineri; οὕτω γὰρ ὁμόνοια ἔσται. Hanc regulam Leo I. eleganter expreſſit in epiſtola ad Maximum Antiochenum (39). *Vniverſae pacis tranquillitas non aliter poterit cuſtodiri*, *niſi ſua canonibus reverentia intemerata ſervetur*. Vnde videtur hauſiſſe Symmachus Papa (40), quae ad Epiſcopos Galliae ſcripſit; qui huius ſententiae memores, viam, quae illis ad concordiam a ſummo Pontifice praemonſtrata eſt, quantum fieri poteſt, ſedulo inſiſtunt. *Sedis Apoſtolicae inſtituta praedicanda ſollicitant*, inquit, *ut de concordia univerſalis Eccleſiae*, *quae toto orbe diffuſa eſt*, *pervigili cura tractemus. Quae tunc praecipue adoleſcit*, *ſi ea*, *quae a patribus ſtatuta ſunt*, *aetas ſubſequens reverenter obſervet*.

Non incognita fuit haec antiqua regula Decretalium conditoribus, qui concordiam novitate convelli profeſſi ſunt. *Plerumque diſcordiam pariunt novitates*, inquit Honorius tertius (41). Quare Caeleſtinus III. anti-

(35) Agath. lib. 1. αὐτοῖς χρώμενοι τοῖς νόμοις.

(36) Plato lib. 6. de leg. Demoſth. contra Timocr. Auguſtus apud Dionem lib. 53. Agath, lib. 2.

(37) Auguſt. ep. 118. cap. 5.

(38) Conſt. Apoſt. lib. 8. cap. ult. ταῦτα δὲ περὶ κανόνων διατετάχθω ὑμῖν παρ' ἡμῶν, ὦ ἐπίσκοποι. ὑμεῖς δὲ ἐμμένοντες αὐτοῖς σωθήσεσθε καὶ εἰρήνην ἕξετε. ἀπειθήσαντες δὲ κολασθήσεσθε, καὶ πόλεμον μετ' ἀλλήλων ἀΐδιον ἕξετε, δίκην τ' ἀνηκοΐας τὴν προσήκουσαν τίνοντες.

(39) Leo ep. 66.

(40) Symm. ep. ad Epiſc. Galliae.

(41) C. *Cum conſuetudinis*. De conſuet.

antiquae consuetudini deferre maluit, quam dissidiis caussam praebere inducta novitate in provinciam (42): *In hac parte consultius duximus multitudini & observatae consuetudini deferendum, quam aliud in dissensionem & scandalum populi statuendum, quadam adhibita novitate.* Hac benignitate utuntur quotidie summi Pontifices erga Ecclesiam Gallicanam: cuius varias consuetudines ideo non convellunt, quia quum eius administrationi eas commodas esse videant, etsi aliquando a decretalium iure desciscentes, malunt dissimulare hoc vulnus, quam novitate inducta dissidiis & offensionibus occasionem praebere.

CAPVT X.

De singularibus privilegiis Regum Franciae tum contra Bullam in Coena Domini, tum ratione rerum ecclesiasticarum, ob singularia bene merita concessis.

SYNOPSIS.

I. An publicatio bullae in coena Domini tolerantiam interrumpat & privilegia revocet. In iis, quae iure regio agunt, non perstringuntur Reges; in ceteris est tantum comminatio & protestatio. Deinde bulla illa non est recepta in Gallia. Reges Galliae, ex privilegio, non comprehenduntur excommunicatione generali.

II. Antiqua consuetudo privilegii vim sortitur. Privilegium autem ob merita concessum revocari non potest. Vnde consuetudines privilegiatae regni Francorum non censentur revocatae per bullam, ex Navarro.

III. Eximia quaedam iura sunt penes Reges nostros in rebus ecclesiasticis, quae alii Reges non obtinent. Quia eos vincunt beneficiis in Romanam Ecclesiam. Beneficia Ecclesiae Romanae collata, non in latifundiis, sed in provinciis, & supremo imperio.

IV. Harum donationum origo discutitur. Exarchi in Italia, & sub iis Duces post irruptionem Longobardorum. Hi Ravennae infesti, capta ea urbe, & Eutychio Exarcho e finibus Italiae pulso, Aistulfus Romam obsidet: Pipinus obsidionem solvit, & Exarchatum ab Aistulfo repetit.

V. Hunc dono dedit Ecclesiae Romanae, nec detulit frequentibus Graecorum Impp. petitionibus, ea praecipue ratione, quod aliter Romana Ecclesia tuta esse non posset sub dominatu haereticorum. Quid comprehenderetur illa donatione. Desiderio victo, Carolus M. munificentiam patris auxit, additis aliquot provinciis.

VI. Ludovicus Pius & Carolus Calvus suis beneficiis cumularunt avorum patrumque dona.

Non dissimulanda hoc loco mihi videtur gravissima difficultas, quae saepissime a quamplurimis rerum nostrarum minus aequis aestimatoribus moveri solet, ab hac tolerantia consuetudinum nostrarum recedere Pontifices, idque publice quotannis testari solemni promulgatione Bullae illius famosae, quae fit die Coenae Domini, unde illi nomen. Anathemati enim addicuntur, quicunque rerum eccle-

(42) C. *Quod dilectio*. De consang. & affin.

siasticarum iurisdictionem ad se trahunt, etiam praetextu *gratiarum illis concessarum*. Sed viri gravissimi caussam nostram egerunt, ita, ut longa oratione non sit opus. Id unum tantum praefabor, antequam illorum verba referam, Reges nostros vel ex mero iure regio quamplurima ad suam suorumque magistratuum cognitionem traxisse, vel ex longissima consuetudine & Romanae sedis tolerantia id iuris sibi quaesivisse. Primo casu, quum iure suo utantur, a Bullae ictibus tuti sunt. Secundo vero casu, etsi daremus, formula illa generali comprehendi Reges nostros, quum scripto damnati, facto ipso & continuato tolerantiae effectu absoluti sint, recte sequitur, ad summum minas tantum excommunicationis iniectas & potius contestationem publice adhibitam ad repetenda quandoque iura sua, a quibus fortasse praescriptione cadere posset Ecclesia Romana, quam ut Reges nostri anathemate feriantur. Praetermitto regulam illam generalem, (de qua disseruimus libro II. cap. XVI.) legibus ecclesiasticis provincias non obstringi, in quibus promulgatae & usu receptae non fuerint; ut accidit huic Bullae, cui exceptio illa apud Gallos obiici solet. Quamvis enim ea sola respondendi ratio sufficeret, alio tamen modo a minis illis sunt tuti Reges nostri; quibus Romani Pontifices indulserunt, ut nullis censuris teneantur a sede Apostolica inflictis, quacunque verborum formula conceptae sint, nisi disertis verbis cautum sit, Reges Francorum iis quoque comprehendi. Qua de re copiose alibi.

II. Praeter eas rationes, aliud quoque & egregium superest nobis remedium, quo omnem huius Bullae metum a capite regio & eorum, qui vice sacra iudicant, arceamus. Nempe consuetudinis antiquissimae usum vim privilegii sortiri, superius probavimus, etsi nullae proferri possent privilegiorum tabulae. Porro, etsi disceptetur inter Iurisconsultos (1), an privilegium semel a Principe indultum rescindi possit sine caussa, nullus tamen dubitat, quin privilegia, quae propter merita conceduntur, in contractus naturam transeant, ideoque revocari nullo modo possint (2). Tot autem tantaque sunt in Romanam sedem Regum nostrorum merita, ut privilegia consuetudine firmata per Bullam in coena Domini Regibus nostris non adimi profiteantur Bellarminus & Suarez, quos laudavi capite superiori. Quibus addo Navarrum, ut in ore trium hoc verbum stare possit: *Haec declaratio*, inquit (3), *tollit privilegia data etiam Regibus. Per quod dubitari posset de iudicibus Galliarum, qui iudicant clericos pro portu sive delatione armorum & aliis casibus, quos vocant privilegiatos. Equidem arbitror difficile ab iis abstenturos; sive, quod praesupponant, privilegia illa esse remuneratoria obsequiorum a se magnis impensis san-*

(1) Peregrinus de iure fisci l. 1. tit. 3. cae §. 8.
(2) Vide secundam praefationem Mar-
(3) Navarrus c. 17. Enchiridii n. 70.

sanguinis & fortunarum praestitorum; sive, quod sint immemorabilia, & super criminibus levibus concessa, sive alia. Quae, an audiri debeant, iudicio sanctissimi D. N. relinquo. Periclitari non potest Regum nostrorum caussa, quam Navarrus summorum Pontificum iudicio relinquit, quum praeiudicio suo Clemens V. ostenderit, quid successores sui amplecti deberent, quando de Franciae Regum negotiis agitur. Nempe proniores esse debent erga res nostras ob magna Gallorum in sedem Apostolicam merita, quam in ceteros Reges. Apud Clementem enim: *Meruit*, ut ille loquitur (4), *& Philippi Regis integritas, & progenitorum suorum praeclara merita meruerunt, meruit etiam regnicolarum puritas ac devotionis sinceritas, ut tam Regem, quam regnum speciali favore prosequamur.*

III. Sane dubitandum non est, quin eximia quaedam iura in rebus ecclesiasticis nostri Reges obtineant, quae ceteris Principibus hodie non competunt. Quod nulli mirum videri debet, qui privilegiorum multitudinem ex officiorum magnitudine metietur. Conturbaret profecto Ecclesia Romana, nec suppeterent illi facultates, quibus cum Gallorum Regibus decideret, nisi liberalitatis & perfectae donationis titulo immensam beneficiorum suorum molem in eam contulissent. Si ergo liberalitate summi Pontifices rependere volunt, quod ex mera donantium liberalitate consecuti sunt, non est, cur ceteri Principes nobis invideant benigniorem erga Reges nostros Romanae sedis remissionem. Certent nobiscum liberalitate; tunc integrum illis erit, de privilegiis quoque nobiscum certare. Porro tanta sunt tamque illustria Regum nostrorum non solum erga Pontifices, sed etiam erga sedem Apostolicam beneficia, ut, si taceam, praevaricari, si ea recenseam, importunus in narratione rei notissimae esse videar; praesertim, quum in eo argumento accuratissime versatus sit summa eruditione & pietate insignis vir Ioannes Morinus (5); qui magnitudinem saecularis imperii, quo potitur Ecclesia Romana, a Regum Francorum munificentia profectam ostendit, fines provinciarum collatarum investigat, commentitiam Constantini donationem evertit, temporum illorum historiam solertissime discutit. Quare non dubitat, Regum nostrorum in Romanam sedem beneficia cum beneficiis a Constantino Ecclesiae collatis conferre. Constantinus enim ab infidelium tyrannide Ecclesiam Christianam liberavit. Reges Francorum ab Ecclesia Romana servitutem, qua ab Imperatoribus premebatur, armis suis depulerunt. Constantinus Christianos libertati restituit. Reges Francorum durum Graecorum & Longobardorum iugum perfregerunt, quo cervices summorum Pontificum deprimebantur, Constantinus infamia damna-

(4) C. *Meruit*. De privileg. in extrav.

(5) V. C. Ioannes Morinus Presbyter Oratorii Iesu in tractatu *De la Grandeur & Souveraineté temporelle donnée a l'Eglise Romaine par les Roys de France.*

damnatum quondam Christianum nomen splendore adiecto commendatum reddidit, Romanamque Ecclesiam aliquot latifundiis & reditibus auxit. Reges Francorum primi solique merum mixtumque, immo & summum imperium in aliquot provincias eidem Ecclesiae contulerunt, eique tranquillitatem procurarunt contra infestas Graecorum haeresi infectorum quotidianas minas & adversus impetum Longobardorum. Horum beneficiorum conscius Paullus Papa scripsit Pipino Regi eiusque filiis (6): *Etsi omnes capitis nostri capilli linguae effecti fuerint, non valebunt ob tanta vestra beneficia dignas referre gratiarum actiones.*

IV. Vt autem, quod dicturi sumus, hoc capite facilius intelligatur, observandum est, evocatos a Narsete Longobardos in Italiam a Gothis erepta n & imperio restitutam irrupisse Alboino duce, adeo felicibus auspiciis, ut regnum in Transpadanis regionibus regiamque Ticini constituerent. Fama gentis concussus Imperator Iustinus II. Longinum Exarchi titulo ornatum mittit anno DLXIX. qui hostium impetum exciperet & Italiae statum ordinaret. Ille praesidia in praecipuis civitatibus constituit sub Praefectorum imperio; qui relicta veteri Correctorum, Comitum, Praesidum, & si qua alia esset, appellatione, Duces militari nomine dicerentur, & ab Exarcho penderent, qui Ravennae sedem suam collocaverat. Hinc Roma, Neapolis, Beneventum, Spoletum, Duces suos acceperunt. Anno DCCXXV. Luitprandus Rex Longobardorum attritam superioribus bellis Exarchorum potentiam & dissidiis intestinis laborantem evertere studuit; Ravennam capit & diripit. Fugatum Paullum Exarchum Venetorum copiae in urbem atque ditionem reposuerunt. Sed Aistulfus Rex benigniore fato usus, anno DCCLII. Ravennam iterum obsessam ad deditionem compulit, Eutychium Exarchorum ultimum, a ceteris urbibus destitutum, in Graeciam abire coëgit. Ravenna capta, Romam sibi obnoxiam putavit eodem iure, quo Exarchis paruerat. Stephano Papa conditionem tributi reiiciente, urbem invadit. Sed Pipini Regis Francorum auxiliis bina expeditione in Italiam illatis Aistulfus ad modestiam redigitur; restitutis non solum Romanae Ecclesiae patrimoniis, quae nefarie invaserat, sed etiam Exarchatu Ravennae & adiunctis provinciis, quas subegerat iure belli.

V. Has provincias Romanae Ecclesiae Pipinus donavit, etsi a Legato Imperatoris Constantinopolitani rogaretur impensissime, ut eas imperio restitueret (7). Sed generosus Princeps pietatem suam laedi passus non est, neque a liberandae Ecclesiae Romanae proposito dimoveri, quam Graeci, haeresibus infames, aeque premebant ac Longobardorum ava-

(6) Paullus I. epist. 36. in Codice Carolino.

(7) Anastasius in vita Stephani III. de Legato: *Deprecans atque plura spondens tribui imperialia munera, ut Ravennatium urbem vel ceteras eiusdem Exarchatus civitates & castra imperiali tribueret ditioni.*

avaritia & ambitio. Quare, postquam Legato denuntiasset, se bellum adeo arduum non suscepisse, nisi in B. Petri honorem (8), donationem scriptam Exarchatus Romam transmisit anno septingentesimo sexagesimo octavo. Contenderunt per aliquot annos a Pipino Constantinopolitani missis legatis, ut res donatas imperio restitueret; sed immotus permansit, eam praecipue ob caussam, quod fide Christiana a Graecis violata, tuta sub illorum principatu esse non posset Ecclesia Romana, quemadmodum illi per epistolas suas identidem suggerebant Stephanus III. & Paullus Pontifices. Donatio vero Pipini ita poenitenda non erat, quin tres provincias, Picenum, Flaminiam & AEmiliam, & in iis viginti praecipuas civitates complecteretur, enumeratas ab Anastasio & a Stephano; in quibus Ravenna, Ancona, Bononia & Ferraria eminebant. Desiderii Longobardorum Regis ultimi audacia iterum mota sunt arma in Hadrianum Pontificem; Ferraria, Faventia, Comaclum occupatae; iamque Desiderius urbi infestus minatur. Pontifex, in illa rerum calamitate, patriae donationis evictionem a Carolo Magno Francorum Rege petit; atque ita Desiderii impietas Gallorum arma in se provocavit, qui regni fortunam Ticini secum obsessam deditione tandem in Carolum transtulit anno septingentesimo septuagesimo tertio. Novo regno auctus Carolus non solum primam Pipini beneficentiam confirmavit, sed immensis quoque largitionibus eam variis temporibus amplificavit, ut testantur Anastasius & Hadriani epistolae. Tusciam solidam cum insula Corsica, Capuanam provinciam sive Campaniam, Beneventanum & Spoletanum Ducatus, & provincias Venetiarum & Istriae antiquis donationibus adiunxit: quae hodie in varias dynastias discerpta, a Romana Ecclesia per temporum iniuriam fere omnia abiudicata sunt. Tuscia a Ducibus Florentinis maiori ex parte occupatur, Corsica a Ianuensibus. Venetiarum & Istriae provincias Respublica Venetorum & Austriaca domus partitae sunt. Neapolim, Campaniam, Aprutios, & Apuliam retinet quidem Hispanus, sed feudi iure: in quo Gallicanae liberalitatis vestigia supersunt.

Existimabit forte aliquis, munificentiae illius omne decus in Pipinum & Carolum ita redundasse, ut in hodiernos Reges nihil praeter honestam recordationem derivari possit; ideoque, ut obstrictam quidem Romanam sedem summis Caroli Magni beneficiis nullus diffiteri possit, ita propagatum in hanc usque aetatem obligationis huius vinculum non sine pudendae adulationis suspicione dici posse videatur. Sed quum donationes modum, conditionem & legem accipiant, quas do-

(8) Infra de Pipino: *Affirmans etiam sub iuramento, quod per nullius hominis favorem sese certamini saepius dedisset, nisi pro amore B. Petri & venia delictorum; asserens & hoc, quod nulla eum thesauri copia suadere valeret, ut, quod semel beato Petro obtulit, auferret.*

donator dicere voluerit tempore contractus, videndum est, an id fuerit Pipini & Caroli consilium, ut in futurum quoque regno suo prospicerent. Sane inveniemus, ut perpetuum erat beneficium, neque iis, quae usu consumuntur, rebus mobilibus, aut, quae functionem accipiunt in suo genere, sed rebus soli & immobili provinciarum possessione constabat, ita quoque Pipinum & Carolum aeternam exspectasse, in gratiam regni Francorum, naturalem ad ἀντίδωρα obligationem. Eam vero legem a Pipino dictam, ut res donatae pignus quoddam essent aeternum mutuae inter Romanam sedem regnumque Francorum benevolentiae, docet Paullus Papa in epistola ad Pipinum. Laudata enim eius Principis constantia, quod Graecorum munera respuisset, & donorum suorum perennitatem Ecclesiae Romanae spopondisset, subiungit (9): *De nostra itaque puritate & dilectione, quam erga vos & cunctum a Deo protectum regnum Francorum habere dignoscimur, credimus, iam vos plene esse satisfactos. Pro quo, & ampliori certificatione, Deum caeli testem proferentes, in ea nos caritatis dilectione, quam cum sanctae recordationis domno & germano nostro beatissimo Stephano Papa, & per eum cum omnibus Pontificibus, vos vestraeque soboles, & cuncta vestra proles atque universum regnum Francorum usque in finem saeculi conservare spopondistis, & nos etiam atque nostros successores Pontifices confitemur esse permansuros pro exaltatione sanctae Dei Ecclesiae & fidei orthodoxae defensione.* Caroli quoque consilium luculenter explicat Anastasius (10), si recte eius verba capio, quum donationis suae instrumentum corpori B. Petri manibus suis imposuisse dicit *pro firmissima cautela & aeterna nominis sui & regni Francorum memoria.*

VI. Ludovicus Pius Imperator beneficia patris & avi Sardiniae & Siciliae donatione cumulavit: cui dono hanc legem addidit, ut electi Pontifices post consecrationem suam Legatos suos ad Reges Francorum mittant, qui inter eos amicitiam, caritatem & pacem socient, ut ille loquitur (11). Reliquam Apuliae partem & Calabriam a Saracenis & Graecis Ludovici II. armis ereptam Carolus Calvus Romanae Ecclesiae concessit, ut testantur Annales Fuldenses (12), una cum mero iure supremi dominii sine consortio Imperatorum retinendo. *Ab illo autem die*, inquit Eutropius Longobardus (13), *honorificas consuetudines regiae dignitatis nemo Regum, nemo Imperatorum acquisivit.*

CA-

(9) Paullus Papa epist. 26. in Codice Carolino.

(10) Anastas. in vita Hadr. I.

(11) Leo Host. cap. 18. lib. 1. Chron. Cassin. Gratianus d. 63.

(12) Annales Fuldenses an. 876.

(13) Eutropius Longobardus editus a Matthia Flacio Illyrico, & dein a Goldasto.

CAPVT XI.

De variis benemeritis in ſedem Romanam a Regibus Franciae collatis, & ſpeciatim de acquiſitione urbis Romae, Exarchatus, Dignitatis Patriciatus.

SYNOPSIS.

I. Qua ratione Roma ad Romanam Eccleſiam pervenerit, diſputatur. Leo Iſauricus Gregorium II. ob novum cenſum, quem a Romanis exigi non ſinebat, interficiendum curat. Quis ille cenſus. Edictum deinde de Imaginibus deiiciendis Romam miſſum: Omnes Itali conſpirant pro ſalute Pontificis, & Duces ſibi eligunt.

II. In Romani Ducis electione quae fuerint partes Pontificis. Illi licuit, quod libuit. Sed iure ordinario hoc populo competebat. Magna tunc Pontificis reverentia per Occidentem. Eius ſedes Romae conſtituta, ut pacem Regibus procuret. S. Petrus, ut terrenus Deus. Gregorius Italos compeſcuit a rebellione.

III. Conciliatio Graecorum hiſtoricorum cum Latinis. Qua ratione intelligendum videatur, quod aiunt Graeci, Gregorium ab Imperio abduxiſſe provincias Italiae. Cum Exarcho rediit in gratiam, & eius auctoritatem Romae quoque reſtauravit. Leonem non excommunicavit, ſed Gregorius III. generalibus verbis.

IV. Leo Imp. Eccleſiae Romanae patrimonia invaſit. Eorum reditus, e Theophane. Qui perperam explicatus ab Alemanno. Eiuſdem error in donatione Ludovici Pii explicanda.

V. Pontifices poſt latifundia invaſa & haereſim Leonis eius imperium coluerunt, & reipublicae curam amplexi ſunt; ut patet e Gregorio III. & Zacharia. Exarcho pulſo, Aiſtulfus Rex Romae minatur. Legatus Conſtantini Copronymi in urbem advenit. Stephanus III. illi ſe adiungit ad repetendam Ravennam a Longobardis. Auxilium petit ab Imperatore Orientis, ſub cuius imperio Roma hucuſque ſtetit. Quum nulla ſpes praeſidii e Graecia, Stephanus arma Pipini implorat.

VI. Immutatio in Romanae urbis adminiſtratione poſt victoriam Pipini & donationem Exarchatus. Vna cum provinciis Pipinus contulit Eccleſiae Romanae Patriciatus dignitatem & auctoritatem. Patriciatus quoque Romanorum delatus Pipino, electione. Roma duobus Patriciis in ſolidum ſubdita, Romano Pontifici, & Regibus Francorum. Probatur, patriciatum collatum fuiſſe a Pipino, ex Hadriano: unde quoque patriciatus auctoritas oſtenditur. Communio patriciatus Romani probatur ex epiſtolis Paulli Papae.

VII. Plenam adminiſtrationem rerum civilium in urbe Roma poſthaec Pontifices exercent; ut patet e geſtis Hadriani I. Ceterum nondum reverentiam imperio CP. debitam depoſuerant; quod oſtenditur ex epiſtolis Hadriani. Inde petitur ratio, cur patriciatus ſolum collatus fuerit Stephano a Pipino, & vice verſa: cur etiam in donationibus mentio Romanae urbis facta non fit. Adminiſtratio Rom. Pontificum probatur quoque e Ludovici Pii donatione.

VIII. Patriciatus Romanorum conceſſus Regibus noſtris aequo iure cum patriciatu Exarchorum; e facto Hadriani, e litteris Caroli ad Leonem III. & ex Eginhardo. Populus Rom. ſacramentum fidei praeſtat Carolo Patricio.

IX. Angilbertus Romam a Carolo miſſus, ut de utriuſque patriciatu confirmando cum Leone tractaret. Patriciatum vertunt in dominatum urbis. Quod ſignificatur Lateranenſibus picturis, ex coniectura au-

auctoris. Tunc dictus Leo III. a Romanis Dominus Noster; *& Carolus quoque. Cuius esse dicitur civitas Romana, a Paullo Diacono.*

X. Ex hoc dominio gradus factus ad Imperatoris titulum. Eum Carolo Pontifex contulit iure supremi dominii, quo potiebatur in Romanam civitatem. Non illum instituit, sed instauravit. Qui socius erat in dominio, de sua dignitate aliquid detrivit. Carolum adoravit. Tunc omnino discessum a Graecorum imperio. Explicatus Theophanes.

XI. Post imperium delatum Carolo, consortium dominii remansit. Carolus reos capite damnat Romae, qui rei erant laesae maiestatis erga Leonem. Consortium quoque probatur e constitutione Lotharii, qui legem condit Romanis ex auctoritate Papae & sua. Sententia illius legis. Carolus Calvus consortium amovit, & omnibus regiis iuribus cessit. Roma deinceps sub solius Pontificis dominio, e Constantino Porphyrogenneta.

XII. Quibus gradibus Reges Francorum supremum Romanae civitatis dominium in Romanos Pontifices contulerint, breviter recensetur, & explicatur donatio Ludovici. Postquam soli Pontifices sine communione domini sunt effecti, nomen suum in annorum computationibus adhibuerunt. Omnem auctoritatem saecularem a Regibus Francorum trahunt.

I. IN enumeranda rerum donatarum serie Romam eiusque Ducatum consulto omisi, quia vix constat, quo pacto summorum Pontificum dominio adscripta fuerit. Attamen, si attentius rerum gestarum ordo expendatur, ad illius arcani cognitionem perveniri poterit. Nicolaus Alemannus id unum sibi expedire visus est, a Carolo non fuisse collatam. Quo autem iure a Graecis ad Romanam Ecclesiam confluxerit, omnino dissimulat. Vir doctissimus existimat, Carolo accepto ferendam Romani Ducatus donationem. Sed non minor restat difficultas discutienda, de iure Caroli; qui nec bello a Graecis Romanam civitatem, ut ceteras quasdam provincias, repetivit, nec in eam iure Longobardici regni aliquid sibi vindicare potuit. Quare paullo altius historiae series repetenda est, maxime, quum illustriores aliquot eventus, nondum satis plane discussi, occurrant. Leo Isauricus Constantinopolitanus Imperator infensus Gregorio II. non ob novas opiniones, sed quod novum censum agi in Romana provincia non pateretur, eum per Marinum Spatharium Ducem Romanum, deinde vero per Paullum Patricium & Exarchum interfici curavit (1). Sed impius conatus auxiliis Longobardorum & Spoletanorum elusus est. Census ille, cuius exactionem Gregorius impedivit, erat capitatio ei similis, quam Siciliae & Calabriae indixit; de qua haec sunt Theophanis verba: φόρους κεφαλικοὺς τῷ τρίτῳ μέρει Σικελίας καὶ Καλαβρίας τοῦ λαοῦ ἐπέθηκεν, *Tributum imposuit in capita tertiae partis populorum Siciliae atque Calabriae.* Misso deinde edicto, quo Imagines deiici praecipiebat, Romano Pontifici gratiam suam Leo pollicetur, si nefariae definitioni subscriberet; alioqui suo gradu quantocius pellendum minatur. Gregorius statim se adversus

ka-

(1) Anastasius in vita Gregorii II. *Paullus vero Exarchus Imperatoris Pontificem conabatur interficere, eo, quod censum in provincia ponere praepediebat.*

hostilem Principis animum parat, monetque Pentapoleos & Venetiarum exercitus, ut ab ea impietate sibi caveant. Subita rerum conversio; omnium mentes ad Pontificem tuendum inclinatae, ab Exarchi obsequio descifcunt, & delectu suo quique sibi Duces praeficiunt, ut testatur Anastasius (2). Tunc ergo Ducem Romana provincia, quemadmodum & ceterae, suo arbitratu, id est, procerum delectu, habuit, qui eodem iure uteretur in administranda republica, quo Duces ab Imperatore missi.

II. Si quaeratur, quaenam fuerint partes Romani Pontificis in Ducis creatione, non obscure responderi potest ex Anastasio, procerum suffragiis electum, quemadmodum in ceteris civitatibus. Attamen ea erat summi Pontificis auctoritas, ut illi in eo negotio licuerit, quod libuerit. Ceterum, si de ordinario iure agatur, ea omnia a Senatu populoque Romano peracta sunt. Nullum enim imperium in Italia vel in Romana provincia exercebat Romanus Pontifex. Verum tanta eius erat apud omnes reverentia, ut difficiliores Principum controversias componeret, & bellorum pacisque momenta temperaret. Hoc observat Gregorius II. in epistola ad Leonem; docetque, Pontificis solium Romae eo consilio constitutum, ut pacem Orientis & Occidentis conciliet, seque medium, veluti parietem quemdam intergerinum, Principum collisionibus interponat (3). Addit, universum Occidentem oculos ad se conversos habere, & ab omnibus Occidentis regnis beatum Petrum terreni cuiusdam Dei loco haberi. Quid ergo tantae auctoritatis viro non licuit in nova Romani Ducis constitutione? praecipue, quum ad eius tuitionem & religionis securitatem haec consilia caperentur. Sed aliud est, maiestate nominis & dignitate sedis aliquid a volentibus impetrare, aliud iure suo agere; quod nondum Gregorio competebat. Voluerunt Itali in apertam defectionem erumpere & novum Principem creare. Sed Pontifex intercessit, & hortatu Luitprandi Regis in amicitiam rediit cum Eutychio Exarcho, eique suam auctoritatem, teste Anastasio (4), restituit in Romana civitate.

III. Ex iis, quae retuli, componi potest discrimen, quod intercedit inter Latinos historicos & Graecos. Theophanes enim eumque secu-

(2) Anast. *Anathemati Paullum Exarchum, vel qui eum direxerat, eiusque consentaneos submittunt, spernentes ordinationem eius, sibi omnes ubique in Italia Duces elegerunt, atque sic de Pontificis deque sua immunitate cuncti studebant.*

(3) Gregor. II. in epist. 1. ad Leonem: οἱ ἀρχιερεῖς, οἱ κατὰ καιρὸν ἐν Ῥώμῃ διὰ τοῦτο κάθηνται, καθέζονται τῆς ἀνατολῆς, καὶ τῆς δύσεως, μεσότοιχον καὶ μεσόφραγμα τυγχάνοντες τὴν εἰρήνην βραβεύουσιν. Infra: πᾶσα ἡ δύσις εἰς τὴν ἡμετέραν ἀποβλέπει ταπείνωσιν. Mox: ὅν, id est, Petrum, αἱ πᾶσαι βασιλεῖαι τῆς δύσεως Θεὸν ἐπίγειον ἔχουσιν.

(4) Anastasius: *Cognita Imp. nequitia omnis Italia consilium iniit, ut sibi eligerent Imp. & Constantinopolim ducerent. Sed compescuit tale consilium Pontifex, sperans conversionem Principis.* Infra: *Ne desisterent ab amore vel fide Romani Imperii, admonebat.*

ti Zonaras & Cedrenus docent, Gregorium II. Romam atque Italiam, ceterasque Occidentis provincias ab obedientia imperioque Leonis abduxisse (5). Nostri vero constanter asserunt, eum in officio populos continuisse & in fidei imperio debita. Itaque dicendum est, ex haeresi a Gregorio damnata occasionem quidem sumsisse Italos pellendorum Ducum ab Imperatore constitutorum & vectigalium retinendorum, sed illum tantum absfuisse a rebellione fovenda, ut Exarchum in integrum restituerit. Vel plane dicendum est, Graecos scriptores ea omnia velut in unum fascem coniecisse, quae diversis temporibus acciderunt, remque totam ad Gregorium II. retulisse, cuius origo tantum inde peti debeat. Revera enim Gregorius II. Leonem binis litteris monuit, sed non excommunicavit; quamvis ita ferat communis opinio, quam nos quoque secuti sumus lib. primo cap. I. §. IV. Gregorius vero III. monitum per litteras suas Principem, inter ceteros, non autem nominatim, excommunicavit in synodo Romana.

IV. Leo autem adeo exarsit, ut patrimonia Ecclesiae Romanae in Calabria & Sicilia sita in fiscum redegerit, quemadmodum observant Hadrianus (*6*) & Nicolaus (7), qui ea incassum a sequentibus Imperatoribus, etiam orthodoxis, repetiverunt. Eorum patrimoniorum reditus annuus auri talenta tria & semis conficiebat, ut ait Theophanes (8): *Appellata patrimonia sanctorum Principum Apostolorum, qui apud veterem Romam in veneratione sunt, illorum Ecclesiis iam olim persolvi solita, auri talenta tria & semis, aerario publico solvi iussit*. Sciunt omnes, patrimonia illa Calabriae & Siciliae latifundia fuisse, quae per Defensores eo missos summi Pontifices curabant, ut patet e variis epistolis Gregorii Magni, vel, ut loquitur Nicolaus, *disponendo per familiares suos regere studebant*. Attamen Nicolao Alemanno viro eruditissimo placuit, ea patrimonia census & tributa fuisse, quae ab Imperatoribus Ecclesiae Romanae, non munificentiae & largitatis nomine, sed ut iure debita penderentur (9). Atqui e Theophanis verbis, quibus innititur, contrarium colligere poterat, etsi alia deessent argumenta. Qua enim ratione Leo hanc auri summam aerario inferri praecepit, si a fisco solvenda erat, & non aliunde exigenda? Nec felicius illi cedit coniectura, quum existimat, Ludovicum Pium donatione sua restituisse Ecclesiae Romanae ea tributa, quae illi quondam Imperatoris nomine Exarchi persolvebant. Ludovicus enim de iis pensionibus, censibus & donationibus loquitur conce-

(5) Theophanes in Chronico: ἀπέστησε Ῥώμην, καὶ Ἰταλίαν, καὶ πάντα τὰ ἑσπέρια τῆς τε πολιτικῆς, καὶ ἐκκλησιαστικῆς ὑπακοῆς Λέοντος, καὶ τῆς ὑπ' αὐτὸν βασιλείας.

(6) Hadrianus in epist. ad Carolum M.

(7) Nicolaus in epist. ad Michaelem.

(8) Theophanes: τὰ λεγόμενα πατριμόνια τῶν ἁγίων καὶ κορυφαίων ἀποστόλων τῶν ἐν τῇ πρεσβυτέρᾳ Ῥώμῃ τιμωμένων ταῖς ἐκκλησίαις ἔκπαλαι ἐκτελούμενα χρυσίου τάλαντα τρία ἥμισυ τῷ δημοσίῳ λόγῳ τελεῖσθαι προσέταξεν.

(9) Nicolaus Aleman. in Dissert. de Lateran. Parietinis c. 15.

ceptis verbis, quae Reges Longobardorum e Tuscia & Ducatu Spoletano exigere soliti erant, quas a regio Longobardici regni aerario recidit, & Romanae Ecclesiae liberaliter dedit (10).

V. Latifundiorum & patrimoniorum capiones ab haereticis Principibus profectae non abalienarunt Pontificum animos, quin imperii maiestatem colerent; ut patet ex epistola Gregorii III. ad Bonifacium, quae data est *imperante Domino piissimo Augusto Leone, imperii eius anno vicesimo tertio, sed & Constantino Imperatore eius filio anno vicesimo*. Stephanus quoque Patritius & Dux Romanae civitatis celebratur sub Gregorio III. & in initiis Zachariae. Hic Pontifex quatuor oppida, quae a Romano Ducatu Longobardorum Rex Luitprandus avulserat, restitui impetravit, adiecto viginti annorum foedere. Ticinum profectus, iterum exorato Rege, infestas Longobardorum copias a finibus Ravennatum ab Eutychio Patritio & Exarcho rogatus avertit, atque duas partes territorii Caesenatis a Longobardis invasi reipublicae restituendas obtinuit; tertia parte pignoris iure retenta, donec Legati redirent; quos Constantinopolim Rex Longobardorum miserat. Non potest liquidius demonstrari, retentam hac tempestate a summis Pontificibus imperii curam, & imperatorios magistratus Ravennae & Romae rebus administrandis praefuisse; ita tamen, ut spes omnis conservandae Italiae in summa Pontificis dignitate collocata esset. Quare Zachariae iterum laborandum fuit adversus Rachim Regem Longobardorum Romanae provinciae infestum (11); quem oratione sua exuit armis & sceptro, & ad monachicam vitam amplectendam impulit.

Hactenus foedera satis bene cesserant, & dignitatis pontificiae ratio habita fuerat, quum etiam Aistulfus foedus in annos undecim pepigisset. Sed potentiori belli caussae non defuerunt. Ravenna capta, Eutychio pulso, ut ante dixi, Stephanus Pontifex a foedifrago Rege ipsaque Roma petitur. Nondum Romani deseruerant Imperatoris obsequium. Adest missus Romam a Constantino Copronymo Ioannes Silentiarius cum litteris ad Papam & Aistulfum. Legatum Ravennam adeuntem comitatur Paullus Diaconus frater Stephani III. ut provinciarum restitutionem impetret ab Aistulfo; sed frustra. Quare Stephanus suis quoque Legatis cum Imperatore, licet haeretico, summopere contendit, ut valido exercitu instructus quantocius adventet ad tuendas Italiae provincias urbemque ipsam (12). Quum autem nulla

 spes

(10) Donatio Ludovici: *Necnon & censum, & pensiones, seu ceteras donationes, quae annuatim in palatium Regis Longobardorum inferri solebant, sive de Tuscia Longobardorum, sive de Ducatu Spoletano.*

(11) Anastasius in vita Zachariae.

(12) Anastasius in vita Stephani III. *Suae iurisdictioni civitatem hanc Romanam vel subiacentia ei castra subdere indignanter asserebat*. Ibidem: *Contendit Romam Ioannes imperialis Silentiarius, deferens eidem sanctissimo Pontifici regiam iussio-*

ſpes praeſidii e Graecia ſupereſſet, unicum ſalutis ſubſidium Stephanus cenſuit Gallicanae pietatis arma implorare. *Cernens*, inquit Anaſtaſius, *ab imperiali potentia nullum eſſe ſubveniendi auxilium*, tunc deceſſorum exemplo Regem Francorum ſuis litteris ad auxilia mittenda ſollicitavit. Huc uſque Romana civitas, licet calamitatibus belli vexata, imperium Conſtantini Copronymi agnovit.

VI. Pipini de Aiſtulfo victoria & collatus Romanae Eccleſiae Exarchatus ſtatum Romani Ducatus immutarunt. Si tabulae foederis in Cariſiaco icti a Stephano cum Pipino exſtarent, non eſſet laborandum de conditionibus; quas tamen ex eventu colligere licet. Monui libri primi capite ultimo, a Stephano & Proceribus Romanis patritiatum Romanum Pipino, & eius filiis collatum; ut vice verſa Pipinus Stephano Exarchatum ſpopondit. Non opus eſt verborum circuitu Pipinus non ſolum provincias Ravennae ſubiectas, ſed etiam omnem Exarchorum dignitatem & imperium Romanae ſedi contulit; quod Romanae quoque civitatis adminiſtrationem complectebatur, quae ſummae iuriſdictioni Exarchorum parebat. Pipinus quoque patritiatum Romanum ſuſcepit, id eſt, conſortium imperii in Romana urbe & provincia. Quod in hac calamitate Romani liberum ſibi eſſe putarunt, propter neceſſitatem defenſionis, ſine iniuria Conſtantinopolitanorum, ut inferius dicetur. Itaque duobus in ſolidum Patritiis exinde Roma paruit; quod deinde continuatum eſt ſub Imperatoribus Occidentis, ut ſtatim dicam. Hac nova animadverſione res alioqui obſcura poterit illuſtrari. Quod quidem apertius erit ex quotidiano uſu alienationum patrimonii regii; quibus ſaepiſſime reditus annui tantum & iuriſdictio ordinaria transferuntur, ſed aliquando etiam Ducis vel Comitis dignitas una cum imperio confertur. Huius generis erat Pipini munificentia. Non enim ſolas provincias & civitates, ſed ſolidam Exarchatus ſeu patritiatus dignitatem contulit. Cuius rei teſtis eſt Hadrianus I. qui a Carolo poſtulavit (13), ne Ravennianos vel Pentapolenſes ad ſe commeantes ſine pontificiis litteris ſuſciperet, &, ſi qua de re conquererentur, ad iudicium Romanae ſedis eos remitteret, ut integer & illibatus permaneret patritiatus a Pipino collatus. Sed praeſtat integrum locum deſcribere, ex quo id conſtabit, quod propoſui, & praeterea, quae tunc eſſet patritiatus ſignificatio, nempe ſummum imperium cum dignitate coniunctum. *Sed quaeſumus veſtram*

iuſſionem, ſimulque & aliam ad nomen praedicti Regis impii detulit adhortationis annexam iuſſionem, ut Reipublicae loca diabolico ab eo uſurpata ingenio, proprio reſtitueret dominio. Infra: *Tunc ſanctiſſimus vir agnito maligni Regis conſilio, miſit in regiam urbem ſuos miſſos & Apoſtolicos affatus cum imperiali praefato miſſo, deprecans imperialem clementiam, ut iuxta quod ei ſaepius ſcripſerat, cum exercitu ad tuendas has Italiae partes modis omnibus adveniret, & de iniquitatis filii morſibus Romanam hanc urbem vel cunctam Italicam provinciam liberaret.*

(13) Hadrianus epiſt. 85. Codicis Carolini.

ſtram regalem potentiam, nullam novitatem in holocauſtum, quod B. Petro ſanctae recordationis genitor veſter obtulit, & veſtra excellentia amplius confirmavit, imponere ſatagat: quia, ut fati eſtis, honor patritiatus veſtri a nobis irrefragabiliter conſervatur, etiam & plus amplius honorifice honoratur, ſimili modo ipſe patritiatus B. Petri fautoris veſtri, tum a ſanctae recordationis Domno Pipino magno Rege genitore veſtro in ſcriptis in integro conceſſus, & a vobis amplius confirmatus, irrefragabili iure permaneat. Patritii dicti illo ſaeculo & ſuperioribus, qui provincias cum ſumma auctoritate ſub Principum imperio adminiſtrabant. Hinc Narſes Patritius in Italia apud Iuſtinianum, Salomon Patritius Africae apud Victorem Tunnunenſem, Priſcus Patritius Orientis apud Gregorium M. & alii apud auctores, quorum teſtimonia ſunt notiſſima. Eius generis fuit patritiatus uterque Romani Pontificis & Regum Francorum. Communio huius patritiatus patet ex epiſtola Senatus populique Romani ad Pipinum; qua iuxta Regis illius monita profitentur, ſe *fideles ſervos* eſſe Romanae Eccleſiae & Paulli Papae, quemadmodum ſe *fideles* Pipini inſcribunt (14). Ex eo etiam manavit, quod Paullus Papa ait, Spoletanum Ducem eiuſque ſatrapas *in fide B. Petri & Pipini* ſacramentum praebuiſſe.

VII. Itaque poſt iſta tempora plenam in rebus civilibus adminiſtrationem Romae Pontifices exercuerunt, niſi rebellionum motibus aliquando impedirentur. Vnde ſtatim atque Hadrianus I. electus fuit, quoſdam proceres exſilio damnatos per tumultum revocavit in urbem, alios e carceribus dimiſit, teſte Anaſtaſio (15). Deinde, quum de Sergii Secundicerii nece ulciſcenda ageretur, Primates Eccleſiae & iudices militiae Hadrianum adierunt enixe rogantes, ut de reis quaeſtionem fieri decerneret. Quorum alii quidem erant adſcripti clero, alii e laico ordine, & inter ceteros Leonatius Tribunus. *Tunc*, inquit Anaſtaſius, *praefatus ſanctiſſimus Praeſul precibus iudicum univerſique populi Romani iuſſit contradere antefatum Calvulum Cubicularium & praenominatos Campanos Praefecto urbis, ut more homicidarum eos coram univerſo populo examinaret*. Auctor vero nefandae illius caedis Paullus Cubicularius Ravennae tanti facinoris poenas luit. Ceterum non diſſimulandum eſt, Pontifices ea tempeſtate nondum ab Imperatorum maieſtate colenda receſſiſſe, & iiſdem conditionibus cum illis egiſſe, quas Exarchi & Patritii olim implebant. Id colligitur ex eo, quod Hadrianus poenam capitis a Paullo amoliri cupiens, illi exſilium indixit, deportarique in Graeciam iuſſit; ſed plenam criminis indul-gen-

(14) Epiſt. 15. & 36. in Codice Carolino.

(15) Anaſtaſius in vita Hadriani I. *Eadem hora, qua electus eſt, reverti fecit iudices illos huius Romanae urbis tam de clero, quam de militia, qui in exſilium ad tranſitum D. Stephani miſſi fuerant a Paulo Cubiculario. Sed & reliquos, qui in arcta cuſtodia mancipati ac retruſi erant, abſolvi fecit.*

gentiam & deportationis locum ab Imperatoribus postulavit, quamvis litterae perlatae non fuerint dolo Ravennatis Episcopi. *Adscribi fecit suggestionem suam Constantino & Leoni Augustis magnisque Imperatoribus*, inquit Anastasius, *significans de ipsius Sergii coeci impia morte, atque deprecans eorum imperialem clementiam, ut ad emendationem tanti reatus ipsum Paullum suscipi & in ipsis Graeciae partibus in exsilio mancipatum retineri praeciperent*. Exstat in actis septimae synodi eiusdem Hadriani epistola ad Constantinum & Irenem, qua illos tamquam dominos verbis quam submissis affatur; ut dubitari non possit, quin supremum imperium Principum Constantinopolitanorum agnosceret. Vnde patet ratio, cur Pipino a Romanis collata fuerit sola patritiatus dignitas, vicissimque Pipinus Stephano solum patritiatum contulerit, non autem regium vel imperatorium nomen; quoniam, ut dixi, nondum Graecorum iugum omnino deposuerant; ideoque iisdem dignitatum titulis utebantur; quos Imperatores conferre solebant. Eadem ratione in donationibus Pipini Romae nulla mentio facta est; quia sine iniuria imperii, eius urbis proprietatem in Romanum Pontificem specialiter transcribere non poterat, quemadmodum ceteras Exarchatus provincias, quas iure belli a Longobardis eripuerat, invalidis ad ea bella suscipienda & recusantibus Graecis. Itaque satius visum est, patritiatu collato, imperium Exarchorum in ceteras provincias & per consequentiam in Romanam civitatem, eiusque Ducatum transferre, maiestate imperii Orientalis non omnino laesa. Hoc suum esse consilium, Pipinus satis docuit iis litteris, quibus post collatum Exarchatum, Senatum populumque Romanum monuit, ut constantiam fidei suae B. Petro & Paullo Pontifici demonstrarent (16). Praeter eas probationes, quae petuntur ex historia, Ludovicus Pius in donationis instrumento satis testatur, ante sua tempora possessam a Pontificibus Romanam provinciam, non solum a Leone, cui concessam a Carolo vir doctissimus putavit, sed etiam ab aliis. Etenim Paschali I. qui Leonem exceperat, *Concedo*, inquit Ludovicus, *per hoc pactum confirmationis nostrae, sicut a praedecessoribus vestris usque nunc in vestra potestate & ditione tenuistis & disposuistis, civitatem Romanam cum Ducatu suo &c.* etsi non omnino anxie de variis administrationis gradibus sollicitus fuerit.

VIII. Restat, ut aliqua dicamus de patritiatu Pipini & Caroli. Superius observatum est ex Hadriani epistola, utrumque patritiatum aequali gradu stetisse. Nec profecto ulla ratio evincit, cur novam patritiatus significationem comminiscamur, alienam ab eius saeculi usu, ut de Regum nostrorum dignitate & auctoritate detrahamus. Quare iterum dico, merus patritiatus Romanorum Pipino a Stephano & Romanis per electionem collatus est, quo defensio & patrocinium Eccle-

siae

(16) Epist. 36. in Cod. Carol.

ſiae Romanae praecipue continebatur (qua de re alibi (17) dixi), ſed praeterea etiam integra & ſolida Patritii dignitas & auctoritas. Hoc profeſſi ſunt Romani, quando Carolum a Papiae obſidione Romam advenientem veluti Exarchum & Patritium ſuſceperunt (18): *Obviam illi eius Sanctitas* (id eſt, Hadrianus) *dirigens venerandas cruces, id eſt, ſigna, ſicut mos eſt ad Exarchum aut Patritium ſuſcipiendum, eum cum ingenti honore ſuſcipi fecit*. Poſt obitum Hadriani Leo III. ſtatim a pontificatu ſuſcepto ſuae electionis certiorem reddidit Carolum, & obedientiam illi atque fidelitatem ſpopondit; ut docent Caroli litterae ad Leonem, apud Alcuinum (19).

Quae obedientia non ad perſonam Pontificis referenda, ſed de populo Romano intelligenda eſt; ut ego quidem exiſtimo, fultus egregio Eginhardi loco, qui difficultatem omnem de patritiatus auctoritate ſolvit. *Romae*, inquit (20), *Hadriano defuncto, Leo pontificatum ſuſcepit. Et mox per Legatos ſuos claves confeſſionis S. Petri ac vexillum Romanae urbis cum aliis muneribus Regi miſit; rogavitque, ut aliquem de ſuis optimatibus Romam mitteret, qui populum Romanum ad ſuam fidem atque ſubiectionem per ſacramenta firmaret. Miſſus eſt ad hoc Angilbertus Abbas monaſterii S.Richarii*. Fides illa & ſubiectio populi Romani iure patritiatus debebatur Carolo; quam novis ſacramentis adhibitis confirmari Leo cupiebat. In eam rem miſſus eſt Angilbertus, cui hoc non ſolum Carolus mandavit, ſed etiam, ut tractaret cum Leone, quid ad ſtabiliendam utriuſque poteſtatem neceſſarium foret, quum ſibi eſſet in votis, foedus ictum cum Hadriano renovare cum Leone eius ſucceſſore (21).

IX. Tractatus habiti cum Carolo monumentum Leo poſuit in pictura illa, qua triclinii a ſe in Lateranenſi palatio aedificati cameram exornavit. Exſtant ex opere vermiculato imagines S. Petri, Leonis Papae, & Caroli. Sedet Petrus in ſolio, dextra porrigens orarium Leoni, & ſiniſtra vexillum Carolo. Adſunt quoque inſcriptiones huius

(17) Vide lib. 1. cap. 11.

(18) Anaſtaſius.

(19) Carolus ad Leonem epiſt. 84. apud Alcuinum: *Perlectis excellentiae veſtrae litteris, & audita decretali chartula, valde, ut fateor, gavisi ſumus, ſeu in electionis unanimitate, ſeu in humilitatis noſtrae obedientia, & in promiſſionis ad nos fidelitate*.

Nicolaus Alemannus legi vult *ad vos*, nullo ſenſu, & contra codicum fidem.

(20) Eginhardus in Annalib. ad ann. 796.

(21) Carol. ep. ad Leonem: *Angilbertum veſtrae ſanctitati direximus, ut ex collatione mutua conferatis, quidquid ad exaltationem ſanctae Dei Eccleſiae, vel ad ſtabilitatem honoris veſtri, vel patritiatus noſtri firmitatem neceſſarium intelligeretis. Sicut enim cum beatiſſimo praedeceſſore veſtro ſanctae paternitatis pactum inii, ſic cum beatitudine veſtra eiusdem fidei & caritatis inviolabile foedus ſtatuere deſidero*. Fruſtra heic Alemannus *ſanctae paternitatis*, quae eſt vera lectio, mutat in *ſancta*, ut Carolum doceat *filium per arma* fuiſſe Hadriani, non autem *filium ſpiritualem*, ut docet apertiſſime hic locus.

ius negotii interpretes, hinc *Sanctissimus D. N. Leo Papa*, illinc *D. N. Carolo Regi*. Nicolaus Alemannus existimabat, aliquid arcani hac tabula significari, scilicet translationem imperii ad Carolum, & restitutionem Leonis in sedem suam. Goldastus censuit, historiam rei gestae insinuari, nempe electionem Papae, & vexillum patritiatus ab eo missum ad Carolum. Mea vero coniectura haec est, innovationem, quae post colloquium Angilberti cum Leone in Romanae civitatis imperio accidit, hac tabula posteris designari. Patritiatum enim uterque, Leo & Carolus, in dominationem verterunt, & supremae iurisdictioni, quam exercebant, proprietatem & dominium urbis adiunxerunt. Haec est *honoris stabilitas*, & *patritiatus firmitas*, de qua constituenda consilium iniri volebat Carolus. Nullus Pontificum ante Leonem III. *Dominus noster* inscriptus est, ut fatetur Alemannus(22). Post illum eo titulo in scriptis & in acclamationibus Pontifices *Domini nostri* apud Romanos audire coeperunt. Ad perpetuam huius rei memoriam numisma quoque cusum est; in cuius altera facie simulacrum Petri cum clavibus humero impositis, in aversa haec inscriptio expressa est, *D. N. Leoni Papae*. Titulus dominii vetat, ne Leoni I. tribui possit, ut placuerat illustrissimo annalium conditori. *Dominus* quoque dicitur Carolus in hac inscriptione. Vnde fluxit, ut Paullus Diaconus (23), cum breviationem Festi Carolo nondum Imperatori dedicaret, *Romuleam vestram civitatem* diceret.

X. Hic dominii titulus Leoni & Carolo adscriptus, gradus fuit ad imperii dignitatem adipiscendam. Quod accidit post quatuor annos. Quum enim Romam se Princeps contulisset, ut iniuriam illatam Leoni ulcisceretur, vicem tanti beneficii Leo rependens, ut loquitur Theophanes (24), Carolum imperii corona auxit. Id factum die natalis Domini, inter Missarum solemnia, cuncto Romano populo acclamante: *Carolo Augusto a Deo coronato, magno & pacifico Imperatori Romanorum, vita, victoria* (25). Quaeri solet magna contentione, quis imperium Carolo contulerit. Duobus verbis Anastasius eam controversiam dirimit (26): *Ab omnibus constitutus est Imperator Romanorum*. Sane, ut diffitendum non est, tanti momenti negotium sine consensu populi Romani, cuius maxime intererat, confici non debuisse, ita negari non potest, quin praecipuae partes essent Romani Pontificis; non solum ratione unctionis & sacrae inaugurationis, sed etiam ratione novae auctoritatis, quae tunc Carolo conferebatur. Itaque vere dici potest, Leonem III. contulisse dignitatem imperatoriam Carolo:

(22) Nicol. Alem. Dissert. c. 12.

(23) Paullus Diacon. in epist. dedicat. Festi: *Et praecipue civitatis vestrae Romuleae, &c.*

(24) Theophanes in Chronic. ὁ δὲ τὸν Καρυλον ἀμειβόμενος, ἔστεψεν αὐτὸν εἰς βασιλέα Ῥωμαίων.

(25) Eginh. ann. 801.

(26) Anastasius in vita Leonis III.

rolo: quam non instituit de novo, sed iure supremi dominii, quod Romae obtinebat, in ruderibus antiquae urbis latentem restauravit. Qua in re de suo quoque aliquid contulit. Etenim, qui antea consortes erant & socii eiusdem dominii, nunc inaequali foedere coniungi videntur, in detrimentum aliquod pontificiae dignitatis. Quare statim post illam renuntiationem Carolus a Leone Pontifice *more antiquorum Principum adoratus est; ac deinde, omisso Patritii nomine, Imperator & Augustus appellatus*; ut observat Eginhardus (27). Adoratio illa pro hominum conditionibus varia. Infimae sortis homines purpuram Principis aut pedes, hi manus, pro sua quisque dignitate, Patritii vero pectus, deosculabantur. Leo pectoris vel etiam oris osculo novam Augusti dignitatem prosecutus est. Et Carolus ipse, ut splendorem sibi adiectum testaretur, omisit Patritii nomen, & imperatorium assumsit. Tunc aperte professi sunt Romani, se ab imperio Graecorum discessisse. Quae ratio Theophanem impulit, ut scriberet ab eo tempore Romam ad Francorum potestatem redactam: *γενομενης της Ρωμης ἀπ' ἐκεινων καιρων ὑπο την ἐξουσιαν των Φραγκων*.

XI. Attamen consortium dominii obliteratum non est, etsi accessione dignitatis in Carolo pontificia maiestas aliquo pacto premi videretur. Quare post imperium susceptum Carolus, ut *maiestatis laesae* reos, capite damnavit Romanos illos, qui vitae Leonis insidiati erant (28). Qua sententia summum Leonis in urbem imperium suumque sancivit; maxime, quum precibus Leonis poenam damnatis condonasset. Consortium quoque dominii probatur luculentissime ex constitutione Lotharii Imperatoris, qua prudentissime cavet, ut populus Romanus delectum unius legis faciat, ex cuius praescripto iudicia peragi possint (29). Perturbata enim erat ratio iudiciorum ob multitudinem populi e variis regionibus in urbem confluentis, qui Longobardica, Francica vel Romana lege, pro suo quisque arbitratu, nunc hac, deinde illa, iudicia reddi contendebat. Praecipit ergo Lotharius, ut, quam legem ex illis populus selegerit, eius praecepta sectetur; cuius violatae poena illi infligetur *per dispensationem Pontificis & nostram*, inquit Lotharius. Carolus Calvus Imperator a Ioanne VIII. renuntiatus, consortium illud amovit ann. DCCCLXXVI. solidumque ius in civitatem Romanam sedi Apostolicae tribuit. Unde post aliquot annos conquerebatur Eutropius Presbyter Longobardus iura & consuetudines

(27) Eginh. in Annal.

(28) Eginh. in Annal.

(29) Lib. 2. Leg. Longob. T. 17. *Volumus, ut cunctus populus Romanus interrogetur, quali lege vult vivere, ut tali lege, quali vivere professi sunt, vivant: illisque denuntietur, ut hoc unusquisque, tam iudices, quam Duces, vel reliquus populus sciat: quod si offensionem contra eamdem legem fecerint, eidem legi, qua profitentur vivere, per dispositionem Pontificis ac nostram subiaceant.*

nes regni a Carolo in Pontifices transcripta (30); adeo, ut, qui vice Imperatoris praefectus erat Romanis, tunc illis subiectus esset. Quare eleganter Constantinus Porphyrogenneta Imperator CP. (31) iuxta saeculi sui statum scripsit circa annum DCCCCIV. triginta annis post Caroli Calvi liberalitatem, a Romano Pontifice Romam iure dominii teneri: ἰδιοκρατορίαν ἔχειν καὶ δεσπόζεσθαι κυρίως παρά τινος κατὰ καιρὸν Παπα.

XII. Ceterum non est praetermittenda gravis difficultas, quae oritur ex donatione Ludovici Pii; qui nihil sibi auctoritatis, neque in Romanam provinciam, neque in ceteras reservavit, praeter solas preces & *intercessionem* suam erga Pontificem, si quis a iudicibus oppressus ad se confugeret. Sed nostrae sententiae hoc nihil adversatur, quin potius Regum nostrorum pietatem commendat. Etenim Pipinus patritiatum Ecclesiae Romanae contulit, id est, supremam administrationem, reservato sibi quoque patritiatu suo. Carolus Magnus ex foedere cum Leone inito dominium administrationi adiecit, dominio quoque sibi in solidum retento absque usufructu, quod illi cum Imperatoris dignitate magis confirmatum est. Ludovicus communionem exercendae iurisdictionis, quam in gravibus saltem caussis, patris exemplo, exercere potuisset, ab imperio removit. Solum supererat ius regni, id est, potestas condendae legis, & fidei sacramento firmatae praestatio, qua Lotharius usus erat. Hoc dominii consortium, quod in hoc articulo superesse videbatur, Carolus Calvus in Romanam sedem summa liberalitate contulit. Inde fluxit mos ille adnotandi Pontificum annos in subscriptionibus diplomatum. Antea enim solis Principum annis temporum ratio constabat iuxta Novellae Iustiniani praescriptum. Quod secuti sunt omnes Romani Pontifices in actis publicis, usque ad Caroli Magni inaugurationem. Tunc enim substituerunt Orientalibus Occidentalium Imperatorum annos, non adhibita sui pontificatus annorum computatione. Sed post saeculum nonum iure illo regio usi sunt Romani Pontifices in suis diplomatibus. Etsi enim Iudaeorum Pontifices ea praerogativa fruerentur, ut eorum nomina in actis publicis adnotarentur (32), idemque ius obtinerent olim sacerdotes Augustales Nicopoleos, ut docet Arrianus (33); attamen penes Christianos solis Imperatoribus hoc dabatur, donec Pontifices Romani hoc quoque ius sibi vindicarunt, postquam soli supremo urbis Romanae dominio potiti sunt. Quare constanter asserere licet, quid-

(30) Eutropius Presbyter: *Renovavit pactum cum Romanis, perdonans illis iura regni & consuetudines illius.* Infra: *Cuncta illis consulit, quae voluerunt.*

(31) Constant. Porphyrog. lib. 2. de Themat.

(32) Lib. 1. Machab. de Simone Pontifice: ὅπως γράφονται ἐπὶ τῷ ὀνόματι αὐτοῦ πᾶσαι συγγραφαὶ ἐν τῇ χώρᾳ.

(33) Arr. lib. 1. Dissert. Epict. cap. 19. συμφωνα γράφοντες γράφουσι τὸ ἱερὸν ὄνομα.

quidquid iuris, dignitatis & auctoritatis civilis & publicae, in Italiae provinciis Romanae Ecclesiae competit, a Regum Galliae munificentia profectum, qui iure patrocinii ad eius quoque auctoritatis, quemadmodum etiam ad supremae iurisdictionis spiritualis tuitionem tenentur. Nemo itaque Principibus nostris invidere debet, si erga nos nostraque sedes Apostolica indulgentius se gerit, antiquis huius regni moribus, quae ad salutem Ecclesiae Gallicanae conferunt, prudenter connivendo.

CAPVT XII.

De ficta Constantini Magni donatione.

SYNOPSIS.

I. Agitur de donatione ficta Constantini, ut consilium commenti expendatur. Card. Baronius putat a Graecis confictam. Quod refellit vir eruditus, qui Ioanni Diacono tribuit hoc figmentum sub Othone primo. Huius coniecturae rationes. Schismaticus fuisse existimatur vulgo huius edicti interpolator.

II. Ex sententia auctoris erat potius Romanae Ecclesiae studiosissimus. Non refert acceptam Constantino primatus auctoritatem, sed Christo. De illo primatu heic decernitur ad exsecutionem legis divinae, exemplo Phocae, Valentiniani & Iustiniani. Leo IX. & Petrus Damiani utuntur hoc edicto ad probandum principatum spiritualem aeque ac terrenum.

III. Probabile est, interpolatum mandato Paulli Papae adversus Graecos. Disceptatio Legatorum Pontificis & Imp. CP. coram Pipino. Tria capita huius edicti adversus Graecos. Primum, donatio Italiae & Occidentis a Constantino. Quae explicatur.

IV. Secundum caput reprimit fastum Patriarchae CP. Non ex imperitia, sed astu, tribuitur Constantino dignitas patriarchalis Ecclesiae Constantinopolitanae, iuxta mentem Graecorum mediae aetatis. Sed Romana illi praefertur & ceteris. Tertio capite iudicium in rebus disciplinae & fidei tribuitur Romano Episcopo.

V. Stilus edicti non alienus ab aetate Paulli. Donationis illius meminit Hadrianus I. octo annis post Paullum. Exstat in collectione Isidori eodem saeculo. Eam allegant Hincmarus & Ado ante Othonis I. tempora.

VI. Otho III. ait, a Ioanne Diacono confictum edictum. Quis fuerit ille Ioannes, ex sententia Freheri & Card. Baronii. Probabile est, hoc edictum obiectum Carolo Calvo. Expenduntur verba Othonis de dilapidatione, quam Pontificibus obiicit.

I. QVod unum superest, de donatione Constantini pauca dicenda sunt; non, ut eam a Constantino abiudicem, quum a praeclaris viris confossa & profligata sit; sed, ut meam sententiam de consilio auctoris promam. Illustrissimus Baronius existimavit, hoc edictum a Graecis confictum, ut Romanae Ecclesiae principatum ab Imperatore constitutum, non autem a Christo D. N. probarent. Sed illam tanti viri coniecturam refellit vir eruditissimus Ioannes Morinus variis argumentis, illoque praecipue, quod superior illa iurisdictio Papae in ceteros Patriarchas, a qua tantopere sunt alieni recentiores Graeci,

hoc edicto constituta sit; in quam sententiam laudatur a Leone IX. adversus Michaëlem Patriarcham Constantinopolitanum. Deinde hoc edicto iura Orientalium Imperatorum in provincias Occidentis ita convelluntur, ut nemo suspicari possit, procusum fuisse a Graecis in suorum Principum manifestam perniciem. His addit, centum & quinquaginta annis, antequam a Theodoro Balsamone transcriberetur haec donatio, laudatam fuisse a Latinis, nempe a Leone IX. anno MLIV. a Damiano anno MLXII. ab Anselmo Lucensi, & ab Ivone. Quare ipse existimat, a Graecis quidem non esse consarcinatum hoc edictum, sed a Ioanne Diacono in gratiam Othonis Imperatoris & Teutonicorum; tum, ut paullatim beneficia Regum Francorum, quibus Teutonici erant infesti, iniecta mentione Constantini delerentur ex hominum memoria, aut collata cum illius munificentia, prae tenuitate obsolescerent; tum, ut Pontificum electio ipsorumque rationes omnes ab Imperatorum arbitrio penderent. Ioannem Diaconum auctorem huius figmenti fuisse, docet e diplomate Othonis III. Imperatoris, cuius haec sunt verba (1): *Haec sunt enim commenta ab illis ipsis* (id est, Pontificibus) *inventa*, *quibus Ioannes Diaconus*, *cognomento Digitorum mutuis*, *Praeceptum aureis litteris scripsit sub titulo Magni Constantini*, *longa mendacii tempora finxit*. *Haec sunt etiam commenta*, *quibus dicunt*, *quemdam Carolum S. Petro nostra publica tribuisse*. Recte autem aliquot difficultatibus satisfacit Morinus, ut afferat Othoni III. illud diploma, de quo controversiam moverat Cardinalis Baronius. In tempora vero Othonis I. id est, in annum DCCCCLXIII. coniicit hunc Ioannem Diaconum, quod tunc Ioannes XII. pontificia sede ab Othone deiectus, iniuriam suam ultus est adversus quemdam Ioannem Diaconum naso, lingua & duobus digitis truncatum (2); quem designare videtur diploma Othonis, mutilos digitos tribuendo auctori suppositii edicti Constantiniani. Sed coniectura ista repugnat tum Othoni I. qui liberalitates Regum Francorum noluit obliterari; quum eas diserte privilegio suo confirmarit, tum ipsi Othoni III. qui donationem sub nomine Constantini publicatam, non ab aliquo iurium regiorum studioso, sed a viro Romanae Ecclesiae commodis addicto interpolatam fuisse profitetur.

II. Ego vero, ut antiquitatis ecclesiasticae peritum praestare nolim huius edicti consarcinatorem, ita flagrantissimum auctoritatis & amplitudinis pontificiae assertorem polliceri non dubito; tantum abest, ut eum schismaticis accenseam, quemadmodum viris eruditissimis placuit (3). Eum sane non solum schismatis nefandi, sed etiam haereseos damnare non dubitarem, si primatum Ecclesiae Romanae Constan-

(1) *Diploma Othonis III. editum ab anonymo*, *id est*, *a Marquardo Fehero*, *& inde a Baronio ad ann.* 1191. §. 68.

(2) Luitprandus.

(3) Ill. Card. Baron. Binio & aliis.

ſtantino Imperatori acceptum referret, ut putarunt auctores ſuperius laudati; quum iure divino in beato Petro conſtitutus ſit Apoſtolicae ſedis principatus. Illud autem eſt, quod conceptis verbis profitetur auctor illius edicti; ut mirari ſubeat, a viris alioqui perſpicaciſſimis non animadverſum. Rationem reddens Conſtantinus, cur Roma diſcedat & imperii ſedem in partes Orientis transferat: *Quoniam*, inquit, *ubi principatus ſacerdotum & Chriſtianae religionis caput ab Imperatore caeleſti conſtitutum eſt, iuſtum non eſt, ut illic Imperator terrenus habeat poteſtatem*. Cauſſas quoque referens, cur potiorem ceteris ſedibus decernat eſſe Romanam, has recenſet: *Iuſtum quippe eſt, ut ibi lex ſancta caput teneat principatus, ubi ſanctarum legum inſtitutor Salvator noſter beatum Petrum Apoſtolatus obtinere praecepit cathedram, ubi & crucis patibulum ſuſtinens, beatae mortis ſumſit poculum ſuique magiſtri & domini imitator apparuit; & ibi gentes pro Chriſti nominis confeſſione colla flectant, ubi eorum doctor beatus Paullus Apoſtolus pro Chriſto, extenſo collo, martyrio coronatus eſt*. Pontifices autem ſucceſſores eſſe B. Petri principis Apoſtolorum & vicarios Filii Dei, ſuperioribus verbis dixerat. At, inquies, hunc primatum iure ſuo decernit Imperator: *Decernentes ſancimus, ut principatum teneat tam ſuper quatuor praecipuas ſedes, Antiochenam, Alexandrinam, Hieroſolymitanam & Conſtantinopolitanam, quamque etiam ſuper omnes in univerſo orbe terrarum Dei Eccleſias. Et Pontifex, qui pro tempore ipſius ſacroſanctae Romanae Eccleſiae exſtiterit, celſior & princeps cunctis ſacerdotibus totius mundi exſiſtat, & eius iudicio, quaeque ad cultum Dei vel fidei Chriſtianorum ſtabilitatem procuranda fuerint, diſponantur*. Video legis verba, ſed ad exſecutionem divinae inſtitutionis; quod Principibus licet. Et in hac quidem cauſſa exemplum praebuerat Bonifacius III. qui, ut loquitur Anaſtaſius (4), *obtinuit apud Phocam Principem, ut ſedes Apoſtolica beati Petri Apoſtoli caput eſſet omnium Eccleſiarum, id eſt, Eccleſia Romana, quia Eccleſia Conſtantinopolitana primam ſe omnium Eccleſiarum ſcribebat*. Non hoc ſibi conferri a Principe, quaſi ius novum poſtulabat Bonifacius, ſed iura antiqua ſedis ſuae a Chriſto ipſo inſtituta legis publicae praeſidio muniri adverſus vim Conſtantinopolitani Patriarchae. A Valentiniano III. conſtitutionem Leo I. impetravit, quae decernit, ut *rectorem ſuum* Romanum Pontificem *agnoſcat univerſitas* Eccleſiarum. Quia, ut inquit ille, *ſedis Apoſtolicae primatum beati Petri meritum, qui princeps eſt epiſcopalis coronae, & Romanae dignitas civitatis, ſacrae etiam ſynodi firmavit auctoritas*. Magis urget edictum Conſtantini; quod praetermiſſa ſynodorum mentione, & urbis dignitate neglecta, ad ſolum Chriſti praeceptum conceptis verbis refert, non ſolum primatum Petri, ſed eius

(4) Anaſtaſius in vita Bonifacii III.

eius cathedrae in urbe Roma institutionem. Iustiniano nullus vitio vertit, quod Novella constitutione definiverit, Romanam Ecclesiam primam esse omnium iuxta canones (5). Cur ergo schismati adscribetur, quod auctor huius edicti principatum Romanae sedi a Constantino decerni voluerit, & iudicium omnium negotiorum, quae disciplinam vel fidem respiciunt, idque iuxta Christi institutionem? Quare Leo IX. non dubitavit (6), Graecis hoc edictum obiicere, non solum ad probandam regiam auctoritatem Papae, sed etiam ad demonstrandam spiritualem potestatem, quae conservata fuit *illo privilegio*, inquit ille, *quod idem Princeps* (Constantinus) *quarto baptismatis sui die devotus contulit Pontifici Romano, scilicet, ut in toto orbe sacerdotes ita hunc caput habeant, sicut omnes iudices Regem*. Damianus quoque Cardinalis in disceptatione synodali inter regium Advocatum & Romanae Ecclesiae Defensorem hoc decretum allegat (7): *Lege Constantini Imp. edictum, ubi sedis Apostolicae constituit super omnes in orbe terrarum Ecclesias principatum*.

III. Tantum ergo abest, ut ex hoc capite illud edictum proscribendum censeam, quin potius iussu Romanorum Pontificum scriptum fuisse, existimem pia quadam industria. Anno etenim DCCLXVII. Legatis CP. repetentibus a Pipino regiones Italiae, quas Rex Ecclesiae Romanae attribuerat, Ioannes Subdiaconus & Pamphilus Legati Paulli Papae mentionem iniecerunt haereseos a Graecis totae contra traditionem patrum, & de omnibus huius legationis capitibus cum Graecis coram Pipino disceptarunt; quae deinde in conventu Gentiliacensi discussa sunt, ubi Orientalium petitio explosa fuit. Verosimile mihi videtur, tunc de consensu Pipini Regis excogitatam fuisse donationem Constantini, qua pertinacia Constantinopolitanorum retunderetur. Tria enim hoc edictum continet, quae Graecorum desideriis omnino refragantur. Ac primo quidem a spe recuperandarum Italiae provinciarum deiiciuntur, quum hoc edicto Constantinus urbem Romam & omnes totius Italiae & Occidentalium regionum provincias, loca & civitates beatissimo Pontifici Silvestro universali Papae concedat atque relinquat, & successorum ipsius Pontificum potestati atque ditioni principatum per hanc divalem suam & pragmaticum constitutum decernat disponendum, atque iuri sanctae Romanae Ecclesiae concedat permansurum. Quamvis autem varie explicari possint Occidentales illae regiones hoc edicto comprehensae, id tamen positum est extra controversiam, saltem Italiam, quae diserte tribuitur, hac donatione contineri, & aliquot regiones illi adiunctas, ut interpretatur vir eruditissimus (8). Petrus Damianus (9), qui sexcentis abhinc

(5) Nov. 131. cap. 2.
(6) Leo epist. ad Michael.
(7) In synodo Osboriensi.
(8) Ioan. Mor. cap. 8.
(9) Petrus Damianus: *Regnum Italiae iudicandum tradidit*.

abhinc annis *Italiam* concessam existimabat. Otho Frisingensis Gallias & Germanias ab ea donatione Romanos sua aetate excipere solitos scribit (10).

IV. Secundo fastus Patriarchae CP. reprimitur: qui, etsi honore praecellere Romanum Pontificem non inficiaretur ob veteris Romae dignitatem, attamen secundum gradum sedi novae Romae tribuebat, & aequalia privilegia cum vetere in rerum ecclesiasticarum administratione. Heic vero Constantinopolitana sedes post Antiochenam, Alexandrinam & Hierosolymitanam recensetur; & Romano Pontifici non sola confessus praerogativa, sed etiam principatus in omnes Ecclesias & universalis Papae appellatio tribuitur. Atqui ex hoc articulo maximum inscitiae argumentum trahunt viri eruditi adversus interpolatorem donationis, eo, quod Constantinopolitanam sedem inter patriarchales recenseat tempore Constantini, quum certum sit, evectam tantum fuisse in eam dignitatem a Concilio Chalcedonensi, centum triginta & amplius annis post tempus edicti. Mihi autem plus artis, quam imperitiae prodere videtur auctor. Non enim de historiae veritate se anxium praestat, sed de adversariorum profligatione; qui fortius conteri non possunt, quam si opiniones apud illos certae, etsi aliunde falsae, manifeste refellantur. Graeci mediae aetatis contra maiorum suorum sententiam contendebant, honorem Ecclesiis debitum a sola urbium dignitate pendere. Vnde colligebant & asserebant eodem momento, quo Constantinus in urbe sibi cognomine regiam sedem constituerat, primatum Ecclesiae Constantinopolitanae contulisse, sola antiquitatis praerogativa veteris Romae Episcopo relicta, non autem aliquo potiori iure; quae dignitas deinde confirmata fuerit a synodo secunda & a quarta oecumenica. Et quia nostri B. Petri privilegio sedis Apostolicae principatum commendabant, ne privilegium sedis Apostolicae suae quoque Ecclesiae deesse videretur, in laterculo suorum Episcoporum beatum Andream primum recensebant, ut patet e Chronico Nicephori Patriarchae. Ne autem commentus videar, quae de dignitate patriarchali a Constantino collata Ecclesiae Constantinopolitanae dixi, proferam testem ea in re omni exceptione maiorem. Is est Zonaras (11), qui in libris annalium haec scribit: *Et quum antea Byzantii episcopatus esset Heracleae Thracicae, evexit eum* (Constantinus) *ad patriarchatus honorem, privilegia veteri Romae conservans propter antiquitatem, & quod ex ea urbe in istam imperium transtulisset.*

In

(10) Otho lib. 3. Chron. c. 3. *Exhine Romana Ecclesia Occidentalia regna tamquam sui iuris a Constantino sibi tradita affirmat, in argumentumque tributum, exceptis duobus Francorum regnis, usque hodie exigere non dubitat.*

(11) Zonaras in annalib. de Constantino: Καὶ πρότερον ἐπισκοπὴ ὂν τὸ Βυζάντιον τῆς Θρᾳκικῆς Ἡρακλείας, εἰς τιμὴν ἀνήγαγε πατριαρχικήν, τῇ πρεσβυτέρᾳ Ῥώμῃ τὰ πρεσβεῖα τηρήσας, διὰ τὴν πρεσβυγένειαν καὶ τὸ ἐκεῖθεν τὴν βασίλειαν ἐνταῦθα μετενεχθῆναι.

In eam ſententiam Alexia Comnena Alexii Imperatoris filia ſcripſit, translato Byzantium & ademto Romanis imperio, translatam quoque ſedium praerogativam (12). Quare prudenter & aſtute donationis auctor Conſtantinum inducit conſilium excitandae Conſtantinopoleos in reliquiis Byzantii proponentem, ea lege, ut Eccleſia, quae inter ſedes praecipuas ab eo alleganda erat, & reliquas ordine ſequeretur, & ipſa una cum ceteris Eccleſiae Romanae ſubeſſet; quae a Chriſto Domino, non autem ab urbis dignitate, principatum ſibi collatum ſuſcepit. Tertio, quia Graeci cum Romanis de variis capitibus fidem & diſciplinam reſpicientibus contendebant, ut de Proceſſione ſancti Spiritus, de Imaginibus, de azymo & aliis, hoc edicto ea omnia, quae *cultum Dei & fidei Chriſtianorum ſtabilitatem contingunt*, Romanae ſedis iudicio diſponenda relinquuntur.

V. Ceterum, non ſolum res ipſa perſuadere poteſt confictum edictum temporibus Paulli Papae ob eam, quam dixi, occaſionem, ſed etiam ſtilus & ſcribendi character, qui apprime convenit cum ſqualore illorum temporum. *Divalis*, *imperialis*, *ſacra*, *pragmaticum conſtitutum*, *ſatrapae*, *optimates*, *ſigna*, *banda*, & plurima alia in hoc edicto uſurpata, paſſim occurrunt in Paulli Papae epiſtolis & aliis ſcriptoribus illius aetatis. Accedit, quod octo annis poſt conventum Gentiliacenſem, id eſt, anno ſeptingenteſimo ſeptuageſimo quinto, Hadrianus I. Pontifex non obſcure meminit huius donationis, gratulans Carolo M. quod exemplo Conſtantini, qui *poteſtatem Eccleſiae Romanae in Heſperiae partibus* contulerat, omnia ipſe quoque indulſiſſet (13). Non loquitur de patrimoniis donatis a Conſtantino, ſed de *poteſtate* collata, non in omnem Eccleſiam, ne quis hoc ad dignitatem ſpiritualem referat, ſed *in Occidente*, ut de auctoritate & imperio temporali hoc intelligeretur, qua *poteſtatis* voce in eam rem quoque utitur edictum. Deinde Carolus componitur cum Conſtantino in beneficiis collatis; quod ad iniuriam Caroli pertineret, ſi Conſtantinus aliquot patrimoniorum largitione tantum defunctus eſſe dicatur. Relata eſt etiam haec donatio in collectionem Iſidori, quae collectio tempore Caroli Magni publicata eſt. Eius quoque diſertiſſime mentionem facit Hincmarus in epiſtola (14), qua Carlomanni Regis inſtitutionem deſcribit

(12) Ann. lib. 1. Alexiados: ὅτι μεταπεπτώκει καὶ ἡ τῶν θρόνων ἀρχιερατικὴ τάξις.

(13) Hadrianus I. in epiſt. ad Carolum, quae eſt 49. in Codice Carolino: *Et ſicut temporibus B. Silveſtri Rom. Pontificis a ſanctae recordationis piiſſimo Conſtantino Magno Imperatore per eius largitatem ſancta Dei catholica & Apoſtolica Romana Eccleſia elevata atque exaltata eſt, & poteſtatem in his Heſperiae partibus largiri dignatus eſt, ita & in his veſtris feliciſſimis temporibus, &c.* Infra: *Quia ecce novus Chriſtianiſſimus Dei Conſtantinus Imperator his temporibus ſurrexit, per quem omnia Deus ſanctae ſuae Eccleſiae beatorum Apoſtolorum Principis Petri largire dignatus eſt.*

(14) Hincmarus epiſt. 14. cap. 5. *Eius etiam meminit Aeneas Pariſ. in libro adverſus Graecos edito in tomo VII. Spicilegii p. CXI.*

bit anno DCCCLXXXII. *Constantinus Magnus Imperator Christianus effectus, propter amorem & honorem sanctorum Apostolorum Petri & Paulli, sedem suam, urbem scilicet Romanam, Papae Silvestro edicto privilegii tradidit, & sedem suam in civitate sua, quae antea Byzantium vocabatur, nominis sui civitatem ampliando aedificavit.* Ado Viennensis, qui eodem saeculo scripsit, quo Hincmarus, id est, desinente nongentesimo, huius quoque Constantini edicti meminit, quemadmodum Luitprandus Cremonensis eo respexit in legatione ad Nicephorum.

VI. Otho III. in diplomate suo edito circa annum millesimum a Ioanne Diacono confictum putat iis verbis, quae supra retuli. Anonymus scriptor sive Marquardus Freherus in Notis suis ad diploma Othonis existimat, hunc Ioannem Diaconum eum esse, qui vitam sancti Gregorii scripsit, Caroli Calvi aetate. Ill. Card. Baronius refert Othonis verba ad Ioannem quemdam Cardinalem, a Ioanne XII. abscissis duobus digitis, naso, & lingua deformatum. Quae opinio nititur ancipiti illa lectione, quae in codice Baronii cognomentum huic Ioanni Diacono tribuit *digitorum mutuis*, id est, ut ille interpretatur, truncati & mutili, e recenti voce Italica *Mozzo*. Quum autem locus ille plane mutilus sit, nihil certi ex eo colligi potest. In codice enim Freheri legitur, *digitorum mutũis*; & ad oram libri, *munitus*. Quaecumque autem lectio constituatur, certum est, si aliquis Ioannes Diaconus auctor sit huius commentitii edicti, eum omnino alium esse a duobus illis Diaconis, quos recensui, quum formula ista privilegii longe sit illis antiquior. Fortasse Ioanni Subdiacono, qui erat unus e Legatis Paulli Papae, non absurde tribui poterit. Vel, si ad Ioannem Diaconum alterum referatur, transcripsisse potius in membranas aureis litteris, ut Caroli Calvi liberalitatem provocaret, quam de novo finxisse dicendus est. Sane, quum iura omnia, quae Regibus reliqua erant, Carolus remiserit, ut docuit Eutropius, & Ioannes VIII. scribat (15), eum *omne ius potestatis antiquitus attributum* Ecclesiae Romanae *capitulariter renovasse*, hanc donationem tunc Carolo obiectam videtur respexisse. Quidquid sit de nomine auctoris, satis constat de origine huius commenti. Vnde refelli potest, quod ab Othone III. affingitur Pontificibus, eos, postquam Ecclesiae suae bona profligassent, imperii provincias ad se traxisse commentitiis Constantini & Caroli Calvi donationibus. Quae expostulatio omnino aliena est a veritate rei. Nullus enim Pontificum imperii iura invasit, quae illis a Pipino, Carolo & Ludovico collata sunt; etsi Otho has liberalitates dissimulet. Quinimmo, nullus illorum reditus suos dilapidavit, eo praecipue tempore, quo donatio ista emersit in lucem. Tunc enim de acquirendo rerum dominio veris Principum largitionibus, non au-

(15) Ioan. VIII. ep. IX.

tem de usurpando, cogitabant. Sed narrationem illam arte quadam concinnatam oportuit, ut tot provincias a Regibus Francorum collatas, & ab Othone avo suo confirmatas per iniuriam Otho III. abduceret, relictis tantum octo Comitatibus specie liberalitatis, quam in gratiam Silvestri II. magistri quondam sui & his alienationibus conniventis exerceret. Ceterum Nicolaus primus, Anastasius Bibliothecarius, & alii antiqui scriptores a mentione huius donationis abstinuerunt; quia, quum Regum Franciae privilegia illis sufficerent, nolebant edicto commentitio niti.

CAPUT XIII.

De dispensationibus primitivae Ecclesiae.

SYNOPSIS.

I. De dispensationibus agendum, quibus iuri canonico derogatur. Quo sensu usurpetur vox illa apud Iureconsultos & in sacris Scripturis. In iure canonico sumitur pro venia legis. A Graecis manavit haec dispensationis significatio, qui eam vocant οἰκονομίαν; cujus vocis usus varii. Varia quoque dispensationis nomina.

II. Discrimen veterum dispensationum & recentiorum. Illae post canones infractos, istae ne infringantur concessae. Indulgentia criminis & poenae canonicae clericis & laicis aliquando concedebatur. Οἰκονομία, apud Eulogium pro poenitentiae & communionis beneficio post lapsum; quod Innocentius misericordiae *nomine expressit.*

III. Remissio poenae canonicae ad arbitrium Episcopi, erga Clericos vel laicos, qui aliquando ob poenae duritiem ad paganos deficiebant. Differentia in eo capite Episcoporum & iudicum, e Photio.

IV. Clericis *& Episcopis per vitium ordinatis, vel haeretica communione infectis, venia etiam dabatur, sed a synodis tantum, aut a summo Pontifice. De clericis Arianorum communionem amplexis responsum Athanasii.*

V. Vitia ordinationum Episcopis Hispanis quaedam remisit Innocentius, quaedam discuti iussit. Non autem aliquid indulsisse ante ordinationes peractas: quemadmodum nec Caelestinus aliquos contra canones ordinari voluit.

VI. Clericos *a Bonosiacis haereticis ordinatos suscipi posse, pro remedio pacis respondet* Innocentius *Episcopis Macedoniae. Regula Augustini, id fieri tantum posse, quando pax Ecclesiae constituitur. Similitudo petita ab insitione arborum.*

VII. Ut Donatistae in suis gradibus recipi possent, necessarium fuit, ut consensus Africani Concilii *firmaretur a sede Apostolica, in eorum tantum clericorum gratiam, per quos fieret unitatis Ecclesiae compensatio.*

VIII. Dispensatio conceditur ob publicam utilitatem, ex Cyrillo *Alexandrino, cuius locus explicatur.*

IX. Profertur alter locus eiusdem auctoris in eamdem sententiam. Corruptus apud Ivonem, heic autem explicatus & illustratus. De Palaestina addicta Hierosolymitano Episcopo. Synodus Ephesina οἰκονομικῶς se gessit non damnando Theodorum Mopsuestenum. De oeconomia, quam Gregorius Nazianzenus in dogmate de Spiritu sancto exigebat.

X. In caussa Chrysostomi *dispensationis aequitatem repudiabat* Cyrillus, *& canonum observationem praeferebat paci Occidentalium: de quibus explicandus* Cyrilli *locus. Sed tandem rediit in gratiam cum Romana Ecclesia.*

XI. Ea prudentia aliquando porrigebatur ad

ad controversias fidei. Probatur auctoritate Ioannis Vecci Patriarchae CP. tum etiam ex Athanasio, Gregorio Nazianzeno, Maximo & Basilio. Egregia regula, quoad hanc οἰκονομίαν, *praescripta a Gregorio Nazianzeno.*

I. QVum iuri canonico dispensationibus hodie derogetur, necesse est, ut earum originem & processum investigemus, &, quatenus apud nos locum habeant, in genere dicamus. Hoc verbum a iure canonico profectum quum sit, ex eo etiam petenda est eius explicatio. Apud Iureconsultos enim servus ille *dispensator* dicitur, qui impendia domus curat, quique rationes domini administrat (1). Hoc sensu usurpatur etiam in veteri Testamento & in novo apud Lucam (2), qui de fideli & prudenti dispensatore loquitur, *quem constituit dominus super familiam suam, ut det illis in tempore tritici mensuram*. Vnde Apostoli & eorum successores eleganter dicuntur *dispensatores* mysteriorum Dei; & Paullus *dispensationem* sibi creditam ad Corinthios scripsit (3). Sed in iure canonico alius est verbi istius usus. Sumitur enim pro venia legis, quam interpretes *providam iuris relaxationem* vocant: cuius is est effectus, ut lege vel canone vim suam obtinentibus, is, cui indulgetur, a vinculo & obligatione legis auctoritate superioris solvatur. A Graecis manavit dispensationis nomen, hoc sensu usurpatum: quo Cyrillus Alexandrinus usus est, οἰκονομίαν vocans eam administrandi & vivendi rationem, quae non summo iure, sed aequitate nitatur. Qua voce dispensationis usus est apud Latinos Gelasius. Quamvis apud Graecos theologos alia quoque significatione οἰκονομία usurpetur, nempe pro occulta & arcana gubernandi ratione, qua Deus modis & rationibus humano generi incognitis omnia ad finem suum intra tempora praestituta perducit: quae ab Apostolo dicitur οἰκονομία τῦ πληρώματος τῶν καιρῶν (4). Hinc Incarnationis mysterium passim apud illos οἰκονομία dicitur. Immo etiam occulta Dei iudicia, quibus permittit aliquid a regula rationis humanae alienum accidere, ut id in salutem fidelium convertat, οἰκονομία dicuntur a Chrysostomo passim, ut homilia in Genesin (5): πολλοὶ γὰρ διὰ τῆς οἰκονομίας οἱ λόγοι καὶ ἡμῖν ἀπόῤῥητοι. Vnde dictionis huius usus ad inflexam quamdam agendi rationem a canonum tenore pro bono publico desciscentem traductus est, ut patebit ex iis, quae dicenda sunt. Aliis quoque nominibus indulgentia ista apud Graecos patres significatur. Non solum enim οἰκονομία dicitur, sed etiam συγγνώμη, συγκατάβασις, συμπάθεια, & φιλανθρωπία, id est, venia, condescensio, miseratio, humanitas; & apud Latinos patres *remissio*, *venia*, *clementia*, *lenitas*, *mansuetudo* & *miseratio*.

 II. At-

(1) L. *In lege censoria* ff. de reg. iuris. L. *Dispensatorem* ff. de solut.
(2) Gen. 43. 3. Reg. 18. Luc. 12.
(3) 1. Cor. 4. 1. Petr. 4. 1. Cor. 9.
(4) Ad Ephes. c. 1.
(5) Chrys. hom. 49. in Genes.

II. Attamen, etsi vocibus antiquis utamur hodie, magnum intercedit discrimen inter mores antiquos & nostros; quum maiores nostri severius & accuratius disciplinam canonum colerent, quae apud nos remissius & humanius tractatur. Haec autem est summa differentia, ut mihi videtur, quod apud veteres nunquam daretur venia canonis infringendi, sed infracti & violati poena ob gravissimas caussas aliquando remitteretur, hodie vero legum canonicarum venia in antecessum concedatur. In canones autem olim clerici & laici incidebant, si ea crimina perpetrarent, quae canonicis poenis puniebantur; vel clerici, si eorum ordinationes vitio laborarent, id est, si promoti essent contra praescripta canonum. Primo casu, crimen reos tantum respiciebat; secundo vero, status ecclesiasticorum ordinum laedebatur. Iis omnibus tamen indulgentia poenae a canonibus inflictae, quum res ita ferebat, miserationis & pacis intuitu aliquando concedebatur. Remedium poenitentiae lapsis collatum, & remissio poenae canonicae ex parte indulta, a Graecis οἰκονομία dicebatur. Hoc sensu accipiendus est Eulogii Alexandrini Archiepiscopi titulus librorum, quos adversus Novatianum exaravit (6). *Eulogii Alexandrini adversus Novatum & de oeconomia seu dispensatione libri quinque*. Asperitas Novatiani haeretici lapsis sub Decio poenitentiae beneficium denegabat. Ecclesia vero catholica poenitentibus & diuturno ieiuniorum & orationum labore purgatis veniam pollicebatur, & de praescripta severitate aliquando remittebat (7). Haec est dispensatio, de qua Eulogius Alexandrinus adversus Novatianum disseruit. Etsi enim de hac oeconomia nihil exstet in excerptis Photii praeter solum lemma Eulogii, coniunctio disputationis *de Novato & de oeconomia* satis indicat, agi in hoc tractatu Eulogii de poenitentiae beneficio, ad quod lapsi admittebantur. Hanc Innocentius I. in simili specie *misericordiam* vocat, quum de iis agit, qui post baptismum omni tempore incontinentiae voluptatibus dediti, in extremo fine vitae suae poenitentiam simul & reconciliationem communionis exposcunt. *De his*, enim inquit Innocentius (8), *observatio prior durior*, *posterior interveniente misericordia inclinatior est*. *Nam consuetudo prior tenuit*, *ut concederetur eis poenitentia*, *sed communio negaretur*. Pace autem Ecclesiae reddita, tribuitur cum poenitentia extrema communio, ne Novatiani haeretici negantis veniam asperitatem & duritiem Ecclesia imitari videretur, ut loquitur Innocentius.

III. Ceterum hanc singulis Episcopis facultatem Nicaena synodus indulsit (9), ut, etsi quatuor poenitentiae laboriosissimi gradus per ali-

(6) Eulog. Alexandr. apud Photium: περὶ τῆς οἰκονομίας.

(7) Vide Cyprian. epist. 52. *Temperamentum salubri moderatione liberavimus &c.*

(8) Innoc. in Decr. cap. 22.

(9) Syn. Nic. can. 12.

aliquot annos ſubeundi eſſent iis, qui criminibus a canone vetitis ſe obſtrinxiſſent, liberum eſſet Epiſcopis, poenarum illarum partem remittere iis poenitentibus, qui rebus ipſis converſionem ſuam probaviſſent. Quod a ſynodo dicitur *humanius aliquid cogitare*, μετα τȣ ἐξεναι τῳ ἐπισκοπῳ φιλανθρωποτερον τι περι αυτων βȣλευσασθαι. Synodus Ancyrana Diaconis lapſis tempore Licinii miniſterii functionem adimit, ſed minuendae poenae poteſtatem Epiſcopis tribuit & eadem humanitate laicos proſequi (10). *Penes Epiſcopos erit poteſtas, modum converſionis eorum probantes, vel humanius erga eos agere, vel amplius tempus adiicere. Ante omnia vero praecedens eorum vita & poſterior inquiratur, & ita eis impertiatur humanitas.*

Baſilius hanc Epiſcoporum indulgentiam συνηθειαν vocat & φιλανθρωπιαν (11); qua etiam voce utitur Gregorius Nyſſenus (12). Sane haec venia neceſſaria viſa eſt antiquis patribus, ne triſtitia poenae diuturnioris in deſperationem adduceret poenitentes, ut monet Baſilius. Ita enim duris poenitentiae laboribus premebantur, ut ad Sarracenos aliquando deficerent, ſicut docuit Zonaras, vel etiam ad paganos in Occidente, ut Rodulphus Bituricenſis Archiepiſcopus monuit Nicolaum, qui ſecundum canones modum poenitentiae minuendae illi committit (13). Porro omittenda non eſt Photii elegans obſervatio, nempe in eo capite potiorem eſſe Epiſcoporum poteſtatem prae iudicibus publicis. His enim liberum eſt, quum iudicium reddunt, perſpicere, ne quid aut durius aut remiſſius conſtituant, quam cauſſa depoſcit, & ſeveritatem legum cum aliquo temperamento benignitatis ſubſequi (14). Sed mutare ſententiam non poſſunt, etiamſi de rei innocentia poſt iudicium latum conſtet: quod dumtaxat a Principibus fieri poteſt (15). Epiſcopi vero poenas minuere vel intendere poſſunt (16). Immo vero, ſi res ita ferat, a poena decernenda in reos abſtinere debent; ſcilicet, ſi ſceleratus habet ſociam multitudinem, adeo, ut ſchiſmatis metus immineat. Haec eſt Auguſtini ſententia (17): *Quum quiſque fratrum & Chriſtianorum intus in Eccleſiae ſocietate conſtitutorum in aliquo tali peccato fuerit deprehenſus, ut anathemate dignus habeatur, fiat hoc, ubi periculum ſchiſmatis nullum eſt*: quam ſententiam fuſe perſequitur. Qua de re uberius in exercitatione noſtra de iudiciis canonicis in laicos.

IV. Non ſolum autem in eo genere poenarum, quae criminibus irrogabantur, veniae uſus apud veteres invaluerat, ſed etiam, ut dixi,

(10) Syn. Ancyr. can. 2. & can. 5. και ὑπως ἡ φιλανθρωπια ἐπιμετρεισθω.

(11) Baſilius c. 3. & c. 74.

(12) Greg. Nyſſ. in ep. ad Letoium.

(13) Nicolaus epiſt. ad Rodulphum in Appendice Hincmari Pariſiis edit. & Tom. 3. Concil. Gall.

(14) L. *Perſpiciendam.* ff. de poenis.

(15) L. *Divi fratres* ff. eod.

(16) Photius Tom. IX. Nomoc cap. XXVIII. ἐξεστι τῳ ἱερωμενῳ και αυξειν τα ἐπιτιμια.

(17) Auguſt. lib. 2. contra Parmen.

dixi, in ceteris poenis, quae regradatione & deiectione constabant adversus Episcopos & ceteros clericos per vitium ordinatos, aut haeretica communione infectos: in quo status ecclesiasticus laedebatur; atque ideo non ab Episcopis singulis, sed a synodis provinciarum, & saepissime a summo Pontifice venia illa concedebatur. Huius veniae exemplum a synodis indultae exstat apud Athanasium (18): qui quidem interrogatus a Rufiniano Episcopo de clericis, quos tempore Constantii Imperatoris Ariana communione constabat esse pollutos, respondet variis synodis habitis in Graecia, in Gallia, Hispania, & ceteris provinciis huic malo consultum, eo temperamento adhibito, ut auctoribus impietatis venia daretur, si poeniterent, a clero tamen exciderent: iis autem, qui per vim ad eam communionem adacti essent, venia plena daretur, ita, ut locum suum in clero retinerent: ἔδοξε δίδοσθαι μὲν συγγνώμην, ἔχειν δὲ καὶ τὸν τόπον τοῦ κλήρου, praesertim, quod eo consilio se id fecisse dicerent, ne forte, postquam repulsi essent, eorum Ecclesiae Arianis traderentur; exemplum secuti Aaronis, qui praevaricationi populi Israelitici in deserto consensit, ne populus Aegyptum repeteret. Haec autem a clericis illis gesta fuisse οἰκονομικῶς, scribit Athanasius.

V. Concessae vero a Romanis Pontificibus veniae plurima suppetunt exempla. Innocentius primus (quem Hilarius Episcopus monuerat, violatam esse intra Hispanias Ecclesiarum pacem, disciplinae rationem confusam, & multa contra canones patrum, contemto ordine, regulisque neglectis, in usurpatione Ecclesiarum fuisse commissa) adhibita distinctione totum negotium temperavit (19). Nam Episcoporum, qui in alienis Ecclesiis contra Nicaenos canones, omisso Metropolitano, erant ordinati, plenam discussionem in synodo provinciali haberi voluit; *ut, quia perperam facti erant, intelligerent, id, quod vitioso initio adepti erant, se diutius obtinere non posse*. Scilicet castigatam voluit esse improbam usurpationem, ne dissimulatio in deterius convalesceret, & ex consuetudine fieret regula. At vero eas ordinationes, quae pravae consuetudinis vitio contra formas canonum celebratae erant, neglectis scilicet conditionibus, quas in personis ordinandis canones requirunt, (nempe ne aut e foro, e militia, aut e curialibus aliqui statim adsciscantur ad sacerdotium) indiscussas relinquit, ne perturbationes Ecclesiis moveret. *Quorum factum*, inquit, *ita reprehendimus, ut propter numerum corrigendorum ea, quae quoquomodo facta sunt, in dubium non vocemus, sed Dei potius iudicio dimittamus*. Et mox: *Quae, si singula discutienda mandemus, non modicos motus aut scandala Hispaniensibus provinciis, quibus mederi cupimus, de studio emendationis inducemus. Idcirco remittenda potius haec*

(18) Athanasius in ep. ad Rufin.

(19) Innoc. epist. ad Episcopos synodi Toletanae c. 2. & 4. an. 406.

haec putamus. Eam tamen legem adiecit, *ut, si qui post haec adversus formas canonum vel ad ecclesiasticum ordinem vel ad ipsum sacerdotium venire tentaverint, una cum creatoribus suis ipso, in quo inventi fuerint, ordine & honore priventur*. Recte negotiorum species distinxit Innocentius. Eas ordinationes discuti voluit, quae nullae essent ob defectum potestatis; sed alias toleravit, quae vitiosae erant, quamvis non essent ipso iure nullae. Hodie diceremus, cum irregularibus dispensasse post ordinationem, ne scilicet Ecclesias Hispanienses perturbaret.

Ceterum ante ordinationes peractas nec Innocentius, nec aliquis ex antiquis Pontificibus indulsisset, ut ad sacerdotium promoveri posset vel laicus non ante adscriptus clero, vel bigamus, aut aliquis alius, cui a canonibus esset interdictum. Vnde Caelestinus Appulorum petitionem, qui hoc se ab eo impetraturos sperabant, graviter repulit (20). *Quae enim a nobis*, inquit, *res digna servabitur, si decretalium norma constitutorum pro aliquorum libitu, licentia populis permissa, frangatur?*

VI. Qui ab Ecclesia catholica ad haeresim Bonosi transierant, & ab eo ordinationem susceperant, in suis ordinibus suscipiendos non esse, ex synodi Nicaenae canonibus egregie disputat Innocentius in epistola ad Episcopos Macedoniae (21). Attamen ex eorum Episcoporum sententia, ne ordinati cum Bonoso remanerent, pro remedio ac necessitate temporis ad clerum admittendos statuit; *Priora ergo dimittenda dico Dei iudicio, de reliquo maxima sollicitudine praecavendum*. Exemplum huius clementiae praebuerat synodus Nicaena, quae canone octavo Catharis sive Novatianis ad Ecclesiam redeuntibus indulserat, ut accepta manus impositione manerent in clero. Quod tamen ad ceteros haereticos promiscue trahi non debere, graviter monet Innocentius. Attamen servanda est Augustini regula, qui docet (22), *in huiusmodi caussis, ubi per graves dissensionum scissuras non huius aut illius hominis est periculum, sed populorum strages iacent, detrahendum esse aliquid severitati, ut maioribus malis sanandis caritas sincera subveniat*. Clericos quidem aut Episcopos ab haeresi redeuntes, in suo gradu non esse suscipiendos ait, nisi illud, quod fieri non debet, *pacis ipsius compensatione sanaretur*. Vt ramus praecisus quum arbori inseritur, necesse est arborem leviter laedi, *ita ergo & isti, quum ad radicem catholicam veniunt, nec eis, quamvis post erroris sui poenitentiam, honor clericatus aut episcopatus aufertur, fit quidem aliquid tamquam in cortice arboris matris contra integritatem severitatis. Verumtamen, quia neque, qui plantat, est aliquid, neque, qui*

(20) Caelest. in Decretis cap. 20. & apud Grat. c. *Nulli* dist. 38.

(21) Innoc. in Decr. c. 55. & 56.

(22) August. ep. 50. ad Bonif.

qui rigat, ad Dei misericordiam precibus fusis, coalescente insitorum pace ramorum, caritas cooperit multitudinem peccatorum.

VII. His testimoniis adiiciendus est Concilii Africani locus, quo duo praecipua capita demonstrantur, & Apostolicae sedis auctoritas in his remissionibus gravioris momenti, & necessitas publicae utilitatis, ut venia illa indulgeri posset. Concilio transmarino, id est, Italico, seu Capuano, vetitum fuerat, ne haeretici poenitentes locum suum in Ecclesia retinerent. Ideo speciali decreto opus fuit, ut Donatistae sine iniuria universalis Ecclesiae ab Africanis recipi possent in clero, ita, ut synodi Carthaginiensis consensum sedis Apostolicae auctoritate firmari necesse fuerit. Quod ad illius sedis dignitatem demonstrandam, ut dixi, & in temperandis canonibus potestatem est locupletissimum testimonium. Haec sunt verba Concilii Carthaginiensis (23). *Placuit, ut litterae mittantur ad fratres & coëpiscopos nostros, & maxime ad sedem Apostolicam, in qua praesidet memoratus venerabilis frater & collega noster Anastasius, quo noverit* (scilicet Romanus Pontifex) *habere Africam magnam necessitatem, propter Ecclesiae pacem & utilitatem, ut & ipsi Donatistae, quicunque clerici correcto consilio ad catholicam unitatem transire voluerint, in suis honoribus suscipiantur.* Quod a se peti aiunt, non, ut Concilium, quod in transmarinis partibus de hac re factum est, dissolvatur, sed, ut illud maneat circa eos, qui sic transire ad catholicam volunt, *ut nulla per eos unitatis compensatio procuretur*; illi vero tantum in honoribus suscipiantur, per quos catholicae unitati consuletur. Vnde colligitur aperte, Africanos in gratiam unius tantum personae solvi Concilii prohibitionem noluisse, nisi adesset *compensatio* publicae utilitatis, id est, unitatis ecclesiasticae, quam correctione sua omnino perficerent, vel manifeste iuvarent. Illam veniae concedendae caussam compensationem unitatis vocat Carthaginiense Concilium, eadem voce, qua usus est Augustinus in loco laudato §. superiori.

VIII. Dispensatio huius generis, quae temperato canonum summo iure concordiae publicae consulit, commendatur a sancto Cyrillo Alexandrino iis locis, quos Ivo (24) & Gratianus retulerunt, sed quorum verus sensus nondum est satis accurate expensus. Ioannes Antiochenus Patriarcha, fautor Nestorii potius quam eius haereseos, magnas turbas excitavit in Concilio Ephesino; cuius sententia a communione Ecclesiae exclusus est, & ab omni sacerdotali functione suspensus. Tandem iussu Theodosii Imperatoris damnationi Nestorii subscripsit, & a Cyrillo in communionem susceptus est. Quidam vero in Ecclesia Antiochena, qui Nestorio faverant, Ioannis communionem non deferuerunt post pacem cum Cyrillo constitutam, nec etiam a Ioanne ad eiurandam conceptis verbis haeresim Nestorii adacti sunt: a quo

(23) Conc. Afric. cap. 35.

(24) Ivo in praefatione Decreti.

a quo Ioannes consulto abstinuerat, ut paci Ecclesiae consuleret & suspectorum famae, non vero, ut detrimentum aliquod verae fidei inferret. Qua de re certiorem fecit Cyrillum per Diaconos suos Cassium & Ammonium; quibus dedit in mandatis, ut modum aperirent, quem secutus fuerat in moderando & dispensando negotio ad Ecclesiarum utilitatem: quod ille οἰκονομίαν appellat (25). Ioannis consilium Maximo Antiocheno Diacono displicuit; ideoque a Patriarchae sui communione sibi abstinendum esse duxit. Cyrillus monet Maximum, ut inquirat, an illi, qui nuper Nestorio favebant, eamdem sententiam aperte profiteantur, (quo casu repudianda erit eorum communio) an vero cum ceteris Christianis conveniant, & factis ipsis erroris sui poenitentiam testentur, etsi palam fateri illos pudeat. Quo casu & Ioannis & resipiscentium communionem amplectendam docet, *dispensationis caussa*, οἰκονομίας ἕνεκα μὴ ἀπεμβολογούμενοι. *Res enim*, inquit, (26) *multa dispensatione indiget*. Quare dispensatio illa, cuius meminit Cyrillus, ad resarciendam pacem ecclesiasticam pertinet, non ad utilitatem privatam.

IX. Profertur alter Cyrilli locus ex epistola ad Gennadium; cuius species nondum est satis perspecta, quum nec verba ipsa sanam interpretationem receperint apud Ivonem (27). AEliae, (28), id est, Hierosolymorum Episcopus quartum quidem dignitatis locum canone septimo Nicaenae synodi obtinuerat; sed ius metropoliticum in Palaestinam Episcopo Caesareae servatum fuerat. Iuvenalis Hierosolymorum Episcopus ius patriarchicum in tres Palaestinas ab Ecclesia Antiochena distrahendas tentavit Ephesinae synodi iudicio suae sedi arrogare; sed repulsam passus est (29). Theodosii tamen rescripto Palaestinarum, Phoeniciae & Arabiae administratio illi concredita est; ut patet ex Concilio Chalcedonensi, cuius decreto concordia Patriarchae Antiocheni & Hierosolymitani firmata est. Proclus Constantinopolitanus Episcopus & Cyrillus Alexandrinus rescripto Theodosii consensum suum praebuerant, & Hierosolymorum Episcopum in communionem suam sub Archiepiscopi nomine & Palaestinarum administratoris suce-

(25) Ioan. in epist. ad Cyrillum, edita nuper e MS. Codice regio: ἔφασαν δὲ οἱ αὐτοὶ ἀλκιβιάδαι διάκονοι τὸν τρόπον τῆς οἰκονομίας.

(26) Cyrillus in epist. ad Maximum: οἰκονομίας γὰρ δεῖται τὸ πρᾶγμα πολλῆς.

(27) Apud Ivonem in praefatione *Heliensium Egumenus* dicitur, qui reddi debuit, *Aeliensium Praefectus* seu *Episcopus*.

(28) Αἰλίων πόλις dicitur civitas Hierosolymorum in Constitutione Marciani, quae exstat in 3. parte Conc. Chalced.

(29) Leo epist. 66. *Sicut etiam in Ephesina synodo, quae impium Nestorium cum dogmate suo perculit, Iuvenalis Episcopus ad obtinendum Palaestinae provinciae principatum credidit se posse sufficere & insolentes ausus per commentitia scripta firmare. Quod sanctae memoriae Cyrillus Alexandrinus Episcopus merito perhorrescens, scriptis suis mihi, quid praedicti cupiditas ausa esset, indicavit, & sollicita prece multum poposcit, ut nulla illicitis conatibus praeberetur assensio.*

fceperant. Hoc graviffime tulit Gennadius Presbyter & Archimandrita, ob violatum canonem feptimum Nicaenum; ideoque a Procli communione abftinebat. Sed Cyrillus prudenter docet (30), faepe deflectendum (1) a tenore regularum *difpenfationis cauffa*, &, ut evenire folet periclitantibus in mari, qui iacturam faciunt aliquarum mercium, ut reliquae ferventur, (2) aliqua diffimulanda, ubi fummum ius locum habere non poteft, ne omnium rerum difpendium fubfequatur. Nullum ius Aeliae Epifcopo in Palaeftinas ex canonibus competere, fed effraeni eius defiderio hoc indultum. Quare repudiandam non effe Procli communionem, *quia difpenfationis modus nulli fapientium difplicuit*. Prudentiae huius οἰκονομικῆς ufum a fynodo Ephefina ufurpatum, oftendit idem Cyrillus in epiftola ad Proclum Conftantinopolitanum. Etenim poft recitatas in Concilio excerptas e libris Theodori Mopfuefteni Epifcopi olim fato functi fententias, e quibus virus fuum Neftorius haufferat, impietatem quidem haereticam damnavit fynodus, eofque, qui fimilia faperent; fed a nomine Theodori damnando temperavit οἰκονομικῶς, ne plerique viri eius auctoritate moti, in alia omnia abriperentur & ab Ecclefia potius, quam Theodoriani nominis communione recederent. *His vero condemnatis*, inquit, *qui fic fapiunt, nullam viri* (Theodori) *memoriam fecit* (fynodus) *difpenfative, nec ipfum nominatim anathemati fubiecit propter difpenfationem, ne quidam, ad exiftimationem viri refpicientes, fefe ipfos ab Ecclefiis fepararent. Difpenfatio vero in his optima res eft & fapiens. Si enim adhuc in vivis effet, & Neftorii blafphemiarum fautor, aut fuffragari vellet iis, quae fcripfit ipfe, anathema etiam in propria perfona fubiiffet*. Unde colligit Cyrillus, cavendum effe, ne, fi Principes, aliquorum Orientalium, qui Conftantinopolim accefferant, libellis interpellati, edicto fuo Theodori memoriam damnatum eant, tumultus inde occafio nafcatur in Oriente (31): cuius periculum imminere fcripferat Ioannes Antiochenus, plurimofque Theodori memoriam profcribi nullo modo pafluros. Quae fervidis illis affertoribus fidei Cyrillus denuntiari cupit, ut a diffenfionibus excitandis fpecie pietatis tandem abftineant. (3) *Poteft enim etiam iis, qui haec petierunt, difpen-*

(30) Cyrill. in epift. ad Gennadium: τὸν τῆς Αἰλιέων ἐπίσκοπον, οἱ τῆς ἐκκλησίας θεσμοὶ τῷ Παλαιστίνης ἡγουμένῳ ὑποκεῖσθαι ἐθέλουσιν. (?) ... ἡγεμένον ἐκ ἰσασιν.

(1) Αἱ οἰκονομίαι τῶν πραγμάτων ἔσθ' ὅτε παραβιάζονται βραχὺ τοῦ δέοντος· ἔξω φέρεσθαι τινάς: ἵνα τὰ μείζω κερδάνωσιν.

(2) Οὕτως καὶ ἡμεῖς ἐν τοῖς πράγμασιν ὅταν μὴ ἔχῃ τὸ λίαν ἀκριβὲς ἀποσώζειν, παρορῶμεν τινά, ἵνα μὴ τὴν παντὸς πάθωμεν ζημίαν.

(31) Cyrillus in epift. ad Proclum CP. κατακρίνασα δὲ τοὺς οὕτω φρονοῦντας, οἰκονομικῶς οὐκ ἐμνημόνευσε τοῦ ἀνδρὸς οὐδὲ αὐτὸν ὑπέθηκεν ὀνόματι τῷ ἀναθεματισμῷ δι' οἰκονομίαν. ἵνα μή τινες τῇ ὑπολήψει τοῦ ἀνδρὸς προσεσχηκότες ἀποβάλωσιν ἑαυτοὺς τῶν ἐκκλησιῶν· ἡ δὲ ἐν τούτοις οἰκονομία ἄριστον τὸ χρῆμα καὶ σοφόν.

(3) Δυνατὸν γὰρ καὶ τοῖς ταῦτα αἰτήσασι τὴν οἰκονομίαν ἀφηγήσασθαι τοῦ πράγματος, πεῖσαί τε αὐτοὺς ἠρεμεῖν ἑλέσθαι μᾶλλον, καὶ μὴ σκανδάλου πρόφασιν ταῖς ἐκκλησίαις γενέσθαι.

dispensatio rei enarrari, ut quiescere malint, quam Ecclesiis scandali occasionem praebere.

Hanc οἰκονομίας rationem ad ipsius quoque dogmatis professionem trahebat Gregorius Nazianzenus (32). Etenim eos, qui palam & aperte Spiritus sancti divinitatem contra Macedonianos profitebantur, si cum aequis hominibus & bene sentientibus agerent, generosos esse ait: si autem cum infirmis, qui huius veritatis nondum sunt capaces, sermonem habeant, non esse οἰκονομικούς, id est, providos dispensatores, docet: εἰ μὲν εὐγνώμοσιν, ὑψηλοί, εἰ δὲ ταπεινοῖς, οὐκ οἰκονομικοί. Quod ante damnationem huius haereseos a synodo Constantinopolitana decretam, a sapientissimo viro scriptum fuit, quemadmodum etiam, quod in eamdem sententiam in eodem argumento scripsit alibi (33): βέλτιον ἐν οἰκονομηθῆναι τὴν ἀλήθειαν, μικρὸν εἰξάντων ἡμῶν, ὥσπερ νέφει τινὶ τῷ καιρῷ, ἢ καταλυθῆναι τῷ φανερῷ τοῦ κηρύγματος. *Praestat enim veritatem dispensatione quadam conservari, ut nubi sic tempori nobis tantisper cedentibus, quam eam aperte praedicando irritam facere.* Similis tamen dispensatio feliciter non cessit Honorio Pontifici in caussa Monothelitarum; licet hodie in quaestione de auxiliis gratiae prudentissime a summis Pontificibus in usum inducta fuerit.

X. Sed, quam Cyrillus dispensationis aequitatem ceteris commendabat, suscipere renuit in caussa Ioannis Chrysostomi, qui pulsus erat episcopatus dignitate a Theophilo Alexandrino, & a synodo habita in suburbio Constantinopoleos. Hanc deiectionem repudiavit Occidentalis Ecclesia; &, quia mortui nomen in diptycha Ecclesiae non restituebant Orientales, suam illis communionem denegavit. Tandem Atticus Episcopus Constantinopolitanus seditione populi coactus est, de sententia Imperatoris, Ioannis nomen inter ceteros Episcopos vita functos recitare. Quod factum suum Cyrillo probare conatur, eo scilicet, quod totius orbis pacem haec dispensatio restitueret, iustitiae utilitatem praeponendo (34). *Et cogitationibus nostris*, inquit, *ad populi concordiam inclinati*, (4) *canonibus quidem patrum detrimentum nullum afferimus; exactae autem verborum observationi universi orbis pacem praeferimus. Non ignoro quidem, & B. Paullum, quum ecclesiasticas ederet constitutiones, sapienter occasionibus provida dispensatione usum esse.* Cyrillus rescripsit commoto animo copiosam satis epistolam, qua inter cetera docet, dispensationem tunc esse laudandam, quum rebus, quae utiles sunt & commodae, detrimentum non affert.

(32) Greg. Naz. hom. 144.

(33) Idem ep. XX.

(34) Atticus epist. ad Cyrillum: οὐ δικαίῳ τὸ λυσιτελὲς προτιμήσαντες.

(4) Κανόσι μὲν τοῖς τῶν πατέρων μὴ λυμηνάμενοι, τῆς δὲ ἀκριβοῦς λεπτολογίας τὴν τῆς οἰκουμένης εἰρήνην προστεθεικότες. οἴδαμεν καὶ τὸν μακάριον Παῦλον ἐν τῷ θεσμοθετεῖν ταῖς ἐκκλησίαις σοφῶς ταῖς ὑποθέσεσι οἰκονομήσαντα.

fert (35). Paullum omnibus omnia factum, non ut partem perderet, & ceteros lucrifaceret, sed ut omnes lucraretur. Equidem regula Cyrilli optima est, quum ex Augustino habeamus, caritatem non esse laedendam dispensationibus, sed potius fovendam. Ceterum in regulae usu errabat; praecipue, quum nullam rationem haberet communionis Occidentalium, quae hoc pacto redintegrabatur. De iis enim loquitur his verbis, quae non satis accurate versa sunt (36): *Ne igitur contra teipsum*, inquit ille ad Atticum, *celebres eos, qui adversandi studio dissidium fecerunt, neque unquam iustum iudicium de illo* (id est, Ioanne) *latum susceperunt*. De Romanis & Occidentalibus loquitur, ut antea dixi; quorum pacem deinde promeruit, adnitentibus maxime Africanis. De hac enim contentione intelligenda sunt Concilii Carthaginiensis verba (37): *Placuit etiam, ut de dissensione Romanae atque Alexandrinae Ecclesiae ad sanctum Papam Innocentium scribatur, quo utraque Ecclesia intra se pacem, quam praecipit Dominus, teneat*. Eamdem namque tollendi dissidii & restituendae pacis temporibus Cyrilli Alexandrini curam gessit, quam testata fuerat Africana Ecclesia superiori canone in gratiam Teophili eius decessoris.

XI. (*) Porro, quod exemplo Gregorii Nazianzeni prudentiam istam

(35) Cyrillus in epist. ad Atticum: ἔργον δὲ ὄντως οἰκονομίας ἐστὶ τὸ δοκεῖν ἔσθ' ὅτε βραχύ τι τοῦ πρέποντος ἐξίστασθαι λόγου, μετὰ τὴν ἐν τοῖς χρησίμοις παραιτεῖσθαι ζημίαν.

(36) Idem Cyrillus: μὴ τοίνυν κατηγόρει σαυτοῦ τοὺς ἀπὸ φιλονείκου γνώμης μεμερισμένους, καὶ μὴ καταδεχομένους ποτὲ τὸ ἐπ' ἐκείνῳ δίκαιον κρίμα.

(37) Collect. Afric. cap. 101.

(*) Quum in §. IX. huius capitis illustrissimus Archiepiscopus adnotaverit, solitos olim Episcopos remittere aliquid ex summo iure, etiam in controversiis de fide, sed dispensationem illam male cessisse Honorio Pontifici Romano in caussa Monothelitarum, visum est, heic edere fragmentum uberioris scriptionis, quam meditabatur, ut explicaret morem veterum in tolerandis quibusdam vocibus in controversiis fidei, ne dissidium aut schisma in Ecclesiam inveheretur ex nimia severitate. Sane fragmentum illud (id est, paragraphus XI. qui incipit: *Porro, quod exemplo Gregorii Nazianzeni*) magni momenti est & auro contra aestimandum, praesertim, quum eius ope viris eruditis aperiatur via ad investigandum, quomodo se gesserint veteris Ecclesiae Pontifices in contentionibus de fide, quae recenter emergunt. Illud dolendum, quod mire eruditionis viro non licuit absolvere susceptum opus. Nam si diutius in vita fuisset, fragmentum illud, quod ab initio destinatum erat, ut adderetur in his dissertationibus, fortassis transcripsisset in epistola, quam scribere destinaverat ad Cl. V. Philippum Labbeum; de qua dictum est in libro de vita eius. Sed tu, Lector, has sacrosanctas reliquias venerare; & meae quoque diligentiae aliquam gratiam habeto, qui, ne perirent, effeci.

Vide Marcam in dissertatione de epistola Vigilii PP. §. 6. & 8.

Paucis te praeterea velim, mi lector. Observatum est ab illustrissimo viro, canonum severitatem interdum inflexam & a regulis discessum pacis caussa, in quam rem attulit praeclara veterum testimonia. Quibus addere visum est insignem locum ex epistola Symmachi Papae ad Avitum Viennensem, quae nuper edita est a clariss. viro Domno Luca Dacherio monacho Benedictino in quinto tomo Spicilegii *. Rescripserat Symmachus ad Aeonium

iſtam aliquando porrigi ad controverſias fidei, veluti per tranſennam diximus, huiuſque οἰκονομίας uſum male ceſſiſſe Honorio in cauſſa Monothelitarum, nunc uberiori ſermone ob materiei difficultatem atque dignitatem nobis explicandum eſt. Ac primum quidem praeſcribendi ſunt fines, intra quos iſtaec prudentia coërceri debeat iuxta veterum regulam, ne praetextu diſpenſationis vera fides labefactetur (37). Deinde agemus de Honorii facto; docebimuſque, qua in re peccaverit utendo hac οἰκονομίᾳ in cauſſa fidei, quae fuerit canonica eius damnationis in ſynodo ſexta decretae cauſſa, quum revera haereſim Monothelitarum profeſſus non fuerit.

Ac de primo capite nihil poteſt dici accuratius, quam quod Ioannes Veccus Patriarcha CP. in oratione prima de unione Eccleſiarum adnotavit ex Athanaſio, Baſilio, Gregorio Nazianzeno & Maximo,

nium Epiſcopum Arelatenſem de controverſia, quae erat inter Epiſcopos provinciarum Viennenſis & Arelatenſis circa ordinationes Epiſcoporum vicinarum civitatum, ſervandam eſſe antiquitatem, nec habendam rationem novae conſtitutionis ab Anaſtaſio Papa editae, quae provinciam confundebat. Aegre tulit Avitus hanc iniuriam ſedi ſuae, ut putabat, illatam. Ergo ad Symmachum ſcribens expoſtulat cum eo, quod violatam ab Anaſtaſio Eccleſiae conſuetudinem dixerit, & ſpreta praedeceſſorum eius ſtatuta in confuſione provinciae. Reſcribit Symmachus, gaviſurum ſe, ſi ab Avito probatum fuerit, nihil ab Anaſtaſio contra canones actum, ſed tantum praeter regulam, temperato videlicet iure; *Quia, quod fit praeter regulam*, inquit, *modo ſit ex iuſta cauſſa, non infringit regulam, quam ſola pervicacia & antiquitatis contemtus laedit. Nam, quamvis a patribus ſtatuta diligenti obſervatione & obſervanti diligentia ſint cuſtodienda, nihilominus propter aliquod bonum de rigore legis aliquid relaxatur; quod & ipſa lex caviſſet, ſi praevidiſſet. Et ſaepe crudele eſſet inſiſtere legi, quum obſervantia eius eſſe praeiudicabilis Eccleſiae videbitur*. Alterum diſpenſationis & *condeſcendentiae*, ut vocat, exemplum nobis ſuppeditat Innocentius II. in epiſtola ad Hugonem Archiepiſcopum Rotomagenſem, quae edita eſt in tomo ſecundo Spicilegii. Archiepiſcopus ille fidei & obedientiae profeſſionem in Ducatu Normanniae exigebat ab Abbatibus contra vetuſtam conſuetudinem. Quod adeo aegre ferebat Henricus II. Rex Angliae & Dux Normanniae, ut vel ob hoc ipſum ad Innocentium ſcribens minitatus aperte ſit divortium ab Apoſtolica ſede, niſi Archiepiſcopi illius praeſumtio reprimeretur. Nitebatur ille vetuſtis canonibus, qui volunt, Abbates eſſe in poteſtate Epiſcoporum, & decreto Concilii Remenſis paullo ante celebrati. Dandum tamen aliquid tempori, cenſuit Innocentius ad Hugonem ſcribens: *Quod profecto quamvis iuſtum fuerit*, inquit, *& a nobis in Concilio Remenſi mandatum, pro eius caritate a rigore iuſtitiae aliquando condeſcendere debemus, & pro tempore ipſius voluntati aſſenſum praebere*. Sed praetermittendus non eſt inſignis locus ex epiſtola Hildeberti Cenomanenſis Epiſcopi, quae edita eſt in tomo quarto eiuſdem Spicilegii pag. 250. & a nobis emendata ad fidem vetuſti codicis: *Multa ex loco, multa ex tempore, multa ex perſonis differentius fiunt. Rector Eccleſiae nonnunquam aut diſſimulabit, aut faciet, quae accuſat. Quum viderit malum ſchiſmatis imminere, canonum ſcita mutabit. Debet ceſſare cenſura, quum diſſolvitur unitas, caritas laeditur, pax vacillat*. Haec admonere alicuius, opinor, momenti erat.

(37) Vita P. de Marca cap. 70.

mo (37), *quae ex vocibus nascuntur differentias negligendas, dummodo secundum sententiam uno consensu fratres concordant*: τας ἐν λεξεσι παρορασθαι διαφορας, ὁπηνικα εις κατα την ἐπι τῃ ἐννοιᾳ ὁμοφροσυνην συμβαινειν τους ἀδελφους.

Primum istius prudentiae exemplum petitur ex beati Athanasii facto (39): qui, diffidentibus inter se orthodoxis super trium hypostaseon professione, istis eas reiicientibus, quum verba illa non reperirentur in Scripturis sacris, proindeque suspecta videri possent, aliis vero illas amplectentibus, hortatus est contendentes, ut in Nicaenae fidei confessione constanter perseverarent. Deinde exquisita diffidentium partium sententia, postquam comperit, eos, qui unam hypostasim profitebantur, naturam & substantiam Deitatis una intelligere, qui vero tres hypostases admittebant, non Arianorum more diversae substantiae personas docerent, aut, ut ceteri haeretici sub istis vocibus tria principia aut tres deos constituerent, sed, quo his verbis patefacerent, se in Trinitatem ita credere, ut in Dei unius natura Pater, Filius & Spiritus Sanctus vere subsisterent. Quare, quum alienos esse ab haeresi utrosque comperisset, liberam illis unius hypostaseos vel trium hypostaseon profitendarum facultatem concedi debere censuit, reiectis illis, qui sanam interpretationem verbis illis non adhibebant (40), συμβουλευσατε τοις ὀρθως ἑρμηνευουσι τε και φρονουσι μηδεν πλεον ἀλληλοις ἀνακρινειν, μηδε λογομαχειν ἐπ' οὐδεν χρησιμον, μητε ταις τοιαυταις λεξεσι διαμαχεσθαι, ἀλλα τῳ φρονηματι της εὐσεβειας συμφωνειν. Eos vero, qui spreta omni interpretatione de voculis rixari pergunt, vocat φθονουντας τῃ εἰρηνῃ, και ἀγαπωντας τα σχισματα.

Profert Veccus statim testimonium Gregorii Nazianzeni (41), qui summis laudibus effert hanc Athanasii prudentiam. Ε'χθειαζει, inquit Veccus de Gregorio, το ἐργον οἰκονομιας. Sane ipse Gregorius huic voci, in hoc facto, originem dedisse videtur. Quippe de Athanasio ait, eum hanc concordiae rationem inivisse, ut μεγαν των ψυχων οἰκονομον.

Ipse quoque Gregorius cum illis de voce Dei pugnandum non esse scripsit, qui ob inscitiam eam non tribuebant Spiritui sancto, dummodo vim & potentiam divinitatis illi tribuerent: δοτε την δυναμιν της θεοτητος, και δωσομεν ἡμεις της φωνης συγχωρησιν. Idem Gregorius laudat Basilii in eadem quaestione prudentiam: προσεπαινει της οἰκονομιας τοῤῥητον, inquit Veccus. Basilius itaque Spiritus Sancti divinitatem sic asserebat, ut Deitatis voce non uteretur, την κυριαν φωνην ὑπερεπηδησε: gratiae tamen loco a propugnatoribus verae fidei petens, τῃ οἰκονομιᾳ μη δυσχεραινειν, ne dum unam voculam mordicus retinere conarentur, propter inexplebilem cupiditatem omnia perderent; convulsa nimirum turbulento tempore ac destructa pietate. Αὐτοις μεν γαρ οὐδεμιαν εἰναι ζημιαν ὑπαλ-

(38) Tom. 1. Graeciae orthodoxae pagin. 76.

(39) Ibid. pag. 76.

(40) Ibid. pag. 79. Athanas. in tomo ad Antiochenos.

(41) Ibid. pag. 80.

ὑπαλλαττομενων μικρον των λεξεων, και φωναις ἀλλαις το ἰσον διδασκομενοις: *Ipsos enim nihil ex eo incommodi ac detrimenti accepturos, si vocabula paullulum immutarentur, modo aliis verbis eadem docerentur.*

Maximus ad Pyrrhum Presbyterum ait saepe numero patres voces concedere, sed retinere sententias (42); quod non in syllabis, sed in sententiis & rebus, salutis nostrae mysterium exsistat. Illud enim faciebant pacis curam gerentes, hoc animos veritate confirmantes. Ὁτι μη ἐν συλλαβαις, ἀλλα νοημασι τε και πραγμασι το της σωτηριας ἡμων ὑπαρχει μυστηριον. Το μεν γαρ ἐποιουν εἰρηνης φροντιζοντες, το δε ψυχας ἀληθειᾳ στηριζοντες.

Basilius Ecclesiae temporibus suis labefactatae statum redintegrari non posse scribit circa motam de divinitate Spiritus sancti controversiam, nisi συμπαθεια προς τους ἀσθενουντας: (43): quam in eo constituit, ut illi ad communionem admittantur, qui fidem Nicaeae sancitam recipiunt, & Spiritum Sanctum creaturam esse negant, licet Dei verbum aperte non usurpent. Retenta enim communione, futurum frequenti collatione & minime contentiosa disceptatione, ut, si quid etiam est, quo ad ampliorem evidentiam addito opus sit, id Dominus praestiturus sit.

Egregiam in universum regulam praescribit Gregorius Nazianzenus in oratione de pace (44): *Nec segniorem quemquam esse debere, quam par sit, nec ferventiorem, ita, ut vel ob levitatem ad omnes se aggreget, vel ob temeritatem & insolentiam ab omnibus se removeat: aeque enim & iners segnities est & mobilitas atque inconstantia a societate & communione aliena. Verum, ubi aperte se prodit impietas, tum vero nobis faciendum esse, ut adversus ignem & ferrum & tempora & Principes ac denique prius adversus omnia cominus feramur, quam ut mali fermenti participes efficiamur ac male affectis assentiamur: nec quidquam perinde metuendum est, quam ne quid magis quam Deum metuamus, ac propterea fidei & veritatis, quum veritati serviamus, doctrinam perfide deseramus. At cum suspicio sola animum nostrum male habet, timorque nullis certis argumentis innixus, tum vero lenitatem potius quam celeritatem, & indulgentem demissionem potius quam arrogantiam & contumaciam adhibere convenit; multoque melius & conducibilius est, ut in communi corpore manentes mutuo nos ipsos, tamquam alii aliorum membra, corrigamus atque corrigamur, quam ut praeiudicio per secessionem facto, & auctoritate per separationem amissa, ex edicto postea, velut tyranni ac non fratres, correctionem imperemus.* βελτιον το ταχους, ἡ μακροθυμια, και της αὐθαδειας ἡ συγκαταβασις· και πολλῳ κρειττον και λυσιτελεστερον, ἐν τῳ κοινῳ σωματι μενοντας, καταρτιζειν ἀλληλους ὡς ἀλληλων μελη, και καταρτιζεσθαι, ἡ προκαταγνοντας δια της

(42) Ibid. pag. 86.
(43) Ibid. pag. 86.
(44) Greg. Nazianz. orat. 1. de pace.

τῆς ἀποστασίας, καὶ τὸ ἀξιόπιστον, τὸν χωρισμὸν λύσαντας, ἔπειτα ἐξ ἐπιτάγματος, ὥσπερ τυράννους, ἀλλ' οὐκ ἀδελφοὺς, νομοθετεῖν τὴν διόρθωσιν.

Addendus locus alter Gregorii ex oratione tertia de pace (45): *Quaedam ne quaerenda quidem omnino sunt, quaedam mediocriter, quaedam contentiosis hominibus concedenda & relinquenda, quoquo tandem modo se habeant, utpote nullum doctrinae nostrae detrimentum afferentia; quaedam fidei soli donanda, quaedam etiam ratiocinationibus &c.*

CAPUT XIV.

De dispensationibus Pontificum in primitiva Ecclesia, & earum progressu.

SYNOPSIS.

I. Summus Pontifex canones temperavit in Oriente. Damasus remisit vitium ordinationis Flaviani Antiocheni precibus Ioannis Chrysostomi & Theophili Alexandrini. Anatolius ordinatus a synodo Ephesina secunda, quae nulla erat, assensu Leonis I. episcopatum retinuit. Idem accidit Maximo Antiocheno contra canones ordinato; cui vitium illud Leo indulsit pacis studio. Simile vitium Stephani dissimulavit Simplicius Papa in gratiam Zenonis Imperatoris.

II. Frequentiora dispensationum pontificiarum exempla in Occidente. Leo in Africa tolerat laicorum ordinationes, sed bigamorum damnat. Hilarus veniam concessit Episcopis Hispanis ordinatis absque Metropolitani consensu contra canones Nicaenos.

III. Aliquando necessitate cogente, non personis singulis, sed omnibus, conceditur remissio canonum; ut statutum est a Gelasio in ordinationum intervallis.

IV. Aliquando etiam damnatis Episcopis restitutio indulta est a summis Pontificibus, ex clementia, de synodorum consensu. Quod probatur exemplis. Caussae Athanasii, Chrysostomi & Flaviani pertinent ad iura appellationum, non ad restitutionem ex benignitate indultam. In quo notatur Ivo.

V. Ex dictis patet, veniam infringendi canonis olim concessam non fuisse, sed tantum infracti. Quod obtinebat tempore Zachariae; qui negat, facultatem datam a decessore suo ducendae viduae avunculi, quia hoc est contra canones. Ea ratione petitionem Bonifacii de eligendo successore reiicit.

VI. Frequentior esse coepit dispensationum usus undecimo saeculo; sed nondum concedebantur, nisi utilitatis praetextu. Recte dividit Ivo praeceptiones; quarum aliae sunt immobiles, e iure divino; aliae mobiles, e iure canonico. In his, si detur compensatio boni publici, potest indulgeri dispensatio. Discussa praefatio Ivonis in aliis capitibus. Regula Ivonis, non reprehendendos Praelatos, qui aliqua tolerant non adversa fidei aut bonis moribus.

VII. Origo dispensationum, quae dantur in antecessum ex contumacia fidelium petenda, qui canonibus parere nolebant, ex Anselmo.

VIII. Regula Goffridi in his dispensationibus, ut non fiant studio lucri, sed pietate subveniendi infirmis. Dispensationes

(45) Ibid. pag. 87.

nes sine caussa reprobatae.

IX. Ob necessitatem vel communem utilitatem hae dispensationes concedi debent. Alioqui sunt dissipationes, ex Bernardo.

X. Gratianus sequitur eamdem sententiam. Iure Decretalium privatorum habita est ratio maior, quam olim; quibus dispensationes dantur, si inventur aliquo merito, quod usui Ecclesiae esse possit.

I. QVanta esset Romanae sedis auctoritas in temperanda canonum exsecutione, ex Innocentio & Concilio Africano demonstratum est capite superiori. Sed, quia suspicari posset aliquis, eo iure usum fuisse summum Pontificem in Occidentis Ecclesiis tantum, quae illius sollicitudini, nullo Patriarcha intermedio, parebant, docendum est aliquot exemplis, hanc eius auctoritatem ad Orientis quoque Ecclesias porrectam fuisse. Notissima est occasio dissidii, quo per aliquot annos concussa est Ecclesia Antiochena ob Flaviani ordinationem, quem Paullino superpositum fuisse potius, quam Meletio successisse, neglecta fide iureiurando data, conquerebantur Occidentales & Aegyptii, adeoque ab eius communione abstinebant; quamvis superstes fuisset Paullino & Evagrio Antiochenis Episcopis, & non tam potior, quam solus sedem illam obtineret. Attamen studio Ioannis Chrysostomi, postquam Theophilo Alexandrino benigniore Flavianus usus fuisset, utriusque opera Occidentalium communioni restitutus est, legatione ad Episcopum Romanum missa. Expendenda sunt autem verba Socratis (1); qui Theophilum a Pontifice Romano contendisse docet, ut *propter populi misericordiam* vitium ordinationis Flaviani *dissimularet:* quod perinde est, ac si dixisset, ob bonum unitatis veniam dandam vitiosae ordinationi; quam non a synodo Occidentalium, sed a Damaso Chrysostomus & Theophilus petiverunt; ut hinc quoque pateat, apicem auctoritatis in sola Romana sede, quoad dispensationes, tunc temporis viguisse.

Damnato per vim & tumultum Flaviano Constantinopolitano Episcopo in synodo Ephesina secunda a Dioscoro Alexandrino, Anatolius, qui pro negotiis Ecclesiae Alexandrinae Dioscori responsalem egerat Constantinopoli, urbis regiae Episcopus ordinatus est (2). Haec ordinatio celebrata in illo Ephesino latrocinio, cuius acta rescissa sunt, constare non poterat, si summo iure actum fuisset. Quare Anatolii communionem, utpote vitiose ordinati, Leo I. suscipere recusabat, donec Marciani Principis interventione canonum censuram mollivit, rectae fidei subscribente Anatolio, cui Constantinopolitanam sedem suo consensu Papa firmavit: *Nos enim*, inquit Leo in epistola ad Marcianum Augustum, *vestrae fidei & interventio-*

(1) Socrates lib. 5. cap. 15. Θεραπευθεὶς οὖν τὴν ὀργὴν Θεόφιλος, πέμψας τε Ἰσίδωρον πρεσβύτερον καταλλάσσει λυπούμενον Δάμασον, λυσιτελεῖν εἰπὼν δ' ὁμόνοιαν τῶν λαῶν, παριδεῖν τὸ φθάσαν φλαβιανοῦ πλημμέλημα.

(2) *Vide lib.* 5. *cap.* 16. §. 4.

tionis habentes intuitum, quum secundum suae consecrationis auctores eius initia titubarent, benigniores circa ipsum, quam iustiores esse voluimus, quo perturbationes omnes, quae operante diabolo fuerant excitatae, adhibitis remediis leniremus. Mox: *Satis sit praedicto, quod vestrae pietatis auxilio & mei favoris assensu episcopatum tantae urbis obtinuit.* Potestatis suae conscius non dubitat assensui suo & favori adscribere Anatolii confirmationem, qui alioqui secundum canones pelli debuerat.

Ea quoque dispensationis indulgendae auctoritate usus est in caussa Maximi Antiocheni Episcopi; qui in locum Domni a Dioscoro damnati suffectus, ab Anatolio ordinatus erat. Huic ordinationi duo maxima vitia inerant. Vnum, quod Domnus ab impia synodo Ephesina damnatus esset. Alterum, quod ordinatio illa ὑπερόριος adversus Nicaenos canones, Apostolicos & Constantinopolitanos ab Anatolio peracta esset: cui tamen Leo connivere voluit ob pacis studium: *Neque sibi aestimet licuisse* (scilicet Anatolius) *quod Antiochenae Ecclesiae sine ullo exemplo, contra statuta canonum, Episcopum ordinare praesumsit; quod nos amore reparandae fidei & pacis studio retractare cessavimus.* Nisi Leo benigne se gessisset in Maximum, eius ordinationem retractare potuisset, ut ipse docet in hac epistola; quae ad Marcianum Augustum quum sit data, potestas Leonis indubitati iuris esse censenda est (3). Nec enim in re ad suam auctoritatem non pertinente, tantam παῤῥησίαν adhibuisset. Sed utendum non est coniecturis, ubi diserta habemus testimonia. Maximus a synodo Chalcedonensi eo solum nomine receptus est, quod Leo summus Pontifex eius ordinationem & communionem probasset. Etenim quum in cognitione, quae de Iba Edesseno habebatur, (qui iudicio synodi Berytensis absolutus, a Dioscoro Ephesi damnatus erat) iudices interlocuti essent, ut acta Ephesina relegerentur, Paschasinus & ceteri Legati Romanae sedis intercesserunt, eo, quod synodum illam in irritum Leo misisset praeter negotium Antiocheni Episcopi, cuius communionem deinde amplexus erat (4): *Si ergo & a beatissimo & Apostolico Romanae urbis Episcopo omnia, quae ibi gesta sunt, vana sunt habita, claret, quia & sanctissimus Episcopus Antiochenae civitatis extra haec est, quem post haec beatissimus Episcopus in propria communione suscepit.* Haec ultima verba desunt in textu Graeco; quae tamen a veteri interprete iuxta fidem codicum antiquorum retenta sunt. Quod patet ex sequenti Anatolii interlocutione, qui totam rem explicat: *Definimus, nihil horum valere, quae in illa, quae Synodus dicitur,* (nempe Ephesina) *sunt confecta, nisi illud circa sanctissimum Maximum magnae*

An-

(3) *Concil. Chalc. act. X.*
(4) Vide praefationem Baluzii in Concilium Chalcedon. cap. 52.

Antiochenae civitatis Episcopum: quoniam & sanctissimus Leo Romanus Archiepiscopus in communionem eum recipiens, praeesse eum Antiochenae iudicavit Ecclesiae; quam formam sequens & ipse approbavi, & praesens omne sanctum Concilium (5).

Illustre quoque exstat exemplum veniae canonum a Simplicio Papa concessae Stephano Antiocheno Episcopo in gratiam Zenonis Imperatoris, qui hoc a Pontifice enixe postulavit. Ordinatus fuerat Constantinopoli ab Acacio, quemadmodum ab Anatolio Maximus, quum a comprovincialibus ordinari debuisset; quemadmodum Flavianus Antiochenus ab Episcopis Orientalis Dioeceseos ordinatus fuisse dicitur in epistola synodica Concilii Constantinopolitani. Sed ad vitandos tumultus, Zeno Stephanum eligi & ordinari Constantinopoli iussit anno CCCCIX. ea conditione, ne simile aliquid in posterum tentaretur; qua de re certiorem fecit Simplicium, & eius consensu roborari petiit. Cui desiderio se facilem praebuit summus Pontifex, ut patet ex eius epistola ad Zenonem: *Unde*, inquit, *quae a vobis amore quietis sancte & religiose sunt ordinata, reprobare non possumus, ne status Antiochenae Ecclesiae sub nostra dubitatione videatur ambiguus.*

II. Frequentius Ecclesiis Occidentis Romana sedes consulebat, quam Orientalibus. Quippe suos Patriarchas istae colebant, qui canonum exsecutioni incumbebant in suis quique Dioecesibus, ut Romanus Pontifex de singulis Episcopis sollicitus non esset, sed de Patriarcharum ordinationibus, de quibus certior fiebat per litteras synodicas. Quare, misso Oriente, remeandum est ad Occidentem; ubi Leo I. hoc temperamentum adhibuit in dirimendis Africanorum illicitis ordinationibus, ut bigamos a sacerdotio pelleret, sed laicis studio populorum electis veniam tribueret. *Circumstant nos*, inquit (6), *hinc mansuetudo clementiae, hinc censura iustitiae. Et quia universae viae Domini misericordia & veritas, cogimur secundum sedis Apostolicae pietatem ita nostram temperare sententiam, ut trutinato pondere delictorum, quorum utique non una mensura est, quaedam definiamus utcumque toleranda, quaedam vero penitus amputanda.* Ita vero provectionibus laicorum connivet, ut vetet eas in posterum: *Quod enim nunc utcumque est veniale, inultum esse postmodum non poterit, si quisquam id, quod omnino interdicimus, usurpare praesumserit. Quia remissio peccati non dat licentiam delinquendi; neque, quod potuit aliqua ratione concedi, fas erit amplius impune committi.* Unde patet, mansuetudinem, clementiam, remissionem, & veniam delictorum a Leone dici, quod nos hodie irregularitatum dispensationem diceremus, & verbum *tolerandi* hac quoque notione usurpatum.

P 2 Hila-

(5) Ἐπειδήπερ ὁ ἁγιώτατος ἐπίσκοπος Ῥωμαίων Λέων, εἰς κοινωνίαν αὐτὸν δεξάμενος, ἄρχειν τῆς Ἀντιοχέων ἐκκλησίας ἐδικαίωσεν· ᾧτινι τύπῳ ἀκολουθῶν αὐτὸς συνῄνεσα, καὶ πᾶσα ἡ παροῦσα ἁγία σύνοδος.

(6) Leo I. ep. 91. ad Episc. Maurit.

Hilarus Pontifex hac indulgentia prosecutus est duos Episcopos Hispaniae ordinatos a Silvano Calagurritano; cuius praesumtionem coërceri petebat Ascanius Tarraconensis Metropolitanus, quod se inscio contra canones Episcopos illos instituisset. Factum vero Silvani excusabant honorati & possessores earum civitatum, quibus dati erant Episcopi. Disceptatio gravissima in synodo Romana peracta est, & *temporum necessitate perspecta*, id est, Gothorum omnia devastantium furore, *ad veniam pertinere, quod gestum est*, decrevit Hilarus (7); *ita, ut nihil deinceps contra praecepta beati Apostoli, nihil contra Nicaenorum canonum constituta tentetur*. Unde colligitur, non solum, quod contendimus, veniae ratione concedi solitas dispensationes, sed etiam eam esse vim necessitatis, ut ordinatio Episcopi sine Metropolitano celebrata, licet nullas vires habeat iuxta Concilii Nicaeni & Antiocheni canones, tamen eo casu convalescat.

III. Ea, quae dixi, personis ob pacem Ecclesiae indulta sunt. Aliquando vero exacta disciplina ad tempus remittebatur, ut rebus ipsis & statui ecclesiastico restituendo consuleretur. Qua ratione ductus Gelasius, quum fame & bello devastata esset Italia, ut ministrorum officia in ecclesiis repararet, promotionum ecclesiasticarum intervalla antiquis decretis praefixa ad tempus remisit; ita, ut monachis intra annum, & laicis intra decem & octo menses presbyterii gradum adipisci liceret. *Quod pro accidentis defectus remedio providetur*, inquit ille (8), *non adversus scita maiorum nova lege proponitur*. Id autem necessitate cogente aggressum se fuisse, ait, & necessaria rerum dispensatione constrictum: *Necessaria rerum dispensatione constringimur & Apostolicae sedis moderamine convenimur, sic canonum paternorum decreta librare & retro praesulum decessorumque nostrorum praecepta metiri, ut, quae praesentium necessitas temporum restaurandis Ecclesiis relaxanda deposcit, adhibita consideratione diligenti, quantum fieri potest, temperemus*. Et mox: *Priscis igitur pro sui reverentia manentibus constitutis, quae, ubi nulla rerum vel temporum perurget angustia, regulariter convenit custodire*. Heic Gelasius utitur eodem sensu dispensationis voce, quo *οἰκονομία* usurpatur apud Graecos.

IV. Aliquando etiam iudicio synodali deiectis Episcopis restitutio est clementer indulta a summis Pontificibus, ita tamen, ut synodorum consensus accesserit. Quod tribus exemplis illustrari potest: quorum unum in Italia, alterum in Gallia locum habuit, & tertium in Oriente. Misenum Episcopum honore & communione in synodo Romana privatum Gelasius in altera synodo Romana sacerdotali dignitati restituit anno quadringentesimo nonagesimo quinto. Rothadus Episcopus Suessionensis sede sua a synodo Gallicana deiectus est anno octingentesimo sexagesi-

(7) Hilar. epist. ad can. an. 465.

(8) Gelasius in epist. ad Episc. Lucaniae.

gesimo quinto. *Nostrum iudicium*, inquit Hincmarus (9), *per regulas exsecutum, sedes Apostolica non cassavit, sed Rothado, qui ad eam fecit confugium, humiliter poscenti solatii benignitatem impendit.* Scio quidem, a Nicolao primo rescissam synodi sententiam, a qua Rothadus appellaverat (10). Sed, quia Gallicani Episcopi in illo casu non esse locum appellationi contendebant, ideo Hincmarus clementiae Nicolai tribuit Rothadi restitutionem; cui Ecclesia Gallicana assensit, sub titulo restitutionis a Nicolao ex benignitate & venia indultae. Apud Orientalem Ecclesiam, qui motus a Photio excitati fuerint, docent & Nicolai epistolae & synodus octava, quae illum patriarchatu Constantinopolitano depulit, & perculit anathemate. Attamen, Ignatio functo, Photius toties damnatus sedem suam recepit suffragiis Orientalium Episcoporum, adnitente Basilio Imperatore. Sed illa restitutio integra esse non poterat, nisi a sede Apostolica probaretur. Quare Ioannes VIII. rogatus ab Imperatore, ut Ecclesiae paci consuleret, necessitati cedens, Leonis, Gelasii, Felicis & Concilii Africani auctoritate fretus, qui in rerum angustiis temperandas esse regulas docent., de consensu ceterorum Patriarcharum Photium anathemate liberavit, illique sedem retinere concessit, ea lege, ut coram synodo cogenda misericordiam peteret. De consensu, inquam, ceterorum Patriarcharum & Episcoporum Ioannes Photium solvit, ut videre est in epistola germana eiusdem Ioannis (11); quamquam in epistola a Photio corrupta hic consensus desit. Vnde occasionem sumsit auctor Breviarii octavae synodi hanc Photii restitutionem a Ioanne VIII. decretam convellendi, quia scilicet unum patriarchium damnatos a ceteris Patriarchis solvere non potest, ἐν πατριαρχεῖον λῦσαι οὐ δύναται. Immo vero neque per modum dispensationis hoc fieri posse concedit, quia ex Chrysostomo dispensationi locus non est, quum manifesta est praevaricatio. Ceterum a culpa Ioannem liberat Principis & ceterorum Patriarcharum totiusque synodi Orientalis consensus; quem datum fuisse, Ioannes suis litteris significat. Profert autem ad confirmationem sententiae suae exempla Athanasii, Chrysostomi & Flaviani; qui a synodis damnati quum fuissent, a sede Apostolica in integrum restituti sunt. Quibus exemplis quoque Photium a Ioanne restitutum scribit Ivo (12), quum de iure dispensationum loquitur. Sed ab iis referendis temperavi, quia restitutiones illae ad appellationum iura pertinent, & ad iudicatorum rescissionem, non autem ad restitutionem ex benignitate indultam, quemadmodum tria superiora, quae retuli, exempla.

V. Ceterum heic repetendum est, quod initio adnotavi, nullum edi posse testimonium, quo doceatur, a veteribus veniam infringendi canonis alicui collatam fuisse, sed tantum infracti. Ea scilicet canonum

(9) Hincm. c. 5. Opusc.
(10) *Vide lib. 7. cap. 24. §. 5.*
(11) Ioan. VIII. epist. ad Basilium.
(12) Ivo in praefat. Decret.

num & decretorum erat reverentia, ut ea violari a quoquam aequo animo Pontifices ferre non possent; quin potius statim canonica poena reos convictos plecterent, nisi necessitatis aut publicae utilitatis manifesta ratio aliud suaderet. Zacharias hac de re certiores nos reddit, qui rescripsit Bonifacio Moguntino conquerenti de indulta facultate a Gregorio III. ut quis viduam avunculi sui uxorem duceret (13): *Absit, ut hoc praedecessor noster ita credatur praecepisse. Nec enim ab hac Apostolica sede illa diriguntur, quae contraria esse patrum sive canonum institutis inveniantur*. Immo vero, quum idem Bonifacius enixe a Zacharia postularet, ut sibi liceret Episcopum successorem eligere, respondit iuxta mores antiquos (14): *De eo, quod tibi successorem constitui velle dixisti, ut te vivente in loco tuo eligatur Episcopus, hoc nulla ratione concedi patimur, quia contra omnem ecclesiasticam regulam vel instituta patrum esse monstratur*. Id autem *caritate cogente* homini de Ecclesia optime merito indulsit, ut ea hora, qua se migraturum e saeculo cognosceret, praesentibus cunctis sibi successorem designaret.

VI. Post saeculum undecimum frequentior esse coepit dispensationum usus, Ecclesiae statu ita ferente; qui variis bellorum motibus & novis decretis valde concessus erat. Attamen id superfuit ex antiqua disciplina, ut nihil indulgeretur, quin utilitate publica compensaretur, ut colligere licet ex praefatione Ivonis, quam Decreto suo praefixit. Ex ea regulas quasdam decerpere non alienum erit ab instituto, quia hodie etiam in quibusdam articulis usui esse possunt. Praeceptiones & prohibitiones alias immobiles esse docet, alias vero mobiles. Ac primi quidem generis sunt illae, *quas lex divina sanxit, quae observatae salutem conferunt, non observatae eamdem auferunt. Mobiles vero sunt, quas lex aeterna non sanxit, sed posteriorum diligentia ratione utilitatis invenit, non ad salutem principaliter obtinendam, sed ad eam tutius muniendam*. Quo in loco reponit canonicas institutiones. Mox addit: *In his, quibus observatis salus acquiritur, vel in quibus neglectis mors indubitata consequitur, nulla est admittenda dispensatio; sed ita sunt omnia mandata vel interdicta servanda, sicut sunt aeterna lege sancita. In his vero, quae propter rigorem disciplinae vel muniendam salutem posteriorum sanxit diligentia, si honesta vel utilis sequatur compensatio, potest praecedere auctoritate praesidentium diligenter deliberata dispensatio*. Vtitur voce *compensationis*, quam e Concilio Africano hausit, ut significet utilitatem, cuius ratione venia canonum indulgetur. Vsum autem harum dispensationum docet testimoniis aliquot petitis ex Augustino, Cyrillo, Innocentio, Leone, Gelasio & Ioanne octavo. Connumerat vero inter dispen-

(13) Zach. ad Bonif. c. 5. an. 743. q. 1. c. *Petiisti*.
(14) Idem cap. 4. & apud Grat. 7.

dispensationum exempla promotiones Felicis, Gelasii, Agapeti, Silverii summorum Pontificum, etiam si filii Presbyterorum essent; quorum ordinationes vetitae erant decretis Pontificum. Sed in eo fallitur, quod decreta illa aliquot saeculis posteriora sint ordinationibus illis, quas recensuit. Translationes etiam Episcoporum ab una civitate in aliam, iam olim a severiore Ecclesia admissas, dispensationibus accensuit. Sed illae ad canonum interpretationem referendae sunt potius quam ad dispensationem: quoniam migrationes quidem Episcoporum voluntariae prohibitae sunt a canonibus, translationes vero cum caussae cognitione decretae non sunt vetitae. Prohibetur μετάβασις, non μετάθεσις, ut loquuntur Graeci. Qua de re alibi (15). Depositorum Episcoporum, Athanasii scilicet, Flaviani & Chrysostomi, & aliquot aliorum, restitutionem a sede Apostolica decretam inter dispensationum exempla Ivo recenset; sed perperam, ut supra monui, quum haec ad iudiciorum restaurationem pertineant.

Dispensationum usum frequenter in epistolis suis commendat idem Ivo (16); in quibus hanc praecipue regulam sequendam docet, ut fides vel boni mores non laedantur. *Tunc possunt praesules legum rigorem propter necessitates ecclesiasticas temperare, quando ipsa legum remissio nihil continet contra fidei veritatem vel morum honestatem.* Et alibi: *A subditis non debet reprehendi praelatorum dispensatio, si salvo fidei fundamento, & nota communi regula morum, aliqua infirma faciunt, aut tolerant, ut vitam subditorum in proposito suae sanctitatis conservare valeant* (17).

VII. Eodem saeculo Anselmus Cantuariensis a Paschale secundo sibi concedi petiit, ut iuxta arbitrium suum leges ecclesiasticas temperare posset in Anglia, ubi, ob corruptos mores, disciplinae tenor servari non poterat: quod illi a Pontifice indultum est. Vnde colligimus, subditorum contumaciam frequentibus dispensationibus viam aperuisse, ne quis cum novatoribus ad curiam Romanam huius remissionis omnem culpam revocet. Tantus enim erat in Ecclesia canonum contemtus, ut a vindicta saepissime ob multitudinem reorum abstinendum esset & dispensatione tanto morbo providendum. Itaque satius esse duxerunt Pontifices, probabili quadam ratione inducti, canonibus aliquos solvere, ut infractarum legum reatus vitaretur, quam post vulnus remedium parare. Verba autem Anselmi haec sunt (18): *Saepe necesse est, aliquid de Apostolicis & canonicis statutis pro compensationibus relaxare, & maxime in regno, in quo fere omnia*

(15) *Vide lib. 6. c. 8.*
(16) Ivo epist. 214. 258. 236. 190. & alibi.
(17) *Vide locum Hildeberti supra relatum in Additione ad cap. XIII. huius libri.*
(18) Anselm. Cantuar. apud Iuretum in Notis ad ep. Ivonis pag. 730.

omnia sic corrupta & perversa sunt, ut vix ibi aliquid omnino secundum statuta ecclesiastica fieri possit.

XIII. Goffridus Vindocinensis eadem aetate Calixto secundo insinuat, quis modus sequendus sit in dispensationibus, quae tunc in antecessum concedebantur. *Dispensationes*, inquit (19), *aliquando in Ecclesia faciendae sunt, non quidem amore pecuniae, vel quolibet humano favore, sed pia & misericordi intentione. Tunc enim a pastore Ecclesiae dispensatio pie & misericorditer fieri dicitur, quum aliquid minus perfecte ad tempus fit ab illo vel fieri permittitur, non voluntate sua, sed aliorum necessitate, ne in ipsis videlicet fides Christiana periclitetur.* Et mox: *Possunt etiam & debent fieri dispensationes, quibus Ecclesiarum & monasteriorum consuetudines immutentur; sed, ubi postponitur minus bonum, ut, quod est melius, instituatur.* Infra: *Si quis vero aliter in Ecclesia dispensationes facit, rationi simul & veritati contradicit; ne solum lucernam ardentem non habet, verum etiam aliorum ardentes exstinguit. Et ideo non recte dicitur Christi Vicarius; sed dux est caecorum, ipse caecus.*

IX. Nota est Bernardi de dispensationibus sententia, quam Eugenio sequendam proposuit. *Quid*, inquit (20), *prohibes dispensare? Non, sed dissipare. Non sum tam rudis, ut ignorem positos vos dispensatores; sed in aedificationem, non in destructionem. Deinde quaeritur inter dispensatores, ut fidelis quis inveniatur. Vbi necessitas urget, excusabilis dispensatio est. Vbi utilitas provocat, dispensatio laudabilis est: utilitas dico communis, non propria. Nam quum nihil horum est, non plane fidelis dispensatio, sed crudelis dissipatio est.*

X. Gratianus variis in locis ob necessitatem vel utilitatem Ecclesiae dispensationi esse locum docuit (20); ita, ut illi cum ceteris conveniat. A qua regula iure Decretalium recessum non est; quamvis privatorum maior sit habita ratio, quam haberetur antiquis canonibus. Etenim scientia, morum honestas, bona fama, meritorum praerogativa, nobilitas petentis, censentur iustae caussae dispensandi: ut probari potest ex variis locis Decretalium (21); quod deinde placuit Concilio Tridentino (22). Itaque venia canonum, quae olim ob publicam tantum caussam privatis post violatos canones concedebatur, indulgeri coepit ante omnem actum, propter privatum petentium commodum, si meritis aliunde iuvarentur, & eorum opera bono publico inservire posset. Vnde profecta est dispensationum frequentia in votis, in beneficiis, irregularitatibus & matrimoniis: quae gravissi-

(19) Goffridus Vindoc. in opusc. cap. 5.
(20) Bernardus l. 3. de Consider.
(21) Grat. c. 1. q. 7. & c. *Fraternitatis* dist. 34. c. *In caussis* de sent. c. *Licet canon* §. *Super* de elect. in 6. Cap. *Innotuit* de elect. c. *De multa*. de praebendis.
(22) Trid. sess. 24. c. 5. sess. 25. c. 18.

vissimorum virorum querelas provocarunt. Vt enim de B. Bernardo taceam, Hildebertus Cenomanensis, Ioannes Sarisberiensis, Matthaeus Paris, Guillelmus Durandus, Nicolaus de Clemangiis, Ioannes Gerson, multis hac de re conquesti sunt.

CAPVT XV.

De dispensationibus licitis & illicitis.

SYNOPSIS.

I. Discutitur quaestio, an dispensatio sine caussa sit licita & valida. Inferioris est illicita & invalida. Summi Pontificis, quidam licitam esse aiunt, alii autem illicitam, quia non est dominus legum.

II. Illicita autem dispensatio a plerisque valida dicitur; ab aliis invalida: quorum rationes proponuntur.

III. Distinctio auctoris, in iis, quae singulos respiciunt, dispensationem sine caussa absque crimine concedi & suscipi; in iis, quae iura tertii aut statum publicum laedunt, nec licitam esse, nec validam. Prima pars probatur ex consuetudine recepta ab aliquot saeculis; quae inducere potuit, ut per dispensationes legi derogetur, quemadmodum omnino potest legem abrogare. Maxima vis consuetudinis in dispensationibus: unde dispensatio significatur nomine consuetudinis. Dispensationes in gravissimis rebus quotidie conceduntur sine caussa contra canones Conciliorum generalium, quae receptae sunt usu: quaedam autem in minoribus negotiis vix recipiuntur, ob usum contrarium. Probatur facultas concedendae dispensationis sine caussa ex Concilio Lugdunensi, quod explicatur.

IV. Si mores recepti in regno laedantur, invalida dispensatio; quia sine causa legitima, & quia in iis casibus dispensationis usus non receptus. Dispensationes mendicantibus concessae ad beneficia possidenda reiectae.

V. Caritas laeditur novitate. Quare abstinendum hoc casu a dispensatione, quae praecipue ob concordiam inducta est. Ex dispensationibus intempestivis dissidia oriuntur, e Maximo Abbate.

VI. Inquiritur in omnia rescripta, non eo proposito, ut limites ponantur pontificiae potestati. Omnia privilegia sedis Romanae non erant cognita Gallis tempore Fulberti. Tenere agendum cum Romanis.

VII. Caveant Romani Pontifices, ne rescriptis suis scandali occasionem praebeant. Tria genera scandali. De Petri reprehensione a Paullo propter scandalum.

VIII. Si scandalum oriatur, temperandum ab exsecutione rescripti. Scandalum movetur, si recepta consuetudo infringatur. Et si iusta praecipiantur, supersedendum ab exsecutione, ratione scandali; cuius non potest dari dispensatio. Iudex delegatus debet rescribere & supersedere.

IX. Regula petita e scandalo sufficit in foro. Quaerunt tamen theologi & interpretes, an, si rescriptis pessumdaretur disciplina ecclesiastica, iis parendum sit. Respondent, ab iis exsequendis abstinendum; &, si necesse sit, subsidium Principum implorandum. Quod fit per modum defensionis, non autem iurisdictionis. Et in summo Pontifice non censetur eo casu esse defectus auctoritatis, sed defectus intentionis. Romana sedes urget exsecutionem mandatorum, quae salubria sunt, e Leone IV. & Gregorio VII.

X. Ad defensionem & ultionem veritatis habet primam & maximam potestatem. Contra veritatem nihil potest, e Facundo Hermianensi.

XI. Non potest concedi dispensatio iuris divini vel naturalis, sed tantum interpretatio.

I. Quae superiorum saeculorum ingenia exercuit pertinacissimis contentionibus disceptata quaestio, an dispensatio sine iusta caussa concessa licita sit & valida, hodie etiam a theologis & iuris canonici interpretibus, cum aliquo opinionum dissidio, quamvis modestius, tractari solet. Sane, si ab inferiore concedatur sine caussa, nec licitam nec validam esse, apud omnes in confesso est. De supremo Pontifice controvertitur. Sed quaestio in duo capita dirimenda est. Unum est, an sit licita: alterum, an sit valida, etsi fortasse fuerit illicita. Licitam esse dispensationem a supremis Principibus sine caussa concessam, asserunt Glossa, Bartolus, Innocentius quartus, Panormitanus, Felinus, & alii quamplurimi (1); quia leges omnes ab eorum nutu pendent. Plerisque vero theologis & iuris canonici interpretibus placuit, nec summum Pontificem, nec Reges ipsos licite a legibus suis solvere posse subditos sine iusta caussa (2). Quod probant ex iis locis, qui relati sunt a Gratiano & ex Concilio Tridentino (3): quod vetuit, ne dispensationes in contrahendis matrimoniis dentur sine iusta caussa. Sed maxime sententiam suam ex iure naturali fulciunt, quod ita Principibus leges commisit, ut earum sint dispensatores, non domini. Quare, si a iusta & provida administratione aberrent, quae reipublicae consulere debet, abutuntur concredita sibi potestate, dum inter eiusdem universitatis membra inaequalitatem inducunt.

II. Sed in altero capite quaestionis iidem illi interpretes in varias opiniones scinduntur, quum quaeritur, an dispensatio indulta sine iusta caussa sit invalida, ut est illicita. Si Parisienses sequamur & antiquos scriptores, dubium non est, quin dispensatio iniusta sit etiam invalida. Hanc sententiam amplexi sunt Bernardus, Goffridus Vindocinensis, Ioannes Sarisberiensis, Gersonus, Maior, Almainus, & ex theologis recentioribus, Gabriel Vasques Hispanus, & plerique interpretum iuris civilis & canonici (4). Quod probant comparatione ducta a lege: quae, si iniusta sit, legis nomine non censetur; ac proinde nec dispensatio iniusta locum dispensationis obtinebit: maxime, quum potestas, qua dispensans nititur, data sit ad aedificationem, non ad destructionem, ut loquitur Paullus (5): unde sequitur, dispensationem, quae tendit ad dissipationem & destructionem, non proficisci a potestate, quam Deus concessit, ac proinde esse nullam (6). Neque opponi potest huic sententiae, quod a contrariae opinionis vindicibus, & praesertim a Suare (7), asseritur, scilicet legem pendere ex arbitrio eius,

(1) Glossa in l. relegati ff. de poen. & ibi Bart. & ceteri, quos recenset Sancius l. 8. de matrim. disp. 18. §. 2.

(2) Thomas 1. 2. q. 92. art. 5. Vide Suarem. l. 6. de legibus, c. 18.

(3) Conc. Trid. c. 5. sess. 24. de reform.

(4) Bernard. l. 3. de consider. ep. 7. ad Adam. mon. l. de dispens. & praec. c. 4. & 7. Goffrid. in loco supra laudato, Sarisb. l. 4. Policrat. cap. 2. Gerson. de Eccles. pot. consider. 10. reg. 4.

(5) 1. Cor. 10.

(6) Vasques 1. 2. disp. 178. c. 4.

(7) Vide Suarem l. 6. de leg. c. 19.

eius, qui illam tulit, ideoque, si Princeps quempiam ab eius vinculo eximat, arbitrium Principis ratum fore. Haec enim ratio, etsi alicuius momenti esse possit quoad leges saeculares, attamen, quod ecclesiasticas attinet, vim nullam habere potest. Earum enim conditio haec est, ut perpetuae sint, quemadmodum pluribus docui superius. Quibus addendum est Leonis testimonium, qui canones nulla ratione convelli posse docet in epistola ad Rusticum Narbonensem, nisi *ob necessitatem rerum vel considerationem aetatum*. Quae ultima verba adolescentes respiciunt, quibus post gestam publicam poenitentiam coniugem ducere contra regulas indulget cap. XIII. eiusdem epistolae. Vnde Ioannes VIII. rescripsit (*) Vticensi Episcopo, dementis esse, Pontifici persuadere velle, ut illud fieri concedat, quod omnino canonicae disciplinae est contrarium (8). Et Chrysostomus relatus in breviario octavae synodi eleganter dixit, οἰκονομητέον, ἔνθα ὁ παρανομητέον *ibi esse dispensandum, ubi non sit praevaricandum*.

III. Mihi vero haec quaestio hoc pacto dirimenda videtur, ut in iis, quae singulos respiciunt, dispensationem a Pontifice etiam sine caussa indultam valere dicamus, immo vero & absque crimine suscipi & concedi; in iis autem, quae vel iura tertii vel statum publicum laedunt, nec licitam esse, nec validam. Ac primam quidem partem eorum auctorum testimoniis confirmari posse non ambigendum est, qui in supremo Principe caussam ad dispensandum necessariam non esse, generaliter & in universum afferunt, solamque liberalitatem Papae sufficere pro caussa dispensationis, ut placuit Antonio de Butrio. Huius sententiae praecipuum fundamentum non in eo constituo, quod iam everti, scilicet leges ecclesiasticas a superioris nutu pendere, sed a perpetuo usu, qui iam a trecentis annis & ultra in curia Romana receptus est, ut sine cognitione caussae pleraeque dispensationes concedantur; quibus, verbi gratia, irregularitates tolluntur, impedimenta consanguinitatis & affinitatis in tertio, & quarto gradu amoventur, beneficiorum pluralitas conceditur; ut fidem facit Guillelmus Durandus (9), qui de illa novitate saeculo suo indulta conqueritur. Eodem etiam usu inductum est, ut poenis a canone indictis liberi habeantur, qui dispensationibus illis utuntur: adeo, ut nec eorum ordinationes vitiosae censeantur, nec de matrimoniorum viribus dubitetur, aut quaestio status liberis ex eiusmodi nuptiis editis moveri possit. Itaque quum praecipuus eorum canonum effectus per dispensationem indebitam ex consuetudine rece-

(*) Melius *Cennemoco Episcopo Venetensi*, ut apud Ivonem part. 6. c. 114. & part. 10. cap. 51. Recte. Nam Britones historici tradunt, Kenmonokum istius nominis secundum factum esse Episcopum Venetensem ann. 878. quum sedes Venetensis vacasset spatio quindecim mensium, mortuum vero esse ann. 882. quum sedisset annos quatuor. Male apud Gratianum dist. 50. cap. 6. *Cenomanico Vticensi Episcopo*.

(8) C. *Miror*. dist. 50.

(9) Duran. de modo Conc. gen. cel. 1. 4. & 5.

pta sublatus sit, scilicet nullitas matrimonii, quid superest, quod subditorum conscientias onerare possit? Dicet aliquis, superesse ius illud naturale, quod vetat singulares, ne ab ordine universitatis desciscant sine caussa. Sed redit distinctio, scilicet iam consuetudine recepta inductum, solam Principis voluntatem legitimae caussae vim habere apud omnes in praecipuo effectu. Ergo idem ius erit statuendum in altero capite. Tanta vero est vis consuetudinis, ut legem omnino tollere possit. Ergo & modum illius solvendae per dispensationes alioqui indebitas inducere poterit, praesertim, quum dispensationis ea sit conditio, ut a consuetudine magnas vires accipiat; unde & dispensatio consuetudinis nomine significatur apud Basilium: *Nos ergo*, inquit (10), *utrumque scire oportet, & quae sunt summi iuris, & quae sunt consuetudinis*, id est, secundum Balsamonis & Matthaei Blastaris interpretationem (11), sequendam esse aliquando consuetudinem inclinatiorem & desciscendum a summo iure. Ceterum, quanta sit vis consuetudinis in huiusmodi dispensationibus tolerandis, inde patet, quod ea, quae a Conciliis oecumenicis instituta sunt in gravioribus negotiis, novis rescriptis dispensatoriis aliam formam quotidie accipiunt. Episcoporum consecratio, quae sine Metropolitano fieri non debet, post abrogatam Pragmaticam sanctionem, inconsulto Metropolitano, tribus Episcopis ad arbitrium summi Pontificis committitur. Duabus Ecclesiis adscribuntur frequenter clerici contra canones Concilii Chalcedonensis, dispensationibus indultis ad plura beneficia retinenda. Dispensationes in gradibus prohibitis a Concilio Lateranensi olim rarissimae, hodie vero sunt frequentissimae. Episcopatuum futurae successiones, & in ceteris beneficiis praesentes successiones per resignationes *in favorem* dictas, Pontificum & Regum arbitrio frequenter admittuntur. Novi ordines religiosi contra praescriptum Concilii Lateranensis quotidie approbantur. Multa quoque alia peraguntur, quae summam quidem & eximiam in Romano Pontifice a constitutionibus generalium Conciliorum dispensandi auctoritatem, etiam sine caussa, inesse probant (12). Sed quanta sit vis consuetudinis receptae, quae his dispensationibus connivet, inde ostenditur, quod in minoris momenti rebus hae dispensationes aegre recipiantur (13). His addendum est Concilium Lugdunense sub Gregorio X. habitum anno MCCLXXIV. quod ad Romani Pontificis arbitrium retulit de dispensationum sufficientia disquirere, & *aestimare, quem modum beneficii sui Pontifex esse voluerit*. Itaque, si summo Pontifici placuerit, sine

(10) Basilius can. 3. ἀμφότερα τοίνυν εἰδέναι ἡμᾶς δεῖ, καὶ τὸν τῆς ἀκριβείας, καὶ τὸν τῆς συνηθείας.

(11) Matthaeus Blastares: ἕπεσθαι τῇ συνηθείᾳ τῆς συγκαταβάσεως. Balsamo in c. 102. Synodi in Trullo.

(12) Vide secundam praefationem Marcae §. 14.

(13) C. *Ordinarii*. de offic. ordin. in 6.

fine caussae cognitione aliquem a canonibus solvere, dummodo status publicus non laedatur, hoc ab eo pendere colligi potest ex Concilio illo Lugdunensi; praecipue, quum dispensationem *beneficii* a Principe collati nomine significet, id est, gratiae ex mera liberalitate collatae. Quare mirari subit, qua ratione quidam hunc locum adduxerint, ut probarent, dispensationem sine caussa esse nullam.

IV. At vero, si status publicus aut recepta in regno iura laedantur, amplectenda est sententia eorum, qui in universum dispensationes sine iusta caussa indultas, invalidas esse censent. Quod verum esse in specie, quam tracto, hac collectione demonstratur. Vel dispensationes illae sine legitima & iusta caussa conceduntur; & in hoc casu nullae dicendae sunt, propter ea, quae superius allata sunt, argumenta. Vel probabili quadam ratione nituntur, respectu eius habito, cui conceduntur; sed usui recepto in Ecclesia Gallicana repugnant, quo certae quaedam regulae e canonibus & decretis Pontificum petitae, ita firmatae sunt, ut iuxta legum illarum naturalem conditionem perpetuae apud nos esse debeant. Hoc casu dispensatio carebit iusta caussa, quod attinet ad statum publicum Ecclesiae Gallicanae, atque ideo nulla erit; praecipue, quum dispensandi ratio in his negotiorum articulis recepta non fuerit consuetudine aliqua. Vt enim lex ecclesiastica debet usu recipi, ita & dispensatio illius legis debet usu probari. Hoc iure utimur in Gallia, non solum si rescriptis illis pacta conventa cum sede Apostolica, quae Concordata vocamus, laedantur, sed etiam, si alia quaedam capita, quae moribus recepta sunt, aliquo pacto violentur; ne bene constitutis rebus novitates illae perturbationem afferant. Exempli caussa, si patronorum laicorum iura evertantur, vel si conditionibus fundationum derogetur. Ex hac regula profectum est, ut maiores nostri eas dispensationes non admiserint, quae Religiosis mendicantibus a curia Romana indulgebantur ad possidenda beneficia. Quum enim paupertatis extremae voto se obstrinxissent, alienum visum fuit, ab eorum proposito redituum legendorum desiderium. Quare regulae mendicantium conservandae intenti Reges nostri, & clericorum saecularium commodis prospicientes, prohibuerunt edicto, ne qua eiusmodi dispensationum, *tamquam ipso iure nullarum*, ratio haberetur. Exstat Caroli VII. constitutio anno MCCCCXLIII. lata, qua praecipitur iudicibus, *ne hanc novam perniciem, seu potius superstitionem, in clero, populo & regno fieri vel attentari permittant*, & mendicantes a beneficiorum possessione sine mora expellant; exactis ab Episcopis & a ceteris quibuscumque gravissimis poenis, si contra hanc interdictionem nitantur. Hinc fit, ut necessaria sit hodie Religiosis mendicantibus venia huius legis a Rege concedenda, si ex dispensatione summi Pontificis beneficia possidere illis indulgeatur (14).

V. Sum-

(14) Rebuffus tractat. de pacific. §. *dispensatione Regis*. 258. *Et hoc nisi mediante permissione vel*

V. Summa vero regula, quae in dispensationibus adhiberi debet haec est, ut caritas non laedatur, quemadmodum docet Ivo Carnotensis (15): *Si quis, quod legerit de sanctionibus sive de dispensationibus ecclesiasticis ad caritatem, quae est plenitudo legis, referat, non errabit, non peccabit; & quando aliqua probabili ratione a summo rigore declinabit, caritas excusabit. Si tamen nihil contra Evangelium, nihil contra Apostolos usurpaverit*. Hanc regulam hausit ex Augustino epistola ad Bonifacium, cuius verba retulit Gratianus (16). Augustinum etiam secuti sunt Hildebertus & Bernardus (17). Caritatem autem laedi, quis non videt, quando invito Principe & Ecclesia Gallicana, absque necessitate vel utilitate publica Ecclesiae, legibus vel moribus receptis derogatur? Concordiae & pacis ecclesiasticae caussa introducta est tota dispensationum ratio, ut monui. Quare in contrariam partem torqueri non debet, ut offensiones in Ecclesiam inducat. Porro autem, ut inquit Maximus Abbas adversus intempestivas dispensationes differens (18), bellum sapit & diffidium, non concordiam & pacem dispensatoriam, quum sanctorum patrum decretis repugnatur.

VI. Enimvero, quotidianae quum sint huiusmodi disceptationes ob rescripta sedis Apostolicae, quae ad levandas petentium necessitates benigne concedi solent, paullo accuratius in hanc materiam incumbendum est. Non eo tamen proposito haec indaganda sunt, ut metas ponamus pontificiae auctoritati, ultra quas illi excurrere non liceat; quia sacrilegii instar est de Principum potestate disputare, ut ait Imperator Anastasius. Quod praecipue locum habet, quando de summo Pontifice agitur, in cuius privilegiis enumerandis Gallicani Episcopi olim sibi haerere aquam non dissimulabant. In eam sententiam eleganter & acute Fulbertus Carnotensis Episcopus in epistola ad Arnulfum Turonensem Archipraesulem (19): *Continentur enim quaedam reverenda nobis in privilegiis Romanae Ecclesiae, quae propter negligentiam nostram non facile inveniuntur in armariis nostris*. Modestis verbis sensum suum explicuit, consilium Auxiliaris Praefecti secutus, qui Hilarium Arelatensem Episcopum a dignitate metropolitana deiectum iudicio Leonis I. hortatur, ut ad demulcendum, placandumque Pontificem se paullulum demittat; *aures Romanorum quadam teneritudine plus trahuntur*, ut retulit antiquus scriptor vitae Hilarii.

VII. Nos quoque debita honoris praefatione usi, hanc materiam attingemus, ut sciamus, quid in effusa illa iuris dicendi & condendi

(15) Ivo in praef. Decreti.

(16) C. *Ipsa pietas* 23. q. 4.

(17) Hildebertus Cenoman. epist. 83. Bern. de dispens. cap. 4.

(18) Maximus Abbas relatus in breviario VIII. synodi: *μὴ γὰρ δὴ τοῦτο καλυπτέτωσαν τινὲς οἰκονομικὴν εἰρήνην, ἀλλὰ μᾶλλον καταστροφήν. Ἐγὼ τότε φημὶ καταλύεσθαι τὸ τῆς εἰρήνης ὄνομά τε καὶ πρᾶγμα, ὅταν μὴ τῶν ἁγίων πατέρων γνώμαις ἀναστρεφώμεθα, μηδὲ τοῖς ἐκείνων ὅροις ἀντιπράττωμεν*.

(19) Fulbertus ep. 47.

dendi auctoritate subditis, qui laeduntur, Pontifices ipsi permittant. Ac sane, quae de dispensationibus huc usque disputata sunt, viam aperiunt iis, quae dicenda restant. Solemne est in rescriptis Pontificum, non solum dispensationum, sed etiam derogationum verba usurpari; quorum similis est effectus. Ideo, quae de una specie dicuntur, ad aliam trahi posse, non est dubium. Id autem unum maxime cavere solent summi Pontifices, ne rescriptis suis scandali occasionem praebeant. *Scandali* voce utor, quia frequentissima est in huiusmodi disceptationibus. Petita vero est ex Evangelio & e septuaginta interpretatione. Sumitur autem proprie pro offendiculo pedum; in quod si quis ambulando impingat, facile labatur. Inde translata est significatio ad actiones hominum, quae spiritualis ruinae occasionem praebere possunt: quae, si ex se malae sint, proprie scandali nomine designabuntur; quod datum vel activum vocant. Sin autem meram virtutem spirent, & necessariae sint ad hominum salutem, atque inde aliqui offendantur, hoc erit scandalum Iudaeorum & Pharisaeorum, qui doctrina & operibus Christi Domini laedebantur: quod scandalum acceptum & passivum dicitur. Inter ista duo extrema est aliud scandali genus, quo delicata ingenia offenduntur, etsi revera in actione proposita, aut in consilio agentis nihil sit, quod argui possit, immo vero res in se sit laudabilis, quamvis non sit ad salutem necessaria. Hoc scandalum infirmorum vel pusillorum dicitur a magistris. In quo hanc regulam praescripsit Paullus Apostolus (20), ut ab ea actione, quae ruinae occasionem praebet, abstinendum sit; quemadmodum ipse carnis esum & vini potum sibi repudiandum duxit, si quis inde fratrum laederetur, sive scandalizaretur. Huc referri potest Petri Apostolorum principis factum: qui, licet sanam doctrinam sectaretur, quum Iudaeos & Gentiles in fide Christi erudiret, eo tamen modo se gessit, ut, etsi prudentia eius consilium non destitueretur, in eas angustias inciderit, quae imbecilles in fidei periculum adducerent. Qua de re palam illum Paullus dispensatione usus obiurgavit, ut vulneri crudo, quod incaute a Petro impactum erat, mederetur. Cessavit ergo Petrus, monente altero Apostolo, ab ea dissimulatione & dispensatione, ut scandalum a neophytis amoliretur. Vtriusque Apostoli factum dispensationem cum Hieronymo & Chrysostomo vocavi. *Quum itaque vidisset*, inquit Hieronymus (21), *Apostolus Paullus, periclitari gratiam Christi, nova bellator vetus usus est arte pugnandi, ut dispensationem Petri, qua Iudaeos salvari cupiebat, nova ipse contradictionis dispensatione corrigeret, & resisteret ei in facie.* Chrysostomus aperte in commentario capitis II. epistolae ad Galatas ait (22), verba Paulli ad Petrum non fuisse dissidii aut contentionis, sed prudentis cuiusdam dis-

(20) Rom. 14.
(21) Hieronym. in ep. ad August.
(22) Chrys. in com. ad cap. II. epist. ad Gal. ὁ μάχης ἦν τὰ ῥήματα, ἀλλ' οἰκονομίας.

cuius dispensationis. Quam sententiam persuadere videtur agendi ratio, quam in simili facti specie amplexus est Paullus Apostolus: qui, ne Iudaeos a se alienaret, quin potius Christo conciliaret, Timotheum circumcidit, caput suum rasit Hierosolymis, & alia quaedam a lege indicta peregit. Itaque non ex animo Iudaicis ritibus se Paullus accommodabat, sed secundum dispensationis remissionem, ut notavit Chrysostomus (23). Non me latet, Augustino (24) non probari eam respondendi rationem, quam Hieronymus ab Origene & aliis veteribus hausit. Sed erratum, si quod fuit in Petro, ob scandalum, quod exinde illo invito emersit, caussam nostram iuvat, qui ratione scandali ab actione abstinendum esse censemus.

VIII. Quod Apostolorum principi accidit, eius quoque successoribus in cathedra Romana contigit aliquando, ut ex rescriptis datis, quae a regulis aliena non videbantur, eae Regum, populorum, aut Episcoporum offensiones sequerentur, quae in scandali nomen transirent. Quod enim fit contra canones, scandalum dicitur a Leone I. in epistola ad Anatolium: *Sed quum in iniuriam canonum illa tentata sunt, quae omnibus Ecclesiis scandalum maximum generarent*. Attamen in his angustiis statim aut Romanus Pontifex, aut Episcopi provinciales in crimen adduci non debent, quum utrique vel moribus vel canonibus receptis plerumque se tueri possint, valde probabili ratione. In his difficultatibus Romani Pontifices praecipiunt, ut a rescriptorum exsecutione supersedeant Episcopi, ad quos directa sunt. *Si mandatum nostrum* (inquit Alexander III. (25) *pro alicuius provisione receperis, qui aliud beneficium habeat, de quo valeat commode sustentari, nisi forte in litteris ipsis de hoc mentio habeatur, aut si non potest ei sine scandalo provideri, aequanimiter sustinemus, si pro eo mandatum nostrum non duxeris exsequendum.* Monuimus autem superioribus capitibus, scandala & offensiones in rempublicam Christianam invehi, quando status ecclesiasticus aliqua novitate percellitur, & consuetudines receptae convelluntur. Quod aperte quoque probatur ex decretali Innocentii III. qui filium Graeci sacerdotis ex legitima uxore susceptum in Episcopum consecrari iubet, *nisi*, inquit (26), *pro eo quod inter Latinos Graeci huiusmodi conversantur, regionis consuetudo repugnet.* Vbi Ioannes Andreae recte adnotavit, hanc exceptionem additam ob vitandum scandalum & offensionem, quae inde contingere posset, si quid alienum a consuetudine recepta inter Latinos induceretur. Itaque controversiae similes ex hac regula dirimendae sunt, ut a rebus novis, quae subiectorum animos offendunt, temperetur, donec, si forte, quod ab initio novum erat, accedente publico consensu, inter exempla quoque refe-

(23) Chrysost. ἐκεῖνος τοίνυν συγκαταβῆναι ἀναγκαζόμενος ἰουδαΐζειν, ἀλλ' οὐχὶ τῆς γνώμης, ἀλλὰ τῆς οἰκονομίας τὸ γινόμενον ἦν.

(24) August. ep. ad Hieronym.

(25) C. *Quum teneamur*. de praebend.

(26) C. *Quum olim*. de cleric. coniug.

referatur. Interim tamen, quamdiu ex ea novitate offensiones sequuntur, desistendum omnino esse a rescriptorum exsecutione, docuit Alexander. Quod intelligendum est, etiamsi iusta praecipiantur, & addita fuerit clausula, *non obstante scandalo*. Nec enim scandalum cadere potest in praecepti rationem, quum sit contra caritatem, quae finis est debitus praecepti secundum Apostolum (27), quemadmodum egregie observavit Covarruvias (28); praesertim, quum haec sit praecipua cura Romanae sedis, ut a populis scandala amoveat, sicut variis in locis Pontifices profitentur (29). Vt enim graviter monuit Iulius in epistola ad Orientales Episcopos, relata apud Athanasium (30), *in rebus ecclesiasticis non specimen eloquentiae, sed canones Apostolici requiruntur, operaque dari solet, ne quis ex parvis in Ecclesia scandalizetur. Expedit enim, secundum evangelicum verbum, molam asinariam suspendi a collo, atque ita demergi, quam unum ex pusillis scandalizare*. Quod ea conditione temperant e Beda, ut vitetur proximorum scandalum (31), 2 in quantum id fieri potest sine peccato. Porro Episcopi, qui ab exsecutione rescripti cessant ratione scandali emergentis, litteris suis summo Pontifici caussam referre debent, cur iussa non impleverint; (32) 3 ut colligitur ex Alexandro tertio. In quo dispar est ratio surreptionis, qua ius tertii laeditur, & scandali, quod e novitate praecepti proficiscitur: quia de vitio surreptionis pronuntiare (33) 4 potest iudex delegatus; sed ob metum scandali supersedet exsecutioni, & rescribit.

IX. Regula proposita de rescriptis non exsequendis, ut vitetur scandalum, sola sufficeret in disceptationibus, quae apud nos frequentantur in foro. Sed, quia Theologis & nostris interpretibus placuit aliam quoque difficultatem attingere, scilicet, quid agendum sit, si rescripta, ita canones & disciplinam violent, ut in apertum reipublicae Christianae detrimentum cedant, referendam duxi eorum sententiam; quae adeo apud illos certa est, ut in eam ex aequo consentiant utriusque opinionis vindices, tum qui pro Pontifice stant in controversia de Conciliorum auctoritate, tum illi, qui Concilium Pontifici praeferunt. Asserunt omnes, eo casu reverenter agendum cum Romana sede, ita tamen, ut exsecutio rescriptorum suspendatur. *Non, quod aliquis possit esse iudex Papae, aut auctoritatem habeat in illum, sed per modum defensionis*, inquit Caietanus (34). *Cuilibet enim est ius ad resisten-*

(27) 1. Tim. 2.

(28) Covarruvias in regula, *Peccatum*. 1. part. relect. §. 5.

(29) Gregor. in prooem. Decretal. Bonif. in praef. & c. 1. de offic. legat. in 1.

(30) Ep. Iul. apud Athanas. Apol. 2.

(31) 2 Beda in c. 9. Marci. c. *Qui scandalizaverit*. de reg. iuris. cap. 2. de novi operis nunciat.

(32) 3 C. *Si quando*. de rescriptis.

(33) 4 C. *Super litteris*. de rescriptis.

(34) Caietan. in tract. de auct. Papae cap. 27. Paludanus tract. de potest. Papae. Turrecremata l. 3. de Ecclesia cap. 106. dist. 40. c. *Si Papa*. & dist. 23. c. *In nomine Domini*. & 70. c. *Si transitus*. Iacobatius l. 8. art. 3. in 6. remedio, & art. 12.

dum iniuriae, & impediendum; defendendumque. Eadem est sententia Innocentii IV. & Hostiensis (35), 2 non esse parendum rescriptis Papae, quibus status Ecclesiae perturbaretur aut *insigniter decoloraretur*. Panormitanus (36) 3 ait, eo casu Imperatorem teneri ad subsidium Ecclesiae. Vnde Victoria 4 & Cordubensis hauserunt (37), in his difficultatibus posse subditos auxilia Principum implorare, ut eorum auctoritate exsecutio impediatur. Quae omnia sic interpretanda sunt, ut inde argui non possit defectus auctoritatis in summo Pontifice, sed defectus *intentionis*, ut loquuntur nostri. Nec enim existimandum est, ab illa sede, quae paternarum regularum & iuris & aequi custodiam ab aliis exigere solet, alienas a commodis Ecclesiae institutiones consulto proficisci. Etsi enim legibus ceteris non teneretur, a rectae rationis legibus solvi non potest. Quare ita se gerere solet & debet, ut praetermittat *clavem discretionis ante clavem potestatis*, quemadmodum loquitur Innocentius quartus (38). Vnde fluxit vulgatum illud, usurpatum a Panormitano & a ceteris interpretibus (39), omnia in arbitrio Pontificis esse posita, *clave non errante*. Eo sensu accipiendae sunt Leonis IV. comminationes anathematis in eos, qui mandata Romanorum Pontificum violaverint, quae scilicet ab iis *salubriter* fuerint promulgata. Haec sunt eius verba, relata ab Ivone (40) e Concilio Leonis Papae IV. Episcoporum LXXII. *Si quis dogmata, mandata, sanctiones, interdicta, vel decreta pro catholica fide, pro ecclesiastica disciplina, pro correctione fidelium, pro emendatione sceleratorum, vel interdictione imminentium vel futurorum malorum, a sedis Apostolicae praesule salubriter promulgata contemserit, anathema sit*. Eadem est sententia Gregorii VII. (41): *Qui Apostolicae sedis saluberrimo praecepto obedire noluerit, idololatriae peccatum incurrit, teste Samuele, & beato Gregorio adstruente*. Vnde patet manifeste, quod supra monui, alienum esse a proposito sedis Apostolicae, ut iniustis decretis & fortasse perniciosis pareatur, quum in iis tantum, quae salubria sunt & commoda, obedientiam exigat.

X. Paucis attigi recentiorum opiniones, ut unicuique constaret, hoc quoque esse summorum Pontificum consilium, ut iniquis rescriptis consensus non accommodetur, quum haec sententia, a tot auctoribus exposita, numquam ulla sedis Apostolicae censura perstricta fuerit. Sed, si quis a me exspectet, ut, quis fuerit in hac quaestione veterum sensus, promam, nihil illustrius afferre possum eximio Facundi Her-

(35) 2 Innoc. & Host. in c. *Quant.* de consuet. Silvester in summa, verbo *Papa* §. 15.

(36) 3 Panorm. in c. *Sicut* de iureiur.

(37) 4 Victoria de potest. Papae & Conc. prop. 7. & Cordubensis de potest. Papae q. 8.

(38) Innoc. in c. *Quanto*. de iureiur.

(39) Panorm. in cap. *Venerabilem* de elect.

(40) Ivo 5. parte Decreti cap. 35. & 36.

(41) Ivo d. loco.

Hermianensis loco, qui summam quoque Romanorum Pontificum auctoritatem commendat. Agit de Vigilio Papa, quem impugnatores trium capitulorum se consuluisse dicebant. *Ille*, inquit Facundus (42), *non in destructionem paternae sententiae* (id est, Papae Leonis, & synodi Chalcedonensis) *sed potius in defensionem atque ultionem, primam accepit & maximam potestatem; nec aliquid contra veritatem, sed pro veritate plus ceteris consacerdotibus potest: Paullus enim dicit Apostolus* (43)*: Non enim possumus aliquid adversus veritatem, sed pro veritate*. Quae verba licet negotia fidei praecipue respiciant, attamen ad disciplinae iustum ordinem, qui pessumdari non debet, recte quoque trahi possunt.

XI. Ceterum observandum est, dispensationem ad ius divinum aut naturale non porrigi, ut ex Ivone docuimus, & fatentur omnes theologi & saniores iuris canonici interpretes: quia Pontifici non licet, iure suo aliquem ab obligatione iuris divini & naturalis eximere, licet iura illa interpretari possit. Quare merito Almainus glossarum auctores & plerosque iuris canonici interpretes arguit, quod asserant, ex caussa Pontifici liberum esse, ut circa ius illud dispenset: quod dicendi genus repudiari debet, nisi ad interpretationem & declarationem iuris illius referatur. Qua de re graviter scripserunt Covarruvias (44) & Rebuffus noster variis in locis (45).

CAPVT XVI.

De privilegiis, & speciatim de iure Pontificis eximendi Monasteria.

SYNOPSIS.

I. De privilegiis agitur, quibus derogatur iuri canonico, eximendo Capitula & monasteria ab Episcoporum iurisdictione. Monachi olim sub Episcopis.

II. Monasteria liberata olim ab Episcoporum potestate decretis synodorum & consensu regio. De hoc consensu heic agendum; qui adhibitus est in exemtione monasteriorum sancti Dionysii & Corbeiae.

III. Decretorum regiorum usus docetur e Marculfo: quo & exemtio ab Episcopis indulta confirmatur & immunitates quaedam iure regio conceduntur. Id etiam probatur e Flodoardo, & synodo Suessionica. Effectus illius decreti ostenditur e Carolo Calvo.

IV. Accessit auctoritas summorum Pontificum, temporibus Gregorii Magni, cum regio consensu; quamvis plena exemtio a iurisdictione Episcopi tributa non sit. Adeo-

R 2 *da-*

(42) Facundus Herm. l. 2. pro defensione trium capitulorum. c. 6.

(43) 2. Cor. 13.

(44) Covarruvias in Epitome l. 4. Decret. part. 2. cap. 6. §. 9.

(45) Rebuff. in praxi cap. de dispen. ad plura benef. & alibi.

datus exemtionem indulsit monasterio Turonensi. Meminit regii edicti contra laicos. Regum tamen decreta ad confirmationem exemtionum pertinebant, e Pipino & e Nicolao, qui precibus Regis & Episcoporum libertatem monasterii S. Carilefi firmavit.

V. Idem observatum a proceribus Galliarum, qui ex consensu Episcoporum decreto suo monasteria a se condita eximebant & subiiciebant Romanae Ecclesiae. Ivo requirit in istis privilegiis Episcopi consensum, Apostolicam auctoritatem, & Regis pragmaticam sanctionem.

VI. Hinc profectum, ut tandem a sede Apostolica monasteria exemta fuerint ob immodestiam Episcoporum, illis invitis; ut docent Gregorius VII. & Alexander secundus. Tandem ex mero Pontificum arbitrio concessae sunt exemtiones. Quod displicuit Bernardo & ceteris eius aevi.

VII. Crevit exemtorum numerus, simulque creverunt Episcoporum querelae, ut patet e Durando.

VIII. Regi competere, ut incommodis exemtionum prospici curet. Novos religiosorum ordines, nec novas Ecclesias, aut monasteria construi posse sine Regis consensu.

I. SOlet iuri canonico derogari, non solum per dispensationes, sed etiam per varia privilegia, quae a Pontificibus indulgentur. Ea, quum varii generis sint, scilicet ad tempus, vel perpetua, & personalia, vel realia, heic tantum de iis breviter aliquid dicam, quae corporibus perpetuo indulta sunt, verbi gratia, exemtiones monachorum & Capitulorum ab Episcoporum iurisdictione. Quae privilegia dispensationum nomine explicant Goffridus Vindocinensis & Bernardus (1). Certum est, monachos aeque ac clericos Episcopis subiici debere, ut definivit Concilium Chalcedonense canone quarto (2). Quod multis deinde canonibus confirmatum est, & in Gallia constitutum canonibus Concilii Agathensis (3), & canone XIX. Concilii Aurelianensis habiti anno quingentesimo undecimo (4): *Abbates pro humilitate religionis in Episcoporum potestate consistant; & si quid extra regulam fecerint, ab Episcopis corrigantur*. Quibus adhaesit Ecclesia Hispanica, quae de monachis observandum statuit, *quod synodus Agathensis vel Aurelianensis noscitur decrevisse* (5).

II. Sed paullatim ab eo iure recessum est, quum studio fovendae quietis monasticae ab Episcoporum potestate monasteria liberari & eximi coeperunt. Quod tamen in Gallia tentatum non fuit absque synodorum decretis, & Regum nostrorum consensu: qui duo praestabant rescriptis suis, & exemtionis ecclesiasticae confirmationem, & in rebus temporalibus quamplurimas immunitates. Nolo diutius immorari in hoc negotio, quod virorum eruditorum industria illustratum est, & nostram quoque operam exspectat in secundo tomo. Id tantum heic observasse sufficiet, invitis Principibus tot libertates monasteriis contra

(1) *Goffridus & Bernardus in locis laudatis cap. superiori.*

(2) Concil. Chalcedonense cap. 4. τοὺς δὲ καθ' ἑκάστην πόλιν καὶ χώραν μονάζοντας ὑποτετάχθαι τῷ ἐπισκόπῳ.

(3) Syn. Agath. cap. 27. & 38.

(4) Concil. Aurel. cap. 19.

(5) Concil. Ilerd. cap. 3.

contra ius commune non fuisse concessas, immo vero eorum consensum & decretum interpositum fuisse. Quod abunde testatum reddit Clodovei II. Regis privilegium monasterio sancti Dionysii collatum anno DCLIX. (6) quo immunitatem a Landerico Episcopo Parisiensi & ab aliis Episcopis se petente datam rescripto suo confirmat, ita, ut nullus Episcopus *aliquam potestatem sibi in ipso monasterio usurpare praesumat*. De bonis etiam huic monasterio collatis & eorum immunitate eodem rescripto cavet, adeo, ut monasterio & in rebus spiritualibus consensu suo & in temporalibus pleno iure regio prospexerit. Hanc exemtionem ad omnia, quae Abbates sancti Dionysii in Gallia construerent, monasteria Stephanus II. extendit (7), illaque Apostolicae sedi immediate subiecit anno septingentesimo quinquagesimo septimo. Bertefridus Ambianensis Episcopus de consensu Coëpiscoporum suorum privilegium libertatis monasterio Corbeiae a Clothario Rege condito concessit, anno sexcentesimo sexagesimo quarto. Quod privilegium non solum Regis consensu, sed precibus quoque nitebatur: *Dum tanti gloriosissimi Principis petitio intercessit*, inquit ille. Quin etiam regio decreto confirmatum esse constat ex litteris Theodorici Regis, qui electionem Erchemberti Abbatis probat *secundum sanctum privilegium, quod ex regali munificentia & sacerdotum concessione indultum est de semetipsis eligere rectorem.*

III. Vnde apud Marculfum exstant privilegiorum solemnes formulae, quarum usus erat, quum Episcopus & Princeps immunitates illas concederent. Ac in prima quidem, quae concepta est sub nomine Episcopi, decretum regium cum episcopali coniungitur, ut recte constitutas fuisse immunitates monasteriorum doceatur: *Dum ab antiquitus iuxta constitutionem Pontificum per regalem sanctionem innumerabilia per omne regnum Francorum sub libertatis privilegium videntur consistere monasteria* (8).

Secunda formula apud Marculfum continet privilegii episcopalis confirmationem; quae ideo a Rege decernitur, ut securius tranquillitas monasteriorum procuretur adversus futuros Episcopos, qui decessorum suorum privilegia convellere tentarent (9). In ea formula omnia iura, quae dioecesanus Episcopus remisit, & recensentur & decreto regio muniuntur. Ad ultimum huic formulae adiiciuntur quaedam capita eius immunitatis, qua Princeps de iuribus suis quamplurima remittit. In quam sententiam concepta est tertia formula, quae de iuribus temporalibus remissis tantummodo tractat. Privilegium ab Episcopis Oriniacensi monasterio concessum regio decreto confirmatum fuis-

(6) *Exstat praeceptum Clodovei tom.* 1. *Concil. Galliae pag.* 498.

(7) Exstant diplomata tom. 2. Concil. Gall. pag. 38.

(8) Marculf. form. 1. Vide Notas V. C. & eruditissimi D. Bignonii.

(9) *Vide Notas Baluzii ad ep.* 12. *Lupi Ferrariensis.*

fuisse, docet Hincmarus apud Flodoardum (10). Hunc morem usurpatum fuisse in privilegio monasterii Floriacensis, egregie docet synodus generalis totius Galliae, collecta apud Saponarias anno DCCCLIX. quae humi prostrata *ante Carolum Regem & Rodulphum Bituricensem Archiepiscopum obsecravit, ut privilegium monasterii sancti Benedicti, quod annuente praefato Rege firmaverat, quodque idem Rodulphus subscripserat, qui praefatam abbatiam irregulariter retinebat, ratum & inconvulsum servare studerent.* Privilegium monasterii Floriacensis a synodo Gallicana concessum quidem fuerat, sed de consensu Regis. Illustrissimum quoque huius moris exemplum exstat in privilegio, quod synodus Suessionica monasterio Solemniacensi irrogavit anno octingentesimo sexagesimo sexto (11). Referunt patres Bernardum monasterii illius Abbatem, Normannis agrum Lemovicinum devastantibus, domus suae instrumenta incendio absumta docuisse, ideoque *regiam clementiam & synodalem adiisse pietatem pro privilegiis ipsi Monasterio impetrandis, quibus sub tuitione regia atque Apostolica & synodali defensione perpetuo muniretur*. Mox addunt. *Cuius piis petitionibus simul cum regia sublimi clementia annuentes hoc praesens privilegium adiecta regiae praesidentiae auctoritate decrevimus roborandum*. Quantum vero momenti haberet immunitas a Principe collata, docet Carolus Calvus Rex (12): qui quum Magniloci monasterium in dioecesi Arvernica situm, Episcopo Arvernensi concessisset, inspectis immunitatis a se & a patre Ludovico datae instrumentis, eidem Episcopo monasterium ademit.

IV. Accessit his decretis auctoritas summorum Pontificum, quae has immunitates Apostolicae sedis praesidio communivit. Initium harum confirmationum ad Gregorium Magnum vulgo refertur, quod aliqua ex parte verum est. Etenim trium monasteriorum in urbe Augustodunensi privilegia ab eo concessa leguntur anno sexcentesimo secundo, sed quae bonis oblatis consulant tantum, ut ea monasteriis intemerata serventur, non autem eximant Abbates a dioecesana lege & iurisdictione Episcopi (13); quamvis nonnisi adhibitis sex aliis Episcopis de criminali caussa adversus Abbates iudicium ferre possit. Ceterum ea privilegia ad petitionem Brunichildae Reginae & Theodorici Regis indulta sunt: ut vel hinc pateat, regio consensu indiguisse illis temporibus in Gallia omnia, quae paullo aliena a regulis esse videbantur. Facultatum liberam administrationem, Abbatis electionem, & alia quaedam diversis monasteriis indulsit, quae quieti monachorum prospicerent (14); sed ab Episcoporum iurisdictione Abbates non

(10) Flodoard. lib. 3. cap. 27.

(11) Privilegium Suessionicae synodi. tom. 3. Conc. Gall.

(12) Tom. 2. libert. Eccles. Gall. c. 38. §. 7.

(13) Gregor. lib. XI. Reg. epist. 10. 11. & 12.

(14) Vide Gregorium lib. 4. epist. 43. lib. 7. epist. 18. lib. 10. epist. 22. & alibi.

non exemit. Nam quod monasterio sancti Medardi a B.Gregorio collatum dicitur esse privilegium, suppostitium esse, omnibus iam fere constat. Quare prima fortasse exemtio ab Episcopi iurisdictione, quae a Romanis Pontificibus indulta est, tribuenda erit Adeodato Papae: qui rogatus ab Aegyrico Abbate sancti Martini Turonensis, illi privilegium immunitatis, caussa cognita, concessit. Sed praefatus est, hoc alienum esse a more Romanae Ecclesiae, ut monasteria ab Episcopi iurisdictione eximantur. *Parumper autem ambigimus*, inquit (15), *idcirco quod mos atque traditio sanctae nostrae Ecclesiae plus non suppetat, a regimine episcopalis providentiae religiosa loca secernere*. Quare nonnisi inspecto privilegio, quod Crotbertus Turonensis Episcopus irrogaverat, & Gallicani Episcopi subscriptionibus suis firmaverant, auctoritatem Apostolicae sedis interposuit. Itaque non ab invitis Episcopis Abbatem exemit, sed consentientium vota decreto suo confirmavit. Meminit quoque regiorum rescriptorum; sed illorum necessitatem ad repellendos laicos restrinxit: *Erga quod & praecellentissimi totius Galliae Reges, ut scripto comperimus, ad reprimendas laicorum infestationes edicto praemunire idem venerabile monasterium regali pietate dignati sunt*. Attamen vis privilegii regii ad immunitates ecclesiasticas confirmandas extendebatur, ut supra monui. Quod testatur Pipini Regis ad Bonifacium Apostolicae sedis Legatum epistola. Construxerat Bonifacius Fuldense monasterium in loco sibi a Carolomanno Pipini fratre concesso. Tum a Rege illa petit, quae his verbis Pipinus expressit (16). *Ut sicut ex auctoritate B. Petri principis Apostolorum, pro quo legatione fungeris, privilegio sedis Apostolicae sublimatum esse constat, ita etiam nostrae auctoritatis praecepto roboretur, placuit nobis, tuae petitioni assensum praebere. Et ideo hanc nostrae praeceptionis seriem ob honorem Dei & venerationem S. Petri conscribi iussimus, per quam privilegium sedis Apostolicae a B. Zacharia tibi collatum cum consensu Episcoporum cunctorumque fidelium nostrorum per omnia roboramus, praecipientes, ut nullus sacerdotum in regno nostro divinitus nobis concesso, in praefato monasterio iurisdictionem aliquam sibi vindicet praeter Apostolicam sedem &c.* Idem demonstratur ex epistola Nicolai I. qua privilegium monasterii sancti Karilesi in pago Cenomanico siti confirmat (17). Testatur enim, chartas quasdam ab Episcopis Cenomanicis prolatas, quibus monasterium suae civitati subditum esse demonstrare volebant, falsas esse, *quandoquidem privilegia Regum, quae ex antiquorum Regum Francorum temporibus olim monasterio illi concessa sunt, hoc destruant, sicut & ipsa testantur, quae in archivis monasterii ob testimonium sibi concessae libertatis hodieque ser-* van-

(15) Privilegium Adeodati t. 1. Concil. Gall.

(16) Bonif. epist. 151.

(17) Privilegium monasterii S. Karilesi tom. 3. Conc. Gall. pag. 224.

vantur. Itaque rogatum se ait a Carolo Rege, ut *libertatem illi monasterio & ab Episcopis & a Regibus Francorum concessam, sua firmaret auctoritate, & futuris mansuram temporibus roboraret* (18).

V. Eumdem ordinem sequebantur proceres Galliarum, quum monasteriis a se conditis libertatem quaerere volebant. Consensui enim Episcoporum decretum suum addebant & sedis Apostolicae auctoritatem. Eo modo se gessit Willelmus Sancius Vasconiae Comes, quum sancti Severi monasterium in pago Adurensi Auscitanae provinciae in Novempopulania situm excitaret anno nongentesimo octuagesimo secundo. Collatis enim quamplurimis reditibus, postquam Abbatis & monachorum exhibitioni prospexisset, coenobium liberum esse iussit non solum a tributis & omnibus fisci iuribus, sed etiam ab Episcoporum administratione & iurisdictione, Ecclesiaeque Romanae subdidit: *Nec in praefato loco quisquam Episcopus*, inquit (19), *cathedram audeat collocare, vel quamlibet licentiam habeat imperandi, nec aliquam ordinationem quamvis levissimam faciendi, nisi cum permissu & voluntate Abbatis ipsi sacro loco praesidentis; sed sint omnibus modis liberi, & absque ulla alia calumnia & inquietudine securi*. Quae omnia decrevit *cum confirmatione Archiepiscopi Ausciensis* & Burdegalensis, Episcoporum Agennensis, Vasconensis, Vasatensis, Bigorrensis, & Lactoratensis, & Apostolicae sedis auctoritate muniri fecit (20). Supererant adhuc priscae consuetudinis reliquiae anno ML. quum Goffridus Andegavorum Comes monasterium Vindocinense a se fundatum *auctoritate & assertione Domini sui Regis Francorum Henrici, Theodori etiam Carnotensis Episcopi consilio, beato principi Apostolorum Petro obtulit in allodium & patrimonium*. Quare Ivo Carnotensis (21), peritissimus canonicae disciplinae, privilegia S. Quintini eo nomine commendat, quod ab Episcopis Belvacensibus indulta fuissent, & quod ea *Apostolica manus roboravit, regia quoque maiestas pragmatica sanctione firmavit*. Possent, si necessum foret, tabulae antiquae monasteriorum proferri, quae a Regibus Italiae, Germaniae, Angliae, Navarrae, Castellae, Legionis & Arragonum condita sunt, & privilegiis episcopalibus, tum regiis, deinde vero etiam Apostolicae sedis decretis firmata.

VI. Ex hoc usu profectum, ut, si qui Episcopi immodestius se gessissent erga Abbates & monachos, libertas illis a summis Pontificibus indulgeretur, invitis licet & renitentibus Episcopis. Exemtionum probabilem caussam hinc sumsit Gregorius VII. in epistola ad Tau-

(18) Vide collectionem veter. scriptor. R. P. Edmundi Martenne part. 1. pag. 215. & part. 2. pag. 1.

(19) Charta fundationis edita est lib. 3. histor. Benearni cap. 8.

(20) In Notis ad epist. 2. lib. 1. Goffridi Vindoc.

(21) Ivo Carnot. epist. 193.

Taurinensem Episcopum (22): *An ignoras*, inquit, *quod sancti patres plerumque & religiosa monasteria de subiectione Episcoporum, & episcopatus de parochia metropolitanae sedi propter infestationem praesidentium diviserunt, & perpetua libertate donantes, Apostolicae sedi velut principalia capiti suo membra adhaerere sanxerunt?* Eo praetextu utebatur Alexander II. quum Gervasio Remensi, qui privilegia monasterio Corbeiensi concessa ab ecclesiastico canone aliena esse existimabat, in hunc modum rescripsit (23), *alias esse leges Ecclesiarum, quae sunt generales, & alias esse eas, quae specialiter in privilegiis quibusdam praerogantur Ecclesiis ad immunitatem, ne quorumlibet importunitate patiantur inquietudines*. Sed tandem exemtiones istae sola Pontificum liberalitate & gratioso beneficio, Regibus conniventibus, concessae sunt. Quod aegre tulerunt omnibus saeculis Episcopi, qui dolorem suum saepissime litibus implicatissimis & scriptionum querelis ulti sunt. Immo & Bernardus Abbas de hac imminutione auctoritatis episcopalis graviter conquestus est in libris de consideratione ad Eugenium Papam (24): *Murmur loquar & querimoniam Ecclesiarum. Truncari se clamitant ac demembrari. Vel nullae, vel paucae sunt, quae plagam istam aut non doleant, aut non timeant. Quaeris quam? Subtrahuntur Abbates Episcopis, Episcopi Archiepiscopis &c. Sic factitando probatis, vos habere plenitudinem potestatis, sed iustitiae forte non ita. Facitis hoc, quia potestis; sed utrum & debeatis, quaestio est*. Multis deinde prosequitur inversum ordinem & confusam Ecclesiae hierarchiam; adeo, ut monstro similes esse dicat ecclesiasticorum graduum status, quum inferiores dignitates a superioribus divisae capiti coniunguntur, ac si digitus supra manum constitutus capiti ἀμέσως connectatur. Invehitur alibi (25) in monachos, qui Episcoporum imperium detrectarent, & superbiam suam honesto libertatis nomine tegerent, monasteriorum reditus devastantes, ut pecuniae redemtione a iurisdictione dioecesana emanciparentur. Ioannes Sarisberiensis (26), & Petrus Blesensis (27) hunc disciplinae eversae morbum suo saeculo deplorarunt. Quae privilegia deinde ad Ecclesiarum Capitula porrecta sunt, eo praetextu, quod & monasticam vitam clericatui adiecissent, quodque ab Episcopis suis iniqua dominatione premerentur.

VII. Sed quanto incremento auctae sint exemtiones a quadringentis annis, illi soli constabit, qui diligenter & numerum religiosarum domuum ab eo tempore excitatarum, & privilegia non solum libertatis, sed etiam plurimarum facultatum, illis concessa expendet.

(22) Gregor. VII. lib. 2. epist. 33. 69. & lib. 6. epist. 6.

(23) Alex. II. epist. 19.

(24) Bernard. lib. 3. de consider.

(25) Bernard. epist. 179. 180. & 42.

(26) Ioan. Sarisber. Polycrat. lib. 7. cap. 21.

(27) Petrus Blesensis epist. 68.

Quae variis motibus Ecclesiae statum concusserunt; sed quantum fieri potuit, Conciliis Lateranensibus & Viennensi, pluribusque summorum Pontificum constitutionibus huic discordiae prospectum est: qui exemtiones non resciderunt quidem, sed varie pro temporum & rerum conditione temperarunt. Guillelmus Durandus omnibus ingenii viribus hanc ab Ecclesia aegritudinem depellere contendebat (27), accurata & supra saeculi sui captum elucubrata tractatione, quae remedium aliquod a Concilio Viennensi extorsit. Probat ille, constitutum in Ecclesia ordinem a Conciliis generalibus pro libitu a Pontificibus his gratiosis exemtionibus everti non posse. Deinde, etsi hoc a Papa fieri possit, non expedire statui universalis Ecclesiae, nec religioni, nec ipsis personis religiosis. Quod ille multis argumentis conficit, docens, episcopatus vim in partes dividi, dignitatem violari, obsequium reverentiamque Episcopis debitam aboleri, vitia subditorum impunita relinqui, & criminibus faciliorem viam aperiri. Quin & religiosos, qui demissionem animi sectari profitentur, his exemtionibus tumidos in superbiam adeo efferri, *quod non solum Abbates & Priores, Guardiani, & alii in statu alicuius administrationis & praelationis existentes, verum etiam minores fratres & personae dictarum religionum, frequenter putant Episcopis, Archiepiscopis, & aliis Praelatis se quodammodo fore aequales, & debere quibuscumque aliis personis ecclesiasticis ecclesiastica beneficia obtinentibus anteferri*. Sed Durandi animus commotus detumuisset, si felicitas eorum temporum religiosos homines edidisset similes nostris; quorum emendata castigataque vita & exacta ὡς ἐσχάτως ἀκριβῶς squalorem saeculi nostri non mediocriter exornant.

VIII. Quare, quum ex hac graduum confusione scandalum ab aliquot saeculis hac de re natum nondum sit deletum, etsi non adeo ferveat ac tempore Bernardi, atque adeo eam ob caussam exemtiones omnino tolli non debeant; attamen, quum istae canonum & disciplinae sanioris remissiones publicam tranquillitatem laedant, non alienum esse a regio munere, ut ex parte sua curet his incommodis prospici, intelliget, qui diligenter expendet ea, quae a nobis hoc capite adnotata sunt. Qua de re tomo secundo diatriba unica copiose dicturi sumus. Interim observandum erit, morem illum, qui in regno obtinet, ut neque novus religiosorum ordo instituatur, nec novae Ecclesiarum vel monasteriorum aedificationes fiant absque Principis rescripto, confirmatum fuisse constitutione regia anno MDCXXIX. & ex iis, quae hoc capite recensuimus, originem sumsisse. Qua de re copiosius alibi (28).

AD-

(28) Guill. Durand. de modo Concil. gener. celebrandi Rubr. de exemtionibus.

(29) Tom. 2. Libert. cap. 32.

ADDITIO STEPHANI BALVZII.

ILlustre exemplum exemtionis, quae monasterio S. Vedasti Atrebatensis in synodo Vermeriensi concessa est ab Episcopis, postulante Carolo Calvo Rege, exhibet Hincmarus Remensis Archiepiscopus in epistola sequenti, quam nos edidimus ex archivo eiusdem monasterii, quae vero edita etiam est ab Auberto Miraeo in codice diplomatum Belgicorum pag. XXII. Sed ista nova editio emendata est ex fide vetustissimi codicis MS.

PRIVILEGIVM MONASTERII ATREBATENSIS CONCESSVM IN CONCILIO VERMERIENSI ANNO DCCCLVI.

HIncmarus Remorum Archiepiscopus ac plebis Dei famulus omnibus confratribus nostris Archiepiscopis & Episcopis nunc ad synodum vocatis, atque mecum Vermeriaco Palatio constitutis. Gaudendum est nobis, fratres carissimi, ac nimis in Domino Iesu Christo exultandum pro seniotis nostri Karoli serenissimi ac gloriosissimi Regis ferventissimo studio, quod ob amorem Dei & salutem animae suae gerit circa monasteria & loca sanctorum relevanda, instauranda, atque religiose ordinanda; ad quod negotium, ut ferveret, si forte teperet, nos Episcopos convenirer illum ammonere. Sed ille, Deo gratias, Spiritu sancto plenus, utilitatibus ac necessitatibus fervorum, immo pauperum Christi consulens, non solum nos ammonet, sed etiam humiliter deprecatur, ut in hac re illius adiutores promta voluntate existamus, videlicet, ut, quod ille per suum praeceptum confirmavit, nos divina auctoritate & nostra episcopali sententia ita corroboremus, ut in aeternum nullus mortalium id audeat temerare atque violare. Nunc vero maxime de monasterio sanctissimi confessoris Christi Vedasti eiusdemque loci monachis, quod dicitur Nobiliacus, curam atque ordinationem prae manibus habet: quoniam ipsam abbatiam nunc noviter, reddente (*) sibi nepote suo Lothario Rege, recepit, quam olim post bellum Fontanidum fratri suo Lothario Imperatori ob gratiam firmioris inter se amicitiae praestitit. Quapropter idem Dominus Rex senior noster de eadem abbatia, sicut sibi suisque fidelibus visum est, quasdam res, villas, praedia, mancipia cum omnibus suis appendiciis imperiali praecepto suo indidit, auctoritate sigilli sui signavit, atque confirmavit; quarum villarum nomina sunt haec. Ad matriculam scilicet Ecclesiae Manubodvillam, Bais, Senons, Herboteisternam, Pomerias, Herlinicurtem, mansos decem, cum omni longo bragio; Maminium, Morsole & Sceldogotheium, Iuventiacum, & in dominica curte mansum. Has villas cum mancipiis & omnibus ad se pertinentibus in usus luminariorum, matriculariorum & ceteris, quae in Ecclesiis in praefato monasterio positis necessaria fuerint, deputavit, cum omni censu de omnibus precariis monasterii, eo modo, ut, quidquid etiam ad medicinam opus fuerit, ex praefatis villis suppleatur. Ad necessaria vero fratrum, victus scilicet & potus, has villas delegavit, medietatem vici, qui vocatur Novavilla, iuxta ipsum monasterium siti & tabernam unam, Filciacum villam, dominicam curtem Theuludum, Bigartium, Hernancurtem & Bernallam. In pago Belvacensi Medioanas, puteas aquas, & in Vngiscurtem mansum indominicatum unum; & alios mansos viginti quatuor, cum Ecclesia & vineis & ceteris appendiciis. Valles super fluvium Summam cum camba una & duobus molendinis & mansis ad eosdem pertinentibus, Stragas, Saliacum, Atramentarias, Mast, Marcheim, Strigothelm, precariam Emmonis & Tagentarii. Has omnes villas cum ceteris omnibus usibus fratrum aeternaliter deservituras deputavit.

(*) Annal Bertin ann. 866 *Abbatiam S. Vedasti donante sibi Lothario suscipit.*

 Ad

Ad cameram vero fratrum praefatorum has villas deſtinavit, Atheias, Salciacum, Limacum, Campanias, & in Fontanido manſos tres, & manſum unum in Lambras, & alterum in Hadas, cum homine nomine Godone, & tabernam unam in vico monaſterii, cum omnibus appendiciis, familiis & Eccleſiis, & univerſis ad ſe pertinentibus. Ad portam vero Verneiam villam, & in Auſinio manſum unum cum molendino, & in Anez manſos quinque cum molendino, & decimam omnis abbatiae. Ad hoſpitale vero pauperum, in Daginvilla manſos ſeptem, & in Boneiamvillam & Totiales manſos tres & quintam partem omnis decimae, quae ad portam venerit, & de omnibus lignariis omnium villarum, quae ad praepoſituram vel ad cameram pertinent, carros decem. Ad domum vero infirmorum omne teloneum ex mercato. Pro remedio namque animae genitoris ac genitricis ſuae, ac pro ſalute ſua, & Ermentrudis ſuae cariſſimae coniugis, dedit has villas fratribus, Trontellicurtem, Siliiacum, Lutoſum montem, atque Tilgiſum, ut in eorum anniverſariis refectio pleniſſima eis praeparetur. Unde nos omnes Epiſcopi, qui ſynodali evocatione hic adſumus ſenioris noſtri Karoli Regis iuſſu, ex auctoritate Dei omnipotentis & poteſtate nobis divinitus collata praecipimus atque ſtatuimus, ut nullus Rex, nullus Epiſcopus, nullaque perſona alia de iam fatis rebus, & de nominatis villis, praediis, mancipiis ipſis monachis deputatis, unquam in ſequenti tempore aliquid agere praeſumat, ſed illarum ordinatio in Abbate vel monachis pendeat; nullaque omnino ſervitia, nec manſionaticos, nec parafredos, nec carricaturas ab illis villis exigat, nec placita in illorum villis quiſquam teneat, ut ipſi monachi ab omni ſaeculari inquietudine immunes libere, religioſe & quiete in monaſterio viventes, abſque ullius ſenioris impedimento ipſas res teneant, dominentur, atque poſſideant, Deique miſericordiam pro ſenioris noſtri proliſque regiae ſanitate & aeterna beatitudine, proque totius ſanctae Eccleſiae ſtatu ac pace illos fideliter exorare delectet. Monaſterium vero ipſum eiuſque cuſtodia, atque omnis ordinatio ad ipſos monachos & ad Abbatem, quem ſibi elegerint, pertineant. Neque Canonici extra clauſtrum ad habitandum admittantur ulterius, ſicuti hactenus, omnimodis inhibemus; exceptos ſervitores illorum: quia non modicas diſſenſiones audivimus propter hoc in illo exortas fuiſſe coenobio. Si quis vero, quod abſit, his noſtris praeceptis atque ſtatutis aliqua levitatis vel avaritiae, cupiditatis vel malitiae praeſumtione contraire voluerit, vel aliquod impedimentum ſupradictis monachis vel Abbati beatiſſimi Vedaſti inferre tentaverit quolibet ingenio, qualibet arte, quoquo modo, clam vel manifeſte, omnium noſtrum ſententia damnatus a Patre & Filio & Spiritu ſancto Deo omnipotente, cui iniuriam facere non timuit, quia ipſe dixit: *Qui vos audit, me audit, & qui vos ſpernit, me ſpernit*, anathematis vinculis obligatus, a coetu ſanctorum ſeparatus in aeternum iuſto Dei iudicio introeat in infernum cum his, quorum vermis non moritur & ignis non extinguitur, niſi publica ſatisfactione digne poenituerit, depoſito, ſi laicus fuerit, ſaecularis militiae cingulo, ſi clericus, eccleſiaſtici honoris dignitate. Pax vero & miſericordia Dei ſuper illos, qui illa cuſtodierint, quae in iſto divinae noſtraeque auctoritatis privilegio conſcripſimus, noſtriſque nominibus in Dei nomine firmavimus. Amen. Statuimus denique, ut hoc idem privilegium a nobis editum divinaque auctoritate roboratum per omnes ſynodos, quae in poſterum agendae ſunt, deferatur. Noſtroſque oramus humiliter ſucceſſores, ut pro Dei amore & ſancti Vedaſti ipſi quoque ſubſcribendo corroborent, quod a nobis conſtitutum eſt.

Hincmarus, ſanctae metropolis Remorum Archiepiſcopus, ſubſcripſi.

Egilo, divino munere Archiepiſcopus, (*) ſubſcripſi.

*) Senonenſis.

Wenilo, Rotomagensis Archiepiscopus subscripsi.
Herardus, Turonis Archiepiscopus subscripsi.
Vulfidus, Bituricensis Archiepiscopus, subscripsi.
Froterius, Burdegalensis Archiepiscopus, subscripsi.
Erchenraus, Catalaunensis Episcopus, subscripsi.
Hildegarius, Meldensis Episcopus, subscripsi.
Folcricus, Augustae Tricorum Episcopus, subscripsi.
Hilmeradus, Ambianensis Episcopus, subscripsi.
Helias, indignus (1) Episcopus, subscripsi.
Aeneas, Parisiacensis Episcopus, subscripsi.
Raginelmus, Noviomagensis Episcopus, subscripsi.
Gumbertus, Ebroicensis Episcopus, subscripsi.
Ercambertus, gratia Dei Episcopus, (2) subscripsi.
Ioannes, Cameracensis Episcopus, subscripsi.
Walterius, Aurelianensis Episcopus, subscripsi.
Villebertus, Carnotensis Episcopus; subscripsi.
Hincmarus, Laudunensis Episcopus, subscripsi.
Heirardus, Lexoviensis Episcopus, subscripsi.
Christianus, Dei gratia (3) Episcopus, subscripsi.
Erpuinus, Sylvanectensis Episcopus, subscripsi.
Arodus, Morinorum Episcopus, subscripsi.
Odo, Belvacensis Episcopus, subscripsi.
Rothadus, Suessionensis Episcopus, subscripsi.
Anselmus, Lemodicensis Episcopus, subscripst.
Isaac, Lingonicae Episcopus, subscripsi.
Actardus, Nannetensis Episcopus, subscripsi.
Abbo, Nivernensis Episcopus, subscripsi.
Sigenandus, Constantiacensis Episcopus, subscripsi.
Hildebrandus, Saiensis Episcopus, subscripsi.
Bodo, Augustodunensis Episcopus, subscripsi.
Karlomannus, Abbas, subscripsi.
Hugo, Abbas, subscripsi.
Gauzlenus, Abbas, subscripsi.
Hiduinus. Abbas, subscripsi.
Vulfo, Abbas, subscripsi.
Berengarius, Abbas, subscripsi.
Vulfardus, Abbas, (4) subscripsi.
Hildebertus, Abbas, subscripsi.
Odo, Abbas, (5) subscripsi.
Fulco, Abbas, subscripsi.
Ego, Gauzlenus, Abbas, iussu Domini Hincmari Archiepiscopi hoc privilegium scripsi & subscripsi.

(1) Engolismensis.
(2) Baiocensis.
(3) Antissiodorensis.
(4) Resbacensis.
(5) Fossatensis.

IVSTI HENNINGII BOEHMERI

OBSERVATIONES SELECTAE

CVM ANIMADVERSIONIBVS CARMINI FIMIANI

AD LIBRI III. CAPVT I.

OBSERVATIO I. ad §. 1. & seq.

I. QVid sit *libertas Ecclesiarum*, & unde fundamenta eius peti debeant non satis liquidum est, idque vel ideo, quia qui hac de re disputant, conceptum *Ecclesiae*, & *libertatis* sibi diversum formare videntur. In primis Galli de libertate Ecclesiarum suarum a multis temporibus gloriantur, neque id dissimulare possunt, ut potius hanc thesin tamquam potissimum caput doctrinae suae defendant. Notabilia sunt verba Caroli Cardinalis Lotharingii apud Ioann. Launoium *Part.* I. *epist.* 1. *num.* 32. qui ita scribit: *Nunc superest titulorum ultimus, e Florentina synodo depromtus, quem beatissimo patri nostro tribuere volunt. Ego vero negare non possum, quin Gallus sim & Parisiensis Academiae alumnus, in qua, Romanum Pontificem subesse Concilio, tenetur, & qui docent ibi contrarium, ii tamquam haeretici notantur. Apud Gallos Constantiense Concilium in omnibus partibus suis generale habetur, Basileense in auctoritatem admittitur, Florentinum perinde ac nec legitimum, nec generale repudiatur. Atque idcirco de vita potius, quam de sententia decederent. Haec autem omnia quum ita sint, me ad sanctitatis suae pedes proiicio, & ei per viscera misericordiae Dei nostri supplico, ut in praesentiarum verba huiusmodi omnia, & concertationes huiusmodi mittantur. Afflicto regno non est danda affli-*

De libertate ecclesiastica.

Galli de illa mirifice gloriantur.

afflictio: Haeretici iam satis offensi sunt: Catholici reguntur ac ducuntur omnes a Theologis, qui clamores usque in caelum tollent. Privilegia seu libertates regni, in hac veritate positae sunt universae, & eam ob caussam disputatio huiusmodi si fiat, tota ad subversionem audientium convertetur, regnum separabitur ac distrahetur, quod erit commune ac summum illius exitium. Nam credere, futurum esse vel unum antistitem, qui his consentiat, insanum esset. Quantis animorum contentionibus pugnatum fuerit pro sustinenda sanctione pragmatica Caroli VII. a Clero populoque Gallico contra conatus Papales, notum est, quum in hac libertatis Gallicae maxima pars sita esset. Vid. Duarenus de *SS. Eccles. minist. lib.* 5. *c.* 11.

Quid Ecclesia? Quid libertas? §. II. Vtut vero auctor illustrissimus recte existimaverit, in hac doctrina *de libertate ecclesiastica* ante omnia constare debere, quid sit *libertas*? Quid *Ecclesia*? tamen pro illustratione eorum, quae dicta sunt, quaedam addere placuit. Equidem *Ecclesia* in se non est status civilis vel respublica, sed tamen illam ita iam concipere debemus, prout in hac materia concipi solet. Ecclesia itaque hoc in perverso sensu denotat *rempublicam quamdam ex clero & laicis constantem, ubi ille imperat, hi parent* (I). Sicuti iam particulares respublicae plures sunt, ita quoque dantur plures particulares respublicae ecclesiasticae, quae eadem ratione de libertate sua contendunt, uti respublicae. In statu civili libertas opponitur *subiectioni*, & hinc populus liber dicitur, qui nullius alterius potestati subiicitur, licet vel maxime alterius maiestatem comiter conservare ex pacto vel alia ratione debeat, ut dicit Proculus in *l.* 7. §. 1. *ff. de captiv. & postlim. revers.* Sic etiam libertas ecclesiastica in huiusmodi controversiis unice exinde aestimatur, si ab omni subiectione libera fuerit, quod nunc specialius demonstrandum est.

Conceptus Ecclesiae in sensu perverso.

Contra quos Ecclesiae libertatem ambiant. Libertas contra principes vindicata. §. III. Ambiunt Ecclesiae particulares libertatem hanc vel contra alias Ecclesias, & sic contra clericos, vel etiam contra rempubl. & sic contra laicos. Primo videamus, quomodo contra imperantes seu rempubl. libertatem, hoc est, statum a dependentia, & subiectione liberum vindicent. Equidem statim, quamprimum Episcopos incessit imperandi libido, pro hac libertate pugnare coeperunt, quoad potiora Ecclesiae negotia, & contra principes hanc libertatem vel quasi impedientes graviter conquesti sunt, illos contra in caelum laudibus vehentes, qui cleri imperium in sacris haud turbarunt: inde factum, ut Gregorius I. optimum Imperatorem

(I) Quam Noster tradit Ecclesiae definitionem, ea compacta est ex Salmasii, Blondelli, Buddei, aliorumque haeterodoxorum systemate, quod is sequitur, Ecclesiam nempe vi divinae institutionis coetum esse aequalem; nec in ea *ἱεραρχίαν*, *sacrorum principatum* dari, sed *ὑποδιακονίαν*, *sacrum ministerium*, hoc est, potestatem quamdam omni coactione destitutam, tantumque ministerio verbi & sacramentorum administratione coercitam. At Ecclesiam divina institutione inaequalem societatem esse, atque adeo quosdam a Christo institutos, quos Episcopos dicimus, qui spirituali potestate instructi Ecclesiae, hoc est, clero & populo, praeessent, regulas pro re nata conderent, indicarent, denique fontes animadverterent, luculentissime a Catholicis ostensum est, maxime Petavio in libris *de ecclesiastic. hierarchia*, & Hallierio *de hierarch. Eccles.* Catholici Patres, Ecclesiam esse, aiunt, coetum hominum conflatum iis omnibus, qui baptizati sunt, atque extrinsecus saltem eamdem orthodoxam fidem sub Pastoribus suis profitentur. Cyprianus *ep.* LXIX. *ad Pupian.* sic Ecclesiam definit: *Ecclesia*, inquit, *est plebs sacerdoti unita & pastori suo grex adhaerens. Vnde scire debes, Episcopum in Ecclesia esse, & Ecclesiam in Episcopo; & si qui cum Episcopo non sint, in Ecclesia non esse*. Quin τῆς Ἐκκλησίας nomine nonnumquam soli veniunt Pastores sive Episcopi, qui Ecclesiam repraesentant, eique praesunt. Ita accipi debet Matth. XVIII. 17. 18. Εἰπὲ τῇ Ἐκκλησίᾳ, *dic Ecclesiae*, id est, τοῖς προεδρεύουσι, *praesidentibus*, ut interpretatur Chrysostomus *homil.* LX. *in Matth.* Theophylactus etiam ad hunc locum intelligi ait, τοὺς τῆς Ἐκκλησίας προέδρους, *Ecclesiae praesides*, hoc est, Episcopos.

rem Mauritium reprehenderit, sed pessimum tyrannum Phocam adulatione nefanda foverit. Verum hactenus Ecclesiarum libertas seu exemtio totalis a republ. non erat asserta, donec tandem Gregorius VII. vindex libertatis ecclesiasticae acerrimus, sese terrenae potestati gravissime opposuerit, & libertatem ecclesiasticam plenissime vindicare studuerit, quo eius verba, in §. 5. adducta, pertinent. Tribuuntur etiam eidem (nam Gregorio I. convenire nequeunt, uti eruditi recte observant, vid. Guilielmus Cave, *in histor. litter. eccl. ad saec. VI. pag.* 354.) haec, quae desumta sunt *ex comment. in Ps. poenitent. V. 9. Nostris vero maxime temporibus*, ait, (Simonia) *malitiae suae virus exercuit, & totius Ecclesiae pacem schismatica infestatione turbavit. Concitavit enim adversus Ecclesiam Dei non solum innumerabilem populi multitudinem, verum etiam regiam, si fas est dicere, potestatem. Nulla enim ratio sinit, ut inter reges habeatur, qui destruit potius, quam regat imperium, & quoscumque habere potest perversitatis socios, eos a consortio Christi efficit alienos* (intelligit Henricum IV. Imperatorem, & Status cum eo facientes). *Qui turpissimi lucri cupiditate illectus, sponsam Christi captivam cupit abducere, & passionis dominicae sacramentum ausu temerario contendit evacuare: Ecclesiam, quippe quam sui sanguinis pretio redemtam Salvator noster voluit esse liberam, hanc iste potestatis regiae iura transcendens facere conatur ancillam. Quanto melius foret sibi, dominam suam esse agnoscere, eique religiosorum principum exemplo devotionis obsequium exhibere, nec contra Deum fastum extendere dominationis, a quo suae dominium accepit potestatis. Ipse enim est, qui ait: Per me reges regnant; sed immensae caecatus cupiditatis caligine, & divino, ut patet, ingratus beneficio, & contra Deum fastuosus, terminos, quos posuerunt patres nostri, contemto divino timore transgreditur, & contra catholicam veritatem suae furore tyrannidis efferatur: in tantum autem suae temeritatem extendit vesaniae, ut caput omnium Ecclesiarum, Romanam Ecclesiam, sibi vindicet, & in dominam gentium terrenae ius potestatis usurpet.* Et ad hanc libertatem ecclesiasticam vindicandam, praedictus Gregorius VII. convocavit Episcopos ex omnibus terris ad Concilium per litteras. Sic *lib.* 1. *epist.* 42. Sichardum Aquileiensem Episcopum ad Concilium convocat: *Ut tanto tutius*, ait, *tantoque firmius ad subsidium ecclesiasticae libertatis & religionis accingamur, quanto uberius ac vicinius consiliis vestrae prudentiae, aliorumque confratrum frequentia & provida consultatione circumdamur.* Idem in *lib.* 2. *epist.* 42. Guibertum Ravennatem episcopum ad Concilium invitat: *Quatenus*, ait, *tua aliorumque fratrum nostrorum annitente prudentia & spirituali eam fortitudine, quam sapientia impii a suis conatibus arceantur & Christiana religio in ea, qua primum fundata est, libertate & pace roboretur.* Hoc sensu itaque libertas ecclesiastica est immunitas & independentia ab imperio civili, de quo significatu etiam auctor noster in §. 5. *seqq.* agit.

Gregorii VII audacia in vindicanda libertate ecclesiastica contra Imperatorem.

§. IV. Deinde clerici contra clericos libertatem vindicant, quando se defendunt contra imperium alterius Ecclesiae vel Episcopi. Est in Hierarchia optima personarum subordinatio, sed non semper absque controversia, quum a temporibus Concilii Nicaeni contra ausus Patriarcharum & Primatum Ecclesiae minores libertatem, virtute cuius nemini subiiciebantur, strenue quidem, sed plerumque frustra defendere conati sunt; ad exemplum enim potentiorum imperantium Ecclesiae maiores, minores sibi subiecerunt. Sed de hac libertate heic non adeo agitur, sed de alia, quae contra Pontificem Romanum asseritur. Postquam enim Ecclesiae maiores sibi minores subiiciebant, deinceps illae ipsae idem fatum exspectabant, ut aliis Ecclesiis potentioribus, quales erant Patriarchatus, subiicerentur. Sed etiam inter Patriarchas de primatu & libertate pugnatum fuit, inter quos tamen Romanus praesul videtur palmam reliquis abstulisse, dum in omnes Ecclesias dominatum exercere conatus est. Graviter hoc ipso libertas ceterarum Ecclesiarum laborabat, hinc perpetuae contentio-

Quatenus libertas ecclesiastica vindicetur contra alios clericos, in primis Pontificem.

tiones inter Pontificem, dominatum suum propugnantem, & Ecclesias alias, libertatem suam vindicantes, hoc est, immunitatem a iugo Papali. Et huc potissimum pertinet Ecclesiarum Germanicarum libertas, propugnata a Schiltero *in tr. de libert. eccles. German.* & Ecclesiarum Gallicanarum a pluribus defensa, de quibus actum ad *lib.* 1. *obs.* 1.

In quo consistat Ecclesiae Gallicanae libertas. §. V. Quum itaque Clerus Gallicanus potissimum regimen Aristocraticum in Ecclesia ambiat, quod in primis Io: Launoius, du Pin, Edmundus Richerius aliique defenderunt, ita Clerus Gallicanus potissimum libertatem suam in eo quaerit, ne dependere debeant a nutu Pontificis, sed potius concurrere possint ad regimen ecclesiasticum, & quum insigni sint in regem suum affectu, potius regia iura in Ecclesiam defendunt, eiusque potestatem agnoscunt, quam ut a dominatu Pontificis dependere cogentur, id quod auctor quidem non ita aperte fatetur, sed tamen verbis in factum temperatis docet. Immo eo ipso, quo plerique ex Gallis fatentur, libertatem sitam esse in *iure antiquo ecclesiastico eiusque usu*, eo ipso Pontificis dominatum reiiciunt, qui nondum iure antiquo fundatus erat, sed sequioribus demum saeculis Ecclesias occupavit. Pertinet huc quoque sententia Christophori Iustelli *in epist. ad Iac. Leschasserium Codici Canonum Ecclesiae univers.* praefixa, aientis: *Quamvis in iure communi antiquo positam esse libertatem Ecclesiae Gallicanae, ab omni aevo, reges, episcopi, regni ordines, tota denique Gallia affirmaverit; vetus est tamen in senatu Parisiensi sententia, a maioribus per manus tradita, & memoriae omnium, qui prudentia, & usu valent, insculpta, illam libertatem maxime quatuor primis Conciliis, & iis, quae ab illis confirmata sunt, contineri, & quae contra fiunt, praecipuas appellationibus iis caussas praebere, quae velut ab abusu interponuntur.*

De libertate plebis heic non solliciti sunt eruditi. §. VI. Patet itaque ex hactenus dictis, quando de libertate ecclesiastica quaeritur, non quaeri de libertate plebis seu laicorum, quippe qui in abiectissimam obediendi conditionem detrusi sunt: & quamvis sub Ecclesia contineri videantur, tamen clerici se potissimum sub hac voce comprehendi voluerunt; quo spectat constitutio spuria, sub Theodosii & Valentiniani nomine a Sirmondo *in append. cod. Theod. num.* 20. edita, ubi diserte dicitur: *Quoniam in sacerdotibus Ecclesia constat*: & statim in initio huius constitutionis dicitur: *Audemus quidem sermonem facere, solito plus timore capti, de sanctis, & venerabilibus Sacerdotibus & secundis Sacerdotibus vel etiam Levitis, & eos cum omni timore nominare, quibus omnis terra caput inclinat.* Quae sit vera libertas ecclesiastica dicenda. Si itaque de Ecclesiae, pro coetu Fidelium sumtae, libertate ex vero esset iudicandum, dicerem, illam veram esse Ecclesiae libertatem, ubi clerus docet, non imperat; sic enim Ecclesiae tamquam societatis aequalis iura aequalia conservantur. Sed hanc quidem hypothesin heic ulterius excutere nolo.

CAPUT II.

OBSERVATIO II. *ad* §. 2. *seq.*

Fata canonum Apostolicorum, & an pertin- §. I. Canones, qui dicuntur Apostolici (1), varia fata habuere, quemadmodum etiam in corpore iuris canonici nunc pro genuinis, nunc pro apocryphis habentur, vid. *c. sancta Roman.* 3. *d.* 15. *c. canones.* 1. *d.* 16. *c. placuit* 4. *ibid.* In Eo quid an eru-

(1) De canonum, qui τῶν Ἀποστόλων dicuntur, auctoritate & antiquitate, mira eruditorum discrepantia. Sed duo probe distinguenda, quis nempe eos condiderit, & quisnam in unum collegerit. Quod ad primum, Turrianus ab Apostolis ipsis conditos; Dallaeus, cuius sententiam laetis ulnis Boehmerus excipit, ab impostore primum confictos quinto exeunte saeculo, ac ante saeculum quintum adultum Ecclesiae non inno-

eruditi conveniunt, quod ad tempora nec Apostolorum, nec Clementis pertingant, sed saeculis subsequentibus demum conditi fuerint, alii quidem saeculo tertio, uti cum auctore nostro Beveregius contendit & quoque probant Anton. Pagius *in critica ad* gant ad tempora Concilii Nicaeni,

innotuisse, contendit; medium ingressi viri praestantes, quibus lubens adstipulor, probant, canones illos secundo exeunte, aut tertio saltem ineunte saeculo ab Episcopis in Synodis, diversis temporibus locisque habitis, sancitos ex διδασκαλίαις, διδαχαῖς διατάξεσι, quae Apostolorum, Episcoporumque Apostolis propiorum nomine afferebantur; Apostolicosque dictos, non ab ipsis Apostolis, sed vel ab Episcopis eorum conditoribus, qui olim *Apostoli*, & *viri Apostolici* dicebantur, vel quod in Apostolicis Ecclesiis vigerent, vel quod doctrinam Apostolicam foverent. Videsis, quae pro hac sententia disputant, praeter Clariss. Marcam, Albaspinaeus *Obs. l.* 13. Schelstratius *Antiq. illustr. p.* 263. *seq.* Pearson. *vindic. Ignat. part. I. cap.* 4. & praecipue Beveregius in *iudicio de canonib. Apostolic.* ubi Dallaenm solide reiecit. Profligatam Dallaei sententiam tueri conatus est Matthaeus Larrcquanus in *Appendice ad observationes in Pearsonianas Ignatii vindicias*. At idem Beveregius praeclaro opere, quod *Codicem canonum Ecclesiae primitivae vindicatum* inscripsit, tanta argumentorum vi & copia eandem sententiam refutavit, ac obiectionibus satisfecit, ut mirum videri debeat; Boehmerum nonnulla ex reiectis iis argumentis conrasa iterum obiecisse Marcae ac Beveregii sententiae. Sed aequum lectorem ad Beveregium amando, ne heic tempus frustra teratur, quo nemo uberius ornatiusque argumentum hoc persequutus est. Quod vero spectat ad collectorem canonum Apostolicorum, profecto is in tanta caligine numquam detegetur. Certum quidem est, nec a Clemente Romano, uti Turrianus, nec ab impostore exeunte saeculo quinto, uti Dallaeus, eos in unum compactos fuisse. Marca noster suspicatur, collectos in quadam Iconiensi Synodo an. CCLVIII. & Apostolorum nomine insignitos, quod eorum nec Firmilianus, nec Cyprianus, cum Stephano P. de haereticorum baptismo disputantes, meminerint. At primum, Cyprianus pro sua de baptismo sententia antiquum canonem laudavit, licet non sub Apostolorum nomine; & Firmilianus *ep. ad Cyprian.* decretum hoc non constitutum, sed confirmatum in Iconiensi Concilio ait: qui vero poterant Cyprianus, Firmilianus, aliique Praesules Apostolorum nomen canonibus hisce imponere, quorum nonnullos saltem a decessoribus suis constitutos agnoscunt? Deinde Firmilianus *cit. ep.* Romanos *circa celebrandos dies paschae* errare, scribit; Romani autem pascha semper celebrarunt secundum Can. Apostolic. VII. Quare Firmilianus canones hosce tamquam Apostolicos urgere noluit, utpote quibus Romanorum de pascha sententia confirmabatur, sua vero evertebatur. Tandem nec Iconii, nec ullibi in Asia proconsulari collectos fuisse Apostolicos canones, colligitur ex can. XXXVII. ubi mentio fit mensis *Hyperberetaei*, unius ex Asianorum mensibus, qui pascha secus ac laudato can. VII. statutum est, celebrarunt. Beveregius in *iudicio de canonib. Apostolic.*, & *not. in can. Apostolic.* LXXXV. coniicit, συναγωγὴν illam veterum canonum a Clemente Alexandrino adornatam, quod parum verisimile est; nam illius *Canon Ecclesiasticus*, cuius Eusebius, Hieronymus, ac Photius meminere, specialem ritum & paschatis celebrandi tempus in Ecclesia probatum contra Hebraeos vindicabat: in his autem canonibus non solum varia & multiplicia, sed & quaedam Clementis Alexandrini aevo recentiora continentur: ut ecce Canone I. damnatur baptismus non trina, sed una mersione collatus contra institutum Eunomianorum. Thomas Bruno in *iudicio de Canonib. & Constit. Apostolic. n.* 6. suspicatur, quarto ineunte saeculo quemdam Leontium Tripolitanum, Lydiae Episcopum, secta Arianum, vel saltem Aetianum, exstitisse horum canonum collectorem, vel saltem συβαιβὸν, *subadiuvam*, hoc est, adiutoris adiutorem, symbolamque de suo contulisse ad opus hoc expoliendum. Movetur ex eo, quod ex omnibus vetustis Patribus vel istius, vel antecedentis, vel insequentis saeculi, solus hic Leontius ei occurrat, qui ea celebritate famae floruerit eo saeculo, ut Κανων Ἐκκλησιας diceretur, teste Suida voce Λεοντιος, idque ingens elogium, quum ipse vix famae do-

Baron. ad ann. 100. *num.* 10. du Pin *in Bibliotheca script. eccl. tom.* 1. *p.* 24. *& seq.* alii vero demum saeculo quinto, uti clariss. Basnagius *tom.* II. *annal. ad ann.* 300. §. 15. *seqq.* & Gherard. Mastricht *in histor. iur. eccl. num.* 134. *seqq.* & quidem argumenta Beveregiana resolvit Samuel Basnagius §. 16. *seq.* ostendens, voce canonum in locis ab eo adductis codicem hunc intelligi non posse, sed vel scripturam sacram vel observantiam Ecclesiasticam. Atque huc quoque fere collimant primaria auctoris nostri argumenta, quod tum ante Concilium Nicaenum, tum in ipso Concilio nominato provocatum sit ad canonem, quem non alium, quam Apostolicum intelligendum esse censet, praesertim quum, ubi ad canonem provocatur, eiusmodi canon inter illos reperiatur. Sed multa faciunt sententiam illustrissimi auctoris dubiam;

Potissimum vero disquirendum, an *canon* in locis adductis illam rhapsodiam denotet, quae hodie circumfertur? Constat ex historia sacra, tribus prioribus saeculis magis iure non scripto, quam scripto fuisse gubernatam Ecclesiam; admodum enim rara erant Concilia, & haec quidem, quae celebrabantur, particularia erant, & canones in iis constituti vim universalem habere non poterant. Obtinebant tamen inter Episcopos mores quidam, ex observantia constanti deducti, vel per traditionem a prima Ecclesiarum origine petiti, qui eo tempore itidem *canones* dicebantur, quod essent regulae non scriptae, secundum quas communiter Ecclesiae gubernarentur. Id ipsum quidem eruditissimus du Pin *in nova Biblioth. auctor. eccles. tom. I. pag.* 25. in dubium vocat, & existimat, canonis nomine leges scriptas tantum intelligi; id quod tamen adhuc in quaestione est. Illud quidem non nego, sequentibus temporibus, ubi in Conciliis canones scribi coeperunt, per excellentiam canones denotasse *ius scriptum*; sed heic quidem de illo tantum tempore disquiritur, quo Ecclesiae potissimum iure non scripto usae sunt, quod tribus prioribus saeculis potissimum obtinuit. Agnovit id ipsum Basilius, relatus a Gratiano in *cap.* 5. *d.* 11. ubi ita: *Ecclesiasticarum institutionum quasdam scripturis, quasdam vero Apostolica traditione per successiones in ministerio confirmatas, accepimus; quasdam vero, consuetudine roboratas, approbavit usus, quibus par ritus & idem utrisque debetur pietatis affe-*

Tribus prioribus saeculis sub voce canonum non scriptae leges ecclesiasticae scriptae comprehenduntur.

De observantia ecclesiastica.

doctrinae fuerit, utpote Anomaeus, aetas illa numquam contulisset, nisi vel ille canones omnes antiquos ad Ecclesiae disciplinam statuendam necessarios, non ita pridem in unum quasi corpus collegisset; vel saltem in illis canonibus enucleandis adeo tritus & bene versatus fuisset, illosque strictius, quam ceteri Episcopi coluisset. At vero Suidae testimonium nihil aliud probat, quam Leontium & peritissimum canonum fuisse & observantissimum prae ceteris suorum temporum Episcopis. Ex alicuius autem scientia & observantia veterum regularum nemo iure colliget, eumdem & canonum collectorem fuisse. Tandem Fabricius *B. Bliothec. Graec. lib.* VI. *cap.* 1. *tom.* XI. bariolatur, eos qui Eusebii aetate χθὲς καὶ πρώην πολυεπῆ καὶ μακρὰ συγγράμματα Clementi Romano supposuerunt Petri & Apionis dialogos, eodem teste Eusebio H. E. III. 38. potuisse etiam ex veteribus didascaliis & canonibus collectionem canonum Apostolicorum, itemque Constitutionum Apostolicarum, hoc est, in Apostolicis Ecclesiis receptaram sub Clementis nomine evulgare; tametsi, continuo subdit, ea innotuisse, vel sub Apostolicorum canonum nomine lecta in Ecclesia non videtur ante quarti saeculi finem. Quod vir eruditissimus inquit de huiusce collectionis auctore, vix est, ut eius hariolatio omni destituta praesidio punctum ferat; non enim ambigitur, eosdem illos tenebricones potuisse opus hoc Clementi Romano supponere; at revera supposuisse, id quidem gratis adseritur. Certe in tanta obscuritate auctor. eiusmodi συλλογῆς adsequi nequit. Facile autem adducor, ut probem, eam collectionem ante quarti saeculi exitum ornatam fuisse, & sub Apostolicorum nomine laudatos canones in ea comprehensos; primus enim Nectarius CP. in Synodo CPolitana an. CCCXCIV. canonem Apostolic. LXXIV. spectans: καθὼς, ait, οἱ Ἀποστολικοὶ κανόνες διωρίσαντο, *sicut etiam Apostolici canones definierunt.*

affectus, *unde quis*, *vel aliquantulum sacrarum expertus scripturarum*, *haesitaverit*. *Si enim attenderimus*, *consuetudines Ecclesiae*, *non per scripturas a patribus traditas*, *nihil aestimare*, *quantum religio detrimenti sit latura*, *intente inspicientibus liquido constabit*. Dari autem eiusmodi mores & observantias universales, testatur Hieronymus *adverss. Lucifer.* aiens: *An nescis*, *etiam hunc Ecclesiarum esse morem*, *ut baptizatis postea manus imponatur & ita invocetur Spiritus S.? Exigis*, *ubi scriptum sit? in actibus Apostolorum*. *Etiamsi scripturae auctoritas non subesset*, *totius orbis in hac parte consensus* INSTAR PRAECEPTI (seu canonis universalis) *obtineret*. *Nam & multa*, *quae per traditionem in Ecclesia observantur*, *auctoritatem sibi* SCRIPTAE LEGIS *usurpaverunt*, *veluti in lavacro ter mergitare*. Constat ex hoc loco, (α) fuisse in primitiva Ecclesia mores universales, consensu communi approbatos, (β) eosdem vim legis scriptae seu canonis habuisse. Quid ergo prohiberet, eosdem mores canones appellare? Idem confirmat Augustinus, *epist. 86.* scribens: *In his rebus*, *in quibus nihil certi statuit divina scriptura*, *mos populi Dei vel instituta maiorum* PRO LEGE *tenenda sunt*.

§. II. Atque hoc intuitu Cornelius, Romanus episcopus, in epist. ad Fabium Antiochenum de Novati baptismo apud Euseb. *lib. 6. histor. eccl. cap. 35.* ita scribit: *Gravi morbo affectus*, *ipsoque in lectulo*, *in quo iacebat ablutus*, *cetera*, *postquam convaluit*, *adeptus non est*, *quae iuxta* ECCLESIAE CANONEM *suscipienda sunt*. Quis non animadvertit, per *canonem Ecclesiae* heic intelligi *mores ecclesiasticos*, in baptismate observari solitos, de quibus antea Hieronymus quoque locutus est; Imperatores in *l. 45. C. Theod. de episcop.*, hoc eodem sensu per canones ecclesiasticos observantiam ecclesiasticam intelligere videntur, aientes: *Omni innovatione cessante vetustatem & canones pristinos ecclesiasticos*, *qui nunc usque tenuerunt*, *per omnes Illyrici provincias servari praecipimus*; ubi id scilicet contendere videntur, ne Illyricianae Ecclesiae adstringantur ad mores aliarum Ecclesiarum servandos, sed suis propriis moribus vivant. Neque ulla ratio obstat, quo minus regulae non scriptae eadem ratione possint dici *canones*, ac quidem scriptae. Quamdiu itaque dubium manet, per allegationem canonum, hos, de quibus quaestio est, intellectos fuisse, tamdiu dici nequit, illos iam fuisse cognitos ante Concilii Nicaeni tempora. Sed & aliae gravissimae rationes obstant, quae non admittunt, per provocationem ad canonem ecclesiasticum intelligi eo tempore potuisse canonum Apostolicorum sylloges, quae satis enucleatae sunt a clariss. Basnagio *cit. l.* Neque obstat, quod in canonibus Apostolicis occurrant, quae commode referri possunt ad doctrinam eorum patrum, ubi ad canonem provocant; si quidem id negari nequit, collectos esse canones ex praxi ecclesiastica & universali observantia, quo ipso facilius fieri potuit, ut hi canones doctrinae illorum patrum conformes reperiantur, qui itidem ad sui temporis mores provocarunt.

Illustratur ulterius, ius non scriptum praedicatum canonis olim habuisse.

§. III. Ceterum quod tanto ardore inter eruditos de tempore huius collectionis disputetur, hoc consilio fieri autumo, quod quaedam in his canonibus reperiantur, quorum usus demum sequioribus saeculis introductus est, superstitione ingravescente, quae tamen mallent ex sententia horum canonum ad tempora, Concilium Nicaenum antecedentia, referre, ut ita ex antiquitate magis essent commendata. Sic in *c. 3.* de usu luminarium iam disponitur, quo ipso simul ex sententia contraria infertur, usum luminarium iam saeculo tertio obtinuisse; id quod tamen antiquitati ecclesiasticae repugnare videtur. Vid. Basnagius *cit. l.* §. 15.

Cur adeo de tempore horum canonum disputetur

C A P V T III.

O B S E R V A T I O III. ad §. 5.

An canon XXVIII Concilii Chalcedonensis expunctus sit?

§. I. QVaestio heic ventilatur, an ad instantiam Leonis Pontificis Rom. Concilii Chalcedonensis *canon* 28., ubi Constantinopolitanae aequalia cum sede Romana privilegia tribuuntur (I), a Graecis expunctus & repudiatus fuerit. Id quod quidem auctor illustrissimus affirmat, ita tamen, ut nihilominus

uiu

(I) Non est, cur Noster ostendere conetur, Canonem XXVIII. Chalcedonensem, ut a Leone M. reiectum, a Graecis nihilominus expunctum non fuisse: nihil enim aliud inde consequetur, nisi ut ab omnibus mortalibus Byzantinorum audacia atque ambitio, & Romanorum Antistitum in tuendis servandisque sanctioribus regulis studium & constantia dignoscatur. Nimirum canone illo duo in gratiam Byzantinorum decernuntur; alterum, ut CPolitana Sedes secundum post Romanam locum obtineat; alterum, ut in dioeceses Asiae, Ponti, & Thraciae patriarchica iura exerceat, ordinando scilicet metropolitas in iis exsistentes. At multis nominibus is canon consistere non poterat. I. Eum non universa Synodus constituit, sed ducenti ad summum Praesules. Sane Chalcedonensi Synodo sexcenti circiter Episcopi convenerunt, ac absoluta act. VI., constitutis omnibus, quae ad fidem & universae Ecclesiae utilitatem spectabant, Marcianus Aug. permisit, ut in suam quisque sedem remearet. Hinc verum ac legitimum Chalcedonense Concilium post actionem sextam absolutum fuit: reliquae decem actiones, in quibus privatae quaedam Episcoporum controversiae diiudicatae sunt, velut appendix huiusce Synodi sunt: nec abs re quaecumque post celebratam actionem VI. acta sunt, dici *recentiora Chalcedonis* possunt, uti quae post absolutum legitimum Ariminense Concilium gesta fuere, *recentiora Arimini* appellavit Athanasius *ep. ad Africanos n.* 3. Iam vero Byzantini clerici post confectam act. XIV. quando de rebus omnibus iam actum erat, egerunt apud vix ducentos Episcopos, qui remanserant, ut rursus convenirent, ratumque haberent decretum a se conditum, quo honor can. III. CPolitano concessus Byzantino Antistiti confirmabatur, ac praeterea Metropolitas in Dioecesibus Asiae, Ponti, & Thraciae ordinaret, quod obtinuerunt. II. Conventui illi, quo laudatus canon conditus est, nemo adfuit, qui Alexandrinae, nemo qui Ephesinae Ecclesiae caussam ageret; non Apostolicae Sedis legati; non alii demum quos adesse oportebat: nec vero ei canoni subscripsere Thalassius Caesariensis, Eunomius Nicomediensis, Amphilochius Sydensis in Pamphylia, Eusebius Ancyranus, aliique permulti Antistites, ne Ecclesiarum suarum vetera privilegia suffragiis suis pessumdarent. Leontius, qui act. XI. Ephesinae Sedis iura contra Byzantinos clericos tuitus erat, non reperitur inter eos, qui subscripsere, nec decreto prorsus consensit Thalassius, nec eidem subscripsit; eius enim nomen deest inter Episcoporum nomina, qui epistolae ad Leonem P. datae pro eius canonis confirmatione adsequenda subscripserunt: nec ad Caesariensem Ecclesiam suam retulit canonem illum, quo Byzantinae Sedi deinceps subiiciebatur; quo factum est, ut Alypius Caesariensis eius successor canonem illum ignorarit; ait enim *ep. ad Leonem* (tom. IV. Concil. col. 953.) *se ea quidem, quae particulariter examinata sunt & gesta a sanctis Episcopis in Chalcedonensi collectis civitate, non legisse* (*neque enim a sanctae memoriae tunc episcopo Thalassio, qui interfuit sancto Concilio, aliquid heic amplius est allatum ex his, quae gesta noscuntur*) *sed tantummodo definitionem expositam ab illo sancto Concilio ab eo delatam inspexisse*. Quid de Occidentis Episcopis dicam, qui sanctioni illi haud subscripsere, frustraque Anatolius Episcopus CP. Illyrici Episcopos, qui Romanae erant dioecesis, ut ei canoni tandem subscriberent, sollicitavit, teste Leone M. *ep. ad Iulian. Coensem*? III. Extorta a clericis Byzantinis Episcoporum suffragia fuere: quod questus est Leo *ep.* LXXIX. & LXXX. *ad Marcian. & Pulcher. Augg.* Hanc sane vim

exper-

usu subsequente dignitas sedi Constantinopolitanae conservata fuerit. Mediam inter tot eruditorum flectus videtur sequi voluisse sententiam, idque ex regulis prudentiae, ne aulae Romanae invidiam sibi attraheret, statuendo, canonem XXVIII. non

expertus est Eusebius Ancyranus, qui canoni non subscripserat, & Gangrensis Metropolitae ordinationem ad se spectare deinde adseverabat, ut ex Synodi actis liquet. Quamobrem Thalassius, qui nec ipse subscripserat, cernens Eusebium Ancyranum a Philippo presbytero ac Anatolio CPolitano acrius ob renitentiam impeti, satius duxit contentiones subobscuris verbis finire. IV. Canon ille penitus evertit veteres regulas, receptaque iura Ecclesiarum Nicaena Synodo sancita; haec enim secundum post Romanum Alexandrino Antistiti locum, tertium Antiocheno attribuit, ac sua cuique Ecclesiae privilegia servari iubet. V. Idem canon opponitur menti veri Chalcedonensis Synodi; in legitimis enim actionibus Byzantinorum ausus repressit. Act. IV. rescissa fuit sententia ab Anatolio contra Photium Metropolitam Tyri in Synodo ἐνδημούσῃ, uti vocabant, frustra reclamante Anatolio cum Byzantinis clericis. Act. XI. quum clerici CPolitani ac Diegenes Metropolita Cyzici contenderent, Ephesinum Episcopum in urbe regia ordinandum, ob Can. III. CPolitanum, nihil tamen confecere. Ecquis vero sibi persuadeat, integrum paucis episcopis esse vi aut gratia ductis pervertere ac labefactare pristinum Ecclesiarum ordinem & privilegia a generali Synodo confirmata, inauditis iis, quorum omnino intererat, ac renitentibus Orientalium permultis, magnisque animis obsistentibus cum Pontifice Maximo Legatis Apostolicis, ac Occidentalibus Antistitibus; idque contra ipsius legitimi Concilii Chalcedonensis mentem, nulla ratione, nulla necessitate utilitateve intercedente; quin potius Ecclesiae detrimento & perturbatione, maxime in gratiam eius Sedis, quae Apostolica dici nullo modo poterat, sed tantum regiae urbis thronus? Summo itaque iure primum Apostolicae Sedis legati, tum Leo M. illegitimo canoni restitere. Pontificii quidem Legati postremae actioni, in qua perlatus est canon, interesse noluerunt; quin postero die convocatis iterum Episcopis, qui adfuerant, ei canoni intercesserunt, lecta coram coetu ea Commonitorii pontificii parte, *ut, si qui civitatum suarum splendore confisi aliquid contra Patrum constitutiones usurpare tentarent, hoc digna constantia retunderent*: quo quidem mandato Leo M. praemonitus a Cyrillo, Iuvenalis Hierosolymitani, ac Byzantinorum molimina praecaverat. Inanis autem non fuit Apostolicorum Legatorum intercessio; haec enim effecit, ut Episcopi, qui ei canoni subscripserant, epistolam observantiae plenam ad Leonem P. dederint (ap. Lab. *Concil. t.* IV. *p.* 836. & 837.) qua expositis, quae contra Dioscorum & Eutychem in Synodo cauta fuerant, postremi illius decreti confirmationem efflagitarunt: *Indicamus vero; quia & alia quaedam definivimus, scientes quia & vestra Sanctitas addiscens* ET PROBATURA, ET CONFIRMATURA EST EADEM . . . . ROGAMUS IGITUR, HONORA ETIAM TUIS DECRETIS IUDICIUM NOSTRUM (παρακαλοῦμεν τοίνυν, τίμησον καὶ ταῖς σαῖς ψήφοις τὴν κρίσιν). *Et sicut* NOS CAPITI *in bonis adiecimus consonantiam, sic* & SUMMITAS TUA *filiis, quod debeat, adimpleat. Sic enim & piis Principibus placitum erit, qui tamquam legem iudicium tuae Sanctitatis firmaverunt, & CPolitana Sedes suscipiet praemium, quae omne semper studium vobis ad caussam pietatis explevit, & semetipsam vobis ad concordiam eodem zelo coniunxit. Ut autem cognoscatis, quia nihil alicui dando per gratiam fecimus, aut per inimicitias adversando, sed ut nutu gubernati divino, omnem gestorum vim insinuavimus ad comprobationem nostrae sinceritatis*, ET EARUM, QUAE A NOBIS ACTA SUNT, FIRMITATEM ET CONSONANTIAM. Verum enimvero Leo, cui alta mente repostum erat, veteres regulas Ecclesiarumque iura Nicaena Synodo confirmata tueri, canonem illum reiecit, tantaque constantia Anatolii & clericorum Byzantinorum usurpationi restitit, ut a Marciano Aug. fuerit collaudatus: *Illud nimirum* (sic Imperator Leoni rescripsit) *quod Apostolicae Sedis episcoporum decet, tua Sanctitas praestitit egregie, quatenus* ECCLESIASTICOS CANONES CUSTODIVIT, *nihil passa* ANTIQUI MORIS ATQUE ORDINIS OLIM CONSTITUTI, & *constanter ad hunc usque diem perseverantis, novitate qualibet aboleri*. Quibus verbis colligitur,

non obstante rugitu Leonis I. vigorem suum obtinuisse ; nec tamen contra veritatem ad exemplum Baronii & Binii aliquid assereret, quum praxis sequens satis ostendat, praerogativam sedi Constantinopolitanae conservatam fuisse. Certum est, Leonem-

gitur, Marcianum quem Chalcedonenses Patres laudata ad Leonem epistola orasse aiunt, ut Byzantinae Sedis dignitas canone illo XXVIII. amplificaretur, gravissimis Papae rationibus victum, a sententia discessisse. Quin Anatolium ob nimium illum ambitum a Marciano & Pulcheria reprehensum, paret ex Leone cit. *ep. ad Iulian. Coensem*. Idem porro Augustus litteris Leonis persuasus Anatolii audaciam retudit; perlata enim lege ann. CCCCLIV. nihil penitus innovandum de privilegiis antiquitus concessis Ecclesiis cavit, irritasque declaravit *sanctiones omnes, quae contra canones ecclesiasticos interventu gratiae & ambitionis elicitae sunt*. Hac lege pientissimum Caesarem Anatolium redigere in ordinem voluisse, & cassa reddidisse, quae contra Nicaenos canones Chalcedone ille praesumserat de primatu CPolitanae Ecclesiae, quivis facile intelliget, praesertim si animadvertat, sanctionem ad Palladium Praefectum praetorio Constantinopolis datam; nec alium hac tempestate Episcopum occurrere, praeter Anatolium CP., qui in caussa fuerit, cur de irritandis sanctionibus gratia & ambitione contra canones extortis ea lex ab Imperatore perferretur. Haec *sanctio* prostat in Codice Iustinianeo *L. 12. C. de sacrosanct. Eccles.*, sed ab ipso Iustiniano decurtata, quod is Nov. CXXXI. privilegium Chalcedonensi canone concessum Byzantino Antistiti confirmaverit, uti scite Baronius ad A. C. CCCCLIV. n. 12. & 13. Anatolius hoc eodem anno commotus Anastasii lege, ad saniorem mentem rediit: epistolam enim ad Leonem dedit (ea exstat in Collectione Holstenii, & Quesnellus inter epistolas Leonis M. post ep. CV. ad Marcian. Aug. collocavit) qua suum ex contemtu silentioque Leonis timorem significat; profitetur, se *illa obediendo complesse*, QVAE IPSIVS PERFECTISSIMIS SENSIBVS PLACITA VIDEBANTVR, *nec penitus iis quaecumque fuissent per litteras mandata, adversari; sed ea ut placita sibi erant, statim implesse: quod se facere vel communis pacis utilitas, vel quod decuerat, obtrabatur*. Subdit Anatolius, se Leoni paruisse, restituto in pristinum locum Aetio, & Andrea Eutychiano deposito & abiecto ab Ecclesia. Tandem ait, decretum in honorem sedis CPolitanae non se, sed clericos Ecclesiae suae quaesivisse, ac agnoscit; Patres illos Chalcedonenses declarasse postremi canonis sui vim & robur a Leonis auctoritate & voluntate pendere: *De his autem*, inquit, *quae CPolitanae Sedis gratia sancita sunt in Chalcedonensi nuper Synodo, pro certo Beatitudo vestra habeat, nullam esse culpam in me, homine qui semper otium & quietem, in humilitate me continens, ab ineunte aetate mea dilexerim*: SED CPOLITANAE ECCLESIAE CLERVS EST, QVI HOC HABVIT STVDIVM, ET ISTARVM PARTIVM RELIGIOSISSIMI SACERDOTES, *qui in hoc fuere concordes, & sibi pariter adiutores*: QVVM TAMEN ET SIC GESTORVM VIS OMNIS ET CONFIRMATIO AVCTORITATI BEATITVDINIS TVAE FVERIT RESERVATA. Hanc Anatolii epistolam simul cum epistola Marciani Imp. accepit Leo, qui utrique rescripsit. Ad Anatolium epistolam CVI. dedit apud Baron. *cit. loc.* qua significat eius caussam fuisse, si suis caruerit litteris, quia sibi non satisfecerit, egeritque contra canones: se tamen affici gaudio, quod Aetium in amicitiam receperit, & ab Archidiaconatu reiecerit Andream, deposueritque Euphratem Flaviani accusatorem; de honore autem CPolitanae Sedi Chalcedone obtento ait: *illam autem culpam, quam de augenda potestate, aliena (ut asseris) adhortatione contraxeras, efficacius, atque sincerius tua claritas diluisset, si quod tentari sine tua voluntate non potuit, non ad sola clericorum consilia transtulisset: quia sicut in mala suasione delinquitur, ita & in mala consensione peccatur*. Tandem respondit Pontifex, se Marciano *frequenti litterarum petitione suggessisse, ut pro pace Ecclesiae haec, quae nunc a tua dilectione facta sunt, impleantur*, ac Imperatori *gratias agere, quod sacerdotali dignatur studere concordiae*. Data haec epistola est an. CCCCLV. post duos ferme menses, ex quo Marcianus legem illam evulgaverat ad coercendum Episcoporum ambitum, quo vetera Ecclesiarum privilegia evertebantur: ut iure colligas, eadem sanctione Chalcedonensem illum canonem Nicaenis oppositum fuisse rescissum. Vides, Anatolium a Marciano ad me-

nam omnibus modis contendisse, ut canon controversus expungeretur; sed an unquam a Graecis hoc factum sit, iam inquirendum.

§. II. Quum scilicet praxis sequens ostendat, Episcopum Constantinopolitanum praerogativam suam semper continuasse, vix probabile est, canonem illum expunctum fuisse, nisi id liquido doceatur. Ast id non evincit epistola Leonis *ad Anatol.* 71. *in* §. 5. adducta, de cuius occasione sciendum, quod quum Anatolius propter caedem Flaviani ad Leonem scribere necessum haberet, obiter quoque mentionem excandescentiae Leonis iniecit, quod tam graviter commotus fuerit ob *can. XXVIII.* in quo tamen sibi nullam arrogantiam aut culpam imputari posse scribit, siquidem id non tam a se, quam a Synodo Chalcedonensi profectum fuerit; atque adeo in eo tantum se purgat, quod canon XXVIII. absque suo impulsu, & suasu conditus fuerit, & consequenter nunquam a iure suo recedendi animum Anatolius declaravit, sed, ut Richerius *in histor. concil. general. lib.* 1. *cap.* 8. §. 44. *p.* 465. loquitur, talia verba protulit, *quae ad complementum urbanum, & fovendam caritatem spectant*. Sicuti vero homines ambitiosi & astuti verba honoris non raro solent in suum trahere favorem, & cuncta etiam fortuita ad gloriam suam vertere, ut Tiberius apud *Tacit. lib.* 2. fecisse legitur; ita eadem ratione Leo M. ambitione aestuans, occasionem inde arripuit, verba ab auctore nostro prolata scribendi, & litteras Anatolii ita interpretandi, quasi primatum canonibus sibi delatum abiecerit; id quod tamen omnem probabilitatem superat, si cum hisce adductis circumstantiis praxis sequens conferatur, contra quam Episcopus Romanus ne hiscere quidem ausus est, uti Edmundus Richerius egregie docet. Decisio.

§. III. Equidem auctor noster praxin hanc magis usui, quam canonibus adscribendam esse, nec Iustinianum in *Nov.* 131. *c.* 2. de Canonibus Chalcedonensibus, sed secundae Synodi intelligendum esse, ait. Sed utrumque dubium est. Iustinianus in *Nov. cit. c.* 1. confirmat quatuor generalia Concilia, Nicaenum, Constantinopolitanum, Ephesinum, & Chalcedonense, & statim subiungit: *Praedictarum quatuor Synodorum dogmata sicut sanctas Scripturas accipimus, & regulas*, (quae scilicet disciplinam concernunt) *tamquam leges observamus*. Ex his iam in *c.* 2. infert: *Ideoque sancimus secundum* EARVM *definitiones, sanctissimum senioris Romae Papam primum esse omnium Sacerdotum, beatissimum autem Archiepiscopum Constantinopoleos, novae* Dubia ab auctore mota resolvuntur.

melioris mentem compulsum, Leoni M. in omnibus paruisse, ambitionemque de primatu sedis suae reiecisse: nihilque aut verius & ex animi sententia, aut honorificentius pro Romana sede, aut adcommodatius pro bonitate caussae, quam Pontifex tuebatur, scribere ad Leonem potuisse. Et tamen Boehmerus cavillatur, Leonem, in quem impudenter incurrit, litteras Anatolii interpretatum, quasi primatum canonibus sibi delatum abiecerit. Tandem Acacius Anatolii successor in omnes se partes egit, ut a Leone Imp. qui Marciano successerat, canon ille instauraretur: at operam plane ludit. Vbi autem Zeno imperium adeptus est, Ephesinam Ecclesiam suae subdidit iurisdictioni. Zenone per Basiliscum eiecto, Asiani Episcopi, coacta synodo, ad tyrannum illum de Chalcedonensi Concilio abrogando statim scripsere, ac per Timotheum AElurum Alexandrinae sedis invasorem, pulso Episcopo ab Acacio inaugurato, Paullus, quem Asiani ordinaverant, eamdem recepit Ecclesiam; unde Timotheum illum *reddidisse Ephesinae Ecclesiae ius patriarchicum* (τὸ πατριαρχικὸν δίκαιον) *quod ei Synodus Chalcedonensis ademit*, scribit Evagrius. Quum autem Zeno imperium, Basilisco depulso, recepisset, Acacius ambitione aestuans, nihil pensi Ecclesiae regulas & pacem habens, legem a Zenone obtinuit, qua canon ille Chalcedonensis revocatus est: itaque eamdem sententiam cavit Iustinianus. Sic itaque CPolitanus Episcopus, quae nec a legitima Chalcedonensi synodo, nec a Romanis Antistitibus assequi privilegia potuit, contra aequissimas Ecclesiae leges, renitentibus Episcopis sedium, quarum iura usurpabat, tandem Augustorum gratia & potentia adeptus est.

novae Romae, secundum habere locum &c. Non attribuit Sedi Constantinopolitanae secundum locum ex *unius Concilii*, sed plurium definitionibus, dum conceptis verbis ait; *secundum earum definitiones* κατὰ τὰς αὐτῶν ὅρους; ubi meliori iure de utroque Concilio, tam Constantinopolitano, quam Chalcedonensi, quod generaliter tam in dogmaticis, quam disciplinaribus confirmaverat, intelligi potest. Sed & quod verba Zenonis Imperatoris in *l. 16. C. de SS. eccles.* de solo usu subsequente intelligenda esse velit, omni probabilitatis caret specie. Nihil in *cit. lege* de usu tali asseritur, aut quod post canonis XXVIII. abrogationem primatus hic solo usu invalescere coeperit; proinde merito iure inde concludimus, praxin constantem sequentem ostendere, nunquam canonem hunc a Graecis fuisse expunctum.

CAPUT VII.

OBSERVATIO IV. *ad* §. 1.

Launoius libertatem Ecclesiae Gallicanae inde deducit, quod Concilium sit superius summo Pontifice.

INter illos, qui potissimum Ecclesiarum Gallicanarum libertatem exinde metiuntur, quod Concilium oecumenicum superius sit summo Pontifice, facile principatum tenet Parisiensis Theologus Ioannes Launoius, quam assertionem variis explicuit epistolis. Utrum id ipsum ex odio in sedem Romanam fecerit, quod opusculum quoddam eius Sacrae Congregationis Indicis censura notatum fuerit, uti existimat auctor anonymus *de libertat. Eccles. Gallic. lib. 3. cap. 11.* §. 7. non quidem definio. Hoc satis certum est, virum hunc antiquitatis ecclesiasticae non tantum peritissimum fuisse, sed omnia admiranda sinceritate, & libertate ingenua scripsisse, & plena manu probasse. Probat hanc suam sententiam variis epistolis, in primis vero *P. I. epist.* 7. ubi ex Siricii epistola illam illustrat, aliorumque Pontificum ingenuas confessiones subiungit. Huc collimant quoque *epist. 10. & 11. eiusdem Partis*. Idem colligitur ex *Part. II. epist.* 1. 2. 3. 4. in quibus potissimum contra Baronium disputat, & ex *epist.* 7. ex Pontificum scriptis probat, ab ipsis Pontificibus ad Concilium provocari posse. In *P. IV. epist.* 4. consensum Lovaniensis academiae adducit, & in aliis plerisque epistolis hoc unicum fere agit, ut Pontificem Romanum Conciliis subiiciat. Eandem sententiam, aulae R. satis invisam, defen-

Eamdem sententiam fovet Dupin.

dit Ludovicus Elies du Pin *de antiq. Eccl. discipl. diss. 6.* ubi in praeloquio ostendit, quaenam consequentiae exinde fluant, si asseratur, Papam esse supra Concilium. Videlicet hoc certum est, regimen Ecclesiae Monarchicum hoc ipso Pontifici adscribi, id quod clero Gallicano intolerabile est, qui aristocraticum regimen in Ecclesia obtineri malunt, quod tamen, per contrariam sententiam destruitur. Quum itaque hanc quaestionem magni momenti esse asseruisset, auctoris nostri modestiam concoquere nequit, aiens: *Quare satis mirari non possum, Petrum de Marca, Parisiensem Archiepiscopum, virum alioquin acerrimi iudicii, pronunciasse, controversiam hanc nullius esse ad disciplinam ecclesiasticam libertatesque Ecclesiae Gallicanae vindicandas momenti. Nam si semel Pontifex Romanus, Conciliis omnibus superior asseratur, ruit profecto omnis Ecclesiae libertas, Concilia sua auctoritate spoliantur, canones in irritum mittuntur, omnia ad unius Pontificis nutum & arbitrium revocantur; quae si semel admittas, Ecclesiae Gallicanae libertates tueri nullo pacto potes.* Sed pro excusando auctore illustrissimo asseri potest, quod non eadem libertate, qua debuit, libertates Ecclesiae Gallicanae vindicare potuerit, atque adeo ex regulis prudentiae, ne crabrones irritaret Romae, abstinuisse directo ab odiosis quaestionibus: interim tamen, qui totum tractatum quoad suam connexionem considerat, inveniet, eumdem utique Pontificem subiicere Concilio generali, licet hoc explicite asserere nolit. Norunt Pontifices Romani, quam noxia illis haec doctrina sit, atque hinc, ne

praxi

praxi illam confirment, adeo sibi cavent a generalibus Conciliis, ut fere nulla spes sit, unquam in posterum generale Concilium celebratum iri (I).

OBSERVATIO V. *ad* §. 2.

An Pontificis Romani potestas restricta sit ad canones?

§. I. ADmodum modeste, sicuti in reliquis aulae Romanae invisis materiis, auctor illustrissimus incedit, dum Pontifici summam potestatem non denegat, sed tamen *ex pollicitatione* propria eandem canonibus subiicit. Quando ICti disputant de quaestione, an princeps legibus civilibus subiectus sit, solent rem ita definire, ut quidem directo illis non obligetur; bene tamen per indirectum, scilicet ex propria sua promissione, vel spontanea subiectione. Sed haec modestia auctoris Ecclesiis reliquis, iugo Papali subiectis, admodum periculosa est, quum sicuti princeps, qui hactenus sponte se legibus civilibus subiecit, propterea in perpetuum iis non adstringitur; ita Pontifex Romanus idem urgere posset, si a canonibus priscis recedere vellet. Neque enim pollicitatio, quae ceteris Ecclesiis facta est, satis doceri potest, & si a quibusdam facta fuisset, successores, qui iure proprio, titulo electionis non ex beneficio antecessoris, sedem occuparunt, minime inde adstringerentur, quum successor singularis nunquam obligetur ex promissione antecessorum.

Ostenditur Pontificem subiectum esse canonibus.

§. II. Consultius ergo est pro libertate Ecclesiarum reliquarum, quae Sedi Papali subsunt, detracta omni larva asserere, Pontificem canonibus antiquis conciliorum esse subiectum, quum primatus, quem inter episcopos gerit, ipsi absolutam potestatem nullibi tribuat. Et hoc ipsum agnovere Episcopi Romani antiqui, cuius iure sequentes quoque uti necessario debent, id quod loca ab illustrissimo auctore adducta evincunt. Sane Caelestinus I. *in epist. ad Perigenem, Donatum & alios Illyrici episcopos*, satis clare agnovit, se subiectum esse canonibus, dum ait: *Dominentur nobis regulae, non regulis dominemur: simus subiecti canonibus, qui canonum praecepta servamus*. Huius rei rationem suggerit Leo I. in *epist.* 71. *c.* 3. asserens: *Sic inter domini Sacerdotes inviolata caritas permanebit, si paribus studiis, quae sunt a sanctis patribus constituta, serventur*. Atqui tunc inter Romanum, & Constantinopolitanum Episcopum lis erat *de canone XXVIII. Concil. Chalced.* & hoc intuitu profitetur, sacerdotes omnes, & sic etiam Pontificem Romanum paribus studiis ad servandos canones obligari. Sed nolo plura testimonia hic coacervare, postquam Ioannes Launoius *P.* 3. *epist.* 3. & du Pin. *de antiqua Eccles. discipl. diss.* 6. §. 3. illa plena manu congesserunt. Eandem sententiam praeterea variis testimoniis idem

(I) Quae nunc Gallos Italosque Theologos exercet concertatio de Romani Pontificis *ἀσφαλίᾳ*, praestantiaque in oecumenicam Synodum, ea primum emersit saeculo XIV. quum oborto post obitum Gregorii XI. teterrimo diuturnoque Schismate Avenionensi, primum Pisanum, deinde Constantiense Concilium habitum est ad dilaceratam Ecclesiam resarciendam, legitimumque Pontificem internoscendum. Antehac enim, etsi scholastica Theologia Gallorum Italorumque scholas pervasisset, una utrisque sententia insedit, Romanum nempe Pontificem de fide moribusque decernentem per se *ἀσφαλὸν* esse, ac Synodis etiam generalibus praestare, utpote Catholicae Ecclesiae caput ac centrum. Hanc equidem fuisse veterum Gallorum doctrinam, colligitur ex Avito Viennensi *ep. II.* omnium Gallicanorum Antistitum nomine data, Ivone Carnotensi *ep.* CLXXXV. Bernardo *de considerat. III.* 2. S. Thoma Parisiensis Facultatis doctore *opusc. contr. impugnant. Religion. c.* 4. aliisque. Ab ea deinde discesserunt Galli; at retinuerunt Italiae, aliarumque gentium Theologi, magnisque animis propugnarunt, praesertim Victoria *Relect.* IV. *de potest. Papae & Concilii*, Canus *de loc. theologic. lib. III. &* VI. Aguirre *defens. cathedr. S. Petr.* Sfrondat. *in Gallia vindic.* & *Regali Sacerdot.* Charlas *de libertatib. Eccles. Gallic.* Schelstrat. *in Antiq. illustr.* & in *Concil. Constant.* ac novissime Gottius, Ursius, & Serry in libris *de Rom. Pontific.*

Launoius *Part.* 1. *epist.* 7. confirmat, ubi in primis notari meretur dictum Agapeti in *epist.* 6. *ad Caesarium Arelatensem Episcopum*, ubi de se primo ait, quod *in nullo contra priscae definitionis constituta vel regulas pro qualibet occasione, vel sub cuiuscumque personae respectu venire praesumat*; & quidem se hoc facere ait, *non tenacitatis studio, aut saecularis utilitatis caussa, sed divini considerationi iudicii necesse nobis est*, pergit, *quidquid Synodalis decrevit auctoritas, inviolabiliter custodire*. Si ergo divini iudicii consideratio Pontificem ad servandos Conciliorum canones adstringit, utique canonibus quoque *directo* ligatur, non demum ex pollicitatione.

CAPVT IX.
OBSERVATIO VI.

Pontifex mutare nequit mores & ritus singularum Ecclesiarum.

§. I. Sententia huius capitis huc redit, Pontificem Romanum non posse mutare particulares singularium Ecclesiarum mores ritusque, uti quidem auctor illustrissimus satis erudite omnia demonstravit: pro uberiori tamen illustratione quaedam annectere placuit. Primo videndum est, qualis fuit veterum doctrina circa libertatem rituum liturgicorum, & deinde, qua ratione Ecclesiae passim contra ausus Papales illam conservare studuerint.

Libertas rituum olim singulis Ecclesiis relicta.

§. II. Quoad libertatem rituum auctor quaedam documenta iam adduxit, ex quibus colligi posse existimo, veteres olim singulis Ecclesiis hac in re libertatem suam reliquisse, praesertim quum religio Christiana non in unitate rituum, sed fidei cohaereat. Audiamus Socratem, qui *lib.* 5. *hist. eccles. c.* 22. hac de re ita disserit: *Nulla religio eosdem ritus custodit, etiamsi eamdem de illis doctrinam amplectatur. Etenim qui eiusdem sunt fidei, de ritibus inter se dissentiunt*. Quod in sequentibus variis adductis differentiis declarat & postea subiicit: *Et quoniam hac de re nemo scriptum aliquod mandatum ostendere potest, liquet, quod & illam Apostoli cuiuscumque sententiae & voluntati liberam reliquerint, ne metu quisquam vel ex necessitate, quod bonum est, operetur. Talis est per Ecclesias ieiuniorum dissonantia, & circa Synaxin alia consimilis est varietas*. Rationem huius discrepantiae satis probabiliter ab eis petit, qui Ecclesiis praefuerunt, dum pergit: *Huiusmodi discrepantiae auctores eos esse puto, qui singulis temporibus Ecclesiis praefuerunt, qui vero talia receperunt, veluti legem quamdam accessoriis hisce ritibus adscripserunt*. Collimat huc etiam sententia Aug. *in epist.* 118. quam etiam Gratianus in *c.* 11. *d.* 12. refert, ubi ait: *Sunt, alia quoque, quae per loca terrarum regionesque variantur, sicuti est, quod alii Sabbato ieiunant, alii quotidie communicant corpori & sanguini dominico, alii certis diebus accipiunt. Alibi nullus dies intermittitur, quo non offeratur. Alibi Sabbato tantum, & die dominico: alibi tantum die dominico. Et si quid aliud huiusmodi animadverti potest, totum hoc genus rerum liberas habet observationes. Neque disciplina ulla est in his melior gravi prudentique Christiano, quam ut eo modo agat, quo agere viderit Ecclesiam, ad quamcunque forte devenerit*.

Pontifex hanc rituum libertatem turbare studuit.

§. III. Vtut vero, quae hactenus asserta sunt, rationem omnino habeant, tamen Pontifex Romanus non raro tentavit aliarum Ecclesiarum libertatem hac in re vel turbare vel penitus intervertere, ut ita omnes Ecclesias adstrictius suae potestati subiiceret. Quidnam hac in re tentaverit Victor Episcopus Romanus, auctor satis explicuit (I). Vt tamen Episcopi Romani aliquem colorem haberent, qua ex

(I) De facto Victoris I. contra Asianos Antistites, consule quae supra scripsimus *Animadv. XII. ad Boehmeri observ. in lib. I. Concord. cap. II. p.* 121. *seq.* ubi veram de die paschatis celebrando traditionem eam esse probavimus, qua Romanus Antistes, non illam, qua Asiani nitebantur.

ex caussa alias Ecclesias ad mores Ecclesiae Romanae trahere vellent, solemne iis fuit, fingere traditionem, quasi haec vel illa consuetudo ab Apostolo Petro constituta fuerit. Sic Socrates de lite inter Victorem, & Episcopos Asiae minoris *lib.* 5. *hist. eccles. cap.* 22. ita disserit: *Quartadecimani, observantiam quartae decimae a Ioanne Apostolo traditam ipsis esse, dicunt; Romani vero & Occidentales, suarum Ecclesiarum consuetudinem ab Apostolis Petro & Paullo datam esse, asserunt. Verum neutra pars demonstrationem aliquam, hac de re scripto traditam, proponere potest.* Apertius postmodum intentionem Papalem prodidit Innocentius I. *in epist. ad Decentium Eugubinum Episcopum*, ubi graviter conqueritur, quod Ecclesiae Occidentales Romanos mores recusent. Sic autem ibi: *Si instituta ecclesiastica, ut sunt ab Apostolis tradita, integra vellent servare Domini Sacerdotes, nulla diversitas, nulla varietas in ipsis ordinibus & consecrationibus haberetur. Sed dum unusquisque, non quod traditum est, sed quod sibi visum fuerit, hoc aestimat esse tenendum, inde diversa in diversis locis vel Ecclesiis aut teneri, aut celebrari videntur; ac fit scandalum populis, qui dum nesciunt traditiones antiquas humana praesumtione corruptas, putant sibi, aut Ecclesias non convenire, aut ab Apostolis vel Apostolicis viris contrarietatem introductam. Quis enim nesciat aut non advertat, id, quod a principe Apostolorum Petro, Romanae Ecclesiae traditum est, ac nunc usque custoditur, ab omnibus debere servari, nec superduci aut introduci aliquid, quod aut auctoritatem non habeat, aut aliunde accipere videatur exemplum. Praesertim quum sit manifestum, in omnem Italiam, Gallias, Hispanias, Africam, atque Siciliam, Insulasque interiacentes, nullum instituisse Ecclesias, nisi eos, quos venerabilis Apostolus Petrus, aut eius successores constituerint Sacerdotes, aut legant, si in iis provinciis alius Apostolorum invenitur, aut legitur docuisse. Qui si non legunt, quia nusquam inveniunt, oportet eos hoc sequi, quod Ecclesia Romana custodit, a qua eos principium accepisse non dubium est, ne, dum peregrinis assertionibus studeant, caput institutionum videantur omittere &c.* Integrum hunc locum vel ideo referre volui, quia exinde constat, iam Innocentium I. Gallicanas aliasque Ecclesias libertate sua circa mores ritusque privare intendisse, utut rationes ab eo adductae sint admodum imbecilles, & plura supponant, quae ecclesiasticae antiquitati, & statui primitivae Ecclesiae repugnant. Vt tantum unicum adferam, mores ritusque Romanae Ecclesiae ab Apostolo Petro institutos docet, & quidem per modum *legis universalis*, in omnibus Ecclesiis observandae, idque non aliunde, quam ex sola traditione probat; quale fundamentum tamen admodum lubricum esse constat. Quid enim, si traditio haec negetur? uti Victor & Asiae minoris Episcopi sibi invicem hac in re contradicebant. Sane horum Apostolorum intentionem nunquam fuisse, docet Socrates *lib.* 5. *histor. eccles. c.* 22. hisce verbis: *Nusquam igitur Apostolos, nec ipsa evangelia iugum servitutis illis imponunt, qui ad praedicationem accedunt, sed paschatis festum & alios dies festos ipsi homines suis quisque locis propter remissionem laborum, & memoriam salutiferae passionis, sicuti voluerunt, ex consuetudine quadam celebrarunt. Neque Servator hoc aut Apostoli nobis lege aliqua observandum esse mandarunt, neque poenam nobis aut supplicium Evangelia vel Apostoli, sicut Iudaeis lex Mosis, comminatur; sed historico tantum modo ad reprehensionem Iudaeorum, quod homicidium diebus festis exercuerint, & quod Christus tempore azymorum passus sit, conscriptum est in Evangeliis. Erat igitur scopus Apostolis, non de festis diebus sancire, sed rectam vitam ac pietatem inducere. Mihi autem videtur, quod quemadmodum alia multa singulis locis in consuetudinem abierunt, ad eum modum & Paschatis festum; propterea quod nemo Apostolorum, sicut dixi, quidquam de illo sancivit. Quod vero ex consuetudine magis quam ex lege aliqua inde ab antiquo apud singulos observari coeperit, res ipsa declarat.* Sane tempore Innocentii I. pompa externa insigniter corruperat Ecclesiam Romanam, quae a prima sua simplicitate, in

Praetextus Pontificis Romani.

Apostoli non ubique ritus universales observandos esse praeceperunt.

Ritus in primitiva Ecclesia simplices.

qua Apostoli Ecclesias fundaverant, nimium iam discesserat: & tamen Innocentius non veretur ritus illius temporis ab Apostolico derivare praecepto. Longe aliter de rebus liturgicis primitivae seu Apostolicae Ecclesiae loquitur Tertullianus *de Baptismo cap. 2. Nihil adeo est*, ait, *quod tam obduret mentes hominum, quam simplicitas divinorum operum, quae in actu videntur, & magnificentia, quae in effectu repromittitur. Vt hic quoque quoniam tanta simplicitate sine pompa, sine apparatu novo aliquo & inter pauca verba tinctus, non multo, vel nihilo mundior resurgit, eo incredibilis existimetur consecutio aeternitatis. Mentior, si non e contrario idolorum solemnia vel arcana de suggestu & apparatu, deque sumtu fidem & auctoritatem sibi exstruunt.*

Libertatem rituum Germani vindicarunt contra Pontificem.

§. IV. Verum sicuti Gallia libertatem rituum, & consuetudinum hactenus custodivit, & contra Pontificum attentata propugnavit, ita quoque Clerus Germanus non raro Pontifici Romano hac in re olim se opposuit, de quo testatur Conradus Abbas Vrspergensis *ad ann.* 1052. docetque, Moguntinum Archiepiscopum Leoni IX. Pontifici acriter restitisse. Rem totam ita recenset: *Apostolico, & Imperatore natalem Dominicum divino & regio cultu Wormatiae agentibus, missarum celebratione in sancta die peracta, ut oportuit, ab Apostolico, in sequenti die Luitpoldum Moguntinae sedis Archiepiscopum, utpote in sua dioecesi praecipuum, huic subrogavit officio. Qui peracta processione, & ubi ad hoc ventum est, dicta oratione, postquam se in sede sua locavit, quidam ex diaconis suis, Humbertus nomine, (sicuti multi ob illius festi venerationem solent) lectionem decantavit. Quod quidam ex Romanis, Papae assistentibus, vituperantes, & contra Papam,* QVIA ROMANO MORE NON AGERETVR, *obiurgantes, persuaserunt, ut ad eundem Diaconum mitteret, & decantationem interdiceret. Quod quum ille iuvenum more contemneret, iterum mittendo Papa interdixit. Qui mox eadem vocis sonoritate, qua prius, cantavit, legendo decenter. Qua finita, Papa illum ad se vocavit, & quasi pro inobedientiae contumacia degradavit. Archiepiscopus vero misit ad illum, ut suum sibi redderet ministrum. Quod ubi Papa abnuit, Pontifex,* VT ERAT ANTIQVAE DISCIPLINAE, *licet aegre, patienter tamen, interim tacendo, sustinuit. Perlecto autem Evangelio, & decantato offertorio, ubi Sancti Sacrificii tempus advenit, Pontifex* (Moguntinus Archiepiscopus) *in sede sua resedit, vere contestans, nec se, nec alium quempiam completurum illud officium, nisi reciperet processionis suae ministrum. Quod ubi Apostolicus intellexit, Pontifici cessit, reindutumque ministrum continuo remisit. Quo recepto, debito se praesul iniunxit officio. Qua in re & Pontificis auctoritas, & Apostolici consideranda est humilitas: dum & ille officii sui dignitatem defendere contendebat, & iste, licet maioris dignitatis, Metropolitano tandem in sua dioecesi cedendum perpendebat.*

CAPVT XI.

OBSERVATIO VII.

De iure Pontificis Romani in urbem Romam.

SAtis acute illustrissimus auctor Pontificis Romani ius & imperium in urbem Romam defendit & explicat (I). Hoc quidem negari non potest, Pontificem ab eo tempore, quo Romani a Graecis deficere inciperent, ius aliquod imperii sibi in urbem

(I) Magna animorum contentione disputatur natura Patriciatus Regum Francorum, & apud quem fuerit supremum dominium in urbem Romam eiusque Status, postquam Italiae populi a Graeco Imperio defecerunt. Patricius Iunius *de translat. Imper. contr. Bellarmin.* Meursius *in Glossar. v. Patricius*, Goldastus *tom. 2. Constit. Imp. ad an.* DCCLXXIV. & *in Apolog. adv. Gretser.* contendunt, apud Reges Francos resedisse, eosque summam illam auctoritatem exercuisse sub titulo Patriciorum. At horum sen-

urbem Romam arrogasse, sed an *dependens* illud fuerit, an vero aequale regnum Francorum imperio, non caret dubio. Posterius asserit auctor noster, utut non neget, postquam Carolus Imperator ab universis salutatus esset, aliquod detrimentum

sententiae intercesserunt Gretserus *lib. III. obs. ad Georgium Codin. Curopalat. de officiis & officialib. cap.* 17. Cangius *in Glossario v. Patricius*, Ever. Otto *iur. public. & priv. diss.* 1. *cap.* 2. §. 8. Nic. Alemannus *diss. de Lateranensib. parietinis cap.* 11. Octavianus Gentilius *de Patriciorum origine lib. III. cap.* 5. & Blanchus *de potest. Eccles. lib. V.* §. 3. Porro Otto, & Cangius *cit. loc.* & Mabillonius *de re diplom. lib. II. cap.* 3. *n.* 8. scribunt, Patricios Romanorum, quales erant Reges Gallorum, instar Patriciorum Imperialium, & Exarchorum, qui tamquam praesides aut praefecti administrabant urbes & provincias, exercuisse supremam iurisdictionem in adiacentes regiones Romani Ducatus. Sed praestat integra praestantium Gallorum & Italorum systemata de tota hac re afferre. Systema Petri de Marca hoc est. Tradit (I) Post an. DCCLIV. ad an. DCCLXXXXVI. supremum Vrbis dominium penes Graecos Augustos fuisse; a Romanis vero Pontificibus & Regibus Gallorum gubernatam sub titulo Patriciorum, & iurisdictione Exarchorum. (II) Anno DCCLXXXXVI. Leonem III. & Carolum M. dignitatem Patriciatus in Principatum commutasse, ac utrosque Romae dominos peraeque fuisse. (III) Anno DCCC. quum Leo III. instaurasset Imperatoriam dignitatem in Carolo M., Pontificem, etsi partem in supremo Vrbis dominio habere pergeret; amisisse tamen pristinam aequalitatem cum Carolo, eique tamquam non aeque foederatum esse coepisse. (IV) Ludovicum Pium Caroli filium communionem exercendae iurisdictionis, quam in gravibus saltem caussis, patris exemplo exercere potuisset, ab Imperio removisse; tantum reservato sibi iure intercedendi apud Pontificem, si quis ab Iudicibus oppressus ad Maiestatem eius confugisset. (V) Tandem, Carolum Calvum Imperatorem a Ioanne VIII. renuntiatum ius Regni, sive potestatem legum una cum Romanis Pontificibus condendarum, quod unum in hoc articulo superesse videbatur, in Romanam Sedem contulisse an. DCCCLXXVI. & omnibus regiis iuribus cessisse. Hinc questum fuisse, subdit, Eutropium presbyterum Longobardum paucis annis post, Carolum Calvum contulisse Romanis cuncta, quae voluerunt, ac perdonasse Pontificibus iura & consuetudines Regni. Et Constantinum Porphyrogenitum Imp., triginta annis post foedus Caroli cum Pontifice, scripsisse, *Romam propriam administrationem ac iurisdictionem obtinere, eique proprie dominari quemdam pro tempore Papam*. Hinc etiam fluxisse, ait, morem adnotandi Pontificum annos in subscriptionibus diplomatum. Antea enim solis Principum annis temporum ratio constabat. Sed post saeculum nonum iure illo regio usi sunt Romani Pontifices in suis diplomatibus. Ad Cointii nunc systema decedamus. Is *in Annalib. eccles. Francor. ad A. C.* DCCLXXXXVI. & DCCC. docet. (I) Ad annum usque DCCLXXXXVI. supremum Romae dominium penes Graecos Augustos fuisse. (II) Eodem anno Carolum M. accepisse Vrbis dominationem & a Leone III. & a Romanis post excussum iugum Graeci Imperii, nullamque summae auctoritatis partem Pontifici fuisse adservatam; quin totam in Carolum a Pontifice fuisse translatam per vexilli Vrbis traditionem, quod symbolum est summae auctoritatis. (III) Ex Imperatoris & Augusti titulo, an. DCCC. a Carolo adquisito nec auctas fuisse Caroli ditiones, nec ei maiorem in populos, quibus antea praeerat, accessisse auctoritatem. (IV) Anno DCCCXVII. vi donationis Ludovici Pii supremum Vrbis dominium ab Imperatoribus Occidentis ad Romanos Pontifices transisse. (V) Auctores, qui Romam ceterasque urbes ac provincias, quas donatio Ludovici Pii complectitur, Romanis Pontificibus a Pipino, Carolo, & Ludovico Francorum Regibus, ea lege concessas opinantur, ut illarum supremum dominium penes eosdem Reges eorumque successores remanserit, non satis distinguere supremum dominium, quo se praedicti Reges in gratiam Sedis Apostolicae lubenter exuerunt, ab Ecclesiae Romanae defensione ac protectione, quam iidem Reges sibi cum attributis iuribus ac privilegiis reservarunt. (V) Tandem enumerat iura

tum dignitatem Pontificis passam fuisse. Verum, quae sub Caroli imperio contigerant, de eo iure potius testari debent, quo Pontifices antea usi erant. Iamdiu antea Romani sibi Imperatorem creare intenderant, uti de rebellione contra Leonem Isau-

iura & privilegia, quibus Gallorum Reges fruebantur, tamquam advocati & protectores Romanae Ecclesiae, praesertim sacramentum fidelitatis, quod iis praestabant Romani; quodque duo complectebatur, quorum altero Francorum Regibus Romani promittebant, se Romanis Pontificibus tamquam Vrbis Dominis obedituros; altero spondebant Regi Francorum tamquam defensori suo in eorum amicitia perpetuo perseverare, eosque hostium numero habere, qui Francico Regi infensi essent. Vides, Cointium cum Marca sentire in eo, quod Orientales Augusti usque ad an. DCCLXXXXVI. Vrbis domini fuerint; in eo autem dissentire, quod post eum annum usque ad an. DCCCXVII. solos Reges Francorum Romae Dominos faciat; quum Marca & Romanos Pontifices, & Francos Reges in solidum Patriciatum exercuisse statuat. Ab utroque horum Gallorum systemate non parum abludit illud Pagii. Hic enim *critic. Baron. ad A. C.* DCCLXX. adseverat (I) Post annum DCCLIV. Romanos Pontifices fuisse supremos Romae dominos: reiicitque Marcae & Cointii sententiam, supremum nempe Romae dominium apud Graecos Augustos fuisse ad annum usque DCCLXXXXVI. (II) Iam post hunc an. DCCLXXXXVI. in quo Carolus a Pontifice accepit vexillum Vrbis, insigne Patriciatus, quam post ao. DCCC. in quo is Imperator fuit renunciatus, nullam aliam exercuisse iurisdictionem, quam quae ei conveniret, tamquam Patricio Romanorum: refellitque Marcam scribentem, Romanum Pontificem, & Regem Gallorum pari potestatis consortio iurisdictionem in Vrbem exercuisse post eum annum DCCLXXXXVI., & Cointium uni Regi Francorum eam potestatem adserentem. (III) A Romanis Pontificibus supremum dominium Ludovico Pio & Lothario collatum fuisse: qua etiam in re dissentit a Marca & Cointio tradentibus, Romanos Pontifices sub Ludovico Pio, Lothario, & Carolo Calvo adquisivisse supremum Statuum suorum dominium. Ad Italos nunc animum convertamus. Cardinalis Vrsius in libro *de dominio temporali Pontific.* ubi diligenter argumentum hoc persequutus est, statuit. (I) Ab anno DCCLIV. ad an. DCCC. nec apud Graecos Augustos, nec Reges Francorum, nec Senatum, Populumve Romanum, sed apud solos Pontifices resedisse non utile modo, sed & supremum Vrbis dominium. (II) Nec Carolum M. ad Imperiale decus evectum, nec eius successores habuisse summum in Vrbem & Statum Ecclesiasticum dominium. Io tanta summorum virorum concertatione audacter Boehmerus definit, Papam imperium nescio quod dependens in Vrbem habuisse. Primum pontificiae subiectionis argumentum promit ex Sigeberto *ad An.* DCCLXXIII. narrante, Hadrianum I. in Romano Concilio CLIII. Episcoporum & Abbatum, cui Carolus M. interfuit, dedisse eidem Francorum Regi *ius eligendi Romanum Pontificem; & insuper, Archiepiscopos, & Episcopos per singulas provincias ab eo accipere investituram, definivisse.* At primum a concessa illa per Hadrianum copia eligendi Pontificis nemo iure colliget supremum Caroli ius in Vrbem, quod numquam habuisse viri eruditissimi ex Italis & Gallis demonstrarunt; quin potius exinde summa Pontificis concedentis potestas elucet: deinde Synodum illam commentitiam esse, falsumque esse unum Sigebertum eam obtrudentem, luculenter ostendunt Baronius *ad A. C.* DCCLXXIV. §. 10. & DCCCLXIV. §. 2. Petr. de Marca *Conc. VIII.* 12. §. 9. Thomassin. *discipl. part.* 2. *lib.* 2. *c.* 20. & 25. Alemannus *cit. diss. cap.* 10. & Sandinus *diss.* XIX. Secundum vero argumentum a vexillo Vrbis a Leone III. ad Carolum misso petitum, facile diluitur. Nimirum Leo Pontifex inauguratus, statim Legatos de electione sua misit ad Carolum, petens, ut Romanam Ecclesiam tueri pergeret. Ille vicissim per Angilbertum Abbatem Romam missum rogavit Leonem, ut affirmaret sibi Patriciatum, cuius iure arma fomeret pro Ecclesiae defensione. En Caroli ipsius verba in *ep.* LXXXIV. *ad Leonem P.* apud Alcuinum. *Angilbertum vestrae sanctitati direximus . . . ut ex collatione mutua conferatis quidquid ad exaltationem sanctae Dei Ecclesiae,*

Mauricum testatur Paullus Warnefridus *in histor. Longob. lib. 5. c. 49.* aiens: *Omnis Ravennae exercitus, vel Venetiarum talibus iussis uno animo resistunt, & nisi eos prohibuisset Pontifex, imperatorem super se constituere fuissent aggressi.* Sic itaque quaedam erga imperatores Graecos conservata postea est reverentia, sed fere inanis, postquam Pontifex Romanus Patriciatum regibus Francorum detulerat, & sibi aliquod imperium simul stipulatus fuerat. Et quidem illud magis *subordinatum*, quam aequale, & coordinatum fuisse, eventus docuit. Quem enim hactenus sibi constituere Romani desideraverant imperatorem, sed a Pontifice impediti erant; tandem hoc

Papa acceepit quoddam imperium subordinatum in urbem.

sae, vel ad stabilitatem honoris vestri, vel PATRICIATVS NOSTRI FIRMITATEM *necessarium intelligeretis. Sicut enim cum beatissimo praedecessore vestrae sanctae paternitatis pactum inii . . . ita cum beatitudine vestra eiusdem fidei, & caritatis inviolabile foedus statuere desidero; quatenus . . . sanctissimae Romanae Ecclesiae sedes, Deo donante,* NOSTRA SEMPER DEVOTIONE DEFENDATVR. Leo itaque *misit Legatos cum muneribus ad Regem, claves etiam Confessionis S. Petri, & vexillum Vrbis Romae.* Vides ex allata Caroli epistola adparere, Regem a Pontifice petere confirmationem Patriciatus sui, nec in alio Patriciatum Caroli constitisse, quam in munere tuendae Romanae Ecclesiae, ut ex eadem epistola ipsi colligunt Galli, Nat. Alexander *Histor. Eccles. saec. VIII. cap. 1.* Pagius Maior *in Critic. A. C. DCCLXXXVI. n. 4.* & Pagius Iunior *Breviar. Rom. Pontif. in Leon. III. num. 2.* Iam vero Leo duorum illorum insignium altero civilis, altero ecclesiasticae rei defendendae potestatem Carolo detulit. Falsi quidem sunt Novatores, per claves Carolum in possessionem Romanae Ecclesiae immissum garrientes; quum e veteri consuetudine claves, quae Vaticanae Basilicae fores claudebant & reserabant, aut monumenti Principis Apostolorum penetralia servabant, Regi veluti religioso reliquiarum cultori fuerint missae; vexillum vero tamquam Defensori Ecclesiae: indicabat nimirum Pontifex, se tuendae Ecclesiae negotium illi tribuere; nihilque tam sanctum Romae reperiri, quod sub ipsius tutela & praesidio esse non exoptaret. Et vero vexillum illud esse non potuit symbolum supremi dominii collati; secus potius tradentis vexillum, quam accipientis summum ius eo exemplo conficietur. Id ipsi Marca & Cointius fateri coguntur; constat enim Gregorium III. Carolo Martello, & Hadrianum eidem Carolo M. vexillum dedisse, quo tempore quum supremum Romae dominium penes Graecos Impp., ex illorum sententia, fuerit, certe summae potestatis collatae insigne esse nequivit. Fuit ergo vexillum symbolum collatae dignitatis Patriciatus, hoc est, custodiae & tutelae: unde & Monasteria & Ecclesiae particulares ad Defensores suos vexillum mittere consueverunt, uti multis adstruit Pagius *ad A. C. DCCXL.* Hinc & ad alios Christianos Principes, quibus nullum certe in Vrbem ius fuit, quum arma in infideles, haereticos & schismaticos sumerent, mitti a Pontificibus vexillum urbis consuevisse, comperimus. De iureiurando autem fidelitatis Carolo a Romanis praestito, ne laborés; non enim hominii & subiectionis, sed fidei & clientelae sacramentum fuit. Ipse Cointius fatetur, sacramentum fidelitatis Franchis Regibus praestitum a Romanis, duo capita complexum; unum, *quo Francorum Regibus promittebant, se Romanis Pontificibus tamquam Vrbis Dominis obedituros;* alterum, quo pollicebantur iisdem Regibus Franchis, tamquam Defensoribus suis adhaerere, eorumque amicitiam perpetuo colere, hostesque aut amicos habere eos, qui Gallis infensi aut amici essent. Tertium tandem argumentum, potius Caroli Patriciatum in defensione & custodia Ecclesiae Romanae positum, arguit; Patriciatus enim vi excitatas factionibus improborum turbas contra Leonem, quarta vice Romam veniens, Rex compescuit. Huc facit, quod Monachus Sangallensis apud Duchesnium tom. 2. p. 118. scribit, Leonem scilicet vexatum a Romanis, *id clanculo per familiares suos Michaeli Imperatori Constantinopoleos indicari fecisse: & illum omne auxilium ab eo retraxisse dicentem:* ILLE PAPA REGNUM HABET PER SE, ET NOSTRO PRAESTANTIVS; *ipse se per se ipsum vindicet de adversariis suis.* Conf. Thomassin. *discipl. part. III. lib. 1. cap. 29.*

hoc, conspirante Carolo imperante, ad effectum deduxere, quo ipso si vel maxime aliquod imperii consortium inter Pontificem & reges Francorum ante fuisset, tamen ipso facto desiisset. Ostendunt hanc dependentiam varia subiectionis Papalis argumenta. (I) Quod iuxta Sigeberti Gemblacensis relationem, *Hadrianus Papa cum universali Synodo, tunc Romae congregata, ei dederit potestatem eligendi Pontificem, ac ordinandi Apostolicam Sedem, dignitatem quoque principatus*: quod etiam Gratianus *c.* 22. *d.* 62. refert, quae ita comparata sunt, ut dependentiam & subiectionem involvant. Qui enim ius habet ordinandi dignitatem principatus, & de eo disponendi, hunc superiorem potestatem habere, negari nequit. (II) Hoc intuitu successor Hadriani Leo per legatos vexillum Romanae urbis cum muneribus regi Carolo misisse dicitur, simulque rogasse, ut aliquem mitteret, qui populum Romanum ad suam subiectionem per sacramentum firmaret, ut habent verba Eginhardi, adducta ab auctore in §. 8. (III) Subiit Papa iudicium Caroli M. postquam a Romanis esset eiectus, quemadmodum Romani accusationes suas contra Pontificem ad Carolum detulerunt. Ipse Carolus non tantum per legatos cognitionem de hac accusatione instituit, sed anno sequente ipse examini praefuit. Atque hoc ipsum iudicium exercuit Carolus, antequam Imperator esset salutatus. Sicuti autem par in parem non exercet imperium aut iurisdictionem, ita vel ex hoc facto dubia redditur assertio auctoris nostri de Pontificis Romani aequali potestate, & a Francorum regum imperio haud dependente. Sed quum hoc argumentum a Conringio *tr. de Germanorum imperio Romano* praeclare explicatum, plura addere supersedeo.

Papalis subiectionis documenta.

C A P V T XII.

OBSERVATIO VIII.

De ficta Constantini M. donatione.

Fictam esse Constantini M. donationem, eruditi omnes uno ore fatentur (I). Sed qua occasione & a quo illa conficta fuerit, varia est eruditorum sententia, uti ipse illustrissimus auctor observat. Ipse quidem autumat, pia fraude, Pontificis Paul...

(I) Diploma Constantinianeae donationis commentitium esse, lippis ac tonsoribus notum est. Eius νοθείαν primus ostendit Laurentius Valla singulari oratione, apud Gratium *in fasciculo rerum expetendarum tom. I.* deinde, ut Marcam nostrum omittam, Baronius *ad A. C.* CCCXXIV. *n.* 118. *seq.* Morinus *Histor. liberatae per Constantinum Ecclesiae, deque origine ac progressu potestatis saecularis Romani Pontificis cap.* VIII. Habert *ad Graecor.* Ἀρχιερατικ. *p.* 24. Pagius *ad A. C.* CCCXXIV. *n.* 16. Tillemontius *Hist. Impp. tom.* IV. Nat. Alexander *in saec.* IV. *diss.* 25. ceterique catholicorum doctissimi. Huius edicti primi meminere Aeneas Parisiensis, qui circa an. DCCCLIV. scripsit, libro *adversus decem obiectiones Graecor. tom.* VII. *Spicilegii Dacheriani p.* 111. Hincmarus Remens. *ep.* XIV. *cap.* 13. & Ado Viennensis *in Chronico aetate* 6. Eius pars recitatur a Leone IX. *ep. ad Michaelem Patriarcham CP. cap.* XIII. & XIV. Integrum vero Latine exhibetur ab Ivone *Decreti part.* V. *cap.* 49. Graece a Balsamone *schol. ad Photii Nomocanon. tit.* VIII. Graece ac Latine a Bulengero *de Roman. Imp. II.* 6. Quis male feriatus homo facinus hoc perpetrarit, non idem omnibus. Doctissimus Marca suspicatur, admissum ab Ioanne Subdiacono & Pamphilo legatis Apostolicae sedis, consentiente Pipino Rege, ut retunderetur Byzantinorum audacia, qui ab eodem Pipino repetebant Italiae regiones, quas ipse Romanae Ecclesiae donaverat. Boehmerus autem fabrum eius imposturae facit Stephanum P. ad Pipinum felicius circumveniendum. Nimirum nihil homini antiquius est, quam in Romanam sedem obloqui. Sed quibus tandem momentis in eam sententiam adducitur? Levissimis quippe coniecturis, quas a callidis, uti iactat, artibus Stephani, ac simplicitate Pipini per summam

Paulli iussu, & consentiente Pipino hanc ipsam confictam esse, qua pertinacia Constantinopolitanorum retunderetur. Hanc tamen coniecturam improbat Petrus Iosephus Cantelius in *histor. urb. metropol. p. 2. dis. 2. c. 2. n. 7.*, Antonius Pagi in *critica ad Baron. ad an. 324. n. 16.* illam reiicit inter quisquilias Isidori Mercatoris, quod eius ingenio, stilo, & charatteri scribendi plane conveniat. Sed duo heic obiicit Cantelius *cit. l. n. 8.*, (1) quod Mercator in Nicaenae Synodi praefatione, ubi praecipuas sedes appellat, ne Constantinopolitanae quidem meminerit, nedum inter Patriarchales recenseat, quae tamen in hac ficta donatione inter eas refertur, (2) quod Hincmarus eam donationem ut veram proferat, sed merces Mercatoris spurias reiiciat. Ipse quidem in eo cum auctore nostro facere videtur, quod a Ioanne subdiacono conficta fuerit, sed ex alia caussa, (1) ut populum ad Aistulphi, Longobardorum regis, qui tunc moenibus Romanis incubabat, impetus erigeret, (2) ne quis ex proceribus tumultus hac occasione cieret, tyrannidemque affectaret, quum e re reipubl. foret, si penes unum, scilicet summum Pontificem summa rerum esset. Res quidem tota coniecturis nititur, sed tamen in hac ultima opinione aliquid veri latere videtur. In eo plerique conveniunt, quod tempore Caroli M. iam cognita haec donatio fuerit, quia ab Isidoro Mercatore iam refertur, & etiam Hincmarus eius mentionem facit. Ergo satis probabile est, illis temporibus eam procusam esse, quibus Pontifices de excutiendo iugo Graecorum & simul de acquirendo cogitabant. Credo, artibus callidis Stephani Pontificis Romani hanc donationem debere, ut eo felicius Pipinum Regem decipere posset, quem aliis variis artibus iam deceperat, & maxime eo adduxerat, ne Ioanni Silentiario & Gregorio Protosecretae, missis Constantinopolitanis, Ravennatensem Exarchatum repetentibus, aures praeberet, ut refert Anastasius *in vita Stephani III.* Persuaserat enim Pipino, illum iam antea in Patrimonio Petri, & postea per vim a Longobardis ereptum fuisse. Simplicior hac in re Pipinus erat, qui fictis eiusmodi callidi Pontificis persuasionibus facile decipi poterat, utut a Carolomanno fratre admonitus esset, ut sibi a fraudibus

ne, & occasione huius figmenti disquiritur.

An ad Isidorum Mercatorem referri debeat.

An ad Ioannem Subdiaconum & Pontifices talem donationem finxere ad amplificandam suam potestatem.

mam calumniam arcessit: quod non est rem adstruere, sed sibi placere, inque alios obstrepere. Ego sic facio coniecturam, nec a Pontificiis illis Legatis, nec a Stephano P., nec ab ullo Latinorum Romanae sedis studioso; sed ab imperito Graeculo fuisse confictam octavo vertente saeculo, ad extollendum Patriarcham CPolitanum. Et vero non a Pontificiis Legatis donationem illam fuisse confictam, satis arguit, quod expressum in ea est, a Constantino concessum Romano Pontifici principatum in quatuor sedes patriarchales. Ecquis Legatos Pontificios adeo desipuisse credat, ut Romanae sedis dignitati per commenta prospecturi, diplomati inscriberent, Imperatoria liberalitate Pontificem suum caput esse universae Ecclesiae; aut ignorasse, quod pervulgatum fixumque erat, hanc illi praerogativam divino iure competere? Quid porro caussae erat, ut Pipinus ad donationem suam confirmandam confugeret ad eiusmodi fraudem, plane non video. A Stephani autem calliditate eam donationem profectam, ad Pipinum decipiendum, quis concoquat? Nec enim tanta calliditate instructum Stephanum, nec tanta simplicitate Pipinum nobis exhibent historici, ut facinus hoc admitti necesse fuerit. An vero Stephanus calliditatis statim oblitus, suum in Ecclesiam primatum a Constantino exsistere incaute dixisset, quem Romani Pontifices divinitus sibi traditum constanter adseruere? An CPolitanum Episcopum dixisset Patriarcham, quem Romani Antistites & Occidentales omnes numquam Patriarcham agnovere ad Innocentium III.? A nemine tandem Latinorum eam donationem prodiisse, illud argumento est, quod ea deprimit potius dignitatem Romani Pontificis, quam extollit; ei enim quatuor Patriarchas exaequat, dempta praelatione, quam illi attribuit Imperatoria largitate. Quae quum ita se res habeat, nihil vero est similius, quam ab inscito aliquo Graeculo diploma confictum circa octavum saeculum ad Patriarcham Byzantinum extollendum, quem fingit exstitisse nondum aedificata CPoli, praetertim quod primum Graece, tum Latine in lucem prodiit.

dibus Pontificis caveret, nec ei aures praeberet, ut refert Anastasius. Certe ad varia haec ficta donatio Stephano utilis esse poterat; in primis ut sibi principatum in universum Patrimonium Petri firmaret, & ita Regibus Francorum, in primis Pipino, ad superstitionem satis proclivi, spem eriperet, vi iuris patriciatus has ditiones ad se trahendi. Ostendunt enim circumstantiae illorum temporum, Pontifices eis in primis temporibus de acquirendo sollicitos fuisse, & revera plurima acquisivisse, pleraque tamen artibus subdolis. Nihil certe hanc cupiditatem lucrandi magis promovere poterat, quam inertia Caesarum Graecorum, & superstitio Pipini. Haec per ficta eiusmodi documenta confirmanda erat; illa vero ita utendum, ut tandem Graecorum imperium plane, sua quasi sponte, exspiraret.

CAPUT XIII.

OBSERVATIO IX.

De dispensationibus primitivae Ecclesiae.

§. I. DE *dispensationibus primitivae Ecclesiae* copiose edisserit auctor, quae tamen si ad praesentis saeculi mores applicentur, toto caelo a dispensationibus hodiernis differre videntur. Potissimum autem trla heic inter se sunt distinguenda, ut recte de harum dispensationum natura constare queat. Primo dispensatio saepe denotat *interpretationem restrictivam*, quando tales circumstantiae emergunt, quae faciunt, ut lex applicari haud possit, quum tales circumstantias legislator praevidere non potuerit; quin quod maxima iniquitas inde orietur, si lex, utut generaliter loquens, ad casum praesentem applicaretur. De hac loquitur Symmachus *in epist. ad Avitum* apud Lucam d'Acherium *tom. V. spicilegii*, aiens: *Nam quamvis a patribus statuta diligenti observatione & observanti diligentia sint custodienda, nihilominus propter aliquod bonum de rigore legis aliquid relaxatur, quod & ipsa lex cavisset, si praevidisset; & saepe crudele esset insistere legi, quum observantia eius esse praeiudiciabilis Ecclesiae videtur, quoniam leges ea intentione latae sunt, ut proficiant, non ut noceant.* Potest hoc ipsum illustrari exemplo, de quo consultus erat Zacharias a Bonifacio, ad quem in *ep.* 12. ita scribit: *Inquisisti etiam & hoc, si ante trigesimum annum liceat sacerdotem ordinari? Bonum, & congruum, carissime frater, si fieri & inveniri potest, ut provectae aetatis, & boni viri testimonii iuxta sacrorum canonum instituta ordinentur sacerdotes: si autem minime reperiantur & necessitas exposcit, a viginti quinque annis & supra levitae, & sacerdotes ordinentur, quemadmodum in lege domini continetur.* Quamvis enim lex, aetatem in sacerdotibus congruam desiderans, generaliter loquatur; tamen de illo casu cogitasse non videtur, si deficiant, qui in ea aetate munus sacrum fulcire possunt. Verum hoc casu non tam dispensatur in lege, quam ob emergentes circumstantias, ante non praevisas, applicari nequit.

Denotant primo interpretationem restrictivam.

§. II. Deinceps dispensatio idem denotat, ac conniventia & dissimulatio eorum, quae secundum leges poterant impugnari, quod tamen ob maiora mala metuenda omittitur. *Omittendum* enim *& inculpabile iudicandum, quod necessitas intulit*, ut ait Leo I. *in epist.* 79. *ad Nicetam Aquileiensem Episcopum c.* 3. Scilicet, quemadmodum salus populi suprema lex esse debet, ita vere quoque dici potest, salutem ecclesiasticam supremam legem esse. At vero, in quo salus ecclesiastica consistat, non semper expeditum est. Si, quae auctor illustrissimus in hoc & seq. capite congessit, examino, salus Ecclesiae fere in hoc solo quaeritur, si pax & tranquillitas externa inter Ecclesias ita conservari possit; ad hanc enim conservandam, aliquid de rigore iuris remittendum esse, voluerunt patres. Postquam enim eo deventum erat, ut ex harmonia Ecclesiarum externa salus ecclesiastica diiudicaretur, merito regulae

Dispensatio idem olim denotavit ac dissimulatio.

Propter pacem Ecclesiarum externam.

pra-

prudentiae suadebant, ne ob leviores excessus facile hoc vinculum externum rumperetur. Non nego, concordiam Ecclesiarum externam omnino appetendam esse, quum schismata ad maxima mala occasionem praebere soleant, sed tamen simul animadverto, huiusmodi conniventiam plerumque ex ratione peculiari status factam fuisse, vel quod defuerit occasio alterum supprimendi, vel quod Hierarchiae non conducere visum fuerit, hoc vel illud impugnare, ne forsan ex nimio rigore illorum amicitiam perderent, quos tamen sibi necessarios iudicabant. E contrario, si rationes status postulabant, eum, qui contra leges ecclesiasticas peccasse dicebatur, persequi, & oppugnare, pacis externae ratio nunquam tam valida esse potuit, ut impetum Zelotae retinere potuerit, uti exemplo Cyrilli, Chrysostomo infensissimi, testatur auctor §. 10. Sane quemadmodum in saeculis primitivae Ecclesiae summa inter Ecclesias & Episcopos erat aequalitas, quam tantopere Cyprianus urget; ita tota huius dispensationis ratio in *tolerantia* consistebat, ne temere ei communio denegaretur, qui canones violasse arguebatur, quum ex hac denegatione communionis schismata metuenda erant; & inde est, quod pacis amantissimi auctores ceteris fuisse legantur, qui communionem delinquentibus denegare saepe imprudenter tentabant, ut aliquid remitterent de summo iure, & pacem conservarent: sicuti enim alteri in alterum nullum imperium competebat, ita tolerantia talis proprie dictam speciem dispensationis, quae a iure supremo dependet, haud constituit.

Conniventia haec ex ratione status clericalis facta saepe videtur.

Tolerantia olim obtinebat inter Ecclesias.

§. III. Simile indicium ferendum de exemplis dispensationum, ab Episcopo Romano Orientalibus indultarum, quae auctor illustrissimus *capite seq.* refert. Revera enim nihil aliud fuerunt, quam conciliationes, ut Episcopi Romani cum his, quibus hactenus communionem denegaverant, in gratiam redirent. Illustratur hoc exemplo Flaviani, in *cap. seq.* §. 1. adducti, cui per longum tempus denegaverat Episcopus Romanus cum Occidentalibus communionem, adeo ut, ubi Theodosius anno 394. ovans urbem ingrederetur, sollicite clerus Romanus cum capite suo instaret, ut tyrannidem Flaviani supprimeret. Sed Theodosius regerebat, *Orientis Ecclesias Flaviani Episcopatum defendere, nec Orientem modo, sed & universam Asianam, & Ponticam, & Thracicam dioecesim ei communicare, coniunctasque esse. Totum denique Illyricum eum Orientalium Episcoporum primatem agnoscere.* Zosim. *lib.* 5. *c.* 38. quo ipso tandem Episcopus Romanus inductus est, ut omnes simultates deponeret, & Flaviani legatos se admissurum polliceretur, in quo sane nulla adeo dispensationis ratio apparet. Neque obstat, quod canonice non esset ordinatus & ita merito removeri debuisset, in quo tamen tandem dispensasse & veniam eidem dedisse videtur Episcopus Romanus. Nam aliud est remittere ius suum seu actionem contra aliquem, aliud dispensare. Prius quidem factum esse asseritur in historia ecclesiastica, non posterius. Huc unice redibant argumenta Theodosii imperatoris, ut Episcopus Romanus ad exemplum ceterorum Orientalium & nonnullorum Occidentalium, Flavianum tanquam primatem agnosceret, quod hactenus facere recusaverat, postquam eidem communionem denegaverat. Neque alterum exemplum, ab Anatolio desumtum, evincit, Episcopum Romanum dispensasse cum Orientalibus patriarchis. Datus erat Flaviano, Episcopo Constantinopolitano deposito, successor Anatolius in Synodo Ephesina II. in qua omnia per vim & turbas erant peracta, & inde aliquid vitii ex mente Leonis I. Episcopi Romani, ordinationi Anatolii cohaerebat. Quin, quum omnia irrita esse mallet, quae in hoc Concilio erant acta, non poterat non quoque ordinationem Anatolii impugnare. Sed nihilominus Theodosius, cui admodum carus Anatolius erat, eius ordinationem defendebat, & inde adhortabatur Leonem, ne ei communionem denegaret, in cuius desiderium eo promtius vel ideo assurgebat, quia optime iudicabat, se absque hoc medio nullatenus posse novum, quod meditabatur, Concilium impetrare, & quae hactenus per vim gesta erant, in irri-

Exempla dispensationum impropriarum, quae dissimulationem denotarunt.

An Pontifex dispensaverit cum Anatolio?

irritum revocare. Et inde tam ambitiose scripsit: *Satis sit praedicto, quod vestrae pietatis auxilio & mei favoris assensu Episcopatum tantae urbis obtinuit*. Vbi notandum, scripsisse haec & similia Leonem, ubi iamdiu Anatolium agnoverat eique communionem restituerat, de quo testatur eius *epist.* 33. ubi, se sub certis conditionibus dilectionem suam Anatolio non denegare, neutiquam vero cum eo dispensare, ait, quod factum est anno 450. Postquam vero deinceps in Chalcedonensi Concilio *can.* 28. Constantinopolitano Episcopo primatus post Romanum confirmatus esset, idque aegre Leo I. tulisset, ansam inde sumsit anno 452. in verba praedicta rescribendi ad Marcianum, sibique contra Anatolium animosius quaedam attribuendi, quae nec Anatolius, nec alii eidem concedebant. Obtinebat iam ante assensum Leonis Episcopatum, sed communionem eius per assensum Leonis demum impetrabat, absque qua quidem Episcopatum obtinere potuisset, sed non commercium mutuum, quod utriusque consensum requirebat. Non itaque argumentum validum inde desumi potest, quando dissentientes sibi invicem quid obiiciunt, quum in tali statu homines affectibus suis abrepti rarissime in veritate subsistant.

An Pontifex dispensaverit circa Maximi ordinationem? Idem iudicium ferendum de Maximi ordinatione ab Anatolio peracta, & a Leone in hunc finem approbata, ne ei communionem denegaret. Quamvis enim scribat, *se paris studio illam ordinationem haud retractasse*, & exinde auctor noster inferat, potuisse Leonem ordinationem illam retractare, nisi benigne se gessisset in Maximum; tamen hoc non de *potestate iudiciaria* est accipiendum, sed de privato iudicio, secundum quod ordinationi huic aliquid obiicere, eamque ita impugnare & hoc intuitu Maximo communionem denegare potuisset. Quod privatum iudicium non solus Episcopus Romanus exercere potuit, sed alii quicunque Episcopi; quum constet, alios quoque Episcopos illis, quibus infensi erant, communionem denegasse, quo pertinent varia exempla in hoc capite ab auctore allata. Favet huic sententiae doctissimus du Pin *de vet. Eccles. disciplina diss.* 2. *p.* 225. ubi concludit: *Ex quibus intelligere est, non solum Pontificem retractasse caussam Maximi, sed eum* PRIVATIM *pro bono pacis Maximum in communionem suscepisse, non secus ac Anatolium & utriusque ordinationem ab universa Synodo Chalcedonensi fuisse confirmatam.* Neque itaque rursus proprie dicta erat dispensatio, quum etiam Maximus Ecclesiae Antiochenae praeesse potuisset absque consensu Episcopi Romani, qui tamen necessarius erat, ut communio eidem cum Romana Ecclesia illibata maneret. Neque contrarium evincitur ex verbis Anatolii, *in c.* 14. §. 1. adductis, quae etiam Ludovicus Thomassinus *de vet. & nova Eccl. p.* 2. *lib.*3. *c.* 24. §. 17. urget, quum, si proprie dicta dispensatio exinde inferri posset, a potiori concludendum esset, non Leonem dumtaxat, sed etiam Anatolium, & Concilium Chalcedonense dispensasse; quo posito, Leoni nullae partes praecipuae in hoc negotio erant adscribendae.

An Pontifex dispensaverit cum Stephano? Denique ultimum exemplum de Stephano Antiocheno Episcopo, plane heic alienum videtur, id quod proinde Thomassinus *cit. l.* ubi alias praedicta refert, hoc consilio sine dubio omisit. Hoc certum est, Stephanum ab Acacio in urbe Constantinopolitana ordinatum fuisse, id quod alias canones non ferebant, sed iam quidem iustum videbatur, quia Ecclesiae Antiochenae in partes scissae aliter consuli non poterat. Interemtus erat Stephani antecessor eiusdem nominis in ipso Ecclesiae sacrario, nec quae adhuc madebat sanguine pastoris sui Ecclesia, & inquieta plebe repleta erat, idoneus erat locus, in quo statim alius consecrari poterat Episcopus. Atque sic ad vitandam omnem confusionem & seditionem Zeno Stephanum in regia urbe consecrari mandavit, addita protestatione, ne, quod necessitate ita iubente esset factum, in consequentiam traheretur. Quod ne contra canones factum existimaret Simplicius Episcopus Romanus, consilii sui caussam Zeno Imperator eidem aperuit, quam etiam ratione satis fundatam esse, Simplicius agnovit his verbis: *Quoniam seditiones An-*

Antiochenas RELIGIOSISSIMO PROPOSITO *sedandas non aliter existimastis, nisi praeter praeiudicium venerandi illius Concilii Nicaeni apud Constantinopolin iisdem petentibus ordinaretur antistes, quod in eius* (Stephani) *tantummodo persona sic memorastis assumtum &c.* Nullum itaque erat vitium in hac ordinatione, neque canones de tali casu, qui heic aderat, loquebantur, & sic dispensatione opus non erat, quum omnis legis violatio cessaret; sed potius interpretationis restrictivae medio illa ordinatio satis legitimari posset.

§. IV. Tandem dispensatio denotat remissionem vinculi legis vel canonis, ut salva iustitia aliquid iam agi possit, quod alias contra canones, irritumque foret. Atqui tales dispensationes in primis Ecclesiae saeculis non occurrunt, prout auctor noster recte monet, tum quod adhuc magna esset canonum veneratio, tum etiam quod nec Pontifices sibi unquam talem potestatem adscriberent, immo passim sibi eandem potestatem denegarent. Sic enim Caelestinus: *Quae a nobis res digna servabitur, si decretalium norma constitutorum pro aliquorum libitu licentia populis permissa frangatur.* Notum est eiusdem dicterium: *Dominentur nobis regulae, non regulis dominemur; simus subiecti canonibus, quum canonum praecepta servamus.* Vid. eius *epist. ad Perigin. Dynat. Basil. & alios Illyrici Episcopos.* Sed omitto plura hac de re testimonia coacervare, quae alias Pontificum epistolis ubivis obvia sunt. Denotat quoque dispensatio remissionem legis?

§. V. Ceterum propius ad hanc ultimam dispensationis speciem accedere videtur venia delictorum, quando rigor canonis remittebatur ob iustissimas caussas, quae potissimum in subiectos exercebatur ab Episcopis & Synodis, prout rerum necessitas ferebat. Nonnunquam Episcopi consulebant Romanum Episcopum, an & quatenus veniae locus esse posset, non quasi huius auctoritate indigerent, sed ut in re ardua & ancipiti non suum viderentur sequi privatum arbitrium, quae res quum non esset necessitatis, Romano Episcopo nullum ius potius prae aliis veniam concedendi indulget. Quin quod in primitiva Ecclesia ab hoc iure, veniam lapsis indulgendi, non exclusa plebs fuerit. Nam in genere Cyprianus *epistol. 6.* de ipso scribit: *A primordio episcopatus mei statui, nihil sine consilio vestro, & sine consensu plebis, mea privata sententia gerere*: & *epist. 14. Hoc & verecundiae & disciplinae & vitae ipsi omnium nostrum competit, ut Episcopi plures in unum convenientes, praesente & stantium plebe, quibus & ipsis pro fide & timore suo honos habendus est, disponere omnia consilii communis religione possimus.* Sed iuvat exemplum ab ipsa Romana petere Ecclesia. Cornelius Martyr Episcopus Romanus, qui hunc episcopatum anno 254. obtinere coepit, litteris ad Cyprianum scriptis agit de quibusdam confessoribus, qui a Novatiani partibus contra Cornelium steterant, & in communionem recipi desiderabant. De his ita scribit: *Qui, quum haec & cetera fuissent exprobrata, ut abolerentur, & de memoria tollerentur, deprecati sunt. Omni igitur actu ad me perlato, placuit contrahi presbyterium. Adfuerunt etiam Episcopi quinque, qui & hodie praesentes fuerunt, ut firmato consilio, quid circa personam eorum observari deberet, consensu omnium statueretur. Et ut motum omnium, & consilium singulorum cognosceres, etiam sententias nostras placuit in notitiam vestri proferri: quas & subiectas leges. His ita gestis in presbyterium venerunt Maximus, Vrbanus, Sidonius & Macarius, & plerique fratres, qui se ei adiunxerant, summis precibus desiderantes, ut ea, quae ante fuerant gesta, in oblivionem cederent, nullaque eorum mentio haberetur. Proinde atque si nihil esset vel commissum vel dictum, invicem omnibus remissis cor mundum & purum iam Deo exhiberent, sequentes evangelicam vocem, dicentem, beatos esse puro corde, quoniam ipsi Deum videbunt. Quod erat consequens, omnis hic actus populo fuerat insinuandus, ut & ipsos viderent in Ecclesia constitutos, quos errantes & palabundos iam diu viderant & dolebant. Quorum voluntate cognita, magnus fraternitatis concursus factus est &c.* Ex hoc exemplo egre-

Exempla harum dispensationum proprie dictarum.

Ab hac dispensatione nec plebs olim fuit exclusa

egregio apparet, non antea veniam indultam deprecantibus fuisse, nisi etiam de voluntate plebis constaret.

CAPUT XIV. §. ult. in fin.

OBSERVATIO X.

De abusu Papalium dispensationum.

DE abusu dispensationum Papalium plures adducit auctor, qui de eo graviter conquesti sunt, quorum querelas adducere supersedit, ne forsan invidiam aulae Romanae sibi attraheret, quia veritas odium parit. Supplementi itaque loco quorumdam querelas & testimonia huc adferre placuit. De abusu dispensationum in gradibus matrimonialibus ita edisserit Marcus Anton. de Dominis *de republ. eccles. lib. 5. cap. 11. §. 79. Non alia*, inquit, *de caussa Romani Pontifices usque ad quartum gradum prohibitiones has extenderunt, nisi ut frequentiores essent dispensationes, ex quibus immensa pecunia in eam curiam confluit. Et assignata sunt in cancellaria pro singulis remotioribus gradibus pretia; nam propinquiores compositiones facere debent sane ingentes, ubi praesertim coniuges vel divites sunt, vel magnates vel principes. Et hoc procul dubio facit, ut leges ecclesiasticae talium nuptiarum prohibitivae sint prorsus iniustae & nullae; non enim honestatem, & decentiam respiciunt, aut in re ipsa aequitatem, sed solum proprium lucrum. Nemo enim est, cui tales dispensationes negentur, & quotquot eas petunt, tot eas accipiunt, solo pretio exhibito: immo ne a Papa quidem postulantur, sed prostant in publico officio, cuicumque accedenti venales*. Claudius Espencaeus Theologus Parisiensis *in cap. 1. epistol. ad Tit.* abusus hosce ita perstringit: *An non αἰσχροκερδία est clarissima, quod tam multa positivo tantum iure praecepta vel prohibita eousque ligant homines, donec pecunia sibi harum constitutionum gratiam impetrent? ita ut regina rerum pecunia divitibus licitum faciat, quod pauperibus illicitum est, quia divitias, hoc est, spinas non habent. Haec enim ita demum procedunt, si gratis ea facere quis intendat. Quod si dolosi spes refulserit nummi, iam quod prius erat interdictum libere fit ac impune. Tam diversa est in his relaxandis divitis & pauperis conditio. Vix enim quidquam prohibetur, quam ut ne quis gratis contraveniat, & quod vetatur, numerata statim pecunia dispensatur, quasi nullum sit peccatum maius, quam nummis carere*. Et deinceps: *In casibus enim, quantumvis pro tempore honestis aut necessariis, nihil unquam, nisi numeretur, dispensatur, ut si nihil attuleris, aut numeraveris, indispensatus perpetuo maneas. Turpius, quod patrum canonibus impositam manifestis & scandalosis peccatis disciplinam in pecuniariam redemtionem dispensationis titulo toties iidem commutant, & quasi contra quam illi, ovium hi lanam & pecuniam quam poenitentiam & salutem malint, ecclesiastici rigoris in inferendis poenitentiis & satisfactionibus immunitatem pecunia venditant*. Iisdem fere verbis de corruptionibus hisce conquesti olim sunt Germaniae principes in centum Gravaminibus in comitiis Norimbergensibus oratori Pontificio oblatis *art. VI. §. 5.* Iam suo tempore Bernardus gravissime de hisce aulae Romanae corruptelis passim conquestus est. Sic *epist. 42.* ita loquitur: *Huius rei gratia non pigritantur crebro terere limina Apostolorum, invenuri & ibi, quod magis dolendum est, qui suae faveant improbae voluntati. Quia Romani valde diligunt munera, sequuntur retributiones. Nude nuda loquor, nec retego verenda, sed inverenda confuto. Utinam privatim, & in cameris haec fierent*. Gravissima quoque sunt verba, quibus patres Concilii Paullum III. alloquuti sunt, quibus hos abusus eleganter depinxerunt, quae plenius refert Io: Launoius *P. 3. epist. 3. n. 83. seqq. & P. 5. epist. 9. n. 156. & P. 4. epist. 8. n. 52.*

LI-

LIBER QVARTVS.

CAPVT PRIMVM.

De iure antiquo Principum circa custodiam canonum & legum ecclesiasticarum.

SYNOPSIS.

I. Dicendum hoc libro de legum exsecutione, quae pro tuitione ecclesiasticae disciplinae feruntur; quod expeditur hodie per appellationes ab abusu *dictas. Formula illarum est recentior. Sed res ipsa iisdem initiis in Ecclesia cum regia potestate coaluit. Ordo huius dissertationis. Agitur primo de auctoritate Principum Romanorum in hoc genere. Deinde inquiritur, quid ex eo iure in Reges Galliarum manarit. Quaecumque olim acta, hodie vigere non possunt.*

II. A Principibus prohibiti olim Episcopi, ne canones violarent. Exsecutio *canonum differt a* Tuitione; *quamvis etiam apud veteres aliquando haec verba confunduntur. Exsecutio iurisdictionem ecclesiasticam respicit & ligandi solvendique pontificium. Tuitio a Principibus pendet; quae declarationem nullitatis eorum, quae gesta sunt adversus canones, non egreditur. Princeps legum suarum habet* ἐξουσίαν, *canonum vero* παραφυλακὴν *tantum & custodiam.*

III. Vulgata regula, Canones vim legum obtinent, *nove, sed iuxta mentem Iustiniani, explicata. Qua non solum reverentia & exsecutio publica canonibus conciliatur; sed etiam Principi custodia canonum, ut ceterarum legum, asseritur. Quod ostenditur e Iustiniani Novellis. Itaque canonum exsecutio nititur auctoritate Pontificia & regia. Haec laeditur canonibus violatis, ac si leges publicae laederentur. Immo custodiae canonum Principes prospicere tenentur, plus quam legum civilium.*

IV. Explicatur e Iustiniano ordo, qui servatus fuit ad hanc custodiam. Princeps Episcopis lege sua canonum exsecutionem praecipit & magistratibus. Hi vetare debent, ne canones violentur. Si infracti fuerint, referre ad Principem, ut ipse corrigat. Decreta in Episcopos expulsionis poena, ex vi legis infligenda.

V. Quaeritur, an constitutiones illae receptae fuerint ab Episcopis. Consilio Episcoporum res ecclesiasticas Iustinianus tractabat, e Procopio & Eustathio. Procopius explicatus adversus Nicolaum Alemannum. Iustinianus non pervertit sanctiones Christianorum, ut ille affingit Procopio; sed dissimulavit iustas illorum conquerendi rationes, quum vexati essent a Iudaeis.

VI. Manifesta violatio canonum a Synodo aut a Principe restitui poterat. Quod ostenditur e synodo CP. sub Mena in caussa Anthimi, qui iussu Theodorae ex episcopatu Trapezuntio ad Constantinopolitanum prosilierat. Inde illustratur Concilium Africanum adversus Balsamonem. Hoc etiam ostenditur e Codice & Liberato. Depulsio a sede, quae vacantem redderet Ecclesiam, in manifestissima canonum violatione, irrogabatur aliquando a Principe, non autem degradatio aut deiectio a dignitate.

I. SVperioribus libris praecipua iecimus fundamenta, quibus libertas Ecclesiae Gallicanae nititur; hinc supremam Ecclesiae & summi Pontificis auctoritatem, quae res tantum ecclesiasticas administrat; hinc supremum Principis imperium, quod reipublicae gerendae & rebus temporalibus impenditur; praeterea vero tuendae disciplinae ecclesiasticae ex ipso Christi omnium Domini mandato invigilat, immotosque prae-

stat

stat Conciliorum canones & inconcussas decretalium epistolarum constitutiones, consuetudinesque receptas, nisi, quatenus Ecclesiae Gallicanae commodis expedit, ut pro rerum ac temporum conditionibus summi Pontificis rescriptis iuris rigor aliquando temperetur. Sed ius illud praesidii impertiendi ad retinendam disciplinam canonicam otiosum esse non debet; ideoque legibus suis Principes canonum & decretorum exsecutioni consulere tenentur, ut dixi libro secundo.

Enimvero, quia condendae legis auctoritas non in sola promulgatione versatur, sed in rerum constitutarum exsecutione, quae est id, quod ultimum in iurisdictione vocant Iurisconsulti, hinc fit, ut, quae pro tuitione ecclesiasticae disciplinae leges feruntur, exsecutioni mandari debeant ab Episcopis, vel etiam aliquando a Principibus, aut a magistratibus, quibus auctoritatem suam ipsi delegaverint. Id hodie apud nos in foro solemnibus quibusdam formulis expeditur, quae *appellationes tamquam ab abusu* vulgo dicuntur: adversus quas imperitiores rerum nostrarum de novitate praescribunt, ac si res ipsa antiquiori origine non censeretur quam istud forense vocabulum; quum tamen aequis rerum aestimatoribus facile persuaderi possit, rem ipsam, id est, tuitionis ecclesiasticae exsecutionem, iisdem initiis cum regia potestate in Ecclesia Christiana coaluisse. Quod eo ordine a nobis demonstrabitur, ut primo doceatur, quibus finibus auctoritas illa apud antiquos Principes Romanos, quorum pietas commendatur, olim coërcita fuerit; deinde, quid ex eo iure ad Galliarum Reges usque ad haec nostra tempora derivatum fuerit. Quaecumque enim apud veteres Principes in caussis olim viguerunt, locum apud nos habere non possunt, nec immutata aliquantisper disciplina antiquum illum ordinem ullo pacto admittere potest. Quare, quae a me in hoc negotio proferentur, ut fideli rei gestae narratione constabunt, ita non alio tendent, quam ut demonstretur, usum fori non omnino alienum esse a prisca disciplina & a maiorum nostrorum sensu, si intra debitos fines contineatur.

II. Cura autem Principum Christianorum olim non solum haereticorum furores compressi, tumultus seditiosorum sedati, contumacia Episcoporum aut clericorum adversus synodorum sententias rebellium ab externa potentia repressa, passim inter legendum occurrunt; sed etiam Principum studio prohibiti Episcopi, ne, legibus saecularibus vel canonibus violatis, iniuriam subditis inferrent (1). Antequam vero eius rei probationem aggrediar, lectoris benignitatem exoratam velim, ne de singulis huius dissertationis pericopis sententiam ferat, donec totum hunc quartum librum perspexerit. Discrimen autem initio constituere oportet inter exsecutionem canonum & tuitionem: quamvis alio-

(1) Concil. Antiochen. can. 5. εἰ δὲ … σαιν, διὰ τῆς ἔξωθεν ἐξουσίας, ὡς στασιώδη ἀν- παρομενοι θορυβῶν καὶ ἀκαταστατῶν τὴν ἐκκλη- σίαν ἐπιστρέφεσθαι.

alioqui ſaepiſſime haec verba confundantur, non ſolum in edictis Regum noſtrorum, ſed etiam apud veteres. Etenim Leo primus ſe canonum & traditionum antiquarum *cuſtodem* eſſe, in epiſtola ad ſynodum Chalcedone habitam ſcripſit; & vice verſa Facundus Hermianenſis Epiſcopus Marcianum Imperatorem non canonum conditorem, ſed *exſecutorem* aſſeruit. Sed, ſi proprie loqui velimus, exſecutio canonum iuriſdictionem eccleſiaſticam reſpicit: cuius partes ſunt, ut iudicia canonica reddat, poenis canonicis, id eſt, excommunicatione, regradatione, ſuſpenſione, & ceteris eiuſmodi reos plectat, & ut omnia uno verbo complectar, ius ligandi & ſolvendi pontificium exerceat. Tuitio vero canonum a Principibus pendet: quae canonum cuſtodiae proſpicit, & *nullitatem* rerum adverſus canones geſtarum aliquando declarat, atque omnia in integrum reſtituit. Sed ultra non progreditur, ſcilicet ad exſecutionem canonum, quam ab Epiſcopis implendam indicit. Non ergo eadem auctoritate in rebus eccleſiaſticis ac in rebus ſaecularibus Principes utuntur. Quod Iuſtinianus ſatis aperte docuit, quum ſcripſit (2), datam ſibi a Deo legum civilium τὴν θέσιν, id eſt, plenam & liberam figendi & refigendi poteſtatem, ſed legum eccleſiaſticarum & canonum τὴν παραφυλακὴν, id eſt, cuſtodiam, tuitionem & defenſionem. Eleganter itaque monuerunt Graeci ſcriptores, canones difficilius ſolvi quam leges publicas, quae a ſolo Principis nutu pendent, quum canones ab Epiſcopis conſtituti, & a Principibus firmati fuerint, atque ideo illorum valde interſit, ne, quod ſumma cura decreverunt, illis invitis aliquando ſine cauſſa infringatur.

III. Vulgatiſſima eſt Iuſtiniani ſententia, a Romanis Pontificibus ſummo applauſu excepta, & a Gratiano in corpus Decreti relata, quae canones legum vim habere decernit. Sed eius vis nondum, ut exiſtimo, ſatis eſt accurate perpenſa. Non ſolum enim hoc dicto reverentia debita canonibus conciliatur, & eorum exſecutioni, ſervato iudiciorum publicorum ordine, conſulitur, ſed etiam ius Principis ad cuſtodiam canonum, ut ceterarum legum a ſe conditarum, procurandam aſſeritur. Et ne quis hanc interpretationem noſtram hariolationi adſcribat, laudandus eſt in auctorem ipſe Iuſtinianus: qui alibi recte conſtituit, monendum eſſe epiſcopatus candidatum, antequam ordinetur, ut canones editos accurate legat; & ſiquidem ſe canonum obſervantiae imparem eſſe dixerit, ab eius ordinatione abſtineatur; ſin vero, ſe, quantum homini eſt, ea conſtituta ſervaturum profeſſus fuerit, ordinetur, ita tamen, ut ab ordinatore ſuo moneatur, ſacerdotio pellendum, ſi in canones peccaverit: immo & a civili lege vindicandum, quod perperam geſtum erit, quia canones vim legum obtinent (3): *Neque civiles leges crimen inultum relinquent, eo quod a*

(2) Novell. 137.

(3) Novell. 6. cap. 1. §. 8. Καὶ οὐδὲ οἱ πολιτικοὶ νόμοι τὸ πλημμεληθὲν ἀτιμώρητον καταλείψουσι· διότι καὶ τοῖς πρὸ ἡμῶν βεβασιλευκόσι, καὶ ἡμῖν αὐτοῖς ὀρθῶς εἴρηται, δεῖν τοὺς ἱεροὺς κανόνας ἀντὶ νόμων κρατεῖν.

praecedentibus nos Imperatoribus & a nobis ipsis recte dictum est, oportere sacras regulas pro legibus valere. Itaque canonum exsecutio duabus supremis in Ecclesia auctoritatibus innititur, pontificia scilicet & regia: *Vt ex sacerdotali & civili virtute haec custodiantur*, inquit Iustinianus Novella LVIII. (4) ita, ut ea *convelli non possint, quae & sacerdotali ecclesiastica praeceptione fulcirentur & regia*; quemadmodum loquebatur Hilarus Papa aliquot annis ante Iustinianum. Quare Principis auctoritas perinde laeditur violatis canonibus & decretis Pontificum, ac si reipublicae & regni leges everterentur, quia canones vim legis regiae susceperunt. Tanta vero & tam diligens cura a Principibus adhiberi debet custodiae canonum, ut potiorem legum ecclesiasticarum, quam civilium rationem habere debeant, ut monet Iustinianus in praefatione Nov. CXXXVII. *Si civiles leges, quarum potestatem nobis Deus pro sua in homines benignitate credidit, firmas ab omnibus custodiri ad obedientium securitatem studemus*; (5) *quanto plus studii adhibere debemus circa sacrorum canonum & divinarum legum custodiam, quae super salute animarum nostrarum definitae sunt*. Vnde concludit capite primo illius Novellae, se violatorum canonum vindicem esse debere: *Si enim illa, quae a laicis peccantur, generales leges non concedunt extra inquisitionem & vindictam manere*, (6) *quomodo a sanctis Apostolis & patribus super omnium hominum salute canonice statuta despici patiemur?*

Eandem sententiam Iustinianus expressit in epistola ad Dacianum Metropolitam Byzacii, qua privilegia, quae Primatibus provinciarum Africanarum canones tribuunt, sua quoque auctoritate confirmanda profitetur; ita, ut in violatores vetustatis non solum ecclesiastica, sed etiam Principis vindicta exerceatur. Haec sunt verba rescripti. *Nam, quae quis in praeiudicium statutorum quibuslibet rebus usurpavit, corrigenda potius quam imitanda censemus. Si quid igitur Metropolitano Carthaginis vel Primatibus Numidiae, vel Byzacii Conciliorum auctoritas praestitit & inoffensa consuetudo servavit, hoc sibi quisque optet, sibi vindicet, hoc nostra speret sanctione firmari. Nos tutores tantum sumus vetustatis & vindices; nec deerit ecclesiastica vindicta vel nostra in eos, qui aut ambitiosa superbia aut subreptitiis postulationibus antiquitatem temerasse docebuntur. Quoniam ad divinitatis tendit iniuriam, qui sanctorum patrum constituta contemnere ac violare non metuit*.

IV. Huic canonum custodiae duobus modis prospiciebant Principes tum.

(4) Novell. 58. sub fin. Βουλόμεθα γὰρ ἱερατικῶς τε καὶ ἀρχικῶς ταῦτα φυλαττόμενα.

(5) (1) Πόσῳ μᾶλλον πλείονα σπουδὴν ὀφείλομεν θέσθαι περὶ τὴν τῶν ἱερῶν κανόνων καὶ θείων νόμων παραφυλακὴν, τῶν ὑπὲρ τῆς σωτηρίας ὁρισθέντων.

(6) (2) Πῶς τὰ παρὰ τῶν ἁγίων ἀποστόλων καὶ πατέρων ὑπὲρ τῆς πάντων τῶν ἀνθρώπων σωτηρίας κανονικῶς διατυπωθέντα περιιδεῖν ἀνασχώμεθα.

tum delegatione magistratuum, qui vetarent, ne quid contra canones tentaretur; tum exactis poenis a contumacibus, si quid perperam gestum esset; & aliquando iis rescissis, quae contra canones acta erant. Quod unice docet Novella sexta, quae de ordinationibus Episcoporum & clericorum lata est; cuius exsecutionem Patriarchis uniuscuiusque Dioeceseos, Metropolitis & Episcopis Iustinianus demandat. Sed praeterea constitutionem illam Ioanni Praefecto praetorio Orientis & Dominico Praefecto praetorio Illyrici mittit, ut exsecutioni eius prospiciant, ne quid contra canones agatur. Verba ultima illius constitutionis, quae magni momenti sunt, hic apponam (7): *Et tua quoque celsitudo hoc sciens, una cum semper suscepturis sedem tuam haec servare festinet. Et, si denuntiatum fuerit aliquod tale delictum, prohibeat, & maxime quaecunque in ordinationibus curialium vel officialium interdicta sunt. Nuntiet autem & nobis, ut decens super eis imponatur correctio. Utatur quoque praeceptis ad clarissimos provinciarum iudices; ut & ipsi, quae fiunt, inspicientes, non permittant aliquid extra hoc, quod a nobis constitutum est, fieri. Imminebit enim eis poena quinque librarum auri, siquidem & ipsi praevaricari videntes, non denuntiaverint aut sedi tuae aut imperio, ut undique decens ornatus ordinationis gradui conservetur.* Observandi sunt gradus, quibus ad custodiam plenam canonum pervenitur. Lex decernitur a Principe post constitutos canones; quae eorum exsecutionem Patriarchis & ceteris Episcopis praecipit. Eadem lex in acta praefectorum praetorio refertur, qui una cum Praesidibus provinciarum violari canones prohibeant. Et si infracti fuerint, ea de re ad Principem referant, qui male gesta corriget. Itaque vetare & prohibere possunt magistratus; sed corrigere, quae perperam acta fuerint, soli Principi competit. Novella constitutio centesima vigesima tertia, quae compendium iuris canonici complectitur, ad Petrum Praefectum praetorio praescripta est, ut auctoritate sua eius exsecutionem iuvet (8): *Tua igitur gloria, quae per praesentem legem in perpetuum valituram nostra sanxit tranquillitas, per omnia custodiri provideat.* Inter ceteras autem poenas, quas in Episcopos & clericos ea lege constituit, frequens est expulsio a sacerdotio; quam vi constitutionis fuae fieri diserte praecipit, aliosque in depulsorum locum subrogari.

V. Aliquis fortasse excipiet, Iustinianum quidem proferendae iurisdictionis suae cupidum hoc sibi ius arrogasse, ut custodiam canonum ad correctionem eorum, quae contra canones tentata erant, extenderet; sed hoc Episcopis acceptum non fuisse, vel anteriores Principes,

(7) Novell. VI. auth. Collat. 1. *iuxta veterem translationem.*

(8) Novell. 123. *κατα παντα φυλαχθηναι προνοησατω.* C. 9. *αυτους μεν τ' επισκοπης εξωθεισθαι, ετερους δε αντ' αυτων καλλιονας χειροτονεισθαι, κατα την τε παροντος νομου δυναμιν.*

quibus pietas cordi erat, ab hac usurpatione abstinuisse. Si quis tamen inspicere velit, quam sollicito studio cum peritioribus Episcopis de rebus ecclesiasticis Iustinianus tractaret, nunquam in animum inducet, eum in iurisdictionem ecclesiasticam adeo impudenter grassatum, ut multi sibi persuaserunt. Sic autem intentus erat in rerum divinarum contemplationem, ut Artabanes & coniurati hanc occasionem illi trucidando opportunissimam sperarent, teste Procopio (9): *Perpetuo fine custodibus desidet*, inquiunt, *ad multam noctem in musaeo, cum senioribus quibusque sacerdotibus attentissimo studio arcana Christianorum dogmatum investigans*. Eustathius etiam in vita Eutychii (10) eo nomine maxime hunc Principem commendat, quod, posthabitis omnibus aliis curis, illam unam & solam numquam intermitteret, divina dogmata investigandi, & haereticos confutandi. Quare assentiri non possum Nicolao Alemanno viro eruditissimo, qui perstrictum a Procopio Iustinianum putat, quod ecclesiasticas sanctiones perverterit, etsi passim in Novellis ipse se vindicem & custodem canonum appellet. Quod Alemannus non e Procopio hausit, sed e sententia, quam auctori illi sua interpretatione affinxit, ne praetermisisse videretur Procopius hanc suggillandi Iustiniani occasionem. Etenim Procopius recitat Faustini cuiusdam Palaestini saevitiam & impietatem, qui Samarita quum esset, Christianum nomen simulavit, & Palaestinae proconsulatum adeptus, Christianos eius provinciae gravissimis iniuriis vexavit. Delatus Faustinus senatus iudicio, urgente Iustiniano, damnatur in exsilium. Sed statim Princeps pecunia corruptus sententiam rescidit, eamdem dignitatem Faustino restituit, (11) qui omnia securius, quam antea, per libidinem gessit. Vnde colligit Procopius, Christianorum iura seu iustas eorum rationes Iustinianum dissimulasse & insuper habuisse iniurias, quae illis ab acerbo illo & perfido Proconsule inferebantur. Haec sunt Procopii verba (12): ἐν τισὶ μὲν ὃν Ἰουστινιανὸς τρόπον τὰ Χριστιανῶν δικαιώματα περιστέλλειν ἤξίου, καίπερ οὐ πολλῶν εἰρημένων ἡμῖν, ἀλλ' ἐκ τῶνδε βραχέων ὄντων, τεκμηριοῦν ἐστιν. Quae sic vir eruditus interpretatur: *Pauca quidem haec; ex quibus intelligere tamen liceat, ut Iustiniano libuit Christianorum sanctiones pervertere*; haecque ad Novellarum editionem transfert. Quorum verborum tamen haec est significatio: *Quomodo Iustinianus Christianorum iura dissimulaverit, ex his, quae breviter diximus, intelligere licet*. Quae de rebus

(9) Procop. lib. 3. de bell. Goth. Κάθηται ἀφύλακτος ἀεὶ ἐπὶ λέσχης τινὸς ἀωρὶ τῶν νυκτῶν ὁμοῦ τοῖς τῶν ἱερέων ἐσχατογέρουσι, ἀσχέτως ἀνακυκλεῖν τὰ Χριστιανῶν λόγια σπουδὴν ἔχων.

(10) Eustathius in vita Eutychii: νύκτας καὶ ἡμέρας ὑπὲρ τὴν τῶν ἄλλων ἁπάντων φροντίδα ταύτην εἶχεν ἀεὶ ὡς μίαν καὶ μόνην.

(11) Procop. in Anecd. *Sacerdotes Faustinum accusant*, ἐπενεγκάμενοι ὡς Σαμαρειτῶν νόμιμα περιστέλλει, καὶ Χριστιανοὺς δρᾶσειε τοὺς ἐν Παλαιστίνῃ ὠκημένους ἀνόσια ἔργα.

(12) (1) Ἀδεέστερον ἅπαντα κατειργάζετο ὅτι οἱ αὐτῷ βουλομένῳ εἴη.

bus a Faustino per summam iniuriam ablatis intelligenda sunt: περιστέλλειν enim hic *dissimulare* verti debuit, quemadmodum idem Alemannus reddit in duobus Procopii locis ad marginem repraesentatis, & δικαιώματα iura vel iustas rationes, non autem *sanctiones*. In eamdem quoque sententiam Procopius superioribus verbis recitaverat Arsenii cuiusdam Palaestini flagitia: qui, etsi cum Samaritis sentiret, Christianam fidem profitebatur; quumque in aula summa eius esset gratia, per parentem fratremque suum, (12) (1) qui patriam sectam dissimulabant, Christianos contumeliosissime vexavit. Illi quidem a civibus suis trucidati sunt: sed (13) (2) Arsenium turbatum auctorem nullo affecit incommodo Iustinianus, nisi quod regia prohibuit, ne diutius ea super re Christianorum votis fatigaretur. Inde Procopius Paulli Alexandrini depositionem narrat, & Faustini depraedationes, de quibus iam dictum. Unde patet, quantopere aliena sit a mente Procopii sententia, quae illi ab Alemanno de industria tribuitur, ut inde occasionem sumat carpendae immoderatae Iustiniani licentiae in condendis ecclesiasticis constitutionibus: quas, ut ab Episcopis in Oriente susceptas non negat, Patriarcharum vel oscitantia vel adulatione, ut ille putat, ita in Occidentis Ecclesias minime pervasisse asserit. Sed superiore libro ostendimus, has Iustiniani Novellas ecclesiasticas a Romanis Pontificibus laudatas & approbatas fuisse (14).

VI. Quod ad quaestionem praesentem pertinet, ex actis synodi Constantinopolitanae sub Mena constat, manifestam canonum violationem aut a Principe, aut a synodo castigari posse. Theodora Augusta Anthimum Ecclesiae Trapezuntinae in Dioecesi Pontica Episcopum ad sedem Constantinopolitanam absque synodi iudicio transtulerat, repugnantibus licet canonibus, qui migrationem istam vetant, & praecipue, quum a minori sede ad maiorem prosilitur. Agapetus Papa post adventum suum in regiam urbem, rogante Iustiniano, Anthimum a sede Constantinopolitana removit: quem deinde synodus habita a Mena Patriarcha Constantinopolitano haereseos convictum episcopali dignitate deiecit. Huius synodi actis insertus est & ab omnibus probatus libellus, quem Marianus a se & ab omnibus provinciae Hierosolymitanae, & secundae Syriae Abbatibus subscriptum Iustiniano adversus Anthimum obtulit (15); quo docet, liberum Principi fuisse, hunc Anthimum, quod adversus canones Ecclesiam Constantinopolitanam invasisset, ab ea sede detrudere, sed recte

(13) Procopius (1) Περιστέλλοντες τὴν πάτριον δόξαν, γνώμῃ δὲ αὐτῇ ἀνήκεστα τοὺς Χριστιανοὺς εἰργάσαντο πάντας.

(14) (2) Τότε μὲν οὖν αὐτὸν οὐδὲ Ἰουστινιανὸς, οὐδὲ βασιλὶς κακόν τι ἔδρασαν, καίπερ ἀνηκέστων γεγονότα δυσκόλων ἁπάντων.

(15) Supra lib. 2. cap. 11. §. 5.

(16) Libellus Mariani Act. 1. Synod. sub Mena: *Conatus est* θρόνον ὑφαρπάσαι παρὰ πάντας τοὺς ἐκκλησιαστικοὺς θεσμοὺς καὶ κανόνας. Infra: καίπερ δυνάμενοι τοῦτον ἐξωθῆσαι, ὅμως κανονικὴν κρίσιν παρὰ τοῦ ἀρχιερέως τῆς πρεσβυτέρας Ῥώμης καλῶς ποιοῦντες ἀκοῦσαι ἠβουλήθησαν.

cte maluisse hac de re ab Archiepiscopo veteris Romae iudicium canonicum ferri. Vnde constat, graviter errare Balsamonem in commentario canonis Africani (17), quo Episcopus ab una Ecclesia in alteram migrans, iudiciaria potestate excludi potest, si Episcoporum monitis obtemperare nolit. Etenim Balsamo existimat, auctoritatem publicam adhibendam, postquam iudicio synodi ob illam translationem damnatus fuerit; quod alienam esse ab usu horum temporum discimus e verbis Mariani. Quae quidem non incogitanti exciderunt, quum ex Theodosii lege anno CDLIX. lata constet (18), Irenaeum *post binas nuptias, contra canones Apostolicos*, Tyriorum Episcopum factum, ab Ecclesia illa, nulla praevia damnatione canonica, solo Principis imperio canones infractos ulciscente deiectum, mandata Hormisdae praefecto praetorio rei iudicatae exsecutione. Refert etiam Liberatus non dissimile Zenonis decretum; qui Petrum Moggum a sectatoribus suis Patriarcham Alexandriae creatum nondum fatis functo Timotheo, quem Basiliscus tyrannus sede sua depulerat, misso ad Anthemium Aegypti praefectum rescripto amovit. Id singulare in Moggo reperio, quod haeresim Eutychianam palam profiteretur. Ceterum Liberatus alienae sedis invasionem, seu mavis adulterium contra canones patratum, a Zenone coërcitum docet his verbis (19): *Anthemius accepta imperiali iussione expulit sacerdotio Petrum, tamquam adulterum & contra leges Ecclesiae factum, & in episcopalem sedem Timotheum Salophaciolum revocavit*. Quae omnia a Principibus acta sunt iure quodam extraordinario, idque in apertissima canonum violatione, quae nulla caussae cognitione, nec iudiciorum solemnibus indigebat, sed in mera facti exsecutione versabatur. Etenim, si occulto & ambiguo crimine pulsati fuissent Episcopi, cognitio canonica synodum solam respexisset. Sed in manifestissima violatione, canonibus factam iniuriam iis poenis Principes ulciscebantur, quae legibus irrogatae erant, nempe expulsione a sede (20). Deturbationem enim illam, quae vacantem Ecclesiam redderet, sui arbitrii esse putabant, non autem regradationem vel deiectionem ab episcopali dignitate, quae poena erat mere ecclesiastica. Poenam autem illam expulsionis cum vocatione episcopatus hodie irrogare non possunt Principes ob eas caussas, quas tomo secundo exponam.

CA-

(17) Balsamo in can. 52. syn. Carthag.

(18) L. 3. c. de summa Trin. & part. 3. syn. Ephes. c. 47.

(19) Liberatus in Breviar. c. 16.

(20) Vide locum Nov. 123. prolatum §. IV. huius capitis.

CAPUT II.

De remediis contra violationes canonum, ab Imperatoribus pristinis adhibitis.

SYNOPSIS.

I. Violatis canonibus, dupliciter prospicitur disciplinae; vel lata lege, vel specialiter emendato, quod perperam gestum est. Latae legis exemplum e Codice Theodos. & Iustinianeo. Explicatur lex Omni innovatione. *C. de sacros. Ecclesiis. Theodosius relationes synodicas Illyrici in rebus dubiis tribuit Episcopo CP. Quod caruit effectu.*

II. Photii expositio refutatur, quae omnes quaestiones canonicas tribui putat Episcopo CP. non autem solam relationem rerum dubiarum. Opinio viri eruditi, qui censet, innovationem *a lege damnatam versari in eo, quod Illyriciani recessissent a sede CP.*

III. Principes specialiter quoque querelis adversus canonica iudicia delatis prospiciebant; quia patrocinium debebant, non solum canonibus, sed etiam clericis, ut probatur e Concilio Chalcedonensi.

IV. Querela ad eos contra iudicia ecclesiastica delata, varie se gerebant. Aliquando ipsi cognitionem ad se transferebant. Id ostenditur exemplo Athanasii Alexandrini. Eius appellatio a Concilio Tyrio ad Constantinum respondet appellationibus ab abusu; & differt ab appellatione Donatistarum.

V. Quatuor vitia seu nullitates synodi Tyriae. Hostes Athanasii a iudicio non reiecti. Delegati in Mareotidem ad testimonia recipienda, qui e coetu illo erant suspectissimi. Delegatio decreta a parte tantum Concilii. Testimonia recepta ἐκ μονομερους. Dolus & insidiae iudicum.

VI. Ob ea vitia Athanasius libello postulat a Dionysio Imperatoris legato, ut negotium integrum eius cognitioni reservet.

VII. Damnatur Athanasius. Appellat Constantinum ob dolum, insidias, & vim hostium potius quam iudicum. Constantinus cognitionem suscipit, ut cognoscat de perverso illo iudicii ordine. Ea cognitio eluditur, nova accusatione maiestatis laesae delata. Ea de caussa Athanasius in Gallias relegatur a Principe. In angustiis licere putavit Athanasius auxilia Principum implorare adversus infesta iudicia ecclesiastica.

I. PRincipum auctoritate restituendos esse violatos canones, & male gestarum rerum correctionem ex ea petendam, docuit Iustinianus. Quod duplici modo fiebat, vel latis legibus, quae innovationes tentatas ab Episcopis ultra progredi vetarent, & canonum exsecutionem in futurum decernerent, vel etiam amota specialiter canonis alicuius violatione. De primo genere exstat in Codice elegans Theodosii iunioris constitutio, cuius haec sunt verba (1): *Omni innovatione cessante vetustatem & canones pristinos ecclesiasticos, qui usque nunc tenuerunt, etiam per omnes Illyrici provincias servari praecipimus. Tum si quid dubietatis emerserit, id oporteat non absque scientia viri reverendissimi sacrosanctae legis antistitis urbis Constantinopolita-*

(1) L. *Omni* 45. C. Th. de Episc. & l. 6. de sacros. Eccles.

litaniae, quae Romae veteris praerogativa laetatur, conventui sacerdotali sanctoque iudicio reservari. Quis mihi videatur genuinus huius legis sensus, aperiam; praecipue, quum a Photio in alienam a vero sententiam detorta fuerit; & in eius enarratione quoque vir eruditissimus peccarit. Duo sunt legis membra. Primo cavetur, ut antiqui mores & canones ecclesiastici vim suam obtineant, etiam in provinciis Illyrici, ut in ceteris reliquarum Dioeceseon provinciis; ita, ut si quid innovatum fuerit contra canones Episcoporum incuria vel ambitu, omni effectu careat. Hic ergo Theodosius moribus antiquis & canonibus integram auctoritatem restituit & innovationes amolitur. Pars autem ista commate distinguenda est a verbis sequentibus legis, iuxta lectionem Codicis Theodosiani, quam proposui. Secunda vero pars incipit ab hac particula, *Tum*, quae exstat in Codice Theodosiano; in cuius locum irrepsit in Codice Iustiniani particula *Vt*; quae, licet eundem sensum exprimere possit, non tamen sic apertum, ut eum altera lectio praefert. Secundae autem partis hic est sensus. Si quod dubium emerserit in canonum interpretatione, (quo praetextu Episcopi canonum violatorum invidiam a se depellebant) eam non unius Episcopi Metropolitani arbitrio temperandam, sed conventui sacerdotali & plenae Illyricianae Dioeceseos synodo committendam, ita tamen, ut ea de re ad sedem Constantinopolitanam referatur. Canones pristini nulli sunt alii praeter Nicaenos & Antiochenos, qui quaestiones canonicas synodorum iudicio finiendas decernunt; quod synodus quoque Constantinopolitana amplexa est, collectis provinciarum synodis in unum Dioeceseos integrae conventum. Attamen fatendum est, sub praetextu conservandae vetustatis novitatem magni momenti ad amplificandam Constantinopolitanae sedis auctoritatem hac lege induci: quae ita canonicas quaestiones Conciliis Illyricianis reservat, ut res dubiae ad Episcopum Constantinopolitanum referantur, eo, quod nova Roma veteris Romae privilegiis fruatur, & novae Romae Episcopus primatu honoris potiatur post Romanum Episcopum iuxta canonem secundum synodi Constantinopolitanae. Vnde sequi videbatur, eas omnes provincias, quae intra fines Orientalis imperii comprehenderentur, ab urbis regiae Episcopo eadem auctoritate regendas, qua veteris Romae Episcopus Occidentales provincias administrabat. Ideoque, sicut difficiles caussae & ambiguae a synodis ad Romanam sedem referendae sunt, ut observamus alibi ex Innocentio primo; ita quoque, si quid dubietatis emerserit in canonum interpretatione, a synodis Illyrici iudicandum decernit Theodosius, non absque scientia Episcopi Constantinopolitani, id est, relatione ad eum Episcopum facta. Loquitur enim de Illyrico Orientali, quod Macedoniae & Daciae ambas Dioeceses complectebatur, distractumque fuerat temporibus Theodosii senioris a reliquo Illyrico; quod deinceps Occiden-
tal

tale vocatum est, eo, quod Occidentis imperio reservatum fuerit; ut ante divisionem illam, solidum Illyricum Occidenti adscribebatur. Sed Theodosii conatus (*) irritus fuit: Etenim post tempora istius legis, (quae lata est anno quadringentesimo vigesimo primo) a solo Romano Episcopo Macedoniae Episcopi pependerunt, ad eumque solum relationes suas in rebus dubiis destinaverunt, ut patet ex epistola Leonis ad Anastasium Thessalonicensem, cui vices quoque suas per Macedoniae Dioecesim commiserat. Inde est, quod clerici Constantinopolitani, quum privilegia sedis suae tantopere assertum & amplificatum irent in Concilio Chalcedonensi, Illyrici mentionem nunquam iniecerunt, solasque Dioeceses Thracicam, Asianam & Ponticam obtinuerunt canone XXVIII. illius Concilii. Quare lex Theodo-

(*) Quum illustrissimus Archiepiscopus observaverit, hoc loco irritum fuisse conatum Theodosii, qui relationem rerum dubiarum Illyricianae Dioeceseos tribuere tentaverat Episcopo Constantinopolitano, officii atque muneris mei esse puto, hanc illius observationem confirmare auctoritate eiusdem Theodosii: praesertim, quum immortalis memoriae viro, (ut de Baronio dicebat Sirmondus) debere me iudicem, ut, quae recte & vere ab eo dicta sunt, ea, ut pro veris habeantur, enitar, quoad possum. Itaque coniecturam eiusdem Archiepiscopi ostendam veram esse ex rescripto Theodosii ad Honorium Augustum, quo (ut recte adnotatum est ab Holstenio) abrogavit legem illam, quam in hoc paragrapho Marca suscepit explicandam, privilegiaque Romani Pontificis in Illyricianas Ecclesias renovavit ac confirmavit rogatu Honorii. Edita est nuper ab Holstenio synodus habita Romae anno DXXXI. sub Bonifacio secundo: inter cuius acta exstat epistola Honorii ad Theodosium, qua eum rogat, ut remotis quorumdam Episcoporum Illyricianorum subreptionibus, antiquum ordinem praecipiat custodiri, & ut privilegia Romanae sedis inconcussa perdurent. Praestat autem ipsa Honorii verba referre. *Petit enim* (sedes Apostolica) *ut haec privilegia, quae dudum a patribus constituta usque ad nostra tempora servata sunt, inconcussa perdurent. In qua parte perspicit serenitas tua, nihil veteribus decretis, si quae canonum conscripta sunt regulis, penitus derogandum, nec tot iam saeculorum reverentiam novellis praeiudiciis sauciandam, Domine. Unde maiestas tua, recensitis nostrae pietatis affatibus, Christianitatis memor, quam pectoribus nostris misericordia caelestis infundit, universis remotis, quae diversorum Episcoporum subreptionibus per Illyricum impetrari dicuntur, antiquum ordinem praecipiat custodiri; ne sub Principibus Christianis Romana perdat Ecclesia, quod aliis Imperatoribus non amisit.* Rescripsit itaque Theodosius ad Honorium, remotam a se esse subreptionem Episcoporum Illyricianorum, priscamque Apostolicam disciplinam & canones veteres obtinere debere sanxivisse, demandata huius decreti exsecutione Praefectis praetorio Illyrici sui, id est, Illyrici Orientalis, cui praeerat Theodosius Imperator Orientis. Haec sunt eius verba: *Unde omni supplicantium Episcoporum per Illyricum subreptione remota, statuimus observari, quod prisca Apostolica disciplina & canones veteres eloquuntur. Super qua re, secundum formam oraculi perennitatis tuae, ad viros illustres Praefectos praetorii Illyrici nostri scripta porreximus, ut cessantibus Episcoporum subreptionibus, antiquum ordinem similiter faciant custodiri; ne venerabilis Ecclesia sanctissimae urbis privilegia a veteribus constituta amittat, quae perenne nobis sui nominis consecravit imperium.* Quamquam fortasse illic legendum est, *nostra scripta porreximus.*

dosii effectum sortita non est in eo capite, quod Illyricum Orientale Constantinopolitano Episcopo addicebat, quum patriarchatui Romano semper paruerit, donec per vim a sedis Apostolicae administratione distractum est, ut dixi cap. I. libri primi.

II. Restat, ut Photii dolosam expositionem paucis refellam: qui studio augendae Constantinopolitanae sedis, quam invaserat, indefinita locutione omnia canonica iudicia in Illyrico acta ab Archiepiscopo Constantinopolitano & eius synodo definienda esse ait (2). Quod alienum est a mente Theodosii, qui definitiones istas synodis provinciarum vel etiam generali synodo Dioeceseos Illyricianae attribuit, non autem synodo Constantinopolitanae (3). Quaestiones enim istae locis suis & a suae Dioeceseos synodis audiri debent, ut inquiunt Valens, Gratianus & Valentinianus; idque diserte cautum est canonibus secundae synodi. Id unum excepit Theodosius, ut, si quod dubium emergeret, ad sedem Constantinopolitanam referretur. Itaque quod de una specie dictum est, ad omnes generaliter trahi non debet. Porro vir illustrissimus & eruditissimus in specie huius legis fingenda lapsus est (4). Existimat enim, Theodosio ab Attico Episcopo Constantinopolitano suggestum fuisse, Illyricianos Episcopos res novas molientes a sedis Constantinopolitanae obsequio recessisse sub Arsacio decessore suo, & hoc colore elicuisse rescriptum illud, quo, cessante illa innovatione, veteres canones servari praecipiuntur; scilicet, ut ille explicat, canon secundae synodi, quo primatus defertur Episcopo novae Romae post Romanum Episcopum. Sed adeo apertum erat, Illyricum nunquam sedem Constantinopolitanam coluisse, ut nemo tam perfrictae frontis fuisse censendus sit, qui libertatem Illyricianorum *innovationem* appellaret, praesertim, quum ipso canone secundo CP. (quem sub nomine vetustatis & pristinorum canonum vult significari vir summus) nulla Dioeceseos Illyricianae mentio facta fuerit, sed tantum Ægyptiacae, Antiochenae, Asianae, Ponticae & Thracicae, ut alibi monui.

III. Ut autem redeam ad Principum auctoritatem; non solum lege generaliter lata canones adversus novitates vindicabant, sed etiam specialiter iniuriam illatam in iudiciis canonicis per canonum violationem decretis resarciebant, si quis ad eos querelam suam deferret. Cui rei ex officio incumbebant, non solum, quod canonum custodia illis commissa esset, sed etiam, quod civium & praecipue clericorum patrocinium & tranquillitatis publicae cura ad eos spectaret. Id eximie

(2) Phot. in Nomoc. tom. IX. c. 1. ὅτι τὰς ἀναφυομένας κανονικὰς ἀμφισβητήσεις ἐν ὅλῳ τῷ Ἰλλυρικῷ οὐ δεῖ τέμνεσθαι παρὰ γνώμην τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Κωνσταντινουπόλεως, καὶ τῆς αὐτοῦ συνόδου, ἥπερ ἔχει τὰ προνόμια τῆς ἀρχαίας Ῥώμης.

(3) L. 23. c. Th. de Episc. *Synopsis huius legis relata est in Basilicis, eodem sensu, quo accepta est a Photio, ut patet ex Balsamone tom. I. Nom. cap.* 5.

(4) Ill. Card. Perron. c. 32. Replic.

mie docet libellus porrectus Marciano ab Eusebio Dorylaei Episcopo, & infertus actis Concilii Chalcedonensis (5): ubi de iis, quae adversum se a Dioscoro patrata erant in Ephesino Concilio graviter conqueritur: (1) *Intentio & propositum est maiestatis vestrae universis quidem sibi subditis providere & manum porrigere omnibus iniuste oppressis, praecipue tamen fungentibus sacerdotio; in hoc divinitati placentes, a qua vobis imperare & dominari sub hoc sole donatum est. Ergo, quoniam multa & dira & (2) contra omnem consequentiam fides, quae in Christum est, & nos sumus perpessi a reverendissimo Dioscoro Episcopo Alexandriae magnae civitatis (3), adimus vestram pietatem, supplicantes iustitiam promereri*: Unde patet, Eusebium fiducia patrocinii ductum, quod Marcianus sacerdotibus oppressis praestare tenebatur, ad eum accessisse, ut Principis auctoritate ius suum consequi posset ob ea, quae contra canones a Dioscoro gesta erant Ephesi. Bassianus quoque Ephesi quondam episcopus preces obtulit Marciano, quae relatae sunt in Concilio Chalcedonensi; quibus iniquo iudicio se ab episcopatu depulsum exponit, subsidiumque regiae tuitionis exposcit (5): *Omnis salus violentiam patientium post Deum vestra tranquillitas est, praecipue autem sacerdotum Christi. Quapropter & ego ad has preces veni provolutus vestigiis vestris, ut in his mei misereamini*. Eunomius Episcopus Nicomediae in Bithynia auxilium quoque Marciani implorat adversus invasionem Anastasii Nicaeni; quia, ut inquit ille, *imperium Principi collatum est ad salutem orbis & pacem Ecclesiarum* (6).

IV. Tot nominibus adstricti Principes ad iuvandos eos, qui de aperta canonum violatione & de iudicibus ecclesiasticis conquerebantur, duorum alterum faciebant; aut ipsi cognitionem suscipiebant, eo tantum fine, ut illis de violentia constaret, quam deinde amoveri procurarent; aut aliis modis prospiciebant, de quibus dicemus sequentibus capitibus. Quum autem harum rerum probatio ex historia Conciliorum petenda sit, quae nobiles tantum eventus recenset, pauca, sed illustria proferemus testimonia. Et quidem a B. Athanasio Alexandrino auspicabimur, qui primus omnium a iudicio adversum se reddi-

(5) (1) Act. I. Concil. Chalced. Σκοπὸς τῷ ὑμετέρῳ κράτει ἐστὶ πάντων μὲν τῶν ὑπηκόων προνοεῖν, καὶ χεῖρα ὀρέγειν ἅπασι τοῖς ἀδικουμένοις, μάλιστα δὲ τῶν εἰς ἱερωσύνην τελούντων, καὶ ἐν τούτῳ τὸ θεῖον θεραπεύοντες παρ' οὗ τὸ βασιλεύειν ὑμῖν, καὶ κρατεῖν τῶν ὑφ' ἥλιον δεδώρηται.

(2) Παρὰ πᾶσαν ἀκολουθίαν.

(3) Προσῄειμεν τῇ ὑμετέρᾳ εὐσεβείᾳ, τῶν δικαίων ἀξιοῦντες τυχεῖν.

(5) Act. XI. Concil. Chalced. πᾶσα ἡ σωτηρία τῶν βίαν πασχόντων μετὰ τὸν θεὸν ἡ ὑμετέρα γαληνότης ὑπάρχει, ἐξαιρέτως δὲ τῶν ἱερέων τοῦ Κυρίου. διὸ κἀγὼ ἐπὶ τάσδε τὰς δεήσεις ἐλήλυθα, προκυλινδούμενος τοῖς ὑμετέροις ἴχνεσιν, ἐν αὐτοῖς με κατελεηθῆναι.

(6) Act. XIII. Θεὸς τὸ βασιλεύειν ὑμῖν καὶ κρατεῖν τῶν ὅλων ἐπὶ σωτηρίᾳ τῆς οἰκουμένης, καὶ εἰρήνῃ τῶν ἁγίων ἐκκλησιῶν, δικαίως δεδώρηται.

to in Concilio Tyrio Constantinum Augustum (*) provocavit. Princeps autem appellationem suscepit, & partibus diem dixit, qua se in consistorio suo sisterent. Rem gestam narrabo, ut omnibus pateat, hanc appellationem eius generis esse, quae hodiernis appellationum *tanquam ab abusu* formulis apprime respondet; & in eo maxime differt a Donatistarum appellatione, quam idem religiosissimus Princeps merito exsecratus est, de qua dicemus capite sequenti. Quae explicatio novatorum quoque & aliorum aliquot opinionem refellet, qui iudicia canonica principum imperio olim subiecta fuisse, hoc praecipue argumento ducti, sibi persuadent.

V. Eusebiani & Meletiani, infensissimi Athanasii hostes, decantatam illam fabulam calicis fracti, altaris eversi, & Arsenii Episcopi ab Athanasio caesi in apertam accusationem vertunt. Synodum Tyriam a Constantino impetrant, quo se conferrent ex Europa, Asia, Africa & Ægypto sexaginta Episcopi a Principe ad arbitrium accusatorum delecti, qui criminum delatorum cognitionem susciperent. Quo misit etiam Princeps Dionysium Consularem, ut in synodo omnium rerum gerendarum Episcopos admoneret, *atque animadversor esset & custos conservandae aequabilitatis & ordinis* (7). Concilium istud quod partim ex Episcopis orthodoxis constabat, partim ex iis, qui occulte Arianam impietatem fovebant, omnem iudiciorum ordinem insuper habuit. Etenim hostium Athanasii studiis eo res provecta est, ut Episcopi quidam in Mareotidem Ægypti regionem delegarentur, qui testimonia exciperent de calice fracto & altari everso. In quo quatuor peccata fuerant contra iudiciorum ordinem & iuris naturalis praescriptum. Primum est, quod a reiectione seu recusatione hostium suorum Athanasius exciderit. Secundum est, delegationem datam ab adver-

(*) Multum se torquet auctor anonymus, qui ann. MDCLXXXIV. edidit Leodii tractatum de libertatibus Ecclesiae Gallicanae, ut ostendat, illustrissimum Archiepiscopum istic errasse in explicanda appellatione sancti Athanasii. Et tamen totus ille anonymi conatus eo tantum tendit, ut dicat, Athanasium non appellasse Constantinum tamquam iudicem criminum sibi impositorum vel rei in Concilio Tyrio legitimae gestae, sed vim sibi sub Dionysii Comitis auctoritate factam ab Imperatore, qui eum miserat, reparari postulasse. Atqui Marca nihil aliud dixerat, quam Athanasium ab ea synodo damnatum confugisse ad Imperatorem, eum provocasse, illum vero appellationem eius suscepisse & partibus diem dixisse, qua se in consistorio suo sisterent. Quod esse verissimum probant testimonia, quae paullo post afferuntur ab illustrissimo Archiepiscopo. Nam, quod anonymus ait, Tyriam synodum non fuisse legitimam, istud adiuvat caussam Athanasii, qui Principis auctoritatem imploravit adversus sententiam latam a iudicibus suspectis & inimicis, & non servato iuris ordine. Quod, quid est aliud, quam iusta caussa appellationis tamquam ab abusu? Poterat ergo anonymus abstinere a convicio illo.

(8) Epistola Constantini apud Baron. ann. 334. §. 2.

adversariis Athanasii, non vero ab integro Concilio. Tertium, delegatos fuisse suspectissimos homines, immo vero & apertissimos Athanasii hostes. Quartum, absente Athanasio, nec vocato, aut eius Clericis, testimonia recepta fuisse ἐκ μονομερῶν. Itaque Episcopi Ægyptii libello haec vitia synodo exponunt, obsecrantque, ne delegationem illam tam nefarie a paucis decretam, omnium sententia firment (8). *Quotquot*, inquiunt, *ex toto grege suspectissimi erant, Mareoten delegarunt*. Infra: *Ceterum, quia post furelas suas, submissosque suspectissimos homines, audivimus eos singulos vestrum ambientes, postulare vestram subscriptionem, ut omnium vestrum Concilio id actum videri possit; ideo & nos ista scribimus, oramusque, ut suscepto Dei timore, indignantesque sine vestra auctoritate illos missos esse, quos ipsi voluerunt, abstineatis a subscriptione, ne quas ipsi furelas consuunt, eas tanquam vobis auctoribus factas iactitent*. Infra: *Aequum certe erat, siquidem legati Mareoten mittendi fuerant, nos quoque una cum illis praesto esse, ad hostes Ecclesiae indicandos, peregrinosque eliminandos, ut purum istius rei scrutinium haberi possit*. Sane Dionysius Comes iniquo animo ferebat, legatos communi omnium sententia decretos non fuisse, ut patet ex eius epistola ad Eusebianos: *Quum admonerem vestram bonitatem, legatos communi suffragio & iudicio deligendos esse*.

VI. Quapropter Athanasius & Episcopi Ægyptii libello contestatorio (qui hodie in foro evocatorius diceretur) a Dionysio postulant, ne calumniis consarcinatis det locum, utque negotium integrum Imperatori servet, ne insidiis ab Eusebianis confictis innocentes premerentur (10). Unde colligere licet dolum, insidias, calumniam, & hostium, qui in illo Concilio iudices sedebant, gratiam Athanasio & Aegyptiis occasionem dedisse, ut iudicii ecclesiastici cognitionem ad consistorium Principis transferrent. Hoc docebunt verba ipsa libelli Dionysio oblati (11): *Quum multarum videremus calumniarum consarcinationem, & ex consarcinationibus insidias Eusebii, Narcisi, Flacilli, Theognii, Maris, Theodori & Patrophyli adversum nos, quos, quia principio detrectantes reiicere non licuit, necessario ad hanc protestationem devenimus; praesertim, quum animadvertamus, multa ad gratiam Meletianorum, multa rursus ad insidias catholicae Ecclesiae sub nostris criminibus agitari, necessario ob id quoque hunc libellum tibi porrigimus cum multis obsecrationibus, ut Dei metu in animo servato, qui imperium augustissimi & pientissimi Imperatoris Constantini tuetur, cognitionem caussarum nostrarum ipsi augustissimo Imperatori refer-*

(9) Libellus Episc. Aegypti apud Baron. ann. 335. Socrates lib. 2. cap. 31. Graeco: πρῶτον μὲν τοὺς περὶ Εὐσέβιον. ὡς ἐχθροὺς παρεγράφετο, φάσκων μὴ δεῖν ἐπὶ ἀνδίκων κρίνεσθαι. Infra; ὡς δὲ πεμπομένους εἶδεν ὡς παρεγράψατο.

(10) Socrat. d. loc. ἰδὼν σκευωρίαν εἶναι καὶ δόλον τὰ γινόμενα.

(11) Libellus contestatorius Dionysio Comiti oblatus apud eumdem Baronium,

reserves. Aequum est enim, te ab Imperatore missum negotium hoc integrum retinere.

VII. Attamen insuper habitis libellis contestatoriis, iudicium redditur in Athanasium absentem & inauditum, qui episcopali dignitate sententia Concilii Tyrii deiectus est (12). A qua sententia Constantinum appellavit; qui eius caussae suscepit cognitionem, eo, quod Athanasius de vi sibi per insidias illata, adversus fas omne, conquerebatur. Cuius rei fidem facit rescriptum Constantini, quod exstat apud Athanasium. *Ego quidem ignoro*, inquit (13), *quid sibi velint ista, quae a vestra synodo* (1) *per tumultum & tempestatem iudicata sunt. Mihi sane videtur, nescio quo pacto, veritas per immodestiam opprimi, dum per vestram contentionem, quam invictam cupitis, ea, quae Deo placent, non considerantis.* Mox de Athanasio loquens: *Magna libertate nihil aliud postulavit, quam* (2) *ut vos huc evocari iuberem; quo nobis praesentibus, quae per vim passus esset, conqueri posset. Quod quum mihi aequum & temporibus meis congruum videretur, scripto vobis denuntiatum volui, ut, quotquot synodum Tyri absolvistis, sine omni tergiversatione* (3) *ad praetorium nostrae clementiae conveniatis, re ipsa, quantum severitatis integritatisque sit in vestris sententiis, coram me ipso declaraturi.* Attamen cognitionis istius eventus male cessit Athanasio per fraudes Eusebianorum; qui sententiae suae contra iudiciorum ordinem latae viribus diffidentes, novam calumniam compingunt, scilicet minatum fuisse Athanasium, se cataplum seu frumentariam subvectionem, quae classe Alexandrina Constantinopolim quotannis deferretur, interversurum: quod redemtis testibus quum Principi probassent, eius iudicio in Gallias relegatur (13). Meminerunt utriusque sententiae Episcopi Orientis in epistola sua synodica apud Hilarium (14): *In praesentem Athanasium dignam pro criminibus sententiam dicunt. Propter quod Tyro fugiens Imperatorem appellat. Audit etiam Imperator; quique interrogatione habita, omnia eius flagitia recognoscens, sua illum sententia in exsilium deportavit.* Ex Athanasii libellis & rescripto Constantini apertissime constat, Athanasium existimasse, in his angustiis liberum esse afflicto subsidium tuitionis imperatoriae implorare, & Principis partes esse, ut perspiciat, an vis ulla contra praescriptum legum & canonum illata sit.

CA-

(11) Theodor. l. 1. c. 31. Socrates l. 1. cap. 32. *καθαίρεσιν ἐψηφίσαντο.*

(12) Rescriptum Constant. apud Athan. apol. 2. & apud Socratem cap. 32.

(1) *μετὰ θορύβου καὶ χειμῶνος κριθέντα.*

(2) *Ἣν ὑμετέραν ἄφιξιν ἠξίωσεν ὑπάρξαι, ἵνα ὑμῶν παρόντων ἃ πέπονθεν ἀναγκαίως ἀποδύρεσθαι δυνηθῇ.*

(3) *Ἀνυπερθέτως εἰς τὸ στρατόπεδον τῆς ὑμετέρας εὐσεβείας ἐπειχθῆτε.*

(13) Theod. l. 1. c. 31. Socr. l. 2. c. 15. Graeco.

(14) Epist. synod. Sardic. Episc. Orient. apud Hilarium in Fragmentis.

CAPVT III.

De iure Imperatorum pristinorum circa alios iudiciorum ecclesiasticorum articulos.

SYNOPSIS.

I. Auctoritas Principum Romanorum in plerisque capitibus iudiciorum ecclesiasticorum expenditur. Dabant iudices, sed clericos, in caussis ecclesiasticis, e Concilio Milevitano, & e delegatione trium Episcoporum Galliae in negotio Donatistarum a Constantino facta, qui una cum Melchiade de Caeciliano iudicium ferrent. Ex illa delegatione Augustinus probat, contra Donatistas iudicium illud non fuisse usurpatum.

II. Eadem iudices dandi potestas probatur, e Concilio Chalcedonensi.

III. Episcopis delegatis auctoritatem dabant iudicandi eos, qui alias sibi subditi non essent, e Cyrillo Alexandrino.

IV. Metropolitano aut Patriarcha suspecto, ab una provincia iudicium transferebant in aliam; e Concilio Berytensi, quod relatum est in Chalcedonensi.

V. Synodis a se indictis praescribebant iudiciorum ordinem. Quod docetur aliquot exemplis. Theodosius irritum declaravit Concilium Ephesinum, quod fines praescriptos a Principe in modo procedendi excessisset. Caussae tamen cognitionem integram reliquit Concilio.

VI. Synodus Ephesina conqueritur, non de incompetentia Principis, sed de obreptione; quam legatis missis ostenderunt. Discussio, an ordo retentus esset a Concilio, fieri poterat in consistorio, ut fatentur Orientales. Negotio discusso, Theodosius confirmat acta synodi Ephesinae, quae antea resciderat.

VII. Explicatur, in quo fines praescriptos a Theodosio excessisset Concilium Ephesinum. Absente Ioanne Antiocheno & delegato Principis, iudicium habuerat de Nestorio. De caussis criminalibus pronuntiaverat, quas Princeps evocaverat Constantinopolim. Idem Theodosius ordinem caussarum praescripsit Concilio Ephesino II. ut nullae lites civiles agerentur ante quaestionem fidei. Iussit etiam Flavianum abstinere a iudicio & sedere inter reos; quamvis ordinario iure aliter fieri debuisset.

I. Auctoritas Principum in aliis quoque iudiciorum ecclesiasticorum articulis exercebatur, de quibus nunc agendum est: quamvis pleraque a nostris moribus sint aliena, atque ideo in usum deduci non possint, quin aperte sacerdotii & imperii concordia laedatur. Imperatores ergo Romani a sacerdotibus interpellati, iudices dare poterant, sed clericos, qui de negotiis ecclesiasticis sententiam ferrent. Eam auctoritatem aperte Principibus asseruit Concilium Milevitanum secundum anno CCCCXVI. quod relatum est a Gratiano: *Placuit, ut, quicunque ab Imperatore cognitionem publicorum iudiciorum petierit, honore proprio privetur. Si autem episcopale iudicium ab Imperatore petierit, nihil ei obsit.* Vsus istius auctoritatis manavit a Constantino in caussa Caeciliani Carthaginiensis Episcopi, qui per summam iniuriam a septuaginta Episcopis Donati schismate infectis damna-

damnatus Ecclesiam retinebat (1). Qua de re conquesti sunt Donatistae Anulino Proconsuli Africae, impendio postulantes, ut fasciculum in aluta signatum cum libello sibi oblato ad sacrum comitatum dirigeret. Constantinus religiosissimus Princeps cognitionem criminis ecclesiastici (de traditione enim librorum sacrorum agebatur) adversus Episcopum suscipere noluit. Sed Donatistis acriter ea de re obiurgatis, & Episcopos e Gallia, ubi Princeps tunc morabatur, sibi iudices dari postulantibus, eo, quod Africana iudicia per contentiones partium suspecta essent, Princeps pacis ecclesiasticae studiosissimus tres Galliarum Episcopos, Maternum Agrippinensem, Reticium Augustodunensem, & Marinum Arelatensem delegavit, qui una cum Melchiade Romano Pontifice litem diiudicarent (2). Nec enim caussa illa generalis, quae totius Ecclesiae communionem perturbabat, absque Romano Pontifice rite definiri poterat (3). Meminerunt Eusebius, Optatus, & B. Augustinus huius delegationis; cuius sunt haec verba in epistola ad Melchiadem (4): *Visum est mihi, ut idem Caecilianus cum decem Episcopis, qui illum reum facere videantur, & decem aliis, quos ipse suae litis diiudicationi necessarios existimaverit, Romam navigio traiiciat; ut ibi coram vobis, Reticio etiam & Materno, & Marino collegis vestris, quos ea de caussa Romam maturare iusserim, possit audiri, sicut sanctissima Dei lex, ut nostis, postulat.* Iudicio habito Romae, Caecilianus a Melchiade omnium episcoporum suffragiis absolutus est. Sententia enim sub Melchiadis nomine concepta est apud Optatum. Victi Donatistae (ut hoc obiter dicam) Constantinum appellarunt post sententiam Melchiadis & synodi Arelatensis, eius iudicium postulantes. *Meum iudicium postulant*, inquit Constantinus in epistola ad Episcopos (5), *qui ipse iudicium exspecto*. Cognitionem istam recusabat, licet Athanasii provocationem admisisset, eo, quod iste de insidiis & dolo synodi Tyriae conquereretur, illi vero de iniquitate iudicii; quam discussionem a se Constantinus amovit. Ceterum, ut pateat an Constantini delegatio alicuius momenti haberetur tempore Augustini, observandum est, Donatistas sententiam Melchiadis refellere solitos, quod ab Episcopis transmarinis lata esset, quibus ex Africanae Ecclesiae privilegio iudicia Africanarum caussarum etiam ex appellatione usurpare non licebat. Excipit Augustinus de Constantini Imperatoris delegatione. *An forte non debuit*, inquit (6), *Romanae Ecclesiae Melchiades Episcopus cum collegis transmarinis Episcopis illud sibi usurpare iudicium, quod ab Afris septuaginta, ubi Primas Tingitanus praesedit, fuerat terminatum? Quid, quod nec ipse*

(1) Vide collat. 1. Carthagin. cap. 55. 176. 220. & collat. 3. c. 316. & seqq.
(2) *Vide lib. 2. c. 7. §. 2.*
(3) *Vide lib. 5. c. 12.*
(4) Apud Euseb. lib. 10. cap. 5. ex versione Christophorsoni.
(5) Constant. ep. ad Episc. cathol.
(6) August. ep. 162.

ipse usurpavit? Rogatus quippe Imperator iudices misit Episcopos, qui eum eo viderent, & de tota illa caussa, quod iustum videretur, statuerent. Hoc probamus & Donatistarum precibus & verbis ipsius Imperatoris. Non disputo, an summo iure Melchiadi liberum fuisset de caussa Caeciliani iudicium agere. Id tantum aio, ex sententia Augustini, decretam a Constantino delegationem iudicium transmarinum ita constituisse, ut Donatistis de foro non competente excipere non licuerit.

II. Ex illa constituendi iudicii ecclesiastici auctoritate proficiscitur, quod Bassianus depulsus a sede Ephesina libello petivit a Marciano, ut decerneret, hac de re cognitionem a Concilio Chalcedonensi suscipi (7): *Supplico vestrae pietati, & provolvor divinis vestris sacrisque vestigiis, quatenus sancire dignetur vestra caelestis potestas, sacra vestra subnotatione missa ad sanctum Concilium, ut cognitio fiat inter me miserrimum & eos, qui in me talia perpetrarunt, ac dicunt, se aliquid adversum me habere*. Princeps caussam illam synodi iudicio permisit, rescripto ad eam misso, quod verbis perquam modestis conceptum est (8): *Festinet igitur vestra reverentia, nas nostras suscipiens litteras, caussam discutere, & formam, quae vobis visa fuerit, proferre*. Inde etiam manavit, quod Eusebius Dorylaei Episcopus non ante cum Dioscoro congredi voluerit in Concilio Chalcedonensi & adversus eum accusationem instituere, quam libello a Marciano contendisset, ut cognitionem illam Concilio demandaret (9): *Provoluti precamur vestram clementiam, ut praecipiatis reverendissimum Episcopum Dioscorum respondere de his, quae ei a nobis inguruntur*. Infra: *Sacrum & venerabile vestrum mandatum dirigentesanctae & universali synodo religiosissimorum Episcoporum, quo possis inter nos & praefatum Dioscorum audire & perferre ad scientiam vestrae pietatis omnia, quae geruntur*.

III. Non solum autem eis Episcopis iudicium delegabant, qui ordinario iure intra provinciam suam iudicium ferre possent, sed etiam extra territorium iurisdictionem aliquando prorogabant (10). Hanc prorogandae iurisdictionis ecclesiasticae auctoritatem respiciebant Cyrillus Patriarcha Alexandrinus & Memnon Episcopus Ephesiorum in libello, quem Concilio Ephesino porrexerunt. Conqueruntur, se a Ioanne Antiocheno per summam iniuriam damnatos, etsi nulla penitus illi

(7) Act. XI. Concil. Chalced. ὅπως θεσπίσαι καταξιώσῃ τὸ ὑμῶν οὐράνιον κράτος διὰ θείας ὑμῶν ὑποσημειώσεως καταπεμπομένης πρὸς τὴν ἁγίαν σύνοδον, διαγνῶσιν συγκροτηθῆναι.

(8) Rescriptum Marciani: σπευσάτω τοίνυν ὑμετέρα εὐλάβεια δεξαμένη ταῦτα ἡμῶν τὰ θεῖα γράμματα, ζητῆσαι τὸ πράγματος, καὶ τύπον δοῦναι τὸν ὑμῖν παριστάμενον.

(9) Act. I. Concil. Chalc. δεόμεθα καὶ προσπίπτομεν τῷ ὑμετέρῳ κράτει θεσπίσαι. Infra: θεῖον καὶ προσκυνούμενον ὑμῶν μανδάτον καταπεμπομένων τῇ ἁγίᾳ καὶ οἰκουμενικῇ συνόδῳ, &c.

(10) Vide secundam praefat. Marcae §. 9.

competeret auctoritas ad iudicium illud reddendum, neque ex legibus ecclesiasticis, neque ex Principis edicto. Unde patet, synodis Episcoporum in eos, qui sibi secundum canones alias subditi non essent, prorogari iurisdictionem mandatis Principum solemne fuisse (11). *Et quidem*, inquiunt, *nec per leges ecclesiasticas, nec per imperiale decretum potestatem habuit, qua fultus vel quempiam ex nobis iudicare vel omnino simile quippiam attentare posset, praesertim vero contra maiorem sedem.*

IV. Si quis etiam Episcoporum de Metropolitani aut Patriarchae suspicione quereretur, litteris suis iudicium ab ea sede avocabant, & in aliam provinciam transferebant. Ibas Edessenorum Metropolitanus, Ioannes & Daniel Episcopi, de haeresi a clericis accusati coram Domno Patriarcha Antiocheno, etsi lis contestata fuisset in synodo Antiochiae, rescripto tamen & auctoritate Theodosii Imperatoris, ex sententia Flaviani, Archiepiscopi Constantinopolitani, ab Osrhoëna provincia ad provinciam Phoeniciae translati sunt; ut a Photio Episcopo Tyri, Eustathio Beryti, & Uranio Himeriorum Episcopo iudicibus datis iudicium de accusatione ferretur. Damascius Tribunus sicut ei mandatum erat a Theodosio, in Orientem se contulit, & accusatores una cum reis Episcopis in colonia Tyri iudicibus delegatis exhibuit. Iudices vero commonitorium Principis a Damascio prolatum actis inseri iusserunt, ut de collata sibi a Principe cognitione constaret (12): *Pium commonitorium dignetur tua magnificentia demonstrare, ut per omnia intentionem piissimi & Christianissimi Imperatoris nostri sequamur. Praefulgere etenim debet his gestis.*

V. Alio etiam eoque eximio iure utebantur Principes in praescribendo iudiciorum ordine, quae in synodis a se indictis peragenda erant. Hinc profectum est, ut praecipuos magistratus delegarent, qui Conciliis interessent, non solum, ut vis publica & tumultus arcerentur, sed etiam, ut ab Episcopis cognitionum ordo servaretur. Quare Dionysius Comes, ut vidimus supra, a Constantino ad Concilium Tyrium missus est, ut *animadversor esset & custos conservandae aequabilitatis & ordinis*. Theodosius Candidiano Comiti retinendi ordinis curam in synodo Ephesina iniunxit; sed angustioribus finibus mandatum coërcuit, scilicet ad submovendos tumultus monachorum & laicorum, mutuas Episcoporum contentiones impediendas, & suffragium cuiusque liberum conservandum. Concilio Ephesino secundo adfuit Elpidius Comes cum Theodosii mandatis amplioribus, nempe, ut, tranquillitate Episcopis procurata, cognitiones *ex ordi-*

(11) Libellus Cyrilli & Memnonis oblatus synodo Ephesinae p.2. act.4. καὶ σὺ οὔτε ὑπὸ θεσμῶν ἐκκλησιαστικῶν, οὔτε ὑπὸ διατάγματος βασιλικοῦ ἐξουσίαν ἔχων ἢ δικάσαι τινὶ ἡμῶν, ἤγουν ὅλως ἐπιχειρῆσαι τι τοιοῦτο, μάλιστα κατὰ μείζονος θρόνου.

(12) Conc. Chalc. act. I. προλάμπειν γὰρ ὀφείλει ταύτης τῆς πράξεως.

ordine instituerentur, κ̓ ἐν τάξει μὲν προβῆναι τὰ τῆς ὑποθέσεως (13). In Concilio Chalcedonensi eminentissimi magistratus, quo quidque ordine gerendum sit, praescribunt. Tanta autem severitate hac in parte a Conciliis obedientiam Principes exigebant, ut, si praescriptum sibi iudiciorum ordinem egressa fuissent, quidquid neglecta cognitionis lege decretum foret, Principes in irritum mitterent, ut patet ex Theodosii rescriptis adversus synodum Ephesinam latis. Theodosius omnibus Metropolitis synodum generalem Ephesi celebrandam ad Pentecosten anni quadringentesimi trigesimi primi indixit, ut communi omnium Episcoporum suffragio rebus Ecclesiae consuleretur coram Comite Candidiano, qui tranquillitati synodi prospiceret. Ioannes Antiochenus Patriarcha plusquam dies quindecim ultra condictum diem in itinere moratus Cyrillo Alexandrino & reliquis patribus significat, non esse, quod diutius exspectaretur, seque absente de Nestorio quaestionem haberi posse. Itaque Nestorio, qui Ephesi praesens aderat, tribus edictis intra triduum in ius vocato, & se synodo sistere renuente, caussanteque Ioannis Antiocheni absentiam, cuius adventus intra quatriduum exspectabatur, de fidei caussa deliberatum est, atque *absente Candidiano* Nestorius sententia omnium Episcoporum deiectus est. Ioannes Antiochenus, qui statim post damnatum Nestorium Ephesum appulerat, aegerrime tulit, se absente sententiam latam; ideoque a Concilio secedens, ex triginta Metropolitanis, quos secum duxerat, Conciliabulum quoddam coëgit, Cyrillumque Alexandrinum & Memnonem Ephesium, veluti turbarum auctores, episcopatu deiecit; & vicissim Ioannes & Orientales Episcopi germanae synodi Ephesinae iudicio a functionibus sacerdotalibus suspensi sunt. Quibus de rebus quum Candidianus ad Theodosium retulisset, (*) ille rescripto

A 2 suo

(13) Commonitorium Elpidio datum, act. 1. Concil. Chalc.

(*) Quae istic edifferit illustrissimus Archiepiscopus de Theodosio in irritum mittente ea, quae adversus Cyrillum & Memnonem gesta erant a Ioanne Antiocheno, & ea quoque, quae a germana synodo Ephesina decreta erant adversus eumdem Ioannem & Episcopos Orientales ei coniunctos, ea omnia certissima sunt, & is usus constanter & perpetuo in Ecclesia catholica retentus est, ut Principes synodis praescriberent ordinem rerum gerendarum, & ea in irritum decretis suis mitterent, quae perperam gesta erant in Conciliis. Vt mirum valde sit, auctorem anonymum tractatus de libertatibus Ecclesiae Gallicanae ausum esse scribere, nescire se, an salva fide tanta Principibus saecularibus in Concilia tribui possit auctoritas, adeo, ut iniquitatis maculam inurat illustrissimo Archiepiscopo, quod ista scripserit. Sed tamen id admodum mirum videri non debet in homine, qui paullo post Theodosium Augustum vocat improbum, propterea, quod Flavianum, uti mos iudiciorum est, inter reos haberi iusserit in secundo Concilio Ephesino, eo, quod sententiam adversus Eutychem dedisset, non attendens ad eximias laudes, quibus memoriam Flaviani, quem innocentem repererat, alibi prosequitur idem Theodosius. Videlicet sunt homines quidam, velamen malitiae habentes iustitiam, qui malunt convellere ac perturbare statum Ecclesiae & audacter negare, quae

suo quaecunque gesta erant & decreta a synodo rescidit, ex eo scilicet capite, quod Concilium integrum non fuisset, & a praescripta litteris imperialibus forma patres discessissent: iussitque, ut omnia de integro discuterentur, atque ex communi omnium sententia fidei regula constitueretur. Praeterea se legatum quendam e palatio missurum monuit, qui una cum Candidiano, quae acta essent, perspiceret, eaque prohiberet, quae legitimo ordini adversarentur. Quibus verbis significatur tam deiectio Cyrilli & Memnonis ab Orientalibus Episcopis, quam Nestorii depositio, & Ioannis Orientaliumque suspensio a synodo Ephesina decreta. Hoc Theodosii rescriptum magni momenti mihi quidem esse videtur, ut fines iurisdictionis regiae, quando de politia ecclesiastica violata agitur, recte constitui possint. Etenim Theodosius, quae canonum & legum rescriptorumque suorum ordine non servato gesta sunt, rescindit quidem, sed caussae ipsius integram cognitionem synodo relinquit. Custos est ordinis canonici, non autem exsecutor canonum. Verba rescripti haec sunt (14): *Proinde sacrae maiestati nostrae placuit, talem procedendi modum nullum habere locum aut momentum; his vero, quae inepte & citra ordinem gesta sunt, cessantibus, doctrinam de pietate prius, sicuti decretum fuit, discuti, eamque iuxta communem totius synodi sententiam in posterum obtinere.* Infra: *Et quispiam e sacro nostro palatio una cum magnificentissimo Candidiano Comite destinetur, qui nostro iussu, quae acta sunt, cognoscat, quique, quae legitimo ordini dissentanea sunt, prohibeat.*

VI. Synodus Ephesina, his litteris acceptis, non expostulat cum Theodosio de usurpata iurisdictione; sed conqueritur, a Candidiano obreptum Principi fuisse, antequam ex epistola synodica de rerum gestarum ordine certior factus esset. Quare obsecrat, ut Candidianum una cum Episcopis quinque a Concilio delegandis evocet, qui eius pietati comprobent, omnia canonice peracta fuisse: δεόμεθα τε ὑμετέρας κράτους μεταστεῖλαι πέντε τῆς ἁγίας συνόδου συστησομένους τοῖς πεπραγμένοις ἐπὶ τῆς ὑμῶν εὐσεβείας. Unde patet, non abnuere concilium, quin Princeps cognoscat, an ordo canonicus & legitimus in synodo a patribus retentus fuerit. Theodosius statim Ioannem sacrarum largitionum Comitem Ephesum mittit; qui rebus omnibus accurate discussis, Orientalium calumnias de-

quae veneranda antiquitas nobis tradidit, quam agnoscere eam auctoritatem, quam Christus Deus & Dominus noster commisit Principibus ad tuendam conservandamque religionem Christianam & tranquillitatem Ecclesiae procurandam. Tantum religio potuit suadere malorum.

(14) In actis conciliabuli part. 2. Ephes. Concil. ὅθεν δέδοκται τῇ ἡμετέρᾳ θειότητι, χώραν μὲν τὴν τοιαύτην μηδαμῶς ἔχειν ἀκολουθίαν. τῶν δὲ ἀνακολούθως γεγονότων ἀρξάντων, τοὺς περὶ τῆς εὐσεβείας λόγους, ὥσπερ ἐδεδέκτο πρότερον ἐξετασθῆναι, καὶ κατὰ τὸ κοινῇ πάσῃ τῇ συνόδῳ δοκοῦν εἰς τὸν ἑξῆς χρόνον κρατεῖν. Infra: τὰ πεπραγμένα κατὰ κέλευσιν ἡμετέραν εἰσόμενος, καὶ κωλύσων τὰ ἀνακόλουθα.

detexit, & synodo indulsit, ut septem Episcopos ad comitatum delegaret (15). Eadem facultas concessa est Orientalibus, qui mandatis suis instructos septem etiam Episcopos ad Principem destinarunt. Sed mandati illius verba expendenda sunt; quae docent, maximam illam contentionem de ordine servato vel interverso discuti posse, aut a Principe ipso, aut intra consistorium, vel in senatu, aut in synodo Episcoporum, prout Principi collibuisset (16): *Si quaestio habeatur de rebus controversis, vel apud piissimum Principem, vel in sacro consistorio, vel apud sacrum senatum, vel in synodo patrum*. Quum autem utriusque partis legati Constantinopolim se contulissent, perspecto rerum actarum ordine, synodum Ephesinam *canonice* Nestorii caussam discussisse Theodosio constitit; ideoque statim acta synodi edicto confirmavit.

VII. Ceterum non eo solum nomine conquestum vidimus Theodosium, quod pleno & integro Concilio negotia discussa non fuissent in synodo Ephesina; sed eo etiam, quod a forma litteris suis perscripta temere discessum fuisset (17). Liberum enim sibi esse Principes existimabant, ut rerum gerendarum ordinem etiam Conciliis oecumenicis praescriberent, quemadmodum superius dixi. In duobus autem capitibus praecipue fines praescriptos a Principe patres excesserant. Vnum est, quod absente Candidiano iudicium adversus Nestorium peregerant. Alterum quod, licet synodo Princeps denuntiasset, nullam civilem aut criminalem caussam, etiamsi ecclesiastica esset, movendam esse adversus quempiam Episcoporum vel in synodo, vel in publico iudicio, sed omnia eiusmodi Constantinopolim avocanda, attamen Cyrilli & Memnonis Ioannisque & Orientalium damnationes subsecutae legem datam violaverant. Eamdem rationem secutus est postea idem Theodosius in secunda Ephesina synodo. Prohibuit enim commonitorio suo, quod Elpidio Comiti datum est, ne lites ullae instituerentur in synodo, antequam fidei quaestio finem accepisset. Praeterea autem vetuit, ne Flavianus Episcopus Constantinopoleos aut ceteri Episcopi, qui sententiam adversus Eutychem in synodo Constantinopolitana dederant, suffragium suum ferrent in Concilio Ephesino. Elpidius exsecutionem mandati hac in parte graviter ursit, Theodosio ordinem rerum vindicans his verbis (18): *Imperator adimplens ipse primus ordinem legum, cuius est conditor & custos, iussit eos, qui semel iudicaverunt, iudicandorum locum obtinere*. Itaque Theodosius Flavianum & Synodum

Con-

(15) Cyrillus in ep. ad Theopemptum.

(16) Mandatum Orient. εἴτε ἐπὶ τοῦ εὐσεβεστάτου βασιλέως, εἴτε ἐν κωνσιστωρίῳ, εἴτε ἐπὶ τῆς ἱερᾶς συγκλήτου, εἴτε ἐν συνόδῳ πατέρων ὁ λόγος κινοῖτο περὶ τῶν ζητουμένων.

(17) Capite 14. par. 3. Concil. Ephes. ἐπληροφορήθη ὁ βασιλεὺς, ὡς ἡ ἁγία καὶ οἰκουμενικὴ σύνοδος πάντα κανονικῶς καὶ ἀκολούθως πράξατα.

(18) In Synod. Chalcedon. Act. I. ὁ θειότατος βασιλεὺς πληρῶν πρῶτος αὐτὸς τὴν τάξιν τῶν νόμων, ἧς ἐστι καὶ δημιουργὸς καὶ φύλαξ, παρεκελεύσατο τοὺς κρίναντας ἤδη, ἐν τάξει κρινομένων ὑπάρχειν.

Constantinopolitanam eodem loco habuit, quo ceteros iudices, a quibus provocari potest, qui iudiciis non intersunt, in quibus de eorum appellatione cognoscitur. Quin etiam, quum a canonibus constitutum sit, illi similem poenam indicendam, qui contra canones excommunicationis aut deiectionis sententiam protulerit, Theodosius eum cognitioni synodi ordinem praescripsit, ut Flavianus inter reos haberetur. Alio tamen iure usi fuerant Episcopi Orientales, qui Antiochiae in Athanasium sententiam dixerant. Illis enim & Iulius, qui eos litteris suis Romam ad secundum iudicium evocabat, & Constantius & Constans Imperatores, qui synodum Sardicensem indixerant, suffragia integra reliquerunt, quae una cum Occidentalibus Episcopis in synodo conferrent. Discrimen ex eo proficiscitur, quod Concilii Antiocheni ratio habita fuit perinde, ac si appellari ab eius iudicio non posset, sed tantum retractationis cognitio institui, ut fieri solebat adversus sententias Praefectorum praetorio. At synodus Flaviani non eo iure potita est, sed eo loco habita, ac si ab ea provocari posset. Quod non alia ratione nitebatur, quam mero Theodosii arbitrio, qui ordini huius cognitionis, quas voluit, leges praescripsit, etsi a ceterorum iudiciorum ordine alienas.

C A P V T IV.

De iure Imperatorum pristinorum suspendendi & rescindendi iudicata synodorum.

S Y N O P S I S.

I. Principes aliquando suspendebant prioris synodi iudicatum, nova synodo indicta. Quod factum a Theodosio in causa Nestorii. Qui damnatus a synodis Romana & Alexandrina, nisi resipisceret intra decem dies. Theodosius, synodo Ephesina indicta ad petitionem Nestorii, interim nihil innovari iussit. Ostenditur, e Concilio habitam rationem suspensionis.

II. Auctoritas Theodosii interpellata a Leone, ut suspendi iuberet exsecutionem secundae synodi Ephesinae, in qua Dioscorus omnia per tumultum egit contra canones, deposito Flaviano. Leo hanc synodum reprobat in Concilio Occidentali. Sed auxilium Principis implorat adversus Orientales. Iis verbis utitur, quae auctoritatem Principum in hac re significant.

III. Leo de iniquitate synodi iudicium tulit. A Principe vero petit rescissionem, ex eo capite, quod per vim & contra canonum ordinem omnia gesta essent. Vir eruditissimus putat, a Leone peti prioris legis revocationem, qua Theodosius synodum Ephesinam confirmaverat. Sed nondum resciverat, legem illam latam fuisse. Refutati novatores, qui a Principe solo rescissionem synodorum tunc pependisse volunt. Theodosius noluit satisfacere desiderio Leonis. Sed Marcianus indixit synodum Chalcedonensem; quae necessariam putavit Principis legem ad Synodum Ephesinam rescindendam, quam a Principe obtinuit.

IV. Legati Romani implorant auxilium iudicum in synodo Chalcedonensi adversus illius synodi decreta, quae canonibus Nicaenis

ctenis erant contraria.

V. Principes restaurationem iudiciorum ecclesiasticorum rescriptis suis permittebant. Qua de re alibi.

VI. Ab Episcopis, quos in caussis ecclesiasticis delegabat Princeps, ipse appellabatur, e Iustiniano. Quod obtinebat in civilibus negotiis & criminalibus, etiam Episcoporum, tempore Gregorii Magni: quod ipse rectum esse scripsit. Lis in appellatione commissa Diacono sedis Romanae & uni e magistratibus. Iudicium vero lat. tum a Principe.

VII. Apud Graecos posterioribus saeculis ius illud continuatum. Immo recusata synodo Patriarchae a reo, Imperator caussam ecclesiasticam ad suum tribunal traxit, e Balsamone, qui hoc factum non probat, quamvis iudicem saecularem adiungi posse a Principe iudici ecclesiastico putet. Quibusdam quoque tunc visum, a sententia Patriarchae Principem appellari posse cum distinctione.

VIII. Qua ratione Principes Romani se gesserint in iudiciis canonicis, secundum ea, quae superioribus capitibus observata sunt.

I. NOn solum autem iudicia ecclesiastica Principes ordinabant, sed etiam aliquando synodo indicta ad controversias dirimendas prioris sententiae in iudicio ecclesiastico latae exsecutionem (*) suspendebant. Eius suspensionis exemplum, quamvis scelerato homini indultae, dissimulare non debemus. Is erat Nestorius, vesanae haereseos, quae Christum dividebat, auctor, quem Caelestinus Pontifex communione Ecclesiae catholicae deiecit, nisi decem dierum intervallo ab admonitionis die numerandorum nefariam doctrinam suam conceptis verbis anathematizaret, litteris ad Cyrillum Alexandrinum & Nestorium hac de re datis (1). Cyrillus synodo Alexandriae coacta in eamdem sententiam cum Caelestino consensit, & Nestorium sui officii commonuit, missa ex auctoritate utriusque synodi damnationis sententia, nisi intra decem dies resipisceret. Nestorius de iniuria sibi illata apud Theodosium conqueritur, & synodum generalem indicendam curat. Quod vix animadversum est, quia Nestorii petitio rescripto Principis inserta non est. Eius tamen Caelestinus fidem facit in epistola ad clerum Constantinopolitanum: *Quis petitorem synodi*, inquit ille de Nestorio loquens, *crederet synodo absuturum? Campum ad certamen exposcit; sacerdotale postulat, cui non erat adfuturus, examen.* Basilius quidem monachus synodi indictionem apud Theodosium libello dato ursit; sed Nestorii precibus coactam fuisse constat. Quod ad rem nostram attinet, rescripto suo Theodosius Concilium generale Ephesi celebrandum indixit; sed nihil innovari a quoquam ante synodi cognitionem iussit. Itaque exsecutio sententiae a synodis Romana & Alexandrina adversus Nestorium decretae suspensa fuit a Principe, ne praeiudicium aliquod fieret cognitioni futurae synodi oecumenicae (2): *De indicta autem sanctissima synodo nostra sereni-*

(*) *Vide infra cap. 7.*

(1) Caelestin. epist. ad Cyrill. & eo. ad Nestorium. *Vide Responsionem ad Notas Holstenii, inter Prolegomena.*

(2) Epist. Theod. 1. p. Concil. Ephes. num. 32. τὴν τε ἐκ τῶν ἀμφισβητουμένων συμβαίνουσαν ταραχὴν κατὰ τοὺς ἐκκλησιαστικοὺς κανόνας διαλυθῆναι. Infra: μηδεμιᾶς πρὸ τῆς ἁγιωτάτης συνόδου, καὶ τοῦ μέλλοντος παρ' αὐτῆς κοινῇ ψήφῳ ἐφ' ἅπασι δίδοσθαι τύπου, καινοτομίας ἰδίᾳ παρά τινων γινομένης.

venitas ad omnes omnino Deo dilectos Episcopos Metropolitanos litteras scripsit; quo nimirum hac tandem ratione turbae, quae ex multis dissidiis & concertationibus hinc inde enatae sunt, rite secundum ecclesiasticos canones consopiantur, & illa praeterea, quae parum decenter hactenus admissa sunt, corrigantur, & pietatis denique, quae in Deum est, publicaeque utilitatis firmitati consulatur. Ceterum ante sanctissimam coactam synodum communemque eiusdem, quae de omnibus dabitur, sententiam, nihil quidquam in nulla prorsus re privatim a quoquam innovetur. Equidem non perspicio, qua ratione hanc suspensionem Theodosius decernere potuerit, nisi petitioni Nestorii, qui se indicta caussa damnatum conquerebatur, eiusque, si lubet, appellationi locum demus, quae ad Concilium indicendum Theodosium provocavit; ita, ut, interim appellatione pendente, vel si mavis, restitutione in integrum, nihil innovaretur. Cuius suspensionis tantum abest ut querelam moverint patres in Concilio Ephesino, quin potius rescriptum actis inseri iusserint, & suspensionis rationem omnino habuerint (3). Nam conventus est tribus edictis Nestorius, ut sese synodo adiungeret & una cum ceteris Episcopis consideret, quemadmodum loquitur Petrus Episcopus Lampae; scilicet, *ut* (1) *fidei doctrinam una cum synodo discuteret*, sicut retulit Ioannes Hephaesti Episcopus; ipseque passim actione prima Concilii Deo amantissimus Episcopus dicitur. Deinde ipsa damnationis Nestorii formula nunc primum illum episcopali dignitate deiecit, non autem antea deiectum fuisse pronuntiat.

II. His adiiciendum, auctoritatem quoque Principum a Romanis Pontificibus interpellatam, ut res contra canones a synodis gestas restituerent in integrum, aut saltem earum exsecutionem suspenderent, donec maiori synodo omnia componerentur. Cuius rei illustrissimum exemplum praebet Leo I. in caussa Flaviani. Eutyches Presbyter & Archimandrita Constantinopolitanus, nefandae haereseos auctor, damnatus a Flaviano Archiepiscopo Constantinopoleos & ab eius synodo, ad Concilia omnium Patriarcharum quum provocasset, a Theodosio Imperatore impetravit Concilium Ephesinum secundum; cui ex rescripto Principis praefuit Dioscorus Alexandrinus (4). Recte & ex ordine indictum erat Concilium, cui & Legati Romanae sedis ceterique Patriarchae aderant; ita, ut nihil huic conventui videretur deesse, quo minus pro Concilio oecumenico haberetur. Sed Dioscorus omnia per tumultum vi manuque miscuit, Eutychem, qui se orthodoxum profitebatur, restituit, Flavianum & Eusebium Episcopum Dorylaei damnavit, eo praetextu, quod adversus canones Eutychem gra-

(3) Act. I. Concil. Ephesini I. παραγίνεσθαι ἐπὶ τῆς ἁγίας ὑμῶν συνόδου καὶ συνεδρεῦσαι.

(1) Παρὼν αὐτοῦ τῆς θεοσεβείας τοὺς περὶ τῆς πίστεως κατεξετασθῆναι λόγους.

(4) *Vide lib. 7. cap. 6. §. 5.*

gradu suo deiecissent; ceteris Episcopis per minas & terrores ad Flaviani & Eusebii damnationem adactis (5). Huic iudicio intercessit Flavianus recusato Dioscoro, & Legati Romani contradixerunt; quibus scripto, ex more Conciliorum, libellum appellatorium porrexit Flavianus, ut auctoritate & studio Romani Pontificis alterum Concilium instituere-tur. Et Leo quidem, huius calamitatis nuntio accepto, Italiae Concilium in Romana urbe cogit; in quo quid actum sit, malo verbis Hilari Diaconi proferre, quam meis (6). *Vestra itaque veneranda clementia cognoscat a praefato Papa Leone, cum omni occidentali Concilio reprobari omnia, quae in Epheso contra canones per tumultus & odia saecularia a Dioscoro Episcopo gesta sunt, & nulla ratione haec in his partibus suscipi posse; quia per potentiam praedicti* (id est, Dioscori) *non sine laesione fidei & praeiudicio sanctissimi viri innoxiique Flaviani commissa sunt*. Sed quia de Concilii oecumenici decreto agebatur, quod, etsi repudiatum esset Romae, nec unquam suscipi posset in Occidente, magno studio fovebatur a quamplurimis Orientalibus Episcopis, necessario Theodosii auxilium Pontifex implorat, eumque obsecrat, ut, quae gesta sunt aut a Flaviano contra Eutychem, aut ab Ephesino Concilio contra Flavianum, decreto suo rescindat, aut suspendat, donec a numerosiori Concilio his tumultibus consulatur. Ea sunt verba Leonis; a quibus scribendis temperasset, nisi illi constitisset de auctoritate, qua potiebatur Princeps; praesertim, quum ab eo non Concilii Romani exsecutionem postulet; sed, ut ipse rescripto suo omnia restituat, quae per vim contra canones acta erant. Cui decreto Orientales parituros non dubitabat, qui scirent, quae Principum esset auctoritas in iis rescindendis, quae vi & metu definita erant (7). *Ecce ergo, Christianissime & venerabilis Imperator, cum consacerdotibus meis implens erga reverentiam clementiae vestrae sinceri amoris officium, cupiensque vos placere per omnia Deo, cui pro vobis ab Ecclesia supplicatur, ne ante tribunal Christi Domini de silentio rei iudicemur, obsecramus coram unius deitatis inseparabili trinitate, quae tali facto laeditur, quum ipsa vestri sit custos & auctor imperii; & coram sanctis angelis Christi, ut omnia in eo statu esse iubeatis, in quo fuerunt ante omne iudicium, donec maior ex toto orbe numerus sacerdotum congregetur*. De Flaviano agi, docent ultima epistolae verba; ubi & Legatos reclamasse, & Flavianum libellum appellationis dedisse, ideoque generalem synodum a Principe cogendam, ut appellatio discutiatur, ex canonibus Nicaenis, id est, Sardicensibus, Leo probare conatur. In epistola vero ad Pulcheriam Augustam data Flaviani communionem a se retineri aiunt; simulque postulationis suae aequitatem ex eo probant & Leo & Ro-

(5) *Vide lib. 7. cap. 7. §. 1.* Concil. Chalced. n. 24.
(6) Hilarus in ep. ad Pulcheriam p. 1.
(7) Leonis epist. ad Theodosium.

Romana ſynodus, quia, quod factum eſt ſine conſideratione iuſtitiae & contra omnium canonum diſciplinam, ratum haberi nulla ratio permittit. Vnde concludunt, ut, quia diſſenſionis ſcandalum non abſtuliſſet Epheſina ſynodus, ſed auxiſſet, habendo intra Italiam Concilio & locus conſtitueretur & tempus; omnibus querelis & praeiudiciis partis utriuſque ſuſpenſis, quo diligentius univerſa, quae offenſionem generaverant, retractentur. Quod ut obtinere poſſint, pietatem Pulcheriae Auguſtae, quae labores Eccleſiae ſemper adiuvabat, enixe interpellant, ut eorum ſupplicationem apud Principem, ſibi ſpecialiter a beatiſſimo Petro legatione commiſſa, dignetur aſſerere.

III. Leo de iniquitate iudicii Epheſini ſententiam tulerat. A Theodoſio vero ſuſpenſionem poſtulabat, quia per vim, & iudiciorum ordine non ſervato, canones violati erant. Illuſtriſſimus Cardinalis Perronius alio modo hoc componit (8). Ait enim, quod attinet ad eccleſiaſticam & ſpiritualem auctoritatem, ſynodum Epheſinam a Leone in irritum miſſam; a Principe vero, quod attinet ad ſaecularem poteſtatem, quae neceſſaria videbatur ad reſcindendam priorem legem, qua Theodoſius acta illa Epheſina & Flaviani damnationem confirmaverat. Sed, pace tanti viri dixerim, non ob eam rationem ſummus Pontifex a Theodoſio decretum illud ſuſpenſionis poſtulavit, quum nondum relatione ulla accepiſſet ſynodum Epheſinam a Principe confirmatam. Quod apertiſſime demonſtratur ex eo, quod Flaviani necem nondum reſciverat: quamvis poſt triduum a damnatione obiiſſet, nondum ſoluta ſynodo. Per Hilarum enim Diaconum, qui ſtatim Epheſo fugiens Romam erat reverſus, cladem illam accepit. Ad cuius relationem ſuas litteras ad Theodoſium & ad Pulcheriam dedit, & ad clerum plebemque Conſtantinopolitanae urbis (9). In hac ultima epiſtola meminit Flaviani tanquam ſuperſtitis. Quare, qui nondum de eius nece certior erat factus, non potuit reſcire legem Theodoſii, quae poſt aliquot dies a ſoluta ſynodo data erat. Nihil ergo reverentius erga ſedem apoſtolicam neque verius dici poteſt, quam ſuſpenſionem rei iudicatae ideo Leonem petiviſſe a Theodoſio, quod Eccleſiae cauſſam iuvari auctoritatis regiae praeſidio, quae tunc in iudiciis eccleſiaſticis in Oriente obtinebat; ſcilicet, ut ea, quae canonice & ſervato iudiciorum ordine peracta non erant, aut reſcinderet aut ſuſpenderet, quemadmodum Epheſinam primam ſynodum reſciderat. Quod, ſi aequo animo & ſemotis partium ſtudiis a novatoribus expenderetur, non ex hac Leonis epiſtola collegiſſent, a ſolo Principe, non autem a ſummo Pontifice, reſciſſionem eorum, quae per-

(8) Illuſt. Card. Perron. c. 25. Replic.

(9) Leo ep. ad clerum & plebem CP. *Quiſquis enim incolumi atque ſuperſtite Flaviano Epiſcopo veſtro ſacerdotium eius auſus fuerit invadere, nunquam in communione noſtra habebitur, nec inter Epiſcopos poterit numerari.*

perperam in synodis gesta essent, tunc pependisse. Enimvero, etsi Valentiniani, & Placidiae, Liciniae, & Gallae Augustarum litteris commendaretur haec tam iusta & necessaria Leonis obsecratio, a Theodosio extorqueri non potuit, ut res semel iudicatas adversus Flavianum refricari fineret (10). Qua de re ad Leonem & Valentinianum scripsit. Vnde constat, Theodosio persuasum fuisse, Concilii Romani praeiudiciis se adeo non urgeri, quin libera sibi superesset restitutionis, de qua rogabatur, disceptatio. Quod tamen a Theodosio impetrari non potuit, Marcianus Augustus precibus Leonis indulsit, indicto Concilio Chalcedonensi. Concilii vero patres secundum sententiam Paschasini Legati Romani a Marciano poposcerunt, ut Ephesini latrocinii potius, quam Concilii vires lege lata infringat (11). *Necessarium est, ut rursus eumdem tranquillissimum & Christianissimum Principem adeamus, quatenus illud Concilium sacra propria lege neque nominari praecipiat.* In qua petitione exemplum Leonis secuti sunt, qui hoc beneficium a religione Marciani exspectabat: *Sequens in praedicta civitate* (Ephesina) *non potest vocari Concilium, quod in eversionem fidei fuisse constat agitatum, quodque vestra clementia amore veritatis catholicis adfutura aliud statuendo cassabit.* Rescidit ergo Marcianus constitutionem Theodosii adversus Flavianum editam, postquam synodi Chalcedonensis iudicio laudatum Flavianum vidit (12). *Non enim*, inquit ille, *possunt sacerdotes constitutione damnari, quos synodicum ornat decretum.*

IV. Huius auctoritatis imperialis usum adversus Concilii generalis decretum, quo antiquiores canones infringebantur, imploraverunt Legati Romani Pontificis in Concilio Chalcedonensi. Etenim constituto canone XXVIII. (quo patriarchatus Constantinopolitani iurisdictio in Dioeceses Asianam, Ponticam & Thracicam porrigebatur) Legati cum iudicibus cognitoribus de canone isto, ac si per minas Anatolii, extortus fuisset, graviter expostularunt. Prolatis hinc inde canonibus & Episcopis confertim & viritim se canoni libere consensisse profitentibus, iudices de Concilii sententia Legatorum petitionem repellunt. Itaque nihil aliud supererat Legatis, quam, ut remedio extraordinario suae caussae consulerent. Quare adversus synodi decretum ultimum ab ipsis iudicibus subsidium petunt. Haec enim sunt verba Lucentii (13): *Sedes Apostolica praecepit nobis praesentibus omnia fieri. Et ideo, quaecunque in praeiudicium canonum hesterna die gesta sunt nobis*

(10) Theod. in epist. ad Liciniam: οὐδὲν ἕτερον τοῦ λοιποῦ μετὰ ταῦτα δυνατὸν ὁρίσαι περὶ τῶν ἅπαξ ἤδη τετυπωμένων.

(11) Paschasinus act. X. Conc. Chalcedon. ὥστε ἐκείνην τὴν σύνοδον ἰδίῳ νόμῳ μήτε ὀνομάζεσθαι προστάξει.

(12) Rescriptum Marciani 3. p. Conc. Chalcedon. num. XI. οὐ δύνανται ἐκ διατάξεως ἐπισχεθῆναι καταπροΐεσθαι, οἷς ἐπὶ τῇ φυλακῇ τῆς πίστεως συνοδικὴ ψῆφος ἐκόσμησεν.

(13) Concil. Chalced. act. XVI. εἴ τι παρὰ κανόνας ἐπράχθη, τὴν ὑμετέραν ὑπεροχὴν αἰτοῦμεν, ὥστε κελεῦσαι περιαιρεθῆναι.

bis absentibus, sublimitatem vestram petimus, ut circumduci iubeatis. Sin alias, contradictio nostra his gestis inhaereat, ut noverimus, quid Apostolico & totius Ecclesiae praecipuo Episcopo referre debeamus, ut ipse aut de suae sedis iniuria, aut de canonum eversione possit ferre sententiam. Illustrissimi iudices dixerunt: Quae interlocuti sumus, omnia synodus approbavit. Si petitionem Legatorum & iudicum interlocutionem fori nostri formulis explicaremus, Legatos quidem a synodi Chalcedonensis decreto *tamquam ab abusu* ob canones Nicaenos infractos appellasse iudices cognitores a Principe delegatos diceremus; quorum sententia Legati Romani ab appellatione excidissent. Neque refert, si quis dicat, legitimam fuisse Legatorum querelam, canones Nicaenos violatos, Leonem ipsum hanc iniuriam ultum fuisse. Illa enim omnia id tantum conficient, iudicum interlocutionem fortasse non consuluisse rationi, ut par erat. Non inde tamen sequetur, quin tuitionem antiquorum canonum Legati a iudicibus contra nova decreta imploraverint; quemadmodum Leo ipse a Theodosio Ephesini Concilii decreta rescindi aut suspendi flagitaverat, eo praetextu, quod Nicaeni canones infracti fuissent (*).

V. Iure

(*) Quamvis observatio illustrissimi Archiepiscopi de suspensione sententiae a Synodis Romana & Alexandrina latae adversus Nestorium sit verissima; quia tamen fuere nuper quidam auctores, qui illum illic errasse contenderent, expendenda sunt eorum argumenta, ut eruditi lectores intelligere possint, an ea satis valida firmaque sint ad eam subvertendam.

Vir clarissimus R. P. Ioannes Garnerius in parte secunda operum Marii Mercatoris pag. 82. ex eo contendit, opinionem eam non posse esse veram, quod sacra Theodosii Imperatoris pro indicendo Concilio Ephesino data sit XIII. Kal. Decembris, quod Marius Mercator testetur, synodorum supra nominatarum litteras Nestorio redditas fuisse VII. Idus Decembris; Nestorium autem, quum Caelestino Papae scriberet post indictionem Concilii Ephesini, scripsisse perinde, ac si nihil de sententia sedis Apostolicae rescivisset. Ex quibus concludit vir clarissimus, neque Nestorium appellasse Imperatorem, postquam legitime novit a synodis se esse damnatum; neque denuntiatam sedis Apostolicae sententiam Theodosium edicto suspendisse.

Christianus Lupus (*), quamquam valde contrarius auctoritati Principum Christianorum & supra modum audax, negare tamen non audet, appellatum fuisse Imperatorem a Nestorio, concedens, *illi appellationi datum fuisse effectum suspensivum, nequaquam per canones, sed ob violentos affectus circumscripti Theodosii Augusti*. Nimirum facinus illud Theodosii refert ad vim & violentiam Theodosii. Quo argumentandi genere si quis uti velit, incredibile dictu est, quantum vulnus infligat auctoritati potestatum ecclesiasticarum & saecularium, quum nulla earum actio sit, quae non imputari possit eorum violentiae ab his, qui se laesos existimaverint.

(*) Lupus in Concil. Ephes. pag 405.

Auctor vero tractatus de libertatibus Ecclesiae Gallicanae pag. 712. aliam viam persequitur. Concedit enim, suspensam quidem fuisse exsecutionem sententiae synodorum, quas supra commemoravimus. Verum eam suspensionem contendit non fuisse factam auctoritate Imperatoris, sed Caelestini Papae; idque probare se putat ver-

V. Iure alio utebantur Imperatores Romani in iudiciis ecclesiasticis, nempe, ut rescriptis suis rerum a synodis iudicatarum retractationem, id est, cognitionis restaurationem seu *revisionem* permitterent; quod

verbis generalibus epistolae Caelestini ad Cyrillum Alexandrinum, quae commendant Dei benignitatem erga peccatores. Et mox insultans illustrissimo Archiepiscopo, quaerit, quomodo catholicus auctor potuit in animum inducere excommunicationis & depositionis vim & effectum edicto imperiali suspendi; & addit, hanc propositionem, si de iure ac in ordine ad conscientiam intelligatur, haereseos labe non carere.

Moderatior profecto ac multo sapientior est scriptio Garnerii, quam Christiani Lupi & auctoris anonymi. Vtramque autem manifestis, ut reor, argumentis ostendam, nihil officere opinioni illustrissimi Archiepiscopi. Nam, tametsi facile concedam id, quod verum est, sacram Theodosii pro convocatione Concilii Ephesini datam esse XIII. Kal. Decembris, quamvis concederem, id quod falsum est, synodorum Romanae & Alexandrinae litteras Nestorio redditas fuisse VII. Idus Decembris, rursum concederem, id quod verum est, Nestorium Caelestino scribentem perinde scripsisse, ac si nihil de sententia sedis Apostolicae adversum se lata rescivisset; ista tamen omnia non impediunt, quin verum sit id, quod Marca scripsit de suspensione sententiae ab Imperatore decreta. Etenim certum est, sacram Theodosii datam esse, ut pax Ecclesiarum, quae turbata erat, revocaretur, nullamque in eadem sacra factam esse mentionem Nestorii, neque etiam in epistola eiusdem Imperatoris ad Cyrillum, quamvis illum acriter increpet propter turbas, quas ipsum ait excitasse. Iam, quod attinet ad litteras, quas Nestorius Caelestino scripsit post indictionem, ut censet Garnerius, Concilii Ephesini, quae exstant apud Marium Mercatorem, verum sane est, nullam in iis factam esse mentionem sententiae sedis Apostolicae, quae nondum forsan data erat. Illud quippe in hoc loco observandum est, hanc Nestorii epistolam non habere notam temporis, quo scripta est, &, quae dicuntur de synodo indicenda, ea fortassis intelligenda esse de alia quapiam synodo, quam Ephesina, quum Nestorius dicat, eam esse indicendam *propter inquisitionem aliarum rerum Ecclesiasticarum*, nulla mentione controversiae, quae inter Cyrillum & Nestorium erat, de persona Christi in ea synodo tractandae. Quamquam nihil vetat, quin hae aliae res tractari potuerint in eadem synodo, quae pro examinandis Nestorii opinionibus congreganda erat. Fieri enim potest, ut Nestorius, qua erat auctoritate, cogitaverit de congreganda synodo universali, quae tamen nondum indicta erat. Voces enim *piissimi Imperatoris*, quae persuadere fortassis possent, heic agi de indictione Concilii Ephesini, desunt in omnibus antiquis Marii Mercatoris exemplaribus, & addita sunt ex ingenio ab eodem clarissimo viro in editione, quam is procuravit, operum Marii Mercatoris.

Nihilo fortius urget argumentum petitum ex die, quo Nestorius accepit litteras synodorum, quae apud Romam & Alexandriam habitae fuerant. Eas vir clarissimus putat fuisse redditas Nestorio VII. Idus Decembris, quia Marius Mercator afferens sermonem Nestorii, cuius est initium *Dulce nobis praecedens*, ait illum habitum esse, *postquam litteras Caelestini Romani Episcopi & Cyrilli Alexandrini denuntiationis accepit VII. Idus Decembris, post sextum diem, quam easdem litteras sumsit*. Primum observandum est, in vetustis Marii codicibus scriptum esse *VIII. Idus Decembris*. Quod valde notandum est. Etenim constat ex testimonio Theopempti Episcopi Cavasorum & Danielis Episcopi Dardaneos, qui missi fuerant ad Nestorium, ut ei traderent has litteras, redditas illas ei fuisse

quod plene probamus in dissertatione de iudiciis Episcoporum. (*Vide librum septimum.*)

VI. Ius illud a Iustiniano continuatum vel institutum legimus, scifuisse die dominica, id est, die trigesima Novembris, uti adnotatum est in calce epistolae sancti Cyrilli, quae incipit *Salvatore nostro dicente*, in antiqua versione Concilii Ephesini & in synodico adversus tragoediam Irenaei. Haec enim nota, ne quis in hoc fallatur, non pertinet ad diem, quo epistola illa scripta est; sed ad diem, quo data est Nestorio. Ridiculum enim esset, existimare epistolam, quae data esset Alexandriae die trigesima Novembris, tradi potuisse Nestorio apud Constantinopolim die sexta mensis Decembris, quum sit immensum inter utramque urbem spatium. Falsus est ergo Christianus Lupus, quum ex annotatione Marii collegit, Nestorium accepisse litteras denuntiationis die septima Decembris, ideoque hunc sermonem dixisse die XIII. Decembris, quae erat dies sabbati: in hunc errorem adductus ex editione Garnerii; qui in titulo sermonis Marii, qui incipit *Aliis in terra*, hunc titulum, qui non exstat in antiquis codicibus, addidit de suo: *Eiusdem sermo XIII. die altera, id est, dominica dictus*. Verum haec non sunt Marii, ut antea monui, sed Garnerii, qui ex prava editione sua collegit duodecimum, ut ipse vocat, absque ulla auctoritate veteris codicis, sermonem Nestorii habitum fuisse post sex dies, quam acceperat litteras Caelestini & Cyrilli, quas acceptas fuisse putat VII. Idus Decembris; quum in antiquis Marii exemplaribus, ut antea dictum est, diserte scriptum sit *VIII. Idus Decembris*. Vt ab his difficultatibus nos expediamus, repetenda necessario est observatio, quam attulimus in tomo primo novae nostrae collectionis Conciliorum pag. 422. nimirum litteras Caelestini & Cyrilli non fuisse traditas Nestorio die VIII. Iduum Decembrium, qui dies hoc anno incidit in diem lunae; sed die trigesimo Novembris, qui fuit dominicus: adeoque sermonem, qui incipit *Dulce nobis praecedens*, fuisse dictum VIII. Idus Decembris, post sextum nimirum diem, quam litteras illas acceperat. Sextus enim dies ante octavum Iduum Decembrium fuit ultimus mensis Novembris. Vnde concludi debet, non quidem epistolam Cyrilli datam Alexandriae illo die, sed Nestorio datam tum sive traditam apud Constantinopolim. Et post sextum diem, quam illam accepit, id est, die sexta mensis Decembris, habuit hunc sermonem in Ecclesia. Itaque haec homilia non est habita a Nestorio die XIII. Novembris, id est, sexto die post acceptas epistolas Caelestini & Cyrilli, ut putavit Garnerius; sed die sexta Decembris, quae eadem est sexta, postquam easdem epistolas accepit.

Nunc veniendum est ad anonymum, qui, ut solet, argumentatur secundum convenientias; parum sollicitus de hoc genere probationum, quod in usu vulgo est apud eruditos. Et ille quidem concedit, suspensam fuisse executionem sententiae adversus Nestorium prolatae a synodis Romana & Alexandrina *; sed eam suspensionem decretam esse auctoritate Papae, non autem Imperatoris: idque sic probat. Interrogaverat Caelestinum Cyrillus, utrum sancta synodus recipere deberet hominem a se praedicata damnantem, an, quia induciarum tempus emensum est, sententia dudum lata perduret. Quibus verbis perstringi Nestorium ambigi non potest. Ad ea respondit Caelestinus, Dominum nolle mortem peccatoris; contra hominem velle salvum fieri & venire ad scientiam veritatis, & numquam Deo displicere acceleratam in quocumque correctionem. Haec tantum Caelestinus. His porro verbis generalibus clarum est, non suspendi executionem sententiae dudum latae adversus Nestorium. Sed, quod addit idem anonymus, haec

* Tom. III. Concilior. pag. 621.

ſcilicet, ut ab Epiſcopis Imperatoris reſcripto delegatis ad controverſiam eccleſiaſticam dirimendam Princeps ipſe appellaretur. Conſtituit enim Iuſtinianus, ut clerici, monachi, & aſcetriae coram Epiſcopo convenirentur in civili actione, a cuius ſententia iudex publicus provocari poſſet. *Si tamen*, inquit (14), *imperiali iuſſione aut iudiciali praecepto Epiſcopus iudicat inter quaſcunque perſonas, appellatio ad Imperium, aut ad eum, qui tranſmiſit negotium, referatur*. Has delegationes in criminibus quoque eccleſiaſticis dari ſolitas & Gregorio Magno non ingratas fuiſſe, ex iis epiſtolis conſtat, quas in cauſſa Adriani Thebanae civitatis Epiſcopi ſcripſit. Mauritius Imperator Adriani a Diaconis ſuis accuſati *de pecuniariis criminalibuſque capitulis* cognitionem mandavit Ioanni Epiſcopo Lariſſae, quae metropolis erat Theſſaliae provinciae, ubi ſita erat Thebarum civitas, ea lege, ut de pecuniariis cauſſis ferret ſententiam, *de criminalibus vero Imperatoris clementiae habita ſubtilius examinatione ſuggereret*. Quas *iuſſiones rectas* vocat Gregorius; appellationemque Adriani a ſententia adverſus ſe in cauſſa pecuniaria lata & geſta apud Epiſcopum Lariſſaeum in criminali cauſſa *a deputatis viris piiſſima iuſſione* diſcuſſa narrat, tandemque Adrianum a Principe abſolutum fuiſſe. Verba Gregorii haec ſunt in epiſtola ad Ioannem Lariſſaeum Epiſcopum (15): *Quumque porrecta appellatio per homines eius, ceteraque, quae penes te geſta ſunt, piiſſimis fuiſſent deportata Principibus, deputatis, ut diximus, Honorato Diacono ſedis noſtrae & Sebaſtiano glorioſo antigrapho, cunctiſque examinatis ſubtiliter, a sereniſſimis eſt dominis ab omnibus iuſſionibus abſolutus*. Vbi obſervandum eſt, poſt iudicium Metropolitani a Principe delegati Principem ipſum appellatum fuiſſe, ut conſtitutum erat Novella Iuſtiniani, & ſedis Romanae Diaconum, qui erat a reſponſis Papae in comitatu Principis, unumque e magiſtratibus imperii iterum fuiſſe delegatos ab Imperatore: qui deinde ſua auctoritate iudicium reddidit in articulo appellationis. Quorum nihil a Gregorio Magno reprehenditur: quamvis deinde conqueratur, poſt iudicium illud, iterum aliam per obreptionem elicitam fuiſſe iuſſionem, qua Ioannes primae Iuſtinianae Epiſcopus cognitionem illam inſtauraret; cui Ioanni ob ſententiam contra leges canoneſque prolatam merito Gregorius ſuccenſet (16).

VII. Potiori iure utebantur Imperatores Conſtantinopolitani, teſte Bal-

hanc opinionem illuſtriſſimi Archiepiſcopi, quam is oppugnat, labe haereſeos non carere, ſi de iure ac in ordine ad conſcientiam intelligatur, illud non ſolum eſt mali hominis, ſed ſummae dementiae craſſaeque inſcitiae argumentum eſt certiſſimum.

(14) Novell. 123. cap. 21. *ει μεν τοιγε εκ βασιλικης κελευσεως η δικαστικης προσταξεως επισκοπος κρινη μεταξυ οιωνδηποτε προσωπων, η εκκλητος επι τον βασιλεια η επι τον παραπεμψαντα την υποθεσιν αναφερεσθω.*

(15) Gregor. 1. lib. 2. Indict. XI. epiſt. 7.

(16) Idem ep. 6.

Balſamone (17), qui cauſſam eccleſiaſticam a ſynodo Patriarchae, quem reus ut ſuſpectum recuſaverat, ad iudicium ſaeculare transferebant. Quod factum quum Lucas Patriarcha aegre ferret, hoc reſponſum accepit a magiſtratibus: *Imperatoris poteſtatem omnia facere poſſe; & quemadmodum primo loco potuit dare iudicem ad iudicandum Epiſcopum vel alium clericum, ita & eccleſiaſticum iudicium legitime in civile tranſtuliſſe.* Sed Balſamo recte obſervat, hunc morem, in quaeſtione praeſertim eccleſiaſtica, alienum eſſe a canonibus; quamvis adiunctum civilem iudicem συνδικαστην ab Imperatore peti poſſe exiſtimet. Idem auctor adnotavit alibi (18), pleriſque viſum a Patriarchae ſententia Imperatorem appellari poſſe, praeſertim, ſi de laicis habita ſit quaeſtio, aut ſi Patriarcha delegatus fuerit a Principe ad diſcutiendum negotium una cum iudice civili, licet ipſe ab ea opinione procul recedat. Quae ideo commemoravi, ut conſtaret omnibus, Reges Francorum cautius & reverentius ſe geſſiſſe in his controverſiis, quae diſciplinam reſpiciunt: quam quidem illaeſam cupiunt, ſed ita, ut de quaeſtionibus canonicis non ipſi decernant; ſed, amota canonum violatione, Epiſcopis iudicandas relinquant.

VIII. Eximia profecto auctoritate potiti ſunt Imperatores Romani in rebus & iudiciis eccleſiaſticis. Sed nullum, ut exiſtimo, proferri poteſt exemplum iudicii canonici ab uno Epiſcopo redditi, de quo ſtatim recta via querela delata fuerit ad Principem. De iudicio canonico loquor, in quo de fide, de ritibus, deque diſciplina cleri, & de quaeſtione canonica ageretur; non autem de ceteris litibus adverſus clericos motis. De iudiciis ſynodorum tantum appellationi non obnoxiis damnati conquerebantur aliquando apud Principes. Illi iudices eccleſiaſticos dabant; nunquam autem de re canonica cognitionem ſuſcipiebant, ſed de ordine iudiciorum. Neque acta reſciderunt, niſi ad aſſerenda mandata, quae dederant, quorum contemtus laedebat auctoritatem publicam. Neque executionem rerum iudicatarum ſuſpenderunt, niſi ob manifeſtiſſimam canonum violationem, e qua ſcandala & diſſenſiones oriebantur.

CA-

(17) Balſamo in comment. ad can. 15. Synod. Carthaginienſ. ἡ βασιλικη ἐξουσια παντα δυναται ποιειν. κατα μεταθεσιν, το ἐκκλησιαστικον δικαστηριον μεταγει κατα νομιμον παρατηρησιν, εἰς πολιτικον.

(18) Balſamo ad can. 12. Syn. Antioch.

CAPVT V.

De iure antiquo Regum Galliae in custodiendis canonibus.

SYNOPSIS.

I. Vt provinciae Galliarum, ita & imperii iura Regibus Gallorum cesserunt, & cura tuendae politiae ecclesiasticae illos respexit post Clodovei baptismum. Tanta erat cura canonum illis temporibus, ut raro ad Reges de violatione illorum querelae deferrentur. Tamen, si qui Episcopi in canones peccarent, a Rege corrigi poterant, e Gregorio Turonensi. Canonum magna reverentia apud Reges & Episcopos. Sacramentum Chilperici de canonibus servandis. Gregorius Turonensis tenax canonum.

II. Acta Episcoporum, quae decretis regiis contraria essent, Reges in irritum mittebant; ut patet ex Heraclii electione in episcopatum Santonensem, quae rescissa a Chariberto Rege, & mulctati Episcopi.

III. Sequentibus saeculis frequentius interpellati sunt Reges, quia crebriores canonum infractiones. Pipinus in synodo Suessionica animadversionem sibi & Concilio regni reservavit, ratione canonum violatorum.

IV. Vis inferebatur canonibus per rescripta Romanae curiae, aut per Episcoporum iudicia. Vtrique incommodo prospectum ab aevo Caroli Magni usque ad hanc aetatem. Olim nova rescripta consensu ab Ecclesia Gallicana negato suspendebantur. Quod probatur duobus exemplis. Primum in caussa Drogonis, qui constitutus a Sergio Papa Vicarius Galliae & Germaniae precibus Regum, quorum erat patruus. Quod effectu caruit, Episcopis consensum praestare renuentibus huic rescripto; ex Concilio Vernensi & Hincmaro. Ob scandalum, cessatum ab exsecutione.

V. Secundum exemplum in caussa Ansegisi. Primatus Galliae & Germaniae illi delatus a Ioanne VIII. Cuius Legati & Carolus Calvus consensum Episcoporum urgent in Concilio Pontigonensi. Responsio Episcoporum, se parituros decretis Papae secundum sacros canones & decreta. *Para obedientia exacta, sed oblata sub illa conditione. Quidam Episcopi cesserunt, alii siluerunt. Inde varietas actorum Concilii Pontigonensis.*

VI. Hincmarus impugnat primatum Ansegisi & acta Synodi Pontigonensis ex eo capite, quod maior pars Episcoporum refragata esset novo rescripto.

VII. Expenditur epistola Hincmari, ut ostendatur, quem modum sequerentur illo saeculo Episcopi Gallicani ad impediendas novitates canonibus contrarias, quae inducerentur absque necessitate.

VIII. Eodem saeculo Bertolfus Treverensis privilegio Ioannis Papae intercessit, & obtinuit, ut nihil innovaretur.

IX. Episcopi Gallicani hanc auctoritatem sibi vindicabant exemplo Ecclesiae Africanae, quae deprecata est Caelestinum, ut clericos appellantes repelleret, quia hoc Nicaeni canones vetabant, in quo nondum erat derogatum Ecclesiae Africanae.

X. Simile quoque est Cypriani factum in caussa Basilidis & Martialis. Depositi ab Hispanis ob idololatriam, restituuntur episcopatibus suis a Stephano per obreptionem, contra decreta Cornelii. Ratione obreptionis factae in perniciem canonum Cyprianus docet, supersedendum ab exsecutione rescripti.

I. QVemadmodum imperii Romani mole in varias partes diffecta, Galliarum provinciae in victoriae praemium Francorum Regibus divini Numinis auspiciis cesserunt, ita etiam imperii iura ple-

ne & integre cum illis communicata sunt. Praecipue vero tuitionis ecclesiasticae cura Reges nostros respexit, postquam gloriosissimus Princeps Clodoveus, paganae impietatis labe aquis divini lavacri feliciter absterſa, in Ecclesiae catholicae filium primogenitum adoptatus est. Eo munere & Clodoveus ipse & ceteri Principes studiosissime defuncti sunt, tum indictis Episcoporum Conciliis, tum latis ad ornandam politiam ecclesiasticam legibus. Sed tanta & tam assidua cura custodiae canonum ab Episcopis adhibebatur, ut nullus fere de infractis canonibus apud Reges nostros esset querelae locus; aut sane coactis synodis, & praescriptis, de quibus tractandum esset, articulis, huic morbo remedium parabant, ut dicam uberius in dissertatione de Conciliis Gallicanis. Sane, quin Regum censurae subiicerentur Episcopi ob canones violatos, non dubitabat Gregorius Turonensis (1): qui obiurgatus a Chilperico Rege, quod ius sibi reddere nollet adversus Praetextatum Rotomagensem Episcopum, cui maiestatis crimen a synodo diiudicandum Rex impegerat, respondit, Episcopos ab eo corrigi posse, si a iustitia deflexerint, sed Regem solius Dei iudicio obnoxium esse. Diligentiam autem, quam in canonibus ad amussim exsequendis adhibebant, ex eodem scriptore discimus, qui a Rege ipso accenso contra Praetextatum promissionem extorsit de servandis canonibus. Tanta erat sacrarum regularum reverentia, ut aliquid ab eis alienum sibi licere nollent nec Episcopi, nec Reges ipsi. Quum enim Chilpericus Gregorium post obiurgationem demulcere vellet, obtulit ei e iuscello, quod in mensa appositum erat. Sed Gregorius mensae regiae particeps esse noluit, donec eam, quam dixi, promissionem exegit. *Tu vero*, inquit Gregorius ad Regem, *qui alios de iustitia culpas, pollicere prius, quod legem & canones non omittas, & tunc credimus, quod iustitiam prosequaris. Ille vero porrecta dextera iuravit per omnipotentem Deum, quod ea, quae lex & canones edocebant, nullo praetermitteret pacto.* Quantum vero Gregorius tenax esset canonum, docuit responso suo; quo nuntios Fredegundis Reginae promissis ducentis argenti libris illum in perniciem Praetextati stimulantes & suffragia ceterorum Episcoporum in eam sententiam versa iactantes elusit. *Unum tantum polliceor*, inquit, *quod ea, quae ceteri secundum canonum statuta consenserint, sequar. At illi non intelligentes, quae dicebant, gratias agentes discesserunt.*

II. Enimvero non solum defensioni canonum Reges invigilabant; sed etiam, si qua iudicia ab Episcopis adversum decreta regia lata essent, statim contrariis indiciis infringebant. Cuius rei insigne exstat exemplum apud eundem Gregorium Turonensem (2). Emerius decreto Re-

(1) Gregor. Turon. l. 5. hist. cap. 19. *Si quis de nobis, o Rex, iustitiae tramitem transcendere voluerit, a te corrigi potest. Si vero tu excesseris, quis te corripiat?* Ann. 577.

(2) Greg. Turon. l. 4. c. 26. an. 563.

Regis Clotarii ad episcopatum Santonensem provectus, ac sine Leontii Metropolitani Burdegalensis consensu ordinatus, post obitum Clotarii a Leontio congregatis provinciae Episcopis episcopatu depulsus est. Heraclius electione synodi Emerio suffectus, a Chariberto Rege electionis confirmationem exposcit: qui Clotarii patris decretum violatum aegre ferens, synodi Santonicae iudicium rescidit, Heraclium male acceptum exsilio damnavit, Emerium restituit, & a Leontio mille aureorum multam exegit. *Putasne*, inquit Charibertus, *quod non est super quisquam de filiis Clotarii Regis, qui patris facta custodiat, quod hi Episcopum, quem eius voluntas exegit, absque nostro iudicio proiecerunt? Et statim directis viris religiosis Episcopum in loco restituit, dirigens etiam quosdam de Camerariis suis, qui exactis a Leontio Episcopo mille aureis, reliquos iuxta possibilitatem condemnarent Episcopos. Et sic patris est ultus iniuriam.*

III. Posteriora saecula ut frequentiores canonum violationes pepererunt, ita etiam frequentius interpellatam Principis auctoritatem ad calamitates avertendas ex mediae aetatis scriptoribus & canonibus discimus. Etenim pessumdata per belli furores canonica disciplina, Pipinus eius restaurandae curam gerens, synodo in civitate Suessionis indicta anno DCCXLIV. multa constituit de clericis, monachis & laicis; & si quid contra tentaretur, animadversionem sibi, Episcopis & Comitibus reservavit, id est, Concilio publico regni, quod recentiores *Parlamentum* dixere. *Si quis contra hoc decretum, quod XXIII. Episcopi cum aliis sacerdotibus vel servis Dei, una cum consensu Principis Pipini vel optimatum Francorum consilio constituerunt, transgredi vel legem irrumpere voluerit, vel despexerit, iudicandus sit ab ipso Principe, vel Episcopis, vel Comitibus; & componat, secundum quod in lege scriptum est, unusquisque iuxta ordinem suum.* Disiunctiva illa particula *Vel* hic, ut frequentissime in aliis etiam scriptoribus, pro coniunctiva *Et* accipienda est: ut *componendi* quoque verbum multae solutionem significat.

IV. Sed quia canonibus & decretis in regno receptis vis poterat inferri aut rescriptis a Romana curia per obreptionem elicitis, aut parum cautis Episcoporum Gallicanorum iudiciis, necesse erat, his omnibus incommodis prospicere. Ac sane Regum nostrorum & Ecclesiae Gallicanae studio iam ab ipso Pipino & Carolo Magno usque ad haec nostra tempora variis, sed opportunis remediis pro rerum ac aetatum conditionibus huic morbo consultum est. Primis quidem temporibus Ecclesiae Gallicanae auctoritas in eo viguit, ut nova decreta discuteret; &, si quae aut canonibus antiquis adversarentur aut receptis moribus, consensum suum rebus novis non praeberet, hacque ratione, sine tumultu, & servata semper Apostolicae sedis reverentia, decretorum exsecutionem impediret. Eo iure usa est in caussis Drogo-

 nis

nis & Ansegisi. Drogo, unus e filiis naturalibus Caroli Magni, Archiepiscopi Metensis titulo insignitus est, & designatus Vicarius Apostolicae sedis in Gallia & Germania, Sergii Papae epistola, anno octingentesimo quadragesimo quarto. Eius caussa Regum Galliae & Germaniae, quorum patruus erat, studiis impense fovebatur. Sed quia praerogativa Drogoni collata Metropolitanorum honorem imminuebat, non consentientibus illis, quorum intererat, effectu caruit (3). Negotium istud disceptatum fuit in Concilio Vernensi secundo (4), quod ad maiorem conventum & *Episcoporum consensum* rem omnem distulit; his tantum verbis dolore repulsae mitigato, si cui honor ille primatus deferri posset, ei potissimum convenire, qui & *communione sacerdotii* Episcopis *&* *consanguinitatis privilegio* Regibus sociaretur. Itaque prudenter Drogo ab ea praerogativa abstinuit, quam sine dissidio & schismate Ecclesiae Gallicanae obtinere non poterat, ut docet Hincmarus his verbis (5): *Quod affectu ambiit, effectu non habuit; & quod efficaciae usu, non consentientibus quibus intererat, obtinere non potuit, patientissime toleravit; ne scandalum fratribus & consacerdotibus generans, schisma in sanctam Ecclesiam introduceret*. Illa aetate scandali ratio habebatur, quemadmodum Decretalibus quoque constitutum vidimus libro tertio; ita, ut ad dissensiones vitandas, quae ex canonibus violatis facile oriebantur, ab exsecutione rescriptorum Romanae sedis cessaretur.

V. Ansegisi Archiepiscopi Senonensis par caussa fuit: qui gratia Caroli Calvi Imperatoris fultus, a Ioanne VIII. primatum per Gallias & Germanias impetravit, sed in Concilio Pontigonensi non potuit consensum his novis rescriptis ab omnibus Episcopis Gallicanis extorquere (6). Aderant huic Concilio sedis Apostolicae Legati & ipse Carolus Imperator, qui Episcopos urgebat, ut de primatu illo & *iussis Apostolicis* sententiam promerent. Illi iuxta morem in Gallia receptum respondent (7), se Ioannis Papae praeceptis *secundum sacros canones & decreta Pontificum e canonibus promulgata* pariturος, id est, iis iussionibus faciles se praestituros, quae iuri recepto non adversentur. Quumque a Rege & a Legatis urgerentur, ut pure, remota omni conditione, se obedituros huic primatui profiterentur, aliud ab iis responsum extundi non potuit: exceptis Frotario Archiepiscopo Burdigalensi, & Odone Belvacensi Episcopo, & paucis aliis, qui Regi hac in parte cesse-

(3) *Vide lib. 5. cap. 44. §. 8. & lib. 6. cap. 29. §. 3. 4.*

(4) Concil. Vern. cap. XI. ann. 844. *De praelatione reverendissimi Drogonis definire aliud non audemus, nisi exspectandum, quam maximus cogi potest, Galliae Germaniaeque conventum, & in eo Metropolitanorum reliquorumque antistitum requirendum esse consensum, cui resistere nec volumus, nec valemus.*

(5) Hincmarus epist. 6. cap. 30. edit. Mog.

(6) *Vide Marcam in libro de Primatibus* §. 56. *Vide etiam infra lib. 6. cap. 29.* §. 5.

(7) Concil. Pontig. anno 876.

cesserunt. Aliquot diebus interiectis interpellati iterum a Legatis singuli Archiepiscopi responderunt: *Quod, veluti sui antecessores illius,* id est, Ioannis, *antecessoribus regulariter obedierunt, ita eius decretis vellent obedire*. Vbi observanda est dictio illa *regulariter*, quae idem significat ac prima illa formula, *secundum sacros canones & decreta Pontificum e canonibus promulgata*. Tandem tertia vice conventi sunt a Rege & a Legatis, ut docent excerpta actorum illius synodi apud Aimonium (8): *Iterum mota est interrogatio de primatu Ansegisi; & post multas ab Imperatore & Legatis apostolicis contra Episcopos querimonias habitas, tantum in novissimo, quantum in principio synodi, exinde Ansegisus obtinuit*. Rem gestam recitavi, ut refertur apud Aimonium ex veris actis synodi; a quibus differunt acta conscripta ab Odone Belvacensi, & recitata in synodo, quae consensum Episcoporum praeferunt, eo, quod plures metu Principis tacuissent.

VI. Post synodum solutam Hincmarus Episcopos Remensis provinciae monuit, quae circumferrentur decreta synodi Pontigonensis, illa scilicet, quae Odo Belvacensis conscripserat de primatu Ansegisi, nullius esse momenti, eo, quod illis plures Episcopi refragati fuissent. Verba capitis XXXII. integra recitabo, ut liquido constet, in hac epistola agi de primatu Ansegisi, qui in controversiam deductus fuerat in synodo Pontigonensi; ut inde quoque omnibus pateat, quantopere necessaria censeretur hoc saeculo Ecclesiae Gallicanae consensio ad recipienda nova rescripta, quorum effectus sola refragatione impediretur. *Si quid in hoc humilitatis nostrae conventu*, inquit (9), *duorum vel trium favore, ac paucorum silentio, fastu imperialis potentiae, contra suprascripta sacrorum canonum & Apostolicae sedis Pontificum decreta ex eisdem sacris canonibus promulgata, contraque singulis Metropolitanis antiqua privilegia etiam per sacras leges, quibus & venerandis canonibus sancta moderatur Ecclesia, conservanda, immaturo atque inconsiderato iussu est superinductum sive sancitum, (prohibente Domino, ut non plantetur nemus secus templum suum, nec obumbretur & decoloretur typho terreni principatus sinceritas & fulgor humilitatis ecclesiasticae) iuxta decreta mysticae Nicaenae synodi, quo dicitur: Si duo aut tres propter contentiones proprias contradicunt, obtineat sententia plurimorum, si, ut diximus, duo vel tres propter assentationem forte, non corde, sed verbo, vel silentio conspiraverunt, generalitas nostra Deo auctore non annuit, sed corde ac contradicente ore constantissime abnuit, & sententia plurimorum debitum robur atque vigorem obtinuit, obtinet, ac adiuvante Domino perpetim obtinebit. Quia, ut memoratus sanctus Leo ad Maximum Antiochenum Episcopum scripsit, si quid a quoquam contra Nicaenorum canonum statuta in quacumque syno-*

(8) Aimonius l. 5. cap. 33.

(9) Hincmarus epist. 8. cap. 32. edit. Mogunt.

synodo vel tentatum est vel ad tempus videtur extortum, nihil praeiudicii inviolabilibus potest inferre decretis. Et facilius erit quarumlibet consensionum pactum dissolvi, quam praedictorum canonum regulas ex ulla parte corrumpi.

VII. Totius autem epistolae scopus hic est, ut constet, non omnia decreta Concilii Pontigonensis a se convelli, sed quaedam tantum. Etenim aperte docet, ea decreta Ioannis VIII. quae in synodo Ticinensi constituta fuerant, & deinde in Concilio Pontigonensi recitata, suscipi debere ab Episcopis Galliae, quia sunt ex sacris canonibus promulgata; ita tamen, ut singulis Metropolitanis sua iura serventur. Quam exceptionem addit, ut primatum Ansegisi, & si quid simile aliquando tentaretur, penitus excludat. Huius autem epistolae ordo expendendus est, ut pateat, qua ratione Episcopi Gallicani cum novis decretis confligerent. Primum ergo Metropolitanorum iura accurate esse custodienda docet, prolatis testimoniis Nicaenae synodi, Innocentii, Bonifacii, Concilii Africani in epistola ad Caelestinum, Caelestini, Leonis. Ostendit deinde, canones a quoquam violari non debere, adductis locis, petitis e Leonis epistolis, Hilaro, Gelasio, Augustino, Symmacho & Gregorio. Tum probat, qui posterius ordinati sunt, prioribus non esse anteferendos, nec alicui in alterius provincia, Metropolitano inconsulto, aliquid aggrediendum esse, ex Concilio Africano, Constantinopolitano, Antiocheno, Chalcedonensi, Pelagio & Gregorio. Aliquando tamen vices Apostolicae sedis datas Episcopo Arelatensi & Remensi, deinde etiam Bonifacio Moguntino, ea conditione tamen, ut singulis Metropolitanis sua iura servarentur. Tum examinat privilegium indultum Remensi Ecclesiae a Benedicto Papa, quod sacris canonibus convenire demonstrat, atque adeo a nemine infringi posse, quia decretis Romanorum Pontificum derogari non potest, e Zosimo, Leone, Hilaro & Symmacho. Quare quum Galliae *sine hoc Primicerio vel Primate a sede Apostolica delegato annos circiter XCIII. manserint*, & quadraginta annorum praescriptio iura Ecclesiarum excludat, ut docet e Gelasio, Iustiniano & Gregorio, inde colligit, *non sedem Apostolicam vel aures imperiales sine ulla nova necessitate pro hoc indebito supercilio inquietari debere*. Eadem libertate, qua Hincmarus rescriptum Ioannis VIII. repellit, quod iura Metropolitanorum infringeret, edictum Caroli, quo Ansegisus primatum sibi collatum tuebatur, eadem epistola refellit, quia Gelasius iam olim monuerit Anastasium Imperatorem, obsequi solere Principes Christianos decretis Ecclesiae, non suam praeponere potestatem, & Valentinianus professus fuerit, caussas ecclesiasticas non subiici legibus publicis. *Quae non dicimus*, inquit ille, *quod absit, potestati ac per hoc Dei ordinationi resistentes, sed potius obsequentes: quia, sicut Dominus praecepit reddi, quae sunt Caesaris, Caesari, & quae sunt*

De

Dei, Deo; ita, quae sunt Imperatoris obsequia, obedienter ipsius obsequiis exhibemus, & , quae sunt sacerdotii, ordini sacerdotali dependimus. Quare certum erat apud Episcopos Gallicanos, hoc saeculo, canones receptos absque manifesta necessitate a quoquam violari non posse, nec a Pontifice, nec a Rege; solaque synodi Gallicanae refragatio, antiquis canonibus & decretis nixa, novarum rerum effectum impediebat. Non frustra autem necessitatem excepit; quia saepe ea tempora incidunt, ut Ecclesiae interfit, ius antiquum aliquando immutari, ut his posterioribus saeculis factum videmus.

VIII. Eodem iure, quo ceteri Episcopi Gallicani, usus est Bertolfus Treverensis Metropolitanus, qui Ioannis Papae privilegio Waloni Episcopo Metensi concesso, ut exemplo aliquot decessorum suorum Pallium ferre posset, constanter intercessit, ut docet Flodoardus (10), qui refert, contentionem illam ab Hincmaro sopitam; ita tamen, ut Episcopus Metensis a Pallio abstineret, quemadmodum pluribus narrat Historia Treverica manuscripta, a viris eruditis laudata (11).

IX. Hanc sibi auctoritatem Ecclesia Gallicana exemplo Africanae vindicabat; cuius collationes cum Faustino & ceteris Legatis Zosimi, Bonifacii & Caelestini in codice canonum legebantur, de appellationibus Episcoporum & clericorum (12). Has sedi apostolicae afferebat Zosimus, prolatis canonibus Sardicensis Concilii sub titulo canonum Nicaenorum (13): qui, quum in exemplaribus Concilii Nicaeni ab Africanis non reperirentur, duo quaedam constituerant, & petenda exempla eorum canonum ab Episcopo Constantinopolitano, apud quem authenticum Concilium Nicaenum esse ferebatur, & a sacerdotibus Alexandrino & Antiocheno; ut, si capitula a Faustino prolata ibidem reperta forent, a synodo Africana firmarentur; aut, si non invenirentur, collecta synodo de hoc tractaretur. Alterum est, interim servandos esse canones prolatos a Faustino, salva diligentiori inquisitione Concilii Nicaeni. Tandem vero allatis ab Oriente veris Nicaeni Concilii canonibus, a quibus capitula commonitorio Zosimi comprehensa aberant, synodus Africana Caelestinum impendio deprecata est, ut Presbyterorum & sequentium clericorum improba refugia eius sanctitas repelleret: *Quia & nulla patrum definitione hoc Ecclesiae derogatum est Africanae, & decreta Nicaena sive inferioris gradus clericos, sive ipsos Episcopos, suis Metropolitanis apertissime commiserunt.* Vnde colligebant Episcopi Gallicani, sibi liberum esse ab eorum decretorum executione abstinere, quae canonibus & decretis Pontificum ab Ecclesia Gallicana receptis adversarentur.

X. Quod

(10) Flodoard. l. 3. cap. 33.

(11) In Notis ad N. 2. cap. 12. tom. 2. Libert. Eccl. Gallic.

(12) Concil. Afric. in praefat.

(13) *Vide lib. 7. cap. 15.*

X. Quod praeiudicio suo constituisse videbatur Cyprianus in caussa Basilidis Legionensis Episcopi & Martialis Asturicensis (14): qui a sacerdotio deiecti ab Episcopis Hispaniae, quod se idololatria polluissent, Sabino & Felice in eorum locum suffectis, reponi se in episcopatum a Stephano Romano Pontifice exambierunt. Hac sententia perculsi Hispani Episcopi, quid sibi agendum sit, a Cypriano exposcunt. Ille, coacta synodo, respondet, a Cornelio summo Pontifice & ab omnibus Episcopis constitutum, lapsos ad poenitentiam quidem admitti posse, ab ordinatione autem cleri atque sacerdotali honore prohiberi. Vnde concludit, Basilidem & Martialem episcopatum sibi usurpare frustra conari. Stephano Pontifici obreptum, quod eorum delicta cumulaverit potius, quam aboleverit, quum ad superiora peccata fallaciae & circumventionis crimen accesserit. *Neque enim tam culpandus est ille, cui negligenter obreptum est, quam hic execrandus, qui fraudulenter obrepsit*, inquit Cyprianus (15). Hinc patet, ab antiqua disciplina non fuisse alienum, ut, si contra canones in Ecclesia constitutos Romano Pontifici ab aliquo obreptum fuisset, Episcopi inferiores decretorum exsecutionem suspenderent. Quod in caussa Basilidis gratum fuisse Stephano Papae, docet illustrissimus Cardinalis Baronius.

CAPVT VI.

De iure Regum Galliae iudicandi de validitate rescriptorum papalium eademque suspendendi.

SYNOPSIS.

I. In contentionibus de iurisdictione Episcopi Gallicani aliquando urgebantur excommunicationum minis, ut accidit Hincmaro Remensi. Respondit ille Nicolao I. excommunicationi non esse locum, nisi quando canones violantur per contemtum.

II. Vt ab excommunicationibus tuti essent Episcopi, patrocinium Regum interpellabant. Quod probatur duabus epistolis Caroli Calvi. Prima Hadrianum II. monet, alienum esse a canonibus, ut Episcopus Laudunensis damnatus in Gallia sistatur Romae, sed in provincia retractandum esse iudicium, Romanae sedis iudicia contraria canonibus non esse mittenda exsecutioni.

III. Quia non sunt lata ex privilegio B. Petri. *Phrasis illa petita est e Leone I. Explicatur ex Hincmaro. Iudicium illud fieri dicitur ex privilegio B. Petri, quod fertur ex illius aequitate. Ita quod illa aequitate caret, non nititur quoque privilegio. Eadem phrasis usurpata a synodo Tricassina coram Ioanne VIII. Idem significant haec verba Concilii Pontigonensis,* secundum sacrum ministerium.

IV. Secunda epistola pro Episcopis conqueritur Carolus apud Ioannem VIII. quod Presbyterorum damnatorum appellationes admitterentur. Haec rescripta a canonibus aliena ministris tribuit, non Pontifici. Transalpinis privilegia exactius servanda, quia longe absunt ab urbe Roma. Id paci Ecclesiae congruit. Iudicia legibus & canonibus contraria, nulla esse docet.

V. Ee

(13) *Vide lib.* 7. *c.* 1. §. 4.

(14) Cyprian. epist. 68.

V. Eo saeculo persuasum erat, iudicia Patriarcharum contra canones lata nullius esse momenti, e disputatione Zachariae & Metrophanis in octava synodo. Ea regula petita e Concilio Ephesino.

VI. Quod intelligendum est, si contra manifestam iuris formam expressim pronuntietur. Non privatis, sed Ecclesiae Gallicanae vel Principi licuit eo casu suspendere exsecutionem rescriptorum.

I. CEterum, ut fieri solet in his contentionibus, quae de iurisdictione oriuntur, supremae illius auctoritatis Apostolicae pondere saepissime premebantur Episcopi Gallicani; adeo ut, si se acriores vindices antiquorum canonum praestarent, & rerum a Romana curia decretarum exsecutioni intercederent, frequentius excommunicationum minis urgerentur. Quod Hincmaro accidit; qui, quum peritia iuris canonici censeretur, & ordinationis tempore ceteris Metropolitanis potior esset, rerum in Gallicanis synodis constitutarum adversus Romana rescripta invidiam in se unum convertit; ideoque a Nicolao I. comminatione excommunicationum obiurgatus est. *Mihi vero*, inquit in epistola ad Nicolaum (1), *necesse erit me taliter gerere, ne toties auctoritatis vestrae epistolas excommunicationes intentantes & obiurgationes (quas raro & magna necessitate fiendas in apostolicorum virorum litteris legimus) ferentes de reliquo accipiam, sicut istis temporibus peccatis meis merentibus frequenter accepi. Quod si sanctitati vestrae placuerit, non vobis opus agere in postmodum erit, donec apostolica vestra iussio me inobedientem in aliquo contra regulas sacras per contemtum, quod absit, invenerit.* Non potuit modestius Nicolaum monere, excommunicationi non esse locum, nisi quum per contemtum canones violantur.

II. Quare Episcopi Gallicani, ut se ab excommunicationibus tutos praestarent, Reges custodiae canonum & clericorum a Christo praefectos interpellabant, ut auctoritate sua novorum decretorum exsecutionem impedirent, a qua ipsi Episcopi interim abstinebant. Susceptum a Regibus canonum patrocinium ex illis epistolis probari potest, quas Carolus Calvus ad Hadrianum II. Pontificem & Ioannem VIII. dedit. In illa de Episcopi deiecti appellatione, in hac de Presbyteris damnatis agitur; & in utraque de vindicandis canonibus acriter disceptatur: quamvis in prima Carolus etiam caussam suam ageret. Hincmarus Laudunensis Episcopus trium synodorum Galliae iudicio depositus, & post damnationem auctoritate Principis custodiae traditus, quod contra quietem publicam quaedam moliretur, Romanum Pontificem appellavit. Certum quidem erat, Apostolicae sedis auctoritate iudicium renovari potuisse iuxta canones Sardicenses, de quo nulla erat controversia apud Episcopos Gallicanos. Sed visum fuit Hadriano II. Romae iudicium illud agendum, & non in provincia, contra quam & Sardicensi canone & decretis Pontificum cautum esset.

(1) Apud Flodoardum lib. 3. histor. Rem. cap. 13.

fet. Itaque litteris ad Carolum Regem datis iubet, Hincmarum Laudunensem *regia fretum potentia* ad limina fanctorum Romam mitti, *quo accufator idoneus fe conferret, ut praefente Pontifice & totius Romanae fedis fynodali collegio cauffa difcuteretur*. Aegerrime tulit Princeps, fe praeceptis & iuffionibus a Pontifice urgeri; qua de re dicetur cap. XII. Sed ad quaeftionem praefentem quod attinet, quum Carolus multis docuiffet, alienum effe a canonibus & legibus, ut damnatus Epifcopus Romae iudicandus fiftatur, fed in provincia retractandum effe iudicium, fubiungit haec verba (2): *Quia, ut fanctus Hilarus Papa dicit, non minus in fanctarum traditionum delinquitur fanctiones, quam in iniuriam ipfius Domini profilitur*.

III. Eleganti autem locutione utitur Carolus, ut doceat, Apoftolicae fedis iudicia, quae per obreptionem canones infringunt, non effe fervanda: quia, ut inquit ille, *ex privilegio beati Petri* lata non funt. Genus illud loquendi hauftum eft e Leone I. cuius haec funt verba (3). *Dicitur a Domino beatiffimo Petro, Tibi dabo claves regni caelorum, & quaecumque folveris fuper terram, erunt foluta & in caelis. Tranfivit quidem etiam in alios Apoftolos vis iftius poteftatis, & ad omnes Ecclefiae principes decreti huius conftitutio commeavit; fed non fruftra uni commendatur, quod omnibus intimatur. Petro enim ideo hoc fingulariter creditur, quia cunctis Ecclefiae rectoribus Petri forma praeponitur. Manet ergo Petri privilegium, ubi ex ipfius aequitate fertur iudicium*. Hunc locum ita edifferit Hincmarus Remenfis, qui epiftolae eft auctor, ut pateat, ea iudicia, quae canonica aequitate non nituntur, nullius effe momenti, utpote quae privilegio Petri deftituta funt; cuius privilegii perpetuo debet effe indivulfa comes beati Petri finceritas & aequitas. *Qua fententia conftat*, inquit Hincmarus fub nomine Caroli (4), *quia non manet Petri privilegium ubi ex ipfius aequitate non fertur iudicium. Quum enim ubicumque dicitur, ficut nullus locus, ita nemo rector Ecclefiae ex Petri aequitate iudicium ferens excipitur, vel contra illius aequitatem iudicium proferens commendatur. Et quia ubicumque fine ulla exceptione non manet Petri privilegium, ubi ex ipfius aequitate non fertur iudicium, obaudiemus iuffum vel recipiemus iudicium, quod non ex* (*) Pe-

(2) Epift. Caroli Calvi ad Hadrianum II. inter epiftolas Hincmari edit. Parif.

(3) Leo I. ferm. 3. anniverf.

(4) In eadem epiftola Caroli: *Ergo iubete & iudicate privilegia magni Petri iuxta aequitatis eius iudicium, quae iubenda & iudicanda funt:* ne ut dicit eius *Coapoftolus*, vituperetur minifterium veftrum. *Quia & nos fecundum regium minifterium noftrum, quantum ex nobis eft, cupimus fervare, quod fcriptum eft:* Filii obedite parentibus veftris in Domino, *videlicet, quod fuerit iuftum vel iudicatum a Domino*.

(*) Haec loquendi forma perfeverabat adhuc fub Pontificatu Pafchalis fecundi, ut teftatur Hugo Abbas Flaviniacenfis, illorum temporum fcriptor. Is enim loquens

Petri aequitate fuerit prolatum, ac per hoc ipsius privilegio fuerit destitutum. Vnde illustratur locus synodi Tricassinae habitae a Ioanne VIII. anno DCCCLXXVIII. qui latam Romae adversus Lambertum excommunicationem synodi illius consensione firmari voluit. Hincmarus enim omnium primus se damnare dixit eos omnes, *quos Apostolica sedes per beatum & domnum nostrum Papam privilegio beati Petri damnaret, & quod in omnibus secundum scripturarum tramitem sacrorumque canonum decreta sedes Romana tenet per omnia & in omnibus prosequi & tenere*. Eodem loquendi genere usi sunt Episcopi Gallicani, quum scripto responderent petitioni Ioannis de eadem Lamberti excommunicatione, scilicet illius iudicio se haerere, quod tulerat *privilegio B. Petri & sedis Apostolicae iuxta sacros canones spiritu Dei conditos & totius mundi reverentia consecratos, & secundum eiusdem Romanae sedis Pontificum decreta*. Eodem sensu dicitur in synodo Ticinensi, quae recepta est in synodo Pontigonensi, illa omnia a cunctis suscipi debere summa veneratione, quae Ioannes VIII. decreverit *secundum sacrum ministerium suum auctoritate Apostolica*.

IV. Altera epistola, qua de iudiciis contra canonicum tenorem Romae latis apud Ioannem VIII. Carolus Calvus conquestus est, aperte ostendit, summissum ab Episcopis Gallicanis Principem, ut liberius ex eius persona querelas suas promere possent, & eorum, quae contra regulas gerebantur, restitutionem impetrare (5). Presbyteri damnati & poenitentiae addicti ob varias caussas, sed praecipue ob exterarum, & subintroductarum mulierum consortium, Romam inconsultis Metropolitanis adibant, & inde litteras reportabant, quae iudiciis Episcoporum refragabantur, eosque aut eorum vicarios Romam evocabant, ut iis praesentibus de crimine Presbyteri accusati disceptaretur. Has epistolas *non iussione Apostolica, sed, ut assolet etiam in republica, propter multiplicia reclamatorum negotia, quorumcumque ministrorum quasi pia miseratione factas, & nos* (inquit Carolus (6) *& illius regionis putant Episcopi* (7).

 Ita-

quens de Episcopo Aeduensi, qui apud Paschalem accusatus erat de simonia, & in Concilio Valentino, cui Ioannes & Benedictus Cardinales praefuerant, sententiam damnationis acceperat, ait Paschalem, quum ab Episcopo Matisconensi rogaretur, ut clementer ageret cum Aeduensi, noluisse postulata eius admittere, sed mandata ad Cardinales dedisse, ut caussam illam recte & ordine iudicarent, *apud se ratum fore iudicium aequitate Petri latum*. Haec sunt enim ipsamet Hugonis Flaviniacensis verba. Praecesserat autem Manasses Archiepiscopus Remensis in epistola ad Hugonem Episcopum Diensem, cui finem imponit his verbis ex Hincmaro petitis: *Non manet Petri privilegium ubicumque ex eius aequitate non fertur iudicium*. Haec epistola edita est a viro clarissimo Ioanne Mabillonio tom. 1. Musei Italici pag. 119.

(5) Epistola Caroli Calvi ad Ioann. VIII. inter epistolas Hincmari,

(6) Cap. 3. *Vide lib. 6. cap. 14. §. 8.*

(7) Idem cap. 21. *Quas epistolas sacris regulis obvias, nec auctoritate Apostolica fuisse missas, sed compilatas quorumcumque vafricia credimus. Non enim sibi ipsi sedes*

Itaque, ut hanc disciplinae labem ab Ecclesia Gallicana amoliretur, ordinem, qui ab antiquis temporibus in appellationibus Episcoporum & Presbyterorum diiudicandis constanter retentus fuerat, copiose edisserit; scilicet Episcoporum intra provinciam auctoritate sedis Apostolicae iudicium renovari posse, sed Presbyterorum appellationes a synodo provinciae ad sedem Apostolicam nunquam admissas, contra praescripta Nicaenae synodi, Antiochenae & Carthaginiensis, quarum verba recitat. Deinde infert, aliam esse caussam eorum Episcoporum, qui ad synodum Romanam convenire solent, & qui in remotis ab urbe Roma regionibus commorantur. *Transalpinis*, inquit (8), *& aliis, qui in similiter longinquis regionibus commorantur, Apostolica sedes & sacrorum canonum promulgatores, loquente in eis Sancto Spiritu, quae sunt unicuique provinciae possibilia & auctoritati convenientia, atque paci Ecclesiae congruentia, tenenda & exsequenda discretissime praefixerunt*. Ecclesiastica vero privilegia Ecclesiis servanda esse, probat ex Gregorio. Tandem graviter concludit, prolatis Imperatorum & Pontificum conceptis verbis; quae legum & canonum observationem commendant (9): *Haec igitur servemus nostris temporibus tanto gratius, quanto & Ecclesiae & imperio erit capacius; & servando, quae legaliter ac regulariter gesta sunt, rata esse faciamus, quae legaliter ac regulariter gesserimus*. Non potuit cautius & honorificentius canonum exsecutionem a Pontifice exigere, quam nullitate iudiciorum, quae illis contraria essent proposita, & pacis ecclesiasticae periculo indicato, eodemque iure in iudiciis saecularibus constituto.

V. Sane dubitandum non est, quin eo saeculo persuasum esset, omnia iudicia, quae canonibus contraria essent, nullius esse momenti (10). Quod apertissime colligitur ex disceptatione Zachariae Chalcedonensis Episcopi, & Metrophanis Smyrnae in octava synodo. Zacharias tuendam susceperat Photii caussam adversus iudicia Nicolai & ceterorum Patriarcharum, qui Photium damnaverant; quorum iudiciorum auctoritatem ex eo elevat, quod canonibus adversarentur. *Canones*, inquit (11), *supra Patriarchas etiam sunt. Quando ergo hi in canones peccant, eos non sequimur; si ex canonum praescripto facta sunt, haec sequimur*. Deinde aliquot exemplis caussam suam instruit Zacharias, & probare contendit, alienam fuisse ab Ecclesiae disci-

des Apostolica potest esse contraria vel diversa. Hoc est, quod observavi lib. 3. rescripta Romanae curiae quandoque vitiosa esse, non defectu auctoritatis, sed defectu intentionis.

(8) Idem Hincm. cap. 21.

(9) Cap. 25.

(10) *Vide locum Anselmi Lucensis supra relatum in Addit. ad cap. 5. lib. 1. & Concilium Ansanum relatum infra cap. 8. istius libri*.

(11) Concil. VIII. Act. VI. οἱ κανόνες ἄρχουσι καὶ τῶν πατριαρχῶν· εἰ γοῦν ἔξω τῶν κανόνων ποιοῦσιν, οὐ στοιχοῦμεν αὐτοῖς. Infra: καὶ νῦν εἰ ἐγένετο τὰ γενόμενα κατὰ κανόνας, στοιχοῦμεν αὐτοῖς.

disciplina sententiam a Nicolao contra Photium latam. Metrophanes respondet quidem Zachariae, ita tamen, ut regulam ab eo positam non evertat; excipit tantum, Nicolaum Papam iudicem electum fuisse a Photio & Ignatio in controversia sedis Constantinopolitanae, atque ideo sententiam iudicis electi nullo modo reiici posse secundum leges civiles & ecclesiasticas. Tum exemplis in contrarium allatis a Zacharia satisfacit. Ex eo etiam capite Nicolaus I. Romanorum decretorum robur & firmitatem petit, quod synodicas patrum constitutiones inviolabiliter retineant (12). Ea regula petita est e Concilio Ephesino, quod in relatione ad Theodosium ait sententiam illam, quae a canonibus aliena est, nihil aliud in se continere, quam apertam contumeliam (13): κρισις γαρ ἡ μεθ᾽ ἑαυτης ουκ ἐχουσα τι κανονικον, ουδε δικαιον, λοιδοριας ουδεν ἐχει πλεον. Quod videtur haustum e Concilii Nicaeni canone sexto (14), quo decretum illud Metropolitani & synodi provincialis firmum esse debere constituitur, quod rationabile sit & secundum regulam ecclesiasticam comprobatum.

VI. Illa tamen regula (quae in iis etiam sententiis locum habet, quae proferuntur a magistratibus, qui vice sacra iudicant) eo sensu accipienda est, si iudicium specialiter contra leges vel senatus consulta vel constitutionem fuerit prolatum, ut loquitur Modestinus Iurisconsultus (15). Quod obtinere etiam debet, si expressim & specialiter contra canones & manifesti iuris formam iudicatum fuerit; id est, ut loquuntur Magistri, si contra ius constitutionis vel canonis iudicatum fuerit, non autem, si contra solum ius litigatoris. Attamen non est, quod aliquis inde colligat, liberum fuisse unicuique, qui iudicio reddito premeretur, rei iudicatae auctoritatem contemnere. Soli Principi & Ecclesiae Gallicanae nullitatis disceptatio competebat; non ea quidem mente, ut rescinderet sententiam latam, quum in omnibus caussis Apostolicae sedis reverentiam custodirent; sed, ut rei iudicatae exsecutionem suspenderent, si contra manifesti iuris formam aliquid obreptum fuisset. Qua de re ad Romanum Pontificem rescribebant, si tanti esset res controversa, ut diligentiam illam exigeret, ut possent ὠφεληθῆναι ἢ ὠφελεῖν, quemadmodum loquitur octava synodus de iis, quae disceptantur cum Ecclesia Romana.

CA-

(12) Nicolaus epist. ad Photium, quae relata est act. 4. octavae synodi.

(13) Synod. Ephes. in Relatione ad Theod.

(14) Canone VI. Concil. Nic. ὅπου εὐλογῳ εἴη, καὶ κατὰ κανόνα ἐκκλησιαστικόν.

(15) *L. Si expressim*. ff. de appellat. l. 2. C. *Quando provocare non est necesse*.

CAPVT VII.
De iure antiquo Regum Galliae circa iudicia ecclesiastica Episcoporum.

SYNOPSIS.

I. Conquerentibus clericis de iudiciis Episcoporum subveniebant Principes. In eam rem exstat canon Concilii Francofordiensis. Post iudicium Metropolitani, si partes non consentiant rebus iudicatis, accedere possunt ad Principem cum relatione Metropolitani.

II. Prudentia auctorum huius canonis expenditur. Conciliatur hic canon cum Antiocheno Concilio. Imperator adiri non debet ante iudicium synodi. Cum temperamento cognitionem quamdam extraordinariam Principes in his negotiis exercebat.

III. Summus Capellanus discutiebat res ecclesiasticas in Palatio, ut Comes Palatii res saeculares. Ad Regem referebat de iis negotiis, quae maioris essent momenti. Apocrisiarius idem cum Capellano. De contentionibus canonicis omnis generis iudicium ferebat. Quem ordinem teneret in iudiciis ferendis. Intererat omnibus constitutionibus, quae fiebant in Palatio.

VI. Munus Apocrisiarii istius gratum fuit Romanis Pontificibus. Ei muneri admotis Episcopis gratiam faciebant canonum, ut ab Ecclesiis suis abesse possent. Ea indulgentia assensu synodi Francofordiensis ad petitionem Regis confirmata. Apocrisiarii isti similes illis, qui morabantur in comitatu Imperatorum Constantinopolitanorum. Archicapellani munus tandem confusum est cum munere Comitis Palatii: quod restitui petit synodus Carissiaci.

V. Temporibus Ludovici Pii, omisso Metropolitano, damnati Presbyteri recta Principem adibant. Ea de re queritur Concilium Parisiense, & docet, hunc abusum ortum habuisse ex cessatione synodorum provincialium. Canones infracti erant, quia omisso Metropolitano Princeps interpellabatur.

VI. Missos dominicos Reges mittebant per provincias, qui canonum & legum exsecutioni invigilarent. Regia auctoritate, quae corrigenda erant, cum Episcopis corrigebant. In eo negotio Rex Episcopis cooperabatur, ut loquitur Carolus Magnus.

VII. Ludovicus Pius ait, sibi commissam Ecclesiae & regni curam. Huius sui ministerii adiutores esse Episcopos in suo ministerio, quod eis divina auctoritate impositum est, & Comites in ministerio illis credito, humano mandato. Reges ita erant Monitores, ut contumaces emendarent.

VIII. Missorum dominicorum dignitas & munus, e Flodoardo & Capitularibus. Alii a Missis discurrentibus, qui erant ministri tantum. Cum Episcopis prospiciebant canonum exsecutioni, & vulnus impediebant. Appellationes ab abusu post vulnus remedium parant.

IX. Presbyteri vexati ab Episcopis in visitationibus & variis sumtibus confugerunt ad Carolum Calvum, qui lege lata illis iniuriis contra canones illatis prospexit. Carolus interpretationem canonum sibi vindicat, & indicit Episcopis exsecutionem secundum interpretationem a se datam. Contumacibus decimarum interversionem comminatur.

I. NVnc considerandum restat, qua ratione prospiceretur, si de iudiciis Episcoporum moveretur aliqua quaestio. Sane, Principem suas partes interposuisse, manifestum erit, si cui lubeat Concilii Francofordiensis canonem sextum expendere, cuius haec sunt verba: *Statutum est a Domno Rege & sancta synodo, ut Episcopi insti-*

iustitias faciant in suis parochiis. Si non obedierit aliqua persona Episcopo suo de Abbatibus, Presbyteris, Diaconibus, Subdiaconibus, monachis, & ceteris clericis, vel etiam aliis in eius parochia, veniant ad Metropolitanum suum, & ille diiudicet caussam suam cum suffraganeis suis. Comites quoque nostri veniant ad iudicium Episcoporum. Et si aliquid est, quod Episcopus metropolitanus non possit corrigere vel pacificare, tunc tandem veniant accusatores cum accusato cum litteris Metropolitani, ut sciamus veritatem rei. Magna est huius Concilii auctoritas, quod e cunctis regni Francorum, Italiae & Aquitaniae Episcopis, & Legatis Hadriani Papae constabat. Quare potestas, quae Regi reservatur de Metropolitanorum iudiciis aliqua ex parte decernendi, legitima & canonica omnino censenda est. Hoc saeculo a sententiis Metropolitani & synodi provinciae non appellabatur, si de clericis inferioris gradus, id est, Abbatibus, Presbyteris, & ceteris, caussa verteretur. Enimvero, quia contingere poterat, ut per iniuriam contra regulas a Metropolitanis premerentur, aut per contumaciam rebus iudicatis parere nollent, extraordinaria quadam cognitione Principis huic incommodo prospicitur. Decernitur enim, si rei vel actores iudicio reddito refragentur, ut ambo se sistant coram Rege cum litteris Metropolitani, quibus relatio plena rei gestae continebitur; ut, veritate rei perspecta, Rex auctoritatem suam interponat. De Rege enim accipienda sunt haec verba, *ut sciamus veritatem rei*; quemadmodum id, quod antecedit, *Comites quoque nostri*: ne quis forte cavilletur & ad synodum referre velit.

II. Plane hic mirari subit saeculi huius prudentiam & ingenium ad concordiam sacerdotii & imperii natum. Patres enim isti disciplinam canonicam cum iure regio callentissime temperant. Vetitum erat canone XII. Concilii Antiocheni Presbyteris & ceteris clericis ab Episcopo damnatis, ne molesti essent Imperatori, *sed ad synodum converterentur*; si quis vero neglecta synodo Imperatorem adiret, venia indignus esset. Rursus canone XI. eiusdem Concilii prohibitum erat Episcopis & Presbyteris, ne absque litteris Metropolitani Principem adirent. Hoc canone Francofordiensi Metropolitanis consulitur & synodis provinciae; scilicet, ut non ante interpellari possit Princeps a Presbyteris, quam synodus provinciae caussae finiendae impar fuerit, utque litteris Metropolitani instructae partes ad Regem accedant. Ceterum hoc ordine servato, liberam damnatis Presbyteris facultatem facit Regem adeundi. Eo autem temperamento cognitio ista sine dubio peragenda erat, ut, si minus canonice iudicatum foret, sententiae exsecutio impediretur, monito Episcopo, ut canonibus se accommodaret; sin vero recta & canonica sententia promta fuisset, contumaces ad exsecutionem imperio Principis adigerentur. Non enim otiosa esse debet cognitio Principis, quin adhibito saltem illo temperamento,

to, de quo dixi, conquerentibus clericis satisfaciat. Rursus tam exacta esse non debet, ut res semel iudicatas iurisdictione quadam superiori discutiat, quum illi iure patrocinii tantum haec disceptatio extraordinaria competere possit.

III. Rebus autem ecclesiasticis discutiendis imminebat summus Capellanus, qui in Palatio huic ministerio praefectus erat, ut docuit Adalardus apud Hincmarum. Refert auctor ille (1), potiores in Palatio fuisse duos regios ministros, Capellanum & Comitem Palatii: *E quibus praecipue duo, id est, Apocrisiarius, qui vocatur apud nos Capellanus, vel Palatii custos, de omnibus negotiis ecclesiasticis vel ministris Ecclesiae, & Comes Palatii de omnibus saecularibus caussis vel iudiciis suscipiendi curam instanter habebant, ut nec ecclesiastici, nec saeculares prius Domnum Regem absque eorum consultu inquietare necesse haberent, quousque illi praevidrent, si necessitas esset, ut caussa ante Regem merito venire deberet.* Deinde summi Capellani munus in iis versari docet, quae pertinent ad officia ecclesiastica, & cetera spiritualia in Palatio procuranda. Sed omitti non debent, quae de iudiciis ecclesiasticis scribit (2): *Apocrisiarius quidem de omni ecclesiastica religione vel ordine, necnon etiam canonicae, vel monasticae altercatione, seu quaecumque palatium adibant pro ecclesiasticis necessitatibus, sollicitudinem haberet, & ea tantummodo de externis Regem adirent, quae sine illo plenius definiri non potuissent.* Quemadmodum Apocrisiarii & Comitis Palatii munera hic inter se comparantur, ita existimo, eandem illos iudiciorum reddendorum rationem tenuisse. Quare, ut ex formula iudicii redditi ab Andeboldo Comite Palatii constat (3), ipsum vice Regis adsidentibus sibi Episcopis & proceribus in palatio ius dixisse, & eius sententias nomine regio inscriptas; ita etiam summus Capellanus vice Regis in consessu Episcoporum & procerum ius dicebat, nisi caussae gravitas exigeret Regis praesentiam, ut monuit Hincmarus (4). Exstat eius auctoritatis exemplum in epistola Ecclesiae Senonicae ad Hilduinum Archicapellanum (5); qua non solum referuntur illi gratiae, quod secundam electionem huic Ecclesiae impetrasset a Principe, quod ad Hilduini gratiam pertinebat; sed etiam, quod eam *concessisset*; quae verba ad munus Archicapellani trahi debent. Etenim omnes quaestiones canonicas, quae ad Pala-

(1) Hincmar. ep. 14. c. 19.

(2) Idem c. 20.

(3) V. C. Bignonius in Notis ad Marculfum c. 25. l. 1. c. 32.

(4) Vide lib. 8. c. 14. §. 6.

(5) Epistola Ecclesiae Senon. in formul. antiquis promot. episc. form. X. ad calcem tomi 2. Concil. Gall. *Propterea vestrae pietatis vestigiis animo provoluti flebiliter postulamus, ut tamdiu rem suspendere dignemini, quousque cum scripto homine ad vestram celsitudinem properantes, ipsi vobis melius nostram pandamus miseriam. Et si quidem ad hoc onus ferendum persona, quam dicimus, sufficere minus poterit, dignationis vestrae iudicio aut suscipiatur aut reprobetur.*

Palatium deferebantur, Archicapellanus discutiebat & iudicabat. Quare, quum persona secunda vice a Senonensibus electa Missis dominicis accepta non fuisset, negotium ad Hilduinum relatum est; a quo Senonenses contendunt, ut tamdiu iudicium differat, donec ipsis praesentibus electum iudicio suo probet aut repellat. Non immerito itaque in epistolae inscriptione Hilduinum *sacris negotiis a Deo praelatum* dicunt. Praeter eam auctoritatem, quae propria erat Archicapellani (*), omnibus consultationibus, quae de re publica aut privata in palatio a Consiliariis (qui partim clerici erant, & partim laici) haberentur, Capellanus semper intererat, ut docet Hincmarus.

IV. Quam vero acceptum esset Summis Pontificibus munus summi Capellani, ex eo colligere licet, quod Episcopis, qui huic officio a Principibus admovebantur, gratiam canonum facerent, ut abesse ab Ecclesiis suis & assidue in palatio versari possent. Id testatum fecit Carolus Magnus in Concilio Francofordiensi; cuius assensum etiam petivit, ut pontificia, regia & synodali auctoritate a poenis canonum in desertores Ecclesiarum suarum latis liber esset Hildeboldus Episcopus, cui summi Capellani munus commiserat. Haec sunt verba Concilii (6). *Dixit etiam Dominus Rex in eadem synodo, se a sede Apostolica, id est, ab Hadriano Pontifice, licentiam habuisse, ut Angilramnum Archiepiscopum in suo palatio assidue haberet propter utilitates ecclesiasticas. Deprecatus est eamdem synodum, ut eo modo, sicut Angilramnum habuerat, ita etiam Hildeboldum Episcopum habere debuisset; quia & de eodem, sicut & de Angilramno, Apostolicam licentiam habebat. Omnis synodus consensit, & placuit eis, eum in palatio esse* de-

(*) De dignitate Archicapellani, praeter ea, quae heic edisserit illustrissimus Archiepiscopus, occasio postulat, ut & nos nonnulla dicamus, quum in nos susceperimus curam illustrandi hos libros pro nostra virili. Erat itaque tanta dignitas Archicapellani, ut quemcumque tandem locum ille in Ecclesia haberet, principem tamen ubique obtineret super Archiepiscopos, etiam in synodis. Ebroinum enim Pictaviensem Episcopum, qui fuit Archicapellanus in palatio Caroli Calvi, Concilio Vernensi, cui praeter ceteros intererat Wenilo Senonum Archiepiscopus, praefuit anno DCCCXLIV. ut patet ex praefatione illius synodi. Quin & Grimoldus Abbas sancti Galli Salomoni & Theodorico Episcopis praeponitur in actis de indulgentia Ludovici Regis Germaniae, non aliam ob caussam, ut recte observat Sirmondus, quam quod idem Regis summus erat Capellanus. Sic in imperio Constantinopolitano Chartophylax Constantinopolitanus, tametsi Diaconus tantum esset, ante Antistites seu Pontifices ubique sedebat praeterquam in synodis, ut docet Theodorus Balsamo ad canonem XVIII. Nicaenum, & ad canonem VII. synodi in Trullo. Ceterum ex epistola XCVII. Lupi Ferrariensis iam olim collegimus, munus Archicapellani non fuisse perpetuum, sicque tribui solitum a Principe, ut ei, cui datum erat, adimi posset pro illius arbitrio. Ea enim de caussa Hilduinum Abbatem monet Lupus, ut, quia scire non potest, quam diuturna futura sit haec administratio, tempore bene utatur, iustumque se in iudiciis reddendis exhibeat.

(6) Concil. Francof. c. 55.

debere propter utilitates ecclesiasticas (7). Praefectus iste capellae regiae Apocrisiarius dicitur, exemplo Responsalium, qui morabantur in urbe Constantinopolitana a Romana sede aut a ceteris Patriarchis missi, ut rebus ecclesiasticis prospicerent; quamvis magnum intercederet discrimen inter eorum munera, quum regius Capellanus in Gallia ius diceret, ceteri vero negotiis praecipue procurandis in urbe regia vacarent, ut dicam alibi (8). Attamen Archicapellani auctoritas paullatim desiit, & cum munere Comitis Palatii confusa est, ut colligere licet ex epistola synodi apud Carisiacum, quae petit a Ludovico, ut hoc munus in palatio suo restituat (9). Is est enim sensus horum verborum: *Si Episcopus*, inquit, *pro quacumque necessitate ecclesiastica ad vos direxerit, ad quem suus missus veniat, per quem, quae rationabiliter petierit, obtineat, in palatio vestro, sicut Comes Palatii est in caussis reipublicae, ministerio congruum constitutum habete*. Post ista tempora fit aliqua mentio Archicapellanorum, sed qui non erant in illo gradu auctoritatis constituti.

V. Sed, ut optima instituta in deterius ruere solent, accidit, ut paullatim, Metropolitanis inconsultis, & contemto synodorum examine, damnati Presbyteri recta e palatio subsidium peterent; quod tunc alienum omnino erat a disciplina canonica. Sane huic praematurae clericorum interpellationi occasionem praebuerat interruptus synodorum provincialium usus, quae quotannis non cogebantur. Quam disciplinam restituendam ab Imperatore Ludovico poposcit Concilium Parisiense habitum anno DCCCXXIX. (10) *Quoniam, si haec Concilia semel in anno per unamquamque provinciam celebrata fuerint, & honor Ecclesiasticus vires ordinis sui obtinebit, & impudentia quorumdam superborum clericorum, quae passim auctoritate canonica calcata auribus imperialibus molestiam ingerit, cessabit, & impunitas diversorum flagitiorum, quae locum delitescendi nunc habet, non habebit, & alia multa, quae hactenus secus quam ecclesiastica disciplina docet, incesserunt, ordinem suum Domino auxiliante servabunt*. Sane canones spreti erant, eo quod synodo provinciae non adita, contra praescriptum Concilii Francofordiensis & Antiocheni clerici ab Episcopo damnati Regem adibant. Ceterum post aditam synodum provinciae, liberum erat cum litteris Metropolitani ad Principem accedere.

VI. Non est autem existimandum, solis Presbyterorum, Canonicorum & monachorum iudiciis vacasse summum Capellanum & Regis consistorium. Etenim canonum executionem & Capitularium constitu-

(7) Hildeboldus Episc. Colon. apud Alcuin. epist. 85. & carm. 208.

(8) *De Apocrisiariis & Responsalibus vide lib. 5. cap. 16. & seqq.*

(9) Synod. apud Carisiacum c. 7. ann. 858.

(10) Concil. Paris. parte 1. c. 26.

ſtitutionum, ab Epiſcopis Princeps exigere ſolebat, delegatis per provincias viris conſultiſſimis, qui *Miſſi dominici* vocabantur, quorum auctoritate aut quae per negligentiam peccata erant in canones corrigebantur, aut ſi maiorem operam deſiderarent, ad Regem referebantur. Quum enim Princeps, etſi canonum exſecutor non eſſet, attamen exactor eſſe deberet, ſuam auctoritatem una cum epiſcopali adiungebat, ut coniunctis ſtudiis & communi opera paterni canones ſervarentur. Qua de re ſerio monuit Epiſcopos Carolus Magnus in Capitulari Aquiſgranenſi, quo certa quaedam capitula e canonibus petita, ſervanda praeſcripſit Epiſcopis (11): *Ut magnae devotionis ſtudio hortarentur & compellerent greges ſibi creditos, ut firma fide & infatigabili perſeverantia intra paternas ſanctiones ſe contineant. In quo operis ſtudio,* inquit, *ſciat certiſſime ſanctitas veſtra, noſtram vobis* cooperari *diligentiam. Quapropter & noſtros ad vos direximus Miſſos, qui ex noſtri nominis auctoritate una vobiſcum corrigerent, quae corrigenda eſſent.* Sane munus Miſſorum eo ſe porrigebat, ut diſcimus ex Capitulari Ludovici Pii (12), *ut, ſi forte Epiſcopus aut Comes aliquid negligentius in ſuo miniſterio egerit, per iſtorum admonitionem corrigatur.*

VII. Si auctoritatis iſtius rationem inveſtigemus, ea erit in promtu e Iuſtiniano, qui canonum cuſtodiam Principibus commiſſam docuit. Eamdem tamen ſententiam illuſtrius, & pro ſua dignitate magnificentius expreſſerunt Reges noſtri; quae paucis explicanda ſunt, ne quis in Capitularium lectione impingat. Docet Ludovicus Pius in admonitione generali ad utriuſque ordinis homines, id eſt, Epiſcopos & Comites, Reges a Deo conſtitutos, ut Eccleſiae & regni curam gerant (13), ſummam autem miniſterii huius ita in perſona Regum conſiſtere, ut divina auctoritate & humana ordinatione per partes diviſum ſit, Epiſcopis nempe & Comitibus, & unuſquiſque in ſuo loco & ordine partem miniſterii regii habeat (14). *Vnde apparet,* inquit Ludovicus (15), *quod ego omnium veſtrum admonitor eſſe debeo, & omnes vos noſtri adiutores eſſe debetis. Nec enim ignoramus, quid unicuique veſtrum in ſibi commiſſa portione conveniat; & ideo praetermittere non poſſumus, quin unumquemque iuxta ſuum ordinem admoneamus.* Statim vero monet Epiſcopos, ut in miniſterio ſuo accurate verſentur; & ſubiungit (16), *ut, quantum ad veſtrum miniſterium pertinet, nobis*

 veri

(11) Capitulare Aquiſgranenſe an. 789.

(12) Capitulare Lud. cap. 26. an. 823.

(13) Capit. l. 2. c. 2. e dicto Capitulari: *Sed quoniam complacuit divinae providentiae noſtram mediocritatem ad hoc conſtituere, ut ſanctae ſuae Eccleſiae & regni huius curam gereremus.*

(14) Capitulare Lud. relatum l. 2. Capit. t. 3. *Sed quamquam ſumma huius miniſterii in noſtra perſona conſiſtere videatur, tamen & divina auctoritate & humana ordinatione ita per partes diviſum eſſe cognoſcitur, ut unuſquiſque veſtrum in ſuo loco & ordine partem noſtri miniſterii habere cognoſcatur.*

(15) Cap. 4.

(16) Cap. 6.

veri adiutores in administratione ministerii nobis commissi exsistatis; ut in iudicio non condemnari pro nostra & vestra negligentia, sed potius pro utrorumque bono studio remunerari mereamur. Deinde Comites admonet, ut vicissim partem ministerii sibi commissi fideliter peragant; hoc inter Episcopos & Comites discrimine constituto, quod illis a divino Numine commissa sit ministerii sui cura, Comitibus vero ex regio mandato, ut docuit capite tertio. Eo enim sensu explicanda sunt illius capitis verba, *divina auctoritate & humana ordinatione*, ut supra indicavi. Quare mirum nemini esse debet, si adeo diligenter rebus ecclesiasticis se Reges Francorum impenderent, quum eas ad ministerium suum pertinere existimarent; scilicet, ut admonitores se praestarent, quo Episcopi ministerium suum iuxta canones peragerent, & in eo capite ministerii regii adiutores essent. Monitionis autem ea vis erat, ut effectus verba sequeretur & poena in contumaces, quemadmodum videre est tum alibi, tum in hoc Capitulari, quo ministerii sui Comites commonentur perinde ac Episcopi.

VIII. Missi autem dominici, summae dignitatis & prudentiae viri, ex utroque ordine a Principe delecti, diligenter inquirebant, *quid Episcopi, Abbates, Comites & Abbatissae per singulos pagos agerent, & undecumque necesse fuisset tam regias, quam Ecclesiarum Dei iustitias, viduarum quoque & orphanorum, sed & ceterorum hominum inquirerent & perficerent*, ut loquitur Flodoardus (17). Quae ad Missorum legationem pertinerent, passim in libris Capitularium occurrunt (18): qui *a Missis discurrentibus* distinguendi sunt, quorum munus erat mandata Principis deferre per provincias. Missorum dominicorum usus, (qui una cum Episcopis canonum exsecutioni in paroeciis & monasteriis invigilabant, aut Regem de contemtu monebant, ut ipse corrigeret perperam gesta) litibus illis obviam ibat (19), quae hodie de canonum & auctoritatis abusu instituuntur. Ceterum Principis auctoritatem ad exigendam a clero & plebe canonum observantiam aeque commendat; eo solo discrimine inter utrumque agendi modum, quod prior sollicitiorem curam & magis assiduam requirat, & vulnus impediat; hic negligentius se gerat, reclamantem aliquem exspectet, atque post vulnus remedium paret.

IX. His temporibus etiam Presbyteros regium auxilium adversus Episcopos implorasse, patet ex Capitulari Caroli Calvi Tolosae dato anno DCCCXLIV. quo vexationibus illis, quibus Presbyteri Septimaniae ab Episcopis suis premebantur, egregie prospicit, modum, qui in visitandis paroeciis ab iis tenendus sit, & sumtuum quantitatem

(17) Flodoard. Histor. Rem. l. 2. c. 18. *Vide Baluzii Notas ad Lupum Ferrar. pag.* 353. 400. 463.

(18) Capitul. l. 2. c. 26. 27. lib. 5. c. 143. & alibi passim.

(19) Conc. Suess. c. 7. & Capitula in eadem synodo proposita.

tem praescribit. Immo vero prohibet Episcopis, ne Presbyterorum rusticanas Paroecias lucri inhonesti caussa dividant; sed, si populi necessitas id exegerit, consilio canonico eam divisionem peragant. Ceterum capitis octavi verba expendenda sunt, quae regiae potestatis vigorem in rebus ecclesiasticis ostendunt: *Ut Episcopi sub occasione quasi auctoritatem habeant canonum his constitutis excellentiae nostrae nequaquam resultent aut negligant, sed canones potius, ut intelligendi sunt, intelligere & in cunctis observare procurent. Quia, si aliter fecerint, omnimodis & qualiter canones fidelium decimis agendum statuant, & qualiter intelligi & observari cum mansuetudinis nostrae decreto debeant, synodali diiudicatione & nostra auctoritate regia docebuntur*. Videtur nescio quam decimarum interversionem Episcopis comminari, si a canonibus & regiis decretis desciscant. Qui locus, ut existimo, in eam rem est singularis, ut cum Magistris nostris loquar.

C A P V T VIII.

De continuata post millesimum annum cura in Gallia de conservandis canonibus antiquis, & obiter de Schismate.

S Y N O P S I S.

I. Sub tertiae dynastiae Regibus antiquorum canonum desiderium vigebat; ut patet ex Concilio apud Ansam, in quo definitum est, illud privilegium non esse ratum, quod canonicis non solum non concordaret, sed etiam contrairet sententiis. *Patet etiam e Glabro, qui recitat offensionem Gallicanorum Episcoporum, quod invito Turonensi Episcopo ad preces Fulconis Comitis basilica consecrata fuisset a Legato iussu Romani Pontificis, contra canones.*

II. Glaber de Ioanne Antipapa non est intelligendus, sed de Ioanne XVIII.

III. Explicantur verba illa Glabri, Papam & Fulconem schisma creavisse. *Schisma est secessio a communione Ecclesiae ob quaestiones de disciplina. Haeresis ob quaestiones de fide, e Basilio. Schisma desinit in haeresim; non solum, quod schismati saepe haeresis adiungitur, sed etiam, quod ipsum schisma, si inveteratum sit, in haeresim vertatur.*

IV. Id docetur e canone VI. Concilii CP. Qui explicatur, & conciliatur cum canone Basilii; reiecta conciliatione Balsamonis. Basilius agit de schismate nondum desperato. Canon VI. de pertinaci & ab Ecclesia condemnato. Emendatus canon VI. e Nicolao. Novatiani & Quartadecimani damnati, ut haeretici, & plures alii, ob quaestiones disciplinae; quia Ecclesiam contemnebant, cuius auctoritas in scripturis commendatur.

V. Qui sint canonici Episcopi in dicto canone sexto. Corrigendus locus, & rescribendum κοινωνικοι. Emendatus etiam obiter locus Concilii Chalcedonensis. Κοινωνικοι sunt Episcopi eiusdem communionis, Latinis Communicatores. *Confirmatur haec emendatio e versione canonis, quae exstat in epistola Nicolai I.*

VI. Ex iis, quae dicta sunt, illustratur locus Glabri, qui schisma vocat dissidium Papae & Episcoporum in caussa canonica. Schisma ea significatione usurpatum a Bene-

nedi-

nedicto IX. a synodo Anglicana, Hincmaro & Ivone.

VII. Quomodo se gererent Gallicani Episcopi in retinendis canonibus adversus nova rescripta. Id ostenditur ex privilegio concesso a Paschali II. Henrico Imperatori. Concilium Viennense damnat privilegium, & minatur secessionem, ni Paschalis illud revocet. Galli modestius se gerunt. Perseverandum in obedientia Papae docent, & parendum iis, quae pertinent ad Cathedram, *cetera non admittenda.*

VIII. Ivo negat de Pontifice iudicium suscipiendum, nisi a fide aberraret. Si quid tamen ab eo decernatur in commodum Ecclesiae Gallicanae, synodos cuiusque provinciae id correcturas, salva reverentia Ecclesiae Romanae.

I. POst annum millesimum, sub tertia Regum nostrorum dynastia, non deserbuit apud Gallos servandorum canonum desiderium, quo decessores flagraverant; nec cessavit usus ille antiquus ab avis usurpatus, quo aut Ecclesia synodica deliberatione sibi prospiciebat, quum rebus per obreptionem decretis Romae assentiri non posset, aut regio patrocinio se committebat, ut exsecutionem impediret.

Synodici decreti eiusce generis illustre exemplum peti potest ex Concilio apud urbem Ansam, in dioecesi Lugdunensi sitam, ab Episcopis trium provinciarum, Lugdunensis scilicet, Viennensis & Tarantasiensis, habito anno MXXV. cuius verba referam ex Tabulario Ecclesiae Matisconensis, unde etiam illa hausit Iacobus Severtius, eaque edidit in Chronologia Archiepiscoporum Lugdunensium Num. LXVII. Ex quibus discet lector, quam constanter se gererent illius aetatis Episcopi ad retinenda iura sua canonibus Conciliorum generalium munita adversus gratiosas monasteriorum exemtiones rescriptis Romanorum Pontificum concessas. *Anno MXXV. dominicae Incarnationis convenerunt apud Ansam in Ecclesia sancti Romani, caussa Concilii, Archiepiscopi cum pluribus Episcopis, scilicet Burchardus Lugdunensis Archiepiscopus, alius Burchardus Archiepiscopus Viennensis, Amiro Archiepiscopus Tarantasiensis, Helminus Episcopus Eduensis, Gauslenus Episcopus Matisccensis, Gauffredus Episcopus Cabilonensis, Hugo Comes Episcopus Antissiodorensis, Guido Episcopus Valentinensis, Vmbertus Episcopus Gratianopolitanus, Aribaldus Episcopus Vceciensis, Anselmus Episcopus Augustensis, & Vrardus Episcopus Maurianensis. Dum igitur multa de ecclesiasticis caussis & de communi populi utilitate ibidem tractarent, surgens supradictus Gauslenus Episcopus, in medio proclamavit, se conqueri de Burchardo praedicto Viennensi Archiepiscopo, qui sine licentia & assensu suo contra canonum statuta ordinationes de monachis fecerat in episcopatu suo, scilicet in Cluniacensi coenobio. Ad quae idem Archiepiscopus respondens, Domnum Odilonem Abbatem, qui praesens aderat, illarum ordinationum adduxit auctorem in defensorem. Itaque Domnus Odilo cum suis monachis surgens ostendit privilegium, quod habebant a Romana Ecclesia, quod eis talem libertatem tribuebat, ut nulli, in cuius territorio degebant, nec alicui aliquatenus subiacerent Episcopo, sed, quemcumque*

que vellent, adirent, vel de qualibet regione adducerent Episcopum qui faceret ordinationes vel consecrationes in eorum monasterio. Relegentes ergo sancti Chalcedonensis & plurimorum authenticorum Conciliorum sententias, quibus praecipitur, qualiter per unamquamque regionem Abbates & monachi proprio debeant Episcopo subiici, &, ne Episcopus in paroecia alterius audeat ordinationes vel consecrationes absque licentia ipsius Episcopi facere, decreverunt, chartam non esse ratam, quae canonicis non solum non concordaret, sed etiam contrairet sententiis (1). *Adiudicaverunt quoque, Domnum Abbatem non posse exsistere Archiepiscopo legitimum auctorem canonicae defensionis. Vnde praedictus Archiepiscopus ratione convictus, petens veniam a Gausleno Episcopo, loco satisfactionis firmavit, & per quales ipse voluit fideiussores, ut unoquoque anno, quamdiu ambo viverent, tempore Quadragesimae sufficientiam olei de olivis ad conficiendum chrisma ipsi persolveret sine negligentia.*

Laudatur saepe locus Rodulphi Glabri Monachi Cluniacensis, qui anno millesimo quinquagesimo florebat, ut doceatur, ea tempestate persuasum Gallis Episcopis fuisse, nihil a Romano Pontifice in Galliis contra canones tentari debere. Refert auctor ille, Fulconem Andegavorum Comitem reducem ab Hierosolymitana peregrinatione, ut se voto exsolveret, monasterium condidisse in pago Turonico, in prospectu Castri Lucassensis; quod iuxta consilium uxoris suae, non alicuius Martyris, sed Cherubin & Seraphin memoriae devovit. Rogatus Hugo Turonensis Archiepiscopus, ut basilicam dedicaret, constanter renuit, donec Ecclesiae suae praedia quaedam male invasa Fulco restituisset. Quod durum visum Comiti: qui Romam quum se contulisset, muneribusque suis Ioannem Pontificem honestasset, rediit cum Petro Cardinali; qui ex delegata sibi facultate basilicam dedicavit. Haec sunt verba Glabri (2): *Quod utique audientes Galliarum quique Praesules praesumtionem sacrilegam cognoverunt ex caeca cupiditate processisse, dum videlicet unus rapiens, alter raptum suscipiens, recens in Romana Ecclesia schisma creavissent. Vniversi etiam pariter detestantes; quoniam nimium indecens videbatur, ut is, qui Apostolicam regebat sedem, apostolicum primitus ac canonicum transgrediebatur tenorem; quum insuper multiplici sit antiquitus auctoritate roboratum, ut non quispiam Episcoporum in alterius dioecesi istud praesumat exercere, nisi Praesule, cuius fuerit, compellente seu permittente.* Mox: *Licet namque Pontifex Romanae Ecclesiae ob dignitatem Apostolicae sedis ceteris in orbe constitutis reverentior habeatur, non tamen ei licet transgredi in aliquo canonici moderaminis tenorem. Sicut enim unusquisque orthodoxae Ecclesiae Pontifex ac sponsus propriae*

(1) *Vide Baluzii Notas ad Concil. Narbon. habitum ann.* 1090.

(2) Rodulphus Glaber lib. 2. cap. 4.

primae sedis uniformiter speciem gerit Salvatoris, ita generaliter nulli convenit quippiam in alterius procaciter patrare Episcopi dioecesi. Eamdem rem paucioribus verbis & modestioribus explicuerat Hincmarus in epistola ad Nicolaum primum (3): *Non aliud, nisi quod regulae sacrae praecipiunt, & mihi petendum, & vobis concedendum est.*

II. Sed locus Glabri illustrandus est ex veteribus tabulis, quarum mihi copiam fecit vir nobilitate & eruditione insignis & in perscrutandis antiquis monumentis exercitatissimus Michaël de Maroles Abbas Villae-Lupae. Si tabulae illae incidissent in manus illustrissimi Annalium conditoris, constitisset illi aeque ac nobis, narrationem istam ad eum Ioannem referri non debere, qui per factionem Crescentii schismate excitato adversus Gregorium V. Romanam sedem invasit anno DCCCCXCVI. & statim ab Ottone Imperatore oppressus meritas sacrilegii poenas luit (4). Hic agitur de Ioanne XVIII. quem Sergius IV. excepit anno MIX. qui ambo Pontifices huius monasterii exemtionem constituerunt. Ac primo quidem Ioannes oblatum a Fulcone monasterium *Belliloci*, sanctae Trinitati & Cherubin atque Seraphin memoriae devotum, sub tuitione Romanae Ecclesiae suscepit, interdixitque omnibus Episcopis, ne quam ibi iurisdictionem exercerent (5). Privilegii illius insoliti rescriptum Hugonem Archiepiscopum Turonensem commovit. Necdum enim plena immunitas monasteriis indulta fuerat absque Episcoporum consensu, quemadmodum colligi potest ex iis, quae dicta sunt lib. III. cap. ultimo. Ille vero accedens Romam, submissis precibus a Sergio IV. Ioannis successore contendit, ut monasterii consecrationem sibi iuxta canones & *Iustinianam legem* permitteret. Sed repulsus fuit hac exceptione, quod Fulconi liberum fuerit in fundo suo propriaque hereditate monasterium construenti, monasterium ipsiusque consecrationem Romanae Ecclesiae conferre; *quia, cuius est hereditas, ipsius & consecratio* (6). Quare Hugo accepta e manibus Gregorii Silvaecandidae Episcopi virgula, ius omne, quod sibi competebat, in Romanam Ecclesiam transtulit. Sergius vero Petrum Vipernensis Ecclesiae Episcopum in Gallias direxit, monasterium illud vice sua consecraturum. Quae dedicatio peracta est anno MX. ut testatur Chronicon Turonensis Ecclesiae: *Abbatia Belliloci & Ecclesia S. Florentii de Ambasia a Fulcone Nerra fundantur anno MX.*

III. Opinio vero de Ioanne schismatico hausta est e locutione a Glabro usurpata, quum ait, Ioannem & Fulconem *recens schisma* in Ecclesia Romana creavisse: unde vir eruditissimus colligebat, hic agi de Pontifice schismatico. Verumtamen hoc loquendi genus eo saeculo vul-

(3) Hincmarus apud Flodoard. lib. 3. cap. 13.

(4) Ill. Card. Baron. ad ann. 996.

(5) E Chartario monasterii Belliloci.

(6) Acta illa exstant tom. 1. Gall. Christ. pag. 756. & tom. 4. pag. 149. & seqq.

vulgatum erat, ut violatorum canonum incommoda indicarentur, quae pacem Ecclesiae turbare solent, & verum schisma in Ecclesiam invehere. Schisma autem etsi in eo consentiat cum crimine haereseos, quod utrumque unitatem communionemque Ecclesiae catholicae violet, istud fide laesa, illud caritate corrupta (7); attamen origine magnopere differunt. Etenim haeresis laedit regulam fidei, ipsaque Christianae professionis fundamenta evertit. Schisma vero disciplinam ecclesiasticam labefactare nititur & episcopalem auctoritatem concutere, ut docent Basilius & Hieronymus (8). Vnde Manichaeos, Valentinos, Marcionistas & Pepuzenos inter haereticos recenset Basilius, quia de ipsa in Deum fide controversiam movent, & a ceteris Christianis dissentiunt: ἰδοὺ γὰρ περὶ αὐτῆς τῆς εἰς Θεὸν πίστεως ἐστὶν ἡ διαφορά. Novatianos autem sive Catharos schismaticis adscribit, quia de disciplina tantum cum Ecclesia contendebant, nempe an lapsi ad poenitentiae beneficium admittendi essent: Σχίσμα δὲ, τὸ περὶ τῆς μετανοίας διαφόρως ἔχειν πρὸς τοὺς ἀπὸ τῆς ἐκκλησίας. Observandum tamen est, eam esse schismatis indolem, ut in haeresim vertatur, quod de Donatistis dixit alicubi Augustinus (9), apud quos contigit, ut geminatione baptismi haeresis ex schismate nasceretur, quemadmodum loquitur Imperator in Codice Theodosiano (10). Et in universum Hieronymus (11) asseruit de omnibus schismaticis, eos proprium quoque dogma confingere solitos, ut secessionem suam necessariam fuisse probarent. Attamen vulgatum illud, quod saepissime iactatur apud veteres, scilicet inveteratum schisma in haeresim desinere, abditam quandam disciplinae ecclesiasticae regulam prae se ferre videtur. Ea vero hoc unum significari puto, nempe ipsum schisma, etsi nulla haereseos labe infectum, si pertinax fuerit & inveteratum, transire in naturam haereseos, & schismaticos eius generis Ecclesiae frequentibus admonitionibus rebelles haereticis accenseri.

IV. Eam interpretationem hausi e canone sexto Concilii oecumeni-

(7) Aug. l. 20. contra Faust. cap. 3. Schisma, ni fallor, est eadem opinantem, atque eodem ritu colentem, quo ceteri, solo congregationis delectari dissidio.

(8) Basil. in epist. ad Amphiloch. c. 1. τὰ μὲν αἱρέσεις ὠνόμασαν, τὰ δὲ σχίσματα, τὰς δὲ παρασυναγωγάς. Αἱρέσεις μὲν τοὺς παντελῶς ἀπεῤῥηγμένους, καὶ κατ' αὐτὴν τὴν πίστιν ἀπηλλοτριωμένους· σχίσματα δὲ, τοὺς δι' αἰτίας τινὰς ἐκκλησιαστικὰς, καὶ ζητήματα ἰάσιμα πρὸς ἀλλήλους διενεχθέντας.

(9) August. lib. 2. contra Crescon. c. 7. docet, inveteratum schisma esse ipsam haeresim.

(10) L. 4. C. Th. *Ne sacr. bapt. iter.*

(11) Hieronym. in Comm. ad cap. 3. Ep. ad Titum: *Inter haeresim, & schisma hoc interesse arbitramur, quod haeresis perversum dogma habeat, schisma propter episcopalem dissensionem ab Ecclesia pariter separet. Quod quidem in principio aliqua ex parte intelligi potest diversum. Ceterum nullum schisma non sibi aliquam confingit haeresim, ut recte ab Ecclesia recessisse videatur.*

ci secundi; quo haereticis interdicitur accusatio adversus Episcopum orthodoxum, si de crimine ecclesiastico agatur. Haereticos autem definit eos esse, qui haereses ab Ecclesia damnatas profitentur (12). Subiungit autem haec verba: *Ad haec autem & eos, qui sanam quidem fidem confiteri prae se ferunt, abscissi sunt autem, & alibi quam cum canonicis nostris Episcopis conventus celebrant*. Pugnare videtur hic canon cum Basilii canone, qui schismaticos ab haereticis discrevit. Quod ita componit Balsamo (13), ut in canone Constantinopolitano de schismaticis agi putet, qui specie quidem sunt orthodoxi, sed revera haeretici, κατα προσποιησιν μεν ὀρθοδοξουντας, κατα ἀληθειαν δε ὀντας αἱρετικους. Sed si ea mens esset canonis, non opus erat hoc additamento, nec schismaticorum mentio iniicienda. Primum enim caput, quod haereticos arcet, sufficiebat ad schismaticos quoque ab accusatione removendos, si necessaria sit probatio, eos, praeter schismatis scelus, haeresi quoque laborare. Verior est haec conciliatio, synodum secundam intelligendam de schismaticis pertinacibus & ab Ecclesia condemnatis; Basilium de iis schismaticis, de quorum reditu nondum desperavit Ecclesia. Quod eleganter colligitur ex illius verbis, quum schismaticos eos esse definit, qui dissentiunt ob quaestiones, quae curationem recipere possunt, δια ζητηματα ἰασιμα. Quod attinet ad simulationem fidei; vel referri potest ad schismaticos, apud quos, caritate violata, fides quoque non potest dici ex omnibus partibus integra; vel locus synodi emendandus iuxta interpretationem, quam sequitur Nicolaus I. (14), ita ut haec clausula canonis in duo membra divisa sit: *Praeter hos autem, & eos, qui fidem sanam simulant confiteri. Schismaticos etiam & eos, qui seorsum a communicantibus nobis Episcopis collectas faciunt*. Iuxta hanc regulam, post condemnationem synodi Nicaenae, Concilium secundum, quemadmodum & Concilium Ephesinum, non solum Novatianos, sed etiam Quartadecimanos recensent inter haereticos, etsi ob nudam disciplinae quaestionem discessissent ab Ecclesia, scilicet ob contentionem de die Paschatis, quod die XIV. mensis Nisan cum Iudaeis, non autem die dominica cum Christianis, celebrabant. Plures quoque haereses Epiphanius & Augustinus describunt, quae in sola disciplina peccabant. Exempli caussa, inter propria Aërianorum capita sive dogmata hoc annumerat Augustinus, quod dicerent, *stata in Ecclesia non esse servanda ieiunia*, id est, solemnia & constituta ieiunia Quadragesimae & quartae sextaeque feriae. Media aetate imaginum confractores de haeresi damnati sunt, licet de capite disciplinae age-

(12) Can. 6. Concil. CP. αἱρετικους δε λεγομεν, τους τε παλαι τ' ἐκκλησιας ἀποκηρυχθεντας, και τους μετα ταυτα ὑφ' ἡμων ἀναθεματισθεντας, προς δε τουτοις και τους την πιστιν μεν ὑγιη προσποιουμενους ὁμολογειν, ἀποσχισαντας δε και ἀντισυναγοντας τοις κανονικοις ἡμων Ἐπισκοποις.

(13) Balsamo add. cap. 6. *Exemplo Novatianorum utitur, habita ratione initii.*

(14) *Explicatio canonis CP.*

ageretur (15). Eius rei inde petenda eſt ratio, quod ſchiſmatici violatæ caritati per ſeceſſionem addunt quoque pertinacem contumaciam adverſus Eccleſiae decreta, quae diſceſſionis illius occaſionem iniuſtam & a perpetua traditione alienam eſſe in ſynodis declaravit. Itaque pervicaciae continuatio auctoritatem Eccleſiae contemnit & ſacras ſcripturas, quae illam commendant. Quare mirum non eſt, ſi ſchiſma eius generis in haereſim deſinere dicatur. Haec eſt ſententia Ambroſii, qui Satyri fratris factum laudat, quod Luciferianas partes ſugiſſet. *Non putavit*, inquit, *fidem eſſe in ſchiſmate. Nam etſi fidem erga Deum tenerent, tamen erga Dei Eccleſiam non tenerent, cuius patiebantur velut quoſdam artus dividi & membra lacerari. Etenim quum propter Eccleſiam Chriſtus paſſus ſit, & Chriſti corpus Eccleſia ſit, non videtur ab iis exhiberi Chriſti fides, a quibus evacuatur eius paſſio, corpuſque diſtrahitur.* Vnde recte Cyprianus negabat, Novatianos habere penes ſe Eccleſiam; idemque de Donatiſtis paſſim aſſeruit Auguſtinus.

V. Antequam vero diſcedam a canone ſexto CP. tollendum eſt vetus mendum, quo laborant editiones Zonarae & Balſamonis. Quid enim ſignificant *Canonici Epiſcopi?* In ſynodo Laodicena (16) mentio fit pſaltarum *canonicorum*, id eſt, cantorum, qui in clero adſcripti ſunt, ut diſtinguantur ab extraneis cantoribus. Sed nulla ſimilis ratio occurrit in Epiſcopis. Omnes enim canoni ſeu laterculo Eccleſiae ſunt adſcripti. Euſebius Dorylaei proponit quidem in contextu Graeco Concilii Chalcedonenſis ordinandum Epheſi *canonicum* Epiſcopum (17). Sed ex antiqua verſione Latina conſtat, locum eſſe corruptum (18), & legendum (*) κανονικως ſeu *canonice*. Quae lectio maxime congruit cum iis, quae referuntur in illa actione de ordinationibus Baſſiani & Stephani, quae factae erant per vim & tumultum contra canones. Quare emendandus locus canonis ſexti, & legendum κοινωνικοις ἡμων ἐπισκοποις, ut hic ſit illorum verborum ſenſus: Eos eſſe ſchiſmaticos & haereticis adſcribendos, qui non celebrant conventus cum Epiſcopis noſtrae communionis. Κοινωνικοι dicebantur Epiſcopi, qui eiuſdem erant communionis, qui ſibi invicem communicabant. Qua dictione uſa eſt ipſa ſecunda ſynodus in epiſtola (19) ad Damaſum;

 quum

(15) Vide ſecundam praefationem Marcae §. 10.

(16) Concil. Laodic. can. 15.

(17) Concil. Chalced. act. XI. χειροτονηθηναι κανονικον ἐπισκοπον.

(18) Verſio antiqua: *Ordinari autem regulariter debet Epiſcopus*. tom. IV. Concilior. pag. 700

(*) Rece. Nam paullo ſupra pag. 687. Baſſianus ait: ἐγω και κανονικως ἐγενομην. Quae ſic verſa ſunt in editione Romana: *Ego & canonice factus ſum Epiſcopus*. Sed antiqua verſio in antiquis editionibus & in omnibus antiquis codicibus habet: *Ego & regulariter factus ſum*, uti monui tom. 1. novae meae collectionis Concilior. pag. 1322.

(19) Theodor. l. 5. cap. 9.

quum ait, sibi non licuisse per temporis angustias monere Episcopos suae communionis, παντας τους εν επαρχιαις κοινωνικους υπομνησθηναι. In Synodo Berytensi (20) Cyrillus Alexandrinus & Ibas Edessenus dicuntur fuisse invicem κοινωνικοι. Et in Actis Synodi ad Quercum (21), monachi quidam orthodoxi dicuntur fuisse κοινωνικοι της οικουμενης & της εκκλησιας. Occurrunt saepe Κοινωνικοι, quos Latine *Communicatores* reddunt, in epistolis Hormisdae, & alibi. His rationibus motus, ex coniectura quum locum illum emendassem, & κοινωνικους Episcopos canonicis substituissem, incidi in epistolam Nicolai I. qui hunc canonem laudat, & *Communicantes* vertit (22), ut nullus de emendatione dubitandi supersit locus: *Eos, qui seorsum a communicantibus nobis Episcopis collectas faciunt.*

VI. Vt autem redeam, unde discessi, quum schisma ortum habeat a contentione ob ecclesiasticam disciplinam, quando canones de disciplina lati franguntur, schismati praebetur occasio; immo vero in hoc animorum & sententiarum dissidio potest dici, aliquod schisma conflatum esse, cui deest sola secessio a communione externa, ad quam aditus fieret per importunas excommunicationes. Eleganter vero probatur, hoc saeculo usum locutionis illius invaluisse ex litteris Benedicti IX. ad Stephanum Arvernensem Episcopum, qui conquestus erat de absolutione a Papa Pontio Comiti Arvernensi indulta, licet ab Episcopo excommunicatione constrictus esset. Respondet, eam sibi ignotam fuisse: de qua si certior ab Episcopo factus fuisset, Pontium non solum repulisset, sed etiam Episcopi auctoritatem firmando, eum anathematis ictu repercussisset. *Profiteor quippe*, inquit (23), *omnibus consacerdotibus meis ubique terrarum adiutorem me & consolatorem potius esse, quam contradictorem. Absit enim schisma a me & a coëpiscopis meis. Itaque illam poenitentiam & absolutionem, quam tuo excommunicato ignoranter dederam, & ille fraudulenter accepit, irritam facio & cassam.* Schisma dicitur a Benedicto dissidium inter Papam & Episcopos, quum de corruptis canonibus iuste conqueruntur. Insignis est ad probationem huius significationis locus Concilii Anglicani, quod habitum est & dictatum a Legatis Hadriani I. Gregorio & Theophylacto anno DCCLXXXVII. Haec sunt verba sub finem capitis quarti (24). *Suademus, ut synodalia edicta universalium seu Conciliorum cum decretis Pontificum Romanorum saepius lectitentur, observentur, & iuxta eorum exemplar Ecclesiae status corrigatur, ut ne quid novi ab aliquibus introduci permittatur, ne sit schisma in Ecclesia Dei.* Eo sensu schismatis vocem usurpaverat Hincmarus de Drogone verba fa-

(20) In Act. X. Conc. Chalced.

(21) Apud Photium T. 59. in Libello Ioannis Diaconi c. 19. & in Libello Isaaci cap. 16.

(22) Nicol. I. ep. 8. ad Mich. Imp.

(23) Refertur epistola illa in Concilio Lemovicensi ann. 1031.

(24) Concil. Chalcedonense c. 4.

faciens (25), qui privilegio sibi contra regulas a Sergio Pontifice concesso abstinuit, *ne schisma in sanctam Ecclesiam introduceret*, id est, ne dissidium inter Episcopos Gallicanos & sedem Apostolicam foveret, rescriptum per obreptionem adversus canones elicitum urgendo. Hac significatione Ivo timebat (26), ne schisma inter regnum & sacerdotium oriretur ob divisionem episcopatus Noviomensis. Inde etiam est, quod opinionem eorum, qui investituras episcopatuum a laicis factas tuebantur, non quidem haereticam, sed *schismaticam* esse dicit, utpote decretis Conciliorum Romanorum contrariam (27).

VII. Illustrior autem evadet tota isthaec disceptatio de retinendis antiquis canonibus, si paullo accuratius inspiciamus, quis esset Ecclesiae Gallicanae sensus in caussa Paschalis Papae & Henrici Imperatoris ob contentionem investiturarum, quas Principibus ademerant Gregorius VII. & Urbanus II., pluribus Conciliorum definitionibus. Earum restitutionem per summam vim novo privilegio a Paschali II. extorserat Henricus Imperator. Quod privilegium Guido Archiepiscopus Viennensis & Apostolicae sedis Legatus in Concilio Viennensi e (*) Germanicis Episcopis composito damnavit anno MCXII. eiusque Concilii confirmationem a Paschali petivit, insolenti contestatione adiecta (28): *Si vero, quod minime credimus, aliam viam aggredi coeperitis, & nostras parvitatis assertiones praedictas roborare nolueritis, propitius sit nobis Deus, quia nos a vestra subiectione & obedientia repelletis.* Modestius se in hac quaestione gesserunt Gallicani Episcopi, ac praecipue Ivo canonici iuris callentissimus, qui Paschalem monendum putabat, *ut factum suum retractaret*: sin abnueret, temperandum quidem ab illo iudicando, sed sententiam evangelicam sequendam, quae servanda docet illa, quae dicerent Scribae & Pharisaei, qui super cathedram Moysi sedebant; sed

(25) Hincmar. epist. 6. cap. 30. edit. Mogunt.

(26) Ivo ep. 238.

(27) Idem ep. 233.

(*) Nescio profecto, unde Illustrissimus Archiepiscopus acceperit, hoc Concilium Viennense compositum fuisse ex Episcopis Germanicis. Nam & Vienna, tametsi tum esset sub ditione Imperatoris Germanici, est in Gallia, & in vita Ludovici Grossi pag. 291. in editione Duchesnii adnotatum est, celebre Concilium in Ecclesia Gallicana fuisse congregatum eiusdem Ludovici consilio & suffragio, & in eo Concilio Imperatorem tyrannum anathemate innodatum mucrone beati Petri fuisse perfossum. Quem locum esse intelligendum de Concilio Viennensi satis constat. Praeterea auctor Chronici Reicherspergensis pag. 109. de hac ipsa re agens ait: *Pro qua re universi Franciae Episcopi consilium inierant, quatenus excommunicarent ipsum Paschalem Papam tamquam Ecclesiae hostem & destructorem, nisi privilegium idem ipse, qui dedit, damnasset.* Quod sumtum est ex epistola synodi ad Papam Paschalem.

(28) Guido (qui postea Callistus II.) in Concilio Vienn. Chron. Malleac. ad an. 1112. *Viennae Concilium fuit, ubi contradictum est iusiurandum Apostolicum.*

sed ab eorum operibus abstinendum. *Vult enim haec sententia*, inquit (29), *praecepta praesidentium ad cathedram pertinentia obedienter impleri, etiamsi tales sint, quales erant Pharisaei, non eos factiosa conspiratione a suis sedibus removeri. Si vero ea praecipiant, quae sint contra doctrinam Evangelicam vel Apostolicam, ibi non esse eis obediendum, exemplo docemur Pauli Apostoli, qui Petro sibi praelato non recte incedenti ad veritatem Evangelii in faciem restitit, non tamen abiecit*. Itaque ad summum, secundum mentem Ivonis, parendum non est decretis, quae *ad cathedram* non pertinent, id est, quae *privilegio B. Petri* non nituntur, quae non fiunt *regulariter* & *secundum ministerium* Apostolicae sedis, ut verbis Hincmari & synodi Tricassinae utar. Communio autem Pontificis & eius obedientia non est repellenda, ut male placuit Concilio Viennensi habito a Guidone, eo praetextu, quod opinionem de investituris retinendis *haereticam* iudicaret; e contra Ivo *schismaticam* tantum censeret.

VIII. Eandem sententiam Ivo alibi sequitur, quum evocatus in Concilium a Ioanne Lugdunensi Archiepiscopo ad Paschalis factum illud discutiendum, loco indicto se sistere noluit, nec convenire *ad illa Concilia, in quibus non possumus*, inquit (30), *eas personas, contra quas agitur, condemnare vel iudicare, quia nec nostro, nec ullius hominis probantur subiacere iudicio*. Quibus verbis egregie confirmat, quod supra ostendi, constantem fuisse Gallicanae Ecclesiae sententiam, Papae personam nullius iudicio subiici, nisi a fide manifestissime aberraret (31). Hanc a Bonifacio Moguntino allatam olim exceptionem sequitur Ivo in hac epistola, his verbis: *Principales Ecclesiae claves nolumus sua potestate privare, quaecunque persona vices Petri habeat, nisi manifeste ab evangelica veritate discedat*. Enimvero licet honorificentissime de Pontificum dignitate & auctoritate senserit, tamen Ecclesiam Gallicanam commodis suis prospecturam docet synodorum provinciae decretis; quibus iuxta Augustinum, quod poterit, corriget, vel quod corrigere non poterit, salvo pacis vinculo excludet, vel quod salvo pacis vinculo excludere non poterit, aequitate improbabit, firmitate supportabit. Observandum vero, ex Ivonis sententia liberum fuisse, non solum universae Ecclesiae Gallicanae, sed singulis Metropolitanis, salva reverentia Ecclesiae Romanae, novum illud decretum pro investituris, superioribus aliquot Conciliis Romanis contrarium, reiicere. *Haec dicentes*, id est, asserentes, Pontificem non esse deponendum ob novum illud rescriptum, *non tollimus*, inquit, *quin possint quinque Metropolitani Episcopos secundum ius antiquum convocare, provincialem synodum salva reverentia Romanae*

(29) Ivo ep. 233. *Vide Baluzii Notas ad librum Agobardi de iure & privil. sacerdotii cap. 9.*

(30) Ivo ep. 263.

(31) *Vide supra lib. 1. cap. 11.*

manae Ecclesiae celebrare. Et mox : *His catholicorum patrum terminis contenti, quae possumus secundum decreta patrum, salvo vinculo pacis corrigere volumus! Quae autem corrigere non possumus, usque ad messem, si necesse sit, Domino docente, tolerare decrevimus*. Deinde Paschalem excusat, si necessitate cogente, ad vitandam populi stragem, prudenter rigorem decreti remisit.

[*Eiusdem argumenti exstat epistola Hildeberti Cenomanensis in tomo IV. Spicilegii Dacheriani, quam nos olim dabimus emendatiorem in nova, quam paramus, editione epistolarum ac reliquarum lucubrationum illius Episcopi*.] Stephanus Baluzius.

CAPUT IX.

De progressu libertatis Gallicanae in saeculo decimo tertio contra rescripta & reservationes Pontificis, & continuata conservatione canonum antiquorum.

SYNOPSIS.

I. Initio saeculi decimi tertii Ecclesia Gallicana tuebatur libertates suas solo dissensu. Conventus Bituricensis contradixit mandatis Romani Cardinalis de collatione duarum praebendarum in unaquaque Ecclesia. Ea de caussa Legatus abstinuit ab exsecutione mandati.

II. Eodem saeculo Lincolniensis Episcopus his collationibus non consensit. Eius rationes; & contradictio aliena a contumacia. Clausula, Non obstante, *tunc invalescere coepit.*

III. Non admissis quoque rescriptis illis, Galli iura sua tuebantur. Olim clerici a Pontificibus commendati. Deinde adiunctae sunt minae excommunicationum. Initium huius coactionis circa tempus Lucii III.

IV. Episcopi Gallicani in his angustiis patrocinium regium implorarunt. Tuitionis regiae pro custodia canonum nondum erat deleta memoria in tertia dynastia, ut probatur ex Ivone. Eam tuitionem a B. Ludovico expoposcit Ecclesia Gallicana ad conservanda iura collationum & iurisdictionum adversus novitates. Cui rei Ludovicus prospexit suo edicto.

V. Inde est, quod Philippus IV. monuit Clementem, ne ministerium Episcoporum impediret in caussa Templariorum. Se salvo sacramento suo id tolerare non posse.

VI. Quod explicandum est de sacramento praestito tempore inaugurationis regiae. Eius antiqua formula, qua promittitur conservatio privilegii canonici, a Philippo. Quae ducta videtur a formula concepta ab Hincmaro. Ea dicta est olim perdonatio, *non sacramentum. Imperatores CP. spondebant fidei & canonum custodiam.*

VII. Iure collationum & electionum sublato per reservationes & gratias exspectativas, regium auxilium imploratur ab Ecclesia Gallicana ad eorum restitutionem, Carolus VI. ius antiquum adversus novitates edictis suis ea in parte restituit, & magistratibus suis exsecutionem commisit.

VIII. Decreta Basileensia confirmata lege regia; cuius exsecutio mandata iudicibus regiis, qui contumaces plecterent. Comitia regni praesidium libertatum Ecclesiae Gallicanae a solo Rege exspectandum fatentur anno millesimo quadringentesimo nonagesimo tertio. Reges prospexisse canonum restitutioni,

ni, lege generali & injuncta magistratibus exsequendi cura. Quod probatur edictis B. Ludovici & Caroli VI. & VII.

IX. Aliquando Reges ex officio novitates adversus mores receptos repellebant, si ex iis detrimentum regni sequeretur. Id factum a Carolo VII. lege data, quae extraneos a beneficiis removebat. Renuente Papa his incommodis consulere, imperio suo id egit. Nullum privilegium Apostolicae sedis ea de re praecesserat.

X. Lex ista videtur contraria constitutioni Innocentii III. quae admittit ad beneficia undecumque natos. Innocentii constitutio aequa est in sua specie. [illegible] Episcopi eligendi e clericis cujusque [illegible] Carolus [illegible] a regno [illegible]. Quae regulae deductae ex illa constitutione.

I. PErstabat adhuc idem usus in Gallia ann. MCCXXVI. per solum dissensum Regis, Episcoporum, & Procerum libertates suas tuente Ecclesia Gallicana. Quum enim Romanus Cardinalis Concilium illius Ecclesiae Biturigibus coegisset, ut Albigensium & Comitis Tolosani negotiis prospiceretur, re illa confecta, de reservatione duarum praebendarum in unaquaque Ecclesia vel monasterio arbitrio summi Pontificis Romanis clericis conferendarum cum Episcopis & Abbatibus agere voluit. Sed procuratores Capitulorum (quibus abeundi copiam Legatus fecerat, quasi Concilio soluto, ne intercessionibus suis omnia turbarent) cum eo graviter expostularunt, quod mandatum Papae in Concilio non exposuisset ipsis praesentibus, quorum maxime intererat. Legatum rogant, ut ab ea re persequenda temperet, quae absque gravi scandalo & omnium offensione effectui tradi non posset, & cui renitantur non solum Episcopi, sed etiam Rex ipse & proceres regni; aliam esse rationem Galliarum & longe diversam a ceteris regnis: in illis enim mandatis Papae decretam fuisse praebendarum reservationem, sed in Gallicana Ecclesia rem istam adeo insolitam totius regni consensu indigere. Retulit Matthaeus Paris Procuratorum suggestionem his verbis (1). *Unde rogamus in Domino, ne istud scandalum oriatur per vos in Ecclesia Gallicana, scientes, quod sine maximo scandalo & inaestimabili damno non posset hoc ad effectum perduci. Quin esto, quod aliquis assentiret, nullus esset ejus consensus in rebus, quae omnes tangunt, quum fere omnes majores, & generaliter omnes subditi, necnon & ipse Rex, & omnes Principes, parati sint contradicere & resistere usque ad capitis expositionem & omnis honoris privationem; praesertim, quum videatur imminere propter hoc scandalum subversio regni & Ecclesiae generalis. Ratio autem nostri timoris est, quod quum ceteris regnis non habuistis rationem, & quibusdam Episcopis praecepistis & Abbatibus, ut, quum praebendae vacaverint, ad opus Domini Papae reservent.* Litteris Pontificis palam lectis, quibus duarum praebendarum collatio retinebatur, Legatus,

pra-

(1) Matthaeus Paris in Henrico III. pag. 317. 318.

praeceptis exhaustis, persuadere conatus est Concilio, ut consensum huic mandato praeberet. Sed quum nihil obtinere posset, immo vero procuratores Capitulorum sapienter monerent, cavendam esse generalem secessionem, si universa Ecclesia premeretur (2); subiunxit Legatus, *super haec, quidquid praecepit, tali conditione licet tacita intellexisse, si imperium & alia regna consentirent. Adiunxit, se nihil amplius super haec attentaturum, donec per regna alia Praelati consenserint; quod credidit provenire non posse.* Unde patet, in re nova constituenda per Gallias consensum Regis, Episcoporum, & procerum exquisitum fuisse a Legato, eumque a rescripto exsequendo abstinuisse ob clericorum totiusque regni dissensum, & ob scandali imminentis & secessionis periculum.

II. Eodem animo tuendae libertatis canonicae ferebatur Robertus Lincolniensis Episcopus in Anglia, vir singulari pietate conspicuus: qui, non exspectato synodali decreto, sibi liberum putavit, praecepto cuidam Innocentii IV. de conferenda praebenda in sua Ecclesia reniti, quia iuri recepto contrarium erat. *Noverit*, inquit (3), *discretio vestra, quod mandatis Apostolicis affectione filiali devote & reverenter obedio; his quoque, quae mandatis Apostolicis adversantur, paternum zelans honorem, adversor & obsto. Ad utrumque enim teneor ex divino mandato.* Infra: *Propter hoc his, quae in praedicta littera continentur unice, filialiter & obedienter non obedio, contradico, rebello.* Mox: *Breviter autem recolligens dico, Apostolicae sedis sanctitas non potest, nisi quae in aedificationem sunt, & non in destructionem. Hae autem, quas vocant, provisiones non sunt in aedificationem, sed in manifestissimam destructionem. Non igitur eas potest beata sedes Apostolica acceptare; quia caro & sanguis, quae regnum Dei non possidebunt, eas revelavit, & non pater Domini nostri Iesu Christi, qui est in caelis.* Nec omittendum est, clausulam illam solemnem, quae in omnibus rescriptis hodie inseritur, *non obstante* constitutione hac vel illa, iam tum usurpari coepisse; quod aegre ferebat Robertus Lincolniensis, eo quod in statuentibus inconstantiam designaret, quum tamen leges constantia quadam & perpetuitate vigere debeant, nisi necessitate cogente aliquando remittendae sint. *De illius litterae*, inquit (4), *& ei consimilium longe lateque dispersarum superaccumulato Non obstante, nec ex legis naturalis observandae necessitate inducto, scatet cataclysmus inconstantiae.* Si quis immodestae cuidam petulantiae verba Roberti adscribenda putet, is ante omnia Theodorici Regis Italiae sen-

(2) *Domine, moveat vos zelus universalis Ecclesiae & sanctae sedis Romanae; quia si omnium esset universalis oppressio, posset timeri, ne immineret generalis discessio; quod Deus avertat.*

(3) Matthaeus Paris in Henrico III. ad ann. 1253.

(4) Vide Matth. Paris. p. 871. 875.

sententiam perpendat apud Cassiodorum (5): *Pro aequitate servanda & nobis patimur contradici*. Et eodem sensu Regis Athalarici (6): *Rarum confidentiae genus est interdum resistere contra vota Principis.*

III. Gallis etiam nostris ea mens erat, ut non admissis Romanae curiae rescriptis, quae collatoribus iura per canones quaesita auferebant, se ab iis novitatibus expedirent. Sed tandem Romanis Pontificibus aequum visum est, ut suae commendationis ratio haberetur. Commendationem vocavi, quia olim Episcopis clericos aliquando sedes Apostolica commendabat tantum, ut concesso Diaconi & Presbyteri gradu, eorum inopiam sublevarent; exemplo Gregorii Magni, qui Syracusano & Fanensi Episcopis duos clericos commendavit (7). Sed posteri commendationes & preces in praecepta verterunt; & praeceptis, quae, ut vidimus, a collatoribus repudiabantur, exsecutores adiunxerunt, qui Episcopos ad collationem cogerent, ut recte explicuit Duarenus (8). Coactionis illius initia referri possunt ad tempora Lucii III., ad quam invitatus fuit a Stephano Tornacensi (9), cuius haec sunt verba de Herveo clerico commendato Canonicis S. Aniani Aurelianensis: *Scripsit pro eo felicis recordationis pater Alexander (III) Decano & Canonicis sancti Aniani Aurelianensis. Scripsistis & vos primo & secundo. Sed neque preces neque praeceptum vestrum, quamvis tres praebendae vacarent, voluerunt audire. Absit, Pater, ut inanes sint preces vestrae, contemtibilis auctoritas, elusorium praeceptum; & nunc demum tanta, si placet, virtute intonet super eos maiestas vestra, ut, qui blanditiis iuvari non potuerunt, imperio discant vinci.*

IV. Quum ergo collationes beneficiorum, immo & episcopatuum & monasteriorum, ad se traherent Romani Pontifices, rescindentes, si quid contra eorum rescripta ageretur, additis excommunicationibus in contumaces, nihil reliqui erat penes Episcopos Gallicanos, quin adeo severis praeceptis parerent & collationum iure caderent. Quare ad remedium extraordinarium confugerunt, scilicet ad tuitionis regiae praesidium, pietate Regis Ludovici IX. interpellata, qui his morbis edicto suo consuluit. Nondum enim obliterata erat in Gallia, pro custodia canonum, Regum nostrorum auctoritas: quam ab Ivone commendatam sciebant anno MXCVI. (10). Consultus enim a Philippo Rege quid agendum esset, si post habita eo anno duo Concilia ab Vrbano II. Nemausi & apud Clarummontem, Hugo Legatus Apostolicae sedis ad tertium Episcopos invitaret, (quod alienum erat a canonibus, qui duas synodos tantum celebrandas praescribunt) respondet Ivo (11), se nihil resciviste de consilio Legati. *Quod tamen si faceret,*

(5) Cassiodorus l. 3. Variar. 5.
(6) Idem l. 8. Var. 9.
(7) Greg. l. 3. ep. 14. l. 5. ep. 47.
(8) Franc. Duarenus lib. 5. de sacr. Eccles. minist. cap. 8.
(9) Stephanus Tornac. epist. 109.
(10) *Vide lib. 6. c. 31. §. 7.*
(11) Ivo ep. 50.

ceret, non esset haec Apostolica institutio vel ecclesiastica consuetudo. Quod si quis eos, (id est Episcopos) *ultra terminos a patribus constitutos angariare voluerit, vos habito cum eis communi consilio iniustis oppressionibus pro persona vestra resistite; sic, ut quae Dei sunt Deo reddant, & quae Caesaris sunt Caesari reddere non omittant.* Quare potestatis huius memores Episcopi Gallicani subsidium a Ludovico Rege exposcunt: qui edicto suo, ita enim vocat, omnia iura canonica de beneficiorum provisionibus decreta, quae tunc primum convellebantur, in integrum restituit, electiones, collationes & ceteras dispositiones secundum iuris communis & Conciliorum definitionem fieri iussit, & Romanae Curiae exactiones inhibuit. Huic gloriosissimo Regi prima debetur libertatis Ecclesiae Gallicanae *restitutio*, quam suo edicto post mutatam disciplinam in beneficiorum collationibus anno MCCLXVIII. procuravit: quo uno capite contentiones inter Episcopos & Romanam curiam tunc fere continebantur(12). *Statuimus & ordinamus, ut Praelati regni nostri, Patronique, beneficiorum collatores, ius suum plenarium habeant, & unicuique sua iurisdictio servetur. Insuper Ecclesiae cathedrales & aliae regni nostri liberas electiones habeant, & earum effectum integraliter prosequantur; promotionesque, collationes, provisiones & dispositiones praelaturarum, dignitatum & aliorum quorumcumque beneficiorum ecclesiasticorum regni nostri secundum ordinationem & dispositionem iuris communis, sacrorum Ecclesiae Dei Conciliorum, atque institutorum sanctorum patrum fieri volumus & ordinamus.*

V. Conscius erat suae potestatis Philippus IV. Rex Francorum, quando Clementem V. Pontificem sibi coniunctissimum serio monebat, ut quae in Templariorum negotio agenda erant, Episcopis permitteret, nec forte demandaret aliis: quia hoc in gravem iniuriam Episcoporum vergeret, a quibus ministerium ipsis a Deo creditum sine iusta caussa non debet auferri: ac praeterea docet, sibi liberum non esse, ut ea aequo animo ferre possit, quum sacramenti religione teneatur ad tuitionem iurium episcopalium. Hic primus, ut opinor, iusiurandum praetendit ei officio probando, quod ceteri Reges ad ministerium sibi a Deo commissum referebant. Eius exemplo sequuti deinde Principes Carolus VI. & VII. sacramenti sui religiosam observationem edictis suis de restauranda disciplina ecclesiastica latis inseruerunt. Haec sunt manuscripti codicis verba de Philippo VI. (13). *Gravis, quod absit, fieret iniuria, si sine iusta caussa ministerium a Deo sibi traditum & defensionis fidei meritum auferretur ab eisdem* (Episcopis); *nec Praelati talem iniuriam meruerunt, nec Rex salvo suo iuramento posset hoc tolerare; essetque peccatum gravissimum spernere eos,*

(12) Pragmatica B. Ludovici anno 1268.

(13) In Notis ad N. II. c. 12. tom. 2. Libert. Eccles. Gall.

eos, quos Deus misit. Qui vos enim spernit, me spernit, ait Dominus. Quis ergo sacrilegus vobis, Pater sancte, praesumet consulere, quod vos eos spernatis, immo potius Iesum Christum mittentem?

VI. Sane non absurda est huius sacramenti mentio; quod ea mente iisque verbis olim ita conceptum fuit, ut Reges, tempore inaugurationis suae, custodiam canonum subditis suis promitterent. Quod eo pertinebat, ut sponderent, nec a se violandos canones, nec ab aliis. Exstat illius sacramenti antiqua formula, quod Philippus I. patre Henrico Rege superstite ex illius auctoritate praestitit anno MLIX. *Ego Philippus Deo propitiante mox futurus Rex Francorum in die ordinationis meae promitto coram Deo & sanctis eius, quod unicuique de vobis commissis (legendum, de vobis & Ecclesiis vobis commissis) canonicum privilegium, & debitam legem atque iustitiam conservabo, & defensionem, quantum potero, adiuvante Domino exhibebo, sicut Rex in suo regno unicuique Episcopo & Ecclesiae sibi commissae per rectum exhibere debet, populo quoque nobis credito dispensationem legum in suo iure consistentem nostra auctoritate concessurum.* Huius formulae potiora verba transcripta sunt ex ea, quam Hincmarus Remensis Archiepiscopus a se conceptam Ludovico Balbo Caroli Calvi filio porrexerat, quum regnum Compendii suscepturus ungeretur anno DCCCLXXXVII. (14). Sponsio autem illa Ludovici excerpta est a Capitulis, quae Carolus Calvus eodem anno apud Carisiacum statuerat (15). Quam quidem promissionem non sacramentum vocant proceres Gallicani, sed perdonationem: *Est perdonatio, quam dominatio vestra nobis fidelibus vestris perdonavit & subscripsit.* Vnde Ludovicus Balbus eodem verbo utitur in sponsione sua: *Promitto & perdono vobis*, id est, concedo & indulgeo (16). Ante illa tempora sponsio quidem a Regibus inaugurandis concipiebatur, sed aliis verborum solemnibus, quamvis eadem significatione; ut patet ex repromissione, quam Carolus Calvus praestitit, quum in urbe Metensi Lotharii regnum adipisceretur anno DCCCLXIX. (17). *Sciatis me unicuique in suo ordine secundum sibi competentes leges tam ecclesiasticas quam mundanas legem & iustitiam conservare.* Quod etiam repetitum est in secundo capite conventus apud Carisiacum habiti. In eamdem sententiam Reges Galliarum se deinceps usque ad haec nostra tempora iureiurando adstrinxerunt, etsi formulis diversis. More non absimili Constantinopolitani Imperatores, iam ab ipsis Anastasii temporibus, scripto, *βαρυ βασιλικῃ* pollicebantur Patriarchae fidei catholicae & canonum observationem, an-

(14) In Capitulis Ludovici II. tit. I.

(15) Capitula Caroli Calvi apud Carisiacum tit. XLIII. cap. IV.

(16) *Vide etiam Capitula Karlomanni & Odonis, edita in appendice ad Lupum Ferrar. tit. VI. & VII.*

(17) Capitula Caroli Calvi tit. XXXV. post caput III.

antequam imperii infignibus induti & unguento delibuti effent, ut teftantur Evagrius, Nicetas (18) & Codinus Curopalates.

VII. Licet autem edicto beati Ludovici profpectum effet nafcenti morbo, quo iura collationum laborabant, paullatim tamen auctoritate fummorum Pontificum effectum eft, ut omnium beneficiorum, immo & epifcopatuum collationes ad fe traxerint, quin etiam ad vacatura per gratias exfpectativas, contra Concilii Lateranenfis praefcripta, ius dederint (19). His refervationibus & gratiis aliifque fimilibus machinationibus in perniciem canonum inductis Ecclefia Gallicana Parifiis congregata remedium parans electiones, collationes & praefentationes fecundum conftituta generalium Conciliorum, nulla habita refervationum & gratiarum ratione, fieri decrevit. Sed quia impar erat Romanae curiae auctoritati, tuitionem regiam adhiberi procuravit (20). Rex itaque Carolus VI. Ecclefiae Gallicanae & Procuratoris regii petitionem, tractatu habito cum Confilio fuo, fynodorum decretis conformem effe animadvertens, clerum Galliae ad fuam libertatem antiquam & iuris difpofitionem, *quoad praedicta*, reducendum effe cenfuit, &, quantum in fe effet, reduxit, eumque in pofterum in eadem libertate confervari voluit, atque edicti exfecutionem Curiis Parlamenti ceterifque magiftratibus commifit anno millefimo quadringentefimo fexto. Obfervandum autem eft, fummopere edictum illud ita conceptum, ut *ad tempus* locum haberet, donec Concilii generalis decreto his rebus confultum effet. Sed poftquam Concilium Conftantienfe fpem Gallicanae Ecclefiae hac in parte deftituit, idem Rex Carolus, coacto in concilium graviffimorum ex utroque ordine hominum confeffu, conftitutionis anno MCCCCVI. latae exfecutionem peremtorie decrevit anno MCDXVII. quam deinde edicto lato anno fequenti confirmavit, refciffa Concilii generalis exfpectatione (21): *Voluimus, ac prout alias ordinavimus, volumufque, & ordinamus, Ecclefias perfonafque ecclefiafticas eorumdem regni ac Delphinatus noftrorum ad fuas antiquas franchifias & libertates in perpetuum reducendo, quod Ecclefiis noftrorum regni & Delphinatus cathedralibus & collegiatis & earum beneficiis electivis faecularibus & regularibus per electiones, & non electivis per praefentationes, collationes, & inftitutiones ordinariorum, quibus de iure communi feu confuetudine pertinet, fecundum antiqua iura communia Conciliaque generalia, de perfonis idoneis provideatur; ceffantibus & reiectis omnino ac non obftantibus quibufcumque & quorumcumque refervationibus generalibus vel fpecialibus, ac prohibitionibus, exfpectationibus, aut gratiis etiam cum decreti appofitione factis aut faciendis, conceffis feu concedendis.* Praecipit deinde Curiis Parlamenti, & ceteris iudicibus, ut exfecutioni

(18) Evagr. lib. 3. Nicetas in Alexio.
(19) *Vide lib. VI. cap. IX.*
(20) N. 14. c. 22. t. 2. Lib.
(21) C. 22. N. 16. tit. 2. Lib.

ni huius constitutionis diligentissime incumbant, & contumaces, cuiuscumque gradus & ordinis fuerint, graviter plectant, ut infracti edicti regii reos.

VIII. Tandem quum rebus ita ferentibus Basileae multa decreta essent, quae labantem disciplinam restaurarent, synodus generalis Ecclesiae Gallicanae eorum exsecutioni, paucis demtis, consensit quidem, sed Pragmatica sanctione Caroli VII. confirmari curavit, qui constitutis Basileensibus & decretis Concilii Gallicani, vim & robur legis publicae addidit, & inter ceteras constitutiones regias recenseri iussit, plenamque exsecutionem Curiis Parlamenti reliquisque magistratibus delegavit. Qua in re Principibus nostris cum Iustiniano & aliis Imperatoribus Romanis convenit, qui Praefectis praetorio & Praesidibus provinciarum legum de disciplina ecclesiastica latarum exsecutionem commiserant; ut apud nos demandata est Curiis Parlamenti, & Seneschallis, seu Baillivis. Itaque si quis rescripto a Romana curia elicito tentaret aliquid contra constitutionum regiarum tenorem, conquerente Procuratore regio, iudicum prohibitionibus & multis indictis compescebatur (22). Unde Ioannes Dauvet in suo libello appellatorio Curiam Parisiensem pro Ecclesiarum iuribus tuendis & defendendis necessariam esse recte dicebat anno millesimo quadringentesimo sexagesimo. Ea autem regiorum magistratuum interpellatio in his negotiis locum habuit, donec Ludovicus XI. liberam Pontifici potestatem in administratione rerum ecclesiasticarum huius regni permisit. Cui novo Ludovici edicto intercessit Procurator regius; sed Regis imperio, quum omnia a Pontificis nutu penderent, Episcopi Gallicani a collationibus & electionum iure tunc pene deiecti sunt. Itaque hac sola tuitionis regiae auctoritate libertates Ecclesiae Gallicanae restaurari posse profitebantur plena comitia regni (23) anno MCCCCXXCIII, nihilque Episcopis aut Patronis superesse, quo se tutos a rescriptis & censuris Romanae curiae praestarent, quam regii praesidii opem. Quare supplici petitione Carolum VIII. rogant (24), ut Pragmaticae sanctionis usum restitui a Pontifice impetret ea lege, ut, si quo Pragmaticae articulo Romana sedes offendatur, id totum a futuri Concilii definitione pendeat. Restitutus est a Ludovico XII. qui fuerat aliquot annis interruptus Pragmaticae sanctionis usus; donec tandem pactis initis inter sedem Apostolicam & Franciscum Regem, quae Concordata vocantur, libertates Ecclesiae Gallicanae & potestas regia ad tuendos canones pleno iure sancita sunt; qua de re inferius. Praeter eum agendi modum, quo regium auxilium implorabatur, solemne etiam erat hoc saeculo a Pontificis decretis futurum Concilium provocare; de quo remedio appellationis dicetur capite XVII. huius libri.

Ex

(22) Preuves des Libertez pag. 507.

(23) Comitia Turonensia.

(24) Preuves des Libertez pag. 483.

Ex iis, quae dixi, colligere licet, Episcopos & Clericos in angustiis constitutos tuitionem, patrocinium & subsidium Regum implorasse, ut eos a Romanae curiae novis rescriptis tuerentur; Principes vero duplex remedium adhibuisse, tum generali lege lata, quae canonum exsecutionem restitueret, quemadmodum B. Ludovicus & Carolus VI. & VII. se uterque gesserunt, tum etiam iniuncta magistratibus cura, ut in singulis negotiis exsecutionem illam impedirent (25). His enim verbis sanctionem suam concludit B. Ludovicus: *Vniversis iustitiariis, officiariis & subditis nostris, ac loca tenentibus praesentibus & futuris, & eorum cuilibet, prout ad eum pertinuerit, districte praecipiendo mandamus, quatenus omnia & singula praedicta diligenter & attente servent, teneant & custodiant, atque servari, teneri & custodiri inviolabiliter faciant; nec aliquid in contrarium quovis modo faciant vel attentent, seu fieri vel attentari permittant, transgressores aut contra facientes iuxta casus exigentiam tali poena plectendo, quod ceteris deinceps cedat in exemplum.* Eadem est sententia edictorum Caroli VI. & VII. quae tamen id eximium habent, quod iure patrocinii & per modum defensionis hoc a Regibus nostris fieri docent, non autem per modum iurisdictionis, quae in Romanae curiae rescripta exerceatur.

IX. Non omittendum est, Reges nostros aliquando, etsi nullis precibus Ecclesiae Gallicanae interpellati essent, novitates a Romana curia adversus antiquos mores introductas legibus suis & magistratuum exsecutione repulisse, ob detrimentum, quod inde regni tranquillitati inferri poterat. Exemplum sumendum est e constitutione Caroli VII. qua prohibetur, ne alienigenae, seu a regno extranei, ad beneficia in Galliis promoveantur. Ea tempestate, id est, anno MCCCCXXXI. (qui Pragmaticam sanctionem antecedit) episcopatus & cetera beneficia a Pontificibus Romanis conferebantur passim hominibus, non solum ignotis & a regno extraneis, sed etiam hostium Gallici nominis studiosis; unde & Regis arcana hostibus pandebantur saepissime, divini ministerii infrequentia & pecuniarum transvectiones, multaque alia incommoda sequebantur; praecipueque Gallorum offensio, qui praemia virtutis & scientiae ab exteris invadi aequo animo ferre non poterant. Ob eas caussas a decessoribus suis constitutum fuisse refert Carolus (26), ne beneficia aliis, quam Gallicae reipublicae civibus conferrentur. Quod Carolus VI. coacto utriusque ordinis procerum consilio, nova constitutione iterum decrevit; quam Concilio Constantiensi & Mar-

(25) In Pragmatica Caroli VII. *Personas ecclesiasticas & saeculares in omnibus & singulis superius expressis ab omni turbatione, violentia, impressione, molestatione, vexatione, damno, impedimento & disturbio tueantur, protegant pariter & defendant.*

(26) Exstat constitutio Caroli VII. t. 2. libert. Eccles. Gall. c. 30. n. 1.

Martino Papae edidit, ut ipsi Regis desiderio se hac in parte accommodarent. Carolus VII. post obitum patris idem edictum renovavit, & a Martino V. eiusque successore suppliciter multoties contendit, ut eius edicti rationem haberet. Quod quum illi insuper habuissent, perniciem, quae regno ex eo capite inferebatur, amoliendam ratus, totum istud negotium ad suam auctoritatem revocavit; iussitque edicto perpetuo, ne in posterum ulla beneficia alienigenis conferrentur; vetuit Ecclesiarum Praelatis, ne quem extraneum a regno ad ea obtinenda admitterent in vim Bullarum, quae illis essent indultae, aut alio quovis modo; praecepitque magistratibus, ut *Bullarum retentione*, bonorum capione, & multis inflictis adversus contumaces insurgerent. Nullum privilegium sibi suisve decessoribus eam ob rem concessum Carolus allegat; quin potius de Pontificum contradictione conqueritur. Quare observatio glossatoris Pragmaticae sanctionis, quae sola fama apud illum constabat, est sublestae fidei. *Ut ferunt*, inquit, *Rex Franciae habet privilegium, quod exterus & alienigena non potest beneficiari in suo regno sine eius permissione.*

X. Statim alicui videbitur haec constitutio ius canonicum evertere, non autem asserere, & patrocinio regio, quod canonibus & decretis Romanorum Pontificum debetur, esse contraria. Etenim Innocentius III. exagitata asperioribus verbis (27) & damnata Thomae Mauroceni Veneti Patriarchae CP. promissione sacramento firmata, qua Venetis popularibus suis post expugnatam Constantinopolim caverat, se nulli praebendas sanctae Sophiae collaturum, nisi Venetis, qui Patriarcham suae gentis in futurum eligerent, (28) praecipit, *ut viros litteratos & alias idoneos, undecumque originem duxerint in illa Ecclesia instituat.* Sed constitutio Innocentii magna aequitate nititur in sua specie. Quum enim a Francis, licet ope Venetorum, urbs regia capta fuisset; pacis publicae intererat, ne ad Veneti tractus angustias, exclusis Francis aliisque Latinae communionis hominibus, qui ad tuendum imperium undecumque ad urbem accedere possent, beneficiorum illustrium & ipsius patriarchatus spes omnino redigeretur. Ceterum antiquo iure e clericis uniuscuiusque civitatis Episcopus erat ordinandus, ut docet Caelestinus Papa (29): *Tunc alter de altera eligatur Ecclesia, si de civitatis ipsius clericis, cui est Episcopus ordinandus, nullus dignus, quod evenire non credimus, potuerit inveniri. Primum enim illi reprobandi sunt, ut aliqui de alienis Ecclesiis merito praeferantur.* Cui Caelestini decreto assenserunt olim Gallicani Episcopi; & eius sententiam retulerunt Reges in Capitularia, qui *e propria dioecesi secundum statuta* ca-

(27) Innoc. in c. *Ad decorem.* De institut. Idem Innoc. l. 13. Reg. epist. 12. cum Notis Bosqueti ad eumdem locum.

(28) *Vide Odor. Raynald. ad an.* 1209. §. 2.

(29) C. *Nullus* 62. d. apud Gratian.

canonum Episcopum eligendum esse docent (30). Quod ab Imperatoribus quoque Romanis olim constitutum fuerat, de quibuscunque clericis ad capitationis onera peraequanda (31). Regula ista quum ab aliquot annis, post electiones abolitas, Romanae curiae rescriptis infracta esset, obtrusis Episcopis & clericis, non solum ex aliena civitate, sed etiam ex alio regno, non omnino constitutione regia antiquorum canonum vigor assertus est, sed ad usum praesentem accommodatis rationibus prudenter temperatus; ut saltem, qui episcopatibus vel aliis beneficiis sunt admovendi, e regno petantur, si minus, licet eos ex unaquaque civitate petere. Sed de hac re copiose dicemus alibi: cuius tamen mentionem hic iniecimus, ut constaret de duabus regulis. Prima est, Reges ex officio invalescentibus malis & scandalis sedulo prospexisse, interpellata prius Apostolicae sedis auctoritate. Secunda est, Principes muneri suo satisfecisse, quum partem aliquam antiquae disciplinae, etsi non *integram*, in usum restituerunt, quatenus ad salutem regni illis necessaria esse videbatur.

CAPUT X.

De protectione regia adversus iniquas vexationes Episcoporum & scandala publica.

SYNOPSIS.

I. Qua ratione prospiceretur iis, qui se ab Episcopis vexatos querebantur in negotiis ecclesiasticis adversus mores receptos. Rescripto regio requirebantur Episcopi, ut a vexatione cessarent, vel se iudicio sisterent, bonorum capione indicta. Formula rescripti antiqua a regestis curiae Parisiensis.

II. Explicatio illius rescripti. Caussa decimarum recensetur inter spiritualia. Si tamen insolitae decimae peterentur, Reges exactionem prohibuerunt; & excommunicationes, si quae ob eam rem latae essent, revocari iusserunt.

III. Consuetudine tolli possunt decimae personales, & praedialium quota praescribi. Quin etiam induci, ut e certo genere fructuum nulla solvatur decima. Quare constitutio, quae eam exactionem prohibet, est iusta, e Covarruvia: qui tamen non docet, qua ratione Principes ea de re statuere potuerint.

IV. Ob scandalum, quod inde oriebatur, Philippus auctoritatem suam huic negotio interposuit, ut patet e verbis rescripti. E nova decimarum exactione scandala nasci fatentur Canonistae.

V. Ad Regum officium pertinet, scandala e rebus ecclesiasticis amovere, e Leone, & ex Anastasio, & e Leonis Senonensis epistola ad Childebertum, quod fit iure tuitionis.

VI. Rescriptis Cancellariae Reges tuebantur olim libertates Ecclesiae Gallicanae, ut docet locus petitus e Comitiis Turonensibus anni 1483.

VII. Privilegia quoque sibi a Romanis Pon-

(30) *Sacrorum.* d. 63. e libro 1. Capitul.

(31) C. *In Ecclesiis.* C. de sacros. Eccl. *Clerici non ex alia possessione, vel vico, sed ex eo, ubi Ecclesiam esse constiterit, ordinentur.*

Pontificibus concessa mulctis adversus Episcopos indictis & bonorum capione tuebantur, ex constitutione anni 1367.

VIII. Severiores poenas imponebant Iustiniani leges Episcopis contumacibus adversus disciplinam.

I. INspiciendum nunc est, qua ratione sibi consulerent, qui se a Galliarum Episcopis adversus consuetudines receptas, & decreta Pontificum vexari in rebus ecclesiasticis contenderent. Exposita per libellum facti specie, rescriptum Principis actori concedebatur; quo monebantur Episcopi, ut ab ea vexatione abstinerent, aut, si aliquo iure se fultos putarent, ad diem rescripto condictam se in curia Regis sisterent caussam suam dicturi, suspensa interim sententiae exsecutione; alioqui, pignoribus captis, ad parendum cogerentur per regios ministros. Quod probatur illustri in eam rem exemplo, petito e veteribus curiae Parisiensis regestis, quod hic inserendum putavi: ubi rescripto ad Baillivum seu Seneschallum Santonensem dato inseritur rescriptum ad Episcopum Santonensem. *Philippus Dei gratia Francorum Rex Baillivo Santonensi. Episcopo Santonensi litteras nostras mittimus in haec verba: PHILIPPVS Dei gratia Francorum Rex dilecto in Christo Episcopo Santonensi salutem. Frequens ad nos perduxit relatio gravibus onusta querelis, quod vos seu gentes vestrae vel officiales vestri, vobis ratum habentibus, contra consuetudinem diutius observatam decimam exigitis de rebus, de quibus praestari non consuevit, navumque modum decimandi inducitis in grave scandalum provinciae, & quando populus vobis subditus vobis non obedit, per excommunicationem Consulum & similium rectorum dictorum locorum, etiam populum ipsum gravatis, quinimmo etiam villas & loca praedicta in nostro dominio exsistentia supposuistis ecclesiastico interdicto contra privilegia nostra. Nos igitur his scandalis obviare volentes, vos attente requirimus, quatenus a praedictis cessetis, & attentata in praeiudicium & scandalum publicum & contra statum antiquum regni nostri revocetis, & revocare faciatis. Et si in praedictis ius aliquod putetis vos habere, vobis offerimus per praesentes, quod certa die coram nobis veniatis Parisiis; & nos cum nostri deliberatione Consilii providebimus super his, prout servata pace & salute Ecclesiae & patriae faciendum fuerit, & ad nos pertinebit. Alioquin deesse non poterit, quo minus ad vitanda haec scandala & pericula, quae inde possunt exsurgere, provideamus de remedio opportuno. Et quid inde facere volueritis Seneschallo nostro Santonensi, per quem praesentes litteras vobis praesentari volumus, respondeatis, ut iuxta responsionem vestram circa talia possit rationabiliter provideri. Datum Parisiis die septima Febr. 1312. Mandamus vobis, quatenus dictas litteras eidem praesentetis. Et si ipse contenta in eisdem litteris facere recusaverit, aut plus debito distulerit, bona ipsius temporalia tamdiu ad manum nostram teneatis,* do-

donec ipse praemissa adimpleverit. Actum Parisiis die 7. Februarii anno 1312.

II. Vt autem huius rescripti vis, quantum ad quaestionem istam illustrandam pertinet, penitius intelligatur, sciendum est, ius percipiendi decimas inter res spirituales ab omnibus recenseri (1); unde sequitur, materiam illam ad ecclesiasticam iurisdictionem pertinere. Quod obtinebat olim apud Gallos, & constitutione Philippi IV. Francorum Regis anno MCCCIII. lata confirmatum fuit (2); dummodo decimarum in feudum datarum controversia non moveretur. Attamen si decimarum petitio fieret ab Episcopis vel ceteris clericis adversus praediorum possessores, quarum solutio insueta esset in iis locis, unde exigebantur, Reges nostri non alienum existimarunt a munere suo, huic negotio auctoritatem suam interponere, illas exactiones insolitas impedire, excommunicationum, si quae ab Episcopis in recusantes latae essent, revocationem indicere, & eam pignoribus captis urgere, ut docuit rescriptum a me prolatum.

III. Certum quidem est ex omnium sententia, decimas personales consuetudine aboleri posse & praedialium quantitatem ad minorem decima fructuum parte redigi posse, seu quotam praescribi. Certum quoque est, ex Paulli Castrensis aliorumque Iurisconsultorum opinione, eam consuetudinem, quae in plerisque orbis Christiani regionibus viget, esse legitimam, nempe, ut ex certo fructuum genere nulla solvatur decima, utpote ex foeno, herbis & oleo. Vnde sequitur, regiam constitutionem, qua decimarum eius generis solutio prohibetur, summa quidem ratione niti, ut observat Covarruvias loquens de Caroli V. Imperatoris & Hispaniarum Regis lege Toleti lata anno millesimo quingentesimo vigesimo quinto (3). Sed summus ille Iurisconsultus non docet, qua ratione ad suam auctoritatem saecularis Princeps materiam illam mere ecclesiasticam revocare potuerit. Itaque, quod ille omisit in tuenda Principum suorum lege, id ego agere conabor pro asserenda constitutione iam olim a Regibus nostris decreta. Idem enim Rex Philippus IV. qui decimarum cognitionem a iudicibus suis amovit, eadem lege Seneschallis suis praecepit, ut a nova & insolita decimarum exactione cives adversus clericos defenderent (4), & rescripto, quod supra protuli, exsequendae legis & tuendorum civium modum praescripsit.

Hh 2 IV.

(1) *C. Caussam.* De praescr. c. 2. De iudiciis. Glossa in c. *Quamvis*, De decimis.

(2) Philippi constitutio: *De cognitione decimarum non feudalium in petitorio vel possessorio, praesertim inter ecclesiasticas partes, gentes nostrae se nullatenus intromittant.*

(3) Covarruvias lib. 1. Variar. c. 17. §. 8. v. 9.

(4) Philippus: *Seneschallus ad requisitionem Consulum locorum quorumcunque defendat ipsos Consules & universitates a nova impositione servitutis faciendae per Praelatos & alias personas ecclesiasticas a nova exactione decimarum & primitiarum.*

IV. Vera itaque ratio, ob quam Philippus negotium istud sibi vindicat, e scandalo petitur, quod e nova & insolita exactione decimarum oriebatur; cuius proinde depulsio a regio patrocinio espectanda erat. Id profitetur conceptis verbis in dicto rescripto ad Episcopum Santonensem dato: *Contra consuetudinem diutius observatam decimam exigitis de rebus, de quibus praestari non consuevit, novumque modum decimandi inducitis in grave scandalum provinciae.* Mox: *Nos igitur his scandalis obviare volentes.* Infra: *Providebimus super his, prout servata pace & salute Ecclesiae & patriae faciendum fuerit.* Ex ea decimarum nova petitione scandala & offensiones oriri, non dissimulant Glossator, Ioannes Turrecremata & Felinus (5), qui eam ob caussam aiunt Ecclesiam ab earum exactione cessare. Sed addere debuerant, exactionem illam a Principibus quoque repressam ad procurandam Ecclesiae & regni pacem, saltem in hoc Galliarum regno.

V. Ex novitatibus, quae veterem Ecclesiae vel regni statum convellunt, discordias, scandala, & offensiones manare, probavimus libro superiore, & ad Regis officium pertinere, ut pacem Ecclesiae & regni inviolatam praestet, legibus latis aut aliis remediis impedimenta amoliendo. Quibus addi potest, Leonem I. agnovisse hanc sollicitudinem Principibus competere, ne *scandala* in rebus ecclesiasticis emergant, in epistola ad Theodosium (6): *Siquidem praeter imperiales & publicas curas piissimam sollicitudinem Christianae religionis habetis, ne scilicet in populo Dei aut schismata, aut haereses, aut ulla scandala convalescant.* Eadem fuit Anastasii Pontificis sententia, qui Anastasium Imperatorem rogavit, ut nomen Acacii Episcopi Constantinopolitani iam fato functi, non recitaretur in mysteriis inter ceteros Episcopos. Damnatus erat a Felice Papa. Sed quia adversus illam sententiam pluribus exceptionibus utebantur Graeci, prudenter Anastasius non urget exsecutionem rei indicatae. Novam rationem usurparat, scilicet scandali vitandi, quod unitatem Ecclesiarum ob nomen Acacii dividebat. Illud autem scandalum auctoritate Principis amoveri petit (7): *Precamur itaque clementiam vestram, ut specialiter nomen, quod multis ex caussis scandalum vel offendiculum Ecclesiae concitavit, speciali appellatione taceatur.* Huic officio aeque adstrictos putavit Reges Francorum Leo Senonensis Episcopus in epistola ad Childebertum Regem; qua Principem illum obtestatur, ne canones patrum violari permittat per ordinationem & novam Episcopi institutionem in urbe Meledunensi, quam cives fieri petebant. Quia *non eorum preces*, inquit (8), *facile audiri debent a Principe, quorum peti-*

(5) Glossa in c. 1. de decimis in 6. verbo, *Decimarum*. Turrecremata in c. *Si tributum*. 11. q. 1. Felinus in cap. *Nihil*. De praescr.

(6) Leo I. ep. 9. ad Theodos.

(7) Anastasius in Decretis c. 3.

(8) Leonis Senon. ep. ad Childebert. ann. 538. edita tom. 1. Conc. Gall.

petitionibus potius generentur scandala, quam pax Deo amata servetur: quia, sicut beati sunt pedes pacem portantes, ita vae his dictum est, per quos venit scandalum. Itaque mirandum non est, si in successores Reges cura illa tuendi status ecclesiastici & pacis procurandae remotis scandalis derivata fuerit. Quo in negotio non utuntur, ut saepe monui, mera & summa iurisdictione in res ecclesiasticas, sed velut oeconomica potestate, quae a tuitionis patrociniique iure dependet.

VI. Rescriptis regiis consultum semper fuisse libertatum Ecclesiae Gallicanae conservationi, quorum formulam superius protuli, egregie probatur e libellis comitiorum regni in urbe Turonensi actorum anno MCCCCXXCIII. Carolo VIII. porrectis (9): *Et jaçoit que le Roy, à cause de sa Couronne, tant de droit commun, comme pour la deliberation & requeste de toute l' Eglise de France & Dauphiné, soit, comme estoient ses predecesseurs Rois, Protecteur & Defenseur des saints decrets, libertez & franchises de l' Eglise de sondit royaume & Dauphiné, neantmoins a esté fait par nostre Saint Pere en cedit Royaume au contraire, dont se sont ensuivis grands inconveniens. Parquoy il est bien necessaire (comme il semble aux gens desdits Trois Estats) avoir recours en cette necessité au Roy nostre souverain Seigneur comme Protecteur & Defenseur des droits & libertez de sondit royaume & Dauphiné. Et pour ce luy supplient en toute humilité que son plaisir soit de non les abandonner, & qu' il veüille, comme il a offert, donner port & faveur, tout ainsi & par la forme & maniere qu' ont fait ses predecesseurs Rois, c' est a sçavoir, le Roy Clovis, Saint Louis, Philippes le Bel, le Roy Jean, Charles V. Charles VI. & dernierement le Roy Charles VII. qui tous ont à leur pouvoir defendu les droits & libertez de ladite Eglise, tant au fait des elections, collations, postulations, provisions, confirmations, & causes, qu' à garder l' évacuation des pecunes, par mandement & provision de leur Chancellerie, & remonstrance aux saints Conciles, qui ont confirmé & approuvé lesdits droits & libertez.*

VII. Singularis etiam mihi videtur constitutio Caroli V. Regis, data Parisiis XIV. Martii anno MCCCLXVII. qua praecipitur Seneschallis Tolosae, Carcassonae & Bellicadri, ut prohibeant Episcopis earum provinciarum & eorum vicariis, ne privilegia Bullis comprehensa infringant, quas Alexander, Vrbanus, Gregorius, Clemens, Innocentius aliique Pontifices Regibus Francorum concesserunt; scilicet, ut nullus iudex ordinarius aut delegatus excommunicationis aut interdicti sententiam proferat in terram Regis absque speciali mandato sedis Apostolicae, vel alia tentet, quae rescriptis illis sunt prohibita. *Quod si aliquos*, inquit, *contra praemissa reperietis attentare, ipsos*

(9) Preuves des Libertez pag. 884.

ipsos compescatis per bonorum suorum temporalium captionem, & a praemissis compellatis abstinere per poenarum declarationem & earundem exsecutionem. Itaque ligandi & solvendi potestas, quae Galliarum Episcopis competit, auctoritate Romani Pontificis restricta est, ne, Rege invito, interdictis & officii divini cessatione, quod *Cessum* dixere recentiores, terras & fiscos domanii regii vexarent. Exsecutio bullarum certis quibusdam conservatoribus commissa erat, qui renitentes Episcopos excommunicationibus ad parendum cogerent. Sed quia variis ludificationibus & iudiciorum formulis negotium trahebatur, visum est Principi, tuitionis iure rem ad se revocare, bonorum capione & mulctis inflictis, decretorum pontificiorum exsecutioni consulendo. Eadem lex ad ceteras species tracta est, adeo, ut bonorum capione, & mulctarum indictione cogi soleant Episcopi ad ea omnia rescindenda, quae canonibus & decretis Pontificum in regno receptis adversa per contumaciam & contemtum legum in perniciem status ecclesiastici & scandalum publicum peregerint.

VIII. Duplex coërcitio hoc edicto praescribitur adversus Episcoporum contumaciam, qui indictae a Rege decretorum pontificiorum exsecutioni parere recusant, bonorum capio, & mulctae dictio. Severius agebat Iustinianus, qui expulsione a sede episcopali hoc aliquando ulciscebatur, ut dictum cap. I. huius libri; aliquando etiam Episcopi bonis Ecclesiae adiudicatis, & annali suspensione a ministeriis ecclesiasticis. Quae poena indicta est Episcopo, qui alium ordinarit contra formam praescriptam iuxta canones a Iustiniani constitutione (10): *Si quis autem citra memoratam observationem Episcopus ordinetur, iubemus, hunc omnimodis episcopatu depelli. Sed etiam illum, qui praeter hoc praesumserit ordinare*, (1) *segregari uno anno a sacro ministerio, & omnem eius substantiam, quae quolibet tempore aut modo in eius dominium deducta est, propter culpam, quam fecit, dominio Ecclesiae, cuius Episcopus est, vindicari*. Eadem poena infligitur, si quis ante peractam & discussam accusationem, si quod forte crimen obiiciatur, electo manum imposuerit. Praeter eas poenas, alia quoque indicta est a Iustiniano adversus Episcopum, qui Ecclesiam suam ultra annum deseruerit; scilicet, ut illi ab Oeconomo Ecclesiae nullae expensae subministrentur. Quae congruit cum bonorum capione, quae hodie in Gallia adversus desertores & adversus contumaces Episcopos a iudicibus decernitur.

CA-

(10) Nov. 123. cap. 1. sub finem: της ἐπισκοπης ἐκβαλλεσθαι.

(1) Χωριζεσθαι ἐπι ἑνα ἐνιαυτον της ἱερατικης λειτουργιας, και πασαν αὐτου την περιουσιαν, ἡ τις καθ᾽ οἱονδηποτε χρονον ἡ τροπον εἰς την αὐτου δεσποτειαν περιηλθε, δια το πταισμα ὁ ἐποιησε, τῃ δεσποτειᾳ τῆς ἐκκλησιας ἡς ἐπισκοπος ἐστιν, ἐκδικεισθαι. d. Nov. cap. 9. μη χορηγεισθαι παρα των οἰκονομων τῆς ἰδιας ἐκκλησιας δαπανας.

CAPUT XI.

De libertate Galliae, maxime in eo posita, quod Pontifex se non debeat immiscere negotiis saecularibus istius regni.

SYNOPSIS.

I. Inquiritur, qua ratione se gesserint maiores nostri, quando iurisdictio ecclesiastica saecularem invadebat. Ea de re altum silentium apud veteres, quia Episcopi suis finibus se continebant.

II. Harum contentionum exemplum in Gregorio quarto. Divisio regni a Ludovico inter filios facta, sacramento confirmata est & subscriptione Romani Pontificis. Ab ea receditur ob Carolum e secundis nuptiis prognatum. Inde bellum filiorum adversus patrem. Gregorius a filiis stare putatur. De eo antiqui scriptoris verba.

III. Locus ille male trahitur ad Regis immunitatem, ne possit excommunicari. Explicatur Gregorii propositum, ut prima divisio regni non infringeretur, ex Agobardo. Epistola huius nomine edita est fragmentum epistolae Gregorii IV. ad Episcopos Galliae, unde haec contentio illustratur.

IV. Epistolae verba expenduntur. Evocaverat Episcopos. Illi contumacius respondent; quod Gregorius refellit. Episcopi scripserant excommunicationem, quam Gregorius putabat pertinere ad iniuriam imperatoriae potestatis. Asserit Pontifex, sibi iniuriam fieri non posse, intacta sedis Apostolicae dignitate. Fidem seu sponsionem Imperatori praestitam a se non violari.

V. Referuntur verba Episcoporum, qui excommunicationibus Papae se non assensuros profitebantur, & periculum honoris illi minantur. Explicantur illa verba, & auctoris vitae Ludovici, qui temeritatem Episcoporum in hoc capite damnat.

VI. Ex hoc facto colligitur, sententiam totius Ecclesiae Gallicanae eam fuisse, a Pontifice excommunicationes ferri non posse praetextu periurii aut bellorum, ob divisionem regni mutatam. Gregorius quoque eam potestatem sibi non asseruit. Confutatis novatores, qui ex hoc facto spretam putant a Gallis auctoritatem Romanae sedis.

VII. Refellitur Massonus, qui Gallicanae libertatis capita quaedam ex hac epistola colligit, quae falso affingit Gallis.

I. HActenus tuitionis ecclesiasticae effectus prosecuti sumus, qui canonum custodiam Principibus commissam respiciunt. Attamen, quia non solum obviam eundum est malis, quae ex legum ecclesiasticarum corruptione proficiscuntur, sed etiam prospiciendum, ne iurisdictio ecclesiastica iurisdictionis regiae limites invadat, necesse est ut diligenter inquiramus, quo pacto maiores nostri se gesserint in his contentionibus. Deinde, qua ratione his incommodis consulatur hodie, seu disciplina ecclesiastica laedatur, seu temporalis iurisdictionis fines violentur, aperte differemus. Controversiarum de invasa iurisdictione Principum altum silentium apud veteres, quia ab Episcopis antiquis sola canonum disciplina curabatur. Si quando se rebus saecularibus, aut iudicandis, aut administrandis immiscerent, id sibi a legibus suo fac-

saeculo latis indultum profitebantur, quibus uterentur, quamdiu Principi collibuisset. Quare ad mediae aetatis scriptores deveniendum est, ut inde harum dissensionum exempla & remedia adhibita petantur.

II. Primus occurrit Gregorius IV. Pontifex, qui trium Regum Lotharii, Ludovici & Pipini partes fovere ferebatur adversus patrem Ludovicum Pium Imperatorem, eoque animo se filiis adiunxisse, ut pacem conciliaret iis conditionibus, quas aequas ipse iudicabat, aut refragantem Ludovicum & Episcopos Ludovico consentientes excommunicatione percelleret (1). Dissidii caussa ab imperii divisione orta erat: quam ita Ludovicus concinnaverat anno DCCCXXI. ut Pipino Aquitaniam, Ludovico Baioariam, Lothario vero primogenito Italiam & imperatoriam dignitatem se vivo, & ceteras ditiones post obitum suum concederet. Haec divisio sacramento procerum & Romani Pontificis subscriptione confirmata fuerat (2). Sed postea Carolus ex secundis Ludovici nuptiis cum Iudith Regina prognatus novarum rerum caussa exstitit: quia, ut ei portio legitima constitueretur, aliquid e ceteris partibus erat recidendum. Alamannia Carolo designata a patre civile bellum excivit; quod paullisper sedatum recruduit, quum Aquitania a Pipino avocata, dono patris Carolo cessit. Contractis undique copiis, hinc pater Imperator, inde tres filii, Wormatiam pugnaturi convenere anno octingentesimo trigesimo tertio. Rumor autem percrebuerat, Gregorium Pontificem a filiis stare, ut scribit auctor vitae Ludovici, cuius haec sunt verba: *De Papa vero Romano, quod ideo adesset, ut tam Imperatorem, quam Episcopos excommunicationis vinculis irretire vellet, si qui inobedientes essent suae filiorumque Imperatoris voluntati, parum quid subripuit Episcopis Imperatoris praesumtio audaciae, asserentibus, nullo modo se velle eius voluntati succumbere; sed si excommunicaturus adveniret, excommunicatus abiret, quum aliter se habeat antiquorum canonum auctoritas.*

III. Hic locus laudatur ab eruditissimo viro Francisco Pithoeo, ut doceat, Regem Francorum excommunicatione necti non posse, atque ita visum Episcopis Galliarum. At illi excommunicationem non solum a Rege, sed etiam a se ipsis avertunt, excipiuntque, eam ab antiquis canonibus alienam esse. Quod aperte demonstrat, non agi de privilegio Regis Galliarum; nisi asserere velimus, privilegium illud, quod aliunde probatur, antiquis canonibus sancitum esse. A facto ergo, non autem a personis, pendet huius excommunicationis inu-

(1) Eginhardus in Annal. Thegan.

(2) Agobardus in epistola flebili cap. 4. *Ceteris filiis vestris designastis partes regni vestri; sed ut unum regnum esset, non tria, praetulistis eum illis, quem participem nominis vestri fecistis; ac deinde gesta scribere mandastis, scripta signare & roborare, & consortem nominis vestri factum Romam misistis, a summo Pontifice gesta vestra probanda & firmanda; ac deinde iurare omnes iussistis, ut talem electionem & divisionem cuncti sequerentur & servarent.*

Inutilitas. Discimus autem ex Agobardo Lugdunensi Episcopo, qui a filiorum partibus stabat, quid Gregorius moliretur, nempe primam divisionem imperii, quae iureiurando procerum & subscriptione Apostolicae sedis firmata erat, in pristinum statum restituere voluisse, excommunicatione in contumaces lata. *Si enim*, inquit Agobardus in epistola ad Ludovicum (3), *quod vestra voluntate & potestate cum consensu totius imperii vestri factum est, & postea in Apostolica sede roboratum, hoc vult in pristinum reducere statum, satis rationabilis & opportunus est eius adventus*, id est Gregorii. Id vero liquidius ex ipso Gregorii epistolae fragmento colligere licet, quam Papirius Massonus eumque secutus Goldastus sub nomine Agobardi ediderunt, quum revera sit, non Agobardi, sed ipsius Gregorii epistola, Episcopos qui a Ludovico stabant, obiurgantis; ut e lectione epistolae nos deprehendimus. Etenim tractatus ille *De comparatione utriusque regiminis*, Agobardo inscriptus, complectitur epistolam Agobardi Ludovicum hortantis, ut Papae monitis pareat, deinde epistolae Gregorii ad Episcopos Galliae fragmentum, & rationes exauctorationis Ludovici (4). Epistolae autem sententia expendenda est, tum, ut Gregorii esse conficiamus, tum, ut Episcoporum Gallicanorum mentem explicemus, & a Papirio Massono capita aliquot libertatis Gallicanae ex hac epistola male afferta refellamus.

IV. Res ita se habet, ut colligitur ex verbis epistolae Gregorii. Gregorius monuit Episcopos Gallicanos de suo adventu in Galliam, quo se adventantem exciperent. Respondent illi, se Pontifici occursuros fuisse, *nisi sacra iussio imperialis praevenisset*, qua scilicet a Ludovico prius evocati erant. Refert ille primo, in praefatione epistolae ab iis peccatum, quod diversis nominibus se nunc *fratrem*, *nunc Papam* appellassent; *dum congruentius esset solam ei paternam reverentiam exhibere*. Deinde iussionem pontificiam aeque sacram illis videri debuisse ac imperialem, immo prius illis redditam fuisse. Ceterum e Gregorio Nazianzeno docet, *maius esse regimen animarum, quod est pontificale, quam imperiale, quod est temporale*. Si vero ad Imperatorem accedere velint, monendum ab illis esse, ut sciat, se ovem esse gregis a Christo Pontifici consignatam, quemadmodum Gregorius Magnus Imperatorem olim commonefecerat. Quod sit Principis officium, ex Augustino edocendum Ludovicum. Exprobrat deinde Episcopis inconstantiam, quod se de Pontificis adventu laetatos & statim ex quorundam relatione magno moerore affectos scriberent. *Adiungitis*, inquit, *dicentes, nos venire propter quandam praesumtuosam, & omni ratione carentem excommunicationem, & admonetis nos nimis involutis & confusis sermonibus & sensibus, ut neque nostra voluntate*,

(3) *Agobardus in libro de comparatione utriusque regiminis cap. 4.*

(4) *Vide Baluzii Notas ad librum illum Agobardi.*

tate, *neque alterius hortatu prorumpamus; eo quod, ut dicitis, pertineat ad iniuriam & dehonestationem imperialis potestatis, & ad* (*) *Domini rationem & reprehensionem nostrae auctoritatis*. Hic locus, quemadmodum & reliquus totius epistolae contextus, evidenter ostendit,

(*) Quandoquidem incidimus in epistolam Gregorii IV. ad Episcopos regni Francorum, cuius mulıam in isto capite mentionem facit illustrissimus Archiepiscopus, res postulare videtur, ut hunc locum, qui gravi mendo laborat, captata occasione restituamus; praesertim, quum studio procurandae editionis emendatissimae sollicitatus a nobis nuper sit. Nam, quum superioribus annis adornaremus novam operum Agobardi Lugdunensis Archiepiscopi editionem, inter quae occurrit illa Gregorii epistola, quum non intelligeremus, quid significaret vox *diminurationem*, quae legitur in codice regio, pro qua Massonus perperam substituit *Domini rationem*, ita putavimus, corrigendum esse hunc locum, ut *minorationem* reponeremus, monito interim lectore, *diminurationem* scriptum esse in codice regio. Nunc itaque debere me puto veritati & hominibus illarum rerum studiosis, ut veram illius loci lectionem restituam, reddita Gregorii epistolae voce *diminorationem*, quam mutaveramus in *minorationem*. In quo illud interim admonendum est, veteres librarios saepenumero confudisse litteras *o* & *u* inter scribendum, ut a nobis observatum est ad librum septimum Salviani de gubernatione Dei, & nemini paullo docto est obscurum, ideoque mirum videri non debere, si, quum origo vocis illius indicet, legendum esse *diminorationem*, licet in codice regio scriptum sit *diminurationem*, coniecturam praetulimus auctoritati vetusti codicis. Etenim & saeculo Agobardico & superiore voce illa sic inflexa utebantur, ut statim ostendam. Stephanus enim Papa illius nominis quartus scribens ad Bertradam Reginam eiusque filium Karolum, cui deinde Magni cognomen haesit, ita loquitur in tit. XLVI. Codicis Karolini: *Et certo credimus, quod dum tanta eius antiquitas ad aures excellentissimi filii nostri Carlomanni Regis pervenerit, nullo modo ei placebit in eo, quod in tantam deminorationem atque devastationem sanctam Dei Ecclesiam is Dodo cum praefatis suis nefandissimis sequacibus cupiebat deducere*. Item Adrianus I. in epistola ad eumdem Karolum tit. LIV. eiusdem codicis: *Nos etiam in nimiam deminorationem atque despecti esse videmus*. Et infra: *Non tibi placeat, bone & excellentissime fili, ut in tantum despectum atque humilitatis deminorationem sancta Dei Ecclesia Romana, spiritalis mater tua, quae caput est omnium Ecclesiarum Dei, veniat*. Idem in epistola LVIII. eiusdem codicis ad Karolum: *In tanta afflictione & deminoratione conati sunt*. Idem in epistola LXXXV. *Scimus, quod vestra regalis potentia, quia non pro deminoratione, sed semper pro exaltatione spiritalis matris vestrae sanctae Romanae Ecclesiae decertavit*. Karolus Calvus in Praecepto pro Ecclesia Aeduensi, dato in Silvanectensi urbe *anno XXI. regnante Karolo gloriosissimo Rege*, quod ex veteri Chartulario Aeduensis Ecclesiae descripsimus beneficio viri clarissimi ac de re litteraria optime meriti Antonii Vionis Herovallii: *Supradictas res cum omnibus suis appendicibus &c. reddimus atque restituimus, ea conditione, ut nostris futurisque temporibus in usus & dispositionem praefatae Ecclesiae rectorisque eius absque alicuius subtractione aut deminoratione, aut inlicita inquietudine permaneant atque consistant sub immunitate fortissima*. Vide etiam praeceptum Ludovici Imper. apud Ammiratum in historia Episcoporum Volaterranorum pag. 71. Praecepta Karoli III. & Ludovici III. Imperatorum apud Caelestinum in historia Bergom. lib. 22. pag. 400. & 405. Praeceptum Pipini Regis Aquitaniæ apud Beslyum in historia Ducum Aquitaniae pag. 22.

dit, Gregorium de se ipso loqui, & praeterea alienam visam esse excommunicationem, quod ad imperatoriae auctoritatis immutationem tenderet, ac si secunda divisione liberis suis paterna pietas consulere non potuisset, civilisque potestas in familia sua ercifcunda ab ecclesiastica potestate legem accipere deberet, quum Christus ipse fratres repulerit hoc dicto: *Quis me divisorem constituit inter vos?* Respondet tamen Gregorius, ad dehonestationem imperialis potestatis magis pertinere opera digna excommunicatione a Ludovico patrata, quam ipsam excommunicationem. Mox subdit: *Illud flagito, ut dicatis, quomodo potest fieri, ut manente Apostolicae sedis honore, mea tantum persona in caussa reprehensionis & vituperationis remaneat. Nullo modo enim fieri potest, ut, si is, qui locum B. Petri tenet, exhonoratur sine crimine, dum taxatur, cathedra eius honorata permaneat.* Ex hoc etiam loco probatur, hanc epistolam esse Gregorii, distinctionemque illam sedis & Pontificis eo saeculo ignotam non fuisse; cui assentitur Gregorius; dehonestarique posse Pontificem absque iniuria sedis non diffitetur, si crimini sit obnoxius. Quia vero urgebatur Gregorius ab Episcopis ratione fidei, quam sacramento suo Ludovico dederat, unde periurii labe aspergi posset, non ait aut negat iuramentum, a se praestitum, quum eo tempore fides foederis & protectionis, etsi fortasse nulla hominii, tunc a Pontificibus Imperatori daretur; sed docet, a se periurium vitari, etiamsi iurasset, si Principi denuntiet ea omnia, quae contra unitatem & pacem Ecclesiae & regni committit; vicissimque periurium Episcopis exprobrat, quod ei officio deessent. *Deinde*, inquit Gregorius, *promittitis mihi venerabilem receptionem, si tamen ita ad illum venero, ut eius voluntas est.* Unde occasionem arripit Episcopos carpendi, quod omnia agerent spe mercedis propositae.

V. Tandem nodum quaestionis aggreditur. *Deinde dicitis*, inquit (5), *illam primam divisionem regni, quam inter filios suos fecerat Imperator, nunc iuxta* (*) *Regum opportunitatem esse mutatam.* Hic respondet, opportunam non esse mutationem illam, quae tot malorum, depraedationum & periuriorum origo fuerit. *Deinde subiungitis*, inquit, *quia, nisi secundum voluntatem vestram venero, non habebo Ecclesias vestras consentaneas, sed in tantum contrarias, ut nihil mihi in vestris parochiis agere vel disponere liceat, nec quemquam excommunicare vobis obsistentibus.* Hic locus explicat auctorem vitae Ludovici supra laudatum, qui scripsit, Episcopos Gallicanos professos esse, nullo modo se velle Papae voluntati succumbere, id est, se Pontificis mandatis aut excommunicationibus non assensuros, earumque nullam rationem habituros. Respondet vero Gregorius, se

 pacis

(5) Prima illa divisio edita est tom. 1. Capitular. pag. 573.

(*) *Rerum*.

pacis legatum & unitatis adventasse, Episcopos dare operam posse; ut se ipsos ab unitate corporis separent, sed Ecclesiam Gallicanam & Germanicam ab unitate tunicae dividere non posse, id est, ab Apostolicis sedibus. In iis autem, quae sequuntur, minas intentasse Pontifici videntur. *Deinde dicitis rem ridiculam, subinferentes*, inquit, *Et quod potius tacere quam dicere maluimus, si autem non egeritis, assensum consilio nostro non praebueritis, honoris vestri periculo subiacebitis*. Scilicet existimabant, nullam esse omnino & canonibus adversam, quae Ludovico intentabatur, excommunicationem, ideoque in caput Pontificis recidere secundum canones: quod ad honoris periculum pertinebat. Itaque non privant Pontificem communione Ecclesiae. Nunquam enim minori sedi licuit maioris sedis Pontificem illa vel alia poena plectere. Nec ab eius communione integre recedunt, sed in hac parte. Quo referenda sunt verba auctoris vitae Ludovici; *si excommunicaturus veniret, excommunicatum abiturum*. Absurdum autem & stultum esse periculum illud honoris, replicat Gregorius; praesertim quum illa comminatio intensa non esset propter crimen sacrilegii, homicidii, vel furti, aut simile aliquod. Quod autem Episcopi ceteris coëpiscopis, qui Gregorii excommunicationi adhaererent, deiectionem minantur *irretractabiliter*, eorum *mirandam praesumtionem* redarguit Gregorius, ac si, quod a parte agitur, per universitatem retractari non posset, id est, synodi Gallicanae iudicium a Papa in synodo generali retractari posse. Tandem concludit: *Quod vestrae minae continent, nunquam adhuc ab initio Ecclesiae factum est*. Et plane dissimulandum non est, tuendi regii capitis & honoris aestu abreptos Episcopos in reverentiam Pontifici debitam peccasse graviter, quum gradus periculum illi obiiciunt; ideoque de *praesumtione audaciae* damnantur ab auctore vitae Ludovici.

VI. Quare, ut rem in pauca contraham, dicendum est, Regi, Episcopis & Proceribus Gallicanis eam sedisse sententiam, Romano Pontifici non esse liberum, ut se divisionibus regni corrigendis, id est, rebus saecularibus immisceat, eaque de caussa Regem, aut Episcopos vel Proceres illi consentientes excommunicationibus plectat praetextu periurii aut bellorum, quae inde sequuntur; si qua censura eam ob caussam lata fuerit, nullas vires habituram; Regem aut subditos illi non obtemperaturos. Accurate vero notandum est, Gregorium non eam sibi potestatem asseruisse, sed quaestionem ad factum consiliumque suum transtulisse; nempe, se non ad dissidium fovendum, sed ad pacem & unitatem resarciendam venisse. Sane de pacis conditionibus cum Ludovico egit; sed interim plerique e Proceribus a Principe ad filios, detestando exemplo, defecerunt. Eant ergo novatores, & hoc testimonium iactent, ac si ab Episcopis Gallicanis spreta fuisset auctoritas Romani Pontificis; quum in ista facti specie de rebus saecularibus

bus & de regni divisione, non autem de rebus ecclesiasticis ageretur.
VII. Superest, ut Papirii Massoni viri eruditissimi verba expendam, quae in synopsi huius epistolae scripsit. Ait, conventum ab Episcopis Gallicanis habitum, ubi se sistere citatus Agobardus recusarit. *Cuius conventus haec fuerunt capita*, inquit, *adversus illius contumaciam pro confirmanda Gallicana libertate*; licet, ut initio monui, de Gregorio IV. non autem de Agobardo agatur.

1. *Episcopum Romanum vocandum Papam, fratrem, non autem patrem, neque Pontificem.*

Hoc Episcopi Gallicani non decreverunt; quos eo tantum nomine Gregorius reprehendit, quod se nunc fratrem, nunc Papam appellassent, quum reverentius fuisset Papae vel patris nomen.

2. *Imperialem potestatem plus posse in administranda Ecclesia, quam Pontificiam.*

Hoc est omnino alienum a pietate & a verbis Episcoporum; qui ex eo tantum capite se apud Pontificem excusant, si advenienti non occurrerunt, quod iussione Imperatoris prius evocati fuissent.

3. *Caesarem non dehonestandum praesumtuosa excommunicatione.*

Verum est, id asseruisse Episcopos ob eam rationem, quam superius explicui.

4. *Posse unum aliquem Pontificem abiici sine iniuria sedis Apostolicae.*

Hac de re ne verbum quidem. Id tantum aiunt, summum Pontificem aliquando *reprehendi posse* absque iniuria sedis Apostolicae.

5. *Episcopos in caussa fidei iusiurandum praestare solitos Imperatori.*

Heic plane hallucinatus est. De fide data seu de fidelitatis iureiurando agitur, quod praestabant Imperatoribus Episcopi.

6. *Agobardum Primatem Aquitaniae nullam deinceps habiturum potestatem in excommunicando, nullamque iurisdictionem in ceteras parochias, si obediret potius Pontifici, quam Caesari.*

Non agitur de Agobardo, sed de summo Pontifice, eo sensu, quem superius retuli.

7. *Privandum Episcopum consortio & honore, qui potius Pontifici, quam Ecclesiae Gallicanae Concilio obedierit.*

Non est ea mens Episcoporum. Id tantum contendunt, Episcopos, qui iniuste & incompetenter latae excommunicationi consenserint, periculum gradus sui subituros.

CAPVT XII.

De invasione iurisdictionis saecularis sub Carolo Calvo a Pontifice tentata, a Gallis tamen mascule oppugnata.

SYNOPSIS.

I. Galli sub Carolo Calvo decreta Papae de rebus saecularibus non admittunt. Lotharii regnum, post eius obitum, Carolus Francorum & Ludovicus Germaniae Rex patrui inter se dividunt. Ludovicus II. frater Lotharii hereditatem petit; quem Hadrianus II. iuvat, excommunicatione Regibus indicta, praetextu periurii & bellorum, quae inde manabant. Mandatum Hincmaro, ut litteras Pontificis Regibus significet.

II. Galli in conventu Aquisgranensi respondent; Pontificem non esse Regem & Episcopum, rempublicam ab eo non esse disponendam, sed ecclesiasticum ordinem, ex eius arbitrio non esse dandum Principem, excommunicationem ferri non debere contra legem; Episcopos a Regis communione abstinere non posse, nisi exsulent a regno.

III. Rex & primores regni minati sunt Hincmaro, si decretis Papae adhaereret, rerum Ecclesiae privationem. Coercitio per bonorum capionem tunc erat usu recepta. Hincmarus rogat Pontificem, ut abstineat ab iis decretis, quae scandalum excitant inter Ecclesiam & Rempublicam, unde sequuntur in religione & in bonis ecclesiasticis maxima incommoda.

IV. Non carebant quodam praetextu Romani Pontifices, petito ex usu illius saeculi. Censuris urgebant subditos ad resarciendam fidem, quae Regibus debetur. Id tamen obtinebat petentibus Regibus adversus subditos, non autem adversus Reges. Exempla in prima specie, e synodo Meldensi, e synodo Suessionensi, & e Concilio Engelenheimensi. Quod institutum a Concilio Toletano.

V. Ob dignitatem regiam verbo a Pontifice imminutam gravis contentio inter Carolum & Hadrianum. Iusserat iste Hincmarum Laudunensem Romam duci, Regis cura. Excanduit Carolus; ait, Reges Francorum non esse Vicedominos, actores, vel villicos Episcoporum; illis honorem deberi iuxta Apostolum.

VI. Praeter iniuriam sibi illatam, adversam quoque canonibus Hadriani epistolam Carolus asserit. Ex utroque capite colligit, si mandata similia sibi aut Episcopis mittantur cum excommunicationum minis, non receptum iri in regno. Ministerio Apostolicae sedis se obtemperaturum, id est, in iis, quae fierent secundum canones & traditionem maiorum. Hadrianus his litteris acceptis Carolum demulcet & canonibus se accommodat.

VII. Inmodesta Caroli comminatio adversus Hadrianum, si a mandatis illegitimis non recedat. Explicatus Hincmari locus. In quinta synodo anathema indicitur iis, qui fidem violant. Ivonis sententia contraria sententiae Caroli.

I. Superiori capite demonstratum est, quantopere Ecclesia Gallicana reniteretur desideriis Pontificum, si de rebus saecularibus decernere tentaret. Eadem, quae sub Ludovico Pio viguit sententia, ad Caroli Calvi tempora propagata est. Hadrianus II. anno DCCCLXX. tentavit de iure hereditario regni Lotharii sententia sua decernere & mandatis suis rebelles fratres, Carolum Calvum Regem Franciae, & Lu-

& Ludovicum Regem Germaniae excommunicatione plectere. Sed a proceribus regni explosa est haec saecularis iurisdictionis invasio. Obierat sine liberis, quamvis superstite fratre Ludovico II. Imperatore, Lotharius Rex, Lotharii Imperatoris filius, Ludovici Pii nepos, anno octingentesimo sexagesimo nono. Evocatus a proceribus regni Carolus Rex Francorum vacuum regnum Lothariense occupavit, & Metis consecratus est. Sed aegre ferente Ludovico Germaniae Rege, regnum illud universum a Carolo teneri, inita pactione inter se Lotharii Regis fato functi patrui ditiones aequis portionibus diviserunt Aquisgrani anno octingentesimo septuagesimo (1). Hadrianus Pontifex iniuriam fieri ratus Ludovico II. Imperatori, Lotharii Regis fratri, & periurii reatum a Regibus incurri, (qui olim iurisiurandi formula in archivo Romanae Ecclesiae deposita spoponderant, se a regnorum invasione vicissim temperaturos) litteras dedit per Legatos suos ad Episcopos Franciae, Germaniae & regni Lotharii (2); quibus vetat, ne quis regnum illud occupare nitatur. *Quod si quis praesumserit, non solum*, inquit (3), *per mediocritatis nostrae ministerium Deo auctore viribus infirmabitur, verum etiam vinculis anathematis obligatus, nomine Christianitatis privatus, cum diabolo, quem super hoc imitatur, omnino locabitur*. Minatus est etiam deiectionem Episcopis, qui tam nefariae temeritatis auctorem communione sua non repulerint. Hincmaro Remensi Archiepiscopo praecipue iussit, ut Apostolicarum litterarum participes faceret ambos Reges, Episcopos & proceres, eosque a tam violenta invasione deterreret. Quod ille fecit, recitata & porrecta schedula in conventu Aquisgranensi; suffragium tamen suum suspendit.

II. Quae mens Regum & procerum fuerit, docuit Hincmarus ad Hadrianum Papam litteris hac de re datis: quibus testatur, in ea Gallos esse sententia, ut, quum de re saeculari agitur, auctoritati ecclesiasticae vel excommunicationibus locus esse non possit (4). *Cum potestatem sancto Petro primo Apostolorum & in eo suis successoribus datam, sed & Apostolis, & in eis, Episcopis pontificium ligandi & solvendi collatum illis insinuare volumus, respondent: Et vos ergo solis orationibus vestris regnum contra Normannos & alios impetentes defendite, & nostram defensionem nolite quaerere; & si vultis ad defensionem nostrum habere auxilium, sicut volumus de vestris orationibus habere adiutorium, nolite quaerere nostrum dispendium. Et petite Domnum Apostolicum, ut, quia Rex & Episcopus simul esse non potest, & sui antecessores ecclesiasticum ordinem, quod suum est, & non rempublicam, quod Regum est, disposuerunt, non praecipiat nobis*

(1) Exstat divisio regni Lotharii in Capitulis Caroli Calvi.
(2) Exstant epistolae Hadriani II.
(3) In epist. ad Hincm.
(4) Hincmarus in ep. ad Hadrianum II.

bis habere Regem, qui nos in sic longinquis partibus adiuvare non possit contra subitaneos & frequentes paganorum impetus, & nos Francos non iubeat servire, cui nolumus seniori: quia istud iugum sui antecessores nostris antecessoribus non imposuerunt, & nos illud portare non possumus, qui scriptum esse in sanctis libris audimus, ut pro libertate & hereditate nostra usque ad mortem certare debeamus. Et si aliquis Episcopus aliquem Christianum contra legem excommunicat, sibi potestatem ligandi tollit; & nulli vitam aeternam potest tollere, si sua peccata eam illi non tollunt. Plura in eundem sensum habentur in dicta epistola Hincmari; qui gravi etiam oratione docet, fieri non posse, ut Episcopi a Regis communione abstineant, nisi a regno exsulare velint (5).

III. Sed quod attinet ad quaestionem nostram, ex ea epistola discimus, bonorum ecclesiasticorum capione coërcitos olim Episcopos, qui incompetenti excommunicationi de re saeculari latae adhaererent. Refert de se ipso Hincmarus Hadriano, se praesentibus Legatis pontificiis urfisse Regem & primores regni, ut iussioni Apostolicae parerent; qui minati sunt Hincmaro, ni cessaret, bonorum suorum fruitione & iurisdictionis usu privatum iri: *Praesentibus vestris Missis adeo ex vestra iussione verbis restiti Regi & regnorum primoribus, ut & coram eisdem Missis comminaretur mihi, quoniam, si in mea sententia permanerem, ad altare Ecclesiae meae cantare possem, de rebus vero & hominibus nullam potestatem haberem.* Omnibus vero incommodis, quae ex his contentionibus oriri possunt, Hadriano suggestis, prudenter illum obtestatur, ut abstineat ab iis decretis, quae scandalum excitant inter Ecclesiam & Rempublicam, unde Religionis dispendium & maximum bonorum ecclesiasticorum detrimentum sequi possit. Haec sunt eius verba: *Quapropter, Domine Pater reverendissime, consulite secundum privilegium sedis vestrae subiectioni nostrae, ne talia nobis cuiuscumque suggestione mandetis, unde inter episcopalem auctoritatem & regalem potestatem, inter Ecclesiam & Rempublicam, tantum scandalum possit oriri, quod facile nec sine dispendio Religionis vel detrimento ecclesiasticarum rerum, unde servi & ancillae Dei debeant nutriri & ecclesiastica negotia contineri, postea non possit sedari; quia, sicut Abraham dixit ad Dominum: Absit hoc a te, Domine; non est hoc tuum, qui iudicas omnem terram.*

IV. Attamen dissimulandum non est, ex usu huius saeculi Pontifices Romanos occasionem quamdam harum excommunicationum trahe-

re

(5) Hincmar. d. ep. *Nescio, quomodo ipsius Regis, vel inter quos habito, praesentiam & communionem vel consortium valeam devitare, quum Rex & habitantes mecum una cum Rege, non solum in parochiam, verum & in civitatem meam saepe conveniant.* Infra: *Ecclesiam & plebem mihi commissam deserere, & aliorsum, ut mercenarius, non valeo fugere, nec, quo extra regnum eius fugiam non habeo.*

re potuisse. Etenim aliquando ad sanciendam debitam Regibus fidem censuram ecclesiasticam adhibebant, ut eius metu rebelles ad officium reverterentur. Sed Principibus id exigentibus adversus subditos hoc dabatur. Quod usurpari non poterat, quando Reges inter se dimicabant; ut docebitur uberius cap. XVI. Prioris autem usus exempla petere licet e synodo apud Lauriacum habita anno DCCCXLIII. relata in synodo Meldensi (6) & apud Ivonem (7), quae eos, qui contra regiam dignitatem aliquid machinantur, vel potestati regiae per summam contumaciam non obtemperant, anathemate plectendos decernit. Inde synodus Suessionensis anno DCCCLXVI. rogat Nicolaum I. ut Salomonem Britanniae Ducem moneat, quo domino suo Carolo regium obsequium praestet annuosque census persolvat, *alioqui gladio apostolatus vestri se percellendum debito cognoscat libramine*. Ludovicus Vltramarinus Rex Francorum ab Hugone Comite vexatus, subsidium postulat a synodo Engelenheimense, ubi aderat Legatus Romani Pontificis & Otto Imperator, anno nongentesimo quadragesimo octavo. Decreta est, ad petitionem Regis, in Hugonem regni invasorem excommunicatio, Toletani Concilii iudicium exsequendo, nisi se Concilio futuro sistat, & a tam nefario scelere resipiscat. Deinde in Concilio Treverensi absens Hugo excommunicatus, *insistente*, ut inquit Frodoardus in Chronico, *Lindulfo Legato & Capellano Ottonis Regis, quoniam idem Rex id omnino fieri praecipiebat*. Hic usus a Concilio Toletano IV. initium sumsit (8), & avorum nostrorum memoria cessavit.

V. Non solum autem ob iurisdictionem invasam, sed etiam ob dignitatem Regis verbo imminutam a Romanis Pontificibus, graves aliquando contentiones exarserunt. Ad Carolum Calvum Francorum Regem litteras dederat Hadrianus his verbis: *Volumus & Apostolica auctoritate iubemus, Hincmarum Laudunensem Episcopum vestra fretum potentia ad limina sanctorum, nostramque venire clementiam*. Damnatus fuerat Laudunensis Episcopus synodi Gallicanae iudicio, deinde custodiae mancipatus ex Regis imperio, ut dixi capite sexto. Carolum vehementer commovit ista iubendi formula, quae a decessoribus Hadriani nunquam fuerat usurpata; ut docet exemplo Gregorii Magni, qui petebat a Regibus Francorum, quae facta vellet, eosque *hortabatur*, non autem illis praecipiebat, nec res ipsas imperio exigebat. Itaque dignitatis laesae iniuria excandescens, multis in hanc audaciam detonat (9), e quibus haec selegimus: *Reges Francorum ex regio genere nati, non Episcoporum Vicedomini, sed terrae domini ha-*

(6) Synod. Meld. c. 14. 15.
(7) Ivo parte XVI. c. 23.
(8) Concil. Tolet. cap. 75.
(9) Epistola Caroli Regis ad Hadr.

ctenus fuimus computati. Et, ut Leo ac Romana synodus scripsit (10), Reges & Imperatores, quos terris divina potentia praeesse praecepit, ius distringendorum negotiorum Episcopis sanctis iuxta divalia constituta permiserunt, *non autem Episcoporum villici exstiterunt. Et sanctus Augustinus dicit*, Per iura Regum possidentur possessiones, *non autem per episcopale imperium Reges villici fiunt actoresque Episcoporum. Christus etiam censum Regi reddidit. Et Apostolus voluit serviri Regibus, voluit honorari & non conculcari Reges.* Regem, *inquit*, honorificate.

VI. Praeter iniuriam nomini regio factam, mandatum illud canonibus adversabatur, ut dixi dicto capite sexto. Quare utramque contumeliam colligens ita infert: *Nolite igitur ex vestro nomine vel Apostolicae sedis auctoritate iussiones vel excommunicationum intentationes contra sacrarum scripturarum tramitem praedicationemque maiorum ac sacrarum legum sanctorumque canonum constitutiones nobis de cetero scribi cuiusque instinctu permittere precamur, quia scitis & scimus, totum esse irritum, quicquid ab illorum fuerit constitutione diversum.* Tandem rogat Pontificem, ne contumeliosas epistolas aut mandata iniusta ad se vel Episcopos & proceres regni mittat, ne illa contemnere cogatur: *Deprecantes vos in omnipotentis Dei honore & sanctorum Apostolorum veneratione, ut tales inhonorationis nostrae epistolas taliaque mandata, sicut hactenus ex nomine vestro suscepimus, nobis & regni nostri Episcopis ac primoribus de cetero non mandetis; & non compellatis nos mandata & epistolas vestras inhonorandas contemnere & Missos vestros dehonorare.* In iis tamen rebus, quae a ministerio Apostolicae sedis pendent, id est, quae scripturis & decretis receptis non refragantur, se omne studium suum libenter impensurum: *Qui vobis in his, quae ad vestrum ministerium pertinent, si tamen ministerium vestrum, cupimus obtemperare.* Infra: *Quia, quod ex Apostolicae sedis nomine secundum sanctarum scripturarum tramitem praedicationemque maiorum & orthodoxorum decreta scribuntur, sequendum & tenendum non ignoramus; & quod secus a quoquam fuerit compilatum sive confectum, non solum respuendum, sed & redarguendum esse cognoscimus.* Hadrianus, his litteris acceptis, Carolum blandissima oratione placare conatur, & Hincmari Laudunensis iudicium in provincia, iuxta canones Sardicenses, renovari decernit (11).

VII. Attamen in hac concertatione eo prorupit impetus Gallorum, ut immodesta comminatio epistolae inserta fuerit. Suppliciter a Pontifice Carolus contendit, ut negotium canonice peragatur, *ne nos*, in-

(10) *Leonis epistola, quae heic laudatur, non est Leonis Papae, ut visum Hincmaro, etiamsi hodie quoque edita sit inter epistolas Leonis; sed & Leonis Bituricensis Archiepiscopi, scripta anno* 454. *ut observat V. Cl. I. Sirmondus.*

(11) Epist. Hadriani ad Carolum XXVII.

inquit, *& nostros satis invitos ad id cogatis convertere, quod a quinta universali synodo & a Gregorio in synodica ad quatuor Patriarchas tenendum praescribitur; quod adhuc nostris litteris ad exemplum inserere noluimus, donec sciamus, si duritiam mandatorum vestrorum erga nos aliter ad benignitatem inflectere poterimus*. Scilicet ad deiectionem vel anathema respicit decretum contra eos, qui a quatuor synodorum constitutis discederent. Sed pace illorum dixerim, de fidei definitionibus loquuntur quinta synodus (12) & Gregorius (13), non autem de constitutionibus canonicis, quae necessitate vel utilitate cogente, aut etiam ratione temporum habita, mutari possunt, quum regula fidei retractari non possit. Modestiores fuisse Gallicanos Episcopos, ex Ivone docuimus, quum de Paschalis II. facto ageretur; cuius communionem reiiciendam censentibus Germanici regni Episcopis, obstitere nostri, docentes, labem, quae disciplinae inferretur, non admittendam, sed communionem reverentiamque Summi Pontificis esse diligentissime conservandam.

CAPVT XIII.

Vbi docetur, quod etiam sub tertia Regum Galliae Dynastia iura regni conservata sint contra ausus Papales.

SYNOPSIS.

I. Sub tertia dynastia, non admissa decreta nova Conciliorum, quae iura regni infringebant. Prohibitum Episcopis a Conciliis Romanis, ne hominium praestarent Regibus. Tamen Radulfus Remensis obtinere non potuit Ecclesiam, quin prius moribus in regno receptis satisfecisset. Curia regni his decretis refragabatur, ex Ivone; qui monet Paschalem, ut factum toleret per dispensationem. Cuius consilium secutus est summus Pontifex, etiam in simili specie, quae emersit in Anglia.

II. Constantiam Ludovici VI. in conservandis magistratuum suorum iuribus adversus rescriptum Romanae curiae recenset Ivo, licet rem non approbet. Vetitum rescripto, ne Praepositi regii praestationes exigant a pauperibus clericis. Praecipit Rex, ne mittatur exsecutioni. Alioqui minatur, bona clericorum captum iri.

 III. Di-

(12) Quinta Synod. Collatione 8. *Si quis conatus fuerit contra ea, quae pie disposuimus, vel tradere, vel docere, vel scribere, siquidem Episcopus vel clericus sit, iste tamquam aliena a sacerdotibus & ecclesiastico statu faciens denudabitur episcopatu vel clericatu.*

(13) Greg. l. 1. ep. 24. *Cunctas quas praefata veneranda Concilia personas respuunt, respuo, quas venerantur, amplector; quia dum universali sunt consensu constituta, se & non illa destruit, quisquis praesumit, aut solvere, quos religant, aut ligare, quos solvunt. Quisquis ergo aliud sapit, anathema sit.*

III. Divisionem Noviomensis Episcopatus invito Ludovico Rege fieri non debere, scripsit Ivo ad Paschalem. Ius divisionis decernendae spectabat ad Pontificem; sed consensus Regis necessarius, ut vitaretur schisma, ex Ivone. Probatur necessitas Regii consensus e iure tuitionis, ne status ecclesiasticus mutaretur, e iure quoque regio, quod paroeciarum distractionibus intervenire debeat. Confirmatur Conciliis Lucensi & Emeritensi.

IV. Conqueritur gravissime Philippus Augustus de consilio Lucii III. qui Rege invito cogitabat de Metropoli Dolensi erigenda. Hoc facto regnum suum minui ait, & coronam e capite suo deiici. Minatur dissidium, si hoc fiat a Pontifice.

V. Erecto Appamiarum monasterio in Ecclesiam cathedralem, a Bonifacio VIII, iniuriam sibi factam putavit Philippus IV. Vnde, quae deinde Tolosae facta est immutatio, non accidisse censenda est absque Regis consensu. Hodie conceptis verbis adhibetur in similibus negotiis.

I. IN tertia Regum nostrorum dynastia constanter etiam regni dignitatem & iura retinuerunt Rex Ludovicus VI. Crassus dictus, & regni proceres circa annum MCXV. quum de sacramento hominii a Radulfo Archiepiscopo Remensi Regi praestando ageretur (1). Vetuerant Gregorius VII. Vrbanus II. & Paschalis II. excommunicationis poena adiecta, ne Episcopi aut clerici hominio, sed tantum fidelitate, se Principibus adstringerent. Radulfus, Gervasio Remensis Ecclesiae invasore pulso, sedi suae restitui Ivonis interventu petebat. Concessit Princeps, ut curiae, quam Aureliani cogebat, in natali Domini se sisteret. Sed recipere non potuit Ecclesiam Radulfus alia ratione, quam hominio praestito, exemplo maiorum; reclamante curia, novisque decretis, quae iura regni corrumperent, plurimum refragante. Quod hodie appellationis formulis perageretur. *Sed reclamante curia*, inquit Ivo (2), *plenariam pacem impetrare nequivimus, nisi praedictus Metropolitanus per manum & sacramentum eam fidelitatem Regi faceret, quam praedecessoribus suis Regibus Francorum antea fecerant omnes Remenses Archiepiscopi & ceteri regni Francorum quamlibet religiosi & sancti Episcopi. Quod persuadentibus & impellentibus totius curiae optimatibus, etsi propter mandatorum rigorem minus licebat, factum est tamen, quia Ecclesiae paci & fraternae dilectioni sic expediebat.* Haec petita sunt ex epistola Ivonis ad Paschalem II. quem demulcere conatur, prudenter docens, in iis, quae non sunt prohibita aeterna lege, sed tantum a Praesulibus libertati acquirendae consulentibus, dispensatione utendum esse, summumque ius remittendum, monente Augustino, ubi populorum strages iacent, detrahendum esse aliquid canonum severitati, ut maioribus morbis sanandis caritas sincera subveniat. Mox subdit: *Consulendo & rogando monemus, ut ibi consilii & pietatis studeatis visceribus abundare, ubi fas non est debitam fortitudinem exercere.* Ivonis consilium, non solum in negotio Gervasii, sed etiam in simili specie, quae in Anglia emersit, secutus est summus Pontifex. Quum enim acriter inter se contenderent Anselmus Cantuariensis & Henricus I. Anglorum Rex, ita, ut

(1) *Vide lib. 6. c. 33. §. 1.*

(2) Ivo ep. 190.

ut ille hominium Regi facere, aut fine mora regno excedere iuberetur, Paſchali ſummo Pontifice conſulto, qui litteris ſuis hominii praeſtationem interdicebat, in haec verba prorupit Henricus, teſte Willelmo Malmesburienſi (3): *Quid ad me de litteris Apoſtolicis? Iura regni mei nolo amittere*. Et tandem ius ſuum retinendo conſenſum Pontificis elicuit, ut alibi teſtatur idem Malmesburienſis (4).

II. Eiuſdem Ludovici Regis in conſervandis magiſtratuum ſuorum iuribus conſtantiam recenſet Ivo, quamvis eam in facti ſpecie propoſita improbet. Clerici Carnotenſes a Paſchali II. decretum impetrarunt, quo Praepoſitis regiis vetabatur, ne ab eccleſiaſticis pauperibus praeſtationes aliquas exigerent. Praepoſiti vero Regi *ſuggeſſerunt, ad diminutionem ſui regni hoc privilegium factum eſſe*. Quam rationem tenuerit Ludovicus, ut iuribus ſuis proſpiceret, adverſus novum reſcriptum docet, licet indignans, Ivo in epiſtola ad Paſchalem (5): *Iſti enim ad hoc Regem ſeduxerunt, quomodo voluerunt, ut minaces litteras adverſus clerum mihi mitteret, continentes cum minis, quod bona clericorum ſibi accepturus ſit, ubicunque poterit, niſi privilegium veſtrum deſtruatur & rapacitas Praepoſitorum in pace concedatur*. Praepoſitis nullam fieri iniuriam ex eo contendebat Ivo, quod non antiqua iura ab eis auferrentur, ſed novis & illicitis exactionibus obviam iretur, ut ipſe ſcripſit ad Regem: *Non enim minuitur aliquid de iure Praepoſitorum vel aufertur, ſed Apoſtolica auctoritate interdicuntur eis illicitae angariae & pauperum vexationes, quas non tantum clericis, ſed nec laicis licet exercere vel exigere*. Quod vetitum fuiſſe ait a Papa ſub anathematis vinculo, idque a ſe inconſulto Apoſtolico mutari non poſſe. Rogat Regem, ut pacem cum Eccleſia colat: teſtaturque, ſe nihil de iure Praepoſitorum minuere velle, *ubi eis iuſtitia & quieta poſſeſſio legitime poterit ſuffragari*. Petit inducias a Rege, ut Legatis Eccleſiae Carnotenſis liberum ſit adire ſedem Apoſtolicam, cuius mandato, Regis deſideriis, *remota pauperum oppreſſione poſſit fieri ſatis*. Ivo litteris ad Paſchalem datis tantum abeſt, ut Praepoſitis faverit, quin potius eos anathemate plecti petiverit. Quis fuerit huius controverſiae eventus, nos latet. Id tantum certum eſt, Regem bonorum capione coërcere voluiſſe clericos Carnotenſes, ſi reſcripto Pontificis adverſus magiſtratuum iura uterentur. Fortaſſe Praepoſiti Regii clericos egentes concutiebant; ſed animadverſio ad Regem omnino pertinebat, nec excommunicationi erat locus, praecipue quum de crimine dubitaretur, &, quod clerici de rapina damnabant, Praepoſiti inter ſalaria recenſerent (6).

III. Quantopere de regni dignitate tuenda ſollicitus eſſet idem Rex Lu-

(3) Willelm. Malmesb. de Geſt. Pontif. l. 1.

(4) Idem Malmesb. l. 2.

(5) Ivo ep. 271.

(6) Vide ſecundam Praefationem Marcae §. XI.

Ludovicus, colligere licet ex Ivone, qui Paschalem dissuadet, ne petitioni Tornacensium clericorum det locum. Poscebant divisionem Noviomensis episcopatus, cum quo iam a tempore B. Medardi, ante quadringentos annos, Tornacensis episcopatus in unam cathedram coaluerat (7). Videri sibi & ceteris Episcopis Gallicanis ait Ivo vetustatem non esse convellendam; praecipue quum non adeo lauti essent illius Ecclesiae reditus, ut duobus Episcopis sufficere possent, & *dignitas episcopalis his diebus paupertatem ferre non valeat*. Sed praecipuam rationem petit a Regis animo, quem hac divisione adeo laedendum praedicit, ut schisma in Galliis hoc Paschalis facto provocatum iri non dubitet. *Nec in hoc resistimus*, inquit (8), *quin possit sedes Apostolica parochiarum amplitudinem minorare, aut brevitatem dilatare, si utilitas populi Dei ita exigat, & nullum inde schisma contingat*. Ostendit deinde, fovendam potius Regis benevolentiam, quam aliqua subreptione violandam. Ceterum quid schismatis nomine intelligat, docuimus capite octavo. Nempe significatum voluit Ivo, etsi divisionis decernendae auctoritas esset penes Pontificem, tentari tamen invito Principe non debere, qui refragatione sua & dissidio exsecutionem impediret. Ius autem dissentiendi ex duplici capite Regi competebat; tum iure tuitionis, ne vetus consuetudo & status inveteratus Ecclesiarum illo invito mutaretur; tum pleno iure regio, quum fines dioecesеon & reditus Ecclesiarum regiae iurisdictioni aeque subsint, ac iura ordinationum huic vel illi Ecclesiae assignandarum solam iurisdictionem ecclesiasticam respiciunt (9). Quae adducta sunt libro secundo capite octavo e Concilio Chalcedonensi, manifestum faciunt, regium decretum his dissectionibus esse necessarium. Idque confirmari potest ex restitutione archiepiscopatus primae Iustinianae, quae Iustiniani & Vigilii Papae constitutionibus debetur. Eoque referri possunt exempla Regum nostrorum dicti libri II. cap. IX. prolata; qui novos episcopatus dum constitui decernunt, etsi plenum ius in his rebus non obtineant, satis tamen docent, hoc negotium iis inconsultis confici non debere; praesertim quum ad eos ius electionis agendae aut confirmandae, & specialis episcopatuum tuitio & *mundeburdae* pertinerent. Vnde novus ille Arisitensis episcopatus in gratiam Monderici e Rutenensi decisus est, favente Sigiberto Rege, ut testatur Gregorius Turonensis (10).

In Hispaniis Gallaecia in duas provincias a Synodo Lucensi iuxta Theodemiri Suevorum Regis desiderium tributa est (11); ita, ut nova metropolitana sedes apud Lucum sit constituta, aliquot episcopatibus ex antiqua Bracarae metropoli recisis, & novis excitatis. Recesvinthus Rex

(7) *Vide supr. lib.* 1. c. 1. §. 10.
(8) Ivo ep. 238.
(9) Vide secundam praefationem Marcae §. 12.
(10) Greg. Turon. l. 5. c. 5. 26.
(11) Concil. Lucense an. 569.

Rex Gothorum Lusitaniae sedes *synodi iudicio & decreto suo* antiquae metropoli Emeritae restituit, ut testatur disertis verbis Concilium Emeritense (12).

IV. Quare non absque manifesta ratione conquerebatur Philippus Augustus Rex Francorum apud Lucium III. de consilio, quod inierat, ornandae Dolensis Ecclesiae in minori Britannia metropolitana dignitate, quia frueretur in ceteros Britanniae Episcopos, quod in perniciem Turonensis Ecclesiae cedebat. Haec sunt Philippi verba in epistola ad Lucium (13): *In laesione Turonensis Ecclesiae, quae tempore patrum nostrorum integram Metropolitani iurisdictionem in tota minori Britannia obtinuit, regnum nostrum turpiter imminuere, ac mutilare contendit Ecclesia Romana, coronam de capite nostro deiicere, frangere & pedibus conculcare. Quid enim aliud est Archiepiscopum in eadem provincia contra Metropolitanum suum & integritatem regni nostri erigere velle, quam ab hereditate patrum nostrorum nos tamquam imbecilles, resistere non valentes, eiicere & fugare? Videat Dominus & iudicet, quia, si processerit factum istud, minus amodo vos aestimabimus patrem quam vitricum, minus nos sentietis filium quam privignum.* Deinde belli gravissimi, quod inter Francos & Britones exoriturum erat, caussam in Lucium refundit. Itaque more decessorum suorum rata non habuit, quae a Pontifice ad regiae dignitatis & iurium regni imminutionem decerni timebantur. Alia ratione in eadem controversia se gesserat Nicolaus I. qui Salomoni Duci Britannorum scripserat, sedem Turonicam ab Episcopis Britanniae colendam (14); tum, si qua superesset controversia de metropoli Britanniae, pace inter Carolum Calvum & Salomonem restituta, a Rege ipso & a Duce perspici posse.

V. Bonifacius VIII. primus in Gallia tentasse videtur episcopatuum dissectiones inconsultis Regibus nostris, Appamiarum monasterio in Ecclesiam cathedralem erecto; cuius dioecesim e paroeciis aliquot ab Ecclesia Tolosana distractis composuit anno millesimo ducentesimo nonagesimo quinto. Qua de re graviter conquestus est Philippus IV. Francorum Rex, ut observavit Nicolaus Gillius (15). Itaque tandem coactus est Bonifacius contendere a Rege litteris ad eum datis anno MCCXCVII. ut executionem Archiepiscopo Narbonensi commissam non fineret per regios ministros impediri. Quare existimandum non est, Ioannem XXII. paucis annis interiectis Tolosanam Ecclesiam in metropolitanam dignitatem subvexisse, & quamplurimis paroeciis detractis imminuisse, ut novos episcopatus illi subdendos excitaret, si consensu Regis destitutus fuisset, etsi eius non meminerit in bullis suis.

(12) Concil. Emerit. c. 8.
(13) Stephanus Tornac. ep. 126.
(14) Nicolaus ep. ad Salomonem an. 865.
(15) Nicol. Gillius in Annal. Franc. Annal. Eccles.

suis. Posteri cautiores effecti consensum Regis bullis adscribi obtinuerunt, ne quis superesset cavillandi locus. Itaque translatio episcopatus Magalonensis in urbem Montispessulani a Paulo III. decreta fuit urgente Rege Francisco, ut testatum faciunt bullae Pontificiae editae anno MDXXXVI. quae litteris deinde regiis confirmatae sunt (16). Vrbi regiae Parisiorum datum, ut episcopalis sedes in archiepiscopalem eveheretur, sed iisdem solemnibus servatis. Vnde, quae tentata fuerat litteris pontificiis absque Regis consensu episcopatuum Grassensis & Venciensis in Provincia unio, decreto sanctioris consistorii rescissa fuit anno millesimo sexcentesimo primo. Et impedita, quam Nanceii fieri procurabat Dux Lotharingiae, nova episcopatus erectio in detrimentum dioecesis Tullensis, refragante illustrissimo Cardinali Ossato (17), & iniuriam, quae regno fieret, apud Pontificem non dissimulante.

(16) Vide tom. 2. Libert. Eccles. Gallic. c. 35. n. 36.

(17) Card. Ossat epist. 280. in nova edit.

ADDITIO STEPHANI BALVZII.

QVoniam permulta observanda sunt in variis locis istius capitis, quae lectorem nimium distraherent, si suis quaeque locis additiones redderentur, placuit illas simul heic exhibere, tanquam in loco commodiori.

Primum itaque illustrandus nobis incumbit Ivo Carnotensis Episcopus, ex cuius insigni loco a Marca relato patet, illum agnovisse sedis Apostolicae potestatem in minoranda parochiarum amplitudine, aut brevitate dilatanda, ut ipse loquitur, id est, in uniendis duobus episcopatibus, aut duobus ex uno faciendis. Eadem fuit sententia Vrbani II. in Concilio Claromontano: cuius verba eo lubentius referam, quod sedis Apostolicae Pontificem deceant, & maxime faciant ad institutum hocce nostrum. Habentur illa in narratione monachorum Maioris-monasterii Turonensis de his, quae pro libertate illius monasterii acta sunt in Concilio Claromontano; cuius narrationis fragmenta quaedam edidit Iuretus in Notis ad epistolas Ivonis Carnotensis. Edita est autem integra a clariss. viro Laurentio Bochello ex veteri codice MS. qui exstat in Bibliotheca Segueriana: *Post haec Domnus Papa privilegium, quod nobis dederat, coram omnibus legi praecepit, concedens Archiepiscopo Turonensi Rodulfo, & clero eius ceterisque omnibus, qui fautores eius esse volebant, immo etiam aliis, qui in neutra parte flectentes soli iustitiae intendebant, ut, si quid canonice possent, privilegio & auctoritati Romanae contradicerent. Quumque illi, quos caussa gravabat, obstinaciter oblatrarent, qui vero sanum sapiebant, iustitiae assentiendo, ratione pacifica acclamarent, domnus Papa imperato silentio, erectus in pedes, coram omni Concilio, ex auctoritate Apostolica decretis pontificalibus certioratus est, licere sibi facere ex uno episcopatu duos, & ex duobus unum; similiter & abbatias, ceterasque congregationes, dictante ratione aequitatis, quolibet modo sibi melius videretur, aut coadunare posset aut disiungere, & quicquid in dominium & patrocinium sanctae Romanae Ecclesiae suscipere vellet, nullus eius auctoritati obviare posset. Quae & a praedecessoribus suis facta ostendit; & ipse in praesenti Concilio, nullo contradicente, fecit* (1). No-

(1) *Vide Ferreoli Locrii chronicon. p. 235. 236. extr.*

Notanda autem sunt haec verba, *dictante ratione aequitatis:* quae explicanda sunt secundum interpretationem Ivonis, *si utilitas populi Dei ita exigat*, *& nullum inde schisma contingat*. Iudicia enim a Romana sede prolata nullius sunt momenti, quae ex aequitate beati Petri lata non sunt, id est, quae canonica aequitate non nituntur; ut ex Leone I. & Hincmaro adnotavit illustrissimus Archiepiscopus hoc libro IV. cap. VI. §. III.

Insignis est praeterea locus ille ex epistola CXXVI. Stephani Tornacensis, quae est Philippi Augusti Francorum Regis ad Lucium III. Pontificem Romanum; in qua Philippus acriter conqueritur adversus Pontificem, quod tentando erectionem episcopatus Noviomensis, coronam de capite eius deiicere, frangere, & pedibus conculcare contenderet. Eadem loquendi formula usus erat Willelmus II. Rex Angliae sub initia Pontificatus Vrbani II. quando Anselmus Cantuariensis Archiepiscopus opem Vrbani implorare se velle dicebat adversus Regem. Nam iste tum (ut in libro primo historiae Novorum refert Eadmerus) dixit Anselmo: *Si eundem Vrbanum aut quemlibet alium sine mea electione & auctoritate in regno meo pro Papa suscipis aut susceptum tenes, contra fidem, quam mihi debes, facis, nec in hoc me minus offendis, quam si coronam meam mihi tollere conareris*. Vnde & Episcopi quidam & magnates Angliae Anselmum adeuntes, ut ei in gratiam redire cum Rege persuaderent, his inter cetera verbis apud eum usi sunt: *Veruntamen noveris totum regnum conqueri adversum te, quod nostro communi domino conaris decus imperii sui coronam auferre. Quicunque enim regiae dignitatis ei consuetudines tollit, coronam simul & regnum tollit. Vnum quippe sine alio decenter haberi non posse probamus*. Non ita multo post Ludovicus VI. Rex Francorum ad Callistum II. summum Pontificem scripsit (2), non toleraturum se, ut Ecclesia Lugdunensis, quae non est de regno, primatum obtineat super Senonensem; praesertim quum subiectio illa Ecclesiae Senonensis *facta sit latenter & quasi furtive, nesciente scilicet clero Senonensi, inconsultis etiam Episcopis illius dioecesis, ignorante etiam Rege*. Itaque haec ad Callistum scribit paullo commotior: *Videtur enim aliquam adhuc spem habere Lugdunensis Archiepiscopus super illa, quam quaerit, subiectione. Sed, ut verum fatear, sustinerem potius regni nostri totius incendium, capitis etiam nostri periculum, quam huiusmodi subiectionis & abiectionis opprobrium. Videtur enim ad nostrum respicere contemtum, contra nos hoc modo fieri, quod nunquam exstiterit factum.* Contra Philippus Augustus gravem sibi iniuriam regnoque fieri questus est apud Innocentium III. si Burdegalensis Archiepiscopus, qui sub umbra dignitatis illi nuper collatae ob constitutum in ea urbe fastigium Ducatus Aquitanici altos spiritus induerat, contra veterem morem iusque receptum subtraheretur auctoritati Primatis Bituricensis. Referenda est autem Philippi epistola, brevis illa quidem, sed tanto Principe digna: *SANCTISSIMO in Christo Patri & Domino Innocentio Dei gratia summo Pontifici Philippus eadem gratia Rex Francorum salutem & debitam in Christo reverentiam. Ecclesia Bituricensis, licet tenuis sit in facultatibus, inter alias tamen regni nostri Ecclesias exstitit nobilior, quum, sicut vestra plenius novit paternitas, primatiae obtineat dignitatem; cuius honorem nostrum & regni nostri proprium reputamus. Quum igitur Burdegalensis Archiepiscopus, praedecessorum suorum non sequens vestigia, se adeo obedientem & devotum Ecclesiae Bituricensi exhibere non velit, sicut eidem praedecessores sui fecisse noscuntur, paternitatem vestram cum quanta possumus devotione rogamus, quatenus ius Bituricensis Ecclesiae intuitu Dei & precum nostrarum obtentu conservare velitis, nec sustineatis, quod tantus honor regni nostri circa hoc in aliquo minuatur, quum sola Bituricensis Ecclesia in toto regno nostro primatiae obtineat dignitatem; in cuius diminutione, quod Deus avertat, nobis & regno nostro non mediocriter reputaremus esse detractum. Actum Parisiis anno* Do-

(2) *Epistola Ludovici VI. edita est in tom. 3. Spicilegii Dacheriani pag. 147.*

Domini MCCXI. mense Maio. Agebatur de Concilio provinciali; ad quod invitatus Archiepiscopus Burdegalensis accedere non curavit, nec pro se aliquem responsalem idoneum destinavit. Quam ob caussam Bituricensis Archiepiscopus auctoritate primatiae sententiam in eum promulgavit, suspendendo ipsum ab officio metropoliticae dignitatis. Ab illa sententia Innocentium appellavit Archiepiscopus Burdegalensis. Sed Pontifex illam confirmavit; ut patet ex eius regesti lib. XV. epist. XLV. & lib. XVI. ep. LXV. Atque haec obiter dicta sint ad afferendam aliquam lucem epistolae Regis Philippi. Sed ut ad rem nostram redeamus, observandum est, Reges existimasse, convelli iura regnantium auctoritatemque deminui, si quid ab ecclesiastica auctoritate tentaretur illis invitis, neque facile tolerasse. Quare mirandum non est, quod, ut adnotat illustrissimus Archiepiscopus, Philippus IV. conquestus est de praesumtione Bonifacii VIII. qui inconsulto Principe tentaverat novi episcopatus institutionem intra regnum, monasterio Appamiarum in episcopalem sedem mutato. Facinus illud merito aversabatur Philippus, quod id fieret contra priscum morem, in contemtum dignitatis regiae. Huius rei probationem debemus Petro de Feredo Priori de Chesa, Philippi Regis Legato apud Benedictum XI. Bonifacii successorem. Nam Petrus ille capita accusationum proponens anno MCCCIII. die sexta Octobris adversus memoriam Bonifacii haec inter alia scribit (3). *Temporibus sanctorum patrum, qui praefuerant, fiebant divisiones episcopatuum perrarae. Et quando hoc, fiebant cum caussae cognitione plenaria de valore redituum, ut sciretur, quid dandum, quid detrahendum, & quid relinquendum, & cum aliqua complacentia Regum, patronorum & populi, ad tollendum scandalum. Temporibus autem ipsius Bonifacii non sic, sed prorsus aliter*.

Superest, ut de metropolitica dignitate Episcopo Tolosano collata differamus, & ostendamus, eam pervenisse, quia regius consensus ei novitati adiectus est post flagrantissimas Ioannis XXII. litteras eam ob caussam scriptas ad Philippum V. Francorum Regem, quae exstant in archivo regio Parisiensi. Aliis nihilominus litteris eundem Regem monuit de erectione quatuor sedium episcopalium in provincia Tolosana, & de sectione episcopatuum Albiensis & Claromontensis; simulque significavit eorum nomina, quos novis Ecclesiis praefecisset Episcopos, ut etiam in hac parte Regis gratiam eliceret, gnarus quanti in huiuscemodi negotiis faciendus sit assensus Principum. Praestat autem heic utrasque litteras referre ex archivo, ut diximus, regio Parisiensi. Hactenus enim editae non fuerunt.

LITTERAE IOANNIS XXII. AD PHILIPPVM V. FRANCORVM REGEM,

Quibus eum certiorem facit de erectione Archiepiscopatus Tolosani.

IOhannes Episcopus servus servorum Dei carissimo in Christo filio Philippo Regi Franciae & Navarrae illustri salutem & Apostolicam benedictionem. Si, prout indicit tibi, fili carissime, clari tui generis bonitas in te, ut credimus, firmissime radicata, quaecumque circa Ecclesias Christianissimi regni tui Franciae ad Dei laudem & gloriam suique cultus augmentum ordinanda duxerimus grata gerere debes & placida, acceptabiliora nimirum tuis esse debent affectibus, dum in tuam & regni praedicti quietem providumque tutamen illorum redundat effectus. Haecce, fili carissime, considerantes attentius, & frequenter in animo revolventes, quod in tanta multitudine populi, quanta foecundavit altissimus civitatem & dioecesim Tolosanam, singulo-

(3) Different de Boniface P. 212.

gulorum vultus nequibat, ut condecet unicus pastor inspicere, aut alias partes boni pastoris implere; quodque durum exsistebat atque difficile in tam larga & diffusa dioecesi ad unum tantum a tot personis ecclesiasticis & mundanis recursum haberi, attendentes etiam, quod vix supererat huc usque memoria, ut ex ea, qua Tolosanensis episcopatus vigebat, opulentia copiosa redituum aliquod in Ecclesia vel dioecesi Tolosana provenisset divini cultus augmentum; immo sic ex adipe prodierat & prodibat iniquitas, ut multo iam tempore luxus, cura carnis in desideriis, evectionum pompa, numerositas clientelae, sumtus enormes, & usus extraordinarii sibi vendicassent, quasi totum patrimonium crucifixi, & ab ipsius nostrae considerationis intuitu non excluso, quod tibi & regno praedicto, ad quorum tutam tranquillitatem afficimur, periculosum esse poterat, in adversi praesertim ingruentia temporis, in partibus illis talem habere Pontificem, qui in potentia & divitiis quasi cuiusdam Regis insigne praeferret, nos pro te velut filio praedilecto, necnon pro ipsarum civitatis & dioecesis populo salubre consilium capientes, debitum officii pastoralis implendo, necnon dissipando malum, quod praedictorum redituum copia excessiva produxit, & nihilominus civitatem ipsam novae dignitatis insigniis insignire volentes, & per consequens regnum tuum speciali quadam honorificentia decorare, ipsum Tolosanum episcopatum eiusque reditus in quinque partes de fratrum nostrorum consilio per certos limites duximus dividendos, civitatem seu Ecclesiam Tolosanam, quae sicut solemniori statu & conditione potiori praefulget, sic & est grandioris honoris titulis efferenda, in archiepiscopalem erigentes seu metropoliticam, ac in quatuor aliis partibus quatuor episcopales Ecclesias eius suffraganeas de novo creantes, ut tantum onus partitum in plures, quod per unum procul dubio sustineri non posset, levius feratur a multis, & dum idonei erunt in unaquaque regione pastores, divino cultui insistatur uberius, piis diligentius intendatur operibus, & per sui ministerium praesulis grex subditus facilius retrahatur a noxiis & ad salutaria dirigatur, & ut insuper tanta unius potentia debiliori per divisionem huiusmodi reddita, nedum minor tibi de ipsarum concussione partium possit superesse suspicio, quin etiam evidenter occurrat de illarum fideli constantia maioris securitatis & fiduciae plenitudo. Tu itaque, fili carissime, ordinationem nostram huiusmodi tam expedientem & utilem & tam honorabilem regno & civitati praedictis, ac ipsius efficaces rationes & caussas, necnon ordinantis puram intentionem & rectam, attenta nec minus grata meditatione recogitans, ac confidenter advertens, quod per id tu & regna tuo commissa regimini multiplicatos intercessores habebitis apud Deum, nullis, quaesumus, nostra in hac parte vota, quae indubie credimus cum divini Numinis voluntate concurrere, depravare nitentibus acquiescas; quinimmo perversas suasiones talium sic prudenter reiicere, sicque viriliter studeas confutare, quod nobis gratum exsistere debeat, & tu proinde ab eo, cuius in hoc negotium agitur, condignum praemium reportare merearis. Datum Avinioni Nonis Iulii, Pontificatus nostri anno primo.

LITTERAE EIUSDEM PONTIFICIS AD EUNDEM REGEM,

De institutis novis Episcopatibus in Regno Franciae, & de Episcopis ordinatis in novis Ecclesiis.

IOhannes Episcopus servus servorum Dei carissimo in Christo filio Philippo Franciae & Navarrae Regi illustri salutem & Apostolicam benedictionem. Per alias tibi, fili carissime, scribimus litteras, qualiter episcopatum Tolosanum eiusque reditus

in quinque dioeceses de fratrum nostrorum consilio per distinguendos limites duximus dividendos, civitatem seu Ecclesiam Tolosanam in archiepiscopalem erigentes seu metropoliticam, ac in quatuor aliis dioecesibus quatuor episcopales Ecclesias eius suffraganeas de novo creantes. Sed & nunc tibi significare providimus, nos Albiensem in duos & Claromontensem episcopatus in alios duos similiter divisisse. Vt autem de locis, in quibus constituimus episcopatus huiusmodi, ac de personis, de quibus episcopatibus providimus antefatis, notitiam habeas, scire te volumus, quod castrum seu villam de Rivis ac villas sancti Papuli & Lumberiaci quondam Tolosanae, ac Montemalbanum quondam Caturcensis dioecesis civitates fecimus, & in earum qualibet Ecclesiam constituimus cathedralem: quarum primae, scilicet de Rivis, de dilecto filio Magistro G. de Brocia Decano Bituricensi Consiliario tuo, viro utique, cuius genus, fidelitas & merita te non latent; secundae, scilicet sancti Papuli, de dilecto filio Abbate eiusdem loci, viro profundae scientiae & fidelitatis expertae: tertiae vero, scilicet Lumberiaci, de dilecto filio Abbate eiusdem loci, fratre dilecti filii nobilis viri Comitis Convenarum, viro laudabilis conversationis & vitae; & quartae, scilicet Montisalbani, de dilecto filio Abbate ipsius loci, Capellano nostro & caussarum appellationum nostri palatii Auditore, duximus providendum. Castras autem quondam Albiensis & villam sancti Flori quondam Claromontensis dioecesis similiter fecimus civitates, & in earum qualibet Ecclesiam constituimus cathedralem: quarum primae, scilicet Castrensi, de dilecto filio Abbate Latiniacensi Magistro in Theologia; reliquae vero, scilicet sancti Flori, de Abbate sancti Tiberii decretorum Doctore, Capellano nostro providimus, viris utique genere nobilibus & morum honestate praeclaris, qui omnes de regno tuo Franciae oriundi, & fidelibus regni progeniti, regiorumque commodi & honoris fervidi zelatores exsistunt. Haec, fili dilectissime, fecimus intendentes in iis Dei honorem & gloriam suique nominis cultum extollere, animarum procurare salutem, & tuam & regni tui tranquillitatem, securitatem & pacem, ac commodum evideas promovere. Datum Avinioni VII. Idus Iulii, Pontificatus nostri anno primo.

C A P V T XIV.

De regni Galliae libertate propugnata a Philippo IV. ubi etiam obiter quaedam de Treuga & pace adiiciuntur.

S Y N O P S I S.

I. Philippus Augustus nihil licere voluit Romano Pontifici in administratione regni. Interdictum se non observaturum dixit, si quod a Legato ferretur ob pacem cum Anglo repudiatam, e Rogerio & Matthaeo Paris. Proceres regni monent quoque eumdem Philippum, ne foedus ineat cum Anglo per coactionem D. Papae. Philippus IV. ad inducias cum Anglo per excommunicationes cogi a Pontifice passus non est. In temporalibus *se nemini subiici profitetur; in* spiritualibus *pariturum in* quantum *debet.*

II. Has induciarum indictiones a Pontificibus factas non caruisse praetextu probabili. A treuga & pace, quae erat inducta in bellis privatis, argumentum ductum ad bella publica. Foeda strages e bellis privatis. Induciae illis indictae ab Episcopis & proceribus regni; quae dicta est Treuga Domini, *e Glabro, qui explicatur in voce* Vadimonium. *Bella privata legibus mediae aetatis tolerata.*

III. Induciae illae decretae a Principibus

bus & Episcopis, excommunicationibusque munitae. Deinde a Conciliis confirmatae. Cur dictae Pax & Treuga. *Induciarum violatarum cognitio ad Episcopos & proceres; qui ex pactis conventis cogi poterant excommunicationibus ad persequendos raptores. Pacis violatores excommunicati & proscripti ab utraque potestate occidi poterant impune a quolibet privato. De hoc solo genere excommunicatorum intelligendus Vrbanus II. apud Gratianum.*

IV. Superius dicta trahi non possunt ad bella publica a Regibus indicta. Belli gerendi potestas eos eximit a censuris latis in depraedatores. Quia ad summum dubia res est, an bellum sit iniustum; ideoque cessat ius excommunicandi, maxime in iis, quae respiciunt ius regium. Iura Principum excepta ab induciis privatis. Bella privata vetita B. Ludovici edicto; sed penitus recisa constitutione Philippi IV.

V. Maxima Regum auctoritas in negotio pacis fractae. Eorum iussu restitui poterant communioni raptores, quos Episcopi eam ob caussam excommunicaverant, ex Ivone; qui adducit locum e Capitularibus petitum de culpatis a Rege in gratiam susceptis.

VI. Agitur de explicatione famosi illius loci. Petitus est e Concilio Toletano XII. cuius Concilii haec est sententia; excommunicatos ob crimen maiestatis, si a Rege indulgentiam promeruerint, ab Episcopis quoque communioni ecclesiasticae restituendos. Hoc tractum in Gallia ad pacis infractores. Poena canonica dimittebatur, non autem peccatum depraedationis, ex Ivone.

VII. Ante Concilium Toletanum Regis venia in crimine maiestatis poenitentiam ab Episcopis indictam solvebat; ut patet ex facto Praetextati, qui Ecclesiam suam recepit post convivium Regis; quia non fuerat deiectus a Synodo Parisiensi, sed tantum poenitentiae addictus. Haec indulgentia Regis ad omne crimen publicum trahi videtur a Capitularibus. Hodie, post abolitam poenitentiam publicam, inutilis illa potestas.

VIII. Privilegium Regibus nostris indultum, ne incidant in sententiam ob commercium cum excommunicatis fulciri potest usu illo antiquo.

ADDITIO) *De Treuga & Pace nonnulla adferuntur non indigna scitu. Concilium Tulugiense habitum eam ob caussam; itemque Synodus Helenensis, & Concilium Narbonense. Tum etiam Concilium apud sanctum Aegidium & Troianum. Quae omnia nuspiam antehac edita fuerunt.*

I. ADministrandi regni sui communionem denegavit Philippus Augustus Romano Pontifici, quum ab Ioanne Anagnino Cardinali ad pacem cum Henrico Rege Angliae ineundam ex auctoritate sedis Apostolicae invitatus, Legati minas, qui interdicto lato in universum regnum Regis contumaciam se castigaturum minabatur, hac responsione repulit, ut referunt Rogerius Hovedenus & Matthaeus Paris (1): *Quod sententiam suam non timeret, nec teneret, quum nulla aequitate niteretur. Dicebat enim, quod non pertinet ad Ecclesiam Romanam in regnum Franciae per sententiam vel alio modo animadvertere, si Rex Franciae in homines suos demeritos & regno rebelles caussa iniurias suas & coronae dedecus ulciscendi insurgit.* Quum idem Philippus anno MCCIII. ad pacis foedus amplectendum cum Ioanne Rege Angliae ab Innocentio urgeretur, Odo Dux Burgundiae & proceres regni alienum a dignitate Regis esse rati, ut Rex Pontificis im-

(1) Rogerius Hoved. ad an. 1189. Raynaldum ad annum 1204. §. 55. 57. Matthaeus Paris in Henrico II. Vide

imperio ad paciscendum de pace aut induciis cum Anglo cogeretur, consilio suo Philippum monuerunt, ne se ad illa obsequia demitteret, seque totis viribus, si quid contra tentaretur, obstituros (2). Vestigia decessorum suorum premens Philippus IV. an. MCCXCVII. prudenti responsione dignitati suae cavit, quum indictis a Bonifacio VIII. ad biennium induciis inter ipsum Regem & Romanorum Angliaeque Reges, & excommunicationis sententiis adversus refragantes latis, non acquievit, administrationem regni sui, quae a suo solius arbitrio *quoad temporalia* penderet, nemini concessurum aut submissurum professus (3), sed iura regni sui fortiter tuiturum adversus hostes, quos sententiae excommunicationis potius implicent quam Regem. In iis vero, quae *spiritualia* contingunt, se more decessorum suorum, ut devotum sedis Apostolicae & Ecclesiae filium, *in quantum tenetur & debet*, monitionibus & praeceptis Pontificis pariturum.

II. Quin plures futuri sint, qui has induciarum indictiones audaciae adscribant, non dubito. Attamen si quis mores illius saeculi investigaverit, ut Regum caussae favebit, ita praetextu satis probabili Romanos Pontifices non omnino fuisse destitutos inveniet. A pace & treuga, quae Conciliorum decretis inducta erat in bellis privatis, quaeque censuris ecclesiasticis muniebatur, ad inducias in bellis publicis indicendas ipsis Regibus argumentum traxerunt. Bella privata, quae pondere & pudore legum comprimebantur, Romanis rempublicam tenentibus, per Gallias & ceteras Europae regiones grassata sunt, quum duris exterarum nationum moribus ferrum lentis fori ambagibus successit, & iuri publico aperta privatorum iniuria. Tunc enim quisque suam suorumve iniuriam non in iure coram iudice, sed ferro manuque persequebatur; adeo ut, etsi his inimicitiis, quas *faidas* vocabant (4), & leges Longobardorum & Capitularia Regum modum praescriberent, tamen ingravescente in dies morbo, caedibus, depraedationibus & incendiis respublica foedissime vastaretur. His incommodis prospicere Gallicani Episcopi curarunt, non exstincto quidem nefando illo bellorum privatorum usu, sed represso per inducias, quae aliquot dies otiosos a caedibus redderent sacratosque religionis praetextu. Anno MXXXIV. Episcopi & proceres provinciarum in Aquitania primum, deinde per reliquas Gallias, decreto suo privatis bellis inducias indixerunt sub nomine *Treugae Domini* a Mercurii suprema die usque ad diluculum diei Lunae subsequentis, ea lege, ut nemo ab

(2) C. 7. N. 2. T. 24. Libert. *Ut neque pacem, neque treugam faciat Regi Angliae per violentiam vel coactionem Domini Papae.*

(3) C. 7. N. 12. T. 2. Libert. *Regimen temporalitatis regni sui ad ipsum Regem solum & neminem alium pertinere, seque in eo neminem superiorem recognoscere.*

(4) *De Faidis vide Glos. Lindenbrochii & Spelmanni, R. P. Iac. Sirmond. ad Capit. Caroli Calvi.*

ab inimico ultionem exigeret, nemo praedaretur, nec etiam a fideiussore pignus tolleret; poena capitis, aut exsilio, & excommunicatione, in rebelles irrogatis. Rodulphus Glaber meminit huius institutionis (5); quam cetera quidem apertissimis verbis descripsit, sed pignus ablatum e domo fideiussoris (*) *Vadimonium* vocat, Latina dictione, quamvis significatione barbara. Quod fraudi fuit illustrissimo Annalium ecclesiasticorum conditori (6), qui de strepitu fori heic agi putavit & de privatis dissensionibus, quas, si iustae sint, unaquaque

(5) Glaber l. 5. c. 1.

(*) Antequam ultra progrediatur oratio, lubet heic paullisper remorari lectorem; non quod haec additio nostra tanti sit, ut avocare quemquam debeat a studio rerum pulcherrimarum: sed ut solent liberales ac sciti convivatores, qui bellucas interdum ferculaque non admodum exquisita praebent convivis suis, tantum, ut irritatior fiat meliorum ciborum appetentia. Itidem mihi visum est eruditis praestantissimi scriptoris observationibus memet inferere & lectorem tantisper ab earum lectione retardare, mihi gratiam habiturum, quod spatium ipsi tribuerim ad colligendas ingenii vires. Quamquam mea haec additio etiam non iniucunda videri poterit iis, qui istius eruditionis sunt curiosi, quique singulares quasque observationes testimoniis veterum fultas lubenter conspiciunt. Quod eo gratius erit hoc loco, quod vir doctissimus in vocis *vadimonium* interpretatione lapsus sit, quemadmodum observavit illustrissimus Archiepiscopus. Itaque adferam aliquot testimonia, quibus ostendam, vadimonium significasse olim pignus; quod nos Galli vocamus *gage*. Nullum ad eam rem probandam testimonium afferri potest illustrius, quam hic locus ex epistola Fulberti Episcopi Carnotensis, qui eadem cum Glabro aetate vivebat: cuius haec sunt verba in tomo secundo Spicilegii Dacheriani pag. 829. *Sed neque licitum est de Ecclesiae tutela vasa sacra abstrahere & aliquorum manibus loco vadimonii tradere*. Infra pag. 831. *Sed incongruum est, ut in vadimonium ponatur*. In veteri Chartulario Ecclesiae Cadurcensis exstant acta quaedam confecta Urbani II. pontificatu, ex quibus constat, vocem illam tum in eadem significatione usurpatam fuisse. Nam Gerardus Episcopus Cadurcensis narrans, quomodo Ecclesia de Monte dominico pervenerit in manus laicorum, ita loquitur: *Cuius Ecclesiae possessio praeterito tempore in Cadurcensis Ecclesiae dominio diutissime habita, moderno vero, nescio cuiusmodi occasione, a Bernardo Episcopo ac quibusdam saeculariter viventium clericorum alienae potestati praesumtione pro vadimonio supposita, & sic in laicarum manus deducta personarum*. Cosmas Decanus Pragensis in libro tertio Chronicae Bohemorum pag. 57. *Item eiusdem Ecclesiae V. pallia cum limbis Ratisbonae ad Iudaeos sunt posita in vadimonio pro quingentis marcis argenti*. Ordericus Vitalis lib. III. pag. 474. *Anschetillus reatum suum palam confessus, vadimonium Abbati Theodorico dedit*. Ludovicus VII. Francorum Rex in litteris de concordia inita anno MCLIII. inter Godefridum Episcopum Lingonensem & Odonem Ducem Burgundiae, quae exstant in Chartulario Ecclesiae Lingonensis. Ille ergo Episcopus haec inter cetera ait adversus Ducem: *Quaero etiam villam Brasi & aliam, quae dicitur sanctus Joannes, quas in vadimonio tenet sine assensu nostro, quum sint de nostro feudo*. Caesarius Heisterbachcensis lib. XII. cap. XII. *Erat autem in proximo manens Miles quidam dives & honestus, ministerialis tamen. Huic invenis iam dictus allodia sive feuda sua partim vendebat, partim in vadimonio exponebat*. Vide illustrissimum Archiepiscopum in historia Benearnensi lib. V. cap. XIV. §. VI. & cap. XXXI. §. VIII. & Reginonem lib. I. cap. LXXXI.

(6) *Card. Baron. ad annum* 1034. §. *VI. & VII.*

que die persequi liberum erit, vel deferere necessarium, si fuerint iniustae; hocque nomine Gallicanos Episcopos traducit.. A qua reprehensione sibi temperasset, si confirmatas a quatuor Conciliis generalibus has inducias animadvertisset (7), & relatas in librum Decretalium sub titulo *de Treuga & Pace*; cuius usum & Glossa & iuris canonici interpretes abrogatum esse aiunt, hacque sola observatione satisfecisse putant. Bella isthaec privata nec legibus probata erant, nec omnino damnata; immo vero, si provocatio, vel potius, ut illius saeculi verbo utar, si *diffidatio* praecessisset, pro iure constituto habebantur; ita, ut in adversarium caede, praedis & incendiis grassari liceret, ut docent Ivo (8), Friderici I. & Conradi leges (9). A quibus bellorum iniuriis abstinendum erat diebus Iovis, Veneris, Sabbati & Dominica, quos sub finem vitae praecipuis salutis nostrae mysteriis Dominus consecravit.

III. Decretae autem fuerunt induciae istiusmodi non solum ab Episcopis, sed etiam a proceribus cuiusque dioeceseos, ut diserte docent Glaber (10) & Ivo (11); ut patet ex treugae istius constitutione, quae lata est in Anglia & Normannia ex consensu Episcoporum & Baronum a Guillelmo I. Rege anno MLXXX. apud Ordericum Vitalem (12) & a Raimundo Berengario Comite in Barcinonensi Comitatu anno millesimo sexagesimo. Recepta sunt & amplificata isthaec decreta a Concilio Claromontano sub Vrbano II. anno MXCV. a Romano sub Paschali II. anno MCII. a Lateranensi sub Innocentio II. anno MCXXXIX & ab altero Lateranensi sub Alexandro III. anno millesimo centesimo octuagesimo. Hoc solum discrimen interest inter primam induciarum institutionem & confirmationem, quod a Conciliis festi dies quamplurimi quatuor illis singularum hebdomadarum diebus adiecti fuerint, & a Concilio Lateranensi sub Innocentio II. incendiorum devastatio prohibita. Observandum vero, *Pacem & Treugam* dici hanc a bellis privatis feriationem, quod ratione clericorum omnium, peregrinorum, mercatorum, agricolarum cum bobus aratoriis, dominarum cum sociis suis inermibus, mulierum omnium, rerum ad clericos monachosque pertinentium, & molendinorum, pax ista omni tempore indulta est; ratione ceterorum, treuga tantum, id est, induciae aliquot dierum. Sane fatendum est, excommunicatione mulctatos fuisse pacis vel treugae violatores & ad resarciendum damnum laeso coactos. Sed

(7) *Eas etiam confirmavit Nicolaus II. in decretis suis c. 1.*

(8) Ivo ep. 173.

(9) Fridericus apud Abbatem Vrsperg. Conradus cap. 10. Bulla aureae.

(10) Glaber l. 4. c. 5.

(11) Ivo epist. 90. *Trevia Dei non est communi lege sancita; pro communi tamen utilitate hominum, ex placito & pacto civitatis & patriae, Episcoporum Ecclesiarum est auctoritate firmata.*

(12) Ordericus l. 5. Hist. Norm. Vstatica Barcin.

Sed Episcopi & Comitis haec erat cognitio ceterorumque Baronum: qui tamen, si cessarent a persequendo armis raptore, excommunicationibus & interdictis ad officium, quo se obstrinxerant, adigebantur; ut vice versa eis, qui contra pacis perturbatores decertarent, duorum annorum poenitentia indulgebatur, aut plurium, ad arbitrium Episcopi, pro modo laboris. Si raptores istos pacisque violatores ab utraque potestate proscriptos occidi contingeret a quoquam privato, *zelo iustitiae*, non homicidii poena canonica & ordinaria, sed leviori & remissiori satisfactione culpam illam diluendam docet Vrbanus II. (13) qui de hoc solo genere excommunicatorum intelligendus est, non autem de omnibus excommunicatis, ut quidam sibi male feriati persuaserunt. Cuius interpretationis eo lubentius hic memini, quod ea levari posse mihi videatur invidia, quae ob textum hunc male intellectum creari solet adversus summos Pontifices.

IV. Sed haec omnia trahi non possunt ad bella publica, quae a Regibus, ut res suas repetant, aut reipublicae iniuriam illatam ulciscantur, indici solent. Etenim belli gerendi potestas, quae a Deo Regibus collata est in veteri instrumento, & in Principes Romanos disertis verbis lege regia translata, Reges liberos praestat ab excommunicatione, quae in depraedatores & alienorum bonorum invasores a canonibus irrogatur. Quia excommunicationi locus non est, etiam in privatis personis, nisi quum de crimine manifesto & aperto agitur, non autem quum dubitatur de crimine, ut docuit olim Hincmarus ex Augustino (14). Porro sola belli a Principe indicti ratio id saltem obtinere debet, ut iustitia niti praesumatur: praecipue quum regia dignitas in munere regio exercendo nullius iudicio sit obnoxia, sed soli divino Numini se submittat. Quare in ipsa pacis & treugae promulgatione iura Principum conceptis verbis excipiuntur; ut patet ex indictione pacis & treugae a Guillelmo Archiepiscopo Auscitano Legato sedis Apostolicae post Concilium Romanum anno MCII. publicata (15): *Principibus autem & dominis terrarum iura sua & consuetudines non contradicimus in terris suis*. Deinde pacis illius infractae cognitio Episcopis commissa erat de Comitum & dioecesanorum consensu; quae ex pactis conventis legem accipere debet, ut scripsit Ivo Canoni Legato (16); immo & Comitibus Baronibusque dioeceseos pars illius cognitionis competebat. Quae omnia cum bellis publicis comparata discrimen apertum inter utraque constituunt, & ius indicendarum Regibus induciarum, quod ex hac comparatione peteretur a Romanis Pontifi-

(13) Apud Gratianum cap. *Excommunicatorum* 23. *q.* 5.

(14) Hincmar. t. 2. pag. 171. 405.

(15) *Guillelmi Archiep. Auscit. constitutio edita est in Hist. Benear. l.* 5. *c.* 14. *Sed lapsus est hoc loco Marca. Nam constitutio illa condita non fuit an.* 1102. *sed circa ann.* 1140. *post Concilium Lateran. Innocentii II.*

(16) Ivo ep. 266.

tificibus abdicant. Bella ista privata a Ludovico immortalis memoriae Principe vetita quidem; sed rediviva Philippus IV. constantissimus Princeps constitutione sua Tolosae edita in perpetuum refecuit anno MCCCIII.

V. Ceterum quantam sibi potestatem in violatae pacis negotio Reges Galliarum asserèrent, colligi potest ex Ivone; qui consultus a Daimberto Senonensi Archiepiscopo, an iubente Rege communionem restitueret cuidam *raptori & sacrorum dierum* violatori, id est, infractae legis publicae reo, quae diebus solemnibus praecipue servanda erat, ut dixi, respondet, recte quidem excommunicatum videri, attamen, ne Regis animus laedatur, dispensatione utendum esse, maxime, *quia rerum temporalium dispensationes Regibus attributae sunt* (17): quare si potestate sibi concessa abutantur, monendos quidem esse, sed non exasperandos, divinoque iudicio relinquendos. Vnde concludit, restituendam reo communionem ecclesiasticam, laudato famoso illo loco e Capitularibus petito (18): *Si quos culpatorum regia potestas aut in gratiam benignitatis receperit, aut mensae suae participes effecerit, hoc & sacerdotum & populorum conventus suscipere ecclesiastica communione debebit; ut, quod principalis pietas recipit, nec a Sacerdotibus Dei extraneum habeatur.*

VI. Quaeri solet, quae sit huius loci ab Ivone laudati sententia, an in universum omnibus excommunicatis sit reddenda communio, quos Rex gratiae suae participes fecerit, an vero haec indulgentia certa quadam specie contineatur. Sane canon tertius Toletani Concilii XII. (cuius verba transcripta sunt in Capitularium libros, & e Capitularibus ab Ivone variis in locis prolata) hanc sententiam reddunt, eos, qui regni pacem laeserint, statumque patriae gentis Gothorum turbaverint, eaque de caussa anathemate ab Episcopis proscripti, (quemadmodum decretum est Concilii Toletani IV. canone LXXIV.) (19) si postea Regis indulgentiam promeruerint, (cuius arbitrio horum criminum venia reservata erat canone VIII. Concilii Toletani V. (20)) eos, inquam, ab Episcopis excommunicatione illa publica solvi debere & communione ecclesiastica donari. Haec sunt verba Concilii Toletani XII. *Et ideo, quia remissio talium, qui contra Regem, gentem, vel patriam agunt, per definitiones canonum antiquorum in potestate solum regia ponitur, cui & peccasse noscuntur, adeo nullis se deinceps a talibus abstinebit sacerdotum communio; sed quos regia potestas &c.* Quare dubitandum non erat, quin ex hoc Concilii Toletani decreto liberum esset Regi Francorum, pacis publi-

(17) Ivo ep. 171.
(18) Vide t. 2. Capitular. pag. 1295. *In his omnibus, quae praemisimus, potestatem indulgentiae in culpis delinquentium Principi reservamus.*
(19) Conc. Tol. IV. c. 75. anno 633.
(20) Conc. Tol. V. can. 8. an. 641.

blicae infractoribus veniam criminis, quod statum Reipublicae laedebat, indulgere; quam sequi debebant Episcopi in solvenda poena ecclesiastica. Quod ita intelligendum est, ut poenitentiae publicae & poenae canonicae indulgentia tribueretur, non autem peccatum quoad Deum dimitteretur, nisi reus aliunde in gratiam cum Deo rediret, ut docet Ivo (21). Hac indulgentia usus erat Ivo ipse erga Gervasium violatae pacis reum, quem communioni ecclesiasticae reddidit in *Curia Paschali*, id est, in conventu regni ad diem Paschatis a Rege Philippo I. indicto (22). Quod se fecisse pro regia honorificentia, fretum auctoritate legis suprascriptae, testatur.

VII. Simile aliquid occurrit in Gallia ante Concilii Toletani tempora. Praetextatus enim Rotomagensis Episcopus a Chilperico Rege delatus inter reos laesae maiestatis apud synodum Parisiensem anno DLXXVII. quum crimen per calumniam sibi impactum spe veniae proposita confessus esset, excidit quidem a communione, licet sacerdotio deiectus non fuerit, Bertchramno his verbis eum alloquente (23): *Quia Regis gratiam non habes, ideoque nec nostra caritate uti poteris, priusquam Regis indulgentiam merearis*. Post aliquot annos a Rege Guntchramno *susceptus, & convivio eius adscitus, ad urbem suam regressus est*, nullo synodi iudicio habito, quia ei tantum poenitentia erat praescripta; ut Ragnemodus Parisiensis urbis Episcopus suggessit Regi, teste Gregorio Turonico (24). Quae poenitentia soluta est sola venia Regis. Itaque ex usu antiquo Gallorum, & ex verbis Concilii Toletani & Ivonis, ad speciem, quae proposita erat de crimine laesae & violatae reipublicae, restringitur necessitas illa dandae veniae Episcopalis post Regis indulgentiam. Quod tamen intra hos fines coërceri non debere videtur ex sententia Capitularium; quae indefinite de *Culpatis*, id est, de reis omnibus, Concilii verba accipiunt, demta praefatione canonis III. Toletani, quae ad laesae maiestatis reos generalia decreti verba constringit. Unde titulus illius capitis ita conceptus est apud Ivonem in Decreto, ut de reis omnibus capienda sit Capitularium legum sententia (25): *Ut, quos regia potestas in gratiam receperit, his etiam minores potestates communicent cap.* 383. *Si quos culpatorum*. Quae interpretatio si recipiatur, ad crimina ecclesiastica porrigenda non erit, nec locum obtineret, nisi quum ex denegata ecclesiastica venia Regis animus laederetur. Hodie, abolito poenitentiae publicae usu, non perspicio, qua ratione apud nos huic definitioni locus esse possit. Si quis enim hoc trahere vellet ad confirmandam auctoritatem regiam, qua magistratus utuntur in declarando excommunicationum abusu, foeda confusione omnia misceret,

 sci-

(21) Ivo ep. 171.
(22) Ivo ep. 62. cui iunge ep. 266.
(23) Greg. Tur. l. 1. cap. 19.
(24) Greg. Turon. l. 7. cap. 16.
(25) Ivo Decreti parte 16. cap. 344. e lib. VII. Capitularium cap. 383.

scilicet veniam & indulgentiam criminum, quae a mera liberalitate Principis proficiscebatur, cum iurisdictione & discussione abusus, quae formulis canonum & legum adstringitur, & in caussae cognitione consistit, ut taceam de aliis discriminibus.

VIII. Attamen veteris illius iuris reliquiae superesse videntur in eo privilegio, quod una cum ceteris indultum olim Regibus nostris a Ioanne XXII. renovatum fuit anno MCCCXVII. ad petitionem Regis Philippi V. cognomine Longi, opera Magistri Radulphi de Praëlis in eam rem delegati; cuius privilegii summarium his verbis conceptum est in antiquo regesto (26): *Item, quod Dominus Rex pro participatione cum excommunicatis non incurrat sententiam.* Quo quidem privilegio nulla necessitas solvendae excommunicationis Episcopis ob Regis commercium cum excommunicatis imponitur, sed a censuris, quae in participes excommunicatorum feruntur, Rex liber & immunis esse declaratur.

Inducias illas, quae vulgo Treuga & Pax dicebantur, ubique decretas fuisse, non solum ab Episcopis, sed etiam a proceribus cuiusque regionis, adnotavit supra vir illustrissimus, afferens etiam Barcinonensium exemplum. Nos vero in prima, quam procuravimus, istarum dissertationum editione nonnulla illorum temporum monumenta, quae docerent, in eadem ora maritima Hispaniae Tarraconensis & Galliae Narbonensis sancitam fuisse treugam & pacem ab Episcopis & Proceribus, in publicum emisimus, Concilium videlicet Tulugiense apud Ruscinones, synodum Heleneusem sub Oliba Episcopo Ausonensi gerente vices Berengarii Episcopi Helenensis, tunc temporis in partibus transmarinis peregrini, Concilium Narbonense habitum anno MLIV. Excerpta Concilii apud sanctum Aegydium in prima Narbonensi habiti anno MLVI. & Concilium Troiae in Apulia celebratum ab Urbano II. anno MXCIII. Sed quonam demum anno habitum fuerit istud Concilium Tulugiense, non adeo exploratum habetur. Animus olim fuerat, eam synodum revocare ad annum MXLV. quod viderem, eo anno Guifredum Archiepiscopum Narbonensem, & Olibam Episcopum Ausonensem peregisse consecrationem Ecclesiae sancti Michaelis Fluvianensis apud Emporitanos, huicque consecrationi adfuisse Poncium Comitem Emporitanum. Videbam praeterea, Gauzfredum Comitem Ruscinonensem, qui ea omnino aetate vivebat, subscripsisse actis illius dedicationis a Guifredo & Oliba confectis. Atque ut etiamnum in ea sententia perstem istud facit, quod Oliba Episcopus Ausonensis, cuius decretum in synodo Helenensi editum confirmat ea, quae ab Episcopis in prato Tulugiensi congregatis statuta fuerant de treuga & pace, mortuus est anno MXLVII. ut fidem facit vetus auctor MS. *De gestis Comitum Barcinonensium*. Praeterea Guillelmus Comes Bisuldunensis, qui Tulugiensi Concilio interfuit, obiit anno MLII. ut fidem facit idem vetus auctor. Demum acta Concilii apud Narbonem habiti anno MLIV. loqui videntur de institutionibus Concilii Tulugiensis. Haec, inquam, suadent, Tulugiense Concilium fuisse habitum anno MXLIV. uti dicebamus. Sed ne ita sentiamus, faciunt multa. Primum Raymundus nondum erat Helenensis Episcopus, utpote, quia circa annum tantum MLXIV. ad

(26) E Regestis Camerae Comput. Paris. *Hoc privilegium deinde communicatum est clericis & ministerialibus regiis Bulla Clementis VI. quae edita est in tom. IV. Spicilegii Dacheriani pag.* 283.

ad eam cathedram pervenit. Nam certissimis testimoniis compertum habeo, Berengarium fuisse Episcopum Helenensem ab anno saltem MXXXII. usque ad annum millesimum quinquagesimum tertium, huic successisse Arnaldum, qui anno MLVI. interfuit Concilio Tolosano & dedicationi Ecclesiae Barcinonensis anno MLVIII. XIV. Kalend. Decembris. Arnaldo successit Berengarius, quem Helenae sedisse reperio anno MLVIII. IV. Idus Decembris. Post Berengarium denique video Raymundum Helenensem Episcopum fuisse annis MLXIV. & MLXXXIV. XIV. Kal. Iunii. Istis argumentis probari puto, Concilium Tulugiense non fuisse celebratum anno MXLV. quandoquidem Raymundus, qui synodo interfuit, vigesimo tantum circiter post anno ad Helenensem cathedram pervenit. Praeterea Berengarius Episcopus Gerundensis, qui Concilio item Tulugiensi interfuit, anno tantum ML. factus est Episcopus (ut adnotavit Franciscus Didacus in catalogo Episcoporum Gerundensium,) adeoque anno MXLV. interesse non potuit huic Concilio Tulugiensi, ut Episcopus Gerundensis. Sed si ita stat sententia, quid faciemus decreto Olibae Episcopi Ausonensis, qui in actis synodi Helenensis disertam mentionem facit eorum, quae de treuga & pace statuta fuerant ab Episcopis, qui convenerunt *in Comitatu Rossilionense in prato Tulujes*? An dicemus, Olibam loqui de superiore quodam Concilio Tulugiensi, in quo actum fuerit de treuga & pace? An vero decretum illud Olibae dicemus esse falsum ac suppositium? Prorsus difficilem esse rem video, & cui explicandae opportunior alibi fortassis erit locus (*). Superest igitur, ut eadem vetera monumenta, quae, uti dicebamus, in prima editione istarum dissertationum emisimus in publicum, heic quoque rursum edamus; si prius monuero lectorem, Tulujas oppidum esse agri Ruscinonensis, haud procul Perpiniano, tertio videlicet ab ea urbe milliario, quod circa annum DCCCLXXX. vocatur *villa Tulujes*, & *de Tulugiis*, *in comitatu Russilionensi*, ut fidem faciunt acta vetera, quae exstant in Chartulario Ecclesiae Helenensis. Hodie vocatur *Tulujas* ab incolis illarum partium.

De Concilio porro Troiano, quod heic quoque edi voluimus, admonendum putavi, descriptum illud fuisse in registro Vrbani II. ut testantur Ivo parte IX. cap. LIII. & duae vetustae canonum collectiones, quarum una fuit illustrissimi viri Petri de Marca Archiepiscopi Parisiensis, alia clarissimi viri Claudii Puteani. Quae postrema collectio exstat hodie in bibliotheca regia. Celebratum autem fuit hoc Concilium anno MXCIII. mense Martio, ut constat ex his, quae nunc edimus, & ex bulla quadam Vrbani, quae exstat in archivo Archiepiscopi Narbonensis, data Troiae XIV. Kal. Aprilis anno MXCIII. Frustra porro sunt, qui duo Concilia Troiana ab Vrbano II. celebrata fuisse existimant. Codex enim Anianensis, qui nunc exstat in bibliotheca Colbertina, canones Troianos uni synodo adscribit; quod verum esse suboduratus est illustrissimus Cardinalis Baronius. Gerardum autem Episcopum Troianum fuisse per illas tempestates, patet ex Chronico Cavensi, quod Ferdinandus Vghellus edidit in catalogo Archiepiscoporum Salernitanorum, itemque ex subscriptionibus privilegii monasterii Cavensis apud Baronium ad annum MXCII.

CONCILIVM TVLVGIENSE

Habitum sub Guifredo Archiepiscopo Narbonensi.

HAec est treuga & pax confirmata ab Archiepiscopo Narbonensi Domno Guifredo, & a Berengario Gerundensi Episcopo, & a Domno

(*) Vide lib. 4. Marcae Hisp. pag. 444.

Domno Raymundo Helenensi Episcopo & a Comitibus Russilionensium, Domno scilicet Gauzfredo & Guilaberto filio eius, & a Domno Poncio Impuritanensi Comite, & a Domno Guillelmo Bisuldunensium Comite, & a Domno Raymundo Cerritanensium Comite, & a Domno Gauzberto Vicecomite de Castronovo, cum ceteris magnatibus Helenensis episcopatus, in Tulugiensi prato, quod est in comitatu Rossilionis. Constituerunt namque praedicti Pontifices, cum consensu ceterorum nobilium, ut in comitatu Russilionensi, vel Confluentano, vel Vallispiriensi, ullus homo Ecclesiam non infringat; neque cimiteria vel sacraria XXX. passuum ecclesiasticorum in circuitu uniuscuiusque Ecclesiae, nisi Episcopus propter hominem excommunicatum, aut propter suum censum. Si vero aliquis homo aliter infregerit Ecclesiam vel spatium XXX. passuum ipsius Ecclesiae in praedicto episcopatu Helenensi, quicquid ei commiserit, emendet, ut iustum fuerit ipsi homini, cui iniuriam fecerit, & Ecclesiae, in qua fecerit, satisfaciat legaliter, & insuper compositionem sacrilegii Helenensi componat Episcopo. Ecclesias vero illas, ubi castra fuerint constructa, sive ubi fures vel rapaces congregaverint furta vel praedam vel malefacta, tamdiu posuerunt eas iam dicti Episcopi in defensione praescriptae pacis, quousque querimonia praedictarum Ecclesiarum deferatur Helenensi Episcopo, & eius iudicio, aut iuste emendetur, quod in ipsis Ecclesiis commissum fuerit, aut ab eodem Episcopo ipsae Ecclesiae a defensione praelibatae pacis separentur. Iidem Episcopi praefati constituerunt, ut in iam dicto episcopatu Helenensi nullus violenter infringat dominicaturas Canonicorum vel monasteriorum, neque aliquid rapiat inde. Clericum vero arma non ferentem, vel monachum, vel sanctimonialem, sive viduam, nemo apprehendat, nec illis aliquid iniuriae inferat. Villanum, neque villanam nemo apprehendat, nisi propter culpam, quam ipse villanus vel villana fecerint. Et si eos apprehenderit, non distringat nisi per directum. Et, ut praedam nemo faciat in iam dicto episcopatu de equabus vel pullis sive mulis earum aetatis unius anni, neque de bobus, neque de vaccis, sive vitulis earum, neque de asinis vel asinabus sive pullis earum, neque de ovibus, arietibus, hircis, capris, sive earum foetibus. Mansiones villanorum nemo incendat, neque evertat. Terras in contentione positas nullus villanus laboret, postquam commonitus fuerit ab eo, in quo iustitia placiti non remanserit. Si vero ter commonitus, postea ibi laboraverit, & propterea damnum acceperit, non requiratur pro pace fracta. Si quis autem fideiussor exstiterit, si fidem non portaverit, de suo proprio pignoretur, nec pro pace fracta habeatur. Si quis autem praedictam trevam & pacem infregerit, simpla tantum compositione emendet illi, cui infregerit infra primos XV. dies. Si vero infra primos XV. dies simpliciter non emendaverit, compositionem mali, quod

quod intulit, in duplo componat; ita, ut medietatem istius duplae compositionis habeat querelator, & alteram medietatem habeat Episcopus & ipse Comes, qui adiutor fuerit eidem Episcopo ad hanc iustitiam faciendam. Si quis autem praedictam pacem vel trevam (*), & inde iustitiam facere noluerit, infra XV. dies, quod querelator suam querelam praesentaverit ante Episcopum, & eiusdem clericos ac Comitem, ipse malefactor & consiliatores & adiutores eius emendare noluerint, egrediantur a treva & pace, & malum, quod propter hoc illatum fuerit, eis non requiratur pro pace vel treva fracta. Et si malefactor & adiutores eius postea iam dicto querelanti ullum malum fecerint intra trevam, emendet pro treva & pace fracta. Item praedicti Episcopi firmaverunt trevam Domini. Videlicet, ut omni tempore teneatur ab omnibus Christianis ab occasu solis quartae feriae, id est, Merchoris die, usque ad ortum solis secundae feriae, id est, Lunis die. Item continuatim teneatur a prima die adventus Domini, usque ad octavas Epiphaniae Domini, quando festivitas sancti Hilarii agitur. Item similiter continuatim teneatur a die Lunis, quae antecedit caput ieiunii, usque ad diem Lunis, qui est primus post diem dominicam octavarum Pentecosten. Et tres festivitates sanctae Mariae cum suis vigiliis. Et nativitatem sancti Iohannis cum sua vigilia. Et festivitatem sanctorum Iusti & Pastoris, & Abdon & Sennen, & sancti Felicis, & sancti Genesii, & sancti Nazarii, & sancti Laurentii, & sancti Michaëlis, & festivitatem omnium sanctorum, & sancti Martini, & duae festivitates sanctae Crucis, & Cathedra sancti Petri, & festivitatem sancti Ennesii, quae est XII. Kalend. Septembris, & Decollationem sancti Iohannis Baptistae, cum vigiliis & cum omnibus noctibus iam dictarum festivitatum. Et omnes dies & noctes quatuor temporum. Si quis autem infra hanc praedictam trevam Domini aliquod malum alicui fecerit, in duplum ei componat, & postea per iudicium aquae frigidae trevam Domini in (**) sede sanctae Eulaliae emendet. Si quis autem infra hanc trevam hominem occiderit sine aliquo casu, ex consensu omnium Christianorum diffinitum est, ut omnibus diebus vitae suae exsilio damnetur. Si autem cum casu hoc fecerit, egrediatur tamen a terra usque ad triennium, quem Episcopus vel Canonici existimaverint esse imponendum. Si quis vero infra hanc trevam se miserit in (***) aguit, vel ipsum aguet stabiliter pro morte vel apprehensione alicuius hominis, aut pro apprehensione alterius castelli, & tamen si hoc agere non potuerit, similiter emendet ad iudicium Episcopi & Canonicorum eius ipsam trevam Domini, sicut faceret, si fecisset, quod agere tentavit. Item prohibuerunt, ne in terminibus his continuatis trevis, videlicet tempore adventus Domini

(*) Fregerit.

(**) Id est, in cathedrali Ecclesia Herenensi.

(***) Id est, insidias struxerit.

mini, seu quadragesimae, nullus castrum vel munitionem aedificare praesumat, nisi XV. diebus ante continuatas praedictas trevas hoc inchoaverit. De praedicta autem treva vel pace querela ad Episcopum vel ad eius Canonicos seu fatigatio omni tempore fiat; & sicut superius scriptum est in pace de Ecclesiis, ita fiat. Et ipsi in quibus Episcopus vel Canonici praedicti se fatigaverint de direptione praefatae pacis vel trevae Domini, sive fideiussores, vel hostatici pro pace vel treva Domini, & malam fidem inde portantes Episcopo vel Canonicis eiusdem sedis, excommunicentur ab Episcopo vel a Canonicis eiusdem sedis cum protectoribus & adiuvantibus se quamdiu se contenderint sicut infractores pacis vel trevae Domini, ipsi & res eorum non habeantur in pace & treva Domini.

Ego Gauzfredus Comes iuro tibi Petro Helenensi Episcopo & facio tibi hostaticum, ut per duo tempora anni, scilicet ad dedicationem B. Eulaliae, id est, VIII. Idus Octobris, & ad caput ieiunium, per unumquemque annum, quamdiu vixeris, revertar ad hanc sedem B. Eulaliae; & non separabo hinc me sine licentia tua vel ipsorum Clericorum, quibus tu commiseris, si aes non habuero; & si aes habuero, eo transito infra VIII. dies revertar, & non separabo hinc me sine licentia tua vel ipsorum Clericorum, quibus tu commiseris, per Deum & haec sancta.

SYNODVS HELENENSIS

Sub Oliba Episcopo Ausonensi.

ANno dominicae incarnationis XXVII. post millesimum, XVII. Kal. Iunii, convenit Oliba Pontifex Ausonensis ad vicem Berengarii Elenensis Episcopi, tunc temporis in transmarinis partibus peregrini una cum Vdalchero sanctae Elenensis Ecclesiae Archipresbytero, & Gancelino Archidiacono, & Ellemaro Sacriscrinio & Coraule, Gauzberto, & ceteris praefatae sedis Canonicis, coetumque sacrorum Ducum, catervam quoque fidelium, non solum virorum, sed etiam feminarum. Convenerunt autem in comitatu Rossilionense, in prato Tulujes. Quo cum convenissent, primo rogantes Domini misericordiam, ut corda fidelium suorum ad se converteret, mentes quoque & actus dirigeret, dein requisierunt, si quae hactenus a praefatis Episcopis statuta fuerant, observarentur. Sed cum pene omnia invenissent, nisi solum pedibus conculcata, sed etiam oblivioni dedita, iterum reparare studuerunt eodem tenore, quo fuerant hactenus condita. Constituerunt itaque praefati Episcopi simul cum omni clero & fideli populo, ut nemo in toto supradicto comitatu vel episcopatu habitans assaliret aliquem suum inimicum ab hora sabbati nona usque in die

Lu-

Lunis hora prima, ut omnis homo persolvat debitum honorem diei dominico, neque ullo modo aliquis assaliret monachum cum clericum sine armis incedentem, neque aliquem hominem ad Ecclesiam cum Concilia euntem vel redeuntem, neque aliquem hominem cum sportella proficiscentem, neque aliquem hominem cum feminis euntem, neque aliquis auderet Ecclesiam vel domos in circuitu positas a XXX. passibus violare aut assalire. Hoc autem pactum sive treguam ideo constituerunt, quoniam divina lex & pene omnis Christiana religio ad nihilum deducta, ut legitur, abundabat iniquitas, & refrigescebat caritas. Et ideo praecipimus nos supradicti Episcopus, clerus simul, & omnis ordo serviens divinis cultibus, & coram Deo interdicimus, ut nullus homo vel femina de suprascriptis aliquid voluntarie temerare vel infringere praesumat, nec invadat res sanctae matris Ecclesiae Elenensis sive ceteris Ecclesiis vel monasteriis debitas. Neque aliquis, se sciente, in incestu usque ad VI. gradum permaneat. Neque aliquis uxorem propriam dimittat, nec alteram feminam habeat. Quod si quis fecit, sive in antea fecerit, nisi resipuerit & pro posse emendaverit, & ad plenam satisfactionem sanctae matris Ecclesiae coram supradictis Canonicis infra mensium trium spatium venerit, a liminibus sanctae catholicae Ecclesiae & omnium Christianorum coetu excommunicatus permaneat. Et, ut noveritis omnes, quale peccatum sit iungi excommunicatis, nullus Christianus debet manducare cum eis, vel bibere, neque osculum eis porrigere, neque cum eis loqui nisi de satisfactione; neque si excommunicati defuncti fuerint, debentur ad Ecclesias sepeliri; neque aliquis clericus vel fidelis debet pro eis orare. Si vero pro nihilo duxerint excommunicationem, transactis tribus mensibus, anathematis vinculo, id est, ut perditi, sicut Iudas proditor, damnentur. Et si, quod Deus avertat, in hac perfidia obierint, corpora illorum cum psalmis & hymnis vel spiritualibus canticis non ducantur ad sepulturam, nec inter fideles mortuos eorum nomina ad sacrum altare recitentur. Et quia peccatum perpetraverunt ad mortem: nisi poenituerint, sine fine damnentur in aeternam damnationem. Omnibus Canonicis suprascriptae sedis interdicimus coram Deo & sanctis eius, ut nullus eorum de his aliquid solvere audeat sine consensu praefati Archipresbyteri vel Archidiaconorum sive Sacriscrinii & Caputscholaris vel ceterorum fratrum Canonicorum. Ministeria autem divina sine intermissione fiant pro excommunicatis per spatium trium mensium, ut det illis Deus poenitentiam, & resipiscant a laqueis diaboli, a quibus capti tenentur ad ipsius voluntatem. Quod qui noluerit perficere, noverit se mulctandum, nisi resipuerit, suprascripta excommunicatione. Omnibus autem supradicta observantibus pax & misericordia concedatur a Domino Iesu Christo hic & in perpetuum. Amen.

CONCILIVM NARBONENSE

Habitum anno MLIV.

ANno dominicae incarnationis millesimo quinquagesimo quarto, indictione septima, epacta nona, concurrente V. octavo Kal. Septembris, conventus erat apud urbem Narbonam decem venerabilium Episcoporum, Bernardi scilicet Biterrensis, & Gonterii Agathensis, & Rostagni Luctevensis, & Arnaldi Magalonensis, Froterii quoque Nemausensis, Guifredi vero Carcasensis, immo Berengarii Gerundensis, Guifredi Barchinonensis, necnon & Guillelmi Albiensis; inter quos fuere Legati Domni Guillelmi Vrgellensis videlicet Berengarii, & Vgonis Vzetensis. Praesidente Domno Guifredo praedictae urbis Archipraesule, cuius industria praedicta synodus, opitulante Petro Ramundi Comite, atque Berengario Vicecomite, una cum Abbatum & clericorum, ac quorundam nobilium & ignobilium, non minima multitudine, ad confirmandam pariter & custodiendam treugam, & pacem, & dilectionem, quam universalis Ecclesia unanimiter instituit, & reformandum eiusdem statum, qui a pravis conculcabatur hominibus, dominicis obtemperantes iussibus pro temporalibus commodis commissae sibi plebi impensis, a summo omnium pastore, ut aeterna praemia mereantur adipisci in saecula. Primo ergo omnium institutionum nostrarum, quae in hoc tomo scribenda sunt, monemus & mandamus secundum praeceptum Dei & nostrum, ut nullus Christianorum alium quemlibet Christianum occidat: quia, qui Christianum occidit, sine dubio Christi sanguinem fundit. Si quis vero, quod non optamus, iniuste hominem occiderit, per legem eum emendet. Iterum mandamus atque confirmamus ipsam treugam Dei, quae a nobis dudum constituta fuerat, & nunc a pravis hominibus disrupta esse videtur, ut firmiter deinceps ab omnibus teneatur. Igitur obsecramus per Deum & monemus, ut nemo Christianorum quemlibet Christianum requirat ad malefaciendum ab occasu solis quartae feriae usque secundae feriae illucescente sole. Praecepimus etiam, ut a prima Dominica adventus Domini usque octabas transfactas Epiphaniae, sive a prima Dominica, quae est ante caput ieiuniorum, usque transfactas octabas Paschae, sive a Dominica ante Ascensionem Domini usque octabas Pentecosten expletas, vel de festivitatibus sanctae Mariae, & in vigiliis eiusdem, & in vigilia sancti Iohannis Baptistae, vel in festivitate eiusdem, atque in vigiliis Apostolorum, & in festivitatibus eorundem, & in vigilia Vinculae sancti Petri, & in festivitate eiusdem, & in vigilia sanctorum Iusti & Pastoris, & solemnitate eorundem, & in vigilia sancti Laurentii, eiusdemque festivitate, & in festivitate sancti Michaë-

chaëlis, & in vigilia omnium fanctorum, & in festivitate eorundem, & in festivitate sancti Martini, & in ieiuniis quatuor tempora, in praescriptis ieiuniis, sive festivitatibus, atque vigiliis, nemo Christianorum quemlibet alium Christianum laedat, neque dehonestare aut depraedare de suis rebus praesumat. Hanc treugam Domini firmiter custodiri praecipimus; & omnes, qui eam tenuerint, & fideliter observarint, benedictionem sempiternam ab ipso Iesu Christo Domino & Salvatore nostro percipiant, & hereditatem aeternae vitae sine fine possideant. Illi autem, qui rebelles exstiterint vel transgressores, sive qui auxilium eis in aliquo praebuerint, tamdiu anathematis vinculo subiaceant, quousque digne arbitrio proprii Episcopi satisfaciant. Si quis autem voluntarie vel scienter hominem occiderit in hac treuga, aut apprehenderit, aut castrum cuiuslibet tulerit aut destruxerit, aut in . . . . . indictam treugam insidiando aut aguitando facere volens comprobatus fuerit, ab omni coetu Christianorum definitum est, ut in omni vitae suae perpetuo damnetur exsilio. Si quis autem aliter alicui aliquam iniuriam fecerit aut damnum, in iudicio proprii Episcopi, aut clericorum eiusdem, quibus idem Episcopus commiserit, secundum modum culpae directionem faciat per iudicium aquae frigidae, aut per exsilium, sicut statutum est. Quicunque vero adpropinquante quadragesimae tempore, sive Ascensionis Domini, vel Pentecostes, necnon & adventus Domini, qui est treugam Domini, castrum vel munitionem construere voluerit, non illi facere hoc liceat, nisi duas hebdomadas cunctis scientibus ante praedictum tempus incipiant. De debitoribus vero & fideiussoribus praecipimus, ut, si contendunt ea, quae debent, proiiciantur ab Ecclesia, & in illorum parochias nemo faciat sacrum ministerium, usque praescripti debitores reddant debita. Oliveta namque, cuius pignoris in ipso aquarum diluvio pacem legimus terris redditam, & de cuius liquore sanctum chrisma conficitur, necnon & altaria sancta illuminantur, sub tam firmam pacem statuimus, ut nemo Christianorum eam praecidere audeat, vel ad deformitatem truncare, neque earundem fructus rapere. Quod qui fecerit, iuxta quod definitum de ceteris, per treugam Dei ea emendet. Oves ergo & earum pastores eas custodientes similiter in treugam Dei permaneant cunctis diebus in cunctis locis, ita, ut nullus Christianus eas depraedare praesumat, neque illas neque illarum pastores laedere vel invadere. Quod qui fecerit, per Dei treugam hoc totum emendet.

DE PACE.

PAcem autem a nobis sive a Principibus olim constitutam mandamus sive firmamus, ut ab hodierna die & deinceps Ecclesiam

 nul-

nullus hominum infringat, neque mansiones, quae in circuitu Ecclesiarum sunt & erunt, neque aliquid ex omnibus, quae infra XXX. passus sunt Ecclesiae & erunt, violenter auferre audeat, aut praesumere, (nisi Episcopus, aut cui ipse iusserit, propter suum censum, aut propter hominem excommunicatum, excepta munitione, quae infra praedictos passus XXX. Ecclesiae sita fuerit) ad concitandum bella & contentiones. Censemus iterum, ut ne quis hominum terras vel res cuiuscunque Ecclesiae vindicare praesumat sine dono & permissione illius, cuius eadem Ecclesia fuerit. Reditus vero synodales nemo laicorum in opus suum retineat praeter consensum Episcoporum vel clericorum, sed, quibus iure debentur, omnino restituat. Monemus iterum, ut nullus laicorum in opus suum retineat primitias, neque oblationes, neque cimiteriorum pretia, neque ova, aut ea, quae ad eos dantur per aspersionem salis & aquae in Coena Domini, neque (*) trigintarios, qui recte debentur a clericis recipi pro fidelium defunctorum orationibus, sed clericis, qui eisdem Ecclesiis praesunt, utendos relinquat; nec quicquam ex fevo, quod pro eadem Ecclesia tenet, minuere praesumat. Clericis quoque, monachis, atque sanctimonialibus feminis, & comitibus eorum militaria arma non portantibus, ut aliquid ex bonis eorum nemo apprehendat, nec rapiendo auferat. Eas vero res, & terras, ac vineas, & cetera, quae in ius proprium ac dominium Canonici, & monachi, sanctimoniales feminae habent & habere noscuntur, nullus hominum vel feminarum invadere, rapere aut tollere praesumat, nec aliquid inde usurpare; neque per vim, neque per vicariam, neque per districtionem ibi ullam hospitalitatem accipiat, nisi per missionem vel donum Episcoporum, vel Canonicorum & Abbatum, ad quos proprie eadem res pertinuerit, adquirere potuerint. Insuper eas villas & mansos, terras & vineas, sive Ecclesias, quae a fidelibus Dei collatae esse videntur in opus Canonicorum, ut commune inde viverent, quae veraciter sciri potest, in hoc opus data esse noscuntur, nullius persona hominum ausus sit habere vel retinere, neque per vicariam, neque per fevum, neque per baiuliam, neque per ullam vocem, sine propria voluntate Episcopi & Canonicorum, vel Abbatum, Canonicorum, aut quos eas res pertinere noscuntur, cum voluntate Canonicorum suorum, nisi quantum praescripti Canonici cum praescriptis senioribus communiter voluerint. Statuimus autem inter vos de contentionibus terrarum, & de debitoribus & fideiussoribus, Dei auctoritate & nostra, ut nemo ex eis vindictam sumat, donec ante sui proprii Episcopi & Potestatis, cuius ditionis fuerit, praesentiam veniens, caussam suam exponat, ut alicuius eorum iudicio terminetur atque definiatur. Episcopus autem & princeps regionis ipsius, quibus eadem res pertinuerit ad districtin-

(*) Les Trentenaires.

ſtringendum, noceat reſiſtenti, & adiuvet obedientem. Nullus etiam Chriſtianorum ullam ſubſtantiam villani non apprehendat, niſi tantum corpus ſuum per forſacturam, quam ipſe per ſe faciat, & non diſtringat eum niſi per directum. Caballarium autem nemo apprehendat, ut (*) redut faciat neque faciat, neque ſubſtantiam eius tollat, niſi tantum per directum. Rapinas & praedas ex quibuslibet Chriſtianorum nemo virorum aut mulierum faciat. Praecipimus etiam, ut equas nemo rapiat, niſi homo deſuper inventus fuerit armatus. Aleſes vero nemo incendat. Furi praenotato & publico, latronique atque praedoni in Chriſtianis nemo auxilium praebeat, neque ad illud agendum eum conducat, ſe ſciente, uſque ad ſatisfactionem veniant. Negociatores & oratores, qui ferunt ſportas, nemo ſubſtantiam eorum apprehendat. Hanc autem inſtitutionem praedictam monemus pariter & obſecramus, ut omnes homines & feminae in praedictis comitatibus ſive epiſcopatibus degentes firmiter teneant atque intente cuſtodiant ſecundum ſuum poſſe. Quod ſi quis eorundem hominum vel feminarum praedictam pacem ac inſtitutionem praeſumtuoſe infregerit, & infra XL. dies non emendaverit, noverit ſe tamdiu extraneum a Chriſtianorum conſortio & a liminibus ſanctae Dei Eccleſiae ſegregatum, donec ei, cui damnum pertulerit, duplum reſtituat, & Poteſtati illius terrae, in qua illud actum fuerit, XL. ſolidos emendet; & Epiſcopo eiuſdem terrae emendet, manu propria iurando ſuper altare ſedis, aut ſuper quo liberavit, quo Epiſcopus iuſſerit, quia amplius emendare non debeat pro tranſgreſſione excommunicationis; aut emendet ei XL. ſolidos ſine ſacramento. Dicimus iterum, ut haec inſtitutio ab omnibus firmiter teneatur, ſicut ſuperius ſcriptum eſt, praeter eos, qui de ſuo alode vel fevo ſive baiulia inſtitutores exſtiterint. Quam inſtitutionem quicunque tranſgreſſus fuerit, obedire nolens ſupradictis inſtitutionibus, Presbyter ei Miſſam non cantet, neque ullum ſacrum officium, neque communicet eum, vel ſepeliat, ſe ſciente. Si autem quislibet hominum vel feminarum ab hac die & deinceps auſu temerario huius noſtrae inſtitutionis violator exſtiterit, anathematis vinculo feriatur, & a ſancta Dei Eccleſia procul pellatur, & ab omnium coetu Chriſtianorum tamdiu ſeparetur, donec ad ſatisfactionem indubitanter veniat.

EXCERPTA CONCILII

apud Sanctum Aegidium habiti anno MLVI.

EX Concilio apud ſanctum Aegidium peracto; ubi facta eſt ſynodalis collatio patrum, Epiſcoporum videlicet Gallicanorum XX. duorum; quorum unanimiter conſenſus & par votum hoc definivit, quod

(*) Vox corrupta.

quod hic titulatum memorandum mandamus, cum personis subpositis. Hi sunt: Raimbaldus Arelatensis, Laudegarius Viennensis, cum Legatis Narbonensis primae Praesulis vice fungentibus, Froterius Nemausensis, Vgo Vceticensis, Vvilelmus Albiensis, Bernardus Lutevensis, Geraldus Vivariensis, Petrus Vasensis, Vdalricus Tricastrinensis, Franco Vendacensis, Clemens Cavillonensis, Petrus Aquensis, Pontius Massiliensis, Deodatus Telonensis, Gaucelinus Foroiulensis, Andreas Nicensis, Durandus Vincensis, Bertrandus Regensis, Vgo Senaciensis, Pontius Glandensis, Vgo Dignensis. Hi omnes collecti in unum tale sancitum dederunt decretum.

I. Canonicam promulgantes sententiam, ut loca Canonicorum, ac monachorum coenobia, vel illas sacris ordinibus Ecclesiarum designatas nullius conditionis persona invadere tentet ab hodie usque in perpetuum, nec hospitalitatis caussa, nec ingenio malae insitae consuetudinis, nisi cum necessitas coegerit, quantum ad usum naturae pertinuerit, sine destructione loci.

II. Ecclesias autem, quae intra castellum aut civitatem fundatae fuerint, aut in villis, vel in agris, illae videlicet, in quibus aedificium ad debellandum non habetur, vel cum quibus seditio non exercetur, nec malefactorum excursus ad reparanda damna civilia vel communia fieri comprobatur, hanc pari consensu volunt & definiunt habere potestatem, ut nemo infra terminum XXX. dextrorum circa Ecclesias positum quicquam rapere praesumat, nec ulli personae nocenti aut innocenti malum ingerat, nisi cum ipso termino malefactor damnum intulerit. Hoc excommunicant sub anathemate in perpetuum.

III. Militibus autem maioribus vel minoribus hoc praecipiunt, ut ab hodie usque in nativitatem sancti Iohannis nullus arma ferre praesumat quacunque de caussa, nisi sui solutione Episcopi.

DATA PRIDIE NON. SEPTEMBRIS.

CONCILIVM TROIANVM

Habitum ab Vrbano II. anno MXCIII.

ANno dominicae incarnationis MXCIII. indictione I. hebdomada quadragesimae prima, VI. Idus Martii, convenit Troiae in Apulia Concilium Episcoporum fere LXXV. Abbatum XII. Secundo itaque die, cum de quibusdam infra consanguinitatis lineam copulatis actum fuisset, tandem consentientibus omnibus hoc super eis capitulum promulgatum est.

I. Episcopi, quorum dioecesani sunt, eos usque in Pentecosten trina advocatione conveniant. Tunc si duo viri, vel tres, consanguinitatem

tatem iureiurando firmaverint, vel ipsimet forte confessi fuerint, coniugia dissolvantur (*). Si vero neutrum contigerit, Episcopi eos per baptismum Christi, per fidem Christi, per Christi iudicium, in vera obedientia obtestentur, quatenus palam faciant, utrum se, sicut fama est, consanguineos recognoscant. Si negaverint, sibi ipsis relinquendi sunt; ita tamen, ut si aliud in conscientia habeant, se a liminibus Ecclesiae, a corpore & sanguine Domini, a fidelium communione noverint segregatos, atque infames effectos, donec ab incesti facinore desinant. Si se iudicio Episcoporum segregaverint, si iuvenes sunt, alia matrimonia contrahere non prohibeantur.

II. Si quis treviam Dei fregerit, usque tertio ad satisfactionem ab Episcopo moneatur. Quod si nec tertio satisfacere consenserit, Episcopus, vel cum Metropolitani consilio, aut cum duobus, aut uno vicinorum Episcoporum, in rebellem anathematis sententiam dicat, & per scripturam Episcopis circumquaque denuntiet. Sic excommunicatum Episcoporum nullus in communionem suscipiat; immo, scriptura suscepta, sententiam quisque confirmet. Si quis aliter praesumserit, ordinis sui periculo subiacebit. Responsum est ab omnibus, Fiat.

C A P V T XV.

De aliis argumentis conservatae libertatis Gallicanae, maxime sub Philippo IV. contra Decreta Pontificum, iurisdictioni regiae adversa.

S Y N O P S I S.

I. Regni Gallici libertas adversus nova rescripta probatur testimonio Odonis Burgundiae Ducis. Crucesignatos in tuitionem Ecclesiae Romanae suscepit Bonifacius VIII. illisque debitorum suorum inducias dedit. Consultus a Philippo IV. Dux Burgundiae respondit, a Papa nihil decerni posse in temporalibus sine consensu Regis & procerum.

II. Haec constitutio Bonifacii non aliena erat a disciplina superioris temporis; ut patet e Concilio Claromontano, & Lateranensi sub Callisto, Ivone, Neubrigensi. Hinc factum, ut debitores crucem assumerent, e Tyrio. Henricus quoque Rex Angliae, ut Vasconiam ab impressione Gastonis Benearnensis liberaret.

III. Haec tuitio concessa Crucesignatis erat propagatio quaedam pacis & treugae Domini. Itaque facile Principes nostri hanc curam ad se revocarunt & Crucesignatis tuitionem suam indulserunt, e Rigordo. Mandatum Bonifacii non admissum, quia novae consuetudini contrarium.

IV. Conciliorum vel Pontificum decretis intercedendo iurisdictioni regiae cavebant Reges. Itaque eo ipso tempore, quo his de rebus Decretales ferebantur, non admissae a iudicibus saecularibus, etsi contra niterentur Ecclesiastici. Quod probatur ex querela Durandi Mimatensis Episcopi.

V. Plures species enumerantur a Durando, in quibus iudices saeculares decreta iurisdictioni regiae adversa non admittebant; ne

(*) Ap. Gratian. 35. q. 6. cap. *Si duo*.

ne quis existimet, superiori tantum saeculo hoc a nostris tentatum.

VI. Concilii Lateranensis iudicio Comes Tolosanus patrimonio suo deiectus: Quia Regis sententia proscriptus, si de illius haeresi constaret. Discussa in Concilio fidei caussa, eveniente conditione, ex vi decreti regii bonis cecidit Comes Tolosanus. Contentiones inter Episcopos & magistratus ob iurisdictionem saecularem sub Philippo Valesio; quae definitae tandem edictis Regum nostrorum. De quibus tomo secundo.

I. NOn omittendum est Odonis Burgundiae Ducis testimonium, ex quo regni Gallici libertas in rerum temporalium administratione adversus novos Romanae curiae conatus asseritur. Cassanus Rex Tartarorum religionem Christianam amplexus, spem certissimam Bonifacio VIII. iniecerat invadendae Syriae & Palaestinae recuperandae: quod ex parte praestitit expugnata Syria anno MCCC. reliquum bellum sine dubio confecturus, nisi ad res novas componendas in Persidem revocatus fuisset, teste Haytono Armenio, qui expeditioni intererat. Quamplurimi nomen dederant ad militiam illam sacram, cruce assumta, ab anno millesimo ducentesimo nonagesimo sexto, quos Bonifacius multis privilegiis donavit. Ea mandato quodam comprehensa ad Philippum Regem per nuntium transmisit (1): quibus *personas Crucesignatorum & bona eorum, ex quo Crucem susceperunt, sub B. Petri & sua protectione suscipit, necnon sub Archiepiscoporum & aliorum Ecclesiae Praelatorum defensione, statuens, ut, donec de eorum obitu vel reditu certissime cognoscatur, integra remaneant & quieta consistant. Quod si quisquam contra praesumserit, per Ecclesiarum Praelatos, appellatione remota, censura ecclesiastica compescatur.* Addit, creditores ab Episcopis cogendos, ut iis militibus iusiurandum remittant, quod de usuris solvendis praestiterunt, & a saeculari potestate Iudaeos, a quorum commercio interim fideles abstineant (2). Quid in hoc negotio sibi agendum esset, Philippus Odonem Burgundiae Ducem Franciae Parem consuluit. Ille graviter respondit, nihil in regno absque Regis & Procerum consensu a Papa decerni posse, quod iurisdictioni temporali praeiudicium aliquod inferat, immo vero nihil omnino novi a quoquam in regno instituendum contra veterem consuetudinem. Haec sunt verba Odonis: *Non videtur iustum nobis vel rationabile, nec licitum Domino Papae vel alii, quod in regno vestro institutionem faciat, nisi de consilio vestro & vestrorum, quare vos vel alii vestri Barones & fideles servitium & iustitias hominum suorum debitas perdant. Consulimus etiam vobis, quod nullo modo patiamini, quod aliquis in regno vestro aliquod novum instituat, quod temporibus praedecessorum vestrorum institutum non fuerit, vel ordinatum, vel usitatum.* Haec ultima verba, ut supra monui, pertinent ad constitutiones Pontificum, quae latae erant a Bo-

(1) T. 2. Libert. Eccles. Gall. c. VII. n. XI.

(2) *Vide Concilium Monspel. habitum an. 1195. cap. 6. cum Notis Baluzii.*

Bonifacio & eius decessoribus, & anno sequenti MCCXCVII. in librum sextum Decretalium compactae sunt.

II. Non aliena videbatur a disciplina usuque recepto superiorum temporum haec Bonifacii constitutio. Etenim Vrbanus II. in Concilio Claromontano, quum pacem & treugam statuisset canone primo (de qua dictum capite superiori) eam canone sequenti ad eos, qui Hierosolymitanum iter aggrederentur, extendit (3): *Item placuit, omnia bona eorum, qui Hierosolymas pergunt, semper & ubique esse salva in pace & treuga, quousque redierint*. Quare praetextu huius tuitionis ecclesiasticae, si qua de rebus ad Crucesignatos pertinentibus moveretur quaestio, Episcoporum erat cognitio; qui censuris invasores obstringebant, ut testatur Ivo (4); quamvis observet, *novam esse institutionem de tuitione ecclesiastica impendenda rebus militum Hierosolymam proficiscentium*. Hanc tuitionem confirmavit, adiecta quoque peccatorum remissione, Lateranense Concilium sub Callisto II. anno MCXXII. cap. XI. (5). *Eis, qui Hierosolymam proficiscuntur, & ad Christianam gentem defendendam & tyrannidem infidelium debellandam efficaciter auxilium praebuerint, suorum peccatorum remissionem concedimus, & domos & familias, atque omnia bona eorum in B. Petri & Romanae Ecclesiae protectione, sicut a Domino nostro Papa Vrbano statutum fuit, suscipimus. Quicunque ergo ea distrahere vel auferre, quamdiu in via illa morantur, praesumserint, excommunicationis ultione plectantur*. Idem postea constitutum fuit a Gregorio VIII. Pontifice apud Neubrigensem (6), *scilicet ut bona eorum, qui crucem acceperint, cum suis famulis, sub sanctae Romanae Ecclesiae, necnon Archiepiscoporum & Episcoporum, atque aliorum Praelatorum Ecclesiae protectione consistant*. Quas constitutiones is effectus secutus est, ut plurimi se huius professionis gravissimo labori accingerent, quo se a creditorum vexatione liberarent, teste Willelmo Tyrio (7). Huius tuitionis & praesidii ecclesiastici auxilium imploravit Henricus III. Anglorum Rex, quum a Gastonis VIII. Domini Bearnensis copiis in Vasconia premeretur. Quum enim validissimam classem pararet, ex Anglia Burdegalam appulsurus, cruce assumta transmarinum bellum in subsidium terrae sanctae simulans, litteras ab Innocentio IV. impetravit anno MCCLIII. quo in tuitionem Ecclesiae Romanae susciperetur, & eius hostes excommunicatione & interdicto percellerentur a delegatis iudicibus (8).

III. In Gallia locum habuit prima illa pacis istius promulgatio in

(3) Concil. Clarom. c. 2.

(4) Ivo ep. 173.

(5) *Editum est infra in addit. ad cap. XXI. lib. VIII.*

(6) *Guill. Neubrig. l. 3. hist. Anglic. c. 21. & Roger. de Hoveden parte posteriori annalium.*

(7) *Tyr. l. 1. c. 10.*

(8) Innoc. rescriptum relatum l. 7. Hist. Ben. cap. 7.

gratiam Crucesignatorum: quae pacis & treugae Domini de Principum consensu Episcopis commissae extensio quaedam erat & propagatio potius, quam nova omnino institutio. Itaque labentibus annis hanc ad se curam Reges nostri revocarunt; ideoque Philippus Augustus, quum de subsidio Acrensis urbis cogitaret, militum ad bellum transmarinum profecturorum facultates tuitione regia munivit, & biennii inducias debitoribus indulsit edicto solemni, quod in publico regni conventu ex Episcoporum & procerum sententia constituit, quemadmodum scripsit Rigordus auctor illius saeculi. Quare quum Bonifacius VIII. ius antiquum repetere vellet, quod actu contrario a Gallis nostris iam a centum annis interruptum erat, de procerum consensu mandatum illud Bonifacii non est admissum iuxta sententiam Odonis Burgundiae Ducis.

IV. Hoc consilio semper usi fuerunt Reges Francorum, ut Conciliorum vel Pontificum decretis intercederent exsecutionem impediendo, ne iurisdictio regia violaretur. Quod non tantum ab avis nostris tentatum est, ut quidam suspicantur, sed ut plurimum eo ipso tempore, quo Decretales illae de rebus temporalibus, aut de personis laicorum incompetenter ferebantur, ut colligi potest ex ultimis verbis epistolae Odonis §. 1. relatis. Quod praeterea confirmari potest testimonio viri omni exceptione maioris. Is est Guillelmus Durandus Episcopus Mimatensis; qui iurisdictionis ecclesiasticae studiosissimus, constitutiones omnes ecclesiasticas de rebus saecularibus latas observavit, quae sua aetate, id est, anno MCCCIX. a Regibus & iudicibus saecularibus negligebantur: Qua in re magnam iniuriam Ecclesiae fieri, eaque ratione iurisdictionem ecclesiasticam turbari existimat: sed refert magistratus regios excepisse, *actus* iudicum ecclesiasticorum, qui se his rebus immiscerent, *esse abusus*. Querelam suam his verbis depromit (9): *Quasi per quandam alluvionem frustatim domini temporales ad se omnia trahunt. Et sicut frustatim lupus agnum comedit, ita per ipsos iurisdictio ecclesiastica frustatim quodammodo devoratur, quidquid ad ecclesiasticam iurisdictionem, potissime quoad temporalia pertinet, sibi auferri putantes.*

V. Deinde plures species enumerat, in quibus, decretis Pontificum neglectis, iudices saeculares iurisdictionem suam exercebant; quae omnia ipsius verbis, demtis superfluis, explicabo; praesertim quum ex eo testimonio constare possit, iurisdictionis saecularis quasi possessione regia iura adversus novas constitutiones studio magistratuum iam tum conservata fuisse. Recenset ergo iudicum saecularium invasiones, & canones violatos adnotat hoc ordine: I. Caussas, inquit, servorum & rusticorum ad Ecclesias pertinentium iudices saeculares ad se trahunt contra canones. II. Caussas poenitentium. III. Caussas libertorum, pu-

(9) Durandus de modo Concilii generalis celebrandi parte 2. tit. 70.

pupillorum & viduarum: quae *in possessorio*, inquit, ad Ecclesiam pertinent, & quoad tuitionem, & in defectum dominorum temporalium. IV. Caussas peregrinorum, mercatorum, agricultorum, & in mari navigantium. V. Quum agitur de feudis Ecclesiae. VI. Impediunt, ne in Romana curia clerici vel laici contra laicos *impetrent*, rescripta scilicet ad iudicium instituendum. Hocque impedimentum esse frequens ait, quum laici conveniuntur in crimine sacrilegii, vel usurarum, haeresis, excommunicationis, periurii, adulterii, fornicationis, in caussa nativitatis, iurispatronatus, decimarum, vel rapinarum. VII. Impediunt, quando Ecclesia vult cogere aliquem ad satisfaciendum de peccato, in quo est. VIII. Ne adeatur Ecclesia propter eorum negligentiam, aut vacante regno, ne cognoscat de feudo. IX. Ne vidua spoliata, ad restitutionem agens, trahat spoliatorem coram Ecclesia. X. *Item impediunt, si quid ambiguum inter iudices saeculares oriatur, ne ad iudices ecclesiasticos recurratur*. XI. Ne Episcopi de personalibus, realibus & criminalibus actionibus cognoscant, etiam ubi antiqua consuetudine est inductum. *Et ex isto casu quasi deperit tota ecclesiastica iurisdictio*. XII. Ne de infractoribus pacis & treugarum cognoscant. XIII. *Item impediunt iurisdictionem ecclesiasticam in his, quae ratione connexitatis pertinent ad Ecclesiam, scilicet in dote, & in poena posita in matrimonio*. XIV. Iudice ordinario recusato, non patiuntur adiri Episcopum. XV. De alienationibus fundi dotalis & renuntiationibus filiarum cum iureiurando factis cognoscunt; & exceptionem rei iudicatae coram iudice ecclesiastico non admittunt. *Nec proficit, quod in dictis tribus casibus Dominus Bonifacius eos per Ordinarios decreverit compescendos*. XVI. *Ab Episcopis temporalia obtinentibus non permittunt ad Archiepiscopos appellari secundum Concilium Lugdunense*. Plurima alia capita exsequitur Durandus, quae clericos aut bona ecclesiastica respiciunt; de quibus opportunius alibi dicetur.

VI. Si quis opponat saeculo decimo tertio ineunte ecclesiasticam iurisdictionem de rebus saecularibus iudicium in Gallia tulisse, quum Albigenses proscripti sunt ab Innocentio III. & Concilii Lateranensis decreto ampla Comitis Tolosani patrimonia Simoni Comiti Montisfortis adiudicata, responderi potest, haeresim Albigensium damnatam primum ab Alexandro tertio, deinde haereticos, quia in sacerdotes ipsos grassabantur, & provinciam Narbonensem depraedationibus vastabant, proscriptos, non solum ab Innocentio tertio, qui propositis poenitentiarum remissionibus & indulgentiis ex tota fere Europa milites crucesignatos excitabat, sed etiam a Rege Francorum, ut observat Guillelmus Brito auctor illius saeculi (10). Pulso armis Simonis Raymundo Comite Tolosano, lis ad Concilium Lateranense de Comitatu Tolosa-

(10) Guillelmus Brito lib. 8. Philippidos; *Rex & Papa simul*.

losano delata est; quia de accusatione Raymundi agebatur, qui se immunem ab haeresi contendebat. Quaestio ergo ecclesiastica a Rege permissa est Concilio: ubi, quum Raymundus caussa cecidisset, per necessariam consequentiam provincia a Simone armis devicta auspiciis Regis, sub illa conditione, si Comes Tolosanus haeresi infectus esset, optimo iure Simoni quaerebatur, eveniente conditione, de qua iudicio Romani Concilii constabat. Hac sola ratione cognitionem huius caussae ad Romanam sedem pertinuisse fatetur Clemens IV. Pontifex in epistola ad Ludovicum Regem: *Quum Comes Tolosanus ex caussis ad iudicium Apostolicum ratione fidei pertinentibus per felicis recordationis Papam praedecessorem nostrum terris suis & honore privatus, suis meritis congruentem sententiam excepisset.* Episcopi quoque in saecularibus negotiis ius in Gallia aliquando dicebant, etsi a iudicibus regiis eorum sententiae repudiarentur. Quod graves contentiones accendit, praecipue sub Rege Philippo Valesio; de quibus agemus accurate tomo secundo, & argumenta partium expendemus, nova quadam methodo adhibita, quae observationibus e vetere disciplina petitis illustrabitur.

CAPUT XVI.

De dissidio famoso inter Philippum IV. & Bonifacium VIII. P. R. & conservata in eo regni libertate.

SYNOPSIS.

I. Inspicienda ratio, qua Ecclesia Gallicana prospexit libertati regni in dissidio Bonifacii & Philippi. Rei gestae series exponitur. Invitatur Rex ad recuperationem terrae sanctae. Caussatur bella finitima. Monetur ab Episcopo Appamiensi Nuntio Pontificio, minis adiectis.

II. Rex non violat ius gentium, detruso in carcerem Nuntio. Post aliquod tempus accusatur maiestatis. Criminibus probatis, e sententia conventus Silvanectensis traditur custodiae Archiepiscopi Narbonensis. Quod renuntiatur Pontifici per Legatos Regis.

III. Bonifacius cognitionem accusationis ad se trahit. Litteras contumeliosas ad Regem mittit; quae in ignem coniectae. Episcopos & Doctores Galliae ad synodum Romae habendam evocat, ut statuere possit de reformatione Regis & regni. Aliud exemplum epistolae ad Regem conceptum, quae tamen missa non est; e qua epistolium consarcinatum a Flotta Legato Regis.

IV. Conventus Ecclesiae Gallicanae. Omnes spondent, se Regi adfuturos ad tuendam regni maiestatem. Litterae & legatio trium Episcoporum missa ad Pontificem, qui conquerantur de tentata regni subiectione, & de synodo in eam rem indicta. Philippi acerbum epistolium. Orationes Bonifacii & Cardinalis Portuensis ad Legatos. Aiunt regnum Francorum subesse Romanae Ecclesiae temporaliter, ratione peccati.

V. Explicata sententia Bonifacii, qui ratione peccati regni statum ordinare voluit, & a Rege poenas ob malam administrationem exigere. Non erat ea mens Innocentii tertii. Gallicana Ecclesia huic Bonifacii sententiae refragata est.

VI. Le-

VI. Legato misso, Concilii congregationem ursit, aliasque pacis conditiones proposuit. Quae reiectae a Philippo. Conventus alter totius regni. Accusatur Bonifacius haereseos & aliorum criminum.

VII. Accusator, Rex, Episcopi, & reliquus conventus appellant futurum Concilium. Haec appellatio non adhibita est ad tuendam maiestatem regni, cui prospexerant protestatione contraria; sed, ut sibi caverent a censuris ob negotium ecclesiasticum ferendis, id est, ob accusationem Bonifacii.

I. QVaedam attigimus libri secundi capite tertio de Bonifacii octavi & Philippi quarti dissidio, de quo paullo accuratius nunc agendum est, non ad sugillandam alterutrius famam, sed ut e statu quaestionis inter illos controversae sciamus, quaenam esset Ecclesiae Gallicanae sententia, & qua ratione tuendae libertati regni prospexerit. Sed ante omnia rei gestae series exponenda est iuxta fidem manuscriptorum codicum, quorum ope vir illustrissimus & eruditissimus Henricus Spondanus Appamiarum Episcopus historiam istam concinnavit; ex qua decerpemus, quae ad rem nostram pertinebunt. Anno MCCC. invitatus a Bonifacio prae ceteris Philippus, ut subsidia in terram sanctam mitteret, (quam Cassanus Rex Tartarorum ab imperio Saracenorum ereptam occidentalibus se restituturum legatione missa pollicitus fuerat) Flandricum bellum caussatus, se nec copias transmissurum, nec decimas a Pontifice indictas exigi passurum professus est, eo, quod ipsi pecuniae necessariae essent ad belli finitimi sumtus tolerandos. Hanc occasionem, quae praetextu pietatis non carebat, Bonifacius, aliunde Philippo infensus, (quod Columnenses, Pontificis hostes, apud se benigne haberet, quodque belli Flandrici curas non deponeret iuxta conditiones a Bonifacio arbitro compromissario dictas) avide arripuit, ut Regem censuris premeret. Anno itaque sequenti per Bernardum Episcopum Appamiensem Legatum monuit Regem, ut orientis expeditioni intenderet, nec decimas in eum finem indictas converteret in alios usus, neve Ecclesiarum vacantium fructus sibi retineret, conferretve praebendas, vel libertatem ecclesiasticam violaret; depositionem comminatus, ni monitis illis obtemperaret.

II. His mandatis a Legato licet audacius denuntiatis, Philippus non violavit ius gentium illo in carcerem detruso, ut plerisque visum. Sed post obitam legationem dimissus Episcopus, de crimine maiestatis defertur apud Principem, his criminum elogiis, quod adversus Regem cum Aragoniae Rege & Comite Fuxi conspirasset, deque pellendis ditione Tolosana Francis cum isto convenisset, saepeque iactasset, urbem Appamiarum non pertinere ad regnum Francorum, Regem esse monetae adulteratorem, & e spuriis oriundum. Haec & alia quaedam maiestatis crimina, quum idoneis testibus probata essent, Rex conventum regni in urbe Silvanectensi indicit, & de omnium

tam clericorum, quam laicorum sententia Episcopum Appamiensem eo accersitum in custodiam dedit Aegidio Archiepiscopo Narbonensi ipsius Metropolitano: qui eum suscepit, territorio sibi concesso ab Episcopo Silvanectensi, de consensu Archiepiscopi Remensis. Quae omnia Rex Pontifici per Legatos, e quorum numero unus erat Petrus Flotta, renuntiavit, professus, etsi liberum sibi fuisset de Consilii sui sententia in reum animadvertere, maluisse tamen exemplo decessorum rem totam illi significare; a quo contendit, ut reum privilegio clericali exueret, debito supplicio facinora sua expiaturum.

III. Excanduit Bonifacius, iussitque reum e custodia saeculari eximi & pontificiae tradi, de obiectis illi criminibus inquiri a Narbonensi Archiepiscopo & Episcopis Biterrensi & Magalonensi, factamque inquisitionem una cum Episcopo ad se sub tuta custodia mitti. His addidit litteras ad Regem contumeliosas per Archidiaconum Narbonensem Notarium suum perferendas: quae a Comite Atrebatensi coram Rege in ignem coniectae sunt, ut testantur Ioannes Villanius & ipse Bonifacius (1); qui ex hac contumelia sedi Apostolicae illata ait, se ad revocanda omnia privilegia eidem Regi, liberis, fratribus & officialibus indulta compulsum fuisse. Praeterea Episcopis & Capitulis Ecclesiarum cathedralium regni, Magistris in Theologia & in Iure, synodum Romae indicit ad Calendas Novembres anni sequentis MCCCII. ut eorum consilio damnis & iniuriis, quae clero, nobilitati & universitatibus a Rege inferuntur, mederi possit, & de reformatione Regis & regni statuere. Formulam quoque alterius epistolae ad Regem deferendae conceperat, qua docebat, Regem subesse Ecclesiae, graviter peccasse clericos & subditum sibi populum vexando, & licet a sede Apostolica frequentibus litteris & nuntiis monitum, erratorum curationem neglexisse, in propriis caussis ius sibi dicere, nec conqueri apud Pontificem, licet de iuribus ecclesiasticis agatur, mutatione monetae aliisque vexationibus regno perniciem intulisse, collationes beneficiorum & reditus vacantium Ecclesiarum usurpasse, libertatem ecclesiasticam imminuisse, & pleraque alia patrasse, ob quae restituenda ad synodum Episcopos & Doctores Galliae evocaverit, ut salubrius negotia regni ordinare posset; quo Rex mandatis suis instructos procuratores mitteret; alioqui eorum absentiam divina replente praesentia, se, prout superna ministratura esset gratia, processurum. Sed epistola ad Regem perlata non est hoc exemplo, id exigentibus regiis Legatis, ne Philippi animus accenderetur. Attamen unus ex illis Petrus Flotta summa capita exscripsit, quae illo epistolio continentur, quod hodie sub Bonifacii nomine ad Philippum circumfertur.

IV. Ceterum convocatis totius regni comitiis mense Aprili anni MCCCII. exposita sunt coram Rege Bonifacii consilia, regnum Francorum

(1) *Ioannes Villanius, Annal. Eccles. ad an. 1303. §. 2.*

corum sibi *temporaliter* subesse asserentis, & damna a Rege illata regno emandare satagentis in Concilio eam ob rem a se Romae indicto. Episcopi & Proceres se consilio & ope Regi adfuturos spoponderunt in tuendo capite & honore Regis regnique libertatibus & iuribus. Decreta legatio trium Episcoporum, Noviomensis, Constantiensis & Biterrensis, cum litteris ad Pontificem, quibus se novis & inauditis illis verbis, quae regni Francorum libertatem imminuunt, valde perculsos testantur; rogantque, ut concordiae regni & Ecclesiae consulens, litteras illas tractorias seu synodi evocatorias revocet, quibus Regis regnique maiestatem maxime laedi videbant, quod de regni administratione in Concilio disceptandum esset. Philippus quoque brevi quodam epistolio dolorem suum acribus verbis & *fatuitatis* convicio in Bonifacium coniecto ultus est. Exstant in codice manuscripto orationes a Bonifacio & Cardinale Portuensi ad Legatos in Consistorio habitae (2); ex quibus genuina Pontificis sententia colligi potest. Proposito Geneseos illo decreto, *Quod Deus coniunxit, homo non separet*, Bonifacius commendat vinculum caritatis, quo regnum Francorum ab ipsis Clodovei primordiis cum Romana sede obstringitur, quod nulla ratione violandum sit; attamen dolo perniciosi & scelerati hominis Petri Flottae falsam epistolam suppositam fuisse, quasi scilicet Pontifex Regi mandasset, *ut recognosceret regnum ab ipso*. Sibi, qui a quadraginta annis in iure versatus esset, perspectum esse, duas potestates a Deo institutas. *Quis ergo deberet vel posset credere tantam fatuitatem, tantam insipientiam fuisse vel esse in capite suo? Protestari se, quod in nullo vellet usurpare iurisdictionem Regis. Regem tamen negare non posse, quin esset Pontifici subiectus ratione peccati*. Pluribusque de beneficiorum collatione & aliis capitibus locutus, a Concilii indictione iam facta se non recessurum, sed potius se illam innovare declaravit *pro bono statu Ecclesiarum, Regis & regni*. Eodem sensu Cardinalis Portuensis peroravit, vindicata Pontifici potestate de temporalis quibuscumque iudicandi *ratione peccati*; ita, ut *ius* temporalis potestatis sit penes Pontificem, *usus* autem & *exsecutio actus* penes Reges.

V. Hinc constat, Bonifacium non id quidem sibi usurpasse, ut regnum Francorum ad feudi servitutem demissum a sede Apostolica hominii & fidelitatis nexu pendere diceret. Sed ea subiectione excepta, supremam sibi potestatem in Reges arrogavit, quam magnifica oratione in constitutione *Vnam Sanctam* expressit (3). Nempe sibi liberum putavit, quaecumque a Regibus peccarentur, non solum quatenus sunt privati homines, sed etiam in regni administratione, decretis suis cor-

(2) *Editae sunt orationes illae a clariss. viro Petro Puteano in collectione Actorum de discordia Bonifacii & Philippi pag.* 77. & 78.

(3) Extr. *Vnam sanctam*. De maiorit. & obed.

corrigere, & constitutionibus a se latis statum publicum Ecclesiae & regni, Concilii in eam rem coacti sententia disponere, contumacesque Reges excommunicationibus & tandem ipsa regni privatione plectere. Quare non erat, cur tantopere adversus Flottam conquereretur de falsa sententia sibi affícta in epistolio suppositítio his verbis, *Scire te volumus, quod in spiritualibus & temporalibus nobis subes*, quum ipse eamdem rem profitetur, ratione quidem peccati, non vero ratione feudi. Innocentius III. hanc distinctionem arripuerat, ut ad se cognitionem controversiae inter reges Franciae & Angliae motae traheret, (de qua diximus lib. II. cap. III.) sed eius regulae vim ad Regum peccata in subditos & ad regni statum ordinandum non extenderat, quemadmodum Bonifacius. Gallicana Ecclesia per litteras ad Bonifacium datas satis significaverat, videri sibi nullatenus ad Pontificem pertinere, ut Regis *excessus* in regni administratione admissos corrigeret. Quare mirum non est, si Philippus consilium suum post reditum Legatorum mutare noluerit, qui constantem in proposito suo Bonifacium retulerunt.

VI. Ioannes Monachus Cardinalis, cui legatio ad Regem imposita est, hoc confirmavit, quum praeter ceteras pacis conditiones parum aequas, hanc quoque urgeret, ut evocati ad synodum Galli Romam se conferre non prohiberentur, & Rex coram Pontifice se sisteret, ob bullas in Apostolicae sedis contemtum incensas, per procuratorem mandato instructum *de parendo Pontificis beneplacitis*. Eas conditiones renuente Philippo, Bonifacius in illum excommunicationem protulit: cuius sententiae instrumenta Nicolao Benefracto Archidiacono Constantiensi in Normannia, eiusdem Legati familiari, quum perferenda in Galliam data essent, accidit, ut ille apud Trecas comprehenderetur. Custodiae traditum Legato petenti eius liberationem Rex omnino denegavit. Et statim sibi consulturus, conventum totius regni Parisiis evocavit anno MCCCIII. atque interim Legatus nocte intempesta urbe excedens Romam se contulit. Ea vero fuit animorum commotio adversus Pontificem, quod regni ordinationem praetextu peccati emendandi ad se trahere vellet, ut Episcopi & proceres faciles se praebuerint accusationi contra eum delatae; de qua mox dicam. Interim observanda est maiorum nostrorum constantia in asserenda regni libertate, quam solo dissensu tuebantur. Guillelmus de Plesseiano dominus Vicenobrii Miles, illique adiuncti Ludovicus Comes Ebroicensis Regis filius, Guido S. Paulli & Ioannes Drocensis Comites, accusationem de criminibus haereseos, schismatis, simoniae, & aliis nefandis sceleribus coram Rege & coetu illo adversus Bonifacium scripto detulerunt; & in Concilio generali probationem se impleturos professi, Regem atque Episcopos obsecrarunt, ut congregationi Concilii studiosissimam & efficacem operam navarent.

VII. Tum

VII. Tum Guillelmus suspectum sibi Bonifacium ob delationem illam testatus, ut se tutum ab illius censuris praestaret, futurum Concilium generale appellavit, & futurum Papam catholicum, & sedem Apostolicam (4), *& ad illum vel illos, ad quem vel ad quos melius provocare debet*; seque fautoresque suos protectioni beatorum Apostolorum Petri & Paulli, sacri Concilii congregandi, futuri summi Pontificis, & sanctae sedis Romanae commisit, *ad cautelam*. Rex pollicetur, se daturum operam congregationi Concilii, *salvis in omnibus sacrosanctae Ecclesiae Romanae honore & reverentia debitis*. Episcopos obsecrat, ut huic convocationi intendant; & ne Bonifacius, *spirituali gladio abutendo*, de facto ad excommunicationes & interdicta procederet, suo & eorum, qui sibi adhaererent, nomine generale Concilium & legitimum futurum summum Pontificem provocat, *vel alios, ad quem vel ad quos fuerit provocandum*. In sententiam Regis itum est ab Episcopis, qui appellatione quoque sibi caverunt. Quas appellationes deinde ratas habuerunt ceteri Episcopi & proceres, qui conventui non intererant, quemadmodum & reliquae regni Universitates.

Haec omnia distincte retuli, ne quis cum vulgo in eum abripiatur errorem, ut existimet, Philippum eo animo Concilium provocasse, ut de regni sui statu & maiestate in Concilio disceptaretur. Quod enim ad caput illud pertinet, protestatione in contrarium a se & a totius regni conventu edita anno MCCCII. sibi caverat, & de dignitate sua violata cum Bonifacio per tres Episcopos Ecclesiae Gallicanae Legatos expostulaverat. Quare appellationis ad Concilium occasio inde solum profecta est, quod Bonifacius delatus esset inter reos, a Concilio futuro discutiendus; & ideo in caussa ecclesiastica hoc remedio contra futura gravamina sibi prospexerunt, *ad cautelam*, ut dicebat Guillelmus de Plesseiano.

C A P V T XVII.

De Origine appellationum a Pontificibus ad Concilium futurum.

S Y N O P S I S.

I. De appellationibus a Papa ad futurum Concilium. Quae alienae a vetere disciplina. Non provocabatur a sententiis Patriarcharum in caussis privatis. Communes definiri non poterant sine sententia sedis Apostolicae; a qua non appellabatur.

II. Aliquando ob bonum pacis instaurabatur iudicium sedis Apostolicae: quod differt ab appellatione. Synodus Arelatensis indicta in caussa Caeciliani post iudicium Concilii Romani, ut Donatistis satisfieret. Conquerebantur caussam non plene auditam. Se-

(4) T. 2. Libert. c. VII. num. 14. T. 2. Libert. c. XIII. num. 1. & seqq.

Secundae cognitioni interfuerunt primi iudices contra morem appellationum. Explicatus Augustinus. Facti speciem recitat, non vero regulam praescribit.

III. Iudicia aliquot renovata post Romanae sedis sententiam. Quod aliquando tamen fieri noluerunt summi Pontifices. In octava synodo definitum fuit, instaurandam esse cognitionem adversus Photium post iudicium Concilii Romani. Reluctantibus Legatis sedis Apostolicae.

IV. Post saeculum nonum graves caussae disceptatae a Pontificibus in numerosis Conciliis. Praecipue si ageretur de sacerdotii & imperii concordia: ubi aderant clerici & laici, e Gregorio VII. & Gelasio II. Innocentius III. gravem controversiam decidere non audet, absque definitione Concilii.

V. Inde manavit mos ille appellandi ad futurum Concilium. Hoc remedio primus omnium usus fuisse videtur Fridericus II. Imperator. Concilium generalius Lugdunensi provocavit. Responsio Innocentii IV. e Matthaeo Paris.

VI. Martinus V. vetuit has appellationes, e Gersone; qui scripsit, constitutioni non esse locum in caussis fidei. Pius II. eas quoque prohibuit. Galli exceperunt caussas fidei & manifestae eversionis canonum.

VII. De formula disiunctiva appellandi ad Pontificem vel ad Concilium. Quo sensu dixerint interpretes, appellandum a Papa ad Papam. Melius Ivo, qui a sede ad ipsam sedem confugiendum dixit. Quo sensu dixerit Ulpianus, appellari a a rescripto Principis. Expensae rationes, cur in antiquis formulis disiunctive ad Papam vel ad Concilium appellatio conciperetur.

VIII. Quaenam sit Du-Vallii Theologi in hac quaestione sententia, quodque remedium illi substituat.

I. SUperiore capite novam quandam rationem vidimus in Ecclesiam invectam ab iis, qui se Romanae curiae censuris premi existimabant, scilicet appellationem a Papae decreto ad futurum Concilium. Novam dixi, quia nunquam in Ecclesia admissa fuit provocatio a Papa ad Concilium; licet aliquando, remedio quodam extraordinario, sedis Apostolicae iudicium in maiori synodo instauratum fuerit. Quod illi facile concedent, quibus perspecta est antiqua disciplina, quae caussarum divisione iudicia synodorum distinguebat. Illae enim vel privatae erant, vel communes; quarum discrimen explicamus in diatriba de synodis, tomo secundo. Privatae ita synodorum patriarchalium iudicio finiebantur, ut nullus appellandi superesset locus, neque Imperatoris adeundi, aut synodi universalis interpellandae, ut docet Iustinianus (1), iuxta constitutum secundae synodi oecumenicae. Cur ergo denegatur Apostolicae sedi, quod veteres omnibus Patriarchis asseruerunt? Aliud dicendum de caussis communibus, quae iuxta mores antiquos recte constitui non poterant ἄνευ γνώμης sine sententia summi Pontificis, ut observavit olim Sozomenus. Quo sensu intelligendus est Gelasius, quum ait (2): *Ipsi sunt canones, qui appellationes totius Ecclesiae*

(1) L. 26. c. de episcopali audientia: *Nam contra horum antistitum sententias non esse locum appellationi, a maioribus nostris constitutum est.* Nov. 137. Canon. VI. secundae syn. Photius tit. IX. Nomocan. c. VI.

(2) Apud Grat. c. *Cuncta.* c. *Ipsi sunt.* 9. q. 3.

ecclesiae ad huius sanctae sedis examen deferri voluerunt, ab ipsa vero nunquam appellari debere sanxerunt.

II. Aliquando tamen, ad procurandam Ecclesiae tranquillitatem, Imperatorum rescripto Apostolicae sedis iudicia in maiore synodo instaurari contigit, in qua per Legatos Romanus Episcopus intererat. Quae ratio longe differt ab appellatione. Vt enim inquit Hermogenianus Iurisconsultus (3), *appellatio iniquitatis sententiae querelam, in integrum vero restitutio erroris proprii veniae petitionem, vel adversarii circumventionis allegationem continet*. Deinde iudex, a quo appellatur, de appellatione non cognoscit; sed is, a quo supplicatur, instauratum iudicium peragere potest. Eius cognitionis antiquissimum exemplum habetur in caussa Caeciliani Carthaginiensis, quae iudicio Concilii Romani sub Melchiade decisa, iterum peracta est in synodo Arelatensi a Constantino coacta an. CCCXIV. eo colore quaesito a Donatistis, quod lite nondum plene instructa, iudicium nimis propere latum esset, ut constat ex epistola Constantini ad Chrestum Syracusanum Episcopum apud Eusebium (4). Alienum putabat Constantinus a disciplina res ab Episcopo Romano iudicatas refricare; sed, studio pacis restituendae, instaurationem iudicii in frequentiore synodo Donatistis permisit. Hoc habemus ex ipsius epistola ad Vicarium Africae: *Et contra id, quod iisdem responderam*, inquit, *frustra eos id iactare*, (nempe Caecilianum esse sontem) *quippe quum res fuisset apud urbem Romam ab idoneis ac probatissimis viris Episcopis terminata, obnixe ac pertinaciter respondendum existimaverunt, quod eorum omnis caussa non fuisset audita, sed potius iidem Episcopi quodam loco se clausissent & prout ipsis aptum iudicassent. Quare quum haec tot & tanta nimium obnixas dissensiones protrahere viderem; ita, ut nullo modo finis iisdem dari posse videretur*, scilicet nisi novo iudicio de caussa Caeciliani cognosceretur, synodum Arelatensem indicit. A qua non reiecti sunt iudices, qui sententiam Romae tulerant, ut fit in iudiciis appellationum; sed, quemadmodum fieri solet in iudiciis supplicationum, ipsi cum aliis denuo cognitionem susceperunt. Exstant enim subscriptiones Legatorum ex urbe Roma a Silvestro Episcopo missorum, Marini quoque, Reticii & Materni Galliae Episcoporum, in actis Synodi Arelatensis, una cum subscriptionibus ceterorum Episcoporum, qui ad illud Concilium convenerant. Quod factum observavit Augustinus his verbis (5): *Ecce putemus illos Episcopos, qui Romae iudicarunt, non bonos iudices fuisse. Restabat adhuc plenarium universalis Ecclesiae Concilium, ubi etiam cum ipsis iudicibus caussa posset agitari: ut, si male iudicasse convicti essent, eorum sententiae solverentur*. Quibus verbis rem gestam describit, id est, secundam

 syno-

(3) *L. Praefecti.* 17. ff. de minorib. ταχέως καὶ ὀξέως.
(4) Euseb. lib. X. histor. cap. 5. (5) Augustin. ep. 162.

ſynodi Arelatenſis cognitionem poſt Concilium Romanum; non autem regulam praeſcribit, qua in omnibus cauſſis uti liceat, nempe inſtaurationem omnium iudiciorum Apoſtolicae ſedis in ſynodo univerſali, quemadmodum plerique contra veterem ſententiam ſibi perſuaſerunt.

III. Sane in diſſidio orientalium Concilium Sardicenſe indictum eſt: in quo iudicium adverſus Athanaſium refricatum fuit poſt damnationes in illum a Conciliis Tyrio & Antiocheno decretas, & poſt admiſſam Athanaſii a Iulio in Concilio Romano communionem. Quod etiam factum in Concilio Chalcedonenſi erga Theodoretum, etſi Leo primus illi in communionem ſuſcepto epiſcopatum reſtituiſſet (6). Attamen cauſſam Acacii iterato iudicio in ſynodo oecumenica diſcuti paſſus non eſt Gelaſius, neque ceteri Pontifices, quamvis ſchiſmate eam ob rem violata eſſet unitas Eccleſiae: quae ſub Iuſtino Principe reſtituta eſt, cedentibus Graecis auctoritati Romanae Eccleſiae. Rationem diſcriminis aſſignamus in exercitatione de iudiciis canonicis Epiſcoporum, tomo ſecundo. (*Vide librum ſeptimum.*)

Graecorum tamen obſtinata petitio praetermittenda non eſt, qui ſaeculo nono iudicium contra Photium & eius aſſeclas a Nicolao I. toties damnatos inſtaurari voluerunt in octava ſynodo, reluctantibus licet Romanae Eccleſiae Legatis. Etenim Baanes Patricius & ceteri proceres a Baſilio Imperatore delegati, ut ſynodo intereſſent, ſe actis ſynodi non ſubſcripturos, ut fieri ſolet, profeſſi ſunt, niſi praeſentis Photii & eius ſectatorum ex ſynodicis & canonicis ſanctionibus ora obturarentur. Metrophanes Smyrnae Metropolita eam petitionem ſuffragio ſuo iuvit, verbis erga Romanam ſedem permodeſtis & ad propoſitum ſuum accommodatis: *Divinus Apoſtolus dicit* (7) *: Prophetias nolite ſpernere, quod bonum eſt, tenete. Sanctiſſimos veteris Romae Legatos tamquam Prophetas recipimus, neque ſpernimus. Probantes vero magnificentiſſimorum procerum petitionem, aequam eſſe iudicamus.* Statim vero Concilium definivit, iudicium refricandum eſſe (8). *Statuimus, ut illi citentur, ac praeſentes facta defendendi poteſtate iudicentur.* Legati quidem repulerunt hanc definitionem ſynodi, ſibi liberum non eſſe dicentes Romanorum Pontificum iudicia reſcindere, ex eo praeſertim, quod praeſentibus Photianis Romae reddita fuiſſent. Sed diſcuſſo negotio, reorum exceptiones repulſae ſunt, & renovata in Photium eiuſque conſortes damnationis & anathematis ſententia.

IV. Hinc factum exiſtimo, ut ſaeculo decimo & aliquot ſequentibus Pontifices Romani ad vitandas offenſiones, exemplo deceſſorum, cauſſas communes in Conciliis frequentiſſimis diſcuti voluerint; adeo, ut

(6) *Vide lib. 7. cap. 10. §. 3.*
(7) 1. Theſſal. c. 5.
(8) Concil. oct. Act. IV. ὁρίζομεν ἵνα ἐκεῖνοι μετακληθῶσιν, ὡς ἂν ἐκείνων αὐτῶν ἀπολογουμένων ἡ κρίσις γένηται.

ut si qua inter sacerdotium & regnum gravis quaestio incideret, ad Concilium eam referri vellent, quo Reges & Principes evocabant. Eam viam inivit Gregorius VII. qui, recrudescente dissidio inter Romanam Ecclesiam & Henricum Germaniae Regem anno MLXXX. testatur, se curaturum (9), *ut generalis synodus congregetur in loco tuto & securo, sicque opportuno, ut ad eum possint undique terrarum clericalis ordinis & laicalis amici vel inimici sine timore convenire;* ubi discutiendum ait, quis auctor fuerit, *ne inter pontificatum & regnum divina pax & recta concordia fieret: quam pacem, opitulante Domino, sicut Christiana devotio cupit, & postulat, in eodem Concilio instaurare & confirmare optamus.* Gelasius II. in eodem dissidio Concilii generalis remedium adhibendum esse docet anno MCXVIII. his verbis (10): *De controversia, quae inter Ecclesiam & regnum est, vel conventioni vel iustitiae libenter acquiescimus loco & tempore competenti, videlicet Mediolani, vel Cremonae, in proxima B. Lucae festivitate, fratrum nostrorum iudicio, qui a Deo iudices constituti sunt in Ecclesia, & sine quibus haec caussa tractari non potest.* Liberalius se gesserat Gregorius VII. qui in caussa mixta, quae sacerdotium & regnum respiciebat, ex clericis & laicis Concilium conflari volebat, quum Gelasius videatur ad solos Episcopos hanc cognitionem contrahere. Illis tamen iudicandi auctoritatem defert: quia, etsi de singulis negotiis & caussis privatis suprema iudicia a sola Romana sede redderentur hoc saeculo, attamen caussas communes & generales ad Concilii definitionem ipsi Pontifices Romani referebant. Vnde Innocentius III. quum urgeretur a Philippo Rege Francorum, ut illius nuptias cum Ingeburge dissolveret, ea facti specie proposita (11), quae hodie apud Summistas & ceteros tractatores nulla difficultate laborat, quin matrimonium consummatum non fuisse dicant, rem illam absque Concilii generalis discussione fieri non posse scripsit his verbis (12): *Verum, si super hoc absque generalis deliberatione Concilii determinare aliquid tentaremus, praeter divinam offensam & mundanam infamiam, quam ex eo possemus incurrere, forsan ordinis & officii nobis periculum immineret, quum contra praemissam veritatis sententiam nostra non possit auctoritas dispensare*, id est, in praeceptum illud divinum, *Quod Deus coniunxit, homo non separet*, nullam cadere dispensationem; ceterum, an matrimonium consummatum sit in facti specie proposita, in Concilio generali disceptandum esse.

V. Vnde patet, hoc saeculo duodecimo in caussis communibus, qua-

(9) Gregor. VII. l. 9. ep. 28.

(10) Gelasius II. in ep. ad Episc. Galliae.

(11) Innoc. III. lib. 15. ep. 107. *Etsi commixtio sexuum in eorum carnali commercio intercesserit, commixtio tamen seminum in vase muliebri non exstitit subsecuta.*

(12) Ibid. ep. 105.

quales erant Regum aut provinciarum querelae, Concilii generalis non inepte, nec invitis Pontificibus, imploratum auxilium fuisse. Primus omnium, qui appellatione ad futurum Concilium usus est, prodit sese apud Historicos Fridericus II. Imperator: qui ad Concilii cognitionem evocatus a Gregorio IX. & ab Innocentio IV. ob dissidium cum Ecclesia Romana, de haeresi & aliis facinoribus delatus, Thaddaeum Legatum suum ad Concilium Lugdunense misit anno millesimo ducentesimo quadragesimo quinto. Hic post exceptiones Friderici propositas, quum ferendam videret ab Innocentio depositionis sententiam, *appellavit pro eo ad Concilium proxime futurum generalius. Nec enim nunc omnes Praelati vel eorum Principum procuratores apparent hic in praesentiarum*; ut dicebat ille, teste Matthaeo Paris. Cuius petitionem Papa non eo nomine repulit, quod inepta esset provocatio ad Concilium, sed eo, quod Concilium illud Lugdunense generale esset, ubi quamplurimi Episcopi & *Nobiles* aderant, aut eorum procuratores, iis solis absentibus, quos Fridericus auctoritate sua continebat; ideoque, ne ex malitia sua commodum reportaret, neve fraus illi sua patrocinaretur, sententiam depositionis non esse differendam, quemadmodum Matthaeus Paris retulit.

VI. Martinus V. quum frequentia appellationum ad futurum Concilium, non solum in caussis communibus, sed etiam in privatis, supremam in iudiciis Apostolicae sedis auctoritatem infringi videret, commotus etiam audacia Legatorum Ladislai Poloniae Regis, qui, quum libelli cuiusdam haeresibus scatentis damnationem trahi viderent, & Concilium Constantiense mox esse dissolvendum, *protestati sunt de gravamine & de appellando ad futurum Concilium*, constitutione promulgata in Consistorio generali celebrato Constantiae anno MCDXVII. vetuit, ne quis a sede Apostolica appellaret aut eius iudicium in caussis fidei declinaret. Id testatur Ioannes Gerson (13), qui statim edito libello docuit, licitam esse in caussis fidei a Papa ad Concilium provocationem; quia Papa in his caussis pendet a Concilio, ut ille pluribus exsequitur. Ceterum an sit ius appellandi in caussa disciplinae eversae & canonum manifeste corruptorum, Gerson tractatu illo non edisserit; quamvis iis argumentis utatur, quae utramque partem conficiant, scilicet si de fide, de schismate, aut de reformatione Ecclesiae in capite & membris agatur. Pius secundus, a quo Sigismundus Dux Austriae & Georgius Heymburgius Iurisconsultus communione abstenti Concilium appellaverant, litteris Mantuae in conventu Principum publicatis has appellationes iterum prohibuit anno millesimo quadringentesimo sexagesimo. Quod interdictum adversus morem iam receptum sic Gallicana Ecclesia statim interpretata est, ut privatis caussis

(13) Tractatus Ioannis Gerson. *Quomodo & an liceat in caussis fidei a summo Pontifice appellare.*

caussis, non autem communibus, censeret accommodandum, praecipue si Regibus aut regionibus iniuria inferretur, ex qua fidei vel unitatis ecclesiasticae laesio vel disciplinae manifesta interversio sequi posset. Hac interpretatione verba generalia legis mitigavit Ioannes Dauvet Procurator regius, quum ex mandato speciali Caroli VII. Francorum Regis a comminatione Pii II. ad Concilium provocaret (14). Denuntiaverat Pontifex in conventu Mantuano sibi abstinendum esse a consortio Francorum, quod eas constitutiones amplexi essent, quae a Concilio Basileensi editae, summam sedis Apostolicae auctoritatem laederent, & Ecclesiae unitatem libertatemque perimerent. Requirit itaque Procurator regius libello contestatorio, ut in loco tuto ac libero Concilium plenarium ex orbe universo a Pontifice congregetur, quo paci Ecclesiae hac ratione maturius consulatur; ita tamen, ut canones interim in Gallia serventur; adeoque si ob canonum custodiam censuris agatur adversus Regem aut regnum, se de earum nullitate coram Concilio conquesturum profitetur. Referuntur aliquot formulae appellationum, quas Ludovicus XI. & Ioannes Nanterre Procurator regius Vniversitatis Parisiensis, nunc ob decimas indictas, nunc ob Pragmaticam sanctionem & Concordatorum promulgationem, emiserunt a Papa ad ipsum melius consultum, vel ad synodum universalem (15). Sed ex iis formulis constat, haec remedia nunquam adhibita, nisi quum de caussa communi & de manifesta canonum eversione ageretur, quae universam Ecclesiam Gallicanam respiceret (16).

VII. Porro dubii fuisse videntur maiores nostri in formula appellationis istius constituenda, quam disiunctiva dictione protulerunt: *Ad Pontificem, vel ad Concilium, ad quem vel ad quos provocandum esset*. Huius formulae auctores fuerunt illi, qui Philippi IV. Regis & Gallicanae Ecclesiae appellatorium libellum conceperunt anno MCCCIII. quam secuti sunt posteri. Quod ab eis consulto factum est cogitantibus duplici remedio appellationis ad Papam & ad Concilium subveniri posse. Vt enim Principes, etsi raro, aliquando tamen in auditorium suum res iudicatas induci patiuntur (17), ita ex Innocentio primo & Nicolao, quorum verba refert Gratianus (18), *sententia Romanae sedis potest in melius commutari, quum subreptum aliquid fuerit, aut ipsa pro consideratione aetatum vel temporum seu gravium necessitatum dispensatione quaedam ordinare disponit*. Vnde Ivo malebat ab ipsa sede ad ipsam confugere clericos, quam ab Aegypto auxilium petere, id est, a regia potestate (19): *Quoniam*, inquit, *iudicia Romanae Ecclesiae a nemine foris retractari posse eadem Roma-na*

(14) C. 23. n. 10. T. 2. Libert.
(15) Vide cap. 13. T. 2. Libert.
(16) Vide Glossam Pragmaticae tit. de caussis §. ult. verbo, *Fores*.
(17) Tit. 18. ff. de minorib.
(18) C. *Sententiam* & seq. 35. q. 9. c. *Quum ex litteris*. De in integr. restit.
(19) Ivo ep. 159.

na Ecclesia docente didicimus, si qui aliquando se praegravatos ipsius Ecclesiae auctoritate conqueruntur, hoc eis consilium damus, ut non descendant in Aegyptum propter auxilium, sed ab ipsa ad ipsam confugiant, & inde expetant levamen, unde conqueruntur accepisse gravamen: quia, quae aliquando corrigit paterna severitate, eadem frequenter colligit materna pietate. Quamvis autem remedium istud iuris extraordinarium, restitutio in integrum, vel retractatio, aut supplicatio dici deberet (20), attamen ab interpretibus *appellatio a Papa male informato ad melius informandum* dicta est; argumento ducto a verbis Vlpiani, qui contra rescriptum Principis provocari posse dixit; etsi in specie ab Vlpiano proposita rescriptum ad consultationem Praesidis provinciae, qui consulendo mentitus erat, a Principe datum sit, & appellandi ius tribuatur, non a rescripto, sed a sententia Praesidis, non ad Principem, sed ad superiorem magistratum. Satius esset exemplo Machetae uti apud Plutarchum, qui a dormiente Philippo ad eumdem vigilantem appellabat. His tamen omissis, ne controversiam de verbis instituere videamur, certum est, has appellationes a Papa ad eumdem illo saeculo suffragiis interpretum receptas fuisse (21), quod Ivo aptius confugium ab ipsa ad ipsam dixit, quemadmodum appellationes ad futurum Concilium aliquando usurpabantur (22). Itaque non eo consilio disiunctivis verbis appellabant maiores nostri, ac si dubitarent, quaenam auctoritas Papae aut Concilii esset appellanda, ut quibusdam visum; sed utroque remedio suis rebus prospicere curabant, scilicet uno in subsidium alterius suffecto. Posset alia ratione eorum consilium explicari, scilicet ad ius cogendi Concilii & ordinandi respexisse, quod Pontifici competit, adeoque sedis Apostolicae auxilium appellationis formula implorandum videatur; praecipue quum antiquitus mos ille observatus fuerit ab Eutyche, a Flaviano, & a Chrysostomo, ut etsi Concilium oecumenicum appellaverint, libellum tamen appellatorium ad Romanum Pontificem dederint, cuius deinde studio Concilium plenarium cogeretur, cui ipse per se aut per Legatos suos praeesset. Quare Gallicani Episcopi, ne temere ab antiqua consuetudine discederent, formula sua Pontificem, sedem Apostolicam, & synodum universalem complexi sunt. Deinde ista verborum conceptione obviam ibant scrupulosis cavillationibus, quae a forensibus magistris, in opinionum dissidio, quod tunc vigebat, moveri potuissent. Disputabatur enim eo saeculo a Romanis, an Papa superior esset Concilio; & Vlpiano placuerat (23), ei, qui minorem iudicem appellasset, errorem officere, atque ideo errantem appellationis beneficio

(20) ff. de appell.

(21) Sic Alexander a Turre lib. 5. ecclef. hierarch. pag. 267. ait, appellari posse a Papa dormiente ad ipsum vigilantem.

(22) *Recherches de Pasquier liv. 3. chap. 33.*

(23) *L. 1. §. Si quis.* ff. de appellat.

ficio excidere. Itaque in omnem eventum hac disiunctiva appellatione etiam apud ipsos Romanos sibi consulebant.

VIII. Quaestionem istam de appellatione ad futurum Concilium veterum actorum inficiatione & rationibus aliquot adductis confecit vir eruditus Theologiae professor, Andreas Du-Vallius (24); a quo eas petere licet, si cui methodus nostra plene non satisfecit. Ex quo auctore haec verba transcribenda duxi, ut, quae sit huius sententia, constet: *Maneat itaque hoc ratum & constans, omnem a summo Pontifice ad Concilium, sive futurum, sive praesens, appellationem esse prorsus illicitam; idque sive Papa sit infra, sive supra Concilium, quum rationes allatae in utraque sententia concludant. Dices Principes & Respublicas graviter nonnunquam conqueri, se a Pontificibus graves iniurias pati, nullumque ad has depellendas efficacius remedium esse praeter provocationem ad Concilium generale. Respondeo, non licere propterea ad Concilium provocare, quum Principes sibi suisque rebus possint alia via consulere, scilicet non obediendo mandatis Pontificis, immo si aliter non possunt sibi succurrere, strenue prudenterque resistendo, & cum ea moderatione, quam superiori quaestione, ubi de iniquis & Ecclesiae perniciosis dispensationibus, assignavimus.*

CAPVT XVIII.

De libertate regni conservata contra ausus & invasionem Episcoporum Regni.

SYNOPSIS.

I. Si Episcopi invaderent iurisdictionem regiam, prohibitionibus & mulctis utebantur iudices saeculares, exemplo Iustini Imperatoris, qui lege coercuit Defensores Ecclesiarum.

II. Bona clericorum capta ad tuendam iurisdictionem regiam, ex Ivone, e Capitularibus Caroli Calvi, Hincmaro, & Philippo quarto. Principes nostri non usi sunt expulsione a sede, quae erat poena a legibus indicta, quam Constantinus induxit. Suspensio ab officio irrogata a Iustiniano & a Theodosio. Sed hic sequebatur Concilium Ephesinum adversus Ioannem Antiochenum. Hispani pellant regno contumaces Episcopos, & reditibus privant. Modestius se gerunt Galli.

III. Vetitum a Concilio Lugdunensi, ne iudices ecclesiastici cogantur censuras tollere, personis vel bonis captis, aut, qui his utuntur, earum usu desistere.

IV. Lex illa recepta olim a Gallis, sed interpretatione adiecta, ita, ut locum haberet in vera censura, non autem in ea, quae est nulla, quaeve iura regia violat. Haec interpretatio continetur mandatis Philippi IV. perlatis ad Pontificem per Episcopos legatos Regis in caussa Capituli Carnotensis. Bona capiuntur, non propter censuras praecise, sed propter invasam iurisdictionem.

(24) Andr. Du-Vallius de suprema Rom. Pontif. in Eccles. potestate quaest. ultim.

Baillivus Carnotensis de iuribus regiis, se responsurum cavet in curia Regis, de spirituali coram iudice competenti.

V. Ea interpretatio locum semper habuit in Gallia statim post Concilium Lugdunense. Vetitum tamen lege Philippi IV. ne domus diruerentur, ut antea fiebat. Bona capi solita post Concilium Lugdunense docent Durandus Episcopus Mimatensis & Guillelmus de Nogareto.

I. QVae hucusque diximus, observata sunt, si a Romana curia iuribus regiis iniuria fieret. Quando autem ab Episcopis regni in detrimentum saecularis iurisdictionis aliquid tentari contingebat, regii magistratus regiam iurisdictionem tuebantur prohibitionibus decretis adversus clericos; deinde si contra niterentur Episcopi, aut eorum Vicarii, & iurisdictionem quoque suam censuris defenderent, poenale iudicium adhibebant, scilicet pignorum capionem, & mulctarum exactionem, donec ab invasione cessatum esset. Hac ratione compescuit olim Defensores Ecclesiarum Iustinus Imperator, constitutione lata (1), qua illos monet, ut ab insinuatione testamentorum abstineant, quae soli Magistro census in urbe regia competebat, poena quinquaginta librarum auri temeratoribus legis indicta. Defensorum Ecclesiae munus Clericis ab Episcopo conferebatur, ut patet e canone II. Concilii Chalcedonensis; qui longe differunt a Defensoribus Ecclesiarum, quos ab Imperatore petendos decrevit Concilium Africanum ad tuendos patrocinio suo pauperes: de quibus alibi a nobis dicetur.

II. Huius bonorum capionis exemplum peti potest ex Ivone; qui refert contentionem, quae orta erat inter Regem Ludovicum VI. & Belvacensem clerum ob accusationem adversus Canonicum illius Ecclesiae institutam. Hinc privilegio personae Belvacensis Ecclesia clerici cognitionem ad se trahebat; inde facti conditione curia Regis iudicium sibi asserebat. Consultus Ivo a Belvacensibus respondit, si audientia regalis curiae respueretur, Regem offendi, ceterum eorum desiderium iure niti; attamen obsistendi pertinaciter consilium non praebuit, quia nesciebat, an parati essent ad ea incommoda ferenda, quae hanc contumaciam sequebantur (2); quorum ille descriptionem his verbis instituit: *Si autem sciremus, vos esse paratos, ut cum gaudio tolerare possetis ruinas domorum, exterminationes corporum, rapinas bonorum vestrorum, possemus vos exhortari, ut sequeremini consilium Susannae, quae magis elegit in manus hominum incidere, quam Dei*

(1) L. *Consulta*. C. de testam. *Defensores Ecclesiarum, quos turpissimum intimationis genus irrepserat, praemonendos censemus, ne rem attingant, quae nemini prorsus omnium secundum constitutionum praecepta, quam census magistro competit. Absurdum est namque, si promiscuis actibus rerum turbentur officia, & aliis creditum alius subtrahat, & praecipue clericis, quibus opprobrium est, si peritos se velint disceptationum esse forensium. Poena etiam temeratoribus praesentis sanctionis feriendis quinquaginta librarum auri.*

(2) Ivo epist. 137.

Dei legem derelinquere. Sed quia in donis spiritualibus consilium & fortitudo coniuncta sunt, consilium aliud, nisi quod patientia vestra tolerare possit, dare non audemus, quia, qualis vestra sit fortitudo, ignoramus. Vidimus superius, ex Capitularibus Caroli Calvi, decimas interversas, si praeceptis regiis non obtemperaretur, & ex Hincmaro bonis suis exturbatos Episcopos, si Regis iurisdictionem auctoritate ecclesiastica infringere vellent. Quod obtinebat adhuc saeculo Ivonis, id est, circa annum MCXV. ut patet ex hac epistola (3), & ex altera eiusdem auctoris superius laudata. Quae consuetudo edicto Philippi IV. firmata ad haec usque tempora perduravit. Alienam a temporibus suis & ab ecclesiasticae disciplinae reverentia Principes nostri existimarunt poenam illam, quae contumacibus Episcopis irrogata est aliquando ab Imperatoribus Romanis, nempe expulsio a sede, & suspensio ab executione officii, ut ex Iustiniano superius ostendimus. Quod ille non invexerat in Ecclesiam, sed a decessoribus suis hauserat: quorum constitutiones expulsionum, exsilii, & mulctarum comminationibus clericos frequentissime terrent. Quibus Constantinus praeivisse videtur, qui epistolae, qua Episcopos ad Concilium Tyrium evocat, has minas inserit (4): *Quod si quis, sicut minime suspicor, nostrum mandatum etiam iam callide reiicere studens, recuset ad Concilium adventare, hinc a nobis aliquis mittetur, qui eum regio mandato de dignitate sua deiiciat, doceatque non decere quempiam decisionibus Imperatoris pro veritate editis adversari.* Quod ad suspensionem attinet, Theodosius Ioannem Antiochenum ad communionem Cyrilli Alexandrini & Concilii Ephesini hortatus, interim donec inter illos pax restituta fuerit, vetat Ioannem, ne ullas ordinationes vel depositiones tentet (4): *μηδεμία ἐξ ἐπισκοπικῶν καταστάσεων, ἢ καθαιρέσεων, ἢ καὶ διαδηλώσεων χειροτονίας προσγένηται καινοτομία.* Hoc fortasse exemplo Iustinianus sibi licere putavit annalem suspensionem a ministerio Episcopis irrogare. Sed attendere debuerat, a Theodosio hanc poenam Ioanni Antiocheno indictam, quia sententia Ephesini Concilii iam antea fuerat adversus Ioannem decreta αὐθεντίας & ἐξουσίας ἱερατικῆς suspensio, donec sententiae adversus Nestorium latae adhaereret (5). Apud Hispanos obtinet, ut Episcopi & clerici, qui mandatis regiis non obtemperant, seu ad impertiendam tuitionem contra vim iudicum ecclesiasticorum in caussa ecclesiastica latis, sive ad repellendam invasionem, quae fit a clericis adversus iurisdictionem saecularem, aut ob quamcumque aliam graviorem contumaciam, iure civitatis seu *naturalis regni* priventur, & statim a regno expellantur, suisque reditibus spolien-

(3) Ivo epist. 271.

(4) Apud Theodoret. lib. 1. cap. 20. ὅς ἐκ βασιλικοῦ προστάγματος αὐτὸν ἐκβαλὼν ὡς ὁ προσῆκον, ὅροις αὐτοκράτορος ὑπὲρ τῆς ἀληθείας ἐξενεχθεῖσι μὴ ἀντιτείνειν, διδάξει.

(4) Theod. ep. ad Ioan. Antioch.

(5) Concil. Ephes. parte 2. act. 5.

lientur. Non quidem, inquiunt illi, per modum iurisdictionis ordinariae, quae in clericos Regibus non competit; sed potestate quadam politica & oeconomica, ut docent Covarruvias (6) & Bovadilla (7) & omnes scriptores Hispani. Minus ergo austerum est remedium, quod a Gallis usurpatur, quam quo Romani Principes utebantur olim, quove Hispani laesam auctoritatem vindicant, licet remedium nostrum ferro caussas seu morbos curet potius, quam emplastro.

III. Enimvero, quia quod iure niti poterat in quibusdam speciebus, ut plurimum in contemtum apertum iurisdictionis ecclesiasticae, & excommunicationum trahebatur a Principibus & eorum magistratibus, Concilium Lugdunense has bonorum capiones & personarum vexationes aliquando trucidatarum ob latas censuras sub poena excommunicationis inhibuit. Relatum est decretum in collectione libri sexti Decretalium. Sed maioris momenti apud nostros esse debet, quod in urbe Lugdunensi praesente Gregorio X. Philippo III. Rege Francorum, Rodulpho Imperatore Occidentis, & Michaële Palaeologo Constantinopolitano, Episcoporum omnium suffragiis latum est anno millesimo ducentesimo septuagesimo quarto (8): *Quicunque pro eo, quod in Reges, Principes, Barones, Nobiles, Ballivos, vel quoslibet ministros eorum, aut quoscunque alios excommunicationis, suspensionis, seu interdicti sententia fuerit promulgata, licentiam alicui dederint occidendi, capiendi, seu alias in personis aut bonis suis vel suorum gravandi eos, qui tales sententias protulerunt, sive quorum sunt occasione prolatae, vel easdem sententias observantes, seu taliter excommunicatis communicare nolentes, nisi licentiam ipsam re integra revocaverint, vel si ad bonorum captionem occasione ipsius licentiae sit processum, nisi bona ipsa sint infra octo dierum spatium restituta, aut satisfactio pro ipsis impensa, in excommunicationis sententiam incidant ipso facto.* Infra: *Qui autem in eadem sententia permanserint duorum mensium spatio, ex tunc ab ea non possint nisi per sedem Apostolicam absolutionis beneficium obtinere.*

IV. Aliquis forte suspicabitur, nec iniuria, constitutionem istam in regno receptam non fuisse, quum usum contrarium saltem in capiendis bonis viguisse constet etiam post illud decretum. Sed nolo exceptione illa constitutionem sanctissimam repellere, quum maiorum nostrorum reverentia consecratam fuisse videam. Illam solum interpretatione iuverunt, ne iura regia violaret. Voluerunt itaque decretum, quoad illas censuras vel excommunicationes locum habere, quae nullae non essent. Si enim aut quia a iudice non competente latae, aut alio manifesto vitio nullae essent, quum excommunicationum vires neque nomen obtinerent, non existimarunt in iis speciebus decreto Concilii Lug-

(6) Covarr. pract. quaest. c. 35.
(7) Bovadilla l.2. polit. cap. 18. n. 62.
(8) C. *Quicumque* XI. De sent. excom. in 6.

Lugdunensis magistratus regios deterrendos esse ab asserenda iurisdictione regia, si opus esset. Deinde bona capi dixerunt, non praecise, ut rescindatur excommunicatio, sed, ut ab iniuria regiae auctoritati facta cessetur, unde per consequentiam excommunicatio dissolvatur. Hanc interpretationem accepto ferre debemus veteri cuidam chartae e Tabulario Camerae Parisiensis petitae (9), qua mandata continentur a Rege Francorum Philippo IV. Archiepiscopo Senonensi & Episcopo Antissiodorensi data, quando iis legatis ad Pontificem Romanum usus est ante annum millesimum tercentesimum hac occasione. Capitulum Carnotense interdicto & excommunicatione in ministros regios saevierat, quod ab Advocatis Capituli, hominibus laicis, tributa ceteris etiam civibus indicta exigerentur, eo praetextu, quod privilegio antiquo ab iis dependendis excusarentur; quamvis decem tantum Advocatis immunitate concessa, Capitulum Advocatorum numerum auxisset. Statim a conservatoribus privilegii ab Apostolica sede Regibus indulti, ne terrae domanii regii interdicto subiiciantur, moniti Canonici, ut interdictum amoveant, quum recusarent, excommunicantur, eorumque bona iubente Rege capiuntur. Querela defertur ad sedem Apostolicam, ac si per vim absolutio a censuris exigeretur contra decretum Concilii Lugdunensis. Qua de re litteris Pontificis Rex monitus, per Episcopos legatos suggerit Papae, inter cetera bonis captis distringi a se Capitulum, quod suam iurisdictionem invasisset; quo iure adversus Reges & Principes in simili specie uteretur. Deinde non esse, quod vis adhibenda sit ad eam excommunicationem solvendam, quae nulla sit. Quare duplici responsione nos instruit; bona scilicet capi principaliter ob iniuriam, quae fit regiae iurisdictioni; quod prohibitum non est a Concilio Lugdunensi: tum decretum illud non violari, si excommunicatio sit nulla. *Nec tale nostrum ius evacuare*, inquit, *vel tollere intellexit Concilium Lugdunense, sed iura Ecclesiarum dumtaxat ita conservare, quod propter hoc non rapiant vel iniuste retineant aliena. Alias summa & evidens iniquitas insurgeret ex eodem: quod non est ferendum, quum sit perpetuum, iura iuribus concordare*. Plurima alias his mandatis continentur, de quibus Philippus cum Apostolica sede expostulat. Vnde patere possit, necessitate cogente Reges Francorum ad repetenda antiqua iura, quae paullatim convellebantur, & ad restaurandam dignitatem suam per modum defensionis naturalis tandem impulsos fuisse. De his capitibus, quae clericorum privilegia respiciunt, alibi dicemus uberrime, quum hic tantum de modo & ratione retinendae iurisdictionis agatur. Observandum autem est, Baillivum Carnotensem ex mandato Regis ita cavisse scripto suo, ut de his, quae litterae Apostolicae complectebantur, se responsurum coram Rege & eius curia sponderet, quod attinet

(9) E Regestis Camerae Comput. Paris.

net ad Iurisdictionem domino Regi competentem; quoad ea vero, quae *spiritualitatem* contingunt, coram iudice competente ius domini Regis defensurum.

V. Eam vero interpretationem, quam modo retuli, secuti maiores nostri Episcopos & clericos a perturbanda iurisdictione saeculari, bonis captis, etiam post decretum Lugdunense averterunt. Temperamentum tamen quoddam adhibuit Philippus IV. constitutione edita anno MCCCII. scilicet ne domus captae diruantur aut deformentur, quod aliter obtinebat temporibus Ivonis, ut supra adnotavi. Praeter testimonia superius adducta, tres oculatos testes proferre possum omni exceptione maiores, qui docent, quaenam esset magistratuum regiorum sententia. Durandus enim Mimatensis Episcopus conquerebatur suo tempore, vim fieri Iurisdictioni ecclesiasticae a iudicibus saecularibus contra decretum Concilii Lugdunensis (10): *Item impediunt*, inquit, *iurisdictionem Ecclesiae: quia quum in eos vel eorum ministros aut officiales vel subditos excommunicationis, suspensionis, interdicti sententiae proferuntur, gravant ex hoc proferentes vel res aut subditos eorumdem, quousque absolutionis beneficium deferunt ad eosdem; nec sufficit remedium excommunicationis, sicut ait Gregorius X. de sententia excommunicationis. Quicumque in Sexto*. Guillelmus Nogaretus & G. de Plesleiano Milites & Regis procuratores eodem tempore, quo Durandus, id est, circa annum MCCCVI. asserunt in libello suo porrecto Clementi V. Pontifici (11) *quod quum Praelati vel eorum officiales per iurisdictionem suam spiritualem impediunt & perturbant iurisdictionem temporalem notorie sic, quod negari non potest, dominus Rex praedictus de antiqua consuetudine regni, quia spiritualitatem Praelatorum coërcere non debet, distringere potest temporalitatem talium, quousque cessent ab impedimento praedicto*. Infra: *Et dicto iure coërcitionis dominus Rex utitur, & tam ipse, quam eius praedecessores usi sunt tanto tempore, de cuius contrario memoria non exsistit.*

CAPUT XIX.

De pace inita inter Franciscum I. & Leonem X. P. R. & inde ortis appellationibus ab abusu.

SYNOPSIS.

I. Post contentiones ob Pragmaticam sanctionem pax initur inter Ecclesiam & regnum. Indictio Concilii Lateranensis, cui tandem adhaesit Ludovicus XII. Transfe-

git

(10) Durandus in tract. de modo Concilii gener. celebrandi. Rubr. 70.

(11) C. 7. N. 22. §. 24. Tom. 2. Libert. Eccl. Gall.

git cum Leone X. Franciscus I. Controversiae ecclesiasticae finiendae sunt per conventionem, e Gelasio II. & Concilio Africano.

II. Per Concordata restituta est pax & libertas Ecclesiae Gallicanae. Eorum exsecutio commissa Regi a Pontifice, & a Rege Curiis Parlamenti. Quae per appellationes ab abusu *conventiones illas tuentur.*

III. Abusus *dictio usurpata in Gallia ante annos trecentos, ex Durando, Ioanne Parisiensi, & veteri arresto. Post Concilium Constantiense frequentius. Abusus est potestatis perversus usus, e Simplicio, Adriano secundo, Sigeberto, Roberto Lincolniensi.*

IV. Antiqui Pragmatici appellatione ab abusu in re ecclesiastica usi sunt ante Concordata: quae, quum de rescriptis Papae agebatur, subsidiaria erat appellationi ad Papam & ad Concilium. Error recentiorum, qui Petri Courthardi & Ioannis de Nanterre veteres appellationum formulas ad Curiam Parlamenti directas fuisse existimant. Earum vis explicata.

V. Appellatio ab abusu a iudiciis Episcoporum in negotio ecclesiastico ante Concordata, ex Aufrerio. Distincta erant rescripta ob Pragmaticam infractam & appellationis ab abusu. Primo casu non appellabatur, sed ex nullitate *agebatur. In ceteris casibus appellabatur, abusus mentione iniecta, ad testandum, nihil agi iurisdictione ordinaria a iudicibus saecularibus. Mera appellatio a iudice ecclesiastico ad saecularem nunquam admissa. Frequentia harum appellationum a Theologorum Parisiensium decretis profecta, qui Principum auxilia implorari posse adversus excommunicationes nullas scripserunt.*

VI. Rationes allatae olim a magistratibus ad confirmandas appellationes ab abusu in caussis ecclesiasticis, ex Aufrerio. Earum vis expenditur breviter. Rebuffi sententia.

VII. Praeter superiora remedia adhibebatur aliud ad tuendam iurisdictionem temporalem, per prohibitiones & mulctas. Post Concordata, tria illa remedia explicantur unica formula appellationis ab abusu. Quae in Concordatis asserendis expressa Pontificis auctoritate nititur; in ceteris articulis tacita.

VIII. Constitutionibus regiis confirmatae istae appellationes in caussis ecclesiasticis; & praescriptus modus quidam, ne iudices regii ea auctoritate abutantur. Si agatur de correctione clericorum, appellatio non suspendit iudicatum, licet devolvat ad Curiam.

I. POst graves illos motus in Ecclesia Gallicana excitatos ob retenta Basileensis synodi decreta & usum Pragmaticae sanctionis, tandem Ecclesiae & regni interfuit, pace inita, sic inveterata dissidia componere, ut dignitati sedis Apostolicae & libertati Ecclesiae Gallicanae consuleretur. Laterani Concilium generale indixerat Iulius II. anno MDXII. ut Pisanum conventum a Cardinalibus aliquot ope consilioque Imperatoris Maximiliani & Ludovici XII. Regis Francorum coactum dissolveret & Pragmaticam sanctionem Gallorum rescinderet. In eum finem edictis suis Ecclesiam Gallicanam, Curias regni, ipsumque Regem ad illud Concilium Lateranense evocaverat. Discesserant a conventu Pisano, post obitum Iulii, Maximilianus & Ludovicus, hicque per legatos suos se Concilio Lateranensi adhaerere professus est, pollicitusque Leoni effecturum se, ut ab Ecclesia Gallicana aliqui mitterentur, qui de Pragmatica sanctione responderent. Obeunte Ludovico, Franciscum I. Galliae Regem haec cura respexit: qui a Leone & a Concilio edictis aliquot monitam videns Ecclesiam Gal-

Gallicanam, in eoque res esse positas, ut sententia Concilii generalis, cui Reges Christiani favebant, regnum Francorum de schismate propediem damnaretur, nihilque superesse, quo se adversus illa decreta Concilii tueretur, quum Universitas Parisiensis olim a rescissione Pragmaticae summum Pontificem & Concilium generale provocasset, quod iam in aede Laterani haberetur, quodque ipsi Reges Gallorum, ut synodum generalem agnovissent, prudentissime de hac contentione cum Leone transegit. Etenim quum duplici ratione pax regni & sacerdotii restituenda sit, *Conventione*, aut *Concilio*, ut monuerat Gelasius secundus, maluit pactis conventis Ecclesiae Gallicanae tranquillitatem procurare, quam aut caussa cadere in Concilio suffragiis Episcoporum a rebus nostris alienorum, aut perpetuo dissidio & schismate cum summis Pontificibus conflictari (1). In quo Faustini Legati Romanae sedis consilium sequebatur, qui tractatione & assidua collatione contentiones huiusmodi, quae de iurisdictionibus emergunt, componi posse facilius & gratius existimabat. De canonibus Nicaenis a Faustino prolatis agebatur, quos Alypius Episcopus in Concilio Carthaginiensi dubios esse dixerat; qua de re ad sanctissimum Papam scribendum esse monet, *ut ipse beatissimus Episcopus urbis Romae, sicut & vestra sanctitas apud se tractat*, inquit Faustinus (2), *ita & ipse inquirat, ne contentio inter Ecclesias nasci videatur, sed magis caritate fraterna deliberare possitis, ipso rescribente, quod melius observari debeat.*

II. Pacta inita Bononiae inter Leonem X. sedemque Apostolicam & Franciscum primum regnumque Francorum pacem & libertatem Ecclesiae Gallicanae restaurarunt, iurisdictione ordinariis, tum in caussis dirimendis, tum in beneficiis conferendis, restituta, reservationibus & gratiis exspectativis depulsis, tertia parte beneficiorum graduatis per exceptionem quatuor mensium attributa, simoniaca foeditate, qua Episcoporum & Abbatum electiones laborabant, per regiam nominationem expurgata (3). Sed tot vigiliis nihil actum erat, nisi Concordatorum exsecutioni, quae canonicae libertati prospexerant, serio caveretur. Eius desiderii ut compotes essemus, nihil aliud a summo Pontifice exigendum erat, quam ut contractus perpetui vires huic constitutioni adderet, irritum & inane decerneret, si quid in aliqua vel minima parte a quoquam, immo etiam ab ipsa sede Apostolica, contra tentaretur, & tuitionem canonum atque decretorum hac constitutione restitutorum, quae Principibus praecipueque Regibus Francorum iure competit, consensu quoque suo & Apostolicae sedis auctoritate adhibita Regibus nostris permitteret. Quod ille liberaliter & amplissimis verbis fecit, ita, ut istam inter ceteras constitutiones regias recenseri statuerit, & ne qua deinceps tergiversandi occasio superesset, iuxta

(1) Gelasius II. in ep. ad Episcopos Gallic. anni 1118.

(2) Initio Concilii Africani.

(3) Vide l. 6. c. 9. §. 13.

iuxta postulationem Regis, Concilii Lateranensis decreto voluerit confirmari. Si quis autem repetat antiquum illum Christianorum Principum, etiam nostrorum, usum, qui canonibus constitutis robur legis addebant, & praesidio auctoritatis suae eorum exsecutionem adeo muniebant, ut refragantes poenis legitimis plecterent, atque in contrarium gesta aliquando suspenderent, is profecto restauratam plenissime in Gallia his Concordatis regiae tuitionis auctoritatem inveniet. Franciscus vero, ut se ab onere expediendarum litium eximeret, curam custodiendae pactionis in Curias Parlamenti refudit, litteris hac de re datis anno millesimo quingentesimo decimo septimo. Ex eo tempore, quemadmodum olim, si quid adversus decreta canonum & formam a Pragmatica sanctione praescriptam actum esset, querela ad Regem, deinde ad senatum delata, omnia restituebantur in integrum, ita etiam Concordatis violatis, senatus officium imploratum est per appellationes ab abusu.

III. *Abusus* quidem dictio foro nostro ab aliquot saeculis in hoc caussarum genere non erat incognita, quamvis appellationis formula nondum frequentaretur. Etenim Durandus Mimatensis Episcopus monuit saeculares iudices solitos illa tempestate, id est, ante trecentos & triginta annos, hac exceptione iudices ecclesiasticos de turbata iurisdictione conquerentes repellere, *quod eorum actus essent abusus* (4). Eodem tempore Ioannes Parisiensis Theologus scripsit, *abusum* gladii spiritualis, quo seditio excitaretur, repellendum esse per gladium temporalem Principis, cum moderamine (5). Deinde anno MCCCLXXXV. Procurator regius asseruit (6), Regis officium in eo versari, *ut revocari faciat omnes interprisias, offensiones & abusus per iurisdictionem spiritualem in iurisdictionis temporalis praeiudicium factos vel factas.* Post Concilium Constantiense vox ista frequentius usurpari coepit; quia tunc discussa est plenitudo potestatis ecclesiasticae, & tractatum de illius legitimo usu regulis quibusdam praescribendo, ne non tam uti plenitudine potestatis contingeret, quam *abuti* plenissime, ut loquitur Gerson (7). Hoc verbum deductum est e Simplicii Papae vulgato loco relato apud Gratianum (8): *Privilegium dignitatis meretur amittere, qui permissa sibi abutitur potestate*, id est, qui fines potestati suae assignatos a lege, aut a canone transgreditur, qui porrigit se ultra, quam sibi concessum sit. Vnde Hadrianus II. Hincmaro exprobrat, quod ministerio iuris episcopalis abuteretur. *Miranda est plane vestra fraternitas*, inquit (9), *quare ministerio iuris episcopalis in re-*

(4) Durand. Tract. de modo Concil. gen. celebr. Rubr. 70.

(5) Ioan. Paris. c. 22. de potest. reg. & Pap.

(6) Tom. 2. Libert. c. 7. n. 27.

(7) De potest. Eccles. Consider. X.

(8) C. *Vbi*, Dist. 74. c. *Privilegium*, XI. q. 3.

(9) Hincmar. in ep. ad Hadr.

regionibus illis abutitur. Sigebertus eo sensu vocem illam usurpavit de Vrbano II. & Guiberto loquens (10): *Dum alter in alterum ex communicandi auctoritate magis ex suo libitu, quam ex iustitiae respectu abutitur, auctoritas illius, qui dedit potestatem ligandi & solvendi, omnino despicitur*. Quin & Robertus Lincolniensis (11): *Non potest sanctissima sedes Apostolica aliquid vergens in huiusmodi peccatum vel mandare vel praecipere. Hoc enim esset suae potestatis abusio.*

IV. Ceterum etsi *abusus* significatio quamcumque ministerii spiritualis aberrationem complectatur, sive in negotiis ecclesiasticis, seu in temporalibus versetur, ut patet ex testimoniis iam relatis: attamen formula appellationum ab abusu specialiter accommodata est a Pragmaticis antiquis querelae illi, quae a clericis adversus vim iudicum ecclesiasticorum ad magistratus regios defertur; sive de rescriptis Romanae curiae conquerantur, sive de iudiciis Episcoporum. Etenim ante Concordatorum editionem Procurator Capituli Parisiensis a decimae indictione, quam anno MDI. Alexander VI. in Gallia exigi iusserat, ad iuvandas universalis Ecclesiae necessitates appellavit Papam melius consultum, synodum universalem primo celebrandam, *necnon supremum Dominum nostrum Regem Christianissimum ecclesiasticae libertatis conservatorem piissimum, & ad eius supremam Parlamenti curiam, ac ad illum vel illos, ad quem seu quos de iure vel consuetudine in hac parte provocare & appellare licet*. Quae verba observanda sunt, ut inde pateat, in hoc casu appellationem ad Regem subsidiariam fuisse appellationi ad Concilium; in hac enim de iniquitate, in altera de abusu tantum disceptari potest, & unius subsidio iuvabantur appellantes, dum alterius praesidium exspectabatur. Ita enim distribuenda sunt verba, quae sequuntur: *Et quia hanc appellationem prosequi potero per viam nullitatis, iniquitatis, excessus, vel abusus, aut aliam, quam ex his duxero, optione mihi seu dictis Dominis meis semper reservata*. Solet allegari a viro doctissimo Choppino & aliis Pragmaticis, ad probandum usum harum appellationum ab abusu, provocatio interposita per Petrum Courthardi Advocatum regium a monitione, quam Innocentius VIII. an. MCCCCLXXXVIII. decrevit adversus Flandros regno Galliae subditos. Sed formula illa non ad Regem aut Curiam Parlamenti dirigitur, verum ad *Papam modernum melius informandum, & sanctam sedem Apostolicam, seu ad eum vel eos, ad quos iure provocare potest vel debet* (12). Quamvis ea sententia esset, tum Petri Courthardi, tum Ioannis de Nanterre, qui an. MCDLXXXIV. a legatione Baluae Cardinalis a Sixto IV. imposita ipsum Sixtum vel eos appellaverat, qui appellandi essent, ut

(10) Sigebertus in tract. de Vnitate Eccles. c. III.

(11) Apud Matthaeum Paris Henr. III.

(12) Tom. II. Libert. c. IV. n. XIII. & c. XIII. n. 14.

ut pendente illa appellatione nihil innovaretur, omnemque innovationem Princeps suae auctoritatis praesidio impediret.

V. Eas quoque appellationes ab Episcoporum iudiciis interpositas ante Concordatorum editionem invectas fuisse in forum, docet Stephanus Aufrerius in opusculo suo, quod excusum est anno millesimo quingentesimo decimo quarto. Vnde duo quaedam colliguntur, quae ad huius dissertationis illustrationem valde conducunt (13). Vnum est, iurisdictionem regiam se tunc rebus ecclesiasticis immiscuisse *in praesenti regno, ubicumque per Praelatos, clericos, vel alios quoscumque aliquid fit vel attentatur contra decreta Basileensis Concilii & Pragmaticam sanctionem*. Alterum est, *ubi ecclesiastica potestas abutitur notorie sua iurisdictione vel potestate. Quo casu etiam contra clericos concedi solent per Cancellariam litterae in casu appelli ab abusu notorio vulgariter nuncupatae*. Quare distincta & separata erant rescripta illa, ob Pragmaticam infractam, & appellationis ab abusu. Pragmaticae violatae rei in ius vocabantur, nulla appellationis mentione iniecta, eleganti ratione. Quia quum de actus vel sententiae *nullitate* quaereretur, necesse non erat, ut ex provocatione ageretur, quemadmodum docet titulus Codicis *Quando provocare non est necesse* (14). Quam provocandi necessitatem eo casu expressa etiam Decretalium verba removerunt (15): immo vero huic remedio *nullitatis*, etiam post varias sententias, locum esse voluerunt. In ceteris articulis, qui Pragmatica non continebantur, atque adeo eorum *nullitas* nondum erat constitutione aliqua praeiudicata, appellatione utebantur; sed ea cautione, ut *abusus* mentio iniiceretur; ne quis existimaret, magistratuum consilium illud fuisse, ut ecclesiasticam iurisdictionem saeculari submitterent. Quare non de re ipsa se iudicium suscepturos, sed de potestatis abusu extraordinaria cognitione habita, protectionis iure oppressis opitulaturos hac formula profitebantur. Simplicem enim & meram appellationem a Curia ecclesiastica ad curiam regiam nunquam in Gallia admissam fuisse fatentur Petrus de Cugneriis, Masuerius, & Ioannes Galli (16). Appellationum autem ab abusu frequentiam induxit Theologorum Parisiensium, praecipueque Gersonis, sententia, qui adversus excommunicationes nullas, morem maiorum secutus, Principum saecularium praesidium implorari licite posse scripserat (17): *Contemtus clavium non semper invenitur apud illos, qui nedum non obediunt sententiis excommunicationum promulgatis per Pontificem vel suos, sed etiam non est iudicandus apud illos, qui per potestatem sae-*

(13) Aufrerius in Tractatu de potest. saecul. super Eccl. in Regula 2. Fallentia 30. & 31.

(14) C. 1. de sent. & re iudic.

(15) Clem. I. eod. tit.

(16) Petrus de Cugneriis art. 14. Masuerius T. de appellat. §. 22. Gallus q. 161.

(17) Gerson in Tract. circa materiam excom. & irregul. Consid. X.

saecularem adversus tales praetensas sententias tueri se procurant. Lex enim naturalis dictat, ut possit vis vi repelli. Constat autem, quod tales excommunicationes non debent dici ius, sed vis & violentia; contra quam fas habet liber homo vel animus se tueri.

VI. Dubitabat Aufrerius, quo iure niterentur istiusmodi appellationes. Attamen a magistratibus regiis capita aliquot e Gratiani Decreto petita proferebantur, quorum ille meminit. *Audivi tamen*, inquit (18), *frequenter officiarios pro hoc dicere esse bonum textum in c. Filiis vel nepotibus 16. q. 7. Quibus ego respondi, dictum canonem esse correctum, ut tenet Siculus in c. Qualiter. De iudiciis. Sed ulterius mihi allegaverunt, regiam maiestatem ad hoc inter alia fuisse institutam, ut ministros Ecclesiae, id est, viros ecclesiasticos protegat, cum boni Regis sit tueri Ecclesiam & personas ecclesiasticas. Unde dicit textus 96. dist.* Boni Principis est ac religiosi Ecclesias contritas atque concisas restaurare, novasque aedificare, ut Dei sacerdotes honorare ac tueri. 23. *q.* 8. *c. Tributum ibi*, quia nos tueri & defensare deberent; *Et c. Principes* 23. *q.* 5. *ibi*: Cognoscant saeculi Principes, se esse rationem reddituros propter Ecclesiam, quam tuendam suscipiunt. *Et* 23. *q.* 3. *c. Maximianus. & 2. c. seq. & 11. q. 1.* Christianis, *dum Gelasius Papa Zenae Comiti ait*: Clericos tibi committo, ut tuae sublimitatis tuitione vallentur, ne quid illis aut surreptio, aut inimica legibus violentia necessitatis imponat. *Dicit etiam textus 23. q. 5.* Administratores plane saecularium dignitatum, quae ad Ecclesiarum tuitionem, pupillorum ac viduarum protectionem, rapaciumque refraenationem constitutae procul dubio esse debent, quoties ab Episcopis & ab ecclesiasticis viris conventae fuerint, eorum querimonias attentius audiant, secundum quod necessitas expetierit, absque negligentia examinent, & studio diligenti corrigant. *Facit textus in c. Imperatoribus, ubi dicit*, per Imperatorem obviandum perversis, & pauperes defendi adversus potentias divitum; alioqui qui potest perturbare perversos & eis obviare, & non facit, nihil aliud est, quam favere impietati eorum, *c. Qui potest ead. c. & q. Insuper.* Regum est officium proprium, facere iudicium atque iustitiam, & liberare de manu calumniantium vi oppressos, *ut in c. Regum 23. q. 5. Praeterea Archiepiscopus notoria crimina subditorum sui suffraganei visitando punire potest ratione huius notorietatis: quod alias facere non posset, ut in c. Romana. §. Sane. De censibus lib. 6. & facit c. Romana de poen. eod. lib. Allegant insuper, quod regia potestas ad id etiam noscitur instituta, ut Sanctorum antiquorumque patrum decreta saluberrima spiritu Dei promulgata exsequi faciat & inviolabiliter observari. In auth. Quom. oport. Episc. in Princ. col. & in l. fin. C. de summa Trinit. & multas alias rationes pro se soliti sunt allegare.* Num-

(18) Aufrerius dicto loco

Nunquam tamen audivi neque vidi, nisi semel, quod super meritis huiusmodi caussarum appellationum fuerit pronuntiatum, sed duntaxat vel appellationes annullari, aut, quod appellantes non erant, ut appellantes recipiendi, quia a iudice spirituali non est ad saecularem iudicem appellandum. Sane fatendum est, pleraque ab Aufrerio laudata testimonia longius esse petita; quamvis aliqua huic disceptationi inservire possint. Praecipuum autem illud, in quo caussae fundamentum ponebant, tractum e Concilio Toletano, quo cavetur, Regi denuntiandam esse dissipationem bonorum ecclesiasticorum, quae fit a Metropolitano Episcopo, ut eam fieri vetet (19), non adeo urget, ac prima fronte videtur; quia res ecclesiasticae iure illo veteri & iurisdictioni ecclesiasticae & regiae suberant, ut alibi dicetur. In hac autem specie loquimur de iudiciis, quae redduntur in caussa ecclesiastica; quae ad iurisdictionem saecularem referri non potest, nisi ratione abusus. Quare non mirandum est, si Rebuffus (20), qui sola haec testimonia expenderat, iniquius se gerat erga istas appellationes, quas nimis angustis finibus coërcet (21), scilicet iis casibus, in quibus Rex iurisdictionem habet delegatam a Papa vel a canone, ut in tuenda fide, vel Ecclesia, si oppugnetur, & in casibus a iure expressis.

VII. Duo itaque remedia, ut dixi, accommodata erant ad retinendam canonum & decretorum exsecutionem, scilicet rescripta ob Pragmaticam infractam data, & appellationes ab abusu. Alia formula utebantur, si saecularis iurisdictio invaderetur ab ecclesiastica, scilicet mandatis, quibus invasio prohibebatur sub mulctae comminatione: quorum meminere Ioannes Galli, Masuerius, Petrus Iacobi, & Benedictus, antiquiores Pragmatici. *Nec refert*, inquit Benedictus (22), *an via appellationis, recursus, aut simplicis querelae fuerit Rex pro tali aut simili excessu aditus, quoniam in sua Curia forma non curatur*. Publicatis Concordatis, satius esse visum est, omnia illa remedia unica formula complecti, appellationis ab abusu; ea praecipue de caussa, quod regiis constitutionibus Ludovici XII. & deinde Francisci praecisa erat & abolita nullitatis ratio apud tribunalia iudicum, etiam in caussis civilibus, & omnia adversus sententias auxilia ad appellationis solemnia erant redacta. Itaque hodie & custodia canonum & auctoritas legum his appellationibus velut nervis retinentur: quae locum habent, quum decreta Conciliorum & consuetudines receptae infringuntur, vel quum iurisdictio saecularis ab ecclesiastica laeditur; aut vice versa, quum saecularis ecclesiasticam usurpat. Quod his verbis efferri solet a Pragmaticis: Quum violantur *Decreta, Constitutio-*

(19) Ex c. *Filiis vel nepotibus* 16. q. 17.

(20) Rebuffus in Comment. Constit. Tractatu de appellat. tamquam ab abusu.

(21) Vide secundam praefationem Marcae §. 13.

(22) Benedictus in cap. Rayn. verb. *Si absque liberis* §. 49.

tiones regiae, & *Libertates Ecclesiae Gallicanae*. Quibus plerique curiarum placita adiungunt. Sed non est, quod speciem distinctam a reliquis tribus in curiarum arrestis constituamus; quae, ut valida sint, ad unum ex illis articulis referri debent; alioqui, clero conquerente, rescindi possunt. Olim quidem, si quid a Romana curia receptis canonibus contrarium emanaret, nunc solo dissensu Ecclesia Gallicana ius suum servabat, nunc regiam opem implorabat. Sed hodie infrequentia synodorum id effectum est, ut in sola regia tuitione & patrocinio libertas Ecclesiae Gallicanae constituta sit; ipso etiam Romano Pontifice hoc praesidium approbante, ut ante diximus. Si quis excipiat, indultam fuisse tantum Regibus nostris Concordatorum protectionem, non ceterorum canonum, illud quidem non inviti concedemus, conceptis verbis eam solum curam illis creditam fuisse; sed ex praesumta mente summi Pontificis semper Gallicanae Ecclesiae persuasum fuit, in ceteris etiam articulis eam tuitionem extraordinariam, quae in Gallia ante Concordatorum publicationem vigebat, a summis Pontificibus tacite fuisse concessam; quum in rebus maioris persaepe momenti, quae Concordatis continentur, praesidium regium ad decreta custodienda impendi gratissimum habuerint. Quae summorum Pontificum consensio inde etiam probari potest, quod ab aliquot saeculis, quum appellationum istarum usus frequentetur in Gallia, (non invitis Episcopis, qui modum quemdam illis praescribi, non autem rem ipsam aboleri aliquoties postularunt) a Romana curia nihil profectum sit, quo ingratam sibi esse fori trituram illam significaret. Quanta vero sit huius tolerantiae & oeconomiae auctoritas, abunde diximus libro tertio.

VIII. Quare iuris sui conscius Franciscus primus, ecclesiasticae iurisdictionis conservandae studio, constitutione lata anno MDXXXIX. modum praescripsit, quem magistratus in his appellationibus disceptandis sequerentur, ne latius vagarentur extra fines, ut antea fieri solebat (23). Constitutione illa duae species continentur, in quibus locum esse appellationibus istis dubitari non potest in Gallia; scilicet quum iurisdictio ecclesiastica abutitur potestate sibi concessa erga clericos, tum in morum censura, tum in actionibus mere personalibus, vel etiam, quum realium actionum cognitionem suscipit. Primo casu, si de emendatione Presbyterorum aut ceterorum clericorum, vel de actione mere personali agatur, cui nihil reale sit admixtum, appellatione non suspendi iudicatum, sed iudicium ad curias regni supremas devolvi tantum decernit, secus autem in actione reali. Id haustum videtur e Concilio Lateranensi, quod Episcoporum iurisdictionem clericos corrigentium appellationibus non impediendam censuit (24). Haec constitutio pluribus edictis deinceps confirmata est, eo casu, quo mo-

(23) Constitutio anni 1539. art. 5.

(24) C. *Ut specialis*. De appellationibus.

morum censura agitur, omissa mentione actionis personalis, tum a Carolo IX. Henrico III. Henrico IV. tum ab invictissimo Rege Ludovico XIII. Immo vero ex edicto lato anno MDCXII. patet, a Concilii provincialis decretis & Episcoporum mandatis, quae paroecias visitando dederint in iis, quae ad officia divina, disciplinam ecclesiasticam, vel morum correctionem pertinent, curias supremas sub titulo abusus provocari posse. Attamen ne clerici hoc remedio impunitatem scelerum potius quaererent, quam legitimum adversus vim auxilium, duplici mulcta, si lite cadant, castigandos esse, constitutionibus sancitum est. Quin etiam, ne magistratus sua auctoritate abuterentur, vetitum est curiis supremis, ne reos carceribus emittant, vel absolvendos *ad cautelam* pronuntient, antequam discussis criminum elogiis, quid decernendum sit, accurate perspiciant. Et ut dignitati Episcoporum & Vicariorum prospiciatur, severe cautum est, ne in posterum se iudicio sistere cogantur, quum lis de iudicati abusu instituitur.

C A P V T XX.

Quando appellationibus de abusu locus sit?

S Y N O P S I S.

I. An sit locus his appellationibus, quibuscumque canonibus violatis, & quocumque modo violentur. Prima regula, in caussis mere spiritualibus, & in sacramentorum administratione, has appellationes non suscipi. Secunda, canones & decreta constitutionibus regiis recepta specialiter & confirmata, seu antiqua sint, seu recentiora, si violentur, dare eum locum his appellationibus; quemadmodum etiam si receptae consuetudines & libertates ecclesiasticae infringantur. Non appellatur a rescriptis Papae, sed ab eorum exsecutione; a iudiciis autem Episcoporum appellatur.

II. Iudex saecularis de abusu tantum pronuntiare debet, non autem de lite principali. Deinde admitti tantum debet haec appellatio in apertissima canonum violatione, non autem in dubia.

III. Ratio harum regularum; quia nonnisi cogente necessitate iudex saecularis in has cognitiones excurrit, tum, ut scandala amoveat, tum ut per machinationem oppressis clericis subveniat. His casibus, iure defensionis licet Principi res istas attingere, ex sententia Theologorum huius aevi.

IV. Usum fori videri contrarium his regulis, quum statim appelletur ab Episcoporum interlocutionibus, non exspectata Metropolitani vel summi Pontificis cognitione. Concilio quoque Francofordiensi, & Novellae Iustiniani, quae post ultimum ecclesiasticum iudicium has querelas Regis cognitioni reservant. Nova constitutio regia propediem edenda, ut consulatur sacerdotio & imperio.

V. Si Episcopi de invasa iurisdictione ecclesiastica querantur, curiarum placita a Regis consistorio rescinduntur. Quod olim inductum usu, tandem edicto confirmatum est.

VI. De altera appellationis specie, quando constitutiones regiae laeduntur. Quae aut canones confirmant, (de quibus dictum) aut de beneficiis decernunt, (qua de re dicetur alibi) aut de ordine litium

insti-

instituendarum. Iis regi debent ecclesiastica iudicia, si hoc a Principe cautum fuerit. Quod probatur ex Concilio Constantinopolitano sub Flaviano, Principemque earum legum veniam clericis facere posse in iudicio canonico. Id probatur etiam ex Concilio Africano, quod accusatores & testes non admittit, quos publicae leges repellunt. Nisi suam iniuriam prosequantur. Idem constitutum in synodo secunda, quae docet ius suum in caussis privatis etiam haereticis tribuendum adversus Episcopos.

VII. Sententiae redditae in iudiciis ecclesiasticis adversus ordinem praescriptum a legibus erant nullae, ex Gregorio Magno. Ordo iudiciorum e legibus & canonibus petebatur in Gallia, ex Hincmaro. Superioribus saeculis, a Decretalibus praescriptus iudiciorum civilium & ecclesiasticorum ordo. Hanc partem ad curam suam Reges nostri tandem revocarunt.

I. QVotidie autem quaeritur, an appellationes istae canonum omnium violationem ulciscantur, an vero certis quibusdam speciebus auctoritas illa restricta sit. Quod dupliciter accipi potest, nempe, an omnia decreta inviolata praestentur, vel tantum aliqua. Deinde, an quaecunque decretorum corruptio det locum istis appellationibus, an certum quoddam genus violationis. Hoc primo observandum est, edicto lato anno MDCXIX. de caussis mere spiritualibus, & de sacramentorum administratione cognitionem prohibitam esse curiis supremis, etiam harum appellationum praetextu. Deinde in universum dicere licet, canones illos, qui constitutionibus regiis vim legum in Gallia receperunt, a contemtu & corruptione per Regem eiusque curiam olim vindicari solitos. Capitularia Regum clericos & laicos canonibus contumaces poenis indictis percellebant, & ab Episcopis eorum exsecutionem praefracte exigebant. Postea quum decretorum & canonum faciliorem derogationem Romani Pontifices induxissent, Ecclesia Gallicana Regibusque nostris huic inclinationi conniventibus, eo tandem ventum est, ut certorum canonum restaurationem, qui beneficiorum collationes caussarumque iudicia respiciebant, edictis suis Reges nostri de consensu Ecclesiae Gallicanae decreverint, quorum vis deinde Concordatis inserta est; quae si contingat infringi, appellationis istius remedium cuique paratum est. Eadem ratio erit decretorum Concilii Tridentini, de matrimoniorum clandestinorum nullitate, de votis monachorum post quinquennium non dissolvendis; de Episcoporum & Parochorum residentia, & aliis, quae legis regiae vires quum semel acceperint, si quid contra tentatum fuerit, appellationi ab abusu locus erit. Et ut generaliter loquar, si constanti usu recepti canones, vel inveteratae consuetudines, adiectae in fundandis beneficiis conditiones, privilegia Ecclesiis legitime indulta, vel cetera, in quibus libertates Ecclesiae Gallicanae constitui solent, aliquo pacto violentur, appellationibus istis omnia restituentur in integrum, & in contrarium acta rescindentur. Hoc tamen discrimine lites eiusmodi instituuntur, ut, si de rescriptis Romanae cu-

riae

tiae per obreptionem elicitis agatur, ab exsecutione rescripti, non autem a concessione provocetur; ut etiam hoc loquendi genere reverentia, quae Apostolicae sedi debetur, omnibus significetur. Secus se habet in Episcoporum iudiciis; a quibus, non autem a sola eorum exsecutione, appellari solet.

II. Maxime vero cavere debent iudices, ne patrocinium ultra, quam par sit, in detrimentum ecclesiasticae iurisdictionis proferant. Quod varie accidere potest, scilicet, si non solum se canonum exactores praestent, sed etiam exsecutores; id est, si pronuntiantes de abusu admisso, eo gradu non haereant, sed etiam de negotio ecclesiastico iudicium ferant. Deinde, si ad cavillationum angustias disceptationem istam redigant, quae matura cognitione dirimi debet, & eo solum casu institui, quum abusus est apertissimus, notorius & manifestus, iuxta veterem harum appellationum formulam, quae *ab abusu notorio* inscribebatur; alioqui in specie dubia & controversa satius est ecclesiasticis iudicibus litem relinquere.

III. Necesse est enim, ut iudices regii hoc sibi proponant, iudicia canonica nullo modo ad iurisdictionem regiam pertinere, sed communi Episcoporum & Principum consensu ab ipsis Christianae religionis primordiis ecclesiasticae iurisdictioni addicta. Quare si necessitate cogente in eas cognitiones regia iurisdictio aliquando excurrit, ita se gerere debet, ut lineas a maioribus hac in re defixas non egrediatur. Observatum est autem a nobis isto & superiore libro, non passim, sed duabus potissimum de caussis iudicia canonica a Principibus olim aut tentata aut suspensa fuisse. Vna est, si periculum scandali & offensionis publicae emergeret ob apertissimam canonum violationem, quae maxime piorum animos laedere solet. Altera est, si contra omnem iudiciorum ordinem, per dolum, circumventionem & machinationem, iudicio ecclesiastico Episcopi vel clerici opprimerentur, ut accidit in caussa Athanasii. Si eandem viam insistant hodie Principes, hoc nullam potest illis invidiam creare apud eruditos & prudentes rerum aestimatores: quia praeter superiorum Principum exemplum, sapientissimorum quoque huius aevi Theologorum sententia nituntur. Qui licet amoveant omnem a Principibus in res mere ecclesiasticas iurisdictionem, attamen necessitate cogente iure defensionis licere Principibus aiunt, iniustorum mandatorum exsecutionem impedire (1).

IV. Si quis ad hanc necessitatem coërcere velit patrocinium regium, usus fori quotidianus periclitari videbitur, quo ab ipsis interlocutionibus Episcoporum appellatur tanquam ab abusu, non exspectato ultimo iudicio; multo minus exspectata Metropolitani vel summi Pontificis

(1) Suarez lib. 4. contra Regem Angliae c. 34. Simancas de catholicis instit. t. 45. §. 35. Covarruvias pract. quaest. c. 35. Caietanus, Gerson, Victoria, & alii, quos alibi laudavi.

tificis cognitione, qui res contra canones ab Episcopis iudicatas emendare potuisset. Sane praxis illa & fori tritura sola remedii celeritate niti potest. Alioquin si Concilii Francofordiensis ratio habeatur, (quod iussu Caroli Magni & auctoritate Hadriani I. coactum, & ex Episcopis Galliae, Italiae, & Germaniae compositum diximus) caussae clericorum ad Regem deferri non debent, nisi post Metropolitani iudicium, una cum eius litteris (2). Tunc enim in caussis privatis clericorum Romana sedes non appellabatur. Itaque post ultimum iudicium ecclesiasticum locus erat cognitioni regiae, non antea. Regiam dixi, quia haec cognitio non permittebatur Comitibus aut Missis dominicis, sed soli consistorio Regis. Quod apprime congruit cum Iustiniano, qui Novella constitutione Praefectis praetorio ius prohibendi permisit, ne canones ab Episcopis infringerentur, sed rerum male gestarum correctionem imperio, id est, sibi reservavit (3). Apud nos edictis regiis Pragmaticae sanctionis primum, deinde Concordatorum, quae illi successerunt, exsecutio, quemadmodum etiam ceterorum canonum, quorum sententia constitutionibus quibusdam regiis est munita, curiis Parlamenti commissa est. Ceterae canonum violationes usu inveterato potius ad eas curias referuntur, quam edicto aliquo illis specialiter tributae sint.

Quare summopere laudanda est viri superillustris Petri Seguierii Franciae Cancellarii pietas erga Regem & Ecclesiam Gallicanam, qui divinam, qua pollet, ingenii vim & acerrimum iudicium in id convertit, ut veterum vestigiis sibi perspecte cognitis insistens, rationem quamdam aggrederetur, qua, retenta regii imperii auctoritate integra & illibata, ecclesiasticae iurisdictionis & disciplinae vigor per appellationes ab abusu iuvaretur potius quam infringeretur (4). Ea de re vir ille summus, auctore eminentissimo Cardinali Duce Richelio, (in quo utraque dignitas felici & amico foedere coniuncta est) iussu Principis constitutionem pro munere suo molitur (cuius sententiam solita facundia, occasione cuiusdam negotii, quod in Consilio regio discutiebatur, Consiliariis consistorianis communicavit) qua sacerdotii & imperii concordia plenissime fovetur.

V. Enimvero quia contingere solet aliquando, ut magistratus praeter sententiam Regum ecclesiasticae iurisdictioni iniuriam faciant, iisque se rebus immisceant, a quibus ex praescripto legum & canonum temperare debent, relictum est etiam Episcopis appellationis ab abusu remedium adversus ipsa supremarum curiarum tribunalia, quae sanctioris consistorii decretis rescinduntur. Eorum aliqua recensentur a Decisionum collectoribus; quorum antiquius esse puto illud, quod an-

(2) Concil. Francoford. laudatum cap. VII. huius libri.

(3) Nov. VI.

(4) Elogium Petri Seguierii Galliarum Cancellarii.

anno MDLIV. latum curiae Tolosanae placitum rescidit, quae clericorum incontinentium emendationem ab Episcopis neglectam ad se traxerat. Anno quoque MDLIV. rescissum fuit curiae Rotomagensis decretum de ordine litaniarum a Rege indictarum & praedicatoris electione (5). Tandem edicto constitutum fuit, ut, si de imminuta iurisdictione ecclesiastica conquererentur Episcopi, iudicum inferiorum usurpatio a curiis supremis reprimeretur; si vero ipsae curiae in eo peccarent, consistorii regii decreto earum invasio compesceretur.

VI. Sequitur aliud, quod regiarum constitutionum laesionem respicit. Quae aut canones confirmant, (de quibus iam dictum est) aut de beneficiis decernunt, (qua de re dicetur abunde tomo tertio) aut litium instituendarum tam in caussis civilibus, quam in criminalibus ordinem praescribunt; quae constitutiones ab ecclesiasticis iudicibus aeque ac a ceteris observari debent, praecipue si a Principe id quoque cautum fuerit. Ordo enim, quem sequi oportet in iudiciis canonicis, a Principibus olim praescriptus fuit, ut abunde dixi superius. Quibus testimoniis adiungi potest locus elegans, petitus e Concilio Constantinopolitano sub Flaviano; unde probatur, non solum leges publicas in ordine iudiciorum ecclesiasticorum observatas fuisse, sed etiam auctoritatem indulgendi in ea re, quod vellet, penes Principem fuisse (6). Contendebat Eutyches, acta synodi contra se a Flaviano Archiepiscopo habitae corrupta fuisse; ideoque, ut coram Florentio Patricio & cuncta synodo iterum recenserentur, impetravit a Theodosio. Huic discussioni non adfuit Eutyches; sed Constantino monacho procuratori mandatum suum dedit: quem Melitphthongus Episcopus hac ratione repellebat, quod criminalis caussa secundum leges per procuratorem tractari non poterat, quin praesens adesset accusatus; *nisi aliter iusserit Imperator*, inquit, *cui parendum erit*. Inde profectum, ut de ordine iudiciorum nihil fere constitutum legatur ab antiquis Conciliis, quia legitimum ordinem in iudicando Episcopi sequebantur. Si quid vero canonicae discussioni accommodatum & a legibus omissum decernerent, quod eam iudiciorum partem attingeret, in ceteris articulis se leges sequi profitebantur. Hoc patet ex canonibus Concilii Carthaginiensis; qui vetant, servos vel proprios libertos ad accusationem admitti, nec alios, *quos ad accusandi publica crimina leges publicae non admittunt* (7). Idem de testibus constituit. Ceterum, antequam ab hoc canone discedam, non ingratum lectori fore puto, si ultima eius verba cum canone sexto synodi Constantino-

 poli-

(5) Constit. ann. 1625. & 1629.

(6) Concil. Chalc. act. I. ὥστε δια ἐντολεως το τοιουτον ἐπικινδυνον πραγμα δοκιμαζεσθαι, ἢ ὀφειλει γενεσθαι, ἀλλα χρηζομεν τῃ παρουσιᾳ του κατηγορουμενου, τουτο και των νομων βουλομενων. εἰ δε ἀρα παραιτειται τῳ βασιλει δι ἐντολεως ἐγκληματικην γυμναζεσθαι δικην, και κατηγορειν ἀκινδυνως, και παραιτειν, τουτο γνωρισθῃ αὐτῳ και ἀναγκη ἡμας εἶξαι φιλοχριστῳ βασιλει παντα κελευοντι.

(7) *Codex canon. Eccles. Afric. cap.* 129.

politanae oecumenicae secundae comparando illustrem; praesertim quum inde petatur regula, quae usui futura sit in caussis privatis novatorum huius saeculi. Verba canonis sunt ista, postquam infames, haereticos, paganos, Iudaeos ab accusatione clericorum removisset: *Sed tamen omnibus, quibus accusatio denegatur, in caussis propriis accusandi licentia non neganda* (8). Eadem sententia synodi secundae, quae haereticos & ceteros quosdam ad accusationem Episcoporum aut clericorum non esse admittendos docet, si de crimine ecclesiastico agatur; ceterum non discussa eorum persona vel religione admittendos esse, si suam iniuriam & id, quod interest, persequantur. *Oportet enim*, inquit (9), *Episcopi conscientiam omnino esse liberam, & eum, qui sibi iniuriam factam dicit, cuiuscunque sit religionis, ius suum consequi.*

VII. Si cui vero scrupulus aliquis haereat, an ordo iudiciorum canonicorum a legibus publicis formam acciperet, Gregorium Magnum adeat: qui Ioanni Defensori eunti in Hispanias commonitorium dedit legibus Theodosii & Novellis Iustiniani instructum, ut sententias ab Episcopis Hispanis latas nullas esse revinceret, eo quod non servatis legum solemnibus redditae essent (10). Vnde ex laudata Novella Iustiniani concludit: *Ecce admonendus est semper adversarius, ut ad audiendos testes adveniat. Quod, quia hic omissum est, necesse est, ut quod contra leges actum est, non habeat firmitatem.* Hinc petebat Iulius damnationis adversus Athanasium in Concilio Tyrio redditae inutilitatem, quod absente Athanasio, id est, non evocato ad testium prolationem, quae facta est in Mareotide regione Aegypti, adversus ordinem legibus constitutum decreta esset (11). Idem Gregorius sententias Hispanorum irritas ostendit, quod legibus paritum non esset, quae sententias ex periculo & scripto recitari iubent: *Quod autem dicitur, quia nihil sine scriptis iudicandum est, legendus est titulus XLIV. libri VII. Codicis, quia scriptis debuit iudicari. Nam ibi inter alia dicitur atque praecipitur, ut sententia, quae sine scripto dicta fuerit, ne nomen quidem sententiae habere mereatur.* Hincmarus etiam noster ordinem iudiciorum a canonibus, praecipueque a legibus, petendum docet (12): *Si quis autem scire desiderat, quales accusatores ac testes ad accusationem sacerdotum recipi debeant, & quid de accusatore faciendum sit, pleniter in canonibus & legibus, quibus una cum sacris canonibus sancta moderatur Ecclesia, poterit reperire.* Quod ille uberrime persequitur, adductis legibus e Codice Theodosiano & ex Epitome Novellarum constitutionum a Iuliano Antecessore adornata. Sed quingentis abhinc annis conversa est rerum species, quum ordo iudi-

(8) Can. 129. Collectionis Africanae.

(9) Canon. VI. synod. CP. χρη γαρ παντι τροπῳ το, τε συνειδος τε επισκοπε ἐλεύθερον ειναι κ) τον αδικεισθαι λεγοντα οιας αν ειη θρησκειας, των δικαιων τυγχανειν.

(10) Gregor. l. XI. ep. 54.

(11) Iulius in ep. ad Orientales.

(12) Hincmarus ep. VII. cap. IV.

iudiciorum, etiam saecularium, a Decretalibus epistolis & glossatorum commentariis haustus sit, adeo scrupulosa solemnium observatione, ut sumtibus immanibus vexatos litigatores in perniciem rei familiaris per diuturnas & inextricabiles ambages adduceret. Quae ratio Reges nostros impulit, ut de recidendis tam implexis cavillationum laqueis serio cogitarent, & constitutiones utilitati civium accommodatas, semotis syllabarum aucupiis, de ordine iudiciorum ederent; a quibus, si iudices ecclesiastici desciscant in iis capitibus, quae illis quoque a Principe indicta sunt, magistratuum officio hic contemtus legum vindicatur.

C A P V T XXI.

De appellationibus ab abusu in casu violatorum iurium regni.

S Y N O P S I S.

I. Vltima species appellationum ab abusu, quando iura regni violantur, & iurisdictio saecularis usurpatur a iudice ecclesiastico. Vetitum clericis a Concilio Lateranensi, ne praetextu libertatis ecclesiasticae iniuriam inferant iurisdictioni saeculari. Ab invasione arcentur mulcta indicta & bonis captis.

II. Investigatur ratio huius consuetudinis. Non sufficit, quod vulgo iactatur, licere cuique iurisdictionem suam defendere poenali iudicio.

III. Reiicitur ratio Guillelmi de Nogareto, actione negatoria in rem posse capi eorum bona, qui iurisdictionem impediunt.

IV. Haec consuetudo nititur iure naturali, quo defensio rei suae cuique permissa est, vim illatam vi repellendo. Reges captis hostium provinciis impetum hostium repellunt. Ius illud defensionis non nititur iniquitate hostium, sed naturali propensione sua tuendi. Vim illatam iurisdictioni ecclesiasticae bonorum capione repellunt iudices saeculares, defensionis iure, quod Reges summo imperio exercere possunt, ex sententia Theologorum.

V. Videri licitum quoque Episcopis, ut censuris iurisdictionem suam tueantur. Eugenius III. praecipit, ne Laicorum prohibitionibus deferant: quarum tamen usus retentus. Sola ratio componendarum harum contentionum, regii patrocinii imploratio; ut edictis cautum, & inductum antiquo usu.

VI. Expenduntur rationes, quae suadere debent Episcopis, ut consistorii regii iudicio in his contentionibus se committant. Prima est, in re dubia pacem retinendam. Secunda, Principum conditionem meliorem, quia possident. Tertia, ob metum damni. Quarta, quia invalidior iurisdictio ecclesiastica: ideo utendum dispensatione.

VII. Quinta, Regibus arbitrium harum contentionum ab Ecclesia delatum videri. Itaque semper ad se illas revocarunt; ut Iustinianus & Carolus Magnus.

VIII. Leo IV. si quid incompetenter *a se gestum esset, arbitrio Ludovici Imperatoris detulit. Quod locum habere debet in Regibus Galliae, ex Alexandro Imolensi.*

IX. Officiales regii excommunicari non possunt ab Episcopis ob muneris sui functionem. Hic usus e Gallia in Angliam translatus, sed ibi abolitus. Apud nos privilegio Apostolicae sedis munitus est. Episcopi se Regis iudicio quotidie committunt.

X. Ea dispensatio usurpanda in negotiis disciplinae, non autem in negotiis fidei; exemplo Romanorum Pontificum.

I. Su-

I. SVpereſt ultima appellationum ſpecies, quae locum habet, quum iura Regis & regni, aut iuriſdictionem ſaecularem in exercendis litibus de actione reali, etiam adverſus clericos, & de omnibus omnino actionibus adverſus laicos, praeter mere ſpiritualia, aliqua iudicum eccleſiaſticorum interlocutione aut iudicio violari contingit. Plane aequum eſſe Concilium Lateranenſe ſub Innocentio III. exiſtimavit, ne ambae iuriſdictiones praeſcriptos terminos egrederentur, ne praetextu libertatis eccleſiaſticae Epiſcopi ſaecularium iura invaderent, lato canone, cuius haec ſunt verba (1): *Sicut volumus, ut iura clericorum non uſurpent laici, ita velle debemus, ne clerici iura ſibi vindicent laicorum. Quocirca univerſis clericis interdicimus, ne quis praetextu eccleſiaſticae libertatis ſuam de cetero iuriſdictionem extendat in praeiudicium iuſtitiae ſaecularis; ſed contentus exſiſtat conſtitutionibus ſcriptis & conſuetudinibus hactenus approbatis, ut, quae ſunt Caeſaris Caeſari, & quae ſunt Dei Deo, recta diſtributione reddantur.* Si autem Epiſcopi iuriſdictionem ſaecularem uſurpare contendant, lite per hanc appellationem ad curias devoluta, ab invaſione arcentur, mulcta indicta, & bonis captis. Eo iure olim uſos eſſe Principes noſtros, teſtatum fecimus ſuperioribus capitibus. Quem morem ſecuti ſunt poſteri; ut paſſim docent veteres Pragmatici, Petrus Iacobi, Maſuerius, Aufrerius, Benedictus, Boërius, Chaſſaneus, & omnes recentiores.

II. Huius conſuetudinis ratio exploranda eſt. Nec enim ſufficit id, quod vulgo iactari ſolet ex Vlpiano, omnibus magiſtratibus conceſſum eſſe, ſecundum ius poteſtatis ſuae, iuriſdictionem ſuam defendere poenali iudicio (2); quum excipi poſſit ex Paullo (3), extra territorium aut ſupra iuriſdictionem ſuam ius dicenti impune non pareri. Scilicet poena a iudice infligi non poteſt ei, qui ſibi ſubditus non eſt. Iudices autem eccleſiaſtici, ratione habita iuriſdictionis eccleſiaſticae, quam exercent, a regia iuriſdictione non pendent, quum auctoritates iſtae ſocietatis communione quadam inter ſe vinciantur potius quam neceſſitate imperii, quod alteri ab altera ſubeundum ſit. Scio quidem, rationem iſtam ab Aufrerio & aliis Pragmaticis iuvari ſolere ex iis, quae notavit Gloſſator Decretalium (4), nempe delegatum iudicem poteſtatem ſibi mandatam in eos porrigere poſſe, qui alioqui reſcripto ſuo non continentur, ſi iuriſdictionem ſuam impediant; quia, ut inquit Iuriſconſultus (5), iuriſdictione data, ea quoque conceſſa videntur, ſine quibus iuriſdictio explicari non potuit. Hoc enim locum habere poteſt adverſus eos, qui a mandantis imperio pendent, ita, ut in eos quoque partes ſuas commiſiſſe videri poſſit.

(1) Concil. Lateran. n. XLII.
(2) L. 1. ff. *Si quis ius dicenti non obtemp.*
(3) L. ult. ff. de iuriſdict.
(4) Gloſſa in c. 1. de offic. deleg.
(5) L. 2. ff. de iuriſdict.

III. Nec potior est illa ratio, quam e iure civili haustam protulere Guillelmus de Nogareto & Guillelmus de Plesseiano (6), a quibus eam hausisse videtur Petrus Iacobi, scilicet actione negatoria in rem agere posse eum, cuius impeditur iurisdictio, atque adeo per modum exsecutionis res bonaque clericorum eo casu capi posse. Etenim in servitutibus, quae sunt iura incorporalia, actiones negativae in rem scriptae proditae sunt, quibus is, qui possidet, intendit adversario ius non esse, exempli caussa, utendi fruendi: quae ideo in rem dicuntur, quod in rem, de qua est controversia, diriguntur. Eodem exemplo concedam quidem, ad tuendam iurisdictionem suam eum, qui possidet ius illud incorporale, negatoria actione uti posse; quae in rem scripta dicetur, quia ius non esse adversario contendet in hoc negotio iurisdictionem suam exercendi; sed ideo non competet ius actori ea actione res alias persequendi, vel bona capiendi.

IV. Superest ergo, ut dicamus, hanc consuetudinem iure illo naturali niti (I), quo defensio rei suae unicuique permissa est, quum per vim aufertur. Etenim quum natura non patiatur, ut aliorum spoliis nostras facultates augeamus, eadem natura duce vim illatam vi repel-

(6) T. 2. libert. c. 7. n. 22.

(I) Scite statuit Archiepiscopus noster, Regale illud Principis, quo potestatem suam ipse per se tuetur adversus quoslibet, iure naturalis defensionis inniti. Nimirum Sacerdotii & Imperii certi sunt fines, ac distincta iura. Spiritualia Sacerdotum, temporalia sunt Principum. Quumque utraque Potestas a Deo sit; divinum profecto ius violat, qui in alienae potestatis limites irrumpit, teste Osio Cordubensi *ep. ad Constantium Aug. apud Athanas. ad solitar.* Quod vero nulla est inter homines Potestas, quae utrique Potestati praesit; si forte Ecclesia in Regiae limites insiliat, Princeps ipse per se iure naturalis defensionis tuetur, ut in statu naturali quisque praesidio magistratus destitutus, se suaque tueri ipse potest, inque caussa sua iudex esse. Verum enimvero putandum non est, solo hoc naturalis tuitionis iure stare, quae Princeps in ecclesiasticos potestatis suae limites praetergredientes constituunt; namque naturali defensioni locus est, quoties cum iis res est, qui summam habent in Ecclesia potestatem, aut cum iis, qui, etsi potestate summa non pollent, faciunt tamen secundum legem, quam Regiis iuribus adversam summa Potestas ecclesiastica condidit. At ubi peculiares Episcopi aliquid arbitratu suo audent contra temporalem iurisdictionem, ratio illa naturalis defensionis frustra videtur obtendi; quum rite possint per maiores iudices ecclesiasticos ad officium revocari. Alia igitur in hac specie quaerenda ratio. Ea in proclivi est: nempe iura regia usurpare est maiestatem ipsam laedere, quam Princeps ipse per se vindicat contra quoscumque. Et vero, si clericus Magistratui Regio iniuriam inferens, Principem habet iudicem, quia *eius iniuria spectat ad Principem*, L. quisquis C. ad Leg. Iul. maiest., & *quilibet magistratus potest iurisdictionem suam tueri poenali iudicio*, L. 1. D. si quis ius dicenti &c.; quanto est aequius iudicio Principis subiici clericum, qui ipsa Imperii iura offendit, quae ipsis Regibus sanctissima esse debent? Ad haec, temporalem iurisdictionem invadere est Remp. vexare, quum & externa regiminis ratio turbetur, & subditorum animi in diversa trahantur: cuiusmodi malo occurrere Princeps debet, cui publica tranquillitas commissa est, & cuius potestas manca & imbecillis esset, si externa petere subsidia deberet. Tandem clerici in regia iura irruentes, tamquam cives & Reip. membra, non tamquam Ecclesiae ministri peccant. Quis vero credat, eos posse immunitate, quam Principes in communibos indulsere, contra Principes ipsos abuti? FIMIAN.

pellere licet, dum tamen modus inculpatae tutelae servetur. Quod in privatis quidem controversiis post constituta iudicia per magistratum publice fieri debet, quantum res ipsa patietur, ne sit occasio maioris tumultus faciendi. Vnde vis recte dicitur a Iurisconsulto, quoties id, quod sibi quis deberi putat, non per iudicem reposcit. Ceterum, quod attinet ad Reges, aut Respublicas, manu & ferro res suas tueri & repetere solent ab iis, qui priores iniuriam intulerunt: ita, ut non solum conserta acie, sed etiam translato in provincias hostium bello, urbium expugnatione & agrorum depopulatione copias hostiles suis finibus depellant. Quod defensionis ius non proficiscitur ex hostium iniquitate, quum saepe accidere soleat, ut bellorum principia & caussae satis probabili utrinque ratione nitantur; sed ex eo iure descendit, quod natura hominum mentibus inseruit, ut se suaque prae aliorum commodis habeant commendatiora. Hoc iure utuntur Reges in Republica Christiana adversus auctoritatem ecclesiasticam, quando de iurisdictione laesa controversiae oriuntur. Etenim vim iurisdictioni saeculari illatam vi contraria repellunt, bonaque adversariorum legitime occupant, donec ab iniuria inferenda cessaverint. Quae ratio agendi eo iustior est, quod eae res imperio Principis detinentur, quae alioqui eius auctoritati subiectae sunt, nempe bona immobilia clericorum & Ecclesiarum: quamvis occupationis illius iustitia non ex eo capite pendeat, sed ex defensionis iure. Hanc rationem praecipue expendit Philippus IV. in commonitorio, quod datum est Episcopis Senonensi & Antissiodorensi; de quo dixi capite XVIII. superiori. In eo iure defensionis exercendo omnia media licita pro imperio suo Princeps adhibere potest; ut docuit olim Ioannes Parisiensis Theologus (7), & recentioribus Victoria Hispanus (8), & alii quamplures.

V. Video quid reponi possit, scilicet idem ius competere iurisdictioni ecclesiasticae, ut censuris vim sibi fieri prohibeat a iudice saeculari. Quare hoc argumento nihil confici in gratiam Principum, quod non trahi possit in gratiam Episcoporum; unde contentionum serra semper reciprocetur, ut cum Tertulliano loquar; praecipue quum Eugenius III. in synodo Remensi habita anno MCXLVIII. iusserit (9), *ne propter laicorum prohibitionem Episcopi ecclesiasticam dimittant iustitiam exercere*. Vnde colligi obiter potest probatio usus recepti in Gallia de prohibendis iudicibus ecclesiasticis; quem Eugenius quidem non laudat, sed nec censuris repellendum docet; nec Principes nostri ab eo sibi temperandum existimarunt, quum in eo solo versetur efficax tuendae iurisdictionis saecularis ratio. Non inficias eo, quin iurisdictioni ecclesiasticae liberum sit, per Decretales summorum Pontificum fines

(7) Ioan. Paris. de potest. reg. & papali c. 21. ad 37.

(8) Victoria Relect. 1. de potestate eccles. sect. 7. §. octava propositio.

(9) Concil. Rem. c. 5. refertur in c. *Decernimus*. De iudic.

fines suos excommunicationibus vel interdictis tueri; unde crebris contentionibus saepissime foedata est Respublica Christiana. Illud contendo, regiis constitutionibus praescriptum esse ordinem, quem sequi oporteat ad dissidia avertenda; scilicet, ut dixi capite superiori, implorandum esse ab Episcopis curiarum supremarum praesidium, si a iudicibus inferioribus vis inferatur iurisdictioni ecclesiasticae; sin periculum immineat a curiis, vel si quid illae in detrimentum episcopalis auctoritatis decreverint, adeundum esse Principem, qui sacri Consilii ex clericis & laicis compositi decreto omnia temperabit, ut disertis verbis constitutum est ad postulationem Ecclesiae Gallicanae duobus edictis ea de re latis. Eos mores induerant Episcopi nostri ducentis & amplius abhinc annis, ut libello caussarum ecclesiasticarum avocationem a curiis peterent, non autem iura sua censuris sibi vindicarent, quemadmodum docuerunt Ioannes Galli & Guido Papae.

VI. Quod aequissima ratione nititur: quia, ut observavit Optatus Afer, Ecclesia est in imperio, id est, per imperii provincias sparsa, ex civibus constat, & sub patrocinio Regum degit; ideoque in his contentionibus dubiis tutiora & aequiora consilia amplectenda sunt Episcopis, quae ad pacem cum imperio retinendam vergant (9), ad exemplum Fabii, qui apud Silium Italicum, *cauta speculator mente futuri, Nec laetus dubiis parvisque lacessere Martem.* Praesertim quum Principum conditio sit melior (10), ex regula iuris civilis, canonici, & naturalis. In pari enim caussa melior est conditio eius, qui possidet, inquit Iurisconsultus. In his autem controversiis quis dubitare potest, quin Princeps, ad quem omnia pertinent imperio, etsi non dominio, possidere ius illud iurisdictionis controversae censeatur? Praeterea quum bellum suscipiendum non esse censuerit Augustus, nisi quando maior est emolumenti spes, quam metus damni (11), Episcopos ab his contentionibus abstinere debere palam est, quae dissidium in Ecclesiam, contemtum auctoritatis ecclesiasticae, bonorum direptionem fidelium perniciem important, quorum salutem illis Dominus commisit. Adde, alienum esse a prudentia, ut viribus impar se contentionibus implicet, quae manifestum detrimentum sunt allaturae (12). Hoc argumento in controversia de Remensis Archiepiscopi hominio, quod Rex Ludovicus VI. de sententia curiae exegerat, Paschalem II. Ivo Carnotensis urgebat, ut a censuris, licet in Concilio Romano decretis in contumaces, abstineret in hac caussa: quia, ut inquit ille (13), *studendum est misericordiae visceribus abundare, ubi fas non est debitam*

(9) (1) *In re dubia pax est retinenda.*

(10) (2) *Principum conditio melior, quia possident.*

(11) (3) *Metus damni.* Suet. c. 24. in August.

(12) (4) *Invalidior est iurisdictio ecclesiastica.*

(13) Refertur Ivonis locus cap. XII. huius libri.

bitam fortitudinem exercere. Quare dispensatione illa utendum est ab Ivone hoc loco, & ab antiquis patribus tantopere commendata, quae in remittendo canonum rigore versatur, quum necessitas id exigit, & occasio aut dissidii avertendi, aut pacis restituendae, ut pluribus dixi libro tertio.

VII. Non omittenda est elegans ratio, quae duci potest ex officio & munere Principis: qui constitutus quum sit a Deo optimo maximo, ut Ecclesiam foveat, eiusque tranquillitati prospiciat, (cui muneri, sacramento dato, se deinde, stipulante Ecclesia, obstrinxit) quodam modo videtur arbitrium componendarum huius generis contentionum in regno suscepisse (14). Vnde fluxit, ut has controversias Reges semper ad cognitionem suam revocaverint. Cuius rei exemplum habemus in Novella Iustiniani (15). Etenim si de iudicio criminali adversus clericum instituto controversia emergeret inter civilem iudicem & Episcopum, *ad nos*, inquit Iustinianus, *negotium tam ab Episcopo, quam a iudice referatur; ut nos hoc cognoscentes, quae nobis videntur, iubeamus*. Quare augustus ille Princeps Carolus Magnus eiusque filius Ludovicus concordiam Episcoporum, & Comitum legibus suis passim commendant, ut ad invicem adiutores sint in ministeriis suis peragendis; tum, si quae contentiones inter eos accidant, eas a Missis suis, id est, ab Episcopis & proceribus, quos delegabant, in provincias sopiri, aut ad se deferri praecipiunt (16); ita, ut apud illos, aeque ac fit hodie apud nos, dissidia, quae ex iurisdictionum conflictu manant, Principis imperio componerentur.

VIII. Quin & Leo IV. ex dispensatione ecclesiastica Ludovico II. Imperatori arbitrium detulit, ut, si quid a se *incompetenter*, id est, ultra fines iurisdictionis suae, actum esset, suo Missorumque suorum iudicio emendaret (17). Retulit Gratianus fragmentum epistolae Leonis (18): *Nos, si incompetenter aliquid egimus, & in subditis iustae legis tramitem non conservavimus, vestro ac Missorum vestrorum cuncta volumus emendare iudicio*. Vbi recte adnotatum est ex Alexandro Imolensi (19), idem observari debere *in Rege Francorum non recognoscente superiorem, quod iudex esse potest in sua caussa*.

IX. Quod Alexander Imolensis Regibus nostris competere ait, consequentia ducta ex verbis Leonis quarti, ab iis in prima, secunda, & tertia dynastia observatum fuisse ostendimus. Vnde sequitur, nec Regem nec regios magistratus aut officiales excommunicationibus vel aliis

(14) (5) *Hae contentiones arbitrio Regum olim compositae*.

(15) Nov. CXXIII. & CXXIV. προς ἡμας ἡ ὑποθεσις, τουτο μεν ὑπο του ἐπισκοπου, τουτο δε ὑπο του δικαστου ἀνενεχθη. ἱνα ἡμεις ταυτην γινωσκοντες, τα φαινομενα ἡμιν κελευσωμεν.

(16) Excerpta Capitula. T. 2. Conc. Gall.

(17) Vide Baluzii praefationem ad Capitularia §. 21. 28. 29.

(18) C. *Nos si incompetenter*. 2. *q*. 7.

(19) In glossa marginali.

aliis censuris eam ob caussam inflictis obnoxios esse; alioqui maiestas imperii minueretur & a iudicum ecclesiasticorum arbitrio penderet. Itaque usus ille antiquus obtinuit in Gallia, ut proceres, qui regiae curiae adsidebant, Baillivi, & apparitores regii, non excommunicarentur Rege irrequisito (20). Quod in Normannia observatum fuisse docent veteres chartae ann. MCCIV. *Archiepiscopus vel Episcopus, vel inferior persona non debet ferre sententiam excommunicationis in Barones, vel in Baillivos, aut in Servientes Domini Regis aut in clericos domus suae, Rege non requisito vel suo Seneschallo.* Hanc consuetudinem e Gallia in Angliam transvexit Rex Willelmus Dux Normanniae & Angliae domitor: quae inter consuetudines regias in conventu Clarendonae habito anno MCLXIV. recensita, dein conquerente Thoma Cantuariensi Archiepiscopo libertatis ecclesiasticae acerrimo vindice & martyre, ab Alexandro III. inter ceteras Romae damnata est (21): *Nullus, qui de Rege tenet, in capite nec aliquis dominicorum ministrorum eius excommunicetur, nec alicuius eorum terrae sub interdicto ponantur, nisi prius Dominus Rex, si in regno fuerit, conveniatur, vel Iustitiarius eius, si fuerit extra regnum, ut rectum de eo faciat; & ita, ut quod pertinebit ad Regis curiam, ibi terminetur, & de eo, quod spectat ad curiam ecclesiasticam, ad eamdem mittatur, ut ibidem terminetur.* In contentionibus de iurisdictione ecclesiastica & saeculari ultimum iudicium asseritur supremae curiae regni, licentia ademta Episcopis ius sibi censuris & excommunicationibus dicendi. Sed ab articulis Clarendonae constitutis discessit Henricus II. in Anglia, conventionibus cum Legatis Romanae Ecclesiae depactis, ut anathemate solveretur, quod in illum ob necem Thomae Cantuariensis iniectum erat. Quamvis sic pacta illa interpretetur Henricus apud Ioannem Sarisberiensem, ut consuetudines suis temporibus inductas, non autem veteres, damnatas existimet (22): *Quod consuetudines, quae tempore meo contra Ecclesias terrae meae inductae sunt, dimittam; quas quidem aut paucas aut nullas aestimo.* Attamen in consequentiam iurium Ecclesiae Gallicanae hunc usum saltem in Normannia eius posteri retinuerunt, donec florentissima illa provincia Coronae Gallicae consolidata est a Philippo Augusto, ut patet e chartis veteribus superius allatis. Reprobatio illa Alexandri III. & Concilii Lugdunensis decretum sub Gregorio X. Episcopos ad tuendam iurisdictionem, excommunicationibus in iudices saeculares latis, animavit: quibus tamen magistratus non cedebant, ut vidimus ex Durando. Quare Reges nostri antiquam regni consuetudinem, ne Officiales regii ob muneris sui exsecutionem excommunicari valide possent ab Epi-

 scopis

(20) T. 2. libert. c. 5. n. 1.

(21) Mathaeus Paris. Et in Tom. Concil. Vide Seldenum in Notis ad Eadmerum pag. 168. 169.

(22) Ioan. Sarisb. ep. 290.

scopis, privilegiis Apostolicae sedis muniri curarunt. Haec privilegia iactat Rex Carolus V. in rescripto dato anno MCCCLXIX. quo edicitur, ut Episcopus Carnotensis, eiusque Vicarii sententias excommunicationis *revocent & annullent*, quas adversus Officiales regios ob contentionem de iurisdictione usurpata tulerant, vel iudicio se sistant in curia Parlamenti, *super praedictis Procuratori generali responsuri* (23). Anno sequenti MCCCLXX. Officialis Rotomagensis Archiepiscopi Baillivum regium publico anathemate damnavit, eo quod de clerico quodam coniugato ob latrocinia perpetrata capitalem poenam sumsisset, reiecta remissione, quam reus fieri petebat ad forum ecclesiasticum (24). Sed iniuriam illam magistratui regio factam ultus est Rex Carolus ex curiae Parisiensis decreto (25). Praecepit enim, ut absque mora sententias illas rescinderet iudex ecclesiasticus, & ad huius mandati exsecutionem bonis temporalibus captis cogeretur. Periculo decessorum cautiores facti Episcopi, constitutionibus regiis parentes, vel curiarum summarum *arrestis*, vel saltem consistorii regii decretis contentiones istas dirimendas relinquunt, mucrone gladii spiritualis in alios usus reservato.

X. Quae a me toto capite dicta sunt, ita velim intelligi, si de iurisdictione tantum agatur & de disciplina ecclesiastica. Nam si his contentionibus fides christiana laederetur, omnia pericula oppetenda potius essent Episcopis, quam, ut prae socordia aut metu nefariis conatibus assentirentur aut conniverent. Sed exceptione illa adhibita possunt conniventiam suam tueri, Romanorum Pontificum exemplo: qui in Professione, quam post electionem suam B. Petro nuncupabant, canones quidem & decreta a se observatum iri pollicebantur, sed infractiones ab aliis factas aut emendatum, aut, excepta fidei caussa, toleratum iri (26). Quae conniventia praecipue praestanda est iis rebus, quas imperio & auctoritate sua Principes gerunt. Hoc docuit exem-

(23) T. 2. Libert. c. 5. n. 2.

(24) D. c. 5. n. 35. & seqq.

(25) Constit. ann. 1629. art. 23.

Defendons aussi suivant les Ordonnances des Rois nos predecesseurs, & és Indults de nos SS. Peres les Papes, a tous Prelats & Iuges Ecclesiastiques d'user d'aucunes censures contre nos Iuges & Officiers pour raison de la fonction de leurs charges, a peine de saisie de leur temporel, & d'estre procedé contre eux comme infracteurs de nos Loix. Et en cas qu'ils se trouvent grevez par nosdits Iuges, ils en feront plainte en nos Cours souveraines. Et si c'est contre nos Cours souveraines, ils se retireront par devers nous en nostre Conseil, pour leur estre pourveu ainsi que de raison.

(26) E diurno Ecclesiae Romanae: *Si quae vero emerserint contra canonicam disciplinam, communicatione filiorum meorum sanctae Romanae Ecclesiae Cardinalium (cum quorum consilio, directione, & rememoratione ministerium meum geram & peragam) emendare aut patienter (excepta fidei & Christianae religionis gravi offensione) tua & beatissimi Coapostoli tui Pauli procurante intercessione tolerare, sacrosque canones & sacrorum Pontificum Constituta, ut divina & caelestia mandata Deo auxiliante custodire.*

exemplo suo Gregorius Magnus, qui ob aegritudinem deponere noluit Episcopum primae Iustinianae, etsi rogatus a Mauritio Imperatore urbem alia ratione ab hostibus tutam esse non posse praetendente. *Hoc per nos*, inquit, *fieri nullatenus potest, ne peccatum in mea anima ex eius depositione veniat, nisi Episcopus ipse vacationem scripto petierit. Quod si hoc petere ille noluerit, quod piissimo Imperatori placet, quidquid lubet facere, in eius potestate est. Sicut novit, ipse provideat. Nos tantummodo in depositione talis viri non faciat permisceri. Quod vero ipse fecerit, si canonicum est, sequimur. Si vero canonicum non est, in quantum sine peccato nostro valemus, portamus.* Factum nempe tolerat, in quo fides non laedebatur. Longe vero absunt a laedendae fidei periculo Episcopi in isto Galliae regno, quod iis auspiciis fundatum est, ut Romanae Ecclesiae tuitio illi sit a divino Numine commissa, quemadmodum Romani Pontifices observarunt (27), ac propterea liquido affirmare liceat, communia esse cum Romana Ecclesia huius regni Christianissimi & florentissimi fata, quae sunt usque ad saeculi interitum perduratura.

DECRETI REGII VERBA,
quod in fine operis edendum supra diximus in cap. XII. §. VIII. libri secundi, sic habent.

EXTRAICT DES REGISTRES DU CONSEIL D'ESTAT.

SVr ce qui a esté representé au Roy estant en son Conseil par les Agents generaux du Clergé de France que le Parlement de Bourdeaux contre l'ordre de tout temps observé dans le Royaume a cydevant registré des Brefs de nostre Saint Pere le Pape sans Lettres patentes seellées du grand sceau ny autre commandement de sa Majesté, & d'autant que la pluspart desdits Brefs sont obtenus a Rome par surprise, Requierent lesdits Agents qu'il plaise à sa Majesté, afin d'en empescher l'abus, ordonner que d'oresnavant ils seront presentez aux Evesques dans le diocese desquels ils doivent estre executez, pour donner leurs advis, & que defenses soient faites audit Parlement de Bourdeaux & a tous autres d'enregistrer cy-apres aucuns Brefs de sa Sainteté sans Lettres patentes seellées du grand sceau, & sans avoir esté presentez aux Evesques, & cependant que les Arrests du Parlement de Bourdeaux seront cassez & annullez, comme donnez contre les formes ordinaires. VEU lesdits Brefs des trentiesme Iuillet & deuxiesme Aoust 1638. ensemble l'Arrest dudit Parlement portant en-

(27) Vide l. 1. c. ult.

enregistrement desdits Brefs du trentiesme Iuillet 1639. Ouy le rapport du Commissaire à ce deputé, & tout consideré, Le Roy estant en son Conseil a cassé & annullé, casse & annulle ledit Arrest du Parlement de Bourdeaux portant enregistrement desdits Brefs, comme donné au prejudice de la loy du Royaume. Faict sa Majesté tres-expresses inhibitions & defenses a sadite Cour de Parlement de Bourdeaux & à tous autres de plus à l'advenir enregistrer aucuns Brefs sans Lettres patentes seellées du grand sceau. Et afin d'empescher que les Brefs qui peuvent estre obtenus par surprise ne soient executez au prejudice de la jurisdiction & des droicts des Evesques, Veut & ordonne sadite Majesté qu'à l'advenir ceux qui obtiendront des Brefs (excepté les Indults secrets de la Penitencerie) les presentent aux Evesques dans les dioceses desquels ils doivent estre executez, lesquels donneront leur advis dans trois jours apres, pour lesdits advis presentez avec lesdits Brefs à sa Majesté, y estre pourveu ainsi qu'elle advisera estre a faire par raison. Fait au Conseil d'Estat du Roy, sa Majesté y estant, tenu a Saint Germain en Laye le 14. Decembre 1639. Signé,

BOVTHILLIER.

IVSTI

IVSTI HENNINGII BOEHMERI

OBSERVATIONES SELECTAE

CVM ANIMADVERSIONIBVS CARMINI FIMIANI

AD LIB. IV. CAPVT PRIMVM.

OBSERVATIO I.

De iuribus imperatorum circa sacra.

§. I. IVra imperatorum circa sacra antiquissimis saeculis tam indubitata fuerunt, & praxi constanti approbata, ut merito mirandum sit, inventos fuisse, qui in favorem aulae Romanae haec vel negarent, vel de facto exercita fuisse, vel denique conniventiae Episcoporum tribuenda esse assererent. Verum auctor noster alia via incedit, & iura quaedam circa sacra ex antiqua praxi imperantibus adscribit, ita tamen ut independentiae iurisdictionis ecclesiasticae nihil detrahat. Reprobat enim *c.* 11. §. 4. *in f.* illorum sententiam, qui iudicia canonica principum imperio olim subiecta fuisse existimant, & ut ad praxim primorum saeculorum respondeat, distinguit inter *exsecutionem*, & *tuitionem* canonum, & hanc quidem ad curam principum pertinere ait, non item illam, quae iurisdictioni ecclesiasticae cohaeret *c.* 1. §. 2. Et tandem inde concludit: *Non ergo eadem auctoritate in rebus ecclesiasticis ac in rebus saecularibus principes utuntur*. Sic itaque iurisdictionem ecclesiasticam independentem conservare, & tamen simul iura imperantium circa sacra suo modo tueri voluit. Nihilominus tamen evitare non potuit censuram auctoris anonymi in *tract. de libertat. eccles. Gallic.* Leodii edito, qui *lib.* 11. *c.* 3. §. 7. existimar, auctorem nostrum adhuc plus tribuere principibus, quam par erat, eo ipso, dum simul declarationem nullitatis gestorum adversus canones eidem concedit, quo praetextu negotiorum omnium iudicium ad se trahere possent. Vult itaque declarationem hanc soli Ecclesiae competere, principem autem tantummodo Ecclesiae assistere debere in iudicatis exsequendis, qua posita sententia, revera imperans minister Cleri constituitur, qui si poenae ecclesiasticae haud sufficiant, ad illorum desiderium caeco impetu brachium saeculare iis impertiri debeat. Verum quemadmodum huius sententia ex schola aulae Romanae profecta est, & in ipsum imperantium imperium satis iniuriosa est, ita Marcae iudicium in effectu illud principibus concedir, quod verbis negat, uti in sequentibus ostendendum est.

§. II. Iurisdictionis ecclesiasticae capita huc redire ait c. 1. §. 2. (I.) *ut Iudicia canonica reddat*; (II.) *poenis canonicis reos plectat*, *&* *ius ligandi*, *&* *solvendi exerceat*. Quae iura si imperatores exercuerunt, probatum sine dubio erit, canonica iudicia a potestate saeculari dependisse (I). Equidem ubi Ecclesiae adhuc sub ethnicis im-

(I) Boehmerus omnes intendit artus, ut spiritualem potestatem a Christo Ecclesiae collatam evertat. Integrum eius systema de Ecclesiae ac Principum potestate in sacra, quod sparsim tradit quum in hisce observationibus, tum in aliis operibus suis, ut cuique videre est, colligam, atque expendam. Contendit itaque (I) Ecclesias natura & origine sua aequales esse societates, easque constare Presbyteris, qui Ecclesias repraesentant; e quorum numero unum postea eligi coepisse, nomine *Episcopum*, qui inspectionem, ac ἐξοχὴν quamdam haberet in aequali collegio, atque prospiceret, ut omnia

An & qualis iurisdictio ab Ecclesiis exercita fuerit sub ethnicis imperatoribus.

imperatoribus variis vexabantur persecutionibus, iurisdictio quaedam ab ipsis Ecclesiis exercebatur, non *per modum civilis imperii*, sed huiusmodi ordinis, qui collegiis convenichat. Nam sicuti (t) in collegiis omnia per pacta ordinantur, & membra collegii se ad illa observanda adstringunt, ita satis probabile est, disciplinam ecclesiasticam per pacta conventa adornatam in Ecclesiis, & deinceps secundum illa iudicatum fuisse. Non obscurum horum pactorum vestigium occurrit in Plinii secundi *epist. 97. lib.*

omnia rite & cum ordine procederent. (II). Presbyteros hosce initio fuisse seniores populi; tum inducta inter clericos & laicos distinctione, eos distingui coepisse in Presbyteros clericos, & non clericos, sive seniores plebis; humano enim iure inductam clericorum & laicorum distinctionem adfirmat (III). Presbyteros aeque ac Episcopos omni iurisdictione sacroque imperio carere; eorumque potestatem circumscribi tantum in *docendo* christianam doctrinam, *dirigendo* collegia aequalia, & *inspiciendo*, ut omnia recto ordine fiant. (IV) Quum Ecclesia prioribus tribus saeculis nullo externo auxilio fulciretur, primaevos Christianos rationem excogitasse, qua a sontibus se purgarent, & triticum a lolio secernerent; itaque induxisse mutuam confoederationem, qua initis pactis se adstrinxerunt ad societatis leges sancte observandas, eosque iure fraternitatis officio & administratione privandos, qui secundum societatis regulas non viverent. Ex mutua hac confoederatione ecclesiasticam potestatem manasse contendit: ex hac Conciliorum originem repetit; vult enim initio iudicia in singulis Ecclesiis ex mutuo pacto constituta fuisse, quae a tota Ecclesia expediri deberent: deinde Ecclesiis in una quadam provincia sensim coalescentibus, iudicia, quae ex pacto in singulis Ecclesiis exercebantur, in communi conventu Ecclesiarum unius eiusdem provinciae haberi coepisse, si de communibus rebus tractaretur: itaque provincialia Concilia ceteris omnibus fundamentum dedisse. Ex hac eadem pactitia disciplina poenarum ecclesiasticarum originem arcessit, easque initio veras poenas non fuisse scribit, sed potius pactitias, utpote ex confoederata disciplina pendentes. (V) Praecipuam in collegia inspectionem esse penes Principem; atque hanc peculiarem inspectionem dare Principi summum ius circa sacra. Speciosa quidem commenta haec Boehmeri videri fortasse possunt: at manifesto cum evangelio, constantique Ecclesiae doctrina & disciplina pugnant. Quod ad primum spectat, falsum est, Ecclesias esse aequalia collegia; ipse namque Christus Apostolos eorumque successores Episcopos instituit, eisque Ecclesiae colligendae, regendae, & administrandae provinciam demandavit. *Act. XX. 28. Matth. XXVIII. 18. seq.* Ipse Episcopos creavit gradu dignitateque a Presbyteris distinctos, hisque praestantes; Episcopo autem paruisse & Presbyteros, & fideles omnes cuiuscumque dignitatis, & tamquam sibi a Christo in spiritualibus praepositum spectasse, nemo in fastis ecclesiasticis vel leviter versatus ignorare potest. Porro Ecclesiam a Presbyteris repraesentari, aeque falsum est; singulae enim Ecclesiae a proprio Antistite ipsarum centro; universae autem a Romano Pontifice totius ecclesiasticae unitatis radice & capite exhibentur. Quod si ex Boehmeri sententia Presbyteri repraesentant Ecclesiam, quia consulere debent fidelium coetui, qui eorum fidei & curae creditus est, cur Episcopus sive praeses Ecclesiae, qui fidelium saluti & incolumitati divino iure praeest, Ecclesiam non repraesentat? Hinc *τῆς Ἐκκλησίας* nomine Episcopi indicantur a Christo *Matth. cit. loc.* quippe qui Ecclesias moderantur ac repraesentant. Et de Episcopis quidem hunc Christi locum interpretantur Patres, nominatim Cyprianus *ep. LXVI. ad Florent. scire debes Episcopum in Ecclesia esse, & Ecclesiam in Episcopo, & si qui cum Episcopo non sint, in Ecclesia non esse.* Quid autem sonant *τὰ Ecclesiam esse in Episcopo*, nisi ab Episcopo Ecclesiam repraesentari, eumque proinde dici Ecclesiam posse? Et Chrysostomus hom. LX. *in Matth. εἰπὲ τῇ Ἐκκλησίᾳ, τουτέστι τοῖς προέδροις, dic Ecclesiae, hoc est Praesidibus.* Vid. *nostr. Animadv. in Obser. ad Concord. II. 2.* Ad secundum: Presbyteri a Christo fuerunt instituti, instructique spirituali potestate, quam per *χειροθεσίαν* accipiunt, & a plebe seiuncti; tantum abest, ut seniores plebis tantum fuerint, atque adeo presbyteratus nudum sit aetatis nomen, non dignitatis & officii. Discrimen autem inter clerum & po-

lib. 10. ubi Traiano rescribit: *Christianos se sacramento obstringere solere, ne furta, ne latrocinia, ne adulteria committerent, ne fidem fallerent, ne depositum appellati abnegarent*, de disciplina & iudiciis eorum nihil addit, quum pacta conventa de illis eidem occultanda erant, ne haec ipsa iis in crimen laesae maiestatis imputarentur, quod sub gravissima persecutione, quae eo tempore Ecclesiae imminebat, facile fieri potuisset. Sed tamen quum exinde constet, quod sacramento se obstringere soliti fue-

Disciplina primaeva, & iurisdictio pactitia.

populum divinae institutionis esse, satis liquet. Conf. *nostr. Animadv. in Observ. ad Concord. II.* 2. Ad tertium: nugatorium omnino est, Ecclesiam iurisdictione, sacroque imperio destitui; diserte enim Christus Apostolis eorumque successoribus ius *iubendi, & puniendi*, quibus duobus potestas continetur, concessit; nam iis *ligandi & solvendi* potestatem fecit, & fontem ab Ecclesia depellendi, *Matth. cit. loc.*, & *pascendi gregem*, *Act. XX.* 28. Vtraque potestate Apostoli usi sunt; nam & praeceperunt, quae fieri vellent, & leges ac mandata Christianis ediderunt, & fontes coercuerunt. Apostoli & Episcopi consultarunt & decreverunt Hierosolymis, Christianos Mosaicis ritibus non obstringi, *Act. XV.* Et *Act. XVI.* 4. *cum autem pertransirent civitates, tradebant eis custodire decreta ab Apostolis iudicio firmata* τα δογματα τα κεκριμενα ὑπο των Αποστολων. Paullus *I. ad Cor. IV.* 21. *quid vultis? in virga veniam ad vos?* Et *II. ad Cor. x.* 6. *Et in promtu habentes ulcisci omnem inobedientiam*: & *v.* 8. *nam & si amplius aliquid gloriatus fuero de potestate nostra, quam dedit nobis Dominus in aedificationem, & non in destructionem*. Habes inde duplicem a Christo potestatem Apostolis datam, & praecipiendi, quae facienda sunt, & puniendi, si quid contra mandatum factum sit. Ad quartum: non diffiteor, inter veteres Christianos consoederationem quamdam exstitisse; ii enim consuevere pactis se se adstringere ad Christi praecepta sancte observanda, ac evitanda ea, quae christianae legi adversarentur. At mutuis illis foederibus potestas divinitus Ecclesiae data consolidata est, non inde manavit. Pactitia illa disciplina sanctimoniam & innocentiam, quam veteres fideles praeseferebant, ut Christo conformes essent, praeclare adstruit; non autem ecclesiasticae potestatis originem. Afferam ipsa Plinii, Tertulliani, & Eusebii testimonia, qui foedera inter primaevos Christianos inita referunt: Plinius *lib. IX. ep.* 97. scribit: *adfirmabant* (Christiani) *se sacramento non in scelus aliquod obstringere, sed ne furta, ne latrocinia, ne adulteria committerent, ne fidem fallerent, ne depositum appellati abnegarent; quibus peractis morem sibi discedendi fuisse, rursusque coeundi ad capiendum cibum*. Quid in verbis hisce occurrit, unde colligi possit, ex confoederata disciplina fluxisse ecclesiasticam potestatem? Aut quis inde statim non animadvertat innocentiam probitatemque maiorum nostrorum, qui in conventibus suis nihil, quod ad divinam legem strictius observandam conduceret, praetermittebant? Numnam ex vi pacti debebant Christiani abstinere a furtis, adulteriis, ceterisque sceleribus, ad quae declinanda quisque divina lege adligatur? Certe pacta illa divinae legis observationem urgebant, non novum ius inducebant. In eadem *ep. XCVII.* ut id obiter innuam, refert Plinius, Christianos consuevisse *stato die ante lucem convenire*, hoc est, die dominico, sive solis, uti probat Frid. Andreas Helbaverus *in pristina christianae rei facie a Plinio repraesentata*. Et tamen Boehmerus *diss.* I. *ad Plinium & Tertullian.* contendit, Plinium per *statum diem* Sabbatum intellexisse: quod eius commentum solide reiecit Moshemius *in institut. histor. christian. maiorib. saec. I. p.* 379. & 380. Porro Tertullianus *Apologetic. cap.* 2. ait: *Plinius enim Secundus . . . . consuluit Traianum Imp. . . . nihil aliud se de sacramentis eorum* (Christianorum) *comperisse, quam coetus antelucanos ad canendum Christo ut Deo, & ad confoederandam disciplinam: homicidium, adulterium, fraudes, perfidiam, & cetera scelera prohibentes*. Coibant ergo Christiani, ut initi inter Deum & homines pacti observationem urgerent: quod & Eusebius refert *H. E. III.* 33. *Plinius Secundus indicavit deprehendisse se, nihil ab iis* (Christianis) *impie, nihil adversus leges actitari, nisi quod primo diluculo excitati Christo tamquam Deo hymnos canerent: ceterum adulteria, homicidia, & reliqua huiusmodi crimina illos etiam aversari, cunctaque ex praescripto legum agere*. Iam vero Concilia divinae institutionis sunt: tantum abest ut a pa-

fuerint, de delictis vitandis & de vita caste & sincere colenda, non dubium quoque est, quin etiam se ad certas poenas, quae tunc locum habebant, obstrinxerint, quas, si contra pactum agerent, subirent, ne alias pactum hoc elusorium & inane videretur. Et hoc eo probabilius est quum etiam Iudaei sub captivitate Babylonica eiusmodi poenas conventionales inter se constituerint, quos Christiani, in primitiva Ecclesia in plurimis institutis secuti sunt, uti docet Seldenus *de Synedriis lib.* 1. *c.* 7.

De

a pactitia disciplina manaverint. Eorum usus ipsi Ecclesiae nascenti coaevus fuit; oborta enim de legalibus controversia in Concilio Hierosolymitano ab Apostolis & Episcopis diremta est, *Act.* XV. qua de re infra *Animadv.* III. Quod vero obiicit Boehmerus, conventum hunc Hierosolymitanum verum non fuisse Concilium, quia controversiam enatam is conventus non definivit auctoritate sua, sed ex compromisso contendentium, qui sententiae Apostolorum se staturos promiserant, id apertam Evangelio vim infert; ex eo enim constat, Christum Apostolis eorumque successoribus omnem dedisse potestatem ad ecclesiasticas res ordinandas. *Io.* XX. 21. *Act.* XX. 28. tantum abest, ut ex pactitia disciplina descendat. Deinde Christianos Antiochenos in Ecclesiae Hierosolymitanae sententiam compromisisse, non refert Lucas *cit. loc.* Tandem etiamsi concedatur, eiusmodi compromissum factum fuisse; eius tamen caussa fuit, quod intelligerent Antiocheni, obortas controversias in ecclesiastico conventu definiri oportere. Quam vero ludicrum est, potestatem infligendarum poenarum ab eadem hac pactitia disciplina fluxisse! Aperte Christus Ecclesiae suae poenarum irrogandarum potestatem fecit, dum ei claves communicavit, quibus solveret & ligaret, & sontes pertinaces coerceret: *Matth.* XVIII. 15. *seqq. Si peccaverit in te* ἐὰν δὲ ἁμαρτήσῃ εἰς σὲ *frater tuus, vade & corripe eum inter te & ipsum solum . . . si autem te non audierit, adhibe tecum adhuc unum vel duos . . . . Quod si non audierit eos, dic Ecclesiae*, εἰπὲ τῇ Ἐκκλησίᾳ (hoc est *Ecclesiae praesidibus*); *si autem Ecclesiam non audierit, sit tibi tamquam ethnicus & publicanus. Amen dico vobis, quaecumque alligaveritis super terram, erunt ligata & in caelo: & quaecumque solveritis super terram, erunt soluta & in caelo*. Vides, potestatem infligendi poenas non a foederatitia disciplina, sed ab iure clavium, quo Christus Ecclesiam suam munuit, profectam; postquam enim Christus excommunicandi potestatem Ecclesiae fecit, statim ius clavium, unde ea manabat, proposuit; ut intelligeremus, excommunicationis potestatem in ligandi solvendique iure contineri. Huic sententiae universa adsentitur antiquitas; adeo ut ipse Boehmerus *iur. Eccles.* V. 39. §. 19. fateri cogatur, inde usque ab aevo Cypriani Patres nobiscum sentire. Vides etiam, Christum iubere, communione & iure fraternitatis arceri sontes a privatis & Ecclesia admonitos, & tamen in peccatis suis pertinaces. Numnam expulsio haec, qua contumax quaesitis iuribus excidit, vera poena non est? Ad quintum tandem quod pertinet, paullo altius repetenda res est. Ecclesia a Christo instituta est coetus hominum Christo per baptismum consociatorum, & eamdem doctrinam profitentium sub pastoribus suis. Quum autem omnis societas ab aliquo capite & rectore debeat pendere, ut conservetur (Vid. Pufendorf. *de I. N. & G.* VII. 3.); sequitur, Ecclesiam sub aliquo summo Rectore esse debere, ut rite & tranquille conservetur. Summum autem Ecclesiae regimen vel idem est ac summum Reip. civilis imperium, in qua Ecclesia est, vel ab ea distinctum. Unum idemque esse nullo modo potest. Nam Christus quam a Patre accepit colligendae regendaeque Ecclesiae potestatem, eam non Tiberio aliisque Augustis, sed Apostolis eorumque successoribus communicavit, *Io.* XX. 22. Episcopos constituit regere Ecclesiam, *Act.* XX. Petro tradidit claves Regni caelorum, ovesque suas pascendas commisit, *Matth.* XVI. 17. Apostolis omnibus ac Episcopis tradidit potestatem solvendi & ligandi, quae propria iudicis & regentis est, *Matth.* XVIII. 15. Apostoli, tum Episcopi prioribus tribus persecutionum saeculis Ecclesias rexerunt, nec ad Imperatorem, ut de rebus sacris iudicaret, umquam confugerunt. Ipsis in libris novi Foederis demandatur Ecclesiae regimen, quin Principum mentio uspiam fiat. Episcopi semper & Ecclesias rexerunt, & id regimen ad se divino iure pertinere intellexerunt, nemine contradicente. Imperatores

Chri-

De huiusmodi Christianorum confoederationibus. Idem *cit. l. c. 9. in f.* intelligit Origenem *in Celsum lib.* 1. *p.* 4. aientem: *Primum criminationis caput Celso est in Christianismum, pacta clancularia, eaque legibus dissona ab eis invicem iniri. Nam pactorum alia fiunt in aperto, quae legibus nimirum sunt consona, alia occulte, quae legibus dissona contrahuntur. Atque in animo ei est, calumniari Agapen Christianorum, sic inter ipsos dictam, veluti quae ob commune periculum instituta ipsa superaret hac-* cha-

V u 2

Christiani regimen Ecclesiae factum tectum Episcopis reliquere, iisque a Deo commissum, ut & sibi Reip. regimen, agnoverunt, in primis Constantinus, Valentinianus senior, Marcianus, Gratianus, & Iustinianus. Hanc eamdem Ecclesiae regendae potestatem Episcopis divinitus tributam uno ore Patres tradidere, Osius apud Athanas. *ad solitar.* Lucifer Calaritan. *lib. I. pro Athanasio*, Athanasius ipse *cit. loc.* Ambros. *ep. XXI.* ceterique. Porro quum Christi Ecclesia per totum orbem diffusa sit, exsistatque sub variis Imperatoribus catholicis, haereticis, schismaticis, mahumedanis & paganis, quin & sub feminis, quibus interdum principatus confertur; si idem esset Reip. atque Ecclesiae caput, sequeretur, de fidei morumque doctrina iudicare debere non catholicos modo Imperantes, sed & haereticos, schismaticos, mahumedanos, & idololatras, ac vero etiam feminas: quo quid absurdius? Non itaque Principibus, sed Episcopis supremum ius in sacra competit ex Christi institutione. Idem Servator Ecclesiae & Imperii limites discrevit, vetuitque alterum in alterius iura insilire. *Reddite quae sunt Caesaris Caesari, quae sunt Dei Deo, Luc. XX. 25.* nimirum spiritualia Sacerdotii, temporalia Imperii esse voluit. Vtriusque potestatis iura ex ipsarum fine facilius internoscentur. Sacerdotii finis est propagatio & conservatio Religionis. Omnia ergo iura, quae ad Religionem propagandam ac integram servandam necessaria sunt, ad Ecclesiam spectant. Conservatur autem Religio doctrina, disciplina, unitate. Ad Episcopos igitur & Romanum Pontificem pertinet de doctrina fidei morumque decernere, canones condere, & iusta de caussa relaxare, aut abrogare, ritus sacramentales aliasque sacras caerimonias instituere, sacros ministros deligere ad spiritualem potestatem exercendam; eosdemque, si indigni evadant, munere suo deiicere; peccatoribus poenitentiam irrogare & a peccatis absolvere; eosdemque contumaces Ecclesia arcere, ne alios inficiant; benedicere, consecrare, & alia id genus efficere ad spiritualem hominum salutem. Imperii finis est conservatio societatis, quae ideo instituta est, ut reip. pacatius securiusque servetur. Quae igitur in hunc finem pergunt, ea Imperii iura sunt; hinc manant maiestatis iura *immanentia*, & *transeuntia*, de quibus alibi. Ex dictis collige, Ecclesiam in temporalibus Imperio subesse, prout est corpus politicum & coetus hominum in societate viventium. Atque hoc sensu scribit Paullus *ad Rom. XIII.* omnem animam potestatibus sublimioribus subditam esse, hoc est, omnes sive clericos, qui & cives sunt & reip. membra, sive laicos, uti Chrysostomus, Theodoretus, Bernardus, aliique interpretantur. Imperium vero in spiritualibus Ecclesiae subesse, quatenus est coetus fidelium Christo per baptismum consociatorum. Christus enim fideles omnes cuiuscumque dignitatis in rebus Religionis iis subiecit, quibus Ecclesiae suae regimen demandavit. Vid. Concil. Arelat. I. *can. VII.* Chrysostom. *hom. LXXXII. in Matth.* Ambros. *ep. XXX. ad Valentinian. iun.* & Thedoret. *H. E. V.* 18. Cave tamen putes, Principibus nihil omnino esse cum Ecclesia. Quamquam enim iis a Christo datum non sit fidei controversias dirimere, canones condere, ac directe in res spirituales & religionem quidquam exercere; sunt tamen Ecclesiae & Religionis vindices ac tutores; idque iure imperii Christiani, sive tuitionis Ecclesiae sibi a Christo commissae. Hinc iure suo christianam fidem sanctionibus suis muniunt, canones confirmant, temporales poenas addunt, disciplinam iam desuescentem, aut omnino collapsam restituunt. Quae omnino a Constantino, Theodosio, Marciano, Iustiniano, Carolo M. aliisque Principibus facta, ut ex Codice Theodosiano & Iustinianeo, Nomocanonibus, Basilicis, & Capitularibus Regum Francorum abunde patet. Hoc sensu Constantinus *κοινος ἐπισκοπος*, *communis Episcopus* Romani orbis, & *ἐπισκοπος των ἐκτος Episcopus circa externa* Ecclesiae dicitur apud Eusebium; & Socrates inquit, res ecclesiasticas a Christia-

stia-

chanalia. Recedit hac versione Seldenus a communi, quum συνθήκας alias vertere soleant *conventus*, *coetus*, ut de clandestinis conventiculis sermo Celso fuerit, quum tamen etiam hac voce *pacta conventa* denotari soleant, & consequenter satis commode de pactis clandestinis, quae inter se in Agapis facere solebant, hic locus intelligi possit. Quidquid sit, natura horum collegiorum sat ostendit, nihil per modum imperii actum fuisse, absque quo tamen iurisdictio mortua est, & ita necessario, si aliqua iudiciorum species in usu fuit, haec omnino *per modum pacti* exerceri debuit.

Christiani abhorruerunt a litibus coram ethnicis peragendis

§. III. Atque hoc eo probabilius redditur, si perpendimus, Paullum 1. *ad Cor. VI.* Christianis dissuasisse, ne litigia sua ad iudicem ethnicum transferrent (II), quia sub istis gravissimis persecutionibus admodum grave erat, sub tali iudice suspecto litigare. Vult itaque, ut ex fratribus sibi adsumant arbitros, qui dissidentes componere studeant, id quod etiam Christiani praxi constanti approbarunt, adeo ut haec compromissoria iudicia adhuc sub ipsis imperatoribus Christianis duraverint, & ab iis approbata fuerint, de quibus plenius agit clariss. Samuel Basnage *dissert. de tribunali eccles.* Quum itaque hunc morem in aliis litibus componendis observarint, satis conveniens fuit, eundem quoque morem in iudicandis caussis ecclesiasticis sequi, quippe qui statui illorum temporum admodum conveniens erat.

In iudiciis ecclesiasticis plebs olim non erat exclusa.

§. IV. Quod si praeterea *formam iudiciorum ecclesiasticorum* intuemur, qualis sub ethnicis imperatoribus fuit, hactenus asserta eo magis confirmantur. Constat enim tum ex *obs.* 10. *ad c.* 13. *lib.* 3. *in f.* tum etiam ex *obs.* 5. *lib.* 1. Episcopos quidem in eiusmodi iudiciis praesedisse, neutiquam fere plebem, vel saltim *seniores ex plebe*, qui hanc repraesentabant, exclusos fuisse (III), quo ipso falsa illa hypothesis, quasi iurisdictio ecclesiastica iure divino solis clericis competat, exclusa Ecclesia, corruit.

Et

stianis Augg. pependisse: qua de re infra *Animad. IV.* Patres Chalcedonenses *Act. VI.* Marciano adclamarunt τῷ ἱερεῖ, τῷ βασιλεῖ, *Sacerdoti*, *Imperatori*, inque Moguntina Synodo an. DCCCXIII. Imperatores dicti *Rectores Ecclesiae*, *Rectores verae Religionis*. Confer Petr. de Marca *Concord. II.* 10. & *IV.* 7. Thalom *de auctorit. Regis in res ecclesiastic. part. II.* & Thorndicium hominem Britannum in *originib. ecclesiastic. sive de iure & potestate Ecclesiae christianae*.

(II) Quae hic exhibet Boehmerus de potestate Episcoporum in componendis civilibus Christianorum caussis ex litigantium compromisso, ea ad rem non faciunt. Noverit is Ecclesiam duplicem habere potestatem, alteram *intrinsecam* & sacerdotio cohaerentem, quae divini iuris est, alteram *extrinsecam*, quae ei christianorum Principum beneficio accessit. Illa circa spiritualia versatur; haec autem in decidendis civilibus clericorum laicorumque caussis, ac puniendis in foro externo civilibus clericorum criminibus consistit. E re quidem Lutherani hominis, divinam omnem ab Ecclesia iurisdictionem ablegantis, ac nescio quam a pactitia disciplina arcessentis, erat extrinsecae tantum potestatis meminisse. Quid ei facias, qui Christi doctrinam suopte ingenio metitur, immanique omnia miscet arbitrio?

(III) Ne cui fraudi sint, quae nunc Boehmerus oggerit, locus hic plane postulat, ut regendae Ecclesiae rationem divinitus institutam paucis vindicemus. Nemo sanus ambigit, quamdam fuisse a Christo praescriptam Ecclesiae administrandae formam; sed cuiusmodi ea sit, mira dissensio. Luthero & Calvino facem praeferentibus, emerserunt Aristocratici, & Democratici. Illi Aristocraticum a Christo regimen institutum adseverant; quippe qui omnem sacrorum moderandorum potestatem Collegiis Presbyterorum, & Episcoporum pari iure adscribunt: quo in numero sunt Hebenstreitius *diss. de forma regiminis in Ecclesia*, Chamierius *Panstrat. Cath. IX.* 2. Spanhemius in *Chamiero contracto IX.* 2. Buddeus *diss. de origin. & potest. Episcoporum*, aliique Puritani. Moventur (I), quod Episcopi & Presbyteri divina institutione iidem sint, parique polleant potestate, ac ἐξοχῇ quaedam eorum, qui *Episcopi* dicuntur, humano iure ad dissensiones amoliendas inducta sit. (II) Quod olim Episcopi & Presbyteri pari potestate

Eccle-

Et sane satis conveniens erat, plebem vel seniores ex plebe heic quoque admittere, quoniam haec iudicia formanda erant ab Ecclesia, quae non ex solis Episcopis vel aliis clericis constituitur, sed praecipue etiam laicis, quibus proinde summa fuisset facta iniuria, si ab hoc negotio, quod toti Ecclesiae competebat, essent exclusi. Idque ipsum vel praxis Apostolorum ubique testatur. Contentione enim orta de quaestione, an circumcisio adhuc necessaria iis esset, qui ad Christianismum essent conversi,

Ecclesias administrarint. At commenta haec satis reiecta a nobis sunt in *Animadv. ad Boehmeri Observ. in Concord. I. 2.* ubi probatum dedimus, Episcopos divina institutione Presbyteris antistare; hosque non tamquam iudices, sed consiliarios & adiutores; non iure suo, sed Episcoporum voluntate Ecclesias una administrasse. Democratici autem universo Populo Ecclesiae regendae copiam elargiuntur. At iis apertte negantur. Nimirum popularis regiminis proprium est (I) ut Magistratus a plebe constituantur, (II) leges ab ea perferantur, (III) a Rectorum sententia provocetur ad Populum, qui dignitate vitaque illos privare potest. At numquam a Populo Episcopi & Presbyteri constituti sunt, etsi plebe dissentiente sacros ministros non eligendos, e re christiana Patres putarint. Quo autem Scripturae loco plebi ius constituendorum Praesulum, quove Ecclesiae scito confertur? Contra eligendorum consecrandorumque ministrorum ius ad Episcopos pertinere, & sacrae Litterae, & Ecclesiae monumenta evincunt. Quis vero, vel fando aliquid audivit, Populum de religione & disciplina leges aut pertulisse, aut abrogasse? Tandem numquam ab Antistitum iudiciis provocatum ad Populum; nec ab hoc solutus, quem illi ligaverant; nec sacrorum ministrorum aliquis apud plebem accusatus; nec ab ea fuit dignitate deiectus, aut deiici iure potuit. Scio Aristocraticos, & Democraticos nonnullis abuti Scripturarum locis, veluti Matthaei *XVIII.* de fonte contumaci apud *Ecclesiam* accusando: Act. I. 12. de Matthia populi suffragiis electo & Act. VI. 3. de septem Diaconis ab universa Ecclesia electis. Sed ea utrisque obesse potius, quam prodesse, opportunioribus passim locis ostendemus in *Animadvers. ad Observ. in Concord. IV. 4. & VI. 2.* Profecto quum ex sacris Litteris & Ecclesiasticis omnium temporum monumentis apertissime constet, Christum, quam a Patre accepit constituendae regendaeque Ecclesiae potestatem, eam Apostolis contulisse, inque horum iura Episcopos successisse: primum Apostolos, tum Episcopos sacros ministros inaugurasse, leges de re christiana iussisse, in sontes animadvertisse, omnemque sacrorum potestatem exercuisse: Apostolorum tandem caput & principem Petrum a Christo dictum fuisse, eiusque iura & praerogativas in Romanum Pontificem successionis iure translatas; facile Lutherani & Calviniani, si mens non laeva fuisset, deprehendere potuissent, Ecclesiae administrandae formam a Christo praescriptam, esse monarchicam aristocratico temperatam. Qua de re disseruit Theologus doctissimus mihique amicissimus *Ioannes Franciscus Consortius in volumine parasceuastico de verit. Relig. Chr., & Theolog. Locis P. 2. cap. 5. p. 454.* Sed propius ad Boehmerum accedamus. Is quidem aristocratiam in Ecclesia studiis omnibus tuetur, dum Collegiis Presbyterorum sacrorum potestatem adscribit. Verum parum in hac re sibi constat; namque passim ea temere ingerit, quae democratiam potius adstruunt. Hoc autem loco Episcopos iudiciis ecclesiasticis praesedisse scribit; at nonnumquam praefuisse plebem, vel saltem seniores plebis, qui hanc repraesentabant, continuo subdit; sicque apud Tertullianum *praesidentium seniorum* nomine laicos designari contendit, quorsum haec evasura sint, nihil pensi habens. Idem *diss. III. in Plinium & Tertullianum* plebem, incorrupta adhuc Ecclesia, iudicem sedisse statuit. Provocat ad Acta Apostolica, Tertullianum, Origenem, Firmilianum, ac Cyprianum, Acta Collationis Carthaginiensis, & Leonem M. At quid praesidii in hisce testimoniis ei suppetat, dispiciamus. Agmen ducat Concilium Hierosolymitanum, de quo *Act. cap. XV.* Ei interfuit universa Ecclesia Hierosolymorum: at de principe controversia iudicarunt tantum *Apostoli & Seniores*, hoc est, Episcopi Iudaeae, tacente & audiente multitudine; re autem ab ipsis definita, quum ageretur de mittendo per fratres decreto ad Antiochenos; tum universa Ecclesia iudicavit, seu potius consensit. Scilicet quibusdam Christianis de gente Iudaeorum contendentibus, Gentiles ad Christum conver-

tos

converſi, & tandem Hieroſolymis a tota multitudine deciſa, Apoſtolis & Presbyteris cum tota multitudine viſum eſt, delectos ex ſeſe viros Antiochiam mittere, ut dicitur *Act. XV.* 22. ſicuti etiam totius multitudinis nomine epiſtola ad Antiochenos miſſa concepta fuit *Act. XV.* 23. & 28. Certe horum ſeniorum ex plebe variis in locis fit mentio. Sic enim Firmilianus *in epiſt. ad Cyprianum p.* 144. diſertis ait verbis; *Qua ex cauſſa neceſſario apud nos fit, ut per ſingulos annos ſeniores & prae-*

ſos circumciſione, Moſaiciſque caerimoniis obſtringi, ab Antiochena Eccleſia conſultum miſſi ſunt Paullus & Barnabas, aliique nonnulli ad Iacobum Hieroſolymorum Epiſcopum, ac Petrum & Ioannem Apoſtolos, qui Hieroſolymis tunc morabantur, alioſque Iudaeae Epiſcopos, qui ad eam metropolim ſpectabant (*v.* 1. *ſeqq.*). Convenerunt itaque Hieroſolymis (id factum A. Chr. L. putat Baronius) *Apoſtoli & Seniores* (hoc eſt, Epiſcopi Iudaeae) de ea re iudicari *συνήχθησαν δὲ οἱ Ἀποστολοι και οἱ Πρεσβυτεροι ἰδειν περι τȣ λογȣ τȣτȣ*, v. 6. Vides Apoſtolos, & Epiſcopos conveniſſe ad iudicandum de oborta controverſia, non autem plebem. Tum primus omnium Petrus iudicavit legem poſt Evangelium non eſſe obſervandam (v. 7.) Habes inter Apoſtolos & Epiſcopos primas obtinuiſſe partes, ſententiamque primum dixiſſe Petrum. Appoſite Tertullianus *de pudicit. cap.* XXI. ſcribit, *in illa diſceptatione primum omnium Petrum, ſpiritu inſtinctum, fuiſſe praefatum, & ſententia ſua ſolviſſe, quae omiſſa ſunt legis, & alligaſſe, quae reſervata ſunt.* Et Hieronymus *ep. LXXV.* ait, *principem huius decreti Petrum fuiſſe, legem poſt Evangelium non eſſe ſervandam.* Deinde in Petri ſententiam concedentibus Paullo & Barnaba, ac Iacobo, decretum eſt, gentiles, qui fidem ampleсtuntur, ſolutos eſſe circumciſione, Hebraiciſque ritibus, eiſque abſtinendum ab immolatis ſimulacrorum, fornicatione, ſuffocato & ſanguine; deque ea re ad Iudaeos ſcribendum. Hoc autem decretum ab Apoſtolis & Epiſcopis factum, conticente multitudine: *ἐσιγησε δε παν το πληθος, και ἠκȣον Βαρναβα και Παυλȣ, tacuit autem omnis multitudo & audivit Barnabam & Paullum.* (v. 12.). Iudex ergo non ſedit plebs in ſynodo Hieroſolymitana, quum de legalibus actum, ſed tantum adfuit, & audivit. Controverſia iam definita, Apoſtoli & Epiſcopi elegerunt Iudam, & Silam diverſarum Eccleſiarum Epiſcopos, qui ſynodo interfuerant, ut cum Barnaba & Paullo decretum Antiochiam deferrent; idque factum conſentiente univerſa Eccleſia Hieroſolymitana (v. 22.). Praeclare de hac re Hammondus *Adnotat. in Act. VI.*, 2. *in Concilio*, inquit, *Hieroſolymitano, Apoſtolis, & Senioribus vel Epiſcopis Iudaeae coniungitur ὅλη Ἐκκλησια*, tota Eccleſia, *cap.* XV. 22. *in eligendis ac mittendis Antiochiam legatis; ita tamen, ut diſcrimen clarum interſit inter id, quod agunt Apoſtoli, & Eccleſia. Apoſtoli, & ſeniores, quorum erat decretum edere, ἐδοξε τοις Ἀποστολοις και Πρεσβυτεροις, elegerunt ac miſerunt ἀνδρας ἐξ αὐτων*, viros ex ipſorum numero, *hoc eſt, Epiſcopos Synodi; idque conſcia & adprobante factum tota Eccleſia, cum ipſis coniuncta, non mittente per ſe, ſed veluti ad Apoſtolorum ſuffragia accedente. Hinc in inſcriptione epiſtolae ſynodi v.* 23. *legimus:* Apoſtoli & ſeniores & fratres, ſalutem: *non quod ulli praeter Apoſtolos & ſeniores, hoc eſt, Epiſcopos Iudaeae ſederent in* Concilio, *aut ſuffragiorum ius in eo haberent; adparet enim ex v.* 6. *ubi primum congregationis mentio fit*, ſolos Apoſtolos, & ſeniores conveniſſe ad rem conſiderandam, *ad diſceptandam quaeſtionem, cuius deciſio ad eos tantum pertinebat. Sed tota Eccleſia cum Apoſtolis & Epiſcopis coniungitur, ut conſtet eam conſenſiſſe, acta adprobaſſe, & huic decreto Concilii parere voluiſſe. Ita etiam ſequente aevo laici ſubſcripſerunt acta Conciliorum hac formula:* conſentiens ſubſcripſi, *hoc eſt, conſenſum meum hac mea ſubſcriptione teſtor. Ad decretum Concilii Hieroſolymitani quod attinet, licet occurrat in eo v.* 28. *vox ἡμιν*, nobis, *quae forte ad omnes initio recenſitos poſſet referri, adeoque προς τȣς ἀδελφȣς; attamen adparet ex v.* 25. *ἐδοξεν ἡμιν γενομενοις ὁμοθυμαδον*, videtur nobis una congregatis, *eam reſpicere tantum eos, qui ſedebant in Concilio, hoc eſt, Apoſtolos, & ſeniores, v.* 6. *atque hoc diſerte ſignificatur cap. XVI.* 4. *δογματα τα κεκριμενα ὑπο των Ἀποστολων και των Πρεσβυτερων*, decreta Apoſtolorum & Seniorum. Nihil itaque praeſidii in explicando Actorum loco ſuppetit Boehmero. Fruſtra vero idem abutitur Tertulliano *Apologetic. cap. XXXIX.* non ſolum

ut

praepositi in unum conveniamus, ad disponenda ea, quae curae nostrae commissa sunt, scil. ab Ecclesia, quam repraesentabant. Praeclarum quoque testimonium de huiusmodi iudiciis circa an. 200. conservavit nobis Tertullianus *apol. c.* 39. ubi praemittit, quod Christiani coiverint in coetum & congregationem & deinceps, quid ibidem actum fuerit, addit: *disciplinam praeceptorum nihilominus inculcationibus densamus. Ibidem etiam exhortationes, castigationes & censura divina; nam & iudicatur magno cum*

ut plebi ius de rebus ecclesiasticis iudicandi adserat, sed & *προεδρίαν* in Christianorum coetibus; ait enim, apud Tertullianum nomine *Seniorum*, qui *testimonio probati* iudiciis ecclesiasticis *praesidebant*, non Presbyteros clericos, sed *laicos* significari. Hausit id ex Deilingio *Observ. sacrar. part.* IV. *exerc. 6.* qui tamen consultius *Seniorum* nomine non *pastores* modo, sed & *pios laicos* interpretatur. Sed vide, quaeso, Boehmeri inconstantiam & *ἀντιλογίαν*. Is *Observat. in Concord. l.* 2. urget hunc ipsum Tertulliani locum, ut probet Presbyteros & Episcopos unum idemque fuisse: contenditque *Seniorum praesidentium* nomine significari *Presbyteros*. Nunc autem secum ipse pugnans eosdem in *laicorum* ordinem detrudit. Ita nihil apud eum constans est atque cohaerens, sed immani arbitrio volvuntur omnia. At abunde ostensum a nobis est in *animadv. ad cit. loc.* Tertullianum *Seniorum* nomine designasse quum seniores maiores, hoc est, *Episcopos*; tum inferiores, hoc est, *Presbyteros*, quos utrosque uno *Πρεσβυτέρων Seniorum* nomine significari apud veteres consuevisse, norunt omnes; ibi enim Tertullianus agit de synaxi, in qua Eucharistia conficiebatur & distribuebatur, ceterique Religionis actus explicabantur, uti probant verba praecedentia, quae Boehmerus oscitanter omisit: *coimus ad litterarum divinarum commemorationem, si quid praesentium temporum qualitas aut praemonere cogit, aut recognoscere. Certe fidem sanctis vocibus pascimus, spem erigimus, fiduciam figimus, disciplinam praeceptorum nihilominus inculcationibus densamus. Ibidem etiam exhortationes, castigationes . . . . . Praesident probati quique seniores &c.* Quis vero dicat, laicos praesedisse in Ecclesia, dum sacra mysteria peragebantur, Eucharistia distribuebatur, aliaque sacra expediebantur. Praeterea *τὸ praesident*, quo Tertullianus utitur, luculento argumento est, eum de Episcopis, ac vero etiam Presbyteris loqui. Praesidebant Episcopi clericis ac laicis in consessu & administratione Ecclesiae: praesidebant etiam Presbyteri in re divina peragenda Diaconis & laicis; ac porro primas, absente Episcopo, habebant in colligendis oblationibus, & una cum Episcopo in thronis sedebant, & Senatum Ecclesiae constituebant, quibuscum Episcopus communicabat omnia & decernebat. Ob hanc *προεδρίαν* Episcoporum propriam a Latinis Graecisque Patribus praesertim secundi tertiique saeculi Episcopi adpellati sunt *praesides, praesidentes, praefecti*; itemque *προεστῶτας praepositi, προεστῶτες praefecti, πρόεδροι praesidentes, ἱεράρχας sacrorum principes, ἔφοροι inspectores, ἡγουμένους duces*: quod passim in *nostris animadversionibus* demonstravimus. Afferam hic nonnulla ipsius Tertulliani loca, quibus ille *praesidentes* adpellat Episcopos. In lib. *de coron. milit. cap. III. Eucharistiae sacramentum*, inquit, *& in tempore victus, & omnibus mandatum a Domino, etiam antelucanis coetibus, nec de aliorum manu, quam* PRAESIDENTIUM *sumimus*. Et lib. *de ieiuniis cap. XVII.* iam Montanista sic catholicum alloquitur: *duplex apud te* PRAESIDENTIBUS *honor binis partibus deputatur, quum Apostolus duplicem honorem deducit, ut & fratribus, &* PRAEPOSITIS. Et *ad uxorem l. 7. praescriptio Apostoli declarat, quum digamos non finit praesidere*. Presbyteri etiam ob communem curam administrationemque Ecclesiae, quam cum Episcopis capitibus suis gerebant, iisdem, quibus Episcopi ipsi, honorum titulis salutati. Hinc *πρόεδροι, praesidentes* appellati a Synesio *ep. XII.* & Eusebio *H. E. X.* 4.: *προεστῶτες praefecti* a Nazianzeno *orat.* I. & Basilio *reg. moral. LXX. c. 36*: *προεστῶτας praepositi* a Chrysostomo *hom. XI. in* 1. *Tim.* 4. *& antistites secundi ordinis* a Sidonio *lib. IV. ep.* 11. In allatis Tertulliani locis licet *praesidentium* nomine proprie designentur Episcopi, non tamen excluduntur Presbyteri. Apud Cyprianum quoque quamvis per *praepositos* plerumque Episcopi significentur; tamen id perpetuum non est: Romani enim Presbyteri se *praepositos vocant ep. ad Cler. Carthagin.* & Celerinus *ep. XXI. apud Cyprian.* eodem titulo

cum pondere, ut apud certos de Dei conspectu, summumque futuri iudicii praeiudicium est, si quis ita deliquerit, ut a communicatione orationis & conventus & omnis sancti commercii relegetur; praesident probati quique seniores, honorem istum non pretio, sed testimonio adepti. Non de clericis heic sermonem esse, contextus docet, quum satis Tertullianus ostendat, eiusmodi seniores ad hoc iudicium, eiusque præfecturam delectos fuisse, qui testimonio vitae suae hanc praefecturam adepti erant, non corru-ptio-

tulo eos adpellat: Porro quum Tertullianus scribat, *probatos Seniores* honorem hunc *praesidendi* solere *non pretio, sed testimonio* adipisci, *neque enim pretio ulla res Dei constat*, apertissime de clericis loquitur, qui testimonio in collegium deligebantur. Meminit huiusce testimonii Alexander Severus, Tertulliano fere aequalis, aitque: *grave sibi esse quum id Christiani & Iudaei facerent in praedicandis Sacerdotibus, qui ordinandi sunt, non fieri in provinciarum Rectoribus, quibus & fortunae hominum committerentur & capita.* Spartian. *in eius vit.* Sed & de clericis loquutum Tertullianum laudato Apologetici loco, idem ostendit Auctor *lib. de exhortat. castit. cap. VII.* ubi *differentiam inter ordinem & plebem, consessumque ordinis* afferens, ait, laicorum iudicandorum gratia consedisse eos, qui in ecclesiasticorum ordinem adlecti erant. Ecquis tandem adeo Tertullianum desipuisse putet, ut laicis *προεδρίαν* iusque sacrorum adseruerit, quum Episcopos divinitus institutos ad Ecclesiam administrandam, eosdem Presbyteris & laicis praeesse, Petroque primatum a Domino collatum doceat? Videsis *Animadv. nostr. in Observ. ad Concord. I. 2.* Non autem inficias iverim, furentibus persequutionum procellis, plebem quoque de nonnullis disciplinae capitibus iudicasse, praesertim quum de censuris infligendis ageretur; ipsa enim temporum ratio poscebat; sontes in omnium conventu iudicari, omniumque sententia eiici; nisi enim crimina universae Ecclesiae innotescerent, aut ipsa iudicaret, sperari facile non posse videbatur, ut excommunicati tamquam ethnici & publicani ab omnibus evitarentur, & semel eiectum iterum omnes admitterent. At id Episcoporum voluntati prudentique regiminis rationi, non iuri plebis adscribendum. Venio nunc ad Origenem *Hom. XI. in Exod. cap. XVII. & XVIII. p. 58. edit. Paris. MDCXIX.* cuius integer locus est: *dat enim* (Iatro) *consilium Moysi probabile satis & utile, ut eligat viros, & constituat principes populi: viros Deum colentes, viros potentes, odientes superbiam. Tales enim esse oportet principes populi, qui non solum superbi non sint, sed & qui oderint superbiam, idest non solum ipsi absque vitio sint, sed & in aliis oderint vitia. Non homines dico odisse, sed vitia:* & ordinabis, *inquit*, eos tribunos, & centuriones, & quinquagenarios, & decanos, & iudicabunt populum omni hora. Verbum autem, quod gravius fuerit, referente ad te. *Audiant principes populi, & Presbyteri plebis. quia debent omni hora populum iudicare, semper & sine intermissione sedere in iudicio, reconciliare dissidentes in gratiam, recordare discordes. Discat unusquisque ex scripturis sanctis officium suum.* Origenes itaque monet praesertim Episcopos & Presbyteros muneris sui, proposito ex veteri Foedere exemplo, ac de rebus Novi Testamenti loquitur phrasi veteris. Nomine *Principum populi* Episcopos intelligit, quorum esse Ecclesiae praeesse, pluribus locis docet. Et sane Episcopos ob principatum, quo in sacrorum administratione pollent, a Latinis interdum *principes* sine ullo adiuncto dictos, constat potissimum ex Optato *de schismate Donatist. lib. I. n.* 13. & a Graecis Ἄρχοντας, liquet ex Eusebio *de martyrib. Palaestin. cap. I.* Chrysostomo *hom. III. ad popul. Antiochen.* & Nazianzeno *orat. XVII.* Dicti quoque *Principes populi*, quod populo christiano praeessent, itemque *Principes Ecclesiae*, ut ex Hieronymo *in Isaiae III. 14.* Huc refer alia Episcoporum vocabula, quibus a veteribus ob sacrorum προεδρίαν ornati, veluti προεστωτας, προεστωτες, προεδροι, ἱεραρχας, aliaque, de quibus supra. Sed ipsius Origenis auctoritate rem conficiam. Is *lib. III. contr. Celsum n. 30. si Principem Ecclesiae* (Ἄρχοντα Ἐκκλησίας) *cum singularum urbium Praesidibus comparaveris, intelliges inter Senatores & Principes Ecclesiae Dei* (Ἄρχοντας Ἐκκλησίας τοῦ Θεοῦ) *etiam eos, qui a ceteris superantur . . . . . in progressione ad virtutes praecellere.* Idem *hom. XI. in Ieremiam* scribit: *qui vero omnium nostrum obtinet principatum ipsum Ecclesiasticum* (ἀρχὴν αὐτὴν τὴν ἐκκλησιαστικὴν) *plus reddet* ra-

ptionibus, uti apud ethnicos fieri solebat. Quod si Presbyteros clericos hic intellexisset, non speciali delectione opus fuisset secundum hypothesin Pontificiorum, quippe qui ita *ipso iure* ad hoc iudicium *vi officii* admitti debuissent.

§. V. Sed ex aliis pluribus documentis probatum dari potest, *seniores* hos *plebis* revera a *Presbyteris clericis* fuisse distinctos. Probant id ipsum perspicue acta Zenophili, Numidiae Consularis, quae in calce libri sui contra Donatistas Optatus Mi-

Seniores plebis a Presbyteris clericis fuerunt distincti.

Tom. II. X x levi-

vationem. Et *lib. VIII. contr. Cels. n.* 15. *quod si qui in Ecclesia praesunt, illius, quae secundum Deum est, patriae, dico autem: Ecclesiae ii qui dicuntur* PRAEPOSITI (προεςαται), *qui & praesunt, secundum ea, quae sunt ordinata a Deo*. Et *comment. in Matth. XX.* adgnoscit principatum Episcopi in Ecclesia „ eumque *Principem* appellandum ait: *ὁ δε ηγȣμενος, (ȣτω δε οιμαι ονομαζειν τον καλȣμενον ἐν ταις Ἐκκλησιαις Ἐπισκοπον) ὡς ὁ τοις ὑπηρετȣμενοις διακονȣμενος : princeps vero (sic autem appellandum existimo, qui in Ecclesiis Episcopus vocatur) tamquam qui ministrantibus ministrat*. Nomine autem Πρεσβυτερων τȣ λαȣ, *Seniorum plebis* Presbyteri inferiores ab Origene aliisque veteribus significantur, qui potius moribus & doctrina, quam aetate graves ex ordine laicorum adlecti per χειροτονιαν spiritualem accipiunt potestatem, & a plebe secernuntur. Hi autem una cum Episcopo praeside suo rem Christianorum publicam gerebant, populum iudicabant, in iudicio sedebant, reconciliabant diffidentes, & pro Ecclesiae salute excubabant. Audiamus eumdem Origenem haec omnia tradentem. Is *Hom.* 2. *in Cantic. vidit & sedem puerorum eius, ecclesiasticum puto ordinem dici, qui in Episcopatus vel presbyterii sedibus habetur*. Et *Hom. X. in Ezech: dedecus est in Ecclesia surgere de consessu presbyterii, proiici de diaconatus gradu*. In conventibus ecclesiasticis consedisse Episcopos & Presbyteros, stantibus Diaconis, quis ignorat? Luculentius vero *lib. II. in ep. ad Roman.* inquit: *Ecclesiae Rectoribus & Principibus loquitur, his videlicet, qui iudicant eos, qui intus sunt, id est Episcopis, vel Presbyteris, vel Diaconis*. Quo autem pacto potuerit Origenes plebi potestatem de rebus ecclesiasticis decernendi pro iure suo adiudicare, quando is Ecclesiae regendae ius penes Episcopos divinitus constituros esse saepe docet, Petrique primatum confitetur, plane non video. Firmiliano autem magna inferenda vis est, ut in Observatoris sententiam rapi possit. Quomodo enim plebi ius de rebus Ecclesiae decernendi adserere potuit, qui in eadem illa *ep. ad Cypriano* ius potestatemque sacrorum ad Episcopos divino iure pertinere statuit, quique primatum Petri & Romanae Ecclesiae confitetur? Cypriani porro loca, quibus Novatores abutuntur, unum id probant, consuevisse Cyprianum decernere de maioribus rebus non privata sententia sua, sed exquisito prius Presbyterorum Diaconorumque consilio, ac vero etiam plebis consensu, quo rite graviterque iudicaret. Id autem nulla aut divini, aut humani iuris necessitate, sed iudicio ac voluntate sua a Cypriano factum, constat ex eius *ep.* XIV. *ad presbyter., & diacon. Rescribere nihil potui, quando* A PRIMORDIO EPISCOPATVS MEI STATVERIM, *nihil sine consilio vestro, & sine consensu plebis, mea privatim sententia gerere*. Iam vero si Cyprianus ab initio Episcopatus sui constituit, nihil inconsultis Presbyteris, & diaconis, ac dissentiente plebe decernere; poterat quidem iis inconsultis, quod sibi uni videretur, statuere. Porro si voluntate Cypriani id factum; profecto plebs ad iudicandum de rebus Ecclesiasticis convenit, non iure suo, sed potius facto & indulgentia. Quis vero credat, Carthaginiensem Antistitem plebi ius de rebus ecclesiasticis decernendi adseruisse, adeoque δημοκρατιαν in Ecclesia admisisse, quando pluribus in locis statuit, Ecclesiae administrandae potestatem Episcopis divinitus traditam, ac Petrum, eiusque successores Romanos Pontifices Ecclesiasticae unitatis centrum, & Caput esse? Conf. *nostr. Animadv. in observ. ad lib. I. Concord. cap.* 2. Sensit quidem difficultatem Boehmerus *cit. diss.* §. 66. a qua se expedire desperans, consilium audaciae plenum iniit, ut Cyprianum inconstantiae insimularet, quasi nunc plebi ius suum tribuerit, nunc denegarit. Nimirum Novatoribus sollenne est, Patres laudare, eorumque praesidio fulti insolescere, quum sibi consentire putant; eosdem vero, ubi sua labefactant consilia, non sine probro abs se dimittere. De *Senioribus plebis*, quorum in Africanae Ecclesiae monumen-

levitanus apposuit, ubi saepissime seniores Presbyteris contradistinguuntur. Refertur ibidem libellus accusatorius, quem Nundinarius contra Silvanum Cirtensem Episcopum protulerat, in quo eum accusat, quod Silvanus traditor & fur rerum pauperum fit, & subiicit: *Quod omnes vos Episcopi, Presbyteri, Diaconi & SENIORES scitis.* Atque hi ipsi seniores etiam ad iudicia & cognitionem caussarum adhibebantur, uti vel Purpurii epistola, ad Silvanum scripta, demonstrat, ubi inter alia ita loquitur: *adhibete conclericos & SENIORES PLEBIS, ecclesiasticos viros, & inquirant diligenter, quae sint istae dissensiones.* Sic etiam Fortis Episcopi epistola ita inscripta legitur: *Fratribus & filiis, clero & senioribus Fortis in Domino aeternam salutem.* Quin etiam ab ipsis Conciliis laicos non fuisse exclusos adhuc tempore Leonis circa annum 444. ipse *de ieiun. mens. X. serm.* 5. docet, aiens: *Residentibus mecum Episcopis ac Presbyteris, ac in eundem consessum Christianis viris ac nobilibus congregatis electos, & electas eorum iussimus praesentari.* Claudat hanc meditationem testimonium illustre Orig. in *exod.* 21. *homil.* 12., aientis: *Principes populi & Presbyteri plebis debent omni hora populum iudicare, semper, & sine intermissione sedere in iudicio, dirimere lites, reconciliare dissidentes, in gratia recordare discordes selectos a fraternitate, qui per singulas Ecclesias ne disciplinae fibula laxaretur, aut corporis Christi compages luxaretur, aetate illa invigilarent, in mente habens, eos nobis ob oculos posuit.*

Manserunt haec iudicia ecclesiastica sub Christianis Imperatoribus.

§. VI. Evictum est itaque hactenus, iudicia ecclesiastica non a solis Episcopis, sed adhibita etiam plebe, vel senioribus eius peracta sub ethnicis imperatoribus; immo hunc morem etiam sub imperatoribus Christianis continuatum fuisse. Neque enim postquam imperatores nomen suum Christianismo dederunt, status Ecclesiarum statim mutari debuit, nisi quod illi ipsi iura sua circa sacra eo fidelius & plenius exercere potuerint. Retinuerunt itaque Ecclesiae in multis sua pristina iura, sed quia imperatoribus in omnia collegia inspectio generalis competit, ne ibi aliquid in detrimentum reipublicae seu contra eius tranquillitatem agatur, ita quoque eodem iure haec generalis inspectio se extendit in coetus & congregationes Christianorum, ut & in horum iudicia conventa, quum merito legislator supremus praecavere debeat, ne quis per eiusmodi iudicia praegravetur. Et quum tot iniquae sententiae non raro ex affectibus pravis ibidem dicerentur, merito imperatores harum examen in se susceperunt, iudicia ipsa ecclesiastica suprema potestate direxerunt (IV), iilisque non raro novam for-

Salvo in eadem iure supremo imperatorum.

(IV) Tria hic a Boehmero instaurantur argumenta ad summum Imperatorum ius in sacra adstruendum; primum a Socrate, alterum ab Ensebio, tertium a Pontificatu Maximo Christianorum Imperatorum haustum. Consultius ab Eusebio *de vit. Constant.* 1. 44. ordiendum, cuius haec sunt verba: *verum (Constantinus) Ecclesiae Dei praecipue curam gerens (τῃ Ἐκκλησίᾳ τοῦ Θεοῦ τὴν παρ' αὐτοῦ νέμων φροντίδα) quum per diversas provincias quidam inter se dissentirent, ipse velut communis omnium Episcopus a Deo constitutus (οἷα τις κοινὸς Ἐπίσκοπος ἐκ Θεοῦ καθεσταμένος) Ministrorum Dei concilia congregavit. Nec dedignatus adesse, & considere in medio illorum conventu, cognitionis particeps fuit; ea, quae ad pacem Dei pertinent, cunctis procurans. . . . Ceterum*

mmentis non rara mentio, ne labores. Ii enim iure laici aetate probitateque commendati, ad quos Ecclesiae cura quodammodo pertinebat. Eorum alii erant magistratus vel Seniores laicorum, quorum consilio & ope uti Africani Episcopi solebant in maioribus quibusdam Ecclesiae rebus expediendis: alii vasa, thesauros, & externa Ecclesiae negotia mandante Episcopo curarunt. Conf. nostr. *Animadv. ad observ. in Concord. I.* 2. Tandem nihil erat, cur Boehmerus S. Leonis locum *serm.* 5. *de ieiun. mens.* X. urgeret, ut laicos synodis interfuisse probaret. Quis enim id ignorat? At non sententiam dicebant, suffragiumque ferebant, sed discebant tantum & audiebant. Vid. Thomassin. *diss. XII. in Concil. Chalcedonens. n.* 46. *seqq.*

formam præscripserunt, id quod ex illis, quae Marca in his capitibus tradit, conspicuum est, ut ut quovis modo haec in alium trahere sensum annitatur. Certe Socrates *in prooem. lib.5. hist. eccles.* satis hoc ipsum comprobat his verbis : *Passim in historia ecclesiastica imperatorum mentionem propterea fecimus, quod ex illo tempore, quo Christiani esse coeperunt, Ecclesiae negotia ex illorum nutu pendere visa sunt.* Praeterea Eusebius *lib. 1.vit. Constant. c.37.* huc quoque collimat, aiens: *Constantinus M. velut communis Episcoporum quoscumque saniori sententiae adquiescere, & ad quietem & concordiam propensos esse animadverterat, eos maxime probabat.* Quid in hoc loco occurrit, quod haereticis quoquo modo velificari queat? Vides, Constantinum, ut optimum Principem & decet & oportet, praecipue curam Ecclesiae gessisse, non autem iudicem in Ecclesia sedisse: eumdem communem pacem curasse, ac dissentientes Antistites in concordiam redegisse, non ipsum per se decrevisse, sed per Episcopos ad synodum a se accitos: in synodis tandem non iure suffragii usum, sed inter Episcopos consedisse, & saniores sententias probasse. Merito autem Eusebius tamquam *communem Episcopum* Constantinum collaudat; fuit enim is omnium Principum studiosissimus Religionis ac disciplinae vindex; quippe oon Ecclesiam [illegible] modo diris persequutionum procellis exagitatam pace tranquillitateque donavit, idololatriam evertit, omnesque ad christiana sacra secum amplectenda invitavit; sed & Ecclesiae disciplinam promovit, oborientibus in ea erroribus, vitiis, ac dissidiis occurrit, beneficiis & honoribus sacrum ordinem exornavit, Ecclesiamque locupletavit: qua de re Eusebius libris *IV. de vit. Constantin.* Balduinus *de legib. Constantini M.* & Fabricius *Luc. Evangelic. cap. XIII.* Ceterum ipse Eusebius se καταχρηστικως loquutum indicat, dum Constantinum *veluti communem Episcopum* fuisse scribit; qui enim dici proprie Episcopus poterat, qui numquam per χειροτονιαν sacram accepit potestatem? Non ergo interiora Ecclesiae, qoae Christus Episcopis commisit, sed externa, sive tutelam Religionis spectavit episcopatus ille Constantini. Quod ipse fatetur Imperator apud Euseb. *in eius vit. IV.* 24., dum ait, Episcopis a Deo commissa *interiora Ecclesiae*, των εισω της Ε'κκλησιας, (hoc est), doctrinam, disciplinam, sacramenta, unitatem, aliaque; se autem *Episcopum* esse *circa Ecclesiae externa* (των εκτος) hoc est, tutelam Religionis & disciplinae. Vid. *Adnotat. nostr. in concord.* p. 248. Idem Antistitum una congregatorum auctoritatem tanti fecit, ut ad divinam referri voluntatem duxerit, quae ii de fide & disciplina caverint: παν γαρ ὀτι δ' αν εν τοις ἀγιοις των Ε'πισκοπων συνεδριοις πραττεται, τυτο προς την θειαν βυλησιν ἐχει την ἀναφοραν, *quidquid in sanctis Episcoporum Conciliis geritur, id omne ad divinam referendum est voluntatem.* Euseb. *in eius vit. III.* 20. Et *ep. ad Episcopos* post synodum Arelatens. *Sacerdotum*, inquit, *iudicium ita debet haberi, ac si ipse Dominus residens iudicet.* Sed idem Constantinus apud Rufin. *H. E. I.* 2. apertissime fassus est, se non Episcoporum iudicem, sed Episcopos sui iudices esse oportere: *Deus*, inquit, *vos constituit Sacerdotes, & potestatem vobis dedit de nobis quoque iudicandi, & ideo nos a vobis recte iudicamur. Vos autem non potestis ab hominibus recte iudicari. Propter quod Dei solius inter vos exspectate iudicium, & iurgia vestra, quaecumque sunt, ad illud divinum reserventur iudicium. Vos enim nobis a Deo dati estis Dii, & conveniens non est, ut homo iudicet Deos.* Quis nunc sibi persuadeat, Constantinum sic animo institutum, summum sacrorum ius exercuisse, aut penes se residere putasse; se umquam praetulisse iis, quos Christi loco habebat, eorumque potestatem in sacris suae subiecisse? Infestum quum Boehmerus habeat Eusebium, unde suppetias acciverat, frustra obiicit Socratem *lib.V. H. E. in prooem.* ubi scribit, ab Imperatoribus, ex quo Christiani esse coeperunt, *res Ecclesiae pependisse* (τα της Εκκλησιας πραγματα ηρτητο ἐξ αυτων) *& maxima quaeque Concilia eorum arbitrio facta esse.* Quo autem pacto res Ecclesiae a Christianis Augustis pependerint, non explicat Socrates; tantum concilia ab iis convocata prodit. Numnam pependerunt eo modo, quem Novatores comminiscuntur? Num illi de fide decreverunt, canones condiderunt, Sacramenta confecerunt & administrarunt, ac quidquam in interiora Ecelesiae directe potuerunt? At constat ex superioribus, nihil horum attentasse Constantinum, qui exemplo omnibus praeivit;

Episcopus, *ut pacem ecclesiasticam sanciret*, *Synodos convocavit*, *& in consessu Episcoporum sententiam dixit*. Atque hoc consilio quoque factum fuisse videtur, quod primi Christiani imperatores titulum PONTIFICIS MAXIMI non deponerent, sed ita curam supremam sacrorum sibi vindicarent. Et certe quum auctor ipse iurisdictionem ecclesiasticam ad duo capita revocet, (1) ut iudicia canonica reddantur, (2) ut poenae canonicae infligantur, evidens est, imperatores quoque supremam iurisdictionem ecclesiasticam

ivit; multoque minus insequutos christianos Caesares, qui & ante, & post Socratem imperarunt. Quae quum ita se res habeat, non alio sensu scriptum a Socrate est, *res Ecclesiae a Christianis Principibus pependisse*, quam quia ii exercuerunt episcopatum circa externa Ecclesiae, sive ius tuitionis, quod quidem late explicuerunt. Quod vero pertinet ad titulum PONTIFICIS MAX. a Christianis quoque Augustis retentum, facile potuisset perspicere Observator, nullum inde praesidium sibi afferri. Nemo unus ignorat, dissentire viros doctos, num revera eum titulum retinuerint Imperatores Christiani? Id enim factum negant Iac. Gothofredus sub nomine Io. Pacidii *ep. ad Rivet. de interdicta Christianorum cum gentilibus communione, deque Pontificatu Maximo, num Christiani Imperatores eum aliquando gesserint*, Tillemont. *Hist. Impp. tom. IV. p.* 580. *seq.* Pagius *ad A.* C. CCCXIII. §. 17. *seqq.* Berterius πιθαν. *diatrib.* 2. *cap.* 2. aliique. Contra Bosius *diss. de Pontificat. Maximo Impp. Christianor.* apud Graevium *Tom. V. Antiquit. Roman.* Van-dale *diss.* 2. *ad Antiquit. ex marmorib. illustrand.* Gravina *de Roman. Imperio cap. VII.* ceterique contendunt, Christianos quoque Augustos etsi superstitionem exsecrarentur, eum titulum gessisse. Ego lubens adsentior, Christianos Imperatores & potestatem Pontificis Maximi & amictum pontificium illam falsorum sacrorum potestatem exprimentem, ab ethnicis Imperatoribus tanto studio quaesitam, ad tuendam auctoritatem suam securitatemque retinuisse ad Gratianum usque, qui primus superstitiosam hanc dignitatem reiecit postremo fere Imperii tempore, quo scilicet Maximus tyrannus turbas excitare coepit; non autem ad Iustinum usque, uti perperam ex veteri inscriptione, in qua τὸ PONT. MAX. exponendum *Ponticus Maximus*, colligit Van-dale *cit. loc.* Vid. Spanhem. *de usu & praestant. numism. tom.* 2. *p.* 413. *seqq.* & Liebium in *Gotha numaria p.* 263. Iam vero Pontificatus hic maximus Christianorum Imperatorum non christianam, sed ethnicam religionem spectavit; eumque necessitate impellente gesserunt Christiani Principes, ne imperii potentia, manente adhuc idololatria, frangeretur, sibique grave periculum immineret, quod iamdiu observavit Princeps Flaminum apud Zosimum *Hist. IV.* 36. qui Gratiano, pontificalem stolam a se oblatam renuente, inquit, *si Rex non vult appellari Pontifex, brevi fiet pontifex Maximus*, hoc est, facile futurum, ut Maximus imperio potiretur, sibique Pontificatum Max. adsumeret. Prudenter quidem Christiani Caesares temporibus inservientes diu idololatriam cum caeremoniis ritibusque suis tolerarunt, eiusque cultores in praecipuis imperii dignitatibus reliquere, quod tuto exstirpari ac amoveri non possent. Sic ex Imperatoriis constitutionibus compertum est, a Constantino permissa *haruspicina & magicas artes innexias*; ludos *circenses & agonales* a Constantino concessos, a Valente restitutos fuisse; *saeculares* ab Honorio celebratos; *gladiatoria* munera sub Arcadio & Honorio reducta; *sacrificia*, praeter nocturna & malefica, itemque consultoria, & dira carmina, a Gratiano, Valentiniano, Theodosio, & Arcadio permissa; unicuique, quod animo imbibisset, colendi, liberam potestatem a Valentiniano & Valente factam; ac sexcenta alia, eiusmodi praesertim, quae sine superstitione retineri commode poterant. Sed malo elegantissimis Gravinae rem omnem complecti verbis: *Imperatores*, inquit, *ut per divina in arbitrium suum humana omnia redigerent ... Augusti exemplo ipsum susceperunt Pontificatum Max.. Quo iure Pontificibus aliis ac Sacerdotiis omnibus imperabant, de sacris, caeremoniis, & ritibus, omnique Deorum cultu non edicta proponebant modo, sed & ferebant leges; ac, si vellent, simul cum aliorum Pontificum collegio multabant violatores sacrorum & caussas religionum iudicabant, & obscurum quod esset in iure sacro, interpretatione pandebant. A qua ne potestate caderent Imperatores christiani, dum vetus superstitis adhuc maneret, ad Gratianum usque*

flicam exercuiſſe, quum utramque poteſtatem exercuerint, uti ex utroque Codice & Theodoſiano & Iuſtinianeo & antiquitatibus sacris conſtat, & ſubiecta exempla in *capite primo in ſ.* docent.

C A P V T II. §. I. *ſeq.*

O B S E R V A T I O II.

Quaedam circa fata legis 45. *C. Theod. de Epiſc.* obſervavi ad *lib. V. c.* 24. *obſ.* 18., quae oſtendent, an & quatenus coniecturae de non uſu huius legis aliquid valere poſſint. De l. 45. C.Theod. de Epiſc. remiſſive.

O B S E R V A T I O III. ad §. 4.

§. I. Quoniam Archiepiſcopus illuſtriſſimus concedere noluit, iudicia canonica a poteſtate ſaeculari dependiſſe, inde exempla, quae in contrarium obſtare videbantur, ita reſolvit, ut principi aliquid indulgeat, clero autem iuriſdictionem quovis modo conſervet. Scilicet *in aperta violatione canonum concedit, imperatores cognitionem ſuſcepiſſe, eo tamen tantum fine, ut de violentia conſtaret*. At vero id ipſum evidentiſſime oſtendit, iudicia eccleſiaſtica imperatorum examini, & iudicio fuiſſe ſubiecta. Videlicet, ut *obſ.*1.oſtendi, iudicia haec ante haec tempora in Eccleſia, interveniente quodam pacto convento, peragebantur, uti in collegiis & congregationibus fieri ſolet, & ita utique Eccleſiis erant propria. Relinquebantur iis eadem, poſtquam Chriſtianiſmum imperatores foverent, ſed *ſalva ſuprema inſpectione*, ſi abuſus in iis admitteretur, & querelae eo nomine ad principes deferrentur, quo ipſo de hiſce abu- Illuſtratur ulterius, ſupremum ius imperatoribus in iudicia eccleſiaſtica ſalvum fuiſſe.

que Pontificatum Max., etſi animo reiectum, extrinſecus tamen hactenus, arbitror, uſurpaverunt, quatenus ei neceſſaria eſſet Sacerdotii illius auctoritas: quam ita cum nomine, & forſan cum amictu etiam Pontificatus induebant, ut ritus tamen, caeremonias, & ſacrificia pontificalia, quae in falſorum numinum honorem vertebant, omnino repudiarent. Nam ſi auctoritatem ipſam pontificiam abieciſſent, & reliquiſſent aliis tantam muneris potentiam; non ſolum amiſiſſent omne ius ſacrorum & auſpiciorum ſive civilium, ſive militarium, quibus populus & milites in fide continebantur; neque tantum ſe in ſuperſtitione nondum ſatis inclinata, magna imperii portione multaſſent; ſed & grave periculum ſibi creaſſent ab eo, qui falſorum ſacrorum auctoritate per homines veteri errore correptos res & conſilia Principis turbare potuiſſet. Quam ſacrorum poteſtatem, ſuſcepto amictu pontificio, exprimere oportebat. Ceterum, ethnicus hic Pontificatus nullam Auguſtis poteſtatem in chriſtiana ſacra contulit, aut conferre potuit, quam Chriſtus Epiſcopis demandavit. Quod ipſi chriſtiani Imperatores pontificatu illo maximo functi plane teſtati ſunt. Conſtantinus, nullam ſibi poteſtatem circa *interiora* Eccleſiae communicatam faſſus eſt; Valentinianus *ep. ad Mediolanenſ.* eos hortatur, ut talem *in pontificali ſede conſtituere procurent, cui & nos qui gubernamus imperium, ſincere capita noſtra ſubmittamus, & eius monita, quum tamquam homines deliquerimus, ſuſcipiamus*. Sicubi vero *Pontificis* nomen chriſtianis Auguſtis datum occurrit, id καθακρετικως tributum, ob ſtudium curamque egregiam ab iis praeſtitam in Religione & Eccleſia tuenda: quo ſenſu Theodoſio adclamatum in ſynodo CPolitana ſub Flaviano *Act. VII. ortodoxo, pio Imperatori, Pontifici, Imperatori* (τῳ Αρχιερει, τῳ Βασιλει). Adde Theophanis Archiepiſcopi Pleſcovienſis *diſquiſitionem, quibus de cauſſis & quo ſenſu Imperatores Romani, tam ethnici quam chriſtiani, adpellati fuerint Pontifices ſive Archierei gentilis Religionis? Et num Chriſtianae Religionis ſummi Imperatores dici poſſint Epiſcopi & Archierei, & quo ſenſu?* Quae itaque tria loca urget Obſervator, ea ſupremam Principis iuriſdictionem in ſacra non adſtruunt, quin potius nihil in Religionem directe eum poſſe, confirmant. Et tamen ille tamquam re feliciter confecta ιπινικιον ſibi canit. Riſum teneatis amici!

abusibus principes cognoscebant, & ita necessario caussam revolvere debebant. In aliis collegiis id itidem accidit, ut licet collegio quaedam notio vel cognitio de caussis, collegium concernentibus, denegari non debeat; tamen si cui vis illata, vel illa alias in abusum tracta, recte eo nomine datur recursus ad principem, ne quis sub specie iudiciorum opprimatur; quid ergo mirum, quod etiam propter oppressiones, quas saepe in congregationibus Christianorum sub specie iudicii innocentes patiebantur, recursum suum ad imperatores direxerint, & hi deinceps de eiusmodi abusibus cognoverint? Atque ita non possunt non haec iudicia inspectioni principis subesse, sicuti in ceteris collegiis id quoque contingit. Sed dicis: aliud est, *inspectionem habere*, aliud est, *iudicia dependisse a potestate saeculari*. Sed vero prius arguit, necessario posterius. Reliquerunt imperatores Ecclesiis sua *iudicia pactitia* (V), quae iure suo ad se trahere potuissent, sed hac tamen conditione, ne in abusus traherentur,

Quid inspectio generalis in iudicia ecclesiastica operetur?

(V) Rursus hic Observator illustraturus supremum Imperatorum ius in iudicia ecclesiastica, pactitiam disciplinam obtrudit, ex qua scilicet omnem Ecclesiae potestatem & iudiciorum originem repetit, eaque fretus hypothesi ratiocinatur, & ingenio suo quaedam infert. Ait, Imperatores reliquisse Ecclesiis sua iudicia pactitia, ad disciplinam conservandam, quae suo iure ad se trahere potuissent, eaque Ecclesias *dependenter* a Principe olim exercuisse: deinde conniventia Imperatorum factum, ut Episcopi sensim *independenter* & *privative* iurisdictionem hanc sibi attribuerint; altasque radices a tempore Ambrosii egisse opinionem de indepeudentia iurisdictionis ecclesiasticae. Quibus argumentis haec persuadere conatur? Non aliis equidem, quam sentiendi libidine, qua tantum adfirmare solet, probare autem nequaquam. At non ex pactitia disciplina, sed institutione divina omnem Ecclesiae moderandae & administrandae potestatem manasse; summosque in rebus spiritualibus iudices fuisse Episcopos a Christo institutos; & ab eodem potestatis ecclesiasticae & civilis iura distincta, quibus positis Boehmeri ὑπόθεσις ruit, abunde demonstravimus in *Animad. ad Observ. in Concord. l. 1. & 2.* & supra in *Animadv. ad Observ. in cap.* 1. Quod autem ait, iam tum ab aevo Ambrosii constabilitam opinionem de independentia iurisdictionis ecclesiasticae, id velit nolit fateri cogitur. At ex ipso Ambrosio iisdem, quibus ille, abutitur verbis luculenter colligitur, non novam, sed vetustissimam & ipsi Ecclesiae nascenti coaevam fuisse doctrinam, Episcopos in suis de Religione decretis ab Imperatore non pendere, adeoque supremos esse iudiciorum indices; ait enim Ambrosius, *in caussa fidei Episcopos solere de Imperatoribus, non Imperatores de Episcopis iudicare*; atque huius potestatis originem repetit *a divinarum Scripturarum serie*, hancque disciplinam *ad vetera tempora* refert. Idem Mediolanensis Antistes in eadem *ep. XXI. ad Valentinian. iun.* subdit: *nec quisquam contumacem iudicare me debet, quod augustae memoriae pater suus* (Valentinianus) *non solum sermone respondit, sed etiam legibus suis sanxit, in caussa fidei, vel ecclesiastici alicuius ordinis eum iudicare debere, qui nec munere impar sit, nec iure dissimilis. Haec enim verba rescripti sunt, hoc est, Sacerdotes de Sacerdotibus voluit iudicare*. Viden' Valentinianum Seniorem perlata lege confirmasse supremam potestatem Ecclesiae iudicandi de caussa fidei, & ecclesiastici ordinis, eamque ut sacerdotio cohaerentem & propriam agnovisse. Quid antiquissimos Patres memorem Ignatium, Origenem, Tertullianum, Cyprianum, ceterosque uno ore summum Ecclesiae regimen Episcopis ex divina constitutione adserentes? Quid Optatum *contr. Parmenian. I. 13. & VII. 7.* Episcopos esse *apices, principes, & iudices* statuentem? Quid Osium apud Athanas. *ad Solitar.* sic Constantium alloquentem: *tibi Deus imperium commisit, nobis quae sunt Ecclesiae credidit. Et quemadmodum qui tuum Imperium malignis oculis carpit, contradicit ordinationi divinae: ita & tu cave, ne quae sunt Ecclesiae ad te trahens, magno crimini obnoxius fias . . . . neque igitur fas est nobis in terris imperium tenere, neque tu thymiamatum & sacrorum potestatem habes, Imperator*. Et Athanasius *cit. loc.*: *si istud iudicium Episcoporum, quid commune cum eo habet Imperator?* Tandem, ut innumeros alios mittam, Lucifer Calaritanus *lib. 1. pro Athanasio*: *proba te* (Constanti) *super nos factum indicem*

tur; quum enim, ut hactenus evictum, ab Ecclesiis libero consensu & pacto introducta sunt ad disciplinam conservandam, *independenter* Ecclesiis competere haud potuere, quin itaque imperatores, gravissimos abusus animadvertentes, haec iudicia ecclesiastica ad se trahere vel aliter informare potuissent, ne respublica detrimentum ex iis caperet, nullum habet dubium. Et hoc eo magis fieri debuisset, postquam Episcopi paulisper haec indicia ad se trahere, & laicos, partem Ecclesiae constituentes, ab iis excludere inciperent, id quod quum imperatores non mature praecaverent, sed Episcopis nimium indulgerent, ut quasi ab eorum nutu dependerent, inde tandem factum est, ut *independenter & privative* hanc iurisdictionem sibi adscriberent, id quod satis audacter Ambrosius imperatori obiicere non veritus est. Ita enim inter alia ad Valentinianum iun. scribit: *At certe si vel Scripturarum seriem divinarum vel vetera tempora retractemus, quis est, qui abnuat in caussa fidei; in caussa, inquam, fidei Episcopos solere de imperatoribus, non imperatores de Episcopis iudicare?* Tam altas iam radices eo tempore egerat opinio de independentia iurisdictionis ecclesiasticae, ut Clerici quovis modo iura imperatorum involarent, & indulgentia eorum abuterentur. Hac arte hactenus usi erant, ut ab imperatoribus impetrassent, ne magistratus saeculares in caussis ecclesiasticis iudicare auderent, quo ipso tamen imperatores sibi supremam cognitionem haud denegaverant. Ast hoc semel obtento, deinceps studuerunt, etiam ipsum principem sub variis technis suo iure privare, id quod quae mala nefanda patriae nostrae pepererit, ut de aliis regnis non dicam, res ipsa loquitur, ut merito posteri indulgentiam Caesarum deplorare debeant.

Conniventia imperatorum circa iudicia ecclesiastica damnosa fuit reipubl.

§. II. Certe in adducto a Marca exemplo appellationis Athanasianae ad Caesarem Constantinum evidentissima vestigia supremae inspectionis in iudicia ecclesiastica apparent (VI). Equidem Natalis Alexander *ad saec. IV. diss. 21. Tom. 4. Propos. 2.* caus-

Exemplum Athanasii ad Constantinum

sam . . . . *Quum probare non possis, quum praeceptum sit tibi non solum non dominari Episcopis, sed etiam eorum obedire statutis, ut si subvertere eorum decreta tentaveris, si fueris in superbia comprehensus, morte mori iussus sis. Quomodo dicere poteris iudicare te posse de Episcopis, quibus nisi obedieris, iam quantum apud Deum mortis poena fueris mulctatus?* Eamdem hanc summam Episcoporum potestatem in iudiciis de rebus fidei & disciplinae lubentissime agnoverunt, ac incolumem servari iusserunt Constantinus, Honorius, Theodosius, Valentinianus, Iustinianus, aliique Christiani Principes: quorum testimonia congeremus infra *in Animadv. 8. ad Observ. in Concord. IV. 3.*

(VI) Frustra Boehmerus ab Athanasii ad Constantinum recursu extundere conatur summum Imperatoris ius in iudicia ecclesiastica; eiusmodi enim factum unum id probat, fas esse clericis vim passis ad Principem confugere, ac iniuriam a se propulsare ope illius, qui iure Imperii religionis & canonum custos est, ac imperium accepit ad salutem orbis, & pacem Ecclesiarum. Et vero Constantinus Eusebianorum precibus victus, Synodum Tyriam indixit, cui praefuit Dionysius Comes Orientis, satellitibus stipatus, ut *forum Praesidis, & apparitura fiscalis* esset, teste Rufino *H. E. I. 16.* ad quam Macarius Athanasii legatus catenis vinctus perductus fuit; & in qua Athanasius ipse, qui utpote Patriarcha Alexandrinus praeesse Synodo debuisset, considendi locum non invenit, sed tamquam reus coram accusatoribus stare iussus est, graviter id ferente Potamone Heracleensi Antistite, teste Epiphanio *haeres. LXVIII.* Arianorum autem ad se opprimendum conspirationem perspiciens Athanasius, praemisit cum Episcopis XLVI. inter quos viri sanctissimi Potamon & Paphnutius, duplicem *contestationis* libellum ad Synodum; quorum primo declararunt, non esse illum legitimum Episcoporum conventum, sed Arianorum, Collutianorum, & Meletianorum inverecundam conspirationem: altero sic adversus Dionysium Comitem contestati sunt: *aequum est, te ab Imperatore missum, negotium hoc integrum Imperatori remittere, quandoquidem tolerare non possumus, compositas istas calumnias, quibus ab Eusebianis premimur;* ideo-

provocantis docet ius supremum in iudicia ecclesiastica.

caussam hanc non fuisse mere ecclesiasticam, sed mixtam asserit, & hoc respectu Constantinum de illa cognoscere potuisse contendit, maxime quum hic de *vi intentata*, de *processu tumultuarie gesto*, potissimum esset actum, de quo omnino principem cognoscere debere ait. Sed vero non de nudis factis appellationem interpositam fuisse, multa docent. Primo id patet ex libello contestatorio Aegyptiorum Episcoporum, qui appellationi Athanasianae adhaerebant in quibus a Comite Dionysio

ideoque postulamus, caussam istam pientissimo & religiosissimo Imperatori reservari, apud quem licebit & iura Ecclesiae & nostra proponere. Deinde Tyro discedens, recta ad Imperatorem se contulit; Synodus vero primo absentem condemnavit, eo quod iudicium defugisset, Socrat. *H. E. I.* 23. *Constantino Eusebianorum scelera patefecit* Athanasius, ut ipse ait *Apolog.* 2. deque vi sibi illata questus; quare ab eo petit primum legitimam Synodum, tum ut ipse Imperator se purgantem ab obiectis criminibus audiret: *Episcopus quidem Athanasius* (ait in *Apolog. contr. Arian.*) *ut vim sibi illatam effugeret, religiosissimum Imperatorem adiit, una Comitem & illorum* (Arianorum) *conspirationem deprecans, rogansque, ut legitima Episcoporum Synodus cogeretur, aut ipse Imperator de obiectis criminibus se se purgantem audiret*. Accedebat & iusta illa Constantinum adeundi caussa, ut apud eum se purgaret ab obiecto crimine, se scilicet minatum fuisse commissurum, ne frumentum Alexandria CPolim deveheretur: quod Vrsacius & Valens ad Imperatorem detulere, adeoque eius animum exacuit, ut quemadmodum ob eam caussam Sopatrum philosophum, quocum familiarissime utebatur, morte multaverat, sic Athanasium eo crimine falso compellatum in Gallias relegaverit. Caussae cognitionem ipse suscepit Imperator, quod Athanasius de vi contra ius omne & fas quereretur: *nihil aliud*, inquit Constantinus in litteris ad Synod. Tyriam apud Athanas. *cit. Apol.*, *postulavit* (Athanasius), *quam ut vos hic evocare iuberem, quo vobis praesentibus*, QVAE PER VIM PASSVS ESSET CONQVERI POSSET. *Quod quum mihi aequum, & temporibus meis congruum videretur, scripto vobis denuntiatum volui, ut quotquot Synodum Tyri absolvistis, sine omni tergiversatione ad Praetorium nostrae clementiae conveniatis, reipsa quantum severitatis integritatisque sit in vestris sententiis coram me ipso declaraturi*. Vides Imperatorem de vi cognovisse, de qua Athanasius apud Caesarem questus fuerat. Numquam cognitio haec in re facti supremam Imperatoris in iudicia ecclesiastica potestatem arguit? Aut si summa haec potestas ex recursu illo Athanasii inferetur, cur non aeque colligetur summa Romani Pontificis iurisdictio, quum Athanasius idem iniuste depositus ad Iulium P. confugerit, qui illius caussam cognovit: quod ex ipso Athanasio *cit. Apolog.* Socrate *H. E. II.* 15. Sozomeno *H. E. III.* 8. & Caelestino I. *ep. ad Cler. CPolitanum* colligitur? Conf. Lupum *de appellat. ad Roman. sedem*, Auctorem *Panopliae contr. schisma Graecor. exerc.* 2. *cap.* 2. & Bertium *Hist. Eccles. saec. IV. diss. III. cap.* 6. Quis vero credat, Athanasium ad Constantinum confugisse, tamquam ad supremum iudiciorum ecclesiasticorum iudicem, quando is saepe tradit, res ecclesiasticas ab ecclesiasticis tractandas esse, nec Principi licere, se iudiciis ecclesiasticis immiscere? Sane *histor. Arianor. ad Monachos n. LI.* luculentum de Ecclesiae libertate auctoritateque testimonium praebet; sic enim Constantium perstringit: *Quis canon praecipit, ut e Palatio mittatur Episcopus? Quis canon iubet, milites invadere in Ecclesias? Quis tradidit, Comites . . . ecclesiasticis praeesse rebus, aut edicto iudicia eorum, qui Episcopi vocantur, promulgare? . . . Dum litteris suis iudicium ostendit Episcoporum, arbitrio ille suo rem gerit . . . Si namque illud decretum Episcoporum est, quid illud attinet ad Imperatorem? . . . . Quandonam a saeculo res huiusmodi audita est? Quandonam Ecclesiae decretum ab Imperatore accepit auctoritatem? aut pro decreto illud est habitum? Multae antehac Synodi coactae sunt, multa prodiere Ecclesiae decreta, sed numquam Patres res huiusmodi Imperatori suasere, numquam Imperator ecclesiastica curiose perquisivit. Ex Caesaris domesticis quidam Paullo Apostolo amici fuere . . . . Sed nequaquam illos iudiciorum consortes admisit*. Et n. XXXIII. differeos de Paullino Trevirensi, Lucifero Calaritano, Eusebio Vercellensi, & Dionysio Mediolanensi, quos Constantius, ut Athanasium damnarent, iussit, haec habet: *rei*, *no-*

nyſio poſtulant, *cauſſam iſtam pientiſſimo, & religioſiſſimo imperatori reſervari, apud quem licebit & iura Eccleſiae, & noſtra proponere.* Intentio itaque horum Epiſcoporum fuit, ſimul per appellationem iura Eccleſiae in ſupremo Imperatoris tribunali proponere. Deinde libellus conteſtatorius Mareoticorum clericorum in cauſſa Athanaſii praefectis oblatus huc quoque collimat, ex quibus conſtat, *quaedam facinora eccleſiaſtica* in inquiſitionem deducta fuiſſe, quorum cognitionem imperatori reſervandam eſſe contendunt. Denique tertio ipſum reſcriptum Conſtantini apud Socratem *lib.* I. *hiſt. eccleſ. c.* 34. oſtendit, imperatorem in appellationis inſtantia inquirere voluiſſe, *quantum*, ait, *in veſtro congreſſu veritatis curam habueritis, & an veſtra iudicia citra gratiam & odium calculum ſuum promſerint*, non ergo tantum cognitionem de eo ſuſcepit, an iudices in Concilio ſervato ordine proceſſerint, ſed an etiam veritati operam dederint, hoc eſt, tam de *formalibus* quam *materialibus*, uti ICti loquuntur, cognitionem ſuſcepit, id quod etiam appellationis natura poſtulat.

CAPUT III.
OBSERVATIO IV. ad §. I.

Novum argumentum ſupremae iuriſdictionis eccleſiaſticae, a Conſtantino exercitae, occurrit in cauſſa Caeciliani & Donatiſtarum (VII), ubi Conſtantinus iudices delegatos, & inter ipſos etiam epiſcopum Romanum dedit, id quod quidem aegre *De iudicio delegato Melchiadis in cauſſa Donatiſtarum.*

novitatem ſtupentibus, *ac dicentibus id eccleſiaſtici non eſſe canonis, ſtatim ille, quem ego volo, id pro canone, inquit, habeatur . . . His auditis Epiſcopi . . . . . compellare virum . . . . . ſuadereque, ne eccleſiaſticas res peſſumdaret, neque principatum Romanum cum eccleſiaſticis ſtatutis confunderet.* Et n. LXXVII. *Quis enim videns illum* (Conſtantium) *iis, qui Epiſcopi putantur, praefici, in eccleſiaſticisque iudiciis praeſidere, non iure dicat, hanc eſſe illam a Daniele praeditatam abominationem deſolationis?* Et n. LXXVI. *Quid iſte, quod Antichriſto congruat, praetermiſit? . . . Namque ille Eccleſiarum vice in Palatium iudicia ad ſe transfert eccleſiaſtica, quibus ille praeſidet.* Negat ergo Imperatorem eccleſiaſticis rebus praefici, aut praeeſſe iudiciis eccleſiaſticorum poſſe. Tandem Conſtantinus *non eſt auſus de cauſſa Epiſcopi iudicare*, ut inquit Auguſtinus *ep.* CV. quin palam profeſſus eſt apud Rufin. *H. E. I.* 2. ſibi non eſſe poteſtatem de Epiſcopis iudicem ſedere, ſed ſe potius Epiſcoporum iudicio ſubeſſe. Quod ſi de cauſſa Athanaſii cognovit, id factum, quod ad ſe pertinere ſciret oppreſſis opitulari, canonumque obſervantiam tueri: ac ſi de cauſſa nonnullorum Epiſcoporum iudicavit, non quaſi ea res ad ſe pertineret, ſed victus importunitate haereticorum, id fecit, ratus alioquin Eccleſiae & Reip. pacem reſtitui non poſſe.

(VII) Sollemne haereticis eſt, a rebus geſtis Conſtantini in cauſſa Caeciliani & Donatiſtarum argumenta repetere, ut Principi ſupremam in rebus eccleſiaſticis iuriſdictionem adferant. Scilicet exarſit in Africa pertinax ſchiſma ob ordinationem Caeciliani Carthaginienſis Antiſtitis, quam illegitimam eſſe declararunt Donatiſtae in ſynodo LXX. Epiſcoporum, ob crimina, quae tum Caeciliano ipſi, tum Felici Aptungitano, a quo ille fuerat ordinatus, obiiciebant. Quod vero damnatio illa cauſſam non finierat, Donatiſtae rem ad Conſtantinum deferunt, exorantque, ut *de Gallia*, quae a contentionibus immunis erat, *iudices* ſibi dari praeciperet. Imperator autem lectis Donatiſtarum libellis *pleno livore* reſpondit: *Petitis a me in ſaeculo iudicium, quum ego ipſe Chriſti iudicium exſpectem*, teſte Optato *contr. Parmen. lib. I. num.* 21. quibus verbis ſignificavit, Epiſcoporum controverſias ab ipſis potius, qui Chriſti vicem gerunt, quam a laicis diiudicandas. Quia ergo Imperator *non eſt auſus*, verbis utar Auguſtini *ep. CV. ad Donatiſt. cap.* 2., *de cauſſa Epiſcopi iudicare, eam diſcutiendam atque finiendam Epiſcopis delegavit. Quod & factum eſt in urbe Roma, praeſidente Melchiade Epiſcopo cum multis Collegis ſuis.* Itaque indoluit Caeſar, in Africae provinciis *plebem* (verba ſunt ipſius Conſtantini *ep. ad Melchiad. P.* apud Euſeb. *H. E.* X. 5.) *quaſi*

aegre aulae Romanae aſſeclae ferunt, qui contra tot veritatis teſtimonia Melchiadem Epiſcopum Romanum magis *iure proprio*, quam *delegato* iudicaſſe contendunt: vid. Natalis Alexander *tom. 4. ſaecul. 4. diſ. 4. qu. 2.* Cuius tamen argumenta ſolide reſolvit clariſs. Samuel Baſnage *tom. 2. annal. ad ann. 313. §. 15.* Conſtat interim, ſententiae delegatorum horum iudicum Donatiſtas haud acquieviſſe, ſed ad ipſum Caeſarem appellaſſe, quam appellationem tamen illum haud admiſiſſe, ait Mar-

quaſi in duas partes diviſam ad deteriora deflectere; & placuit, ut idem Caecilianus cum decem Epiſcopis, qui accuſare ipſum videntur, & cum decem aliis, quos ipſe ad ſuam cauſſam neceſſarios eſſe iudicaverit, Romam naviget, ut ibi coram vobis, & coram Reticio, Materno, & Marino collegis veſtris, quos ea cauſſa Romam properare iuſſi, poſſit audiri, QVEMADMODVM SANCTISSIMAE LEGI CONVENIRE OPTIME NOSTIS: quae verba conficiunt, perſuaſum Conſtantino fuiſſe, inſtiturum chriſtianae Religionis poſcere, ut de rebus eccleſiaſticis Epiſcopi iudicent. Melchiades autem in ſynodo Romana an. CCCXIII. habita, cui & tres nominati Galliarum Epiſcopi, & quindecim alii Itali interfuere, Caecilianum abſolvit, & Donatum Caſenſem, qui ſchiſma Carthagine fecerat, damnavit. Donatiſtae rurſus ad Conſtantinum confugiunt, petuntque, ut ab aliis cauſſam cognoſci praeciperet, obtendentes Melchiadem & Collegas cauſſa non audita & clanculum iudicaſſe. Conſtantinus, etſi appellationem hanc *rabidam furoris audaciam* ratus ſit; tamen confidens pacem Eccleſiae & Reip. reddi poſſe, ſi eorum poſtulata faceret, ſynodum Arelatenſem indixit, ut de Africana cauſſa iudicaret. Iterum in hac ſynodo damnati Donatiſtae, tertio Imperatorem adeunt, exiguum Epiſcoporum numerum cauſſati, eumque obſecrant, ut cauſſam ipſe dirimeret. Imperator autem, etſi ratum fixumque haberet, ſe iudicem de ea Epiſcoporum cauſſa non eſſe; tamen coactus bono pacis, & ut illi clamare aliquando deſinerent adverſus iudices eccleſiaſticos, & ordinem iudiciorum, paſſus tandem eſt, iudicium hoc ſuſcipere, Caecilianumque ex ſententia Romani & Arelatenſis Concilii inſontem declaravit; in Donatiſtas vero leniorem, quam oportebat, ſe praebuit, quod lenitate futurum confideret, ut illi reſipiſcerent. Ad rem Auguſtinus *ep. CLXII. eis*, inquit, *ipſe ceſſit, ut de illa cauſſa poſt Epiſcopos iudicaret,* A SANCTIS ANTISTITIBVS VENIAM POSTEA PETITVRVS, *dum tamen illi, quod ulterius dicerent, non haberent.* Audiamus nunc haereticos. Regerunt illi, ſupremam de rebus eccleſiaſticis iudicandi poteſtatem penes Imperatores fuiſſe; nam Melchiades & Collegae vicaria, non propria poteſtate cauſſam illam iudicarunt. Reſpondent Baronius ad A. C. & Perronius *reſp. ad Britann. Reg. cap. XLVI.* Imperatorem tres quidem Epiſcopos iudices in illa cauſſa dediſſe, non autem Melchiadem, cui omnem illam controverſiam non ex delegatione, ſed quod de rebus eccleſiaſticis ad eum cognitio pertineret, remiſit. Id probant, (I) Ex ipſius Conſtantini confeſſione, qui palam profeſſus eſt, quum a Donatiſtis urgeretur, in Epiſcoporum cauſſa ſe iudicem eſſe non poſſe; quod ſi poteſtatem iudicandi Epiſcopos non habuit, multo minus in eorum cauſſa iudices dandi & delegandi. (II) Quod Melchiades praeter eos, qui ab Imperatore deſignati eſſent, quindecim ex Italia Epiſcopos delegit, qui Synodo intereſſent; quos ſibi ad eam litem iudicandam adſciſcere non potuiſſet, ſi non iure ſuo, ſed vicaria poteſtate de hac re cognoviſſet. (III) Quod petentibus Donatiſtis, ut de Gallia (quae idololatriae crimine immunis erat) iudices ſibi darentur, Conſtantinus eorum petitioni non ſatisfecit, ſed rem ad ſummum Pontificem detulit, invitos coegit, ut coram eo cauſſam ſuam agerent; quod non feciſſet, praecipue quum tota Italia traditionis nomine ſuſpecta eſſet Donatiſtis, niſi firmum & conſtans apud omnes tunc temporis fuiſſet, Pontificis eſſe, de controverſiis, quae in Eccleſia oriebantur, iudicare. Tanti vero habita fuit Melchiadis ſententia in hac cauſſa, ut ea vel poſt Arelatenſem Synodum ſolvi non potuerit. Optatus enim verbis, quibus Melchiadis iudicium clauſum eſt, relatis, continuo ſubdit: *ſufficit ergo & Donatum tot ſententiis percuſſum eſſe, & Caecilianum tanto iudicio eſſe purgatum. Et tamen Donatus appellandum eſſe ab Epiſcopis credidit. Ad quam appellationem* (a Melchiadis ſententia) *Conſtantinus Imp. ſic reſpondit:* O RABIDA FVRO-

Marca, licet provocationem Athanasii admiserit, hancque rationem diversitatis assignat, *quod Athanasius de insidiis & dolo Synodi Tyriae conquestus fuisset, Donatistae vero de iniquitate iudicii*. Ast enim vero duo hic observanda, (1) imperatorem admisisse prima vice appellationem, quum Donatistae iudicio Melchiadis reliquorumque delegatorum acquiescere nollent, & ita effectu a delegatis ad delegantem appellasse, quod iure suffragante fieri potuit. Docet id ipsum Augustinus *epist.* 162. *Iudices ecclesiasticos tantae auctoritatis Episcopos, quorum iudicio & Caeciliani innocentia & eorum* (Donatistarum) *improbitas declarata est, non apud alios collegas, sed apud imperatorem accusare ausi sunt, quod male iudicarint. Dedit illis Arelatense iudicium:* Deinceps (2) postquam iudicio Arelatensi de novo victi essent, rursus appellare constituerunt, sed hanc admittere noluit imperator, non quia de iniquitate iudicii huius quaestio erat, nam etiam de hac in prima provocatione quaestio erat, uti ex Augustino vidimus; sed ob temeritatem appellantium, quorum contumacia magis magisque in oculos omnium incurrebat. Nam Augustinus *eadem epist.* huc collimat, aiens: *Alios apud Arelatum iudices dedit, a quibus tamen illi ad ipsum rursum* (postquam semel ad eum iam a iudicio primo delegato provocaverant) *imperatorem provocare maluerunt*, quae tamen appellatio, *ut frivola* merito reiicienda erat. Atque sic ratio diversitatis ab Auctore illustriss. assignata, non firmo stat talo. Admittebat Constantinus provocationem Athanasii, quia neutiquam frivola erat, & non secunda, sed prima, uti Donatistarum, licet utraque provocatio in eo conveniret, quod de iudicii iniquitate quaestio haberetur, uti Marca in hoc casu concedit, & de Athanasii appellatione id probatum est in *observat. anteced.* Utut vero non desint, qui provocationem primam Athanasii ad imperatorem in dubium vocent, tamen magis ingenuus heic est Natalis Alexander *tom.* 4. *secul.* 4. *diss.* 5. ubi provocationem factam esse & concedit & defendit, quemadmodum etiam adducta testimonia id evincunt, frustra renitente Valesio *in diss. de schismate Donatistarum*.

Appellatio a delegatis ad Constantinum a Donatistis interposita.

Altera appellatio, quia frivola erat, reiecta est.

OBSERVATIO V. ad §. 5.

Hoc certum est, imperatores cognitionem de rebus fidei reliquisse Episcopis & clericis, ut desuper in Conciliis consultarent. Sed merentur tamen hic duo observari, (1) hanc caussae cognitionem vel ideo iis esse relictam, quia quaestiones fidei ad *dogmata* spectabant, quae a clericis, tamquam doctoribus, proficisci debebant, & inde quum de dogmatibus tot turbas moverent, curam gerebant imperatores, ut inter se de dogmatibus convenirent, & quid veritati sacrae conveniens esset, statuerent.

Cur cognitio de rebus fidei Episcopis relicta fuerit?

RORIS AVDACIA! SICVT IN CAVSSIS GENTILIVM FIERI SOLET, APPELLATIONEM INTERPOSVERVNT. Quae verba descripsit Optatus ex epistola Constantini ad Episcopos, qui Arelate convenerunt. Et Augustinus *cit. ep.* Arelatensis Concilii iudicium & ab eo appellationem, & aequam Imperatoris indignationem hoc ordine sistit: *neque enim ausus est Christianus Imperator sic eorum tumultuosas & fallaces querelas suscipere, ut de iudicio Episcoporum, qui Romae sederant, ipse iudicaret; sed alios, ut dixi, Episcopos dedit, a quibus tamen illi ad ipsum rursus Imperatorem provocare maluerunt*. Idem Optatus Melchiadis & sociorum adversus Donatum sententiam, non ut recens, sed ut *iamdudum* prolatam, memorat. Tandem post synodum Arelatensem missi Eunomius & Olympius Carthaginem missi ad sedandos Donatistarum tumultus, nulla huius concilii mentione facta, *sententiam decem & novem Episcoporum* (praeside Melchiade) *iamdudum latam non posse dissolvi* pronuntiarunt; unde quod Carthagine gesserunt, non tam ex Arelatensis Concilii, quam ex Melchiadis sententia gessisse merito videantur. Ex dictis facile cuique est intelligere, maximas agere nugas quotquot ab historia Donatistarum argumenta deducunt, ut Ecclesiae iura ac libertatem imminuant & violent.

Sententiae Episcoporū in rebus fidei per se vim decisivā non habebant.

rent. Sed tamen sententiae eorum per se vim decisivam non habebant; ut secundum illas in caussis controversis pronuntiari posset, nisi eamdem ab imperatorum confirmatione accepissent (VIII). Fatetur hoc ipsum Theodosius in rescripto ad Concilium Ephesinum misso, quod *Actione VI.* eiusdem concilii productum est, quibus iniungit concilio, ne ab illo loco discederent, *donec pietatis dogmata ab universa Synodo fue-*

(VIII) Quod Boehmerus ex Lutheranorum praeiudiciis hoc loco scribit, sententias Episcoporum una congregatorum in rebus Fidei per se vim decisivam non habuisse, sed ex confirmatione Imperatorum accepisse, id aperte Evangelio, constantique Ecclesiae doctrinae opponitur; constat enim Christum Ecclesiae regimen Episcopis commisisse, eisque in rebus Religionis Christianos omnes cuiuscumque dignitatis obtemperare iussisse. Conf. *nostr. animadv. in observ. ad Concord. I.* 1. *&* 2. *& IV.* 1. Quod vero spectat ad confirmationem imperatoriam, regiae quidem potestatis est, decreta Conciliorum, sive ad fidem, sive ad disciplinam spectent, confirmare; idque ius christiani Principes inde usque a Constantino exercuerunt, ipsis synodis confirmationem decretorum suorum exorantibus. Vid. Thomass. *de concil. diss. X. &* Marcam *Concord. II.* 10. Decreta quidem Fidei & canonica iudicia Principes confirmabant, non res iudicatas iterum tractando, sed extraiudiciali inquisitione perquirendo, tantum ut constaret de consensu Episcoporum, & suffragiorum libertate; de fide enim disquirere & canonicis delictis ad solos Episcopos semper pertinuit. Canones vero exterioris disciplinae, quibus ritus sacramentales non continentur, maturo examine discussos confirmare consueverunt. Ceterum imperatoria haec confirmatio non vim synodicis decretis afferebat; nemo enim, nisi de grege haereticorum, qui pro nutu & cupiditate sua Christi doctrinam violant, ambigere potest, quin Episcoporum in generalibus synodis decreta vi propria consistant. Patres porro confirmationem decretorum suorum ab Imperatoribus exorabant, ut fidei decreta & canones vim quoque civilem nanciscerentur, & in nomocanonem abirent, quatenus ecclesiastica & civili potestate nituntur; sicque facilius feliciusque exsequerentur: nam qui canones per leges confirmatos violabant, quod ecclesiasticam & civilem potestatem laederent, duplici poena, ecclesiastica & civili puniebantur. Audiatur Athanasius *ad Solitar. n. LII. p.* 375. ubi de iudiciis Episcoporum differens, Constantio Imp. ait: *Si enim Episcoporum est iudicium, quid commune habet ad illud Rex? . . . Quandonam a saeculo audita sunt haec? Quando iudicium Ecclesiae a Rege habuit auctoritatem, aut omnino habitum est ut iudicium* ποτε κρισις Ἐκκλησιας παρα βασιλεως ἰσχε το κυρος, ἢ ὅλως ἐγνωσθη το κριμα? *Multae synodi antehac factae sunt. Multa iudicia Ecclesiae facta, sed neque Patres circa haec quidquam suaserunt Regi, neque Rex ecclesiastica curiose egit. Paullus Apostolus habuit amicos eos, qui erant e domo Caesaris, & scribens eorum nomine salutavit Philippenses. At hos consortes iudiciorum habere noluit. Nunc autem spectaculum novum, & hoc Arianae haereseos inventum est.* Quod si Imperatores de fide & disciplina iudicare vetantur, canonica exercere iudicia, deque disciplina interiori decernere, quae ad Episcopos divino iure pertinent, quomodo decreta Episcoporum in rebus religionis ab illorum confirmatione vim ac robur accipere queunt? Sed ipsos Augustos de hac re audiamus. Constantinus se Episcopum *circa exteriora Ecclesiae esse*, & iudicare de Episcopis non posse; quin eorum iudiciis se obtemperare debere, saepe testatus est, uti supra vidimus. Theodosius in litteris ad Arcadium inquit: *Quum si quid de caussa Religionis inter Antistites ageretur, episcopale oportuerit esse iudicium; ad illos enim divinarum rerum interpretatio, ad nos Religionis spectat obsequium.* Theodosius iunior in litteris ad synodum Ephesinam: *illicitum est, cum, qui non sit in ordine sanctissimorum Episcoporum, ecclesiasticis immisceri tractatibus.* Marcianus in Conc. Chalced. Act. VI. *nos*, inquit, *ad fidem confirmandam, non ad potentiam aliquam exercendam, exemplo religiosissimi Principis Constantini, interesse synodo voluimus.* Valentinianus I. apud Sozom. *H. E. VI.* 7. respondit: *mihi in populi ordine constituto non licet his rebus implicari. Sacerdotes, quibus hoc incumbit, ubicumque volunt, congregentur.* Mitto cetera, ne longior, quam par est, evadat oratio.

fuerint examinata (agebatur autem potissimum de erroribus Nestorii). Hactenus enim turbulenter satis in caussa hac processerant, & inde schisma inter eos, qui ad Concilium vocati erant, ortum erat. Constat itaque ex his verbis, examen dogmatum iis commissum fuisse, quod solis Episcopis competere credebat, exclusis laicis, atque hinc in litteris ad Concilium directis apud Binium *tom.* I. *cap. ult.* ait, se quidem Candidianum ad Synodum misisse, sed *ea lege & conditione, ut cum quaestionibus & controversiis, quae circa fidei dogmata incidunt, nihil quicquam commune habeat: nefas est enim*, pergit, *qui sanctissimorum Episcoporum catalogo adscriptus non est, illum ecclesiasticis negotiis & consultationibus se immiscere.* Adeo *aivotor* eo tempore credebatur, laicum iudicare posse de articulis fidei, quam sententiam clerici sollicite imperatoribus commendare solebant. Interim tamen Episcopis, ut dictum est, nihil relinquebatur, quam ut de dogmatibus controversis possent *decernere, & quod omnibus placitum probatumque esset, communi sententia constituere*, ut loquitur Theodosius *cit. l.* Sed *vis decisiva publica* exspectanda erat ab imperatore, a quo placita patrum confirmanda erant, ad hunc effectum, ut secundum sententiam illorum temporum vim publicam legum haberent. Quorsum tendunt Theodosii verba in rescripto, quod III. *Kal. Iul.* ad Synodum Ephesinam I. misit, & *actione VI.* exhibitum est, ubi in fine ita rescribit. *Oportet enim omnia iuxta Dei beneplacitum, contentione seclusa, veritatisque studio adhibito discuti* ACTUM DEMUM A NOSTRA PIETATE CONFIRMATIONEM OBTINERE, ubi denique concludit, quod *ipsius veritatis & dogmatis quoque curam gerat.* Id quod tot confirmationum imperatoriarum documenta illustrant, quae si non accederent, vis decisiva iudicatis haud inerat, quod nec Marca diffitetur in *c. seq.* §. 2. & 3.

Laici excludebantur a cognitione circa res fidei.

Vim decisivam sententiae Episcoporum accipiebant ex confirmatione imperatorum.

§. II. Altera observatio est, Episcoporum cognitionem de caussis ecclesiasticis plerumque adeo fervidam & turbidam fuisse, ut impetus eorum absque laicorum intercessione retineri haud potuerit (IX). Plerumque omnia in Conciliis per clamores peragebantur, magis rixis & contentionibus, quam debita inquisitione procedebatur, adeo ut nec fraudes & machinationes dolosae deessent. In secundo Concilio Ephesino adeo turbide & fraudulenter per Cyrillum omnia acta sunt, ut Theodosius in rescripto allegato id ipsum satis aegre ferret, aiens: *Nam neque omnes, ut decretum erat, piissimi Episcopi convenerunt, quum tamen magnae Antiochenae civitatis Episcopus cum aliis metropolitanis iam appropinquaret: neque illi, qui iam venerant, simul consultaverunt, nec inter se consenserunt, neque ea, quae de fide sunt modo, quo oportebat, vel prout continebatur sacris litteris nostris, quas subinde misimus, examinaverunt: sed res ita gesta est, ut manifestum evaderet, alios aliis esse infensos ob vehemens studium erga illa, quae quomodocumque placita sunt, nec velamen praetendere valentes &c.*

Ad coercendos Episcoporum tumultus laici Conciliis interesse debebant.

(IX) Inde usque ab Apostolica aetate plebem interesse Conciliis consuevisse, non ut sententiam diceret, sed potius edisceret, pervulgatum est. Intererant & Principes & Magistratus, non tamquam iudices, sed Ecclesiae & Synodi defensores, tumultuum propulsatores, pacis & ordinis vindices. Verum quum canonica iudicia contra Episcopos & clericos instituebantur, Principes synodis non intererant, ne propriis clericorum vitiis a laicis cognitis, reverentia illis debita minueretur. Hac regula Cecropius Episcopus in synodo Chalcedonensi *Act.VIII.* Dioscorum iudicum magnificentissimorum praesentiam in criminali contra se quaestione postulantem refellit: *quando regularia tractantur* (nempe Episcoporum & clericorum in regulas crimina) *neque iudices, neque alios laicos adesse oportet.* Concilium CPolitanum IV. *can. XVII. neque enim*, inquit, *fas est saeculares Principes spectatores fieri rerum, quae Sacerdotibus Dei nonnunquam eveniunt.* Quam vero calumniam Cyrillo Alexandrino, *gloriosissimo fidei catholicae defensori adversus Nestorianam impietatem*, ut verbis utar S. Prosperi *contr. Collator. cap. XXI.*, illum nempe omnia per fraudem turbasse in Ephesina synodo, impingit Boehmerus, eam diluemus infra *Animadv. X.*

&c. Et hac ratione in multis aliis Conciliis & Theologorum colloquiis, teste experientia, de fide & dogmatibus disputatum est, ut fere diceres, clericos ad concordiam non aliter reduci posse, quam laicorum interventu.

CAPUT IV.
OBSERVATIO VI. ad §. I.

Particularis Synodi sententia in caussa, totam Ecclesiam tangente, vim decisivam non habuit.

Ostendit hoc capite Petrus de Marca, imperatores sententias in iudiciis ecclesiasticis *privatis* latas, ad querelas eorum, qui se gravatos existimabant, suspendisse, quo ipso tacite contendit, illas absque hac suspensione, vim rei iudicatae habuisse. Ast vero id ipsum ex antea dictis omnino dubium est. Quoties de fide quaestiones emergebant, sane in pleno Concilio illae discutiendae erant, & postmodum a principe confirmandae, ut vim decisivam obtinerent. Atque in eo peccatum erat in caussa Nestorii, quem Caelestinus in privata Synodo Romana & Cyrillus in Synodo Alexandrina privata condemnaverant, & ab universali communione Ecclesiae deiecerant ob errores eidem imputatos. Res sane erat maximi momenti, Patriarcham Sedis Constantinopolitanae, qui aequali cum Romano & Alexandrino fruebatur iure, quasi subditum suum iudicare, & sententiam in eum ferre condemnatoriam. Proinde Theodosius & Valentinianus horum iudicia intempestiva non tam suspendebant, quam potius improbabant, & tamquam nullo iure facta respuenda esse censebant. Constat id ipsum ex litteris increpatoriis, hunc in finem ad Cyrillum missis, quas refert Edmundus Richerius *in histor. conc. gener. lib.* 1. *c.* 7. §. 2. ubi imperatores ita: *Pietate quidem nihil nobis est antiquius, propter quam, si qui forte incautius deliquerunt, venia dignos censemus. At parum interim laudabile est, illos ea indigere, qui propter summam religionem plurimum a nobis commendari maximisque honoribus cumulari debuerant. Oportet autem Sacerdotes quum morum suavitate fideique integritate in primis ornatos esse, tum maxime candorem animi ac sinceritatem per omnem vitae cursum prae se ferre: ac certo denique secum statuere, uniuscuiusque rei naturam, potissimum vero incorruptae pietatis doctrinam, sedulo investigandi studio facilius, quam pertinaci animorum contentione, inveniri. Etenim iam inde a primis usque temporibus non imperantis cuiuspiam aut certe imperium usurpantis interminationes aut proterviae, sed sanctorum patrum sacrarumque Synodorum decreta eam nobis constituerunt. Nam religionem prudentia & consilio magis, quam cuiuspiam imperio firmari, nulli, opinor, dubium esse potest.* At vero contra haec praecepta aperte peccaverunt & Caelestinus & Cyrillus (X), qui imperio suo, plus quam despo-

Iudicia ecclesiastica praepostera in caussa Nestorii.

(X) Per summam calumniam in praestantissimum Alexandriae Antistitem Cyrillum debacchatur Boehmerus. Nimirum Caelestinus I. in Romana synodo Nestorium Episcopum CPolitanum novae haereseos auctorem ecclesiastica communione & episcopatu privatum fore edixit, nisi intra decem dies errorem deponeret. Exsequendae sententiae & suae fungendae vicis negotium Cyrillo dedit. Re cognita Nestorius imminentem sibi procellam in ipsius Cyrilli caput convertere studuit. Priusquam enim Caelestini epistola ex Romano Concilio data una cum Cyrilli & Concilii Alexandrini epistola synodica, eique subiectis duodecim anathematismis sibi redderetur, fraudibus insinuavit se Theodosio, persuasitque, ut *sacram*, hoc est epistolam, *ad Cyrillum dirigeret, & a sua eum persecutione compesceret.* Imperator fraudibus captus dissidium in Ecclesiam invectum Cyrillo imputat, qui contentionibus ex invidia contra Nestorium accensis pacem Ecclesiae turbasset. Quare missa epistola eum arguit *tamquam inquietum & scandala sectantem*, Conciliumque omnibus Episcopis indixit Ephesi, *ut conferrent de Nestorii libris & Cyrilli iudicio.* At fraudi eventus defuit; nam Nestorius haereticus compertus est, inque ea obstinatius perseverans, ab universo Episcoporum coetu anathemate percussus est, & Episcopatu deiectus.

despotico, caussas fidei privatim decidere & in parem sententiam condemnatoriam ferre non erubuerant. Hinc iam, quae hactenus in genere de officio sacerdotum dicta erant, ad Cyrilli factum ambitiosum imperatores applicant. *Nunc igitur*, pergunt, *tua pietas exponat, quid ita nobis, quibus religionem tantopere curae esse non ignorabas, contemtis, Sacerdotibusque, quotquot circumquaque degunt, (quos utique in unum locum congregatos natam de religione controversiam discutere dirimereque par erat) despectis, basce turbas discordiasque inter Ecclesias concitaris? Quasi vero impietas temerarii pietatis doctrinam magis, quam sedula diligensque veritatis inquisitio decere videatur: plusque apud nos valeat versutia, & audacia, quam cura aut industria: aut aliud quidpiam huiusmodi magis nos, quam animi candor ac simplicitas oblectet. Quamvis ergo honorem non usque adeo magnum inde ad nos accessurum existimemus, si a tua pietate observemur, nec omnia rursum turbatum iri, si quid hic indignationis exemplum in te velimus edere; attamen hoc tempore magis nobis curae est, ut sancta pax exoptataque tranquillitas Ecclesiis restituatur.* Hisce verbis quidem imperatores directe summam in Cyrillo imprudentiam & affectatum imperium reprehendunt, sed etiam per eiusdem latus Caelestinum feriunt, uti iudicat Richerius *cit. l.* §. 2. ut adeoque iudicium utriusque praematurum ab imperatoribus potius pro irrito habitum fuerit.

OBSERVATIO VII. ad §. 2.

Concilia non habuisse vigorem absque confirmatione imperatorum, probatur exemplo Concilii Ephesini II.

Supra in *Observ. V.* §. I. ostensum est, placita conciliorum vim decisivam non aliter, quam ex confirmatione imperatoria habuisse. Rursus id ipsum evincitur ex serie eorum, quae post Concilium Ephesinum II. gesta & ab Auctore illustrissimo hic recensita sunt (XI). Condemnatus erat Flavianus in Concilio praedatorio, & Eutyches absolutus. Leo Pontifex Romanus hoc decretum omnibus viribus impugnabat, & a Valentiniano Occidentis imperatore, tum eius infirmationem, tum promissionem de alio Concilio generali convocando impetraverat, id quod tamen quum absque consensu Theodosii fieri haud posset, eo nomine Valentinianus cum imperatore Orientis litteris egit, ut aliud Concilium oecumenicum convocaretur. At vero hic nulla ratione adduci potuit, ut Synodi praedatoriae gesta rescinderet, quae potius confirmaverat his verbis: *Et nos igitur eiusdem sanctae Synodi decreta laudamus, atque confirmamus, hanc orthodoxam fidem putantes atque nominantes, quae a trecentis decem & octo patribus exposita est, & firmata in sanctis Conciliis, quae Ephesi congregata sunt.* Hac ipsa confirmatione factum est, ut Concilii Ephesini II. decreta in Oriente valerent, non ex se, & propria virtute, sed Theodosii confirmatione: sed non ita in Occidente, quoniam Valentinianus illa ipsa reprobaverat, & ad preces Leonis illa confirmare nolebat. Orta inde magna Ecclesiarum divisio, uti Liberatus in *breviario* suo ostendit, aiens: *Soluto ergo illo Concilio, & ad suas sedes reversis Episcopis, scissio facta est inter eos, qualis antea nunquam contigerat, Aegyptii, Thraces & Palaestini Episcopum Dioscorum sequebantur, Orientales, Pontici & Asiani sanctae memoriae Flavianum. Quod schisma permansit usque ad obitum Theodosii principis.* Hoc enim secuto facies rerum mutata est, postquam Marcianus successor eius in Leonis sententiam secessit, & Ephesini II. Concilii vires lege lata infregit. Et quidem auctoritatem huius Concilii non alia, quam imperiali lege infringi potuisse, cognovit ipse episcopus Romanus Leo I. qui ad Marcianum *epist.* 43. ita scribit: *Non potest vocari Concilium, quod in eversionem fidei fuisse constat agitatum, quodque vestra clementia amore veritatis catholicis adfu-*

tura,

(XI) Vide supra *Animadv. VIII.* ubi de imperatoria synodalium decretorum confirmatione disputavimus.

tura, *aliud statuendo*, *cassabit*. His litteris motus Marcianus solemni rescripto constitutionem Theodosii rescidit, insimulque auctoritatem Concilii Ephesini refregit; & Concilium Chalcedonense indixit. Sic itaque satis apparet, Conciliorum auctoritatem a Caesarum dependisse arbitrio, ut ut a sacerdotum instigationibus hoc ipsum, uti fieri solet, huc illucque saepe tractum fuerit, ut saepe imperatores ignorarent, quas partes sequi deberent; interim prout Episcopi aulae favorem pro se habuerunt, eatenus orthodoxi, ceteri heterodoxi iudicati & reiecti sunt.

CAPUT V.

OBSERVATIO VIII. ad §. 1.

Episcopi Franciae praecaverunt, ne reges manus eis iniicerent.

Regum Francorum censurae subiectos fuisse Episcopos ob canones violatos, recte asserit Auctor; sed tamen mirum in modum Episcopi suae immunitati & auctoritati invigilabant, ne ob crimina atrocissima manus in eos iniici posset, prout in primis in Concilio Matisconensi II. sibi hac de re prospexerunt. Ut ut vero Gregorius Turonensis *lib.* 5. *hist. c.* 19. Chilperico regi obiecerat, *si tu excesseris, quis te corripiet?* tamen non desunt exempla, reges Francorum ab Episcopis reprehensos graviter fuisse, si contra canones quid vel fecissent, vel statuissent, prout idem Gregorius Turonensis *cit. l.* exemplo Aegidii Remensis Episcopi docet, qui laesae Maiestatis a rege Gunthramo accusatus, eiusque iussu in carcerem coniectus erat, & ut de eo statueretur, Episcopi Virdunum convocati erant. *Tunc vero*, inquit Turonensis, *ab aliis Sacerdotibus increpatus* (Rex), *cur hominem absque audientia ab urbe rapi & in custodiam retrudi praecepisset, permisit eum ad urbem suam redire, dirigens epistolam ad omnes regni sui Pontifices, ut medio mense nono ad discutiendum in urbe supradicta adessent debent*. Tantam itaque reges eo tempore adhuc canonum reverentiam habebant, ut si quid ab ipsis contra eos factum esse videretur, statim corrigerent, & in melius mutarent. Sed tamen Episcopi obedientiam erga reges suos deponebant, sed ad iudicia huiusmodi convocati promte comparere debebant. Hinc pergit Turonensis: *Erant autem pluviae validae, aquae immensae, rigor intolerabilis, dissolutae luto viae, amnes littora excedentes, sed praeceptioni regiae obsistere nequiverunt*.

Obedientia Episcoporum Franciae erga regem suum.

CAPUT VII.

OBSERVATIO IX. ad §. 3. seq.

Archicapellanorum officium.

Archicapellanorum officium in palatio regio exercitum ostendit, magnam olim Pipinum, & Carolum M. in sacris sibi asseruisse auctoritatem (XII). Erat enim primarius regis minister in dirigendis caussis ecclesiasticis & quasi praeses consistorii sacri, quod a rege dependebat, sicuti ipse Archicapellanus. Delegabant ad hoc munus viros, dignitate ecclesiastica praeditos, abbates, presbyteros, diaconos, rarius Episcopos, uti Hincmarus *t.* 2. *p.* 206. docet his verbis: *A tempore vero Pipini & Caroli interdum per presbyteros, interdum per Episcopos, regia voluntate atque episcopali consensu: per diaconos vel presbyteros magis quam per Episcopos hoc officium exsecutum*

(XII) Qui in Aula Principis praeerat sacris, curamque spiritualem Regis regiaeque domus gerebat, sequioribus temporibus *Archicapellanus* adpellatus est. Is omnibus Regni Antistitibus praelatus est, & non Ecclesiastica modo iudicavit, sed alicubi civilibus quoque negotiis in palatio interfuit. Consule Baluzium *ad Lupum Ferrariens. p.* 374. 422. 450. & 473.

cutum exstitit, quia Episcopi continuas vigilias supra gregem suum debent assidue exemplo & verbo vigilare, & non diutius secundum sacros canones a suis abesse parochiis. Neque iuxta decreta ex sacris canonibus promulgata B. Gregorii praetoria, quae nunc regia, & usitatius palatia nominantur, debent inutiliter observare, ne incurrant iudicium, ut contra placita canonum, sibi in ordinatione sua tradita facientes, ipsi se honore privent ecclesiastico. Scilicet in primis Episcopi obligati erant secundum canonum dispositionem ad residentiam, a quo nexu non facile liberari poterant, nisi necessitate urgente, & iusta caussa suadente, proinde uti ex loco, in §. 4. adducto, patet, consensus Romani Pontificis necessarius erat, ut & Episcoporum Gallicanorum approbatio in Concilio declarata, ut Episcopus ad hoc munus subeundum a residentiae vinculo liberari posset. Ideo autem ad hoc munus viri dignitate ecclesiastica conspicui adsumebantur, quia praeerant negotiis ecclesiasticis, uti praeter Hincmarum Walafridus Strabo *lib. de reb. eccles. c. ult.* his verbis testatur: *Quemadmodum sunt in palatiis praeceptores, vel comites palatii, qui saecularium causas ventilant; ita sunt & illi, quos summos capellanos Franci appellant, clericorum caussis praelati.* Revera tamen iurisdictio eorum a rege iis tributa, & sic utique *dependens* erat, adeoque recursus etiam ad regem patebat, uti Auctor noster docet, quo ipso satis ostenditur, reges Francorum iurisdictionem in ecclesiasticis caussis exercuisse. Immo sacrum hoc consistorium, cui praeerat archicapellanus, in plurimis referre videtur imaginem consistoriorum, in terris protestantium hoc tempore constitutorum, quum non tantum archicapellanus in consilium alios clericos, sed etiam optimates laicos assumserit, ad dirimendas caussas ecclesiasticas, sicuti in terris protestantium consistoria ex clericis & laicis constituuntur, & alibi clericus, alibi laicus praefecturam gerit.

Praeerant archicapellani negotiis ecclesiasticis.

Consistorio praesidebant.

OBSERVATIO X. ad §. 6. seqq.

Satis opportune illustrissimus Auctor hic iura regia circa sacra ex officio *missorum dominicorum* illustrat (XIII), quibus generalis inspectio circa sacra delegata erat, quam reges iure summae potestatis merito sibi vindicabant. Sic itaque missi (I) inquirere debebant in vitam & mores clericorum. Sic enim in *Capitul. lib. 2. c. 12.* disponitur, *quoniam unusquisque Episcoporum vel comitum partem ministerii nostri per partes habere dignoscitur, volumus studere & per clamatores & per alia quaelibet certa indicia, & per missos nostros, quos ad hoc ordinaverimus, qualiter unusquisque ad hoc certare studuerit, & per commune testimonium, id est Episcoporum de comitibus & comitum de Episcopis comperire, qualiter scil. comites iustitiam diligant, & faciant, & quam religiose Episcopi conversentur, & praedicent.* Aperte hic asseritur, Episcopos partem ministerii regii habere, hoc est, esse regios ministros, & sic reddendis rationibus de officio sacro regi obnoxios, adeoque missos de eorum officio & conversatione inquirere debere. Multum quippe conducit ad reipublicae salutem, doctores habere, qui probato exemplo & vita innocente civibus praeluceant, quum exempla plerumque plus doceant quam verba. (II) Attendere debebant, an disciplina ecclesiastica emendatione indigeret, vel liturgica recte peragerentur. Ita enim in *capit. Car. M. lib. 1. c. 122.* cavetur, *ut missi per singulas civitates & monasteria virorum & puellarum praevideant, quomodo aut qualiter in domibus ecclesiarum, & ornamentis ecclesiae emendatae, vel restauratae esse videntur, & diligenter inquirant, de conversatione singulorum, vel quomodo emendatum habeant, quod iussimus de eorum lectione & cantu, ceterisque disciplinis ad ordinem ecclesiasticae regulae pertinentibus.* Curam itaque reges Franciae disciplinae ecclesiasticae habebant, & liturgica quoque emen-

Missi regii inquirebant in vitam, & mores clericorum.

Circa disciplinam ecclesiasticam invigilabant.

(XIII) Nemo aut adcuratius aut uberius de missis dominicis disputavit Franciscus Roye pecul. Dissertatione *de missis Dominicis*, quam vide.

emendabant, pront ex hoc loco apparet, quo ipso sane magnam in sacris auctoritatem exercuerunt, ut tamen missi hoc casu Episcopos sibi adiungerent, quemadmodum cautum fuit in Concilio Moguntino *de anno* 813. *c.* 20. (III) In genere in ipsos Episcopos sedulo inquirere debebant, an recte, prout decet, suo fungantur officio, quorsum collimant dicta ab Auctore nostro. Atque haec omnia ex iure circa sacra, cuicumque imperanti competenti, fluunt, quae iis non nisi per summam iniuriam denegari possunt. Fungebantur vero hoc officio vel Episcopi vel abbates vel comites, uti apparet *ex capit. Car.M. lib.* 4. *c.* 69. & saepe e re videbatur, ecclesiastica in dignitate constitutos ad hanc visitationem provinciarum delegare, ita ut clerici facilius eam admitterent, quamvis in effectu perinde erat, sive laicus sive clericus mitteretur, quum tamquam *missus dominicus* iure regio delegato agere debebat, id quod clarissime apparet ex Concilio Pontigonensi, sub Rege Carolo Calvo anno 879. habito, ubi quidam Episcopi in sua dioecesi *perpetui missi* vel *legati* constituebantur his verbis: *Ipsi nihilominus Episcopi singuli in suo episcopio* MISSATICI NOSTRI POTESTATE ET AVCTORITATE *fungantur*, quo ipso Imperator Pontifices Romanos, Legatos natos ubique constituentes, imitari voluisse videtur. Atque haec omnia iure suo se agere reges Franciae existimabant, quorsum collimat Carolus M. in *capit. Aquisgran. an.* 789. in §. 6. adducto, ubi post verba hic relata haec addit. *Sed & aliqua capitula ex canonicis institutionibus, quae magis vobis necessaria videbantur, subiunximus. Ne aliquis, quaeso, huius pietatis admonitionem esse praesumtuosam iudicet, qua nos errata corrigere, superflua abscindere, recta coarctare studuimus. Nam legimus in regnorum libris, quomodo sanctus Iosias regnum, sibi a Deo datum, circumeundo, corrigendo, admonendo ad cultum veri Dei studuit revocare*. Immo in loco, relato in §. 7. *in margine*, ait Imperator, Episcopos *partem ministerii regii* habere, quo sensu etiam verba in *capitul. lib.* 6. *c.* 326. capienda merito sunt: *Quod & nos qui ministri Domini sumus, nec sine causa Dei gladium portamus, episcopali in vice omnium Episcoporum atque regali auctore, pro viribus cunctos agere iubemus*. Quae omnia si accurato perpendimus iudicio, evidens inde redditur, summa iniuria Pontifices imperatoribus nostris iura haec circa sacra extorsisse, quae tamen a regibus Galliae, non obstantibus contradictionibus Papalibus, conservata sunt.

Inquirebant in officium Episcoporum.

Episcopi missi perpetui.

Carolus M. ius circa sacra sibi vindicavit.

CAPVT IX.

OBSERVATIO XI. ad §. 4.

De pragmatica sanctione Ludovici IX.

PRo asserenda libertate Ecclesiarum Gallicanarum Petrus de Marca provocat ad pragmaticam sanctionem Ludovici IX. atque huic primam libertatis Ecclesiae Gallicanae deberi ait, quum in ea tot attentata aulae Romanae in beneficiis conferendis infringantur, variique abusus inde emergentes tollantur. Integram eam refert & illustrat Edmundus Richerius *in historia concil. gener. lib.* 2. *c.* 7. & Io: Cabassutius *in notit. eccles. ad ann.* 1268. qui tamen integrum articulum VI. haud expressit, sed plurima omisit, a Richerio plenius exhibita. Verum si cum Ludovico Thomassino *de vet. & nova Ecclesiae discipl. P.* 2. *lib.* 1. *c.* 42. §. 11. faciendum esset, non adeo Gallia haberet, quid sibi de restauratore libertatis suae gratulari possit. Ait enim, suspectam hanc esse sanctionem pragmaticam, neque antiquum auctorem vel fideiussorem huius sanctionis occurrere, & denique rationem inconcussam deficere, quae illam adstruat. Nam qui vitam, & gesta Ludovici sancti scripserunt, nullam huius pragmaticae mentionem iniiciunt, quin potius Guilielmus Carnotensis, ipsius capellanus, *in libro de illius vita, & miracul.* insignem erga sedem

dem Romanam devotionem & obedientiam praedicat, ut admodum improbabile inde evadat, regem hunc talem sanctionem obedientiae, venerationi huic contrariam, nunquam condidisse. Verba Carnotensis sunt haec: *Sane quam reverenter & humiliter erga Sacrosanctam Romanam ecclesiam semper se habuit, quam devote & obedienter rescripta & mandata Apostolica consuetus erat suscipere, quam obedienter & efficaciter sicut verus filius obedientiae adimplere, norunt illi, qui ei familiarius adhaerebant. Ipse enim negotia matris Ecclesiae plus quam propria reputans, ex totis affectibus promovere curabat.* Quae si vera sunt, vix est, ut credamus, regem hunc, usque ad superstitionem Sedi Romanae addictissimum, eiusmodi edidisse sanctionem, qua omnem fere obedientiam & devotionem erga sedem Romanam deponeret. Vnde etiam inter alia monita, quae Philippo filio suo dedit, hoc quoque reperitur: *sis devotus, & obediens matri nostrae, Romanae Ecclesiae, & summo Pontifici, tamquam patri spirituali.* Equidem pro vindicanda hac sanctione Natalis Alexander *ad saecul. XIII. c. 10. art. 3.* adducit notabilem locum ex Matthaeo Parisio, auctore coaevo, qui in *historia Anglicana ad annum* 1247. haec habet: *Eisdem diebus dominus Papa apices suos authenticos nuntios, Praedicatores & Minores misit ad omnes Franciae praelatos sigillatim, supplicans, ut unusquisque iuxta suam possibilitatem sibi unam quantitatem pecuniae accommodaret. Et ipse procul dubio quum respiraret, quod cuique competeret, redderet indubitanter. Quod quum regi Francorum innotuisset, suspectam habens curiae Romanae avaritiam, prohibuit, ne quis praelatus regni sui, sub poena amissionis omnium bonorum suorum, taliter se faciant suam depauperaret.* Verum utut haec ita se habeant, tamen vix trahi possunt ad pragmaticam hanc sanctionem, quae demum anno 1268. & sic longe post viginti annos lata fertur, atque adeo inde vel occasio vel caussa huius edicti promulgandi desumi haud potuit. Et quum hoc adeo libertati Ecclesiarum Gallicanarum prospiciat, sane hoc ipsum tamquam res maximi momenti a coaevis scriptoribus haud fuisset omissum. Maxime ergo dubium & suspectum hoc edictum manet ut tuto Galli suam inde libertatem repetere vix possint.

C A P V T XIV.

O B S E R V A T I O XII. ad §. 6.

PRaxis est haec antiquissima Ecclesiarum medii aevi, ut, quos rex gratiae suae participes fecerat, a communione sacerdotum excludendi non erant, utut excommunicati essent (XIV). In gente Anglorum idem obtinuisse videtur, quod patet ex epi- *De excommunicatis a rege receptis in*

(XIV) Quo pacto fieri potest, ut qui rite ab Ecclesiae communione eiecti sunt, hoc est, ligati, ii a Rege in communionem iure recipi queant, hoc est, absolvi? Christus ius infligendi poenas Ecclesiae, hoc est, Episcopis contulit, dum ei claves communicavit, quibus solveret & ligaret, & peccatorem coerceret. Qui autem ligandi iure caret, quomodo solvendi potestatem habebit? Porro ex vetustissima disciplina excommunicatus ab eodem absolvi debet, a quo fuerat adligatus, ut ex responso Cleri Romani dato Marcioni apud Epiphan. *haeres. XLVII.* & exemplo liquet Theodosii apud Theodoret. *H. E. V.* 37. Qui ergo excommunicatus a Sacerdotibus in ecclesiasticam communionem recipi a Rege potest? Praeterea, qui a proprio Episcopo ligabatur, is ubique devitabatur, & tamquam ethnicus & publicanus habebatur: quae antiquissima Ecclesiae regula est: *de iis*, aiunt Nicaeni Patres, *qui a communione segregati sunt . . . . . ab Episcopis . . . . . valeat sententia secundum canonem, qui pronuntiat, eos, qui ab aliis eiecti sunt, non esse ab aliis admittendos.* Hinc per encyclicas litteras aliae Ecclesiae certiores fiebant de iis, qui extra Ecclesiam fuerant proiecti, quo ab omnibus evitarentur. Conc. Antiochen. *Can. II.* Nicaen. *Can. V.* Tandem qui cum excommunicato communicare audebat, is eamdem subibat poenam. Synesius *ep. LVIII.* Andronicum Ptolemaidis praefectum anathemate perculit, inque litteris ad alias Ecclesias missis Ecclesia Ptolemaidis ait, se eodem atque Andronicum loco habere sive Diaconum, sive Presbyterum, sive Episcopum, qui illum in communionem receperit.

communionem rursus admittendis.

epistola Anselmi ad priorem Ernulfum (quae inter epistolas Anselmi exstat *lib.* 3. *epist.* 90. & a Michaele Alfordo *tom.* 4. *annal. Angl. ad ann.* 1104. num. 5. recitatur) ubi ab initio epistolae se excusat, quod pastoralem curam tamquam Archiepiscopus Cantuariensis ibi exercere non possit, quum non tuto & salva conscientia ibi conversari queat, & subiungit: *Audistis enim, quibus ex praecepto Apostoli communicare non possim sine animae meae periculo, quorum communionem, regi communicans, dum ipse eis communicat, vitare non valeo.* Nolebat enim nec homagium regi prestare, nec ullam cum Episcopis, qui nuper a rege investiti fuerunt, communionem habere. Deinde circa finem epistolae ita pergit Anselmus: *Concilium nostrum petitis, quid agere debeatis inter eos & cum eis, quorum communionem mihi dominus Papa interdixit. Quae res ita dubia est, ut minus difficile sit, non communicare eis, quibus rex communicat, praesertim quum mihi soli Romae a Papa ista interdicta sit communio: nec audeo praecipere, ut illis communicetis, quibus ego non communico, sed si ita permanseritis, sicut vos dimisi, nequaquam vos reprehendo*, NON ENIM POTESTIS A TOTO REGNO DISCORDARE, *nec principes estis eorum malitiae.* Videlicet Paschalis II. in Synodo Lateranensi anno 1102. investituras laicas prohibuerat, sed nihilominus Henricus I. rex Angliae ab Anselmo Cantuariensi Archiepiscopo postulabat, ne ab avitis consuetudinibus recederet, sed pro more investituram acciperet, & quibus Episcopis rex iam investituram dedisset, consecraret. Ast ille constanter, Pontificis novo praecepto inhaerendo & regia iura prodendo, utrumque recusabat, & lite Romae pendente, litteras Pontificis esse exspectandas, aiebat. Tandem anno 1103. ex consilio cleri, & procerum huius rei caussa Romam cum oratore regio proficisci iussus est, quod iter eo lubentius suscipiebat, quum litterae interim a Paschali II. allatae fuerant. *Formidabat ergo*, ait Edmerus *lib.* 3. *novorum*, *Anselmus, ne si verbis Episcoporum in litteris ipsis Papa non concordaret pro investituris Ecclesiarum, quae factae fuerant, & etiam consecrationibus abbatum, quos ea tempestate investitos Robertus Lincolinus Episcopus & Ioannes Bathoniensis sacraverant, saepe dicta excommunicationis sententia tales nonnullos involverit*, A QVORVM COMMVNIONE SE NEQVAQVAM SINE GRAVI SCANDALO COHIBERE VALERET. Et post pauca: *Festinato igitur ratus est Anglia exeundum, ne illic excommunicatis communicando, aliqua excommunicationis culpa involveretur.* Apparet rursus ex his adductis verbis, excommunicationem, in Anglia effectum nullum habere potuisse quoad illas personas, quibus rex, non obstante Pontificia excommunicatione, adhuc communicabat, praesertim quum regis ad exemplum totus componatur orbis, & sic impium & rationi contrarium fuisset, eius communionem vitare, quem rex ad suam admittebat communionem. Ceterum non erat verus Anselmi metus, quum Paschalis II. excommunicationis sententiam in praedictos Episcopos pronuntiaverat, & hoc intuitu Ernulfus prior Ecclesiae Cantuariensis anxius, quid in tali rerum facie agendum esset, ad Anselmum scripserat, cui in litteris iam adductis respondet, communionem non dissuadens, nec tamen praecipiens, quia partim conscientiae teneritate, utut erroneae & superstitiosae, partim more illius regni certum quid determinare nolebat. Neque enim ignotum erat Anselmo, in Anglia effectum excommunicationis absque regis consensu inanem futurum esse, postquam iam olim Wilhelmus I. constituerat, ne aliquis absque voluntate sua communione ecclesiastica privaretur, id quod Michael Alfordus *in annal. eccl. Anglic. tom.* 4. *ad annum* 1067. ex Edmero *histor. novor. lib.* 1. *p.* 6. recenset, cuius verba haec sunt: *Nulli nihilominus Episcoporum suorum concessum iri permittebat, ut aliquem de Baronibus suis seu ministris, sive incestu, sive adulterio, sive aliquo capitali crimine denotatum, publice nisi eius praecepto implacitaret, aut excommunicaret, aut ulla ecclesiastici rigoris poena constringeret.* Quin etiam ab adhuc anno 1164. in conventu Claren-

rendonensi, ubi consuetudines regiae confirmatae sunt, hic articulus quoque non est praetermissus, quum in cap.7. eiusdem consuetudinum ita legatur. *Nullus, qui de rege teneat in capite: nec aliquis dominicorum ministrorum eius excommunicetur, nec terrae alicuius illorum sub interdicto ponantur, nisi prius dominus rex, si in terra fuerit, conveniatur, vel iustitia eius, si extra regnum fuerit, ut rectum est, de ipso faciat. Vid.* Alfordus *cit. l. ad ann.* 1164. *p.* 133. quamvis hae ipsae regiae consuetudines, satis antiquae, insignes motus in Anglia fecerint, uti plenius Michael Alfordus *ad cit. annum* refert.

Iam circa annum 638. Sigebertus, rex orientalium Saxonum, eodem iure usus videtur, de quo Beda *lib.* 3. *histor. Eccl. c.* 20. haec refert: *Habuerat unum ex his, qui eum occiderunt, comitibus, illicitum coniugium, quod quum Episcopus corrigere, & prohibere non posset; excommunicavit eum, atque omnibus praecepit, ne domum eius intrarent, neque de cibis illius acciperent. Contemsit rex hoc praeceptum, & rogatus a comite intravit epulaturus domum eius.* Sine dubio itaque rex existimavit, se iure suo id facere posse. Quin tamen ipsum superstitio ceperat, mox facti commissi eum poenituit, nam ita pergit Beda: *Qui quum abiisset, obviavit ei Antistes. At rex intuens eum, mox tremefactus exsilivit de equo, ceciditque ante pedes eius, veniam reatus sui postulans.* Forsan Beda de suo hic aliquid addidit, ut posteritati persuaderet, grave peccatum in hoc a rege commissum esse, id quod nunc in medio relinquo. Quae omnia satis evincunt, Philippum V. non necesse habuisse, ut ex privilegiis Pontificis ius communicandi cum excommunicatis arcesseret, de quo Marca in §. *ult.* edisserit, sed *suo iure* id facere potuisse.

CAPUT XVI.

OBSERVATIO XIII.

§. I. Hinc inde hactenus observatum, Pontifices Romanos varias artes, machinationes, immo etiam fraudes adhibuisse, ut primatum sibi inter reliquos Episcopos firmarent, eosque prorsus sibi subiicerent. Sed sicuti ambitio hominum, maxime quae sub specie sanctitatis latitat, terminos nullos sibi poni patitur; ita Pontifices Romani, primatu in ecclesiasticis & quidem cum independentia sibi firmato, novas artes excogitarunt, ad opprimendum legitimum imperium civile, & omnes imperantes sibi subiiciendos, id quod eo facilius se posse exsequi iudicabant, postquam imperantes semel per conniventiam iis nimis indulserant, & iura sua circa sacra incaute ex vano excommunicationis metu dimiserant. Ne tamen Pontifices, titulo legitimo se destitutos esse, omnibus ostenderent, Scripturae sacrae testimoniis sophistarum more abuti necessum habuerunt, ut in primis ex hoc dissidio famoso inter Bonifacium VIII. & Philippum Pulcrum apparet. Contendebat impudentissimis verbis Pontifex, imperantes omnes subesse Pontifici Romano, non tantum quoad privatam eorum personam, sed etiam quatenus imperarent, ita ut regna sua quoque Pontificiae maiestati subiecta esse deberent. Scripserat enim Bonifacius VIII. ad regem Philippum (XV): *Scire te volumus, quod in spiritualibus & tem-*

De artibus Pontificum imperium civile opprimendi.

Sophisticae Pontificum interpretationes sacrarum Scripturarum.

(XV) Quamquam divino iure Ecclesiae & Reip. fines septi sint, ut Ecclesia Summis Potestatibus subsit, quatenus est coetus hominum in societate viventium, & Respublica subdita sit Ecclesiae in iis, quae religionem spectant; nonnumquam tamen humanis affectionibus factum est, ut altera Potestas in alterius iura insiliret. Modum excesserunt Principes, qui se rebus Religionis immiscuere, ut Zeno in suo *Henotico*, quo Eutychianam haeresim fovebat, & haereticos catholicis mistos tuebatur; Heraclius in

temporalibus nobis subes. Sed satis convenienter respondebat Philippus: *Sciat maxima tua fatuitas, in temporalibus nos alicui non subesse*. Vt itaque Pontifex fatuitatem suam emendaret, protestatus fuit, sibi propositum esse, in nullo usurpare iurisdictionem regis, interim negari non posse, regem Pontifici *ratione peccati* subditum esse.

Pontifex imperantes ratione peccati sibi subiicere contendit.

Hoc erat primum sophisma, quo reges sibi subiicere contendebat. Noverat enim astutus Pontifex, hac limitatione arcana se imperantes in totum subiicere, & efficere posse, ut a suo nutu tamquam vilissima mancipia dependerent. Constabat enim, de peccato solos clericos posse cognoscere, atque adeo si hoc impetraret, posse se quoscumque actus, iura, consuetudines in peccatum convertere, & sibi ita iudicium & iurisdictionem in regum actus attribuere, quo nefando praetextu omnem suam independentiam in terris amittere & iudicem Pontificem agnoscere deberent.

Inde provocationes a tribunalibus ad Pontificem.

Inde enim postea factum est, ut subditi a summis regum & principum independentium tribunalibus in caussis mere saecularibus ad Pontificem Romanum eiusque nuntios appellare auderent, quasi in iudicando peccatum commissum esset, ut huic malo per publicas leges imperii nostri non satis prospici potuerit, vid. R. I. *de anno* 1654. §. 164. *& Capit. Ioseph. art.* 18. Quin sub hoc impio praetextu non tantum appellationes in curia Romana receptae sunt, sed etiam tandem res eo devenit, ut concurrentem quamdam iurisdictionem Pontifices sibi tribuerent, & caussas saeculares etiam in prima instantia ad se traherent. De hoc abusu graviter conquesti sunt proceres Germaniae *in centum gravaminibus in* Comitiis *Noribergensibus*, oratori Pontificio oblatis; ubi *gravam*. IX. ita aiunt: *Quum nedum iuris ratio sed & rei ipsius series postulet, ut distincti sint iurisdictionum limites & ut quilibet ordinarius suis sit finibus contentus, alterumque in exercenda iurisdictione non disturbet, minime tamen Pontifices Romani pro tempore existentes aequitatem hanc communem consideraverunt, sed neglecta hac ad petitionem personarum ecclesiasticarum laicos non raro in caussis etiam profanis, puta hereditatum aut pignorum, & in prima quidem instantia coram se Romam citari ac in ius vocari fecerunt*. Deinde subiicitur, laicos in caussis suis protinus ad forum Romanum tractos fuisse, si iuramento interposito actor asseruisset, se non *sperare*, *iustitiam apud iudicem competentem in Germania assequi posse*. Et quis omnes abusus ex hoc arcano sophismate propullulantes recenseret, de quibus adhuc tot tristia monumenta in omnibus regnis supersunt?

Bonifacii VIII. constitutio perstringitur, qua omnes reges sibi subiicit.

§. II. Interim ut Bonifacius VIII. sophisma suum arcanum defenderet, & publica lege firmaret, mox promulgavit constitutionem *unam sanctam de maior. & obed. in 6.* in qua tot horrenda sophismata occurrunt, ut crederes, aulam Romanam eo tempore desipuisse, uti recte Philippus Pulcher iudicavit. Nam (1) con-

ten-

in *Eclesi*, qua unam in Christo voluntatem adseruit, vetuitque unam duasve in Christo operationes admitti; Carolus V. in suo *interim* de doctrina fidei, ritibus, & disciplina ecclesiastica servandis in Germania, donec ab oecumenica Synodo omnia definirentur. Modum quoque praetergressus est Bonifacius VIII. qui ita abreptus scripsit, Principes in temporalibus quoque sibi subesse. At id postea correxit eius successor Clemens V. Non desunt tamen viri docti, inter quos Henricus Spondanus ad A. C. MCCCI. n. 21. qui non contemnendis rationibus adstruunt, & epistolam breviorem *Deum time*, ubi scriptum, *scire te* (Philippum) *volumus, quod in spiritualibus, & temporalibus nobis subes*, non a Bonifacio scriptam, sed a Petro Flote confictam, & Regi traditam, ut ipsum in Pontificem acueret; & ab eodem Flote, aut alio falsatore, inscio Philippo, confictam responsionem conviciorum plenam, cuius initium *sciat maxima tua fatuitas*. At fuerint revera ambae ab auctoribus, quorum nomen praeferunt, scriptae, uti Nat. Alexander non dubitat, certe & modum excessit Bonifacius, & epistolae Philippi *inscriptio & priora verba, quae immodesta, & contumeliosa sunt, aeterna oblivione delenda potius, quam in historiam referenda*, inquit Nat. Alex. *in saec. XIII. & XIV. diss. 9. art. 2. num. 5.*

tendit, in potestate Petri duos esse gladios, spiritualem videlicet & temporalem: *Nam*, pergit, *dicentibus Apostolis: ecce duo gladii hic (in Ecclesia scilicet) non respondit Dominus, nimis esse, sed satis*. Argumentum hoc est mysticum, ex interpretatione mystica desumtum, qua arte interpretandi clerici laicos ubique circumvenerunt. Hac ratione enim omnia dicta & facta, omnesque parabolas ad se suamque potestatem traxerunt, & quia sibi interpretationem Scripturae privative tribuerant, contra contortas hasce & sophisticas interpretationes laici ne hiscere quidem sunt ausi, quasi illi in totum donis interpretandi Scripturam privati essent. Mirum est, quod Pontifex ad suum forum non etiam traxerit historiam Christi, asinae inequitantis, hoc scilicet sensu, per asinam intelligi imperantes, per pullum asinae ceteros subditos laicos, se autem repraesentare Christum asinae inequitantem, hoc est, omnibus regibus & laicis imperantem. Quid elegantius dici posset, si mystica interpretatio aliquid roboris in probando haberet? Primum sophisma

§. III. Sed (II) inde concludit Bonifacius VIII. *Certe, qui in potestate Petri temporalem gladium esse negat, male verbum Domini attendit, proferentis: converte gladium tuum in vaginam: uterque ergo est in potestate Ecclesiae, spiritualis scilicet gladius & materialis, sed is quidem pro Ecclesia exercendus. Ille sacerdotis, is manu regum & militum, sed ad nutum & patientiam sacerdotis*. Certe haec verba magis insipientis, quam hominis, sana ratione praediti, sunt: non enim ulla ratione concludunt, & vix mysticam habent interpretationem. Bernardus *lib. de considerat. tract. 4. ad Eugenium* longe aliter sentit, aiens: *Quod habuit Petrus, hoc dedit Papae, sollicitudinem super Ecclesiam. Numquid dominationem? audi ipsum: neque ut dominantes, sed forma facti gregis ex animo. Ne autem dictum sola humilitate putes, verum etiam veritate, vox Domini indicat in Evangelio: Reges gentium dominantur, vos autem non sic. Planum est, quod Apostolis interdicitur dominatus. Igitur tu usurpare audes* (Eugenium alloquitur) *aut ut dominus apostolatum, aut ut apostolus dominatum? Plane ab utroque prohiberis. Si utrumque habere velis, perdes utrumque. Alioquin non te de numero illorum putes exceptum, de quibus conqueritur Dominus sic: ipsi regnaverunt, sed non per me, principes exstiterunt, sed non cognovi*. Secundum Bonifacii VIII. sophisma.

§. V. Deinceps. (III.) Bonifacius VIII. ulterius pergit: *Oportet autem gladium esse sub gladio & temporalem auctoritatem spirituali subiici potestati*, quem in finem abutitur loco *Rom. XIII. 1.* quod potestas debeat esse ordinata, & ita Spiritualis subordinata esse temporali. Posito uno absurdo, sequuntur plura alia. Ita satis ordinata est potestas, descripta a Paullo, si clerici non sint rebelles, sed se subiici patiantur magistratui legitimo, quem ordinem naturalem dum Pontifex subnectit, ordinem naturalem infringit. Abutitur porro more sophistico dicto *Ieremiae I. 10. Ecce constitui te hodie super gentes, & regna*. Quasi Ieremias propheta etiam, more inepto Bonifacii, affectaverit imperium quoddam in omnia Regna & gentes, eo ipso, quo Deus prophetae iniungit, ut reges & gentes monitis suis a via peccatorum in viam veritatis deducat. Adhuc ineptior est applicatio dicti illius Apostolici *1. Cor. II. 15. Spiritualis homo iudicat omnia, ipse autem a nemine iudicatur;* quasi Pontifex solus sit ille homo spiritualis vel totus clerus, id quod quidem intendunt, dum se solos contra mentem Scripturae spirituales esse volunt, laicos autem carnales, quippe qui in sacris Litteris spiritualibus opponuntur. In tam abiectam conditionem laici, proh dolor! positi sunt, postquam clerici sibi interpretationem Scripturae sacrae attribuerunt. Tertium Bonifacii VIII. sophisma.

C A

OBSERVATIO XIV. ad §. 2.

Cur olim non fuerint auditae provocationes a Pontifice ad Concilium oecumenicum?

OLim nunquam admissam & auditam fuisse provocationen a Pontifice ad Concilium oecumenicum, illustrissimus Auctor in §. 1. satis bene asserit, sed rationes non addit, quae tamen ex statu rei ecclesiasticae illorum temporum facile haberi possunt (XVI). Nam (I) in caussis, quae communem affligebant Ecclesiam, Episcopi Ro-

(XVI) Negare non audet Boehmerus inauditas olim fuisse provocationes a Papa ad Concilium generale. Tantum eius rei caussas tres affert. Prima, quod sententia Romani Pontificis in caussis, quae communem Ecclesiam affligebant, ut privata habebatur, nec *universale decisum* facere poterat. Nugae. Constat enim, Romanum Pontificem vi primatus canones condere posse, ad eos observandos Episcopos & Christianos omnes cogere, nutantes in fide confirmare, devios ad fidem revocare, pertinaces ecclesiastica communione arcere, ad unitatem fideles omnes cogere, eamque vindicare. Audiatur de hac re Dupinus *de antiq. Eccles. discipl. diss. IV. cap.* 2. §. 3. quem Boehmerus plurimi facere solet: *Ex hoc Primatu*, inquit, *Romani Pontificis fluunt multae praerogativae, quae ipsi non secus ac Primatui iure divino competunt. Prima eaque potissima est, curam habere, ut per universum orbem canones observentur, utque fides illibata custodiatur. Atque ob id potestatem habere uti poenis ecclesiasticis per ipsos canones statutis, & refragantes ad id compellere. Hoc autem privilegium habet Romanus Pontifex iure Primatus sui. Nam, qui primus est in aliqua societate, is lege naturali tenetur invigilare, ut leges societatis observentur, atque ut id procuret, necessaria auctoritate debet esse instructus*. Deinde subdit: Pontificem *vi primatus ad Concilium generale cunctos Episcopos vocare posse, atque in eos, si legitime vocati, adesse renuerint, velut in Ecclesiae desertores excommunicationis ferre sententiam*. Tum scribit: *Romani Pontificis de fide & moribus definitiones esse magni apud omnes momenti, & universam spectare Ecclesiam, atque hinc singulas privatim Ecclesias magnam eius definitionibus reverentiam praestare debere, nec posse pro libito eas vel contemnere vel reiicere*. Tandem tradit: *licet Romanus Pontifex non sit solus omnium controversiarum iudex, sunt tamen eius praecipuae in iudicando partes, nec quidquam in Ecclesia magni momenti definiri par esse, quod non ad ipsum referatur, vel de quo non consulatur; ac innumera esse eiusmodi relationum & consultationum exempla*. Quanti vero semper fecerit Ecclesia iudicia & sententias Romani Pontificis, nemo vel mediocriter in re ecclesiastica versatus, ignorat. Audiatur Augustinus *serm. 2. de verbis Domini: iam enim*, inquit, *de hac caussa Pelagii & Caelestii duo Concilia missa sunt ad sedem Apostolicam, inde etiam rescripta venerunt, caussa finita est, error utinam aliquando finiatur*. Et Petrus Chrysologus *ep. ad Eutychem* ante Synod. Chalced. *Hortamur te, frater honorabilis, ut his, quae a beatissimo Papa Romanae civitatis scripta sunt, obedienter attendas, quia B. Petrus, qui in propria sede vivit & praesidet, praestet quaerentibus fidei veritatem*. Addantur quae disseruimus in *Animad. ad Obs. in Concord.* I. 8. Iam vero Iulium I. de caussa Athanasii Alexandrini & Episcoporum Orientis, qui ab Arianis deturbati Ecclesiis suis, ad ipsum Romam confugerant, iudicasse in Synodo Romana quinquaginta Episcoporum, quis ignorat? Testem do Sozomenum *H. E. II.* 8. *Athanasius Romam profugus venit, Paullus item Constantinopolitanus, Marcellus Ancyranus, Asclepas Gazensis, & Lucius Hadrianopolitanus: quos Romanus Praesul, quum caussas singulorum cognovisset . . . in communionem recepit. Et quoniam propter sedis suae dignitatem omnium cura ad ipsum spectabat, suam cuique Ecclesiam restituit*. Eadem habet idem Sozomenus *H. E. II.* 10. & Cassiodorus *IV.* 9. Pariter Socrates *H. E. II.* 15. *Iulium itaque Romanum Episcopum de iis, quae ad ipsos spectabant, certiorem faciunt. Hic vero quoniam Romana Ecclesia praerogativam prae ceteris obtinet, litteris auctoritate plenis eos confirmavit, atque ad Orientales scripsit; suum cuique locum reddens, eosque a quo deiecti erant, redarguens*. Iulius ipse ep. I. apud Athanas. *Apolog. contr. Arian. An ignoratis, hanc esse consuetudinem, ut primum nobis scribatur, & hinc quod iustum est,*

Romani suum iudicium privatum non ita interponebant, quasi sententia eorum universale decisum facere posset, sed potius tales caussae ad Concilia oecumenica deferebantur, & inde non opus erat appellatione a sententia Pontificis ad Concilium, cum privata Episcopi Romani sententia praeiudicium nemini inferre posset. Si sententia Pontificis idem valuisset, quod placitum Concilii, certe Iulius I. Athanasii caussam fovens, sententia sua mox litem diremisset. Ast omni cognitione supersedit,

(1) Quia Pontifices universale decisum facere non poterant.

est, decernatur? Sane si qua huiusmodi suspicio in illius urbis Episcopum (Athanasium) *cadebat, ad hanc Ecclesiam scribendum fuit.* Sed Eusebianis insidias Athanasio struere non omittentibus, Iulius caussam eius retulit ad Constantem Imp., rogans, ut ageret apud fratrem Constantium pro Athanasii restitutione in sedem Alexandrinam. Ab utroque Augusto, hortatu Iulii coacta est Synodus Sardicensis, in qua & Eusebius, & Marcellus Ancyranus, & Asclepas Gazensis, & alii ab Eusebianis Arianorum patronis inique damnati, fuerunt absoluti. Quod pertinet ad Innocentium I. falsum est, eum in caussa Chrysostomi non iudicasse; namque Pontifex, Chrysostomum iniusto iudicio damnatum, & episcopatu eiectum a Theophilo Alexandrino & Orientalibus Episcopis, appellatione eius suscepta absolvit, & Constantinopolitanae sedi restituit, teste locupletissimo Palladio in *Dialogo de vita S. Ioannis Chrysostomi: Innocentius Papa improbavit iudicium a Theophilo factum.* Et Gelasius *ep. ad Episcopos Dardaniae: Sanctae memoriae Ioannem Constantinopolitanum Synodus etiam Catholicorum Praesulum certe damnarat, quam simili modo sedes Apostolica, etiam sola, quia non consensit, absolvit.* Altera ratio a Boehmero allata est, quod iudicium Romani Pontificis contradictione non careret. Hincne quidquam decedet de summa Pontificis in Catholicam Ecclesiam auctoritate; aut colligetur, eiusdem iudicium in caussis gravissimis pro universali agnitum non fuisse? A quo illius iudicio contradictum in fidei morumque negotio, nisi aut a Catholicis nonnullis, putantibus ad disciplinam rem pertinere, aut ab haereticis praefractisque hominibus, a quibus & Synodo Nicaenae & aliis Oecumenicis repugnatum? Nihil vero est, cur Boehmerus a caussa Nestorii praesidium quaerat; scimus enim Caelestinum I. *Nestorio pravitatis Episcopo per epistolam suam, datis eidem decem dierum induciis, vel poenitentiae veniam, vel dissentienti damnationem denuntiasse*, ut inquit Marcellinus Comes in *Chronic. ad A. C. CCCCXXX.* apud Sirmond. *tom. 2. p. 226.* atque sententiae exsequendae suaeque vicis fungendae provinciam Cyrillo demandasse. Hac autem re cognita Nestorius imminentem capiti suo procellam in Cyrillum convertere studens, Theodosium fraudibus captum induxit, ut epistolam ad Cyrillum daret, qua eum ut inquietum & scandala sectantem reprehendit. Pertinax erat malum, ac magnae inter Cyrillum, & Nestorium obortae turbae, & Orientalium Episcoporum diversa studia, cum tantae sedis iudicio omnino componi sedarique non possent ob Nestorii audaciam, suadente Cyrillo Pontificis Romani vicibus fungente, indicta a Theodosio est Ephesina Synodus, qua Nestorius damnatus & Episcopatu deiectus fuit: *Coacti*, aiunt Patres Ephesini act. I. *per sacros Canones, & epistolam sanctissimi Patris nostri, & Comministri Caelestini Romanae Ecclesiae Episcopi, lacrymis subinde perfusi, ad lugubrem hanc contra eum* (Nestorium) *sententiam necessario venimus.* Synodi acta Caelestinus rata & perpetua fecit auctoritate sua, *confirmans duabus in Christo manentibus perfecte naturis, unam filii Dei credendam esse personam*, inquit Gennadius *de vir. illustrib. cap. 54.* Conf. *nostr. Animadv. in Obs. ad Concord. V. 4.* Tertia tandem ratio, quam Boehmerus affert, est, quod sententia Romani Pontificis in Synodo oecumenica sub examen revocata fuerit. Num hinc colligendum est, Romani Episcopi sententiam privatam esse, & vim decisivam non habuisse? Quis negat, auctoritatem summi Pontificis generalibus Conciliis necessariam, ipsi ius tribuere sive per se, sive per Legatos illis praesidendi, eumque, qui omnibus in consessu praeest, in omnibus negotiis primum referre & censere debere? Quod vero praerogativa haec suffragii ceterorum Episcoporum sententias, & suffragia non tollit, & ulteriorem inquisitionem non abrumpit; hinc factum est, ut tum receptae per Synodos fuerint litterae Pontificis, si instituto examine constaret, illas ex recta fide & disciplinae regulis conce-

& unice ad Concilium provocavit. Hinc Pontifices ordinarie in caussis gravissimis ab imperatoribus Concilium postularunt, & sic, deficiente sententia gravatoria, quaestio eo tempore moveri non potuit, an a iudicio Pontificis detur appellatio ad Concilium generale. Innocentius I. in caussa Io. Chrysostomi iudicium suum non interposuit, sed eam ad Synodalem cognitionem pertinere credidit. Sic enim in epistola apud Sozomenum *lib. 9. cap. 26.* notanter scribit: *sed quodnam remedium hisce rebus in praesenti adferemus? Necessaria erit Synodalis cognitio, quam etiam multo iam antea congregandam esse diximus. Ea quippe sola est, quae huiusmodi procellarum impetus retundere potest*. (II) Licet quandoque Episcopus Romanus iudicium in caussis gravissimis sibi arrogaret, tamen hoc ipsum quoque in Synodo coacta fiebat, ut tamen nec tale iudicium pro universali agnosceretur, aut contradictione careret. Mota Nestorio circa annum 428. controversia circa quaestionem, *an Maria recte dici posset Deipara*, Caelestinus, Romanus Episcopus, Occidentalium Synodum coegit, in qua eius sententia condemnata simulque contra Nestorium, sedis Constantinopolitanae Episcopum, decretum fuit, ut nisi intra decem dies, sententiam suam mutaret, ab universalis Ecclesiae communione excluderetur. Dedit praeterea Caelestinus sententiae huius exsecutorem Cyrillum, & ad Clerum populumque Constantinopolitanum eo nomine scripsit, quo ipso non leves tumultus in Oriente orti sunt. Nestorius iudicium hoc tum Caelestini, tum Cyrilli, plane haud agnoscebat, sed potius respuendum ducebat, quum haec controversia non in particulari Synodo, sed universali decidi debuerat. Et sic ne quidem appellationem a tali condemnatoria sententia interponebat, sed tantum a Theodosio impetrabat, ut in Concilio generali haec controversia componeretur. Quin Theodosius imperator satis aculeatas litteras, supra *observat. VI.* adductas, ad Cyrillum dedit, insimulque factum eius acriter ita perstrinxit, ut Caelestini modum procedendi simul feriret. Inter alia ibidem ita loquitur: *Quandoquidem nostra maiestate eos, qui promte alacriterque ad huiusmodi inquisitionem advolare non cunctabuntur, merita laude prosequente, ceterosque, qui imperare forte mallent, quam in medium consulere*, (uti Caelestinus, qui & certum terminum Nestorio praefixerat, & Cyrillo exsecutionem demandaverat); *aut aliorum de eiusmodi rebus consilium audire coercente, nulli omnino, ut maxime velit integrum istud erit*. Et inde in *cit. observ.* collegi, iudicium hoc Caelestini & Cyrilli omnino nullum fuisse declaratum. Quin quod Theodosius in litteris ad patriarchas datis, quibus eos ad Concilium generale convocavit, satis aperte tale iudicium pro mere privato habuerit: *Ceterum ante sanctissimam coactam Synodum, communemque eiusdem, quae de omnibus dabitur, sententiam, nihil quidquam in ulla re* PRIVATIM *a quoquam innovetur*, uti a Caelestino & Cyrillo quidem attentatum erat. (III) In Concilio universali sententia Episcopi Romani sub examen revocata, non secus ac Nestorii vel aliorum dissentientium, & tandem in hanc vel illam communi consensu itum fuit. Neque itaque privata Episcopi Romani opinio vim quamdam decisivam, aut sententiae, a qua provocatum esset, habebat, quum Theodosius in lite praedicta iam omnem vim sententiae Romanae ademerat. Hinc patet, quid iudicandum sit de litteris Caelestini, quas *actione II.* in Synodo Ephesina I. legati Romani obtulerant, ubi in *edit. Romana Concil.* ita legitur: *Direximus pro nostra sollicitudine sanctos fratres & consacerdotes nostros unanimes nobis & probatissimos viros, Arcadium & Proiectum Episcopos, & Philippum presbyterum nostrum, qui iis, quae aguntur, intersint, & quae antea a nobis sunt statuta, exsequantur. Quibus praestandum a vestra sanctitate non dubitamus assensum, quando id, quod agitur, videtur pro universalis Ecclesiae securitate decretum*. Impudentissimus fuisset Caelestinus, si huiusmo-

(2) Iudicium Pontificis Rom. non carebat contradictione.

In Concilio universali sententia Episcopi Romani sub examen revocata.

ceptas fuisse. De facto Constantini in cau[sa] *ad Obs. in Conc. cap. 3.* Actum agere nec ia Donatistarum diximus supra *Animadv.* vacat, nec lubet.

iusmodi litteras ad Concilium generale direxisset, eique exsecutionem sententiae suae privatae demandasset, de qua tamen ante omnia in Concilio cognoscendum erat. Neque enim Synodus Ephesina eum in finem indicta erat, ut sententia Caelestini ab ea exsecutioni daretur, quum id ipsum iam ante condemnaverat Theodosius. Hinc verba haec satis suspecta sunt, nec a corruptione improbae manus libera, praesertim quum lectiones aliae, ut Antonii Contii & Peltani ab adductis verbis sint plane discrepantes. Siquidem hunc in modum legunt. *Misimus ad vos Arcadium & Proiectum Episcopos & Philippum presbyterum, sanctos fratres unanimesque ac probatos nostros comministros, qui nostra in se cura suscepta actis vestris intererunt, quaeque a vobis sunt constituta, suo calculo denuo confirmabunt. Non dubium autem, quin sanctitas vestra illos ad communem consensum sententiaeque dictionem sit admissura. Quae vero decreveritis, ea pro omnium Ecclesiarum tranquillitate habeantur definita decretaque.* Haec sane lectio eo magis pro genuina habenda est, quo magis praxi illius temporis conveniens est, uti probat Edmundus Richerius *lib.* 1. *hist. Concil. gener. c.* 7. §. 9.

Proinde sententia illustrissimi Archiepiscopi in §. 2. adducta, quod scilicet iudicium Episcopi Romani aliquando extraordinario remedio ad instar supplicationis, suspensum fuerit, omnino dubia & improbabilis videtur, nec adducto exemplo caussae Caeciliani probatur. Supponit enim, Episcopum Romanum Melchiadem in hac caussa iure proprio cognovisse & iudicasse, quod tamen historicae veritati repugnat, quum potius constet, eum cum nonnullis aliis Episcopis a Constantino Caesare ad hanc caussam delegatum fuisse, id quod nec Augustinus *epist.* 166. inficiatur, aiens: *Scitote quod maiores vestri caussam Caeciliani ad imperatorem detulerunt* (non ad Episcopum Romanum). *Exigite hoc a nobis, probemus vobis, & si non probaverimus, facite de nobis, quidquid potueritis. Sed quia Constantinus non est ausus de caussa Episcopi iudicare, eam discutiendam ac finiendam Episcopis delegavit.* Idem Eusebius *l.* 10. *c.* 5. confirmat, ubi litteras Constantini refert, quibus iussus est Caecilianus, Romam navigare, *quatenus ibi coram Melchiade & coram Rhetico Marino & Materno iudicaretur.* Conf. doctissimus du Pin *de antiq. eccl. discipl. diss.* 2. §. 1. *in f.* Verum horum iudicum delegatorum sententiae non acquieverunt, sed novum iudicium postularunt, non a Melchiade, sed Constantino, quum tamen prius fieri debuisset, si Melchiades iure proprio iudicasset, & sententia eius per modum supplicationis suspensa fuisset. Dedit ergo illis imperator Arelatense iudicium, ut loquitur Augustinus *epist.* 162., cui quidem iidem iudices interfuerunt, sed non sub eadem qualitate, sed tamquam membra reliqua Concilii. In supplicationis remedio manet idem iudicium, sed hic novum & a priori diversum constitutum, quum, ut supra monui, Donatistae a iudicibus delegatis ad imperatorem appellaverant. Postquam autem Episcopi Romani sibi ius in caussis maioribus iudicandi dictatorio more attribuerunt, & id ipsum hinc inde illis indultum est, non mirandum adeo, quod ex postfacto provocationes a sententiis Pontificum ad Concilium generale, antea inusitatae, interpositae fuerint.

An Pontificis Romani sententia extraordinario remedio olim suspensa fuerit.

LIBER QVINTVS.

CAPVT PRIMVM.

De variis Legatorum speciebus sub veteri statu Reipublicae Romanae.

SYNOPSIS.

I. Agendum hoc libro de Legatis a latere. In primis autem explicandae Legatorum species, quae in iure Romano occurrunt.

II. Alii sunt Legati municipales. Alii provinciales, qui explicantur. De iis capienda lex Hos accusare *ff. de accusat.*

III. Alii sunt Legati cum iurisdictione. Divisio provinciarum inter Principem & populum, ab Augusto. Proconsules dicti, qui provinciis populi praeficiebantur, etsi consulatum non gessissent. Explicata Iustiniani Novella. Insignia Proconsulum.

IV. Consilium Augusti in assumendo Proconsulis nomine & imperio. Proconsules Romam ingressi deponebant imperium, excepto Principe. Quare retinenda est lectio Spartiani, quam viri eruditi sollicitant. De proconsulari imperio dato extra urbem *Marco Aurelio Caesari.*

V. Legati dabantur Proconsulibus a senatu, ut eos parte curarum levarent. Proconsules mandabant iurisdictionem Legatis in provincia; quam nec eis adimere poterant, nec in eos ius gladii transferre. Custodias audiebant, sed non animadvertebant.

VI. Dignitas Legatorum Proconsularium, ex Spartiano. Fasces & vehiculum. Apparitio, magistratum gerebant, dabant tutores, & vindicta apud eos manumitti poterat. Contrarium docet Paullus, scilicet apud eos manumitti non posse. Conciliatio ἀντινομίας.

VII. Legati isti differunt ab Assessoribus, etsi aliter videatur eruditis. Assessores erant privati homines, qui iuris peritiam praestabant, & magistratibus adsidebant. Elegans ea de re Iosephi locus. Salaria illis constituta e publico. Singulis magistratibus unus Assessor datus cum salario, ne fiscus gravaretur. De hoc Assessore seu Consiliario intelligenda Iustiniani Novella, non autem de Legato Proconsulis.

VIII. Legati Caesaris praefecti provinciis Principis; qui passim dicti Consulares. *Minutis provinciis prefecti, Praesides: quamvis Praesidis nomen generale sit. Immutata post Constantinum magistratuum nomina.*

IX. Vicarii Praefectorum praetorio instituti a Constantino. Vices gerunt Praefectorum; sed vice sacra iudicant. Vicarii instituti in unaquaque imperii Dioecesi. Alii sunt, qui vicem Praesidis obtinent in provincia ex mandato Principis, puta Praeside defuncto, vel aliam ob caussam.

X. Legati alterius generis, qui a Principe delecti, negotia publica cum exteris gentibus procurant.

I. Post assertam superiore libro conservandarum libertatum Ecclesiae Gallicanae auctoritatem, Legatorum a latere dignitas & claritudo priorem locum sibi vindicat in his dissertationibus, quae iura illa specialia & eximia complectuntur, quorum usus in regno a multis saeculis invaluit. Ne autem imparati in hanc materiam incidamus, ante omnia sedulo perspiciendum est, quo exemplo in Ecclesiam Legatorum & signi-

significatio & auctoritas confluxerit. In eum finem iuris Romani vestigia nobis consectanda sunt; quae ad Legatos Ecclesiae aliqua ex parte accommodatae sunt.

II. Quidam Legati municipales dicuntur, quibus ordinis sui vel curiae decreto legatio iniungitur; non, ut lites municipiorum, quod Syndici universitatis est officium, sed, ut reipublicae negotia apud Praesidem provinciae, vel Praefectum praetorio, vel etiam apud Principem prosequantur (1). Alii sunt provinciales Legati, qui tractatu habito in concilio ordinario totius provinciae, vel etiam extraordinario, ad Principem, vel ad sedem praefectorianam pro repentinis casibus, quibus provincia vexatur, mittendi designantur (2). De his Legatis provincialibus intelligenda est lex Venuleii (etsi de Legatis Proconsulum agi hoc loco putet vir eruditissimus) qui eius dumtaxat criminis eos accusari posse ait, quod ante commiserint, quam in legationem venerint (3). Iis, qui publicas istas legationes obeunt, sumtus seu legativa praestantur (4); & officio functis biennii vacatio indulgetur (5). Ne autem superfluis impensis civitates onerarentur, edicto Vespasiani praecipitur, ne plures, quam ternos Legatos mittant. Sed legationes istae inter munera recensentur, ad quae subeunda unusquisque civium ordine cogitur: ita, ut vicarios dare non possit, nisi filios suos; neque alienis, neque propriis negotiis se interponere, quamdiu legatione fungitur. Huius quoque generis sunt legationes illae, quae ab exercitibus, aut a corporibus missae ad Principem: quarum frequens mentio apud historicos.

III. Alia est Legatorum species, quibus iurisdictio competit, una cum reipublicae administratione. Quod, ut accurate intelligatur, observandum est, ex institutione & partitione Augusti duodecim provincias pacatiores assignatas fuisse populo Romano; quarum duae proconsulares erant, Asia & Africa; decem vero praetoriae, quas enumerat Strabo (6). Reliquas omnes sibi Caesar retinuit & regendas suscepit. Initio autem populus auctore senatu; deinde vero senatus solus consulares viros, aut praetorios provinciis suis praeficiebat, qui consulatu, vel praetura functi, illis imperio proconsulari praeessent; quamvis ab ea lege paulisper discessum fuerit, & iis administratio commissa, qui nunquam eos magistratus gessissent. Inde Proconsules dicti omnes, quibus populi provinciae creditae erant, nulla ratione habita, an functi essent consulatu; quemadmodum ex Tacito colligere licet (7), qui Petronii meminit Proconsulis Bithyniae, ad consulatum deinde provecti, & ex Constantii lege (8) quae separatim nominat

(1) D. & C. de legationibus.
(2) L. 1. C. de Legat.
(3) L. *Hos accusare*. ff. de accusat.
(4) L. 4. §. ult.
(5) L. 8. ff. eod.
(6) Strabo lib. 17.
(7) Tacitus l. 16. Annal.
(8) C. Theod. de Praetor.

nat eos, qui Consules ordinarii fuerunt, & qui proconsulari honore erant sublimes. Quo respexit etiam Iustinianus in Novella XXX. dum observat, provincias olim decretas fuisse vel iis, qui consulatu functi essent, vel aliis, qui Proconsules dicerentur (9). Haec sunt verba interpretis. *Romanis in more fuit, ut vel designatis Consulibus, vel his, qui illorum loco proficiscerentur, quos Proconsules vocabant, provincias sortirentur.* Non sincere reddidit Graeca. Non enim designatis Consulibus, sed iis, qui consulatum gessissent, γινομένοις ὑπάτοις, non vero γενησομένοις, Iustinianus ait datas fuisse provincias. Plenissimam autem iurisdictionem in provincia Proconsul habebat, adeo, ut omnium partes, qui Romae vel quasi magistratus, vel extra ordinem ius dicerent, ad ipsum pertinerent, maiusque imperium in provincia haberet post Principem. Vnde sex fascibus utebatur, quae erant proconsulatus insignia, ut notavit Vlpianus (10); vel (ut plenius explicat Iustinianus, Proconsuli Cappadociae a se recens instituto proconsulatus ornamenta decernens (11)) carruca argentea & fasces cum securi. *Proconsul Cappadociae*, inquit Iulianus in Epitome Novellae, *habeat carrucam argenteam, & securem, & fasces, & omnia vetera proconsularia insignia*. Quibus addi potest τηβέννος sive vestis purpurea palmata, quam solemnioribus & festis diebus Proconsul induebat, teste Iustiniano, qui hoc antiquum ornamenti genus Proconsuli Palaestinae concessit.

IV. Quare prudenter Augustus, quum magistratuum omnium, qui intra vel extra Romam imperio uterentur, auctoritate & titulis ornari atque augeri vellet, proconsulare imperium non omisit; quod deinde sequentibus Imperatoribus delatum est, qui ex eo dicti sunt etiam saepissime Proconsules, ut patet e variis inscriptionibus antiquis, & ex epistola Heliogabali apud Dionem, qui se ἀνθύπατον seu Proconsulem inscripsit. Quod eo consilio mihi videtur Augustus instituisse, ut Proconsules, qui provincias populi administrabant, se auspiciis Augusti, qui summus erat Proconsul, eas gerere non ignorarent. Itaque illud erat eximium in Principe, quod etsi Proconsules a Provinciis reduces portam Romae ingressi deponerent imperium, ut docuit Vlpianus (12); tamen id datum Augusto & ceteris Principibus, ut etiam intra pomoerium Vrbis proconsulare imperium retinerent, teste Dione. Quare, ut aliquod discrimen superesset inter Augustum & Caesarem, Antonius Imperator Marco Aurelio, appellatione Caesaris a se donato, tribunitiam potestatem contulit, & proconsulare imperium *extra Vrbem*, ut loquitur Capitolinus (13), non autem intra Vrbis po-

(9) Iustin. Nov. 30. c. 5.
(10) L. 4. ff. de offic. Procons.
(11) Nov. 30. c. 6. Nov. 103.
(12) L. ult. ff. eod.
(13) Capitolinus in Marco Antonio: *Posthaec Faustinam duxit uxorem* (M. Aurelius) *& suscepta filia, tribunitia potestate donatus est, atque imperio extra Vrbem proconsulari.*

pomoerium. Itaque assentiri non possumus viris eruditis, qui existimant, vanam esse adiectionem illam, *extra Vrbem*, in loco Capitolini laudato. Nam, inquiunt illi, imperium proconsulare extra Vrbem tantum fuit. Quod verum in ceteris omnibus, praeter solum Principem.

V. Ex eodem autem Augusti instituto provinciarum Praefectis, si Consulares essent, tres Legati adiungebantur, unus autem Legatus, si essent Praetorii quemadmodum observat Dio (14). Eos vero Legatos non pro arbitrio suo sibi Proconsul quisque legebat, sed ei dabantur a senatu. Vnde Capitolinus adnotavit (15), Gordiano Proconsuli Africae filium eius a Senatu Legatum fuisse datum. Quia vero Principes hanc senatus auctoritatem debilitaverant, Probus Imperator, eius restaurandae cupidus, *permisit patribus, ut Proconsules crearent, Legatos Proconsulibus darent* (16). Legati autem dati Proconsulibus, ut in partem curarum venirent, & administrandae provinciae onere illos levarent, quemadmodum recte adnotavit Appianus: ὁ τῳ ἡγεμονι τȣ ἐθνȣς ἐκ της βȣλης ἑπομενος εἰς βοηθειαν. Quod ex liberae Reipublicae institutis profectum, ut patet e locis Varronis & Ciceronis, quos viri docti collegerunt. Quare statim atque Proconsul ingressus esset provinciam, mandare iurisdictionem suam Legato debebat (17). Legatus enim nihil proprium habebat, nisi ei mandata esset iurisdictio (18); quam ei adimere Proconsul non poterat inconsulto Principe (19), quemadmodum nec potestatem gladii sibi datam ad Legatum transferre (20). Ideoque, si quid esset, quod maiorem animadversionem exigeret, reiicere apud Proconsulem Legatus debebat. Neque enim ius habebat animadvertendi, coërcendi vel atrociter verberandi: quamvis caussas criminales audire posset, ea conditione, ut praeauditas custodias ad Proconsulem remitteret. Si quid etiam incideret ardui, Legatus non Principem consulebat, sed Proconsulem suum, qui ad eius consultationes respondebat (21).

VI. De Legatis Proconsulis intelligendus est Spartianus; ex quo, quanta esset eorum dignitas, colligi potest. Fasces enim illis praeferebantur, privati ab eorum amplexu arcebantur; iisque datum, ut in vehiculo aeque ac Proconsules sederent. Elegans est locus de Severo (22). *Acta quaestura Sardiniensi, legationem Proconsulis Africae accepit. In qua legatione quum quidam municipum suorum Leptitanus, praecedentibus fascibus, ut antiquum contubernalem ipse plebeius amplexus esset, fustibus eum sub elogio eiusdem praeconis caecidit: Legatum*

(14) Dio lib. 53.
(15) Capitolinus in Gordiano. *Quum Gordianus Proconsul Africam regeret, eique Legatus filius esset a senatu datus.*
(16) Vopiscus in Probo.
(17) Lib. 4. §. ult. ff. de offic. Proconsul.
(18) L. 13. ff. eod.
(19) L. 6. D. T.
(20) L. 11.
(21) L. 6. §. 2.
(22) Spartianus.

tum populi Romani homo plebeius temere amplecti nolito. Ex quo factum est, ut in vehiculo etiam Legati sederent. Vnde apparitio communis erat Proconsuli & eius Legatis, ut docent Arcadius & Honorius (23). Itaque dubitandum non est, quin Legati Proconsulum, a privatorum sorte remoti, verum magistratum gererent. Quare tutores dare poterant (24), etsi tutoris datio esset actus legitimus; & apud eos vindicta manumitti poterat, ut docet verbis conceptis Paullus Iurisconsultus (25). Non me latet, in contrarium sensum Paullum trahi a summo viro Cuiacio, addita ad textum negatione, ut conciliet hanc legem cum Marciano, qui diserte scripsit, Proconsules quidem statim, quam Vrbem egressi fuerint, habere iurisdictionem, non contentiosam, sed voluntariam, unde & manumissiones & adoptiones apud eos fieri possunt (26); *Apud Legatum vero Proconsulis nemo manumittere potest, quia non habet iurisdictionem talem.* Plures conciliandae huius ἀντινομίας modos commenti sunt eruditi viri, repudiata negatione, quam superioris legis textui Cuiacius iniecerat (27). Sed non est, quod tantopere laborent in re facili. Discrimen assignat Marcianus Proconsulis & Legati. Ille insignia proconsulatus gerit statim, atque Vrbem egressus est; & potestatem exercet, antequam ingrediatur provinciam, non contentiosae quidem iurisdictionis, sed voluntariae, ita, ut apud eum manumissiones & adoptiones fieri possint (28). Legatus vero ne voluntaria quidem iurisdictione uti potest; quia nulla illi mandari potest a Proconsule, nisi ut ea utatur in provincia; sed post adventum suum, mandatam iurisdictionem exercet, ius dicendo, iudices dando, tutores constituendo, & manumissionibus apud se factis.

VII. Itaque falluntur viri docti, qui inter privatas personas Legatos referunt, eosque inter Assessores numerant. Etenim Assessores erant iuris studiosi, quos magistratus sibi, ut consiliorum participes, adsciscebant (29). Itaque, quamvis ius non dicerent, nec pronuntiarent, ab eorum tamen sententia vix magistratus recedebant; ut colligitur ex Augustino, quum verba facit de Alypio assessionem exercente (30). Elegans est locus Iosephi, dum comparationem instituit Iudaeorum cum Romanis in legum patriarum peritia (31). Illos enim de suis legibus citius responsuros asserit, quam de nomine proprio; hos autem ignorantiam suam profiteri, quum Praesides provinciarum Assessores sibi assumant, qui peritiam legum in iudiciis praestent. Ceterum privati erant omnino, adeo, ut absente magistratu nec caussas audire, nec libellis subscribere possent. Attamen ex instituto Ale-

(23) L. 2. C. De apparitoribus Proconsulis & Legati lib. 12.
(24) L. pen. de offic. Proconf. & Leg.
(25) L. 17. ff. de manumissis vindicta.
(26) L. 2. & 3. ff. de officio Proconf.
(27) Cuiac. l. 1. Observ. c. 1.
(28) L. 4. ff. eod.
(29) D. & C. de offic. Adsess.
(30) August. L. 6. Conf. cap. 10.
(31) Iosephus l. 2. contra Appionem.

Alexandri Severi ſalaria illis conſtituta ſunt (32): *Aſſeſſoribus ſalaria inſtituit; quamvis ſaepe dixerit, eos eſſe promovendos, qui per ſe Rempublicam adminiſtrare poſſint, non per Aſſeſſores*. Quod exemplo Peſcennii decretum eſt. Hic enim, teſte Spartiano, *addidit Conſiliariis ſalaria, ne eos gravarent, quibus adſidebant, dicens, iudicem nec debere dare, nec accipere*. Annonas quoque Aſſeſſoribus e publico praeſtari ſolitas teſtatur Theodoſius (33). Ne autem immenſis ſumtibus premeretur aerarium, unico tantum Aſſeſſori annonae e publico conſtitutae ſunt, quemadmodum docuit Iuſtinianus in Novella de mandatis Principum (34); ubi Praeſidibus praecepit, ut virum gravem & manibus caſtum adhibeant conſiliis ſuis, qui contentus ſit iis, quae a fiſco praeſtantur, quippe ab iis amoveri poſſit, ſi quid contra ſpem illorum egerit. Quare non erat, cur viri docti ſibi perſuaderent, Legatos in Aſſeſſorum numerum referendos, Aſſeſſoreſque vocari in Novellis XXX. & CIII. Etenim, licet unicus Aſſeſſor tribuatur a Iuſtiniano Proconſulibus Cappadociae & Palaeſtinae. a ſe recens inſtitutis, eique ſalarium praeſtari iubeat e publico, hoc dictum a forma, quam erga ceteros omnes provinciarum rectores obſervatam vidimus, quibus unicum Aſſeſſorem ſibi ſocium adſciſcere permiſſum eſt. Quare, ut apud ceteros magiſtratus Aſſeſſor ille pro Legato ſumi non poteſt, qui ſolis Proconſulibus dabatur olim a Senatu; ita quoque, quum de Proconſulibus illis novis Cappadociae & Palaeſtinae agitur, Aſſeſſorem pro Conſiliario, non autem pro Legato accipere par eſt. Vnde recte Iulianus παρεδρον (ita enim dicitur in dictis Novellis) *Conſiliarium* utrobique vertit (35).

VIII. Quemadmodum provinciae aſſignatae populo per Proconſules adminiſtrabantur, ita provinciae, quas Auguſtus Principum curae retinuerat, per Legatos Caeſaris, quae alia erat ſpecies Legatorum, diſtincta a Legatis Proconſulum: quamvis etiam Legati Caeſaris ſuos quoque ſecundarios Legatos haberent ex inſtituto Auguſti, teſte Dione. In eas autem provincias, quae conſulares erant vel praetoriae, mittebantur ex parte Caeſaris Legati, qui *Conſulares* dicti, vel *Legati pro Praetore*. Strabo eas vocat πρεσβευτας ὑπατικους, και πρεσβευτας στρατηγικους (36). Paſſim occurrunt in veterum monumentis *Conſulares*, qui trahendi ad Legatos Caeſaris & provinciarum rectores, quibus iure conſulari provinciae adminiſtrandae conceſſae erant, etſi nunquam geſſiſſent conſulatum, quemadmodum ſupra monuimus, id uſurpatum in Proconſulibus, qui iure conſulari provinciis populi erant praefecti. Minutis provinciis rectores praeficiebantur ex equeſtri ordine, Praeſidum nomine, vel Procuratorum. Vnde fluxit illa diſtinctio provinciarum in

(32) Lamprid. in Alex.
(33) L. un. C. de annon. & capit. adminiſtr.
(34) Nov. 6. de mandatis Principum c. 6.
(35) Iulianus in Epitome Novel.
(36) Strabo l. 3.

in proconsulares, legatorias & praesidiales, quae aliquoties occurrit in scriptoribus historiae augustae. Ceterum, ut inquit Macer (37), *Praesidis nomen generale est*; *eoque & Proconsules, & Legati Caesaris, & omnes provincias regentes*, *licet Senatores sint*, *Praesides appellantur*. Post Canstantini aetatem imminuta sunt pleraque magistratuum nomina & officia, omnem harum rerum curam ad se trahente Principe. Mitto de Legatis exercituum, legionum & cohortium verba facere, quia nihil ad institutum nostrum conferre possunt.

IX. Novum genus magistratuum emersit ex Constantini institutione, scilicet Vicarii Praefectorum praetorio; de quibus hic pauca dicenda, quae illustrandis aliquot huius dissertationis articulis usui futura erunt. Quatuor Praefectis, quibus orbem Romanum fere partitus Constantinus, aliquos Vicarios adiecit, qui non iurisdictione mandata a Praefectis, sed a Principe sibi data, in iudiciis reddendis uterentur. Ne tamen de dignitate Praefectorum praetorio detrahi videretur, vices Praefectorum agere dicuntur Vicarii, unde illis nomen, & apud Ausonium praefecturarum titulo secundo provincias tenere, & in Codice Vicariam agere praefecturam, & praefecturae praetorianae trahere portionem. Fascibus & securi ornati erant, & vice sacra iudicabant. Vetus Poëta de Valerio Proculo: *Ter vice qui sacra discinxit iurgia iudex*. Vicariorum autem certus erat numerus; qui a Principe missi, in Dioecesibus sibi assignatis, id est, in tractu multas provincias complectente, ius dicebant. Omnes illi Vicarii, tum in Notitia utriusque imperii, tum in legibus Codicis referuntur. In imperio Orientis erant tres Vicarii, Asianae, Ponticae & Thracicae Dioecesēon; quibus additus est Vicarius Macedoniae, post recisam ab Occidente illam partem Illyrici. In Occidente erant septem Vicarii, Vrbis, Italiae, Illyrici, Africae, sub Praefecto praetorio Italiae; Vicarius septem provinciarum in Gallia, Vicarius Hispaniarum, & Vicarius Britanniarum, sub Praefecto praetorio Galliarum.

Alia est ratio eorum, qui vicem alicuius Praesidis obtinent in provincia. Illi enim a Legatis Proconsulum differunt, & a Vicariis Praefectorum praetorio; & ad tempus provinciam administrandam obtinent, mandato Principis speciali, puta Praeside defuncto, vel aliam ob caussam. Vnde fit, ut nonnunquam Procurator Caesaris Praesidis vice fungatur; ut contigit Pilato in Syria. Ei autem, qui vicem alicuius iudicis obtinet, permissa sunt omnia, quae iudici, cuius locum tuetur, ut docet Cuiacius in tit. Cod. de officio eius, qui vicem alicuius iudicis obtinet.

X. Restat ultima Legatorum species, quae iure gentium apud omnes populos consecrata est; de quibus unica lege in toto Iuris corpore agitur (38). Legati huius generis dicuntur, qui a Principe delecti negotia

(37) L. 1. ff. de officio Praesidis.

(38) L. ult. ff. de Legat.

gotia publica cum exteris gentibus, ad eas missi, disceptant; vel, ut Belisarius eos descripsit apud Procopium (39), si quid a conterminis gentibus desideratur, id postulatum iis mittitur per Legatos. Ii pro rei tractandae magnitudine nunc illustriores, nunc vero inferioris gradus mittebantur. Quod usurpari solitum ab Imperatoribus Constantinopolitanis & a Regibus Persarum, observavit Menander in eclogis. De Legatis istis copiosam & eruditissimam dissertationem edidit V. C. Carolus Paschalius; a quo peti possunt, quaecunque ad materiam illam pertinent.

CAPVT II.

De Legatis Ecclesiarum a synodis provinciarum ad Imperatores vel sedem Romanam missis, expediendi negotii caussa.

SYNOPSIS.

I. Diversae Legatorum species in Ecclesia. Indicatur breviter, in quo componi possint Legati Ecclesiae cum Legatis imperii.

II. Legati a synodis provinciarum missi ad Romanam sedem, vel ad Principem, collati cum Legatis provincialibus. Eius generis Legati missi a Cypriano ad Cornelium Papam pro gerendo negotio imposito, absque ulla iurisdictione. Legatio non absimilis missa a synodo Carthaginiensi ad Anastasium Pontificem & ad Episcopum Mediolanensem, pro venia synodi Capuanae, de baptizatis a Donatistis. Ad Mediolanensem Episcopum Legati directi, sed praecipue ad Romanum.

III. Missi quoque a synodo Carthaginiensi Legati ad Principes una cum litteris. Quid sit libera legatio in illo Concilio. Differt ab ea, cuius meminit Cicero & Vlpianus. Haec titulo tenus & ad dignitatem data; illa vero, quae nullis mandatis est adstricta, similis procurationi liberae.

IV. Ab Orientis Ecclesiis directi quoque Legati ad Romanam sedem, scilicet a synodo Antiochena & Alexandrina in caussa Athanasii, & a Concilio Lampsaceno. Infinitum est eiusmodi legationes recensere.

V. Romani quoque Pontifices mittebant aliquando huius generis Legatos, ut Iulius ad Orientales; quibus ministerium nudum iniunctum erat, nulla vero iurisdictio. Ad hanc speciem pertinet legatio Faustini ad Concilium Carthaginiense. Nulla iurisdictio illi mandata; sed impositum ministerium de capitibus aliquot tractandi.

VI. Magno honore excepti Faustinus eiusque socii ab Africanis. Non poterant sententiam dicere in synodo Africana iure proprio, quia peregrini, nec iure delegationis. Quid permitteretur peregrino Episcopo. Consessus in Ecclesia ante Presbyteros. Et facultas offerendi: quae concessa a Concilio Arelatensi. Olim peregrinis Eucharistia tantum missa domum; deinde inductum ab Aniceto, ut porrigeretur illis in Ecclesia. Explicatus ea de re, nova interpretatione, Irenaei locus.

VII. Faustinus illiusque socii ex beneficio Africanorum in synodum admissi, sententiam quoque dixerunt. Tertius locus illis datus; quia negotiorum tantum procuratores erant, nulla iurisdictione instructi.

VIII. Refelluntur novatores, qui ex hoc Concilio Metropolitas Legatis omnibus Romanis anteponendos censent.

I. IN Ecclesia locum quoque habent legationes diversi generis. Quidam enim Legati mittuntur ad negotiorum publicorum prosecu-

 tio-

(39) Procopius l. 2. bell. Persici.

tionem, qui Legatis provincialibus respondent. Quidam instructi sunt iurisdictione quadam, quae illis mandatur, qui aliquo pacto componi possunt cum Legatis Proconsulum. Quibusdam plena iurisdictio in provincias vacantes conceditur, qui aliqua ex parte Legatos Caesaris & Consulares referunt. Quidam suae iurisdictioni ordinariae in aliquot provincias adiunctam habent vicariam Apostolicae sedis auctoritatem; quos, ratione Dioeceseos, quam administrant, conferre licet cum Vicariis Praefectorum praetorio. Legatis autem a sede Apostolica missis sanctitas illa, quae Legatis Principum debetur ex iure gentium, a Christianis Principibus conservari debet. Vnde patet, quantam lucem dicendis foenerari possimus ex iis, quae capite primo adnotata sunt.

II. Ac primo quidem Legati, qui a synodis provinciarum ad Romanam sedem vel ad Principes mittebantur, olim nullo iure alio censeri poterant, quam illo, quod in Legatis provincialibus obtinebat, adeo, ut nulla iurisdictione data, sola illis gerendi negotii, quod mandatum erat, sollicitudo immineret. Huius generis erant Episcopi Calidonius & Fortunatus, Legati a Cypriano & synodo Carthaginiensi ad Cornelium Pontificem & Romanam Ecclesiam missi, ut, quantum fieri posset, eniterentur ad componendam consiliis suis Ecclesiae unitatem, quae factione Novatiani scissa erat, &, ut de Cornelii ordinatione, quae sibi essent comperta, referrent ad Africanos (1); quo scrupulo omni excusso, Cornelii *communicationem, id est, catholicae Ecclesiae unitatem pariter & caritatem probarent firmiter & tenerent.* Hos Episcopos ad Cornelium missos diserte Cyprianus Legatos vocat (2). In Concilio quoque Carthaginiensi legatio decreta fuit anno CDI. ad Anastasium sedis Apostolicae Episcopum, ad Venerium sacerdotem Mediolanensem, & ad Imperatores, ut Ecclesiae Africanae necessitatibus consuleretur. Etenim quum in Concilio Capuano generali prohibitione vetitum fuisset anno CCCLXXXIX. ne baptizati a Donatistis in clerum aliquando adsciscerentur, Africanae Ecclesiae, ad eam clericorum inopiam redactae, ut plerisque earum desertis, ne unus quidem Diaconus vel illitteratus reperiretur, hanc necessitatem suggesserunt Episcopis Romano & Mediolanensi (3). *Ex his enim sedibus*, inquiunt illi, *hoc fuerat prohibitum*. Quare eorum ope *communi periculo providendum* aiunt. A generali autem prohibitione eos excipi postulant, qui apud Donatistas parvuli baptizati, agnita deinde veritate ad Ecclesiam catholicam accedentes, per manus impositionem suscepti sunt. *Tantum de his, qui infantes baptizati sunt, satagimus*, inquiunt, *ut nostrae, si placet, in iisdem ordinandis consentiant voluntati*. Quare ad interpre-

(1) Cypr. epist. 42. ad Cornelium.

(2) Cypr. epist. 45. *Quum statuissemus collegae quamplures, qui in unum conveneramus, ut Legatis ad vos Coepiscopis nostris Calidonio & Fortunato missis, &c.*

(3) Coll. Concil. Afric. c. 57. & in praefat.

pretandam Concilii plenarii definitionem necessarium existimabant Africani sedis Apostolicae consensum. Hoc enim ab ea sede *maxime* pendere profitentur in simili specie, de clericis Donatistarum, etsi ad ceteros quoque transmarinos Episcopos litteras suas dirigant, ex quorum consilio, & praecipue Mediolanensis Episcopi, qui erat Italiae Primas, Romanus Pontifex res istas constituebat (4).

III. Eadem legatione postulatum est ab Imperatoribus, ut templa paganorum abolerentur in Africa, & aliquot alia capita, quae recensentur in dicto Carthaginiensi Concilio (5). Anno quoque CCCCIV. ex altero Concilio Carthaginiensi Theasius & Evodius Episcopi ad Principes missi sunt adversus Donatistas; quibus Legatorum nomen impositum, & litterae datae ad Imperatores & magistratus (6). *Illud praeterea cunctis nobis placuit, ut litterae de coetu nostro ad gloriosissimos Imperatores, & eminentissimas potestates dirigantur, quibus instruantur nostro omnium consensu ad beatissimum comitatum Legatos a nobis esse directos*.

Frequentes visuntur in Conciliis Carthaginiensibus decretae ad Imperatores legationes adversus paganos & haereticos. Sed observanda est in primis illa, quae iniuncta est Vincentio & Fortunatiano anno CDVII., de qua his verbis constitutum est (7); *Placuit, ut legationem liberam habeant ad comitatum missi delecti Legati*. Vbi alio sensu accipienda est libera legatio, quam usurpetur ab Vlpiano (8). *Qui libera legatione abest*, inquit, *non videtur reipublicae caussa abesse. Hic enim non publici commodi, sed sui caussa abest*. Apud Vlpianum enim libera legatio dicitur, quae nulli negotio gerendo adstricta, nec ullo tempore finita, viris clarissimis a senatu olim, deinde ab Imperatoribus concedebatur titulo tenus, ut in provinciis privatas res suas curantes, vel etiam voti solvendi caussa fana & sacra loca adeuntes, Legatorum dignitate ornarentur: quae ultima legationis species etiam *votiva* dicebatur. Vtriusque autem legationis frequens mentio apud Ciceronem & aliquot veteres (9). In dicto vero canone Carthaginiensis Concilii *libera legatio* dicitur, quae liberis mandatis constituta erat. *Libera mandata* voco cum Livio ea (10), quae Legatis dantur nulli formulae adstricta, quaeque rem omnem gerendam eorum fidei & prudentiae committuntur. His autem verbis libera illa Legatorum potestas explicatur a patribus Africanis (11): *Placuit & illud, ut adversus Donatistas & Paganos vel eorum superstitiones Legati*

(4) Coll. Concil. Afric. c. 68.
(5) In d. collect. c. 58. 59. 60. 61. 62. 63. 64.
(6) In d. collect. c. 93.
(7) C. 97.
(8) L. 14. ff. de Legat.
(9) Cic. ad Att. l. 2. epist. 4. 7. 68. l. 4. ep. 2. lib. 15. ep. 5. 6. & de lege Agraria. Suet. in Tiber. c. 31.
(10) Livius l. 7.
(11) In d. Collect. c. 106.

gati missi de hoc glorioso Concilio, quidquid utile perviderint, de gloriosissimis Principibus impetrent. Itaque istiusmodi Legati similes videntur Procuratoribus, quibus mandato generali libera rerum administratio commissa est; de quibus Iurisconsulti (12).

IV. Ab Orientalibus Episcopis missos olim ad Romanum Pontificem Legatos docet epistola Iulii apud Athanasium (13), qui disceptationem Martyrii Presbyteri & Hesychii Diaconi Legatorum Orientalium apud se habitam cum Legatis Athanasii & synodi Alexandrinae refert; his communionem Athanasii non esse reiiciendam a Pontifice Romano contendentibus; illis vero damnati hominis consortium non esse amplectendum asserentibus, & postulantibus novum iudicium a Iulio, si opus esset, instaurari. Praeterea Lampsacenum Concilium Episcoporum Orientalium tres Legatos ad Liberium misit, Eustathium, Silvanum & Theophilum, qui, repudiato Ariminensis & Seleuciensis Conciliorum decreto, Nicaenam fidem se retinere profiterentur. Lampsacenae synodi legationem sibi ad Liberium iniunctam & ad ceteros Italiae & Occidentis Episcopos profitentur apud Socratem (14): *Eius synodi legationem obeuntes, ad tuam benignitatem, & ad omnes Italos Occidentisque Episcopos litteras afferimus*. Praetermitto infinita huiuscemodi exempla, quae facile cumulari possent, quum ista sufficiant ad ostendendam huius moris vetustatem in mittendis ad Romanam sedem ab Oriente & Occidente Legatis.

V. Vicissim quoque Romani Pontifices huius primi generis Legatos quandoque mittebant, qui, nulla iurisdictione instructi, ea tantummodo negotia curarent, quae mandatis continebantur. In hunc sensum referri debet legatio Elpidii & Philoxeni decreta a Iulio ad Orientales in caussa Athanasii, *ut incitarent eos, qui iudicium scriptis postulaverant, ut praesto esse vellent* (15). Quare nulla caussae cognitio illis concessa erat; solo tantum monendi & evocandi ad Concilium ministerio defungebantur. Ad hanc speciem Legatorum pertinet quoque legatio Faustini Episcopi & Philippi, atque Aselli Presbyterorum Ecclesiae Romanae missa ad Concilium Carthaginiense a Zosimo Papa. Nulla enim auctoritate vel iurisdictione sibi mandata Legati illi ornati erant; sed solum ministerium illis impositum erat ad tractanda capita mandatis comprehensa de appellationibus Episcoporum & clericorum ad Romanam sedem (16). *Iniuncta sunt nobis a sede Apostolica aliqua per scripturam, aliqua etiam in mandatis, cum vestra beatitudine tractanda*. Infra: *De his ergo primitus, si placet beatitudini vestrae, tractemus; & postea cetera, quae acta vel inchoata sunt, inserta firmabuntur, ut ad sedem Apostolicam rescriptis vestris inti-*

(12) L. Procurator. ff. de procurat.
(13) Iulii ep. ap. Ath. ep. 2.
(14) Socrates lib. IV. cap. 11.
(15) In d. ep. Iulii.
(16) Initio Concilii Carthagin.

intimare possitis. Vnde patet, negotiorum gerendorum caussa decretam fuisse legationem a Zosimo & ab Ecclesiae Romanae synodo. Quod patet evidentissime ex ipsius commonitorii verbis, quod datum est Legatis; unde constat, eos quidem vices Zosimi egisse, sed in procuratione negotiorum, non autem in aliqua iurisdictionis functione. *Vobis commissa negotia non latent*, inquit Zosimus. *Vos ita, ut nostra, immo, quia nostra ibi in vobis praesentia est, cuncta peragite; maxime, quum & hoc nostrum possitis habere mandatum*: cui canones Sardicenses de appellationibus inserit.

VI. Etsi autem Legati Romanae Ecclesiae solis negotiis curandis intenti essent, nullaque pars auctoritatis pontificiae illis commissa esset, non vulgari honore excepti sunt a Concilio Carthaginiensi. Etenim, quum Faustinus esset peregrinus Episcopus, & synodi Italicae τοις ὑπερορίοις, alienae provinciae negotiis sese immiscere contra canones non poterat iure proprio, nec etiam iure delegationis, quum Zosimi mandatum ad tractanda capita quaedam de privilegiis Ecclesiae Romanae restrictum esset. Illud unum ex usu huius saeculi obtinere poterat, ut in Ecclesia Carthaginiensi post Episcopum civitatis ante Presbyteros consideret: quod peregrino Episcopo dabatur, ut docent Episcopi Africani in Collatione Carthaginiensi (17). Adde, ad sacrificii oblationem peragendam admitti potuisse ex canone Arelatensis Concilli primi, quo inductum est anno CCCXIV. ut peregrinis Episcopis ad offerendum detur locus: *De Episcopis peregrinis, qui in urbem solent venire, placuit eis locum dari, ut offerant*. Etenim ante huius Concilii definitionem Eucharistia tantum in Ecclesia illis porrigebatur, iuxta morem ab Aniceto Papa inductum; quo usus est erga Polycarpum Smyrnensem, quem Eucharistiae communione *in Ecclesia* donavit; licet ante illud tempus peregrinis Episcopis Eucharistia *domum* mitti consuevisset, ne a communione viderentur alieni (18). Vtriusque consuetudinis, & illius antiquissimae, & indulgentioris ab Aniceto inductae, meminit Irenaeus, qui κατ' ἐντροπὴν concessam in Ecclesia Polycarpo Eucharistiam observat disertis verbis. Ἐντροπὴ in eo versabatur, ex mea quidem sententia, quod Anicetus sacramenta non misisset domum, sed Polycarpo permisisset iis participare contra Ecclesiae cancellos. Male enim interpretes hunc locum ad celebrationem liturgiae ab Aniceto permissam trahunt, quemadmodum adnotavit vir doctissimus (19); cuius censura hac nostra observatione & canone Arelatensi omnino confirmatur (20).

VII. Quum ergo in eo positi essent Legati, ut res Africanas attingere

(17) Collat. 1. Carthag. c. 16.

(18) Euseb. lib. 5. c. 26. Graecae edit.

(19) Fr. Florens ad tit. de translat. Episc.

(20) Vide H. Valesii Notas ad Euseb. 5. Hist. Eccles. c. 24. pag. 109.

gere non possent, ad consessum tamen una cum ceteris Episcopis admissi sunt; illis praesentibus, de negotiis eorum curae commissis deliberatum est, atque ius promendae sententiae in iis, quae constituta sunt de disciplina, delatum; ut patet ex capite de abstinentia clericorum ab uxoribus, quae diserte Faustino censente decreta est. Aurelius Episcopus Carthaginiensis iure metropolitico praefuit synodo. Proximum ab eo locum tenuit Valentinus, primae sedis provinciae Numidiae Episcopus. Deinde *Faustinus, Ecclesiae Potentinae provinciae Italiae Piceni Legatus Ecclesiae Romanae*; qui ceteris provinciarum Africanarum Legatis numero ducentis & quindecim praelatus est. Post omnes Episcopos consederunt Philippus & Asellus, Presbyteri atque Legati Ecclesiae Romanae, nullis aliis Presbyteris, neque ipsius Ecclesiae Carthaginiensis, ad hunc coetum admissis. Quare si negotiorum procuratoribus vel potius Legatis provincialibus a synodo Romana & Pontifice missis tantus honor habitus est, dubitandum non est, quin Legatis mandata sibi iurisdictione pontificia fungentibus integra dignitas olim in synodis conservata fuerit. Quod obtinuisse videmus non solum in Conciliis oecumenicis, sed etiam in Conciliis provincialibus & dioecesanis. Discrimen horum Legatorum ex eo proficiscitur, quod isti magistratu quodam funguntur & vices Pontificis gerunt in iurisdictione exercenda; illi vero nulla iurisdictione instructi, Legatis provincialibus respondent.

VIII. Frustra ergo sunt novatores, qui, hoc Legatorum discrimine non animadverso, eorum iura & dignitatem foede permiscentes, Concilii Carthaginiensis praeiudicio Legatos quoscumque Romanae Ecclesiae Metropolitis postponendos ex iure veteri censent. Licet autem concoquere non possint excogitatas a viro eruditissimo ad rem istam explicandam voces (21), scilicet Legatos cathedraticos & personam Papae agentes, & iudiciariam, attamen verbis a iure ipso petitis, quae ad huius difficultatis interpretationem attulimus, eos nullo negotio cessuros existimo. Neque vero tantum illis indulgendum censeo, quantum vir ille eruditissimus concedere videtur, qui Legatos Conciliorum praesides in Conciliis oecumenicis tantum agnoscit, non autem in particularibus; ita, ut confessus praerogativam a Conciliorum conditione, non autem a legationis discrimine, potissimum trahere videatur. Mihi vero certum est, non solum in Conciliis oecumenicis, sed etiam in aliis extraordinariis, Legatos Romanae Ecclesiae ius illud obtinuisse, ex Concilio Sardicensi,

CA-

(21) Ill. Card. Perronius Replic. cap. 40.

CAPVT III.

De poteftate Legatorum provincialium ad Concilia Nationalia vel Oecumenica miſſorum, & ſpeciatim de praefectura Legatorum Epiſcopi Romani in Concilio Nicaeno.

SYNOPSIS.

I. Epiſcopi a ſynodis provincialibus miſſi ad ſynodos Dioeceſeon, vel ad oecumenicas, ſua & mandata iuriſdictione utebantur. Legati dicuntur in Conciliis Africanis, in Aquileienſi, & alibi. In ſynodo Epheſina Legati dicti abſentium Epiſcoporum Vicarii.

II. In Legatis huius generis emicuit olim auctoritas Romanae ſedis. Eorum diſcrimen a Legatis ſynodorum provincialium.

III. Inquiritur, an Legati Romani praefuerint Conciliis oecumenicis. Oſius Cordubae Epiſcopus praefuit Nicaeno una cum Presbyteris Vitone & Vincentio.

IV. Legatione Romani Pontificis fungebatur. Quod probatur non ſolum argumentis, ſed etiam teſtimonio Euſebii apud Gelaſium Cyzicenum; cuius meminit Photius.

V. Legatio Oſii deeſt in editione Euſebii vulgata, & in ea, quae relata eſt a Socrate. Theodoretus & Sozomenus ſolos Vitonem & Vincentium Legatos Romani Pontificis agnoſcunt. Diſtinctio Legatorum in externos & internos non ſatisfacit.

VI. Locus Euſebii mutilus in codice, quem Socrates ſequebatur. Labes illa maniſeſta; quae collato Gelaſii codice facile deprehenditur.

VII. Alio quoque argumento idipſum oſtenditur, nimirum auctoritate Nicetae Choniatis, qui Epiſcopum urbis regiae apud Euſebium explicat de Metrophane Epiſcopo Conſtantinopolitano.

VIII. Sozomenus emendatus, qui Vitonem & Vincentium Iulii Epiſcopi Romani Legatos fuiſſe ſcripſit. Reiecta Cardinalis Perronii coniectura; quae tamen viam aperit ad veram emendationem, quae indicatur.

I. Aliud Legatorum genus in Conciliis reperitur, qui mandata ſibi iuriſdictione utuntur in iis articulis, quorum cauſſa legatio illis impoſita eſt. Hi ſunt Epiſcopi, quos provinciarum ſynodi ad Dioeceſana Concilia, quae vulgo *Nationalia* dicuntur, vel etiam ad oecumenicam mittere conſueverunt. Etſi enim indubitatum ſit, Epiſcopis illis ius ſuffragii competere, attamen iniuncta legatio id praeſtat, ut non ſolum ſua, ſed etiam aliena, id eſt, totius provinciae auctoritate inſtructi, de rebus in ſynodo propoſitis decernant. Quare quum coetibus illis interſint non tantum ſuo, ſed etiam provinciae nomine, inde illis datum eſt Legatorum nomen, ut conſtat ex Concilio Carthaginienſi. *Singulis quibuſque annis Concilium convocetur, ad quod omnes provinciae, quae primas ſedes habent, de Conciliis ſuis binos aut quantos delegerint Epiſcopos, Legatos mittant.* Vnde paſſim occurrunt in Conciliis Carthaginienſibus Legati provinciarum Numidiae, Mauritaniae, Byzacenae & Tripolitanae: qui porrectis legationis ſuae litteris, iiſque recitatis & in acta redactis, a

Concilio admittebantur; ut patet ex Concilio anni quadringentesimi tertii (1). Enimvero, quia plerumque accidebat, ut mandatis fines quidam Legatis praescriberentur, quos excedere piaculum ducerent, constitutum fuit anno CDV. in altera Carthaginiensi synodo (2), *ut libera legatio ab omnibus provinciis ad Concilium dirigeretur*. Huius autem vocis usus non in Africa sola obtinuit, sed passim quoque in ceteris Occidentis Ecclesiis, quemadmodum docet Ambrosius in epistola synodica Concilii Aquileiensis ad Gratianum, cui *ex omnibus provinciis occidentalibus missos adfuisse Legatos* scribit, inter quos Constantius & Iustus *Legati Gallorum* in actis referuntur, qui Episcoporum Gallicanorum provinciae Viennensium & Narbonensis primae & secundae vices gerebant, eorumque praesentiam supplebant, ut fatetur Aquileiense Concilium (3). Quamvis in Ephesina synodo Legatorum nomen ad Vicarios absentium restringatur: ubi Philippus Presbyter ait, Concilium illud conflatum fuisse ex Episcopis Ecclesiae Orientalis & Occidentalis, qui aut praesentes aderant ipsi, aut per Legatos.

II. In Legatis huiusce generis emicuit olim amplissima Romanae sedis dignitas & auctoritas, quae legatorum suorum ministerio synodis oecumenicis praefuit, haereses profligavit, haereticos proscripsit, canones de disciplina ecclesiastica una cum ceteris Episcopis ad Concilia evocatis decrevit. In eo autem conveniunt Legati Romanae sedis cum reliquarum Ecclesiarum Legatis, quod Romani Pontificis, a quo mittuntur, vices agunt, & integram ipsius dignitatem atque auctoritatem repraesentant, quemadmodum ceteri Legati suarum provinciarum praesentiam & suffragia exhibent. Sed in eo maxime differunt, quod Romani ea iurisdictione aucti sunt, quae illis legatione demta non competeret, quum provinciarum Legati suo nomine suffragia ferre possent in synodis, etsi legatione destituerentur. Sed Paschasinus & Lucentius Episcopi, multo minus Bonifacius Presbyter, Concilio Chalcedonensi non praefuissent, neque iure relationis & suffragii praerogativa usi forent, nisi ob legationem a Leone iniunctam, qui iurisdictionem suam illis ad Eutychem confodiendum in synodo mandavit.

III. Quoniam vero magna contentione certatur, an primum locum in synodis oecumenicis Legati Romani obtinuerint, non alienum erit ab instituto, quae ad rem istam pertinentia aliquando observavimus, breviter & dilucide promere. Primus pugnae gradus in synodo Nicaena, quae ex orbe Christiano a Constantino coacta, Orientalium Episcoporum frequentissimo numero celebrata est; ex Italia vero & remotioribus Occidentis partibus Legati tantum adfuerunt. Huic sanctis-

(1) Concil. Carthag. an. 403. Concil. Carthag. 3. c. 3. & in Cod. Canon. Eccles. Afric. c. 18.

(2) Collect. Afric. cap. 94.

(3) Epistola Concilii ad Episcopos Galliae.

ctissimo & celeberrimo coetui Osium Episcopum Cordubae praesedisse, fatentur omnes post Athanasium (4), qui eum ducem & antesignanum synodorum fuisse docet, & ab Arianis praesidem synodorum appellatum. Quod etiam demonstratur e Socrate (5); qui Athanasii Synodicum secutus, Episcoporum insignium, qui synodo interfuerant, nomina recensens, ab Osio Episcopo Cordubae, Vitone & Vincentio Presbyteris auspicatur; quibus subiungit Alexandrum Aegypti, Eustathium Antiochiae, & Macarium Hierosolymorum Episcopos; eodem ordine in recensendis Episcopis illis servato, quem Nicaeni canones Romanae, Alexandrinae, Antiochenae & Hierosolymitanae sedi assignarunt. Primus denique Concilio subscribit Osius cum Vitone & Vincentio Romanae Ecclesiae Presbyteris.

IV. Sed probandum nobis incumbit, Osium legatione Romani Pontificis in hac synodo functum. Sane, si argumentis ageretur, difficultas ista uno verbo confici posset. Quum enim e Synodico Athanasii habeamus Vitonem & Vincentium Romanae Ecclesiae Presbyteros Aegypti & Orientis Patriarchis praelatos, (quod alio iure niti non poterat, quam iure legationis illis a Romano Pontifice impositae, ut sedium iura in eadem synodo confirmata illibata servarentur) nemo absque pervicacia negare poterit, quin Osius Occidentalis Ecclesiae Episcopus eodem legationis iure & Patriarchis & Romanis Presbyteris praelatus fuerit (6). Alioquin illud quoque absurdum sequeretur, Alexandrinum Episcopum non secundum locum sibi iuxta mores antiquos decretum, sed tertium occupasse, si Osio legationis Romanae dignitas adimatur. Donec ergo iudicio synodi Nicaenae aut Constantini delegatione doceatur, Osio delatam fuisse προεδρειαν, necesse est, ut eius dignitatem a legatione Pontificis & synodi Occidentalis accersamus; praesertim quum id, quod asserimus, docuerit olim Eusebius, iuxta fidem Gelasii Cyziceni, qui circa annum CDLXXX. acta Concilii Nicaeni collegit. Hic enim auctor ex tertio libro Eusebii de vita Constantini se ista ad verbum transcripsisse profitetur (7). *Ipse ex Hispanis valde celebratus Osius, obtinens locum magnae Romae Episcopi Silvestri cum Presbyteris Romae Vitone & Vincentio, cum plurimis aliis considebat. Urbis autem illius, quae nunc imperat, Episcopus, Metrophanes nomine, propter senectutem non adfuit. Ipsius vero Presbyteri, qui aderant, eius locum supplevere; quorum unus erat Alexander, qui urbis episcopatum post Metrophanem adeptus est:* Αὐτος τε Σπανων ὁ πανυ βοωμενος ὁ Ὅσιος, ἐπεχων και τον τοπον τε της μεγιστης Ῥωμης ἐπισκοπου Σιλβεστρου, συν πρεσβυτεροις Ῥωμης Βιτωνι και Βικεντιῳ τοις πολλοις ἁμα συνεδρευων. της τε νυν βασιλευουσης πολεως ὁ μεν προεστως, Μητροφανης τυγχανων, δια γηρας

(4) Athan. de fuga sua. Idem in ep. ad Solit.

(5) Socrat. lib. 1. c. 9. Latinae versionis & 13. Graecae.

(6) Vide Valesii Notas ad Socrat. lib. 1. c. 13.

(7) Gelas. Cyzic. lib. 2. c. 5.

ὑστέρει. πρεσβύτεροι δὲ αὐτῇ παρόντες τὴν αὐτῇ τάξιν ἐπλήρουν. ὧν ὁ εἷς Ἀλέξανδρος ἦν, ὁ μετ' αὐτὸν ἐπίσκοπος τῆς αὐτῆς γεγονὼς πόλεως. Ne quis autem suspicetur, editioni Gelasii Cyziceni per imposturam a nostris, qui opus illud e bibliotheca Vaticana & ex altero codice Constantinopolitano publicarunt, pericopam illam insertam fuisse, praesto aderit Photius Patriarcha Constantinopolitanus, vir quidem multiplicis lectionis & eruditae, sed amaro in Pontifices animo, atque auctor schismatis Orientalium (8). Hic ergo testatur, a se perlecta Concilii Nicaeni acta a Gelasio Cyziceno interpolata, in quibus referretur, Osium Cordubensem, Vitonem & Vincentium Romanos Presbyteros, vice Silvestri Romani Episcopi interfuisse, ipsumque Eustathium Antiochenum, Alexandrum vero Presbyterum vice Metrophanis Constantinopolitani, qui decrepita senectute laborabat, synodo adfuisse. Quam sententiam ipse Photius suffragio suo probavit in epistola ad Michaëlem Regem Bulgarorum; ubi legationem a Silvestro iniunctam fuisse Cordubensi Osio & duobus Presbyteris Romanis scripsit.

V. Sed testimonio Gelasii opponitur non solum Eusebii editio, quae hodie exstat, sed etiam illa, quae Socratis historici tempore, qui paullo antiquior est Gelasio, manibus omnium terebatur; a qua verba illa de legatione Osii, Vitonis & Vincentii omnino absunt (9). Ita se habet locus Socratis (10): *Eusebius libro tertio de vita Constantini haec ait ad verbum: Ipseque ex Hispanis valde celebratus, cum aliis multis consedit. Vrbis vero illius, quae imperat, Episcopus propter senectutem non adfuit: ipsius vero Presbyteri, qui aderant, eius locum supplevere.* Αὐτός τε Σπανῶν ὁ πάνυ βοώμενος, εἷς ἦν τοῖς πολλοῖς ἅμα συνεδρεύων. τῆς δέ γε βασιλευούσης πόλεως ὁ μὲν προεστὼς, διὰ γῆρας ὑστέρει. πρεσβύτεροι δὲ αὐτῇ παρόντες, τὴν αὐτῇ τάξιν ἐπλήρουν. Quin etiam Sozomenus atque Theodoretus hanc Eusebii lectionem, quae a Socrate profertur, secuti (11), Osii nulla mentione facta, Pontificem Romanum ingravescente aetate praepeditum, ne synodo interesset, duos Presbyteros delegasse scribunt; quos Vitonis & Vincentii nomine Sozomenus designat. Ex horum trium historicorum testimonio duo quaedam colliguntur, quae hanc disceptationem profunda veluti caligine involvunt. Vnum est, legationem Osii in codicibus Eusebii, quibus illi utebantur, omnino dissimulatam. Alterum, legationem Romani Pontificis ad duos Presbyteros a Sozomeno & Theodoreto restrictam: quod legationem omnem adimit Osio. Nec me latet, viris eruditis placuisse distinctionem quamdam Legatorum, quos in externos dividunt & internos; ita, ut de solis internis & veluti domesticis Ecclesiae Romanae Legatis a latere Pontificis missi

(8) Photius in Bibliothec. c. 88.

(9) Locum Eusebii esse mutilum apud Socratem, probatur infra in Addit. ad caput 12. huius libri §. 5.

(10) Socrates lib. 1. cap. 5.

(11) Sozom. lib. 1. cap. 16. Theodor. lib. 1. cap. 7.

missi loquantur Theodoretus & Sozomenus: quod legationi Osii non detrahit, quam ex mandato Papae & synodi Occidentalis gerebat. Sed distinctio ista in sexta synodo initium sumsit, ut dicemus suo loco.

VI. Verum ut sine ullo partium studio eloquar, quod sentio, locus Eusebii in vulgatis editionibus mutilus esse mihi omnino videtur: quod ante me professus est vir eruditissimus Ioannes Morinus (12). Illam vero labem nolim audaciae Graeculi cuiusdam adscribere, qui a Socrate & Eusebio verba illa eraserit; quum e Theodoreto & Sozomeno constet, illorum aetate codices Eusebii & Socratis vitio illo laborasse, ut statim dicam. Proclivis error ex amanuensium incuria, qui unum aut alterum versum exscribendum omiserunt. Neque enim in verborum immutationibus, sed in pericopae unius omissione error iste versatur. Fatendum quidem est, absque subsidio melioris codicis labem illam deprehendi non posse; ita, ut de negligentia Socratis, Sozomeni & Theodoreti nemo conqueri possit, neque de illorum bona fide aliquid sinistri suspicari: qui, si codices integriores nacti fuissent, veram lectionem non dissimulassent, quemadmodum neque Gelasius Cyzicenus eam dissimulavit. Sed profiteri ausim, ex indicio Gelasii facillimum esse cuique non obtusi omnino ingenii viro hiatum illum apud Eusebii codices vulgatos deprehendere. Quis enim non statim advertit, aliquid deesse in his Eusebii verbis, *Ex Hispanis celebratus ille* adfuit cum ceteris? Quis tandem erit ille Hispanus, licet famae celebritate conspicuus, si nomen eius taceatur? Hoc loquendi genus aliquo pacto ferri posset in oratione panegyrica: quod tamen sine vitio usurpari non potest in historia, quae virorum illustrium nomina posteritati commendare debet. Si consulatur Gelasii codex, statim labes illa deprehenditur. Verbis enim illis generalibus Eusebii subiungitur Osii nomen & legatio.

VII. Deinde, si quis accurate expendat Eusebium, quum agit de urbis regiae Episcopo, ob aetatem ingravescentem impedito, ne synodo interesset, de Metrophane Constantinopolitano accipiendum intelliget, non autem de Silvestro Romano. Hic enim undecim annis superstes fuit Concilio Nicaeno. Metrophanes vero morbo & aetate fessus, statim post synodum obiit; in cuius locum suffectus est Alexander, ut demonstratum est a viro doctissimo Ioanne Morino. Itaque Nicetas Choniates, emunctae naris, haec Eusebii verba ad Episcopum Constantinopolitanum referenda esse subodoratus est: *Eusebius Pamphili*, inquit (12), *in tertio libro vitae Constantini abfuisse ait Episcopum Constantinopoleos ob senectutem*, (*sed illius nomen non declarat*) *illius vero locum tenuisse eius Presbyteros. Sed acta synodi refe-*

(12) Morinus lib. 1. Exercitat. 20. pag. 143.

(13) Nicetas in Panoplia.

referunt, *tunc Metrophanem Constantinopolitanum Episcopum fuisse, ob decrepitam vero aetatem non interfuisse Concilio, eiusque locum supplevisse Alexandrum*. Quam explicationem assecutus est ope Actorum Concilii Nicaeni a Gelasio Cyziceno collectorum. Hoc subsidio destituti Theodoretus & Sozomenus locum Eusebii mutilum a Socrate prolatum de Romano Episcopo, etsi contra historiae circumstantias, interpretati sunt. Theodoreti haec sunt verba: *Episcopus Romanus propter aetatem admodum ingravescentem abfuit. Verum duos ille misit Presbyteros, potestate illis concessa actis illius Concilii assentiri.* ὁ δὲ τῆς Ῥώμης διὰ τὸ γῆρας ἀπελείφθη βαθύ. δύο μέντοι πρεσβυτέρους ἀπέστειλε συνθέσθαι τοῖς πραττομένοις παρεγγυήσας.

III. Posita vera & sincera Eusebii interpretatione, quod attinet ad Episcopum urbis regiae, quis non videt statim lacunam illius loci, ubi deest legatio Silvestri, quae supplenda est e codice Gelasii? Alioquin accideret, Eusebium in exacta illa, quam inivit, provinciarum enumeratione, quae Episcopos suos ad synodum miserunt, Italiam & urbem Romam omisisse; quo nihil absurdius fingi potest. Quae ratio impulit Theodoretum & Sozomenum, ut veteri Romae tribuerent, quae de nova scripserat Eusebius. Locus Sozomeni non tantum Presbyterorum Ecclesiae Romanae meminit, sed etiam nominibus suis illos effert, Vitonem scilicet & Vincentium. Immo Iulium fuisse docet Romanum Pontificem, qui illis legationem imposuit: *Iulius*, inquit, *Romanorum Episcopus propter senium abfuit: ipsius autem vice interfuerunt Presbyteri illius Ecclesiae Vito & Vincentius.* Ἰούλιος δὲ ὁ Ῥωμαίων ἐπίσκοπος διὰ γῆρας ἀπελιμπάνετο. παρῆσαν δὲ ἀντ᾽ αὐτοῦ Βίτων καὶ Βικέντιος πρεσβύτεροι τῆς αὐτῆς ἐκκλησίας. Manifestus error in nomine Iulii admissus est. Etenim post undecim annos solidos a Concilio Nicaeno Iulius Romanam sedem adeptus est, ut monuit ipse Sozomenus. Itaque vix fieri potest, ut tam supinae oscitantiae hunc scriptorem damnemus, ut in re adeo seria, adeoque manifesta, in errorem lapsus sit, Iuliumque Silvestro substituerit. Scio quidem, mendum esse vetus, quod in historiae tripartitae interpolatione e Sozomeno retinuit Epiphanius Scholasticus, eumque secutus Beda. Tentavit vir illustrissimus medicinam facere huic morbo, legendo πόλιος pro Ἰούλιος (14). Sed praeterquam, quod dictio illa, poëtis familiaris, insolens est apud historicos, hoc loco locutionem redderet omnino barbaram. Attamen non inficiandum est, ex coniectura illa viam aperiri ad veram emendationem, si vice τοῦ Ἰούλιος legatur πόλεως, lectioque ita constituatur: πόλεως δὲ Ῥωμαίων ἐπίσκοπος, *Vrbis autem Romanorum Episcopus*.

OBSER-

(14) Card. Perron. in praefat. Gelasii Cyziceni & Replic. cap. 40.

OBSERVATIO STEPHANI BALVZII.

I. EVsebii Pamphili locum de Episcopo τῆς βασιλευούσης πόλεως, qui propter senium non accessit ad Concilium Nicaenum, quum in diversum nonnulli trahant, pronuntiaveritque non ita pridem vir clarissimus Henricus Valesius, ferri non posse explicationem, quae de Constantinopolitano Episcopo heic agi docet, operae pretium me facturum putavi, si in eam rem paullo accuratius incumberem; praesertim, quum in me susceperim curam illustrandarum harum dissertationum afferendarumque opinionum illustrissimi Archiepiscopi. Quae disputatio, ut ordine procedat, referenda sunt ipsa Eusebii verba. Sic ergo loquitur ille in libro III. de vita Constantini c. VII. τῆς δέ γε βασιλευούσης πόλεως ὁ μὲν προεστὼς ὑστέρει διὰ γῆρας. πρεσβύτεροι δ' αὐτοῦ παρόντες, τὴν αὐτοῦ τάξιν ἐπλήρουν. Hunc locum iisdem omnino verbis refert Socrates ex Eusebio. Sozomenus autem & Theodoretus existimantes, heic agi de Episcopo urbis, quae regnabat, quo tempore Nicaena synodus habebatur, illum intellexerunt de Episcopo Romano, qui tum erat Silvester. At Gelasius Cyzicenus, Nicetas Choniates & Epiphanius Scholasticus interpretati sunt de Episcopo urbis, penes quam imperium fuit post tempora Concilii Nicaeni, de Metrophane nimirum Constantinopolitano. Valesius vero illos redarguens in Notis ad Eusebium ait, hanc explicationem ferri non posse: nondum enim dedicatam fuisse Constantinopolim, nec regiae urbis vocabulo decoratam, quum synodus congregata est in urbe Nicaea; itaque haec Eusebii verba de Episcopo urbis Romae necessario intelligenda esse. Gravissimum sane argumentum, si constaret, libros de vita Constantini editos ab Eusebio fuisse statim post habitam synodum. Sed quum Eusebius ipse nos doceat, scriptos illos fuisse post mortem Constantini, id est, tredecim saltem annis post eam synodum, adeoque diu post dedicatam Constantinopolim, quae statim post synodum habitam decorata est urbis regiae vocabulo, nihil vetat, quin locum Eusebii capiamus de Episcopo Constantinopolitanae urbis; habita videlicet ratione, non ipsius rei, sed temporis, quo ista scribebat Eusebius. Nam & ipse non loquitur simpliciter de urbe regia, sed de urbe, quae tunc regnabat, βασιλευούσης, ad differentiam Romae, quam infra in libro IV. de vita eiusdem Constantini cap. LXIX. βασιλίδα πόλιν constanter vocat in duobus locis, raro βασιλεύουσαν. Quare, ut verus ac genuinus Eusebii sensus retineatur, sic Latine verti debet hic locus, *Episcopus urbis illius, penes quam imperium est*, ut recte vertit Christophorsonus apud Eusebium & Socratem, vel *quae nunc imperat*, ut est apud Gelasium Cyzicenum. Recepta vero semel hac interpretatione, facile intelligemus, necessarium non esse, ut Eusebii verba accipiamus de Episcopo urbis Romae; praesertim, quum apud omnes in confesso sit, Silvestrum, qui tum Romanam cathedram tenebat, decem saltem annis superstitem fuisse Concilio Nicaeno. Proclivius est, ut Gelasii Cyziceni aliorumque explicationem sequamur, qui de Metrophane Constantinopolitano heic agi putarunt. Nam & ille tum valde senex erat, & non ita multo post obiit; si qua eidem Gelasio fides, & auctori Politiae sanctorum Metrophanis & Alexandri, quae exstat in Bibliotheca Photii.

II. Scio, viros eruditissimos contendere, Metrophanem obiisse aliquot annis ante habitam synodum Nicaenam, argumento ducto ex morte Alexandri, quem mortuum esse volunt anno CCCXXXIX. vel XL. quum per annos tres & viginti cathedram Constantinopolitanam tenuisset post Metrophanem. Sane si res ita se habet, fateor, Eusebium non posse intelligi de Metrophane. Sed non inde tamen sequitur, heic agi de Episcopo Romano. Superest enim adhuc integra explicatio loci Eusebiani,

ni, ea, quae de senectute Episcopi urbis regnantis dicta sunt, referendo ad Alexandrum: qui, si excessit e vita anno Christi trecentesimo trigesimo nono, aetatis vero suae octavo & nonagesimo, ut Socrates scribit, annum omnino octuagesimum quartum agebat eo tempore, quo Nicaena synodus habebatur.

III. Quamquam, si libere loqui liceat, facile crediderim, erratum a librario esse apud Socratem in nota numeri, ut saepe contingit, proque εἰκοσιτρία legendum esse τρισκαίδεκα, quod quum fortassis scriptum esset per abbreviationem, ut in Chronographia Nicephori, proclive librario fuit κγ' scribere pro ιγ'. Nam cuius magni boni gratia fingi potuit tota illa narratio, quae exstat apud Gelasium Cyzicenum & auctorem Politiae de summa senectute morteque Metrophanis, si ea vera non esset? Immo tot argumenta concurrunt, quae suadent, Metrophanem pervenisse usque ad tempora synodi Nicaenae, ut paene necessaria mihi videatur emendatio illa, quum apud Socratem, tum apud Sozomenum, qui ex Socrate accepit. Nam & Theophanes & Nicephorus sedisse eum omnino scribunt annos decem. Quod si anno nono imperii Constantini, ut Cedrenus tradit, id est, anno Christi trecentesimo decimo quarto, ordinatus est Episcopus, & Concilio Nicaeno interfuit, ut idem Cedrenus scribit, non quidem per se, sed per Presbyteros suos, necesse est omnino affirmare, mendosam esse lectionem, quae hodie exstat apud Socratem, dicendumque, Alexandrum in cathedra Constantinopolitana sedisse per annos tantum tredecim, quot excurrunt a Concilio Nicaeno usque ad annum, quo ille mortuus est. Unde patet, reiiciendam esse sententiam Baronii, qui contra scriptorum omnium fidem, & absque ulla vetusti codicis auctoritate, tempora sedis Metrophanis coercens intra triennii spatium, falli eos ait, qui eum Ecclesiae praefuisse tradunt annos decem.

IV. Attamen, ne quid dissimulem, huic meae coniecturae de initiis episcopatus Alexandri, & de numero annorum, quibus Constantinopolitanae Ecclesiae praefuit, obstare prima fronte valde videntur ea, quae leguntur, apud Theodoretum in libro primo historiae Ecclesiasticae: (*) in quo recitatur epistola, ab Alexandro Episcopo Alexandrino scripta ad Alexandrum cognominem suum, ὁμώνυμον, quem titulus epistolae appositus eum esse docet, qui Constantinopolitanus Episcopus fuit, hoc modo: Ἀλεξάνδρου ἐπισκόπου Ἀλεξανδρείας ἐπιστολὴ πρὸς Ἀλέξανδρον ἐπίσκοπον Κωνσταντινουπόλεως, *Alexandri Episcopi Alexandrini epistola ad Alexandrum Episcopum Constantinopolitanum*. Nam, si ista certa sunt, quum Theodoretus dicat, hanc epistolam scriptam esse ante, quam Nicaena Synodus haberetur, certum quoque esse debet, Metrophanem eo tempore mortuum fuisse, adeoque Alexandrum (quod scribit Nicephorus Callistus lib. VIII. hist. eccles. cap. VII.) in cathedra Metrophanis sedisse ante Concilii Nicaeni tempora. Qua unica argumentatione pessumdantur, quaecumque de annis Metrophanis & Alexandri dicta hactenus sunt. Gravis sane difficultas; quae nullo modo solvi posset, si constaret, heic agi de Alexandro Constantinopolitano. Verum aliter se res habet, ut ego quidem arbitror. Nam Theodoretus tractans hanc caussam, non ait, epistolam illam scriptam esse ad Alexandrum Constantinopolitanum; illud tantum ait, scriptam esse ab Alexandro antistite Alexandrino ad cognominem suum, nihil praefatus de dignitate eius, neque de regione, in qua ille habitabat. Tum refert ipsam epistolam, cum hac inscriptione: τῷ τιμιωτάτῳ ἀδελφῷ καὶ ὁμοψύχῳ Ἀλεξάνδρῳ Ἀλέξανδρος ἐν κυρίῳ χαίρειν, *Reverendissimo & unanimi fratri Alexandro Alexander in Domino salutem*. In titulo tamen epistolae adnotatum est, uti diximus, eam esse scriptam ad Alexandrum Episcopum Constantinopolitanum.

V. Hunc titulum illustrissimus Cardinalis Baronius putavit non esse Theodoreti, ea de caussa, quod nondum ea tempestate Byzantium fuerit in Constantinopolim com-

(*) Theodoret. lib. 1. hist. eccles. cap. 3. 4.

commutatum, inde porro erroris occasionem fluxisse, quod, quum epistola illa antistitis Alexandrini fuerit communis ad omnes Episcopos, eiusdem exemplar intra Alexandri Episcopi CP. monumenta repertum, eo titulo fuerit pariter consignatum. Ego vero tanti viri praeiudicio fretus, omnino persuasum habeo, titulum illum non esse Theodoreti, sed librarii cuiusdam posteriorum temporum aut interpretis: qui, quum epistolam illam datam videret ad Alexandrum Alexandri Episcopi Alexandrini coaetaneum, deceptus similitudine nominum, & fortassis etiam auctoritate Epiphanii Scholastici aut Nicephori Callisti, putavit, ad alium Alexandrum referri non posse, quam ad eum, quem per eas tempestates noverat administrasse CP. Ecclesiam. At ego contra sentio cum illustrissimo Cardinale Baronio (*), ut mox dicam, si prius admonuero, titulum illum, qui hodie legitur in editionibus Graecis historiae ecclesiasticae Theodoreti, non exstare in duobus vetustissimis codicibus MSS. bibliothecae regiae, in quibus eadem Theodoreti historia continetur, neque in codice 733. bibliothecae Colbertinae, qui est vetustissimus, neque demum in editione Graeca Roberti Stephani, editionem vero Latinam Basileae emissam anno MDCXI. haec tantum in titulo habere: *Epistola missa ab Episcopo Alexandrino ad suum cognominem*. Vnde concludi certo potest, titulum illum non esse Theodoreti, quum non reperiatur in codicibus antiquis, nec in antiquissima editione Roberti Stephani, & diverso modo legatur in editionibus, adeoque adiectum esse a librario vel ab interprete.

VI. Quoniam vero semel emendato isto Theodoreti loco, eversum quoque est argumentum, quod afferri poterat adversus coniecturam meam de numero annorum, quibus Alexander rexit Ecclesiam Constantinopolitanam, liberumque deinceps cuivis est investigare, ad quem istius nominis hominem, tum viventem, ea epistola scripta sit, quamquam non sit operae pretium, promam tamen meam sententiam, ut etiam hoc ecclesiasticae historiae caput illustrem pro mea virili. Existimo itaque eam, datam esse ad Alexandrum Thessalonicensem magni tum nominis Episcopum, & qui nobilissimae Ecclesiae apostolicae praesidebat, idque ea de caussa factum ab Alexandrino antistite, quod solerent tum Episcopi, quoties occasiones incidebant ingentium caussarum, ad Apostolicas sedes recurrere. Etenim per ea tempora nihil gravioris momenti agi in Ecclesia poterat extra conscientiam Episcoporum sedibus illis praesidentium, uti diximus ad librum Agobardi de comparatione utriusque regiminis. Itaque, quum Arii dementia turbaret Ecclesiam Alexandrinam, Ecclesiae illius Episcopus de ea re scribens ad Episcopum Antiochenum & ad alios quosdam, Alexandrum Thessalonicensem non omisit, cuius Ecclesia non ultimum locum obtinebat inter Apostolicas. Quo postea exemplo magnus Athanasius, qui in sede Alexandrina successit Alexandro, quum se multis malis accusationibus circumventum videret, ac praevalere inimicorum suorum fraudes & potentiam, de caussa sua certiorem in primis fecit Alexandrum Episcopum Thessalonicensem; ut docet eiusdem Alexandri epistola ad Athanasium, quae exstat in secunda istius apologia. Quin & ex epistola, quam idem Alexander in caussa Athanasii scripsit ad Dionysium Comitem, manifeste colligimus, magnam eius auctoritatem fuisse, dum invehitur adversus calumniatores Athanasii, qui nonnulla recenter adversus eum tentaverant, *nullo nobis*, inquit, *eius rei indicio facto*. Ipse quoque miser Eutyches, tametsi Constantinopolitanae urbis Archimandrita, quum appellaret synodos Ecclesiarum apostolicarum post sententiam a Flaviano CP. adversus ipsum datam in Concilio Constantinopolitano, Thessalonicensem quoque appellavit, ut recte observatum est ab illustrissimo Archiepiscopo in libro VII. cap. VI. istius operis.

(*) Baron ad ann. 318. Lib. 1. Hist. eccles. cap. 7. Tripart. cap. 13. Nicephor. lib. 8. hist.

VII. Ex his, quae dicta sunt, facile colligitur, non constare de epistola Alexandri Episcopi Alexandrini, ad quem scripta sit; videri porro, datam esse ad Alexandrum Thessalonicensem. Nondum enim ea tempestate Byzantinam Ecclesiam regebat Alexander. Praeterea nondum ea erat sive dignitas sive auctoritas Episcopi Byzantini, ut de gravioribus caussis ad eum scriberetur e longinquis provinciis, nondum videlicet dedicata Constantinopoli, neque urbis regiae vocabulo decorata, unde illi initium claritudinis & adiumentum ingens, non solum ad capessendam auctoritatem apud exteras gentes, sed etiam ad invadendum imperium in provincias finitimas.

C A P V T IV.

Ostenditur, Episcopum Romanum per Legatos Concilio Sardicensi & Ephesino praefuisse.

S Y N O P S I S.

I. Osius praefuit synodo Sardicensi. Inquiritur, an Romani Episcopi legatione illic fungeretur. Quod probatur per consequentiam. Obiicitur, legationem Ecclesiae Romanae sileri ab Osio in subscriptionibus huius Concilii, quae tamen non omittitur in Archidami & Philoxeni subscriptionibus. Respondetur exemplo Flaviani, Episcopi Philippensium in Macedonia; qui in subscriptione sententiae a synodo Ephesina latae adversus Nestorium nullam mentionem fecit legationis, quam ab Episcopo Thessalonicensi & a synodo Illyriciana susceperat.

II. Episcopi legationis suae litteras proferebant in exordio Concilii. Suo tamen tantum nomine subscribebant, quod ius sententiae haberent iure proprio. Hunc ordinem tenuit Osius. Archidamus & Philoxenus, quibus nullum ius praeter legationem suppetebat, nomine Iulii subscripserunt.

III. In secunda synodo Legati sedis Romanae non adfuerunt. Ea synodus relationem ad Romanam Ecclesiam totiusque Occidentis synodum misit de rebus a se gestis.

IV. Cyrillus Alexandrinus vices Caelestini Episcopi Romani gessit in Concilio Ephesino. Probatur ex ipsis Caelestini verbis: qui non solum vicem suam Cyrillo mandavit, sed etiam locum. *Probatur iterum auctoritate ipsius Concilii.*

V. Obiiciunt novatores, Caelestinum vices suas mandasse Cyrillo ante coactam synodum Ephesinam. Obiectio illa exploditur auctoritate actorum synodi.

VI. Inquiritur, an suo nomine Cyrillus, ut Episcopus Alexandriae, Concilio praefuerit, an alieno. Asseritur, nomine Episcopi Romani primum locum obtinuisse. In actis Concilii Chalcedonensis scriptum est, Caelestinum & Cyrillum praefuisse synodo Ephesinae. Probatur etiam auctoritate Balsamonis; qui Phrygii usum, qui aetate sua Alexandrino Patriarchae competebat, a Caelestino arcessit.

VII. Quaeritur, cur tres alios Legatos Cyrillo adiunxerit Caelestinus. Ita visum expedire ob conceptas a Theodosio Imperatore suspiciones, quasi Cyrillus Nestorium insectaretur proprio odio. Differentia inter Cyrillum & ceteros Legatos.

VIII. Tres illi Legati se Romanae Ecclesiae vel sedis Apostolicae Legatos vocant. Eorum consessus in Concilio, ex epistola Caelestini, & ex actis synodi. Perturbatio subscriptionum in eo Concilio fluxit ab incuria librariorum. Mandatum synodi corruptum ab iisdem. Reiecta Cardin. Perronii coniectura. Sententia auctoris confirmatur auctoritate Leonis I. Papae.

I. Sy-

I. Synodum Nicaenam excepit Sardicensis, a Constante & Constantio ex provinciis Occidentis & Orientis evocata, ut dissidia de fide, per Arianorum fraudes exorta, componerentur, & iudicium de Athanasio & aliquot aliis Orientalibus Episcopis instauraretur. Huic Concilio Osium praefuisse, nemo dubitat: quod patet ex epistola Orientalium, e subscriptionibus Concilii, e Sozomeno, & ex allocutione Concilii Chalcedonensis (1). Sed lis iterum movetur de legatione, an ei imposita fuerit a Iulio; praesertim, quum Osius primus subscripsisse reperiatur non adiecta Legati mentione, deinde secundo loco Iulius per Archidamum & Philoxenum. Sed constituta legatione, quam in Concilio Nicaeno Osius obivit, superfluum videtur, laborare de secunda in Concilio Sardicensi. Etenim dignitas illa Legati, iudicio Pontificis semel collata in Osium, & ab eo in florentissimo universae Ecclesiae coetu cum summa laude obita, ab illo sine gravi iniuria in alium transferri non potuit. Obtinebat namque ea tempestate aequitas illa iuris, quam lege deinde firmarunt Imperatores, ut is, qui dignitatis alicuius meruerit missionem, eius obtineat insignia, & aliis omnibus in ordine & consessu praeferatur, qui postea illis dignitatibus ornantur (2). Quare ad exemplum synodi Nicaenae tribus Legatis vices suas Romanus Episcopus commisisse censendus est, Osio Episcopo Cordubensi, & Archidamo & Philoxeno Presbyteris. Vel, si quis novam legationem Osii pertinaciter reiiciat, dicendum, praerogativam consessus illi competivisse ex veteri dignitate, quam in synodo Nicaena ex Silvestri delegatione obtinuerat. Neque enim aut Apostolicae sedis dignitas, vel etiam synodi generalis patitur, ut illustris legatio, quae Metropolitis & Patriarchis praeesse debebat, duobus Presbyteris sine Episcopo, qui caput esset legationis, imponeretur. Si quis opponat, epistolae synodicae Concilii subscripsisse Episcopos ordine, *Osius ab Hispania*, *Iulius Romae per Archidamum & Philoxenum*, *Protogenes Sardicae*, unde colligi videatur, solos Archidamum & Philoxenum legationis munere ornatos, respondendum mihi videtur, id factum eodem consilio, quo Flavianus, Philippensium in Macedonia Episcopus, sententiae a synodo Ephesina latae adversus Nestorium subscripsit, nulla mentione facta legationis, quam a Rufo Thessalonicensi Episcopo & a synodo Illyriciana susceperat: *Flavianus Philippensium Episcopus una cum sancta synodo decernens subscripsi*. Atqui actione prima Concilii Flavianus dicitur vices gessisse Rufi Thessalonicensium Episcopi; qui morbo detentus, ad synodum accedere non potuerat.

(1) In epist. synodica: *Ὅσιος ἐπίσκοπος ὑπέγραψα καὶ ὑπὸ πάντες*. Epist. synodi Orient. *Ii, qui cum Osio erant*. Sozom. l. 3. c. 11. Allocutio Concilii Chalcedonensis ad Marcianum, e Sardicensibus Episcopis: *καὶ τῶν μὲν Ὅσιος ἐξῆρχε τῆς γνώμης*.

(2) L. ult. de privil. cor. qui in sacr. Palat. milit. l. 2. ut dignit. ordo serv. l. XII. Codicis.

II. Scilicet eum ordinem servabant patres, ut Episcopi legationis suae litteras proferrent in ipso Concilii exordio; unde constare poterat, an suo tantum, vel etiam alieno nomine sententiam ferrent: quod in acta referebatur, quemadmodum superius adnotavimus ex Concilio Carthaginiensi, & nunc ex Concilio Ephesino. Deinde suo tantum nomine subscribebant, minus sollicitos se de legatione imposita praestantes, quia iure proprio suffragium ferre sibi liberum esse ducebant. Hunc ordinem tenuit Osius: qui veteris legationis iure fretus, quae fortasse renovata erat a Iulio, satis habuit nomen proprium inscribere: de cuius munere aliunde constabat. At vero Archidamus & Philoxenus Presbyteri, quibus nulla ratio suffragabatur alia praeter legationem, cur synodo interessent, Iulii nomine subscripserunt. Ceterum quam alienus esset Osius a minuenda sedis Apostolicae dignitate & auctoritate, inde constat manifestissime, quod eo referente in hoc ipso Sardicensi Concilio de appellationibus deiectorum Episcoporum ad Episcopum Romanum ex tota Ecclesia deferendis, & de Legatis ad iudicia retractanda mittendis sancitum est (3), eoque subscribente, patres Concilii omnia negotia ad sedem Apostolicam, tamquam ad caput Ecclesiarum, referenda esse professi sunt (4). Itaque ex Osii scriptis de Osii gestis iudicium feratur, & de laesa Apostolicae sedis dignitate illius acerrimus vindex nullo modo periclitabitur.

III. Quum synodus secunda oecumenica ex solis Orientis Episcopis conflata, nullis ornata fuerit Romanae Ecclesiae Legatis, non est, quod de eorum consessu disputemus (5). Relatione ad Romanam Ecclesiam totiusque Occidentis synodum facta, atque mutuo Orientis & Occidentis consensu, Macedonii haeresis, ceteraequae pravorum dogmatum pestes exstinctae sunt, & Concilium illud oecumenici auctoritate per universam Ecclesiam celebratum est.

IV. In tertia synodo oecumenica seu Ephesina exstat splendidissimae legationis exemplum. Cyrillus Alexandrinus vices agens Caelestini, tresque alii sibi adiuncti Legati a Caelestino ad synodum missi, huic ornatissimo Concilio praefuerunt, Nestorius Constantinopolitanus Episcopus, admissa societate quadam naturae divinae in Christo, personae unitatem perfide inficiabatur. Ea de re monitus a Cyrillo eo prorupit audaciae, ut Romanis auribus hanc blasphemiam ingereret (6). Disputatione tota ad Caelestinum delata, ille Concilium Romanum contrahit; Nestoriumque universalis Ecclesiae communione mulctat, nisi intra decem dies, a die conventionis numerandos, scripto sacrilegam novitatem condemnet. Sed quia praesentiam suam necessariam videbat Caelestinus ad sententiae exsecutionem ob gratiam, qua

(3) C. 3. Concil. Sardic.
(4) Epist. synod. Concilii Sardic. ad Iulium.
(5) Vide infra c. 20. huius libri §. 8. & cap. 21. §. 11.
(6) Cyrill. ep. ad Ioan. Antioch.

qua Nestorius apud aulicos flagrabat, vices suas Cyrillo Alexandrino delegavit. *Et quia nostra*, inquit ille (7), *in tanto negotio propemodum praesentia necessaria videbatur, vicem nostram propter marina & terrena spatia ipsi sancto fratri meo Cyrillo delegavimus, ne morbus iste longitudinis occasione grassetur*. Ad ipsum vero Cyrillum litteris datis, non solum vicem suam illi, sed etiam *locum* & sedis suae auctoritatem mandavit: *Quamobrem nostrae sedis auctoritate adscita, nostraque vice & loco cum potestate usus, eiusmodi, non absque exquisita severitate, sententiam exsequaris*. Hanc legationem Cyrillus avide arripuit, ut maiori pondere Nestorium deiiceret, & perfidiam sacrilegam ulcisceretur. Itaque synodo Aegyptiacae Dioeceseos Alexandriae coacta, ex eius sententia Nestorium per epistolam synodicam contestatur *una cum synodo Romana, cui Caelestinus praefuit* (8), ut iuxta tempus a Pontifice definitum resipisceret. Ipsa quoque synodus Ephesina Caelestinum vices suas Cyrillo commisisse docuit in relatione ad Imperatores.

V. Ista quidem urunt novatores. Sed excipiunt, vices suas mandasse Cyrillo Pontificem ante coactam synodum Ephesinam. Verum illa a Theodosio indicta, coactam quoque constat Romae a Caelestino alteram synodum Occidentalium Episcoporum, in qua, priore contra Nestorium confirmato decreto, alias litteras ad synodum Ephesinam Caelestinus dedit per Arcadium & Proiectum Episcopos & Philippum Presbyterum, qui eius praesentiam supplerent ἀναπληροῦντας τὴν παρουσίαν, ut loquuntur patres in eadem relatione. Quamvis ergo Vicarius Caelestini Cyrillus fuerit ante synodum Ephesinam, attamen in ipsa synodo alii fuerunt Legati. Quod ipse quoque fatetur Caelestinus in epistola ad Theodosium Augustum: *Huic synodo, quam esse iussistis, nostram praesentiam in his, quos misimus, exhibemus*. In epistola quoque ad synodum: *Direximus*, inquit, *pro nostra sollicitudine sanctos fratres & consacerdotes nostros unanimes nobis & probatissimos viros Arcadium & Proiectum Episcopos & Philippum Presbyterum nostrum, qui iis, quae aguntur, intersint, & quae a nobis antea statuta sunt, exsequantur*. Vnde, ut ex iure hoc quoque addamus, posteriorem procuratorem dando, priorem prohibuisse videtur (9). Quae regula tamen sic intelligitur, si res sit integra. Lite enim contestata, qui procuratorem dedit, eum mutare non potest, nisi caussa cognita. In hoc autem negotio Cyrillus legatione usus Nestorium scripto monuerat. Quid autem tergiversamur? Immo & synodo quoque Ephesinae ante trium Legatorum adventum, non solum ex praerogativa sedis suae, sed

(7) Caelestin. ep. ad cler. & pop. CP.

(8) Epist. synod. Cyrilli & Conc. Alexandr. Relatio ad Impp. act. 3. Concil. Ephes.

(9) L. 31. *Si quis.* §. ult. ff. de procurat. L. 17. ff. eod. l. 3. C. mand.

ſed etiam vice Caeleſtini praefuerat. Legantur acta (10): *Conſidentibus in ſanctiſſima Eccleſia, quae appellatur Maria, religioſiſſimis & ſanctiſſimis Epiſcopis, Cyrillo Alexandriae, qui & Caeleſtini quoque ſanctiſſimi ſacratiſſimique Romanae Eccleſiae Archiepiſcopi locum obtinebat, & Iuvenali Hieroſolymorum, &c.* Quin etiam poſt adventum Arcadii & ſociorum Caeleſtini locum obtinere dicitur Cyrillus in actis (11). Neque iniuria; quum ſciret, delegatam ſibi a Caeleſtino ſedis Apoſtolicae auctoritatem ad exſecutionem ſententiae contra Neſtorium in Romana ſynodo latae; de quo negotio agebatur in Concilio Epheſino.

VI. Si quis autem ſcrupuloſe inquirat, an iure Alexandrinae ſedis, cui ſecundus locus in Eccleſia competebat ſecundum canones, & abſente Romano Pontifice primus, an vero vicario nomine ſynodo praeſideret, reſpondebo nomine Pontificis primum obtinuiſſe locum. Coniuncti quidem erant duo illi dignitatis gradus in perſona Cyrilli, ſed confuſi non erant; quia ſynodus oecumenica Pontificis Romani praeſentiam & auctoritatem exigebat, quae a Cyrillo ſupplebatur. Is autem ſe ipſo prior erat & poſterior, ratione habita utriuſque ſedis. Unde in inſcriptione epiſtolae ad ſynodum Epheſinam datae ab Epiſcopis Conſtantinopoli repertis Caeleſtinus Cyrillo praefertur, id eſt, Cyrillus ipſe agens vicario nomine antecedit Patriarcham Alexandrinum. Quare Epiſcopi provinciarum Macedoniae, Helladis, Theſſaliae, utriuſque Epiri veteris & novae, & inſulae Cretae, ſcripto ſententiam ſuam promentes, in Concilio Chalcedonenſi non dubitarunt aſſerere, primae ſynodi Epheſinae praeſides fuiſſe Caeleſtinum Apoſtolicae ſedis Epiſcopum & Cyrillum Alexandrinae. Immo vero ſynodus Chalcedonenſis hoc ipſum profitetur in definitione fidei: ὧν ἡγεμόνευε οἱ ἁγιώτατοι τὴν μνήμην Κελεστῖνος ὁ τῆς Ῥωμαίων, καὶ Κύριλλος ὁ τῆς Ἀλεξανδρέων ἐτύγχανον. Idem quoque teſtatur Marciani edictum act. III. Concilii Chalcedon. cap. IV. & XII. Quod adeo conſtans eſt apud ipſos quoque ſchiſmaticos, ut, teſte Balſamone, Patriarchae Alexandrini ſacra celebrent cum Phrygio (12), cuius ferendi privilegium Caeleſtinus Cyrillo communicavit; qui eo capitis ornamento inſtructus, Epheſinae ſynodo vice Papae praeſedit, & Neſtorium condemnavit: *Quum non poſſet*, inquit (13), *Caeleſtinus adeſſe Epheſi & iudicare Neſtorium, viſum eſt, ut ſancto Cyrillo a Caeleſtino permitteretur huic ſynodo praeſidere. Ut itaque conſtaret, eum habere ius & auctoritatem Papae, ſedit cum Phrygio, & condemnavit Neſtorium. Ab eo tempore cum eodem Phrygio ſacrificant & procedunt Patriarchae Alexandrini.*

VII.

(10) Act. 1. Concil. Epheſ.

(11) Vide Chronicon Marcellini Comitis, Theodoſio XIII. & Valentiniano III. Coll. Act. 2. Conc. & act. 4.

(12) Quid ſit Phrygium, vide lib. 6. c. 6. §. 7.

(13) Theod. Balſamo Tit. VIII. Nomocan. c. 1.

VII. Aliquis fortasse petet, cur Cyrillo tres alios Legatos adiunxerit Caelestinus, & in quo versaretur, si quod intercedebat inter eos discrimen. Sed illi quaestioni facile satisfieri potest. Etenim Theodosius Imper. a Nestorii fautoribus circumventus, dissidium in Ecclesiam invectum Cyrillo imputabat, qui contentionibus ex invidia adversus Nestorium accensis pacem Ecclesiae turbasset. Itaque litteris ad omnes universae Ecclesiae Metropolitanos datis synodum generalem indixit, quo se illi conferrent cum aliquot provinciae suae Episcopis. Quare necessarium omnino fuit, ut Caelestinus alios praeter Cyrillum Legatos mitteret, qui posteriores curas ad generalem synodum deferrent, & Cyrilli anathematismos confirmarent. Accesserunt ergo Legati cum mandato exsequendae suffragiis suis sententiae contra Nestorium a Caelestino in secunda Romana synodo iterum latae. *Propterea & ego quoque*, inquit Proiectus Episcopus (14), *auctoritate legationis Apostolicae sedis una cum fratribus sententiae exsecutor exsistens definio.* Vnde consurgit differentia quaedam inter Cyrillum & ceteros Legatos. Etenim ille non mittebatur a Caelestino, sed vices eius suae auctoritati ordinariae adiunctas susceperat, & proprio iure atque ascititio censebat. Quod plenius erat & ulterius, quam esset ius Legatorum. Etenim Cyrillus vices Caelestini obtinens respondebat in hoc negotio ei, qui locum Praesidis tuebatur iussu Principis aut Praefecti praetorio; qui omnia administrabat eodem iure, quo Praeses, si adesset. At vero Legati *supplentes locum sedis Apostolicae, totiusque synodi sanctissimorum Occidentalium Episcoporum*, ut loquitur Cyrillus (15), missi sunt ad synodum, & solo iure legationis ea, quae sibi mandatis iniuncta essent, velut formulae addicti, exsecuti sunt. Deinde dignitate Cyrillo cedebant; ideoque in eiusdem legationis consortio, aliunde quoque tempore posteriores, inferiores erant iure.

VIII. Ceterum observandum est, tres istos Legatos, etsi Caelestinum & Occidentalium synodum repraesentarent, attamen se *Romanae Ecclesiae vel Apostolicae sedis* Legatos inscripsisse, & iisdem nominibus a synodo quoque designatos. Quod autem attinet ad ordinem, quem inter se Legati tenerent, qui perturbatus aliquando videtur in actis synodi, non aliunde rectius constitui potest, quam ex litteris Caelestini ad synodum & ad Theodosium, qui se fratres & coëpiscopos suos Arcadium & Proiectum & compresbyterum suum Philippum misisse ait. Eundem ordinem sequuta est synodus Ephesina in sua interlocutione (16), quae habetur actione III. & in actione IV. ubi post Cyrillum vices gerentem Caelestini Arcadius & Proiectus Episcopi & Legati Philippo Presbytero & Legato praeferuntur, & eos Iuvenalis Hierosolymorum subsequitur. Atque sine dubio hic retentus fuit

ordo

(14) Concil. Ephes. p. 2. act. 3.
(15) Cyril. Concil. Ephes. par. 2. act. 3.
(16) Concil. Ephes. p. 2. act. 3.

ordo in eorum consessu. In censendo autem saepe primus loquitur Philippus; & in subscriptionibus Cyrillum & Arcadium sequitur Iuvenalis Hierosolymitanus, qui Proiecto & Philippo praefertur. Aliquando etiam Cyrillum & Philippum excipit Iuvenalis, quem Arcadius & Proiectus sequuntur. Quandoque vero Iuvenalis tres Legatos in subscriptione antecedit. Quae perturbatio ab exscriptorum incuria profluxit. Summa vero amanuensium oscitantia in eo mandato conspicitur (17), quod a Concilio Episcopis ad comitatum proficiscentibus iniunctum est; quod eo ordine conscriptum est, ut Philippus Presbyter Legatus dicatur Apostolicae sedis, & Arcadio atque Iuvenali (qui Legati nomine non ornatur) praeferatur. Vnde vir eruditus colligebat (18), Philippum Presbyterum ideo Arcadio praelatum, quod a latere Pontificis missus esset, reliqui duo a synodo Romana. Quod tamen repugnat Legatorum subscriptionibus, qui se ex aequo pro Legatis Apostolicae sedis & Ecclesiae Romanae gerunt. Sane negari non potest, quin Legati quoque a latere ex aequo dici debeant, reiecta distinctione, quae viris eruditis tantopere placuit. Quod unico Leonis loco confirmabo, petito ex epistola ad Iulianum Coënsem Episcopum (19): *Per fratres nostros* (*) *Iulianum Episcopum & Renatum Presbyterum, sed & filium meum Diaconum Hilarum, quos ex latere meo vice mea misi, &c.*

CAPVT V.

De Legatis Sedis Romanae ad Concilium Ephesinum II. missis, & huius Concilii Praesidibus.

SYNOPSIS.

I. Agendum nunc de Legatis ad synodum Ephesinam secundam missis. Ei occasionem praebuit Eutyches in synodo CP. a Flaviano & XXX. Episcopis damnatus. Synodi sententiam confirmavit Leo I. in celebri illa ad Flavianum epistola. Eutyches a Theodosio Imper. synodum Ephesi cogendam impetrat, quo Leo tres legatos misit, eisque, quod servandum esset, praescripsit.

II. Eutyches damnationis certus Flavianum a iudicio repellere nititur rescripto Prin-

(17) Mandatum Synodi inter ep. canonic. in Concil. Ephes.

(18) Card. Perron. cap. 35.

(19) Leo ep. 19.

(*) Iulianum) Leg. *Iulium*, quem Leo Papa misit ad synodum Ephesinam cum Hilaro Archidiacono & Renato Presbytero, ut scribunt Prosper & auctor Breviculi historiae Eutychianistarum. Fuit autem Episcopus Puteolanus. Frustra porro putat vir clarissimus Paschasius Quesnellus, erratum istic esse ab Auctore Breviculi, uti nos ostendimus in praefatione ad acta Concilii Chalcedonensis §. 31. ubi etiam ostendimus, Iulianum Coensem non fuisse Legatum in praedatoria synodo Ephesina. Itaque Iulii nomen pro Iuliano reponendum est infra cap.5.§.1.3.

Principis, tamquam lis inter Flavianum & Eutychetem iudicanda esset. Dein Dioscoro Alexandrino primatum synodi a Principe deferri curat, praetextu canonum, sperans, Legatos hanc iniuriam minime laturos, atque adeo discessuros. Hi, quod praesessio sedi Romanae non daretur, in Concilio assidere noluerunt. Rogaverunt autem, ut epistola Leonis de damnatione Eutychetis in synodo relegeretur: quod eludere conatur Dioscorus; & pervicit. Unde damnatus est in Chalcedonensi Concilio.

III. Noluerunt Legati in confessum Episcoporum admitti. Probatur ex actis ipsis synodi, quae Leonem a synodo expulsum esse testantur. Adfuerunt tamen, ut spectatores, & animose contradixerunt violationi fidei & canonum.

IV. Refellitur eorum opinio, qui existimant, Legatos illos non fuisse conquestos de iniuria sedi Apostolicae illata. Legati sedis Romanae negant Dioscorum in Concilio Chalcedonensi posse sedere, quia sine eius auctoritate synodum Ephesinam peregerat, absque cuius sententia non licet oecumenicam synodum celebrare.

V. Paschasini sententia ex quorumdam opinione damnare videtur eo nomine Dioscorum, quod primatum usurpaverit in ea synodo. Explicantur & emendantur actorum Chalcedonensium verba, quae id asserere videntur. Verba illa non habentur in exemplari eius sententiae, quod Leo misit ad Episcopos Gallicanos.

I. NVnc agendum de Legatis ad Ephesinam secundam synodum missis; quae anno CCCCXLIX. iussu Theodosii, novemdecim annis post primam, habita est Ephesi, Dioscoro Alexandrino praeside. Eius indicendae occasio profecta est e damnatione Eutychetis, Presbyteri & Archimandritae Constantinopolitani, qui nova haeresi publicata de una in Christo natura, a Flaviano & a synodo triginta Episcoporum Constantinopoli habita, propter haeresim sacerdotio & monasterii administratione deturbatus est. Ea de re statim Eutyches conquestus est apud Leonem summum Pontificem, antequam relationem rerum gestarum Romam, *ut debuit*, Flavianus misisset (1). Sed, quia communionem inaudito Flaviano a Romana sede extorquere non potuit, synodum a Theodosio Ephesi cogendam impetravit ope Chrysaphii Eunuchi, qui Principis ingenio erga se indulgentissimi abutebatur. Interim Leo gestis episcopalibus adversus Eutychem a Flaviano missis de nova haeresi certior factus, senis illius imperitiam aperte damnat, exarata in eam rem luculentissima ad Flavianum tractatione potius, quam epistola, qua gravissime incarnationis sacramentum contra Nestorii & Eutychetis profanas novitates asserit. Praeterea vero, licet Theodosio se ad Concilium evocanti indictionem necessariam non fuisse, Leo scripserit, quia non talis quaestio orta erat, unde aut posset aut deberet dubitari; attamen, ut aliquatenus statutis Principis pareretur, studium suum commodavit, & ad dispositionis imperatoriae effectum auctoritatem Apostolicae sedis adhibuit (2).

 Quare

(1) Leo I. ep. 8. ad Flavianum: *Et ideo, quia dilectio tua de tanta caussa nos videt necessario esse sollicitos, quam plenissime & lucide universa nobis, quod ante facere debuit, indicare festinet.*

(2) Leo epp. ad Theodos. ad Pulcher. & ad syn. Ephes.

Quare Iulianum Episcopum Puteolanum, Renatum Presbyterum, & Hilarum Diaconum delegavit, qui vice sua sancto conventui interessent, & communi sententia omnia constituerent: *quibus tamen secundum caussam satis sibi & gestorum serie & ipsius Eutychis professione patefactam, evidenter & plene, quid servandum esset, ostendit.*

II. Eutyches certus damnationis sibi in synodo infligendae, tum Flaviani & primorum iudicum sententiis, tum Apostolicae sedis auctoritate, cuius sententiam se per omnia secuturum libello ad Leonem misso spoponderat, ad consuetas artes & versutias subsidiumque Chrysaphii confugit. Consilium eius hoc fuit, ut Romanae sedis Legatos & Flavianum eiusque socios a iudicio repelleret: quod obtineri aliter non poterat, quam rescripto Principis. Itaque Flavianum eiusque socios, qui secundum canones & ecclesiasticorum iudiciorum ordinem inter iudices in hoc instaurato iudicio adesse debebant, ad partes reorum redigit, ac si lis aliqua inter Flavianum & Eutychetem iudicanda esset (3). Haec quidem aperta vis erat, quae innocentissimis Episcopis, rescripto Principis per fraudem elicito, inferebatur. Sed calli-diori via grassatus est ad reiiciendos Romanae sedis Legatos (4). Primatum synodi Dioscoro Alexandrino deferri curat decreto speciali Theodosii, non autem litteris generalibus, quae eodem exemplo ad Papam & ceteros Metropolitas scriptae Concilium indicebant. Iis enim Leo contradixisset, & suae sedis iniuriam vindicasset. Quare machinatio illa post adventum Legatorum in ipso Concilii exordio ad provocandos Legatos admota est; sperante veteratore eos aut omnino discessuros, aut Principis animum per novas contentiones accensuros. Subreptum Principi praetextu canonum. Primatus enim a Theodosio decernitur Dioscoro *secundum canones* (5). Nempe suggestum fuit Imperatori, iuxta canones Nicaenos, ut primus locus Romano competit, ita secundum deberi Alexandrino Episcopo. A synodo quidem Constantinopolitana praelatum Alexandrino Constantinopolitanum Episcopum; sed in eo nunc Flaviani esse caussam, ut a iudicum consessu remotus, inter reos se sistere teneatur. Quare absente Leone Romano primas partes deberi Dioscoro Alexandrino, etiam prae Legatis Apostolicae sedis. Quod praeiudicio Ephesinae synodi prioris confirmabatur, ubi Cyrillus potiorem locum prae Romanis Legatis obtinuerat, & summa cum auctoritate in ea synodo erat versatus. Unde facile fuit Theodosio obrepere, cui perspectum non erat vicem suam Cyrillo Caelestinum delegasse, ut dixi superius. Admissi in Concilium Legati, quid consilii caperent dubii, temperamento quodam & fidei, quae deferenda non erat, & dignitati Apostolicae prospexerunt. Etenim Dioscoro assidere noluerunt, ut testatur Liberatus Diaconus Carthaginensis

(3) Act. 1. Conc. Chalced.

(4) Iulianus in Concil. Chalcedon.

(5) Exstat rescriptum Act. 1. Concil. Chalcedon.

thaginienſis (6): *Eccleſiae Romanae Diaconi vices habentes Papae Leonis aſſidere non paſſi ſunt, eo quod non fuerit data praeſeſſio ſanctae ſedi eorum. Inſuper etiam quod non lecta fuerat ad Flavianum epiſtola in Eutychetis damnatione a Papa Leone ſcripta, & occultata fuerat epiſtola eius per ſupra memoratos Legatos ad ipſam ſynodum directa.* Sane nullum poterant occupare locum Romani Legati, donec litterae ad ſynodum Epheſinam a Leone directae, quibus eorum legatio continebatur, recitatae eſſent & in acta redactae. Quare in ipſo ſynodi introitu, poſt recitatas Principis litteras evocatorias, Hilarus Diaconus poſtulavit, ut Leonis litterae, quae ad ſynodum per Legatos miſſae erant, relegerentur. Ac Dioſcorus quidem interlocutus eſt, ut recitarentur, ſeptieſque iuravit, ſe id omnino procuraturum; ſed promiſſis non ſtetit. Qua de re graviter conqueſti ſunt Orientales Epiſcopi & Aëtius Archidiaconus in Concilio Chalcedonenſi (7); & iudices ſeveriſſime expoſtulaverunt cum Dioſcoro & ceteris Praeſidibus Concilii Iuvenale Hieroſolymorum & Thalaſſio Caeſareae Epiſcopo, eo quod litterae illae relectae non eſſent. Illi vero tergiverſationibus eludere conantur interrogationem. Dioſcorus ait, ſe primo & ſecundo interlocutum, ut relegerentur. Iuvenalis vero prolatam eo momento epiſtolam quamdam Imperatoris, quae lectionem illam diſtulerit, neminem vero deinde monuiſſe, ut Leonis epiſtola legeretur. Thalaſſius, ſe non eius auctoritatis fuiſſe, ut ſolus de lectione illa decernere poſſet. Quae impudentia Dioſcori inter praecipua capita, ob quae damnatus fuit in Concilio Chalcedonenſi, recenſita fuit a Paſchaſino Legato: ἵδε τὴν ἐπιστολὴν ἀναγνωσθῆναι συνεχώρησε τοῦ μακαριωτάτου Πάπα Λέοντος.

III. Quare, ut antea dixi, nullum locum occupare poterant Legati, de quorum legatione nondum conſtabat in ſynodo. Vnde factum, ut neque etiam in conſeſſum Epiſcoporum admitti voluerint. Quod non ſolum diſerte docuit Liberatus, ſed patet etiam evidentiſſime ex actis Epheſinae ſynodi. Quum enim in Concilio Chalcedonenſi haec verba recitarentur (8), *Reſidentibus Dioſcoro Alexandrino & Iuliano Epiſcopo agente vices & tenente locum ſanctiſſimi & beatiſſimi Romanae Eccleſiae Leonis*, Orientales Epiſcopi reclamarunt, & mendacii acta redarguerunt. *Eiectus eſt*, inquiunt, *nullus ſuſcepit nomen Leonis*. Quid apertius? Expulſum Leonem a ſynodo teſtantur patres, neminemque eius nomine interfuiſſe. Tentavit quidem Dioſcorus a Iuliano ſuffragium exigere. Sed ipſe atque Hilarus reſponderunt, ante omnia legendam epiſtolam Leonis. Tunc Eutyches Legatos ſibi ſuſpectos eſſe proteſtatus, quod a Flaviano & domo & convivio laute excepti eſſent. Enimvero, licet pro Legatis non ſe geſſerint, ut ſpecta-

 to-

(6) Liberat. Diac. in Breviar. c. 12.
(7) Concil. Chalcedon. Act. 1.
(8) Concil. Chalcedon. Act. 1.

tores adfuerunt, & omnibus, quae in perniciem fidei & canonum acta erant, animose contradixerunt.

IV. Frustra ergo laborant viri docti in novatorum argutiis refellendis; qui, Legatos de iniuria sedis Apostolicae ob primatum Dioscori conquestos non fuisse, nec Ephesi, nec etiam in Concilio Chalcedonensi, inconsulto asserunt. Non erat enim, cur de negata sibi confessus praerogativa conquererentur, qui legationis suae fidem facere non potuerunt. Intempestiva omnino fuisset de loco disceptatio, antequam de personarum conditione constaret. Haec erat praeiudicialis quaestio; quam discuti noluit Dioscorus, dilata litterarum Leonis lectione. Itaque Legati de hac iniuria, (quae gradum struebat ad secundam quaestionem de ordine confessus) & Ephesi & Chalcedone gravibus verbis conquesti sunt. Quare in ipso Concilii Chalcedonensis exordio Legati Romani dixerunt, se mandata habere, quibus eis praecipitur, ne Dioscorum in synodo considere patiantur. Interrogati autem a iudicibus, quod illi crimen impingerent, Lucentius unus ex illis respondit, Dioscoro reddendam esse rationem iudicii sui (9): *quia, quum personam iudicandi non haberet, praesumsit, & synodum ausus est facere sine auctoritate sedis Apostolicae; quod nunquam factum est, nec fieri licet*. Hoc ergo flagitium admiserat Dioscorus, quod sine sedis Apostolicae auctoritate synodum Ephesinam peregit, & in ea iudicium exercuit, Eutychem restituendo, & Flavianum ceterosque Episcopos damnando, ac si legitima fuisset illa synodus, quum tamen iuxta veterem Ecclesiae canonem non liceat synodum oecumenicam celebrare absque sententia sedis Apostolicae. Rite quidem indicta fuerat haec synodus litteris Theodosii Imperatoris, evocato quoque Leone summo Pontifice, ut suae sedis auctoritatem huic synodo adhiberet (10). Missorum Legatorum praesentia, ut nihil desideraretur, ad plenum legitimumque Concilium celebrandum efficiebat; sed Dioscori impudenti versutia delusi vel potius repudiati sunt. Itaque recte de usurpata cognitione synodali Dioscorum obiurgant Legati, eo quod, nondum rite constituta synodo & omnibus numeris perfecta, iudicium in ea synodicum exercuerit, vel potius omnia per tumultum, minas & caedes peregerit.

V. Adduci solet a quibusdam formula sententiae Paschasini, qua videtur damnare eo nomine Dioscorum, quod primatum sibi usurpaverit in synodo Ephesina (11). Quod tamen ad quaestionem istam nullo pacto pertinet. Licet enim ibi dicatur Dioscorus *praesumens sibi pri-*

(9) Act. I. Conc. Chalced.

(10) Leo I. ep. 15. ad syn. Ephes. II. *Religiosa clementissimi Principis fides, sciens, ad suam gloriam maxime pertinere, si intra Ecclesiam catholicam nullius erroris germen exsurgeret, hanc reverentiam divinis detulit institutis, ut ad sanctae dispositionis effectum auctoritatem Apostolicae sedis adhiberet, tamquam ab ipso beatissimo Petro cuperet declarari, quid in eius confessione laudatum sit.*

(11) Act. III. Conc. Chalced.

primatum, Eutychem in communionem suscepisse, ex Graeco contextu, ubi Dioscorus αὐθεντήσας dicitur, vox illa primatus significat, cum omnia cum imperio, non autem ordine & canonice sive ἀκολούθως egisse, suscepto Eutyche in communionem sub ipsa Concilii initia, non exspectatis synodi suffragiis. Quare verba illa absunt ab exemplari illius sententiae, quod Episcopis Gallis Leo misit (12): quae sane non omisisset, si ad contumeliam Romanae sedis ulciscendam aliqua ratione referri potuissent.

CAPUT VI.

De Legatis Episcopi Romani, praesidentibus Concilio Chalcedonensi, aliisque subsequentibus Conciliis generalibus.

SYNOPSIS.

I. Dioscori praesumtio repressa in Concilio Chalcedonensi. Restitutio Eutychetis, & Flaviani damnatio, ingrata Leoni; qui synodum generalem in Italia celebrari postulat a Theodosio. Negat Theodosius, ac tamen respondet, curaturum se, ne fides Concilii Nicaeni iniuriam pateretur. Et Anatolium Flaviani in sede CP. successorem a Pontifice suscipi contendit: qui negat id fieri posse, donec de fide Anatolii constet. Dein Legatos mittit ad Theodosium, qui veram fidem docerent, &, si qui contradictores essent, Concilium universale intra Italiam celebrari postularent. Verum ante eorum adventum Theodosius excessit e vita: cui successit Marcianus, a quo suscepti sunt.

II. Marcianus sollicitus de celebrando Concilio in Oriente; quo Leonem accedere hortatur. Episcopi evocantur Nicaeam ad Concilium generale, quod Chalcedonem rescripto Marciani translatum est. Ei interesse noluit Leo. Legatos tamen misit, qui vice sua synodo praesiderent. Legationi additus Iulianus Coensis Episcopus: qui, licet Romanae sedis Legatus in Concilio diceretur, ei tamen non praefuit. Cur ita actum.

III. Hinc colligitur, falli novatores, qui ius praesidendi synodo collatum Leoni putant a Marciano. Probatur ex Leone.

IV. Quintae synodo nullus interfuit Legatus, quod Vigilius Papa adesset Constantinopoli. In sexta synodo tria legationum genera adfuerunt. Heic agitur de Legatis ab Agathone destinandis ad comprimendam haeresim Monothelitarum. Antiquus legationum ordo immutatus a Constantino Pogonato. Inquiritur in originem huius mutationis.

V. Agatho Constantini Imper. petitioni obsequutus est, missis diversis legationibus. Probatur ex epistola Constantini ad Georgium Constantinopolitanum. Distinctio illa observata est in subscriptionibus. Legati Concilii Occidentalis multum aberant a primo loco.

VI. Falsum igitur, quod quidam existimant, in superioribus Conciliis Episcopos vices gessisse Concilii Occidentalis, Presbyteros vero Episcopi urbis. Probatur ex litteris legationum, & ex subscriptionibus.

VII. Septima synodus adversus Iconoclastas celebrata praesides habuit Legatos Hadriani I. qui primum in ea locum obtinuerunt, Tharasius vero CP. secundum.

VIII. Octavae synodo, quae adversus Photium celebrata est, praefuerunt cum summa auctoritate Legati sedis Apostolicae.

Con-

(12) Leo ad Episcopos Gallicanos.

I. Contumelia Apoſtolicae ſedi illata in Epheſino latrocinio deleta fuit in Concilio Chalcedonenſi oecumenico quarto; unde peti debent ſincera teſtimonia ad confirmandam Romani Pontificis auctoritatem, quam Dioſcorus imminuere tentaverat. Sed ante omnia breviter rei geſtae ſeries pandenda eſt, ut ex facti narratione ius Romanae ſedis melius conſtitui poſſit. Eutychis reſtitutio, & Flaviani damnatio per vim decreta a Dioſcoro, excidium verae fidei probis omnibus eſſe videbatur, ſed praecipue Leoni Pontifici, qui Romana ſynodo coacta, referente Hilaro Diacono, quae terrore & minis Epheſi geſta erant, conſtanter damnavit. Attamen, ut omnes offenſiones repellerentur aut mitigarentur, nec aliquid ultra eſſet vel in fide dubium, vel in caritate diviſum, petiit a Theodoſio generalem ſynodum in Italia celebrandam una cum Orientalibus Epiſcopis. Inſtitit quoque Valentinianus litteris datis urgere Theodoſium; quo & fides a maioribus tradita competenti devotione defenderetur, & dignitas propriae venerationis B. Apoſtolo Petro intemerata conſervaretur (1); *quatenus beatiſſimus Romanae civitatis Epiſcopus, cui principatum ſacerdotii ſuper omnes antiquitas contulit, locum haberet, ac facultatem de fide & ſacerdotibus iudicare.* Laborabat ſummus Pontifex de fide reſtituenda & de Flaviano redintegrando, qui libello ſedem Apoſtolicam appellaverat. Sed Theodoſius noluit iudicium repeti, quod de perſonis latum erat. Id unum autem diſerte profeſſus eſt ſummo Pontifici, ſe curaturum, ne fides Concilii Nicaeni iniuriam pateretur, Flavianum fato functum, eique ſucceſſiſſe Anatolium in ſede Conſtantinopolitana; cuius ordinationem a Dioſcoro Epheſi factam a Pontifice ſuſcipi contendebat. Reſpondet Leo, ſibi gratam fuiſſe Concilii Nicaeni commendationem, de ordinatione vero Anatolii nihil in alterutram partem temere ſibi reſcribendum, donec conſtet, an ſinceram fidem Anatolius teneat: ſe nihil arduum ab eo vel dubium exigere, ſed, ut relegat, quae a ſanctis patribus incarnationis dominicae fides fuerit cuſtodita, Cyrilli epiſtolam, & quae inſerta ſunt geſtis Epheſinae ſynodi I. catholicorum ſacerdotum teſtimonia perſpiciat. *Non aſpernetur etiam*, inquit (2), *meam epiſtolam recenſere, quam pietati patrum per omnia concordare reperiet. Quumque a ſe hoc, quod eidem profuturum ſit, expeti deſiderarique cognoverit, catholicorum ſententiis toto corde conſentiat; ita, ut ſinceram communionis fidei profeſſionem abſolutiſſima ſubſcriptione coram omni clero & univerſa plebe declaret, Apoſtolicae ſedi & univerſis Domini ſacerdotibus atque Eccleſiis publicandam.* Vt autem velocior & plenior effectus his curis praeſtaretur, Legatos quatuor ad Theodoſium miſit, Abundium & Aſterium Epiſcopos, Baſilium & Senatorem Presbyteros, per quos, quae verae fidei

(1) Epiſt. Valentin. p. 1. Concil. Chalced. cap. 25.

(2) Leo epiſt. 34. ad Theodoſ. ep. 35. ad Pulcher.

fidei forma esset, Princeps agnosceret; ut, si in eamdem confessionem Constantinopolitanus antistes consentiret, pax ecclesiastica consequeretur, sin aliqui a puritate fidei & patrum auctoritate dissentirent, Concilium universale intra Italiam celebraretur; ut in unum convenientibus omnibus his, qui ignorantia aut timore prolapsi essent, correctionis remediis consuleretur (3). Ante adventum Legatorum obiit Theodosius; cui successit Marcianus, ducta in uxorem Pulcheria Augusta Theodosii sorore. Legati, quos Leo miserat, honorifice a Marciano καὶ ὡς ἐχρῆν λογισμῷ ἤδει suscepti sunt (4); qua de re certiorem fecit summum Pontificem missis uno Presbytero & duobus Diaconis. Legati, quos pro fidei libertate Leo direxerat, quemadmodum ipse loquitur in epistola ad Martinum Presbyterum (5), plurimum laborarunt in fortitudine fidelium roboranda & in restituendis lapsis, ut infra dicetur.

II. Ceterum suscepto imperio prima fuit Marciani cura, ut per celebrandam in Oriente synodum Leone auctore pacem Ecclesiae restauraret. Quod suum desiderium Pontifici per litteras Marcianus & Pulcheria significarunt, eum hortati, ut in Orientem accederet, synodumque celebraret. Evocantur itaque ad synodum oecumenicam, litteris Principis, Episcopi; quae Nicaeae indicta primum, dein Chalcedonem rescripto Marciani translata est. Summus Pontifex, qui sibi auctoritatem synodi ex antiquo iure a Marciano delatam videbat, adesse quidem synodo contra veterem consuetudinem noluit; sed Legatos auctoritate sua instructos misit, Paschasinum & Lucentium Episcopos, & Bonifacium Presbyterum, qui sua vice synodo praesiderent. Haec sunt eius verba in epistola ad synodum (6): *Amplectendum est clementissimi Principis plenum religione consilium, quo sanctam fraternitatem vestram ad destruendas insidias diaboli & ad reformandam ecclesiasticam pacem voluit convenire, beatissimi Petri Apostoli iure atque honore servato, adeo, ut nos quoque suis ad hoc litteris invitaret, ut venerabili synodo nostram praesentiam praeberemus: quod quidem nec necessitas temporis, nec ulla consuetudo poterat permittere. Tamen in his fratribus Paschasino & Lucentio Episcopis, Bonifacio & Basilio Presbyteris, qui ab Apostolica sede directi sunt, me synodo vestra fraternitas existimet praesidere; nec seiunctam a vobis praesentiam meam confidat, qui nunc in Vicariis meis adsum, & iamdudum fidei catholicae praedicatione non desum.* Praecipua synodi sollicitudo commissa est Paschasino Episcopo, ut patet ex altera epistola ad Marcianum (7). Ceteris vero Legatis adiunctus est Iulianus Coënsis Episcopus, provinciae Hellesponti, qui immobili pietate erga Flavianum

(3) Vide infra c. 8. §. 3.
(4) Leo ep. 41. 42.
(5) Ep. 38.
(6) Leo ep. 47.
(7) Ep. 50.

num femper fteterat adverfus Diofcorum & Eutychem. Quare, quum illo nomine valde commendatus effet Leoni, legationis quoque munus illi iniunxit. Legatio ifta longe differt a prima. Pafchafinus itaque eiufque focii Lucentius Epifcopus & Bonifacius Presbyter, ad definiendam fidem & iudicium in fynodo de Epifcopis agendum miffi fuerant, collata quoque praefidendi facultate. Eo iure ufi funt, ut patet ex actis fynodi Chalcedonenfis. Bafilius tamen admiffus non eft a patribus, ea fcilicet de cauffa, ut exiftimo, quod numerofior, quam par effet, videretur legatio; quae iuxta Vefpafiani edictum & morem in fynodo Nicaena ufurpatum ad tres Legatos redacta fuit, demto Bafilio; nifi forte ob morbum a fynodo abfuerit. Quod attinet ad Iulianum; ille quidem fynodo interfuit cum Legati Romanae fedis appellatione, fed una cum ceteris non praefuit. Quod profectum eft ex eo, quod in litteris ad fynodum a Leone datis nulla fieret Iuliani mentio, fed tantum in epiftola ad Marcianum; unde potius ad confilium, quam ad plenum & integrum legationis confortium, adfcitus videbatur. Deinde numerofior fuiffet legatio, quam ab Anatolio ferri poffet; qui non fine ftomacho intueretur fibi praelatum Epifcopum provinciae Hellefponti iam tum fibi fubditae. Itaque fola dignitate nominis conceffa, Iulianus poft aliquot Metropolitas fubfcripfit.

III. Vnde colligi poteft, ius praefidendi fynodo non fuiffe Leoni collatum a Marciano, quemadmodum iactant novatores, fed confervatum: Ita enim refcriptum Marciani Leo interpretatus eft in epiftola ad fynodum (8). Nec iniuria, quum Valentinianus Theodofio refcripferit, principatum facerdotii fuper omnes ab antiquitate Epifcopo Romano collatum (9).

IV. Quintae fynodo nullus interfuit Legatus, quia Vigilius Papa aderat Conftantinopoli, quando Concilium in ea urbe habebatur, quod ipfe Conftituto fuo, quam praefentia fua confirmare maluit. Sed in fexta fynodo, quae habita fuit contra Monothelitas, tria genera legationum Apoftolicae fedis interfuerunt; quorum alii Vicarii Agathonis Papae dicebantur, alii Legati totius Concilii Apoftolicae fedis, alii vero Legati Apoftolicae fedis, fcilicet Epifcopi Theffalonicae & Corinthi. De tertio ifto genere dicemus cap. XIII. Hic autem explicanda eft diftinctio Legatorum, qui deftinati funt a fede Apoftolica ad comprimendam & damnandam haerefim Monothelitarum, quae vigebat in Oriente, & ad fopiendum diffidium ex ea occafione natum inter Romanam Ecclefiam & Conftantinopolitanam. Conftantinus Pogonatus curam unitatis fufcipiens, litteris fuis hortatus eft Dominum Papam, ut religiofos & eruditos aliquot viros mitteret in urbem regiam auctoritate & libris inftructos, qui tractatu habito cum Patriarcha CP. & Ma-

(8) Leo epift. 47. ad Synodum: *B. Petri Apoftoli iure atque honore fervato.*

(9) *Vide fupr.* §. 1. *huius capitis.*

& Macario Antiocheno veritatem dogmatis controversi indagarent. Sed nova petitione antiquum ordinem immutavit. Etenim, quum antea ad synodos Orientis Legati sedis Apostolicae mitterentur, qui vicem Romani Pontificis gererent, & per consequentiam, Concilii quoque Romani, in quo eorum legatio decreta erat, Princeps nunc contendit a Pontifice, ut dirigat non solum suae personae Vicarios, tres numero, vel amplius, si videatur, sed etiam seorsim Concilii Romani Legatos, usque ad duodecim Metropolitas & Episcopos, & Abbates quatuor. Petitionis istius novae haec mihi ratio succurrit, quod Romana sedes invidia quadam laborabat apud Orientales ob damnatos in synodo Martini Papae, propter novam haeresim, Patriarchas Orientis. Itaque, ut maior fides Legatis Apostolicae sedis adhiberetur, Constantinus prudenter exegit, ut Legati quoque Concilii Occidentalis veritatem fidei assererent; praesertim, quum synodus Apostolicae sedis non ex solis Italiae provinciis constaret, sed etiam ex variis Conciliis provinciarum, quae sitae erant in regnis ab imperio alienis, Francorum scilicet, Britannorum, Gothorum & Longobardorum.

V. Agatho Papa, Doni successor, pacis ecclesiasticae studiosus, Legatos misit cum distinctione, nempe Theodorum & Georgium Presbyteros & Ioannem Diaconum, qui suam vicem implerent, & Ioannem Portuensem, alterum Ioannem Regii, & Abundantium Tempsanae civitatis Episcopos vice totius Concilii Occidentalis, cum aliquot clericis & monachis, ut docet Constantinus in epistola ad Georgium Constantinopolitanum. Haec distinctio observata est in subscriptionibus Concilii: ubi primo loco subscribunt Theodorus & Georgius Presbyteri Ecclesiae Romanae, & Ioannes Diaconus, *locum tenentes* Agathonis Papae (10); deinde, secundo loco, Georgius Episcopus Constantinopolis novae Romae; tertio vero loco Petrus Presbyter, Vicarius τοποτηρητης sedis Alexandrinae; quarto Theophanes Episcopus Antiochiae; quinto Georgius Presbyter, locum tenens Theodori Presbyteri & Vicarii Apostolicae sedis Hierosolymorum; interiectis deinde tribus Episcopis Thessalonicae, Cypri & Ravennae; nono demum loco subscribit Ioannes Portuensis Episcopus, *Legatus totius Concilii Apostolicae sedis Romanae*; undecimo Basilius Gortynae Episcopus, qui eodem se titulo Legati Concilii ornat; quem Abundantius & Ioannes Legati sequuntur. Itaque Legatis, qui vices Agathonis gerebant, ad ternarium numerum redactis, demto Constantino Subdiacono, primus honor delatus est. Legati vero Concilii Occidentalis non solum post Patriarchas, sed etiam post aliquot Metropolitas locum suum obtinuerunt.

VI. Quare non est, quod viri docti sibi persuadeant, in superioribus Conciliis Episcopos a Caelestino & Leone missos vices gessisse Con-

(10) Act. 18.

Concilii Occidentalis, Presbyteros vero Romanae Ecclesiae personam Pontificum repraesentasse. Etenim & legationis litterae & subscriptiones Legatorum se Romanae Ecclesiae & sedis Apostolicae Legatos, non autem Concilii, profitentium hanc opinionem refellunt. Hoc quoque argumentum id demonstrat, nempe Episcopos illos primum occupasse locum in Conciliis: quod Patriarchae non aeque tulissent, nisi Pontificis legatio illis imposita esset; quae decreta quidem erat in Concilio Romano, sed omnis eius dignitas & agendi auctoritas a Romana sede pendebat.

VII. Septima synodus coacta est anno DCCLXXXVII. adversus imaginum hostes, studio Constantini & Irenes eius matris; qui litteris suis Hadrianum I. ad eius celebrationem invitarunt, enixe rogantes, ut de more Legatos Apostolicos mitteret. Delegavit ille Petrum Archipresbyterum Ecclesiae sancti Petri & Petrum Abbatem S. Sabae; qui eius nomine Concilio praefuerunt, primumque locum obtinuerunt, Tarasius vero Constantinopolitanus secundum, ut patet ex omnibus actionibus Concilii.

VIII. Octavae synodo, quae adversus Photium Patriarcham CP. & eius socios congregata est, summa cum auctoritate praesederunt Donatus & Stephanus Episcopi & Marinus Diaconus Vicarii, Legati, Missi, Apocrisiarii, seu locum tenentes Hadriani II. Papae. Totidem namque nominibus ab Anastasio variis in locis efferuntur.

CAPUT VII.

De effectibus praesidentiae in Conciliis, & speciatim de iure antiquo relationum in Senatu in Republica Romana.

SYNOPSIS.

I. Investigandum nunc, quis fuerit effectus primatus seu praesidentiae Legatorum sedis Apostolicae in Conciliis oecumenicis, & quaenam in iis summi Pontificis auctoritas. Vt Concilium legitime celebretur, necessaria est summi Pontificis praesentia, vel ratihabitio. Quaenam fuerit eius auctoritas in Concilio iam constituto.

II. Si summa fuerit, perit libertas suffragiorum. Concessa libertas illa aequalitatem inducere videtur inter Pontificem Romanum & ceteros Episcopos. Itaque aut libertas suffragiorum, aut Romani Episcopi dignitas periclitantur. Quaerendum itaque, quae circa materiam hanc fuerit Ecclesiae praxis vetustis illis saeculis: opus hactenus intentatum nostris ingeniis. Pontifex Romanus in hac parte utebatur iure quodam imperatorio; ac tamen libertas suffragiorum remanebat.

III. De iure relationis, cuius vis quanta esset, ostenditur ex Polybio & Tacito. Ius illud a Consulibus ad Imperatores transiit. Probatur ex Dione. Ampliatum sub sequentibus Imperatoribus; ut patet ex Iulio Capitolino & Fl. Vopisco. Hallucinatio quorumdam detegitur, qui ius illud male interpretati sunt.

IV. Principes in senatu consularem potestatem ea de caussa exercebant. Attamen

arbi-

arbitrium primo vel ultimo loco censendi sibi reservabant. Probatur ex Tacito. Vnde patet, falli eos, qui negant sententiam a Principibus in senatu dictam. Princeps sententiam senatus duriorem mitigare poterat. De praerogativa suffragii, ex Tertulliano.

V. Quo pacto fieret illa relatio a Principibus. Senatusconsulta, quae inde sequebantur, auctore Principe *fieri dicebantur. Origo huius locutionis, ex Livio. Senatus ius facere poterat, ex Vlpiano & Gratiano Imperatore. Quid Theodosio placitum. Senatus auctoritas prorsus imminuta sub Iustiniano. Quomodo intelligenda sit illa senatus auctoritas. Et an supremae Principum auctoritati officeret.*

VI. Relatio Principis differt a relationibus, quae fiebant ad Principem. Vtriusque discrimen ostenditur.

I. Hic sese prodit illustris quaestio, quam si praetermisero, difficultatem refugere & dignitati sedis Apostolicae invidere, aut eius odium reformidare videbor, prout disceptationis eventus tulerit. Probavimus huc usque luculentissimis testimoniis, Legatos sedis Apostolicae synodis oecumenicis praesedisse & Marcianum litteris suis synodum, *Leone auctore*, celebrandam indixisse. Sed nondum explicuimus, quis esset effectus illius primatus, seu mavis praesidentiae, quaenam esset summi Pontificis auctoritas in illis Conciliis. Non me latet tria huius primatus privilegia vulgo observari. Vnum est, consessus praerogativa; alterum, ius rogandae sententiae; tertium, idque maximi momenti, necessitas praesentiae Pontificis, vel eius ratihabitio, ut synodus legitime & canonice haberi possit, quemadmodum supra monuimus. Sed indagandum restat, quaenam fuerit Pontificis auctoritas in Concilio iam constituto.

II. Si summam in censendo & definiendo potestatem illi tribuamus, perit libertas suffragiorum, quam tantopere commendat Caelestinus & Leo. At vero concessa suffragiorum libertate, aequalitas quaedam hac in parte induci videtur inter Romanum Pontificem & ceteros Episcopos: quod multum de summa eius dignitate detrahit. Itaque aut unius libertas, aut dignitas alterius periclitantur; quemadmodum in disputatione de auxiliis gratiae, vel hinc arbitrii humani libertas laedi, vel illinc gratiae vis & efficacia minui, rerum istarum inexpertis videtur. Non quaero, quid utrinque doceant Theologi rationibus e sacra scriptura petitis, quum de auctoritate Concilii & Papae anxie & scrupulose disputant. Id tantum mihi rimandum propono, quaenam esset universalis Ecclesiae praxis in Concilio Ephesino & Chalcedonensi, quis tunc summorum Pontificum & universae Ecclesiae sensus in usu auctoritatis illius, quae in Apostolica sede vigebat. Arduum opus atque invidiosum aggredior, quod nondum quisquam, ut existimo, in se recepit; quo tamen defungi aliter nec possum nec debeo, quam recitatis testimoniis, unde regulae colligi possint, quae totum negotium extra disputationis aleam evidentissime ponant. Quod ita temperabitur, ut quodam iure imperatorio usum hac in parte

 sum

summum Pontificem ostendam, & synodum plena atque integra suffragiorum libertate.

III. Haec ut apprime intelligantur, observandum est, ex instituto Augusti omnia magistratuum Romanorum iura in Principem translata fuisse, & inter cetera, ius relationis: in quo non minima pars consularis potestatis olim posita erat, quemadmodum observavit Polybius: *De iis*, inquit (1), *quae deliberanda incumbunt*, *referunt* Consules, *ipsique universam decretorum senatus rationem gubernant*. Saepe tamen factum, ut absentibus vel praevaricantibus aut mussitantibus Consulibus referrent aliqui e principibus amplissimi ordinis, puta Consules designati, vel aliquis Praetorum aut Tribunorum. Tanti vero momenti ius illud erat, ut senatusconsultum fieri non posset sine relatione, qua negotium, de quo senatus consulendus erat, a Consule exponebatur. Eius necessitatis illustre habetur exemplum apud Tacitum, qui refert Thraseae sententiam in senatu dictam; deinde haec verba subiungit (2): *Magno assensu celebrata sententia. Non tamen senatusconsultum perfici potuit*, *abnuentibus Coss. ea de re relatum*. Etsi enim *liceret patribus, quoties ius dicendae sententiae accepissent*, *quae vellent expromere*, *relationemque in ea postulare*, ut notat idem auctor (3), attamen a Consulum arbitrio pendebat, an referrent ea de re ad senatum, eumque consulerent. Hoc quidem ius sublata Reipublicae libertate Consulibus ademtum non est; sed pars quoque fuit imperatoriae potestatis, id Principibus paullatim sibi vindicantibus. Exemplum est ab Augusto, ut dixi: in cuius honorem decretum refert Dio, ut assumta in perpetuum Tribunitia potestate, liceret ei, quoque senatu, unam, de quacumque re vellet, relationem facere, etsi Consul non esset (4). Postea ampliato honore Principum, inventa sunt ad similitudinem decreti huius iura secundae, tertiae, quartae, quintae relationis; ut patet e variis Capitolini & Vopisci locis; hoc est, ut quoque senatu possent de duabus, tribus, quatuor, quinque rebus, quas vellent cumque, etiam non Consules, facere relationem. Augusto unius tantum negotii relatio unoquoque senatu permissa fuerat. Sequentibus Imperatoribus quarta vel quinta concessa, eodem senatusconsulto, quo illis imperium confirmabatur. Quare falluntur viri docti, qui iura quartae vel quintae relationis sic accipiunt, ut de negotio eodem Principibus liberum fuerit quarto vel quinto referre. Certum quidem est, ea lege, qua imperium Vespasiano delatum est, sic constitutum: *Ut ei senatum habere*, *relationem facere*, *remittere*, *senatusconsultum per relationem discussionemque facere liceat*. Sed remittere relationem non significat, quod eruditi viri contendunt, sci-

(1) Polyb. lib. 6.
(2) Tacit. lib. XV. Annal.
(3) Id. lib. XIII.
(4) Dio lib. LIV. iuxta emendationem Casauboni.

ſcilicet interrupta deliberatione ad primam relationem facta, conſultationem differre ad iteratam relationem. Ea verba id tantum volunt, ut Principi liceat vel referre ſtatim, vel relationem remittere, id eſt, in aliud tempus differre, aut omnino ſupprimere. Non ſolum autem ius illud referendi verbo χρηματίζειν Graeci explicare ſolent, ſed etiam alia locutione, quae aliquoties exſtat apud Dionem γνώμην εἰς βουλὴν εἰσφέρειν, id eſt, *ſententiam in ſenatum inferre* (5).

IV. Ceterum ita ſe gerebant Principes in ſenatu, ut conſularem poteſtatem cum novae auctoritatis incremento exercerent. Conſules namque relatione facta rogabant ſententias, auſpicantes ab eo, qui princeps ſenatus vel Senator primae ſententiae dicebatur, numerabant ſenatum, dividi ſententias, ſi opus eſſet, iubebant, & decretum pronuntiabant. Imperatores vero poſt relationem cenſebant, eo, quo vellent, ordine, ſcilicet primo vel ultimo loco, ut colligere licet ex iſtis Piſonis verbis ad Tiberium (*6*). *Quo loco cenſebis, Caeſar? Si primus, habebo quod ſequar. Si poſt omnes, vereor ne imprudens diſſentiam*. Quod ſi viri doctiſſimi expendiſſent, non negaſſent ſententiam a Principibus in ſenatu dictam. Id quidem locum habuit in Conſulibus; qui ſententiam non rogabantur, niſi referente Caeſare, ut monuit Tacitus. Sed Princeps vel primus vel poſt omnes cenſebat; ita tamen, ut formulae omnino adſtrictus non eſſet, ſententiamque ſenatus duriorem poſſet mitigare, ut accidit in cognitione Piſonis de Germanici nece accuſati. Quando autem primo loco cenſebat, eius ſententia maximi momenti habebatur; quae a Tertulliano dicta eſt *praerogativa ſuffragii*.

V. Relatio illa cum praerogativa ſuffragii frequentiſſime per orationem fiebat; quam per Quaeſtores ſuos, qui Candidati dicti, Principes in ſenatu ex ſcripto recitabant, ut notum eſt e Tacito, Symmacho, & aliis. Senatuſconſulta, quae orationes illas ſequebantur, *auctore Principe* dicebantur fieri. Quod, praeter varia Taciti loca, egregie probatur ex Vlpiano (7), qui ait, de Antonino Aug. loquens, *Oratione in ſenatu habita auctor fuit ſenatui cenſendi, ut aliquid laxaret ex iuris rigore*, circa donationes inter virum & uxorem. Lucutio illa tracta eſt ex uſu veteris Reip. quo inductum, teſte Livio, ut priuſquam populus ſuffragia iniret, in incertum comitiorum eventum *patres auctores fierent*. Quum autem ſenatus de rebus omnibus vice populi conſuli coepiſſet, Principes ſenatuſconſultorum auctores fieri voluerunt. Quod eam vim in ſe habet, ut oratio Principis in ſenatu reci-

(5) Dio lib. IV. ex interpretatione Caſauboni.

(6) Tacit. lib. 1. Annal.

(7) Tacit. lib. 3. Annal. *Paucis poſt diebus Caeſar auctor ſenatui fuit ſacerdotia tribuendi*. Lib. XV. *Auctore Principe ſanxere*. Et alibi. L. *Quum hic ſtatus*. ff. de donat. int. vir. & uxor. Tacit. lib. XI. Annal. *Orationem Principis ſecuto Patrum conſulto*.

recitata, seu mavis, relatio cum praerogativa suffragii, non solum cum unaquaque graviſſimorum ſenatorum ſententia comparanda eſſet, ſed etiam deciſionis auctoritatem indueret, ſi conſenſus ſenatus accederet. Inde fit, ut frequenter in iure aliquid oratione Principis conſtitutum dicatur, quod alibi Senatuſconſulto tribuitur ad orationem illam facto. Scilicet oratio continet in ſe auctoritatem quamdam, non ſolum cenſendi, ſed etiam definiendi, dummodo conſenſu & ſuffragiis ſenatus iuvetur: quemadmodum etiam vice verſa decreto ſenatus res propoſitae ſumma auctoritate definiuntur. Ea vigebat in ſenatu auctoritas tempore Vlpiani; qui teſtatur, non ambigendum, quin ſenatus ius facere poſſit (8). Gratianus quoque Imperator ſcripſit anno CCCLXXXIV. ſenatuſconſultum perpetuam per ſe obtinere firmitatem (9). Theodoſius autem, permiſta Principis & ſenatus poteſtate, praeſcripſit leges generales a proceribus Palatii & a ſenatu tractandas: *Vt univerſorum conſenſus noſtrae ſerenitatis auctoritate firmetur*, inquit ille (10). Tandem ſumma Principis poteſtas ſenatus auctoritatem abſorbuit ſub Iuſtiniano (11). Vnde non inſulſe Leo Philoſophus Novella ſua conſtitutione legem Digeſtorum abrogavit, quae condendi iuris facultatem ſenatui tribuebat (12). Quae vero de ſenatus auctoritate dicta ſunt, non adimebant Principibus auctoritatem edendarum conſtitutionum vel negotiorum terminandorum ſine ullo conſultu ſenatus, quum populus in eos ſuam poteſtatem contuliſſet; ſed docent Senatum, quando conſulebatur, ſummo iure uſum in decernendo.

VI. Obſervandum vero eſt, relationem Principis longe differre a relationibus, qui fiebant ad Principem. Hae namque a magiſtratibus mittebantur ad Imperatorem, ut res dubias arbitrio ſuo temperaret: quae locum quoque habent in Epiſcopis provincialibus, qui Romanam ſedem conſulunt; de quibus actum eſt libro primo. Relatio vero Principis habetur in ſenatu, ut auctore Principe de re propoſita decernatur.

CAPVT VIII.

De poteſtate, qua uſus eſt Leo I. ante & poſtea in Concilio Chalcedonenſi, & in quo conſtiterit ius relationes faciendi ad Concilium cum praerogativa ſuffragii.

SYNOPSIS.

I. Aggrediendu eſt diſceptatio pontificiae poteſtatis in Concilio Chalcedonenſi. Agendum

(8) L. 9. ff. de legib.
(9) L. un. C. de ſenatusc.
(10) L. 8. C. de legib.
(11) L. ult. C. eod.
(12) Nov. Leonis 78.

dum tamen prius de auctoritate, qua summus Pontifex usus est ante Concilii congregationem. Legati Leonis I. Constantinopolim missi, ut epistolam eius ad Flavianum proponerent subscribendam Anatolio CP. & ceteris Orientis Episcopis. Subscripsit Anatolius. Quid post haec egerit Leo, ostenditur ex eius epistola ad Anatolium. Quid de iis pronuntiarit, qui superiorem locum in synodo Ephesina sibi vindicaverant. Quanta fuerit eius auctoritas, & quid effecerit.

II. Haeresis emergens primum in provincia damnabatur, in qua nata erat; sed poena extra provinciam non egrediebatur. Leo haeresim in Oriente natam damnat ubique. Auctoritas epistolae Leonis. Par Zosimi factum.

III. Temperamentum tamen huic auctoritati adhibitum a Leone, prudenti instituto. Nempe, ut si epistolae huic aliqui Episcopi non assentirentur, tota negotii disceptatio ad Concilium generale referretur. Etenim definitio fidei a Pontifice Romano facta non adstringit Christianos, nisi accedat universalis Ecclesiae consensus. Quod probatur auctoritate quintae synodi.

IV. Summus Pontifex rerum in Concilio oecumenico sanciendarum auctor esse debet ad exemplum Principum Romanorum. Probatur ex Marciano Imperatore in epistola ad Leonem, & Pulcheria Augusta. Duae igitur auctoritates in synodo; una, Leonis; altera, synodi. Ex his duabus irretractabilis rerum propositarum definitio consequebatur.

V. Comparatio relationis imperatoriae & Pontificiae. Pontificum definitiones in synodis examinabantur, ut constaret, an scripturis & canonibus congruerent. Itaque post definitionem Pontificis & declarationem synodi certa erat fidei regula. Pontifex Romanus primam & maximam habet pro veritate sententiam, ex Facundo.

VI. Explicatur ius, quod Dioscoro quaesitum est in synodo Ephes. II. ob αὐθεντίαν ei collatam, rescripto Theodosii. Ea auctoritas in eo versabatur, ut ius quidem relationis haberet Dioscorus cum praerogativa suffragii, sed tamen consensus synodi necessarius haberetur; quod probatur ex ipsius Dioscori verbis in Concilio Chalcedonensi prolatis.

I. His positis, aggredienda est disceptatio pontificiae potestatis in synodo oecumenica Chalcedonensi. Acta fidem faciunt eorum, quae ibi in utramque partem gesta sunt. Ac deinde ad synodum Ephesinam regrediemur. Sed antequam huic discussioni incumbam, necesse est, paucis dicere de auctoritate, qua summus Pontifex usus est ante Concilii congregationem. Non solum enim synodum Ephesinam secundam rescidit, sed a communione quoque sua eius synodi participes removit, Legatosque suos misit Constantinopolim, qui Anatolio urbis regiae Episcopo ceterisque Orientis Episcopis subscribendam praeberent epistolam de incarnatione a se editam. Subscripsit Anatolius; retulitque ipse Leoni, una cum Legatis, plures in Oriente Episcopos communionis Romanae cupidos dolere, quod adversum terrores Dioscori non tenuissent constantiam. Qua de re plena auctoritate Leo decernit, quid agendum esset (1): *Cum Legatis nostris, quos misimus, participata tecum sollicitudine volumus, disponatur, quatenus hi, qui plenis satisfactionibus male gesta condemnant, & accusare magis se eligunt quam tueri, pacis & communionis nostrae unitate laetentur, ita, ut digno prius anathemate, quae contra fidem catholicam*

(1) Leo ep. 40. c. 2.

cam sunt recepta, damnentur. Quod autem attinet ad Dioscorum & Iuvenalem perturbationis auctores, Anatolio praescribit, ut ea custodiat, quae Legati facienda esse dixerint; nempe, ut eorum nomina ad altare non recitentur, nec sanctorum nominibus sine discretione misceantur, *quum damnatam impietatem non deserentes, ipsi se sua pravitate condemnent, quos conveniat aut percelli pro perfidia, aut laborare pro venia*. Sed alia deinde epistola de iis, qui superiorem locum in synodo Ephesina, vindicarunt si resipiscerent, eorum satisfactionem *maturioribus Apostolicae sedis consiliis reservat, ut examinatis omnibus atque perpensis, de ipsis eorum actionibus quid constitui debeat aestimetur*. Omnium quoque difficultatum, quae in hoc negotio emergere possent, sollicitudinem ad se trahit (2). Quare certum est & indubitatum, Apostolicae sedis auctoritate assertam fuisse fidei veritatem adversus perfidiam Eutychis, synodi Ephesinae latrocinium castigatum, Episcopos Orientis ad satisfactionem adactos, & Leonis epistolam pro sincera definitione susceptam.

II. Non me latet, olim in provinciis erumpens haereticum virus synodorum provincialium decretis expulsum, haeresi atque haereticis damnatis. Sed haereticis tantum in provincia degentibus poena a synodis indicebatur. At vero Leo I. haeresim in Oriente natam, & haereticos non solum in Occidente, sed etiam in Oriente damnat, eiusque sola epistola vim sententiae & definitionis canonicae obtinet; synodum, quae faverat haeresi, rescindit, & perturbationis auctores suo iudicio reservat. Sic olim Pelagianis a Zosimo damnatis, eorum haeresis per totum orbem proscripta est; ut diserte scribunt Augustinus & Prosper (3).

III. Enimvero summae huic auctoritati temperamentum quoddam adhibuit ipse Leo, nempe ut, si rebus a se definitis aliqui Episcopi non assentirentur, tota negotii disceptatio ad generale Concilium referretur. Nec immerito; quum optime sciret, universalis Ecclesiae fidem nullibi apertius explicari, vel splendidius eminere, aut securius praedicari, quam in compendio universalis Ecclesiae, quae Conciliis generalibus repraesentatur; *ubi spiritus sancti praesentiam testatur congregatio sacerdotum*, quemadmodum loquitur Caelestinus (4). Quare, licet nullo pacto summus Pontifex Leo de doctrina fidei dubitaret, quam epistola sua luculenter exposuerat, attamen synodi necessitatem agnovit, si aliquot Episcopi suae definitioni refragarentur (5). Etenim formam fidei per Legatos suos ad Theodosium mittens ait:

(2) Idem *ep.* 46. *Ac si de aliquibus amplius fuerit deliberandum, celeriter ad nos relatio dirigatur, ut pertractata qualitate caussarum, nostra, quid observari debeat sollicitudo constituat,*

(3) Aug. serm. 2. verbis Apostoli de Prosper. in Chron.

(4) Caelest. ep: ad synod. Ephes.

(5) Vide supra c. 6. §. 1. huius libri.

ait (6): *Sin vero aliqui a puritate nostrae fidei, atque patrum auctoritate dissentiant, Concilium universale intra Italiam, sicut synodus, quae ob hanc caussam Romae convenerat, mecum petit, clementia vestra concedat; ut in unum convenientibus omnibus his, qui aut ignorantia aut errore prolapsi sunt, correctionis remediis consulatur*. Et aliis litteris Pulcheriam rogat, ut, si qui a confessione fidei dissentiant, quam ipse explicuerat, synodum cogi procuret (7): *A qua* (id est, fidei confessione) *si forsitan ab aliquibus discrepatur, universale Concilium sacerdotum haberi intra Italiam clementia vestra annuente iubeatur; quo remota arte fallendi, tandem pateat, quid altiore tractatu aut coërceri debeat, aut sanari*. Noverat prudentissimus ille Pontifex definiendi auctoritate, qua vigebat, Episcopos populumque Christianum non adstringi tamquam indubitata fidei regula, nisi accederet per provincialium Episcoporum subscriptiones universalis Ecclesiae consensus, vel recusantibus plerisque unius confessionis concordiam, synodi oecumenicae publica professio Pontificis definitionem amplecteretur. Verissime enim observatum est a quinta synodo, (quae factum Vigilii non probat, quod praesente oecumenica synodo, seorsim ab illa Constitutum suum de rebus propositis a Iustiniano edere volebat) Apostolos docuisse, in rebus fidei communem tractatum esse necessarium (8). *Licet enim*, inquiunt illi in definitione fidei, *sancti spiritus gratia & circa singulos Apostolos abundaret, ut non indigerent alieno consilio ad ea, quae agenda erant, non tamen aliter voluerunt de eo, quod movebatur, si oporteret gentes circumcidi, definire, priusquam communiter congregati divinarum scripturarum testimoniis unusquisque sua dicta confirmarunt. Unde communiter de eo sententiam protulerunt, ad gentes scribentes: Visum est spiritui sancto & nobis &c.*

IV. Sane quaenam futura sit summi Pontificis potestas in Concilio oecumenico, facile animadverti potest. Nempe rerum gerendarum &anciendarum auctor esse debet; quemadmodum senatusconsulta olim in Imperio fiebant auctore Principe. Unde Marcianus Augustus de proposito suo cogendae synodi ad Leonem ita scribit (9), ut *eo auctore* illam celebrare velit, id est, eodem iure, quo Principes senatui auctores fiebant, aliquid censendi. Si cui autem sublesta & frivola videatur haec interpretatio, nolim mihi succenseat, sed ipsi Marciano; qui planis & disertis verbis sic Pontificis auctoritatem expressit, ut Leoni definiendi secundum canones ius tribuat, & synodo sua quoque constitutione declarandi (10). *Si vero hoc onerosum est, ut tu ad has partes advenias, hoc ipsum nobis propriis litteris tua sanctitas manifestet:*

(6) Leo ep. 33.
(7) Idem ep. 35.
(8) Quinta synodus collat. VIII.
(9) Marciani verba: σὺ αὐθεντοῦντος: quae vetus interpres vertit eleganter, Te auctore.
(10) Epist. Marciani ad Leonem, p. 10. Concil. Chalced. c. 34.

ftet: quatenus in omnem Orientem, & in ipfam Thraciam, & Illyricum facrae noftrae litterae dirigantur, ut ad quemdam diffinitum locum, ubi nobis placuerit, omnes fanctiffimi Epifcopi debeant convenire, & quae Chriftianorum religioni atque catholicae fidei profint, ficut fanctitas tua fecundum ecclefiafticas regulas diffiniverit, fua difpofitione declarent. Quae paraphraftice concepit Marcianus, in unum verbum contraxit Pulcheria Augufta, eadem de re loquens in epiftola ad Leonem; nempe, ut eo auctore decernant Epifcopi (11). *Facto Concilio, & de catholica confeffione, & de his Epifcopis, qui ante hoc fegregati funt, ficut fides & Chriftiana pietas exigit, te auctore decernant.* Itaque, quemadmodum in fenatufconfultis olim, fic in fynodi Chalcedonenfis decretis duae auctoritates in unam fententiam confluebant. Altera Leonis, qui non folum cenfebat, fed etiam referebat ad fynodum cum praerogativa fuffragii; altera fynodi, quae fuis quoque fuffragiis orationem feu epiftolam Leonis confirmabat; ita, ut ex hac confenfione irretractabilis rerum propofitarum definitio confequeretur.

V. Quemadmodum autem relationis imperatoriae haec erat neceffaria & velut innata conditio, ut rectae rationis praefcriptum fequeretur, atque utilitati publicae confuleret, vel fane non incommodaret, (qua de re libera erant Senatorum fuffragia) ita quoque relationis pontificiae partes erant, ut in fide & pace Ecclefiarum conftituenda a facris fcripturis, a canonibus, & a traditione maiorum nullo pacto difcederetur. Quare illud anxie a fynodo difquirebatur, an Pontificum epiftola cum fcripturis & canonibus congrueret; ut ita demum auctoritate illius omnes tenerentur, atque duobus veluti vinculis in fide confirmati effent, definitione Pontificis, & declaratione fynodi. Hic eft Marciani fenfus, quum fcripfit illa, quae a Leone fecundum ecclefiafticos canones definirentur, a fynodo declaratum iri. Sane quum femel traditae fidei haerendum fit, ut docet Iudas Apoftolus; hinc fequitur, eam effe fidei Chriftianae rationem, ut vetera eruantur, non autem nova condantur, quemadmodum recte monuit Vincentius Lirinenfis. Quare fummus Pontifex & fynodi oecumenicae in id totis viribus incumbunt, ut vetuftatem fidei adverfus haerefeon novitates decretis fuis poft confultationes accuratas conftanter vindicent. In afferenda autem veritate Romanae fedis antiftes primam & maximam accepit poteftatem, & pro veritate plus ceteris confacerdotibus poteft, ut loquar cum Facundo Hermianenfi (12).

VI. Vt autem liquidius conftet, in quo verfaretur prima illa praefidum poteftas in fynodis oecumenicis; praeter illam, quam e Marciani litteris protulimus interpretationem, adiungenda quoque eft Diofcori Alexandrini explicatio in Concilio Chalcedonenfi; ubi ab eo, tamquam

(11) Ep. Pulcheriae p. 1. Concil. cap. 35.

(12) Vide locum Facundi lib. 3. har. Differt. c. 15. §. 10.

quam a synodi Ephesinae secundae praeside, ratio exigebatur eorum, quae perperam decreta erant; ideoque illius valde intererat, ut eam potentiam, quantum fieri posset, oratione sua labefactaret. Collata illi fuerat rescripto Theodosii αὐθεντία, primatus & auctoritas synodi Ephesinae (13); adiunctis tamen duobus collegis, Iuvenali Archiepiscopo Hierosolymorum, & Thalassio Archiepiscopo Caesareae Cappadociae. Agnoscit ergo Dioscorus non soli sibi iudicium commissum fuisse, sed suis quoque collegis Iuvenali & Thalassio: se quidem una cum illis iudicavisse, & definivisse, attamen synodum quoque universam consensisse. Itaque iudicii auctoritatem sibi assumit, nempe ob ius relationis cum praerogativa suffragii; sed necessitatem consensus synodi admittit, ut inde plena definitio consurgat. Haec sunt verba Dioscori: *Comperit vestra clementia, quia non mihi soli sacratissimus noster Imperator commisit iudicium, sed & beatissimo Iuvenali & sanctissimo Episcopo Thalassio auctoritatem synodi dedit. Nos ergo iudicavimus, quae iudicata sunt. Consensit nobis & universa synodus. Quare in me solum ista extenduntur, quando auctoritas executionibus data est, & iudicatis a nobis consensit (ut dixi) universa synodus, & confessa est propriis vocibus, & subscripsit, & relatum est piissimo Imperatori divae memoriae Theodosio, & confirmavit omnia, quae iudicata sunt a sancta & universali synodo generali lege?* Quare promiscue ista accipiuntur, primatum synodi gerere, auctoritatem sive αὐθεντίαν obtinere, & iudicium ferre.

CAPUT IX.

Ostenditur ulterius, in omnibus controversiis in Concilio Chalcedonensi propositis agnitam fuisse Leonis in definiendo auctoritatem & praerogativam.

SYNOPSIS.

I. Leo I. praesedit synodo Chalcedonensi per Legatos suos. Litteris ad synodum datis utitur suffragii sui praerogativa, decernendo, quid agendum esset in caussa fidei, & de disciplina restauranda.

II. In contentionibus de fide synodus secuta est definitionem Leonis. Recitatur epistola eius ad Flavianum; quam synodus recepit tamquam continentem veram fidem. Episcopi tamen Illyriciani & Palaestini quaestionem moverunt de tribus eius epistolae locis. Sed dein cedunt, & ambiguitatem omnem sibi a Legatis ademtam profitentur. Ex his collegit quinta synodus, quaecunque apud synodos proferuntur, ab iis non simpliciter, sed cum inquisitione *approbari. Formulam fidei proponi iudices postulant.*

III. Formula ea confecta fuit iis verbis, quibus Leonis dignitas tentari videretur. Eam ob rem repudiata fuit a Legatis & aliquot Orientalibus. Dissidium illud ortum ob transmissa aliquot Leonis verba in ea formula; quae quum addi postularent, con-

(13) Rescriptum Theodosii ad Dioscor. Concil. Chalced. act. 1.

contradictum eſt a concinnatoribus formulae. Diſſidium illud ſopitum induſtria Imperatoris & iudicum; ac repudiato Dioſcoro, Leonis epiſtola ſuſcepta eſt, tamquam Petri confeſſioni congruens. Synodi de ea receptione decretum confirmavit Marcianus.

IV. Hinc duo colliguntur. Primum, omnes Epiſcopos epiſtolae Leonis ſubſcripſiſſe: quod eius auctoritatem demonſtrat. Alterum, nefas ſynodo viſum, ſi vel uno verbo ab epiſtola diſcederetur. Ius itaque relationis cum praerogativa ſuffragii agnovit in Leone ſynodus Chalcedonenſis. Probatur ex epiſtola ſynodica ad Leonem. Quae tamen in eo negotio fuerint ſynodi partes, non tacent.

I. PRimae huius & maxime auctoritatis periculum faciamus in actis ſynodi Chalcedonenſis. Agebatur de opinione Eutychis, an fidei contraria eſſet. Ea de re quid ſentiendum foret, Leo ſumma auctoritate perſcripſit epiſtola ad Flavianum Conſtantinopolitanum data: quae recitata quum non eſſet in Concilio Epheſino per fraudem Dioſcori Alexandrini, honoris illi periculum creavit in Concilio Chalcedonenſi. Huic ergo ſynodo pro ſcandalis evellendis coactae per Legatos ſuos Leo quidem praeſedit; praeterea vero litteris ſuis ad ſynodum datis, ſuffragii ſui praerogativa ſinceram fidem conſtituit, perfidiam Eutychis a ſe damnatam in priore ad Flavianum epiſtola ſignificavit; reſtituendos Epiſcopos decrevit, qui pulſi erant a ſedibus ſuis eo, quod haereſim non recepiſſent; ceteris, ſi errorem relinquerent, honorem conſervandum. *Vnde fratres cariſſimi*, inquit (1), *reiecta penitus audacia diſputandi contra fidem divinitus inſpiratam, vana errantium infidelitas conqueſcat; nec liceat defendi, quod non liceat credi: quum ſecundum propheticas voces Apoſtolicamque doctrinam pleniſſime & lucidiſſime per litteras, quas ad beatae memoriae Flavianum Epiſcopum miſimus, fuerit declaratum, quae ſit de ſacramento incarnationis Domini noſtri Ieſu Chriſti pia & ſincera confeſſio.* Pergit vero de diſciplina reſtauranda, quid agendum ſit, praeſcribere iis verbis: *Quia vero non ignoramus, per pravas aemulationes multarum Eccleſiarum ſtatum fuiſſe turbatum, plurimoſque Epiſcopos, qui haereſim non receperunt, ſedibus ſuis pulſos & in exſilia deportatos, atque in locum ſuperſtitum alios ſubſtitutos, vulneribus his primitus adhibeatur medicina iuſtitiae, nec quiſquam ita careat propriis, ut alter utatur alienis; quum, ſi, ut cupimus, errorem omnes relinquunt, nemini quidem perire honor debeat, ſed illis, qui pro fide laboraverunt, cum omni privilegio oporteat ius proprium reformari.*

II. Magna contentione de fide diſceptatum eſt in ſynodo, ſed omnia exacta ſunt ad normam a Leone praeſtitutam. Actione ſecunda Concilii, relectis ſymbolis Nicaenae ſynodi & Conſtantinopolitanae, atque epiſtola Cyrilli ab Epheſina ſynodo confirmata, adiuncta eſt quoque recitatio epiſtolae Leonis ad Flavianum. Poſt lectionem confeſtim omnes Epiſcopi clamaverunt, hanc eſſe Apoſtolorum & patrum

fidem,

(1) Leo ep. 47.

fidem, se omnes ita credere, Petrum per Leonem locutum, Dioscorumque Ephesi hanc epistolam suppressisse, ne legeretur. Attamen de sensu trium locorum eius epistolae dubitantibus Episcopis Illyricianis & Palaestinis, interpretatio adhibita ab Aëtio Archidiacono Constantinopolitano & a Theodoreto, quae Leoni cum Cyrillo convenire docebat, commotam dubietatem ab eorum animis statim eximere non potuit, licet reliqua synodus profiteretur, nihil dubii superesse. Quare iudices interlocuti sunt, ut intra dies quinque, qui dubitabant Episcopi penes Anatolium Constantinopolitanum convenirent, ut a ceteris, qui iam Leonis epistolae subscripserant, docerentur. Actione quarta, interrogantibus iudicibus, quaenam esset synodi de fide sententia, respondit Paschasinus, synodum eam fidem amplecti, quae a Concilio Nicaeno, Constantinopolitano & Ephesino exposita est, quamque Leo sua epistola declaravit. Iterum iudices interlocuti sunt, a singulis Episcopis declarandum, an haec epistola consentiret cum symbolis Nicaeno & Constantinopolitano. Ac statim quidem professus est Anatolius Constantinopolitanus, eam consonare cum expositione fidei a tribus Conciliis prioribus edita, atque adeo ante synodum se illi subscripsisse. Sed Paschasinus aegre videtur hanc interlocutionem tulisse. Retulit enim, manifestum esse, nec dubitari posse, quin epistola Leonis cum superioribus symbolis concordaret (2). Quod omnes Episcopi suffragiis quoque suis testati sunt, seque illi epistolae subscriptiones suas apposuisse. Illyriciani vero & Palaestini, qui dubitationem actione secunda iniecerant, professi sunt, ambiguitatem omnem, quae ex linguae Latinae vocibus proficisci videbatur, sibi a Legatis ademtam, ideoque se quoque epistolae subscripsisse. Vnde recte quinta synodus ex ista actione collegit, quaecunque apud synodos proferuntur, ab iis non simpliciter sed *cum inquisitione* approbari, nempe si congruant cum expositione & doctrina patrum. Ceterum occasione monachorum, qui factionem Eutychis tuebantur, iudices interlocuti sunt a synodo formulam fidei dandam, quae credenda exponeret.

III. Formula vero iis verbis concepta est, quae Leonis auctoritati aliquo pacto adversari videbantur & ambiguitate quadam officere veritati. Ea itaque relecta actione quinta, etsi ab omnibus Episcopis summo applausu excepta fuerit, Romani Legati & aliquot Orientales repudiarunt. Hi etenim quum animadvertissent aliquot verba epistolae Leonis a formulae concinnatoribus dissimulata fuisse, in has voces eruperunt: *Si non consentiunt epistolae Apostolici & beatissimi viri Papae Leonis, iubete nobis rescripta dari, ut revertamur, & ibi synodus celebretur.* Discordiam istam componere iudices tentarunt, postulantes a synodo, ut aliquot Episcopi e singulis Dioecesibus una cum Legatis & Anatolio coram magistratibus istis in oratorio de fide tracta-

(2) Concil. Chalced. act. IV.

ctarent. Sed reclamarunt Epiſcopi, nihil addendum definitioni pertinaciſſime contendentes; profeſſi quidem, ſe Leonis epiſtolam ſuſcipere, nolle tamen inſerere formulae, quaecunque epiſtola illa continebantur. Contentio accenſa erat ob verba epiſtolae; quibus Leo aiebat ſalvam utriuſque naturae proprietatem in unam coiviſſe perſonam, ſcilicet ἀσυγχύτως, ἀτρέπτως, καὶ ἀδιαιρέτως. Negotio ad Imperatorem relato, praecepit ille, ut Epiſcopi ſelecti hac de re diſceptarent ſecundum interlocutionem iudicum, aut quiſque per ſuum Metropolitam fidem ſine ulla ambiguitate exponeret, vel ſynodum ſcirent in Occidentalibus partibus celebrandam. Necdum ſopita erat concertatio, quum iudices Epiſcopos interrogarunt, an Dioſcorum ſequerentur, an vero Leonem. His vero reſpondentibus, ſe Leoni adhaerere, iudices dixerunt, addendum ergo definitioni, duas eſſe naturas inconfuſe, inconvertibiliter, & inſeparabiliter ſecundum iudicium Leonis. Statim vero collatione facta cum delectis Epiſcopis, formula fidei omnium votis ita concepta eſt, ut diſerte Leonis epiſtola recepta ſit, tamquam Petri confeſſioni congruens, & omnia dubia iuxta praeſcriptum illius epiſtolae explicata ſunt. Quae iterum confirmata ſunt actione ſexta, praeſente Marciano Principe: qui patribus interrogatis, an ex omnium ſententia fidei definitio edita eſſet, ſynodi conſenſum ſuo quoque edicto confirmavit, poenis in contumaces decretis.

IV. Non fruſtra, ut exiſtimo, in narratione huius diſceptationis moram traximus. Etenim duo praecipua colliguntur. Vnum eſt, omnes Epiſcopos epiſtolae Leonis ſubſcripſiſſe, quod eius auctoritatem demonſtrat, quum decretis ſubſcribatur, & non Epiſcoporum ſuffragiis. Alterum eſt, nefas tandem ſynodo viſum, ſi vel uno verbo ab ea epiſtola diſcederetur. Etenim quum ſuperioribus actionibus praeiudicatum fuiſſet omnium patrum ſuffragiis, epiſtolam Leonis congruere cum traditione maiorum, auctoritas Romanae ſedis id exigebat, ut formula fidei edita a Concilio & Leonis definitionem diſertis verbis amplecteretur, & ex eius praeſcripto ambiguitates tolleret; nempe ut ſynodus declararet, quod Leo definiverat, quemadmodum loquebatur Marcianus Imperator. Quare ius illud relationis cum praerogativa ſuffragii Concilium quoque Chalcedonenſe in Leone diſertiſſimis verbis agnovit: ne quis per adulationem hoc a me confictum putet. Etenim in ſynodica epiſtola ad ſummum Pontificem patres profitentur, eum fuiſſe, in expoſitione fidei, Petri interpretem, ſeque ipſos duce & auctore Pontifice veritatem Eccleſiae filiis deprompſiſſe. Ὅθεν καὶ ἡμεῖς ὡς ἀρχηγῷ σοι τῷ καλῷ πρὸς ὠφέλειαν χρησάμενοι, τῆς ἀληθείας τοῖς τῆς ἐκκλησίας τέκνοις τὸν κλῆρον ἐδείξαμεν. Sed ut dignitatem auctoritatemque Pontificis non diſſimulant, ita quoque ſynodi partes non omittunt, quae *uno ſpiritu, una conſpiratione, atque concordi, confeſſionem fidei* declaravit, Chriſto ſpirituales delicias per litteras Leonis Epiſcopis in ſynodo velut in convivio quodam confidentibus praeparante. CA-

C A P V T X.

Demonſtratur porro, Leonem vi primatus, auctoritatem principalem & praerogativam ſuffragii habuiſſe, Synodum tantum conſenſiſſe, etiam per acclamationes.

S Y N O P S I S.

I. Primatus vim Leo exercuit in Concilio adverſus Dioſcorum: qui inter reos ſedere iuſſus eſt, ut cauſſam diceret. At Theodoretus, quem ſede ſua Dioſcorus in ſynodo Epheſina ſecunda deiecerat, in Concilium Chalcedonenſe admiſſus eſt, quia locum ſuum ſummus Pontifex ei reſtituerat. De reſtitutione illa Theodoreti accurate dicetur libro ſeptimo.

II. Coniunctionem auctoritatis Pontificis & Concilii praefert cognitio habita de Dioſcoro. Legati condemnant Dioſcorum ſiſtere ſe iudicio recuſantem. Dein eorum ſententiae acceſſit aſſenſus ſynodi; unde confecta eſt plena Dioſcori damnatio. Explicatur ordo, quem tenuit Paſchaſinus.

III. Iudicium a Paſchaſino conceptum ſub nomine Leonis, de ſynodi conſenſu. Commonitorium ſynodi ad Dioſcorum miſſum, quo epiſcopatu deiectus a Concilio renuntiatur, differt ab exemplari ſententiae a patribus ſubſcriptae. Concilia generalia in Occidente celebrata concepta ſunt ut plurimum ſub nomine Pontificis, ſacro approbante Concilio, exemplo petito a Concilio Chalcedonenſi.

IV. Origo uſus illius petitur e iure primatus; quod auctoritatem tribuit Pontifici, & ſynodo conſenſum. Sic munia cuiuſque partitur Leo. Probatur etiam ex iis, quae geſta ſunt, in ſynodo Romae habita ſub Hilaro.

V. Hilari decreta confirmat ſynodus. Epiſcopi provinciae Tarraconenſis Irenaeum, qui ſecundum ſupremam Epiſcopi Barcinonenſis voluntatem in ea ſede ab iis inſtitutus fuerat, auctoritate Romani Pontificis confirmari petunt. Hinc conſultationem Hilarus retulit ad ſynodum; ſed pro ſuffragii praerogativa praeſumtionem illam damnavit; cuius ſententiam ſecuta eſt ſynodus.

VI. In hac ſynodo habetur expreſſa imperialis auctoritatis imago. Pontifices aliquando ſententiam ſuam ſcripto recitabant; quam ſequebantur acclamationes. Exemplum in Felice & Symmacho.

VII. Solemnia haec a Senatu in Eccleſiam translata ſunt. Mos acclamandi Principibus e theatro in Senatum invectus. Acclamationum ritus. In Concilio Epheſino acclamationes factae ſunt Caeleſtino & Cyrillo; & in Chalcedonenſi Leoni.

VIII. Senatuſconſulta aliquando facta ſolis acclamationibus. Poſt acclamationes tamen Senatores interdum interrogabantur. Quandoque acclamationes ſequebantur ſententiam eius, qui primus cenſuerat. Aliae conſenſus formulae.

IX. Eadem acclamatione conſenſus omnium oſtendebantur in Conciliis Epheſino & Chalcedonenſi, & in Romanis ſub Hilaro & Symmacho. Sapienter id notatum a Symmacho.

I. PRimatus quoque ſui & principalis auctoritatis vim Leo in Concilio exercuit adverſus Dioſcorum Alexandrinum, quem in ipſo ſynodi exordio ab Epiſcoporum ſede amovendum per Legatos ſuos edixit, & inter reos conſtituendum, ut cauſſam diceret (1). *Paſchaſinus*

(1) Concil. Chalced. Act. 1.

nus vero reverendissimus Episcopus & Vicarius sedis Apostolicae, quum in medio una cum his viris reverendissimis collegis suis stetisset, dixit: Beatissimi atque Apostolici viri Papae urbis Romae, quae est caput omnium Ecclesiarum, praecepta habemus prae manibus; quibus praecipere dignatus est eius Apostolatus, ut Dioscorus Alexandrinorum Archiepiscopus non sedeat in Concilio, sed audiendus intromittatur. Hoc nos observare necesse est. Si ergo praecipit vestra magnificentia, aut ille egrediatur, aut nos eximus. Idem ius statuerat Theodosius adversus Flavianum, quem iusserat sistere se in Concilio Ephesino secundo, iudicii sui adversus Eutychem in synodo CP. lati rationem redditurum. Tergiversati quidem sunt iudices, acerbam existimantes & duram Dioscoro impositam conditionem. Attamen quum Legati mandata Leonis urgerent, & Dioscoro obiicerent, quod synodum celebrasset absque sedis Apostolicae auctoritate, etsi hoc videretur aliquo pacto convellere imperatoriam potestatem, qua fultus synodo Ephesinae Dioscorus praesederat, iudices praeceperunt, ut Dioscorus in medio consessu resideret inter reos. Vice versa Theodoretus Episcopus Cyri, qui honore deiectus fuerat a Dioscoro in synodo Ephesina secunda, in Concilium Chalcedonense admissus est, episcopali dignitate ornatus; quia locum suum summus Pontifex illi restituerat, & Imperator adesse synodo iusserat. Sed restitutionem istam Theodoreti accurate discutimus in exercitatione de iudiciis canonicis Episcoporum (2).

II. Vtriusque vero auctoritatis coniunctionem, nempe Romani Pontificis & Concilii, praefert cognitio habita de Dioscoro. Quaestio canonica praesentibus magistratibus disceptari non poterat. Quare illis absentibus ordo iudicii constituendus fuit a Legatis Romanis, qui de se his verbis loquuntur (3): *Nostram parvitatem huic sancto Concilio pro se praesidere praecepit* (Leo). *Ideoque necessarium est, haec, quae in medium proferuntur, per nostram interlocutionem disceptari.* Statim vero libellos adversus Dioscorum porrectos recitari iubent, eiusque contumaciam tribus edictis evocati & sistere se iudicio recusantis condemnant. In qua damnatione illud observandum est, Legatos primam sententiam protulisse, synodumque sententia quoque sua Legatis suffragatam: unde conflata est plena Dioscori damnatio ex auctoritate Pontificis & Concilii. Hunc vero ordinem tenuit Paschasinus. Ter synodum interpellavit, quid videretur agendum de Dioscoro. Respondit synodus canonicis poenis subdendum. Iulianus autem Hypaeporum Episcopus a Legatis petivit, qui τὸ κῦρος Leonis haberent, eiusque locum occuparent, ut contra Dioscorum poenas a canonibus inflictas decernerent. *Omnis enim & tota universalis synodus concors efficitur vestrae sanctitatis sententiae.* Quod Maximus Antiochiae testatus est. Tunc recitatis Dioscori flagitiis, eiusque perspecta in scelere

(2) Vid. lib. 7. c. 8.

(3) Concil. Chalced. act. III.

ſe obſtinatione, Paſchaſinus non ſolum cenſuit a ſynodo condemnandum, ſed etiam ex auctoritate Leonis condemnavit. Referam eius verba, prout ſe habent in epiſtola Leonis ad Epiſcopos Galliae, cui exemplar ſententiae latae adverſus Dioſcorum adiunxit, iiſdem verbis, quae Paſchaſinus protulit, qui latine loquebatur in ſynodo. *Vnde ſanctus ac beatiſſimus Papa caput univerſalis Eccleſiae (4) Leo per nos, ut Legatos ſuos, ſancta ſynodo conſentiente, Petri Apoſtoli praeditus dignitate, qui Eccleſiae fundamentum & petra fidei & caeleſtis regni ianitor nuncupatur, epiſcopali eum dignitate nudavit, & ab omni ſacerdotali opere fecit extorrem. Quare ſuper his congregata venerabilis ſynodus canonicam contra praedictum Dioſcorum proferat iuſtitia ſuadente ſententiam*. Recenſentur deinceps in actis Epiſcoporum omnium ſuffragia, qui Dioſcorum deiiciunt.

III. Sed obſervandum eſt, iudicium conceptum fuiſſe a Paſchaſino ſub nomine Leonis, de ſynodi conſenſu; quem conſenſum patres ſtatim verbis explicuerunt, & ſententiae Paſchaſini ſubſcripſerunt, nulla ſententiae formula ſub nomine ſynodi concepta. Fateor quidem, miſſum eſſe ad Dioſcorum ſub ſynodi nomine commonitorium, quo docebatur, damnatum fuiſſe, & epiſcopatu deiectum a Concilio. Sed reſcriptum illud longe differt ab exemplari ſententiae a patribus ſubſcriptae. Itaque mirandum non eſt, ſi poſteriora generalia Concilia in Occidente celebrata concepta ſint ut plurimum ſub nomine Pontificis, *ſacro approbante Concilio*, quum traxerint exemplum ab hac formula, *Leo per nos Vicarios ſuos ſancta ſynodo conſentiente &c.*

IV. Hoc proficiſcitur e primatus iure; quod *auctoritatem* tribuit Pontifici, & ſynodo *conſenſum*. Sic munia cuiuſque partitur Leo, loquens de ſcriptis a ſynodo Romana patriarchali miſſis in Orientem ad Martianum Fauſtumque Presbyteros (5). Potiori enim ratione ſummus Pontifex in ſynodo Romana utebatur iure relationis & ſuffragii praerogativa. Cuius rei uſus eleganter expreſſus eſt in ſynodo Romae habita ſub Hilaro Papa. Refert ille ſynodo de tranſgreſſione canonum, quae frequentiſſima erat in ordinationibus Epiſcoporum, ad ſe, qui potiſſimi ſacerdotis adminiſtrat officia, talium vitiorum culpam pertinere dicens, niſi huic malo proſpiciat. Deinde vetat, ne bigami, inſcii litterarum, membrorum damna perpeſſi & poenitentes, ad ſacros gradus adſpirent, poenis in ordinatores latis. Tum petit a patribus ſynodi, ut huic conſtituto ſubſcribant; *quatenus ſynodali iudicio aditus claudatur illicitis*.

(4) Abſunt a contextu Graeco verba illa, *Caput univerſalis Eccleſiae*: Et iſta, *Apoſtoli Petri praeditus dignitate*: quibus haec ſubſtituta ſunt, μετὰ τῶ τρισμακαριωτάτω καὶ πανευφήμω Πέτρω τῶ Ἀποστόλου.

(5) Leo epiſt. 32. *Si tamen dilectioni veſtrae tradi ſcripta noſtra potuere; quae non ſolum Apoſtolicae ſedis auctoritate, ſed etiam ſanctae ſynodi, quae ad nos frequens convenerat, unanimitate directa ſunt.*

V. Non opus erat diligentiori examine in re tritissima & a canonibus toties vetita. Quare omnes Episcopi & Presbyteri in acclamationes eruperunt., Hilaro vitam precati, quae proposita erant confirmantes (6). *Exaudi Christe, Hilaro vita. Dictum sexies. Haec confirmamus, haec docemus. D. VIII. Haec tenenda sunt, haec servanda sunt. D. V. Doctrinae vestrae gratias agimus. D. X. Ista ut in perpetuum serventur, rogamus. D. XV. Per Dominum Petrum, ut in perpetuum serventur, rogamus. D. VIII.* Sed maiori cura discutienda fuit in eadem synodo consultatio Episcoporum provinciae Tarraconensis, apud quos Barcinonensium Episcopus supremae voluntatis arbitrio sibi Irenaeum quemdam Episcopum substitui optavit: quod clero & plebi civitatis Barcinonensis & Episcopis provinciae gratum fuit & acceptum, qui hoc suum iudicium auctoritate Romani Pontificis firmari petunt. Hanc consultationem retulit Hilarus Papa ad synodum, sed cum suffragii sui praerogativa. Sic enim infit, post repressam gravibus verbis sacerdotiorum successionem: *Quod quam grave sit, aestimate. Atque ideo, si placet, etiam hanc licentiam generaliter de Ecclesiis auferamus.; ne, quod turpe dictu est, hominibus se putet debere, quod Dei est.* Tum relectis Episcoporum Tarraconensium litteris, quarum recitatio variis acclamationibus synodi interrupta est, Hilarus Episcopus dixit: *Acceptis, quae recitata sunt, de omnibus nunc, fratres, speciales sententias Deo vobis inspirante depromite.* Sex Episcopi provectiores ea de re censuerunt, prout oratione sua Pontifex synodo auctor fuerat. Et statim, *Ab universis Episcopis dictum est: Sententias fratrum omnes sequimur, omnes confirmamus, & observandas esse decernimus.* Hanc cognitionem his verbis clausit Hilarus: *Quoniam praesentis definitionis formam, quae secundum sanctorum est statuta sententiam, in omnium Ecclesiarum notitiam pervenire decernimus, ne cuiquam pro sui possit ignoratione licere, quod non licet; edere gesta Notariorum sollicitudo curabit.*

VI. In hoc synodi Romanae exemplo expressam habemus imperialis auctoritatis imaginem, quum de senatusconsultis ad eius relationem & orationem condendis agebatur. Quare scripto quoque sententiam suam Pontifices aliquando recitabant, quae sententiis & acclamationibus totius synodi muniebatur. Sic edita sunt decreta Felicis contra iteratum baptisma Africanorum & rebaptizatorum poenitentias. *Promde*, inquit (7), *ut manifesta sit super hoc nostra sententia, quae nobis sunt visa, recitentur.* Sic quoque in synodo Romana Symmachus, recitatis per Notarium decretis, quae ipse opportuniora iudicavit, post acclamationes Episcoporum dixit: *Ergo universitati placet & ab omnibus recognoscitur vel probatur ista sententia? Universa synodus dixit: Placet; &, quod omnibus placet, fiat.* Tandemque adiecit Sym-

(6) In Decretis Hilari.

(7) Felix in Decretis.

Symmachus: *Acclamationes veſtras ſynodique iudicium praeſentia geſta ſuſcipient.*

VII. Ordo cenſendi in his ſynodis, mos deprômendi ſententias per acclamationes, iudicium factum per diſceſſionem petita ſunt ex more recepto in ſenatu, quando ſenatuſconſultum fiebat. Hunc acclamandi Principibus ritum viri eruditi iam olim illuſtrarunt, qui e theatro in ſenatum eſt admiſſus (8). Non temere autem, quid quiſque vellet, acclâmabat: ſed, ut in choris, erât aliquis, cuius vox ceteris praeiret: hic formulam acclamationis concipiebat; reliquus coetus nihil niſi acceptas ab eo voces reddebat. In acclamando autem modulatione quadam utebantur, & ſaepius eadem verba reſonabant. Semper autem in actis ſenatus adnotatum, quoties quidque fuiſſet repetitum: quod ne hiſtorici quidem neglexerunt. Nam legitur ſaepe apud ſcriptores hiſtoriae auguſtae, *Dictum quinquies, dictum decies, dictum vicies*, immo & *ſexagies* apud Trebellium in Claudio. Hinc vetus Eccleſia & acclamandi morem uſurpavit & formulas iis ſimiles, quae in gratiam Principum proferebantur, quas in acta eccleſiaſtica per Notarios pari diligentia referebat. Exſtant in actis Concilii Epheſini acclamationes factae Caeleſtino & Cyrillo; & in actis Concilii Chalcedonenſis acclamationes factae Leoni: Λεόντι πολλὰ τὰ ἔτη. Πατριάρχῃ πολλὰ τὰ ἔτη.

VIII. Sciendum autem eſt, ſenatuſconſulta aliquando facta fuiſſe ſolis acclamationibus, nullis ſententiis dictis (9): quod factum refert Pollio in ſenatuſconſulto de Valeriani cenſura. Aliquando vero poſt acclamationes interrogabantur Senatores: quod factum in electione Taciti Imp. apud Vopiſcum (10). Quandoque vero a ſententia dicenda incipiebant; poſt ſequebantur acclamationes approbantium ſententiam eius, qui primus ſententiam dixerat: cuius moris exemplum apud Capitolinum in Maximo & Balbino. Quum enim Sabinus ſententiam dixiſſet, acclamatum eſt uno conſenſu: *Aequum eſt, iuſtum eſt. Sabini ſententiae omnes conſentimus.* Quandoque brevioribus verbis conſenſum ſuum exprimebant, ſolemni formula, *Omnes, Omnes.*

IX. Simili acclamatione in Conciliis Epheſino & Chalcedonenſi, & in Romanis ſub Hilaro & Symmacho, communis conſenſus omnium oſtendebatur; ac praeterea eadem varietate, poſt acclamationes, vel ante, ſententiae rogabantur, vel omittebantur, ut fieri ſolebat in ſenatu. Quare non abſque gravi cauſſa Symmachus interlocutus eſt, acclamationes Epiſcoporum & iudicium ſynodi in acta eſſe redigenda; quia ſententia & conſenſus ſynodi his acclamationibus explicabatur.

(8) Caſaub. in Notis ad Vulcatium.
(9) Salmaſ. in Notis ad Vopiſcum.
(10) Vopiſc. in Tacito & ad eum locum Caſaubonus.

CAPUT XI.

Relationis Pontificiae necessitas etiam ex Concilio Ephesino I. demonstratur.

SYNOPSIS.

I. Ius relationis, quod in synodis usurpatum est ab Episcopis Romanis, acceptum referri non debet Marciano. Probatur ex actis synodi Ephesinae, ubi Caelestinus eo iure usus est. Synodus illa aperte profitetur, se Caelestini epistola coactam ad ferendam sententiam adversus Nestorium.

II. Magni momenti sunt illa verba. Auctoritas epistolae Pontificis ea est, ut parendi necessitatem inducat, si scripturis & traditioni maiorum congruere reperiatur. Verba Concilii referuntur.

III. Firmi Caesareae Episcopi verba expenduntur, quae auctoritatem Romani Pontificis respiciunt. Acclamationes Episcoporum factae Caelestino & Cyrillo referuntur.

IV. Quaeritur, an licuerit oecumenicae synodo de aliquo fidei vel disciplinae capite decernere sine relatione Pontificis. Ita usurpatum a synodo Chalcedonensi.

I. Relationis imperatoriae usum a Pontificibus Romanis in synodo Chalcedonensi & in Occidentalibus Conciliis usurpatum fuisse, demonstravimus. Quod accepto ferendum non est rescripto Marciani, ac si summus Pontifex ex indulgentia & delegatione Principis synodi Chalcedonensis auctoritatem assecutus fuisset, quemadmodum supra monui. Etenim eodem eximio iure in synodo Ephesina Caelestinum usum fuisse ipsius oecumenicae synodi testimonio probare possumus. Nestorii haeresim Romae in synodo damnaverat Caelestinus; ipsumque Nestorium, nisi perfidam novitatem aperta & scripta confessione intra decem dies deponeret, ab universalis Ecclesiae communione deiecerat: cuius sententiae executionem delegavit Cyrillo Alexandrino. Hic ex sententia Caelestini atque sua totiusque synodi Aegyptiacae synodicam epistolam ad Nestorium dedit; qua eum hortatus est, ut a stolidis dogmatibus, quae publice docebat, desisteret: quod nisi intra tempus in litteris Caelestini praefinitum praestaret, certo sciret, se a communione totius Ecclesiae excidisse. Cogitur Ephesina synodus: ubi recitatis Caelestini & Cyrilli epistolis ad Nestorium, atque prolatis e patrum antiquorum operibus excerptis aliquot sententiis, Nestorii impietas convicta, & Caelestini atque Cyrilli sincera fides omnium consensu approbata est. Quare sententia depositionis in Nestorium ter evocatum & contumacem fertur a synodo; ita tamen, ut eius condemnandi auctoritas in Caelestinum quoque referatur. Etenim aperte profitentur patres synodi, se & a sacris canonibus & a Caelestini epistola

ſtola coactos ad eam ſententiam ferendam. Quaſi dicerent, Caeleſtinum epiſtola ſua ſynodo auctorem fuiſſe damnandi Neſtorii.

II. Magni autem momenti ſunt illa verba, quibus ſe coactos dicunt, id eſt, ex officio adſtrictos, ut canonibus, qui contumaciam plectebant, & rebus a Caeleſtino adverſus impietatem decretis morem gererent. Ea eſt enim auctoritas epiſtolae Pontificis, ut parendi neceſſitas incumbat, poſtquam, diſcuſſione facta, ſacris ſcripturis & traditioni maiorum congruere invenitur; quo examine defuncta erat ſynodus Epheſina, antequam iudicium ferret adverſus Neſtorium. Haec ſunt Concilii verba (1): *Coacti per ſacros canones & epiſtolam ſanctiſſimi patris noſtri & comminiſtri Caeleſtini Romanae Eccleſiae Epiſcopi, lacrymis ſubinde perfuſi, ad lugubrem hanc contra eum ſententiam neceſſario venimus.*

III. Ne quis autem exiſtimet, alienam a verbis ſynodi ſententiam nunc primum a me confictam fuiſſe, perpendenda ſunt, quae dixit Firmus Caeſareae Epiſcopus poſt adventum Legatorum Arcadii, Proiecti & Philippi; qui, poſt damnatum Neſtorium, Epheſum acceſſerunt. Ait Firmus primam ſententiam tuliſſe Caeleſtinum, eamque huic negotio formam per priores litteras ſuas ad Cyrillum praeſcripſiſſe, quam ſynodus exſecutioni dederit. Quare quum ſecundis quoque litteris ad ſynodum Epheſinam datis, atque per Legatos delatis, eamdem ſententiam de fide confirmaſſet, poſt confirmationem litterarum, *Omnes reverendiſſimi Epiſcopi ſimul acclamaverunt* (2): *Hoc iuſtum iudicium. Novo Paullo Caeleſtino, novo Paullo Cyrillo. Caeleſtino cuſtodi fidei. Caeleſtino cum ſynodo concordi. Caeleſtino univerſa ſynodus gratias agit. Vnus Caeleſtinus. Vnus Cyrillus. Vna fides ſynodi. Vna fides orbis terrarum.* His acclamationibus, ut fieri ſolebat a ſenatu erga Principem, ſynodus Epheſina Caeleſtinum eiuſque Legatum Cyrillum ſuo quoque nomine valde commendabilem proſecuta eſt. Legati autem relectis geſtis contra Neſtorium ſubſcripſerunt. Quae ſubſcriptio a Cyrillo *canonica aſſenſio* dicitur, κανονικὴ συναίνεσις: & a Legatis βεβαίωσις τῶν κεκριμένων, *confirmatio rerum iudicatarum* (3).

IV. Vnus tantum reſtat articulus, in quo utriuſque relationis imperatoriae & pontificiae comparatio ineunda eſt, ut ſciatur, an illis per omnia conveniat. Inter ceteros relationis effectus obſervavimus, ſenatusconſulta ſine Conſulis vel Principis relatione fieri non potuiſſe. Quaeri ergo poteſt non abſurde, an licuerit oecumenicae ſynodo de aliquo fidei vel diſciplinae capite ſine relatione Pontificis decernere. De ſynodo *oecumenica* loquor, in qua Pontifex per ſe, vel per Legatos praeſidet, non autem de Conciliis provincialibus aut dioeceſanis, quibus nulla intereſt ſedis Apoſtolicae legatio. Ac ſane antiquam eſſe Le-

(1) Concil. Epheſ. act. 1.
(2) Concil. Epheſ. act. 2.
(3) Act. 3.

Legatorum persuasionem video, ut existimaverint Pontificem rerum omnium gerendarum in Conciliis illis auctorem esse debere; ita ut, etsi forte non retulerit, saltem primam sententiam promat. Hanc disertis verbis expresserunt patres synodi Chalcedonensis in epistola synodica ad Leonem, ad quem scribunt Paschasinum Legatum eiusque socios vehementer obstitisse novae iurisdictioni, quae a synodo tribuebatur sedi Constantinopolitanae, ex eo capite praecipue, quod Leonem vellent eius rei auctorem fieri, quemadmodum auctor fuerat rectae fidei sanciendae. Volebant scilicet ea de re prius a Leone decerni, cuius auctoritati ceteri deinde Episcopi consentirent & subscriberent. *Qui enim*, inquiunt (4), *locum vestrae sanctitatis obtinent sanctissimi Episcopi Paschasinus & Lucentius, & qui cum eis est reverendissimus Presbyter Bonifacius, his ita constitutis vehementer resistere tentaverunt, procul dubio a vestra providentia inchoari & hoc bonum volentes, ut sicut fidei, sic bonae ordinationis vobis deputetur effectus*. Hanc Legatorum opinionem non omnino refutare videtur Concilium; ita tamen, ut in casu proposito ei locus esse non posset ob temporis circumstantias. Respondent enim, Imperatoris, senatus & civium urbis regiae desideriis obsequendum fuisse, qui novam istam auctoritatem decreto synodi oecumenicae confirmari volebant: quod fieri non poterat, si ante omnia Pontificis sententia exquirenda fuisset: itaque in his angustiis se negotium constituisse, non dubitantes, quin Leo hoc quoque decretum amplecteretur; quod perinde esset, ac si ab initio ipse illius auctor fuisset, eo quod rectorum facinorum a filiis gestorum omnis gloria redundet in patres, qui iure patriae potestatis hoc sibi vindicant. Quare obnixe rogant Pontificem, ut suo quoque decreto synodi iudicium honoret; ut, sicut in rebus fidei recte constitutis Pontifici tamquam capiti consensum suum adhibuerunt, ita quoque primatus sui iure ipse, quod decet, filiis impendat, nempe confirmationem & consensum, *τῶν πεπραγμένων βεβαίωσιν τε καὶ συγκατάθεσιν*.

C A P V T XII.

Praerogativa suffragii Episcopi Romani ex Concilii Sardicensis & Antiocheni actis confirmatur.

S Y N O P S I S.

I. Investigatur, quaenam esset veterum sententia de hoc iure relationis cum praerogativa suffragii ante Concilium Ephesinum. Eius exemplum illustre in Sardicensi Con-

(4) Epistola synodica Concilii Chalcedon. ad Leonem.

si Concilio, in quo summa auctoritas fuit Osii Romani Pontificis Legati. Socrates & Sozomenus explicati, qui aiunt, non licere quidquam decernere de rebus ecclesiasticis absque sententia Episcopi Romani. Hausta haec interpretatio e verbis Iulii.

II. Praerogativa illa suffragii non adimebat ceteris libertatem suffragiorum. Probatur ex Iulio; cuius verba explicantur.

III. Quid sit canon ecclesiasticus *apud Socratem. Is est canon Nicaenus sextus, quo primatus defertur Episcopo Romano prae ceteris Patriarchis: quod probatur multis auctoritatibus.*

IV. Ordo dignitatis Patriarchatum constitutus in Concilio Nicaeno. Canone VII. quartus honoris gradus tribuitur Episcopo Hierosolymorum, id est, primus post tres Patriarchas. Variae huius canonis versiones. Canone VI. definiti loci trium Patriarcharum. Probatur ex verbis canonis, tum auctoritate Papae Leonis ad Anastasium scribentis.

V. Quum primum dignitatis locum obtineret Episcopus Romanus, consequens est, ut ius primae sententiae & suffragii praerogativam obtineret. Ea fuit mens Socratis & Sozomeni. Eam praerogativam agnovit Concilium Romanum sub Damaso.

VI. Γνώμης dictio, qua usi sunt Socrates & Sozomenus, auctoritatem cum suffragio coniunctam significat in antiquis canonibus. Probatur ex canone VI. Concilii Nicaeni, ubi γνώμη sumitur pro Metropolitani suffragio & auctoritate. Prima autem sententia erat penes Metropolitanos.

VII. Ab illis quoque pendebat rerum gestarum confirmatio, sive τὸ κῦρος; ita tamen, ut omnia communi decreto & ex sententia plurimorum agenda essent, ex canonibus Nicaenis. Id quoque statutum in canone Apostolico XXXIII. *ubi γνώμη sumitur pro sententia Metropolitani, atque item pro collectione suffragiorum omnium Episcoporum. Hac eadem notione vox illa usurpatur in canone Apostolico* XXXIX. *& in canone* LVII. *Laodiceno.*

VIII. Illustre huius significationis testimonium exstat in synodo Chalcedonensi actione quarta. Unde colligitur, canone Nicaeno statutum, ut omnes Episcopi sententiam sui Primatis exspectent & nihil arduum agant praetermissa illius sententia. Γνώμην Alexandrini Episcopi definitionem *interpretati sunt iudices.*

IX. Ius ab Aegyptiis Alexandrino Episcopo tributum Romano asserit Petrus Chrysologus. Concilia oecumenica nihil in Ecclesia decerni posse putant absque sententia Romani Pontificis, quum de caussis universalibus agitur. Probatur etiam auctoritate Macedonii Patriarchae CP.

X. Quinta synodus rogat Vigilium, ut ad Concilium accedat & coetui praesideat; missa etiam amplissima & insigni legatione. Qui respondet, se suam sententiam Principi porrecturum seorsim a synodo. Vigilius confirmavit definitionem synodi; quae tunc sine controversia synodi oecumenicae nomen praetulit.

I. SI quis autem illud quoque requirat, ut exponam, quaenam esset veterum sententia de hoc iure relationis cum praerogativa suffragii ante Concilii Ephesini tempora, consulendum est Sardicense Concilium; in quo Osius Romani Pontificis Legatus refert de rebus canone constituendis, sed ita, ut primam sententiam addat. Deinde rogat patrum suffragia; qui confertim in eius sententiam transeunt. Pulchrum sane antiquitatis monumentum, in quo *ius relationis* eminet. Gaudentius quidem & Ianuarius Episcopi tres canones proposuerunt, Osio connivente. Sed hoc nihil detrahit de iure legationis; praecipue quum ad suam auctoritatem trahat, quando lubet, quae ab alio Episcopo proponuntur, ut accidit Olympio Episcopo, qui suggessit ultis

ultimum canonem ; cui Osius decretum addidit (1) : *Osius dixit ; Suggerente fratre & coëpiscopo nostro Olympio, etiam hoc placuit*. Ad hanc praerogativam referendi sunt Socrates & Sozomenus , quorum testimonia frequentissime proferuntur; sed quae a paucis , ut quidem puto, sincere intellecta sunt . Eusebiani coëgerant Antiochiae Concilium Orientalium Episcoporum , quod Athanasio Georgium Cappadocem substituit. Socrates vero notat, nec Iulium Episcopum Romanum, nec eius Legatos ad eam synodum accessisse, *quum canon ecclesiasticus iubeat , non oportere absque sententia Episcopi Romani decreta Ecclesiis sancire :* Ἀλλὰ μὴν οὐδὲ Ἰούλιος παρῆν ὁ τῆς μεγίστης Ῥώμης ἐπίσκοπος, οὐδὲ μὴν εἰς τὸν τόπον αὐτοῦ ἀπέσταλκέ τινα. καίτοι κανόνος ἐκκλησιαστικοῦ κελεύοντος μὴ δεῖν παρὰ τὴν γνώμην τοῦ ἐπισκόπου Ῥώμης τὰς ἐκκλησίας κανονίζειν . In eiusdem facti narratione severioribus verbis hanc legem Sozomenus expressit (2) . Ait enim , Iulium cum Orientalibus expostulasse , *quod contra leges Ecclesiae ipsum ad synodum non vocassent: nam legem esse sacerdotalem , quae pronuntiat acta illa irrita esse, quae absque sententia Episcopi Romani constituuntur* . Insignis alicuius auctoritatis vestigia latent in significatione horum verborum, παρὰ τὴν γνώμην, quum γνώμης illius defectus irrita reddat synodorum decreta . Vnde patet , hac locutione non nudum aliquod suffragium, sed *praerogativam suffragii* , de qua hucusque multis diximus , significari . Ne quis vero meae coniecturae hanc interpretationem imputet , profiteor , eam me hausisse a verbis Iulii, unde Socrates & Sozomenus sua quoque traxerunt. *An ignoratis* , inquit Iulius (3) , *hanc esse consuetudinem , ut primum nobis scribatur , sicque hinc quae iusta sunt , definiantur . Si ergo talis suspicio in eum Episcopum inciderat, huc eam oportebat ad istam Ecclesiam deferri* , ἢ ἀγνοεῖτε, ὅτι τοῦτο ἔθος ἦν, πρότερον γράφεσθαι ἡμῖν, καὶ οὕτως ἔνθεν ὁρίζεσθαι δίκαια: εἰ μὲν οὖν τι τοιοῦτον ὑποπτεύθη εἰς τὸν ἐπίσκοπον τὸν ἐκεῖ, ἔδει πρὸς τὴν ἐνταῦθα ἐκκλησίαν γραφῆναι (4) .

II. Primam itaque sententiam & suffragii praerogativam disertissime sedi suae asserit Iulius ex recepta consuetudine ; qua in rebus communibus Ecclesiae universalis statum contingentibus , (qualis erat Athanasii caussa , quae fidem respiciebat) non autem in ceteris disciplinae negotiis , uteretur : atque hoc est, quod contendimus. Ceterum hoc non adimit suffragiorum libertatem ceteris Episcopis , quemadmodum profitetur Iulius in eadem epistola . *Nam si , ut dicitis* , inquit, *omnino in culpa fuerunt , oportuit secundum canonem, & non isto modo , iudicium fieri . Oportuit scribere omnibus nobis , ut ita ab omnibus , quod iustum esset , decerneretur* . Quorum verborum

(1) Socrat. lib. 2. c. 5. in edit. Christophorsoni , & cap. 8. in edit. Henr. Valesii.

(2) Sozom. lib. 3. c. 9. edit. Christophors. & 10. Henr. Vales.

(3) Iulius in ep. ad Orientales , apud Athan. apol. 2.

(4) Vide infra l. 7. cap. 4. §. 8.

rum hic eſt ſenſus, oportuiſſe de negotio ad Romanum Epiſcopum & ad ſynodum Occidentalium perſcribi, ut communi omnium Occidentalium & Orientalium decreto, quae iuſta eſſent, conſtituerentur. Ex hoc loco mihi videntur collegiſſe Socrates & Sozomenus neceſſitatem ſententiae Romani Pontificis in Synodis niti canone eccleſiaſtico.

III. Quaerunt anxie viri eruditi, quis ſit canon ille eccleſiaſticus. Sed non eſt, quod tantopere vexentur in re alioqui ſatis aperta. Is eſt canon Nicaenus ſextus, quo primatus defertur Romano Epiſcopo prae ceteris Patriarchis, quemadmodum & ſynodus oecumenica ſecunda, & iudices cognitores in Concilio Chalcedonenſi canonem illum interpretati ſunt. Relectis enim canone VI. Nicaeno & canone CP. in ſynodo Chalcedonenſi, iudices pronuntiarunt, primatum deberi Romanae ſedi iuxta canones (5): *Perpendimus, omnem quidem primatum & honorem praecipuum ſecundum canones antiquae Romae Dei amantiſſimo Archiepiſcopo conſervari*. Hunc quoque canonem Nicaenum reſpexit Novella Valentiniani, quum ait beati Petri merito, urbis dignitate & auctoritate, firmatum fuiſſe primatum Romanae Eccleſiae. Vnde in vetuſtiſſima canonum interpretatione, quam Paſchaſinus in Concilio Chalcedonenſi protulit, lemma canonis Nicaeni ita conceptum eſt: *Quod Eccleſia Romana ſemper habuit primatum*, ἡ ἐκκλησία Ῥώμης πάντοτε εἶχε τὰ πρωτεῖα.

IV. Non ſolum enim canonibus Nicaenis Patriarcharum poteſtas ſancita eſt, ſed etiam ordo dignitatis conſtitutus. Id eximie docet canon VII. quo quartus honoris gradus tribuitur Aeliae ſive Hieroſolymorum Epiſcopo, id eſt, poſt tres Patriarchas, Romanum, Alexandrinum & Antiochenum: *Quia conſuetudo obtinuit & antiqua traditio, ut Aeliae Epiſcopus honoretur, habeat honoris conſequentiam; ſalva metropoli propria dignitate*. Quod in Graeco contextu habetur ἐχέτω τῆς τιμῆς ἀκολουθίαν, Dionyſius Exiguus vertit *honoris conſequentiam*; antiqua vero Teilonis verſio relata in Concilio Carthaginienſi VI. *ordinem honoris*, id eſt, ut primum gradum poſt tres Patriarchas, de quibus actum canone ſexto, Hieroſolymorum Epiſcopus obtineat. Si Concilium curam ordinis geſſit in aſſignando huius Epiſcopi loco, intelligere nos oportet, id actum quoque canone ſexto inter priores Patriarchas; ita, ut ordine ſcripturae Antiochenus ſit tertius, Alexandrinus autem ſecundus, primus vero Romanus. Primatus ille colligitur ex ipſis verbis canonis, quae Romanum Epiſcopum velut exemplar conſtituunt eius auctoritatis, quae Epiſcopo Alexandrino confirmatur in Aegypto (6). Certa enim & recepta eſt illa regula, quam propoſuit Ariſtoteles, quod primum eſt in unoquoque genere, exemplar eſſe ceterorum, quae genere illo comprehenduntur. Quare

 vore

(5) Concil. Chalcedon. Act. XVI.

(6) Can. VI. *Quia Epiſcopo Romae pariliis mos eſt*.

vere Leo I. Anatolio CP. exprobravit, quod secundum gradum dignitatis Alexandrino Episcopo, & tertium Antiocheno contra Nicaenos canones auferre conaretur: *Doleo etiam, in hoc dilectionem tuam esse prolapsam, ut sacratissimas Nicaenorum canonum constitutiones coneris infringere; tamquam opportune se tibi hoc tempus obtulerit, quo secundi honoris privilegium sedes Alexandrina perdiderit, & Antiochena Ecclesia proprietatem tertiae dignitatis amiserit.*

V. Itaque quum primus dignitatis locus perspicue a Nicaena synodo deferatur Romano Episcopo, hinc sequitur, illi quoque eam auctoritatem competere, qua potiebantur in politia civili, qui principem locum obtinebant, id est, primam sententiam & suffragii praerogativam; quemadmodum recte ius illud e verbis Iulii interpretati sumus. Eadem quoque sine dubio mens fuit Socratis & Sozomeni: qui, ne quid ardui παρὰ γνώμην Episcopi Romani constitueretur in Ecclesia, canone ecclesiastico vetitum fuisse subscripserunt. Hanc praerogativam agnovit quoque Concilium Romanum ex Episcopis Italiae & Galliae sub Damaso coactum: quod Ariminense Concilium ex eo elevat, inter cetera, quod Episcopus Romanus illi non interfuisset, cuius praecipue erat exspectanda sententia. *Siquidem*, inquit (7), *numerus Episcoporum, qui erant Arimini in unum congregati, praeiudicii vim habere non debet; praesertim quum formula illa composita sit, neque Episcopo Romano, cuius sententia prae ceteris omnibus exspectanda erat: neque aliis eidem consentientibus.*

VI. Non frustra autem γνώμης dictio a Concilio Romano & a Socrate atque Sozomeno usurpatur. Etenim notio illius vocis non simplex nudumque suffragium, sed etiam auctoritatem cum suffragio coniunctam significat in antiquis canonibus. Exemplum est obvium in sexto canone Nicaeno; ubi statuitur, illum non esse pro Episcopo habendum, qui ordinatus fuerit χωρὶς γνώμης μητροπολίτου, id est, *praeter sententiam Metropolitani*, iuxta Dionysii versionem; vel *praeter consilium*, ut habet versio Teilonis; vel *sine arbitrio*, iuxta vetustissimam interpretationem. Quo loco γνώμη sumitur pro Metropolitani suffragio & auctoritate. Prima autem sententia erat penes Metropolitanos, ut colligere licet ex eorum dignitate, & disertissime docuit Leo primus.

VII. Ab ipsis quoque pendebat rerum gestarum confirmatio, sive τὸ κῦρος, ut loquitur Concilium Nicaenum. Ita tamen in definitionibus suis versari eos oportebat, ut omnia *communi cunctorum decreto rationabili & secundum ecclesiasticam regulam comprobato* transigantur, *obtineatque sententia plurimorum*, quemadmodum loquitur canon sextus (8). Eadem omnino decreta fuerant in canone apostolico XXXIII.

vel

(7) Concil. Rom. in ep. ad Illyricos, apud Theodoret. lib. 2. c. 22.

(8) Concil. Nic. can. 6.

vel xxxv. ubi, quemadmodum ſententia Metropolitani γνώμη dicitur, ita etiam collectio ſuffragiorum omnium Epiſcoporum γνώμη quoque dicitur; ſicque ex duabus auctoritatibus una integra ſolidaque totius ſynodi ſententia conſurgit. Hac eadem notione γνώμη accipitur in canone apoſtolico XXXIX. vel XL. unde tranſcripta eſt pars ultima canonis LVII Laodiceni, quo prohibentur Presbyteri & Diaconi aliquid agere ἄνευ γνώμης τοῦ ἐπισκόπου, id eſt, *ſine auctoritate Epiſcopi*.

VIII. Sed illuſtre huius ſignificationis teſtimonium exſtat in ſynodo Chalcedonenſi; ubi poſt damnationem Dioſcori Alexandrini, decem Epiſcopi Dioeceſeos Aegyptiacae invitati a ſynodo, ut ſubſcriberent epiſtolae Leonis & damnationi Eutychetis, reſpondent, hoc tentari a ſe non poſſe, donec in locum Dioſcori ordinatus fuerit Alexandriae Epiſcopus, ex cuius ſententia & praeſcripto ceteri Epiſcopi Aegyptii deinde ſubſcribant; hanc auctoritatem olim Epiſcopo Alexandriae delatam a canone Nicaeno. *In omnibus*, inquiunt (9), *exſpectamus ſententiam ſanctiſſimi Archiepiſcopi; & petimus veſtram clementiam exſpectari praeſidis noſtri ſententiam, quia eum in omnibus ſequemur. Nam & ſanctiſſimi patres, qui in Nicaea congregati ſunt trecenti decem & octo, hanc regulam dederunt, ut ſequatur omnis Aegyptiaca regio Archiepiſcopum magni nominis civitatis Alexandrinae, & nihil abſque ipſo agatur ab aliquo ei ſubiacente Epiſcopo.* Itaque quum ab Epiſcopis urgerentur, ut eamdem cum ſynodo oecumenica fidem profiterentur, iterum iudices & ſynodum flebiliter obſecrarunt, ut ordinatio Archiepiſcopi exſpectaretur; *quatenus, iuxta veterem conſuetudinem, illius ſequerentur ſententiam. Quod ſi extra voluntatem praeſidis noſtri aliquid faciemus, ſicut praeſumtores, & non ſervantes ſecundum canones antiquam conſuetudinem, omnes Aegyptiacae regionis inſurgent in nos.* Vnde colligere licet, auctoritatem ſive ἐξουσίαν primatus patriarchalis a canone Nicaeno confirmatam in eo verſari, ut omnes Epiſcopi γνώμην ſive ſententiam ſui Primatis exſpectent, & nihil arduum agant, praetermiſſa illius ſententia, παρὰ γνώμην, id eſt, ſine illius decreto & praerogativa ſuffragii. Tanta vero ratio habita fuit illius auctoritatis, quae ſedi Alexandrinae competebat, ut iudicum interlocutione, ipſiuſque Paſchaſini Legati, Epiſcopis Aegyptiis dilatio, quam petebant, conceſſa fuerit. Sed notanda ſunt verba iudicum, qui γνώμην illam Alexandrini Epiſcopi *definitionem* eſſe interpretati ſunt (10). Quare Patriarcharum prima ſententia & praerogativa ſuffragii definitionis vim habet, modo ſynodi quoque conſenſus acceſſerit.

IX. Quod Alexandrino Epiſcopo ius vindicabant Aegyptii Epiſcopi, Petrus Ravennae Epiſcopus cognomento Chryſologus aſſerebat

(9) Concil. Chalced. Act. IV.

(10) παρὰ γνώμην καὶ διατύπωσιν.

Romano Episcopo in Italia (11): *Nos enim pro studio pacis & fidei extra consensum Romanae civitatis Episcopi caussas fidei audire non possumus*. Immo vero quum de caussis universalibus agitur, Concilia oecumenica eamdem in summo Pontifice praerogativam agnoverunt, ut absque eius sententia nihil in Ecclesia decerni possit: quam quidem per epistolam & per Legatos, qui vice sua synodo praesidebant, explicare consueverat. Inde manavit vox illa Macedonii Patriarchae CP. qui Anastasio Imperatori Chalcedonensis Concilii nomen abolere satagenti, idque a Macedonio exigenti, respondit, hoc fieri non posse sine Concilio oecumenico, cui Papa praesideret: Χωρις οικυμενικης συνοδου εχουσης προεδρον τον της μεγαλης Ρ'ωμης επισκοπον, ουδεν ποιειν ελεγεν, apud Theodorum Anagnostem.

X. Quare tantopere laborabat quinta synodus oecumenica, ut Vigilius Papa, qui Constantinopòli aderat, ad synodum accederet & coetui praesideret (12). Tanta vero dignitatis Apostolicae sedis ratio habita fuit, ut licet Nestorius Archiepiscopus Constantinopoleos & Dioscorus Alexandrinus a synodo Ephesina & a Chalcedonensi per tres Episcopos tantum evocati fuerint, Vigilius ter invitatus fuerit ad Concilium per tres Patriarchas atque decem & septem Metropolitas, quibus ultima vice tres Patricios & Quaestorem suum Iustinianus Imperator adiunxit (13). Ille vero cum eis convenire noluit; sed suam sententiam, seorsim a synodo, Principi se porrecturum dixit (14). Itaque in hoc rerum articulo de quaestione proposita decernere quinta synodus sibi liberum esse duxit, etiam absente Pontifice: quod diserte in definitione sua adnotavit; ubi quoque Vigilii sententiam sequi se non obscure profitetur. Vigilius vero suo Constituto confirmavit definitionem synodi: quae tunc sine controversia synodi oecumenicae nomen praetulit: quod adnotatum est a Concilio sexto (15): *Vigilius Iustiniano consensit, & quinta synodus constitit*: Βιγιλιος Ι'ουστινιανῳ συμπεφωνηκε, και το της πεμπτης συνοδου συνεδριον.

ADDITIO STEPHANI BALUZII.

I. Cogor hoc loco paullisper remorari lectorem, ut Socratem eximam suspicioni malae fidei, in qua eum ponere voluisse visus est nuper Henricus Valesius vir clarissimus; simul ostensurus, quod instituti mei ratio postulat, verissimam esse observationem illustrissimi Archiepiscopi, qui Socratem ea, quae scribit de canone ecclesiastico, quo cavetur, ne res Ecclesiarum ad normam dirigantur praeter aucto-rita-

(11) Petr. Chrysol. in ep. ad Eutychem.

(12) In Collat. I. quintae synod. Eutychius Patriarcha CP. ad Vigilium: *Et ideo petimus, praesidente nobis vestra beatitudine*.

(13) Vide dissertationem Marcae de epistola Vigilii §. 10.

(14) In Collat. VIII.

(15) Vid. Dissertat. Marcae ad epist. Vigilii §. 2. Vide Additionem seq. §. 7.

ritatem Romani Pontificis, traxisse ait ex epistola Iulii ad Orientales. Proponam itaque primum Socratis locum integrum, tum vero annotationem Valesii, & rationes, quibus ego permoveor, ut credam iniuria vapulare hoc loco Socratem; ut coram positis in omnium oculis utrorumque argumentis, lector facilius iudicet, quis eorum in culpa sit. Haec sunt verba Socratis (1): *Iulius itaque contrariis litteris ad ipsum missis, rescribens Episcopis, qui Antiochiae convenerant, graviter conquestus est, primum quidem de acerbitate ipsorum epistolae, deinde quod contra canones ipsum ad synodum non vocassent, quum ecclesiastica regula interdictum sit, ne praeter sententiam Romani Pontificis quidquam ab Ecclesiis decernatur.* Valesius ista non videns apud Socratem confidenter pronuntiat, ea nusquam in illa epistola legi, Iulium porro nihil dicere de regula illa ecclesiastica: *Quod vero addit Socrates*, inquit Valesius, *Iulium in suis litteris conquestum esse, quod ipsum non invitassent ad synodum, regulam enim esse ecclesiasticam, ut absque consensu Episcopi Romani nihil in Ecclesia decerni possit, id in epistola illa nusquam legitur.* Et paullo post, de eadem Iulii epistola loquens, haec addit: *Sed de illa ecclesiastica regula nihil dicit.*

II. Antequam ulterius progrediamur, constituendus est verus ac genuinus sensus verborum Socratis, ut videamus, an congruere possint cum verbis epistolae Iulii. Ait ergo Socrates, Iulium, quum accepisset litteras, quas ad eum perscripserant Episcopi Antiochiae congregati adversus Athanasium, ad eos rescribentem graviter conquestum esse de acerbitate ipsorum epistolae, deinde quod contra canones ipsum ad synodum non vocassent, quum tamen ecclesiasticus canon dicat, non oportere res Ecclesiarum ad normam dirigere praeter auctoritatem Romani Pontificis, *τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ κανόνος κελεύοντος μὴ δεῖν παρὰ γνώμην τοῦ ἐπισκόπου Ῥώμης κανονίζειν τὰς ἐκκλησίας* (2). Vocem *γνώμην* verti *auctoritatem*, secutus observationem illustrissimi Archiepiscopi, qui vocem illam adnotat in ecclesiasticis rebus significare sententiam cum auctoritate coniunctam. Quaerendus superest apud Iulium canon ecclesiasticus, cuius meminit Socrates. Ait ergo Iulius de Athanasio Alexandrino & Marcello Ancyrano loquens: *εἰ γὰρ καὶ ὅλως, ὥς φατε, γέγονέ τι εἰς αὐτοὺς ἁμάρτημα, ἔδει κατὰ τὸν ἐκκλησιαστικὸν κανόνα καὶ μὴ οὕτως γεγενῆσθαι τὴν κρίσιν· ἔδει γραφῆναι πᾶσιν ἡμῖν, ἵνα οὕτως παρὰ πάντων ὁρισθῇ τὸ δίκαιον.* *Nam si, ut dicitis, omnino in culpa fuerunt, oportebat secundum ecclesiasticum canonem & non isto modo iudicium fieri; oportebat scribere omnibus nobis, ut ita ab omnibus, quod iustum esset decerneretur.* Quorum verborum hunc puto sensum esse. Si Athanasius & Marcellus in culpa fuerunt, ut dicitis, praecipitandum non erat iudicium. Debueratis enim primum nobis scribere, ut ita ab omnibus, quod iustum esset, decerneretur, nimirum secundum ecclesiasticum canonem, qui nihil gravioris momenti, cuiusmodi sunt caussae Ecclesiarum Apostolicarum, agi in Ecclesia sinit absque conscientia Romanae Ecclesiae. Ex hoc loco existimat illustrissimus Archiepiscopus, Socratem & Sozomenum collegisse, necessitatem sententiae Romani Pontificis in synodis niti canone ecclesiastico (3).

III. Hanc explicationem probant sequentia verba. Ait enim: *Episcopi enim erant, qui patiebantur, & non vulgares Ecclesiae, quae ista patiebantur, sed quas ipsi Apostoli suamet opera ad fidem instruxerant. Cur igitur, & in primis de Alexandrina civitate, nihil nobis scribere voluistis? An ignari estis, hanc consuetudinem esse, ut primum nobis scribatur, ut hinc, ἔνθεν, quod iustum est, definiri possit? Quapropter si istic huiusmodi suspicio in Episcopum concepta fuerat, id huc ad nostram Ecclesiam referri oportuit. Nunc autem nos, quos certiores minime fecerunt, postquam iam egerint, quod libuit, suffragatores suae damnationis, cui non interfuimus, esse volunt.* Arbitror his verbis manifeste expressam esse Iulii querelam

(1) Socrat. lib. 2. cap. 17.

(2) Vide Simeonis Metaphrastis locum infra cap. 14. huius libri §. 8.

(3) Vide infra lib. 7. c. 4. §. 6.

relam adversus Orientales, quod synodum adversus Athanasium celebrassent se inconsulto, cuius ante omnes erat exspectanda sententia; quum ea consuetudo sit, ut ad Romanam Ecclesiam referri oporteat de maioribus caussis, ut deinde, quod iustum est, definiri possit ab omnibus, id est, communibus suffragiis Episcoporum Occidentalium & Orientalium. Male autem fecisse Episcopos Orientales, quod ipsum non admonuerint de Concilio celebrando: itaque frustra petere eos, ut consensum suum addat sententiis adversus Athanasium & Marcellum latis, quum ipse neque vocatus ad eam synodum fuerit, neque illi interfuerit.

IV. Scio, non exstare in epistola Iulii verba illa, quae ex Iulio refert Socrates, nimirum fixum ecclesiastico canone esse, non oportere praeter auctoritatem Episcopi Romani Ecclesias regulare, κανονίζειν: neque illa Sozomeni, quae ex eadem epistola refert: εἶναι γὰρ νόμον ἱερατικὸν, ἄκυρα ἀποφαίνειν τὰ παρὰ γνώμην πραττόμενα τοῦ Ῥωμαίων ἐπισκόπου (4). Quae sic versa sunt ab Henrico Valesio: *Legem enim esse pontificiam, ut pro irritis habeantur, quae praeter sententiam Episcopi Romani fuerint gesta*. Scio, inquam, haec non exstare in epistola Iulii, ut necesse non erat reddi ipsamet verba. Satis enim fuit historicis illis, si sensum verborum Iulii redderent. Id vero illos fecisse manifestum est. Ait enim Iulius, canone ecclesiastico constitutum esse, ut causae Ecclesiarum Apostolicarum non definiantur inconsulta sede Romana; hanc esse consuetudinem, ut primum ad eam scribatur, ut deinde, quod iustum est, definiri possit communibus suffragiis Episcoporum Occidentalium & Orientalium. Frustra petere ab eo Orientales, ut consensum suum addat rebus iam constitutis. Hoc est dicere secundum Socratem & Sozomenum: Debueratis, o Episcopi, qui apud Antiochiam convenistis, debueratis primum vocare nos ad Concilium, hoc est, primum nobis scribere de hac caussa, quum sciretis, canonem sive legem ecclesiasticam esse, seu illa scripta esset, sive consuetudine tantum inducta, ut nihil gravioris momenti agere in Ecclesia liceat absque auctoritate nostra. Itaque quoniam iudicium non servato ordine peregistis, iudicium, quod a vobis latum est absentibus nobis, cum consensu nostro praeterea destituatur, quem non obtinebitis, irritum erit.

V. At, inquies, ubinam est νόμος ille ἱερατικὸς, cuius meminit Sozomenus? Iam respondi, necessarium non esse, ut historicus retineat ipsamet auctorum verba, ex quibus historiam suam conficit; & adhuc respondere possum, ita putasse etiam Socratem & Sozomenum, qui diversis omnino verbis usi sunt in hac caussa, tametsi uterque se profiteatur accepisse ex epistola Iulii. Quod enim Sozomenus dixit νόμον ἱερατικὸν, alter dixit ἐκκλησιαστικὸν κανόνα. Quin & interpretes quoque interdum supplent sensum auctorum suorum, ut etiam Valesii exemplo probare possumus. Legitur apud Eusebium in libro III. de vita Constantini cap. VII. πόντος τε καὶ γαλατία καὶ παμφυλία, καππαδοκία τε καὶ ἀσία καὶ φρυγία, τοὺς παρ᾽ αὐτοῖς παρεῖχον ἐκκρίτους. *Pontus item, Galatia, Pamphylia, & Cappadocia, Asia quoque, & Phrygia, lectissimum quemque ex suis praebuere*. Hunc locum describens Socrates Galatiam & Cappadociam omisit, & Pamphyliam post Asiam & Phrygiam nominavit (5), quamvis apud Eusebium prior ordine recensita inveniatur. Nam haec omnino sunt verba Socratis ex Eusebio, ut ipse ait, ad verbum descripta: πόντος τε καὶ ἀσία, φρυγία τε καὶ παμφυλία, τοὺς παρ᾽ αὐτοῖς παρεῖχον ἐκκρίτους. Et tamen Valesius, ne quid heic Eusebianum deesset, versionem, quam Eusebio dederat, integram retulit ad hunc locum, supplens videlicet errorem Socratis, &, quae ab eo praepostere dicta erant, in ordinem revocans. Nam in istius versione sic ad verbum redditus a Valesio est locus Eusebii, *Pontus item, Galatia, Pamphylia & Cappadocia, Asia quoque & Phrygia, lectissimum quemque ex suis praebuere*.

VI. Ec-

(4) Sozom. lib. 3. cap. 10.

(5) Socrat. lib. 1. cap. 8.

VI. Ecclesiasticum illum canonem, cuius ex Iulio meminit Socrates, Nicaenum sextum esse probat illustrissimus Archiepiscopus. Quod si quis tamen contentionem in verbi controversia ponere velit, reiectaque eruditissimi Antistitis explicatione adhuc quaerendum putat, de quo canone ecclesiastico loquatur Iulius, possum non incongrue respondere, canonem illum sive legem sacerdotalem nihil aliud esse, quam consuetudinem illam, quae exigebat, quemadmodum contendit Iulius, uti de maioribus caussis ad Apostolicam sedem referretur. Legum enim alias esse scriptas, alias vero non scriptas, quae consuetudine & usu nituntur. Nam & νόμος aliquando significat consuetudinem. Et κανὼν apud auctores ecclesiasticos significat regulam & normam vivendi. Regularum autem ecclesiasticarum quaedam ordine & canone tenentur, quaedam consuetudine firmatae sunt, ut in Concilio Carthagine habito anno CDXVIII. disseruit Faustinus Episcopus Potentinus, Legatus Romanae Ecclesiae. Itaque sive canonem illum intelligamus de Nicaeno sexto, sive de regula ecclesiastica ex consuetudine descendente, manet idem verborum sensus. Ab hac igitur contentione disputationis animum curamque laxemus.

VII. Sed antequam huic Additioni finem imponam, necessarium mihi videtur, id quod in prima libri istius editione fecimus, admonere lectorem, hanc de Legatis dissertationem ab illustrissimo Archiepiscopo scriptam esse anno MDCXLI. nondum inventa decretali Papae Vigilii epistola pro confirmatione quintae synodi, quae anno tantum sequenti emissa in lucem ab eo est. Si tum, quum ista scribebantur, epistolam illam Marca prae manibus habuisset, haud dubie eius auctoritate usus esset ad probandum, quintam synodum a Vigilio confirmatam fuisse, quemadmodum illud ipsum testimonio sextae synodi probavit in calce istius capitis. Quod si praeterea habuisset ultimum constitutum Vigilii, quod nos reperimus in vetustissimo codice MS. bibliothecae Colbertinae, dubium esse non potest, quin illius auctoritate facile probasset quaecumque ab eo scripta sunt de confirmatione quintae synodi a Vigilio facta. Vide tomum primum novae nostrae collectionis Conciliorum pag. 1489. 1551.

CAPUT XIII.

De praerogativa suffragii Legatorum Episcopi Romani in sexta Synodo oecumenica.

SYNOPSIS.

I. Reverentia sedi Apostolicae debita in Concilio sexto exhibita fuit. Agebatur de proscribendo errore Monothelitarum. Ei praefuerunt Legati Papae Agathonis: qui iure primatus de quaestione proposita retulerunt, & quaenam esset Apostolicae sedis sententia, significarunt. Imperator ordini iudiciorum imminebat. Macarius Antiochenus damnatur.

II. Legati recitant testimonia patrum, qui duas in Christo voluntates & operationes praedicabant. Ea conferri cum authenticis patrum codicibus postulant aliquot Episcopi. Epistolae Agathonis susceptae sunt a synodo tanquam a Spiritu sancto dictatae. Anastasius Bibliothecarius explicatur. Binii coniectura repudiatur.

III. Actione X. facta est publice collatio locorum ab Agathone citatorum. Item locorum, quibus haeretici sententiam suam fulcire conabantur.

IV. Fidei definitio ita concepta est a synodo, ut se fideliter suscipere professa sit & expansis manibus amplecti epistolas Aga-

gathonis & Concilii Occidentalis. In Prosphonetico ad Constantinum patres recensent haereses damnatas auctoritate Principum & Romanae sedis Pontificum. Quo exemplo Constantinum Pogonatum congregasse aiunt hanc synodum, illoque Legatos suos misisse Agathonem. Eius auctoritati tribuunt definitionem fidei.

V. Heic deprehenditur suffragii praerogativa. Distinctae cuiusque partes in ea definitione. Petunt a Pontifice confirmationem synodi. Quod factum a Leone secundo.

I. Quae facta observavimus in superioribus Conciliis, sequentia oecumenica studiosissime amplexa sunt, & debitam sedi Apostolicae reverentiam detulerunt. Agebatur in sexta synodo de asserenda adversus novitatem a Cyro Phasidos deinde Alexandriae Episcopo & Sergio Constantinopolitano praecipue inductam duarum in Christo voluntatum, humanae & divinae, confessione. Hanc fidei sincerae professionem, a Martino Papa praedicatam olim, Agatho & tota Occidentalium synodus confirmavit, duabus epistolis ad Constantinum Pogonatum Imperatorem datis, ad eumque per Legatos delatis, qui synodo sextae Pontificis nomine praesederunt. Legati, praesente Constantino Imperatore & universali synodo, iure primatus in ipso Concilii exordio de quaestione proposita retulerunt, & quaenam esset Apostolicae sedis sententia, epistolis illis comprehensa, breviter significarunt, unius voluntatis assertionem damnantes, & a Constantinopolitanis novitatis huius rationem exigentes. Imperator deinde partes suas interposuit, ordini iudiciorum interlocutionibus suis imminens. Itaque quum Macarius Antiochenus, qui Monothelitarum sectam tuebatur, opinionem suam cum prioribus Conciliis & traditione maiorum congruere contenderet, mandatum illi est ab Imperatore, ut impleret exceptionis probationem. Relectis Conciliorum & patrum codicibus, haeretica Macarii fiducia, eius artes & falsitates, & χρήσεων detruncationes propalatae sunt, ipseque cum suae haereseos consortibus anathemati devotus. Christiana vero fides vindicata est iuxta definitionem Agathonis Papae, cuius epistolae relectae sunt actione IV.

II. Sed actione VII. (XIII. Februarii anni DCLXXXI.) Legati recitarunt testimonia patrum, qui duas voluntates & operationes praedicabant. Interrogati vero a Principe Georgius Archiepiscopus CP. & Macarius Antiochenus, an consentirent definitioni Agathonis, petiverunt exempla relationis & dilationem sibi concedi, ut loca citata cum codicibus, qui in patriarchio erant, conferre possent. Prima deinde mensis Martii die interrogatus Georgius a Principe retulit se, diligenti codicum collatione facta cum authenticis exemplaribus, cognovisse, recitata in relationibus Agathonis testimonia cum sanctis patribus consona esse; ideoque se relationes illas amplecti professus est. In cuius sententiam discesserunt omnes Episcopi, qui epistolas Agathonis *tanquam a Spiritu sancto dictatas per os sancti & beatissimi Principis Apostolorum Petri, & digito praedicti ter beatissimi Papae Aga-*

Agathonis scriptas se suscipere duasque voluntates credere testati sunt (1). Anastasius Bibliothecarius, in vita Agathonis, postquam dixisset, die XIII. Februarii relecta fuisse patrum testimonia prolata a Legatis, addit: *Sequenti die in eodem secretario residente synodo una cum Principe, synodica sanctissimi Agathonis Papae relecta est, & ad singula comprobata patrum dicta inserta.* Quam tamen locorum collationem prima die Martii factam fuisse acta docent. Itaque apud Anastasium *sequens dies* significat, non decimum quartum diem Februarii, ut Binius existimat, sed sequentem consessus Concilii diem, qui incidit in primum Martii. Frustra itaque ex hoc Anastasii loco conatur iniicere suspicionem in lectorum animos, ac si luxata essent acta sextae synodi, ut inde fidem conciliet depravationi, quam coniicit a Graecis profectam in nomine Honorii Papae (2). Sed hoc aliam controversiam respicit.

III. Quare post accuratam illam disquisitionem, die XI. Septembris synodus fidei definitionem exemplo decessorum suorum sic concepit, ut se fideliter suscipere & expansis manibus amplecti epistolas Agathonis & Concilii Occidentalis pro confessione duarum voluntatum profiteatur: ἡ παρουσα ἁγια κ οἰκουμενικη συνοδος πιστως δεξαμενη, κ ὑπτιαις χερσιν διαπετασμενη την ἀναφοραν Agathonis Papae & eius Concilii, utpote, quae cum synodo Chalcedonensi & Ephesina concordet (3). Quod uberius exsequuntur patres illi in sermone prosphonetico ad Constantinum; ubi recensent, haereses in synodis oecumenicis esse damnatas auctoritate Principum & Romanae sedis Pontificum, scilicet Constantini & Silvestri in Nicaena synodo, Theodosii & Damasi cum Gregorio & Nectario in secunda synodo, Caelestini & Cyrilli in Ephesina, Leonis in Chalcedonensi cum Marciano Augusto & Anatolio, Vigilii & Iustiniani in quinta synodo. Illo exemplo Constantinum Pogonatum sextam istam synodum congregasse dicunt, quo Legatos suos miserit Agatho arcis Apostolicae prae ceteris Pontificibus eminentissimus antistes, ὁ της πρεσβυτιδος Ῥωμης κ ἀποστολικης ἀκροπολεως ἀρχιερατικωτατος προεδρος: se dogmaticis illius litteris consentientes grassantem haeresim repressisse, seque illius traditiones, quemadmodum ille & ante synodum & una cum synodo paternas amplexus erat, sequutos fuisse, ἡμεις τε γαρ τῳ ἐκεινου, κ προ ἡμων, κ συν ἡμιν, ἰχνεσι ταις ἀποστολικαις τε κ πατρικαις ἠκολουθησαμεν παραδοσεσι. Veritatis enim lucem ex Occidentis partibus effulsisse, chartam atramento illitam exhibitam, sed Petrum per Agathonem fidei mysteria eloquutum: Χαρτης κ μελαν ἑωρατο, κ δι Ἀγαθωνος ὁ Πετρος ἐφθεγγετο. Eundem loquendi modum sequuntur in relatione synodica ad Agathonem; quem gravissimis Ecclesiae morbis peritissimum medicum a divi-

(1) Haec sunt verba Demetrii Episcopi Prusiados.

(2) Vide supra lib. 3. c. 13. §. 10. & 11.

(3) Act. XVII.

divino Numine datum aiunt, qui valetudinem illius curaret. Ex eius litteris a praecelso Apostolorum vertice divine perscriptis se nuper exortam haeresim depulisse, ipsosque haereticos anathemate confixisse, iuxta praeiudicatam a sede Apostolica sententiam.

IV. His verbis suffragii praerogativam illam imperialem significant. Quid enim aliud indicari potest per illam προψηφισθεῖσαν ἀπόφασιν? Deinde partes cuique suas in hoc negotio damnatae haereseos assignant. Spiritui sancto illustrationem tribuunt, Pontifici doctrinae informationem, Imperatori tuitionem, & Gregorio Constantinopolitano Episcopo primam sententiam & primum consensum adhibitum definitioni Agathonis. Quae prima sententia a Consule aut a primo Senatore seu Principe senatus ferebatur, quando Princeps rogabat sententias in senatu. Contendunt vero a summo Pontifice, ut iterum quoque venerabili rescripto suo synodi sententiam confirmet. Quod Leo II. successor Agathonis praestitit, Concilii definitione auctoritate & αὐθεντίᾳ beati Petri confirmata.

C A P V T XIV.

De praerogativa suffragii Legatorum Episcopi Romani in septima & octava synodo generali.

S Y N O P S I S.

I. In VII. synodo primatus Romani Pontificis emicuit. Nam summa auctoritas eius admissa est. Probatur ex actis; ubi patres eo inter alia argumento praedatoriam synodum a Constantino Copronymo coactam universalem esse non posse pronuntiant, quod ei Papae auctoritas non adfuisset, ut lex Conciliorum exigebat. Tum, quod Patriarchae Orientis huic pseudosynodo non consenserint.

II. Hadrianus I. cupiit conciliabulum illud in irritum mitti, quod sine sedis Apostolicae auctoritate habitum fuerat. Hoc vitio caruit septima synodus; in qua recitantur epistolae Hadriani, quae restitutionem imaginum praescribunt. Legati eius τὴν γνώμην & suffragii praerogativam Romanae sedi conservant in roganda Tarasii CP. sententia.

III. Tarasius coluit auctoritatem sedis Apostolicae; qui se Hadriani litteris subscribere testatur. Eadem fuit synodi professio. Ceterarum sedium consensus accessit ad configendos Iconoclastarum errores.

IV. Praerogativam suffragii agnovit Tarasius ad Hadrianum scribens.

V. Legati sedis Apostolicae videntur contenti fuisse solo consessus privilegio in VII. synodo; cuius disponendae auctoritas tota in Tarasio fuisse videtur. Ea obiectio solvitur. Synodus illa admissa non est a Concilio Francofordiensi.

VI. Plena & integra auctoritate usi sunt Legati Apostolicae sedis in Concilio octavo. Ea emicuit in libello ab Apostolica sede directo, cui subscripsere Episcopi lapsi. Episcopi quidam Dioeceseos CP. id aegre ferunt, quasi Ecclesia CP. Romanae tamquam ancilla dominae subiiceretur. Ea exprobratione commotus Imperator Basilius chirographa a scriniis Legatorum subripi iussit: quae Anastasii Bibliothecarii cura reddita sunt, additis verbis in sedem Apostolicam honorificentissimis.

VII. Ha-

VII. Hadrianus II. ad Ignatium CP. scribens iubet, ut decretum synodi Rom. adversus Photium ab omnibus Episcopis subscribatur in Concilio oecumenico, & in archiva Ecclesiarum referatur. Itaque synodus VIII. Romanorum Pontificum definitionem amplexa est cum plena caussae cognitione. Hinc factum, ut ea synodus dicta sit universalis, ut notat Anastasius.

VIII. Consensus sedium patriarchalium per ipsos Patriarchas aut eorum Legatos exprimebatur, ut Maximus Abbas notavit. Probatur etiam ex Metaphraste.

IX. Schisma Orientalium non impedit hodie, quin eiusdem momenti & auctoritatis censenda sint Ecclesiae Romanae & Occidentalis decreta adversus novas haereses, tametsi Orientalium Ecclesiarum consensu destituantur. Attamen Ecclesia quoque Orientalis sua suffragia non ita pridem contulit in damnandis nuperae sectae articulis.

I. IN septima quoque synodo primatus Romani Pontificis emicuit. Etenim non solius consessus praerogativa dignitasque sedis Apostolicae, sed etiam summa illa auctoritas admissa est, quae conventibus ecclesiasticis Concilii oecumenici robur conferre debet. Constantinus Copronymus collecto trecentorum viginti octo Episcoporum conventu, qui sibi synodi septimae oecumenicae titulum adscripserat, usum imaginum prohibuit. Eius conciliabuli definitio relecta est in vera synodo septima, & per capita scripto antirrhetico confutata. Ac prima quidem inscriptionis verba, quae Georgius Neocaesareae Episcopus recitavit, ubi synodi oecumenicae titulo se praedatoria illa synodus iactat, hoc pacto patres refellunt. Eam synodum universalem esse non posse, pro certo ponunt, quae recepta a reliquis Episcopis universae Ecclesiae non fuerit: quod pertinet ad concordiam unitatemque consensus significandam. Sed praeterea addunt, quae auctoritatem synodi respiciunt, Papam nempe nec per suos Vicarios, nec per circularem epistolam interfuisse, ut lex Conciliorum exigebat (1). *Quomodo autem magna & universalis, quam neque receperunt neque concordaverunt reliquarum Praesules Ecclesiarum, sed anathemati hanc transmiserunt? Non habuit enim adiutorem illius temporis Romanorum Papam, vel eos, qui circa ipsum sunt sacerdotes, nec etiam per Vicarios eius, neque per encyclicam epistolam, quemadmodum lex dicit Conciliorum.* Pergit vero de consensu Patriarcharum haec addere: *Sed nec consentientes sibi Patriarchas Orientis, Alexandriae scilicet, Antiochiae, ac sanctae civitatis, vel comministros & summos sacerdotes, qui cum ipsis exsistunt.*

II. Haec synodi septimae professio Hadriani I. Pontificis desiderium implevit; qui conciliabulum illud, quod antiquam traditionem everterat, ante omnia in irritum mitti voluit, ex eo capite, quod sine sedis Apostolicae auctoritate habitum fuerat (2). *In primis pseudosyllogum illud, quod sine Apostolica sede enormiter & irrationabiliter nequiterque contra sanctorum venerabilium Patrum traditionem de sacris*

(1) Septima synodus act. VI.

(2) Epist. Hadriani ad Constantinum

cris imaginibus actum est, *anathematizetur praesentibus Missis nostris*. Eodem sensu in epistola ad Tarasium, ubi Missos vocat Apocrisiarios.

Hoc vitio caruit septima synodus; in cuius actione secunda relectae sunt Hadriani epistolae ad Constantinum & Irenem, & ad Tarasium Constantinopolitanum, quae restitutionem imaginum iuxta veterem Ecclesiae morem praescribunt *in memoriam venerationis*. His litteris recitatis, Legati Romani, sui officii memores, sententiam Tarasii rogant, cum ea, quae in superioribus Conciliis invaluerat, dignitate, τὴν γνώμην & suffragii praerogativam, quae his encyclicis epistolis continebatur, Romanae sedi conservantes. *Dicat nobis*, inquiunt, *sanctissimus Patriarcha Tarasius regiae civitatis*, *si consentiat litteris sanctissimi Papae senioris Romae*, *vel non?*

III. At vero Tarasius sedis Apostolicae auctoritatem suo suffragio ita coluit, ut ab eius regulis in sincerae fidei praedicatione discedere nemini fas esse putaverit, Apostolo testante Romanorum fidem annuntiari in universo mundo. Quare quum Hadrianus litteris suis maiorum traditionem asseruerit, se illius definitionibus subscribere Tarasius testatur. *Paullus Apostolus*, inquit (3), *quum Romanis scriberet*, *approbans studium sincerae fidei eorum*, *quam in Christum verum Deum habebant*, *sic ait*: *Fides vestra annuntiatur in universo mundo*. *Hoc testimonium sequi necessarium est*; *&* *inconsulte agit*, *qui conatur resistere*: ταύτῃ τῇ μαρτυρίᾳ ἕπεσθαι ἀναγκαῖον ἐστι· καὶ ἄβουλον ἡγεῖσθαι τὸ ἀντιπίπτεσθαι. Iterum Legati a synodo exigunt, an litteras Hadriani amplecteretur: quae professa est, se illas *sequi*, *suscipere*, *&* *admittere*. Vt autem ad Romanae sedis auctoritatem ceterarum quoque sedium consensus accederet, relectae sunt actione tertia synodicae epistolae Tarasii ad Patriarchas Orientis, tum Orientalium Ecclesiarum ad Tarasium. Atque, ut illustrius haereticorum vesania confutaretur, prolatae sunt in medium antiquorum patrum sententiae, quibus legitimus imaginum usus commendatur. Itaque alienum visum fuit a disciplina Ecclesiae, ut res semel constitutae abolerentur. *Verum enim*, inquiunt patres illius synodi (4), *&* *rectissimum Ecclesiae iudicium*, *nec novum fieri*, *nec adimi in ea quidquam indulget*.

IV. Praerogativam illam suffragii, de qua loquimur, agnovit Tarasius in epistola ad Hadrianum: qua fatetur quidem Christum in synodo caput fuisse constitutum, sanctis Evangeliis in sancta sede propositis, quae toti conventui iudicii sincere ferendi necessitatem imponebant; sed litteris Hadriani ante omnia relectis, Christum per eas veluti quibusdam spiritualibus eduliis universos pavisse, ipsumque Hadrianum, velut oculum quemdam, ad rectam veritatis viam corpus

(3) Concil. VII. act. II. (4) Act. VII.

pus universum direxisse (5); id est, ut loquebatur Concilium Chalcedonense, *eo auctore* & *ἀρχηγῷ* omnia decreta fuisse: *ὡς ὀφθαλμοῖς τῷ ὅλῳ σωμα πρὸς τὴν τῆς πίστεως καὶ ἀληθείας τρίβον ὑποδεικνύεις*.

V. Non dissimulanda tamen est difficultas, quae a viris eruditis movetur, quod attinet ad officium Legatorum, qui dignitatem suam omnino tenuisse non videntur, ex eo, quod solo consessus privilegio & *τῇ προεδρίᾳ* contenti, omnem actum Tarasio permiserint, qui interlocutionibus suis ordinem synodi constituebat. Sed observavimus superius, eos in praecipuo capite, de quo erat controversia, ius suum usurpasse, sententiam a Patriarchis & ceteris Episcopis exigendo; in aliis vero articulis, quae ab exercitato viro & linguae Graecae callentissimo expediri debebant, Tarasio ordinem omnem concessisse, qui Legatos Latinae linguae onere illo levavit. Quod tamen ultro aggressus non est, ac si iure proprio haec auctoritas sibi competeret, sed post synodi delegationem, id est, ex Legatorum & reliquae synodi mandato, quod illi datum est ad suggestionem Episcoporum Siciliae. Cur autem in Concilio Francofordiensi haec synodus admissa non fuerit, diximus libro II. cap. XVII. §. II.

VI. Plena vero & integra auctoritate usi sunt Legati Apostolicae sedis in octava synodo, non solum primum consessus locum occupantes, sed etiam interlocutionibus suis constituentes synodi ordinem, & sententias uniuscuiusque rogantes. Summopere autem auctoritas illa emicuit in libello ab Apostolica sede per Legatos directo; quo, ante omnia iis, quae a Nicolao I. Papa & Hadriano II. decreta erant adversus haereticos & schismaticos, se obtemperaturos Episcopi lapsi profiteri sua & testium adhibitorum subscriptione debebant, libellumque eo modo subscriptum Apocrisiariis tradere. Libello in actione prima synodi relecto assensum praebuit universa synodus, interrogantibus Legatis. Et secunda actione admissi Episcopi, Presbyteri & Monachi, qui Photium adversus Ignatium sectati fuerant, clementia Romanae sedis & totius synodi implorata, libello subscripserunt. Quod factum adeo commendabat auctoritatem summi Pontificis, ut id Episcopi quidam Constantinopolitanae Dioeceseos in invidiam trahere conati sint, Basilii Imperatoris & Ignatii Patriarchae auribus insusurrantes (quemadmodum observat Anastasius Bibliothecarius (6), qui rebus gestis praesens aderat) *non bene factum fuisse, quod Ecclesiam CP. tanta subiectione Romanae subdi Ecclesiae permiserint, ita, ut hanc ei tamquam dominae ancillam tradiderint*. Qua exprobratione commotus Imperator clanculum chirographa illa subscripta a scriniis Legatorum subripi iussit: quod ex parte impletum iustam Legatis conquerendi occasionem dedit. Sed opera & industria Anastasii Bi-

(5) Epist. Tarasii ad Hadrian. in act. VIII.

(6) Anastasius in Notis ad 1. act. VIII. synod.

Bibliothecarii Imperator chirographa restitui praecepit, iis verbis adiectis, quae sedem Apostolicam, ut negotiorum ecclesiasticorum magistram profitentur: *Ego quidem*, inquit, *magistram ecclesiasticorum negotiorum sedem Apostolicam per meos Legatos adii; & ideo vestram praesentiam praestolatus sum, ut vestro decreto & solertia Ecclesia nostra remedia sanitatis acciperet, & nos, non nostris motibus, sed vestrae sententiae pareremus.*

VII. Eximiae quoque illius auctoritatis speciem exstat in epistola Hadriani II. ad Ignatium, qua summus Pontifex conciliabula in urbe regia a Photio congregata adversus Nicolaum & Ignatium in irritum missa fuisse, synodi Romanae decreto docet: quod decretum in synodo oecumenica subscriptionibus omnium Episcoporum roborari & in archiva Ecclesiarum referri constituit. Quibus litteris recitatis, Vicarii Romani consensum synodi eliciunt, interrogatione eo modo concepta, quae partes cuiusque & Pontificis & Concilii demonstret, nempe definiendi auctoritate Pontifici concessa, & synodo declarandi an res definitae cum canonibus consentirent (7). Exstant in editione Latina Anastasii, quae copiosior est, quam Graecus synodi octavae contextus a Radero publicatus, Legatorum interrogatio, & Concilii responsio. Quae autem confertim & veluti per saturam a Concilio declarata erant, iterum deducuntur in examen actione quarta & sequentibus; ita ut cum plena caussae cognitione, exquisitis omnium votis, atque Photio exhibito, synodus octava Romanorum Pontificum definitionem amplexa, suo quoque iudicio eamdem confirmarit. Ex hac omnium concordia factum, ut octava illa synodus universalis diceretur, quemadmodum observavit Anastasius his verbis (8): *Quum Christus in corpore suo, quod est Ecclesia, tot patriarchales sedes, quot in cuiusque mortali corpore sensus, locaverit, profecto nihil generalitati deest Ecclesiae, si omnes illae sedes unius fuerint voluntatis; sicut nihil deest motui corporis, si omnes quinque sensus integrae communisque fuerint sanitatis. Inter quas videlicet sedes quia Romana praecellit, non immerito visui comparatur (9): qui profecto cunctis sensibus praeeminet, acutior illis exsistens, & communionem sicut unus eorum cum omnibus habens.*

VIII. Consensus ille sedium patriarchalium per ipsos Patriarchas aut eorum Legatos exprimebatur, ut patet ex actis Conciliorum. Quod Maximus quoque Abbas adnotavit (10); qui ex eo synodum quam-

(7) Act. III. synodi VIII. *Et post lectionem epistolae sanctissimi Vicarii senioris Romae dixerunt: Est canonice ac synodice acta epistola haec? Sancta & universalis Synodus dixit: Canonica & ordinata & plena iustitiae est epistola quarta, quae lecta est, sanctissimi Papae Hadriani.*

(8) Anastasius in praefat. octavae synodi.

(9) Tarasius in epist. ad Hadr. componit Papam cum oculo, supra cap. 14. §. 4.

(10) Maximus Abbas in disput. cum Pyrrho.

quamdam a Pyrrho allegatam respuit, quod Episcopi, qui convenerant, nullis *epistolis commendatitiis* instructi, *nec Episcopi a Metropolitanis, neque Metropolitani a Patriarchis, non epistolae, nec substituti ab aliis Patriarchis missi essent*. Simeon Metaphrastes in vita Stephani iunioris (11): *Qui OEcumenicum Concilium istud vocari queat, quod nec Romanus Antistes, citra cuius auctoritatem nullo modo fieri potest, ut res ecclesiasticae ad normam dirigantur, gratum habuit, nec Alexandrinus comprobavit* (12), *nec Antiochenus, nec denique Hierosolymitanus? Vbinam eorum libelli sunt? aut quinam per diversa loca missi sunt, in quibus falsum vestrum Concilium confirmaretur, ut hac ratione oecumenicum censeri possit?*

IX. Dissipato in varias partes & veluti dissecto per Orientalium schisma Ecclesiae corpore, non ideo minoris momenti & auctoritatis hodie censenda sunt Ecclesiae Romanae & Occidentalis decreta quae emergentium de novo haereseon necessitas aliquando exprimit, quod Orientalium sedium consensu & concordia destituantur. Etenim quum Dei opt.max. singulari beneficio summa & veluti arx quaedam Christianae religionis in fastigio sedis Apostolicae collocata sit, ubi depositum verae fidei maiorumque traditiones tutissime custodiuntur, nihil officere potest veritati temeraria Orientalis Ecclesiae defectio. Residet enim penes Ecclesiam Romanam eadem definiendi auctoritas, quam Ecclesia universalis colebat olim, ita, ut ea in parte nihil immutatum sit. Restricta est tantummodo sincerae Ecclesiae diffusio: quae, licet arctioribus limitibus fortasse circumscripta, consensus sui auctoritatem Apostolicae sedis auctoritati adiungit. Immo vero in damnandis nuperae sectae articulis ipsa quoque Orientalis Ecclesia per Hieremiae Patriarchae Constantinopolitani censuram suffragia sua contulit (13), si quis ad plenam de novitate victoriam hoc quoque desideret.

CAPVT XV.

De Legatis sedis Romanae ad Imperatores Christianos, pro negotiis Ecclesiae universalis procurandis, missis.

SYNOPSIS.

I. Mittebant etiam Romani Episcopi Legatos ad Imperatores Christianos pro negotiis Ecclesiae universalis procurandis. Probatur exemplo Liberii, qui varias le- ga-

(11) Metaphrast. in vita Stephani iunioris c. 30. apud Surium die 28. Novembris.

(12) Vide Analecta Graeca Benedictinorum p. 481. & Barlaamum tom. VI. Canisii p. 17.

(13) Vide lib. 2. c. 14. §. 9. in fine.

tatus est, ut se Legatis adiungeret. Votis respondisse visus est effectus, indicto a Principe universali Concilio, quod Mediolani in Palatio praesente Imperatore habitum anno CCCLV. luctuosissima clade Ecclesiam vastavit, plerisque Occidentalium Episcoporum, qui trecenti & amplius aderant, ad damnationem Athanasii per vim coactis. In Legatos Romanos illisque adiunctum Eusebium Vercellensem, qui subscribere recusarunt, exsilium decretum est edicto Principis, quo relegati sunt in Orientem.

III. Tandem post obitum Constantii Athanasius ab exsilio redux, turbatas Orientales Ecclesias componere moliens, anno CCCLXII. usus est opera Eusebii Vercellensis & Luciferi Calaritani; qui Exlegatorum dignitate ornati, factis suis, quanta esset Apostolicae Sedis auctoritas in Oriente, docuerunt. Etenim Lucifer ex consilio Eusebii collegae sui Antiochiam se contulit, ut statum illius Ecclesiae schismate laborantis ordinaret. Pars enim Paullino Presbytero adhaerebat; pars vero altera Meletii Episcopi, quamvis exsulis, communionem sequebatur (2). Itaque Lucifer Antiochenis Paullinum Episcopum ordinavit. Quod in aliena Dioecesi agere non potuisset, nisi pristina legationis auctoritate, quam ratione muneris sui reddita deposuisse nondum omnino videbatur. Certum quidem est, id a Lucifero minus prudenter actum, quod schisma potius in illa Ecclesia propagavit, quam exstinxit, Meletio ab exsilio statim reverso plerosque fidelium ad communionem suam trahente. Sed Aegyptii & Occidentales Paullino tantum communicabant.

IV. Eusebius quoque Vercellensis antiqua Legati auctoritate usus est in synodo Alexandrina; quam una cum Athanasio coëgit, ut observavit Socrates. Ceterum ad illius auctoritatis consortium adscitus non fuisset ab Alexandrino Patriarcha, nisi praeter episcopatus Vercellensis dignitatem adiunctam habuisset Exlegati auctoritatem. Plena enim & integra légatione non utebatur, quum secundum tantum in synodo locum obtineret, ut patet ex epistola synodali.

V. Nolo lectoris otio abuti in congerendis legationibus, quas diversis temporibus ad Imperatores Romanos antiqui Pontifices destinarunt, quae frequenter occurrunt inter legendum. Earum tantum mentionem faciam, quae longiores moras in comitatu traxerunt, quaeque non alicui negotio specialiter adstrictae, ad quascunque caussarum emergentium figuras porrigebantur; id est, quae non extraordinaria potestate, sed ordinaria potius & assidua sollicitudine niterentur. Harum legationum initium deduci potest e mandatis, quae vigilantissimus Pontifex Leo I. dedit olim Iuliano Coënsi Episcopo post celebratum Chalcedonense Concilium. Etenim statim a soluta synodo haeretici per insidias verae fidei officere moliebantur, connivente Anato-

(2) Socrat. lib. 3. cap. 4. Theodor. lib. 3. c. 4.

lio Constantinopolitano. Quare Iuliano Episcopo Coënsis Ecclesiae, quae in Cycladibus insulis sita erat, hanc specialiter curam Leo commendavit, ut prospiceret solerter, ne haeresis Nestoriana vel Eutychiana convalesceret, quae suggerenda Principibus forent vice Pontificis insinuaret, de rebus ambiguis Pontificem consuleret, eumque de statu Ecclesiarum Orientis creberrimis relationibus admoneret (3). *Studeat ergo dilectio tua, piam & necessariam curam sollicitudini Apostolicae Sedis impendere, quae tibi apud se nutrito catholicam contra Nestorianos & Eutychianos haereticos actionem materno iure commendat; ut divino fultus auxilio, speculari de Constantinopolitanae urbis opportunitate non desinas, ut praedictorum dogmatum impius nunquam turbo consurgat. Et quia tanta est gloriosorum Principum clementia, ut confidenter eis possis, quae sunt insinuanda, suggerere, pietate ipsorum ad utilitatem Ecclesiae universalis utaris.* Sed observandum est eo temperamento adhibito delegatam Iuliano fuisse vicem Apostolicae sedis, ut nullam caussae cognitionem susciperet, quae relicta est Episcopis provinciarum. Hic est enim sensus horum Leonis verborum: *Consulente autem dilectione tua de his, in quibus putaveris ambigendum, non deerit relationibus tuis meae responsionis instructio; ut sequestrata eorum actione caussae*, (fortasse legendum, (*) *sequestrata actione caussarum*) *quae in quibuscunque Ecclesiis Praesulum suorum debent cognitione firmari, hac speciali cura vice mea functus utaris, ut haeresis Nestoriana vel Eutychiana in aliqua parte revirescat: quia in Episcopo Constantinopolitano catholicus vigor non est.*

VI. Itaque extraordinaria quaedam sollicitudo, specialis cura, & actio catholica adversus haereses erga Principes Iuliano demandata est; non autem iurisdictio aliqua, vel caussae cognitio, seu actio iudicialis. Quum autem & mora trahenda illi esset in comitatu, & sermones conferendi cum Principe, necesse quoque erat, ut Principis consensus accederet. Quare Marcianum Augustum ea de re litteris suis Leo certiorem fecit. *Nam*, inquit (4), *& de fidei eius* (Iuliani) *sinceritate confidens, vicem ipsi meam contra temporis nostri haereticos delegavi, atque propter Ecclesiarum pacisque custodiam, ut a comitatu vestro non abesset, exegi; cuius suggestiones pro concordia catholicae unitatis, tanquam meas, audire dignemini, placentes Deo, qui vobis praeter regiam coronam, etiam sacerdotalem conferat palmam.* Huius Vicarii munus Leonisque erga Augustos obsequium elegantius explicant ista ad Pulcheriam verba: *Quum in caussa fidei, cui gloria vestra famulatur, vicem ipsi meam eatenus delegarim, ut ab ea, quae vobis debetur, observantia non recedens, pietati me vestrae praesentare non desinat, exsequens in custodia fidei & in ecclesiasticis disciplinis per omnia*

(3) Leo epist. 60. ad Iulianum.

(*) Hanc emendationem retinuit Quesnellus.

(4) Leo epist. 61. ad Marcianum.

omnia sollicitudinem, & opportunis (*) *suggestionibus, quod universali Ecclesiae prosit, insinuans; ut in ipso nec catholicis vestrum praesidium, quibus volumus subvenire, nec vobis meum desit obsequium.*

CAPVT XVI.

De Responsalium seu Apocrisiariorum origine & officio.

SYNOPSIS.

I. Legatio haec sequentibus saeculis occasionem dedit mittendorum Responsalium ad urbem Constantinopolitanam. Eorum officium apud Principem.

II. Dicti etiam Apocrisiarii. Vt rescriptorum genus duplex apud veteres, ita & responsorum. Quippe omnia Principum mandata responsa *dici placuit.*

III. Probatur e Iustiniano, Procopio, Zosimo & Anastasio Imperatore. Iulianus Antecessor notatus.

IV. Qui caussas Ecclesiarum agebant, Apocrisiarii dicebantur, ex Iustiniano. Sedibus tantum patriarchalibus licebat Apocrisiarios mittere ad comitatum. OEconomi ab Apocrisiariis distincti. Apocrisiarii fungebantur legatione Patriarchae. Anatolius Dioscori Alexandrini Apocrisiarius. Ea dignitas translata ad ministros palatinos aevo Constantini Porphyrogennetae.

V. Responsales quoque suos Romani Pontifices destinabant ad urbem regiam, qui Ecclesiae universae commodis invigilabant. Hincmarus notatur, qui Apocrisiariorum & Responsalium originem arcessit a temporibus Constantini Magni. Pelagius Agapeti Papae Apocrisiarius apud Iustinianum: qui post omnes Episcopos subscripsit in Concilio CP. sub Mena. Liberatus explicatus, qui primas partes Pelagio tribuit prae ceteris Patriarchis.

VI. Gregorius Magnus Responsalem Ecclesiae Romanae egit in urbe regia. Iubetur subsidium implorare adversus Longobardos.

I. VErba Leonis ideo retuli, quod ex hac delegatione occasio profecta sit sequentibus saeculis mittendorum ad urbem Constantinopolitanam Responsalium Apostolicae sedis; praecipue post Iustiniani tempora, qui felicibus armis triumpho de Gothis acto, Italiam imperio consolidavit. Tunc enim assidui erant in comitatu Diaconi responsales; qui & caussas proprias Ecclesiae Romanae apud Principem prosequebantur, & pro negotiis fidei & disciplinae excubabant; simulque veluti fidei publicae obsides in comitatu degebant, obsequii Principibus debiti fideiussionem praestantes.

II. Legati huius generis Apocrisiarii & Responsales dicti sunt ab illius saeculi scriptoribus, quod responsa seu mandata eorum exseque-

 ren-

(*) Illustrissimi Archiepiscopi observationem mire confirmat idem Leo in epistola ad Marcianum Augustum, quae nuper ab Holstenio edita est inter Acta synodi Romanae sub Bonifacio II. habitae: *Suggestiones autem*, inquit, *fratris & Coepiscopi mei Iuliani, quem pietati vestrae commendo, quaeso, ut benignius, sicut facitis, audiatis. Hoc etiam fratri meo Anatolio proderit, si eum, quem pro catholico dogmate illic esse volui, dignanter habeatis.*

rentur, a quibus missi erant. Vt enim rescripta Principum dicuntur, non solum ea, quae Principes libellis supplicibus rescribunt, unde eius nominis origo, sed etiam omnia Principum iussa, ita quoque *responsa* dicta sunt, non solum, quae ad relationes rescribebantur, sed etiam omnis generis mandata; quae ex eadem origine a Graecis ἀποκρίσεις dicuntur.

III. Cuius significationis illustrior exhiberi non potest interpres, quam Iustinianus; qui Principis iussa, sive βασιλικὰ παραγγέλματα, a decessoribus suis responsa dicta fuisse docet (1); ἅπερ ἀποκρίσεις ἀρχοντικὰς οἱ πρώην ἐκάλουν βασιλεῖς τε καὶ νομοθέται. Vnde Procopius munus veredariorum describens, eos esse ait (2), qui ad regia *responsa* deferenda mittuntur, εἰς τὰς βασιλικὰς ἀποκρίσεις. Et illo antiquior Zosimus (3), loquens de quodam Erote, qui in palatio adsidebat, τῶν ἔξωθεν ἀποκρίσεων μόνων τεταγμένος. Quare miles ille, qui destinabatur a Magistro militum, ut iudicum militarium iussiones impleri curaret, *ad responsum* dicitur ab Anastasio Imperatore (4) & a Iustiniano (5), id est, ad iussiones & responsa exsequenda. Quamquam Iulianus Antecessor effectum respiciens potius quam caussam *responsum* interpretetur *ministerium*, loquens de hoc milite: *Responsum, id est, ministerium ei exhibeat*.

IV. Hinc factum, ut, qui caussas Ecclesiarum agebant, Apocrisiarii dicerentur apud Iustinianum, qui vetat Episcopos, ne ad comitatum accedant (6). *Propterea sancimus, si quando propter ecclesiasticam occasionem inciderit necessitas, hanc, aut per eos, qui res agunt sanctissimarum Ecclesiarum, quos Apocrisiarios vocant, aut per aliquos clericos huc destinatos aut per suos oeconomos, notam imperio facere, aut nostris administratoribus, ut impetrent, quod competens est.* Quod ita intelligendum est, ut non singulis Ecclesiis sui essent Apocrisiarii, sed tantum singulis sedibus patriarchalibus, qui suae Dioeceseos negotiis in comitatu imminerent. Quare Iustinianus recte clericos aut eoconomos singularum Ecclesiarum ab Apocrisiariis distinguit loco citato, & capite tertio eiusdem Novellae ostendit, Apocrisiarios a solis Patriarchis missos esse, dum prohibet, ne Metropolitae vel Episcopi Imperatorem adeant, nisi a referendario Ecclesiae Constantinopolitanae *vel ab Apocrisiariis cuiusque Dioeceseos sanctissimorum Patriarcharum* exhibeantur. Quod nondum fuit animadversum; licet valde conducat ad dignitatem Apocrisiariorum, qui legatione Patriarchae fungebantur. Hoc munus obibat Anatolius Diaconus pro Dioscoro Alexandrino, quando in episcopatum Constantinopolitanum provectus est, ut testatur Liberatus cap. XII. Breviarii: *Ordinatusque pro eo*

(1) Novella 25.
(2) Procop. lib. 3. de bello Vandal.
(3) Zosim. lib. 1.
(4) L. ult. C. de re milit. l. XII.
(5) Novell. 24. c. 4.
(6) Nov. 6. c. 2.

vo est Anatolius Diaconus, *qui fuit Constantinopoli* (*) *Apocrisiarius Dioscori*. Inde factum, ut Apocrisiarius dictus fuerit a Constantino Porphyrogenneta Legatus, qui ex urbe regia quotannis cum muneribus ad barbaros quosdam Patzinacitas mittebatur, ut pacem cum Romanis colerent.

V. Quemadmodum ceterae patriarchales sedes Responsales suos ad urbem regiam destinabant, ita quoque Romani Pontifices Diaconis suis delegabant munus illud: quod non solum Ecclesiae Romanae, sed etiam Ecclesiae universae commodis proficiebat, & publicis Italiae negotiis, quae vicinia Longobardorum saepissime premebantur. Quare fallitur Hincmarus Remensis, qui statim post translatam Byzantium imperii sedem hunc responsalium delegandorum morem inductum existimat (7), quum is tantum post Concilii Chalcedonensis tempora, praecipueque post Iustiniani victorias, invaluerit, ut dixi: *Apocrisiarii ministerium ex eo tempore sumsit exordium, quando Constantinus M. sedem suam in civitate sua, quae antea Byzantium vocabatur, nominis sui civitatem ampliando aedificavit. Et sic Responsales tam Romanae sedis, quam & aliarum praecipuarum sedium in palatio pro ecclesiasticis negotiis excubabant.* Debellatis itaque Gothis in Italia, Agapetus Papa Pelagium Ecclesiae suae Diaconum Apocrisiarii munere honestavit anno DXXXVI. quo apud Iustinianum fungeretur, ut nos docuit Liberatus in Breviario cap. XXII. *Constituens Papa apud Imperatorem Apocrisiarium Ecclesiae suae Pelagium Diaconum suum, dum in Italiam reverti disponit, Constantinopoli obiit.* Quo munere non est illi exercendae iurisdictionis collata facultas, sed tantum monendi, interpellandi Principis, suggestionis, non actionis, quemadmodum in Iuliano Coënsi Leo muneris huius exemplar & imaginem expresserat. Vnde in synodo habita Constantinopoli a Mena Patriarcha post obitum Agapeti Pelagius Diaconus Apostolicae sedis post omnes Episcopos in actis Concilii recensetur, eodemque ordine subscribit.

Si quis tamen contrariam sententiam tueri vellet, posset firmissimum in speciem argumentum desumere ex Liberato: qui primas partes aperte Pelagio Romanae sedis Apocrisiario prae ceteris Patriarchis assignat in cognitione, qua Paullus Patriarcha Alexandrinus, homicidii reus, Gazae depositus est; quo se contulerant, ex Iustiniani mandato, Patriarchae Antiochenus & Hierosolymitanus cum Pelagio. Liberatus cap. XXIII. *Post haec misit Imperator Pelagium Diaconum & Apocri-*

(*) Hoc ipsum, quod heic de Anatolio dicitur, nimirum eum fuisse Constantinopoli Apocrisiarium Dioscori, tradit etiam auctor Breviculi historiae Eutychianistarum, ubi haec habentur: *Tunc temporis Anatolius quidam Presbyter Alexandrinus Constantinopoli morabatur. Haec enim consuetudo praedictis est, ut ad comitatum vicibus clerici dirigantur, ne quid forte caussae vel necessitatis emergat. Fit ergo iste Anatolius Constantinopoli Episcopus, homo partium Dioscori.*

(7) Hincmar. ep. 3. c. 13. edit. Mogunt.

crisiarium primae sedis Romanae Antiochiam cum sacris suis: quibus praecepit, ut cum Euphraemio eiusdem urbis Episcopo, & Petrus Hierosolymita & Hypatius Ephesinus venirent Gazam, & Paullo Episcopo Pallium auferrent, eumque deponerent. Pelagius ergo profectus Antiochiam, & inde Hierosolymam, cum memoratis Patriarchis & aliquantis Episcopis venit Gazam. Et auferentes Paullo Pallium, deposuerunt eum &c. Sed discimus ex Procopio (8), eam iurisdictionem & praerogativam competivisse Pelagio ex delegatione speciali Vigilii summi Pontificis; qui tunc Constantinopoli degens, suas vices illi commisit. Quare quum Iustinianus pecunia corruptus mox Paullum restituendum curaret, id obtinere non potuit a Vigilio; qui sententiam suam, id est, a Pelagio latam, retractari non posse, dixit: ἔφασκε γὰρ οὐχ οἷός τε εἶναι ψῆφον τὴν οἰκείαν αὐτὸς ἀναδικὸν διεργάσασθαι, τὴν Πελαγίου παραδηλῶν γνῶσιν.

VI. Sub Pelagio II. circa annum DLXXXVI. Gregorius Magnus, tunc Ecclesiae Romanae Diaconus, Responsalis munere apud Principem in urbe regia functus est, ut ipsemet testatur his verbis (9): *Tempore, quo exhibendis responsis ad Principem ipse transmissus sum.* Et alibi: *Dum iussione Pontificis mei Constantinopolitanae urbis palatio responsis ecclesiasticis deservirem.* Inter ceteras vero curas hanc unam Gregorio Pelagius valde commendavit, ut periculo Romanae urbis Imperatori exposito, subsidium adversus Longobardos impetraret.

C A P V T XVII.

De Officio Apocrisiariorum, maxime sub Pelagio II. & Gregorio Magno.

S Y N O P S I S.

I. Sub Pelagio II. mos invaluerat mittendi Responsales. Probatur ex sancto Gregorio, qui eumdem morem retinuit.

II. Eorum munus in suggestionibus positum. Quid suggestionis vocabulo comprehensum fuerit, explicatur. Responsalis opera usus est Gregorius Magnus ad reprimendam temeritatem Ioannis Patriarchae Constantinopolitani, qui se Patriarcham universalem esse dicebat. Procuratorio nomine id factum voluit Gregorius, ob dignitatem Romanae sedis. Sic apud Gallos solus Princeps per procuratorem, non autem nomine proprio, litigat.

III. Responsales nullam partem iurisdictionis attingebant, nisi ex delegatione speciali. Eius duplex genus, a Principe nimirum, aut a summo Pontifice. Prioris exemplum sub Mauritio Imperatore, posterioris sub Vigilio & Gregorio Magno. De caussis mediocribus cognoscebant Responsales. Quae sint caussae mediocres.

I. Sed

(7) Procopius in Anecdotis: ἐν οἷς καὶ ὁ Ῥώμης Ἀρχιδιάκονος Πελάγιος ἦν, τὸ Βιγιλίου τὸ ἀρχιερέως ὑποδὺς πρόσωπον ἐπιτεταγμένον, οἳ δὴ τῷ γε πρὸς τὸ Βιγιλίου.

(8) Gregor. lib. 3. Dialog. c. 32. & 35.

I. SEd ex Gregorii Magni regesto epistolarum tria praecipua capita colliguntur, quae pertinent ad Responsales Apostolicae sedis. Ac primo quidem Gregorius docet, Responsalium delegationem iam sub Pelagio decessore suo ex more pependisse; ut patet ex epistola, qua scribit, Pelagium II. interdixisse Archidiacono suo, quem *iuxta morem* ad Principes transmiserat, ne cum Ioanne CP. Missas celebraret (1): *Archidiaconum, quem iuxta morem ad vestigia Dominorum transmiserat, Missarum vobiscum solemnia celebrare prohibuit*. Idem quoque probatur alio eiusdem auctoris testimonio; quo & secundum caput ostenditur, scilicet Responsales Apostolicae sedis in palatio Principum habitasse, eorumque praesentiam sollicite ab Imperatoribus expetitam. Interfecto namque Mauritio, Phocas, post arreptum imperium, cum Gregorio expostulavit, quod *iuxta antiquam consuetudinem* Apostolicae sedis Diaconum in palatio non invenisset. Quod summus Pontifex non suae negligentiae, sed temporum asperitati tribuit, quae Romanae Ecclesiae ministros a palatio abalienabat; quibus verbis prudenter Phocam ad benigniorem vivendi rationem invitat. *Nam quod permanere in palatio*, inquit (2), *iuxta antiquam consuetudinem Apostolicae sedis Diaconum vestra serenitas non invenit, non hoc meae negligentiae, sed gravissimae necessitatis fuit: quia dum ministri omnes huius nostrae Ecclesiae contrita asperaque tempora cum formidine declinarent atque refugerent, nulli eorum poterat imponi, ut ad urbem regiam in palatio permansurus accederet*. Iuxta morem illum Honoratus Diaconus Constantinopoli degebat, quando Gregorius Magnus provectus est ad sedem Apostolicam: qui deinde Sabinianum Diaconum *pro responsis ecclesiasticis faciendis ad Dominorum vestigia transmisit*, eique successorem dedit Anatolium Diaconum (3); huic vero, temporibus Phocae Principis, Bonifacium, qui post Sabinianum Gregorii Apocrisiarium & in Romana sede successorem, Apostolicae sedis fastigium sub nomine Bonifacii III. obtinuit.

II. Ex variis autem epistolis Regesti tertium caput elicitur, nempe munus Responsalium in suggestionibus positum fuisse, quas Principibus faciebant, pro negotiis publicis provinciarum Italiae, quae tum bello a Longobardis premebantur, tum a Ducibus & Praefectis, contra Principum iussa, tributis & aliis oneribus vexabantur, vel pro negotiis privatis eorum, qui calumniis invidorum aut potentium libidini erant expositi. Praecipue vero, si controversia incideret de disciplina ecclesiastica, monendi Principes & magistratus sollicitudine defungebantur, ne qua vis per obreptionem canonibus fieret. Illud autem summopere curabant, ne qua fieret iniuria sedi Apostolicae, seu in per-

(1) Gregorius M. lib. 4. ep. 38.

(2) Gregor. lib. 11. Indict. 6. ep. 45. ad Phocam.

(3) Gregor. lib. 1. epist. 6. & 47. lib. 2. ep. 91. lib. 6. ep. 28. lib. 11. ep. 45.

percipiendis patrimoniorum reditibus, quae in provinciis, Italiae, Siciliae, Africae, & aliis sita erant, seu in dignitatis minutione. Quare cum Ioannes Constantinopolitanus Patriarcha sibi Vniversalis nomen adscripsisset, insolentis illius tituli superbam usurpationem Gregorius verbis quidem castigavit, sed praeterea egit apud Principem, ut vocabulum illud aboleretur. In eam rem usus est opera Sabiniani Responsalis sui, qui ad exemplum Advocati fisci iura Ecclesiae persequeretur apud Imperatorem, cui disputationis huius iudicium Gregorius detulit (4). *Ac secundum petitionem*, inquit, *praedicti Sabiniani Diaconi, aut piissimus Dominus ipsum dignetur iudicare negotium, aut saepe nominatum virum* (Ioannem) *ut ab hac tandem intentione cesset deflectere*. Perpendenda sunt verba illa, quibus controversiam dirimi poscit ad petitionem Diaconi sui. Consulebat nempe dignitati sedis Apostolicae, cuius nomen tanquam supplicis inseri non decebat iudicii imperatorii formulae, sed tantum Responsalis nomen. Quemadmodum hodie in curiis supremis cognitio de iuribus Regis & regni, non Regis nomine, sed Procuratoris regii instituitur, iudiciumque fertur ad petitionem Procuratoris, ut cum Gregorio loquar. Vnde inter cetera Regis privilegia hoc quoque numeratur, solum Principem per Procuratorem, non autem proprio nomine, litigare. Quod soli Augustae communicatur.

III. Iurisdictionis autem nullam partem attingebant Responsales, nisi ex delegatione speciali: quae aut a Principe fiebat aliquando, aut a summo Pontifice. Prioris generis est delegatio Honorati Diaconi & Responsalis (5); cui Mauritius Imperator mandavit, una cum Sebastiano antigrapho, iudicium appellationis, quam Hadrianus Episcopus Thebanus interposuit ad Principem a sententia Larissaei Metropolitani. Posterioris exstat illustre exemplum in cognitione Paulli Alexandrini, cui praefuit Pelagius Apocrisiarius ex mandato Vigilii Papae, cum litteris & consensu Iustiniani: de qua dictum est superius cap. XVI. §. V. huius libri. Aliud exemplum huius delegationis legitur in regesto Gregorii Magni. Hadrianus Episcopus Thebanus provinciae (*) Thessaliae a Pelagio II. Pontifice obtinuerat, ut a Ioannis Epi-

(4) Idem lib. 4. epist. 32.

(5) Idem lib. 2. epist. 46.

(*) Ideo Gregorius caussas provinciae Thessaliae ad se traxit, quod Illyricum, in quo sita erat haec provincia, Apostolicae sedis auctoritati patriarchicae subiectum esset: ut probatum est in cap. V. §. III. libri primi. Sed nuper in lucem emissa est ab Holstenio synodus Romana post consulatum Lampadii & Orestis habita a Bonifacio II. Papa, in qua Theodosius Echiniensis civitatis Episcopus Thessaliae provinciae dixit: *Non constat venerandos sedis vestrae Pontifices, quamvis in toto mundo sedes Apostolica Ecclesiarum sibi iure vindicet principatum, & solam ecclesiasticis caussis undique appellare necesse sit, specialiter tamen gubernationi suae Illyrici Ecclesias vindicasse*. Dum profert epistolas praeteritorum sedis Apostolicae Pon-

Episcopi Larissae Metropolitani sui, sibi graviter suspecti, iurisdictione eximeretur; a qua tamen in Hadrianum exercenda Ioannes non cessavit. Quam illi audaciam Gregorius Magnus exprobrat, eiusque contemtum communionis abstentione vindicari potuisse docet. *Tamen nos*, inquit (6), *humanius decernentes, communionisque tibi sacramentum interim conservantes, decernimus, ut fraternitas tua ab eo Ecclesiaque eius omnem antehabitae suae potestatem iurisdictionis abstineat, & secundum decreta decessoris nostri, si qua caussa vel fidei, vel criminis vel pecuniaria adversus praefatum Hadrianum consacerdotem nostrum potuerit evenire, vel per eos, qui nostri sunt vel fuerint in urbe regia Responsales, si mediocris est quaestio, cognoscatur, vel huc ad Apostolicam sedem, si ardua est, deducatur, quatenus nostrae audientiae sententia decidatur.* Ex hoc loco constat, mediocres caussas, id est, minoris momenti, minusque ambiguas, Responsalibus delegatas, eo tantum casu, quo Episcopi a pervicacis Metropolitani iurisdictione exemti erant: quod nonnisi rarissime contingebat.

CAPVT XVIII.

Qua occasione tandem Apocrisiarii mitti desierint.

SYNOPSIS.

I. Responsalium usus in urbe regia desivit occasione haeresis Monothelitarum.

II. Constantinus Pogonatus eorum usum restituere procuravit. Sed liberam legationem postulavit. Eius petitioni se Leo II. accommodavit; non tamen concessa plenae legationis auctoritate. Prudenter id factum, ut machinationibus Patriarcharum Constantinopolitanorum iretur obviam.

III. Provisum id quidem sapienter fuerat, sed parum felici eventu. Quippe Legati Apostolicae sedis in laqueos inciderunt in synodo Trullana; cuius canones repudiat Sergius Papa. Basilius Gortynae Metropolitanus se illic inscripsit Legatum totius synodi Ecclesiae Romanae. Legatio eius explicatur.

IV. Balsamo contendit, eam synodum fuisse oecumenicam, quod ei Legati sedis Apostolicae interfuerint; quos recenset. Eius impostura detegitur. Quid sit charta pura, quae in subscriptionibus Conciliorum relinquebatur Episcopis absentibus. Anastasius Bibliothecarius illustratus.

V. Romani Pontifices prorsus abstinuerunt a mittendis Constantinopolim Apocri-

Pontificum, Damasi, Siricii, Innocentii, Bonifacii, Caelestini, & aliorum, quae docent, Illyricum sedis Apostolicae constitutis paruisse; easque Concilio relegi postulat ex scrinio Ecclesiae Romanae, quod & factum est. In libello vero Stephani Episcopi Larissae, quae Thessaliae metropolis est, dato ad eumdem Bonifacium Papam & in hac Romana synodo recitato legitur: *Apostolicam sedem, id est, vestram beatitudinem, caussas nostrae provinciae & audire convenit & finire.* Sed de potestate & auctoritate summorum Pontificum in Ecclesias Illyricianas plura dicturi infra sumus in supplemento istius libri cap. XIX. & sequentibus.

(6) S. Greg. lib. 2. Indict. 11. epist. 7.

Apocrisiariis post saeculum septimum. Imperio tandem ad Francos translato, Legatorum magna fuit assiduitas & mora in eorum comitatu. Illo mittendarum legationum officio Romanam sedem absolvit Carolus Calvus.

I. Responsalium usus in urbe regia desivit occasione haeresis Monothelitarum (1): quae a Patriarchis Constantinopolitanis Sergio, Pyrrho & Paullo publicata, & ab Heraclio Imperatore Ecthescos suae promulgatione & a Constante Typi editione fota, Severinum, Ioannem quartum, Theodorum & Martinum Pontifices ad damnandam impietatem illam provocavit. Gravissimo itaque in Romanam Ecclesiam odio perciti Constans & Paullus Apocrisiarios Apostolicae sedis a Theodoro missos Constantinopolim ad insinuandam Typi & novae haereseos damnationem & revocandum a scelere Paullum atrocibus iniuriis affecerunt; plurimisque eorum sacerdotum, qui eis adhaeserant, in exsilium detrusis, & verberibus contumeliose caesis, tandem vero anno DCLIII. Martinus ipse summus Pontifex a sede abreptus, in Chersonam Ponticae Dioeceseos urbem deportatus est.

II. Electus Vitalianus Papa Responsales quidem *iuxta consuetudinem* misit ad regiam urbem, quemadmodum observat Anastasius (2), ut suam ordinationem significaret Constanti, non autem, ut Apocrisiarii in comitatu degerent. Idem enim auctor adnotavit, privilegiis Ecclesiae renovatis Romam fuisse reversos. Tandem sopitis dogmatum controversiis, & Ecclesiarum schismate per sextam synodum generalem exstincto, Constantinus Pogonatus usum Apocrisiariorum in palatio residentium restituere procuravit (3). Sed liberam legationem, nullis mandatis restrictam, postulavit: ita, ut Legatus in omnibus emergentibus negotiis, seu fidem seu disciplinam respicerent, Pontificis personam exprimeret. Haec sunt eius verba in epistola ad Leonem II. Agathonis successorem (4): *Hortamur porro vestram sanctissimam summitatem, ut quamprimum mittat designatum ab ea Apocrisiarium; ut is in regia & a Deo conservanda nostra urbe degat, & in emergentibus, sive dogmaticis, sive canonicis, ac prorsus in omnibus ecclesiasticis negotiis vestrae sanctitatis exprimat ac gerat personam.* Prudenter autem Leo ita se petitioni Constantini accommodavit, ut Responsalem suum delegaret Constantinum Subdiaconum, non tamen concessa plenae legationis auctoritate; sed eo tantum munere iniuncto, quod Apocrisiariis imponi solitum erat, suggerendi scilicet & insinuandi Principibus, quae necessaria viderentur; scilicet reservata sibi, ad relationem Responsalis, decernendi potestate. *Praesentis denique suggestionis*, inquit Leo (5), *exiguum portitorem Constantinum Subdiaconum regionarium huius sanctae Apostolicae sedis, qui & nuper cum Legatis Apostolicae me-*

(1) Ann. 639. 640. 641.
(2) Ann. 655.
(3) Ann. 630.
(4) Constant. ep. ad Leonem act. XVIII. sextae Synodi.
(5) Leo II. in epist. ad Constant. Pogonat.

memoriae praedecessoris mei interfuit sanctae synodo inibi celebratae, clementia consueta dignum exceptione censeat vestra regalis magnanimitas, eiusque suggestionibus aurem pietatis accommodet, ut autem ministrum dignanter suscipiat. Non inutilis erat huius meditati consilii cautio ad vitandas Patriarcharum Constantinopolitanorum machinationes; qui suae sedis amplificationi semper intenti, terrore & minis Principis assensum Legati ad res novas constituendas extorquere potuissent, ut saltem non incolorata videri posset immutatio, quae sedis Apostolicae auctoritate aliqua muniretur.

III. Attamen prudentia sua obtinere Pontifices non potuerunt, quin eos in laqueos inciderent, a quibus tam studiose sibi cavebant. Etenim anno DCXCII. Iustinianus Rhinotmetus Imperator a Petro Constantinopolitano Episcopo sollicitatus Concilium coëgit, quod, Trullani nomine assumto, centum & duos canones edidit, optimos quidem illos, & qui antiquam disciplinam ut plurimum redolent, praeter tres aut quatuor, qui Romanae Ecclesiae consuetudines quasdam emendare conantur. Ceterum, ut color aliquis novis illis decretis quaesitus videretur, synodus illa oecumenicae titulum assumsit ob Romanae sedis auctoritatem adhibitam. Legati enim Apostolicae sedis huic Concilio interfuerant, ut observat Anastasius; id est, ut ego quidem interpretor, Apocrisiarii seu Responsales, qui munere suggestionis fungebantur. Neque enim Sergius Papa Legatos mandatis suis instructos ad eum conventum transmiserat; quem damnavit ut illicitum, eiusque canonum lectionem repudiavit; reiecta Iustiniani postulatione, qui Pontificis subscriptione firmari gesta vehementissime cupiebat. *Huius itaque temporibus*, inquit Anastasius in vita Sergii, *Iustinianus Imperator Concilium in regia urbe iussit fieri; in quo & Legati sedis Apostolicae convenerant, & decepti subscripserant. Compellebatur autem & ipse Papa subscribere; sed nullatenus acquievit.* Basilius Episcopus Gortynae, Metropolitanus Provinciae Cretae, eam legationem tunc solus obibat: quae potiori iure illi imposita fuerat, utpote Illyricianae Dioeceseos & Patriarchatus Occidentalis Episcopo, quam olim Iuliano Episcopo Coënsi provinciae Rhodiae, qui primus pro Leone responsa egit Constantinopoli (6). Hinc quoque factum, ut ad calcem horum canonum Basilius, unus ex Episcopis Occidentalibus, se Legatum inscripserit totius synodi Ecclesiae Romanae (7), exemplo trium Legatorum Agathonis & synodi Occidentalis, qui hoc nomen in sexta synodo assumserant. Eo titulo ipse quoque Basilius ornatus fuerat tempore sextae synodi, ut patet ex eius subscriptione, quae ha-

(6) Vide supra c. 15. §. 5. & 6. huius libri.

(7) In subscriptionibus canonum Trullanorum: Βασιλειος ἐπισκοπος της Γορτυνιων μητροπολεως της φιλοχρισῖου χρητης νησου, ϗ τον τοπον ἐπεχων πασης της συνοδου της ἁγιας ἐκκλησιας Ῥωμης.

habetur actione XVIII. Sed ille auctus non fuerat, ut una cum ceteris tribus Legatis vices Concilii Occidentalis in ea ſynodo impleret, quum nec in litteris Agathonis, nec in epiſtola Conſtantini Pogonati, inter eos recenſeatur. Sed legatio quaedam ordinaria illi conceſſa fuit, ut Reſponſalem ageret ordinarium ſynodi Romanae nomine; quemadmodum Diaconus mittendus a Papa, reſponſa eccleſiaſtica nomine Pontificis facere debebat. Unde factum, ut Baſilius legationem illam ordinariam poſt ſolutam ſextam ſynodum retinuerit; qua defunctus eſt in Trullana poſteriore ſynodo.

IV. Balſamo contendit adverſus Latinos conventum iſtum Trullanum ſynodi oecumenicae auctoritatem obtinere, eo quod Legatis Apoſtolicae ſedis inſtructus fuerit, ſcilicet Baſilio Gortynenſi, & Epiſcopo quodam Ravennae, qui vicem ſynodi Eccleſiae Romanae gerebant, Epiſcopis quoque Theſſalonicenſi, Sardiniae, Heracleae & Corinthi, qui tunc erant Legati Pontificis, ut in veteribus Nomocanonis ſcriptum reperitur. Sed apertiſſimi mendacii reum tenemus. Ut enim taceam de Heracleae Epiſcopo, qui pontificia legatione nunquam ornatus fuit, conſtat ex Graecis ſubſcriptionibus, quae hodie exſtant, Theſſalonicenſem & Corinthium Epiſcopos ordinarios ſedis Apoſtolicae Legatos, aeque ac Ravennae & Sardiniae Epiſcopos, ab eo Conciliabulo abſuiſſe. Etenim inter ceterorum ſubſcriptiones locus illis relinquitur in ordine ſuo ad ſubſcribendum, quando acta ſynodi authentica ad eos perferrentur; quemadmodum obſervatum eſt erga Pontificem Romanum, cui charta pura in Codice ſeu tomo Concilii relicta eſt ante ceteros Patriarchas, poſt Iuſtinianum Imperatorem, ut eam ſubſcriptione ſua repleret: quod in dicto codice adnotatum eſt his verbis: τοπος τȣ ἁγιωτατȣ παπα Ῥωμης, *Locus ſanctiſſimi Papae Romani*. Unde illuſtrari poteſt Anaſtaſius, qui Iuſtinianum geſta huius ſynodi ſex tomis comprehenſa, ab Epiſcopis ſubſcripta, & manu imperiali confirmata, *in Romanam urbem ad confirmandum vel in ſuperiori loco ſubſcribendum Sergio Pontifici, utpote capiti ſacerdotum omnium, direxiſſe* ſcribit (8). Eodem plane pacto charta pura relicta eſt Epiſcopis abſentibus Theſſalonicenſi, Corinthi, Ravennae, Sardiniae & Heracleae, ut ſaltem poſt ſolutam ſynodum actis ſubſcriberent; quod iiſdem verbis in codice adnotatum eſt: *Locus Theſſalonicenſis, locus Ravennatis*, & ceterorum. Quare Balſamo, qui locum vacuum pro ſubſcriptione ſumſit, non auſus eſt edere nomina Epiſcoporum, quos ſubſcripſiſſe fingit. Baſilium quidem Gortynenſem ſpecialiter profert; ſed ceteros verbis indefinitis ſignificat.

V. Poſt ſaeculum ſeptimum, ineunte octavo, Iconoclaſtarum haereſis in Oriente a Principibus excitata ſocietatem communionis abrupit, ita,

(8) Anaſtaſius in vita Sergii: *Qui beatiſſimus Pontifex eidem Iuſtiniano Aug. non acquievit, nec eoſdem tomos ſuſcipere vel lectione pandere paſſus eſt.*

ita, ut de mittendis Constantinopolim Apocrisiariis Romani Pontifices curam omnem deposuerint. Tandem imperio in Romana urbe veluti postliminio quodam a Leone III. restituto, Imperatores Gallici nominis omnibus officiis, quae Principibus Constantinopolitanis deferri consueverant, a Romana sede exculti sunt. Inter cetera, Legatorum seu Responsalium non solum frequentia, sed etiam assiduitate & mora in comitatu, ornati sunt. Sed Carolus Calvus imperium adeptus, illo mittendarum legationum officio Romanam sedem absolvit, ut observavit Eutropius Presbyter Longobardus.

Huc usque MARCA. *Reliqua vero istius Libri Capita sunt,* STEPHANI BALUZII.

CAPUT XIX.

De Vicariis sedis Romanae hereditariis seu natis generatim & speciatim de Vicario Thessalonicensi, eiusque dignitate, quam ante vicariatum iam obtinuit.

SYNOPSIS.

I. Argumentum & consilium istius supplementi, iuxta mentem illustrissimi Archiepiscopi.

II. Pontifices Romani in suas partes olim trahere studuerunt Episcopos magnarum civitatum, variis quidem modis, sed in primis spe obiecta principis loci. Initium factum ab Episcopo Thessalonicensi.

III. Illyricianae Ecclesiae pertinebant ad curam Romani Pontificis, ut Patriarchae Occidentis.

IV. Illyricianae Dioeceses provinciae enumerantur. Sirmium caput fuisse Illyrici probatur multis argumentis.

V. Divisio Illyrici in Orientale & Occidentale constituta a Theodosio seniore. Thessalonica caput Illyrici Orientalis, & sedes Praefecti praetorio Illyrici.

VI. Aucta ex eo dignitas Episcopi Thessalonicensis. Acholius & Anysius, qui eam cathedram tenuerunt, magno in pretio habiti apud Damasum & Siricium. Deleto Sirmio, Apennius Vicarius Illyrici profugit Thessalonicam, ut Iustinianus docet.

VII. Iustiniani Novellam plerisque in capitibus falsitatis arguit Morinus; nec iniuria.

VIII. Aperitur via liberandi Triboniani, qui Novellae auctor est, a vitio ἀνιστορησίας. Theodoreti locus de Thessalonica.

Postquam prima libri istius editio prodiit in publicum, miro quidem favore applausuque hominum eruditorum exceptus est, adeo, ut quamplurimi gratias mihi eo nomine egerint, quod librum illum, alioqui fortean periturum, publicis usibus consecrassem. Moleste tamen nonnulli ferebant, datum esse imperfectum; ac tamen etsi monuissem iacturam illam utcumque sarciri ope libri sexti, indicatis etiam locis, unde reliqua petenda erant, malebant tamen, ut heic suis quaeque locis capita redderentur. Hinc consilium mihi, ut si minus

nus assequi possum divinam vim ingenii illustrissimi Archiepiscopi, certe sequi coner, destinataque eius exequar pro virium mearum modulo.

I. Agendum itaque nobis deinceps erit de Vicariis Romanae sedis per varias Dioeceses, illis nimirum, qui velut hereditario iure vices Apostolicae sedis in iis regionibus obtinebant, in quibus habitabant, cuiusmodi fuere Thessalonicensis in Illyrico, Iustinianae primae Archiepiscopus in sex provinciis, Corinthius in Achaia & Hellade, & Arelatensis in Gallia. Tum de iis Episcopis, quibus ea dignitas diversis temporibus tributa est contemplatione meritorum: cuiusmodi fuere Ioannes Episcopus Tarraconensis & Sallustius Episcopus in provincia Baetica. Horum autem vicaria Episcopi Romani dignitas in eo diversa fuit a vicariatu Episcoporum Thessalonicensium & Arelatensium, quod sicut illa sedibus affixa erat, ista personalis tantum fuit, ut patet ex epistolis Hormisdae Romani Pontificis ad ipsos datis. Agendum heic esset de Pallio, quo Vicarii illi ornabantur ad augendam Romani nominis maiestatem. Sed hanc partem adeo perspicue & erudite exsecutus est illustrissimus Archiepiscopus in capite sexto & septimo libri sexti, ut ope nostra nequaquam indigeat. Nonnullas tamen circa hoc observationes meas & ipse proferam, quas ille non tam omisisse, quam mihi reliquisse censendus est. Gradu postea facto ad mediae aetatis usum, ostendemus, quantum Legatis Romanis detulerint Episcopi Gallicani sub secunda & tertia Regum nostrorum dynastia, & quibus mandatis instructi Legati ad synodos provinciales accederent. Eorum frequentia, & tandem desuetudo. De facultatum examine in curia antequam munere suo fungantur. Tum de Annatis instituenda esset quaestio iuxta mentem illustrissimi Archiepiscopi, nisi ipse hanc quoque partem pro sua sapientia & eruditione implevisset in capitibus X. XI. XII. eiusdem libri sexti. Nunc ad rerum ordinem redeo.

II. Pontifices Romani, quum intelligerent, quanti momenti esset ad firmandam auctoritatem suam apud exteras gentes, id est, ab Vrbe procul dissitas, gratia Episcoporum illustrissimarum Ecclesiarum, quibus ob praerogativam urbium praesto quoque erat Principum favor, eos in suas partes trahere studuerunt variis modis atque rationibus. Sed nulla potentior antiquitus visa est, quam si Episcopos illos ornarent dignitate Vicariorum sedis Romanae; ut, quia constabat Romanum Episcopum sedere in cathedra principali sedemque Petri tenere, qui princeps fuit Apostolorum & caput episcopalis coronae, magnum honorem sibi ex eo tribui intelligerent Episcopi illi, quod beati Petri vicem gererent in suis Dioecesibus. Hanc Romanis Episcopis mentem tum fuisse & res ipsa ostendit & aperte docet epistola sexta Vigilii ad Episcopos Galliae de vicariatu Auxanii Episcopi Arelatensis, his verbis:

bis: *Necessarium valde credidimus sollicitudinem hanc a nobis antefato* (Auxanio) *debere committi*, *confidentes illum & pro loci sui qualitate bonis actibus universa*, *quae Deo placeant*, *posse complere*, *& maxime quum gloriosus filius noster Childebertus Rex testimonium bonae conscientiae pro Christiana suae voluntatis devotione perhibuit*. In quo sane mirifica valdeque prudens fuit Romanorum Pontificum industria: qui, ne vicariatus Apostolicae sedis vilesceret, si humilium urbium Episcopis committeretur, vices suas non aliis per ea tempora concesserunt, quam Episcopis illustrissimarum Ecclesiarum, quorum aliunde magna apud gentes ac Principes auctoritas erat, donec firmata tandem Legatorum istiusmodi dignitate, maiestatis Romani nominis interfuit etiam simplicibus clericis aut monachis, id est, nullo vixdum facinore cognitis, nulla ecclesiastica dignitate praeditis, hunc honorem tribuere. Quod maxime observatum video temporibus Leonis IX. & sequentium Pontificum usque ad Innocentium quartum. In universum autem affirmare licet, Romanos Pontifices, ut semper ad occasiones explicandae firmandaeque auctoritatis suae valde intenti fuere, sic tempore semper bene usos esse antiquitus. Et quia primus omnium, ut arbitror, Episcopus Thessalonicensis ea dignitate ornatus est, eiusque vicariatus varie iactatus est ab hominibus eruditis, hinc ordiar.

III. Ac primum quidem illud in antecessum statuendum est, Occidentis Ecclesias, atque adeo Illyricianas, pertinuisse ad specialem curam Romani Pontificis, non solum ob Principatum, quem Romana sedes obtinet in Ecclesia universali, sed quod Episcopus Romanus sit Patriarcha Occidentis (1). Nam olim solidum Illyricum accensebatur Occidenti; ut dictum est in libro primo istius operis, & constat etiam ex Socrate & Sozomeno (2). Itaque certum est, Illyricianas Ecclesias Apostolicae sedis constitutis paruisse, eamque ut Ecclesiarum caput excoluisse. Quin & Theodosius Echiniensis Episcopus Thessaliae provinciae haec ad Bonifacium Papam secundum dixit in Romana synodo: *Nam constat*, *venerandos sedis vestrae Pontifices*, *quamvis in toto mundo sedes Apostolica Ecclesiarum sibi iure vindicet principatum*, *& solam ecclesiasticis caussis undique appellare necesse sit*, *specialiter tamen gubernationi suae Illyrici Ecclesias vindicasse*.

IV. Illyriciana porro solida Dioecesis, postquam orbis Romanus in quatuor praefecturas sectus est a Constantino Magno, complectebatur Pannonias, utrumque Noricum, Dalmatiam, Daciam ripensem & mediterraneam, Moesiam, Dardaniam, Macedoniam, Achaiam, Thessaliam, utramque Epirum & Cretam (3). Sirmium autem Pannoniae se-

(1) Vide supra lib. 1. cap. 4. §. 3. & 4.

(2) Socrat. lib. 2. c. 16. Sozom. lib. 3. cap. 9. Vide etiam Henr. Valesii Notas ad Socrat. pag. 64. Vide infra c. 20. §. 10.

(3) Marca in lib. de Primat. §. 30.

secundae civitas erat caput Illyrici, ut in synodo Aquileiensi habita anno CCCLXXXI. disseruit Anemius Sirmiensis Episcopus; sive acta, quae nunc circumferuntur istius synodi germana sunt, sive post longum tempus conficta a Vigilio Tapsensi Episcopo in Africa, ut existimat Petrus Franciscus Chiffletius vir eruditissimus. Vtcumque enim se res habeat, ex actis illis probatur, Sirmium fuisse quondam caput Illyrici. *Anemius Episcopus dixit: Caput Illyrici non nisi civitas est Sirmiensis*. Vnde eam Ammianus Marcellinus vocat matrem urbium, ibique Principum Romanorum regiam seu palatium fuisse docet in libro XX. & XXVI. suorum commentariorum. Quod etiam a Zosimo historico observatum est. Itaque claritati urbis datum, ut illic quoque esset praefecturae Illyricianae sedes; ibique per eas tempestates fuit omne Illyrici fastigium tam in civilibus quam in episcopalibus caussis, ut ex eodem Ammiano Marcellino (4) & Iustiniano (5) Aug. observavit illustrissimus Archiepiscopus in libro de Primatibus. Chiffletius tamen existimat (6), Sirmium nunquam fuisse caput Illyrici, nisi fortassis per illud triennium, quod in ea urbe Constantius Imperator exegit, per annum nimirum CCCLVII. & duos sequentes.

V. Secto demum Illyrico in Orientale & Occidentale, Pannonia quidem, utrumque Noricum, Dalmatia, Moesia, Dardania & Creta in imperio Occidentali remansere; servataque est aliquatenus Sirmio sua dignitas, constituto illic Vicario Praefecti praetorio Italiae, qui provincias illas regeret, perque illos tractus vice sacra iudicaret. Sedes vero Praefecti praetorio Illyrici translata est Thessalonicam; eique contributae Macedonia, Thessalia, Achaia, Epirus utraque, Praevalis, & utraque Dacia. Disputatur inter eruditos, quonam demum tempore instituta fuerit haec divisio. Marca vero post uberem de hac controversia dissertationem concludit (7), eam fuisse peractam anno CCCXCV. supremo Theodosii senioris arbitrio: qui eo anno moriens, Honorioque & Arcadio imperii provincias dividens, Illyricum Orientale Arcadio, Occidentale Honorio commisit.

VI. Aucta ex eo dignitas Episcopi Thessalonicensis, quod ingens accessio facta esset claritati urbis; iuvitque fortunam eius auctoritas Episcopi Acholii, tum etiam Anysii, quos ob ingentia eorum merita Pontifices Romani, qui tum vixere, Damasus & Siricius plurimum suspexerunt, ceu suo loco sumus dicturi. Sed tamen adhuc amplificata valde est Thessalonica post excidium Sirmii, quod contigit anno CCCCXLII. furente per Thraciam & Illyricum exercitu Hunnorum, duce Attila. Tunc enim Apennius Praefectus praetorio Illyrici, sive potius Vicarius, e Sirmio Thessalonicam profugit, ut Iustinianus docet

(4) Amm. Marcell. lib. 15.
(5) Iust. Nov. 11.
(6) Chiffiet. in Notis ad Vigil. Tapf. pag. 38. & seqq.
(7) Marca de Primatib. §. 36.

tet (7); qui addit eo tunc commigrasse dignitatem praefecturae. *Quum enim in antiquis temporibus*, inquit ille, (*) *Firmi praefectura fuerit constituta, ibique omne fuerit Illyrici fastigium tam in civilibus quam in episcopalibus caussis, postea autem Attilanis temporibus eisdem locis devastatis Apennius Praefectus praetorio de Firmitana civitate in Thessalonicam profugus venerat, tunc ipsam praefecturam & sacerdotalis honor secutus est, & Thessalonicensis Episcopus, non sua auctoritate, sed sub umbra praefecturae, meruit aliquam praerogativam.*

VII. Scio, clarissimum eruditissimumque virum Ioannem Morinum (8) falsitatis arguere hunc locum ex Novella Iustiniani, multis de caussis. Tum quod verum non sit, Thessalonicam adeptam esse honorem ecclesiasticum Attilanis temporibus, quum Leo Papa, qui temporibus Attilae vixit, testetur in epistola ad Anastasium Thessalonicensem, primatus dignitatem Thessalonicensibus Episcopis delatam olim fuisse ex Pontificum Romanorum praedecessorum suorum constitutione. Tum etiam, quod falsum quoque sit civilis administrationis apicem eisdem Attilanis temporibus collatum Thessalonicae fuisse; eo enim ornatam fuisse Theodosii Magni tempore. Falsum praeterea esse, iisdem Attilanis temporibus amplificatam fuisse dignitatem urbis Thessalonicensis, aliquamque praerogativam meruisse sub umbra praefecturae. Constat enim eam urbem fuisse clarissimam magnaeque auctoritatis, iam inde a temporibus synodorum, quae apud Nicaeam & Sardicam habitae sunt.

VIII. Sensit vitia ista illustrissimus Archiepiscopus (9), Tribonianumque Novellae istius constitutionis auctorem a vitio ἀνιστορησίας liberari non posse pronuntiavit, si Novellae verba accipiantur generaliter de praefectura Illyrici, quum ea retro ab annis quinquaginta constituta esset Thessalonicae. Itaque sic caute accipienda Novellae verba, de Vicarii nimirum iurisdictione in Pannonias, quae posthac Thessalonicae exercenda erat, non autem Sirmii. *Unde amplificata est*, inquit Marca, *urbis & Ecclesiae Thessalonicensis dignitas*. Quare Theodoretus (10), qui post ista tempora vixit, sic loquitur de Thessalonica: *Thessalonica urbs est maxima & populosa, Macedonum quidem in gente posita, sed quae caput est tum Thessaliae & Achaiae, tum aliarum complurium provinciarum, quae reguntur a Praefecto praetorio Illyrici*.

(8) Iustinian. Nov. 11.
(*) Sirmii
(9) Morin. lib. 1. Exercitat. 21.
(10) Marca in lib. de Primatib. §. 38.
(11) Theodoret. lib. 5. hist. ecclesiast. cap. 17.

CAPUT XX.

De Antiquitate & claritate Ecclesiae Thessalonicensis, antequam Vicariatus sedis Romanae ibi constitueretur.

SYNOPSIS.

I. Antequam inquiratur in originem vicariatus Thessalonicensis, agendum est de antiquitate & claritate Ecclesiae Thessalonicensis.

II. Ea erat una ex Apostolicis, a Paullo Apostolo fundata; ut ipse docet, & legitur in Actis Apostolorum. Illyricianae Ecclesiae Thessalonicensem respiciebant, ut fidei matrem. Quid sint apud Tertullianum cathedrae Apostolorum.

III. Alexandro Episcopo Thessalonicensi imposita à patribus Concilii Nicaeni cura deferendorum decretorum synodi in provincias Illyricianas, ut testantur Gelasius Cyzicenus, & vetus auctor apud Photium.

IV. Investigatur verus sensus verborum Gelasii Cyziceni, qui diversis diversorum interpretationibus est distractus. Innocentius III. docet, magnam fuisse dignitatem Episcopi Thessalonicensis, antequam Vicarius esset Apostolicae sedis.

V. Dignitas illa Thessalonicensis Episcopi probatur etiam ex allocutione Aetii in Concilio Sardicensi.

VI. Et ex Athanasio, qui praecipuum defensionis suae caput ponit in testimonio litterarum Alexandri Episcopi Thessalonicensis.

VII. Episcopus Thessalonicensis, etiam antequam esset Vicarius Romani Pontificis, ordinabat Metropolitanos Illyricianos secundum veterem Ecclesiae suae consuetudinem. Thessalonica vocatur a Theodoreto caput Macedoniae, Thessaliae, & Achaiae, tum aliarum complurium provinciarum.

VIII. Maxima ergo ubique erat antistitis urbis illius reverentia. Secunda synodus noluit ante cognoscere de ordinatione Maximi in Ecclesia CP. quam Acholius adesset. Postea vero Maximi ordinationem damnavit, & Nectarium ordinavit.

IX. Acholius non fuit illic Legatus Damasi, ut persuasum fuit viris doctis. Castigantur, qui putant, Sozomenum enumerare Acholium inter praesides istius Concilii.

X. Henricus Valesius refellitur, qui putavit, Acholium fuisse unum ex Episcopis Orientalibus, qui Constantinopolitano Concilio interfuerunt.

I. SVperiori capite satis, ut opinor, egimus de dignitate urbis Thessalonicensis. Superest, ut inquiramus in initia dignitatis, quae illi collata est a Pontificibus Romanis, qui Thessalonicenses Episcopos Romanae sedis Vicarios esse voluerunt in Illyrico. Sed antequam destinata componam, res postulare videtur, ut de antiquitate Ecclesiae Thessalonicensis agamus, mox investigaturi, an vicariatus tributus fuerit Ecclesiae, an vero personis; id est, an vicariatus ille ita tributus fuerit huic sedi, ut necessarium esset Romano Pontifici, vices suas committere novo Episcopo Thessalonicensi, an vero ea ratione tributus fuerit, ut illa honoris continuatio mere penderet ex libero Romani Pontificis arbitrio, fasque illi esset, vicarium illum honorem non conferre novo Episcopo Thessalonicensi.

II. Pri-

II. Primum omnium satis constat, Thessalonicensem Ecclesiam fuisse unam ex Apostolicis, id est, ex Ecclesiis illis, quas Apostoli ipsi fide Christiana imbuerunt. Legimus enim in Actis Apostolorum (1), quum Paullus & Silas venissent Thessalonicam, Paullum illic scripturas interpretatum esse & insinuasse, quia Christum oportuit pati & resurgere a mortuis, & quia hic erat Iesus Christus, quem ille annuntiabat eis, quosdam vero ex Iudaeis Thessalonicae commorantibus credidisse & adiunctos fuisse Paullo & Silae, itemque magnam gentilium multitudinem, & mulieres nobiles non paucas. Quin & Paullus ipse hoc testatum reliquit in duabus epistolis, quas scripsit ad Ecclesiam Thessalonicensium, ex quibus illud quoque discimus, Thessalonicensium eum ardorem fuisse in initiis susceptae fidei, ut forma facti fuerint omnibus credentibus in Macedonia & in Achaia, in quibus regionibus ipsi Thessalonicenses praedicaverunt verbum Dei, & non solum in Macedonia, & Achaia, sed etiam *in omni loco*, ut inquit Paullus (2), id est, in regionibus, quae circum Macedoniam & Achaiam positae sunt, fides eorum inclaruit. Vnde argumentum trahi potest ad asserendum, Illyricianas Ecclesias Thessalonicensem respexisse, ut fidei matrem, illam vero eo privilegio potitam apud eas gentes fuisse, quod Episcopi celebriorum civitatum obtinebant in Ecclesias, quas praedecessores eorum fundaverant: de quo iure videndus illustrissimus Archiepiscopus lib. I. cap. III. §. V. istius operis. Hinc Tertullianus (3) enumerans Ecclesias Apostolicas, a quibus ceteras dixerat traducem fidei & semina doctrinae mutuatas esse, inter illas ponit Thessalonicensem; quum paullo ante dixisset, apud ipsas suis locis adhuc praesidere cathedras Apostolorum. Quem locum explicans vir clarissimus Nicolaus Rigaltius, ut fatetur, intelligi posse de ipsis cathedris Apostolorum, quae adhuc suis locis in memoriam Apostolorum praesiderent, successoribus infra sedentibus, ita verum illius sensum esse putat, *cathedras Apostolorum dici principales Ecclesias, ab ipsis videlicet Apostolicis constitutas, quae adhuc aetate Tertulliani suis locis praesidebant, tamquam aliarum matrices; qualis in Achaia Corinthus, in Macedonia Philippi, Thessalonica, in Asia Ephesus, in Italia Roma.*

III. Ex ea matricis dignitate profectum est, ut, quum in Concilio Nicaeno adesset Alexander Episcopus Thessalonicensis, cogitarentque patres de mittendis per universum orbem definitionibus sanctae & magnae synodi, sicut Ecclesias Africanas ab Episcopo Carthaginis, qui totius Africae Metropolitanus erat & Primas, informari voluerunt (4), ita Macedonibus, Graecis, Scythis, Illyriis, Thessalis & Achaeis insinuari curarunt per Alexandrum Thessalonicensem, ut testatur Gela-

 sius

(1) Act. 17.
(2) I. Thessal. I.
(3) Tertull. in lib. de Praescript. c. 20. 26.
(4) Concil. Carthag. VI. Concil. CP. II. Collat. V.

sius Cyzicenus (5). Testatur idipsum etiam vetus auctor Politiae sanctorum patrum Metrophanis & Alexandri apud Photium; si tamen locus ille, qui mendo laborat, emendetur, eaque Alexandro Thessalonicensi tribuantur, quae Alexandro Constantinopolitano heic tribuuntur. Nam in hoc libro legitur, Osium Cordubensem synodi acta detulisse Occidentalibus, Athanasium Aegyptiis, & Libyis, Alexandrum vero Thracibus, Illyriis, Macedonibus, Thessalis, Achaeis & Graecis, continentibusque terris & insulis. Praestat autem integrum locum referre, ut etiam ex eo capite auctoritas concilietur huic Gelasii loco. *Et Hosius quidem Cordubae Episcopus*, inquit (6), *cum sociis, quae in Concilio gesta erant, ferens, Occidentalibus pacem ac quietem attulit; Athanasius zelo ardens Aegyptiis & Libyis; Alexander vero, quamquam senex, septuagenarius enim erat, Thracibus simul & Illyriis communionis pacisque Ecclesiarum nuntium, ut praescriptum erat, tulit, socium itineris habens beatissimum Paullum tunc lectoris & subscriptoris Constantinopolitanae Ecclesiae fungentem officio, qui tempore Concilii duodecimum aetatis annum agens cum Alexandro vixit*. Et paullo post: *Venientes autem in Thraciam & Macedoniam & Thessaliam, Achaiam totam, Hellada, continentesque terras, ne insulas quidem neglexerunt; sed navigando omnem zizaniam radicitus evellentes, bonum semen evangelicae doctrinae & synodalium decretorum disseminarunt*. Quis non videt heic descriptas provincias Thessalonicensi Episcopo subiectas, non omnes quidem nominatim expressas, sed praecipuas tantum, reliquas vero sub vocabulo continentium terrarum & insularum?

IV. Reliquum est, ut etiam Gelasii Cyziceni locum heic describamus, ut eruditus lector comparare illum possit cum loco ex Politia laudato. Sic ergo loquitur hic auctor: *Alexander Thessalonicae Episcopus per eos, qui sub ipso censentur, Ecclesiis in Macedonia prima & secunda, cum iis, quae in Graecia & Europa tota, in utraque Scythia, & omnibus denique in Illyrico, Thessalia & Achaia*. Tum in fine capitis haec generaliter adduntur: *Hi omnes sancti atque Apostolici viri omnibus sub caelo sanctis Dei Ecclesiis, quae in Nicaena sancta magna & generali synodo decreta sunt, transmittentes ubique tradiderunt*. Non me latet, viros eruditissimos in diversum trahere hunc Gelasii locum ac de simplici ministerio explicare, quod Alexandro commissum fuerit a synodo, ut iuxta se positis provinciis insinuaret, quae acta & decreta in Concilio fuerant, neque hinc colligi posse, iurisdictionem aliquam habuisse Thessalonicensem Episcopum in provincias illic enumeratas; idque vel ex eo probant, quod ea cura Alexandro committitur etiam in Europa & Scythia provinciis Thraciarum, in quibus nullum unquam ius fuit Episcopo Thessalo-

(5) Gelas. Cyzic. lib. 2. c. 27.

(6) Apud Phot. in Biblioth. cod. 256.

falonicensi, utpote quae sita essent extra Illyricum. Sane fatendum est, verba Gelasii non esse manifesta. Nam quum ita intelligi possint, ut dicatur ea cura Alexandro imposita tamquam Metropolitano omnium illarum provinciarum, ita certum est capi quoque posse de nudo illo ac simplici ministerio; praesertim quum illic videamus similem curam quoad alias quasdam provincias impositam Macario Hierosolymorum Episcopo & Protogeni Sardicensi, quos tamen constat provinciarum illarum Metropolitanos non fuisse. Ita etiam explicari potest hic locus, ut dicere voluisse videatur Gelasius, Alexandrum Thessalonicensem in synodo tenuisse locum eorum Episcoporum, qui per eas provincias sub ipso censebantur. Sed utcumque se res habeat, colligi hinc certe potest magnae dignitatis per illa tempora fuisse Episcopum Thessalonicensem, cui ea cura delegatur per tot provincias; seu id factum fuerit in consequentiam iurisdictionis, quam ille obtineret in eas provincias, ut existimat vir illustrissimus Franciscus Bosquetus Episcopus Monspeliensis (7), seu extraordinaria quadam delegatione. Vnde & Innocentius III. instaurationi privilegiorum Ecclesiae Thessalonicensis intentus ita scribit ad G. Thessalonicensem Archiepiscopum: *Licet autem praefatus antistes satis profecto fuerit ex Ecclesiae suae dignitate conspicuus, magis tamen utique fuit ex Apostolicae sedis familiaritate praeclarus.*

V. Quod si quis isto Gelasiii testimonio, utpote hominis a vero frequenter aberrantis, utendum non esse putat, adeoque nullius illum momenti esse ad asserendam Thessalonicensis Episcopi dignitatem, is certe cedat oportet auctoritati Concilii Sardicensis; quod quum fuerit celebratum anno CCCLVII. diu ante initia vicariatus, si quid eximium in Thessalonicensi Episcopo agnovit, dedit documentum posteris, ut non contradicerent. Aëtius ergo Thessalonicensis Episcopus videns se praegravari nimia Presbyterorum & Diaconorum extraneorum mora apud Thessalonicam, quo confluebant velut ad metropolim plurium provinciarum, modum huic rei poni postulavit a patribus Sardicensibus, his verbis usus, quae aperte significant, quanta tum in ordine ecclesiastico esset urbis Thessalonicensis dignitas. *Non ignoratis*, inquit (8), *quanta & qualis sit Thessalonicensium civitas. Saepe ad eam veniunt ex aliis regionibus Presbyteri & Diaconi; & non contenti brevi tempore morari, & aut resident ibi, & aut certe vix post longa spatia ad sua redire coguntur.*

VI. Dignitas Episcoporum Thessalonicensium probatur alio illustri exemplo eiusdem omnino temporis. Moris tum erat apud Ecclesiam, ut quum quis Episcopus pulsabatur de crimine, illustrissimarum Ecclesiarum Episcopos sibi faventes habere studeret, ut vel ex eo in-

no,

(7) Bosquetus in Notis ad Innoc. III, lib. 15. epist. 18.

(8) Concil. Sardic. c. 20.

nocentiam suam ceteris Ecclesiis probaret. Hilarius enim Pictavorum Episcopus validum hinc telum adversus hostes Athanasii Episcopi Alexandrini sumit, quod ei communio reddita fuerit ab Osio Episcopo Cordubensi, Maximino Trevirensi, & Iulio Romano. *Sed ignorasse vos negabitis*, inquit (9), *Athanasio, cuius damnationem a vobis Valens, Ursacius, Saturninus exigunt, ab Osio, Maximino, Iulio redditam communionem*. E diverso Sulpitius Severus hinc quoque Priscillianum eiusque socios in culpa fuisse ait (10), quod Damasum Episcopum Romanum & Ambrosium Mediolanensem, *quorum ea tempestate summa auctoritas erat*, sibi adversantes habuerint. Itaque Athanasius, dum illustrium ac magnae auctoritatis Episcoporum testimonia adducit ad caussae & innocentiae suae defensionem, Alexandri Thessalonicensis Episcopi, illius, qui synodo Nicaenae interfuit, scriptas in caussa caedis Arsenii litteras adfert, protestatus, sibi instar omnium esse unum Alexandri testimonium, utpote Episcopi illustrissimae Ecclesiae, qui plurium provinciarum Metropolitanus erat, adeoque summae per universam Ecclesiam auctoritatis. Haec sunt eius verba (11): *Quod autem me de caede Arsenii accusarint, ne multorum scriptis ad eam rem probandam utar, sufficit, si unam dumtaxat Alexandri Thessalonicensis Episcopi epistolam, unde & ceterorum existimes, apposuero.*

VII. Tot argumentis, ut ego quidem arbitror, victus illustrissimus istius operis auctor non dubitavit asserere (12), ius illud antiquitus competivisse Episcopo Thessalonicensi, ut Metropolitanos suae Dioeceseos aut ipse ordinaret aut ab Episcopis comprovincialibus ordinari iuberet, iusque illud ad ipsum spectasse secundum veterem Ecclesiae suae consuetudinem, non vero ratione vicariatus sibi ab Apostolica sede concessi in his regionibus (13). Vicariatu enim illo non tam novam auctoritatem tributam fuisse Thessalonicensi Ecclesiae, quam cumulationem iuris. Sane Theodoretus de Thessalonica loquens eam vocat caput Macedoniae, Thessaliae & Achaiae, tum aliarum complurium provinciarum, quae reguntur a Praefecto praetorio Illyrici, uti observatum est in capite superiori. Quod ne quis referat ad vicariatum Romanae sedis, prohibet Theodoretus, qui de civili tantum administratione heic agit. Vnde colligi etiam potest Thessalonicensis Episcopi praerogativa.

VIII. Amplitudo illa & dignitas urbis & Ecclesiae Thessalonicensis maximam apud omnes ubique gentes auctoritatem per ea tempora conciliabat Episcopis Thessalonicensibus, praesertim quoties illi contingebant Episcopi, qui sedem per se satis claram virtutibus suis effi-

cie-

(9) Hilar. in Fragm. pag. 22.
(10) Sulp. Sever. lib. 2. sacr. hist.
(11) Athan. Apol. 2.
(12) Vide infra lib. 6. c. 5. §. 3.
(13) Marca in lib. de Primat. §. 46.

ciebant illustriorem. Post Alexandrum itaque, Eremium, cuius mentio exstat apud Athanasium in prima apologia, & Aëtium, eam sedem tenuit Acholius, vir laudatissimus, & cuius encomium non uno loco enarravit sanctus Ambrosius Episcopus Mediolanensis (14), cuiusque laudes celebrat sanctus Basilius ad illum scribens (15). Huic ergo Acholio tantus habitus est honor a patribus secundae synodi oecumenicae, quae apud Constantinopolim habita est anno CCCLXXXI. iussu Theodosii Augusti, ut, quum agendum in ea esset de re gravissima, nimirum de ordinatione Ecclesiae Constantinopolitanae, eum ex Occidentalibus partibus evocandum putarent, & non ante caussae cognitionem susciperent, quam Acholius adesset. Huius rei probationem debemus epistolae Concilii Italiae ad Theodosium, quam vir clariss. Iacobus Sirmondus edidit in Appendice Codicis Theodosiani. *Neque enim indignum videtur, Auguste*, inquiunt Episcopi (16), *ut Romanae Ecclesiae antistitis finitimorumque & Italorum Episcoporum debeant subire tractatum, qui unius Acholii Episcopi ita exspectandum esse putaverunt iudicium, ut de Occidentalibus partibus Constantinopolim evocandum putarent*. Itaque quum venisset Acholius, ita adversus Maximum statuit sancta synodus in tertio canone: *De Maximo Cynico & eius inordinata constitutione, quae Constantinopoli facta est, placuit neque Maximum Episcopum esse vel fuisse, nec eos, qui ab ipso in quolibet gradu clerici sunt ordinati, quum omnia, quae ab eodem perpetrata sunt, in irritum deducta esse videantur*. Tum vero ordinatus est Nectarius Episcopus in Ecclesia Constantinopolitana.

IX. Datum hunc honorem ingentibus Acholii virtutibus, habita etiam fortassis ratione sedis Thessalonicensis, nullus est dubitandi locus. Nam hunc honorem illi habitum non fuisse propterea, quod Damasi Papae Legatus esset in ea synodo, ex eo constat, quod non iussu Damasi neque sponte sua Constantinopolim accessit, sed invitatus & evocatus ab Episcopis Orientalibus, ut diserte scriptum est in eisdem litteris Concilii Italici. Falli ergo necesse est viros doctos (17), qui ex epistola Damasi ad Acholium, quae exstat inter acta Concilii Romae habiti sub Bonifacio secundo, collegerunt, Acholium fuisse Damasi Legatum in secunda synodo oecumenica, quum Sozomenus lib. VII. cap. VII. Acholium inter eos Episcopos enumeret, qui Concilio primo Constantinopolitano praefuerunt; non potuisse autem Acholium alia ratione synodo CP. extra Dioecesim suam praeesse, quam vi legationis Damasi. Falluntur inquam. Nam falsum est, Sozomenum enumerare Acholium inter eos Episcopos, qui synodo illi praefuerunt. Illud tantum ait, Macedonianorum duces, non vero Concilii

(14) S. Ambros. lib. 3. epist. 20. 21.
(15) S. Basil. ep. 337. & seqq.
(16) Appendix Cod. Theod. p. 107.
(17) Holsten. in Notis ad Concil. Rom. sub Bonif. p. 261. Chifflet. in Notis ad Vigil. Tapf. p. 44.

lii praesides, fuisse Eleusium Cyzici Episcopum & Marcianum Lampsacenum, Catholicorum vero Timotheum Alexandrinae sedis antistitem, Meletium Antiochiae, & Cyrillum Hierosolymorum (18). Tum subiungit: *Cum his autem erant Acholius Thessalonicensis & Diodorus Tharsensis & Acacius Beroeensis*. Nihil heic de praesidentia in synodo, cuius tametsi mentionem faceret Sozomenus, non inde tamen colligi posset, Acholium illic tenuisse vices Damasi, quum altum istius rei silentium sit in litteris Concilii Italici & in scriptoribus ecclesiasticis omnium saeculorum. Praeterea ea fuit priscis etiam saeculis consuetudo, ut Legati Romanorum Pontificum primas sedes obtinerent in synodis oecumenicis. Et heic apud Sozomenum Acholius sexto tantum loco ponitur, & quidem longo intervallo post Eleusium & Marcianum Episcopos minorum civitatum. Quod est omnino infra dignitatem Episcopi Thessalonicensis, praesertim si Romani Pontificis vices illic gessisset. Itaque necesse est affirmare, Sozomenum heic tantum agere de illis Episcopis, qui primas partes tenerent inter Episcopos, qui Concilio Constantinopolitano interfuerunt, non vero designare voluisse eos, qui synodo praefuerunt.

X. Ex his porro, quae dicta huc usque de Acholio sunt, facile colligi potest, falli virum eruditissimum Henricum Valesium (19), qui Acholium putat unum fuisse ex Episcopis Orientalibus, ob eam videlicet caussam, quod adfuerit in secunda synodo oecumenica, *cui solos*, inquit, *Orientis Episcopos interfuisse constat*. Certum sane est, Occidentales Episcopos non interfuisse huic synodo, quae ex solis Orientalibus constitit. Sed non inde sequitur, Acholium fuisse unum ex Orientalibus. Nam ante divisionem imperii, quae facta est a Theodosio, Illyricum solidum, in quo sita erat Thessalonica, accensebatur Occidenti; ut dictum est in capite XIX. istius libri, & probat etiam idem Valesius (20). Praeterea Acholius non interfuit huic synodo, ut Episcopus Ecclesiae Orientalis, sed ut unus Occidentalium, evocatus nimirum ab Orientalibus; ut docet epistola Concilii Italiae ad Theodosium, cuius locus paullo ante relatus est in hoc capite. Quod animadversum non fuisse a Valesio miror, qui testimoniis istius epistolae Concilii Italici frequenter utitur in Annotationibus suis ad Socratem & Sozomenum.

CA-

(18) Vide Socrat. lib. 5. c. 8. p. 64.
(19) Henr. Vales. in Notis ad Socrat. (20) Ibid. & pag. 166.

CAPUT XXI.

De secunda Synodo oecumenica, Constantinopolitana scilicet, ubi simul ostenditur, Acholium Thessalonicensem, nec in hac, nec in Aquileiensi synodo vices Damasi sustinuisse.

SYNOPSIS.

I. Agendum de ordinatione Maximi in Ecclesia CP. ut Nicolaus I. vindicetur a suspicione mendacii adversus Blondellum. Damasus Papa non favit Gregorio Nazianzeno in hac caussa, ut visum est Baronio, immo eius translationem fieri non debere rescripsit.

II. Describuntur, quae Constantinopoli acta sunt circa Maximi & Gregorii ordinationem. Damasus, scripta ad Episcopos quosdam Illyricianos epistola, damnat ordinationem Maximi & praesumtionem Gregorii, qui de civitate sua ad Constantinopolitanam transire vellet contra canones.

III. Idem de ea re scribit ad Acholium Thessalonicensem, hortaturque eum dare operam, ut catholicus Episcopus in CP. urbe constituatur.

IV. Ex his Damasi epistolis collegerunt viri docti, Acholium Damasi Legatum fuisse in secunda synodo oecumenica. Refellitur ea doctorum virorum opinio.

V. Theodosius Imp. baptizatur ab Acholio. Concilium Constantinopoli congregatur, ad quod Orientales Episcopi evocant Acholium pro caussa Maximi & Gregorii finienda. Gregorio se episcopatu regiae urbis abdicante, Nectarius in eius loco ordinatur, Maximus vero deponitur & excommunicatur.

VI. Maximus damnatus confugit ad Episcopos Italos; qui patrocinium eius suscipiunt, damnata Nectarii ordinatione. Caussa eius agitatur in Concilio Aquileiensi sub Ambrosio, ex quo scriptum est ad Theodosium.

VII. Quaeritur, an Acholius huic Concilio interfuerit, & utrum heic tenuerit vices Damasi, quod negatur.

VIII. Concilium Romae congregatur ob dissensionem quarumdam Ecclesiarum, praesertim Constantinopolitanae. Maximi caussa tristes habuit exitus, meliorque fuit conditio Nectarii.

IX. Rediit dein Ecclesiis concordia, quae propter hanc caussam dissociata fuerat, post scriptam ab Orientalibus Episcopis epistolam ad Damasum Papam & ad synodum Romanam.

X. Negotium illud pacis consummavit Theodosius, missa ad Damasum illustri legatione, ut ei significaret ordinationem Nectarii.

XI. Acholius non tenuit locum Damasi in secunda synodo oecumenica. Refellitur Holstenius, qui ait, eam synodum pro generali habitam non fuisse ab Ecclesia Romana. Quod refellitur multis argumentis, praecipue vero auctoritate veterum Pontificum Romanorum, qui testantur, se tenere atque defendere definitiones statutas in quatuor sanctis Conciliis.

XII. Gregorius Magnus profitetur, se quatuor sancta Concilia, in quibus Constantinopolitanum secundo loco ponit, suscipere & venerari sicut sancti Evangelii quatuor libros. Nicolaus I. ait, secundam synodum Apostolicae sedis auctoritate fultam fuisse. Emendatur Innocentius III. qui canonem Photiani Conciliabuli putavit esse Concilii CP. primi.

XIII. Reponi potest, Romanam Ecclesiam suscepisse quidem definitionem fidei editam in hoc Concilio, ceterum canones non suscepisse, iuxta testimonium sancti Gregorii.

XIV. Locum Gregorii oportet esse depravatum, quum aliquid diversum habeat ab auctoritate decessorum eius, constetque ex Dionysio Exiguo, canones tres illius Concilii receptos ab Ecclesia Romana fuisse diu

ante tempora Gregorii.

XV. Maneat itaque nullam Romanae sedis legationem interfuisse Concilio secundo oecumenico.

XVI. Damasi Legatos non interfuisse secundae synodo oecumenicae, probatur etiam testimonio Graecorum.

I. QVoniam superiori capite nonnulla diximus de ordinatione Maximi in Ecclesia Constantinopolitana, cuius partim occasione coactum est Concilium Constantinopolitanum, res postulare videtur, ut caussae istius initia repetamus, praesertim quum hinc quoque commendari possit fides rerum a Nicolao primo proditarum in epistola ad Imperatorem Michaëlem, de qua nobis suspicionem iniicere voluit David Blondellus in libro de Primatu. Explicabuntur etiam hac ratione verba Nicolai, ex quibus illustrissimus Cardinalis Baronius collegit (1), Damasum Papam Gregorio Nazianzeno favisse, qui Constantinopolitanae Ecclesiae ordinatus item fuerat Episcopus, persuasum, ut ipse putat, ab Hieronymo, qui Gregorii auditor fuerat, quique apud Damasum pro Gregorio litteris egerat ex urbe Constantinopolitana scriptis. Fallitur enim hoc loco Baronius ex eo existimans, Damasum Gregorio favisse, quod testetur Nicolaus frequentia Damasi adversus Maximum rescripta fuisse (2); tamquam non potuerit Damasus ordinationem Maximi repellere, quin eodem tempore Gregorii translationem approbaret. Contra Damasus sic Maximum insectatus est, ut etiam translationem Gregorii fieri prohiberet tamquam contrariam canonibus & bonis moribus, ceu mox ostensuri sumus.

II. Vacante igitur Constantinopolitana Ecclesia, Gregorius Nazianzenus tum Episcopus, qui Constantinopoli fidem orthodoxam publice profitebatur adversus Arianos, ad eam cathedram vocatus est (3). At parte ex alia Episcopi aliquot Aegyptii Maximum secta Cynicum ordinarunt Episcopum contra Gregorium. Haec quum ad Acholii & aliorum quorumdam tractus illius Episcoporum aures pervenissent, litteras ad Damasum in commune scripserunt, rei gestae seriem continentes; ut qui ab Imperatore ad Concilium Constantinopoli habendum evocati fuerant, de negotio, quod universam Ecclesiam respiciebat, Romanae Ecclesiae sententiam explorarent. Damasus in epistola generali ad eosdem Episcopos data primum graviter reprehendit ordinationem Maximi, deinde vero damnat eorum consilium, qui Gregorii translationem peregerant, tamen etsi illum non nominet (4). *Decursis litteris dilectionis vestrae, fratres carissimi*, inquit, *satis sum contristatus, eo tempore, quo Deo praestante haeretici iverant abiecti, nescio quos ex Aegypto venientes in postulatione contra regulam eccle-sia-*

(1) Baron. ad an. 380. cap. 8.
(2) Nicol. I. ep. 2.
(3) Theodoret. lib. 4. hist. ecclesiast.
(4) Apud Holsten. pag. 37.

siasticae disciplinae alienum a nostra professione in Constantinopolitana civitate Cynicum ad sacerdotium vocare voluisse. Vbi, ut hoc quoque dicam, puto legendum esse, *venientes Constantinopolim contra regulam &c.* Tum exagitata ordinatione illa, addit commonere se eos, ut in Concilio Constantinopolitano, quod indictum ob eam caussam erat, darent operam, quemadmodum praedictae civitatis Episcopus eligatur, qui nullam habeat reprehensionem. In fine eos hortatur ad custodiam canonum, & ne patiantur aliquem migrare de civitate ad civitatem. Quod adversus Gregorium scriptum esse, nullus est dubitandi locus. Sic ergo ait Damasus (5): *Illud praeterea commoneo dilectionem vestram, ne patiamini aliquem contra statuta maiorum nostrorum de civitate alia ad aliam transduci & deserere plebem sibi commissam & ad alium populum per ambitionem transire* (6). *Tunc enim contentiones oriuntur, tunc schismata graviora occipiunt, quum & illi, qui amiserint sacerdotem, sine dolore animi esse non possunt, & illi, qui alterius civitatis acceperint Episcopum, etiamsi gaudeant, invidiosum sibi intelligunt fore, sub alieno se agere sacerdote*. De Gregorio, inquam, heic agi manifestum est, & docet praeterea epistola Concilii Italiae ad Theodosium, de ordinatione Maximi agens, his verbis (7): *Tamen ne absentibus partibus praesumte aliquid definisse videremur, clementiam tuam datis litteris putavimus instruendam, ut ei consuleretur ex usu publicae pacis atque concordiae; quia revera advertebamus, Gregorium nequaquam secundum traditionem patrum Constantinopolitanae Ecclesiae sibi sacerdotium vindicare*.

III. Praeter illam porro epistolam generalem Damasus aliam seorsum dedit ad Acholium, a quo & ipse seorsum ab Episcopis scriptam epistolam acceperat de ordinatione Maximi, ad eumque rescripsit, non sibi placuisse ordinationem illam, hortaturque eum dare operam, uti catholicus Episcopus in Constantinopolitana urbe constituatur. *Ad litteras sanctitatis tuae*, inquit (8), *plene rescripsi, non mihi placuisse, quod nescio quem Maximum ex Aegypto venientes conatum vel maxime, cuius habitus iuxta Apostolum ignominiosus esset, Constantinopoli Episcopum ordinare voluissent. Rectius igitur fecerit sanctitas tua, si dederit operam, ut de cetero catholicus constituatur, cum quo nobis Deo propitio possit pax perpetua perdurare*.

IV. Ex his Damasi epistolis collegerunt viri docti, uti iam diximus, Acholium Damasi Legatum fuisse in secunda synodo oecumenica: quum tamen nulla illic legationis illius vestigia exstent, repugnetque praeterea auctoritas epistolae Concilii Italici ad Theodosium, quae docet, Acholium non venisse sponte sua ad Concilium, sed invitatum ab

(5) Ibid. pag. 41.

(6) Concil. Nicaen. c. 15. Concil. Antioch. c. 21. Concil. Sardic. cap. 1.

(7) Appendix Cod. Theod. p. 104.

(8) Apud Holsten. pag. 43.

ab Episcopis Orientalibus. Quod si quis tamen contentionis studio vellet omnino ex illa epistola colligi, Acholium in ea synodo tenuisse locum Damasi propterea, quod ei Damasus iniungere videtur, ut in Concilio Constantinopolitano catholicum Ecclesiae huic Episcopum ordinari procuret, is certe fateatur oportet, non uni Acholio commissas fuisse Damasi vices, sed Eurydico etiam, Severo, Vranio, Philippo, & Ioanni, quibus hanc ipsam curam disertis verbis imponit Damasus, atque ita in plures divisam esse auctoritatem, quam illi uni Acholio tributam volunt (9). *De cetero commoneo sanctitatem vestram, ut quia cognovi dispositum esse Constantinopoli Concilium fieri debere, sinceritas vestra det operam, quemadmodum praedictae civitatis Episcopus eligatur, qui nullam habeat reprehensionem; ut Deo propitio quum integra pax catholicorum sacerdotum fuerit confirmata, nullae deinceps dissensiones in Ecclesia oriantur, ut praestante Deo, quod iam dudum optavimus, cum catholicis sacerdotibus possit pax perpetua perdurare.* Praeterea valde accusanda esset Acholii contumacia, qui non vi mandatorum Damasi Constantinopolim accesserit, sed postquam rogatus & evocatus fuit ab Episcopis Orientalibus.

V. Dum haec Constantinopoli agebantur, Theodosius Imperator apud Thessalonicam baptizatus est ab Acholio anno trecentesimo octuagesimo. Is ergo initia fidei suae consecrare cupiens insigni aliquo facinore, nihil illustrius se facere posse putavit, sic fortassis ab Acholio persuasus, quam si recens Ecclesiae Constantinopolitanae schisma sedaret. Ea de caussa Concilium in ea urbe convocavit, in quo, ut Socrates & Sozomenus tradunt, tum Nicaeni Concilii decreta confirmarentur, tum ordinaretur aliquis, qui Constantinopolitanae sedis episcopatum administraret. Advenientes in regiam urbem Episcopi, primo segregantes se ab Episcopis Aegyptiis, sacros conventus cum Gregorio egerunt (10). At vir pacis amantissimus, quum videret discordiam inter Episcopos esse subortam propter ordinationem suam in Ecclesia Constantinopolitana, ad eamque redintegrandam illos fuisse congregatos, primum orare uti quum iam de concordia constituenda convenissent, ea, quae ad concordiam mutuam spectarent, unius hominis iniuriae praeferre velint, abiturum se lubenter episcopatu tantae urbis, quietem porro ac tranquillitatem sibi cariorem esse; conquirerent itaque virum praestabilem & sapientem, qui provinciam tam plenam curarum tum capessere, tum probe administrare posset, eumque Episcopum designarent urbis Constantinopolitanae. His rationibus persuasi patres, quum inter se de negotio magni momenti deliberarent, litteras ad Acholium Thessalonicensem Episcopum miserunt, orantes uti Constantinopolim veniret, ut cum eius iudicio sive consilio

(9) Apud Holsten. pag. 41.

(10) Theodoret. lib. 5. hist. eccles. c. 8.

lio de regiae urbis episcopatu decernerent (11). Gregorio itaque se episcopatu illo abdicante, Nectarium in loco eius ordinarunt, Maximum autem episcopali dignitate spoliarunt, eique Ecclesia interdixerunt.

VI. Videns ista Maximus in Italiam se contulit, ut Pontificum Italorum, sed praecipue Damasi Romani & Ambrosii Mediolanensis, quorum ea tempestate summa auctoritas erat, favore fultus, Nectario reprobato, Constantinopolitanam Ecclesiam retinere posset. Constat autem, Nectarii ordinationem initio non placuisse Damaso. Itaque affirmare possumus, Damasum & Occidentale Concilium hoc Maximi confugium approbasse eamque occasionem explicandae auctoritatis Romanae & Occidentalis Ecclesiae in sedem Constantinopolitanam avide arripuisse (12). Hinc factum, ut in Concilio Aquileiensi sub Ambrosio, quod generale erat ex Occidente, cuique Damasi auctoritatem ex eo inter cetera intervenisse colligitur, quod de illo congregando Gratianus Imperator ad eum scripsit, ut fidem facit auctor Synodici (13), in Concilio, inquam, Aquileiensi, damnata Nectarii ordinatione, ita approbatus sit Maximus, ut Episcopi ex eo Concilio ad Theodosium rescripserint, nihil habuisse se, in quo de episcopatu eius dubitare possent, quum etiam vim sibi repugnanti a plerisque etiam de populo & clero testatus esset illatam, neque aliter redintegrari posse concordiam inter Occidentales & Orientales, quae propter hanc caussam soluta & dissociata fuerat, quam si posthabita & cassata Nectarii ordinatione, Maximus, utpote prior ordinatus, sedi Constantinopolitanae redderetur; si vero obtineri id non posset, certe caussa utriusque coram Damaso retractaretur in synodo Romana, ad quam Episcopi ex Occidente & Oriente convenirent.

VII. Huic Concilio Aquileiensi praesuisse Ambrosium Episcopum Mediolanensem, vetera illorum temporum monumenta probant. Auctor vero synodici addit, Acholium quoque Thessalonicensem synodi praesidem una cum Ambrosio fuisse; quum tamen ille neque in epistolis synodicis nominatus inveniatur, neque in actis, quae nunc exstant, eiusdem Concilii. Ex eo tamen Synodici loco viri clarissimi, Lucas Holstenius & Petrus Franciscus Chiffletius (14), collegerunt, Acholium Damasi Legatum fuisse in Concilio Aquileiensi, eo nimirum argumento persuasi, quod synodo Aquileiensi, quae in Italia cogebatur extra Dioecesim Illyricianam, interesse non potuerit nisi sub umbra legationis Apostolicae sedis. Ego vero fateor, valde dubitare me, an Acholius praesens fuerit in Concilio Aquileiensi. Ceterum huic intersuisse potuit etiam, ut Episcopus Thessalonicensis, utpote unus Episcoporum Occidentis, adeo, ut opus non sit recurrere ad

(11) Appendix Cod. Theod. p. 108.

(12) Vide Henr. Valesium in Notis ad Sozom. pag. 151.

(13) Synodic. c. 74.

(14) R. P. Chifflet. in Notis ad Vigil. Tapf. pag. 44. 45.

ad vices Damasi. Immo Legatum eius illic non fuisse, vel ex eo colligerem (tametsi concederem illum interfuisse synodo), quod primum ubique locum obtinet Ambrosius in epistolis synodicis, in quibus Acholius ne nominatur quidem; quod est omnino infra dignitatem eius, qui Vicarius esset Romani Pontificis. Nunc ad caussam Maximi & Nectarii revertamur.

VIII. Imperialibus itaque litteris, ut Hieronymus ait (15), Romam ob dissensionem Constantinopolitanae, Antiochenae & Hierosolymitanae Ecclesiarum contractis Orientis & Occidentis Episcopis anno CCCLXXXIV. adfuit etiam Acholius, unus videlicet Occidentalium; Orientales vero Constantinopoli substiterunt, tametsi & Imperatorum rescriptis & Occidentalis Concilii litteris Romam evocati fuissent. His litteris Occidentales, ut ex Orientalium epistola colligitur, hortabantur Orientales ad pacem Ecclesiarum, nominatim agentes de ordinatione Nectarii, cuius caussam in synodo Romana retractandam esse contendebant iuxta postulata prioris synodi. Adfueritne Maximus, annon, a nemine traditum invenio. Probabile tamen est adfuisse in synodo, quae propter eum celebrabatur, & quam Episcopi Italiae, gratificari ei cupientes, ab Imperatoribus congregari petiverant; praesertim quum ipse, aversos a se vidēns animos Episcoporum Orientalium ac Theodosii Augusti, quorum studia ad Nectarium conversa erant, in Italiam se contulisset, ut caussam in synodo ageret suam, quemadmodum loquuntur Episcopi Concilii Italici ad Theodosium. Vtcumque se res habeat, certum est caussam Maximi tristes exitus habuisse,elioremque fuisse Nectarii conditionem.

IX. Rediit deinde Ecclesiis concordia post scriptam ob Orientalibus epistolam ad Damasum Papam & ad synodum Romanam, quae exstat apud Theodoretum (16); in qua iure factam Nectarii ordinationem pertinacissime, licet verbis perquam modestis, affirmabant. Nam haec omnino sunt verba eorum: *De administrationibus autem, quae sunt cuiusque Ecclesiae propriae, quum vetus, uti nostis, lex est, tum sanctorum patrum in Nicaeno Concilio decisio, ut videlicet singularum provinciarum antistites una cum finitimis, modo ipsis ita visum fuerit, Episcopis ministros ad Ecclesiarum commodum in suis ipsorum provinciis ordinent. Ex cuius legis & definitionis praescripto scitote tum alias quoque Ecclesias apud nos administratas esse, tum illustrissimarum Ecclesiarum sacerdotes delectos. Vnde Ecclesiae Constantinopolitanae recens, ut ita dicam, aedificatae, quamque ex haereticorum blasphemia tamquam ex ore leonis per misericordiam Dei nuper eripuimus, reverendissimum sanctissimumque Nectarium in Concilio generali, communi omnium consensu, praesente Theodosio Imperatore religio-*

(15) Hieronym. in epist. ad Eustochium.

(16) Theodoret. lib. 5. hist. ecclesiast. c. 9.

gioſiſſimo, totius denique cleri totiuſque civitatis ſuffragiis, Epiſcopum conſtituimus. Et infra (17): *Quibus rebus tamquam legitime & ſecundum Eccleſiae canones conſtitutis obſecramus veſtram reverentiam, uti congratuletur, ſpirituali caritate nos mutuo devinciente, & timore Domini, qui omnem humanam affectionem reprimit, Eccleſiarumque aedificationem amori illi & benevolentiae, qua ſinguli ſingulos complectuntur, longe anteponit*.

X. Negotium illud pacis & concordiae prudenti uſus conſilio conſummavit Theodoſius Imperator, miſſa ad Damaſum illuſtri legatione, ut ei ſignificaret ordinationem Nectarii, quae communi omnium conſenſu ſub praeſentia Principis & Concilii generalis peracta fuerat, utque formatam, id eſt, litteras communicatorias, pacis ſymbolum, ab eo ad Nectarium mitti ſecundum morem debere inſinuaret. Memoriam tantae rei debemus Bonifacio I. cuius haec ſunt verba ex epiſtola ad Epiſcopos Illyrios (18): *Clementiſſimae recordationis Princeps Theodoſius Nectarii ordinationem, propterea quia in noſtra* (id eſt, eius Pontificis, qui tum Apoſtolicae ſedi praeſidebat, Damaſi nimirum) *notione non eſſet, habere non exiſtimans firmitatem, miſſis e latere ſuo aulicis cum Epiſcopis formatam huic a ſede Romana dirigi regulariter depopoſcit, quae eius ſacerdotium roboraret*. Tunc vero fractae ſunt graves illae Concilii Italici minae, de quibus paullo ante dicebamus; pacatoque Damaſo, pacata etiam eſt Italia. Valuit itaque ordinatio Nectarii.

XI. Sed ut ad id revertamur, quod de Acholio vere dicebamus, nimirum eum non tenuiſſe locum Damaſi in ſecunda ſynodo oecumenica, hinc etiam valida iſtius rei probatio peti poteſt, quod (ut ſupra illuſtriſſimus Archiepiſcopus obſervavit (19) tamquam rem poſitam extra omnem controverſiam) certum ſit, eam ſynodum nullis ornatam fuiſſe Romanae Eccleſiae Legatis. Vnde & Holſtenius (20) adnotat eam, quod abſque auctoritate Damaſi habita fuerit, pro generali habitam non fuiſſe ab Eccleſia Romana, quae nunquam eius acta probavit. Quamquam ſi quis heic cum Holſtenio contendere vellet, opponere illi poſſet auctoritatem Photii, qui in libro de ſynodis adnotat, Damaſum confirmaſſe ſecundam ſynodum oecumenicam. *Quibus haud multo poſt*, inquit, *& Damaſus Epiſcopus Romae eadem confirmans atque idem ſentiens acceſſit*. Vnde & illuſtriſſimus Cardinalis Baronius obſervat (21) in annalibus Eccleſiaſticis, hoc Concilium auctoritate Damaſi obtinuiſſe nomen oecumenici Concilii. Nam & Papa Vigilius in epiſtolis ad Iuſtinianum Imper. & ad Menam

(17) Vide infra lib. 7. cap. 4. §. 10.
(18) Apud Holſten. pag. 77.
(19) Vide ſupra hoc lib. 5. c. 4. §. 3.
(20) Holſten. in Notis ad Concil. Roman. ſub Bonif. II. pag. 260.
(21) Baron. ad an. 381.

nam Episcopum CP. item in encyclica ad universam Ecclesiam (22), in qua exponit caussas secessus sui ad sanctam Euphemiam, & quid ibi egerit cum Legatis Iustiniani, confessionem fidei suae interserens, sanctam synodum Constantinopolitanam CL. patrum nnmerat inter quatuor oecumenicas sive generales, exemplum praedecessoris sui Gelasii secutus (23). Pelagius quoque secundus confessionem fidei suae mittens universo populo Dei ita loquitur: *De sanctis vero quatuor Conciliis, id est, Nicaeno trecentorum decem & octo, Constantinopolitano centum quinquaginta, Ephesino primo ducentorum, sed & Chalcedonensi sexcentorum triginta, ita me protegente divina misericordia sensisse & usque ad terminum vitae meae sentire toto animo & tota virtute profiteor, ut eas in sanctae fidei defensione & damnationibus haeresium atque haereticorum, utpote sancto firmatas spiritu, omnimoda devotione custodiam*: Et paullo post: *Similem igitur suprascriptis synodis reverentiam me semper exhibiturum esse confido*. Et in epistola ad Childebertum Regem Francorum: *Definitiones quoque de eadem catholica fide, quae in quatuor sanctis Conciliis statutae sunt, sed & memorati Pontificis*, id est, Leonis primi, *quas universalis semper tenuit ac tenet Ecclesia, nos cum Dei auxilio tenere atque defendere praesenti ad excellentiam vestram colloquio intimandum necessario iudicavi*.

XII. Decessoris sui Pelagii vestigia premens Gregorius istius nominis primus, cui deinde Magno cognomen haesit, profitetur alicubi se sancta quatuor Concilia, in quibus Constantinopolitanum istud secundo loco ponit, suscipere & venerari sicut sancti Evangelii quatuor libros (24). Longum esset ire per singulos. Sed tamen praetermitti non debet testimonium Nicolai I. qui ad Michaelem Imperatorem scripsit sanctam secundam synodum Apostolicae sedis auctoritate fultam Nectarii ordinationem in Ecclesia Constantinopolitana fieri decrevisse. *Et idcirco*, inquit (25), *bene & optime sanctae secundae synodo Apostolicae sedis auctoritate fultae ita de Nectario placuisse testamur*. Adferri quoque hoc loco debet testimonium Innocentii III. qui ad Hubaldum Episcopum Faventinum in Archiepiscopum Ravennatensem electum scribens anno MCCVIII. IV. Idus Februarii, antiquorum Pontificum praedecessorum suorum placitis inhaerens, ita loquitur de Concilio isto Constantinopolitano (26); licet in facti specie lapsus sit, decretum Photiani Concilii tribuens secundae synodo oecumenicae. *Vnde contra dictum Concilium*, inquit (27), *quum sit* unum

(22) Exstat in Appendice Cod. Theod. p. 218.

(23) Gelas. I. in Decreto de libris apocryphis.

(24) S. Greg. lib. 2. epist. 24.

(25) Nicol. I. epist. 5.

(26) Innoc. III. lib. 11. epist. 248. unde sumtum est caput *Post transf.* De renuntiat.

(27) Concil. CP. sub Phot. c. 2. & apud Gratian. 7. q. 1. c. *Hoc nequaquam*.

unum ex quatuor principalibus, quae sicut quatuor Evangelia catholica Ecclesia veneratur, nullatenus videbatur eadem postulatio admittenda.

XIII. Scio tamen, adversus haec posse reponi, Romanam Ecclesiam suscepisse quidem definitionem fidei editam in hoc Concilio Constantinopolitano, ceterum canones illic conditos reiecisse (28), iuxta testimonium eiusdem sancti Gregorii, qui haec ad Eulogium Episcopum Alexandrinum, & Anastasium Antiochenum scribit (29): *Et canone quidem Constantinopolitani Concilii Eudoxianos damnant. Sed quis fuerit eorum auctor Eudoxius, nequaquam dicunt. Romana autem Ecclesia eosdem canones vel gesta synodi illius hactenus non habet, nec accepit; in hoc autem eamdem synodum suscepit, quod est per eam contra Macedonium definitum.*

XIV. Testimonium illud sancti Gregorii magnae esse constat auctoritatis. Non video tamen, quomodo convenire ei possit cum ceteris Pontificibus, qui profitentur absque ulla exceptione damnare se haereses & haereticos a quatuor sanctis Conciliis damnatos, adeoque illos, qui in secunda synodo oecumenica damnati sunt. Damnatio autem Macedonianorum, ut istos exempli caussa sumamus, non exstat nominatim in symbolo fidei, quod a synodo illa editum habemus, sed in primo canone, in quo etiam damnantur aliorum quorundam haereticorum errores. Vnde fortassis colligi debet, locum S. Gregorii non vacare mendo, tametsi ab Hincmaro citetur (30), ut heic editus est. Nam praeterea aevo eius collectio canonum a Dionysio Exiguo adornata recepta iamdiu erat in Ecclesia Romana, ut constat ex Cassiodoro (31). In hac porro collectione descriptos hodie videmus tres canones Concilii istius Constantinopolitani, non solum in libris editis, sed etiam in omnibus antiquis codicibus. Vnde colligi potest, illos ab Ecclesia Romana receptos fuisse ante Gregorii magni tempora; cessante videlicet caussa, propter quam repudiati erant, mitigato nimirum dolore, quem Pontifices Romani conceperant ex dignitate, quae collata erat Episcopo CP.

XV. Scio, ut ante dixi, adversus ea, quae huc usque dicta sunt, reponi posse, Romanam Ecclesiam suscepisse quidem definitionem fidei editam in Concilio Constantinopolitano, ceterum canones eiusdem Concilii non recepisse. Verum satis instituto meo feci, si probatum adversus Holstenium fuerit, eam synodum pro generali habitam fuisse a Pontificibus Romanis & ab Ecclesia Romana. Id vero me tot auctoritatibus abunde puto confecisse, superfluamque fore omnem operam, quae in hoc argumento deinceps poneretur. Atque id quidem obtinuit, quamvis ea synodus habita fuerit absque Damaso & absque auctoritate eius. Non vident enim, qui contra sentiunt, quantam sedi Apostolicae iniuriam faciant, quam volunt Constantinopoli fuisse in suo Vicario Acholio, qua tempestate iaciebantur fundamenta patriarchatus Constantinopolitani, pa-

(28) Vide supra l. 3. c. 3. §. 2.
(29) S. Greg. lib. 6. epist. 31.
(30) Hincmar. in opusc. IV. capit. 24.
(31) Cassiodor. c. 23. divinar. lect.

triarchatus inquam Constantinopolitani, cui tantis animis & per tot tempora contradixerunt Romani Pontifices, tamquam novae rei & quae tentata esset adversus statuta Concilii Nicaeni.

XVI. Melius igitur cum Romanis agitur & aequius pro veritate, quum asseritur, nullam sedis Apostolicae legationem interfuisse secundae synodo oecumenicae, quae Constantinopoli coacta est. Quod ut etiam Graecorum testimonio conficiamus, utemur auctoritate veteris indiculi septem Conciliorum oecumenicorum, qui in veteri codice MS. bibliothecae regiae praefixus est operibus sancti Basilii, Indiculus ille, ne quid dissimulem, non est admodum vetustus, quippe his quadringentis annis scriptus, ut apparet ex forma litterarum. Descriptum tamen esse ex vetustiori codice, qui ante octavam synodum scriptus fuerit, hinc colligi posse videtur, quod in enumeratione synodorum, Imperatorum, Patriarcharum, quorum temporibus habitae sunt, & haereticorum, adversus quos ea Concilia celebrata sunt, indiculus ille constanter desinit in septima synodo, quam in Nicaea congregatam prodit adversus Iconomachos sub Constantino & Irene, temporibus Tarasii Patriarchae CP. & Hadriani Papae Romani. In fine vero indiculi recensentur Romani Pontifices, quorum aevo ea Concilia celebrata sunt, item eorum virorum nomina, qui locum ipsorum tenuerunt in synodis oecumenicis. Primo loco ponitur Silvester, cuius locum in Nicaena synodo tenuisse dicuntur Biton & Vincentius. Sequitur Damasus, cuius aevo celebratum est Concilium CP. de quo nunc agimus. Sed in hoc loco, quemadmodum & sub Vigilio, locus Vicariorum relictus est vacuus, quia nulla Romanae sedis legatio interfuit huic synodo. Post Damasum ponitur Caelestinus, cuius locum in Ephesina synodo tenuisse Cyrillum Alexandrinum, docet auctor indiculi. Deinde Leo, pro quo Paschasinus & Lucesius adfuerunt in Concilio Chalcedonensi. Tum Vigilius; hinc Agatho, cuius locum in sexta synodo tenuisse leguntur Georgius, Theodorus, alter Georgius & Ioannes. Postremo Adrianus primus, cuius vicem in septima synodo obtinuerunt Petrus & alter Petrus. Vnde constat, eam fuisse Graecorum sententiam, ut putarent, secundam synodum habitam fuisse absque Legatis Romani Pontificis. Operae autem pretium est, heic describere postremam partem illius indiculi, ut res ista melius intelligi possit.

παπαι.	σιλβεστρος.	ϗ ἰυλιος.	δαμασος.	κελεστινος.	λεων.	βιγιλλιος.	ἀγαθων.	ἀδριανος.
τοποτηρηται.	βιτων, ϗ βικεντιος.			κυριλλος.	πασχασινος, λυκισιος.		γεωργιος, θεοδωρος, γεωργιος, ϗ ἰωαννης.	πετρος, ϗ πετρος.

CA-

CAPVT XXII.

Oftenditur, vicariatum Theffalonicenfis Ecclefiae fuiffe loco, non perfonae tributum.

SYNOPSIS.

I. Inveftigandum nunc eft, an Vicariatus Theffalonicenfis datus Ecclefiae fuerit, aut fingulis Epifcopis. Ivo Carnotenfis ait perfonale privilegium fuiffe, non generale decretum. Contra nonnulli putant, fic conceffum fuiffe privilegium, ut revocari non poffet.

II. Diftinctio privilegiorum in perfonalia & perpetua; quae probatur illuftri loco fancti Gregorii. Confuetudo bona obtinet vim legis. Vicariatus Apoftolicae fedis tributus fuit Ecclefiae Theffalonicenfi. Refellitur Holftenius, qui aliter fenferat.

III. Iftud probatur auctoritate Bonifacii I. Caeleftini I. & Sixti III.

IV. Vltima verba epiftolae Sixti explicantur, quae tangunt cauffam Perigenis Corinthiorum Epifcopi. Tum ex ea epiftola manifefte colligitur, vicariam illam dignitatem Ecclefiae Theffalonicenfi fuiffe conjunctam.

V. Idem Sixtus hinc concludit, omnes Illyricianas Ecclefias pertinere ad curam Theffalonicenfis antiftitis, quifquis is tandem fuerit. Idem probatur auctoritate fancti Leonis, qui explicatur, item Bonifacii. Hormifda loquitur de privilegiis Ecclefiae Theffalonicenfis.

VI. Itaque quum fequentes Pontifices aiunt, fe vices fuas Theffalonicenfibus Epifcopis committere fecundum morem, intelligendum eft, illos firmitatem rebus iam conftitutis tribuere, non vero perfonae concedere auctoritatem cum perfona interituram.

VII. Auctoritatem illam fuiffe perpetuam, probatur etiam ex Nicolao I.

VIII. Locus Nicolai illuftratur & explicatur. Dionyfius Exiguus fua atteftatione docuit, fixam fuiffe illam dignitatem, quum dixit, Theffalonicenfem antiftitem femper implevifse vices Apoftolicae fedis.

IX. Iftud ipfum probatur ex comparatione dignitatis, quam Archiepifcopo primae Iuftinianae conciliavit Imperator Iuftinianus ad exemplum eius poteftatis, quam Theffalonicenfis obtinebat in Illyrico.

I. SVpereft itaque, ut inveftigemus, an vicaria illa Theffalonicenfium Epifcoporum dignitas data fuerit Ecclefiae, an vero perfonalis tantum fuerit. Difficilis fane quaeftio, quae manifeftis argumentis folvi non poteft, & cui vix tenuem facem praeferunt vetera monumenta. Si quid in re adeo antiqua valere poffet auctoritas Ivonis Epifcopi Carnotenfis (1), uno verbo confici res poffet. Hic enim aperte fcribit, auctoritatem, quae Theffalonicenfi Epifcopo tamquam fedis Apoftolicae Legato data fuerat, perfonale privilegium fuiffe, non generale decretum: *Perfonale hoc fuiffe intelligimus privilegium*, inquit, *non generale decretum*. Contra, nonnulli viri celeberrimi hoc noftro faeculo cenfuerunt

(1) Ivo epift. 59.

runt (2), sic concessum fuisse privilegium, ut revocari non posset, ita ut, quicumque Thessalonicensis Episcopus esset, is Legatus esset Romani Pontificis, eiusque vices ratione suae Ecclesiae gereret in Illyrico. Inquirendum igitur est in antiquitatem, & absque ullo praeiudicio quaerenda veritas; praesertim quum stabilita semel auctoritate Episcopi Thessalonicensis in Illyrico, facilis hinc descensus fit ad Episcopos, qui eadem vel simili potestate ornati sunt in aliis regionibus, praecipue vero ad Arelatenses.

II. Sed antequam ad rem ipsam veniamus, sic statuendum est, privilegium personae datum, personale vocari, & exstingui cum persona (3); adeoque si cuipiam Episcopo vices Apostolicae sedis ita committantur, ut non loco sed personae dicantur esse tributae, privilegium illud pertinere non potest ad successorem. Hanc regulam debemus sancto Gregorio: qui vices suas per Siciliam delegans Maximiano Episcopo Syracusano, ait, se id tribuere personae eius, non loco, id est, Maximiano, non Ecclesiae Syracusanae, ne successores eius illud privilegium sibi postea vindicarent, quod in persona Maximiani coepisset. *Quas videlicet vices*, (4) inquit, *non loco, sed personae tribuimus; quia ex transacta in te vita didicimus, quid etiam de subsequenti tua conversatione praesumamus*. Ex hac regula aliam quoque, quae magni momenti est in hac caussa, colligimus, nempe vicariam illam auctoritatem, quae uni cuipiam Episcopo tribuitur, perpetuam esse, & ad omnes aeque successores pertinere, si Pontifex in rescripto non expresserit, eam non loco sed personae datam esse, tunc quippe datam Ecclesiae intelligendum esse, adeoque singulis Episcopis, qui eius Ecclesiae administrationem gesserint, quum expressis verbis ad unum coërcetur; ita tamen, ut istiusmodi privilegium innovatione interdum indigeat, si ea fuerit Ecclesiarum consuetudo. Praeterea certum est, consuetudinem bonam obtinere vim legis, & quae ab aliquo usurpantur secundum veterem consuetudinem, recte praesumta videri (5). Itaque si ostendere possumus, vicariatum Apostolicae sedis tributum fuisse Ecclesiae Thessalonicensi, ita ut, quicumque ad eam cathedram pervenisset, is quoque ex[illegible]o esset Romani Pontificis Vicarius in Illyrico, soluta erit omnis controversia, constabitque, privilegium illud ad unumquemque Episcopum pertinuisse iure ac privilegio sedis suae. Istud vero probaturum me esse confido auctoritate epistolarum veterum Pontificum Romanorum, quae superioribus annis Romae editae sunt a clarissimo viro Luca Holstenio inter acta Concilii Romani sub Bonifacio secundo celebrati. Scio, eum

(2) Marca lib. 7. de concord. c. 17. §. 7. & in libro de Primat. §. 46. 50. Fr. Florens ad Tit. de elect. & electi potest. p. 195. R. P. Chifflet, in Notis ad Vigil. Tapf. p. 44.

(3) Cap. 7. de reg. iur. in Sexto.

(4) S. Greg. lib. 2. Indict. 10. epist. 4.

(5) Vide supra lib. 3. cap. 9. §. 1.

eum ex epistolis illis collegisse, vicariam illam dignitatem non loco, id est, Ecclesiae, collatam fuisse, sed personarum meritis. Verum recte hinc quoque adversus ipsum collegit R. P. Petrus Franciscus Chiffletius, aliud in his epistolis contineri quam censuisset Holstenius. Sic enim loquitur (6): *Quod porro ait idem Holstenius non uno loco, vicariatum sanctae sedis per Illyricum non loco seu sedi Thessalonicensi, sed personis, hoc est, Episcoporum Thessalonicensium privatis meritis fuisse concessum, non video, qua ratione cum citatis Pontificum epistolis conveniat.*

III. Sane Bonifacius Papa, istius nominis primus, ad Rufum Thessalonicensem Episcopum scribens, vicariatum illum Thessalonicensi Ecclesiae collatum esse scribit a beato Petro, id est, a sede Apostolica. Haec sunt eius verba: *Ita quippe vice sua beatus Apostolus Petrus Ecclesiae Thessalonicensi cuncta commisit, ut intelligat, se sollicitudinem manere multorum; quam minorem facere nova, quae vires habere non possunt, tentamenta non debent.* Integrum locum retuli, quia utrumque membrum illius loci ostendit, heic agi de iure ac privilegio Ecclesiae. Idem Bonifacius ad Episcopos per Illyricum constitutos scribens de vicariatu Rufi haec ait: *Quam ad rem faciendam memorato Episcopo meo directa secunda protinus, quae presbyterio universo complacuit, auctoritatem mandavi, retro maiores secutus, qui Ecclesiam Thessalonicensem sibi semper familiarem & in collegii caritate famulantem, dignam, sicut fides adserit scriniorum, hoc honore duxerunt.* Item Caelestinus in epistola ad Episcopos per Illyricum: *Nec nova haec sedi Apostolicae cura de vobis est. Statutum nostris saepius experimentum hoc, quod nos agimus Thessalonicensi Ecclesiae semper esse commissum, ut vobis vigilanter intendat.* Sixtus quoque III. in epistola ad Perigenem Corinthiorum Episcopum, qua ad ipsum inter cetera scribit, se vices suas per Illyricum more maiorum concessisse Anastasio Episcopo Thessalonicensi, ita loquitur: *Sancto fratri & coëpiscopo nostro Anastasio Thessalonicensis urbis antistiti eam servato reverentiam, quam ceteri quoque Pontifices per Illyricum constituti erga praedicti dignitatem reservare non abnuunt, quum (*) sciamus, nihil novum illi a nobis fuisse concessum, sed id, quod eius decessoribus nostri decessores detulerant, habita consideratione disciplinae ecclesiasticae constitutum. Tua enim magis interest, ut huic plurimum deferatur Ecclesiae, quae tibi tantum honoris contulit, ut pro te contra eos, qui tibi tunc aemuli fuerant, repugnaret.*

IV. Perigenes Corinthiorum Episcopus, ad fastigium tantae sedis evectus favore & auxilio Rufi Thessalonicensis antistitis & auctoritate Bonifacii Romani Pontificis, stabilita nunc & confirmata per longi tem-

(6) Chifflet. in Notis ad Vigil. Tapf. p. 44.

(*) *Legendum puto* sciant, *ut ad Episcopos Illyricianos referatur.*

temporis ſpatium ordinatione ſua, beneficiorum immemor, imperium detrectabat Anaſtaſii, qui Ruſo ſucceſſerat, & cui vices ſuas Sixtus commiſerat in provinciis Illyricianis (7). Sixtus videns, ſe contemni in ſuo Vicario, primum quidem audaciam hominis repreſſit; deinde repetens memoriam praeteriti temporis, redit ad initia epiſcopatus eius; quae quum valde titubarent, Eccleſiae tamen Theſſalonicenſis ſuffragatione, Rufi nimirum Theſſalonicenſis antiſtitis, epiſcopatum Corinthienſem obtinuerat auctoritate ſedis Apoſtolicae. Quum vero beneficium illud Sixtus referat ad Eccleſiam Theſſalonicenſem, non ad Rufum, qui praeſtitit, ingratum autem mortuo iam Ruſo eſſe Perigenem dicat adverſus Eccleſiam Theſſalonicenſem, quod Anaſtaſio contradiceret auctoritatem vicariatus Apoſtolici, manifeſtum eſt illum exiſtimaſſe beneficium, quod Perigeni collatum fuerat a Rufo, ab eo praeſtitum auctoritate vicariatus Eccleſiae Theſſalonicenſis, adeoque vicariam illam dignitatem Eccleſiae Theſſalonicenſi fuiſſe coniunctam, ita ut, quae ab uno Eccleſiae illius Epiſcopo beneficia tribuebantur, eorum gratia in ſucceſſores quoque redundare deberet. Fruſtra enim diceret eum ingratum eſſe erga Theſſalonicenſem Eccleſiam, ſi is totam confirmationis ſuae gratiam Rufo debuiſſet tamquam privato homini, non tamquam ei, qui ratione Eccleſiae ſuae vices geſſerat Apoſtolicae ſedis. Id vero non uno loco dicit Sixtus, ne quis ad caſum referat, ſed omnino in duobus locis, in epiſtola nimirum ad Perigenem, cuius fragmentum mox retulimus; & in epiſtola ad Epiſcopos in ſynodo apud Theſſalonicam congregandos, in qua ſic legitur: *Noverit Corinthius Epiſcopus ſibi licentiam poteſtatis liberae minime tribuendam, ſi huic voluerit Eccleſiae reſultare, quam ſibi noverit profuiſſe; cui neceſſe eſt nos quoque, ſi quid tentare voluerit, obviare, qui praeteritorum, quae illi per nos* (id eſt, per ſedem Apoſtolicam) *praeſtita ſunt memores ſumus, & illicitis ſemper uſurpationibus obviamus*.

V. Ex aſſerta dignitate illa Eccleſiae Theſſalonicenſis recte ſecundum idem principium concludit Sixtus in epiſtola ad Epiſcopos per Illyricum conſiſtentes, omnes Illyricianas Eccleſias ad curam pertinere Theſſalonicenſis antiſtitis, quiſquis is tandem fuerit (8). *Illyricianae omnes Eccleſiae*, inquit, *ut a deceſſoribus noſtris accepimus, & nos quoque fecimus, ad curam nunc pertinent Theſſalonicenſis antiſtitis*. Hinc enim facile colligimus, privilegium fuiſſe perpetuum. Nam Sixtus a Damaſo, Siricio, Anaſtaſio, & ceteris praedeceſſoribus ſuis non acceperat Illyricianas Eccleſias pertinere ad curam Epiſcopi, qui tum Theſſalonicenſi Eccleſiae praeerat, nimirum Anaſtaſii, ſed in univerſum ad curam illius, qui Theſſalonicenſem ſedem tene-

(7) Vide infra cap. 24. §. 6. 13. & ſeqq. & cap. 34. §. 4. & 5.

(8) Vide infra cap. 25. §. 4.

teneret. Vnde & in fine epistolae ad Episcopos per Illyricum, in qua de Anastasio agit tum recens ordinato Episcopo Thessalonicensi, ait, se praedecessoresque suos Pontifices Romanos constituisse, ut Illyricianae Ecclesiae ad Anastasium pertinerent secundum veterem consuetudinem. Quod falsum omnino esset, si ad solum Anastasium referretur, non vero generaliter ad Episcopum Thessalonicensem, quisquis is tandem foret. Haec sunt verba Sixti (9): *Nec credatis, vobis minui quidquid reverentiae illius, ad quem & maiores nostri & nos Illyricianas Ecclesias iuxta morem traditum voluimus pertinere, a vestra dilectione & servari volumus & deferri*. Idem dicendum est de epistola Leonis primi ad Metropolitanos per Illyricum constitutos (10): in qua eis significans se vices suas commisisse Anastasio, ait, se id facere secundum exempla decessorum suorum, quum tamen constet, neminem ante Leonem vices suas Anastasio commisisse praeter Sixtum. Ridicula namque essent verba Leonis, nisi hac interpretatione mollirentur, quam adhibuimus verbis Sixti. Sic namque loquitur Leo: *Vicem itaque nostram fratri & coëpiscopo nostro Anastasio, secuti eorum exemplum, quorum nobis recordatio est veneranda, commisimus*. Recte ergo idem Sixtus dixit in epistola ad Perigenem, nihil se novum concessisse Anastasio, sed habita consideratione disciplinae ecclesiasticae id ei detulisse, quod decessores sui Romani Pontifices detulerant illius decessoribus. Eodem loquendi modo ante Sixtum usus erat & Bonifacius in Epistola ad Episcopos per Thessaliam constitutos: in qua Rufum vindicare studens a contemtu adversus Thessalos, ita loquitur: *Cui nihil novum auctoritas nostra concedit, sequens priorum gratiam, qua huic cura Ecclesiarum saepe videtur iniuncta*. Post istos Hormisda in commonitorio, quod dedit Ennodio & Peregrino Episcopis, quos Thessalonicam mittebat ad Dorotheum Episcopum Thessalonicensem pro caussa Ioannis Metropolitani Epiri veteris, privilegia illa Thessalonicensi Ecclesiae concessa fuisse testatur his verbis: *Certe redeat ad unitatem, & nos cum eo insistemus, ut omnia privilegia, quaecumque consecuta est a sede Apostolica Ecclesia eius, inviolata serventur*.

VI. Quare quum videmus sequentes Pontifices, quum Episcopis Thessalonicensibus delegant vices suas, profiteri se id facere iuxta morem antiquum, & priorum exempla iudiciaque sequendo, tametsi addant, id se facere contemplatione etiam meritorum insignium virorum, intelligere debemus, illos firmitatem rebus iam constitutis tribuere non vero eam auctoritatem tribuere Ecclesiae Thessalonicensis antistiti, ita, ut eo exstincto, exstincta quoque ita sit vicaria illa potestas, ut ad successorem non transeat. Nam & ipse Bonifacius primus, cuius testificatione docuimus, eam curam delegatam fuisse Ecclesiae Thessalo-

(9) Apud Holsten. pag. 102.

(10) Apud Holsten. pag. 154.

lonicensi , id se facere ait , *more maiorum* in epistola ad Episcopos Illyrios: *Retro maiores secutus*, inquit, *qui Ecclesiam Thessalonicensem sibi semper familiarem & in collegii caritate famulantem, dignam, sicut fides adserit scriniorum, hoc honore duxerunt*. Sixtus etiam III. ad Episcopos in synodo apud Thessalonicam congreganda scribens de Anastasio Episcopo Thessalonicensi ait: *Nos fratri & coëpiscopo nostro Anastasio tantum tribuimus , quantum decessoribus ipsius a nostris decessoribus attributum . Priorum iudicium sequimur haec constituendo , quae ab his novimus constituta* . Idem in epistola ad Episcopos per Illyricum consistentes : *Nec credatis vobis minui quidquid reverentiae illius , ad quem & maiores nostri & nos Illyricianas Ecclesias iuxta morem traditum voluimus pertinere, a vestra dilectione & servari volumus & deferri.* Leo I. in epistola LXXXIV. ad Anastasium Thessalonicensem: *Sicut praecessores mei praecessoribus tuis, ita etiam dilectioni tuae, priorum secutus exemplum, vices mei moderaminis delegavi.* Idem Episcopis Metropolitanis per Illyricum constitutis: *Vicem itaque nostram fratri & coëpiscopo nostro Anastasio, secuti eorum exemplum, quorum nobis recordatio est veneranda, commisimus*.

VII. Sufficere ista possent , ut arbitror , ad ostendendum, vicariam illam Episcoporum Thessalonicensium dignitatem in consuetudinem venisse, ita , ut quicumque Thessalonicensis esset antistes , is ex more ornandus esset Apostolicae sedis vicariatu per Illyricum . Facere tamen non possum , quin adhuc ad eam rem probandam utar testimonio Nicolai primi , qui in epistola ad Michaëlem Imperatorem scripta ait indefinite Thessalonicensem Episcopum secundum antiquum morem , quem restaurari postulat , habuisse vicem Ecclesiae Romanae per Epirum & nonnullas alias provincias , quas heic enumerat . Praestat autem integrum locum referre (11) : *Oportet enim vestrum imperiale decus , quod in omnibus ecclesiasticis utilitatibus vigere audivimus , ut antiquum morem , quem nostra Ecclesia habuit, vestris temporibus restaurare dignemini; quatenus vicem, quam nostra sedes per Episcopos vestris in partibus constitutos habuit , videlicet Thessalonicensem , qui Romanae sedis vicem per Epirum veterem , Epirumque novam, atque Illyricum, Macedoniam, Thessaliam, Achaiam , Daciam ripensem , Daciamque mediterraneam , Moesiam, Dardaniam, & Praevalim, beato Petro Apostolorum principi contradicere nullus praesumat* .

VIII. Sed quod Nicolaus admonet, contradicendum non esse beato Petro in his provinciis, respexisse videtur ad locum ex epistola Bonifacii ad Rufum Episcopum Thessalonicensem, quem supra retulimus, in quo vicariatus dicitur Ecclesiae Thessalonicensi concessus fuisse a beato Petro. Respexit etiam haud dubie ad epistolam Leonis primi ad Anasta-

(11) Nicol. I. ep. 2.

stasium Thessalonicensem. Nam Leo statim in initio illius epistolae vicariam illam potestatem a beato Petro repetit, sic tamen, ut etiam se nonnulla concessisse doceat. *Quanta fraternitati tuae*, inquit (12), *a beatissimi Petri Apostoli auctoritate commissa sint, & qualia etiam nostro tibi favore sint credita, si vera ratione perspiceres & iusto examine ponderares, multum possemus de iniunctae tibi sollicitudinis devotione gaudere*. Vnde etiam colligi potest, vicariatum illum aeterna lege concessum fuisse Ecclesiae Thessalonicensi, ita ut, quicumque sedis illius Episcopus esset, is Legatus *natus* esset Romani Pontificis in Illyrico, ut illustrissimi Archiepiscopi verbis utamur. Vidit ista Dionysius Exiguus, suaque etiam attestatione docuit, fixam fuisse illam dignitatem, hoc lemma apponens primo capiti istius epistolae Leonis ad Anastasium: *Quod semper Thessalonicensis antistes vices Apostolicae sedis impleverit*. Quod non ita tamen intelligendum est, ac si dicere voluisset Dionysius, Thessalonicensem antistitem fuisse sedis Apostolicae Vicarium in Illyrico in initiis susceptae a Romanis fidei fundataeque apud ipsos cathedrae. Illud enim tantum dicere voluit, ex quo primum tempore dignitas illa conlata est Ecclesiae Thessalonicensi, ab ea numquam fuisse divisam, & sedis illius Episcopum semper ab illo tempore vices Apostolicae sedis implevisse. Respiciebat enim ad initia vicariatus & ad aetatem suam, qua vigebat adhuc ea auctoritas in Episcopo Thessalonicensi.

IX. Denique Iustinianus Imperator quum primae Iustinianae antistitem ad eam omnino dignitatem evehere cogitaret, quam Thessalonicensis obtinebat in Illyrico, etiam vices Apostolicae sedis ei aeterna lege committi a Vigilio Papa obtinuit per sex provincias Illyricianas. Ait enim in Novella constitutione CXXXI. constituere se, ut is, qui pro tempore fuerit Archiepiscopus primae Iustinianae, habeat semper sub sua iurisdictione Episcopos illarum sex provinciarum, & ut in subiectis sibi provinciis locum obtineat sedis Apostolicae Romae, secundum ea, quae definita sunt a sanctissimo Papa Vigilio (13). Certe sanctus Gregorius vices suas delegans Archiepiscopo primae Iustinianae, ait, se id facere *iuxta morem*, ut adnotabimus infra. Vetustam porro consuetudinem magni momenti esse in istiusmodi rebus, diximus supra, & iterum repetemus in caussa Ioannis Episcopi Nicopolitani. Itaque, ut ad id redeamus, unde digressi sumus, modus agendi, quem in hac caussa usurpavit Iustinianus, satis evincit, vicariam Thessalonicensis Episcopi dignitatem fuisse perpetuam, ita ut ille, qui Thessalonicensem Ecclesiam pro tempore regebat, eo ipso esset Apostolicae sedis Vicarius, quum ad istius exemplum Iustinianus eam praerogativam antistiti patriae suae procuraverit.

(12) Leo epist. 84.

(13) Vide locum Novellae infra cap. 29. §. 5.

CAPVT XXIII.

Probatur, Vicariatum Thessalonicensem a Damaso incepisse & a Siricio certa ratione firmatum esse.

SYNOPSIS.

I. Inquirenda nunc initia vicariatus Thessalonicensis, ut scire possimus, cuius primum Romani Pontificis beneficio debeatur. Veteres ad Damasum referunt. Recentiores quidam negant; adeo, ut inventus sit, qui Nicolaum primum argueret mendacii.

II. Referuntur verba Nicolai, simulque docetur locum eius esse corruptum ac mutilum.

III. Auctoritate etiam Ioannis VIII. confici potest, initia vicariatus istius referenda esse ad Damasum.

IV. Probatur praeterea ex Innocentio I. qui suppar Damaso fuit.

V. Adversus illorum testimonia opponi potest epistola Siricii; qui vices suas delegans Anysio, nullam Damasi mentionem facit. Praeterea Leo I. repetens initia istius vicariatus, a Siricio incipit, omisso Damaso. Sed controversia illa facile componitur, explicato loco Leonis.

VI. Frustra se torquent, qui quaerunt, utrum Acholius Illyrici Primas a Damaso constitutus fuerit ante Concilium Aquileiense. Ratio Hallierii, ut ostendat eum Damasi vicariatu ornatum non fuisse anno 382.

I. SVperatis tandem tot difficultatibus, quibus obscuratus erat vicariatus Thessalonicensis, inquirenda nunc sunt initia eius, ut sciamus, cuius primum Romani Pontificis beneficio tantam auctoritatem deberent Episcopi Thessalonicenses. Negotium illud antiqui Pontifices uno verbo definiunt, eam liberalitatem referentes ad Damasum, cuius tempore Acholius & Anysius Thessalonicensem cathedram tenuerunt. Contra recentiores nonnulli, quum viderent, non exstare Damasi rescripta de vicariatu Episcoporum, qui apud Thessalonicam fuerunt illa aetate, illum negarunt istius rei auctorem fuisse. Quinimmo inventus est, qui Nicolaum primum argueret mendacii, initiaque vicariatus istius referret ad Bonifacium Papam istius nominis primum. Aliter & hi & iste sensissent, si durassent in haec ultima beatissimi saeculi tempora, vidissentque editas ex archivo seu bibliotheca sedis Apostolicae epistolas illas veterum Pontificum, quas commemorat Nicolaus, inventas a clarissimo viro Luca Holstenio. Illarum nos auctoritate vindicaturi Nicolaum sumus a suspicione mendacii, simul ostensuri vicariatum Episcoporum Thessalonicensium incepisse a Damaso, sed a Siricio certa ratione firmatum fuisse.

II. Antequam vero illarum epistolarum testimoniis utamur, lubet heic describere locum ex epistola Nicolai, utpote qui manifeste respiciat ad epistolas editas in collectione Holstenii. Sic igitur scribit Nicolaus ad Michaëlem Imperatorem in epistola secunda: *Oportet enim ve-*

vestrum imperiale decus, quod in omnibus ecclesiasticis utilitatibus vigere audivimus, ut antiquum morem, quem nostra Ecclesia habuit, vestris temporibus restaurare dignemini; quatenus vicem, quam nostra sedes per Episcopos vestris in partibus constitutos habuit, videlicet Thessalonicensem, qui Romanae sedis vicem per Epirum veterem, Epirumque novam, atque Illyricum, Macedoniam, Thessaliam, Achaiam, Daciam ripensem, Daciamque mediterraneam, Moesiam, Dardaniam & Praevalim, beato Petro Apostolorum principi contradicere nullus praesumat, quae antecessorum nostrorum temporibus, scilicet Damasi, Siricii, Innocentii, Bonifacii, Caelestini, Sixti, Leonis, Hilari, Simplicii, Felicis atque Hormisdae sanctorum Pontificum sacris dispositionibus augebatur. Quorum denique institutiones ab eis illis in partibus destinatas per nostros Missos, ut rei veritatem cognoscere queatis, vestrae augustali potentiae dirigere curavimus. Omisit hoc loco librarius nomen Anastasii Papae, qui inter Siricium & Innocentium sedit, quem vero vices suas per Illyricum commisisse Anysio Thessalonicensi Episcopo, constat ex Innocentii epistola ad Anysium. Sane locum hunc Nicolai esse valde corruptum ac mutilum, nemo est qui non videat.

III. Nicolao succedat Ioannes VIII. qui ad Ignatium Patriarcham Constantinopolitanum scribens, Bulgariam, id est, Illyricum, a Damaso Papa & sequentibus Pontificibus informatam fuisse ait. Referenda sunt autem ipsa viri verba: *Nullus autem ignorat*, inquit (1), *regionem Bulgarum a sanctae memoriae Damaso Papa & deinceps usque ad paganorum irruptionem a sedis Apostolicae Praesulibus, quantum ad ecclesiasticae provisionis attinet privilegium, moderatam; praesertim quum hoc nonnulla scripta, sed praecipue diversorum Pontificum Romanorum res gestae, quae in regestis antiquitus nostrae reservantur Ecclesiae, clarius attestentur*. Respexit ad rescripta Pontificum, quae ab Holstenio edita sunt; de quibus etiam intelligenda sunt, quae idem ait in epistola sequenti (2), in qua scribit ad Episcopos & clericos Graecos, mirari se & vehementer obstupescere, quod illi sanctorum patrum canones obturatis oculis relegissent, & calcata conscientia terminos aeternos a patribus positos transtulissent, & in alienam messem iudicii falcem misissent, in Illyrici provincias, quas tum Bulgarum natio retinebat, ingredientes & ordinationes illicitas perpetrantes, quum & sacra Concilia sub sede beati Petri Apostolorum principis has olim provincias deguisse patenter innuant, & rerum gestarum a sancto Damaso Papa conscripta manifeste denuntient.

IV. Sed instar omnium esse debet una Innocentii primi testificatio, ut qui non ita multo post Damasum in principali cathedra sedit. Hic enim ad Anysium Acholii successorem scribens ait, se ipsi eamdem potestatem committere, quam a Damaso, Siricio & Anastasio ante acce-

(1) Ioann. VIII. epist. 78.

(2) Idem epist. 79.

acceperat. *Cui etiam* (id eſt, Anyſio) *tanti ac tales viri praedeceſſores mei Epiſcopi, id eſt, ſanctae memoriae Damaſus, Siricius, atque ſupra memoratus vir*, (id eſt, Anaſtaſius) *ita detulerunt, ut omnia, quae in illis partibus gererentur, ſanctitati tuae, quae plena iuſtitiae eſt, traderent cognoſcenda*. Et in eniſtola ad Rufum, qua ei delegat vices ſuas per Illyricum: *non primitus haec ita ſtatuentes*, inquit, *ſed praeceſſores noſtros Apoſtolicos imitati, qui beatiſſimis Acholio & Anyſio iniungi pro eorum meritis iſta voluerunt*.

V. Sed adverſus illa, quae de Damaſo dicta ſunt, opponi poteſt epiſtola Siricii, qui Damaſo proxime ſucceſſit, ad Anyſium: in qua vices ſuas per Illyricum delegans huic Epiſcopo, quem Damaſi Vicarium fuiſſe ſcribit Innocentius, nullam Damaſi mentionem facit, haud dubie facturus, ſi eadem auctoritas ab illo tributa Anyſio fuiſſet. Praeterea Leo primus repetens primordia vicariatus Epiſcoporum Theſſalonicenſium in epiſtola ad Anaſtaſium, quae ab Holſtenio edita eſt, a Siricio incipit, omiſſo Damaſo. Vnde concludi poteſt, initia iſtius vicariatus Siricio deberi, non autem Damaſo, contra quam placuit Innocentio, Nicolao & Ioanni Pontificibus Romanis. Itaque altius inveſtigandum eſt, quaerendaque ratio aliqua conciliandae huius controverſiae. Facem heic nobis commodiſſime praeferet epiſtola Leonis, de qua mox diximus; in qua tametſi vicariatum Theſſalonicenſem repetat a Siricii delegatione, indicat aliquam ante illum fuiſſe iſtiuſmodi delegationem in Illyrico, ſed quae *certa tum primum ratione* firmata ſit. Ex quo colligere poſſumus, Damaſum mandata interdum aliqua, ubi occaſio tulit, dediſſe Acholio & Anyſio, ceterum nihil manſurum ſanciviſſe; hoc vero exemplo invitatum Siricium vices ſuas Anyſio commiſiſſe per Illyricum, & ſic vagam, ut ita dicam, & praeterita delegationis occaſione exſpirantem auctoritatem *certa tum primum ratione* Eccleſiae Theſſalonicenſi commiſiſſe. Nunc referenda ſunt Leonis verba de vicariatu Anaſtaſii; in qua quum dicat ſe illi committere vices ſuas per Illyricum, addit, id ſe facere exemplo Siricii, ſimulque arcanum aperit allatae a nobis conciliationis: *Beatae recordationis Siricii exemplum ſecuti*, inquit (3), *qui ſanctae memoriae Anyſio praedeceſſori tuo, bene de Apoſtolica ſede tunc merito, & rebus poſt ſequentibus approbato, certa tum primum ratione commiſit, ut per illam provinciam poſitis, quas ad diſciplinam teneri voluit, Eccleſiis ſubveniret*. Iſtam obſervationem confirmant ſequentia verba Leonis: qui quum memoriam iniret eorum Epiſcoporum Theſſalonicenſium, quibus Romani Pontifices commiſerant vices ſuas, omnino incipit ab Anyſio, dum ait, praedeceſſores ſuos commiſiſſe vices ſuas praedeceſſori deceſſorique Anaſtaſii, id eſt, Anyſio & Rufo, quibus ſucceſſerat Anaſtaſius (4). Quare, quum horum tantum mentionem faciat Leo,

(3) Epiſtola Leonis I. apud Holſten. pag. 145.

(4) Vide infra cap. 24.

Leo, manifeſtum eſt, ab Anyſio incepiſſe eum vicariatum, adeoque initia eius, quod ſaepe dicendum eſt, Papae Siricio deberi.

VI. Itaque fruſtra ſe torquent, qui anxie quaerunt, utrum Acholius Illyrici Primas a Damaſo conſtitutus ſit, ante quam Concilium Aquileienſe celebraretur, atque id antea factum eſſe ſibi perſuadent. Nam praeterquam, quod Acholius exarchicam auctoritatem quoad ordinationes obtinebat in Illyrico ſecundum veterem Eccleſiae ſuae conſuetudinem, ut ſupra diximus, quum non tam nova auctoritas illi acceſſerit ratione vicariatus, quam cumulatio iuris; manifeſtum eſt, nihil iſtiuſmodi conſtitutum a Damaſo circa Acholium fuiſſe. Certe vir illuſtriſſimus Franciſcus Hallierius regius tum theologiae Profeſſor in Academia Pariſienſi (5), ſed Cabellicenſis dein Epiſcopus, ex eo probat, Acholium Damaſi vicariatu nondum ornatum fuiſſe anno CCCLXXXII. quod is in epiſtola ſynodica Epiſcoporum Orientalium in Conſtantinopolitana urbe congregatorum ad Damaſum & ad ſynodum Romanam ſcripta, de qua actum eſt ſuperius, poſtpoſitus invenitur Ambroſio Mediolanenſi, Brittoni incertae ſedis Epiſcopo, & Valeriano Aquileienſi.

CAPUT XXIV.

De vicariatu Theſſalonicenſi, ſpeciatim a Siricio, Innocentio & in primis Bonifacio firmato.

SYNOPSIS.

I. Siricius primus omnium certa conſtitutione Anyſio Theſſalonicenſi Epiſcopo delegavit vices ſuas. Eius exemplum ſecuti ſunt Anaſtaſius & Innocentius primus. In quo tum conſiſteret ille vicariatus.

II. Generalia tantum in initio mandata fuerunt, ut cauſſae omnes Illyricianae, eae nimirum, quae ſecundum morem referri debebant ad Romanum Pontificem, ad curam pertinerent Theſſalonicenſis antiſtitis. Quod probatur auctoritate Innocentii I.

III. Anyſio ſucceſſit Rufus, cui vices ſuas per Illyricum Orientale commiſit Innocentius, ſalvo Metropolitanorum iure.

IV. Ei poteſtatem facit congregandi ſynodos extraordinarias, quoties occaſiones emerſerint gravium negotiorum, quae congregationem ſacerdotum requirant.

V. Innocentius litteras de legatione Rufi conſcribi iuſſit ac mitti ad univerſos Epiſcopos, per provincias Illyricianas conſtitutos, ut in omnium notitiam venirent.

VI. Hunc honorem retinuit Rufus ſub Zoſimo, Bonifacio, & Caeleſtino. Cauſſa Perigenis ei commiſſa a Bonifacio.

VII. Eodem tempore Rufus patitur contradictionem ab Epiſcopis Illyricianis, qui de ea re ſcribit ad Bonifacium. Colligitur iſtud ex epiſtola Bonifacii ad Rufum, quae deſcribitur.

VIII. Deinde Bonifacius, laudatis Adelphio & Perigene, quod ceteris Epiſcopis Illyricianis non conſenſiſſent, ſed Ruſo ſemper adhaeſiſſent, illum hortatur ad conſtantiam, & cauſſas Epiſcoporum indicare illum iubet.

IX. In-

(5) Hallier. p. 565. de hierarch.

IX. Inquiritur in capita, de quibus querelam suam Rufus depofuerat apud Bonifacium, quae erant graviſſimi momenti, utpote in quibus de ſumma rerum agebatur.

X. Illyriciani Epiſcopi aegre ferunt, ſibi in omnibus cauſſis eccleſiaſticis ſuperpoſitum eſse Epiſcopum Theſsalonicenſem. Quod probatur ex Bonifacio.

XI. Horum invidorum ſuaſionibus permotus Theodoſius iunior, cauſsas dubias Illyrici decernit referendas eſse ad Epiſcopum Conſtantinopolitanum. Cui novitati obſtitit Bonifacius, ob reverentiam canonum.

XII. Sed alius penetrabat tentata diviſio Illyrici Orientalis a patriarchatu Occidentis, & quorumdam Epiſcoporum praeſumtio, qui cauſsas retractare audebant, quae ſupremo ſedis Apoſtolicae iudicio definitae fuerant. Orientalium Eccleſiarum communio vetus cum Romana, & illarum ad iſtam confugia in magnis periculis.

XIII. Angebat Bonifacium cauſsa Perigenis, quod eius occaſione tentarentur arcana dominationis. Nam cauſsam eius retractare volebant Illyriciani Epiſcopi, in ſynodo Corinthiaca, quam congregare moliebantur, praeter conſcientiam Rufi.

XIV. Itaque aperte illis comminatus eſt abſtentionem, ſi cauſſam illam iterum ad diſcutiendum in medium adducerent. Valuit itaque Perigenis ordinatio, ut docent epiſtolae Sixti III.

XV. Iſtud ipſum probatur teſtimonio Socratis & Ivonis Carnotenſis, tum aliis nonnullis argumentis.

XVI. De iure congregandorum Conciliorum Illyrici.

XVII. Bonifacius ait, Rufum eſse honorandum propter Apoſtolicam vicem, & ordinationes Epiſcoporum citra eius conſcientiam celebrari non poſse.

I. Siricius itaque primus omnium, certa conſtitutione, Theſſalonicenſi Epiſcopo delegavit vices Apoſtolicae ſedis, Anyſio nimirum, qui paullo ante Siricii epiſcopatum ſucceſſerat Acholio. Non exſtat epiſtola eius ad Anyſium ea de re ſcripta, & ad eum miſſa per Candidianum Epiſcopum. Exſtat autem alia eius epiſtola, poſt obitum Candidiani ſcripta, ex qua colligimus, ſtatutum a Siricio fuiſſe, ut nulla licentia eſſet, ſine Anyſii conſenſu in Illyrico Epiſcopos ordinare. Siricio ſucceſſit Anaſtaſius, iſti vero Innocentius, qui vicariam ſuam poteſtatem eidem Anyſio commiſerunt per Illyricianas provincias, exemplo deceſſorum ſuorum. Praeſtat porro referre verba Innocentii ad Anyſium, ex quibus intelligemus, quaenam fuerit illa poteſtas & quantum Theſſalonicenſi Epiſcopo detulerint Romani Pontifices illorum temporum. *Cui etiam*, inquit (1), id eſt, Anyſio, *anteriores tanti ac tales viri praedeceſſores mei Epiſcopi, id eſt, ſanctae memoriae Damaſus, Siricius, atque ſupra memoratus vir*, id eſt, Anaſtaſius, *ita detulerunt, ut omnia, quae in illis partibus gererentur, ſanctitati tuae, quae plena iuſtitiae eſt, traderent cognoſcenda, meam quoque parvitatem hoc tenere iudicium, eamdemque habere voluntatem, te decet recognoſcere.*

II. Generalia ſunt iſta mandata, ſed quae tamen indicant, magnam a ſede Apoſtolica poteſtatem collatam Anyſio fuiſſe, nimirum, ut omnia, quae in provinciis Illyricianis gererentur, ad notitiam & iudicium Theſſalonicenſis antiſtitis perferrentur, ut ſententia & auctoritate eius componerentur. Quod non intelligi ita debet, ac ſi tum pri-

(1) Apud Holſten. pag. 46.

primum caussae omnes Illyricianae ad curam Thessalonicensis Episcopi pertinere coepissent, quum ornatus est vicariatu sedis Apostolicae. Constat enim ex eiusdem Innocentii epistola ad Rufum (2), ea tantum delegatione effectum, ut caussae, quae secundum morem referri debebant ad Romanum Pontificem, velut ad Patriarcham Occidentis, ad curam pertinerent Thessalonicensis antistitis; ut qui primus erat inter primates Illyricos, id est, primus provinciarum illarum Metropolitanus, etiam, ut sedis Apostolicae delegatus, caussas, quae inciderent, in Illyrico terminaret. Nondum enim positi fuerant termini vicariae huic potestati, sed omnes omnino caussae illarum provinciarum commissae fuerant Episcopis Ecclesiae Thessalonicensis.

III. Successerat Rufus Anysio, viro de sede Apostolica bene merito, & qui post acceptum eius vicariatum plurimis beneficiis sibi devinxerat Romanos Pontifices, ut Leo primus testatur. Huius ergo successori vices suas delegans Innocentius, his ad eum verbis utitur (3): *Divinitus ergo haec procurrens gratia, ita longis intervallis disterminatis a me Ecclesiis, discat consulendum, ut prudentiae gravitatique tuae committendam curam caussasque, si quae exoriantur per Achaiae, Thessaliae, Epiri veteris, Epiri novae, & Cretae, Daciae mediterraneae, Daciae ripensis, Moesiae, Dardaniae, & Praevali Ecclesias, Christo Domino annuente, censeam. Vere enim eius sacratissimis monitis, lectissimae sinceritatis tuae providentiae ac virtuti hanc iniungimus sollicitudinem; non primitus haec ita statuentes, sed praedecessores nostros Apostolicos imitati, qui beatissimis Acholio & Anysio iniungi, pro eorum meritis ista voluerunt.* Tum addit paullo post (4): *Arripe itaque, dilectissime frater, nostra vice per suprascriptas Ecclesias, salvo earum primatu, curam; & inter ipsos primates primus, quidquid eos ad nos necesse fuerit mittere, non sine tuo postulent arbitratu. Ita enim aut per tuam experientiam, quidquid illud est, finietur, aut, tuo consilio ad nos usque perveniendum esse, mandamus.*

IV. Quoniam vero ea interdum incidere negotia poterant, quae congregationem sacerdotum requirerent, hanc quoque Rufo potestatem facit, ut, quoties eae occasiones emerserint, synodos etiam extraordinarias celebret ex provinciis Illyricianis. *Licitum autem*, inquit, *& Apostolicae sedis favore permissum tuae fraternitati cognosce, ut, quum aliqua Ecclesiastica ratio, vel in tua, vel in memoratis provinciis, agitanda cognoscendave fuerit, quos velis, Episcoporum socios, quibuscumque de Ecclesiis assumas tecum, quorum & fide & moderatione, quidquid necessitas caussave flagitaverit, optimus dirigas arbiter, & praecipuus, quippe a nobis lectus, definias intercessor.* Hunc eumdem or-

(2) Apud Holsten. pag. 49.
(3) Apud Holsten. pag. 48.
(4) Ibid. pag. 49.

ordinem secuti sunt Romani Pontifices sequentibus saeculis, ut suo loco dicemus.

V. Verum, quia privilegia Thessalonicensi Ecclesiae tributa nullius utilitatis futura erant, donec provinciis innotuissent, Innocentius, ad exemplum Principum Romanorum, qui leges & edicta mittebant per provincias, ut Praesidum ministerio publicarentur, litteras de legatione Rufi conscribi iussit ac mitti ad universos Episcopos per provincias Illyricianas constitutos una cum suis & superiorum Pontificum epistolis ex archivo Romano descriptis. Ita enim intelligenda puto sequentia haec Innocentii verba: *Omnem sane instructionem chartarum in caussa archivorum cum Presbytero Senecione, viro admodum maturo, fieri iussimus. Itaque & ex priore nostra epistola & ex his chartulis bene recensens, quid agere debeas recognosce. Nam voluntatem hanc nostram per unamquamque provinciam satis, ut decebat, litteris manifestavimus*. Data est haec ultima Innocentii epistola XV. Kal. Iulii, Honorio IX. & Theodosio V. Augg. Consulibus, id est, anno quadringentesimo duodecimo, quum undecimum annum in pontificatu ageret Innocentius. Prior vero eius epistola ad Rufum data erat in ipsis episcopatus eius initiis.

VI. Honorem illum retinuit Rufus etiam sub Zosimo, Bonifacio & Caelestino successoribus Innocentii. Non exstant Zosimi litterae de ea re. Sed quum Bonifacius ad Rufum scribens doceat (5), frequentia Romanorum Pontificum rescripta ex Apostolicae sedis fonte manasse, quibus sollicitudinem Ecclesiarum per Macedoniam & Achaiam sitarum certum esse, ait, illi fuisse commissam; manifestum est, illum, qui vices Apostolicae sedis impleverat sub Innocentio, eas quoque egisse sub eius successore Zosimo, & ab eo quoque variis rescriptis instructum fuisse, quae tum exstabant in scrinio Ecclesiae Romanae: praesertim quum idem Bonifacius ad Episcopos Thessalos scribens dicat, se nihil novum concessisse Rufo, sed gratiam in hoc priorum esse secutum, id est, Innocentii & Zosimi decessorum suorum, a quibus auctoritatem Rufus acceperat per Illyricianas provincias. Quare quum caussa Perigenis electi Corinthiorum Episcopi, sed qui antea ordinatus esset Patrensis Episcopus in eadem Achaia, non tamen a Patrensibus susceptus (6), ad sedem Apostolicam delata fuisset a synodo illius provinciae, eius cognitionem Rufo delegavit Bonifacius, tamquam ei, ad quem cura provinciae Achaiae pertinebat; ut patet ex variis Bonifacii epistolis ad eum datis (7).

VII. Accidit sane hoc tempore, ut, quum Rufus de quibusdam ecclesiasticae disciplinae capitibus consuluisset Bonifacium, isteque ad eius consulta respondisset ex auctoritate sedis Apostolicae, passus sit Ru-

(5) Apud Holsten. pag. 52.
(6) Vide infra cap. 34. §. 4.
(7) Apud Holsten. p. 52. & seqq.

Rufus contradictionem a nonnullis provinciarum illarum Episcopis, dum exsequi curat mandata Bonifacii. Timens vero Rufus, ne infaustum hunc constitutionum pontificiarum exitum sibi imputaret Bonifacius, ut etiam occasione ista se vindicaret a contemtu Illyricianorum Episcoporum, a quibus molestiam passus erat, litteras ad eum dedit, quibus & contumaciam Illyricianorum Episcoporum significabat, seque vel ex eo culpae eximere studebat, quod sibi semper oculis obversari videretur beatissimus Petrus, cuius vices per Illyricum sibi commissae fuerant, adeoque non ausurum se fuisse aliquid ex officio suo remittere eo praesente. Probabilem ac sapientem excusationem admisit Bonifacius, neque imprudentiam Rufo imputans neque negligentiam; eaque occasione usus, ut illum validius excitaret ad conservandam debitam sedi Apostolicae reverentiam, vices ei suas, ut factum fuerat a superioribus Pontificibus, delegavit litteris ad ipsum datis XIII. Kal. Octobris, Monaxio V. C. Consule, id est, anno quadringentesimo decimo nono. Elegans profecto est epistola illa & sedis Apostolicae Pontifice cum primis digna. Sic autem habet (8).

Dilectissimo fratri Rufo Bonifacius. Credebamus post epistolas nostras pro ecclesiasticae disciplinae observatione transmissas omnibus aditum praesumtionibus praecludendum, quum ad consultationem dilectionis tuae praebuissemus debitum pro caussarum aestimatione responsum, constituentes ea debere servari, quae ecclesiastica exigit disciplina. Sed quantum nunc tuae sanctitatis nobis relatio patefecit, apud plerosque valuisse quod scripsimus, apud quosdam autem admonitionem nostram inefficacem cognovimus fuisse. Nec hoc fraternitati tuae possumus imputare, quum te anxium pro commissa tibi Ecclesiarum sollicitudine & rebus & litteris sentiamus. Vigilantiae tuae laudamus industriam; qui, ne videaris tibi commissa negligere, id non praetermittis litteris indicare, quod sedis Apostolicae debeat censura corrigere, hunc te Dei nostri habere professus timorem, quem prudentissimo inesse convenit sacerdoti; qui tunc tibi esse poterit gloriosus, si ea, quae curae tuae commissa sunt, prodesse Ecclesiis fuerimus experti. Intuetur enim te, ut epistolis tuis ipse fideliter es locutus, beatissimus Petrus Apostolus oculis suis qualiter summi rectoris utaris officio. Nec potest tibi esse non proximus, qui pastor dominicarum ovium est perpetuus constitutus, aut aliquam ubivis positam Ecclesiam non curare, in quo universalis Ecclesiae positum legimus fundamentum.

VIII. Ab ea Rufi commendatione Bonifacius statim transit ad curam, quae illi iniuncta fuerat a sede Apostolica; simulque & certa mandata praescribit, & in laudes eorum Episcoporum exsultabundus excurrit, qui constitutis Apostolicae sedis ad Rufum missis debitum consensum commodaverant; quales fuerunt Adelphius & Perigenes.

(8) Apud Holsten. pag. 54.

Te ergo, frater charissime, inquit, *omnis cura respectat earum Ecclesiarum, quas tibi vice sedis Apostolicae a nobis creditas recognosces; ut & prava corrigas, & dissipata componas, & si quae inter Episcopos eveniant caussae, sub divini iudicii timore distinguas; ut creditis tibi a sede Apostolica gubernaculis contra omnes fluctus nascentium procellarum iuste, & prudenter utaris. In notitiam singulorum, ad quos ante iam scripsimus, quem deberent tramitem custodire nostras te epistolas pertulisse dixisti, quibus debitum se commodare consensum plurimi sacerdotum sacrarum traditionum memores sunt professi; quos fraterna caritate complexi tales esse cognoscimus coëpiscopum nostrum Adelphium vel fratrem Perigenem.*

IX. Quaenam fuerint constituta Bonifacii, quae recepta non sunt a quibusdam partium illarum Episcopis, Bonifacius non exprimit. Illud tantum docet, eos, qui consensum his statutis commodaverant, sacrarum traditionum fuisse memores. Vnde colligi debet, in ea fuisse sententia Bonifacium, ut existimaret, istos contumaces ac refractarios ivisse contra veterem consuetudinem. Sed quaenam illa fuerint, in quae illi peccaverant, non aperit in hac epistola. Itaque aliunde repetenda sunt, & quidem ex aliis eiusdem Bonifacii epistolis, quo teste nullus in hac caussa luculentior esse potest. Ex his colligimus, Rufum ad eum retulisse de subreptione quorumdam Episcoporum Illyricianorum, qui a Theodosio extorserant legem, *Omni innovatione cessante*, qua caussae Illyrici Orientalis ad Constantinopolitanum Episcopum perferri iubebantur (9). Retulerat praeterea Rufus, Episcopos illos se inconsulto synodum Corinthiacam indixisse pro retractanda caussa Perigenis, vicariatum porro sibi per Achaiam concessum venisse in contemtionem, contemtumque illum etiam in sui personam redundare. Rescripsit ergo Bonifacius, nova illa tentamenta Episcoporum Illyricianorum, quae vetustati contraria erant, valere non posse, servandum esse ius Apostolicum, caussas a sede Apostolica definitas retractari non posse in provinciis, & statum Perigenis Corinthiorum Episcopi nulla posse penitus ratione turbari, Concilia intra Illyricum congregari non posse extra conscientiam Rufi, adeoque hunc honorandum propter Apostolicam vicem, absque quo non liceat Episcopos ordinare per illas provincias. Quae, ut ordine ostendamus ita evenisse, a subreptione Illyricianorum Episcoporum incipiendum est.

X. Illyriciani Episcopi aegre ferentes sibi in omnibus caussis ecclesiasticis superpositum esse Thessalonicensem Episcopum, nacti occasionem turbandi ex translatione Perigenis ad Ecclesiam Corinthiorum, quae iudicio Romanae sedis decreta fuerat, querelam istam ad aures Theodosii Augusti retulerunt, simulque suggesserunt, uti Constantino-

po-

(9) *L. 45. C. Theod. de Episcop. l. 6.* §. 1. ibique addit. *C. De SS. Eccles.* Vide supra l. 4. c. 2.

politanae urbis antistiti, quae se veteris Romae praerogativa gaudere gloriabantur, hunc honorem tribueret, ut si quid dubietatis emergeret in provinciis Illyrici, id oporteret non absque scientia Constantinopolitani Episcopi terminari, ad exemplum veteris Romae, ad quam fiebat relatio caussarum ex omnibus provinciis. Maximam invidiam habuisse amplissimam illam Rufi potestatem, quae Episcopos illos ad tantum facinus audendum impulit, probat epistola Bonifacii ad Episcopos per Thessaliam constitutos, data post legem Theodosii, de qua mox dicemus. *Ergo servate honorem debitum capiti*, inquit (10), *quia nolumus, ut intra se membra decertent, ita ut tendatur eorum ad nos usque certamen, dum fratrem & coëpiscopum nostrum Rufum dignum ducitis contemtu; cui nihil novum auctoritas nostra concedit, sequens priorum gratiam, qua huic cura Ecclesiarum saepe videtur iniuncta: quod factum ita intemeratum servari volumus in futurum, sicut a patribus huius dispositionis forma servata est. Non decet fratres alterius dignitate morderi.*

XI. Horum invidorum suasionibus permotus Theodosius, augendae praeterea dignitatis Constantinopolitanae urbis, ut videtur, cupidus, legem edidit anno CDXXI. qua edixit (11), uti, servata veterum canonum reverentia, caussae ecclesiasticae per omnes Illyrici provincias iudicentur in suis quaeque provinciis, ita tamen, ut si quid dubietatis emerserit, id est, si qua caussa maior inciderit, referatur ad Episcopum Constantinopolitanae urbis, eo quod nova Roma veteris Romae privilegiis fruatur, & novae Romae Episcopus primatu honoris potiatur post Romanum Episcopum iuxta canonem secundum synodi Constantinopolitanae. Quum de hac innovatione certior factus esset a Rufo Bonifacius, videretque, ea ratione tentari ac convelli *ius Apostolicum*, ut ipse vocat (12), & canones antiquos, illustrissimasque Ecclesias Alexandrinam & Antiochenam gradibus suis moveri, quos eis & vetusta consuetudo & canon Nicaenus confirmaverant, ad Rufum rescripsit, nova illa tentamenta vires habere non posse, & eorum studiis cedendum non esse, quos novitas rerum & indebitae desiderium dignitatis accendit, sed elaborandum esse & Deo nostro favorem praestante certandum, ut, quisquis contra licitum nititur, sibi per omnia recognoscat occursum. Quod adversus Constantinopolitanum antistitem dici manifestum est, qui secundum sibi locum vindicabat adversus vetustatem & canones antiquos, quum secundus locus deberetur Alexandrino, tertius Antiocheno. Vnde & in epistola ad Episco-

Rrr 2 pos

(10) Apud Holsten. pag. *67*.

(11) Vide supra l. 4. cap. 2. §. 1.

(12) Apud Holsten. pag. *66*. De iure Apostolico videndus canon 59. Collect. Afric. De canone Apostolico vide epistolam Alexandri Episcopi Alexandrini apud Theodoret. l. 1. histor. ecclesiast. c. 4.

pos Illyricianos ita loquitur (13): *Quoniam locus exigit, si places, recensete canonum sanctiones; reperietis, quae sit post Ecclesiam Romanam secunda sedes, quaeve sit tertia; a quibus ideo ita rerum videtur ordo* (*) *destructus, ut se Ecclesiarum Pontifices ceterarum sub uno tamen eodemque sacerdotio habere cognoscant, quibus caritate servata propter ecclesiasticam disciplinam debeant esse subiecti. Et quidem haec sententia canonum a vetustate duravit, & nunc usque Christo nostro favente perdurat.* Et paullo post: *Servant Ecclesiae magnae praedictae per canones dignitates, Alexandrina & Antiochena, habentes ecclesiastici iuris notitiam*, id est, iuris Apostolici, ut supra dixit.

XII. Sed altius penetrabat, quam Thessali & quidam Illyriciani Episcopi tentabant, provinciarum illarum divisio a patriarchatu Occidentis, & a communione & potestate Romani Pontificis, quarum cura istum levari procurabant, ut amplificandae auctoritatis alterius se esse studiosos hoc facinore ostenderent. *Audio Episcoporum quosdam*, inquit Bonifacius in epistola ad Thessalos (14), *Apostolico iure contemto novum quippiam contra Christi proprie praecepta tentare, quum se ab Apostolicae sedis communione, &, ut ita dicam verius, potestate separare nituntur, eorum petentes auxilium, quos ecclesiasticarum sanctio regularum maioris esse non dedit potestatis. Leguntur etenim praecepta maiorum, & quibus in Ecclesias iuris aliquid dederint invenimus. Iam temerator est ecclesiasticae disciplinae quisquis in eius leges, quum sibi nihil debeatur, inrepit ea sibimet vindicando, quae sibi a patribus negata videantur.* Tum in epistola ad Episcopos per Illyricum constitutos aperit, quaenam fuerit illa praesumtio, nimirum prohibere, ne caussae ecclesiasticae provinciarum Illyrici Orientalis deferrentur ad sedem Apostolicam, adeoque ex ista praesumtione effectum, ut eas auderent retractare, quae supremo sedis Apostolicae iudicio definitae fuerant. Quod ait esse contrarium moribus antiquis. Nam & illustrissimas Orientis Ecclesias, Alexandrinam nempe & Antiochenam, in magnis negotiis consuluisse semper sedem Romanam, eiusque auxilium postulasse, quoties occasiones inciderunt ingentium periculorum. Quanto magis istam consuetudinem servandam esse a minorum urbium Episcopis, & ab Illyricianis potissimum, qui ab omni retro antiquitate usque ad haec novissima tempora paruerant constitutis Apostolicae sedis? *Nemo unquam*, inquit, *Apostolico culmini, de cuius iudicio non licet retractari, manus obvias audacter intulit; nemo in hoc rebellis exstitit, nisi, qui de se voluit iudicari. Servant Ecclesiae magnae praedictae per canones dignitates, Alexandrina & Antiochena, habentes ecclesiastici iuris notitiam. Servant, inquam, statuta maiorum, in*

(13) Bonif. I. apud Holsten. pag. 75. (14) Apud Holsten. pag. 66.
(*) Distinctus.

in omnibus deferentes, & eius vicissitudinem recipientes gratiae, quam se in Domino, qui pax nostra est, nobis debere cognoscunt. Sed quia res postulat, approbandum documentis est, maximas Orientalium Ecclesias in magnis negotiis, in quibus opus esset disceptatione maiore, sedem semper consuluisse Romanam, & quotiens usus exegit, eius auxilium postulasse. Descendit deinde ad exempla sanctorum Athanasii & Petri Alexandrinorum antistitum, tum Meletii & Flaviani Antiochiae, & ad ipsius Nectarii Constantinopolitani ordinationem. Addit vero sub Innocentio Pontifices Orientalium Ecclesiarum dolentes se a beati Petri communione seiunctos, per Legatos pacem poposcisse, eamque illis a sede Apostolica indultam fuisse.

XIII. Angebat vehementer Bonifacium caussa Perigenis (15), caritate sane erga hominem sedi Apostolicae addictissimum, sed praecipue propter convulsam ab Episcopis Illyricis Romani iudicii definitionem, qui post illud eam caussam rursum iudicare moliebantur in Concilio Corinthiaco. Nam dupliciter in hoc peccabatur adversus sedis Apostolicae maiestatem. Primo, quod eam caussam retractare praesumerent, quae supremo Romani Pontificis arbitrio iudicata fuerat. Deinde, quod eam synodum celebrare cogitarent praeter conscientiam, id est, consensum, Rufi Episcopi Thessalonicensis, qui Vicarius erat Romanae sedis per omnes Illyrici provincias. Haec duo capita complexus est Bonifacius in epistola ad Rufum (16): *Ad synodum, quae dicitur illicite congreganda de caussa fratris nostri & coëpiscopi Perigenis, cuius scripsimus statum nulla posse penitus ratione turbari, talia scripta direximus, quibus universi fratres intelligant, primo convenire se citra tuam conscientiam minime debuisse, deinde de nostro non esse iudicio retractandum. Nunquam etenim licuit de eo rursus, quod semel statutum est ab Apostolica sede, tractari.*

XIV. Adeo autem alte insederat hic dolor animo Bonifacii, ut ad Episcopos Illyricos, qui ad synodum Corinthiacam conventuri erant, scribens aperte comminatus abstentionem sit, si Perigenis caussam iterum ad discutiendum in medium adducerent, cuius honos dubius & incertus per regulas omnino esse non posset post sententiam Romani Pontificis. *Congregatur ergo*, inquit (17), *ut redeamus ad caussam huius iniuriae, synodus, cuius dilecto consultum semper superhabens Concilii recognoscat arcanum; & fiet; quod quidem fieri per regulas omnino non poterit, fratris & coëpiscopi nostri Perigenis honor dubius & incertus, quem in sede Ecclesiae supradictae nostra sententia conlocavit.* Et infra: *Convenientes, ut condecet fratres, ne quis volens in nostra communione durare, fratris & consacerdotis nostri Perigenis iterum ad discutiendum in medium nomen adducat, cuius sacerdotium Apo-*

(15) Bonif. I. apud Holsten. p. 70.
(16) Apud Holsten. pag. 62.
(17) Ibid. pag. 74. 79.

Apostolus Petrus semel iam Spiritus sancti suggestione firmavit. Valuit porro, ut illud etiam dicamus, Apostolicae sedis auctoritas circa Perigenem, ut in epistola ad ipsum data docet Sixtus III. eum redarguens, quod Thessalonicensi Ecclesiae resultaret, cuius commendatione & Apostolicae sedis beneficio sedem suam retinuerat adversus aemulos. *Gratulari potius*, inquit (18), *quam conqueri deberemus de tuae fraternitatis actibus, quum tibi Apostolicae sedis auctoritas in ipsis tuae ordinationis initiis, quod te semper meminisse oportet, adfuerit*. Et in fine epistolae: *Tua enim magis interest, ut huic plurimum deferatur Ecclesiae, quae tibi tantum honoris contulit, ut pro te contra eos, qui tibi tunc aemuli fuerant, repugnaret*. Idem in epistola ad Episcopos in synodo apud Thessalonicam congregandos (19): *Noverit Corinthius Episcopus sibi licentiam potestatis liberae minime tribuendam, si huic voluerit Ecclesiae resultare, quam sibi noverit profuisse; cui necesse est, nos quoque, si quid tentare voluerit, obviare, qui praeteritorum, quae illi per nos praestita sunt, memores sumus, & illicitis semper usurpationibus obviamus*.

XV. Sufficerent ista quidem ad probandum, Perigenis ordinationem in Ecclesia Corinthiensi convaluisse auctoritate Romani Pontificis. Sed tamen adhuc adferamus testimonium Socratis, qui de Perigenis ordinatione ita scribit (20): *Perigenes Ecclesiae Patrensis designatus fuit Episcopus: quem, ubi populus illius urbis eum repudiaverat, Episcopus Romanus mandavit, ut Episcopo Corinthi metropolis iam mortuo, in sede episcopali illius urbis collocaretur. Cui Ecclesiae reliquo vitae spatio praefuit*. Testatur istud ipsum & Auxilius lib. I. cap. III. quem Ivo Carnotensis descripsisse videtur in praefatione sui Decreti. Nam apud utrumque ista omnino leguntur: *Perigenes in Petris est ordinatus Episcopus. Sed quoniam cives eius civitatis eum suscipere noluerunt, Romanae civitatis Episcopus iussit eum inthronizari in Corintho metropoli, defuncto eius Episcopo; eique, donec advixit, Ecclesiae praefuit*. Exstat sane epistola Caelestini Papae ad Perigenem & ad alios quosdam partium illarum Episcopos, in qua ille primo loco nominatur. Praeterea cassata, uti supra diximus, constitutione Theodosii (21), quae relationem caussarum dubiarum Illyrici ad Constantinopolitanum Episcopum fieri praecipiebat, nullum subreptiones Illyricianorum Episcoporum habuerunt effectum, adeoque conatus eorum adversus Perigenem debuit simul esse vanus & irritus.

XVI. Displicebat itaque Bonifacio Episcoporum Illyricianorum audentia, qui Concilia congregare praesumebant citra conscientiam Rufi (22). Nam Innocentius primus, cupiens Vicario suo Rufo aliquam insi-

(18) Apud Holsten. pag. 88.
(19) Ibid. pag. 92.
(20) Socrat. lib. 7. cap. 35.
(21) Vide supra in Addit. ad cap. 2. lib. 4.
(22) Vide supra §.4. huius capitis.

insignem praerogativam dare, ei ex Apostolicae sedis favore concesserat, ut, quoties caussa aliqua eveniret, quae congregationem sacerdotum requireret, posset quos vellet Episcopos de quibuscumque Ecclesiis evocare & cum eis controversias definire. Haec tantum Innocentius. Sed quoniam non satis ad gloriam viri de sede Apostolica bene meriti id esse arbitratus est Bonifacius, constituit, ne liceret Episcopis Illyricianis convenire, id est, Concilia celebrare, citra conscientiam eiusdem Rufi. Vnde quum inaudivisset Episcopos illos synodum indixisse apud Corinthum pro retractanda caussa Perigenis, commotus & *exagitatus*, ut ipse ait (23), propterea fuit, synodumque non aliter celebrari mandavit, quam ex auctoritate Rufi, electionem vero iudicum a Rufo faciendam esse. *Sane quoniam servandus accusatori locus est*, inquit (24), *ne audentiam penitus incitare videamur, si quid ab eodem, postquam Episcopus nostris est auctoritatibus constitutus, contra disciplinam & propositum sacerdotii fertur admissum, coëpiscopus noster Rufus, cui ad vicem nostram cuncta committimus, cum ceteris fratribus, quos ipse delegerit, negotium curabit audire, ad nostram relaturus omnia notionem, quaecumque cognitioni eius rerum cursus & ordo monstrarit.*

XVII. Postremum caput responsorum Bonifacii ad consulta Rufi respiciebat, ut diximus, personam ipsius Rufi, quatenus Romani Pontificis vices obtinebat, & ius ordinandorum Episcoporum per Illyricum. Istud colligitur ex epistola eiusdem Bonifacii ad Episcopos Illyricianos; in qua ait honorandum esse Rufum propter Apostolicam vicem, & ordinationes Episcoporum citra eius conscientiam celebrari non posse (25). *Illud etiam, quoniam auctoritas nostra commonitione solita vacare non debet, hortamur, & repetito saepius sermone praecipimus, ut in omnibus huic viro obedientiam dispositionibus commodetis. Nullus, ut frequenter diximus, alicuius ordinationem citra eius conscientiam celebrare praesumat, cui, ut supra dictum est, vice nostra cuncta committimus.* Item in epistola ad Episcopos Thessalos; *Episcopos per Illyricum citra conscientiam coëpiscopi nostri Rufi nullus ordinare praesumat.*

CA-

(23) Apud Holsten. pag. 70.
(24) Ibid. pag. 79.
(25) Ibid. pag. 80.

CAPVT XXV.

De Vicariatu Theſſalonicenſi confirmato a Caeleſtino & Sixto III.

SYNOPSIS.

I. *Rufus Theſſalonicenſis Epiſcopus a Caeleſtino quoque ornatus eſt vicariatu ſedis Apoſtolicae. Probatur auctoritate Nicolai I. & ex ipſo Caeleſtino.*

II. *Referuntur eius verba, quae ſunt magni momenti, & apertius explicant Vicarii Theſſalonicenſis auctoritatem, quam ſuperiorum Pontificum epiſtolae.*

III. *Declarat cauſſas, quae non ſine Rufi auctoritate & conſenſu agi poterant, nimirum ordinationes Epiſcoporum, celebrationes Conciliorum, maiorum cauſſarum relationes ad ſedem Apoſtolicam.*

IV. *Mortuo Rufo, Anaſtaſius ei in cathedra & in vicariatu ſucceſſit. Concilium indictum apud Theſſalonicam. Mandata Anaſtaſio data a Sixto* III.

V. *Refertur alius Sixti locus, ex quo perperam collegit Holſtenius, vicariatum Theſsalonicenſem non ſedis, ſed perſonae privilegium fuiſse.*

VI. *Diſputatur, an Romani Pontifices ſic vices ſuas alii cuipiam Epiſcopo tribuere potuerint, ut eas auferrent Theſsalonicenſi; & probatur, iſtud non licuiſse, variis argumentis.*

VII. *Explicatur cauſa Ioannis Epiſcopi Nicopolitani, qui temporibus Hormiſdae Papae relationem de ordinatione ſua non miſerat ſecundum morem ad Dorotheum Epiſcopum Theſsalonicenſem.*

VIII. *Hormiſda petebat Dorotheum Romam dirigi, ut illic examinaretur in cauſa fidei. Negavit Iuſtinus Imperator, & Dorotheus non ivit Romam.*

IX. *Haec diſcordia dedit occaſionem ornandi Epiſcopum Nicopolitanum vicariatu ſedis Apoſtolicae. Ad Gregorium Magnum referri non debuit de ordinatione Epiſcopi Nicopolitani, ſi tum is fuiſset ſubiectus Theſsalonicenſi.*

X. *Corruptus ſancti Gregorii locus emendatur; in quo, ut hodie quidem legitur, agitur de Nicomeditanae civitatis Epiſcopo. Oſtenditur heic agi de Epiſcopo Nicopolitano.*

XI. *Sixtus III. dat Anaſtaſio auctoritatem convocandi Concilia generalia Dioeceſeos Illyricianae, ad cauſas iudicandas: quae ſi illic finiri non potuerint, ab eo referantur ad Apoſtolicam ſedem.*

XII. *Addit idem Sixtus novum privilegium, ut ſi quis Epiſcopus ex provinciis Illyricianis Theſsalonicam ad Anaſtaſium acceſserit praeter eius conſcientiam, velut canonum contemtor habeatur. Holſtenius heic agi putat de Epiſcopis Romam proficiſcentibus abſque formata Epiſcopi Theſsalonicenſis.*

XIII. *Sixtus Proclum CP. hortatur, ne in iura Theſsalonicenſis antiſtitis irrepat. Quibus verbis deſignantur tentamenta Epiſcoporum Illyricianorum, qui ſe ſubtrahere moliebantur auctoritati Epiſcopi Theſsalonicenſis, ut ad Conſtantinopolitanum ſe conferrent, & metus Pontificis ex vicinitate Procli.*

I. Bonifacio ſucceſſit Caeleſtinus iſtius nominis primus, cuius aevo celebratum fuit Epheſinum Concilium adverſus haereſim Neſtorii, in quo Flavianus Philippenſium Epiſcopus Rufi Theſſalonicenſis Legatus adfuit & ſubſcripſit poſt Epiſcopos Hieroſolymitanum & Epheſinum, ante Firmum Caeſareae Cappadociae Exarchum. Quod viri

viri docti datum interpretantur honori vicariatus sedis Apostolicae, quae iam a tempore Innocentii primi continuata potestate secundum morem habebat Rufus a Caelestino. Agnoscens enim iste privilegium hoc Ecclesiae Thessalonicensi ita indultum esse, ut semper is vicem beati Petri agere deberet in provinciis Illyricianis, qui sedem illam teneret, Thessalonicensemque Episcopum semper Apostolicae sedis vicem implevisse iuxta observationem Dionysii Exigui, quam supra attulimus, etiam istud confirmatum esse voluit sua auctoritate, ne quid minus successoribus suis huic Ecclesiae tribuisse videretur. Docet istud Nicolaus primus in epistola ad Michaëlem Imperatorem; in qua enumerans Pontifices Romanos, qui primi Thessalonicensem antistitem decreverunt esse Romanae sedis Vicarium per Illyricum, Caelestinum inter illos recenset. Verum testis in hoc nobis erit ipse Caelestinus ad Episcopos per Illyricum constitutos scribens in caussa Felicis Episcopi provinciae Dyrrhacenae; qui quorumdam accusationibus circumventus ac pene oppressus, Apostolicae sedis auxilio evaserat ex hoc periculo. Hac occasione Caelestinus Episcopis illis significat, iam inde ab antiquitate sedem Apostolicam derivasse partem aliquam suae sollicitudinis in provincias Illyricianas, earumque curam Thessalonicensi Ecclesiae semper fuisse commissam, confirmasse se eam auctoritatem Rufo, cui eos obedire praecipit in omnibus caussis ecclesiasticis; postremo minatur abstentionem & segregationem a coetu fraternitatis ei, qui refragari auderet vel auctoritati suae vel illius iussioni.

II. Ista quum sint magni momenti, & epistola illa Caelestini apertius explicet auctoritatem illam Vicarii Thessalonicensis quam superiorum Pontificum epistolae, referenda sunt heic illius verba. *Nec nova haec*, inquit (1), *sedi Apostolicae cura de vobis est. Statutum nostris saepius experimentum hoc, quod nos agimus Thessalonicensi Ecclesiae semper esse commissum, ut vobis vigilanter intendat*. Tum laudata virtute obedientiae, & commendata beati Petri auctoritate & praerogativa, *Dominentur nobis regulae*, inquit, *non regulis dominemur. Simus subiecti canonibus, quum canonum praecepta servamus. Sunt culpae aliquantae non leves, quae* (*) *illis innata provinciis, ad nos, quum simus longius, non possunt pervenire, aut iam semotis omnibus, non ita, ut sunt, acta interposito temporis spatio, perferuntur; quas omnes nos intercessione fratris & coëpiscopi nostri Rufi; cuius experientiam probatam esse in caussis omnibus & vitae actibus liquet, volumus reservari; cui vicem nostram per vestram provinciam noveritis esse commissam; ita, ut ad eum, fratres carissimi, quidquid de caussis agitur, referatur.*

(1) Caelest. I. epist. ad Episcopos per Illyricum, apud Holsten. pag. 85.

(*) *Legendum puto* in Illyriis natae.

III. His ita generaliter sancitis, statim declarat caussas, quae non sine Rufi auctoritate & consensu agi poterant, nimirum ordinationes Episcoporum, celebrationes Conciliorum, & maiorum caussarum relationem ad sedem Apostolicam. *Sine eius consilio*, inquit, *nullus ordinetur, nullus usurpet eodem inconscio commissam illi provinciam; colligere nisi cum eius voluntate Episcopos praesumant; per eum etiam ad nos, si quid est, referatur*. Excommunicationis denique poenam intentat illis, qui his constitutis Apostolicae sedis non obedierint: *Sed hac praeceptione cognoscent, & eum, qui refragandum nostrae auctoritati vel illius crediderit iussioni, a fraternitatis coetu, quum ipse separet, segregandum*.

IV. Mortuus est per eas tempestates Rufus Thessalonicensis Episcopus; & Anastasius statim in ea cathedra locatus, vicariatu sedis Apostolicae secundum morem ornatus est a Sixto, cum ea ipsa amplitudine auctoritatis, quam superiores Pontifices decessoribus eius tribuerant. Indicta erat anno CDXXXV. synodus Episcoporum apud Thessalonicam. Ad Episcopos ergo in synodo apud Thessalonicam congregandos scribens Sixtus de Anastasio, his eum verbis commendat (2): *Nos fratri & coëpiscopo nostro Anastasio tantum tribuimus, quantum decessoribus ipsius a nostris decessoribus attributum. Priorum iudicium sequimur haec constituendo, quae ab his novimus constituta, quia & ipsum huius probamus meriti, cuius fuerunt illi, qui talia meruerunt. Nullus obviet salubribus constitutis, nullus praeceptionibus his resultet. Habeant honorem suum Metropolitani singularum, salvo huius privilegio, quem honorare debeant amplius honorati. In provincia sua ius habeant ordinandi. Sed hoc inscio vel invito, quem de omnibus volumus ordinationibus consuli, nullus audeat ordinare. Ad Thessalonicensem maiores caussae referantur antistitem. Ipsum maior cura respectet eos, qui ad episcopatum vocantur discutiendi sollicitius & probandi. Ipse optimos solertissimosque de vestro numero eligat, quos negotii secum adsciscat arbitros, aut sine se tribuat, qui in disceptationem missa componat*.

V. Sed operae pretium est, aliam Sixti constitutionem, qua potestas Episcopi Thessalonicensis paullo apertius declaratur, referre, directam universis Episcopis per Illyricum, datam autem XV. Kal. Ianuar. Aëtio iterum & Segisvulto Consulibus, id est, anno Christi CCCCXXXVII. *Illyricanae omnes Ecclesiae*, inquit (3), *ut a decessoribus nostris accepimus, & nos quoque fecimus, ad curam nunc pertinent Thessalonicensis antistitis; ut sua sollicitudine, si quae inter fratres nascantur, ut assolent, actiones, distinguat atque definiat, & ad eum, quidquid a singulis sacerdotibus agitur, referatur*. Heic mirari subit infelix Holstenii iudicium de vero sensu huius loci, ex quo ma-

(2) Apud Holsten. pag. 92.

(3) Apud Holsten. pag. 99.

manifeste colligi putat privilegium illud, nôn sedis, sed personae privilegium fuisse, additque statim, curam illam alii Episcopo urbis alterius pro arbitrio Romani Pontificis demandari potuisse. Istum vero sensum colligit ex voce *Nunc*, ac si possessio praesentis temporis aboleret omnem aliam possessionem; quum e contra ex contextu epistolae constet, heic agi de privilegio Ecclesiae, non vero personae, uti supra diximus (4).

VI. Quod autem ait Holstenius, curam illam alii Episcopo urbis alterius pro arbitrio Romani Pontificis demandari potuisse, facile assentior. Nam & posteriorum temporum exempla probant, eos aliis Episcopis delegasse vices suas in variis provinciis. Sed an cura illa sic alii Episcopo tribui potuerit, ut non amplius Thessalonicensi incumberet, & ab eo prorsus auferretur, non ita exploratum habetur. Nullus quippe dubitat, ut adnotatum est ab illustrissimo Archiepiscopo (5), quin privilegia, quae propter merita conceduntur, in contractus naturam transeant, ideoque revocari nullo modo possint. Magna porro Thessalonicensium Episcoporum in sedem Apostolicam merita fuisse, probant Romanorum Pontificum epistolae ab Holstenio (6) editae. Praeterea quum consuetudo, uti supra diximus, obtineat vim legis & convelli non possit, constat, vicariatum Apostolicae sedis adimi non potuisse Ecclesiae Thessalonicensi, tametsi caussam abolendo privilegio fortassis dedisset is, qui cathedrae illi praesidebat. Nam licet interdum diversa sint merita praesidentium, ut ait sanctus Leo (7), tamen iura permanent sedium; &, ut ait Alexander III. in epistola ad Thomam Archiepiscopum Cantuariensem, *ex delicto personae non debet Ecclesia iacturam aliquam vel incommodum sustinere* (8). Denique semper, sed praecipue in caussis ecclesiasticis, vitandum est scandalum, & summi Pontifices maxime cavere debent, ne rescriptis suis scandali occasionem praebeant (9). Scandala porro & offensiones in rempublicam Christianam invehuntur, quando status ecclesiasticus aliqua novitate percellitur & consuetudines receptae convelluntur. Dedit magnum istius rei exemplum aetas Hormisdae Romani Pontificis, & quidem in occasione, quae convellebat privilegia Thessalonicensis antistitis, ut necesse non sit exempla petere e longinquo.

VII. Ioannes Nicopolitanus Episcopus, idemque veteris Epiri Metropolitanus, relationem de sua ordinatione, sicut vetus consuetudo poscebat, non miserat ad Dorotheum Episcopum Thessalonicensem, propterea, quod is non erat in communione sedis Apostolicae, & quia Pontifex Hormisda praeceperat (10), ne quis debitam sedi Thessaloni-

Sss 2

(4) Vide supra cap. 22.
(5) Vide supra lib. 3. cap. 10. §. 2.
(6) Vide supra cap. 22. §. 2.
(7) S. Leo epist. 62. Vide Notas ad Agobard. pag. 118.
(8) Apud Baron. ad ann. 1164. §. 38.
(9) Vide sup. lib. 3. cap. 15. §. 7. 8.
(10) Hormisd. ep. 17. 21. 22.

nicensi reverentiam exhiberet, neve eum susciperet ceu Vicarium sedis Apostolicae. Hanc Ioannis temeritatem acriter ultus est Dorotheus principali auctoritate fretus (11). Ioannes ergo agnoscens se imparem Dorotheo, litteras ea de re ad Hormisdam scripsit per Diaconum suum, licentiam petens destinandi relationem ad Episcopum Thessalonicensem secundum consuetudinem. At Hormisda Episcopum illum admonuit, ne tale aliquid audere tentaret, si cum ipso vellet in communione persistere; & Episcopis Epiri id ipsum sub consultationis colore poscentibus rescripsit, se huius illis rei auctorem exsistere non posse, quam, si inscio se cognosceret factam esse, culparet (12). Ne tamen afflicto non opitularetur, Ennodium & Peregrinum Episcopos misit Thessalonicam cum litteris ad Dorotheum; & dato eis commonitorio praecepit, uti, quum ad eum pervenissent, monerent, ut se ab Ecclesiae Nicopolitanae concussione suspenderet (13), *rationem reddentes, quia non potuit reversus ad communionem & ad corpus Ecclesiae cum illis, qui necdum reversi sunt, quidquam habere coniunctum; nos non solvere a praedecessoribus nostris concessa privilegia, si ipse ecclesiastica instituta non deserat*. Contendebat enim Dorotheus, Ioanni liberum non fuisse omittere obsequium, quod ex veteri consuetudine & ex Apostolicae sedis privilegio debebatur Ecclesiae Thessalonicensi. Itaque quum illum iustam caussam habere videret Hormisda, neque facile vinci posse hominem tot munimentis insistentem, ut qui praeter auctoritatem sedis suae, principales quoque & iudiciarias potestates sibi faventes haberet adversus Ioannem, Legatis suis praecepit, ut eum ad concordiam & ad unitatem inducerent oblata privilegiorum confirmatione. *Certe redeat ad unitatem*, inquit (14), *& nos cum eo insistemus, ut omnia privilegia, quaecumque consecuta est a sede Apostolica Ecclesia eius, inviolata serventur*. Ad ipsum vero scribens fatetur, Ioannem debuisse secundum consuetudinem ad Thessalonicensem Ecclesiam ordinationis suae initia dirigere, ceterum consuetudinem non fuisse neglectam, sed vitata contagia. Et quia Dorotheus contendebat privilegia Ecclesiae suae indulta servanda esse, illum his verbis interpellat Hormisda: *Quo pudore, rogo, privilegia circa te illorum manere desideras, quorum mandata non servas, & reverentiam, quam non exhibes fidei, cupis tibi ecclesiastica potestate deferri?*

VIII. Quis fuerit caussae istius exitus, non inveni traditum memoriae litterarum. Nam & biennio post Dorotheus ab Hormisda divisus erat, & Ioannes Nicopolitanus Episcopus adhuc pertimescebat malevolorum suorum calumniam, ut Hormisdae verbis utamur (15). Iniunxit per ea tempora Legatis suis Hormisda petere ab Imperatore, uti

(11) Idem ep. 73.
(12) Hormisd. ep. 21.
(13) Hormisd. ep. 18.
(14) Idem ep. 22.
(15) Idem ep. 54.

uti Dorotheus ad Vrbem dirigeretur, illic examinandus in caussa fidei (16). Et quum inaudivisset, eum Constantinopolim iussu Principis evocatum fuisse, mandat aliis litteris insistere apud Imperatorem (17), *ne in eamdem civitatem* (*) *denuo revertatur, sed episcopatus, quem nunquam bene gessit, honore deposito, ab eodem loco ac Ecclesia longius relegetur, vel certe huc ad Vrbem sub prosecutione congrua dirigatur*. Legati rem, ut iussi erant, Iustino Augusto retulerunt (18), poscentes, *ut ad percipiendam doctrinam catholicae puritatis Romam praefatus Dorotheus mitteretur*. Negavit Iustinus; & repente Dorotheus, qui in civitate Heracleensi attinebatur, abire permissus est.

IX. Haec tamen discordia, ut ego quidem arbitror, Hormisdae dedit occasionem distrahendi Epirum a corpore provinciarum, quae Vicario Thessalonicensi parebant, committendique vices Apostolicae sedis per eam provinciam Episcopo Nicopolitano. Quod ut melius intelligatur, meminisse debemus eorum, quae supra diximus, quum tractaremus de his, quae apud Hormisdam acta sunt pro confirmatione privilegiorum Ecclesiae Thessalonicensis, nimirum illum in Commonitorio Legatis suis dato pollicitum esse, quod, si Dorotheus ad unitatem rediret, id est, Acaciano schismati renuntiaret, ipse *omnia privilegia, quaecumque consecuta est a sede Apostolica Ecclesia eius, inviolata servaret*. His verbis promissam esse confirmationem vicariatus per Illyricum nemo est, opinor, qui ambigat. Itaque si ostendere possumus, parem in hoc Nicopolitani Episcopi caussam fuisse aevo sancti Gregorii, satis constabit, eum diu ante fuisse sedis Apostolicae Vicarium per Epirum, nimirum iam inde a temporibus Hormisdae. Rescribens ergo Gregorius ad Episcopos Epiri, qui ad eum scripserant de ordinatione Andreae Episcopi Nicopolitani, haec ait (19): *Suprascripto igitur Andreae fratri & coëpiscopo nostro Pallium nos direxisse cognoscite, atque privilegia cuncta concessisse, quae praedecessores nostri eius praedecessoribus contulere*. Si exstaret Gregorii epistola ad Andream, fortassis aperta vicariatus istius testimonia in ea reperirentur. Hoc auxilio destituti, cogimur agere argumentis. Ac primum quidem observandum est, ad Episcopum Romanum referri de ordinatione Episcopi Nicopolitani prorsus contra veterem morem, si tum Epirus fuisset subiecta Thessalonicae. Nam tum Episcopus Thessalonicensis, qui erat Eusebius, erat in communione sedis Apostolicae, ut docent variae Gregorii epistolae ad ipsum datae. Ad hunc ergo, non ad Gregorium, referri debuit de ordinatione Andreae. Sed quoniam tum sedes eius aequalibus privilegiis utebatur cum Thessalonicensi, a cuius potestate exemta fuerat, necessarium erat, ut eumdem mo-

(16) Idem ep. 62.
(17) Epist. 63.
(*) Id. est, Thessalonicam.
(18) Suggestio Germani Episcopi &c. post ep. 67. Hormisd.
(19) S. Greg. lib. 5. Indict. 14. epist. 7.

morem in ordinationis suae initiis servaret Andreas, quem Thessalonicenses Episcopi servabant, nimirum, ut relationem de ordinatione sua mitteret ad summum Pontificem. Secundo Gregorius Pallium, quod erat Vicariorum Apostolicae sedis insigne, (licet interdum etiam aliis Episcopis daretur) mittens ad Andream, confirmat omnia privilegia Ecclesiae illius collata a praedecessoribus suis, idque iis verbis, quae, si conferantur cum verbis Hormisdae supra relatis, omnino evincunt, Gregorium loqui voluisse de vicibus Apostolicae sedis.

X. Sed adversus haec opponet fortassis quispiam frustra me hoc loco torqueri; apud Gregorium enim non agi de Episcopo Nicopolitano, sed de Nicomeditano, adeoque inutilem esse hanc meam omnem operam. Scio quidem, in vulgatis Gregorii editionibus & in veteri codice MS. Bibliothecae regiae, tum etiam apud Gratianum, epistolam illam loqui de Andrea *Nicomeditanae* vel *Nicomedianae* civitatis Episcopo (20). Sed ego contendo, locum hunc esse corruptum, reponendumque illic esse nomen Nicopolitanae civitatis. Primum enim ea epistola scripta est ad Episcopos Epiri; quorum Metropolitanus non erat Nicomediensis, qui nullus fuit, sed Nicopolitanus, ut cuivis manifestum est. Deinde apud sanctum Gregorium non uno loco reperimus (21), mentionem fieri Andreae Episcopi Nicopolitani, huius nimirum ipsius, de quo ad eum retulerant Episcopi Epirotae. Unde patet, certam esse emendationem, adeoque ea argumentatione convelli non posse, quaecumque hactenus a nobis dicta sunt de vicariatu Episcopi Nicopolitani. Nunc ad Sixti litteras revertamur.

XI. Sic ergo prosequitur ille, in epistola illa ad universos Episcopos per Illyricum (22): *Sit Concilium, quoties caussae fuerint, quoties ille, pro necessitatum emergentium ratione, decreverit; ut merito sedes Apostolica, relatione eius instructa, quae fuerint acta, confirmet. Evocatus vestrum nemo venire contemnat, nec congregationi sanctae, ad quam debet festinare, se deneget. Excusatio per contumaciam non requiratur &c.* Et paullo post: *Si quid forsitan, aut inter fratres natum fuerit, aut fratri cuipiam aliqua actio, qua pulsetur, illata, aut illic, fratre & coëpiscopo nostro Anastasio iudice, eveniens negotium terminetur, qui vices Apostolicae sedis agere, ut beatae memoriae Rufus decessor ipsius, ex nostra voluntate cognoscitur: aut ad nos, si illic definiri non potuerit, eodem tamen suis litteris caussam omnem, quae vertitur, prosequente, veniat examen.*

XII. Addit idem Sixtus novum privilegium, nimirum, ut, si quis Episcopus ex provinciis Illyricianis Thessalonicam ad Anastasium accesserit praeter eius conscientiam, velut canonum contemtor habeatur. Quo loco respexit fortassis Sixtus ad canonem tertium Sardicensem, in

(20) *Apud Gratian. dist.* 100. *cap.* & Indict. 2. epist. 70. Scriptorum.

(21) S. Greg. lib. 7. Indict. 1. epist. 11.

(22) Apud Holsten. pag. 99.

in quo sic legitur: *Osius Episcopus dixit: Illud quoque necessario adiiciendum est, ut Episcopi de sua provincia ad aliam provinciam, in qua sunt Episcopi, non transeant, nisi forte a fratribus suis invitati; ne videamur ianuam claudere caritatis*. Et fortassis istud petierat Anastasius a Sixto, quod se nimia Episcoporum Thessalonicam venientium copia premi videret, exemplum secutus Aëtii praedecessoris sui, qui remedium a Concilio Sardicensi postulaverat, adversus Presbyteros & Diaconos Thessalonicam ex provinciis Illyricianis venientes, tempusque morae illis praescribi, ut supra vidimus (23). Itaque Sixtus de hoc privilegio sic scribit ad Proclum Episcopum Constantinopolitanum (24): *Id ergo, quod nos quoque servamus, fraternitatem tuam, quam scimus hoc suo more facturam, volumus custodire, id est, ut, si quis ad fratrem & coëpiscopum nostrum, Thessalonicensis urbis antistitem, harum provinciarum, quae ad eum pertinent, sacerdos adveniat praeter eius conscientiam, si sine eius epistolis atque formata venire tentaverit, tamquam disciplinae ecclesiasticae despector & contemtor canonum, quos nos temerari ex aliqua parte non patimur, habeatur*. Hunc locum Holstenius, existimans esse mutilum, sic restituendum esse pronuntiat: *Si quis ad fratrem & coëpiscopum nostrum, Thessalonicensis urbis antistitem, harum provinciarum (quae ad tuam spectant Ecclesiam, sacerdos sine tuo consensu accesserit, vel contra, ad tuam sanctitatem istarum provinciarum* (25),) *quae ad eum pertinent, sacerdos adveniat praeter eius conscientiam &c.* Ex quo loco, sic emendato, colligit, eos, qui ex Illyrico veniebant, Romam formatam attulisse Vicarii Thessalonicensis; ut, qui e Gallia veniebant, accipiebant ab Arelatensi Vicario. De quo privilegio, quod in Patroclo sumsit initium, nos infra agemus capite XXX. istius supplementi.

XIII. De caussis provinciae Illyricianae ad Constantinopolitanum Episcopum rescripsit Sixtus; ut, qui in vicino erat, canonum custodiam praestaret. Nam Episcopi illius provinciae se interdum subtrahere moliebantur auctoritati Episcopi Thessalonicensis, ut ad Constantinopolitanum se conferrent, vicinae urbis inlecebris illecti. Et facile illos admittebat Constantinopolitanus antistes, in spem augendae dignitatis suae erectus, post conditum canonem secundae synodi. Nam & Theodosii iunioris aevo tentata fuerat Orientalis Illyrici divisio a sede Apostolica, ut non amplius illud aut Thessalonicensi Episcopo subesset, neque relationes hinc ad sedem Apostolicam mitterentur. Itaque Sixtus, multum laudato Proclo, eum hortatur, ne in iura & privilegia Thessalonicensis antistitis irrepat, sed potius ei debitum honorem reservet, neve quidquam permittat fieri, quod non liceat a sacerdote tentari. Quibus verbis nemo non videt designari ten-

(23) Vide supra cap. 20. §. 5.
(24) Apud Holsten. pag. 94.
(25) Quae parenthesibus conclusa sunt, additamenta sunt Holstenii.

tentamenta Illyricianorum Episcoporum & metum Pontificis ex vicinitate Procli. *Reverentiae vestrae*, inquit (26), *in commune* (id est, tibi & Thessalonicensi Episcopo) *praestatur*, *si alter alterius honori debita*, *praevenientes invicem per caritatis gratiam*, *reservetis* : *quae fieri nolumus*, *ut legimus*. *Discant omnes illius provinciae sacerdotes*, *tantae fraternitatem tuam esse censurae*, *ut non permittas fieri*, *quod non licet a sacerdote tentari*.

C A P V T XXVI.

De Vicariatu Thessalonicensi, a Leone M. amplificato, ubi simul explicatur locus Leonis de plenitudine potestatis, & de his, qui in partem sollicitudinis vocati dicuntur.

S Y N O P S I S.

I. Leo M. amplificavit auctoritatem Episcopi Thessalonicensis in Illyrico.

II. Anastasius a Leone postulaverat, uti sibi vices suas per Illyricum delegaret, iuxta morem. Iterum ostenditur, vicariatum Thessalonicensem a Siricio Papa firmatum fuisse.

III. Recensentur mandata, quae Leo dedit Anastasio. Quaenam utilitas ex celebratione Conciliorum capiatur.

IV. Caussae in suis quaeque provinciis definiantur. At si quaepiam caussa incidat, quae nec in maiori synodo apud Anastasium definiri possit, tum vero de ea referatur ad sedem Apostolicam.

V. Explicatur Leonis locus, de plenitudine potestatis, & de his, qui a Romano Pontifice vocantur in partem sollicitudinis. Huic distinctioni occasionem praebuit Anastasii audentia adversus Atticum Metropolitanum veteris Epiri.

VI. Explicationem heic allatam veram esse probatur auctoritate Petri, Bibliothecarii sedis Apostolicae, Ivonis Episcopi Carnotensis, & Goffridi Vindocinensis.

VII. Probatur etiam auctoritate Innocentii III. ad Cencium Legatum scribentis, de auctoritate Legatorum.

VIII. Rursum istud ipsum probatur ex alio illustri loco eiusdem Pontificis. Agebatur de castigando Mauritio, Episcopo Pictaviensi, qui iudices, a Papa delegatos, vocabat Papae iudicellos, & se Papam esse aiebat in sua dioecesi.

IX. Sequentes Pontifices hoc Leonis loco usi sunt, ad ostendendum, solum Romanum Pontificem habere plenitudinem potestatis, ceteros vero vocatos tantum esse in partem sollicitudinis.

X. Mandata sua Leo iubet in omnium Episcoporum notitiam perferri, ne quis ignorantia iuris se tueri possit. Episcopi, Presbyteri, Diaconi die dominico ordinandi.

XI. Transit deinde Leo ad celebrationem Conciliorum generalium Dioeceseos Illyricianae, quorum regulam praescribit. Consulit fatigationi & paupertati Episcoporum, ne cogantur frequenter convenire ad synodos. Varia istius rei exempla ex antiquitate.

XII. Iubet, uti nullus Episcopus se synodo subtrahat superbo animo. Asseruntur caussae legitimae, ob quas licebat deesse conventui synodali.

XIII. Praescribit deinde varia capita circa disciplinam ecclesiasticam, & Episcopos Illyricianos admonet servare constituta a se missa ad Anastasium.

I. Ven-

(26) Apud Holsten. pag. 95.

I. VEntum est tandem, quod maxime cupiebamus, ad felicia illa tempora, quibus Romanam Ecclesiam post Sixtum III. rexit sanctus Leo, vir cum primis memorabilis, & qui, quum virtutibus suis, tum ob rerum gestarum gloriam, *Magni* cognomen adeptus est. Et superiores quidem Pontifices vices suas per Illyricum tribuerant Episcopo Thessalonicensi, cum ea amplitudine potestatis, quam animo conceperant. Supererant tamen adhuc plurima disciplinae capita, ad quae porrigi poterat illius sollicitudo. Facinus istud divina providentia reservaverat Leoni; ut, qui magnitudine animi & intelligentia decessoribus suis anteibat, etiam in hoc capite illos vinceret. Vnde & ipse ad Anastasium Thessalonicensem Episcopum scribens ait, multa illi a beatissimi Petri Apostoli auctoritate, id est, a Romanis Pontificibus decessoribus suis, commissa fuisse, sed plus tamen se ipsi concessisse, quam decessoribus eius tributum fuerat a sede Apostolica. *Quanta fraternitati tuae*, inquit (1), *a beatissimi Petri Apostoli auctoritate commissa sint, & qualia etiam nostro tibi favore sint credita, si vera ratione perspiceres & iusto examine ponderares, multum possemus de iniunctae tibi sollicitudinis devotione gaudere.*

II. Anastasius ornatus a Sixto fuerat vicariatu sedis Apostolicae, eumque per multos annos gesserat. Tandem anno quadringentesimo quadragesimo quarto, seu data occasione, sive fortean, quod Leo quereretur non petitam a se fuisse confirmationem illius potestatis ex parte Anastasii (2), Anastasius mittens Nicolaum Presbyterum in Italiam, per eum petiit a Leone, uti sibi, sicut praedecessores eius detulerant praedecessoribus suis, vices suas delegaret per Illyricum. Quod Leo concessit, exemplum petens a temporibus Papae Siricii, & quia idem honos fuerat tributus praedecessori & decessori Anastasii, id est, Anysio & Rufo, qui cathedram Thessalonicensem tenuerant ante Anastasium. Ex quo confirmatur observatio, quam supra attulimus (3), incepisse quidem aliquo modo vicariatum Thessalonicensem a Damaso, sed certa primum ratione & aeterna lege sancitum esse a Siricio in persona Anysii. Nam Leo totum istud negotium refert ad tres illos Episcopos, nulla mentione facta temporum Damasi, haud dubie facturus, si quid ille mansurum sancivisset. Haec sunt verba Leonis (4): *Postquam itaque nobis petitio tuae dilectionis innotuit per filium nostrum Nicolaum Presbyterum, ut tibi quoque a nobis, sicut decessoribus tuis, per Illyricum cum nostra vice propter custodiam regularum auctoritas praestaretur, praebentes assensum, nostra adhortatione compellimus, ut nulla dissimulatio, negligentia nulla proveniat circa Ecclesiarum re-*

 gi-

(1) Leo I. epist. 84. & in Decretis c. 51.

(2) Similis Pelagii II. querela exstat in epistola eius ad Sabaudum, quae refertur infra cap. 37.

(3) Vide supra cap. 23. §. 5.

(4) Leo I. in epist. ad Anastasium, apud Holsten. pag. 144.

gimen per Illyricum positarum, quas dilectioni tuae vice nostra committimus, beatae recordationis Siricii exemplum secuti, qui sanctae memoriae Anysio praedecessori tuo, bene de Apostolica sede tunc merito, & rebus post sequentibus approbato, certa tum primum ratione commisit, ut per illam provinciam positis, quas ad disciplinam teneri voluit, Ecclesiis subveniret. Et mox: *Imitatorem te tam praedecessoris tui, quam decessoris* (5), *qui pari modo hoc & meruisse & egisse cognoscitur, esse volumus, ut de profectu Ecclesiarum, quas tibi vice nostra committimus, gaudeamus.*

III. Post narrationem illam, &, quae sequitur, exhortationem, Leo transit ad mandata, quae Vicario suo danda putavit; quae omnino malo verbis ipsius referre, quam meis. *Divinae legis sanctio veneranda*, inquit, *& canonum specialius decreta serventur. Per commissas tibi provincias tales Domino sacerdotes, quibus sola vitae & clericalis ordinis suffragentur merita, consecrentur. Nihil gratiae personali, nihil ambitioni, nihil redemtis permittas licere suffragiis. Examinentur diligentius & per longum vitae tramitem disciplinis ecclesiasticis, qui ordinandi fuerint, imbuantur; si tamen illis omnia, quae a sanctis patribus sunt constituta, conveniant, & quae beatum Apostolum Paullum de talibus legimus praecepisse, custodierint, ut unius uxoris vir sit, & hanc virginem, ut auctoritas divinae legis cavet, acceperit.* Docet deinde bigamum vere esse, qui nondum Christianus habuit uxorem, & ea mortua, aliam duxit post baptismum. Pergit autem in dandis mandatis: *Nullus te inconsulto per illas Ecclesias ordinetur antistes. Ita enim fiet, ut sint de eligendis matura iudicia, dum tuae dilectionis examinatio formidatur. Quisquis vero de Metropolitanis Episcopis, contra nostram praeceptionem, praeter tuam notitiam, fuerit ordinatus, nullam sibi apud nos status sui esse noverit firmitatem, eosque usurpationis suae rationem, qui hoc praesumserint, reddituros. Singulis autem Metropolitanis sicut potestas ista committitur, ut in suis provinciis ius habeant ordinandi, ita eos Metropolitanos a te volumus ordinari, maturo tamen & decocto iudicio.* Et paullo post: *Ad synodum, quisquis fratrum fuerit evocatus, accurrat, nec sanctae congregationi se deneget, in qua maxime constituendum esse noverit, quod ad disciplinam poterit ecclesiasticam pertinere. Melius enim omnis culpa vitabitur, si inter sacerdotes Domini collatio frequentior habeatur, emendationi pariter & caritati plurimum praestet adunata societas.* Ea utilitas ex celebratione Conciliorum, primum, ut vitia resecentur, deinde, ut fraternitas mutuo aspectu fruatur.

IV. Addit deinde in mandatis Leo, ut, si quae caussae in provinciis illis natae fuerint, quae in Conciliis illis terminari possint absque con-

(5) Decessor, qui proxime antecessit. Praedecessor, qui decessorem proxime antecessit. Vide Iuret. ad epist. 95. Ivonis Carnotensis.

contradictione, illic definiantur. Si vero caussa quaepiam maior, sive, ut alibi vocat, gravior inciderit, quae ab Anastasio praesidente in synodo non possit definiri, iubet ad se mitti relationem de eo negotio, ut ipse revelante Domino rescribat, quod ipsi idem Dominus aspiraverit; servata nimirum veteri consuetudine, quae constituit, uti maiores caussae ad sedem Apostolicam referantur. *Vt enim auctoritatem tuam vice nostra*, inquit, *exercere te volumus*, *ita nobis*, *quae illic componi non potuerint*, *vel*, *qui vocem appellationis emiserit*, *reservamus*. Vnde quum postea idem Anastasius nimis aspere tractasset Atticum veteris Epiri Metropolitanum, deque ea re idem Atticus querelam suam detulisset ad Leonem, iste ad Anastasium rescribens de atrocissimo facinore, in memoriam ei revocavit ista mandata, eum redarguens, quod ea non servasset. *Nam quum maiora negotia*, inquit (*6*), *& difficiliores caussarum exitus liberum tibi esset sub nostrae sententiae exspectatione suspendere*, *nec ratio tibi*, *nec necessitas fuit in id*, *quod mensuram tuam excederet deviandi*. Et inferius eamdem caussam repetit, pronuntians, Anastasium non debuisse caussam Attici, qui Metropolitanus Episcopus erat, iudicare, donec ad eius consulta Leo rescripsisset. *Praesertim*, inquit, *quum etiamsi tale aliquid mereretur*, *exspectandum tibi fuerat*, *quid ad tua consulta rescriberem*. Et paullo post: *Etiamsi quid grave intolerandumque committeret*; *nostra erat exspectanda censura*, *ut nihil prius ipse decerneres*, *quam*, *quod nobis placeret*, *agnosceres*. *Vices enim nostras ita tuae credidimus caritati*, *ut in partem sis vocatus sollicitudinis*, *non in plenitudinem potestatis*.

V. Heic locus me admonet, ut effatum illud ultimorum temporum, nimirum ceteros Episcopos vocatos esse in partem sollicitudinis, sed solum Romanum habere plenitudinem potestatis, captata occasione explicem, ostendamque, Leonem non cogitasse hoc loco de suprema auctoritate Romanae sedis in universum, sed tantum de potestate, quae sedi Apostolicae competebat in provinciis Illyricianis, in cuius potestatis exercitio vices suas Anastasio tribuerat, ita tamen, ut ab eo vocatus fuerit in partem sollicitudinis, non in plenitudinem potestatis. Vices suas, ut diximus, per Illyricum Leo commiserat Anastasio. Is vero externa potentia inflatus tyrannum agebat, adeo, ut Atticum Metropolitanum veteris Epiri sub publica custodia ad se Thessalonicam deduci fecerit, & contra vetera instituta sponsionem ab eo fidelitatis scripto exegerit. Ea de caussa Romam accedens Atticus Leonis pietatem commovit: qui propter hoc facinus, quia invidia huius facti in eum quoque derivari poterat, gravem ad Anastasium epistolam dedit, illum redarguens paullo asperioribus verbis. Tum vero addit, sic se vices suas ei commisisse, ut in par-

(6) Leo I. ep. 48.

partem vocatus sit sollicitudinis, non in plenitudinem potestatis. Quibus verbis dicere voluit Leo, commisisse se quidem Anastasio, ut caussas definiret, quae in provinciis Illyricianis definiri possent citra contradictionem, ceterum maiores gravioresque caussas reservaret iudicio sedis Apostolicae. Attici porro caussam, quippe qui Metropolitanus esset, inter maiora negotia referendam esse, adeoque de ea referri debuisse ad sedem Apostolicam, culpandumque propterea esse Anastasium, qui eam iudicare praesumsisset.

VI. Ne quis vero existimet, me novum aliquid dicere, aut summae Romani Pontificis auctoritati velle quippiam detrahere, laudabo sententiae istius auctores ex intima pene antiquitate; simulque Innocentii III. testimonio evincam, Legatos Apostolicae sedis, tamenetsi generalia mandata acceperint, debere se continere intra certos limites & intelligere, sibi tributam non esse vi legationis eam potestatis amplitudinem in provinciis, quae Romano Pontifici competit in caussis ecclesiasticis. Anno MLXXIV. quum Legati, a Gregorio VII. in Germaniam missi (7), synodum generalem celebrare vellent, quod intra Gallias, id est, Germaniam, a nullo alio celebrari posse, quam a Romano Pontifice, contendebant Episcopi illarum partium, opponerentque Legati, se vices gerere Romani Pontificis, contenderetque e contra Liemarus Bremensis Archiepiscopus, sibi quoque & Moguntino Archiepiscopo vices Apostolicae sedis per Germaniam antiquis privilegiis esse concessas, primum quidem Legati docuerunt, mandata Legatorum exspirare morte mandantis, & Legatos in partem sollicitudinis esse vocatos, non in plenitudinem potestatis; ad quam rem probandam utuntur testimonio sancti Leonis, quod paullo ante protulimus. *Praeterea*, inquiunt (8), *sicut in primi Leonis Papae quodam capitulo legitur, Pontifex Romanus vices suas ita committit, ut qui accipiunt in partem sollicitudinis sint vocati, non in plenitudinem potestatis*. Eadem fuit sententia Ivonis Episcopi Carnotensis: qui ad Hugonem Lugdunensem Archiepiscopum & Apostolicae sedis in Gallia Legatum scribens, virum, ut ex eiusdem Ivonis epistolis patet, acrem ac vehementem in retinenda dignitate sua, contendit, non secus ac Legatos in Germaniam missos fecisse vidimus, legationis officium partem esse Apostolicae sollicitudinis, non plenitudinem potestatis, & hanc partem modo plus, modo minus recipere pro arbitrio committentis; *maxime quum secundum eumdem Leonem*, inquit (9), *legationis officium pars sit Apostolicae sollicitudinis, non plenitudo potestatis; quae etiam pars modo plus, modo minus recipit pro arbitrio committentis*. Goffridus quoque Abbas Vindocinensis Gerardum Episcopum Engolismensem Apo-

(7) Lambertus Schafnab. ad an. 1074. & inde apud Baron. ad an. 1074. §. 2.

(8) Petrus Bibliothecar. in vita Gregorii VII. apud Baron. ibid. §. 4.

(9) Ivo epist. 59.

Apostolicae sedis Legatum inconcessa praesumentem redarguens ait (10): *Nos tamen credebamus, mediocritatem vestram a domino Papa partem suscepisse sollicitudinis, quam solummodo ceteri Legati suscipiunt, non plenitudinem exercere potestatis.*

VII. Anno MCC. vacante Ecclesia Panormitana, Galterus Troianus Episcopus & regni Siciliae Cancellarius usque adeo (ut Innocentii III. gesta tradunt (11)) *laboravit, quod fecit se in Archiepiscopum postulari, eamdemque postulationem per praefatum Legatum* (nimirum per Cencium Presbyterum Cardinalem tit. S. Laurentii in Lucina, qui tum Apostolicae sedis Legatus erat in regno Siciliae) *admitti, summo Pontifice penitus inconsulto. Et quamvis nondum Pallium recepisset, ne dum etiam postulasset, Panormitanensem tamen Archiepiscopum & re & nomine se gerebat. Quod quum ad summi Pontificis notitiam pervenisset, redarguit valde Legatum, quod in tanto negotio circa talem personam processerat, antequam suum beneplacitum perquisisset.* Exstant Innocentii litterae ad Legatum, plenae maiestatis; ex quibus colligimus, hunc Pontificem eadem de Legatorum potestate sensisse, quae & Legati Gregorii VII. Ivo Carnotensis, & Goffridus Vindocinensis diu ante senserant, eademque omnino distinctione ex sancto Leone petita usum esse, quamvis illum non nominet. Haec sunt enim eius verba (12): *Licet in regno Siciliae generalis sit tibi commissa legatio, ad ea tamen sine speciali mandato non debuisti manus extendere, quae in signum singularis privilegii sunt summo Pontifici reservata, tamen etsi quaedam ex iis, quae de speciali concessione saepe fuere Legatis indulta, ut illorum videlicet absolutio, qui propter sacrilegas manuum iniectiones in clericos inciderunt in canonem sententiae promulgatae, videantur & ex ipso legationis officio iam licere Legatis. An existimas, quia vices nostras tamquam Legato tibi commisimus exsequendas, quia Panormi Ecclesiam posses subiicere Messan. ut illam isti praeficeres, concesso sibi privilegio primatiae? An putas ex eadem caussa tibi licere duos episcopatus unire vel unum dividere sine licentia speciali?*

VIII. Post aliquot exinde annos idem Innocentius paullo apertius usurpavit verba sancti Leonis, & quidem secundum explicationem a nobis allatam. Delegaverat ille iudicem in caussa quadam Priorem sanctae Radegundis Pictaviensis adversus Mauricium eiusdem civitatis Episcopum. Iste vero aegre ferens se subiici minori, iurisdictionem eius palam turbavit, poenas etiam infligendo, publice praedicans, quod in episcopatu suo esse vellet Episcopus atque Papa, & asserens, quod per iudices delegatos a Papa, quos Papae iudicellos appellabat, nihil agi fineret in sua dioecesi. Innocentius vero ratus, audaciam illam feren-

(10) Goffr. lib. 1. epist. 21.

(11) Gesta Innoc. III. cap. 29.

(12) *Cap.* Quod translationem. *De off. Leg.*

ferendam non esse vindicandamque iniuriam sedi Apostolicae factam per istius temeritatem, litteras ad quosdam partium illarum ecclesiastici ordinis viros dedit anno MCCXIII. X. Kal. Aprilis, quibus eis commisit curam castigandi Episcopum & fautores eius. In initio autem magnifica praefatione usus, ac multa prolocutus de auctoritate Romani Pontificis in universam Ecclesiam, ait illum, quia simul in diversis locis exsistere aut ad loca remotiora subito transvolare non potest, sollicitudinem suam in plures dispertiri, quae per se ipsum non potest, per Legatos suos vel delegatos iudices exsequendo; ita tamen, ut multis hoc modo vocatis in partem sollicitudinis, penes eum semper remaneat plenitudo potestatis. Sed operae pretium est ipsamet eius verba referre. *Vniversorum etenim conditor*, inquit (13), *qui omnia simul ab aeterno providit, sciens sacrosanctam Romanam Ecclesiam futuram caput omnium fidelium & magistram, eius pastorem, per quem populum suum ad repromissionis terram per huius mundi solitudinem properantem regere disponebat, iam tunc benignius instruere dignabatur, qualiter* (*) *conditionis humanae lex hominem simul in diversis locis exsistere, aut ad loca remotiora transvolare subito non permittit, redimeret tarditatem, sua videlicet onera dispensando per alios, & quae per se ipsum non posset, per Legatos suos vel delegatos iudices exsequendo; ut sic multis vocatis in partem sollicitudinis, penes eum consisteret plenitudo potestatis.*

IX. Ex his ergo, quae dicta sunt, colligi facile potest, Leonis primi locum ex epistola ad Anastasium non esse intelligendum de plenitudine potestatis, quam Christus dederit Petro & successoribus eius Romanis Pontificibus, ita, ut ille solus plenitudinem illam habeat, ceteri vero vocati tantum ab eo sint in partem sollicitudinis, ut placuit Vigilio & Gregorio IV. (14), qui, loquentes de Romana Ecclesia, aiunt, eam sic vices suas aliis Ecclesiis credidisse, ut in partem sint vocatae sollicitudinis, non in plenitudinem potestatis. Ex ea persuasione factum est, ut in Concilio Romano habito anno DCCCXCVIII. Gregorius V. confirmans ordinationem Arnulphi Episcopi Ausonensis, (quem Narbonensis Archiepiscopus, ad quem tum iure metropolitico spectabat sollicitudo Ecclesiarum provinciae Tarraconensis, consecraverat) his verbis utatur, quibus omnem episcopalem auctoritatem in sede Petri ponit tamquam in fonte, ex quo ceteri Episcopi tantum accipiant, quantum placuerit Romano. Operae pretium est ipsa viri verba referre ex veteri scheda nondum edita. *Privilegio nostrae auctoritatis confirmando & corroborando Arnulphum praenominatum Episcopum in ordine pontificali Ecclesiae Ausonensis statuimus atque sub-*

(13) Innoc. III. lib. 16. epist. 12.
(*) *Quia*.
(14) Locus Vigilii adducitur a Gratiano in *c. qui se.* 12. *C.* 2. *q.* 6. & Gregorii IV. in *c. Decret.* 11. *C.* 2. *q.* 6.

sublimavimus, annulumque & virgam pastoralem ei dedimus, ligandi solvendique potestatem vice Apostolorum & nostra ei concessimus. Addendum tamen post ista putavimus in hoc loco postremum caput epistolae, quae circumfertur sub nomine Vigilii Papae ad Eutherium, esse additamentum illius impostoris, qui nomine Isidori abusus est in vulgandis falsis veterum Pontificum Romanorum epistolis, quum non exstet in vetustissimo exemplari eiusdem epistolae, ut monuimus tom. I. novae nostrae collectionis Conciliorum pag. 1467. De epistola Gregorii IV. idem esto iudicium. Quum enim nulla illius mentio habeatur in gestis Aldrici Episcopi Cenomanensis, & multa in ea contineantur absurda, non invitus in eorum sententiam transeo, qui putant, illam esse supposititiam.

X. Praecipit itaque deinde Leo Anastasio, ut has litteras suas in omnium Episcoporum notitiam faciat pervenire, ob necessitatem publicandae legis, & ne quis ignorantia iuris se tueri possit, si mandata superius recitata non observaverit. Admonet deinde, se ad omnes Illyrici Metropolitanos scripsisse de vicariatu Anastasii, ut obediant Apostolicae sedis delegato. His ita generaliter enarratis, transit ad caput alterum disciplinae, ad ordinationes nimirum Presbyterorum & Diaconorum, quas die dominico, non secus ac Episcoporum ordinationes, peragi debere docet. *Cognovimus sane*, inquit, *quod non potuimus silentio praeterire, a quibusdam fratribus solos Episcopos tantum diebus dominicis ordinari, Presbyteros vero & Diaconos, circa quos par consecratio fieri debet, passim quolibet die dignitatem officii sacerdotalis accipere. Quod contra canones & traditionem patrum usurpatio corrigenda committit, quum mos, quibus est traditus, circa omnes sacros ordines debeat omnimodis custodiri*. Porro Leonis epistola ad Metropolitanos per Illyricum constitutos edita est ab Holstenio inter acta Concilii Romani sub Bonifacio secundo celebrati, eademque mandata continet, quae leguntur in epistola ad Anastasium.

XI. Praeter epistolam ad Metropolitanos illos scriptam, aliam quoque de eodem argumento scripsit ad Metropolitanos per Achaiam provinciam constitutos, in qua nonnulla notatu digna reperiuntur, quae in superioribus non exstant (15). Nam post factam mentionem maiorum caussarum, quas, si in provinciis suis nequeant terminari, ad Anastasii notitiam referri iubet, ut eodem arbitrio, sub divini timore iudicii, componantur, transit ad celebrationem Conciliorum generalium Dioeceseos Illyricianae; ad quae illos convenire iubet, quum evocati ab Anastasio fuerint, si nulla gravi necessitate retineantur; id tamen admonens, se constituisse, *ut non frequens, nec pro levibus caussis, conveniendi necessitas indicatur*. Providebat enim prudentissimus

(15) Vide decreta Leonis I. c. 37.

mus Pontifex, id quod postea malo provinciarum saepe accidit, ex constitutione celebrandarum synodorum descendere posse pessimum abusum (16), congregaturumque fortassis Anastasium multas generales synodos, ut potentiam & fastum suum ostentaret, si nulla super hoc constitutione repressum se sciret. Verumtamen Leo hanc caussam huius prohibitionis non adfert, sed aliam sapientissimam simul & iustissimam, nimirum propter fatigationem Episcoporum, qui in longinquis provinciis constituti erant, &, qui non sine gravibus sumtibus ad synodos accedere poterant. *Maxime*, inquit, *quum moderatio nostra providerit, ut non frequens, nec pro levibus caussis, conveniendi necessitas indicatur, & binos ternosve Episcopos de singulis provinciis adesse sufficiat, ut leve fiat paucis, quod multis esset onerosum* (17). Insignis est eam in rem locus ex epistola Concilii Ariminensis ad Constantium Augustum: in qua Episcopi, postulantes fieri sibi potestatem abeundi, inter caussas petitionis suae recensent paupertatem quorumdam, & fatigationem praeterea eorum, qui senio confecti erant; ne dicam, quod ex congregatione generalium Conciliorum fiebat, ut Ecclesiae essent desertae (18). *Oramus etiam, ut praecipias tot Episcopos, qui in Arimino detinentur, inter quos plurimi, qui aetate & paupertate defecti sunt, ad suam provinciam remeare, ne destituti suis Episcopis laborent populi Ecclesiarum*. Huc fortassis respiciebat Sulpitius Severus in libro secundo sacrae historiae; ubi enarrans, quomodo Constantius Episcopis synodi Ariminensis annonas & cellaria dare praeceperat, ait, id quibusdam Episcopis indecens visum, qui, repudiatis fiscalibus, propriis sumtibus vivere maluerunt, tres tantum ex Britannia, inopia proprii, publico usos esse, quum oblatam a ceteris collationem respuissent, sanctius putantes fiscum gravare, quam singulos.

XII. Edicit praeterea Leo, *ut quisquis superbo animo, quum nulla corporis vel caussae fuerit necessitate detentus, fraternum saepius voluerit vitare conventum, se sciat esse iudicandum*. Quippe in synodis cuncta discutiebantur, quae ad disciplinam ecclesiasticam pertinebant, etiam vita & conversatio Episcoporum. Itaque fieri poterat, ut aliqui Episcopi vitarent conventum, ut se cognitioni iudicum suorum subtraherent. Hos ergo contumaces, etiam absentes, iudicandos esse pronuntiat in synodis. At, si qui non adsint ob aegritudinem, vel ob aliam iustam caussam, horum excusationem esse admittendam, adeoque damnandos non esse (19). Placuit istud etiam aliarum provinciarum Episcopis, maxime vero Gallicanis, ut docet infra illustrissimus Archiepiscopus. Falluntur autem, qui existimant, canones Galliae excu-

(16) Vide Ivon. epist. 56. & Arnulph. Lexov. in lib. adv. Gerard. Engolism. c. 2. §. 2.

(17) Vide locum Liberati infra c. 28.

(18) Apud Hilar. in Fragm. part. 2. pag. 35.

(19) Vide infra lib. 6. c. 13. §. 3. 4.

excusationem, quo minus Episcopi ad synodum veniant, praeter infirmitatem corporis, nullam agnoscere, ut alibi dicetur.

XIII. Demum Leo nonnulla circa disciplinam ecclesiasticam praescribit Episcopis illis: quae quum non pertineant ad auctoritatem Anastasii, sed ad custodiam canonum in universum, consulto omittimus. In fine vero iubet eos servare constituta a se missa ad Anastasium.

CAPVT XXVII.

Leonis Magni nova mandata ad Vicarium Thessalonicensem referuntur & declarantur.

SYNOPSIS.

I. Anastasii factum, erga Atticum veteris Epiri Metropolitanum, excutitur. Eius praesumtionem Leo damnavit, Anastasium redarguens verbis asperrimis, usurpatorem etiam eum vocans, & a similibus abstinere in posterum iubens.

II. Nova deinde mandata illi dat, sumta partim ex veteribus, quae heic explicantur vel illustrantur, partim de novo addita. Ea mandata recensentur. De ordinationibus Episcoporum, cum consensu Anastasii peragendis.

III. Bina per unumquemque annum Concilia celebrentur, in quibus omnes caussae ecclesiasticae iudicentur. De relatione Metropolitanorum ad Episcopum Thessalonicensem, & istius ad Romanum Pontificem. Maiores causae ad sedem Apostolicam referendae.

IV. Transit deinde ad ambitionem quorumdam Episcoporum, qui, civitatis suae mediocritate despecta, ad maiores Ecclesias migrabant contra canones.

V. Sequenti capite Leo sancit supremum Thessalonicensis antistitis imperium in provincias Illyricianas, dum ei tribuit auctoritatem coercendi universos provinciarum illarum clericos.

VI. Rursum praescribit modum, qui servari deberet in celebratione Conciliorum generalium. Nam Anastasius erat abusus potestate, quam illi circa hoc Leo tribuerat.

VII. Ea praeterea erat Anastasii pervicacia, ut suam unius sententiam praevalere debere contenderet collectis Episcoporum suffragiis. Ob quam praesumtionem castigatur a Leone.

I. PRoxime diximus, Leonem praecavere voluisse, ne effusa illa Thessalonicensis Episcopi auctoritas, quae iam magnitudine laborabat sua, verteretur in dominatum, facili descensu a recto potestatis usu ad abusum. Ea de caussa illi mandata dederat, in quibus omnia caussarum genera provisa putabantur. Factum est tamen, ut, quum Atticus veteris Epiri Metropolitanus, excusationem infirmitatis obtendens, non accessisset Thessalonicam, quo evocatus fuerat ab Anastasio, Anastasius eum Thessalonicam deduci fecerit cum auxilio brachii saecularis, ut hodie loquimur, adita scilicet praefectura Illyrici; cuius auctoritate Atticus, ab Ecclesiae adytis extractus, non ob molestiam aegritudinis, non ob saevitiam hyemis datis induciis, Thessalonicam ab officiis publicis deductus, sponsionem fidei coactus est

Anastasio dare in scriptis. Praesumtionem illam damnavit Leo, Anastasium redarguens, quod a traditis sibi regulis immodice discessisset, satis innuens, suspectam sibi fuisse nimiam illius potentiam, ademturus fortean illi vices suas, si adimi citra scandalum potuissent. *Dum dominari magis*, inquit (1), *quam consulere subditis placet, honor inflat superbiam, & , quod provisum est ad concordiam, tendit ad noxam. Quod, ut necesse habemus ita dicere, non de parvo animi dolore procedit. Me ipsum enim quodammodo trahi in culpam sentio, quum te a traditis tibi regulis immodice discessisse cognosco*. Addit postea Leo, non debuisse illum tam atrociter commoveri adversus Atticum, & ad se rescribere ante debuisse de caussa eius, ut ipse iudicaret, an legitima esset illius excusatio, quum in mandatis accepisset Anastasius, ut, si quae caussa maior incideret in provinciis Illyricianis, eam relatione sua deduceret ad Apostolicae sedis examen. *Multum stupeo, frater carissime, sed & plurimum doleo, quod in eum, de quo nihil amplius indicaveras, quam quod evocatus adesse differret, & excusationem infirmitatis obtenderet, tam atrociter & tam vehementer potueris commoveri; praesertim quum, etiamsi tale aliquid mereretur, exspectandum tibi fuerat, qui ad tua consulta rescriberem*. Et rursum: *Etiamsi quid grave intolerandumque committeret, nostra erat exspectanda censura, ut nihil prius ipse decerneres, quam, quod nobis placeret, agnosceres*. Tum, ne deinceps similis scandali materia suboriri posset, instruendum esse eum ait, ut post praeteritorum malorum experimentum remedia praeparentur venturis. Ac ne putaret Anastasius, cuncta sibi licere, usurpatorem eum vocat apertis verbis, dum ait, praeminere quidem debere in illis provinciis episcopatus eius fastigium, sed amputandum esse totius usurpationis excessum. Haec sunt eius verba: *Necesse est, post multarum experimenta caussarum sollicitius prospici & diligentius praecaveri, quatenus per spiritum caritatis & pacis omnis materia scandalorum de Ecclesiis Domini, quas tibi commendavimus, auferatur, praeminente quidem in illis provinciis episcopatus tui fastigio, sed amputato totius usurpationis excessu*.

II. Sic castigato increpatoque Anastasio, Leo nova dat mandata, sumta partim ex veteribus, quae heic vel explicantur, vel illustrantur; partim de novo addita. Primum quidem decernit, ut Illyricianarum provinciarum Metropolitanis sua iura serventur, ita tamen, ut illi a regulis praestitutis nulla aut negligentia aut praesumtione discedant: quod respicit obedientiam, quam illos Thessalonicensi Episcopo debere, certum erat Leoni. Deinde vetat secundum canones, ne ad episcopatum laici aut neophyti promoveantur (2), nec qui secundae coniugis sit maritus, neque qui viduam duxit uxorem, etiamsi bonae

(1) Leo epist. 84.

(2) De Neophytorum ordinatione vide supra lib. 1. cap. 8. §. 5.

nae vitae testimonio fulciantur; quum sacerdotum tam excellens sit electio, ut haec, quae in aliis membris Ecclesiae non vocantur ad culpam, in illis tamen habeantur illicita. Tertio edicit, ne Subdiaconis liceat esse maritis, ita ut hi, qui habent uxores, sint tamquam non habentes, &, qui non habent, permaneant singulares, id est, uxores ducere non praesumant (3). Antiquis canonibus constitutum erat, quemadmodum dictum est in primo libro huius operis (4), uti Episcopi, Presbyteri & Diaconi ab uxoribus abstinerent. Qua lege licitum videbatur Subdiaconis, habere coniuges, etiam post Siricii constitutionem. At Leo Subdiaconis Illyricianis prohibet connubium carnale, ad exhibendam perfectae continentiae puritatem. Tum confirmat prisca statuta de continentia Episcoporum, Presbyterorum, & Diaconorum, decernens, eos gradibus suis esse indignos, qui se a voluptate uxoria necdum fraenasse deteguntur. Quarto praescribit modum faciendarum electionum episcopalium, &, ut nullus invitis & non petentibus ordinetur. Quod fortassis scriptum est adversus Metropolitanum Achaiae, id est, Corinthiensem Episcopum, qui Thespiensibus invitis & repugnantibus incognitum & ante non visum Episcopum consecraverat (5), ut testatur ipse Leo in citata epistola ad Metropolitanos per Achaiam provinciam constitutos. Quinto iubet, ut, postquam electio facta fuerit in quapiam provinciarum Illyricianarum Ecclesia, Metropolitanus electi Episcopi ad Thessalonicensem referat de persona eius & de cleri plebisque consensu, ut ordinationem rite celebrandam Thessalonicensis Episcopi firmet auctoritas. Ex quo intelligimus, quid sibi voluerint Leo & praedecessores eius Romani Pontifices, quum decernerent, uti servatis Metropolitanorum privilegiis, nullus inconsulto Thessalonicensi Episcopo per illas provincias ordinaretur antistes. Quia tamen ingens illa potestas maturo & decocto iudicio indigebat, ut Leonis verbis utamur, Anastasium monet, ut, postquam illi constiterit, electionem rite ac legitime factam esse, nihil morae aut difficultatis afferat ordinationi, ne gregibus Domini diu desit cura pastorum. Idem circa Metropolitanorum ordinationes statuit servari, iubens, ut Metropolitano defuncto, quum in locum eius alius fuerit subrogandus, provinciales Episcopi ad civitatem Metropolim conveniant, ut, omnium clericorum atque omnium civium voluntate discussa, ex Presbyteris eiusdem Ecclesiae vel ex Diaconis optimus eligatur. Excludit ergo Subdiaconos a dignitate episcopali, qui aevo demum Vrbani secundi ad eam dignitatem accedere permissi sunt, uti dicetur infra (6). Quum vero facta sic fuerit electio Metropolitani

(3) Vide historiam Paphnutii apud Sozomen. lib. 2. cap. 23.

(4) Vide supra lib. 1. cap. 8. §. 4.

(5) Simile Hilarii Arelatensis facinus vide infra cap. 32. §. 7.

(6) Vide infra l. 8. cap. 13. §. 3. in Addit.

Episcopi, de persona eius ante ordinationem referendum esse pronuntiat ad Anastasium, decernens, irritam esse ordinationem, quae extra conscientiam eius praesumeretur. *Sicut enim*, inquit, *iustas electiones nullis dilationibus volumus fatigari, ita nihil permittimus te ignorante praesumi.*

§. III. Sequens caput pertinet ad gravissimum caput disciplinae, quod in caussarum iudicio versatur. Decernit itaque, secundum decreta patrum, ut bina per annum in unaquaque provincia Episcoporum Concilia celebrentur, in quibus de omnibus querelis, quae inter diversos Ecclesiae ordines nasci adsolent, iudicetur. Quod si caussa quaepiam gravis sive maior inciderit, quae provinciali nequeat examine definiri, praecipit, ut provinciae illius Metropolitanus relationem de toto hoc negotio mittat ad Episcopum Thessalonicensem, simulque partes ad illum veniant. Quod si coram positis partibus res non fuerit sopita iudicio Anastasii, ad Romani Pontificis cognitionem, quidquid illud est, transferendum esse. Hic locus, minime alioquin obscurus, lucem accipiet ex prima Leonis epistola ad Anastasium, qua illi vices suas committit per Illyricum. Servata ergo synodis provincialibus auctoritate, tum demum de caussis illius provinciae ad Anastasium fieri debere relationem sancit, si caussae, quae illic natae fuerint, in provinciali non potuerint examine terminari. Quod si quae caussa ita gravis fuerit, ut neque in synodo provinciali, neque in maiore synodo sub praesentia Anastasii potuerit definiri, consulendam esse Apostolicam sedem per litteras Anastasii, ut sedis istius examine finiatur, pro traditione veteris instituti & debita Apostolicae sedis reverentia. Quaenam autem fuerint caussae illae, sic statim explicat Leo, nimirum maiores (7), id est, difficiles & arduae, quae gravissimis contradictionibus iactatae sunt in provinciis, tum etiam eorum, qui caussa in provinciali examine ceciderant, appellationes ad Pontificem Romanum. *Vt enim*, inquit (8), *auctoritatem tuam vice nostra exercere te volumus, ita nobis, quae illic componi non potuerint, vel qui vocem appellationis emiserit, reservamus.* Idipsum repetit in fine epistolae ad Episcopos Metropolitanos per Illyricum constitutos, his verbis: *Si quae vero caussae graviores vel appellationes emerserint, eas sub ipsius relatione ad nos mitti debere decrevimus, ut nostra secundum ecclesiasticum morem sententia finiantur.*

§. VI. Transit postea Leo ad ambitionem quorumdam Episcoporum. Olim paupere adhuc Ecclesia, quum pro nomine Christi certatim gloriosa in certamina ruebatur, quando dubium non erat episcopatum esse veluti gradum quemdam ad crudelissima supplicia, nullus ambitioni

(7) De maioribus caussis vide lib. 1. c. 10. §. 6. 7. & lib. 7. c. 13. §. 6. 8.

(8) Leo I. in ep. ad Anastasium apud Holsten. pag. 150.

ni locus erat, & Episcopi ut plurimum ordinabantur inviti (9). Post fundatam deinde ac stabilitam apud omnes ubique gentes fidem Christianam, quum martyria desiissent, quum Episcopi coepissent in honore esse, crevissentque opes, episcopatus, ut Sulpitius Severus ait, pravis ambitionibus appeti coeperunt (10). Tandem eo ventum est, ut Episcopi minorum sedium avaritiae & ambitionis stimulis incitati, spretis civitatibus suis, ad maiores aspirarent, ut docet eleganter Osius in canone primo Sardicensi his verbis: *Non minus mala consuetudo, quam perniciosa corruptela funditus eradicanda est, ne cui liceat Episcopo de civitate sua ad aliam transire civitatem. Manifesta est enim caussa, qua hoc facere tentat, quum nullus in hac re inventus sit Episcopus, qui de maiore civitate ad minorem transiret. Vnde apparet, avaritiae ardore eos inflammari & ambitioni servire, &, ut dominationem agant.* Praecipit igitur Leo, ut, si quis Episcopus, civitatis suae mediocritate despecta, administrationem loci celebrioris ambierit, & ad maiorem se plebem quacumque ratione transtulerit, & a cathedra pellatur aliena, & propria careat; ut nec illis praesideat, quos per avaritiam concupivit, nec illis, quos per superbiam sprevit.

V. Sequenti capite Leo supremum Thessalonicensis antistitis imperium sancit in provincias Illyricianas. Nam quum statuisset, ne quis alienum clericum invito proprio ipsius Episcopo susciperet aut sollicitaret, nisi forte ex placito caritatis id inter dantem accipientemque conveniret, edicit, ut clericus transfuga ad Ecclesiam suam reducatur cum auctoritate Metropolitani illius provinciae; si vero longius recesserit, id est, ex sua provincia in aliam provinciam Illyricianam se contulerit, revocandum esse cum auctoritate Episcopi Thessalonicensis, quae ad cunctas provinciarum illarum caussas porrigebatur.

VI. Reliqua istorum mandatorum capita pertinent ad celebrationem Conciliorum generalium Dioecesos Illyricianae (11). Edixerat Leo, praecludere studens viam ambitioni ac fastui, uti diximus, id servandum esse, ut generale Concilium non frequenter, neque pro levibus caussis congregaretur, sufficeret porro binos ternosve Episcopos de singulis provinciis adesse, vitandis sumtibus, & propter fatigationem Episcoporum e longinquo venientium. Nunc itaque, tamquam exprobraret praeteritam temeritatem, iubet Anastasium in evocandis Episcopis esse moderatissimum, ne per maioris diligentiae speciem fraternis gloriari videretur iniuriis. Attamen si caussa aliqua maior erit, ob quam rationabile ac necessarium sit, fraternum advocare conventum, tum vero ait posse congregari synodum, sic tamen, ut necesse non sit omnes omnium provinciarum Episcopos adesse, sed binos de sin-

(9) Vide Notas ad Lupum Ferrar. pag. 483. & ad Concilium Narbon. habitum ann. 1224.

(10) Vide Isidor. Pelus. lib. 5. epist. 21.

(11) Vide supra cap. 26. §. 11.

ſingulis provinciis, quos Metropolitani crediderint eſſe mittendos, ad eam venire ſufficiat. Et quia Anaſtaſius, ut provincialibus potentiam & magnitudinem ſuam tali modo oſtenderet, diutius fortaſſis, quam par erat, Epiſcopos ſemel congregatos detinebat, quod materiam querelarum Epiſcopis illis dabat, decernit Leo, ut a praeſtituto tempore ultra quindecim dies, qui convenerint, non retardentur. Nam iſta decreta a Leone fuiſſe poſt querelas Epiſcoporum Illyricianorum de faſtu & arrogantia Anaſtaſii, colligitur ex verbis Leonis: *Et te igitur* inquit, *frater dilectiſſime, & eos fratres noſtros, qui de tuis offenduntur exceſſibus, quum tamen non ſimilis ſit omnibus materia querelarum, hortor & moneo, ut, quae pie ſunt ordinata ſalubriterque diſpoſita, nulla concertatione turbentur.*

VII. Latet in ultimo mandatorum iſtorum capite teſtimonium immoderatae cupiditatis Anaſtaſii, tamquam ſui ipſius unicam ſententiam, ut tyranni ſolent, praeferre voluerit collectis Epiſcoporum ſuffragiis, ita, ut ſi forte in ſynodo generali actitata fuiſſet cauſſa, de qua non conveniret inter ipſum & Epiſcopos, ſententiam ſuam putaret in exſecutionem eſſe mittendam, neglectis provincialium ſuffragiis. Id mihi collegiſſe videor ex verbis Leonis. *Si autem in eo*, inquit (12), *quod cum fratribus tractandum definiendumve credideris, diverſa eorum fuerit a tua voluntate ſententia, ad nos omnia ſub geſtorum teſtificatione ferentur, ut remotis ambiguitatibus, quod Deo placeat, decernatur. Ad hunc enim finem omnem affectum noſtrum curamque dirigimus, ut, quod ad unitatem concordiae, & quod ad cuſtodiam pertineret diſciplinae, nulla diſſenſione violetur, nulla deſidia negligatur.* Admonet deinde illum retinere concordiam cum collegis ſuis, neve illis imponat onus importabile, ſed potius humilitatem ſectetur, cuius documentum & exemplum haberet in Chriſto.

CAPUT XXVIII.

Succeſſor Anaſtaſii, Euxitheus, confirmatus a Leone in Vicariatu Theſſalonicenſi.

SYNOPSIS.

I. Anaſtaſio ſucceſſit Euxitheus, qui relationem de ſua ordinatione miſit ad Leonem. Anatolius Epiſcopus CP. ſedi ſuae ſubiicere conatur Epiſcopos Illyricianos. Quem Leo caſtigat.

II. Proterius fit Epiſcopus Alexandrinus poſt deiectionem Dioſcori. Deinde occiditur per vim Timothei Aeluri, qui adverſus ipſum ordinatus fuerat Epiſcopus Alexandrinus. Eius caedem ſimulque Concilium Chalcedonenſe vindicare conantur Aegyptii. Contra Timotheus, & qui cum eo erant, petebant caſſationem Concilii Chalcedonenſis.

III. Anatolii dignitas tum valde ſurgebat. Huic itaque libellum adverſus Timo-

(12) Leo in Decretis cap. 41.

motheum obtulerunt Aegyptii, orantes, ut synodicis litteris cunctos orbis Episcopos instrueret, etiam Romanum.

IV. Factum id contra priscum Alexandrinae Ecclesiae morem, quo receptum erat, ut de caussis illius Ecclesiae referretur ad sedem Apostolicam. Anatolius, amplificandae auctoritatis suae cupidus, hanc occasionem avide arripuit.

V. Leo respondens Anatolio, & ad alios quosdam Episcopos scribens, ad Euxitheum Thessalonicensem scribit, nihil cuiquam licere debere adversus Concilium Chalcedonense, & castigandum esse Timotheum.

VI. Leo Imp. de eadem caussa scripserat ad Euxitheum. Is vero, convocata synodo Illyriciana, Eutychem, Dioscorum & Timotheum anathematizavit, synodum vero Chalcedonensem confirmavit.

VII. Curae istius a Leone susceptae testimonium illustre exstat in libro Eulogii Episcopi Alexandrini de laude vitae solitariae.

I. Anastasio successit Euxitheus anno CDLIII. Opilione V. C. Consule. Is vero, servata consuetudine, quae tum in Ecclesia vigebat inter Episcopos magnarum Ecclesiarum, relationem de sua ordinatione misit ad Leonem Pontificem Romanum, simul postulans, ut ego arbitror, uti privilegia Thessalonicensis Ecclesiae rursum confirmarentur auctoritate eius. Obsequio illo erga sedem Apostolicam defunctum esse Euxitheum, testatur ipse Leo in epistola eo anno data ad Iulianum Episcopum Coënsem (1). Sed antequam Leonis verba describamus, operae pretium est, referre caussam & occasionem scribendae istius epistolae. Anno CDLII. Leo Papa epistolam ad Anatolium CP. Episcopum miserat, in qua primo profitebatur, amplecti se definitionem fidei, editam in Concilio Chalcedonensi; deinde damnabat ambitum Anatolii, qui secundum locum suae sedi adversus Nicaenorum canonum reverentiam decerni procuraverat in eadem synodo, eaque ratione etiam Episcopos Alexandriae & Antiochiae, sed praecipue Illyricianos, utpote vicinos, sibi subiectos habere instituerat. Anatolius, qui se impatienter ferebat obiurgatum esse, epistolam illam suppressit, ne repulsam sui ambitus publicaret, ut ait sanctus Leo (2). Quo factum est, ut adversarii fidei in vulgus sparserint, Leonem non approbasse fidem Concilii Chalcedonensis. Ea de caussa Leo, desiderio Marciani Principis obsecutus, ad Iuvenalem Hierosolymorum Episcopum & ceteros Episcopos, qui in Chalcedonensi synodo congregati fuerant, litteras direxit XII. Kal. April. Opilione V. C. Consule, quibus firmare se aiebat, quae Chalcedone definita erant de fidei regula (3). Eadem vero die de hoc ipso negotio scribens, uti diximus, ad Iulianum Episcopum Coënsem haec ait (4): *Illud etiam nosse te volumus, Anatolium Episcopum post coërcitionem meam in suae praesumtionis adeo temeritate persistere, ut Illyricianos Episcopos, ut sibi subscriberent, conveniret, Quod nobis Episcopus, qui a Thessalonicensi ordinationis nuntius missus est, intimavit.*

II. Quis

(1) Leo I. epist. 53.
(2) Idem epist. 60, 61.
(3) Idem epist. 59. 61.
(4) Leo I. ep. 88. edit. Quesnelli.

II. Quis fuerit ille Thessalonicensis Episcopus, a quo relatio de ordinatione sua ad Leonem Pontificem Romanum missa est, non invenio scriptum in illa epistola. Illius vero nomen exstat in epistola eiusdem Leonis ad ipsum data post caedem Proterii Episcopi Alexandrini (qui caesus est anno CDLVII.) tum etiam in elencho eorum Episcoporum, ad quos Leo Imp. scripsit de nece eiusdem Proterii. Ordinatus ille fuerat a catholicis Episcopis in loco Dioscori, Dioscori, inquam, qui depositus fuerat auctoritate Concilii Chalcedonensis & in exsilium missus apud Gangras. Quod quum aegre ferrent hi, qui partium erant Dioscori, homines haeretici, Timotheum Aelurum adversus Proterium constituerunt Episcopum in Ecclesia Alexandrina. Multa ergo pericula passus est Proterius, adeo, ut militari custodia, ut Liberatus ait (5), egeret plurimo tempore sui Pontificatus. Et ille quidem his periculis evasit vivente Marciano Imperatore. Sed, eo mortuo, Timotheus &, qui eum sequebantur, venerunt Alexandriam, Proteriumque coëgerunt ad Ecclesiam confugere. Se satis tutum praesidio illo putabat vir sanctus. Sed illuc irrumpentes adversarii fidei, illum cum sex sociis occiderunt intra pabtisterium; & circumducentes ubique cadaver eius vulneratum, crudeliterque trahentes per omnia pene civitatis loca, insensibile corpus plagis sine misericordia verberarunt, dividentes illud membratim, & neque parcentes interiora, more canum, gustare illius viri, quem nuper habere se Dei & hominum mediatorem putaverant, tradentesque deinceps igni corpus lacerum, etiam cineres dispersefunt. Crudelitatis porro istius & inhumanitatis auctor & architectus fuit Timotheus Aelurus. Ita occiso Proterio, supplicationes a catholicis Episcopis Aegypti & a nonnullis clericis Alexandrinis, qui Constantinopolim ob eam caussam venerant, oblatae sunt Leoni Imperatori, quatenus mors vindicaretur Proterii, & expelleretur episcopali sede Timotheus (6). Sed a parte Timothei quidam Episcopi & Clerici ad imperialem civitatem adscendentes dederunt & ipsi petitiones Imperatori, petentes in primis in irritum mitti decreta Concilii Chalcedonensis, cuius defensores erant Episcopi & clerici, qui exarserant adversus interfectores Proterii. Exstant utrorumque libelli supplices (sic enim vocantur in epistola Leonis Imp. ad Anatolium Episcopum CP.) in Codice encyclio. *Ambarum partium supplicationes Imperator legens*, inquit Liberatus Diaconus (7)) *& considerans, nimis esse grave vexari tanto itinere sacerdotes, quorum aut aetas, aut infirmitas, aut paupertas hunc laborem subire prohibebat, impossibile iudicavit, eos congregari* (id enim libello suo postulaverant accusatores Timothei,) *sed scripsit singularum civitatum Episcopis de utroque negotio; consulens, quid fieri oporteret, vel de ordi-*

(5) Liberat. in Breviar. cap. 15.

(6) Libellus supplex Leoni Aug. oblatus ab Episcopis Aegyptiacis.

(7) Liberat. cap. 15.

ordinatione Timothei, vel de terminis synodi Chalcedonensis. Rescripserunt illi, *Chalcedonensem synodum usque ad sanguinem vindicandam, Timotheum vero non solum inter Episcopos non haberi, sed etiam Christiana appellatione privari*. Hactenus Liberatus.

III. Petierant enim catholici ab Imperatore, uti de ea re scriberet ad Episcopum Romanum, necnon & ad Antiochenum, Hierosolymitanum, Thessalonicensem, ac forte alios. Anatolium exceperunt, quod huic quoque, cuius dignitas tum valde surgebat, libellum porrexissent. *Nam Archiepiscopo huius regiae civitatis Anatolio*, inquit, *declarata est nostris libellis huiusmodi caussa*. Exstat eorum libellus Anatolio oblatus in eodem Codice encyclio cap. VIII. in quo suse enarrant totum illud negotium, simulque petunt, uti Anatolius (pro loci sui auctoritate) gemitus eorum synodicis litteris indicet sanctissimo Ecclesiae Romanae Pontifici Leoni, necnon & Antiocheno, & Hierosolymitano, atque Thessalonicensi & Ephesino, vel aliis, quibus visum fuerit, Ecclesiis; *ut omnes*, inquiunt, *totius orbis Episcopi, cognoscentes ea, quæ præsumta sunt a Timotheo, & quia novitates exercuit contra sanctas regulas, & religionem orthodoxam, litteris synodicis piissimo & Christianissimo Principi vestraeque sanctitati secundum venerabiles patrum regulas rescribentes, dignam formam, quae in hoc placuerit, praebere non differant*.

IV. Magni momenti sunt illa verba, neque leviter praetereunda, adeoque etiam alieno loco explicanda. Nam heic vetus Alexandrinae Ecclesiae consuetudo aperte violatur, relatione ad Constantinopolitanum Episcopum facta, & omissa auctoritate Romani Pontificis. Nam vetus consuetudo poscebat, uti caussa, quae Alexandrinam Ecclesiam turbabat, ad sedem Apostolicam deferretur; ut factum fuerat tempore Dionysii, Athanasii & Petri Episcoporum Alexandriæ (8). Praeterea volunt Aegyptii, ut omnes totius orbis Episcopi, adeoque Romanus, moneantur synodicis litteris Anatolii, nullum in hoc discrimen ponentes inter Episcopum Romanum & ceteros, nisi quod eum primo loco nominant. Porro totam rei gerendae auctoritatem in Anatolio constituunt, Papam etiam Leonem illi debere subiici, innuentes. Anatolius vero magna auctoritate usus, litteras quaquaversum scripsit ad omnes Metropolitanos, praecipue vero ad Romanum; ut ipse docet in epistola ad Leonem Imp. scripta, & constat etiam ex epistola LXXIV. sancti Leonis. Vnde colligitur, cogitasse Anatolium de acquirenda sedi suae amplissima auctoritate, ad exemplum Papae urbis Romae. Nam & canon XXVIII. Chalcedonensis in hunc sensum conceptus est.

V. Acceptis ergo litteris Anatolii, Leo Papa ad Leonem Imperato-

 rem

(8) Vide epist. Bonifacii I. ad Episc. Illyric. pag. 76. epistolam Concilii Italiae ad Theodos. pag. 105. & Breviculum histor. Eutychian. pag. 120.

rem rescripsit, debere eum dare operam, uti catholicus Episcopus in Alexandrina Ecclesia constitueretur, & ne quid cuiquam liceret adversus Concilium Chalcedonense. Scripsit de eadem caussa ad Anatolium, eius litteris respondens, tum etiam ad Basilium Episcopum Antiochenum, Iuvenalem Hierosolymorum, & Euxitheum Thessalonicensem, Kal. Septembr. Constantino & Rufo Consulibus, ut eorum cura innotesceret Episcopis earum partium, quaenam esset Leonis sententia de fide Concilii Chalcedonensis & de sceleslis Timothei Aeluri facinoribus. Scripsit, inquam, ad Euxitheum Episcopum Thessalonicensem; ut, quia is omnibus Episcopis Illyricianis praeerat auctoritate sedis suae & ex privilegio sedis Apostolicae, subiectos sibi Episcopos faceret certiores de toto isto negotio, in quo maxime versabatur Primatuum dignitas. Exstat Leonis epistola ad Euxitheum, rei gestae seriem continens, ex qua nos sequentia descripsimus, quae faciunt ad institutum nostrum (9): *Cognitis, quae apud Alexandriam haereticorum furore commissa sunt, fraternitatem vestram credidi admonendam, ut sceleratis ausibus sancta constantia resistatis, ne in quoquam nostra communis fides aut tepida inveniatur aut trepida. Vt autem haec cohortatio ad omnium fratrum nostrorum & coëpiscoporum per Illyricum possit notitiam pervenire, diligentiae vestrae cura prospiciat: quia, quod saepe dicendum est, tota religio Christiana turbatur, si quidquam de his, quae apud Chalcedonem sunt statuta, convellitur.*

VI. Antea quidem Leo Augustus de eadem caussa scripserat ad Euxitheum, uti convocatis Illyricianis Episcopis, quid in commune sentirent de Timotheo & de Chalcedonensi Concilio, ad ipsum rescriberet, ut colligitur ex elencho Episcoporum, ad quos missae sunt eiusdem Imperatoris litterae, in capite XI. Codicis encyclii. Nam post descriptam Leonis Imp. epistolam ad Anatolium, post petitiones Episcoporum Aegypti contra Timotheum, admonet collector, similem epistolam missam aliis Metropolitanis Episcopis, quorum nomina & Ecclesiae recensentur. Tum vero, ut docet auctor libelli synodici (10), Eudoxius Episcopus Thessalonicensis (sic enim vocat eum, qui alibi vocatur Euxitheus) synodum congregavit, quae Eutychem, Dioscorum, & Timotheum anathemate notavit, sacram vero Chalcedonensem synodum confirmavit.

VII. Curae istius ab Imperatore Leone susceptae, tum consensus Episcoporum universi orbis pro defensione Concilii Chalcedonensis adversus Aegyptios, id est, Timotheum, Aelurum & sequaces eius, meminit etiam Eulogius Alexandrinus in libro de laude vitae solitariae, in qua haec inter cetera scribit teste Photio (11): *Narrat, a Mar-*

(9) Leo I. epist. 119. edit. Quesnelli. 1209.
(10) Synodic. cap. 92. Vide tom. 1. novae nostrae collectionis Concilior. pag.
(11) Apud Phot. in Biblioth. cod. 230.

Marciano Chalcedonensem synodum coactam, Leonem Marciano mortuo suffectum summae rerum praefuisse, Aegyptios Concilium evertere conatos orbem totum tumultibus implesse, impie ficteque rumores sparsisse, Cyrillum a synodo damnatum, Nestorium receptum fuisse. Quorum, inquit, insanum furorem reprimens Leo, decreta Concilii Chalcedonensis actaque cum encyclicis seu circularibus mandatis per totum orbem misit, singulisque Episcopis & Presbyteris, nec non iis, qui in religiosa & monastica vita celebres habebantur, praecepit, uti sententiam suam scripto profiterentur. Quod Episcopi numero mille sexcenti promte sane exsecuti sunt, nemine, qui aliter sentiret, deprehenso, praeter Amphilochium Sidae Pontificem, qui tamen & ipse paullo post Concilii sententiae subscripsit consensitque. Vide praefationem nostram ad Codicem encyclium.

C A P V T XXIX.

De imminuto Vicariatu Episcopi Thessalonicensis, per erectionem novi Vicariatus in prima Iustiniana & Corintho.

S Y N O P S I S.

I. Investigandum deinceps superest, quonam demum tempore desierit magna illa Thessalonicensis Episcopi auctoritas in Illyrico. Tum etiam agendum de vicariatu Archiepiscopi primae Iustinianae & Episcopi Corinthiensis.

II. Prima adversus Thessalonicensem Episcopum tentamenta fuere aevo Theodosii iunioris, dein sub Sixto III. Papa, tum sub Leone primo, irrito semper conatu. Sed Archiepiscopus primae Iustinianae felicior fuit, quam ceteri.

III. Iustiniana prima, sive Achrida, Iustiniani Augusti patria, Archiepiscopo civitatis illius Imperator subiicit sex provincias, in quas ius omne abrogat Episcopo Thessalonicensi.

IV. Institit deinde apud Agapetum Papam, uti huic Archiepiscopo committerentur vices sedis Apostolicae. Sed is assentiri Iustiniano noluit.

V. Vicariam illam dignitatem Agapeti successor Vigilius tribuit Archiepiscopo primae Iustinianae per sex provincias illi contributas.

VI. Illustrissimus Cardinalis Baronius refellitur, qui putavit, ista a Vigilio extorta per vim fuisse. Referuntur Baronii argumenta.

VII. Excutiuntur singula illustrissimi Cardinalis argumenta.

VIII. Nova illa Archiepiscopi primae Iustinianae dignitas accepta non fuit Episcopis Illyricianis, praecipue vero Thessalonicensi. Benenatus Episcopus primae Iustinianae damnatus in synodo Illyriciana. Probatur ex Victore Tunnonensi, qui explicatur. Illyricianorum Episcoporum nomine interdum intelliguntur universi Episcopi Illyriciani, interdum vero illi tantum, qui Iustinianae primae Archiepiscopo subiecti erant. Senonensis Archiepiscopus diu Parisiensem non habuit pro Archiepiscopo.

IX. Nihil tamen contradictione sua effecit Episcopus Thessalonicensis, mansitque novo Archiepiscopo sua auctoritas. Probatur ex sancto Gregorio. Caussae personaeque Episcoporum primae Iustinianae subie-

ctae erant censurae Pontificum Romanorum.

X. Ampla illa Archiepiscopi istius auctoritas effecit, ut ei Patriarchae dignitas & appellatio tributa sit a nonnullis antiquis scriptoribus.

XI. Corinthio quoque Episcopo tributae sunt vices Romani Pontificis, in Achaia & Hellade. Probatur auctoritate Facundi, Gregorii Magni & Balsamonis.

XII. Abolita est prorsus Episcopi Thessalonicensis auctoritas in Illyrico, aevo Leonis Isauri, quae restricta est intra fines solius Macedoniae primae.

I. SAtis, ut arbitror, ac forsitan nimis immorati sumus in explicanda dignitate Episcopi Thessalonicensis, ut opus non sit ire per omnes sequentium temporum aetates. Sed necessarium visum est nihil omittere, quod in istius potestate & mandatis fere constent, quaecumque sequentibus saeculis aut mandata Legatis sunt, aut ab illis praesumta. Superest itaque, ut ostendamus, quonam tempore defierit Episcopi illius auctoritas in Illyrico, quo primum pacto convulsa, quibus de caussis imminuta exstinctaque fuerit. Simul autem agemus de primae Iustinianae Archiepiscopo, qui Vicarius Apostolicae sedis fuit per aliquot Illyrici provincias, & de Corinthiensi, qui eamdem Vicarii auctoritatem obtinuit in Achaia & Hellade.

II. Prima adversus Thessalonicensem Episcopum tentamenta fuere aevo Theodosii iunioris; qui quorumdam Illyricianorum Episcoporum suasionibus permotus, Orientalis Illyrici caussas ad curam Constantinopolitani Episcopi pertinere debere sancivit, lege lata anno CDXXI. ut dictum est supra (1). Sed hic conatus irritus fuit. Haud ita multo post Perigenes Corinthiorum Episcopus, adeoque provinciae Achaiae Metropolitanus, Anastasii Thessalonicensis auctoritatem excutere tentavit. Sed hanc audaciam, missis Legatis, & data ad eum epistola, repressit Sixtus III. Pontifex Romanus. Sub Leone deinde, qui Sixto successit, Anatolius tentavit in partes suas trahere Episcopos Illyricianos, ut docuit nos in capite superiori epistola eiusdem Leonis ad Iulianum Coënsem Episcopum. Felicior fuit Archiepiscopus primae Iustinianae: qui non solum potestati Thessalonicensis Episcopi exemtus est, sed etiam vicariatu sedis Apostolicae ornatus in quibusdam provinciis Illyricianis, in quas Imperium abrogatum est Episcopo Thessalonicensi. Quod qua ratione factum sit, paucis expediam.

III. Iustinianus Imperator, patriae suae Achridae sive primae Iustinianae (quae civitas fuit in Dardania Europaea) ornandae cupidus, volensque, eam circa sacerdotalem censuram, ut eius verbis utamur, maximis incrementis ampliari, constituit anno DXXXV. uti primae Iustinianae antistes, non solum Metropolitanus, sed etiam Archiepiscopus fieret, & ut sub eius auctoritate essent provinciæ Illyricianæ, quae sequuntur, Dacia nimirum mediterranea, Dacia ripensis, Moesia secunda, Dardania, Praevalis, & pars aliqua secundae Panno-niae,

(1) Vid. c. 24. §. 9. *seqq. huius libri.*

niae, quae Bacensi civitati contributa erat (2). Ius autem omne in provincias illas abrogat Episcopo Thessalonicensi, tam pro celebratione Conciliorum, quam pro ordinationibus Metropolitanorum, quos ad consecrationem Archiepiscopi primae Iustinianae pertinere in posterum debere sancivit, ita, ut ipse a generali provinciarum illarum synodo ordinaretur. Postremis autem verbis legis ista omnia, quae paullo ante multis verbis explicaverat, velut compendio perstringit, ita scribens ad Catellianum Archiepiscopum primae Iustinianae: *Quando autem tuae recordationis sedis gubernatorem ab hac luce decedere contigerit, pro tempore Archiepiscopum eius a venerabili suo Concilio Metropolitanorum ordinari sancimus, quemadmodum decet Archiepiscopum omnibus honoratum Ecclesiis provehi, nulla penitus Thessalonicensi Episcopo nec ad hoc communione servanda.*

IV. Eodem tempore Iustinianus apud Agapetum Pontificem Romanum egit, uti is novo huic Archiepiscopo vices Apostolicae sedis iniungeret, nimirum per illas provincias, quae supra nominatae sunt. Quid ad hanc petitionem rescripserit Agapetus, non invenimus. Ex epistola autem eius ad Iustinianum, qua rem totam se per Legatos significare ait, & ex Novella constitutione CXXXI. eiusdem Iustiniani, in qua vicariatum illum revocat ad beneficium Vigilii, nulla mentione Agapeti facta, colligere possumus, illum vices suas noluisse concedere Archiepiscopo primae Iustinianae, fortassis aemulatione erga emergentem auctoritatem, & munimenta in futurum praestruens adversus ambitionem, si exemplo Constantinopolitanorum antistitum iste novi aliquid tentaret adversus privilegia antistitis Romanae urbis. Haec sunt verba Agapeti (3): *De Iustiniana civitate gloriosi natalis vestri conscia, necnon & de nostrae sedis vicibus iniungendis, quid servato beati Petri, quem diligitis, principatu & vestrae pietatis affectu plenius deliberari contigerit, per eos, quos ad vos dirigimus, Legatos Deo propitio celeriter intimamus.*

V. Mortuo interim Agapeto successit Silverius, & isti Vigilius (4). Ad illum vero Iustinianus legationem misit anno DXL. quo primum anno sedere in sede Apostolica citra controversiam coepit Vigilius, extincto Silverio. Puto autem, simul a Vigilio petiisse per Dominicum Exconsulem atque Patricium, (nam is legatus erat Iustiniani) uti vices Apostolicae sedis committeret Archiepiscopo primae Iustinianae. Nam vicariatus istius meminit ipse Iustinianus in constitutione lata anno sequenti, in qua sic loquitur (5): *Per tempus autem beatissimum primae Iustinianae nostrae patriae Archiepiscopum habere semper sub sua iurisdictione Episcopos provinciarum Daciae mediterraneae, & Daciae*

(2) Iustin. Nov. XI. Vide supra lib. 2. cap. 9. §. 1.

(3) Agapet. epist. 4. ad Iustinianum.

(4) Vigil. epist. 1.

(5) Iustinian. Nov. 131. c. 3. an. 541.

ciae ripensis, & Praevalis, & Dardaniae, & Mysiae superioris, atque Pannoniae, & ab eo hos ordinari, ipsum vero a proprio ordinari Concilio, & in subiectis sibi provinciis locum obtinere eum sedis Apostolicae Romae, secundum ea, quae definita sunt a sanctissimo Papa Vigilio.

VI. Falli ergo necesse est illustrissimum Cardinalem Baronium, qui incertum esse ait tempus, quo vicariatus iste tributus est Archiepiscopo primae Iustinianae, & vi extortum esse a Iustiniano, nimirum post dissociatam inter eos concordiam. Quippe ea dissoluta est post Vigilii adventum Constantinopolim, id est, post annum quingentesimum quadragesimum septimum, vel ipso teste Baronio (6). Immo diuturna illa vis imperatoria, qua adactum Vigilium ait, ut vices suas delegaret Archiepiscopo primae Iustinianae, ad aliam vim referri non potest, quam ad eam, quam idem Pontifex pertulit anno DLI. & sequentibus. Vana igitur est omni ex parte coniectura Baronii; quam heic tibi proponimus, lector, ut tanti momenti caussam etiam tui iudicii faciamus. Haec sunt verba Baronii (7): *In huiuscemodi habitis cum Iustiniano conflictibus, quum fatigatus esset aerumnis Vigilius, idem Imperator ab eo inter alia illud extorsit, quod ab Agapeto Papa obtinere frustra tentaverat, nec ab eius successore Silverio impetrare valuit, nempe ut prima Iustiniana, natale solum, a se mirifice illustrata, non episcopatus tantum, sed metropolitanae sedis augeretur dignitate. Quum, inquam, a Vigilii praedecessoribus ipse Iustinianus impetrare conatus esset, minime valuit obtinere, quod scirent iidem Romani Pontifices, ea verti in praeiudicium aliarum ipsi provinciae adiacentium metropolitanarum sedium, iniustum rati, dedecore nobilium Ecclesiarum illustrari novam Ecclesiam primae Iustinianae, indecensque esse alias denudare, ut una superornaretur Ecclesia, cresceret nimirum ipsa diminutione maioris, cui ipsa subdita fuisset, Ecclesiae.*

VII. In varios heic errores incidit illustrissimus Cardinalis. Nam neque post aerumnas Vigilius vices suas tribuit Archiepiscopo primae Iustinianae, ut supra demonstratum est. Secundo frustra ait, Imperatorem non potuisse ista impetrare a Silverio, frustra, inquam, quum id a nemine proditum sit memoriae litterarum. Tertio, ait, Iustinianum a Pontificibus petiisse, uti decernerent, primam Iustinianam sedem esse metropolitanam. Id vero neque ex Agapeti epistola, neque ex Iustiniani Novella colligitur. Immo repugnare huic sententiae videtur Iustinianus, qui decernit, ut primae Iustinianae pro tempore antistes, non solum Metropolitanus, (quod solum a Pontificibus petiisse Iustinianum scribit Baronius) sed etiam Archiepiscopus esset, id est, superpositus esset Metropolitanis provinciarum, quae lege illa subiectae fuerunt antistiti primae Iustinianae. Denique non vidit Baronius, quan-

(6) Baron. ad an. 535. & 555. (7) Baron. ad an. 555.

quantam priscis illis Pontificibus iniuriam faceret, qui Episcopos Arelatenses exstulerunt, non solum super ceteros Galliarum Metropolitanos, sed etiam super Viennensem, cuius metropoli subiecta fuerat Arelatensis Ecclesia.

VIII. Novam illam Archiepiscopi primae Iustinianae dignitatem acceptam non fuisse Illyricianis Episcopis, praecipue vero Thessalonicensi, in cuius diminutionem ista constituta fuerunt, facile mihi persuadeo. Ipsi enim testatum hoc mihi fecisse videntur anno DL. in caussa Benenati, Episcopi primae Iustinianae, quem synodus Illyriciana eo anno damnavit, tamquam obtrectatorem trium capitulorum, studio sane conservandae verae fidei, sed odio etiam, ut ego arbitror, erga Iustinianum, cuius apertum & pervicax erat studium pro condemnatione trium capitulorum. Hanc historiam debemus Chronico Victoris Episcopi Tunnonensis: *Post consulatum Basilii V. C. anno IX. Illyriciana synodus in defensione trium capitum Iustiniano Augusto scribit, & Benenatum primae Iustinianae civitatis Episcopum obtrectatorem eorumdem trium capitum condemnat*. Ac, ne quis putet, Victorem ita hoc loco intelligendum esse, ut de synodo agat Illyriciana earum tantum provinciarum, quae primae Iustinianae Episcopo subiectae erant, id primo prohibet, quod probabile non sit, eam synodum aliquid ausuram fuisse super suo Archiepiscopo, quem Episcopi illarum provinciarum contemnere tam cito non poterant, vivo adhuc Iustiniano: praesertim quum caussae personaeque Archiepiscoporum istius sedis subiectae essent Romano Pontifici, ut adnotabitur paullo post. Prohibet praeterea Facundus Hermianensis (8), qui inter defensores trium capitulorum nominat Episcopos Helladis, Illyrici atque Dalmatiae, haud dubie dicturus, cuius Illyrici, si factum id fuisset in synodo earum tantum provinciarum, quae primae Iustinianae fuerant contributae. Scio, sanctum Gregorium (9), ad Episcopos scribentem earumdem provinciarum, de ordinatione Ioannis, Episcopi primae Iustinianae, epistolam suam direxisse *universis Episcopis per Illyricum*, eos admonens, uti ei, qui vices Apostolicae sedis obtineret, in his, quae ad ordinem ecclesiasticum rectitudinemque pertinent disciplinae, *sive in aliis, quibus canonum decreta non obstant*, parere nullo modo differrent. Certum est, sanctum Gregorium heic Episcoporum Illyricianorum nomine eos tantum intelligere, qui Ioanni subiecti erant ratione suae Ecclesiae, neque accipiendum esse de universis omnino Episcopis Illyrici: unde concludi posset, Victorem quoque Tunnonensem locutum esse de synodo Illyriciana earum tantum provinciarum, quae a iurisdictione Thessalonicensis antistitis resectae, in ius & potestatem transierant Episcopi primae Iustinianae. Verum non

(8) Facundus l. 4. c. 3. & in lib. adv. Mocian. p. 577.

(9) S. Greg. l. 4. Indict. 13. ep. 9.

non arbitror, ut iam dixi, ausuros aliquid super Benenato Episcopos earum provinciarum, recentibus tum initiis dignitatis eius, quam illi lege sua contulerat Iustinianus, praesertim quum nullibi exstent indicia contradictionis eorum. Dispar ratio erat Episcopi Thessalonicensis: qui cernens, sibi fieri iniuriam, ac se deprimi, ut iste attolleretur, eum haud dubie non habuit pro Archiepiscopo, adeoque eum, tamquam adhuc sibi subiectum, in sua synodo damnavit. Simile aliquatenus exemplum habemus hodie in caussa Archiepiscopatus Parisiensis, resecti ab Archiepiscopatu Senonensi, auctoritate Vrbani VIII. Romani Pontificis, cum consensu Ludovici XIII. Regis Francorum Christianissimi. Nam licet iste sit constitutus in urbe regia, dignitatemque suam semper retineat, Archiepiscopus tamen Senonensis illum diu non habuit pro Archiepiscopo, eumque ad conventus ecclesiasticos provinciae suae post ea tempora evocavit, etiam in oculis Principis. Quidni Episcopus Thessalonicensis, cuius magna hactenus auctoritas apud eas gentes fuerat, quique plurium magnarum provinciarum eius Imperio suetarum favore haud dubie adiuvabatur, idem auderet adversus Episcopum primae Iustinianae?

IX. Nihil tamen contradictione sua effecit Episcopus Thessalonicensis, mansitque novo Archiepiscopo auctoritas, quam illi lege sua & commendatione apud Romanos Pontifices procuraverat Imperator Iustinianus. Discimus istud ex epistolis sancti Gregorii (10), quae docent, eum una cum Pallio vices suas Ioanni Episcopo primae Iustinianae commisisse *iuxta morem*, & *iterata*, ut ipse ait, *innovatione*. Vnde recte concludit illustrissimus Archiepiscopus (11), id circa Episcopos sedis illius observatum esse per illas tempestates, ut Romani Pontifices singulis Archiepiscopis, statim ac isti consecrati erant, vices Apostolicae sedis & Pallium conferrent, & caussas personasque eorum subiectas fuisse censurae Romanorum Pontificum. Ioannes Episcopus primae Iustinianae Hadrianum Thebanum Episcopum ab episcopatu deiecerat occasione vicium sedis Apostolicae, ut docet S. Gregorius (12). Venit is Romam, de iniquo iudicio expostulaturus. Gregorius vero suscepta caussae istius cognitione sententiam Ioannis, tum quia suspensa erat per appellationem ad sedem Apostolicam, tum quia contra leges canonesque prolata ipso non poterat iure subsistere, cassavit, & Hadrianum Thebanae Ecclesiae restituit, Ioannem porro, donec aliquid gravius circa ipsum decerneret, triginta dierum spatio sacra communione privavit.

X. Ampla illa Archiepiscopi primae Iustinianae auctoritas effecit; ut ei Patriarchae dignitas & appellatio tributa sit a nonnullis antiquis scriptoribus, eiusque propterea subscriptionem in ordine Patriarcharum

(10) S.Greg. lib. 4. Indict. 13. ep. 52. 59.
(11) Marca in lib. de Primatib. §. 47.
(12) S. Greg. lib. 2. Indict. 11. ep. 6.

rum admissam in Trullana synodo putaverit illustrissimus Cardinalis Perronius similitudine nominum deceptus; quum tamen in ea synodo non agatur de Archiepiscopo primae Iustinianae, sed de Episcopo Constantiae Cypri, quae & Iustinianopolis dicebatur, ut observatum est ab illustrissimo Archiepiscopo (13).

XI. Per eadem fortean Iustiniani tempora Thessalonicensi Episcopo ademta est auctoritas in Achaiam & Hellada, quae Corinthio Episcopo ceu Romani Pontificis Vicario deinceps paruerunt. Hellados certe tamquam ab Illyrico distinctae meminit Facundus Hermianensis, qui scribebat aevo Iustiniani, ut supra dictum est. Praeterea sanctus Gregorius ad Ioannem Corinthiorum Episcopum scribit, se praedecessorum suorum exempla sequendo, ad illum mittere Pallium, quod erat insigne vicariatus. *Pallium vero*, inquit (14), *sicut per epistolam vestram, quam per Andream fratrem & coëpiscopum nostrum suscepimus, postulastis, direximus; quo ita vos uti necesse est, sicut praedecessores vestri usi concedentibus nostris praedecessoribus approbantur*. Subiectos porro illi fuisse Episcopos Hellados, tametsi alienae provinciae, recte ex sequenti epistola collegit vir clarissimus Ioannes Morinus (15). Nam ad Episcopos illos ea de re scribens Gregorius ita loquitur: *Pallium Ioanni fratri nostro Corinthiorum Episcopo nos transmisisse cognoscite, cui vos magnopere convenit obedire; praesertim dum hoc sibi & antiquae consuetudinis ordo defendat, & bona eius, quibus ipsi testimonium perhibetis, invitent*. Itaque Balsamo recensens Episcopos, qui olim in partibus illis gerebant vices Apostolicae sedis, inter illos numerat Corinthiensem in scholio ad praefationem Concilii Trullani. Interim heic adnotandum est, Gregorium non ante Pallium misisse ad Ioannem, quam ab ipso postulatum fuisset per litteras.

XII. Abolita deinde prorsus est Episcopi Thessalonicensis auctoritas in provincias Illyricianas, postquam ex Leonis Isauri Decreto, in odium fidei vindicata a Gregorio II. & III. summis Pontificibus, provinciae Illyrici, Siciliae & Calabriae avulsae sunt a patriarchatu Romano, & tributae Constantinopolitano (16). Tunc enim intra fines solius Macedoniae primae restricta est Metropolitani Thessalonicensis potestas (17); ut docent Diatyposis Leonis Philosophi & antiqua episcopatuum Orientalium Notitia in codice Iuris Graeco-Romani. Non immorabor diutius in explicanda hac caussa, quam doctissime suo more tractavit illustrissimus Archiepiscopus in libro primo istius operis (18). Illud tantum dicam, observationes eius de ori-

(13) Vide supra lib. 2. cap. 9. §. 2. & in lib. de Primatib. §. 48.
(14) S. Greg. lib. 4. Indict. 13. ep. 55.
(15) Morin. lib. 1. Exercit. 21.
(16) Marca in lib. de Primatib. §. 46.
(17) Vide Ioan. VIII. ep. 78. 79.
(18) Vide supra l. 1. cap. 1. §. 4. & seqq.

gine schismatis Graecorum, quod fluxisse docuit ex provinciarum illarum amissione, de qua iuste conquerebantur Romani Pontifices, displicuisse Lucae Holstenio, Marcam vero ad eius obiecta respondisse in Responsione, quae edita est inter Prolegomena.

CAPUT XXX.

De Origine vicariatus Arelatensis, a Zosimo erecti.

SYNOPSIS.

I. Arelatensis Episcopi vicariatus in Galliis eadem initia habuit, quae Thessalonicensis in Illyrico, ut ostenditur ex utriusque comparatione.

II. Omissa disputatione de antiquitate urbis & Ecclesiae Arelatensis, omissa quoque contentione, quae inter Arelatensem Viennensemque Ecclesias fuit propter ordinationes Episcoporum provinciae Viennensis, de solo vicariatu heic agetur.

III. Initia dignitatis istius debentur studiis Patrocli Episcopi Arelatensis & beneficio Papae Zosimi. Statuit iste, uti nemini intra Gallias ex clero liceret Romam aliove proficisci absque litteris formatis Episcopi Arelatensis. Tum ei commisit iudicia caussarum, quae in provinciis Gallicanis emergerent, ita tamen, ut de maioribus caussis referret ad sedem Apostolicam.

IV. Huic Zosimi decreto debentur initia vicariae dignitatis Episcoporum Arelatensium. Explicatur illius locus de formatis, qui nunc editur emendatior.

V. Tribuit deinde Patroclo Zosimus ordinationes Episcoporum provinciae Viennensis & duarum Narbonensium, secundum morem antiquum. Inquiritur in antiquitatem istius consuetudinis, & ostenditur, antiquam non fuisse. Fefellit itaque Zosimum Patroclus.

VI. Quaeritur, qua ratione factum sit, ut Episcopus Arelatensis factus sit Metropolitanus adversus civilem imperii dispositionem & canones Nicaenos. In Africa is Primas erat inter Episcopos, qui ordinatione antiquior erat, nulla habita ratione civilium metropoleon. Excepto tamen Carthaginiensi, qui primum ubique locum obtinebat. Immo & Primates Mauritaniae & Numidiae aliquam praerogativam habebant.

VII. Quum amplificata esset urbis Arelatensis dignitas, constitutaque illic esset sedes Praefecti praetorio Galliarum, cumulata sunt in eam omnia civilis administrationis decora, factaque est metropolis Galliarum. Ex honore civili urbis Arelatensis descendit honor ecclesiasticus. Probatur ex rescripto Honorii ad Agricolam, & ex canone secundo Concilii Taurinensis.

VIII. Explicatur canon ille, ut ostendatur, Episcopum Arelatensem fuisse tum Metropolitanum in provincia Viennensi. Patres Concilii Taurinensis provinciam diviserunt, ut concordiam retinerent.

IX. Sed parte provinciae contentus non fuit Episcopus Arelatensis; totam sibi subiicere meditatus est, tum etiam duas Narbonenses. Faciendum id sibi putavit auctoritate Zosimi, qui ordinationes Episcoporum illarum provinciarum tribuere se ait Patroclo, iuxta maiorum canones & statuta, & secundum antiquam consuetudinem. Magnum quid Patroclo tribuit Imp. Valentinianus. Quesnellus refutatur.

I. ROmani Pontifices, usu ipso edocti, quantum conferret ad auctoritatem suam firmandam & disciplinam conservandam in dissitis longe provinciis vicis Apostolicae delegatio, in Gallicana Dioecesi Episcopis Arelatensibus quaedam mandata dederunt (1). Itaque

(1) Marca in lib. de Primatib. §.47.

que ex Zosimi primum beneficio anno CDXVII. vicariam potestatem in quibusdam capitibus acceperunt, quae deinde a sequentibus Pontificibus usque ad Gregorium primum amplificata sunt ducentorum annorum intervallo; quibus elapsis, exstincta est illa potestas. De his acturi pro ratione instituti nostri memoriam rerum ante dictarum repetendam esse censuimus, quod videamus Arelatensem antistitem sedis Apostolicae per Gallias Vicarium factum esse ad exemplum potestatis, quae Thessalonicensi Episcopo tributa erat per Illyricum. Nam & ei tribuitur ordinatio Metropolitanorum quarumdam provinciarum, arbitrium praeterea iudicandarum caussarum, quae definiri possent in Conciliis earumdem provinciarum, quorum congregandorum potestas ei committitur, iniungitur vero cura mittendi relationem de maioribus caussis ad sedem Apostolicam. Scribitur Episcopis, per eas provincias constitutis, uti Arelatensi obediant tamquam Romani Pontificis Vicario, ne quis ignorantiae praetextu se tueri possit. Haec autem omnia supra vidimus acticata esse circa Episcopum Thessalonicensem. Nunc itaque ad rem ipsam aggrediamur.

II. De antiquitate & claritudine urbis Arelatensis quum multi multa dixerint, & ex professo eam spartam ornaverit Petrus Saxius Canonicus Arelatensis Ecclesiae, non est, quod me torqueam in congerendis hoc loco monumentis veteribus ad afferendam dignitatem eius. Nihil etiam dicam de antiquitate Ecclesiae, quae se institutam ac fundatam contendit a Trophimo Paulli Apostoli discipulo; quod ea pars historiae ecclesiasticae, si quis eam curiosius scire desiderat, a viris doctissimis tractata sit copiose & abundanter, novissime vero etiam ab illustrissimo Archiepiscopo diligenter examinata in epistola scripta ad clarissimum virum Henricum Valesium. Omittam quoque contentionem, quae vetustis temporibus fuit inter Arelatensem Viennensemque Ecclesias propter ordinationes Episcoporum provinciae Viennensis, nisi quatenus ea coniuncta erit cum caussa vicariatus Romani; de quo unico, relectis ceteris quaestionibus, tractare convenit in hoc libro.

III. Patroclus Arelatensis urbis, in qua tum constituta erat sedes praefecturae Galliarum, antistes, sub umbra istius dignitatis civilis, ac si praefecturam sacerdotalis honor sequi deberet, aliquam praerogativam sibi Ecclesiaeque suae conciliare conatus est, quo non solum primum ubique locum obtineret inter Episcopos Gallicanos, sed etiam super eos efferretur. Ea de caussa Zosimi Romani Pontificis auctoritatem imploravit, eo colore quaesito, quod Trophimus Arelatensis Episcopus in Galliis primus annuntiasset Christi fidem, *ex cuius fonte totae Galliae fidei rivulos acceperunt*, adeoque aequum esse, ut illius in ea cathedra successor praecipuum aliquod honoris auctoritatisque privilegium haberet in Ecclesia Gallicana. Praetendebat antiquitatem,

qua etiam ritus quoquo modo inducti defenduntur, ut ait Tacitus (2); eamque confirmari postulans, sedi suae vindicare studuit ordinationes Episcoporum provinciae Viennensis & duarum Narbonensium. Zosimus, habita ratione temporum, annuendum censuit postulatis; dataque anno CDXVII. epistola ad universos Episcopos per Gallias & septem provincias constitutos, non solum ordinationes Episcoporum earum provinciarum concessit Patroclo, sed etiam statuit, ut, quicumque ex clero ad Romanam Ecclesiam aliove accedere cogitaret, non aliter id faceret, quam cum epistola formata Episcopi Arelatensis (3); cui etiam commisit iudicia caussarum, quae in provinciis illis emergerent; hoc tamen addito, ut de maioribus caussis referret ad sedem Apostolicam. Quod imitatum est ex mandatis, quae data fuerant Episcopo Thessalonicensi.

IV. Quum huic Zosimi epistolae debeantur initia vicariae dignitatis Episcoporum Arelatensium, operae pretium est, eam diligenter & accurate expendere. Incipiamus igitur ab epistolis formatis. Forte acciderat per eas tempestates, ut impostores quidam, qui se afferebant Episcopos sive Presbyteros esse, aut omnino in ordine ecclesiastico constitutos, Romam profecti ex Galliis, titulo sibimet sanctitatis inscripto, in nomen venerationis irrepserint, & indebitam reverentiam promeriti fuerint, eo nimirum honore excepti ab Ecclesia Romana, qui sanctissimi ordinis viris per ea tempora tribuebatur. Zosimus in posterum esse providendum ratus, ne deinceps istiusmodi homines ausu sacrilego in nomen venerationis irreperent, mansura in aevum constitutione sancivit, ne quis sub quolibet ecclesiastico gradu constitutus exiret e regionibus Gallicanis absque litteris formatis (4) Episcopi Arelatensis, quibus iste significaret, eum, qui peregre iret, in clero constitutum esse, tum etiam de sacerdotio eius, si Episcopus esset, alioqui de loco ecclesiastico certiores faceret Episcopos earum partium, ad quas ille proficisci cogitaret, ut condigna ei reverentia tribui ab illis posset: suscipiendum enim non esse, si veniret absque formata Metropolitani Arelatensis. Haec sunt verba Zosimi emendata ex fide vetustissimorum codicum, qui servantur in bibliotheca regia & in Colbertina. Nam editiones in hoc loco sanae non sunt, tametsi eumdem sensum referant. *Placuit Apostolicae sedi*, inquit Zosimus, *ut, si quis ex qualibet Galliarum parte, sub quolibet ecclesiastico gradu, ad nos Romam venire contendit, vel alio terrarum ire disponit, non aliter proficiscatur, nisi Metropolitani Arelatensis Episcopi formatas acceperit, quibus sacerdotium suum vel locum ecclesiasticum, quem habet, scriptorum eius adstipulatione perdoceat. Quod ea gratia statuimus, quia*

(2) Tacit. lib. 4. hist.
(3) Vide infra lib. 6. cap. 17. §. 6.
(4) De epistolis formatis vide Bernardinum Ferrarium in lib. 1. de antiq. ecclesiast. epist. genere cap. 5.

quia plurimi Episcopos, Presbyteros, sive Ecclesiasticos simulantes, quia nullum documentum exstat, per quod valeant confutari, in nomen venerationis irrepunt, & indebitam reverentiam promerentur. Quisquis igitur, fratres carissimi, praetermissa praedicti formata, sive Episcopus, sive Presbyter, sive Diaconus, aut deinceps inferiore gradu sit, ad nos venerit, sciat, se omnino suscipi non posse.

V. Post impositam Gallicanis Episcopis necessitatem accipiendarum formatarum ab Episcopo Arelatensi, cui per consequentiam tribuebatur honor primi Galliarum Metropolitani, descendit deinde Zosimus ad ordinationes Episcoporum provinciae Viennensis ac duarum Narbonensium; quarum auctoritatem Metropolitanum Arelatensem tenere constituit secundum morem antiquum, irritum & inane decernens, si quid contra tentaretur, & Episcopum etiam ordinatorem gradu suo deiiciendum esse pronuntians. *Iussimus autem praecipuam*, inquit, *sicuti semper habuit, Metropolitanus Episcopus Arelatensium civitatis, in ordinandis sacerdotibus teneat, auctoritatem; Viennensem, Narbonensem primam, & Narbonensem secundam provincias ad pontificium suum revocet. Quisquis vero posthac contra Apostolicae sedis statuta & praecepta maiorum, omisso Metropolitano Episcopo, in provinciis supradictis quemquam ordinare praesumserit, vel is, qui ordinari se illicite siverit, uterque sacerdotio se carere cognoscat.* Consuetudo antiqua, cuius hoc loco meminit Zosimus, antiqua non erat, & ante annos tantum viginti coeperat in Concilio Taurinensi, non quidem omnium Episcoporum, qui per tres illas provincias ordinandi forent, consecrationem Arelatensi Episcopo tribuens, sed eorum tantum, qui in civitatibus Arelatensi civitati vicinis constituendi essent, ut patet ex canone secundo illius Concilii. Verum Patroclus subsidium ab audacia mutuatus Zosimo ista persuasit tamquam rem positam extra omnem controversiam. Unde factum, ut, quum sequenti tempore Leo Magnus retractaret privilegia Arelatensis Ecclesiae, non dubitaverit dicere (5), nullum Arelatensium Episcoporum ante Patroclum habuisse ius ordinandorum Episcoporum extra provinciam Viennensem, & hoc ipsum, quod Patroclo temporaliter videbatur esse concessum, sententia postmodum meliore sublatum esse, nimirum a Bonifacio primo.

VI. Hic locus me admonet, ut gravissimam difficultatem, quae hactenus exercuit industriam hominum eruditorum, & cuius occasione captum consilium est ordinandi Episcopum Arelatensem vicibus Apostolicae sedis, in medium proferam, undenam videlicet auctoritatem Metropolitani Episcopi traxerit Episcopus Arelatensis adversus civilem imperii dispositionem & canones Nicaenos, qui constantem in ecclesiastico ordine disciplinam fixerunt, adiudicato provinciae eccle-sia-

(5) Leo I, epist. 87.

siasticae primatu Ecclesiae illi, quae constituta erat in civitate, cui ius metropoliticum tributum erat in laterculo imperii. Nam ante Concilium Nicaenum Marinus Arelatensis, qui Concilio Arelatensi interfuit, & primus inter Episcopos nominatur in epistola synodica ad Silvestrum, non vendicabat sedi suae ius metropoliticum, sed e contra dicitur esse Episcopus provinciae Viennensis in veteri catalogo Episcoporum, qui ad Arelatensem synodum convenerunt. Itaque per universum orbem, si Africam excipias, ea fuit constans regula priscis temporibus, illum debere esse Metropolitanum, qui Episcopus erat in civili metropoli provinciae (6). Africam excipiendam esse dixi; cuius Episcopi, praeter Carthaginiensem, hac lege non tenebantur; quippe qui antiquiorem ordinatione Episcopum pro Primate habebant, nulla habita ratione civilium metropoleon, ut patet ex Conciliis Africanis & multis veterum scriptorum testimoniis; salvo iure Primatuum Mauritaniae & Numidiae, quibus in Concilio universali Africae (ut Marca observavit (7)), primus locus post Carthaginiensem dabatur ob dignitatem & vetustatem provinciarum, quamvis essent Primatibus Byzaceno, Tripolitano & Sitifensi posteriores, quoad ordinationem. Sed Afri, licet Primatibus, id est, Episcopis ordinatione antiquioribus, primas sedes in Concilio generali tribuerent, nulli tamen Ecclesiae speciali dignitatem primatus vindicabant, posthabita metropoli civili, ut factum in Ecclesia Arelatensi; quae in ius metropoliticum invasit in provincia Viennensi adversus Viennensem provinciae Metropolitanum. Ita enim se habebat dispositio civilis, postquam Romanis Principibus placuit Narbonensem veterem dividere in tres provincias, in Narbonensem videlicet, Viennensem, & Alpes maritimas, ut Vienna vetus colonia metropolis esset provinciae Viennensis, cui nomen dabat, & Arelas una esset earum urbium, quae Viennae contributae erant; id quod & Ammianus Marcellinus (8) & Notitiae veteres ostendunt.

VII. Amplificata deinde civitatis Arelatensis gloria, post Concilium illic habitum aevo Constantini Magni, ex cuius nomine dicta est Constantina, aucta etiam ob moram eiusdem Constantini & sequentium aliquot Imperatorum in ea urbe factam, praecipue Constantii filii Constantini, qui illic anno CCCLIII. ob tricesimum imperii sui annum theatrales ludos & Circenses ambitioso apparatu edidit, ibidemque proximis Kalendis Ianuariis septimum Consulatum iniit, & ex more ludos Circenses fecit (9). Ex ea urbis gloria factum, ut veterum scriptorum monumentis valde celebrata sit, adeo, ut Ammianus

(6) Vide R. P. Chifflet. in Notis ad Ferrandum pag. 276. 279.

(7) Marca in lib. de Primatib. §. 80. & hinc Chifflet. in Notis ad Ferr. pag. 291.

(8) Amm. Marcell. lib. 14.

(9) Vide C. V. Hadr. Valesf. in lib. 3. rer. Francic. p. 411.

nus Marcellinus (10) eam vocet multarum urbium decus, & Gallulam Romam Ausonius in libro de urbibus. Translata vero illuc sede praefecturae Galliarum a Valentiniano Imp. post caedem Maximi tyranni, ut ego quidem arbitror, cumulata sunt in eam civitatem omnia civilis administrationis decora & ornamenta, urbsque ipsa facta metropolis Galliarum, ut colligi potest ex rescripto Honorii ad Agricolam P. P. Galliarum, ubi Arelatensis urbs dicitur esse metropolis Septem provinciarum (11). Solebant enim olim Principes (ut observatum est ab illustrissimo Archiepiscopo (12)) dividere provincias pro suo arbitrio; & novas quoque metropoles condebant, quarum Episcopi simul evehebantur ad dignitatem Metropolitanorum. Itaque ex honore civili Arelatensis urbis descendisse puto honorem ecclesiasticum, tentante nimirum Episcopo urbis illius in se trahere ordinationes Episcoporum provinciae Viennensis, quae antea pleno iure pertinuerant ad Viennensem Metropolitanum. Illum ista praesumsisse non ita multo post caedem Maximi, docet canon secundus Concilii Taurinensis, habiti anno CCCXCVII. in quo sic legitur: *Illud deinde inter Episcopos urbium Arelatensis & Viennensis, qui de primatus apud nos honore certabant, a sancta synodo definitum est, ut, qui ex eis approbaverit, suam civitatem esse metropolim, is totius provinciae honorem primatus obtineat, & ipse iuxta canonum praeceptum ordinationum habeat potestatem. Certe ad pacis vinculum conservandum hoc consilio utiliore decretum est, ut, si placet, memoratarum urbium Episcopis, unaquaeque de his viciniores sibi intra provinciam vindicet civitates, atque eas Ecclesias visitet, quas oppidis suis vicinas magis esse constiterit; ita ut memores unanimitatis atque concordiae, non alter alterum, longius sibi usurpando, quod est alii propius, inquietet.*

VIII. Integrum canonem retuli, ut ostenderem, tum Arelatensem fuisse urbem metropolitanam. Frustra enim definirent patres, hunc totius provinciae honorem primatus habiturum, qui approbaret, suam civitatem esse metropolim, si nulla ex hoc capite controversia fuisset inter Viennensem Episcopum & Arelatensem; quae nulla esse poterat, si Arelas non fuisset tum metropolis. Compertum habebant, Viennam esse veterem provinciae metropolim, adeoque ad illam secundum ecclesiasticas regulas pertinere ordinationes Episcoporum provinciae Viennensis. Sed quia tum Arelas erat metropolis Galliarum in ordine civili, contendebatque haud dubie ob eam caussam Episcopus Arelatensis, transisse ad suam Ecclesiam a Viennensi iura ordinationum, quod Vienna tum contributa esset Arelatensi urbi (13), patres in synodo Taurinensi congregati, in his angustiis constituti, obscuro & ambiguo di-

(10) Amm. Marcell. lib. 25.
(11) Honorii Constitutio exstat apud Sirmond. in Notis ad Sidon.
(12) Vide supra lib. 2. cap. 8.
(13) Vide lib. 3. c. 7. §. 3.

dicendi genere interlocuti sunt, eam civitatem frui debere honore primatus, quae doceret, se esse provinciae metropolim, dato interim ad fovendam concordiam Episcopis consilio, ut quisque viciniores sibi civitates ad suam curam revocaret. Ea sola via patebat exeundi ex his difficultatibus, qua & Viennensis Ecclesiae iuribus non derogarent in universum, & Arelatensi urbi, penes quam civilis tum administrationis fastigium erat, iniuriosi non exsisterent, neve illius Episcopum exasperarent, si quid contra illum decernerent. Sciebant enim, iniurias aegre tolerari, &, ut ait Tacitus (14), proclivius esse iniuriae, quam beneficio vicem exsolvere; quia gratia oneri, ultio in quaestu habetur. Viennensem Episcopum minorem tum esse Arelatensi & imparem: istum vero non depositurum memoriam acceptae iniuriae, & si occasio daretur, ulturum adversus unumquemque Episcoporum, quos facile illi esset opprimere apud illustrissimam praefecturae potestatem; in maximi porro beneficii loco habiturum Viennensem, quod aliquas civitates retineret iudicio synodi. Ea de caussa provinciam diviserunt, cuius maxima pars concessa est Episcopo Arelatensi.

IX. Quoniam vero pronum est ambitione labi, ei praesertim, qui versatur inter summas potestates, & apud illas in honore est, Arelatensis Episcopus, qui magna parte provinciae depulerat Episcopum Viennensem, totam sibi subiicere meditatus est, ac non solum illam, sed etiam duas Narbonenses, quae in vicino erant. Sed quia praevidebat magnam ex hoc capite futuram esse contradictionem Metropolitanorum harum provinciarum, qui aegre paterentur, adimi sibi provincialium suorum ordinationes, Zosimum Pontificem Romanum putavit in partes trahendum esse, ut eius auctoritate hanc sibi potestatem vindicaret in illis provinciis (15). Itaque falsa suggestione ad eum data significavit, pati se contradictionem in ordinandis Episcopis harum provinciarum, praesertim a Proculo Massiliensi Episcopo, & a Viennensi, qui in Concilio Taurinensi contenderant, ad se pertinere consecrationes Episcoporum, hic quidem secundae Narbonensis, iste vero provinciae Viennensis; quum tamen Arelatensis Episcopus *iam inde a Trophimo ordinationis seriem temporibus roboratam* possederit (16), non solum in provincia Viennensi, sed etiam in utraque Narbonensi: *quoniam Trophimus sacerdos quondam Arelatensi urbi ab Apostolica sede transmissus ad illas regiones tanti nominis reverentiam primus exhibuit, & in alios non immerito ea, quam acceperat, auctoritate transfudit*. Zosimus habita ratione petitionis Patrocli, quem summis potestatibus acceptissimum esse sciebat, & qui in metropoli Galliarum urbe constitutus erat Episcopus, confirmavit ei ordinationes (17) per

(14) Tacit. lib. 4. hist.
(15) Marca in lib. de Primatib. §.71. & 82. & in epistola ad Henr. Vales.
(16) Zosim. epist. 70.
(17) Vide Prosperi Chronicon Honorio IX. & Theod. V. Coss.

per tres illas provincias *iuxta maiorum canones*; castigatisque Proculo & Simplicio, quod non ferenda impudentia in Concilio Taurinensi, *contra statuta patrum, & sancti Trophimi reverentiam*, postulassent, creandorum in his provinciis sacerdotum potestatem sibi fieri, laudata antiquitate, *cui decreta patrum*, inquit, *sanxere reverentiam*, redire in ordinem suum intermissa praecepit, & Metropolitanum Arelatensis civitatis Episcopum, iam inde a Trophimo, ordinationis seriem, temporibus roboratam, inviolabili in utraque, Narbonensi & Viennensi, auctoritate possidere. Tum data ad Hilarium Narbonensem Episcopum epistola, de eodem argumento, antiquam consuetudinem (nam cuncta ad antiquitatem referebat) opponens canonibus, confirmat ei ordinationes Episcoporum primae Narbonensis: *quia satis constitit*, inquit, *Arelatensis Ecclesiae sacerdoti prisca id institutione concessum, ut non solum in provincia Viennensi, sed etiam per duas Narbonenses, Episcopos faciat*. Porro, ut facilior esset istarum rerum exsecutio, Patroclum existimavit ornandum esse auctoritate quadam extraordinaria, quae reverentiam illi conciliaret, etiam apud eos ipsos Episcopos, qui magnitudini eius repugnabant. Itaque per necessitatem accipiendarum ab eo formatarum, ei vices suas committit per Gallias, iubens, ut, si quae illic caussa gravis emerserit, ad Patroclum referatur; ita tamen, ut, si caussa maior sit, ad Apostolicae sedis examen deducatur. *Ad cuius* (id est, Patrocli) *notitiam, si quid illic negotiorum emerserit, referri censuimus, nisi magnitudo caussae etiam nostrum requirat examen* (18); quod intelligendum est secundum ea, quae supra dicta sunt, quum de Thessalonicensi Episcopo ageremus. Scio, Bonifacium & Leonem, Romanos Pontifices, ademisse Episcopis Arelatensibus ordinationes Episcoporum duarum Narbonensium. Sed haec non sunt instituti nostri. Illud tantum dicam, ex auctoritate, quam Zosimus dedit Patroclo, descendisse, ut Valentinianus Imperator constituerit anno CDXXV. uti quidam Episcopi, nimirum Gallicani, qui nefarium Pelagiani & Caelestiani dogmatis errorem sequebantur, per Patroclum sacrosanctae legis antistitem convenirentur (19). Redeamus itaque nunc ad tractandam caussam vicariatus Arelatensis.

Taedet animam meam vitae meae, quum video, me, qui animo sum a contentionibus & rixis multum alieno, cogi tamen & impelli, fatali quadam necessitate, ad exagitandas & convellendas opiniones clarissimi viri Paschasii Quesnelli, ut ea confirmem esse vera, quae vere a me scripta sunt. Forte dixeram consuetudinem, a qua Zosimus arcessit privilegia Ecclesiae Arelatensis, non esse antiquam, & ante annos tantum viginti coepisse in Concilio Taurinensi; idque statim probaveram auctoritate sancti Leonis Papae, quo teste nullus lo-

(18) Zosim. epist. 5.

(19) Valentiniani constitutio exstat in Appendice Cod. Theod. tit. VI. & Tom. I. Concil. Gall. pag. 54.

cupletior esse potest in hac caussa. Sed Quesnellus hoc teste non contentus, eiusque testimonium insuper habens, ad argumenta parum firma se convertit, ut evertat ea, quae a me scripta sunt. Nolo bonas horas male collocare in refellendis eius argumentis. Illud unum postulo a lectoribus eruditis, ut mea sine praeiudicio comparent cum iis, quae vir ille clarissimus scripsit adversus opinionem meam. Iam quia ad eam confirmandam adnotaveram, Marinum Episcopum Arelatensem, quem non dissimulavi, primum nominari inter Episcopos, qui e Concilio Arelatensi scripserunt ad Papam Silvestrum, non vendicasse sedi suae ius metropoliticum, quod est certissimum, sed e contra inter Episcopos provinciae Viennensis recenseri in veteri catalogo Episcoporum, qui ad hanc Arelatensem synodum convenere, quod est gravissimum argumentum adversus antiquitatem metropoleos Arelatensis, ridet Quesnellus hanc ratiocinationem, & a me quaerit, unde hoc habeam. Tum subiungit, eodem modo, quo Marinus in hoc catalogo subscribere Verum Episcopum Viennensem & ceteros Episcopos provinciae Viennensis, neque ideo tamen negari posse, quin Verus habuerit primatum in provincia Viennensi. Primum observandum est, hoc catalogo non contineri subscriptiones Episcoporum, qui huic synodo Arelatensi interfuerunt, sed nomina eorum tantum & provincias, in quibus illi fuerunt Episcopi. Eorum autem, qui e provincia Viennensi interfuere, nomina posita sunt absque ullo ordine, nimirum ab eo, qui antiquitus descripsit hunc catalogum. Addit Quesnellus, quod si propterea Marino adimatur primatus, quia provinciae Viennensis Episcopus dicitur, ob eamdem rationem adimendus est etiam primatus Vero Episcopo Viennensi. Quae argumentatio omnino absurda est. Alioquin ex eo affirmare possemus, omnes Episcopos provinciae Viennensis fuisse Primates, quia omnes eodem modo, ut Quesnelli verbis utamur, subscribunt, quo Marinus & Verus. Quo tamen nihil absurdius fingi potest. Itaque certum esse debet, Marinum, qui istic nominatur inter Episcopos provinciae Viennensis, vere fuisse Episcopum provinciae Viennensis, adeoque non fuisse ea tempestate Metropolitanum. Valde enim dissimilia sunt vetera exemplaria illius catologi, quum, exempli caussa, in quibusdam desit nomen Veri Episcopi Viennensis, in aliis Marinus Arelatensis, in omnibus, praeterquam in Corbeiensi, Oresius Massiliensis.

CA-

CAPVT XXXI.

De Hilarii, Arelatensis Episcopi, Primatu & Vicariatu sedis Romanae, virtute cuius Concilium Regense, Arausicanum & Vasense habuit.

SYNOPSIS.

I. Ad exemplum conventus civilis septem provinciarum, qui quotannis agebatur apud Arelatem, Hilarius Arelatensis Episcopus destinat celebrare Concilia earum Episcoporum, qui per eas provincias censebantur, quibus ipse praesideret.

II. Ea de caussa Concilium Regense coegit in aliena provincia, cui & ipse praefuit, & de caussa ordinationis Metropolitani Ebredunensis cognovit, tamquam primus provinciarum Gallicanarum Metropolitanus. Rursum instituitur comparatio inter Episcopum Thessalonicensem & Arelatensem.

III. In eo Concilio constitui procuravit Hilarius, irritas fore ordinationes, quae citra auctoritatem Metropolitani Arelatensis peragerentur. Caussa Armentarii explicatur. Tum aperitur verus ac genuinus sensus canonum Concilii Regensis.

IV. Agitur deinceps de Concilio Arausicano, quod ab eodem Hilario celebratum est. Generale illud fuit, ut probatur multis argumentis.

V. Probabile quoque est, Concilium Vasense fuisse generale. Explicatur primus canon eiusdem Concilii, in quo agitur de Episcopis ex provincia sua ad aliam accedentibus.

VI. Refelluntur argumenta, quibus Paschasius Quesnellus evertere conatus est opinionem nostram, de dignitate primi Galliarum Metropolitani.

VII. Morinus & Cointius scripserunt, Episcopum Arelatensem fuisse Primatem & Metropolitanum primi ordinis.

VIII. Alpium maritimarum provincia distincta ab Arelatensi. Ingenuus Ebredunensis fuit Metropolitanus.

IX. Diluitur obiectio petita ex subscriptione Eucherii Lugdunensis in Concilio Arausicano I.

X. Referuntur argumenta Quesnelli, adversus antiquitatem veteris notitiae, editae a Sirmondo, & eis respondetur.

XI. De episcopatu Nicaeensi falsa observatio Quesnelli.

XII. Infirma obiectio, petita ex loco quodam S. Paullini de urbe Rotomagensi.

XIII. Explicatur canon Taurinensis de controversia, quae de primatu erat inter Episcopos Viennensem & Arelatensem.

XIV. XV. XVI. Explicatur locus Sidonii, ex quo collegit Quesnellus, notitiam, a Sirmondo editam, non esse ita antiquam, ut ipse putavit.

I. Constituerat Imperator Honorius anno CDXVIII. ad Agricolam Praefectum Galliarum scribens, ut, quia propter privatas ac publicas necessitates de singulis civitatibus, non solum de provinciis singulis, Arelatem ad examen Praefecti vel honoratos confluere, vel mitti legatos, aut possessorum utilitas, aut publicarum ratio exigebat functionum, singulis annis, constituto tempore, in metropolitana, id est, in Arelatensi urbe Concilium, id est, conventum publicum haberent Septem provinciae sub illustri praesentia praefecturae, si id ratio publicae dispositionis permitteret. Quoniam vero, ut observavit illu-

illustrissimus Archiepiscopus (1), dignitas, quae civitatibus competebat, in ordine civili, facile communicabatur episcopatibus earum urbium, incessit Episcopum Arelatensem ambitio, sibi vindicandi titulum primi Metropolitani Galliarum. Erat Hilario Arelatensi Episcopo altissimus animus & gloriae appetens. Itaque, quum se in Metropoli Galliarum urbe constitutum esse videret, in qua singulis annis decretum erat haberi Concilium Septem provinciarum, sciretque praeterea, sedi suae in persona Patrocli commissas esse a Zosimo Papa vices Apostolicae sedis per Gallias & Septem provincias, intravit in animum eius illa pulcherrima cogitatio, celebrandum quoque esse Concilium eorum Episcoporum, qui per eas provincias constituti erant; non repugnaturos Episcopos, tametsi nova tentarentur; & si abnuerent, facile flexuros, si Praefecti praetorio vel Vicarii auctoritas interveniret: incipiendum ab uno esse, ut exemplum daretur in futurum; porro non curandum esse de loco, in quo synodus haberetur, modo auctoritas Arelatensis Episcopi susciperetur; immo validius apud posteros firmiusque futurum argumentum, si Concilium extra provinciam Arelatensem haberetur cum auctoritate & sub praesentia Metropolitani Arelatensis, quam si sub illustri praesentia praefecturae haberetur. Existimabat, haud dubie facilius dein Episcopos illarum provinciarum ad synodum Arelatensem venturos, si semel devorassent necessitatem obsequendi evocationi Episcopi Arelatensis.

II. Itaque anno CDXXXIX. Hilarius, coacto Concilio in civitate Regensi, quae erat in provincia Alpium maritimarum, de caussa ordinationis Ebredunensis Metropolitani cognovit, tamquam primus provinciarum Gallicanarum Metropolitanus, ad quem referri deberet de gravioribus caussis, quae per provincias emergerent, secundum ea, quae a Zosimo fuerant constituta ad exemplum Episcopi Thessalonicensis. Par est enim, existimare Hilarium, quem constat magnum virum fuisse, nihil inconsiderate egisse & ista usurpasse in consequentiam litterarum Zosimi, de quarum auctoritate, putabat, non dubitari inter Episcopos Gallicanos. Sane in Concilio Regensi praesedit citra contradictionem, nullo Episcoporum litem adversus eum movente ob eam caussam, tamquam constaret, hanc sedis Arelatensis antistiti potestatem competere, ut synodis praesideret, intra Gallicanas provincias congregatis. Quinimmo quum Concilium illud coactum esset ad castigandam temeritatem Armentarii, qui se Episcopum Ebreduni ordinari consenserat, inter vitia ordinationis apertis verbis refertur omissa Metropolitani auctoritas, id est, Hilarii Arelatensis, tamquam absque eo non liceret ordinare Metropolitanos (2). Quo loco revocanda est memoria eorum, quae supra dicta sunt, quum de Thessaloni-

(1) Vide supra lib. 2. cap. 8. & infra lib. 6. cap. 17. §. 6.

(2) Vide Marcam in lib. de Primat. §. 73.

nicensi Episcopo ageremus, id ius Episcopo illi fuisse, ut non ante ordinari possent Metropolitani provinciarum Illyricianarum, quam relatio de persona & electione eius, qui electus esset, ad Thessalonicensem missa fuisset a comprovincialibus Episcopis, irritamque futuram fuisse ordinationem, quae praetermissa Thessalonicensis antistitis auctoritate celebrata fuisset. Quae regula tum maxime servanda erat, quum discordia propter antistitis electionem exorta erat in Ecclesia, quum constitutum saepe esset, ut graviores caussae ad examen Thessalonicensis Episcopi deferrentur. Quum autem tum Arelatensis Episcopus exsurgeret in comparationem Thessalonicensis, sciretque, se generalibus Zosimi mandatis instructum esse, qui ad notitiam eius referri censuerat, si quid negotiorum per Gallias emergeret, intelligens vir prudens, magnis conatibus obsistere timiditatem, contra, audacem animum difficiliora etiam negotia ut plurimum perducere ad felices exitus, tentandos putavit Gallicanos Episcopos, & si res succederet, bene esse.

III. Congregato igitur, uti diximus, Concilio Regensi, ut mansura etiam circa Metropolitanos auctoritas confirmaretur, exegit, eamque ordinationem esse irritam pronuntiari, quae citra auctoritatem Metropolitani Arelatensis Episcopi celebrata foret. Quod ut facilius obtineret, primum huc flexit Episcopos, ut ordinationem Armentarii nullam esse censerent (3); *quia sacris Ecclesiae canonibus ac reverendis patrum constitutionibus omni parte neglectis, absque trium Episcoporum praesentia, absque comprovincialium litteris, sine Metropolitani auctoritate, irritam ordinationis speciem, a duobus temere convenientibus praesumtam esse clarebat*. Et favorabilis in speciem occasio erat. Nam & praecipitata ordinatio erat, & a duobus tantum Episcopis celebrata, comprovincialibus neque praesentibus, neque consensus suos per litteras praestantibus. Itaque hac pulcherrima occasione usus Hilarius, consensu Gallicanorum Episcoporum locum primi Metropolitani obtinuit, absque quo non liceret Episcopos ordinare in provinciis Gallicanis. Sic enim intelligendum omnino puto canonem septimum Regensem, quo de Episcoporum ordinationibus cavetur in futurum. Excitati quippe hac occasione Episcopi, *sibimetipsis contra huiusmodi scandala praecavendum censuerunt*, & *propter eiusmodi temeritatem* (4), nimirum propter ordinationem Armentarii, qui contra canones & citra Metropolitani Arelatensis auctoritatem ordinatus in Ebredunensi Ecclesia fuerat, definiverunt, uti quum aliqua Ecclesia Episcopum perdidisset, vicinae Ecclesiae Episcopus ad eam exsequiarum tempore accederet, provideretque intra septimum diem, uti legitima canonicaque electio fieret a clericis Ecclesiae vacantis. Tum vero opperiri eum iubent, ut ego quidem arbitror,

(3) Concil. 1. Regens. in praefat. (4) Concil. Regens. can. 6.

tror, auctoritatem Metropolitani Arelatensis. Quod credere me cogit praesentia Hilarii, qui dolorem suum graviter ob praetermissam auctoritatem suam ultus est adversus Armentarium in hoc Concilio Regensi ea sola de caussa congregato. Vnde concludo, canones istos, quoties de Metropolitano loquuntur, Arelatensem intelligere. Decernunt ergo patres, ut, postquam cuncta, quae diximus, providerit Episcopus ille, qui defuncti exsequias curavit (5), *exin se Ecclesiae referens, mandatum Metropolitani simul cum omnibus sanctis Episcopis opperiatur, nec quisquam ad Ecclesiam, quae summum amiserit sacerdotem, nisi Metropolitani litteris invitatus, accedat*. Quibus constitutis, quae (ut inquit canon octavus) *omnes communi consensu conservanda, neque, quod absit, sine offensa omnium ac Dei a quoquam transgredienda definiunt*, Hilarius ante omnes subscripsit hoc modo: *Ego Hilarius Episcopus, iuxta id, quod universis sanctis coëpiscopis meis, qui mecum subscripserunt, placuit, definita patrum sequutus, his definitionibus subscripsi*.

IV. Defuncti explicatione canonum Concilii Regensis, ad Arausicanum veniamus, quod biennio post sub eodem Hilario celebratum est. Erat sane Arausica una ex civitatibus, quae vetustis temporibus componebant provinciam Arelatensem. Vnde colligitur, ius huic synodo praesidendi competivisse Hilario, ea etiam de caussa, quod Concilium haberetur intra suam ipsius provinciam. Interfuerunt huic Concilio Eucherius Episcopus Lugdunensis & Ingenuus Ebredunensis, qui longo intervallo subscribunt post Hilarium. Sed quum Episcopis illis ordinatione antiquior esset Hilarius, colligi hinc non potest, illum tenuisse illic primum super eos locum vi auctoritatis suae. Itaque illud unum contendo, ad synodum Arelatensis Episcopi occurrisse etiam Episcopos provinciae Lugdunensis & Alpium maritimarum, ac fortean aliarum provinciarum. Nescimus enim, quarum Ecclesiarum Episcopi fuerint illi, qui in Concilio illo Arausicano adfuisse leguntur in subscriptionibus. Praeterea constat ex canone XXIX. multos Episcopos ad eam synodum non accessisse, legitime, ut videtur, impeditos, *qui consensus dederunt*, plerosque etiam defuisse per contumaciam, qui castigantur in hoc canone, utrorumque autem admonendorum, ut ad sequentem futuram synodum veniant, sollicitudo relinquitur Hilario: in quo auctoritatem quamdam extraordinariam in Hilario agnovisse synodum Arausicanam constat. *Reliquos, qui defuerunt*, inquiunt Episcopi, *beatissimi fratris nostri Hilarii sollicitudini relinquimus, datis ad ipsos horum exemplaribus commonendos*. Vnde colligi potest, generalem fuisse synodum, quae cura & auctoritate coacta fuerit Hilarii Episcopi Arelatensis. Adde, quod canon XXI. generalis est, non unius tantum provin-

(5) Ibid. can. 7.

vinciae caussa conditus, sed plurium, quum ita dicat: *In nostris provinciis placuit de praesumtoribus, ut, sicubi contigerit duos Episcopos Episcopum invitum facere, auctoribus damnatis, unius eorum Ecclesiae ipse, qui vim passus est, substituatur, si tamen vita respondet.*

V. Sequitur Concilium Vasense, habitum intra provinciam Arelatensem: de quo nihil certi dicere possumus, destituti subsidio, quod in huiuscemodi rebus adferre solent subscriptiones Episcoporum. Attamen ex primo canone colligi posse videtur, generale illud fuisse, quum decretum generale sit, & ad omnes Gallicanas provincias ex aequo pertineat. Nam haec sunt verba canonis: *Placuit ergo, tractatu habito, Episcopos de Gallicanis provinciis venientes, intra Gallias non discutiendos, sed solum sufficere, si nullus communionem alicuius interdixerit.* Respicit enim canon ad Episcopos ex provincia sua ad aliam provinciam accedentes, quos, si e longinquo venirent, examinare oporteret, ut agnosci posset, an vere Episcopi essent, vel impostores; quoad eos vero, qui e vicinis provinciis venirent, quum sibi invicem noti sint, istam curam non esse necessariam. Quibus verbis puto intelligi vicinas tantum Arelatensi urbi provincias, Septem nimirum, ac fortassis Lugdunensem, quae in vicino erat; praesertim quum Arausicano Concilio interfuisse reperiatur Eucherius Episcopus Lugdunensis pro se & pro coëpiscopis suis, quorum adsensum se expectare profitetur in fine Concilii.

VI. Antequam ab hoc capite discedam, puto officii mei esse, ut ea, quae istic scripsi de dignitate Episcoporum Viennensis & Arelatensis, quae vera sunt, vera esse ostendam, refutatis nimirum argumentis a viro clarissimo Paschasio Quesnello prolatis adversus ea, quae a me scripta sunt. Quod tamen non ea mente aggredior, ac si existimari vellem, nihil a me scribi posse, nisi perfectum, quum sciam, hominem me esse, &, ut ille aiebat, nihil humani a me alienum putem. Arrogantiae enim extremae & intolerabilis esset, si qui viros praestantissimos interdum errasse putavi & admonui, me illis maiorem ac perfectiorem esse putarem. Ceterum notum est, me facile mutare sententiam, si vel sponte mea, vel admonitus intellexero, erratum a me esse. Refellam itaque meo marte argumenta viri clarissimi, sed ea modestia, ut ille conqueri non possit de acerbitate mea in refellendis eius opinionibus & meis confirmandis.

Quoniam igitur ego, tractans caussas Armentarii & Ingenui Episcoporum Ebredunensium, dixeram, de iis cognovisse Hilarium Arelatensem, tamquam primum Galliarum Metropolitanum, ad quem iuxta decretum Papae Zosimi referri debebat de gravioribus caussis, quae per provincias emergerent, irridet Quesnellus meam illam scriptionem, quam de novitate fugillat, aiens, neminem ante me hanc significationem affinxisse canoni Concilii Regensis de ordinatione Armen-

mentarii, tamquam si mihi non liceret opinationes meas in rebus ecclesiasticis & historicis in lucem proferre, & simul me incusat, quod a sententia Marcae auctoris mei recesserim, qui, ut ipse ait, vocem illam *Metropolitani* secundum communem significatum accepit in dissertatione de Primatibus. Ego paullo modestior viro clarissimo, de novitate non excipio adversus eum, quum nova aliqua profert, profert autem multa, sed ea laudo & approbo, iisque utor, quum illa vera esse mihi constat. Ceterùm si ea mihi videntur esse contraria veritati, non reiicio illa tamquam nova, sed tamquam falsa. Nunc itaque contendo, omnia eius argumenta istic allata nullius esse momenti. Quod evidenter, ut reor, ostendam, si prius monuero, falso scriptum esse a Quesnello, Marcam vocem *Metropolitani* accepisse in sensu communiter usurpato, quum ille statim proferat verba sancti Leonis Hilarium Arelatensem increpantis, *quod ordinationes sibi omnium per Gallias sacerdotum vindicabat, & debitam metropolitanis sacerdotibus in ius suum transferebat dignitatem*. Quibus verbis manifestum est, sanctum Leonem notasse Hilarium ambitione, quod in aliorum Metropolitanorum dignitatem invaderet & ordinationes Episcoporum illis subiectorum ad se traheret.

VII. Quo in loco mihi licere arbitror observare, non vere dictum a viro clarissimo fuisse, neminem ante me Episcopum Arelatensem vocasse primum provinciarum Gallicanarum Metropolitanum. Nam si ille consuluisset lucubrationes clarissimorum virorum, confratrum suorum Ioannis Morini & Caroli Cointii, (quamquam ego, ut verum ingenue fatear, ab illis non acceperim) invenisset quidem, Cointium dixisse (6), Episcopum Arelatensem fuisse Metropolitanum primi ordinis, ac propterea exercuisse ius metropoliticum in Narbonensem secundam & Alpes maritimas, quamvis illae haberent suos Metropolitanos: Morinum vero scripsisse (7), hunc Episcopum fuisse Primatem, quod idem est cum Metropolitano primi ordinis, cum primo provinciarum Gallicanarum Metropolitano, & plures Metropolitanos habuisse suae subditos potestati.

VIII. Sed ut ad Armentarium & Ingenuum redeamus, ait Quesnellus, Hilarium Arelatensem non cognovisse de eorum caussis, tamquam Gallicanarum provinciarum Metropolitanum, sed tamquam Metropolitanum Alpium maritimarum, quae non constituebant provinciam ab Arelatensi distinctam, immo pertinebant ad Provinciam Arelatensem. Istud vero asserit contra testimonium totius retro antiquitatis. Nam & omnes veteres notitiae provinciam Alpium maritimarum constituunt discretam a Viennensi, ex qua distracta est Arelatensis, & Hilarus Papa testatur, Ingenuum Alpium maritimarum provinciae Metropolitani semper honore fuisse subnixum. Frivola enim est distinctio viri clarissimi, qui censet, Inge-

(6) Coint. an. 554. §. 16.

(7) Morin. lib. 1. exercit. 22.

genuum habuisse quidem honorem Metropolitani, non vero potestatem ac iurisdictionem. Certe Marca, cuius auctoritatem istic advocat Quesnellus, non dubitabat, quin Ebredunensis civitatis Episcopus in provincia Alpium maritimarum semper iure metropolitico potitus esset.

IX. At Ingenuus, ait Quesnellus (8), non erat Metropolitanus. Nam si provinciae ab Arelatensi distinctae Metropolita fuisset, ut erat Eucherius Episcopus Lugdunensis, eodem atque iste modo subscriptus legeretur in Concilio Arausicano; ubi Eucherius testatur de dignitate sua, Ingenuus ponit tantum nomen suum. Sed quis scit, an Concilii illius subscriptiones hodie habemus integras? Et quamvis constaret, eas esse puras & integras, quae necessitas Ingenuo subscribendi eodem modo, quo Eucherius? Nulla enim uspiam regula exstat decernens, uti Episcopi sub una formula subscribant in Conciliis. In Concilio Vasensi secundo, ne singula exempla commemorem, Contumeliosus Episcopus Reiensis subscribit longe diverso modo ab omnibus aliis Episcopis, qui huic Concilio interfuerunt. Nam quum ceteri dicant simpliciter se consensisse & subscripsisse, Contumeliosus ait, ita se consensisse in omnibus, *ut quum sanctus Papa urbis suam oblatam dederit, recitemus ante altarium Domini*. Quid ex hac singulari subscriptione elici potest adversus alios, qui simpliciter subscripserunt? Fieri etiam potest, quod saepe accidit, ut Eucherius non interfuerit Concilio Arausicano, cui reperitur subscriptus, illi tamen, quum ei oblatae fuissent definitiones in eo decretae, subscripsisse, adiecta cautione, si comprovincialium eius accederet assensus. Sic Nibridius Episcopus Egarensis & Iustus Vrgellitanus, qui non interfuerant Concilio Toletano secundo, quum ad illud advenissent post eius celebrationem, illius constitutiones sua subscriptione firmaverunt, *salva auctoritate priscorum canonum*.

Adversus hanc meam de Eucherio coniecturam opponi potest auctoritas Quesnelli, qui ait, Eucherium, quum forte fortuna in illis regionibus versaretur eo tempore, quo Episcopi provinciales in synodum conveniebant, ad eam honoris caussa invitatum, inter alienae provinciae Episcopos subscribere non esse ausum, nisi sub spe adhibendi a comprovincialibus consensus, super his, quae decreta fuerant in synodo. Verum haec historia, quam affirmate recitat Quesnellus, magnam habet difficultatem propter altum silentium omnium scriptorum, qui usque ad hanc diem de Eucherio & de hoc Arausicano Concilio locuti sunt. Vbi sequenda videtur regula eiusdem Quesnelli, qui paullo post ait (9), in his, quae sunt facti, rem asserere non sufficere, nisi idoneis probationibus assertio ipsa muniatur.

X. Adversus opinionem, quae Viennam facit metropolim provinciae

(8) Quesnell. pag. 520.

(9) Idem pag. 521.

ciae Viennensis, in qua olim Arelas, quae opinio nititur etiam auctoritate veteris notitiae provinciarum Gallicanarum, editae a viro harum aliarumque multarum bonarum litterarum peritissimo Iacobo Sirmondo, qui eam censuit conditam fuisse temporibus Honorii Augusti, Quesnellus e contra ait, illam esse multo posteriorem aevo illius Imperatoris & post Hilarii Episcopi Arelatensis & sancti Leonis Papae tempora fuisse conditam, eo in primis argumento, quod Arelas, cuius Episcopum fuisse semper Metropolitanum sibi persuasit, nominetur inter civitates provinciae Viennensis, ex constitutione autem eiusdem Honorii relata a Sirmondo in Notis ad Sidonium constet, eam urbem aevo istius Imperatoris fuisse metropolitanam. Ex quo consequi putat Quesnellus, Episcopum illius urbis non potuisse eo tempore numerari inter suffraganeos Episcopi Viennensis, quum ipsa esset per se metropolitana. Id quidem verum est, & hoc ipsum ostendit, notitiam esse anteriorem principatu Honorii. Etenim si posteriore tempore condita fuisset, haud dubie Arelas, cuius Episcopus temporibus Honorii maioribus privilegiis, ut Quesnelli verbis utamur (10), augeri coepit, & sese extulerat super Episcopos Gallicanos illarum regionum, non fuisset recensita inter civitates provinciae Viennensis. Itaque hinc certo conficitur, falsum esse Quesnellum, quum opinionem Sirmondi de tempore, quo notitia illa condita est, falsam esse contendit.

XI. Addit Quesnellus, hinc etiam colligi debere, notitiam illam post Sancti Leonis tempora scriptam esse, quod in ea nulla mentio habeatur Nicaeensis castri inter civitates provinciae Alpium maritimarum, quum, ut ipse asserit, ex epistola Hilari Papae ad quosdam Episcopos Galliae constet, Nicaeense castrum usque ad Leonis extrema tempora proprium habuisse antistitem a Cemelenensi distinctum. Sane si ista vera essent, videretur ea viri clarissimi sententia habere aliquam speciem veri. Sed aut valde fallor, aut nihil istiusmodi reperitur in illa epistola Papae Hilari. Ait enim tantum Ingenuum Episcopum Metropolitanum Alpium maritimarum ordinasse noviter Episcopum in Ecclesia Cemelenensis civitatis vel castelli Nicaeensis, idque factum contra definitionem decessoris sui, qui statuerat, ut unus tantum esset Episcopus harum plebium. Itaque iubet Hilarus, *ut ad unius antistitis regimen praedicta loca revertantur, quae in duos dividi non decuit sacerdotes*. Ego non video, quomodo Quesnellus hinc colligere potuit, castrum Nicaeense proprium habuisse Episcopum, a Cemelenensi distinctum, usque ad extrema tempora sancti Leonis, quamvis sciam, nonnullos Nicaeenses Episcopos nominari in antiquis synodis.

XII. Sed, quae postea addit idem Quesnellus (11), ut ostendat, eam

(10) Idem pag. 647.

(11) Idem pag. 468.

eam notitiam & ceteras ab Andrea Duchesnio editas, fuisse conditas post tempora sancti Leonis, credibile non esse Rotomagum, quae in notitiis illis notatur tenuisse primatum in amplissima provincia, tantae dignitatis fuisse aevo Honorii, sancto Paullino testante illam vicinis ante regionibus tenui nomine pervulgatam, nunc in longinquis etiam provinciis venerabiliter audiri & inter urbes sacratis locis nobiles numerari. Existimabat igitur Quesnellus, Rotomagum ita tenuis & obscuri nominis urbem fuisse aevo sancti Paullini, ut vix eius nomen sciretur in vicinis regionibus. Quod miror potuisse venire in mentem viro clarissimo, qui non potuit ignorare, quid de Rotomago scripserint antiqui geographiae & historiarum scriptores. Adde, certum esse ex epistola Innocentii Papae ad Victricium Rotomagensem, plurimos Episcopos fuisse constitutos, ubi Victricius habitabat, Metropolitanum autem eos habuisse.

XIII. Rursum Quesnellus, semper adversarius notitiae a Sirmondo editae, ait, hinc etiam probari, illam non esse conditam principatu Honorii, quod si illa tum facta esset publica auctoritate vel ex indubitata omnium cognitione, non ancipites & dubii mansissent patres Concilii Taurinensis, quod eiusdem Imperatoris temporibus celebratum est, utri amborum Episcoporum Arelatensi, an Viennensi, metropoliticam in rebus ecclesiasticis dignitatem attribuere deberent, nec ad hanc sententiam coarctati essent, *ut, qui ex eis approbaret suam civitatem esse metropolim, is totius provinciae honorem primatus obtineret*. Adversus hanc argumentationem repetam paucis verbis, quae supra a me dicta sunt de initiis dignitatis Episcopi Arelatensis. Quum videret Arelatensis antistes civitatem suam, quae olim citra controversiam pertinebat ad provinciam Viennensem, evasisse metropolitanam in ordine civili, incessit illum ambitio, ut aliquam praerogativam, ac si praefecturam sacerdotalis honor sequi deberet, sibi Ecclesiaeque suae conciliaret, ita, ut non solum primum ubique locum obtineret inter Episcopos Gallicanos, sed etiam super eos efferretur, essetque Primas earum regionum, ut verbo Morini utar. Tentatum id aliquanto ante annum CCCXCIV. quo habitum est Concilium Taurinense, constat ex canone secundo eiusdem Concilii. Si tum, quum haec scribebat Quesnellus, mentem liberam ab omni praeconcepta opinione habuisset, attendissetque ad ea, quae nos olim diximus, in explicatione verborum Concilii Taurinensis ab ipso adductorum, ad quae remittimus lectorem, profecto abstinuisset ab argumento, quod sumsit ex illis verbis Concilii Taurinensis.

XIV. Denique Quesnellus (12) ad opinionem suam stabiliendam utitur loco quodam Sidonii valde difficili & obscuro, in quo vetus ille scriptor (13), ad Graecum Episcopum Massiliensem scribens, ait, *Quod uti-*

(12) Quesnell. pag. 468.

(13) Sidon. lib. 7. epist. 7.

utique saepe diuque facientes, iam non primi comprovincialium coepistis esse, sed ultimi. Hinc concludit Quesnellus, Massiliensium civitatem, Sidonii primum aetate, inter ultimas provinciae civitates coepisse numerari, idque illis in poenam obvenisse, quod scilicet privatis commodis magis consulentes quam publicis, cum Gothorum Regibus foedus nec utile nec decorum iniissent. Certum sane est, Massiliam numerari ultimam inter civitates provinciae Viennensis in antiquis notitiis Galliarum & inter eas penultimo loco poni Arelatem, nondum videlicet, ut apparet, divisa provincia Viennensi. Quod valde notandum est. Hinc enim certo colligitur, notitiam a Sirmondo editam, Honorii Aug. temporibus fuisse conditam, ut idem Sirmondus censet, aut fortean aliquanto ante, adeoque frustra & absque ratione Quesnellum contendere, opinionem illam Sirmondi non posse esse veram. Postea provincia divisa est auctoritate Papae Zosimi, tum deinde sancti Leonis, & Arelatensi civitati contributa Massilia, quae primo loco posita est inter civitates, quae Episcopo Arelatensi adiudicatae sunt, sic tamen, ut etiam haec pars divisa retineret nomen provinciae Viennensis, ut patet ex veteri notitia Galliarum, reperta in codice scripto anno XLII. regni Caroli M. quam edidit Bartholomaeus Schobingerus in additionibus ad farraginem antiquitatum Ioachimi Vadiani p. 124.

XV. Itaque, quod dicere videtur Sidonius, Massilienses, qui primi comprovincialium esse coeperant, factos esse ultimos, intelligi potest dupliciter, vel de statu ecclesiastico illius civitatis, vel de civili. Quippe ea civitas, quae ultima omnium descripta erat antea inter civitates provinciae Viennensis, prima inter eas, quae metropoli Arelatensi subiectae sunt, numerata est, postquam Zosimi & Leonis decreto divisa in duas fuerat provincia Viennensis. Itaque Sidonii verba non adiuvant eorum sententiam, qui putant, Massiliam usque ad annum saltem CCCCLXX. primum locum post metropolim obtinuisse inter Viennensis provinciae civitates, quam constat in omnibus antiquis notitiis collocatam esse in ultimo loco. Et sane si ratio habita est ordinis civitatum provinciae Viennensis secundum cursum Rhodani, ut istic factum esse liquet, necesse fuit, Massiliam ultimo loco poni inter civitates provinciae Viennensis, utpote quae ad mare sita, longo intervallo distat a Vienna. De Geneva mirum videri potest, eam secundo loco positam esse in notitiis, quum multum supra Viennam sit, adeoque, si cursus Rhodani ratio habenda esset, primo loco poni debuisset. Verum id datum, uti par erat, dignitati metropoleos, ut prima esset in ordine. Tum primus post eam locus datus Genevae, quae prima est civitatum provinciae Viennensis a capite Rhodani.

XVI. Alio modo explicari possunt verba Sidonii, ratione habita per-

perturbationis, quae tum erat in republica, propter frequentes Principum mutationes & irruptiones gentium barbararum in provincias Gallicanas. Civitas Arvernorum, cuius Episcopus erat Sidonius, redacta erat ad ultimam calamitatem. Quia vero Massilia, civitas opulenta, magnae dignationis erat ea tempestate apud summas potestates, orat Sidonius Graecum illius urbis Episcopum, ut Arvernorum miseriis & calamitatibus aliquam opem ferat, ut in eorum fortunis adhiberet misericordiam, in reipublicae salute sapientiam, ut ait Cicero: alioqui futurum, ut Massilienses, qui primi comprovincialium censebantur ob eorum divitias & potentiam, postremi & ultimi esse inciperent propter eorum duritiem, quod ad Arvernorum calamitates obduruissent & humanitatem omnem exuisse viderentur, sic ostendentes, non tam curae sibi esse publicis mederi periculis, quam privatis studere fortunis, ut ait Sidonius.

C A P V T XXXII.

De Concilio Arelatensi secundo, ubi simul refertur controversia, quae mota a Leone I. fuit Hilario Episcopo Arelatensi de Primatu Galliae.

S Y N O P S I S.

I. Disputatur de tempore, quo celebratum est Concilium Arelatense secundum.

II. Generale illud fuisse, non vero provinciale, scripsit illustrissimus Archiepiscopus. Quod etiam probatur ex canone XVIII. eiusdem Concilii.

III. Possessionem suam pro convocatione Conciliorum generalium confirmari in synodo illa procuravit Hilarius Episcopus Arelatensis, exemplo ducto a synodo Nicaena, quae Patriarcharum auctoritatem firmaverat canone. Explicatur canon ille Arelatensis.

IV. Chelidonius Episcopus Vesontionensis deponitur ab Hilario, quia interruptam duxerat, & quia capitali aliquos sententia condemnaverat. Qui iudicio non adquiescens, Romam se contulit ad Leonem Papam.

V. Chelidonium secutus est Hilarius, prohibiturus, ne quid adversus decreta Concilii Gallicani tentaretur. Auctoritatem Conciliorum provincialium his verbis tuitus est, quibus iram Leonis in se accersivit.

VI. Habita Romae synodo ob eam caussam, adfuit Hilarius, contenditque, retractari non posse iudicia Conciliorum provincialium, quae concordibus Episcoporum suffragiis decreta erant. Absolutus est Chelidonius in Romana synodo, non tamen ab Hilario susceptus.

VII. Refellitur opinio C. V. Paschasii Quesnelli de episcopatu Chelidonii.

VIII. In eodem Concilio Romano proposita est alia adversus Hilarium querela, quod Proiecto Episcopo infirmo & nescienti alium superposuisset Episcopum.

IX. Arguitur deinde, quod militaris eum manus per provincias sequeretur, & quod ignotos invitis populis Episcopos daret. Fatale fuit illud aevo Leonis in Vicariis Apostolicae sedis.

X. Leo adversus Hilarium decernit, uti suis unusquisque limitibus ac terminis contentus esset, & ne quis privilegium sibi debitum transferre in alium praesumeret.

XI. Deinde Hilario adimit potestatem con-

congregandi Concilia generalia, illum praeterea privans auctoritate metropolitica in provincia Viennensi.
XII. Tribuit Leontio Episcopo Foroiuliensi auctoritatem convocandi Concilia generalia. Sed tamen multo sale constitutionem illam condivit, ut Gallicanorum Episcoporum consensum eliceret.

I. AMplificandae auctoritatis suae studiosus Hilarius Episcopus Arelatensis ambitionem suam canone ecclesiastico firmari procuravit in Concilio Arelatensi secundo, quod generale erat ex provinciis Gallicanis circum Arelatem positis. Sed antequam de re ipsa agamus, necessarium videtur constituere tempus istius synodi, *quum exploratum hactenus*, ut Sirmondus ait, *de Concilii istius tempore nihil sit*. Recte censuit idem vir eruditissimus, posterius illud fuisse Arausicano & Vasensi, *quorum ex canonibus Concilii huius canones pro parte contexti sunt*. Sed in hoc, ut mihi quidem videtur, humani aliquid passus est, quod habitum putavit sub Ravennio Arelatensi Episcopo, qui successit Hilario. Nam quum constet, temeritatem Hilarii, qui magnas synodos propria auctoritate congregabat intra Gallias, a sancto Leone repressam esse epistola scripta anno quadringentesimo quadragesimo quinto (1), locus non est dubitandi, quin synodus illa habita fuerit ab Hilario, adversus quem Leo incanduit ob hanc ipsam caussam. Neque vero ego id dico, sed illustrissimus Archiepiscopus, qui adnotat, synodum illam esse constituendam inter annum CDXLII. & CDXLV. quo scripta est epistola Leonis adversus Hilarium.

II. Constituto itaque tempore istius synodi, inquirendum deinde est, utrum fuerit generalis, an vero provincialis tantum. Illustrissimus Archiepiscopus ostendit in libro sexto istius operis (2), fuisse generalem, ob eam videlicet caussam, quod in ea adfuerint Episcopi & Metropolitani diversarum provinciarum, de quibus componendis agitur in variis canonibus illius Concilii. Cui observationi potest addi ex canone XVIII. (quem mox referemus) videri datam Leoni occasionem invehendi in Hilarium, quem videbat efferrentem se paullo nimis supra collegas suos, ad exarchicam auctoritatem tendere magnis passibus, quum palam & aperte se gereret, ut Primas Episcoporum Gallicanorum.

III. Hilarius enim, postquam repetitis actibus possessionem suam pro congregandis Conciliis stabiliverat, respiciens fortassis ad canonem sextum Nicaenum, qui Patriarcharum auctoritatem consuetudine & longo annorum usu firmatam, aeterna lege solidatam esse voluit, ne quid deinceps dubietatis ex hoc capite oriri posset inter Episcopos, ad haec, inquam, fortasse respiciens Hilarius, sibi consensu decretoque Episcoporum confirmari in Concilio illo Arelatensi procuravit auctoritatem, in cuius possessione erat. Decretum itaque est, ut, quoties

(1) Vide infra lib. 6. cap. 17. §. 9.

(2) Vide lib. 6. cap. 17. §. 8.

ties Arelatensis Episcopus synodum generalem congregaret, ad eam singuli Episcopi, ab eo evocati, tenerentur accedere, nisi infirmitate impedirentur, & si quis adesse negligeret, aut abscederet ante finem Concilii, is alienus a communione esset, nec ei quisquam communicaret, donec in sequenti synodo fuisset absolutus. Haec sunt verba synodi (3): *Ad Arelatensis Episcopi arbitrium synodus congreganda: ad quam urbem ex omnibus mundi partibus, praecipue Gallicanis, sub sancti Marini tempore legimus celebratum fuisse Concilium atque conventum. Si quis commonitus infirmitatis caussa defuerit, personam vice sua dirigat. Si quis autem adesse neglexerit, aut coetum fratrum, antequam Concilium dissolvatur, crediderit deserendum, alienatum se a fratrum communione cognoscat; nec eum recipi liceat, nisi in sequenti synodo fuerit absolutus.* Adnotat porro heic illustrissimus Archiepiscopus, callidum esse canonis istius consilium; qui ita conceptus est, ut dicere prima fronte videatur, Concilium Arelatense primum fuisse congregatum auctoritate Marini Episcopi Arelatensis, quum tamen certum sit, convocatum fuisse ab Imperatore Constantino. Sed quaerebatur ab Hilario exemplum vetus adeptae potestatis, seu verum illud, seu falsum, modo veri speciem haberet. Nam, ut in aetatibus auctoritatem senectus habet, quemadmodum observatum est a Tullio, sic in exemplis antiquitas. Et ubi vetustatis auctoritas quaeritur, grandioribus decet exemplis uti, quo facilius homines persuadeantur.

IV. Haud ita multo post incidit occasio gravis, quae ingentium motuum caussa fuit. Nam Hilarius, postquam primatus eius per Gallias sine controversia esse visus est, provincias visitans iure metropolitico, quum accessisset ad sanctum Germanum Antissiodorensem Episcopum, inaudivissentque Vesontionenses, illum in vicinia esse, *flammata*, ut ait auctor vitae Hilarii (4), *ad utrumque nobilium & mediocrium studia convolarunt, adstruentes, Chelidonium* (Vesontionensis Episcopus is erat) *internuptam suo adhibuisse consortio, & saeculari administratione perfunctum, capitali aliquos condemnasse sententia.* Manifestum erat, Chelidonium non posse esse Episcopum, si ista vera erant. Itaque Hilarius, coacta pro munere suo synodo, quum accusatio testimoniis confirmata fuisset, Chelidonium monuit, ut sententiam in se ipse diceret, neve exspectare vellet episcopale iudicium; nolentem vero obsequi canonum dispositioni deiecit a sede episcopali, ut docent sanctus Leo & vetus auctor vitae sancti Romani Abbatis Iurensis, editus in tomo tertio Februarii Bollandiani, ex qua fragmentum olim ediderat in sua Vesontione Ioannes Iacobus Chiffletius. Chelidonius vero, qui fortassis sciebat, suspectam Leoni esse effusam illam

(3) Concil. 2. Arelat. can. 18. 19. Sanctor. insulae Lerin. pag. 112.
(4) Vita Hilarii edita in Chronolog.

illam Hilarii potentiam, Romam se contulit, ibique se iniusto iudicio deiectum esse, conquestus est apud summum Pontificem.

V. Sciens ista Hilarius Chelidonium secutus est, non ambitioso comitatu septus, nullis impedimentis, non rheda, non equo vectus: sed ingressus iter pedibus, in equum omnino non ascendit; ut vel hinc colligi posset, nihil intra Gallias ab eo praesumtum esse amore gloriae, sed studio tantum tuendae dignitatis Ecclesiae Arelatensis. Romae positus, primum Apostolorum ac Martyrum memorias invisit, deinde Leonem, *cum reverentia impendens obsequium, & cum humilitate deposcens, ut Ecclesiarum statum more solito ordinaret, adstruens, aliquos apud Gallias publicam merito excepisse sententiam & in Vrbe sacris altaribus interesse*. Venisse se, non tamquam accusatorem, nec, ut caussam diceret, sed ut iudicium sub praesentia sua factum familiari apud Leonem suggestione sive sermone doceret legitimum fuisse, ne qua fraus ei subriperet, *se ad officia non ad caussam venisse, protestandi ordine, non accusandi, quae sunt acta, suggerere*. Addidit verba, quae haud dubie Leoni visa sunt plena contumaciae, nimirum, non toleraturum se, ut sententia adversus Chelidonium lata retractaretur. Nam his verbis aperte ostendere videbatur, non passurum se, caussas concordibus Episcoporum suffragiis definitas in provinciis Gallicanis rursum iudicari apud Apostolicam sedem, & si Chelidonius absolveretur a synodo Romana post deiectionem suam, non tamen habiturum se illum pro Episcopo, neque communionem ei suam impertiturum. Vnde illa Leonis querela, Hilarium Ecclesiarum statum & concordiam sacerdotum novis praesumtionibus turbavisse, & sic Gallicanos Episcopos suae cupiisse subdere potestati, ut se beato Petro Apostolo non pateretur esse subiectum, cuius reverentiam verbis arrogantioribus minuerat. Nam haec sunt ipsa Leonis verba, digna profecto, quae referantur, quum ex his colligi possit, quantus fuerit in hac caussa Leonis dolor (5). *Sed hunc tramitem semper inter maiores nostros & bene tentum & salubriter constitutum Hilarius, Ecclesiarum statum & concordiam sacerdotum novis praesumtionibus turbaturus, excessit, ita suae vos cupiens subdere potestati, ut se beato Apostolo Petro non patiatur esse subiectum, ordinationes sibi omnium per Gallias Ecclesiarum vindicans, & debitam Metropolitanis sacerdotibus in suum ius transferens dignitatem, ipsius quoque beatissimi Petri reverentiam verbis arrogantioribus minuendo.*

VI. Congregata synodo ob eam caussam, ad eamque vocatus Hilarius, adfuit quidem, sed ea mente, quemadmodum colligitur ex epistola Leonis, ut non sineret iudicium suum retractari, multa haud dubie prolocutus de suprema auctoritate Conciliorum provincialium, quae retractari nullo modo possent, si nihil dubietatis aut controversiae emersisset

(5) S. Leo ep. 86. ad Episcopos provinciae Viennens.

fisset inter Episcopos iudices, adeoque Chelidonii caussam, quae concordi Gallicanorum Episcoporum decreto iudicata fuerat, in Romana synodo retractari non posse. Hic est enim, ut ego arbitror, sensus verborum Leonis, dum ait, Hilarium, quum nihil rationabile haberet, quod in Concilio sacerdotum respondere posset, in ea verba erupisse, quae nullus laicorum dicere, nullus sacerdotum posset audire. Hic est tumor mentis, quem Pontifex Hilario obiicit. Absolutus itaque est in Romana synodo Chelidonius: non tamen ab Hilario susceptus, qui eius communioni coniungi nullatenus adquievit, ut docet eius vitae auctor.

VII. Antequam reliqua synodi Romanae, adversus Hilarium celebratae, gesta persequamur, operae pretium est, aliquantulum refricare historiam Chelidonii, propter fragmentum illud, quod supra retulimus ex vita sancti Romani Abbatis Iurensis. Mirum est, ut Quesnelli verbis utamur, quam avide, quam benevole fragmentum istud exceptum fuit ab omnibus historiae ecclesiasticae studiosis. Neque id hercle iniuria. Sumtum est enim, uti diximus, ex vita sancti Romani Abbatis Iurensis ab auctore coaetaneo scripta. Sane Quesnellus, quia quaedam vocabula, parum Latina malo saeculo nata, reperit in vita sancti Lupicini ab eodem auctore scripta, & quia non vult, Chelidonium fuisse Episcopum Vesontionensem, pronuntiat, hanc sancti Romani vitam vel non esse auctoris tam antiqui, vel vitiatam & interpolatam fuisse a quodam nugatore. Et tamen nemini, paullo in his nostris studiis versato, obscurum esse potest, quin haec scriptio sit opus auctoris saeculo illo scribentis, quo vivebat sanctus Eugendus Romani & Lupicini successor. Neque enim magni faciendi sunt illi naevi vocum barbararum, quos in vita Lupicini deprehendit Quesnellus, quum vel ex unico Cangii Glossario, etiamsi alia argumenta deessent, probari possit, illa esse illorum temporum. Sed his omissis, quae futilia sunt & inania, veniamus ad rem ipsam. Contendit ergo Quesnellus, fragmentum illud esse annotationem marginalem cuiusdam studiosi posteriorum temporum, quae ex ora libri irrepsit in textum. Satis audacter, ut opinor. Scio, veterum scripta subiecta esse iudicio virorum eruditorum, eisque licere expungere ex scriptis eorum opuscula, quae certis indiciis & testimoniis constat illis perperam esse tributa. Sed istud debet fieri decocto iudicio, ut verbo sancti Leonis utar, id est, posteaquam certo constitit, illa esse contraria historicae veritati & disciplinae ecclesiasticae temporum, quibus illa fuisse scripta perhibentur. Sed istic tantum abest, ut veritas historiae laedatur, ut contra ex iis, quae in hoc fragmento scripta sunt, veritas rerum in caussa Chelidonii gestarum magis confirmetur & stabiliatur, quum omnino conveniant cum epistola S. Leonis, & cum vita S. Hilarii Episcopi Arelatensis. Conveniunt quoque cum vetustissimis catalogis Archiepiscoporum Vesontionensium; in quibus post Chelidonium statim ponitur

tur *Importunus pseudoëpiscopus*, *receptus*, factus videlicet Ecclesiae illius antistites, post depositionem Chelidonii decretam in synodo Episcoporum Galliae, *sed turpiter eiectus*, nimirum postquam Chelidonius auctoritate sancti Leonis restitutus fuit in integrum. Nam si nihil licuit Hilario extra suam provinciam, ut contendit Quesnellus, cur ille praesedit iudicio Armentarii Ebredunensis Ecclesiae invasoris in synodo Regensi extra provinciam Arelatensem?

VIII. In eodem Concilio Romano nova adversus Hilarium proposita querela est, quod Proiecto videlicet Episcopo infirmo & nescienti alium superposuisset Episcopum, invitis civibus, idque in aliena provincia. Acceperat Leo litteras a Proiecto, quibus dolorem suum testabatur, itemque epistolam civium ipsius Proiecti & numerosa singulorum subscriptione firmatam, invidiosissimis contra Hilarium querimoniis plenam, *quod Proiecto Episcopo suo aegrotare liberum non fuisset, eiusque sacerdotium in alium, praeter suam notitiam, esse translatum, & tamquam in vacuam possessionem ab Hilario pervasore heredem viventis inductum*.

IX. Tertia adversus Hilarium proposita querela est, quod videlicet militaris eum manus per provincias sequeretur, illum vero armati praesidii praesumtione suffultum invadere per tumultum Ecclesias, quae proprios amiserint sacerdotes, ac si officii publici ministerio ignotos invitis populis Episcopos dari. Testatur istud Leo in eadem epistola, & legitur etiam in Novella constitutione Valentiniani III. lata pro confirmando isto Leonis adversus Hilarium iudicio. Sic enim loquitur Valentinianus (6): *Hilarius enim, qui Episcopus Arelatensis vocatur, Ecclesiae Romanae urbis inconsulto Pontifice indebitas sibi ordinationes Episcoporum sola temeritate usurpans invasit. Nam alios incompetenter removit, indecenter alios invitis & repugnantibus civibus ordinavit. Qui quidem, quoniam non facile ab his, qui non elegerant, recipiebantur, manum sibi contrahebat armatam, & claustra murorum in hostilem morem vel obsidione cingebat, vel aggressione reserabat, & ad sedem quietis pacem praedicaturus per bella ducebat.* Fatale fuit illud aevo Leonis in Vicariis Apostolicae sedis, ut publicorum officiorum ministerio uterentur ad asserendam auctoritatem suam. Nam supra vidimus, eadem tempestate, qua haec Hilario obiiciebantur, Anastasium Thessalonicensem sibi exhiberi per publicam potestatem fecisse Atticum veteris Epiri Metropolitanum, eo quod Thessalonicam secundum morem non accessisset in initiis suae ordinationis. Quamquam puto Leonem, qui exacerbato adversus Hilarium animo erat, magnificis ista verbis elocutum esse, ut invidiam ei pararet apud Episcopos Gallicanos, ratus, ea ratione imminutum iri nimiam istius potentiam, quae Romano nomini insultabat. Durum enim

(6) Novella Valentiniani exstat tom. 1. Concil. Gall. p. 85.

enim Leoni erat, ista tentari ab homine, qui auctoritatis suae initia Romanae sedi deberet, quae caussarum cognitionem intra Gallias commiserat Episcopo Arelatensis Ecclesiae; unde illi initium magnitudinis & invadendi in auctoritatem exarchicam argumentum in speciem probabile (7). Nam ista omnia usurpata ab Hilario esse censet illustrissimus Archiepiscopus in consequentiam vicariae potestatis, quam Zosimus delegaverat Arelatensibus Episcopis, vi cuius illis auctoritas quaedam cogendarum in Galliis synodorum competere videbatur.

X. Gallicanarum Ecclesiarum administrationem revocare in ordinem cupiens summus Pontifex, simul castigaturus Hilarium, decrevit, uti suis unusquisque limitibus ac terminis contentus esset, & ne quis privilegium sibi debitum transferre in alium praesumeret. Quod decretum est adversus Metropolitanos, qui non inviti consenserant, iura ordinationum per provincias Gallicanas in Episcopum Arelatensem esse translata. Quapropter ne deinceps Metropolitani hunc honorem Hilario haberent, gravem refractariis poenam intentat his verbis: *Quod si quis negligens Apostolicas sanctiones, plus gratiae tribuens personali, sui honoris desertor esse voluerit, privilegium suum in alium transferre se posse credens, non is, cui cesserit, sed is, qui intra provinciam antiquitate episcopali ceteros praevenit, sacerdotes ordinandi sibi vindicet potestatem*. Haec ita prudentissime sanciebat Leo, ut metum incuteret ei, qui Metropolitanum Arelatensem agere consentiret ordinationes in sua provincia, quum decerneret, ut is inhonoratus & inglorius esset inter suos comprovinciales, & se ipso factus videretur inferior, quum videret, consecrationum ius sibi debitum ad Episcopum minoris civitatis esse translatum. Nihil enim facilius aut potentius cohibet homines, quam metus ignominiae aut dedecoris.

XI. Attamen non putavit, satis hoc remedio provisum adversus potentiam Hilarii. Nam postquam eum redarguerat, quod in aliena provincia ordinationes celebrare praesumeret, id usurpans, quod nullus decessorum eius ante Patroclum habuit, *quum & ipsum, quod Patroclo a sede Apostolica temporaliter videbatur esse concessum, postmodum sit sententia meliore sublatum*, transit ad summam rerum, ad celebrationem nimirum Conciliorum generalium Galliae, quorum congregandorum potestatem adimit Hilario, illum praeterea privans auctoritate metropolitica in provincia Viennensi, tantum illi servato civitatis suae sacerdotio. Haec sunt verba legis: *Suis unaquaeque provincia sit contenta Conciliis, nec ultra Hilarius audeat conventus indicere synodales, & sacerdotum Domini iudiciis se interserendo turbare: qui non tantum noverit, se ab alieno iure depulsum, sed etiam Viennensis provinciae, quam male usurpaverat, potestate privatum*.

XII. Quia vero videbat, suetos magnis Conciliis Gallicanos Episcopos facile conventuros ad evocationem Hilarii, si nulla alia auctoritas

(7) Marca in lib. de Primatib. §. 77.

ritas esset intra Gallias, quae synodos huiuscemodi congregare posset, partem hanc potestatis Hilarii transfert in Leontium Episcopum Foroiuliensem, qui vetustate ordinationis reliquis partium illarum Episcopis anteibat. Ista tamen minime sui securus constituit, metuens, ne Episcopi illi nollent excutere imperium Hilarii, ut Leontii iussa spectarent. Itaque ei potestatem faciens congregandi Concilia ex diversis provinciis, primo non hoc illi tribuit, ut istiusmodi Concilia congregare possit pro suae voluntatis arbitrio, sed quum Episcopi ita putaverint esse faciendum. Deinde non iubet pro imperio, uti Concilia celebrari non possint praeter consensum Leontii; sed Episcopos orat, uti hunc ei honorem habere velint. Vnde colligi potest, indiguisse Leonem consensu Episcoporum, ut ratus esset honor, quem ipse tribuebat Leontio. *Et quoniam*, inquit, *honoranda est semper antiquitas, fratrem & coëpiscopum nostrum Leontium probabilem sacerdotem hac, si vobis placet, dignitate volumus decorari, ut praeter eius consensum alterius provinciae non indicatur a vestra sanctitate Concilium, & a vobis omnibus, quemadmodum vetustas eius & probitas exigit, honoretur, Metropolitanis privilegii sui dignitate servata. Aequum est enim, nec ulli de fratribus fieri videtur iniuria, si his, qui sacerdotii vetustate praecedunt, pro aetatis suae merito in suis provinciis a sacerdotibus ceteris deferatur.*

CAPVT XXXIII.

Ostenditur, quod, non obstante conatu Leonis, Ravennius, Hilarii successor, dignitatem & primatum Ecclesiae Arelatensis conservaverit.

SYNOPSIS.

I. Nunc investigandum est, utrum Leonis conatus adversus Hilarium illi cesserit feliciter. Episcopi Gallicani putabant, Leonem totam hanc camarinam movere, ut ordinationes Episcoporum Galliae in se traheret. Quod nostri omnino nolebant.

II. Probabile est, tentamenta Leonis non obfuisse dignitati Episcoporum Arelatensium. Nam deinceps Episcopi vicinarum provinciarum Arelatem convenerunt in variis occasionibus. Et Ravennius, Hilarii successor, principem ubique locum tenuit inter Episcopos Gallicanos.

III. Concilium Arelate celebratur in caussa insulae Lirinensis, cui ad evocationem Ravennii interfuerunt Episcopi ex diversis provinciis.

IV. Varie scripsit Ravennius ad Episcopos, aliter ad eos scribens, qui monachi non fuerant, aliter ad eos, qui ex Lirinensi insula assumti erant. Praecipue vero adesse optavit Rusticum, Episcopum Narbonensem.

V. Initur narratio de vita & rebus gestis Rustici, ut etiam captata occasione illustretur memoria magni viri. Monachus fuit in monasterio Lirinensi, tum Presbyter Ecclesiae Massiliensis, demum Episcopus Narbonensis. Ad eum sanctus Leo scripsit epistolam decretalem.

VI. De-

VI. Deteguntur initia episcopatus eius auctoritate inscriptionis Narbonensis, quae explicatur.

VII. Ecclesiam Narbonensem rursum aedificavit, quum suis, tum piorum virorum sumtibus. Limen novae illius Ecclesiae collocatum est anno 448.

VIII. Rusticus factus est Episcopus Narbonensis anno 430. *die nona Octobris.*

IX. Misera scriptoris annalium Massiliensium coniectura, qui ex hac inscriptione collegit, Rusticum fuisse Episcopum Massiliensem.

I. SVperiori capite epistolam a Leone adversus Hilarium scriptam per partes explicuimus; in qua agnoscere potuit eruditus lector, paullo commotiorem adversus Hilarium fuisse Leonem, & nihil intentatum reliquisse, quo posset illum a summae dignitatis loco deturbare. Videamus nunc, an hic conatus illi cesserit feliciter; si prius unum adhuc eiusdem epistolae membrum, quod de industria reservavimus huic capiti, retulerimus, ex quo patebit, Gallicanorum Episcoporum animos non adeo abalienatos ab Hilario fuisse, quam summus Pontifex optabat. Intelligere enim possumus ex hoc loco, persuasos fuisse Episcopos, Leonem in se trahere voluisse ordinationes Episcoporum per Gallias, & ob hoc ipsum totam eam camarinam movere, ut, postquam iura ordinationum Hilario ademta fuissent, ad augendam Romani Pontificis auctoritatem accederent. Quod omnino nolebant Episcopi Gallicani, qui malebant, id ius ad Arelatensem Episcopum pertinere, unum videlicet ex coëpiscopis suis, quam ad Romanum. Videns ista Leo, persuasionem illam ex animis Gallicanorum Episcoporum delendam esse putavit. Itaque sic ad eos scripsit: *Non enim nobis ordinationes vestrarum provinciarum defendimus, quod potest forsitan ad depravandos vestrae sanctitatis animos Hilarius pro suo more mentiri; sed vobis per nostram sollicitudinem vindicamus, ne quid ulterius liceat novitati, nec praesumtori locus ultra iam pateat privilegia vestra cassandi. Nostrae enim gratulationi hoc solum crescere profitemur, si & Apostolicae sedis diligentia apud vos illibata servetur, & per sacerdotalis disciplinae concordiam honori vestro perire, quod suum est, improbis usurpationibus non sinamus.*

II. Verum, ut libere eloquar, quod sentio, non puto, Leonem ista pervicisse adversus Episcopum Arelatensem, quamvis decreta sua firmari procurasset auctoritate Imperatoris Valentiniani. Manebat adhuc, ut mihi videtur, in Gallorum pectoribus inclinatio in Ecclesiam Arelatensem & metus Romanae potestatis, tametsi Leo religiosissimis verbis eam suspicionem ex animis eorum eximere tentasset. Non invenio sane, quidquam ab Hilario tentatum aut factum post ea tempora. Sed hinc colligo, salvam Ecclesiae eius fuisse suam auctoritatem, quod eo mortuo, Episcopi, non solum provinciae Viennensis, sed etiam vicinarum, ad ordinationem Ravennii convenerunt, quem haud dubie spectabant velut Metropolitanum Galliarum. Alioqui enim

enim non convenissent. Deinde video, ad evocationem Ravennii convenisse Episcopos diversarum provinciarum; tametsi Leo, insuperhabita postulatione Gallicanorum Episcoporum, neque Ravennio, viro sibi acceptissimo, confirmare voluerit iura ordinationum per provincias Gallicanas, neque ei committere vices Apostolicae sedis, quas ratione Ecclesiae suae gesserant praedecessores eius, uti docent iidem Episcopi in epistola ad Leonem. Nam in Concilio Arelatensi, habito in caussa insulae Lirinensis anno CDLV. interfuerunt sub Ravennio XII. Episcopi diversarum provinciarum. Non loquor de epistola synodica Episcoporum Galliae ad Leonem, cui cum Ravennio subscripserunt XLIII. Episcopi. Nam reponi potest, congregatos eos fuisse auctoritate Leonis, qui eam curam Ravennio iniunxerat, ut epistola eius ad Flavianum CP. universis fratribus innotesceret per sollicitudinem Ravennii. Denique principem locum inter Episcopos Gallicanos obtinuisse Ravennium, hinc colligi posse mihi videtur, quod & in epistola illa synodica & in responsione Leonis, tum etiam in actis Concilii apud Arelatem habiti, in caussa insulae Lirinensis, Ravennius primo ubique loco nominatur ante Rusticum Narbonensem & Ingenuum Ebredunensem, tametsi isti ordinatione multo antiquiores essent. Vnde patet, ut hoc quoque dicamus, corrigendam esse inscriptionem alterius epistolae eiusdem Leonis ad Ravennium, Rusticum & Venerium, quae perturbato ordine hodie legitur, quum Rusticus ante Ravennium nominetur hoc modo (1): *Dilectissimis fratribus Rustico, Ravennio, Venerio, & ceteris Episcopis per Gallias constitutis*. Nisi si Leo ita egit de industria, ut ostenderet, nihil privilegii super ceteros Episcopos habere Ravennium.

III. Praetermissis ceteris probationibus, in solo Concilio Arelatensi explicando immorabimur; ex quo constare poterit, non dubitasse Ravennium, quin Episcopos Arelatem ad Concilium evocare posset, tametsi de caussa ageretur monasterii extra provinciam Viennensem positi. Exorta enim erat gravis & ingens controversia inter Theodorum Episcopum Foroiuliensem in secunda Narbonensi, & Faustum Abbatem Lirinensem de monachis laicis, deberetne eorum curam gerere Episcopus, an vero ad Abbatem solum ea cura pertineret absque ulla interventione auctoritatis Episcopi, & an liceret Episcopo quosdam ex eis promovere ad clericatum invito Abbate. Repugnabat haud dubie Faustus, quem propterea Theodorus ex insula abduci & sibi exhiberi iussit. Erat maxima per regiones illas monasterii Lirinensis & Abbatis fama. Itaque controversia illa provinciales varia in studia diduxit, & grande, ut cum Ravennio loquamur, scandalum genuit, quod atrocitate sui multos involvit. Quid heic fecit Ravennius Arelatensis? Pro iure loci sui & secundum receptam consuetudinem

(1) T. 1. Concilior. Gall. pag. 98.

nem epistolam generalem scripsit ad Episcopos provinciarum finitimarum, uti ad hoc remediandum scandalum Arelatem accederent ante diem III. Kalendas Ianuarias, qui dies audientiae constitutus erat. Convenerunt ergo duodecim Episcopi, & inter hos, Rusticus Narbonensis & Ingenuus Ebredunensis Alpium maritimarum Metropolitanus. Huius auctoritate Concilii sopitum est illud dissidium; ut patet ex actis synodi, quae a Sirmondo & Dacherio edita sunt (2).

IV. Ravennius porro, quum epistolam generalem ad Episcopos scriberet, in fine exemplaris, quod ad Episcopos, qui ex insula Lirinensi assumti erant (*ex* enim legendum puto pro *in*) misit, haec addidit: *Beatitudinem vero vestram praecipue adesse convenit, quos insula ipsa velut sinu quodam genitricis fovens ad eam gratiam, quae nunc in vobis est, Domino instigante produxit*. In exemplari vero, quod ad Rusticum Narbonensem missum est, praeter communem Episcopis, ex Lirinensi monasterio assumtis, admonitionem, istam peculiarem pro Rustico addidit Ravennius: *Ac praecipue beatitudo vestra ut adsit, primum deprecamur, quia gravior infirmitas necessario medicos peritissimos inquirit*. Erat enim Rusticus vir doctissimus, ac negotiorum haud dubie monasticorum peritissimus. Monachus quippe fuerat in primo adolescentiae flore, ut docet Hieronymus in epistola ad eum in initiis susceptae ab eo vitae monasticae scripta circa tempora Innocentii Papae primi. *Haec dicimus, ut prima te, fili Rustice, fronte doceamus magna coepisse, excelsa sectari, & adolescentiae, immo pubertatis incentiva, calcantem, perfectae quidem aetatis gradum scandere, sed lubricum iter esse, per quod ingrederis*. Cogitasse autem fortassis iam tum Rusticum de clericatu, colligi videtur ex eadem Hieronymi epistola, in qua sic legitur. *Haec dico, ut etiamsi clericatus te titillat desiderium, discas, quod possis docere, & rationabilem hostiam offeras Christo, ne miles ante, quam tyro, ne prius magister sis, quam discipulus*. Et infra: *Ita ergo age & vive in monasterio, ut clericus esse merearis*. Et mox: *Quum ad perfectam aetatem veneris, si tamen vita comes fuerit, & te vel populus vel Pontifex civitatis in clerum allegerit, agito, quae clerici sunt*.

V. Occasio postulat, ut, quoniam initia Rustici attigimus, etiam ceteras vitae eius partes aggrediamur, utpote magni viri, & qui, nisi primas, saltem secundas partes obtinebat inter Episcopos Gallicanos. Iam docuimus Hieronymi testimonio, eum fuisse monachum. Olim autem, quum videremus, eum in monasterio socium fuisse Venerii, qui dein fuit Episcopus Massiliensis, existimabamus, monachum fuisse in monasterio Massiliensi. Sed nunc omnino persuasum habeo, Lirinensis insulae secretis semet abdidisse. E monasterio deinde ad Eccle-

(2) Concilium Arelat. III. tom. I. Concil. Gall. pag. 120. & tom. VI. Spicilegii Dacheriani pag. 13.

clesiam evocatus, haud dubie a Venerio Massiliensi Episcopo, Ecclesiae Massiliensis Presbyter factus est. Deinde ex secundis subselliis episcopalem sedem conscendit anno CDXXX. ut mox ostendam. Post aliquammultos ab ordinatione sua annos cogitavit de restauranda Ecclesia Narbonensi, quae vi ignis consumta fuerat; quod peractum fuit anno XIX. episcopatus eius. Quo fortassis exemplo Gregorius Turonorum Episcopus civitatis suae Ecclesiam *ab incendio dissolutam diruptamque, reaedificatam in altiori ampliorique fastigio, septimodecimo ordinationis suae anno dedicavit*, ut ipsemet testatur in lib. X. hist. Francor. cap. XXXI. Anno CDLII. Leo Papa ad Rusticum scripsit celebrem illam epistolam, quae in omnium manibus versatur, missam per Hermetem Archidiaconum, cuius mentio exstat in sequenti inscriptione, quique dein Narbonensis Episcopus fuit post Rusticum.

VI. Superest, ut fidem nostram liberemus, &, ut ostendamus, initia sedis Rustici incidere in annum quadringentesimum trigesimum. Huius rei illustre testimonium exstat in veteri inscriptione Narbonensi, quam licet ab aliis edita iam fuisset, nos tamen ex ipso lapide antiquo dedimus emendatiorem in Notis ad Salvianum, & nunc heic rursum edendam esse censuimus. Res enim tanti momenti est, ut vel alieno loco illustrari debeat; quum eius ope, quod est rarissimum in ea antiquitate, nullo negotio demonstretur, non solum annus, sed etiam dies, quo Rusticus ordinatus est Episcopus Narbonensis. Eam itaque inscriptionem heic tibi proponimus, lector; nostramque interpretationem ea de caussa addimus, quod nondum a quoquam intellecta sit haec inscriptio.

Expli-

Explicatio inſcriptionis.

Deo & Chriſto miſerante, limen hoc conlocatum eſt anno quarto Conſule Valentiniano Auguſto ſextum, III. Kal. Decembris, XVIIII. anno Epiſcopatus Ruſtici.

Ruſticus Epiſcopus, Epiſcopi Bonoſi filius, Epiſcopi Aratoris de ſorore nepus, Epiſcopi Veneri ſocius in monaſterio, Compresbyter Eccleſiae Maſſilienſis, anno XV. epiſcopatus ſui, die anni quinta, III. Idus Octobris, cum Urſo Presbytero, Hermete Diacono, & eorum ſequentibus, coepit deponere parietem Eccleſiae dudum exuſtae. Trigeſima ſeptima die quad. in fundamento poni coepit. Anno ſecundo, VII. Idus Octobris, abſidem poni fecit Montanus Subdiaconus. Marcellus Galliarum Praefectus, Dei cultor, prece exegit Epiſcopum hoc onus ſuſcipere, impendia neceſſaria repromittens, quae per biennium adminiſtrationis ſuae praebuit artificibus, mercedem ſolidorum ſexcentorum, ad operas & cetera ſolidos mille quingentos.

Hinc oblationes ſancti Epiſcopi Veneri ſolidos C........Epiſcopi Dynami L.......... Oreſi CC....... Agrocci mille .... & Deconiae .... ſaluti........

VII. Ex hac explicatione patet, hoc Narbonenſis Eccleſiae, recenter a Ruſtico conſtructae, limen conlocatum eſſe anno quarto Conſule Valentiniano Auguſto ſextum, ut in fronte inſcriptionis legitur, hoc eſt, anno quadringenteſimo quadrageſimo octavo. Anno quip-

✠ DO. ET. XPO MISERANTE. LIM. HOC. C. L. K. T. E. ANNO. IIII. CS. VALENTINIANO. AVG. VI. IIIKL. D. XVIIII. ANNO. EPTVS. RVSTI......

RVSTICVS. EPS. EPI. BONOSI FILIVS	COEP. DEPON. PARIET. ECCL. DVD. EXVSTAE	BIENN. ADMINIST. EPI. VENERI SOL C...
EPI. ARATORIS. DE. SORORE NEPVS	✠ XXXVII. D. QVAD. IN. FVNDAM. PONI. COEPI.	SVAE PREBV. ARTIFI. B. EPI. DYNAMI. L....
EPI. VENERI SOCI. IN MONASTERIO	ANNO. II. VII. ID. OCTB. ABSID. P. F. MONTANVS. SVBD.	MERCED. SOL. DC. ORESI. CC
CONPRB. ECCLE. MASSILIENS.	MARCELLVS. GALL. PREF. DI. CVLTOR. PRECE.	ADOPER. ECETER. SOL. ID. AGROECI I...
ANNO XV. EPTVS. SVI. D. ANN. V. III. ID. OCTB.	EXEGIT. EPM. HOC ONS. SVSCIP. INPENDIA.	ET DECONIAE ....
C. VRSO PRBO. HERMETE DIACO. ET EOR. SEQ TIB.	NECESSAR. REPROMITENS. QVAE. PER.	HINC OBLAT. SCI. SALVTI ....

 pe

pe CDXLV. Valentinianus III. iniit sextum consulatum. Itaque annus ille fuit primus sexti consulatus Valentiniani. Annos namque ab ultimo consulatu primum, secundum, tertium &c. numerabant, quousque rursum capesserent consulatum, ut patet ex antiquis inscriptionibus. Quum ergo inter sextum consulatum Valentiniani, qui in annum CDXLV. incidit, usque ad septimum eiusdem consulatum, quem anno CDL. notatum reperimus, intercidant quinque anni integri, annusque CDXLVIII. quartum omnino locum inter illos obtineat, necessario cogimur existimare limen hoc conlocatum fuisse anno eodem quadringentesimo quadragesimo octavo.

VIII. Calculus ille chronologicus in primis necessarius erat, ut deinde facilius invenire possemus annum & diem, quo Rusticus factus est Episcopus Narbonensis. Nam si anno quarto sexti consulatus Valentiniani agebatur annus decimus nonus episcopatus Rustici, consequens est, ut affirmemus initia sedis eius incidere in annum CDXXX. a quo usque ad annum CDXLVIII. numerantur omnino anni decem & novem. Atque id quidem satis manifestum est. Diem vero ordinationis eius, in quo tota difficultas versatur, eruimus e difficiliori loco totius inscriptionis, nimirum e littera illa singulari D in linea quinta primae columnae, ubi sic scriptum est: ANNO XV. EPTVS SVI D. ANN. V. III. IDVS OCTB. Linea illa multorum ingenia torsit divinare conantium. Tandem nos eius sensum adsecuti sumus ex inscriptione eiusdem aevi, quae Narbone legitur in praegrandi fragmento columnae rotundae in Ecclesia sanctae Mariae maioris, sub altari sancti Petri, in qua sic scriptum est:

ANNO XVIII. EPISCPT. RVSTICI
ANNI DIE CCLXVI. KL. IVLII.

Si parva haec inscriptio componatur cum superiore, nullo negotio divinabimus, quid per litteram illam singularem D & sequentes litteras intellexerit sculptor. Etenim si Kalendis Iuliis agebatur dies ducentesimus sexagesimus sextus anni decimi septimi episcopatus Rustici, dubitari non potest, quin dies ordinationis eius incidat in diem VII. Idus Octobris; a qua die usque ad Kalendas Iulias, ipsis Kalendis annumeratis, inveniuntur omnino CCLXVI. dies integri. Idem sensus est superioris inscriptionis, cuius quintam lineam sic reddidimus: *Anno XV. episcopatus sui, die anni quinta, tertio Id. Octobris.* Dies enim quinta decimi quinti anni episcopatus Rustici, si initium ipsius ponatur die nona Octobris, incidit omnino in diem tertiam ante Idus Octobris.

Sed adversus ea, quae a me scripta sunt de initiis episcopatus Rustici, multum se torquet Quesnellus, ut ea destruat & evertat, studio sanae investigandae veritatis, sed parum felici eventu. Ego enim me puto clarissime ostendisse in Notis ad Capitularia Regum Francorum pag.

pag. 1252. totam commentationem eius inniti falsis argumentis, adeoque nostram sententiam nihilo minus esse veram. Illuc ergo remittimus lectorem.

IX. Admiror vero scriptorem Annalium Massiliensium: qui, quum Rusticum hunc Episcopum Massiliensem fuisse sibi persuasisset, atque adeo diversum eum esse a Narbonensi, id demum probare se putavit auctoritate huius nostrae inscriptionis. Ceterum ex iis, quae dicta huc usque de illo sunt, facile colligi potest, errare eos, qui scribunt illum ad cathedram Narbonensem evectum esse anno quadringentesimo vigesimo.

CAPVT XXXIV.

De Leontii Episcopi Arelatensis Primatu, & renovato Vicariatu sedis Apostolicae.

SYNOPSIS.

I. Hilarus Papa, qui Leoni successit, litteras de ordinatione sua misit ad Leontium Episcopum Arelatensem, in quibus agnoscebat auctoritatem primi Metropolitani Galliarum in Leontio. Eodem tempore Leontius Hilarum putavit instruendum ac monendum, uti custodiret canones. Quod ille pollicitus est.

II. Aliis litteris Leontius Hilaro gratulatus est pontificatum, simulque postulavit confirmationem privilegiorum Ecclesiae Arelatensis. Ex verbis eius colligitur, privilegia, quae tribuebantur Episcopo, intelligi debere, data esse Ecclesiae.

III. Primi Galliarum Metropolitani dignitatem in Leontio agnovit idem Hilarus in caussa Hermetis Episcopi Biterrensis, qui transierat ad Narbonensem. Monarchiae nomen in rebus ecclesiasticis non est semper invidiosum.

IV. Hermes fuerat Archidiaconus Rustici Episcopi Narbonensis, tum Presbyter & ab eo ordinatus Episcopus Biterrensis. Non susceptus vero a Biterrensibus, ad Narbonensem Ecclesiam tum Rustici morte vacuam transiit. Hanc translationem aliqui turbare conantur, missa legatione ad Hilarum Papam. Is vero Leontium redarguit, quod eam translationem non impedivisset. Tum Hermeti adimit ius ordinandorum Episcoporum primae Narbonensis.

V. Intra quatuor & quadraginta annos varie se gesserunt Romani Pontifices in in eadem facti specie. Quod ostenditur per comparationem caussae Hermetis cum caussa Perigenis Episcopi Corinthiensis.

VI. Quandonam vetitae translationes, quandonam vero permissae. Hilarus Hermetem non removet ab Ecclesia Narbonensi, sed adimit illi potestatem ordinandi Episcopos suae provinciae. Continuatur comparatio inter Hermetem & Perigenem.

VII. Hilarus Leontio facultatem tribuit congregandi Concilia generalia, prudentissimo consilio, quod id mallet videri usurpatum per delegationem sedis Apostolicae, quam propria auctoritate Leontii.

VIII. His synodis Hilarus reliquit integrum caussarum iudicium, sic tamen, ut maiores caussae ad Apostolicam sedem referendae essent. Quod statutum est ad exemplum auctoritatis Episcopi Thessalonicensis.

IX. De formatis litteris Episcopo peregre profecturo tribuendis a Metropolitano. Et si iste dare noluerit, liceat Episcopo illi caussam suam deferre ad examen Episcopi Arelatensis.

X. Occasione temeritatis Mamerti Viennensis Episcopi, qui Diensibus invitis Episcopum ordinaverat in contemtum Leontii, iubet Hilarus, ut singulis annis Concilium generale celebretur, & in proximo caussa ista discutiatur. Quod factum est. Referuntur provinciae, quae conveniebant ad synodos Episcopi Arelatensis.

XI. Refertur controversia de Ecclesiis civitatis Cemelenensis & Castri Nicaeensis. Explicatur locus Hilari, qui ait Ingenuum Episcopum Ebredunensem Metropolitani semper honore subnixum fuisse. Unde collegerunt viri docti, non iure egisse Hilarium Arelatensem, qui Armentarium e cathedra Ebredunensi deturbavit ea etiam de caussa, quod absque auctoritate eius se ordinare consenserat.

XII. Quaeritur, an synodus Arelatensis adversus Lucidum fuerit generalis. Probabile est, Lugdunensem quoque, quae propter eamdem caussam habita est, fuisse generalem, adeoque a Leontio convocatam fuisse.

I. Leone Romano Pontifice satis concedente anno CCCCLXI. Hilarus in summi sacerdotii apice constitutus est. Eadem omnino tempestate Ravennius Arelatensem sedem vacuam fecerat, & in eius locum substitutus fuerat Leontius. Hilari itaque Romani Pontificis & Leontii Arelatensis gestis caput istud destinatur, quum post varios tumultus, qui Leonem inter & Hilarium exarserant usque ad contumelias & iurgia, coepisset Arelatensis Ecclesia bene sperare pro integra privilegiorum suorum restitutione, quae pessumdata fuerant aliquatenus per auctoritatem Leonis. Ad Hilarum enim cum sede non transierunt decessoris irae animique. Contra, statim atque locatus est in sede Petri, litteras de ordinatione sua secundum morem scripsit ad Leontium, & quidem iis verbis usus, quae probant, illum agnovisse in Leontio auctoritatem primi Galliarum Metropolitani. Nam ei committit curam significandi ordinationem suam omnibus per universam Galliam Episcopis. Interim Leontius Pappolum misit ad Hilarum, primum gratulaturus ei, ut puto, tantam dignitatem, deinde conquesturus, quod praetermissa consuetudine ad ipsum non scripsisset de sua ordinatione, postremo, ut ipsum admoneret custodire paternorum canonum regulas, ut una esset *in omnibus*, id est, ubique observantia ecclesiasticae disciplinae. Addidit autem Leontius, missurum se ad Hilarum personam, quae de omnibus ipsum instrueret. Ista non per superbiam accepit Hilarus, neque, ut is, qui putaret, Leontium excedere limites reverentiae; sed scripta ad eum dignissima successore piscatoris epistola, primum quidem deprecatus est, ne sibi imputaret contemtum consuetudinis, non id aliqua culpa sua factum esse, sed nuntii tarditate; defunctum enim se iampridem officio illo fuisse. Spopondit deinde, servaturum se canones, & auxiliante gratia Dei provisurum universali concordiae sacerdotum Domini. Insigne visum est earum litterarum initium referre, ex quo intelligemus, summum hunc Pontificem peculiari amore prosecutum esse Gallicanas Ecclesias, omnesque in eis Domini sacerdotes, ante adeptum pontificatum. Sic ergo loquitur ille in veteri codice MS. bibliothecae regiae, melius profecto

fecto quam in vulgatis editionibus. *Dilectioni meae, qua circa Ecclesias Gallicanas omnesque in eis Domini sacerdotes etiam in inferiori gradu positus abundavi, multum accedit augmenti, quod per virum spectabilem Pappolum filium nostrum sermonis tui ad me sunt delata principia.*

II. At non unam de eo argumento epistolam ad Hilarum scripsit Leontius. Nam praeter eam, cui hoc loco respondet summus Pontifex, alia quoque Leontii gratulatoria ad ipsum data, non ita pridem edita est a clarissimo & optimo viro Domno Luca Dacherio monacho Benedictino (1). Post maximam vero gratulationem & hortationem, ut ea perduceret ad felicem exitum, quae a Leone bene coepta erant adversus haereticos, demum ista subiungit de confirmatione privilegiorum Ecclesiae Arelatensis: *Ceterum cum Ecclesia nostra Arelatensis semper ab Apostolica sede amplis favoribus & privilegiis fuerit decorata, rogamus sanctitatem tuam, ut per eam nihil nobis decedat, sed potius augeatur; ut & collaborare tecum in vinea Domini Dei Sabaoth valeamus & invidorum conatus infringere; quos, si non esset auctoritas reprimens, certum est de die in diem grassaturos in peius, quia malitia (eorum) qui nos oderunt, ascendit semper.* Ex hoc loco discimus, ea persuasione imbutum fuisse saeculum illud, ut putaret, Ecclesiae dari privilegium, quod Episcopo tribuebatur, tametsi verba privilegii de solo Episcopo loqui viderentur. Istud iam multis argumentis pro Thessalonicensi Ecclesia probavimus in capite XXII. istius libri. Ad Arelatensem quod attinet, praeterquam quod verba Leontii satis clara sunt, ex libello etiam precum Symmacho Papae oblato a Caesario Arelatensi & ex epistola XI. Symmachi ad ipsum data colligimus, privilegia Episcopis Arelatensibus concessa a Romanis Pontificibus Ecclesiae data intelligi, ut dicemus infra. Redeamus nunc ad Hilarum.

III. Aliis ille litteris manifeste agnovit in Leontio dignitatem & auctoritatem primi Galliarum Metropolitani, in caussa nimirum Hermetis Episcopi Biterrensis, qui ad Ecclesiam Narbonensem transierat post obitum Rustici, non repugnante, ut video, Leontio. De quo negotio antequam plura dicam, necessarium mihi videtur referre locum ex hac tertia Hilari ad Leontium epistola; ex qua colligere possumus, quum in ea tantum agatur de invasione Ecclesiae Narbonensis, non dubitasse summum Pontificem, quin prima provincia Narbonensis ad curam pertineret Arelatensis antistitis. Nam haec sunt omnino verba eius: *Miramur, fraternitatem tuam ita legis catholicae immemorem esse, ut quae iniqua & contra patrum nostrorum statuta in provincia, quae ad monarchiam tuam pertinet, si ipse aut non vis, aut non potes, etiam nec nos silentii tui taciturnitate permittas corrigere.* Ex quo

(1) Tom. V. Spicilegii pag. 578.

quo interim loco discimus, invidiosum non esse nomen monarchiae in vita sancti Romani Abbatis Iurensis, cuius haec sunt verba: *Siquidem antedictus Hilarius venerabilem Chelidonium supradictae metropolis Patriarcham patritio praefectorioque fultus favore, indebitam sibi per Gallias vindicans monarchiam, a sede episcopali nulla exsistente ratione deiecerat*. Nam & posterioribus temporibus monarchiae vocabulum usurpabant, quum significare volebant singularem unius Episcopi dioecesim.

IV. Hunc ego Hermetem, cuius caussa heic agitur, Rustici Episcopi Narbonensis Archidiaconum ac Presbyterum, uti vocatur in veteri inscriptione Narbonensi nondum edita, fuisse puto, & ab eo Biterrensibus ordinatum Episcopum. Haud ita multo post Rusticus obierat. Hermes vero, qui se a Biterrensibus exclusum ac susceptum non fuisse querebatur, ad Narbonensem Ecclesiam transiit, consensu, ut ego existimo, cleri ac populi, Episcoporum comprovincialium, & ipsius Leontii Arelatensis; eaque translatio sine controversia tenebat. Sed quia nihil adeo concordibus animis agi inter homines potest, quod non aliquos habeat contradicentes, Fritthericus quidam vir magnificus, at laicus, misso Romam Ioanne Diacono, Hermetis ordinationem in Narbonensi Ecclesia turbare studuit, ea videlicet de caussa, quod contra canones ab Ecclesia sua transisset ad maiorem. Faustus vero & Auxanius Episcopi Gallicani Romam eadem de caussa profecti sunt ad accusandum Hermetem. His auditis Hilarus, laetus fortassis, quod occasionem haberet reddendi Leontio sua verba, eum ob istam caussam redarguit, iubetque, ut relationem de ea re ad se mittat, sua ac ceterorum Gallicanorum Episcoporum subscriptione firmatam; *ut quid definire possimus*, inquit, *recurrenti pagina possitis agnoscere*. Tum in epistola generali ad provincias missa, multa prolocutus de atrocitate istius facinoris, demum in haec verba erumpit: *Quibus enim, sicut etiam vos probatis, factum constat exemplis, & qua non obiurgatione dignissimum est, quod sanctorum patrum decretis & ipsis repugnat canonum constitutis?* Ait ergo Hermeti, quem ecclesiasticae quietis contemplatione non removet a sede Narbonensi, ordinandorum Episcoporum potestatem ademtam esse in Concilio Romano & ad Constantium Vceticensem, qui aevo honoris Primas erat, esse delatam; ita tamen, ut, Hermete deficiente, faciendorum mos antistitum Narbonensi mox reddatur Ecclesiae; quem non civitas sed caussa praesumtionis amisit.

V. Caussam Hermetis integram retuli, ut ostenderem, intra quatuor & quadraginta annos varie se in eadem facti specie gessisse Bonifacium & Hilarum Romanos Pontifices. Nam quum an. CDXIX. Perigenes Episcopus Patrensis, sed, qui a Patrensibus non esset (2) susce-

(2) Vide supra cap. 22. §. 4. & cap. 24. §. 6. 13. & seqq.

sceptus, ordinatus fuisset Ecclesiae Corinthiensis Episcopus, eamque translationem, tamquam canonibus adversam, non tolerarent quidam Episcopi Illyriciani, re ad Bonifacium Papam delata, Bonifacii decreto confirmata est post iudicium Rufi Episcopi Thessalonicensis, cuius studiis attollebatur Perigenes. Immo Bonifacius ad divinam providentiam retulit, quod a Patrensibus susceptus non fuisset Perigenes, ut in Ecclesia illa Episcopus esse posset, in qua suam a cunabulis transegisset aetatem, & in ordinatoris locum succederet. Sic enim de illo scribit ad Rufum Bonifacius (3): *Quis renuit iudicii fuisse divini ideo hunc a Patrensibus in tempore non esse receptum, & diu super praemissa Ecclesia magna deliberatione suspensum, ut huius ovilis pastor fieret, in cuius caulis suam a cunabulis transegisset aetatem? Iudicia Dei, abyssus multa; quod congrue aptamus exemplum. Et nemo crederet, quod in ordinatoris aliquando locum subrogari posset, quia fuerat* (*) *ab aliis ordinatus. Nam ambigo caelestis tunc istud fuisse sententiae &c.* Postremo eis minatur excommunicationem, qui populos Achaiae excitare dicebantur adversus Perigenem. *In eos necesse est vigorem censurae, qui contra nostrum post haec nescientibus nostris incitare dicuntur populos, si perstiterint, exseramus.* Itaque valuit translatio Perigenis, ceu supra diximus (4). Haec Bonifacius in gratiam Perigenis.

VI. Hilarus vero Hermetem diverso consilio studens opprimere, primo negat aliquod exemplum esse, quo caussa eius adiuvari possit, nesciens haud dubie, quod aevo praedecessoris sui Bonifacii contigerat in Achaia. Tum ait, translationem illam repugnare patrum decretis & canonum constitutis. In quo distinguendum est. Constat enim translationes in universum vetitas esse (5). At si quis Episcopus ordinatus sit, non tamen receptus a populo, cui praepositus est, hunc in alia civitate Episcopum fieri posse constat, modo accedat consensus Episcoporum comprovincialium. Et Bonifacius nihil heic obiecerat Perigeni; immo, ut diximus, ad divinum beneficium retulerat contumaciam Patrensium. Quod si verbis Bonifacii adversus Hilarum uti liceret, dicere possemus, iudicii fuisse divini, Hermetem a Biterrensibus in tempore non esse susceptum, & diu super praemissa Ecclesia magna deliberatione suspensum, ut huius ovilis pastor fieret, in cuius caulis suam a cunabulis transegisset aetatem, id est, Narbonensis, cuius Archidiaconus & Presbyter fuerat, in ordinatorisque sui locum aliquando subrogari posset, qui fuerat Biterrensibus ordinatus. Denique Hilarus, tametsi Hermetem non removeat ab Ecclesia Narbonen-

(3) Apud Holsten. in Collect. Rom. pag. 53.

(*) Legendum, *quia fuerat aliis ordinatus.*

(4) Vide supra cap. 24. §. 14. 15.

(5) Concil. Ancyr. can. 17. Concil. Antioch. can. 16. 18.

nensi, adimit illi potestatem ordinandi Episcopos primae Narbonensis, quae ad illum pertinebat secundum canones; diversus nimirum a Bonifacio, qui Perigenem confirmaverat in possessione omnium iurium Ecclesiae Corinthiensis, ut colligitur ex epistola Sixti III. ad Episcopos in synodo apud Thessalonicam congregandos. Is enim, quum praefatus esset de conservandis iuribus singulorum Episcoporum Illyrici, in fine comminatur Perigeni, ademturum se illi potestatem provinciae, si, ut coeperat, Anastasii Thessalonicensis Episcopi, cui Sixtus commiserat vices suas per Illyricum, imperium detrectaret (6). *Noverit*, inquit, *Corinthius Episcopus, sibi licentiam potestatis liberae minime tribuendam, si huic voluerit Ecclesiae resistere, quam sibi noverit profuisse.*

VII. Castigato Hermete, Hilarus statim transit ad Leontium, cui vices suas delegat pro congregatione Conciliorum generalium Dioeceseos Gallicanae, valde prudenti consilio usus. Videbat enim, frustra fuisse decreta decessoris sui Leonis, qui edixerat, uti suis unaquaeque provincia Conciliis contenta esset, neve ultra Hilarius Arelatensis Episcopus synodos generales auderet indicere. Frustra inquam. Etenim post epistolam Leonis diversarum provinciarum Episcopi convenerant ad ordinationem Ravennii; & Ravennius cupiens componere perturbatum Lirinensis insulae statum, epistolam generalem scripserat ad Episcopos Gallicanos, qua eos evocabat ad Concilium in civitate Arelatensi celebrandum, cui interfuerunt Episcopi diversarum provinciarum. Videns itaque ista Hilarus, ac sciens praeterea, Arelatenses Episcopos privilegium illud congregandarum synodorum ad se traxisse in consequentiam mandatorum Patroclo datorum a Papa Zosimo, maluit id deinceps usurpari quasi *per delegationem sedis Apostolicae*, quam ab Arelatensi Episcopo tentari *propria auctoritate*. Nam licet ille omnium primus eam auctoritatem Arelatensi Ecclesiae dedisse reperiatur, non tamen existimandus est, ei dedisse initium, quandoquidem diu ante pontificatum eius Hilarius & Ravennius absque delegatione speciali Romani Pontificis congregaverant synodos generales ex provinciis Gallicanis. Ergo quum durum videretur Hilaro, ista fieri etiam invita sede Apostolica, optimum factum iudicavit, si constitutionem ea de re publicam emitteret; ut, quum deinceps ad Arelatensis Episcopi arbitrium synodus intra Gallias congregaretur, intelligerent omnes, istud fieri ex delegatione sedis Apostolicae, non propria istius auctoritate. In epistola itaque generali ad Episcopos Gallicanos scripta, quae edicti speciem praefert, ita loquitur: *Per annos itaque singulos ex provinciis, quibus potuerit congregari, habeatur episcopale Concilium, ita, ut opportunis locis atque temporibus secundum dispositionem fratris & coëpiscopi nostri Leontii, cui sollicitudinem in congregandis fratribus dele-*

(6) Vide supra cap. 22. §. 4.

delegavimus, Metropolitanis per litteras eius admonitis celebretur; ut si quid usquam vel in ordinandis Episcopis vel Presbyteris aut cuiuslibet loci Clericis faciendis contra praecepta Apostolica reperitur admissum, aut in eorum conversatione quippiam reprobatur, communi omnium auctoritate resecetur. Ideo autem dixit Hilarus, *ex provinciis, quibus potuerit congregari*, quia providebat, dissipationem Galliarum earumdemque in diversa regna sectionem obstituras communicationi Episcoporum inter se (7). Iam enim Franci, Gotthi, Burgundiones maiorem Galliarum partem ab imperio Romano distraxerant; qui fortassis aegre laturi erant, Episcopos provinciarum suarum finibus educi, ut Arelatem se conferrent, urbem Romani Imperatoris imperio subiectam, ubi miscere consilia poterant adversus novum Galliarum statum.

VIII. Integrum vero caussarum iudicium relinquit Hilarus istiusmodi synodo, sic tamen, ut si quaepiam caussa incidat, quae ob sui gravitatem provinciali nequeat examine definiri, relatio mittatur ad sedem Apostolicam. *In dirimendis sane gravioribus caussis*, inquit, *& quae illic non potuerint terminari, Apostolicae sedis sententia consulatur*. Constituta autem ista fuerunt ad exemplum mandatorum, quae Thessalonicensibus Episcopis data fuerant a sede Apostolica, quemadmodum supra monuimus in capite XXIV. quum de Zosimi rescriptis agebatur. Ut vel hinc intelligere possimus, plurimam lucem caussae Arelatensis Ecclesiae attulisse, stabilitam semel auctoritatem Episcopi Thessalonicensis, ad cuius exemplum Arelatensis Episcopi potestas formata est.

IX. Capite sequenti aliud ius Arelatensi Episcopo tribuitur; nimirum, ut si Metropolitanus quispiam, propter aliquam fortassis simultatem, comprovinciali suo Episcopo peregre profecturo dare noluerit litteras formatas, absque quibus quemquam egredi provincia vetat, liceat Arelatensi Episcopo cum duobus Metropolitanis provinciarum, quae contiguae sunt, cuncta discutere & pro caussae qualitate observanda constituere. Quibus verbis Arelatensi Episcopo tribuitur potestas decernendi, cum consilio tamen duorum Metropolitanorum.

X. Anno dein CCCCLXIII. Hilarus Papa, scribens ad eumdem Leontium adversus Mamertum Episcopum Viennensem, qui invitis Diensibus Episcopum consecrare praesumserat, idque in parte provinciae, a qua eum depulerant rescripta Leonis, renovat decretum de celebrando singulis annis universali Galliarum Concilio; iubetque, ut in tali proxima synodo praesidens pro iure suo Leontius, quae sunt acta, discutiat, & a Mamerto rationem facti sui sub universo coetu fraternitatis exigat, ac deinde omnium litteris notitiae Hilari ista referat, ut ipse, quod sancto dictante Spiritu fuerit faciendum, ad comprimendos actus illicitos ordinet. Coacta synodus ad Hilarum plene re-

(7) Vide infra lib. 6. cap. 17. §. 11. & cap. 19. §. 6.

scripsit Mamertum, insuper habita divisione provinciae a Leone decreta, & contemto Leontio, Diensibus Episcopum dedisse, contra quam ei licebat. Hunc contemtum Leontii, cuius moderationem in hac caussa valde commendat, aegre tulit Hilarus; non secus ac Bonifacius, quem Illyricianos Episcopos ob Rufi Thessalonicensis contemtionem castigasse supra vidimus (8). Praecipit deinde Mamertum conveniri per Veranum Episcopum Lugdunensem, eique culpam hanc condonari, si pollicitus fuerit, se nihil tale deinceps facturum. Quod si in contumacia duraverit, ad Arelatensem Ecclesiam eaedem quatuor civitates revertantur, quarum Mamertus non fuerat ordinatione contentus. Illius vero, qui licet indebite Diensibus ordinatus erat Episcopus, sacerdotium relinquit arbitrio Leontii, ut eius iudicio dignitatem sibi collatam, aut retineat, aut amittat. Quod rursum repetit in epistola ad Episcopos provinciarum Viennensis, Lugdunensis, Narbonensis primae & secundae, & Alpinae, quarum Episcopi tum haud dubie conveniebant ad synodum Leontii Episcopi Arelatensis, quemadmodum eos supra convenisse vidimus ad Concilia Hilarii.

XI. Superest, ut heic agamus de caussa Ingenui Ebredunensis & Auxanii Aquensis (9), qui tum acriter contendebant de Ecclesiis civitatis Cemelenensis & castri Nicaeensis, quae Leonis Papae decreto unitae erant, in quarum vero una, Nicaeensi nimirum, ut opinor, Auxianus Episcopum constituerat cum auctoritate Papae Hilari: ad quem quum delata propter hoc facinus fuisset Ingenui querela, statuit ille, ut custoditis omnibus, quae super Ecclesiis Cemelenensis civitatis vel castelli Nicaeensis a Leone definita fuerant, nihil Ecclesiarum iuri noceret ordinatio novi Episcopi praesumta ab Auxanio, sed statutae correctionis forma permaneret, ut ad unius antistitis regimen praedicta loca reverterentur (10); ita nempe (sic enim intelligendus omnino est Hilarus) ut Episcopus ille ordinaretur ab Episcopo Ebredunensi, ad cuius metropolim pertinebat Cemelenum in provincia Alpium maritimarum situm. In epistola porro illa ait Hilarus, Ingenuum Ebredunensem Alpium maritimarum provinciae Metropolitani semper honore subnixum fuisse. Vnde colligunt viri docti, non iure egisse Hilarium Arelatensem, qui Armentarium e cathedra Ebredunensi deturbavit ea etiam de caussa, quod absque eius auctoritate, qui Metropolitanus erat, se ordinari consenserat. Verumtamen metropolitica illa Hilarii Arelatensis auctoritas non impediebat, quin Ebredunensis etiam Episcopus esset Metropolitanus, iureque metropolitico uteretur in provincia Alpium maritimarum; excepto tamen ordinationum iure, quod ad se revocabat Hilarius tamquam ad primum Galliarum Metropolitanum. Quod si omnium per Gallias Episcoporum ordinationes ad

(8) *Vide supra cap.* 24. §. 7.

(9) *Vide Marcam in lib. de Primat.* §. 73.

(10) Vide lib. 3. cap. 8. §. 1.

ad ſe pertinere debere putabat Hilarius, planum eſt potiori iure contendiſſe cum eius auctoritate ordinari debuiſſe Metropolitanos, qui alium ſuper ſe Epiſcopum non habebant, qui eorum electionem examinaret, quam Metropolitanum Arelatenſem. Quamquam ſi quis heic vellet movere controverſiam, poſſet non inſulſe affirmare, eum non eſſe verborum Leonis ſenſum, qui prima fronte occurrit, ſed explicanda ea eſſe ſecundum ius, quod ex decreto eiuſdem Leonis Theſſalonicenſi Epiſcopo competebat in ordinationibus Epiſcoporum Illyricianorum; nimirum ſic Hilarium ordinationes ſibi omnium per Gallias ſacerdotum vindicaſſe, ut non ante ordinari poſſent, quam de electione eorum relatio ad eum facta fuiſſet a Metropolitano provinciae, ac Metropolitanorum etiam ordinationem omnino auctoritate eius fieri debuiſſe. Quod nihil adimit de poteſtate Metropolitanorum in ſuis provinciis, modo praeſcriptum ſibi modum ſervent; ut patet ex epiſtola ſancti Leonis ad Anaſtaſium.

XII. Stabilita ſemel auctoritate Leontii per provincias Gallicanas, nihil vetat, quin viri eruditi exiſtimare poſſint, ſynodum, quae adverſus Lucidum Presbyterum Arelate convenit an. CDLXXV. fuiſſe generalem; praeſertim quum ei ſubſcripſiſſe reperiantur aliquot Epiſcopi finitimarum provinciarum, & inter hos, Patiens Lugdunenſis, & Euphronius Auguſtodonenſis. Suſpicari praeterea poſſunt ſynodum Lugduni eodem anno celebratam in cauſſa eiuſdem Lucidi, Leontii auctoritate coactam fuiſſe, illumque in ea praeſediſſe ſecundum datam ipſi formam a Papa Hilaro. Sed in re adeo obſcura nihil affirmare auſim, donec maior lux affulgeat.

CAPVT XXXV.

De Caeſarii Epiſcopi Arelatenſis vicariatu ſedis Apoſtolicae, in cuius ſignum a Symmacho pallium accepit.

SYNOPSIS.

I. Aeonius ſucceſſit Leontio, ut colligitur ex epiſtola Ruricii Epiſcopi Lemovicenſis ad Aeonium. Probabile eſt, iſtum quoque uſum eſſe ampla illa poteſtate, in cuius poſſeſſione fuerant praedeceſſores eius.

II. Moriens autem Aeonius ſucceſſorem ſuum deſignavit Caeſarium, qui plurimis Conciliis generalibus praefuit.

III. Concilium Agathenſe congregatum eſt permiſſu Regis Alarici & ſollicitudine auctoritateque Caeſarii. Probatur multis rationibus & teſtimonio Ruricii ad Caeſarium.

IV. Similis huic locus apud Hieronymum, qui refertur.

V. Caeſarius praefuit Concilio Agathenſi, eique primo loco ante omnes Metropolitanos ſubſcripſit. Nimirum ob vices Apoſtolicae ſedis. Edixit ſynodus, uti ſingulis annis ſynodus generalis haberetur, cuius congregandae curam reliquit Caeſario. Qui ſint Hiſpani Epiſcopi in epiſtola Ruricii.

Synodus Tolosana, quam in sequentem annum destinaverat Caesarius, habita non fuit.

VI. Aliam aliquot post annis synodum generalem intra Gallias congregavit Caesarius, ex qua scripsit ad Papam Symmachum de his, quae in Concilio illo decreta fuerant.

VII. Caesarius ad eum mittit, qui peterent confirmationem privilegiorum Ecclesiae Arelatensis. Refertur libellus precum ab iis porrectus Symmacho.

VIII. Expenduntur verba istius libelli, ex quibus multa notatu digna colliguntur.

IX. Symmachus ita confirmavit privilegia Ecclesiae Arelatensis, ut ceterarum Ecclesiarum privilegia diceret esse servanda. Eius interim auctoritatem extendit in provinciam Hispaniam. Maiores caussae ad sedem Apostolicam referendae. Itaque Episcopi Galliae & Hispaniae in regno Gothorum exsistentes pertinebant ad ordinationem Episcopi Arelatensis.

X. Minatur Symmachus abstentionem Episcopis Gallicanis, si detrectaverint accedere ad Concilia, quae auctoritate Episcopi Arelatensis fuerint congregata. Metropolitani vocabulo intellexit Arelatensem.

XI. De necessitate accipiendarum formatarum ab Episcopo Arelatensi.

XII. Pallium Caesario concessum a Symmacho. Cyprianus auctor vitae Caesarii emendatur. Metropolitani Galliarum dignitas.

XIII. Eximiam illam dignitatem in Caesario agnovit Hormisda, qui ad eum scripsit de sua ordinatione. Emendatur alia Hormisdae epistola, in qua omissum est nomen Episcoporum Scythiae.

XIV. Enumerantur aliae synodi, in quibus Caesarius praesedit. Caussa Contumeliosi Episcopi Reiensis indicata est in Concilio generali. Emendatur epistola Agapeti ad Caesarium, quae gravi mendo laborat in editionibus.

I. Leontio Arelatensi Episcopo proxime successit Aeonius, ut docet Ruricius Episcopus Lemovicensis in epistola gratulatoria ad illum data in initiis ordinationis eius (1). *Agnito*, inquit, *transitu sanctae & venerabilis apud me recordationis domini mei decessoris vestri Leontii, animo & mente confusus, diu multumque tristatus sum, quod & impedientibus peccatis meis tanto antistiti occurrere non merueram, & tali essem parente privatus.* Et infra: *Nunc vero, ut dicere institueram, accersione ipsius domini mei & apostolatus vestri ordinatione comperta, ad officium vestrum mittere cogitabam.* Hinc ergo patet, falli eos, qui Ioannem collocant inter Leontium & Aeonium. Ceterum non invenio, istum quidquam notatu dignum egisse, quo probari possit, ipsum quoque usum esse per Gallias auctoritate illa, in cuius possessione erat Leontius. Ex regula tamen heic a nobis toties proposita affirmare licet, ad ipsum cum sede transiisse vetera privilegia, tametsi clara & aperta istius rei testimonia non exstent, adeoque illum decessoribus suis non fuisse minorem. Nam in epistola Papae Gelasii ad ipsum scripta anno CDXCIV. exstat aliquod vestigium, licet valde tenue, generalis sollicitudinis Aeonii; cui, ceu Vicario sedis Apostolicae & primo Galliarum Metropolitano, ea cura committitur, ut Gallicanos Episcopos certiores faciat vigere inter ipsos & sedem Apostolicam alternae viscera gratiae. Omisso itaque Aeo-

(1) *Ruric. lib. 1. epist. 5.*

Aeonio, veniendum est ad Caesarium, hominem primarum in republica partium, &, qui vicariam Arelatensium Episcoporum dignitatem extulit in immensum.

II. Erat Caesarius patria Cabillonensis in provincia Lugdunensi prima. Tyrocinia pietatis in monasterio Lirinensi posuit admodum iuvenis. Inde vero abductus ab Aeonio concive suo, primum ordinatus ab eo est Diaconus, deinde Presbyter. Aliquanto post Aeonius sentiens, imminere sibi supremum diem, clerum & populum civitatis ad se vocans, admonuit illos de Caesario post mortem suam eligendo; dein *& ipsos dominos rerum* (Alaricum videlicet Wisigothorum, ut ego interpretor, & Theodericum Ostrogothorum Reges) *per internuntios* oravit, quemadmodum docet auctor vitae Caesarii, ne alium, quam Caesarium in Arelatensi Ecclesia Episcopum constituerent. Quod & factum est. Hunc ego virum reperio primum ubique locum tenuisse inter Episcopos Gallicanos, & plurimis Conciliis generalibus praefuisse, in primis autem celeberrimo Concilio Agathensi in prima Narbonensi, ad quod convenerunt Episcopi octo provinciarum regni Gothici, Arelatensis nimirum, Alpium maritimarum, Narbonensis primae & secundae, Aquitaniae primae & secundae, Novempopulaniae, & tertiae Lugdunensis. Nullus Episcopus aderat ex provincia Viennensi, tametsi propinqua valde esset, quia Vienna tum erat in regno Burgundionum.

III. Magnum illud Concilium permissu Regis Alarici congregatum esse, constat ex praefatione eius. Quaeri autem potest, qua auctoritate evocati fuerint Episcopi, utrum per praeceptionem regiam, an vero per tractoriam Caesarii Episcopi Arelatensis, ad quem ex veteri consuetudine, & canone ecclesiastico, privilegioque praeterea Apostolicae sedis, pertinebat arbitrium & potestas congregandorum Conciliorum ex provinciis Gallicanis. Primo dici posset, eam in se curam traxisse Caesarium, qui de celebranda synodo cogitaverat in secessu Burdigalensi, ut docet Ruricius Lemovicensis ad illum scribens. Existimandum praeterea est, Alaricum, bonum alioqui Principem, & catholicis Episcopis, tametsi ipse Arianus esset, admodum favorabilem, non turbasse ordinem in Gallia constitutum, atque adeo illibatam Caesario servasse auctoritatem suam. His argumentis probari posse puto, synodum Agathensem congregatam fuisse auctoritate litterarum Caesarii, quas ille misit ad singulos Episcopos regni Gotthici. Sed, ut non egeamus argumentis, facit testimonium eiusdem Ruricii: qui se excusans apud Caesarium, quod Agathensi Concilio non interfuisset, primum quidem absentiam suam imputat infirmae atque aegrae valetudini, tum accusat tabellarium, cuius culpa factum erat, ut Caesarii litterae, quibus eum evocabat ad synodum in Agathensi urbe celebrandam, tardius ad eum pervenirent. Elegans est hic locus, & in

pri-

primis dignus referri, utpote ab homine scriptus, qui se sciret Episcopum esse. *Si ad tempus aliud*, inquit (2), *quod intimatis*, (nimirum ad synodum in Tolosana urbe celebrandam anno sequenti, de qua ad Ruricium rescripserat Caesarius) *si Deus vitam cesserit, venire vultis, nobis per hominem vestrum maturius indicetis, quia litteras vestras ad me modo tardissime venisse significo; tametsi nos pro dignitate vel pro aetate non debemus tardius quam alii commoneri, qui fortasse (ut minus prudens dicam) merebamur ambiri. Quia si aliis nomen urbium praestat auctoritas, nobis auctoritatem demere non debet urbis humilitas. Siquidem multo melius multoque eminentius est, civitatem de sacerdote, quam sacerdotem de civitate noscere.*

IV. Hunc locum, qui corruptus est in editione Henrici Canisii, nos olim correximus ex ingenio. Ceterum non praeteribo istum Ruricii locum, quin illi adiungam alium vulgatissimum Hieronymi locum ex epistola ad Evagrium, qui sic habet: *Vbicumque fuerit Episcopus, sive Romae, sive Eugubii, sive Constantinopoli, sive Rhegii, sive Alexandriae, sive Thanis, eiusdem est meriti, eiusdem est sacerdotii. Potentia divitiarum & paupertatis humilitas vel sublimiorem vel inferiorem Episcopum non facit. Ceterum omnes Apostolorum successores sunt.* Nunc ad rerum ordinem redeo.

V. Concilio igitur Agathensi praefuit Caesarius, in quo multa constituta sunt utiliter in publicum, eique primo loco ante omnes Metropolitanos subscripsit, tametsi in aliena provincia & Cypriano Burdegalensi, ut arbitror, ordinatione posterior. Quae indicant, extraordinaria quadam auctoritate id factum esse, nimirum ob vices Apostolicae sedis. Porro cautum est canone LXXI. uti synodus, nimirum generalis, secundum constituta patrum, id est, Hilari Papae & sequentium haud dubie Pontificum, annis singulis congregaretur. Curam vero & auctoritatem eligendi locum, quo convenire deberent Episcopi in sequenti synodo, tum etiam eos evocandi, relictam Caesario fuisse, prout par erat, colligitur ex epistola Caesarii ad Ruricium; in qua conquerens de absentia eius, simulque eum redarguens, quod personam non direxerit vice sua, demum addit Tolosam delectam esse celebrando futuro Concilio: *Indico pietati vestrae, quia filius vester Eudomius, si potuerit, hoc elaborare desiderat, ut superveniente anno Tolosae synodum Christo propitio habeamus; ubi etiam, si potuerit, Hispanos vult Episcopos convenire.* De Hispanis Episcopis quod ait, intelligendum est de his, qui in ea Hispaniae parte constituti erant, quae Gotthico imperio parebat, hoc est, in Hispania citeriori. Itaque optabat Eudomius, alium anno sequenti Episcoporum conventum agi, in quo, praeter Episcopos Gallicanos, interessent etiam Episcopi Hispani, Vrgellensis videlicet, Gerundensis, Barcinonensis, & reliqui illa-

(2) *Ruric. lib. 2. epist. 32.*

illarum partium. Nam eos suae non ita multo post auctoritati subiicere curavit Caesarius, ut statim dicetur. Ceterum synodum illam Tolosanam non fuisse habitam certum est, turbatis nimirum Gotthorum rebus, & furentibus post exstinctum Alaricum belli reliquiis; quo praeterea mortuo, Tolosa victricibus Clodovei armis cessit, ab imperio Gotthorum distracta. Vix autem est, ut inter arma subeat cogitatio congregandorum sacerdotum. Et fortassis haec mala providebat Caesarius, quum rescriberet ad Ruricium de consilio Eudomii, orans eum, precibus suis ageret apud Deum, uti tam sancto proposito favere velit pro sua erga Ecclesiam benignitate. *Et ideo orate*, inquit, *ut tam sancto desiderio suo Dominus tribuere dignetur effectum.* Falluntur ergo, qui putant, Concilium illud Tolosanum a Caesario fuisse convocatum.

VI. Romanae tum Ecclesiae praesidebat Papa Symmachus, vir Gallicanis Episcopis acceptissimus. Pacatis, post Clodovei victorias & mortem, rebus Gotthorum, qui ultra Carcassonem late in provincia Narbonensi & Hispania citeriori imperium tenebant, Caesarius, congregata alicubi synodo; ut ego arbitror, anno DXIII. ex ea scripsit ad Symmachum de iis, quae in Concilio illo decreta fuerant, ab eo petens, ut decreta illa observari praeciperet in Ecclesia Romana, ut una disciplinae forma esset in Romana Ecclesia & in provinciis Gallicanis. Quod autem existimem, Caesarium ista scripsisse ex synodo quapiam, hoc facit, quod de rebus constitutis loquitur in aversione, ut solent epistolae synodicae, & semper loquitur in numero plurali, *Postulamus*, *deposcimus*, *suggerimus*.

VII. Sequenti anno Caesarius ad Symmachum misit Aegidium Abbatem & Messianum Notarium, nomine eius petituros confirmationem privilegiorum, Ecclesiae Arelatensi ab Apostolica sede concessorum. Illi vero petitionem eius his verbis conceperunt. *Quantum in omnibus Ecclesiarum Pontificibus, quae in toto orbe diffusae sunt, Apostolica sedes sibimet vindicat principatum, & synodalibus decretis firmior eius praecellit auctoritas, tantum potestatis suae provisione dudum a sese concessa debet inconcussa servare, quatenus Arelatensis Ecclesia fruatur privilegiis suis; quae nunc per antistitem Caesarium seriem suae petitionis insinuat, & quam hactenus habuit potestatem, vestra deposcit auctoritate firmari; ut, quod veneranda sedes quondam perenni sanctione custodiri praecepit, & pragmaticis specialiter decreta sunt constitutis, beatitudinis vestrae praeceptis suis etiam nunc confirmet auctoritas. Aquensis etiam civitatis Episcopum sanctitatis vestrae moneri praecipite constitutis, ut dum a Metropolitano antistite Ecclesiae Arelatensis ad synodale Concilium fuerit evocatus, vel aliqua ordinationis caussa eum sibi postulet religio divina necessarium, minime venire frustretur; quatenus ea, quae longaevis saeculis priscorum san-*

sanxit auctoritas, vobis praesulibus praesenti futuraeque aetati inviolata serventur.

VIII. Ex hoc libello precum nonnulla colliguntur notatu digna (3). Primo, contendisse Caesarium, privilegia Arelatensis Ecclesiae fuisse perenni sanctione decreta a Pontificibus Romanis. Vnde patet, parem in hoc esse caussam Ecclesiae Arelatensis & Thessalonicensis, &, quae supra dicta sunt de privilegiis Ecclesiae Thessalonicensis, quod perpetua essent, trahi debere ad Arelatensem. Deinde privilegia Arelatensis Ecclesiae pragmaticis specialiter decreta fuisse constitutis, id est, Principum edictis & rescriptis; quae tamen hodie non exstant. Demum, Caesarium non petiisse statim confirmationem privilegiorum Ecclesiae suae, sed, quo primum tempore passus contradictionem est ab Episcopo Aquensi secundae Narbonensis Metropolitano, qui recusabat ire ad Concilia Caesarii. Itaque si ea occasio non incidisset, abstinuisset fortassis Caesarius a petenda confirmatione; ac nihilominus usus fuisset auctoritate sedis suae, qua eum usum vidimus diu ante hunc annum. Nam & antea Pallium, quod erat insigne Vicariorum sedis Apostolicae, Romae acceperat a Symmacho, ut statim dicetur.

IX. Accepto libello Symmachus ad Caesarium rescripsit, rationabile esse, ut sancta Arelatensis Ecclesia propriis privilegiis perfruatur, &, quod vetustas praestitit, & patrum auctoritas roboravit, novam non debere violare praesumtionem, (quod dictum esse adversus Episcopum Aquensem dubitare non sinit libellus precum ;) servanda tamen esse ceterarum Ecclesiarum privilegia. Tum addit : *Manentibus siquidem his, quae patrum constituta singulis Ecclesiis concesserunt, decernimus, ut circa haec tam in (*) Gallia, quam in Hispania provinciis de caussa religionis emerserint, solertia tuae fraternitatis invigilet; & si ratio poposcerit praesentiam sacerdotum, servata consuetudine unusquisque tuae dilectionis admonitus auctoritate conveniat.* Haec Symmachus, novum ius Arelatensi Episcopo tribuens quoad Hispaniam provinciam, id est, eam Hispaniarum provinciam, quae in regno Gothorum constituta erat: in quam imperium suum proferre cogitaverat Caesarius ante constitutionem Symmachi, ut supra vidimus. Decernit autem, ut si controversia incidens amputari potuerit in Concilio Caesarii, Dei hoc meritis applicetur ; alioquin exsistentis negotii qualitas ad sedem Apostolicam Caesario referente perveniat. Quod constitutum est iuxta superiorum Pontificum rescripta, qui tum demum ad Apostolicam sedem deferri voluerunt cognitionem caussarum ab Episcopis Thessalonicensibus & Arelatensibus, si post examen provinciale caussa definiri non potuerit coram Vicario sedis Apostolicae. Ad hanc porro epistolam respiciens Hormisda Pontifex Romanus, de Dardaniae, Illyrici & Scythiae Episcopis

(3) *Vide supra cap. 34. §. 9.*

(*) *Ita recte scriptum est in codice regio MS.*

pis ad communionem sedis Apostolicae reversis scribens ad Episcopos Galliae & Hispaniae, epistolam suam dirigit Caesario & his, qui sub eius ordinatione consistunt. Quibus verbis intellexit, ut dixi, Episcopos Galliae & Hispaniae, qui ad ordinationem Arelatensis Episcopi pertinebant, & ad eius Concilia venire tenebantur. Idem enim est, ut observat infra illustrissimus Archiepiscopus (4), ad synodum Patriarchae alicuius aut ad ordinationem eius pertinere.

X. Minatur deinde Symmachus abstentionem Episcopo Aquensi & ceteris, si detrectaverint accedere ad Concilia, quae auctoritate Episcopi Arelatensis fuerint congregata. Haec sunt eius verba: *Et si tam Ecclesiae Aquensis antistes, vel alius quilibet, Metropolitano Pontifici iuxta canonum definitionem evocatus obtemperare noluerit, noverit subdendum se, quod non optamus, ecclesiasticae disciplinae*. Heic duo quaedam observanda sunt. Primo, Symmachum Metropolitani vocabulo intelligere Arelatensem, quod is esset primus Galliarum Metropolitanus, ut supra dictum est. Secundo, affectatum ab eo esse hunc loquendi modum, ut ostenderet, auctoritatem convocandi generalia Galliarum Concilia competere Episcopo Arelatensi: non solum ex privilegio sedis Apostolicae & ex veteri consuetudine, sed etiam secundum canonum definitionem. Nam canones decernunt, uti, quum quis Episcopus ad Concilium evocatus fuerit a Metropolitano, adesse ne differat, nisi fortassis aegra valetudine aut alia iusta caussa impediatur.

XI. Postremo renovat Symmachus decretum Zosimi de necessitate accipiendarum formatarum ab Episcopo Arelatensi: quod decretum observari iubet ab omnibus ecclesiastici ordinis atque officii viris, qui e Gallicana vel Hispania regione Romam proficisci voluerint. Haec sunt eius verba: *Et in hac parte magnopere te volumus esse sollicitum, ut si quis de Gallicana vel Hispania regionibus ecclesiastici ordinis atque officii ad nos venire compulsus fuerit, cum fraternitatis tuae notitia iter peregrinationis arripiat; ut nec honor eius per ignorantiam aliquam contumeliam patiatur, & ambiguitate depulsa a nobis animo securo in communionis gratiam possit admitti* (5). Huic loco lucem afferent ea, quae supra dicta sunt cap. XXX. §. IV. si lector ea consulenda tanti esse putaverit.

XII. Quaeri posset hoc loco, quonam modo factum sit, ut in hac Symmachi epistola, qua privilegia Arelatensis Ecclesiae & vicariatus Apostolicae sedis continentur ac confirmantur, nulla exstet mentio Pallii Caesario concessi a Symmacho, quod tamen eum ab illo accepisse testatur Papa Vigilius in epistola secunda ad Auxanium Episcopum Arelatensem. *Et quia digna credimus ratione compleri*, inquit Vigilius, *ut agenti vices nostras Pallii non desit ornatus, usum tibi eius, sicut decessori tuo praedecessor noster sanctae recordationis Sym-*

 ma-

(4) *Vide infra lib. 6. cap. 4. §. 6.*

(5) *Vide infra cap. 36. §. 8.*

machus legitur contulisse, beati Petri functi auctoritate concedimus. Docet itaque Vigilius, collatum Caesario Pallium fuisse a Symmacho. Immo ex verbis Vigilii colligitur, traditionem illam Pallii factam fuisse per epistolam, *Symmachus legitur contulisse*. Et tamen in epistolis, quae nunc exstant Symmachi ad Caesarium nulla Pallii mentio facta reperitur. Vnde fortassis concludi debet, non exstare hodie omnes epistolas, quae a Symmacho datae sunt ad Caesarium. Ad Pallium quod attinet, nulla illius mentio est in epistolis Symmachi, quae supersunt, quod illae datae sint diu post, quam Caesarius ab illo Pallium acceperat. Acceperat enim anno DX. quum post obsidionem Arelatensem sub publica custodia perductus in Italiam, Romam tandem venisset. Tum enim Pallium ei tributum fuisse docet Cyprianus in eius vita, quam vir clarissimus Dominus Ioannes Mabillon monachus Benedictinus nuper restituit ex veteri codice manuscripto (6): *Papa Symmachus, tanta meritorum eius dignitate permotus, non solum verissime eum Metropolitani honore suspexit, sed & concesso specialiter Pallii decoravit privilegio*. Ceterum heic adnotandum est, in hoc Cypriani loco non agi simpliciter de honore metropolitico Ecclesiae Arelatensis, de quo tum apud omnes constabat citra omnem controversiam, sed de dignitate Metropolitani Galliarum. Deinde hinc colligitur manifeste vicariatus Apostolicae sedis in Caesario, quem ob eam ipsam caussam Symmachus Pallio putavit ornandum. Nam ut libere in hoc capite primam meam sententiam, puto pro *suspexit* legendum esse *subvexit*, adeoque Metropolitani vocabulo intelligi debere Vicarium sedis Apostolicae. Hanc emendationem probat editio Surii, apud quem iste locus mutato stilo, ut solet Surius, ita legitur: *Symmachus praeclara eius meritorum dignitate permotus, non solum eum verissime Metropolitani honore praeditum voluit*, (id est, *subvexit*) *sed etiam speciali quodam privilegio Pallii usum ei permisit*. Itaque Symmachus, tum propter veterem consuetudinem, tum etiam contemplatione meritorum Caesarii, ei vices suas commisit per Gallias, id est, Metropolitanum eum Galliarum, in cuius dignitatis possessione iam antea fuerat Caesarius, esse constituit, simulque Pallium, quod erat insigne Vicariorum sedis Apostolicae, illi concessit.

XIII. Eximiam illam Metropolitani Galliarum dignitatem in Caesario agnovit etiam Hormisda Pontifex Romanus, qui proxime Symmacho successit (7). Statim enim ac in sede Petri locatus est, litteras de ordinatione sua, ut moris erat inter Episcopos illustrissimarum Ecclesiarum, misit ad Caesarium, quarum hoc initium est in veteri codice MS. bibliothecae regiae (8): *Dilectissimo fratri Caesario Hormisda. Quamvis ratio exigat, ut fraternitati tuae nostri sacerdotii primitias nun-*

(6) *Cypr. in vita Caesarii lib. 1. c. 22.*

(7) *Vide supra cap. 28. §. 1. & cap.* 33. §. 1.

(8) *Hormisd. epist.* 30.

nuntiemus, tamen Dei beneficia tacere..... Cetera non exſtant. Idem ad eum ſcripſit anno DXV. Epiſcopos Dardanos, Illyrios & Scythas ad ſedis Apoſtolicae communionem rediiſſe, Eutychiana haereſi damnata. Scythas in hoc loco memoravi cum Dardanis & Illyriis, tamenetſi ſciam, eorum mentionem non exſtare in vulgatis epiſtolarum Hormiſdae editionibus, ut monerem nomen eorum reperiri in epiſtolae iſtius exemplari, quod habetur deſcriptum in veteri codice MS. bibliothecae regiae. *Ergo Epiſcopi tam Dardani, quam Illyrii pene omnes, nec non Scythae, errorem condemnando praeteritum, petentes beati Petri Apoſtolorum principis communionem &c.* Recte, Nam aliae editiones ſunt abſurdae, in quibus ſic legitur. *Ergo Epiſcopi tam Dardani, quam Illyrici pene omnes, ne ſint errore condemnandi praeterito, petentes &c.* Lectionem regii codicis confirmat etiam ipſe Hormiſda in epiſtola ad Avitum Epiſcopum Viennenſem de ſtatu Eccleſiae Orientalis: in qua licet de Scythis non loquatur, tamen quum Thraces adiungit Dardanis & Illyricis, oſtendit deeſſe heic aliquid in epiſtola ad Caeſarium de eodem argumento. Sic ergo ſcripſit ad Avitum Hormiſda (9). *Nam unde eſt, quod quum pro magna parte a conterminis ſuis Thracibus, Dardanis, Illyricis, cognita eorum perverſitate deſerantur, procul poſitos ignorantiae ſpe, fraudibus, & variis artibus nituntur allicere.* Scythae porro contermini erant Thracibus, utrique autem ſiti in ora Ponti Euxini.

XIV. Praeſedit poſtea Caeſarius in Concilio Arelatenſi IV. anno DXXIV. Carpentoratenſi anno DXXVII. & Arauſicano II. anno DXXIX. Nam tres illae ſynodi non fuerunt ex Epiſcopis tantum provinciae Arelatenſis, ſed generales ex regno Gothorum. Cauſſam quoque Contumelioſi Epiſcopi Reienſis iudicatam fuiſſe in ſynodo generali, cui Caeſarius praefuit, colligitur ex epiſtolis Ioannis II. & Agapeti Pontificum Romanorum. De quo negotio, quum ſatis explicatum ſit in epiſtolis illis, nihil dicam. Illud tantum admonebo, corruptam eſſe ultimam partem ſeptimae Agapeti epiſtolae, quae data eſt ad Caeſarium, ideoque putaſſe me, non praetermittendam eſſe hanc occaſionem illius emendandae. Nam quum dixiſſet Agapetus, velle ſe, ut Contumelioſus, *reddita ſibi modo propria ſubſtantia*, ſuſpenſus interim eſſet ab adminiſtratione patrimonii eccleſiaſtici & a celebratione Miſſarum, inferius tamen ei ſuſpenſo ac praeſumtori concedit celebrationem Miſſarum, ſi vera eſt lectio, quae exſtat in vulgatis editionibus. Vnde ſequitur, Agapetum ſibimet repugnare in eadem epiſtola. Ergo, ut vitium illud auferatur, ſic legendus eſt hic locus ex fide vetuſtiſſimi codicis MS. bibliothecae regiae: *Suſpenſo igitur, ſicut praefati ſumus, Epiſcopo Contumelioſo ab ea tantum, quam praeſumſiſſe dicitur, celebratione Miſſarum, & patrimonio Ecde-*

(9) *Hormiſda epiſt.* 10.

clesiae in gubernatione Archidiaconi eiusdem Ecclesiae constituto, ita, ut alimonia sufficientia Episcopo non negentur, Visitatoris te in eius loco praecipimus ordinare personam & patienter exspectare iudices, quos inspirante Domino constituerimus audire. Agebatur de retractanda caussa Contumeliosi, qui sedem Apostolicam appellaverat post iudicium Episcoporum Gallicanorum. Exspectare itaque Caesarium iubet, quid decreturi sint iudices a se delegandi, interim vero Contumeliosum manere suspensum a celebratione Missarum & ab administratione patrimonii ecclesiastici, ita tamen, ut ei alimenta episcopali dignitati congrua praebeantur. Nam si apud T. Livium P. Scipio Nasica recte monuit, erubescendum esse Romanae urbi, si vir clarissimus (nimirum L. Scipio) in carcerem inter fures nocturnos & latrones includeretur (10), indecorum quoque esset, si Episcopo, tamenetsi reo, non ampliora alimenta subministrarentur, quam reis ceterorum ordinum. Nam senatores non decere concludi in ergastulis, docet etiam Hieronymus in libro adversus Vigilantium, loquens de Dei nostri cultoribus. *Senatoriae videlicet dignitatis sunt*, inquit, *& non inter homicidas teterrimo carcere, sed in libera honestaque custodia recluduntur.*

C A P V T XXXVI.

De Vicariatu sedis Apostolicae Auxanio Episcopo Arelatensi a Papa Vigilio cum Pallio collocato.

S Y N O P S I S.

I. Vigilius Papa primus omnium Pontificum Romanorum concessit vices suas Auxanio Episcopo Arelatensi conceptis verbis.

II. Quum civitas Arelatensis transiit in ius Regis Childeberti, iste Vigilium oravit, uti Auxanio vices Apostolicae sedis & Pallium delegaret. Pallium erat genus imperatorii indumenti; ideoque requirendus fuit consensus Iustiniani.

III. Vices postea suas commisit Auxanio, postquam consensum Imperatoris habuit.

IV. Explicatur epistola Vigilii, quae difficultate non caret. Pallium erat vestis eximia atque collucens, & quae plurimum habebat dignitatis. Probatur ex Thegano & Ioanne VIII. & XII.

V. Vigilius Auxanio vices suas & Pallium concessit ad exemplum Papae Symmachi. Tum vero nulla mentio consensus Imperatoris.

VI. Caussas a Vicario suo iudicari iubet cum competenti numero Episcoporum. Sed iudicum electionem relinquit arbitrio Auxanii. Caussas autem discuti iubet canonica & apostolica aequitate.

VII. Caussas religionis, & eas praeterea, quae in provinciis definiri non possent, referri iubet ad sedem Apostolicam. Vetus ordo discutiendae haereseos noviter emergentis.

VIII. Renovat deinde privilegium de litteris formatis, ab Arelatensi Episcopo accipiendis.

IX. Secutus postremo exemplum superiorum

(10) *Livius lib. 39.*

rum Pontificum, vicariatus istius publicationem mandavit. Episcopi Gallicani sueti erant imperio Episcuporum Arelatensium.
X. Vigilius Auxanio specialiter commisit caussam Praetextati. Notatur Baronius, qui Praetextatum hunc putat fuisse Episcopum Rotomagensem.

I. MAnifestis, ut reor, indiciis hactenus ostendimus, Episcopos Arelatenses primum inter Gallicanos Episcopos locum tenuisse in consequentiam honoris, qui Ecclesiae Arelatensi tributus fuerat a sede Apostolica. Sed nunc res ipsa se prodet evidentissimis argumentis, adeo, ut argumentationibus agendum nobis nequaquam sit. Nam post Caesarium eadem auctoritas, qua ille instructus fuerat, successoribus eius confirmata est a Pontificibus Romanis; qui praedecessorum suorum mandata verbis suis explicantes, vices suas conceptis verbis commiserunt Episcopis Arelatensibus, dum ipsos ea auctoritate instruerent, in cuius possessione fuerant sedis illius Episcopi ante Vigilii tempora. Is primus omnium vices suas, vices, inquam, suas ad postulationem Childeberti Francorum Regis commisit Auxanio Episcopo Arelatensi, qui Caesario successerat. Quam caussam, quia multa continet non leviter praetereunda, res postulare videtur, ut ab initio repetamus.

II. Post pulsos ea Galliae parte Romanos, quae Rhodano & mari mediterraneo adiacet, primum Wisigothi eam oram insederunt, & Arelatense oppidum tenuerunt, quod deinde transiit in ius & dominium Ostrogothorum. Anno demum DXXXVI. quum exarsisset bellum inter Iustinianum Augustum & Vitigem Ostrogothorum Regem, eodemque iste tempore bellum crudele & exitiosum in Gallia haberet cum Francis, pacem his conditionibus ab istis redemit, ut contenti essent viginti auri centenariis & ea Galliarum parte, quae Gotthis parebat; in qua sita erat civitas Arelatensis, quae in divisione harum provinciarum cessit Regi Childeberto, ut recte ista explicat Hadrianus Valesius vir clarissimus. Mortuo interim non ita multo post Caesario Arelatensi Episcopo successit Auxanius. Hunc ergo ornare cupiens Childebertus aliquo insigni decore, ut ope eius provinciam recenter ad Francos versam in officio contineret imperioque Francico parere assuefaceret, litteras ad Papam Vigilium scripsit anno DXLV. quibus eum orabat, uti Auxanio vices Apostolicae sedis delegaret per Gallias, eique Pallium mitteret; quod erat insigne Vicariorum sedis Apostolicae, uti iam dictum est (1). Non repugnavit Vigilius. Sed quia Pallium erat genus quoddam imperatorii indumenti, cuius usum Imperatores permiserant Patriarchis, noluit Pontifex in hoc gratificari Auxanio, donec sciret, an Iustinianus id gratum habiturus esset. Docet nos illud ipse Vigilius his verbis (2): *De his vero, quae caritas vestra tam de usu Pallii, quam de aliis*

sibi

(1) *Vide infra lib. 6. cap. 6. §. 6. 10.* (2) *Vigil. epist. 1. ad Auxan.*

sibi a nobis petiit debere concedi, libenti hoc animo etiam in praesenti facere sine dilatione potuimus, nisi cum Christianissimi Domini filii nostri Imperatoris hoc, sicut ratio postulat, voluissemus perficere notitia Deo auctore; ut & vobis gratior praestitorum caussa reddatur, dum, quae postulatis cum consensu Christianissimi Principis referuntur, & nos honorem fidei eius servasse cum competenti reverentia iudicemur.

III. Non dubitabat, ut video, Vigilius, quin Imperator, quem per Patricium Belisarium ad id induci procuraverat, consensum suum praestiturus esset. Neque sua spes illum fefellit; ut docet secunda ipsius epistola ad Auxanium, qua illi committit vices suas per Gallias, simulque Pallium mittit. *Sicut nos*, inquit, *pro tuae caritatis affectu & pro gloriosissimi filii nostri Regis Childeberti Christiana devotione mandatis, vices nostras libentissima voluntate contulimus, ita fraternitatem tuam convenit Deo placitis operibus tantae sedis auctoritate digna conversatione uti atque disponere, ut bonis actibus innotescens, rectum circa caritatem tuam iudicium nostrae electionis ostendas.* Et infra ait, se id facere cum consensu Iustiniani & Theodorae, tamquam vicariatus Apostolicae sedis ita penderet ab imperio Principum, ut Pontificibus eum nemini tribuere liceret absque interrogatione Principis. Nam ea, quae sequuntur, intelligi non possunt de Pallio, de quo nondum in ea epistola locutus erat Vigilius, quum ista scriberet. *Oportet ergo*, inquit, *fraternitatem vestram incessantibus supplicationibus Deo nostro preces effundere, ut Domnos filios nostros clementissimos Principes Iustinianum atque Theodoram sua semper protectione custodiat, qui pro his vestrae caritati mandandis, suggerente gloriosissimo & excellentissimo viro filio nostro Patricio Belisario, pro quo item vos convenit exorare, pia praebuerunt devotione consensum.*

IV. Ista tamen ita puto intelligenda, ut, quia vicariatus absque Pallio tribui non consueverat, istudque, quod genus esset imperialis indumenti, concedi non poterat absque consensu Imperatoris, noluerit Vigilius ante committere Auxanio vices suas, quam certus esset consensus Imperatoris pro dando Pallio; ne forte Auxanio tributa dignitas in contemtum veniret, si non fulgore Pallii colluceret atque illustraretur. Nam Pallium fuisse vestem quamdam eximiam atque collucentem, & quae plurimum dignitatis haberet, dicet infra illustrissimus Archiepiscopus (3). Quem fulgorem diu perdurasse in Pallio colligi posse videtur ex Thegano Chorepiscopo Trevirensi: qui loquens de infanda Ludovici Pii Imperatoris exauctoratione ab Ebbone Remensi Archiepiscopo peracta, adversus quem propter hoc facinus vehementissime insurgit, haec dicit (4): *Vestivit te purpura & Pallio, & tu*

(3) *Vide lib. 6. cap. 6. §. 3. 4.*
(4) *Thegan. cap. 44. de gestis Ludov. Pii.*

& tu eum induisti cilicio. Item ex epistola Ioannis VIII. ad Carlomannum Regem Baioariae, Ludovici Regis Germaniae filium (5): *Pallium vero, vestra petitione inclinati, Theodemaro Archiepiscopo consuetudinaliter dirigentes, optamus, ut hoc decore interius fulgeat in oculis interni iudicis, quo nitet exterius humanis obtutibus*. Colligitur idipsum ex epistola Ioannis XII. ad Dunstanum Archiepiscopum Dorobernensem scripta anno DCCCCLIV. in qua sic habetur (6): *Pallium vero fraternitati tuae ex more ad Missarum solemnia celebranda commendamus; quod tibi non aliter, Ecclesiae tuae privilegiis in suo statu manentibus, uti concedimus, quam usum antecessores nostri prodiderunt. Neque tua prudentia hoc incognitum habet vel cuiusquam, quoniam indumenti honor moderatione actuum tremendus erit. Honestati morum tuorum haec ornamenta conveniunt, quatenus auctore Deo possis esse conspicuus*.

V. Concessit igitur Auxanio Vigilius Pallium & vices suas, ad exemplum nimirum Papae Symmachi, qui tamen Caesario Pallium contulerat absque ulla mentione consensus Imperatoris (7). Haec sunt Vigilii verba ad Auxanium: *Et quia digna credimus ratione compleri, ut agenti vices nostras Pallii non desit ornatus, usum tibi eius, sicut decessori tuo praedecessor noster sanctae recordationis Symmachus legitur contulisse, beati Petri functi auctoritate concedimus*. Observandum est autem, in hoc loco Vigilium, qui rescripserat, nolle se postulatis Auxanii annuere ante, quam sibi constaret de consensu Imperatoris, nunc Pallium tribuere absque ulla mentione nominis imperatorii; immo dicere, se id facere ex auctoritate beati Petri, tanquam facultas concedendi Pallium exstaret in eo, qui Petri cathedram teneret, quicumque tandem is foret. Sed his omissis, transeamus ad mandata, quae idem Pontifex dedit Auxanio.

VI. Iubet igitur Vigilius, ut, si quae inter Episcopos, qui sub regno vel potestate Childeberti Regis constituti erant, dissensiones emergerent, eae ab Auxanio canonica & apostolica aequitate discuterentur cum competenti numero Episcoporum, ita ut iudicium, quod eo ordine ferretur, vetustis Pontificum Romanorum regulis non repugnaret. Itaque sic vices suas Auxanio committit Vigilius, ut nihil illi soli licere velit in iudiciis Episcoporum, omninoque imperat, ut ea non aliter iudicentur, quam adhibito competenti comprovincialium Episcoporum numero. Sed istorum interim iudicum electionem, ut erga Rufum Thessalonicensem fecerat Bonifacius, relinquit arbitrio sui Vicarii, ut integer ordo iudiciorum & summa decernendi auctoritas penes illum essent (8). Statuit deinde, ut caussae illae canoni-

(5) *Apud And. Duchesn. tom. 3. Scriptor. rer. p. 128. hist. Franc. pag. 880.*

(6) *Apud Eadmerum lib. 5. hist. No-*

(7) *Vide supra cap. 35. §. 12.*

(8) *Vide supra cap. 24. §. 4. 16.*

nica & Apostolica aequitate discutiantur ab Auxanio, tamquam dicere vellet, irritum futurum iudicium, quod non ex aequitate Petri latum esset (9). Nam & eum vult sequi formam iudiciorum in regulis ac decretis superiorum Pontificum contentam. *Ea modis omnibus praelato iudicio finituri*, inquit, *quae Deo placitis decessorum nostrorum possint regulis convenire*.

VII. Transit statim Vigilius ad caussas fidei & ad reliquas maiores caussas, quarum relationem mitti iubet ad sedem Apostolicam, si illae *pro sui magnitudine* terminari non potuerint in Concilio provinciali (10). Afferam autem locum integrum, tum, ut lector facilius intelligat, hanc partem mandatorum Vigilii, &, ut locus iste, qui sanus non est in editionibus, per occasionem emendetur. Sic ergo legitur in toties laudato codice regio: *Si qua vero certamina aut de religione (quod Deus auferat) aut de quolibet negotio, quod ibi pro sui magnitudine terminari non possit, evenerint, totius veritatis indagine diligenti ratione discussa, relationis ad nos seriem destinantes, ea Apostolicae sedi terminanda servate ; ut universis a fraternitate vestra competenti ratione dispositis, pax, quae pro magno munere Apostolis dominica voce conlata est, Ecclesiae Dei, quae una est in toto orbe diffusa, stabili firmitate servetur, ne antiqui hostis possit quassatione vexari, in illius petrae Christi Dei Domini & Salvatoris nostri electione firmata stabilitate consistens*. Vult itaque Vigilius, ut emergens in provincia haeresis in Episcoporum provincialium examen veniat secundum morem antiquum (11). At si in examine provinciali caussa illa non potuerit terminari, tum vero relationem ab Arelatensi antistite mitti ad sedem Apostolicam, ut istius sedis auctoritate pax in Ecclesia retineretur, adeoque concordia revocaretur inter eos, qui de religione contendebant.

VIII. Renovat deinde Vigilius privilegium, quod a Zosimo Papa profectum longa possessione firmatum, a Symmacho etiam confirmatum fuerat in gratiam Caesarii (12). *Nullus ergo*, inquit, *de Pontificibus tuae per has vices ordinationi commissis, sicut & ad eos data loquitur nostra praeceptio, in longinquis quibuslibet locis audeat proficisci nisi solemni more, sicut a decessore tuo nostro praedecessore similiter concedente consueverant, formatam vestrae caritatis acceperint*. In epistola autem generali scripta ad Episcopos in regno Childeberti constitutos, cuius mentionem in ista fecisse eum vidimus, sic loquitur de necessitate accipiendarum formatarum ab Episcopo Arelatensi: *Illud pari auctoritate mandamus, ne quisquam Episcoporum sine praedicti fratris & coëpiscopi nostri formata ad longinquiora loca audeat proficisci*

(9) *Vide supra lib.* 4. *cap.* 6. §. 3. & *cap.* 8. §. 7.
(10) *Vide supra cap.* 35. §. 9.
(11) *Vide supra cap.* 8. §. 2.
(12) *Vide supra cap.* 30. §. 4. & *cap.* 35. §. 11.

cisci: quippe quia & decessorum nostrorum decessoribus eius, quibus vices suas libentissime contulerunt, sanctae sic definiunt iussiones. Respicit itaque Vigilius ad rescripta Zosimi & Symmachi, qui, uti dicebamus, eam necessitatem iam antea imposuerant Episcopis Gallicanis.

IX. Videbat Vigilius, necessariam esse litterarum istarum publicationem, ut sua Arelatensi antistiti dignitas & auctoritas constaret. Itaque praedecessorum suorum exemplis instructus (13), qui de vicariatu Episcoporum Thessalonicensium ob eam ipsam caussam rescripserant ad Episcopos Illyricianos, tum etiam Zosimi, qui de vicariatu Patrocli scripserat ad Episcopos per Gallias & Septem provincias constitutos, putavit scribendum esse ad Episcopos Gallicanos de vicariatu Auxanii, ut eorum consensu iste facilius uti posset ampla illa auctoritate, quam ei tribuebant litterae Vigilii ad ipsum datae. *Quae cuncta*, inquit, *ut fraternitas vestra melius per Dei gratiam possit implere, universis Episcopis, quibus te praeesse volumus, auctoritatis nostrae est serie declaratum*. Exstat auctoritas illa seu litterae Vigilii ad Episcopos regni Childeberti. De his autem agemus in capite sequenti. Interim heic adnotandum est, necessariam tum futuram non fuisse eam praeceptionem quoad Episcopos Gallicanos, si nulli alii Episcopi subiecti fuissent auctoritati Episcopi Arelatensis, quam qui iam inde a temporibus Zosimi & Symmachi ad ordinationem & synodum eiusdem Episcopi pertinebant. Illi quippe sueti erant imperio Arelatensis Episcopi, neque admonitione ulla indigebant, ut eius iussa spectarent. Dispar ratio fuit eorum Episcoporum, qui tum recenter subiiciebantur Ecclesiae Arelatensis antistiti, ut statim dicemus.

X. Eodem porro tempore, quo generalem istam delegationem Auxanio concessit Vigilius, ei specialiter commisit caussam Ioannis Presbyteri & Teredii Diaconi adversus Praetextatum. Eam caussam iubet, ut Auxanius cum competenti Episcoporum provincialium numero diiudicet secundum decreta praeteritorum sedis Apostolicae Pontificum; *ratione prospiciens*, inquit, *ne aliquem facile ex laicis ad sacratos ordines saltu praecipiti cuiquam sacerdotum liceat aggregare*. Unde colligi debere puto, vel istum Praetextatum repente ex laico promotum esse ad ordines ecclesiasticos, non praemissa annua conversione, vel si is Episcopus fuit, aliquem laicum praecipitanter contra canones admisisse ad clericatum. Istud vero emendari petebant Ioannes & Teredius. Omnino autem persuasum habeo, errare illustrissimum Cardinalem Baronium, qui de Praetextato Rotomagensi Episcopo heic agi putat. Nam iste nondum, ut puto, erat Episcopus, quum Vigilius ista scribebat. Certe nondum pulsatus erat de ullo crimine; quippe qui

(13) *Vide supra cap. 24. §. 5. & cap. 26. §. 10.*

qui nonnisi post annos triginta quatuor maiestatis accusatus est a Rege Chilperico; ut pluribus narrat Gregorius Turonensis lib. V. cap. XIX.

CAPUT XXXVII.

Explicatur specialiter per partes epistola Vigilii Pontificis de vicariatu Auxanii.

SYNOPSIS.

I. Explicanda est in hoc capite epistola generalis Vigilii de vicariatu Auxanii.

II. Vicariatus ille tribuitur Auxanio per provincias, quae pertinebant ad regnum Childeberti. Enumerantur provinciae illae. Fieri id potuit ad exemplum auctoritatis Episcopi primae Iustinianae.

III. Ait Vigilius, sibi in beato Petro commissam esse curam universarum Ecclesiarum. Sumtum id ex sancto Leone. Haec persuasio altius deinde penetravit in animos Pontificum Romanorum. Hinc descendit necessitas constituendorum per provincias Vicariorum.

IV. Emendatur & explicatur Vigilii locus, quo insinuat necessitatem constituendi Vicarii. Quae emendatio confirmatur auctoritate eiusdem Vigilii.

V. Sic vices suas Auxanio committit, ut nihil illi soli licere velit in iudiciis caussarum. Caussas autem maiores referri iubet ad sedem Apostolicam.

VI. Initur comparatio inter Episcopum Thessalonicensem & Arelatensem. Iubet Vigilius, uti Episcopi ab Auxanio evocati ad Concilium accedant, nisi iustam ob caussam abesse cogantur. Personam tamen pro se mittere debent.

VII. De formatis accipiendis ab Episcopo Arelatensi. Errant, qui putant, Aurelianum non statim successisse Auxanio in cathedra Arelatensi.

I. Operae pretium fuit generalis epistolae Vigilii ad Episcopos Gallicanos examen in hoc capite suscipere, velut divisione facta, ut epistolam illam, quae specialem quamdam curam ac diligentiam desiderare videtur, quod multa contineat notatu digna, per partes explicare possemus. Quod non adeo facile fuisset, si singulos quosque locos retulissemus in capite superiori ad epistolam, quae data est ad Auxanium.

II. Primum igitur adnotandum est, vicariatum Apostolicae sedis Auxanio tribui, non solum in provinciis circum Arelatem positis, ut antea assolebat, sed etiam in provinciis, quae pertinebant ad regnum Childeberti. *Dilectissimis fratribus universis Episcopis omnium provinciarum per Gallias, qui sub regno vel potestate gloriosissimi filii nostri Childeberti Regis Francorum constituti sunt, sed & his, qui ex antiqua consuetudine ab Arelatensi consecrati sunt vel consecrantur Episcopo.* Veteres provinciae, quae Arelatensi Episcopo subiectae erant, quo tempore Vigilius ista statuebat, hae fuerunt, Viennensis, Alpes maritimae, utraque Narbonensis, Hispania Tarraconensis; nisi si ista tum distracta erat a corpore provinciarum, quae Arelatensi Episco-

ſcopo parebant. Itaque ad has provincias acceſſerunt magna pars quartae Lugdunenſis, & in hac, Pariſii, aliqua pars ſecundae Belgicae, Silvanectum nimirum & Bellovacum, integra Lugdunenſis ſecunda, Britannia & aliqua pars Aquitaniae (1). Quum ergo nulla antea lege, nulla conſuetudine iſtae provinciae pertinerent ad curam Arelatenſis Epiſcopi, cui tamen imperium in illas tribui cupiebat Childebertus, & fieri iſtud non poſſet, niſi per conceſſionem vicium ſedis Apoſtolicae, neceſſarium omnium fuit, adiri Papam Vigilium qui Romanae tum Eccleſiae praeſidebat, ut illius decreto extraordinaria illa auctoritas, quae provinciarum limites irrumpebat, in Arelatenſem Epiſcopum conferretur (2). Et erat recens exemplum, ſi modo iſta Gallis noſtris nota erant, Archiepiſcopi primae Iuſtinianae; qui nuper vicariatum Apoſtolicae ſedis acceperat a Vigilio per ſex provincias, iuxta poſtulata Imperatoris Iuſtiniani. Quidni parem Arelatenſi Epiſcopo intra Gallias auctoritatem conciliaret Childebertus?

III. Conceſſurus Auxanio vices ſuas Vigilius, primum docet, ſibi in beato Petro commiſſam eſſe curam univerſarum Eccleſiarum, ut de pace & ſtatu earum ſollicitus ſit (3). Haec perſuaſio, quae exſtat in epiſtola ſancti Leonis ad Epiſcopos Metropolitanos per Illyricum conſtitutos (4), altius poſtea penetravit in animos Pontificum, qui poſterioribus ſaeculis Romanam cathedram tenuerunt. Lubet autem referre ipſa Leonis verba, ut etiam in hoc loco oſtendamus, Arelatenſis Epiſcopi dignitatem efformatam fuiſſe ad exemplum privilegiorum Eccleſiae Theſſalonicenſis. Sic ergo loquitur Leo de vicariatu Anaſtaſii Epiſcopi Theſſalonicenſis (5): *Et quia per omnes Eccleſias cura noſtra diſtenditur, exigente hoc a nobis Domino, qui Apoſtolicae dignitatis beatiſſimo Apoſtolo Petro primatum fidei ſuae remuneratione commiſit, univerſalem Eccleſiam in fundamenti ipſius ſoliditate conſtituens, neceſſitatem ſollicitudinis, quam habemus cum his, qui nobis collegii caritate iuncti ſunt, ſociamus. Vicem itaque noſtram fratri & coëpiſcopo noſtro Anaſtaſio commiſimus*. Eadem cogitatione imbutus Vigilius, primum ſibi, ut diximus, in beato Petro commiſſam eſſe ait curam univerſarum Eccleſiarum, hinc vero deſcendit ad neceſſitatem conſtituendorum per provincias Vicariorum ſedis Apoſtolicae, qui praeſentiam Romani Pontificis repraeſentent. Haec ſunt verba Vigilii: *Quantum nos divina potentia Apoſtolorum primi ſedem, non pro noſtris meritis, ſed pro ineffabili ſuae miſericordiae pietate, habere conſtituit, tantum nos de univerſarum Eccleſiarum diſpoſitione, pace & ſtatu convenit eſſe ſollicitos; quippe quum doctor gentium dicat Apoſtolus: In-*

 ſtan-

(1) *Vide v. c. Carolum le Cointe ad ann.* 511. §. 56.

(2) *Vide ſupra cap.* 22. §. 9. & *cap.* 29. §. 5.

(3) *Vide ſupra lib.* 1. *cap.* 6. §. 3.

(4) *Vide infra cap.* 47. §. 2.

(5) *Apud Holſten. pag.* 153.

ſtantia mea quotidiana, ſollicitudo omnium Eccleſiarum. Quomodo ergo inter Domini ſacerdotes ſancta & Deo placita poteſt manere concordia, niſi ut, ſi humani generis hoſtis antiqua nequitia conſuetam zizaniam ſeminare voluerit, ſit, qui abſentiam noſtram ſedis Apoſtolicae vicibus perfruendo ſpirituali gratia repraeſentans auferat certamen exortum?

IV. Hunc locum retuli ex fide codicis regii. Nam omnino aliter habetur in editionibus: ubi pro *ſit qui abſentiam &c.* legitur, *is qui abſentiam noſtram ſedis Apoſtolicae vicibus perfruendo repraeſentat, auferat certamen exortum*. Sed vulgatam lectionem non admittit ſenſus huius loci. Nondum enim tributus Auxanio fuerat vicariatus, qui illi tantum committitur in conſequentiam iſtius argumentationis. Ait quippe Vigilius, non poſſe aliter manere concordiam inter ſacerdotes Domini, niſi ſit aliquis, qui vice ſua componat iurgia & certamina, quae inter illos exorirentur; ea de cauſſa conceſſiſſe ſe vices ſuas Auxanio. Praeterea hanc emendationem eſſe legitimam, probatur etiam ex epiſtola eiuſdem Vigilii ad Epiſcopos regni Childeberti de vicariatu Aureliani Epiſcopi Arelatenſis, qui Auxanio ſucceſſit. Etenim eodem argumentandi genere uſus Vigilius ait: *Ita enim inter ſacerdotes Domini poteſt pax ſuper omnia Deo placita cuſtodiri, ſi fuerit, qui vicium noſtrarum auctoritate ſubnixus, perſonam noſtram in Galliarum partibus praeſentans, ſecundum conſuetudinem, a noſtris deceſſoribus attributam, ſapienti & ſollicita indagatione cuſtodiens, ſi quam humani generis hoſtis antiquus zizaniam inter Dei famulos nequitia conſueta ſeminare tentaverit, ſapientiae ſuae moderamine adhibitis ſibi fratribus & coëpiſcopis noſtris iuſtitia Deo placita ſcandala orta ſubmoveat.*

V. Addit ergo poſt illa Vigilius: *Quapropter Auxanio fratri & coëpiſcopo noſtro Arelatenſis civitatis antiſtiti vices noſtras caritas veſtra nos dediſſe cognoſcat; ut ſi aliqua, quod abſit, contentio fortaſſis emerſerit, congregatis ſibi fratribus & coëpiſcopis noſtris cauſſam canonica & apoſtolica integritate diſcutiens, Deo placita aequitate definiat.* Quo loco revocanda mihi eſt memoria eorum, quae in proximo capite dicta ſunt de iudiciis Epiſcoporum, nimirum ſic vices ſuas Auxanio commiſiſſe Vigilium, ut nihil illi ſoli licere in hoc voluerit, cunctaque agi praeſcripſerit in conventu comprovincialium Epiſcoporum. Cauſſas vero maiores ſic committit Auxanio, ut ei neceſſitatem imponat mittendi relationem ad Apoſtolicam ſedem: *Contentiones vero ſi quae, quas Dominus auferat, in fidei cauſſa contigerint, aut tale emerſerit forte negotium, quod pro magnitudine ſui Apoſtolicae ſedis magis iudicio debeat terminari, ad noſtram diſcuſſa veritate perferat ſine dilatione notitiam.*

VI. Sequens iſtius Vigilii epiſtolae caput pertinet ad celebrationem Conciliorum Dioeceſeos Gallicanae. Sed ante quam Vigilii verba refera-

feramus, non inutile erit, heic obfervaffe, illum in ifta conftitutione fecutum effe ordinem, quem fanctus Leo praefcripferat Anaftafio Epifcopo Theffalonicenfi (6). Nam quum fupra adnotaverimus, in iftius poteftate & mandatis ferme cuncta contineri, quae fequentibus faeculis aut mandata Legatis funt aut ab illis praefumta, adnotaverimufque praeterea, Arelatenfem antiftitem fedis Apoftolicae per Gallias Vicarium factnm effe ad exemplum poteftatis, quae Theffalonicenfi Epifcopo tributa erat per Illyricum, par eft, ut comparationem eorum inftituamus, ubi occafio tulerit. Sic enim fiet, ut lectores plane intelligant, parem intra Gallias Arelatenfibus Epifcopis auctoritatem tributam fuiffe ac Theffalonicenfibus intra Illyricum (7). Edixerat itaque Leo (8), vicariatum Anaftafii Theffalonicenfis Epifcopi conftituens, uti ad fynodum quifquis Epifcoporum ab Anaftafio foret evocatus, occurreret, nec fanctae fe congregationi denegaret. Definierat praeterea (9), ut, quifquis Epifcoporum fuperbo animo, quum nulla corporis vel cauffae foret neceffitate detentus, fraternum faepius vellet vitare conventum, fe fciret effe iudicandum. Nunc ergo Vigilius ait, tamquam fuis verbis reddere deftinaffet fenfum verborum Leonis; *Et quia neceffe eft, ut aptis, Deo propitiante, temporibus ab Arelatenfi Epifcopo, qui noftris vicibus fungitur, quotiens iudicaverit expedire, pro facienda confolatione communi Epifcoporum debeant congregari perfonae, nullus inobediens eius forte mandatis fe a congregatione fufpendat, nifi aut corporalis infirmitas, aut iuftae cauffae eum excufatio venire prohibeat.* Tum edicens, uti, qui iuftam ob cauffam non accefferit ad fynodum, Presbyterum aut Diaconum pro fe mittat iniecta mentione promiffionis Chrifti, qui fe pollicitus eft futurum in medio eorum, qui in nomine eius congregati effent, addit: *Quid ergo fe aeftimat fubiturum, qui Deo odiofa fuperbia in illa congregatione intereffe contemnit, in qua fe Dominus nofter adfuturum pia promiffione denuntiat?* Odiofa illa fuperbia, quam contumacibus illis Epifcopis obiicit Vigilius, eft is ipfe fuperbus animus, quem in Illyriis Epifcopis damnat Leo. Ceterum hunc Vigilii locum edidimus ex fide eiufdem codicis regii, in quo legitur multo emendatior, quam in editionibus.

VII. Poftremum caput epiftolae Vigilii refpicit neceffitatem accipiendarum formatarum ab Epifcopo Arelatenfi. Qua de re cum multa iam a nobis dicta fint, quae nunc repeti non eft opus, tranfeamus ad Aurelianum, qui poft Auxanium fuit Arelatenfis Epifcopus, & fedis Apoftolicae Vicarius per Gallias. Falluntur autem, ut recte obfer-

(6) *Vide fupra cap.* 29. §. 1.
(7) *Supra cap* 30. §. 1.
(8) *Apud Holften. pag.* 149.
(9) *Ibid. pag.* 160. *Vide fupra cap.* 26. §. 11. & 12.

servatum est a Saxio, qui putant, Aurelianum non statim successisse Auxanio. Sed haec non sunt instituti nostri.

CAPVT XXXVIII.

De vicariatu Aureliani, Sapaudi & Licerii, Episcoporum Arelatensium.

SYNOPSIS.

I. Aurelianus succedens Auxanio fit Vicarius Apostolicae sedis secundum vetustam consuetudinem. Generalem pro hac caussa epistolam ad Episcopos Gallicanos dedit Vigilius secundum morem.

II. Aurelianus, sollicitus de bona fama Vigilii, illi per legatum significavit, qui sinistri rumores de illo essent. Iste, scripta ad eum epistola, fidem suam singillatim explicuit, simul illum admonens, ut illam in omnium Episcoporum Galliae notitiam deducat. Evincunt ista, sollicitudinem Ecclesiarum Gallicanarum fuisse tum penes Episcopum Arelatensem.

III. Aureliano successit Sapaudus. Hunc statim Pelagius Papa vicibus Apostolicae sedis ornavit secundum morem. Tum usum ei Pallii concedit, & privilegium formatarum confirmat.

IV. Datum id precibus Childeberti Regis, ut patet ex epistola Pelagii ad Childebertum. Non meminit autem consensus Imperatoris pro concessione Pallii.

V. Admonet deinde Childebertum Pelagius, honorandum esse Sapaudum propter Apostolicam vicem. Episcopi tum contendebant, Vicarios Apostolicae sedis subiacere debere iudicio suorum collegarum, si quid peccarent. Explicatur epistola Pelagii. Eius auctoritate ostenditur, vicariatum Arelatensem fuisse perpetuum.

VI. Sapaudo successit Licerius; quem vicibus etiam Apostolicae sedis & Pallio ornatum fuisse colligitur ex more tum recepto & ex epistola sancti Gregorii de vicariatu Virgilii, qui proxime successit Licerio.

I. Auxanio itaque Arelatensi Episcopo quum successisset Aurelianus, magnae nobilitatis vir, ut vulgo existimant, antiquae consuetudini & Childeberti Regis precibus datum a Vigilio est, ut is quoque Romani Pontificis Vicarius esset intra Gallias. Vetustam consuetudinem memoravi, tametsi hanc auctoritatem Vigilius non repetat disertis verbis a veteri more, quia video, illum omnino secutum esse vestigia decessorum suorum, eademque Aureliano mandata dedisse, quae superioribus Episcopis Arelatensibus data fuerant iam inde a temporibus Zosimi. Praeterea Vigilius, quum auctoritate illum sua ornasset, praescripto iudiciorum ordine, haec addit: *Quia ita decessores vestros, qui decessorum nostrorum vices egisse monstrantur, fecisse, testimonium nostri declarat scrinii.* Non immorabor in explicandis mandatis Aureliano datis, quum satis in hanc rem incubuerim in superioribus capitibus. Illud tantum dicam, generalem ad Gallicanos Episcopos epistolam secundum morem dedisse Vigilium, ut eos certiores faceret, collatum a se Aureliano fuisse vicariatum sedis Apostolicae.

II. Post

II. Post aliquot exinde annos, quum videret Aurelianus, sinistram de Vigilio famam in occidente spargi in caussa trium capitulorum, ac si Vigilius contraria Chalcedonensi Concilio tradidisset, legationem ad eum misit, significans ei, qui tum rumores de illo essent, addens nihilo minus haud dubie non dubitare se, quin falsi essent, perspectam sibi esse fidem & prudentiam Vigilii, nihil facturum, quo suam famam dehonestaret. Intellexit vir prudens, quo tenderet istorum verborum sensus. Itaque scripta confestim epistola ad Aurelianum, primum fidem suam singillatim explicuit, deinde illum admonuit, ut hanc fidei suae professionem in omnium Gallicanorum Episcoporum notitiam deduceret; *ut nullis*, inquit (1), *aut falsis scriptis, aut mendacibus verbis, aut nuntiis, qualibet ratione turbentur*. Evincunt autem illa, sollicitudinem Ecclesiarum Gallicanarum fuisse tum penes Episcopum Arelatensem, tamquam Vicarium sedis Apostolicae. Istius porro legationis, quae per Anastasium missa est, mentio exstat in epistola a clericis Italiae directa ad Legatos Francorum, qui Constantinopolim proficiscebantur.

III. Aureliano successit Sapaudus anno quingentesimo quinquagesimo sexto. Statim vero Pelagius, Pontifex Romanus, istius nominis primus, eum vicibus Apostolicae sedis ornavit secundum morem; ut constat ex illius epistola ad Sapaudum, in qua sic legitur: *Maiorum nostrorum operante Dei misericordia cupientes inhaerere vestigiis, & illorum actus divino iuvamine in omnibus imitari, caritati tuae per universam Galliam sanctae sedis Apostolicae, cui divina gratia praesidemus, vices iniungimus. Hoc enim antiquitatis memoria docet, hoc Ecclesiae Romanae testantur scrinia, a sanctis patribus & decessoribus nostris tuis decessoribus esse concessum*. Et infra: *Utere igitur, carissime frater, auctoritate Pontificis & pastoris mansuetudine per nos tibi locum Vicarii Apostolicae sedis divinae gratiae largitate concessum*. Tum usum ei Pallii concedit, & privilegium formatarum confirmat.

IV. Porro licet Pelagius in hoc secutus sit antiquum morem, petitionisque Childeberti mentionem non faciat in epistola ad Sapaudum, ex epistola tamen ab eo scripta ad eumdem Childebertum patet datum id etiam precibus eius. *Vices autem nostras*, inquit, *praefato consacerdoti nostro Sapaudo secundum petitionem vestram direximus, usum Pallii pariter concedentes; quia in scrinio ecclesiastico huiusmodi exempla reperimus, quibus ostenditur, Arelatensibus Episcopis a sanctae recordationis decessoribus nostris haec fuisse collata*. Non meminit autem consensus Imperatoris pro concessione Pallii.

V. Admonet deinde Childebertum Pelagius, honorandum esse Sapaudum propter Apostolicam vicem, omninoque procurare eum debere, ne is, quem per vices Apostolicas augeri postulaverat *in aliqua par-*

(1) *Vigil. epist. 7.*

parte cuiquam Gallicanorum sacerdotum vel cuiuslibet ordinis ecclesiastici personae contemtibilis habeatur. Quippe tum descenderat aliquatenus dignitas Vicariorum sedis Apostolicae, ut observatum est superius, ac nihilominus Episcopi contendebant Vicarios illos, si peccarent, iudicandos esse ab Episcopis suarum provinciarum. Hinc factum, ut, quum non ita multo post Sapaudus criminis cuiusdam suspectus esset habitus, in iudicium vocatus sit a suffraganeis suis secundum canones. Quum vero nollet se sistere iudicio, Childebertus Rex eum compulit eam necessitatem subire. Qua de re graviter apud illum expostulavit Pelagius his verbis: *Passi estis subripi vobis, ut Sapaudum fratrem & coëpiscopum nostrum Arelatensis civitatis antistitem, cuius Ecclesia in regionibus Gallicanis primatus privilegio & sedis Apostolicae vicibus decoratur, ad petitionem Episcopi ab ipso ordinati in iudicium sequentis civitatis Episcopi, quod nulla ecclesiastica lege vel ratione conceditur, iudicandum iuberetis occurrere*. Ex hoc interim loco discimus, falli eos, qui vices Apostolicas Arelatensi Ecclesiae affixas non fuisse contendunt, sed personis tantum datas. Nam quum Pelagius doceat, Ecclesiam Arelatensem vicibus Apostolicae sedis decoratam esse, planum est ex his, quae dicta sunt in capite XXII. privilegium illud perpetuum fuisse & ad omnes ex aequo Arelatenses Episcopos pertinuisse; ita tamen, ut renovatione interdum indigeret, non secus ac Thessalonicensis Ecclesiae privilegium.

VI. Mortuus est Sapaudus anno quingentesimo octuagesimo nono; cui statim successit Licerius Regis Gunthramni Referendarius, ut Gregorius Turonensis tradit in libro VIII. histor. Francor. cap. XXXIX. Hunc non invenio functum esse vicibus Apostolicae sedis. Attamen ex epistola Gregorii Magni ad Virgilium, de qua agemus in capite sequenti, colligi potest, Licerium quoque Vicarium sedis Apostolicae egisse intra Gallias. Vices enim suas & usum Pallii concedens Virgilio, cuncta revocat ad antiquum morem; tum hunc honorem debitum esse ait Episcopo Ecclesiae Arelatensis, & nihil de debito honore subtrahendum illi esse. Quod evincit rursum, vices Apostolicae sedis loco tributas fuisse, non personis tantum, adeoque Licerium vicibus Apostolicae sedis & Pallio fuisse decoratum. Moriens autem Licerius successorem habuit Virgilium, ut narrat idem Gregorius Turonensis lib. IX. cap. XXIII.

CA-

CAPUT XXXIX.

De Vicariatu Virgilio Arelatensi a Gregorio M. collato.

SYNOPSIS.

I. *Virgilius Arelatensis Episcopus petit à sancto Gregorio vices Apostolicae sedis & Pallium iuxta antiquam consuetudinem. Non repugnavit Gregorius.*

II. Debitum fuisse hunc honorem Ecclesiae Arelatensi, colligitur ex verbis sancti Gregorii.

III. In epistola generali ad Episcopos Gallicanos Gregorius renovat auctoritatem, quam praedecessores eius tribuerant Episcopis Arelatensibus.

IV. Vices suas & Pallium Virgilio concedens Gregorius, vult tamen sua singulis Metropolitanis iura servari. Explicatur locus ille sancti Gregorii, qui non est simpliciter intelligendus.

V. Modum deinde praescribit utendi Pallio, ut iret obviam ambitioni Virgilii, ne is Pallio illo ceu quodam indumento quotidiano uteretur. Habuit posterioribus temporibus hoc privilegium Hincmarus Archiepiscopus Remensis. Sed ipse eo privilegio non utebatur.

VI. Gregorius praescribens ordinem iudiciorum decernit, duodecim iudices in qualibet caussa debere esse. Pelagius Papa decreverat eam esse certam provinciam, quae decem vel undecim Episcopos iudices habebat sub uno Metropolitano. Quod etiam observatum est ab Urbano secundo.

VII. Gregorius in Angliam mittens Augustinum, eum Virgilio commendavit, quum per Arelatem transiturus esset. Virgilium vocat Metropolitanum Galliarum. Pallium Arelatensibus Episcopis tributum antiquitus.

VIII. Vices Apostolicae sedis concessas olim fuisse Ecclesiae Arelatensi, probatur auctoritate Gregorii septimi. Desiit autem ea auctoritas post Gregorium Magnum.

I. Constitutus in Arelatensi sede Virgilius, vir magnarum virtutum & magnorum meritorum, nihil prius aut antiquius habuit, quam ut dignitatem Ecclesiae suae collatam conservaret. Sedebat tum in cathedra Romana Gregorius cognomento Magnus, vir, ut sanctissimus, ita doctissimus, peritissimus iurium sedis Apostolicae, ac politiae ecclesiasticae callentissimus. Ad hunc ergo Virgilius, suffragatione usus Regis Childeberti, litteras scripsit, petens, ut iuxta antiquum morem sibi tribueret vices Apostolicae sedis & Pallium. Non repugnavit Gregorius; sed missa ad eum epistola per Ioannem Presbyterum & Savinum Diaconum Ecclesiae Arelatensis, ut est in veteri codice MS. bibliothecae regiae, cuncta primum concessit, quae postulata ab eo erant, deinde illum aliquot praeceptis instruxit circa negotia quaedam magni momenti, mandataque dedit similia his, quae decessoribus Virgilii data fuerant a superioribus Pontificibus Romanis. *Quod vero in eis iuxta antiquum morem*, inquit (1), *usum Pallii ac vices sedis Apostolicae postulasti, absit, ne aut transitoriae potestatis culmen aut exterioris cultus ornamentum in vicibus nostris ac* Pal-

(1) *S. Gregor. lib. 4. epist. 50.*

Pallio quaesisse te suspicere. Et paullo post: *Libente ergo animo postulata concedimus; ne aut vobis quidquam de debito honore subtrahere, aut praecellentissimi filii nostri Childeberti Regis petitionem contemsisse videamur*. Acta haec anno quingentesimo nonagesimo quinto.

II. Gregorius itaque vices suas & Pallium concessit Virgilio, non ad preces Childeberti simpliciter, neque, ut personam Virgilii honoraret, sed quia id vetus consuetudo poscebat, quae in plerisque vim legis obtinet. Debitum namque Virgilio fuisse hunc honorem, non obscure significat: quia nimirum Ecclesiae Arelatensi sic tributum erat illud privilegium, ut ad omnes successores pertineret, ita tamen, ut confirmatio privilegii petenda esset a Romano Pontifice, quoties novus Arelatensi cathedrae datus erat antistes. Nam & consuetudinem illam rursum urget sanctus Gregorius in epistola ad Childebertum (2): *Unde & grataniter ea, quae scripsistis, accepimus, &, quae voluistis, animo libenti concessimus; atque ideo fratri nostro Virgilio Arelatensis civitatis Episcopo vices nostras iuxta antiquum morem & excellentiae vestrae desiderium Deo favente commisimus; cui etiam & Pallii usum, sicut prisca habuit consuetudo, concessimus*. Item in epistola ad Episcopos in regno Childeberti constitutos (3): *Opportunum esse perspeximus in Ecclesiis, quae sub regno praecellentissimi filii Childeberti Regis sunt secundum antiquam consuetudinem fratri nostro Virgilio Arelatensi Episcopo vices nostras tribuere*.

III. Iam antea multoties observavimus, necessariam fuisse promulgationem huius privilegii, ne quis se iuris ignorantia tueri posset. Ea de caussa Gregorius, praeter epistolas ad Virgilium & ad Childebertum scriptas, alias dedit ad Episcopos, qui sub regno Childeberti erant, ob necessitatem publicandae legis, ut diximus. Eodem tempore ad illos scripsit de potestate, quae Virgilio competebat tamquam Vicario sedis Apostolicae, in iudiciis nimirum episcopalibus, congregatione Conciliorum generalium, maiorum caussarum relatione ad sedem Apostolicam, de litteris formatis ab illo accipiendis. Sed hoc postremum caput praecipue urget, respiciens haud dubie ad rescripta Zosimi, Symmachi & Vigilii. Ait enim: *Hoc etiam vos pariter praevidimus admonendos, ut nullus vestrum ad longinquiora loca sine praefati fratris & coëpiscopi nostri Virgilii auctoritate tentet aliquo modo proficisci; scientes quia & praedecessorum nostrorum, qui vices suas eius praedecessoribus commiserunt, sic procul dubio mandata definiunt*.

IV. Redeamus nunc ad Virgilium. Ad illum itaque scribens Gregorius de variis disciplinae capitibus, flectit rursum ad concessionem Pallii & vicium suarum; *Itaque fraternitati vestrae vices nostras in Ecclesiis, quae sub regno sunt praecellentissimi filii nostri Childeberti, iuxta antiquum morem Deo auctore committimus; singulis siquidem*

(2) *S. Gregor. lib. 4. epist. 53.* (3) *Ibid. epist. 52.*

dem Metropolitis secundum priscam consuetudinem proprio honore servato. Hic locus non est leviter praetereundus. Etenim Gregorius sic vices suas iuxta antiquum morem committit Virgilio, ut tamen singulis Metropolitanis secundum priscam consuetudinem iura sua servari velit. Quod a Pontificibus Romanis observatum fuisse vetustis temporibus, quum vices suas cuipiam tribuerent, observat alibi ex Hincmaro illustrissimus Archiepiscopus (4). Videndum ergo, quid sibi velit hoc loco Gregorius. Neque enim hinc colligi potest, nihil auctoritatis ab eo tribui Virgilio supra Metropolitanos, quum constet, illum accepisse potestatem super omnes Episcopos in regno Childeberti constitutos. Intelligit ergo Gregorius, sic usurum auctoritate ista extraordinaria Virgilium, ut tamen Metropolitanis relinquat ordinationes Episcoporum secundum veterem morem (5). Sed hic mos explicandus est ex epistola sancti Leonis ad Anastasium Thessalonicensem; ex qua colligitur, servandas quidem esse Metropolitanis ordinationes comprovincialium Episcoporum, sed eas celebrari non posse extra conscientiam Vicarii, ut supra adnotavimus.

V. Transit deinde Gregorius ad concessionem Pallii, modum praescribens utendi: *Pallium quoque transmisimus*, inquit, *quo fraternitas tua intra Ecclesiam ad sola Missarum solemnia utatur*. Timebat fortassis, ne Virgilius, ut humanum est ambitione labi, Pallio ceu quodam quotidiano indumento uteretur ad fastum & ad ostentandam auctoritatem suam. Hic Gregorii metus se prodere videtur in initio illius epistolae, in qua sic legitur: *Absit, ne aut transitoriae potestatis culmen aut exterioris cultus ornamentum in vicibus nostris ac Pallio quaesisse te suspicer*. Habuit posterioribus saeculis hoc privilegium Hincmarus Remensis Archiepiscopus, ut ei liceret, si vellet, uti quotidie Pallio, ut refert Flodoardus (6). Sed ipse in epistola XXXVI. ad Nicolaum Papam scribit, eo privilegio usum non fuisse, quod ad aliud illum oporteret *tendere & de aliis cogitare, quam alicui pompae ac ostentationi applaudere*. Privilegia porro sibi concessa a summis Pontificibus ea de caussa petiisse se, ut hac novitate carnales & animales homines, apud quos veteres constitutiones iam quasi pro vili habebantur, ut ipse ait, territi reverentius se erga Remensem Ecclesiam haberent. Haec sunt eius verba ex epistola ad Nicolaum Papam: *Privilegia autem sedis Apostolicae non ideo petii, ut mihi non sufficeret, quod sacri canones & decreta sedis Romanae Pontificum cuique metropoli concedunt*. Et nonnullis interiectis ait se privilegia illa petiisse, *ut quia veteres constitutiones iam quasi pro vili apud quosdam habentur, his novis decretis carnales & animales homines territi quiddam reverentius contra Ecclesiam indignitati meae commis-*

(4) *Marca in lib. de Primat.* §. 51.

(5) *Vide supra cap.* 27. §. 2. & *cap.* 34. §. 11.

(6) *Flodoard. lib.* 3. *hist. Remens. cap.* 10.

sam agerent. Sequenti deinde saeculo Agapitus II. Papa Brunoni Archiepiscopo Coloniensi misit Pallium *& privilegium Apostolicae sublimitatis auctoritate traditum, quo & eodem Pallio praeter consuetudinem sacerdos Domini, quoties vellet, indui permissus*, ut ait Rogerus in vita eiusdem Brunonis. Nam secundum consuetudinem uti non poterat Pallio nisi certis anni diebus. Sanctus autem Gregorius Ioannem Archiepiscopum Ravennatem reprehendit, quod praeter morem eo uteretur in litaniis (7).

VI. Illud postremo annotandum est, in epistola Gregorii ad Virgilium, quod, quum superiores Pontifices caussarum iudicia indefinite commisissent Episcopis Arelatensibus cum competenti numero collegarum, iste numerum Episcoporum iudicum, haud dubie quo minor esse non possit, decernit esse duodecim. *Si qua vero inquisitio de fide*, inquit, *vel fortasse aliarum rerum inter Episcopos caussa emerserit, quae discerni difficilius possit, collectis duodecim Episcopis ventiletur atque decidatur*. Respiciebat fortassis ad epistolam, si tamen ea vera est ac genuina, decessoris sui Pelagii, qui ita scripserat ad Episcopos, qui ad synodum CP. convenerant, evocati a Ioanne CP. Episcopo: *Scitote certam provinciam esse, quae habet decem vel undecim civitates & unum Regem & totidem minores potestates sub se & unum Episcopum aliosque suffragatores decem vel undecim Episcopos iudices, ad quorum iudicium omnes caussae Episcoporum & reliquorum sacerdotum ac civitatum caussae referantur*. Hanc eamdem regulam, ut hoc obiter dicam, in medium adduxit Vrbanus II. quum episcopatum Atrebatensem restitueret (8). *Liquet, sanctorum canonum institutis integram esse provinciam & Metropolitanum proprium debere sortiri, quae duodecim constat episcopatibus*.

VII. Post aliquot exinde annos Gregorius, de salute Anglorum sollicitus, Augustinum in eam insulam misit cum dignitate & auctoritate Vicarii sedis Apostolicae. Et quia ille, ut in Angliam traiiceret, Galliam per Massiliam & Arelatem petiturus erat, litteras ei commendatorias dedit ad Virgilium, in quibus eum vocat Metropolitanum Galliarum (9), quod primi sacerdotis locum teneret intra Gallias, ut Pelagii primi verbis utamur. Quum vero Augustinus postea consisteret in Anglia, deque multis disciplinae capitibus consuluisset Gregorium, inter alia petiit, qualiter deberet cum Galliarum atque Britannorum Episcopis agere. Ad quae Pontifex ita respondit (10): *In Galliarum Episcopos nullam tibi auctoritatem tribuimus; quia ab antiquis praedecessorum nostrorum temporibus Pallium Arelatensis Episcopus accepit, quem nos privare auctoritate percepta minime debemus*.

Vir-

(7) *S. Gregor. lib. 2. ind. 11. epist. 55.*

(8) *Apud Miraeum in Notit. Ecclesiar. Belg. pag. 239. & Tom. 3. Spicileg. Dacher. pag. 123.*

(9) *S. Gregor. lib. 5. Indict. 14. epist. 53.*

(10) *Idem lib. 12. Indict. 7. epist. 31.*

Virgilius erat tum Arelatensis Episcopus. Is vero Pallium non acceperat ab antiquis praedecessorum Gregorii temporibus, sed a Gregorio. Itaque sic explicandus est hic locus, ut dicere voluerit Gregorius, Pallium Arelatensi Episcopo, quisquis is tandem foret, perpetuo privilegio, cui derogari non debebat, tributum fuisse ab antiquis temporibus; sicut supra simili argumento ostendimus (11), omnes Illyricianas Ecclesias pertinuisset ad curam Thessalonicensis antistitis, quisquis is tandem foret, adeoque privilegium Episcopi Thessalonicensis fuisse perpetuum.

VIII. Arelatensi Ecclesiae tributas fuisse ôlim vices Apostolicae sedis, aperte scribit Gregorius VII. ad Archiepiscopum Remensem his verbis (12): *Inde est, quod Arelatensis Ecclesia, non solum a beato Gregorio doctore dulcifluo, sed etiam a pluribus eius sanctis antecessoribus, quum haberet vicem sedis Apostolicae, ut omnes Episcopos totius regni Francorum, quod tunc latius extendebatur, ad Concilium convocaret, eosque in iudicio constringeret, sine cuius licentia nullis ex supradictis Episcopis longe a suo episcopatu fas erat abire, post aliqua tempora pro quibusdam caussis praedicta potestas & auctoritas cessavit & suam vicem aliis, quibus placuit, sedes Apostolica concessit.* Quibus verbis innuere hoc quoque videtur Gregorius, desiisse eam Arelatensium Episcoporum auctoritatem post tempora Gregorii Magni.

C A P U T XL.

De varia vicariatus Arelatensis fortuna, exstincto Virgilio.

S Y N O P S I S.

I. Exstincto Virgilio Episcopo Arelatensi, exstincta quoque est vicaria dignitas Ecclesiae Arelatensis. Neque enim constat, Ioannem aut Felicem, qui postea sedem illam tenuerunt, fuisse Vicarios Apostolicae sedis.

II. Rotlandus postea tentavit restaurare antiquam Ecclesiae suae dignitatem, irrito conatu.

III. Felicior fuit Rostagnus, qui Pallium & vices Apostolicae sedis accepit a Ioanne VIII. Papa. Verum non constat, an ea auctoritate usus sit. Certe in Conciliis deinde subscripsit longo intervallo post alios Episcopos.

IV. Temeritas Rostagni in ordinatione Episcopi Narbonensis repressa. Saxius refellitur, qui putavit, Ioannem Pontificem Romanum ad Rostagnum scripsisse, uti Agius Narbonensis Episcopus deponeretur.

V. Raimbaldus vices Apostolicae sedis obtinuit saeculo sequenti, & subiectionem Metropolitani Aquensis. Attamen ista auctoritas diu non valuit.

VI. Unicum illud privilegium sequenti tempore habuit Arelatensis Archiepiscopus, ut nulli prorsus Legato, nisi ei tantum, qui de Romani Pontificis latere destinatus esset, subiiceretur. Probatur ex Innocentio III.

I. Ex-

(11) *Vide infra cap. 42. §. 5.*

(12) *Gregor. VII. lib. 6. epist. 2.*

I. Exstincto itaque Virgilio, exstinctam quoque fuisse puto vicariam dignitatem Ecclesiae Arelatensis. Certe non video, quemquam eorum, qui post ista tempora cathedram Arelatensem tenuerunt, appellari Vicarium Apostolicae sedis, neque aliqua magna aut extraordinaria auctoritate instructum fuisse. Vnus Ioannes Arelatensis Episcopus occurrit, cui anno DCLXVIII. Vitalianus Papa commendavit Theodorum Episcopum & Adrianum Abbatem in Angliam profecturos (1). Quod ut explicari fortassis posset ex epistola Gregorii Magni, quum Virgilio commendaret Augustinum, sic intelligi potest de simplici epistola commendatitia ad Ioannem scripta, quod necessario eundum viris illis esset per Arelatensem civitatem. In Concilio Romano, quod ab Agathone Papa habitum est anno DCLXXX. subscripsit Felix Episcopus Arelatensis *Legatus venerabilis synodi per Galliarum provincias constitutae*. Sed hinc nulla praerogativa Episcopi Arelatensis colligi potest. Quippe in eadem synodo adfuerunt Adeodatus Leucorum Episcopus & Taurinus Diaconus Tolonensis, ambo Legati venerabilis synodi per Galliarum provincias constitutae.

II. Tentavit deinde Rotlandus, Arelatensis Episcopus, anno DCCCLXIV. veterem Ecclesiae suae dignitatem instaurare, irrito tamen conatu, ut opinor. Quamvis enim Nicolaus primus agnoscat (2), praedecessores suos Romanos Pontifices commisisse olim vices suas Episcopis Arelatensibus, nullam ei tribuit auctoritatem; tantum illi pollicetur protectionem sedis Apostolicae, si, ut se facturum scripserat, decretis ipsius obedire curaret. Interrogaverat praeterea Nicolaum Rotlandus, an sibi fas foret legatos ad Apostolicam sedem mittere, ut summum Pontificem faceret certiorem de his, quae intra provinciam emergerent. Istud quoque probavit Nicolaus, ea cautione adhibita, ut legatos suos moneret Rotlandus, ne reditum suum praecipitarent.

III. Felicior Ioannis VIII. pontificatu fuit Rostagnus successor Rotlandi. Hic enim anno DCCCLXXVIII. usus ipsissimis verbis, quibus in caussa Virgilii usus erat sanctus Gregorius, Pallium vicesque suas Rostagno concessit per Gallias (3), deque ea re epistolam scripsit ad Episcopos Gallicanos, descriptam ex ea, quam pro vicariatu Virgilii ad Episcopos regni Childeberti scripserat sanctus Gregorius. Vsusne sit ea auctoritate Rostagnus, quam a Ioanne Papa acceperat, difficile dictu est. Illud unum affirmare licet, eum in Conciliis & conventibus, per ea tempora habitis, longo intervallo subscripsisse post Archiepiscopos aliarum sedium, immo postpositum aliquoties fuisse simplicibus Episcopis.

IV. Anno deinde DCCCCXII. incidit occasio, quae Rostagno viam aperire videbatur ad invadendam ordinationem Episcopi Narbonensis. Mo-

(1) *Beda lib. 4. c. 1.*
(2) *Nicol. I. epist. 41. Tom. 3. Concil. Gall.*
(3) *Ioan. VIII. epist. 94. 95.*

Moris erat inter Episcopos provinciarum Narbonensis & Arelatensis, ut, si quid emergeret in alterutra provinciarum, quod congregationem sacerdotum requireret, vicinae provinciae Episcopos, praecipue vero Metropolitanum, evocarent in provinciam, quae auxilio indigebat. Hinc subscriptiones Episcoporum Arelatensium in Conciliis provinciae Narbonensis. Occiso igitur Arnusto Archiepiscopo Narbonensi, quum clerus & populus Narbonensis convenissent pro facienda successoris electione, optimum factu visum est, si Rostagnus Arelatensis rogaretur Narbonem accedere, cum Episcopis provinciae Narbonensis consulturus de novo pastore eligendo & de vindicanda caede Arnusti (4). Ille vero venit quidem in provinciam; sed Agathae substitit cum Ancelino Episcopo Vceticensi, ibique Gerardum quemdam, Ancelini consanguineum evexit ad fastigium cathedrae Narbonensis. Hactenus ea res satis feliciter cesserat. Sed tandem Agii electio praevaluit; adeoque Rostagni conatus irritus fuit. Manifestum porro est, Saxium fuisse deceptum, qui ex falso quodam catalogo Archiepiscoporum Narbonensium collegit, Ioannem X. litteras ad Rostagnum Arelatensem Agii exauctorandi caussa direxisse (5). Nam ex narratione, quae exstat apud Catellum, & ex epistola eiusdem Ioannis ad Episcopos suffraganeos Ecclesiae Narbonensis, quam idem Catellus edidit, omnino constat, hunc Ioannem approbasse electionem Agii.

V. Medio saeculi sequentis Raimbaldus Arelatensis Archiepiscopus vetustam Ecclesiae suae dignitatem & auctoritatem mente revolvens, opportunitate temporum usus est, ut a sede Apostolica obtineret vices Apostolicae sedis, ac praeterea subiectionem Aquensis Archiepiscopi renovavit. Exstat enim sacramentum Pontii Aquensis, in quo debitam subiectionem & reverentiam & obedientiam a sanctis patribus constitutam, secundum praecepta canonum, sanctae sedi Arelatensi perpetuo se exhibiturum promittit (6). Praefuit deinde Raimbaldus Concilio Tolosano anno MLVI. ubi dicitur esse Vicarius Papae Victoris una cum Pontio Aquensi. Attamen ista auctoritas diu non valuit. Etenim in dedicatione Ecclesiae Barcinonensis, quae facta est biennio post, Guifredus Narbonensis Archiepiscopus primo loco nominatur ante Raimbaldum. Vnde colligi debet, exstincto Victore exstinctam quoque fuisse auctoritatem, quam is dederat Archiepiscopo Arelatensi.

VI. Vnicum illud privilegium habuit sequenti tempore Arelatensis Archiepiscopus, ut nulli prorsus Legato, nisi ei tantum, qui de Romani Pontificis latere destinatus esset, subiiceretur. Testatur id Innocen-

(4) *Catellus lib. 5. Memor. Occit. pag. 775.*

(5) *Pontific. Arelat. pag. 186.*

(6) *Apud Saxium pag. 204.*

centius III. in epistola ad Arelatensem Episcopum scripta anno MCCVIII. quae ita habet (7).

Licet per Apostolicum privilegium sit indultum, ut nulli prorsus Legato, nisi ei tantum, qui de Romani Pontificis latere fuerit destinatus, Arelatensis provincia sit subiecta, quia tamen ad eliminandam haereticam pravitatem & rabiem sedandam hostilem ad partes illas Legatos necessario destinavimus, quibus te volumus prudenter assistere ac providere, auctoritate tibi praesentium praecavemus, ut per obsequia propter necessitatem huiusmodi praedictis Legatis impensa nullum tibi vel Ecclesiae tuae praeiudicium generetur. Datum Laterani VI. Nonas Maii, anno XI.

CAPUT XLI.

Dubia quaedam, quae circa vicariatum Arelatensem vulgo moventur, removentur.

SYNOPSIS.

I. Adversus ea, quae supra dicta sunt, nonnulli quaedam argumenta opponunt, ut probent, Arelatenses Episcopos nunquam fuisse usos auctoritate Vicarii Apostolicae sedis. Aperitur ratio conciliandae istius contradictionis.

II. In re tamen adeo antiqua nihil afferri certi potest, nisi, quod certum est, extraordinariam illam Arelatensium Episcoporum auctoritatem viguisse a temporibus Zosimi usque ad sanctum Gregorium.

III. Ex capite Artaldus *quidam colligunt, Archiepiscopum Arelatensem fuisse subiectum Archiepiscopo Narbonensi. Viderunt Correctores Romani mendum heic esse, istudque caput pronuntiarunt intelligendum esse de Episcopo Electensi in prima Narbonensi. Quos recte in hoc reprehendit Bosquetus.*

IV. Referuntur opiniones Abbatis antiqui, Ostiensis, & Ioannis Andreae.

V. Item opinio V. C. Ioannis Dartis.

VI. Certum est, heic non agi de Episcopo Arelatensi, sed de Helenensi apud Ruscinones, qui tum erat Artaldus, ut patet ex veteribus monumentis illorum temporum. Artaldo successit Ermengaudus.

VII. Caput illud non posse intelligi de Episcopo Electensi hinc probatur, quod aevo Urbani II. nondum Episcopus institutus erat in monasterio Electensi.

I. ADversus ea, quae huc usque dicta sunt de eximia illa Archiepiscoporum Arelatensium auctoritate, quidam opponunt subscriptiones quorumdam Conciliorum & quaedam veteris aevi monumenta, ex quibus colligi videtur, aut vicariam illam dignitatem rem vanam ac futilem fuisse, aut certe eos illa nunquam usos fuisse. Sed si quis diligenter & accurate expendere velit fidem rerum a nobis proditarum, is profecto inveniet, Arelatenses Episcopos vere usos esse ea auctoritate, quam illis concesserant summi Pontifices cum bo-

na

(7) *Innoc. III. lib. 11. epist. 68.*

na Principum venia. Perturbatus esse potest in vetustis codicibus, ut saepe accidit, ordo subscriptionum, uti iam adnotatum est a viris doctissimis. Praeterea ea tum fortassis erat publica Gallicanae Ecclesiae disciplina, ut, tamenetsi Vicariorum Apostolicae sedis praerogativam agnoscerent, loco tamen non cederent, nisi quatenus ordinatione antiquiores erant.

II. In re tamen adeo antiqua & obscura nihil certi afferre possumus, nisi, quod, uti diximus, certum est, extraordinariam illam Arelatensium Episcoporum auctoritatem viguisse a temporibus Zosimi usque ad Gregorium Magnum: quamvis verum sit, eam variis interim procellis iactatam fuisse, prout Romanis Pontificibus displicebat istorum Vicariorum audentia. Qua de re fuse disseruimus supra, ubi occasio tulit.

III. Ceterum ante quam finem ultimum imponamus huic caussae, res postulare videtur, ut, qui Arelatenses Episcopos ostendimus praelatos fuisse universis Episcopis Gallicanis, in primis vero Narbonensi, eum subtrahamus iurisdictioni Archiepiscopi Narbonensis, cui subiectum illum fuisse nonnulli colligunt ex capite *Artaldus* apud Gratianum, ubi sic legitur ex gestis Urbani secundi (1): *Artaldus Arelatensis Episcopus, Narbonensis Ecclesiae suffraganeus, Romam consecrandus ad Dominum Papam Urbanum venit. Suus quippe Archiepiscopus eum consecrare nolebat &c.* Inter omnes hodie convenit, hunc locum esse mendosum. Etiam aliqui glossatores antiqui id ipsum viderunt, sed in aenigmate. Stephanus Episcopus Tornacensis paullo ultra progressus, ait, credere se, scriptores errasse in hoc nomine *Arelatensis* & ex assidua scriptione iam fere omnes libros in hoc corruptos. Correctores Romani, qui videbant, mendum heic esse, hunc locum ita emendandum existimarunt, ut pro *Arelatensis* reponeretur *Electensis*, quia Episcopus Electensis est vere suffraganeus Archiepiscopi Narbonensis. Sed illos ob hanc emendationem reprehendit vir illustrissimus Franciscus Bosquetus Episcopus Monspeliensis (2), qui retinendam esse putat vulgatam lectionem, ut capitis istius auctoritate probet, Arelatensem Episcopum fuisse olim subiectum Archiepiscopo Narbonensi. Frustra: nam toto Urbani II. pontificatu is, qui cathedrae Arelatensi praesidebat, non vocabatur Artaldus, sed Gibelinus, ad eam cathedram vocatus anno MLXXVI. quum Achardus ab Hugone Episcopo Diensi sedis Apostolicae Legato depositus fuisset in Concilio Avenionensi (3). Gibelinus porro eam tenuit usque ad annum MCVII. quo eum fuisse factum Patriarcham Hierosolymitanum in loco Ebremari depositi testatur Willelmus Tyrius (4).

(1) 8. *q.* 3. *cap. Artaldus.*
(2) *Notae ad epistolas Innoc. III. pag.* 114.
(3) *Chron. Hugonis Flaviniac. pag.* 206.
(4) *Willel. Tyrius lib.* 12. *cap.* 4.

IV. Abbas antiquus (5), qui videbat, auctorem glossae ex capite *Artaldus* collegisse, uti alii fecere, Arelatensem Episcopum fuisse suffraganeum Archiepiscopi Narbonensis, reprehendit in hoc loco auctorem glossae, & ait, Arelatem semper fuisse civitatem & semper consuevisse ibi esse Archiepiscopum, eumque non subesse Narbonensi, immo Narbonensem potius sibi videri subesse, quia Arelatensis Archiepiscopus in omnibus Episcopis Galliarum primus accepit pallium. Ostiensis (6), qui censet, litteram esse corruptam in capite *Artaldus*, ait etiam, Arelatensem Ecclesiam ab antiquo honorabilem esse & palliatam. Ioannes Andreae in additione ad rubricam Speculatoris de auctoritate & usu pallii fatetur, se multum impeditum esse in explicatione istius difficultatis, huc descendere coactus, ut suspicaretur, Ecclesiam Arelatensem fuisse suffraganeam Ecclesiae Narbonensis, Vrbani II. pontificatu, sed postea factam fuisse metropolitanam, *sicut novissime per Dominum nostrum Clementem VI. Ecclesia episcopalis Pragensis suffraganea Maguntiae facta est archiepiscopalis*. Inscientia antiquitatis, qua saecula illa laborabant, has tenebras offudit oculis virorum doctissimorum.

V. Vir clarissimus Ioannes Dartis, regius sacrorum canonum professor in academia Parisiensi, cui constabat Arelatensem Episcopum non esse suffraganeum Ecclesiae Narbonensis, Agathensem autem pertinere ad provinciam Narbonensem, putabat, istic legi debere *Agathensis* pro *Arelatensis*. Neque ratione vacabat haec coniectura. Si quidem ingens hiatus habetur in catalogo Episcoporum Agathensium illius temporis, adeoque locus esse poterat pro Artaldo.

VI. Contra certum est, heic non agi de Episcopo Arelatensi, neque de Agathensi, sed de Helenensi sive Elenensi, ut tum scribebant, in finibus Galliae Narbonensis. Rogerus de Hoveden pag. 715. edit. Francofurt. Helenam urbem vocat *Alne*, ita scribens: *Terra, quae vocatur Russilum, in qua est civitas bona, quae dicitur Alne*. Hanc capitis istius emendationem, quae alioqui manifesta est, reperi in duobus antiquissimis codicibus manuscriptis, uno regio, altero meo, in quibus sic scriptum est: *Artaldus Alanensis Episcopus &c.* Recte. Nam Artaldus factus est Episcopus Helenensis anno MLXXXVII. uti diximus in libro quarto Marcae Hispanicae. Passus autem contradictionem a Dalmatio Archiepiscopo Narbonensi propter caussas in hoc capite relatas, diu remansit sine consecratione, donec tandem Romam accedens, ab Vrbano Papa consecratus est. Puto, Dalmatium istud non accepisse patienter & noluisse Artaldum agnoscere pro Episcopo. Quippe Vrbanus post ista scribens ad Raynerium Legatum ei mandavit, ut de caussa Helenensis Episcopi diligenter inquireret eamque finiret.

(5) Abbas ant. in c. *Per venerabilem*. Qui fil. sint legit.

(6) Ostiens. in c. *Per venerabilem*. Qui fil. sint legit.

niret. *Elenensis quoque Episcopi*, inquit, *caussam diligenter inquirito, & inter Narbonensem Archiepiscopum & ipsum iusto omnia iudicio definito*. Interfuit Artaldus Concilio Nemausensi an. MXCVI. una cum Bertrando Archiepiscopo Narbonensi Dalmatii successore. Obiit autem ante annum millesimum centesimum. Etenim eo anno Ermengaudus erat Episcopus Helenensis, uti dictum est in libro quarto Marcae Hispanicae.

VII. De Electensi porro sive Alectensi Episcopo, tametsi sit semperque fuerit suffraganeus Ecclesiae Narbonensis, istud caput intelligi non posse, hinc probatur, quod aevo Vrbani II. Alectensis Episcopus nullus erat in provincia Narbonensi, qui beneficio demum Ioannis XXII. institutus est in monasterio Alectensi.

C A P V T XLII.

De vicariatu Zenonis Episcopi Hispalensis, & Ioannis ut & Sallustii per Hispaniam, Maximiani per Siciliam, & denique Augustini per Angliam.

S Y N O P S I S.

I. Vicariatus Augustino Cantuariensi Archiepiscopo concessus fuit privilegium personale. Cantuarienses porro Archiepiscopi non nisi diu post ista tempora facti fuerunt Vicarii Apostolicae sedis.

II. Simplicius Papa vices suas per Hispaniam concessit Zenoni Episcopo Hispalensi, absque ulla iurisdictione, tantum, ut canones & decreta Apostolicae sedis servari procuraret.

III. Hormisda vices suas per Hispaniam concessit Ioanni Episcopo, sive ille Tarraconensis fuit, sive Illicitanus.

IV. Verum non ei tribuit tantam potestatem, quanta tributa fuerat Episcopis Thessalonicensibus & Arelatensibus. Explicatur istius potestas. Fuit simplex delegatio absque iurisdictione.

V. Dispar ratio est Sallustii Episcopi Hispani, cui idem Hormisda vicariatum concessit cum iurisdictione coniunctum. Mandata porro illi data non undequaque conveniebant, cum mandatis, quae data fuerant Episcopis Ecclesiarum Thessalonicensis & Arelatensis.

VI. Idem Hormisda vices suas contulisse dicitur in Gallia sancto Remigio Remensi Episcopo. Verum litterae Hormisdae de vicariatu Remigii respuuntur ab eruditis.

VII. Sanctus Gregorius vices suas in Sicilia commisit Maximiano Episcopo Syracusano. Sed hoc privilegium fuit personale.

VIII. Idem Gregorius sollicitus de Anglis fide Christiana imbuendis, illuc misit Augustinum Abbatem; quem postea Episcopum ordinari iussit, Pallioque decoravit.

IX. Vices Apostolicae sedis illi datae sunt cum Pallio, cum quo ea dignitas coniuncta erat. Porro privilegium illud fuit personale. Posterioribus saeculis Archiepiscopus Cantuariensis erat Legatus natus sedis Apostolicae in Anglia.

I. POst explicatum vicariatum Ecclesiae Arelatensis, res postulare prima fortassis fronte videretur, ut etiam ageremus de dignitate Ecclesiae Cantuariensis, cuius Archiepiscopus Augustinus Apostoli-

cae sedis Vicarius fuit in Anglia. Verum quoniam privilegium illud personale tantum fuit, non vero perpetuum, ut manifeste colligitur ex epistola Gregorii Magni ad Augustinum, quam Beda recitat (1), quum praeterea constet, Cantuarienses Archiepiscopos nonnisi diu post ista tempora factos fuisse Vicarios Romani Pontificis, nos, qui veterum solummodo temporum Vicarios suscepimus examinandos, omittimus hanc materiam, ut, quantum fieri poterit, paucissimis verbis loquamur de viris illis, quorum personis vices suas Romani Pontifices antiquitus commiserunt.

II. Primus huiusce generis Vicarius occurrit Zeno Episcopus Hispalensis, quem Papa Simplicius circa annum CDLXVII. ea dignitate ornans, nulla eum iurisdictione instruxit; tantum eum monuit, ut curam canonum & decretorum Apostolicae sedis susciperet in regionibus Hispanicis, ut ea observari procuraret. *Talibus idcirco gloriantes indiciis*, inquit Simplicius, *congruum duximus, vicaria sedis nostrae te auctoritate fulciri; cuius vigore munitus, Apostolicae institutionis decreta vel sanctorum terminos patrum nullo modo transcendi permittas.*

III Sequenti saeculo vixit Hispanus alter Episcopus, nomine Ioannes, quem vulgo putant Tarraconensem Episcopum fuisse; quum tamen admoneat auctor catalogi Archiepiscoporum Tarraconensium praefixus volumini Constitutionum provincialium Tarraconensium in veteri canonum libro hunc Ioannem Illicitanae Ecclesiae Episcopum appellari. Ad hunc ergo litteras anno DXXI. scripsit Hormisda Pontifex Romanus, in quibus post laudes eius, quod pro ecclesiasticis disciplinis sanciendis Apostolicam sedem consuluisset, haec addit: *Et quia per insinuationem dilectionis tuae nobis est viae patefacta providentia, remuneramus sollicitudinem tuam, & servatis privilegiis Metropolitanorum, vices vobis Apostolicae sedis eatenus delegamus, ut inspectis istis, sive ea, quae ad canones pertinent, sive ea, quae a nobis sunt nuper mandata, serventur, sive ea, quae de ecclesiasticis caussis tuae revelationi contigerint, sub tua nobis insinuatione pandantur. Erit hoc studii ac sollicitudinis tuae, ut talem te in his, quae iniunguntur, exhibeas, ut fidem integritatemque eius, cuius curam suscipis, imiteris.*

IV. His verbis Hormisda tantam huic Ioanni potestatem non tribuit, quantam Thessalonicensibus & Arelatensibus tribuerant olim Romani Pontifices. Sic enim vices illi suas delegat, ut nihil illi licere velit in provincia: tantum illum admonet relationem ad Apostolicam sedem mittere, quoties eae caussae intra hanc partem Hispaniae, in qua iste habitabat, evenirent, de quibus necessario consulenda esset eadem sedes. Ceterum non tribuit illi iudicia caussarum neque potestatem convocandi Concilia, necessitatem demum accipiendarum ab eo for-

(1) *Beda lib. 1. cap. 89.*

formatarum non imponit Episcopis peregre profecturis. Immo in epistola tum scripta ad universos Episcopos Hispaniae, tamenetsi scribat, se constituta ista edidisse post suggestionem Ioannis, nullam tamen illi praerogativam tribuit, neque eius mandata aut monita spectare iubentur Episcopi Hispani. Vnde patet, vicariatum illum fuisse simplicem delegationem absque iurisdictione; tantum, ut esset in Hispania, qui de omnibus, quae illic evenirent, referret ad Apostolicam sedem, ne quid alicuius momenti lateret Episcopum Romanum.

V. Eiusdem Hormisdae beneficio Hispanus alter Episcopus, nomine Sallustius Hispalensis, ut vulgo putant, Episcopus, vicariatum cum auctoritate coniunctum accepit per Baeticam Lusitaniamque provincias. Nam, praeter cetera, hanc ei potestatem tribuit Hormisda, ut Concilia congregare possit, ad quae convenire teneantur Episcopi. Tum caussarum, quae inter Episcopos emergerent, cognitionem ei iudiciumque committit. *Vices itaque nostras*, inquit, *per Baeticam Lusitaniamque provincias, salvis privilegiis, quae Metropolitanis Episcopis decrevit antiquitas, praesenti tibi auctoritate committimus, augentes tuam huius participatione ministerii dignitatem, relevantes nostras eiusdem remedio dispensationis excubias*. Tum de celebrandis Conciliis & de caussis Episcoporum iudicandis: *Quoties universalis poscit religionis caussa, ad Concilium te cuncti fratres evocante conveniant; & si quos eorum specialis negotii pulsat* (*) *contentio, iurgia inter eos oborta compesce, discussa sacris legibus determinando certamina*. Demum vero iubet, ut de singulis quibusque negotiis ad se rescribat, etiam de iis, quae finem in provincia accepissent; prorsus contra mandata, quae Vicariis Thessalonicensi & Arelatensi data fuerant, qui tum demum relationem ad Apostolicam sedem mittere tenebantur, si caussa in provinciali iudicio terminari non potuisset. *Quidquid autem illic*, inquit Hormisda, *pro fide & veteribus constitutis, vel provida dispositione praecipies, vel personae nostrae auctoritate formabis, totum ad scientiam nostram instructae relationis attestatione perveniat*.

VI. Hunc eumdem Hormisdam volunt sancto Remigio Remensi Episcopo vices suas commisisse per Regnum Clodovei, qui baptizatus & insertus corpori Christi fuerat ab eodem Remigio. Exstant porro litterae ad Remigium propterea datae ab Hormisda, descriptae, ut visum est viris eruditissimis, ex superiori epistola ad Sallustium, adeoque fortassis referendae inter spurias Pontificum Romanorum epistolas. Certe Sirmondus, cum Conciliorum Galliae tomos adornaret, in quos varia Romanorum Pontificum rescripta coniecit, istud omisit, non omissurus haud dubie, si qua in eo lux veritatis deprehensa ab illo fuisset. Quia tamen sunt, qui epistolam illam germanam esse contendunt, iudicio suo fruantur.

VII.

(*) *Vetustissimi codices MSS. habent* in- tentio. *Quae lectio est optima*.

VII. Sanctus Gregorius vices suas in pluribus provinciis commisit diversis Episcopis, quos recensere supervacaneae esset diligentiae. Heic tantum agere paucis institui de vicariatu Maximiani Episcopi Syracusani & Augustini Cantuariensis. Ad Maximianum quod spectat, quum ad eum exstent plurimae Gregorii epistolae, hac in primis eius auctoritatem sancivit in Siculas Ecclesias (2). *Super cunctas Siciliae Ecclesias reverendissimum te virum Maximianum fratrem & coëpiscopum nostrum vices sedis Apostolicae ministrare decernimus, ut, quisquis illic religionis habitu censetur, fraternitati tuae ex nostra auctoritate subiaceat; quatenus eis non sit necessarium post haec pro parvulis ad nos caussis tanta maris spatia transmeando pervenire; sed si qua fortasse difficilia exsistunt, quae fraternitatis tuae iudicio nequaquam dirimi possint, haec solummodo nostrum iudicium flagitent, ut sublevati de minimis, in caussis maioribus efficacius occupemur.* Ne vero successores Maximiani ex ea epistola asserere in posterum Syracusanae sedi conarentur vicariatum Apostolicae sedis, his eam verbis concludit: *Quas videlicet vices, non loco, sed personae tribuimus: quia ex transacta in te vita didicimus, quid etiam de subsequenti tua conversatione praesumamus.* Privilegium itaque fuit personale (3).

VIII. Anno Christi DXCVI. cupiens Gregorius Anglos imbuere religione Christi, illuc misit Augustinum Abbatem, quem postea Episcopum ordinari iussit, Pallioque decoravit. Tum ei mandavit, ut duodecim Episcopos per diversa loca ordinaret sub Londinensis Ecclesiae, ad quam ordinatus erat Augustinus, auctoritate. Mandavit praeterea, ut todidem Episcopi ordinarentur sub Episcopo Eboracensi. Hos autem omnes, id est, universos Britanniae Episcopos, decernit semper subiectos fore Augustino, ita tamen, ut privilegium illud non transeat ad successores. *Post obitum vero tuum*, inquit, *ita Episcopis, quos ordinaverit* (Eboracensis nimirum Episcopus) *praesit, ut Londoniensis Episcopi nullo modo ditioni subiaceat. Sit vero inter Londoniensis & Eboracensis civitatis Episcopos in posterum honoris ista distinctio, ut ipse prior habeatur, qui prius fuerit ordinatus.*

IX. Obiici potest, nullam in his Gregorii litteris mentionem esse vicariatus Apostolici, adeoque hinc colligi non posse, Episcopos Britanniae subiectos Augustino fuisse tamquam Vicario summi Pontificis. Et sane certum est, vicariatum illum datum non fuisse Augustino conceptis verbis. Attamen affirmare licet, eum vices Apostolicae sedis accepisse cum Pallio. Quod manifeste colligitur ex nono eiusdem Gregorii responso ad interrogationes Augustini, quae exstant apud Bedam (4). Interrogaverat illum Augustinus, qualiter deberet cum Galliarum & Britanniarum Episcopis agere. Respondit Gregorius: *In Gal-*

(2) *S. Gregor. lib. 2. Indict. 10. epist. 4.*
(3) *Vide supra cap. 22. §. 2.*
(4) *Beda lib. 1. cap. 27.*

Galliarum Episcopos nullam tibi auctoritatem tribuimus: quia ab antiquis praedecessorum meorum temporibus Pallium Arelatensis Episcopus accepit, quem nos privare auctoritate percepta minime debemus. Cum Pallio igitur coniuncta tum erat dignitas Vicarii Apostolicae sedis, quam adimere Arelatensi Episcopo iniustum esse putabat Gregorius. Dispar ratio fuit de Episcopis Britanniae; quos, quum nulli alii Vicario parerent, subiectos esse statuit Augustino, ut in superiori epistola. Ait enim in fine istius responsi: *Britanniarum vero omnes Episcopos tuae fraternitati committimus, ut indocti doceantur, infirmi persuasione roborentur, perversi auctoritate corrigantur.* Porro privilegium hoc personale fuisse iam observavimus. Posterioribus tamen saeculis Vicarii sive Legati dignitas affixa est Ecclesiae Cantuariensi, ita, ut Ecclesiae illius Episcopus diceretur Legatus natus sedis Apostolicae.

CAPUT XLIII.

De vicariatu Bonifacii in Germaniam a Pontificibus Romanis missi.

SYNOPSIS.

I. Gregorius II. Papa Bonifacium in Germaniam misit, ut gentes illas in fide Christi erudiret. Is gessit vicem Petri inter feroces & indomitas gentes.

II. Legatione igitur Romanae sedis ornatus est, ut ipse docet apud Othlonum & alibi. Probatur etiam auctoritate Hincmari.

III. Legationem exercuit cum consensu Regum nostrorum & Episcoporum, in neminem contumeliosus. Agnovit autem, nullam se muneris sui partem exsequi posse absque auctoritate Caroli Francorum Principis. Caroli Martelli pietas laudata a Bonifacio & a Pontificibus Romanis. Bonifacius auctoritatem ecclesiasticam nusquam frangi permisit, quod probatur auctoritate Lupi Ferrariensis.

IV. Gregorius II. Legatum suum Bonifacium commendavit Carolo Martello, tum omnibus Francis, rogans eos, uti Bonifacio sociisque eius alimenta victui necessaria subministrarent.

V. Quaeritur, an ad Bonifacium pertinuerit congregatio Conciliorum. Poterat cogitare de celebrando Concilio; sed eius ministerium quoad hoc in sola suggestione positum erat, omninoque auctoritate Principis opus erat ad Concilia congreganda. Quod probatur auctoritate Concilii Liptinensis, tum etiam testimonio Willibaldi.

VI. Exstincto Zacharia, opus Bonifacio fuit vicariatus continuationem petere a Stephano secundo.

VII. Familiaritatis Apostolicae sedis vocabulo intelligitur vicariatus Romanus. Probatur auctoritate Bonifacii, Nicolai primi, & Innocentii tertii.

VIII. Refertur epistola Bonifacii ad Stephanum, qua petit, uti legatio sedis Apostolicae sibi continuetur.

IX. Ostenditur, id factum ab eo non esse prava ambitione, sed ut extraordinaria illa auctoritate uteretur ad maiorem Dei gloriam. Instituitur aliqua comparatio inter Bonifacium & Hilarium Episcopum Arelatensem.

X. Bonifacius abstinuit a nomine Legati, donec eam dignitatem rursum accepit a Stephano, ut colligitur ex duabus illius epistolis. Martyrium pro Christo deinde subiit in Frisia.

I. Quem-

I. QVemadmodum Gregorius primus Anglos fide Christiana imbuendos susceperat, ita Gregorius secundus Germanorum curam gessit, misso in eam provinciam Winfrido sive Bonifacio anno Christi septingentesimo decimo nono. De viri illius virtutibus necesse nunc non est quidquam dicere, quum satis fama notus sit, resque ab eo praeclare gestae claris iam scriptoribus memoratae sint (1). De legatione tantum eius agendum est, ut intelligere possimus, in quo ea versaretur, & quis ex ea fructus colligi pro rebus nostris possit. Illud tamen interim observare possumus in antecessum, multis eum variisque contractionibus iactatum esse, utpote qui, ut ad ipsum scribit Benedictus Episcopus & Vicedominus sanctae sedis Apostolicae, vicem beati Petri gereret inter feroces & indomitas gentes. Plurimum tamen solatii inter tot mala habuit ex gratia Principum nostrorum, qui sua eum auctoritate iuvarunt, eoque usi sunt ad revocandam collapsam disciplinam ecclesiasticam.

II. Legatione illum Romani Pontificis ornatum fuisse, quum in Germaniam missus a Gregorio est, tametsi Presbyter tantum esset, patet ex verbis ipsius ad Willibrordum Episcopum Traiectensem, quae recitat Othlonus (2). *Onus regiminis*, inquit, *quod mihi indigno imponere cupis, sancte Praesul, suscipere non audeo, quia a beato Gregorio Papa in Germaniam ob evangelizandi caussam directus sum; ipsiusque legationis gratia in has barbaras nationes adveniens, sponte me tuae gubernationis imperio subieci*. Ea de caussa ipse se eadem tempestate vocabat ultimum & pessimum omnium legatorum, quos catholica & Apostolica Romana Ecclesia ad praedicandum Evangelium destinavit (3). Et multo post ad Zachariam Pontificem Romanum scribens ait: *Et quia servus & Legatus Apostolicae sedis esse dignoscor, unum sit verbum & meum hic & vestrum ibi* (4). Testatur idipsum & Hincmarus in epistola XLIV. cap. XX. *Gregorius a primo secundus, sed & tertius Gregorius, Winfrid cognomento Bonifacium Legatum Apostolicae sedis ad reformandam Christianitatis religionem, primo Presbyterum, postea vero Episcopum ordinatum, direxerunt*.

III. Vicariatum ille suum exercuit cum consensu Regum nostrorum & Episcoporum, quorum intererat, nulla iniuria facta iuri Principum aut Conciliorum (5). Istud ex epistola CXXXV. Bonifacii ad Zachariam collegit illustrissimus Archiepiscopus, in qua sic legitur: *Notum enim sit paternitati vestrae, quia postquam indigno mihi mandasti in provincia Francorum, sicut & ipsi rogaverunt, sacerdotali Concilio & synodali conventui praeesse, multas iniurias & persecutiones passus sum*. Sane ipse Bonifacius, scribens in initiis suae legationis

(1) *S. Bonifac. epist.* 145.
(2) *Othlon. in vita Bonif. cap.* 15. *Vide etiam Wilibaldum in vita Bonif. cap.* 6.
(3) *S. Bonifac. epist.* 25.
(4) *Idem epist.* 132.
(5) *Vide infra l.* 6. *cap.* 29. §. 1.

nis ad Danielem Episcopum, agnoscit, nullam se muneris sui partem exsequi posse absque auctoritate Caroli Francorum Principis (6). *Nam sine Patrocinio Principis Francorum nec populum regere, nec Presbyteros vel Diaconos, monachos vel ancillas Dei defendere possum, nec ipsos paganorum ritus & sacrilegia idolorum in Germania sine illius mandato & timore prohibere valeo*. Quod ne quis ad vim aut contradictionem Caroli referre possit, prohibet auctoritas ipsius Bonifacii, qui pietatem eius multis laudibus celebrat, tum etiam epistolae summorum Pontificum Gregorii II. & Gregorii III. ac Zachariae, qui eum & vivum & mortuum laudant, ob cetera quidem bene facta eius, sed etiam ob auxilium Bonifacio praestitum in diversis caussis ecclesiasticis. Praeterea Lupus Ferrariensis in vita sancti Wigberti cap. III. Bonifacium laudat, quod auctoritatem ecclesiasticam nusquam frangi permiserit eamque violari non consenserit a Principibus, inter quos diu versatus est. Haec sunt verba Lupi loquentis de Bonifacio: *Fuit enim fidei Christianae quum propugnator acerrimus, tum propagator vigilantissimus, nesciens aucupari favorem Principum foedissimis adulationibus, nec honorem seu rigorem ecclesiasticum mortiferis compendiis ac male dulcoratis refrigeriis enervare*. Unde colligi debet, legitima saeculo illo visa esse, quae tempore Bonifacii agebantur in caussis ecclesiasticis a Principibus Francorum.

IV. Mittens itaque Gregorius II. Bonifacium in Germaniam, Episcopum iam ordinatum, cum vicibus Apostolicae sedis, primum, quod dignitas Apostolicae sedis postulabat, eum commendavit Carolo Francorum Duci, cui Martello cognomen haesit (7). *Pro quibus eum gloriosae benevolentiae tuae*, inquit, *omnimodo commendamus, ut in omnibus necessitatibus adiuvetis, & contra quoslibet adversarios, quibus in Domino praevaletis, instantissime defendatis*. Sciebat enim, non aliter posse hominem peregrinum versari inter Francos, quam cum consensu Principis, eum praesertim, qui aliqua auctoritate instructus esset, quae suspicionem novarum rerum iniicere potuisset in animum Principis. Ceterum, ut essent, qui eum favore suo iuvarent apud Carolum, Bonifacium per epistolam generalem commendavit Episcopis, Presbyteris, Diaconis, Ducibus, Castaldis, Comitibus, omnibusque Deum timentibus, rogans praeterea eos, uti Bonifacio sociisque eius alimenta victui necessaria subministrarent (8). Verum contributio illa, praeterquam quod voluntaria erat, infra mediocritatem subsistebat, quod (ut recte adnotat illustrissimus Archiepiscopus (9)) exigui admodum sumtus sufficerent homini frugaliter viventi, & Apostolorum virtutibus aemulanti.

V. Quaeri autem hoc loco potest, an Bonifacio, qui Romani Ponti-

(6) *S. Bonifac. epist.* 3.

(7) *Vide infra l. 6. cap.* 24. §. 1.

(8) *S. Bonif. epist.* 123.

(9) *Vide infra lib. 6. cap.* 30. §. 9.

tificis Legatus erat, ea fuerit auctoritas, ut ad eum pertineret congregatio Conciliorum; praesertim quum in mandatis, quae Thessalonicensibus & Arelatensibus Episcopis data vidimus, illud in primis eis tribuatur, ut, quoties ita putaverint esse faciendum, synodos congregent in suis provinciis, quae mandata data quoque deinceps sunt Legatis, quos post Caroli Magni tempora Romani Pontifices miserunt in provincias. Nam & in epistola Zachariae ad Bonifacium legimus, ipsum a Papa petiisse, uti sacerdotem quemdam mitteret in Galliam ad Concilia celebranda (10). *Petisti*, inquit Zacharias, *ut sacerdos a nobis dirigatur in partibus Franciae & Galliae ad Concilia celebranda*. Vnde colligi posse videtur, penes Legatos fuisse per eas tempestates auctoritatem congregandi Concilia. Verum hanc controversiam statim solvit ipse Zacharias. Nam quum dixisset, necessarium non esse, ut alius pro hac caussa dirigatur in illam provinciam Bonifacio superstite, *qui sedis Apostolicae & nostram illic praesentas vicem*, demum addit: *Concilia vero, aggregatis Episcopis provincialibus, ut tibi & ubi tibi rectum videtur celebranda procura*. Poterat ergo Legatus cogitare de celebrando Concilio; sed eius ministerium quoad hoc in sola suggestione positum erat, omninoque auctoritate Principis opus erat ad Concilia congreganda, ut patet etiam ex praefatione Concilii Liptinensis, Quare Willibaldus in vita sancti Bonifacii cap. IX. ista recte annotavit: *Quumque Caroli, Ducis gloriosi, temporale finitum esset regnum, & filiorum eius Carolomanni & Pipini roboratum esset imperium, tunc quippe Domino Deo opitulante, ac suggerente sancto Bonifacio Archiepiscopo, religionis Christianae confirmatum est testamentum, & orthodoxorum patrum synodalia sunt in Francis correcta constituta*. Item cap. X. *Carolomannum Ducem ad congregandum supradictum synodorum conventum saepissime concitavit*. Sed tum de hac caussa, tum etiam de ceteris rebus gestis Bonifacii in legatione, nihil amplius dicam, quoniam illustrissimus Archiepiscopus ista accurate exsecutus est, in lib. VI. cap. XXIV. XXIX. & lib. VIII. cap. XI.

VI. Vicariam sedis Apostolicae dignitatem per sex & triginta annos habuit Bonifacius, decursis videlicet duorum Gregoriorum & Zachariae pontificatibus, qui hoc ei munus summa cum eius laude mandaverant. Illis quum successisset Stephanus istius nominis secundus anno DCCLII. videretque, se velut contemni a Bonifacio, qui toto biennio neque nuntium ad eum miserat, neque litteras, quibus ei gratularetur successionem in cathedra Apostolorum, ac nihilo minus vicariam illam potestatem absque suo permissu retinebat, haud dubie adversus illum incanduit, exspirasse eam potestatem docens morte Zachariae, adeoque caveret, ne quid deinceps ex ea praesumeret. Ista ita

(10) *S. Bonifac. epist.* 140.

ita contigisse mihi collegisse videor ex epistola Bonifacii ad Stephanum (11): in qua deprecans errores suos, tum tarditatem suam excusans, omnibus modis contendit a Stephano, uti sibi continuaretur ea dignitas, multum obtestatus, se nihil eorum praetermisisse, quae conducere putasset ad asserendam Romani Pontificis auctoritatem apud exteras nationes, emendaturum porro, si quid minus bene gestum esset, tantum ne ipsum ea ignominia afficeret, ut tot per annos fixum fastigii regimen sibi abrogaret.

VII. Sed antequam Bonifacii verba referam, admonendus est lector familiaritatis Apostolicae sedis vocabulo, quo heic utitur Bonifacius, intelligi vicariatum Romanum. Testis erit ipse Bonifacius, in epistola CXXXV. ad Zachariam: in qua loquens de vicibus Apostolicae sedis sibi commissis, quibus per triginta tum annos ornatus fuerat, ait: *Postquam me ante annos prope triginta sub familiaritate & servitio Apostolicae sedis annuente & iubente venerandae memoriae antistite Apostolico Gregorio anteriore voto constrinxi, quidquid mihi laetitiae acciderat Apostolico Pontifici solebam indicare*. Ista clarius explicat Othlonus Fuldensis in vita Bonifacii, de Gregorio III. loquens: (12) *Sed & familiaritatem*, inquit, *sedis Apostolicae sibi omnibus sibi subiectis perenniter reservandam privilegio confirmavit*. Sic etiam fortassis explicanda est vox familiaritatis in epistola XIX. Nicolai primi ad Lotharium Regem Austrasiae, qua eum rogat, ut Rodoaldum Portuensem Episcopum & Ioannem Ficoclensem Legatos Apostolicae sedis *digno honore suscipiat, & familiaritatis eis locum concedat*, id est, honorem illis habeat congruentem viris, qui familiaritate seu legatione sedis Apostolicae instructi erant, &, ut eos Legatorum auctoritate uti sinat. Sic Innocentius III. instaurationi privilegiorum Ecclesiae Thessalonicensis intentus, uti supra adnotavimus (13), ita scribit ad G. Thessalonicensem, cuius decessores vetustis temporibus fuerant Apostolicae sedis Vicarii per provincias Illyricianas: *Licet autem praefatus antistes satis profecto fuerit ex Ecclesiae suae dignitate conspicuus, magis tamen utique fuit ex Apostolicae sedis familiaritate praeclarus*.

VIII. Referenda nunc sunt ipsa Bonifacii verba, ex quibus constabit, illum valde voluisse continuato imperio uti, & omnino accensum contumelia Pontificis animum placare ob eam caussam studuisse (14). *Sanctitatis vestrae clementiam intimis ac visceratis obnixe flagito precibus, ut familiaritatem & unitatem sanctae sedis Apostolicae ab almitatis vestrae clementia impetrare & habere merear, & in discipulatu pietatis vestrae sedi Apostolicae serviendo, servus vester fidelis ac devotus permanere possim, eodem modo, quo ante sub tribus*

 prae-

(11) *S. Bonif. Mogunt. epist.* 91.
(12) *Othlon. lib.* 1. *de vita Bonifacii pag.* 413.
(13) *Vide supra cap.* 20. §. 4.
(14) *S. Bonifac. epist.* 91. & *Tom.* 2. *Concilior. Galliae pag.* 7.

praedecessoribus vestris Apostolicae sedi serviebam venerabilis memoriae duobus Gregoriis & Zacharia, qui me semper hortatione & auctoritate litterarum suarum muniebant & adiuvabant, quod & pietatem vestram agere deprecor, ut praeceptum paternitatis vestrae eo melius perficere & implere possim. Nam si quid in ista legatione Romana, qua per XXX. & VI. annos fungebar, utilitatis Ecclesiae praefatae peregi, adhuc implere & augere desidero. Si autem minus perite aut iniuste a me factum aliquid vel dictum reperitur, iudicio Ecclesiae Romanae promta voluntate & humilitate emendare me velle spondeo. Interea deprecor, ut pietas Domini mei non indignetur, quia tam tarde Missum meum & litteras ad praesentiam vestram direxi. Sed hoc idcirco contigit, quia praeoccupatus fui in restauratione Ecclesiarum, quas pagani incenderunt, qui per titulos & cellas nostras plus quam XXX. Ecclesias vastaverunt & incenderunt. Et haec fuit occasio tarditatis litterarum & appellationis paternitatis vestrae, & non aliqua negligentiae incuria.

IX. Mirari autem hoc loco non absurde quis posset, quid est, quod vir insigni modestia praeditus, ac morti proximus, quique longissimum per aevum palam professus fuerat contemtum rerum humanarum, nunc timida, ut videtur, ambitione & sollicita cupiditate legationis Stephani animum demisso obsequio & inclinata mente mitigare studet. Ista quidem vulgo sunt indicia pravae ambitionis, quae in animos hominum sanctissimorum penetrare non potest. Sed quia etiam sapientibus, ut Tacitus observat, cupido gloriae novissima exuitur, fatendum quidem est, superesse adhuc aliquid humani in sanctis illis viris, sed tamen eorum consilia, quae interdum humana esse prima facie videntur, ad gloriam summi Dei spectare, huc omnes eorum cogitationes tendere, & nihil aliud sperare eos, quum cogitant de acquirendis aut conservandis honoribus, quam ut ex ea occasione multa pro imperio agant ad gloriam Dei, quae non adeo facile exsequi possent, si privata tantum auctoritate agerent. Hilarium Arelatensem Episcopum sanctissimum virum fuisse omnes norunt. Et tamen ille multum sollicitus fuit de retinenda auctoritate sedis suae per Gallias. Sed, ut ostenderet, non id se aliqua prava ambitione agere, Romam proficiscens ad tuendam dignitatem suam, non rheda, non equo vectus est, non ambitiosum comitatum duxit neque impedimenta; sed ingressus iter pedibus, in equum omnino non ascendit (15). Itidem Bonifacius, quum se permulta ad gloriam Dei & ad augmentum Christianae religionis fecisse intelligeret per sex & triginta annos, quibus legationem Apostolicae sedis obtinuerat, multaque adhuc superesse, quibus ad optatum finem perducendis necessaria esset

(15) *Vide supra cap. 32. §. 5.*

esset continuatio suae legationis, putavit vir sanctus omni studio conandum esse, uti ea sibi continuaretur a Stephano Papa.

X. Cessisse Bonifacium monitis Papae Stephani & a nomine Legati abstinuisse, donec eam dignitatem rursum accepit a Stephano, colgitur ex titulo istius epistolae (16). Nam quum in plurimis epistolis consuevisset se vocare Legatum Germanicum sedis Apostolicae & Romanae Ecclesiae, etiam ad Zachariam scribens, heic abstinet ab illo nomine, discipulum tantum se dicens Ecclesiae Romanae. *Domino excellentissimo*, inquit, *& prae ceteris Pontificibus praeferendo & amando & Apostolatus privilegio praedito Stephano Papae Bonifacius exiguus Episcopus, discipulus Romanae Ecclesiae, optabilem in Christo caritatis salutem*. At postea quam mitigatus Stephanus imperium ei continuavit, tum vero ad eum scribens Legatum se rursum Germanicum nuncupavit. *Venerando ac diligendo Domino*, inquit (17), *Apostolatus privilegio praedito Stephano Papae Bonifacius exiguus Legatus vel Missus Germanicus catholicae & Apostolicae Romanae Ecclesiae optabilem in Christo caritatis salutem*. Fuit ergo Romanae Ecclesiae Legatus etiam sub Stephano secundo, id est, usque ad finem vitae. Nam non ita multo post occisus est a paganis, quum verbum Dei praedicaret in Frisia.

CAPVT XLIV.

De novo Legatorum a Romana sede missorum genere generatim, & speciatim de Legatis a Nicolao I. in Galliam missis.

SYNOPSIS.

I. Hactenus antiquitas. Aperit se deinceps nova rerum facies. Quod, ut melius intelligatur, ineunda primum est velut anacephalaeosis quaedam eorum, quae dicenda sunt. Post Caroli M. & Nicolai I. tempora maior fuit Legatorum auctoritas, quam vetustis temporibus.

II. Olim Legatorum in provincias adventus ne minimo quidem sumtui erat provincialibus. Procurationes deinde Legatorum introductae sunt, quarum occasione Legati ad summas opes pervenirent. Tandem prorsus abolitae sunt.

III. Fuere tamen nonnulli Legati, qui casta provincias administrarunt. Sed ii pauci numero fuere.

IV. Iuvit Legatorum fortunam timor et potestate eorum, quae maxima erat. Ista quidem feliciter, ut plurimum, cessere. Fuere tamen eae temporum vicissitudines, ut interdum Romanos Pontifices poenituerit quod nimis amplam potestatem tribuissent Legatis.

V. Inde paullatim abolitus usus frequentium legationum, tum etiam ob contradictionem Principum & Episcoporum. Melius

(16) *S. Bonifac. epist.* 6. 8. 13. 19. 85. 105. 141.

(17) *Idem epist.* 97.

lius enim ac consultius visum est, abstinere a mittendis Legatis, quam eos exponere tot procellis ac tempestatibus.

VI. Nullus post Bonifacii obitum Legatus fuit in Gallia & Germania usque ad Caroli Calvi tempora. Probatur ex Hincmaro, qui putabat, Metropolitanorum ac reliquorum Episcoporum iura convelli, quum legatio sedis Apostolicae cuipiam tribuebatur cum iurisdictione.

VII. Drogo Episcopus Metensis, olim sacri palatii Archicapellanus sub Ludovico Pio, vicariatum Apostolicae sedis per Gallias obtinet a Sergio secundo. Explicantur capita auctoritatis illi concessae.

VIII. Passus est contradictionem ab Episcopis Gallicanis, & conatus eius frustra fuit.

IX. Venerunt postea legationes sedis Apostolicae in consuetudinem. Legati Nicolai I. pecunia corrupti immensis ditati opibus Romam regressi sunt.

X. Arsenius Hortensis Episcopus in Galliam mittitur cum amplissima potestate. Hunc Adventius Episcopus Metensis laudat, quod manus suas excusserit ab omni munere.

XI. Auctor tamen annalium Fuldensium docet, illum magnificis muneribus honoratum fuisse a Ludovico Rege Germaniae & a Carolo Calvo fratre eius. Quod evertere videtur testimonium Adventii. Nisi si discrimen constituatur inter munera Principum & privatorum hominum.

I. HActenus antiquitas. Nunc se nobis nova rerum facies offeret; quum post explicatam & assertam in animis gentium ac nationum Romani nominis potestatem, cuncta per Legatos actitata sunt, qui pro suae voluntatis arbitrio & aedificabant & destruebant, quae vel aedificanda vel destruenda esse videbantur. Sed antequam immensum illum vastumque ultimorum temporum campum ingrediamur, operae pretium est inire in antecessum velut anacephalaeosin quamdam eorum, quae nobis incumbunt dicenda; quibus imbuti lectorum animi paratiores ad hanc materiam descendant, & hac facillima methodo velut manu ducantur ad cognitionem rerum haudquaquam contemnendarum. Primum ergo adnotandum est, tametsi magna olim fuerit Legatorum Apostolicae sedis auctoritas, non adeo tamen effusam fuisse ac liberam, ut fuit post Caroli Magni tempora, quum ad Nicolaum primum ventum est.

II. Deinde sciendum, Legatorum in provincias adventum ne minimo quidem sumtui olim fuisse provincialibus, ultimis vero temporibus latam esse legem, qua cautum est, uti Legatis suppeditarentur sumtus, non solum necessarii, sed etiam liberales, ab iis, ad quos mittebantur. Ea pensitatio, quae *procuratio* dicebatur, modica in initio fuit; deinde ita vitio humanae mentis excrevit, ut & provinciae exhaurirentur, & sumtus effunderentur cum probro atque dedecore, ob fastum & pompam Legatorum. Quin & interdum Romani Pontifices, ut caris suis gratificarentur, occasionemque darent opum brevi compendio parandarum, legatione illos sua ornabant, sicque instructos ad provincias mittebant opulentas & ad obsequium inclinatas. Quo fiebat, ut, qui pauperes & inopes accedebant ad provincias, repente divites facti, eas statim deponerent, adeo, ut non ob

aliud

aliud venisse viderentur, ut innuit Ivo Carnotensis, quam ut provinciam raptarent sub umbra legationis. Nam sicut torrentes cum hybernis aut fortuitis imbribus intumuere, cuncta obiecta rapiunt, domos subruunt, arbores evellunt, & circumpositum late vastant agrum, sic isti Romani, velut aliquod flumen torrens, quod de veteribus Romanis dicebat Arnobius (1), data hac ditescendi occasione cunctas submergebant atque obruebant nationes. Hinc tot graves & iustae provincialium querelae; quae tandem extorserunt Innocentii III. constitutionem, qua modus quidam ponitur his procurationibus, quas sequens aetas prorsus abolevit utiliter in publicum.

III. Interim observandum est, non ita generalem fuisse eam pestilentiam, quin aliqui evaserint. Sed ii, fatendum enim est, tam pauci numero fuere, ut ob eam ipsam abstinentiam valde laudati sint a scriptoribus suorum temporum, tantum, quia caste, ut decebat, provinciam administraverant. Nam & eo olim processerat corruptela illa malae consuetudinis, ut inventus sit Legatus, qui se gloriaretur, non fuisse gravem provinciis, sanguinique provincialium pepercisse.

IV. Iuvit Legatorum fortunam timor ex potestate eorum, quod solerent cuncta provinciarum negotia in se trahere, Concilia celebrare, Episcoporum electionibus semet immiscere, eorumque iudicia peragere, denique cuncta vertere prout vellent. Ista quidem feliciter ut plurimum cessere; ex eaque felicium eventuum fortuna factum est, uti eorum memoria magnam sibi auctoritatem magnosque spiritus in rebus ecclesiasticis & Legati sumerent & Pontifices darent. Fuere tamen eae temporum vicissitudines, ut interdum Romanos Pontifices poenituerit, quod nimis amplam potestatem Legatis suis tribuissent; qui prava consilio rem gerentes, nam temeritas non est semper felix, Romanum nomen in invidiam adducebant.

V. Inde paullatim abolitus usus frequentium legationum, *quoniam pene sine fructu videbantur*, uti Gregorius VII. scribit ad Regem Danorum (2), tum etiam ob contradictionem Principum, qui reverentiam prohibebant exhiberi Legatis, qui sibi non essent accepti, aut quorum mandata putabant sibi ac provinciis esse contraria & infesta. Vnde orta consuetudo examinandi eorum facultates, antequam munere suo fungantur in Gallia. Quin & interdum Episcopi detrectabant eorum imperium. Itaque melius ac consultius visum est abstinere a mittendis Legatis, quam eos exponere tot procellis ac tempestatibus. His ita enarratis, descendamus nunc ad rem ipsam, per partes visuri, quae heic dicta in aversione sunt.

VI. Nullus hactenus post sancti Bonifacii obitum, ut Sirmondus observat ex Hincmaro (3), Pipini Regis & Caroli ac Ludovici Imperato-

(1) *Arnob. lib. 1.*
(2) *Gregor. VII. lib. 2. epist. 75.*
(3) *Sirmondus Tom. 3. Concil. Gall. pag. 9.*

ratorum temporibus, Legatus Apostolicae sedis in Gallia aut Germania fuerat. Praestat autem ipsa Hincmari verba referre, ex quibus nonnulla colligi possunt, quae valde conducunt ad intelligendam saeculi illius disciplinam. Sic ergo loquitur ille in epistola XLIV. cap. XXX. *Sancto & venerando viro Bonifacio in Frisia verbum Domini praedicante anno incarnationis Dominicae DCCLIV. martyrio coronato, & simoniacae haeresis pravitate & neophytorum praesumtione ac ceteris quibusque pro temporum opportunitate & qualitate compositis, hactenus provinciae Cisalpinae, temporibus Pipini Regis & Caroli ac Hludovici Imperatorum, sine hoc Primicerio vel Primate a sede Apostolica delegato annos circiter* (*) *viginti tres manserunt, & Metropolitanis singulis suo iure servato, Apostolicae sedis favore & Principum suorum dispositione secundum sacros canones & decreta eiusdem sanctae sedis Pontificum quaeque fuerunt agenda venerabiles Episcopi per auctoritatem canonum sacrorum & decreta sedis Romanae Pontificum peregerunt.* Putabat ergo, ut videtur, Hincmarus, Metropolitanorum ac reliquorum Episcoporum iura convelli, potestatemque deminui, quum legatio sedis Apostolicae cuipiam tribuebatur cum iurisdictione (4). Ceterum istic puto observari debere, verum non videri, quod legitur in illa Hincmari epistola, nullum ab excessu sancti Bonifacii Legatum sedis Apostolicae in Gallia aut Germania fuisse temporibus Pipini Regis & Caroli & Ludovici Imperatorum, id est, per annos nonaginta, ut ait Sirmondus in margine istius epistolae Hincmarianae. Nam Paullinum Episcopum Aquileiensem constat tenuisse vices Apostolicae sedis apud Carolum M. in Aquisgranensi Palatio. Vide Notas ad Capitularia Regum Francorum pag. 1058.

VII. Exstincto itaque Bonifacio, nullus in regno Francorum Legatus Apostolicae sedis fuit per annos nonaginta. Anno demum DCCCXLIV. Drogo Episcopus Metensis, Caroli Magni filius ex concubina aegre ferens haud dubie, quod primum locum amisisset super Episcopos Gallicanos post mortem Ludovici Pii, quo vivente fuerat sacri palatii Archicapellanus, alia ratione putavit prospiciendum esse dignitati suae, voti porro compotem se futurum, si vicibus Apostolicae sedis ornaretur in regno Francorum. Agitasse ista illum puto, quum captum consilium est mittendi Romam Ludovicum filium Lotharii Imperatoris; ut ea pulcherrima occasione usus Regum patruus, vir praeterea rerum agendarum peritia clarus, & qui vivente Ludovico fratre multum ubique auctoritatis habuerat, a Pontifice Romano, qui tum erat Sergius istius nominis secundus, vicariatum sedis Apostolicae per Cisalpinas provincias acciperet. Exstant litterae Sergii II. de vicariatu Drogonis, editae a viro clarissimo Iacobo Sirmondo, ex quibus colligimus, Pontificem Drogoni commisisse cunctas provincias

cis

(*) *Leg.* nonaginta, *ut monet Sirmondus.* (4) *Vide infra lib. 6. cap. 29. §. 2.*

cis Alpes constitutas, ut Episcoporum per provincias illas constitutorum necessitatibus vice Romani Pontificis subveniret, eorum caussas iudicaret, Concilia generalia celebraret, denique, ut ad eum referretur de omnibus caussis, quae ubique emergerent, omnium vero provincialium Conciliorum decreta ad eum mitterentur.

VIII. His mandatis instructus Drogo quum rediisset in Galliam, passus contradictionem est ab Episcopis aegre ferentibus, eam illi datam esse potestatem, quae omnium Metropolitanorum & Episcoporum auctoritatem pessumdaret. Itaque licet praesederit paullo post in Concilio habito ad Theodonis villam, in loco, qui dicebatur *Iudicium*, is tamen honor ei tributus non est ob vices Apostolicae sedis, sed ob nobilitatem eius. Nam & in titulo eiusdem Concilii scriptum est, Drogonem ei praesedisse *consensu eorumdem Regum*, id est, Lotharii, Ludovici & Caroli. Praeterea conatus istos Drogonis frustra fuisse, colligitur ex canone XI. Concilii Vernensis & ex epistola XLIV. Hincmari cap. XXX. Sed de toto isto negotio opus non est, nos plura dicere, quum illustrissimus Archiepiscopus illud accurate discusserit in hoc opere (5).

IX. Venerunt postea legationes Apostolicae sedis in consuetudinem, non quidem commissae per longum tempus, sed secundum varias, quae emergebant, occasiones. Anno DCCCLXIII. a Nicolao primo Papa *missi sunt*, ut scribit auctor annalium Metensium, *Hagano & Rodoaldus Apostolicae sedis Legati in Galliam* ad discutiendum caussam Lotharii Regis & Waldradae. *Qui in Franciam venientes, pecunia corrupti, magis faverunt iniquitati quam aequitati*, & *immensis ditati opibus*, *Romam regressi sunt* (6). Agit etiam de his auctor annalium Bertinianorum, qui Legatos illos fuisse ait Rodoaldum Portuensem Episcopum & Ioannem Ficoclensem; adnotat autem, illos muneribus corruptos, *epistolas Domni Apostolici occultantes*, nihil de his, quae sibi commendata fuerant egisse; *ut autem aliquid viderentur egisse*, Guntharium Coloniensem Archiepiscopum & Theutgaudum Treverensem Romam ire iussisse (7). Ea de caussa Rodoaldus depositus est anno sequenti in Romana synodo, ut docent eiusdem Nicolai litterae.

X. An. DCCCLXV. idem Nicolaus pro eadem caussa misit in Galliam Arsenium Hortensem Episcopum & Consiliarium suum (8). *Quo perveniens*, inquit auctor Annalium Metensium, *tanta auctoritate usus est & potestate, ac si idem summus Praesul advenisset*. Hic rem strenue gessit, neque se frangi sinens munerum oblatione, neque favore ho-

(5) *Vide supra lib. 4. cap. 5. §. 4. & infra lib. 6. cap. 29. §. 3. 4.*

(6) *Vide Baron. ad an. 863. ex Regione.*

(7) *Nicol. I. epist. 10.*

(8) *Annales Bertin. Baron. ad ann. 865. §. 2.*

minum. Testatur istud Adventius Episcopus Metensis ad Papam Nicolaum scribens ac deplorans, quod huic Legato similis non fuerat Rodoaldus. Haec sunt eius verba: *Arsenium reverendissimum ac sanctissimum Episcopum Apocrisiarium atque fidelissimum Consiliarium a vestro sancto latere Legatum excepimus, & quasi Angelum Dei gratanter atque inhianter amplexati fuimus, ac pro parte desiderabilis visionis vestrae illo uti decrevimus. Exstitit enim nobis ex candelabro pontificatus vestri lucerna ardens & lucens, illumque in divinis cultibus atque necessariis Ecclesiae negotiis probum cooperatorem ac ferventissimum vestrae legationis exsecutorem esse gavisi sumus. Excussit enim manus suas ab omni munere, & ut de sacrato vestri pectoris fonte potaverat, nobis omnibus aequitatis & iustitiae exempla propinavit.* In hoc epistolae Adventii fragmento scripsi *exsecutorem*, tamenetsi editiones habeant *excusatorem*, primum, ut sequeremur & sensum epistolae & admonitionem illustrissimi Cardinalis Baronii, qui *exsecutorem* reposuit in margine, & quia sciebamus in vetustissimo codice monasterii Moyssiacensis, in quo continentur leges Wisigotthorum, & in pluribus aliis antiquis codicibus vulgo scribi *excusationem* pro eo, quod alii & editiones habent *exsecutionem* (9). Vnde colligitur, certam esse emendationem illam.

XI. Sed his, quae ait Adventius in laudem Arsenii, nempe illum excussisse manus suas ab omni munere, repugnare videtur auctor annalium Fuldensium, qui docet, illum magnificis muneribus honoratum fuisse a Ludovico Rege Germaniae & a fratre eius Carolo Calvo. *Arsenius Episcopus*, inquit (10), *Nicolai Papae urbis Romanae Legatus ob pacem & concordiam inter Hludovicum & Carolum fratrem eius nec non Hlotharium nepotem eorum renovandam atque constituendam missus est in Franciam. Qui apud villam regiam Francofurti a Hludovico Rege honorifice susceptus, & muneribus magnificis honoratus, condictoque inter eos placito de supradicta conventione apud Agrippinam Coloniam habituro, ad Carolum Regem in Galliam pergit. Illic quoque mirifice a Rege susceptus, regalibusque donis sublimatus, propter condictum placitum Agrippinam, ut diximus, Coloniam venit.* Ista, inquam, convellere videntur auctoritatem eorum, quae in commendationem Arsenii scripsit Adventius; nisi si discrimen, ut par est, ponatur inter munera Principum & privatorum hominum, ut illa accipere liceat tamquam e publico, ista, quae coacta videntur & per vim extorta, attingere fas non sit, ne munerum acceptio praeiudicet adversus veritatem & iustitiam.

CA-

(9) *Sic in epistola Adriani IV. quae edita est infra cap. 46. §. 7.*

(10) *Annal. Fuld. ad ann. 865.*

CAPVT XLV.

De aucta Legatorum potestate sub Nicolao I. maxime circa Concilia nationalia.

SYNOPSIS.

I. Nicolao primo debentur initia nonnullorum capitum posterioris disciplinae. Is immediatam Conciliorum generalium convocationem in se traxit absque litteris Principis. Vnde emersit necessitas mittendorum Legatorum in provincias.

II. Inde etiam factum, ut idem Nicolaus ad Episcopos Gallicanos scripserit, Apostolica illos auctoritate synodum Metensem celebraturos esse, eique praefuturos Legatos suos. His tamen verbis utitur, quae plurimum modestiae praeferunt.

III. Praeter caussam Lotharii & Theutbergae, Nicolaus Legatis suis commisit omnes caussas provinciarum Gallicanarum. Vnicum hoc vinculum retinendae auctoritatis. Caussae difficiles ad Apostolicam sedem referendae.

IV. Nihil heic novi statutum a Nicolao. At clausula, quae dein sequitur in eius litteris, prorsus abolet auctoritatem synodorum. Iubet enim acta synodi ad se mitti; ut si iniuste fuerit iudicatum, restaurari iubeat cognitionem.

V. Retinuit tamen aliquam reverentiam erga Reges nostros, iubens, ut Legati facultates instructionesque suas communicent cum Carolo Calvo, ut praesentibus Consiliariis eius examinentur, demum vero exsecutioni mandentur, si consensus Regis accesserit.

VI. Prospexit etiam dignitati Episcoporum, Legatis imperans, uti easdem facultates & instructiones ostenderent Episcopis. Quo consilio id factum. Populo quoque Christiano ista significari iussit, ob necessitatem publicationis. Ea ratione Conciliorum provincialium auctoritatem infregit.

VII. Emerserunt deinde frequentes legationes, quas recensere supervacaneae diligentiae fuerit. Decurrendum tantum est per illustriores sequentium saeculorum eventus.

I. QVoniam ventum est ad Nicolaum primum, cuius studiis debentur initia nonnullorum capitum posterioris disciplinae, operae pretium est in illo paullisper immorari; praesertim quum ex his, quae dici ea occasione possunt, pendeant ea, quae deinceps dicturi sumus de auctoritate & facinoribus Legatorum. Ante Nicolaum Concilia generalia regni Gallicani congregabantur auctoritate Regum, etiam ea, quae Romanus Pontifex haberi praecipiebat (1). Qui mos quum satis decens ac rationi consentaneus hactenus habitus fuisset, Nicolai tamen auctoritate tentatus est (2). Nam is immediatam Conciliorum generalium convocationem in se traxit absque litteris Principis, eo colore quaesito, quod nemini liceat generalem synodum convocare absque iussione sedis Apostolicae. Ex eo principio emersit necessitas mittendorum Legatorum in provincias, ut Concilia celebrarentur sub eorum praesentia, tamquam si ipse summus Apostolicae sedis antistes adesset & ordini iudiciorum immineret. Vidimus ita-

(1) *Vide infra lib. 6. cap. 28. §. 5.* (2) *Ibid. §. 3. & 12.*

itaque in capite superiori, missos ab eo Legatos fuisse in Galliam in caussa divortii Regis Lotharii, tum etiam, ut concordiam revocari procuraret inter Reges dissidentes. Quod ultimum negotium licet mere saeculare esset, nihilque spirituale haberet admixtum, Legato tamen commissum est, ut inciperent Legati omnia negotia in se trahere.

II. Memorabilis est Nicolai epistola ad Episcopos in Concilio Metensi residentes (3); in qua praescribens ordinem, quem sequi oporteat in caussa divortii Lotharii, propter quam & Concilium celebrari iubebat & Legatos mittebat, Apostolica Episcopos illos auctoritate synodum celebraturos esse pronuntiat, eique praefuturos Legatos suos. Attamen his verbis utitur, quae plurimum modestiae praeferunt, fortassis, ut ea ratione facilius Episcopos ad consensum traheret, obstituros novitati, si superbe ac pervicaciter quaesita auctoritas fuisset. Hortatur enim eos, ut cum Legatis Apostolicae sedis synodum congregent, cui cum fraternitate eorum praesideant iidem Legati; *quatenus*, inquit, *a pontificii nostri latere venientibus Missis, synodicam illic celebrationem, Apostolica fulti auctoritate, cum fraternitate vestra praesidentibus, adunare debeatis*. Ea ratione obtinuit Nicolaus, quod animo destinaverat, infelici tamen exitu, ob perfidiam & avaritiam Legatorum, ut ipsemet Nicolaus graviter conqueritur alicubi.

III. Praestat, reliquas istius epistolae partes diligenter excutere. Missi fuerant Legati ob caussam Lotharii & Theutbergae, quemadmodum colligitur ex variis Nicolai epistolis & ex scriptoribus illorum temporum. Alias tamen caussas, quaecumque tandem illae essent, illis committendas esse credidit, ut provincialium ingenia & instituta penitius cognoscerent, dum litigantes, studio defensionis aut victoriae, partium arcana vitamque omnem apud iudices, ut vulgo fit, detegunt. Vnicum hoc vinculum retinendae auctoritatis. Itaque Legatos iubet alias quoque caussas investigare, in synodo definire, & si tanti quaepiam caussa momenti fuerit, ut in synodo terminari non possit, ad Apostolicam sedem referatur. *Si vero aliarum ecclesiasticarum utilitatum in eodem Concilio res acciderint, digno examine pertractantes eas, cum Domini timore diffinire satagite. Si autem aliqua in eo fuerit contentio orta, in qua diffinitionis ponere nequiveritis fortasse censuram, nostro eam iudicio reservare sancimus*.

IV. Nihil heic novi statutum est, ut observabit infra illustrissimus Archiepiscopus (4). Ea quippe erat portio antiqui iuris, quod Episcopo Romano competebat in Occidente, nimirum, ut ad eum referendae essent ex omnibus provinciis caussae difficiles & ambiguae, quae provinciali non potuissent examine definiri. Nam & in mandatis Episcopo Thessalonicensi datis, de quibus fuse actum est supra, ea illi semper lex imposita erat, ut caussas difficiles & ambiguas Apostolicae

(3) *Nicol. I. epist.* 23.

(4) *Vide infra lib.* 6. *cap.* 28. §. 17.

licae sedis iudicio reservaret post examen provinciale. Nihil igitur heic novi statutum est a Nicolao. At sequens clausula, ut adnotat illustrissimus Archiepiscopus, prorsus abolet auctoritatem synodorum, sive pro iudicandis caussis, sive etiam pro condendis canonibus. Nam iubet acta synodi ad se mitti; ut, si invenerit, caussas secundum aequitatem definitas fuisse, Deo omnipotenti gratias referat; si vero iniuste fuerit iudicatum, restaurare iubeat cognitionem. *Statuimus autem*, inquit, *ut cuncta, quae in eodem Concilio peracta fuerint ac diffinita, nostro praesulatui gestorum serie incunctanter significetis; ut si ea iustitiae pulchritudine probabilique sanctione diffinita perspexerimus, Deo omnipotenti gratias referamus; si vero iniustitiae, quod nolumus, & contrarietatis fuerint acta intentione, ea renovare summopere iubeamus.*

V. Attamen licet Nicolaus in se traxerit auctoritatem convocandorum Conciliorum generalium, retinuit tamen aliquam reverentiam erga Reges nostros. Colligitur istud ex epistola eius ad Rodoaldum & Ioannem de synodo Metensi convocanda (5). Nam quum generalia mandata dedisset, specialemque instructionem cum hac epistola mittere se significasset, iubet, ut tam epistolas synodicas, quam istas ipsumque commonitorium Regi Carolo praesentibus cunctis ostendant. Quod idem est, ac si iuberet, uti Legati litteras legationis suae, sive facultates, ac praeterea secretas, ut hodie loquimur, instructiones cum Principe communicarent, ut praesentibus Consiliariis eius examinentur, tum demum vero exsecutioni mandentur, delegataque sibi auctoritate Legati utantur, si consensus Regis accesserit. Haec sunt verba Nicolai: *Et deinde quum pro caussa Balduini ad Carolum perrexeritis, eidem glorioso Regi epistolas synodicas & has, quas nunc vobis dirigimus, pariter cum commonitorio praesentibus cunctis ostendite.*

VI. Non solum autem Principis dignitati prospexit, sed etiam Episcoporum; seu, ut specie honoris eos in partes traheret, sive quia putabat non aliter cohaerere posse concordiam, quam si ista fierent cum eorum consensu, quod intelligeret vir prudentissimus, auctoritatem, quae dabatur Legatis, adimere suam Episcopis, id vero invitis illis fieri non posse (6). Ea de caussa addidit ista in eadem epistola: *& non solum ei*, id est, Carolo, haec, quae dicta sunt, ostendite, *sed & omnibus Episcopis & universis fidelibus hoc notum facientes palam legere & denuntiare studete.* Populo quoque Christiano ista significari iubet, ob necessitatem publicationis, ne quis ignorantiae vitio se tueri possit. Ea ratione Nicolaus Conciliorum provincialium auctoritatem infregit, & paullatim omnis auctoritas, quae penes Episcopos erat, in ius ditionemque Romani Pontificis transiit.

VII. Emerserunt deinde frequentes legationes, quas recensere superva-

(5) *Exstat in appendice epistolar. Nicolai epist. 2.*

(6) *Vide infra cap. 56. §. 2.*

vacaneae diligentiae fuerit. Itaque, omissa ea cura, decurremus per illustiores sequentium saeculorum eventus, simul admiraturi quorumdam virtutes & summas animi dotes, & narraturi etiam inviti multorum probra atque dedecora.

CAPVT XLVI.

De Legatorum Pontificis Romani potestate in dies crescente, & speciatim de legatione Aquitanica, circa quam multa singularia ex intima antiquitate eruuntur.

SYNOPSIS.

I. Sub initia tertiae Regum nostrorum dynastiae nova politiae forma introducta est in detrimentum auctoritatis Metropolitanorum & Conciliorum, tum etiam dignitatis regiae. Quippe omnes caussae pendebant ab arbitrio Legatorum. Ad eos quoque pertinebat convocatio Conciliorum generalium ex provinciis suae legationis, in quibus illi primum semper locum obtinebant. Legatus, statim ac advenerat in provinciam, cogitabat de celebrando Concilio.

II. Magna autem erat Legatorum dignatio, quod in provinciis positi usurparent auctoritatem suspendendi & deponendi Episcopos. Unicum eorum suffragium aequiparabatur collectis totius synodi suffragiis. Primam caussarum cognitionem ad se trahebant. Canones sanciebant.

III. Eorum auctoritas interdum porrigebatur in universum regnum, interdum vero in quasdam tantum provincias. Disputatio instituitur de terminis Aquitanicae legationis, quae plurimum olim splendoris & auctoritatis habuit. Enumerantur provinciae, quae Legato Aquitaniae parebant, in quibus fuit Britannia sub Archiepiscopo Dolensi.

IV. Probatur ex historia Pontificum & Comitum Engolismensium: & ex Bulla Paschalis II. de legatione Gerardi Episcopi Engolismensis, quae refertur.

V. Disputatur, an Gerardus ille legationem illam habuerit sub Gelasio secundo. Afferuntur argumenta in utramque partem. An fuerit Cardinalis.

VI. Transgressus Gerardus in partes Callisti, legatione Aquitanica ab eo ornatus est. Refertur bulla Callisti de ea legatione.

VII. Igitur legationis Aquitanicae termini in Britanniam porrigebantur. Nam Britannia suum Archiepiscopum habuit alium a Turonensi etiam Adriani IV. pontificatu.

VIII. Enumerantur rursum provinciae Aquitanica legatione conclusae; & ostenditur, latius patuisse legationem Amati Episcopi Oloronensis, cui praeter eas provincias commissa est etiam provincia Narbonensis integra. Quid tum provinciae Narbonensis finibus comprehenderetur.

IX. Quum Gregorius VII. primatum Lugdunensi Ecclesiae concessisset super quatuor provincias Lugdunenses, Gebuinus impatienter tulit, legationem Apostolicae sedis Amato concessam esse in tertia Lugdunensi, non tamen palam contradicere ausus. Probatur ex epistola Gebuini ad Archiepiscopum Turonensem, & ad Episcopum Andegavensem.

X. De Concilio indicto ab Amato, & de abbatia S. Petri de Cultura litigiosa.

XI. Termini Aquitanicae legationis non fuere semper certi, sed contracti aut dilatati pro libitu Pontificum Romanorum. Gaufridus Episcopus Carnotensis habuit legationem Aquitaniae post Gerardum Engolismensem. Emendatur auctor Chronici Mauriniacensis & Martyrologium Carnotense.

I. Ha-

I. HActenus satis aequa lege constiterat ecclesiastica politia, tamenetsi Nicolaus nonnulla gravissimi momenti tentasset adversus mores antiquos (1). At ex fundamentis, quae iacta sunt desinente secunda Regum nostrorum stirpe, consecuta est nova eiusdem politiae forma in detrimentum Metropolitanorum Conciliorumque provincialium & generalium regni Francici. Quin & eodem tempore valde imminuta est regia auctoritas. Nam Legatorum missiones adeo frequentes deinceps fuerunt, & potestas illis ab Apostolica sede concessa tam splendida erat ac magnifica, ut omnes caussae ecclesiasticae ab eorum nutu penderent, & secundum illorum voluntatem iudicarentur, aut ad Apostolicam sedem remitterentur (2). Tum porro Legati non solum caussas privatorum hominum soli iudicabant; sed ad eos pertinebat convocatio Conciliorum generalium ex provinciis, quae intra terminos legationis eorum continebantur, & in his Conciliis primum semper locum obtinebant etiam supra Metropolitanos. In mandatis porro, quae Legatis dabantur, illud in primis erat, ut generalia legationis suae Concilia celebrarent, ut discimus ex Eadmero in libro quinto historiae Novorum. Vnde & in epistola Anacleti II. ad Episcopos Gallicanos scriptum est, iniunctum esse Ottoni Episcopo Tudertino, quem Legatum in Galliam mittebat idem Anacletus, uti Concilia celebraret, ac si qua emergerent negotia, una cum Episcopis Gallicanis iustitia mediante terminaret; quod etiam observavit idem Anacletus in epistolis de legatione Gerardi Episcopi Engolismensis, quae exstant apud Baronium (3). Hinc factum, ut, statim ac Legatus advenerat in provinciam, de Concilio celebrando cogitaret. Quare nemini mirum videri debet, si duo plurave Concilia intra unum annum in eadem provincia a Legatis celebrata esse legerit.

II. Magna autem erat eorum dignatio, quod in provinciis positi usurparent auctoritatem suspendendi & deponendi Metropolitanos & alios Episcopos. Praeterea sedis Apostolicae iudicio reservare poterant ea, quibus Episcopi consentire nollent in Conciliis, ea Legatis auctoritate concessa, ut unicum eorum suffragium aequipararetur collectis totius synodi suffragiis. Quin & primam caussarum cognitionem ad se trahebant in Conciliis definiendarum, & interdum etiam absque Concilio. Denique canones & constitutiones condebant pro observatione disciplinae ecclesiasticae. Quae omnia quum copiose explicata sint ab illustrissimo Archiepiscopo in capite trigesimo libri sequentis, necesse non est, ea isthic repetere. Igitur ad reliqua transeamus.

III. Legati huiuscemodi mittebantur ad diversa regna. Eorum vero auctoritas interdum porrigebatur in universum regnum, interdum vero in quasdam tantum provincias. De his, ad quorum curam pertinebat

(1) *Vide infra lib. 6. cap. 30. §. 1.*
(2) *Ibid. §. 4.*
(3) *Baron. ad ann.* 1130. §. 35.

nebat totum corpus regni, non attinet dicere. Sed quum legatio Aquitaniae, quae plurimum splendoris & auctoritatis habuit a tempore Gregorii VII. usque ad Innocentium secundum, satis hactenus obscura & involuta fuerit, non inutile erit, heic eius initia & progressum terminosque describere, quum Legati istiusmodi tum maxima quaeque negotia in Galliis emergentia suo iudicio definirent. Obscura, inquam, hactenus fuit ista materia. Neque enim satisfacit Bernardus Abbas Bonaevallis, quum in libro secundo de vita sancti Bernardi cap.VI. de Gerardo Episcopo Engolismensi loquens, qui Aquitaniae Legatus fuit, ait: *Erubescebat enim ad primam domum redire, cuius potentatui & Turonica & Burdigalensis & Auxiensis provinciae subditae fuerant, & quidquid a collibus Iberorum usque ad Ligerim complectitur & claudit Oceanus, paruerat eius imperio.* Etenim Britannia, quae trans Ligerim incolitur, ad Aquitanicam legationem pertinebat: ut alii iam observaverunt, & constat ex epistolis Paschalis II. & Callisti II. summorum Pontificum. Praeterea Arnulphus Sagiensis Archidiaconus, qui dein Episcopus fuit Lexoviensis, adversus eumdem Gerardum scribens (4), ait, eum quinque archiepiscopatibus singulari potestate praefuisse & in ipsis vices Romani Pontificis exercuisse, quum tamen in loco mox prolato ex vita sancti Bernardi tres tantum archiepiscopatus recenseantur intra limites legationis istius Gerardi. Indiget itaque hic locus explicatione. Affirmare ausim, Aquitanicam legationem constitisse ex provinciis Bituricensi, Burdegalensi, Auscitana, Turonensi & Britannica, eosque esse quinque archiepiscopatus ab Arnulpho Lexoviensi intellectos. Nam tum Britannia provincia Archiepiscopum suum habebat, Dolensem nimirum antistitem, qui dictus est Archiepiscopus usque ad tempora Innocentii III. invitis licet ac reclamantibus Archiepiscopis Turonensibus. Acta Concilii Remensis sub Leone IX. (5) *Tunc Turonenses clerici per Lugdunensem Archiepiscopum querelam intulerunt super Dolensi Episcopo Britanniae, qui se cum septem suffraganeis a Turonensi Archiepiscopo subtraxerat, sibique Archipraesulis nomen contra fas vendicaverat.*

IV. Veram esse hanc nostram observationem, docet vetus scriptor historiae Pontificum & Comitum Engolismensium a viro clarissimo Philippo Labbeo editus; cuius haec sunt verba: *Gerardus vero Engolismensis Episcopus quum Domino Paschali Papae adhaesisset, qui ad partes Galliarum venerat, cognita honestate & praeclara sapientia, ei vices suas prius in Britannia, & deinde Turonensi, Burdegalensi, Bituricensi, Auscitana provinciis commisit.* Exstant litterae Paschalis II. quae aperte docent, hunc Episcopum Engolismensem ab eo constitutum fuisse Legatum in provinciis Bituricensi, Burdegalensi, Auscita-

(4) *Arnulphus in lib. advers. Gerard. Engol. tom. 2. Spicileg. Dacher. pag.* 343.

(5) *Tom. IX. Concilior. pag.* 103 ∞.

tana, Turonensi & Britannia, editae illae quidem ex codice MS. sancti Albini Andegavensis in tomo tertio Spicilegii Domni Lucae Dacherii viri optimi & de antiquitate ecclesiastica bene meriti; quas tamen, quod ab authentico nonnihil deflexerint, nova editione donandas esse censuimus. Sic ergo habent in eodem codice sancti Albini.

Paschalis Episcopus, servus servorum Dei, venerabilibus fratribus Archiepiscopis, Episcopis, Abbatibus, atque Principibus per Bituricensem, Burdegalensem, Auscitanam, Turonensem, atque Britanniam provincias constitutis & ceteris tam clericis, quam laicis salutem & Apostolicam benedictionem. Apostolicae sedis auctoritate providentiaque compellimur, cui auctore Deo praesidemus indigni, non solum vicinis & proximis, sed procul etiam positis fidelibus, quae ad salutem spectant animae providere, quod, quantum in nobis est, auxiliante Domino implere satagimus. Proinde vobis, carissimi fratres & filii, Apostolorum Petri & Paulli benedictionem impendimus, & paterna vos affectione cohortamur in Domino, quatenus usque in finem firmum propositum iustitiae teneatis, laboris mercedem maximam in aeterna gloria percepturi. Vt autem penes vos habeatis, apud quem querelas vestras atque negotia, quum opportunum fuerit, referatis, cuiusque consilio & hortatu, quae ad salutem vestram attinent, peragatis, vices nostras fratri carissimo Gerardo Engolismensi Episcopo commisimus, in partes eum nostrae sollicitudinis adsciscentes. Huic vice nostra, ut nostro Apostolorumque in partibus vestris Vicario, ad Dei honorem & ad salutem animarum vestrarum fideliter obedite; ut vobis per Dei gratiam collaborantibus, quae exstirpanda sunt, exstirpare, quae corroboranda sunt, corroborare praevaleat. Nec sollicitudinem, fratres carissimi, pigeat, quum necessitas ecclesiasticae utilitatis exegerit, synodales cum eo celebrare conventus; quos nimirum convocandi nos ei vice nostra potestatem indulsimus. Data Laterani XVIII. Kal. Maii.

V. Exstincto deinde Paschali anno MCXVIII. non constat, an Gerardo, commissa fuerit Legatio Aquitanica a Gelasio successore Paschalis. Immo Callistus II. vices suas per easdem provincias illi delegans, ait, se id facere ad exemplum Paschalis, nulla facta mentione Gelasii. Vnde colligi posset, illum hac auctoritate instructum non fuisse a Gelasio. Praeterea Cono Episcopus Praenestinus ad Hugonem Episcopum Nivernensem scribens de electione Callisti secundi, dum ait, Gerardum Engolismensem Episcopum in partes eius transisse, his verbis utitur, quae indicare videntur, illum abalienatum quodam modo fuisse a Curia Romana tempore Gelasii. Ait enim (6): *Nam & Engolismensis Episcopus, antequam a nobis discederet, subscripserat, & Domino Papae humiliter se subdiderat.* Ratio autem alia, pro-

(6) *Tom. 3. Spicilegii Dacher. pag. 463.*

propter quam Gerardus commotus esset adversus Gelasium, haud dubie alia esse non potuit, quam quia vices illi suas non commiserat. Legatum tamen Apostolicae sedis fuisse etiam sub pontificatu Gelasii dicere videtur Ordericus Vitalis, qui de eius morte loquens ita scribit (7). *Tunc Girardus Engolismensis Episcopus vir eruditissimus migravit, qui magni nominis & potestatis in Romano senatu tempore Paschalis Papae & Gelasii, Callixti & Honorii fuit*. Innocentii secundi tempora omisit, quia Gerardus ab illo non stetit, immo adversarii eius Anacleti partes impense fovit. Verum argumentis opus non est, ubi testimonia clara & aperta habentur. Inveni quippe nuper apud Cluniacum vetustissimam membranam, in qua continetur concordia propter Ecclesias Morlanenses, inita anno MCXVIII. inter Guidonem Episcopum Lascurrensem & Poncium Abbatem Cluniacensem. *Haec autem concordia*, ut illic scriptum est, *facta est Alesti in territorio Neumasensi in praesentia Domini Gelasii Papae secundi, Girardi Engolismensis Episcopi Apostolicae sedis Vicarii, Richardi Narbonensis Archiepiscopi &c.* Hinc ergo liquet, Gerardum continuata dignitate Legati ornatum fuisse etiam sub Pontificatu Gelasii. Ceterum ex eo, quod Ordericus Vitalis ait, hunc Gerardum fuisse virum magni nominis & magnae potestatis in Romano senatu, colligi fortassis posset, illum fuisse Cardinalem sanctae Romanae Ecclesiae. Nam & Reimbaldus Leodiensis eo tempore scribens, illum vocat Cardinalem Romanum (8).

VI. Electo deinde Callisto II. apud Cluniacum anno MCXIX. Gerardus Engolismensis Episcopus in partes transgressus, electioni eius subscripsit, ut mox dicebamus, & ei se subdidit. Tum ei haud dubie monstrata est legatio Aquitanica, ad mitigandum viri praepotentis animum. Itaque anno sequenti Pontifex ad Gallos in quinque provinciis Aquitanica legatione comprehendi solitis haec scripsit de vicibus Apostolicae sedis rursum commissis eidem Gerardo. Exstat epistola illa in veteri codice MS. sancti Albini Andegavensis, unde a nobis primum edita est.

Calixtus Episcopus, servus servorum Dei, dilectis fratribus & filiis, Archiepiscopis, Episcopis, Abbatibus, Principibus, & ceteris tam clericis quam laicis per Bituricensem, Burdegalensem, Auscitanam, Turonensem & Britanniam provincias constitutis, salutem & Apostolicam benedictionem. Et patrum praecedentium institutio exigit, & fraternae caritatis debitum nos compellit, ut providere salubriter universis Ecclesiae filiis auxiliante Domino procuremus. Verum quia ubique praesentes esse aut per nos ipsos cuncta exercere non possumus, fratres nostros, quos nimirum opportunos credimus, in partem nostrae sollicitudinis evocamus. Eapropter venerabili fratri nostro Gerardo Engo-

(7) *Order. Vital. lib.* 13. *pag.* 908. (8) *Baron. an.* 1130. §. 45.

golismensi Episcopo nostras in partibus vestris vices duximus committendas, quemadmodum & dominus praedecessor noster sanctae memoriae Paschalis Papa commisisse cognoscitur. Confidimus enim in Domino, quia ipse ministerium hoc ad honorem Dei & salutem vestram, sancto cooperante Spiritu, fideliter ministrabit. Rogamus itaque universitatem vestram, monemus, atque praecipimus, ut ei tamquam Vicario nostro humiliter pareatis, & quum opportunitas ecclesiasticae utilitatis exegerit, ad vocationem eius unanimiter convenire & synodales cum eo conventus solemniter celebrare curetis; quatenus communi deliberatione corrigenda corrigere, & confirmanda possit auctore Domino confirmare. Datum Beneventi XVII. Kal. Novembris.

VII. Sed ut ad id revertamur, quod superius dicebamus, legationis Aquitanicae terminos in Britanniam usque porrectos fuisse, Dolensem vero archiepiscopatum fuisse unum ex quinque archiepiscopatibus Legato Aquitaniae contributis, istius rei probatio colligitur etiam ex litteris, quas iam descripsimus, Paschalis & Callisti, qui Britanniam provinciam enumerant divisam a Turonensi, tum etiam ex bulla Honorii II. edita a viro clarissimo Edmundo Martene, quae directa est ad Bituricensem, Turonensem, Burdegalensem, Auxiensem, & Dolensem Archiepiscopos, quibus praecipit ut Gerardo Episcopo Engolismensi Legato suo & Apostolicae sedis humiliter obedire curent. Ratio enim aliqua esse debuit, ob quam Pontifices illi Britanniam seorsim exprimerent a provincia Turonensi. Ea vero alia esse non potest, quam quod ea provincia Metropolitani Turonensis auctoritatem respueret Dolensique Archiepiscopo subiici mallet, etiam post Vrbani II. decretum. Quod adeo verum est, ut Adriani quoque quarti pontificatu, quum agitata controversia esset de Pallio Archiepiscopi Dolensis, idem Adrianus, ut docet Innocentius tertius (9), Engelbaudo Turonensi Archiepiscopo praeceperit, uti aut cum Hugone Archiepiscopo Dolensi conveniret cum suffraganeis, aut usque ad festum sancti Michaëlis proxime tunc venturum plenam ei exhibiturus & recepturus iustitiam Apostolico se conspectui praesentaret. Exstant litterae illae Adriani in veteri codice MS. monasterii sancti Germani de Pratis, unde a nobis olim editae sunt. Damus autem eas rursum emendatas collatione facta cum editione Domini Edmundi Martene.

Adrianus Papa Archiepiscopo Turonensi.

Veniens ad Apostolatus nostri praesentiam Dolensis Ecclesiae clerus multis laboribus attritus & molestiis fatigatus apud nos suppliciter intercessit, ut venerabili fratri H. Archiepiscopo Dolensi dignaremur Pallii sui plenitudinem indulgere. Hoc vero tum ex tenore concordiae, quam inter te & ipsum factam fuisse confitebatur, tum ex antiqua consuetudine requirebat. Venerunt & adversus eum nuntii tui, qui

 quam-

(9) *Innoc. III. lib. 2. epist.* 82.

quamdam compositionem, quam per Abbatem de Fontanis factam fuisse de suffraganeis ibi asserebant, confirmari unanimiter postulabant. Porro eamdem Ecclesiam cum praefato Archiepiscopo suo in ipsa compositione suffraganeis renuntiasse dicebant, addentes etiam a praedecessore nostro bonae memoriae Lucio Papa, sicut in eius scripto continetur, ita fuisse de communi consilio fratrum diffinitum. Ad hoc ipsam compositionem nullam fuisse penitus Dolensis Ecclesia respondebat, dicens insuper ipsam sententiam Romani Pontificis non tenere, quia ille, qui tunc temporis praesulatus officium gerebat, fraudem & dolum adhibuit, dum nec Dolensis Ecclesia praesens in examinatione fuisset, & ad Capuanum archiepiscopatum, quem postea per intrusionem Regis Siculi adeptus est, vehementer aspiraret, unde in ipsa compositione nihil ad commodum Dolensis allegavit Ecclesiae. Nos vero, quia huius rei plenam non potuimus habere cognitionem, quum altera pars in negatione persisteret, & se non habere mandatum penitus hoc exsequendi affirmaret, nihil a nobis super eodem negotio est terminatum, praedictam tamen compositionem omnino quassavimus & eam nullas vires habere de cetero sedis Apostolicae auctoritate censemus. Sane iuxta postulationem eiusdem Ecclesiae memorato fratri nostro Pallium, insigne videlicet pontificalis officii, duximus indulgendum; quem cum Apostolicae sedis benedictione & nostrae gratiae plenitudine remittentes, tanto Ecclesiae, cui praeest, sua iura illibata servare volumus & integra, quanto ecclesiasticis utilitatibus convenit, nos ex iniuncto officio attentius providere. Unde nos consolationi Dolensis Ecclesiae misericorditer consulentes, ne ipsa sacrosanctam Romanam Ecclesiam ad exsecutionem suae iustitiae negligentem esse vel desidem conqueratur, fraternitati tuae per Apostolica scripta mandamus, quatenus aut cum eo amicabiliter componas & cum eo tibi conveniat, aut ad proximam festivitatem sancti Michaëlis plenam exhibiturus & suscepturus in praesentia nostra iustitiam Apostolico te conspectui repraesentes. Interim vero eumdem fratrem nostrum vel clericos eius excommunicationis vel interdicti sententia nulla ratione gravare praesumas. Datum Sutrii XII. Kal. Iulii.

VIII. Itaque Aquitanica legatio, uti dicebamus, constabat ex provinciis Bituricensi, Burdegalensi, Auscitana, Turonensi & Britannica. Latius autem patuit legatio a Gregorio VII. concessa Amato Episcopo Oloronensi apud Benearnos; quippe cui, praeter quinque provincias supra memoratas, commissa est etiam provincia Narbonensis integra, hoc est, prima Narbonensis & Hispania Tarraconensis, quae tunc sub Metropolitano Narbonensi erat. Sic enim intelligendae sunt Gregorii litterae a nobis olim editae, quae sic habent in veteri codice MS. sancti Albini Andegavensis.

Gregorius *Episcopus, servus servorum Dei, omnibus Archiepiscopis,* *Epi-*

Episcopis, Abbatibus, Regibus, Principibus, clericis quoque ac laicis in Narbonensi, Gallia, Guasconia, Hispaniaque regione salutem & Apostolicam benedictionem. Dilectissimi fratres & filii, prudentiae vestrae manifestissime notum est, quod Romana Ecclesia hanc consuetudinem habuit ab ipsis suae fundationis primordiis, ut ad omnes partes, quae Christianae religionis titulo praenotantur, suos Legatos mitteret; quatenus ea, quae gubernator & rector eiusdem Romanae Ecclesiae per suam praesentiam expedire non praevalet, vice sua Legatis concessa, monita salutis ac morum honestatem per eos cunctis per orbem terrarum constitutis Ecclesiis nuntiaret, easque Apostolica doctrina in omnibus, quae sacrae religioni conveniunt, diligenter instrueret. Proinde horum praesentium portitorem venerabilem confratrem nostrum A. Episcopum ad partes vestras dirigimus: ut, quae ibi vitia eradicanda sunt a fundamento evulsis, plantaria virtutum Deo auctore solerti vigilantia plantare procuret. Quem sicut nostram, immo beati Petri praesentiam vos suscipere Apostolica auctoritate iubemus, ac sic pro reverentia Apostolicae sedis, cuius nuncius est, vos in omnibus sibi obedire atque eum audire mandamus, ut propriam faciem nostram seu nostrae vivae vocis oracula. Scriptum est enim: qui vos audit, me audit. *Agite itaque prudenter ac religiose; & sic vos obedientes Deo & sancto Petro in omnibus exhibete, quatenus ipso Apostolorum principe interveniente, utriusque vitae gloriam & felicitatem consequi mereamini.*

IX. De legatione Amati multa erudite pro more suo adnotavit illustrissimus Archiepiscopus in historia Benearnensi, ac post eum alii. Sed tamen nos quoque nonnulla adferemus non ingrata, opinor, futura viris eruditis & antiquitatis ecclesiasticae studiosis. Anno MLXXIX. Gregorius VII. primatum Gebuino Lugdunensi Archiepiscopo concesserat super quatuor provincias Lugdunenses, hoc est, Lugdunensem proprie dictam, Rotomagensem, Turonensem, & Senonensem; quod decretum statim amplexus est Archiepiscopus Turonensis eiusque suffraganei. Inde altos spiritus induit Gebuinus, quod ingens accessio facta esset dignitati suae. Itaque quum inaudivisset concessam Amato esse legationem in provincia Turonensi, impatienter id tulit, quod ex eo imminui agnosceret auctoritatem suam. Quare Rodulfum Archiepiscopum Turonensem & Eusebium Andegavensem Episcopum verbis ambiguis hortatus est, ne paterentur Amatum in ea provincia uti auctoritate Legati. Quia tamen intelligebat, validum hinc telum peti posse adversus novam dignitatem Ecclesiae Lugdunensis, si Romanorum Pontificum rescriptis privata audentia occurreret, sic temperat scriptionem suam, ut profiteatur, habiturum se illum pro Legato, postquam sibi constiterit de legatione eius; nolle enim se *iussionibus Apostolicis contraire*. Exstat enim ea de re, ut dixi, Gebuini ad eosdem Archiepiscopum & Episcopum epistola in vetusto

co-

codice MS. ſancti Albini Andegavenſis, digna profecto, quae manibus eruditorum hominum teratur. Sic autem habet.

Dilectiſſimis in Chriſto fratribus, Rodulpho venerabili Turonenſi Archiepiſcopo ſuo cariſſimo, & Andegavenſi Epiſcopo Euſebio Gebuinus indignus Presbyter Lugdnenſis Eccleſiae in Domino ſalutem. Quum dilectionis & caritatis veſtrae, quam quotidie erga Lugdunenſem Eccleſiam exhibetis, reminiſcor, in exſequendis obſequiis veſtris ultra vires eſt animus, ſic, quod condigne meritis veſtris referri debeat non habemus. Ergo, ut cariſſimis & praecordiorum noſtrorum intimis vobis conveniens noſtrum aperimus. Credo, quod iam pervenit ad aures veſtras, quam benigne Papa nos ſuſceperit, quanto affectu familiaribus commendaverit; & quum de multis ad invicem haberemus ſermonem, nullam tamen nobis de Domno Amato fecit mentionem. Vt pius pater, quum de multis merito nos corriperet, non tamen amiſit, quin Apoſtolica auctoritate Lugdunenſi Eccleſiae antiquam nobilitatem reſtauraret; & in tantum in retractando privilegio noſtro ſtuduit, ut, quum in diverſa reſponſa dies non ſufficeret, ipſe etiam dictando plurimum nocte laboraret. Praecepitque nobis, ut Dienſi Epiſcopo in fidelitate beati Petri & in omnibus ferrem auxilium, ſi quando in provinciis nobis commiſſis celebraret Concilium. Vnde non ſatis miror, Domnum Amatum huiuſcemodi rem egiſſe; quum neque Papae neque ipſius litteras acceperim, neque legationis eius certa ſigna cognoverim. Audivi tamen, illum ſuſcepiſſe legationem veſtrae provinciae antequam Romam pergerem. Quod ſi eſt, conſilio veſtro nobis opus eſt: quia nec Lugdunenſis Eccleſiae dignitatem volo minuere, nec iuſſionibus Apoſtolicis contraire. Et, ſi fieri poteſt, quid de his ſentiatis ad praeſens reſcribere ne differatis. Valete.

X. Hunc dolorem ſuum patefecit etiam Gebuinus alia ratione. Nam, ut oblique infringeret auctoritatem Amati, Rodulſum Archiepiſcopum Turonenſem iure primatiae ſuae ad ſe evocavit eodem tempore, quo Amatus indixerat ſynodum ſuae legationis, ad quam pertinebat tertia Lugdunenſis. Huius rei teſtem locupletiſſimum habemus eumdem Archiepiſcopum Turonenſem, qui anno MLXXIX. ſcribens ad Arnaldum Epiſcopum Cenomanenſem ſuffraganeum ſuum teſtatur, ſe litteras evocatorias Gebuini accepiſſe eo tempore, quo Amatus Concilium indixerat, de quo tamen celebrando nihil inaudiviſſe ſe ſcribit ante ſuſceptas Gebuini litteras. Ait tamen, iturum ſe ad Concilium. Rodulfi litteras, in quibus ſunt multa memoratu digna, iſtic edere viſum eſt acceptas ex veterrimis ſchedis, quas habeo in mea bibliotheca.

R. Turonorum indignus Presbyter domino & amicorum amiciſſimo A. compresbytero ſuo, pro bene affecta erga ſe & in frequenti neceſſitate experta amicitia, quanta poterit & in ſerviendo & in patrocinan-

nando commercia. Quum vobis, Pater venerande, in intimi pectoris mei domicilio inter paucos mihi necessarios indissolubili vinculo, quod veritas conscientiae habet, sedem defaecatae dilectionis, praecedentibus in me beneficiis vestris, me gaudeam iam fecisse, R. quae Abbatem nunquam in alicuius partis eiusdem dilectionis solum me intelligam nisi communiter admisisse, non satis miror, quod opinari potuistis, me eius delationibus, si falsae fuerunt, ut scriptum vestrum pronuntiat, consensisse. Vos enim quam erga me ipse, quamque ego erga eum habui notitiam, tantum laudibus vestris eum efferendo, probitates eius promulgando confecistis: qui si tantus est, ut dixistis, indignum eo valde esset, si linguam suam foedaret aliquibus delationibus falsis, praesertim de vobis. Sed absolens non debet esse si rem suam, pro qua laboraverat, voluit ad effectum perducere. Sed verae an falsae fuerint eius delationes, multum mea refert eis non consensisse. Si Primati nostro missis ab eo litteris, quas vidistis, potuissem illico non prohibentibus terrarum spatiis respondere, vel si tunc praescissem Concilium, quod postea mihi innotuit, fore. Sed quoniam alter erat Primas, a quo litterae mittebantur, alter erat etiam Amatus, a quo Concilium praedicebatur, quorum alteruter alterutrius legationem non noverat, ego, nisi eas litteras susciperem, nisi eas vobis missurum me ex praecepto Primatis nostri, cui obtemperare me oportebat, sponderem, maxime quum susceptis his Concilium futurum nescirem, nullum mihi consilium erat. Nunc autem in dubio animus meus pendet, quia & vobis morem in rectis factis me gerere decet, & Romano Papae & Primati non contraire oportet; qui etiam videatur, quod ego sentiebam de Abbate futuro & modo facto sentire, quem cum eo excommunicaveram, vobisque, ne eum benediceretis, interdixeram, supersedistis audire. Quae quoquo modo facta sint, sciatis volo, credatis obsecro, me moleste habere vestram suspensionem, non tamen audere aliquid contra Domni Papae & Primatis iussionem, quia procul dubio erit facilius remedium, dum apud nos eorum fuerit servatum praeceptum. Ergo consilium meum est, ut in eorum obedientia suspensus perseveretis, caussamque, non tristitiam, carissime Pater, sed infirmitatis molestiam & Dei misericordiam praetendatis usque ad tempus breve Concilii, in quo erit, nobis annitentibus, Dei interposito patrocinio, exsecutio remedii. Nam ibi praesentibus & subintroducto Iohello Abbate & de iniuria R. succensente, ad unum finem caussam utriusque laborabimus adducere vosque immunem periculi facere. Quod autem Abbati Maioris-monasterii & quibusdam fortasse aliis succendendo de eadem caussa scripsistis, vosque apud Primatem litteris quorumdam falsis criminibus falsissimaque accusatione diffamatum & hostilibus litteris Abbatem R. protectum propalatis, timeo, si in audientiam Concilii id delatum fuerit, nobis nociturum. Sed tantum de me & pro me confiden-

fidenter affirmo, neque me cum his accusantibus, si fuerunt, participasse in praeterito, neque participaturum in futuro. Valete. De hoc vero, quod de praefato Abbate dicitis, quem sacrilegum vocatis, & de monacho, quem iniuste excommunicatum usurpatis, non ista dicere deberetis, quousque in audientia maiori & futuro Concilio de hoc diffinitum sit. Iterum valete.

Agebatur de Ecclesia sancti Petri de Cultura in urbe Cenomanensi, quae litigiosa erat inter Rainaldum, qui favore Gebuini & Rodulfi attollebatur, & Iohellum, cui Arnaldus Episcopus & Willelmus Rex Anglorum favebant. Vicit Iohellus Gregorio VII. iudice (10), nequidquam praevalentibus adversus eum duorum Archiepiscoporum viribus, qui palam & aperte susceperant patrocinium caussae eius, Turonensi scribente ad Episcopum Cenomanensem, Lugdunensi vero secum Romam adducente Rainaldum eumque commendante summo Pontifici. Et Gebuini quidem epistola iamdiu edita est a nobis in appendice libri de Primatibus. Rodulfi vero epistolam nunc damus ex iisdem veterrimis schedis.

R. Dei gratia Turonorum Archiepiscopus venerando Cenomanensium Episcopo E. boni pastoris meritum & praemium. Mandastis mihi per quemdam monachum & per Rainaldum clericum meum, quod staretis ad iustitiam Rainaldo Abbati sancti Vincentii (qui rectius sancti Petri esse Abbas dicitur, quia iniuste inde sublatus esse cognoscitur) aut in capitulo sancti Iuliani aut in praesentia nostra. Ego autem volentem ire Romam ad Apostolicum vix multa prece detinui, persuadens ei, ut prius experiretur in hac patria, quid ei facere velletis. Quumque ad hoc tandem eius consensum impetrassem, misi vobis litteras nieas, in quibus vobis mandabam, paratum illum esse redire ad vos experiri, quid ei permittebatis, si eum affiduciaretis, quod libere & secure posset ire & redire vel ibi remanere. Ad illas autem litteras vos nihil adhuc mihi respondistis, nescio utrum per incuriam, an quia illas non vidistis. Sed qualibet caussa id evenerit, omitto. Id praecipue caritatem vestram rogo, ut, quod promisistis, id est, quod Abbati rectum faceretis, facere non recusetis, nec differatis. Ego quidem, propter dilectionem, quam erga vos habeo, uti vi nac potestate mea contra vos, quamvis recte & legitime possim, tamen adhuc nolo. Unde timeo, ne si Abbas clamorem suum ad Papam detulerit, ego & vos Romam ire non sine magno rerum nostrarum dispendio compellamur, &, quod maioris est & damni & dedecoris, gradus nostri & ordinis discrimen incurramus. Si enim Domnus Papa aliquid contra nos commotus fuerit, scitis, quam male de eo promeriti sumus, utpote, qui eius auctoritatem, quantum in nobis est, ita adnihilemus, ut eius decreta aperte praevaricari non vereamur, ut alia taceam, in eo scilicet,

(10) *Gregor. VII. lib. 7. epist. 22.*

licet, quod Abbatem, qui de manu laica donum regiminis acceperat, vos benedicere praesumsistis, sed revera maledixistis, quia benedictio illa de illis fuit, de quibus Dominus dicit: Maledicam benedictionibus vestris. *Ego autem, etsi vobis illud contradixi, in eo tamen consensisse rectissime adiudicabor, quod canonicam ultionem inde facere, quum facile possem, dissimulavi. Et quidem, si qualibet caussa ante Papam venerimus, & de hac caussa examinati fuerimus, nec vos mihi, nec ego vobis invicem suffragari poterimus, quin rei, ut ita dicam, Apostolicae maiestatis teneamur. Unde prudentiam vestram familiariter moneo & rogo, ut, quantum potestis, viam illam ad praesens devitetis. Incommoda est enim valde & periculosa ad praesens tam mihi quam vobis. Et quod hic in patria vestra, immo in domo vestra, sine damno & labore vestro ac nostro facere convenienter potestis, ne quaeratis, immo non sinatis, ut cum grandi damno & labore vestro ac nostro in longinqua regione facere cogamini. Bene valete, & quid animi de hoc habeatis, usque ad octavas sancti Andreae vel per hunc ipsum legatum mihi per litteras vestras mandate.*

Quod heic vides, lector, Episcopum Cenomanensem, qui certe vocabatur Arnaldus, heic notari per litteram E, tamquam si nomen eius ab ea littera inciperet, non est quod mirere. Ernaldus enim & Arnaldus idem nomen est. Quod multis testimoniis probari potest quoad istum Episcopum, qui Ernaldus vocatur in tomo decimo Spicilegii Dacheriani p. 298. in Monastico Anglicano Tom. 1. pag. 547. in Chronico Beccensi ad an. 1077. in Actis sanctorum ordinis S. Benedicti saeculo VI. part. 2. pag. 386. & in historia Sabloliensi Menagii pag. 336. Concilium porro ab Amato indictum, de quo supra actum est, fuisse puto illud, quod in Britannia nostra celebrari ab Amato Episcopo Oleronensi iussit Gregorius VII. lib. 7. ep. 10.

XI. Verum, ut redeamus ad legationem Aquitanicam, sic constituere possumus, nullos ei terminos fuisse praescriptos, sed contractos aut dilatatos pro libito summorum Pontificum. Quippe Amato, praeter quinque provincias, quas diximus, mandata etiam fuit prima Narbonensis & provincia Tarraconensis, quae tum sub Metropolitano Narbonensi erat & Regibus Francorum parebat. At Gerardo Engolismensi Episcopo tributae sunt tantum quinque provinciae; nihilque iuris illi concessum est in provinciam Narbonensem, neque in Tarraconensem. Ad exemplum vero potestatis, quae illi collata fuerat, Innocentius II. Gaufrido Carnotensi Episcopo legationem Aquitaniae commisit, id est, earum provinciarum, quas auctoritati Geraldi fuisse subiectas iam docuimus. Unde in Chronico Maurigniacensi scriptum est, Aquitaniae totius legationem illi commissam fuisse. *Hunc*, inquit auctor illius Chronici, *praecedentes Apostolici amicum semper & familiarem habuerant, & pro valoris vel elegantiae, qua praeditus erat,*

erat, magnitudine totius ei Aquitaniae legationem indixerant. In eo tamen errat hic auctor, quod ait, illam legationem Gaufrido commissam fuisse a decessoribus Innocentii. Constat enim, Gerardum ea dignitate ornatum fuisse a temporibus Paschalis usque ad Innocentium, eam vero tum transmissam ad Gaufridum, quando Gerardus secessit ab obedientia Innocentii, in partes transgressus Anacleti (11). Vnde factum est, ut in Martyrologio Carnotensi dicatur functus esse legatione pro Innocentio per annos quindecim. Praestat autem locum ipsum heic referre, quum in eo enumerentur provinciae, quae limitibus Aquitanicae legationis tum continebantur, si tamen Auscitana, quae vitio haud dubie librarii omissa est, addatur. *Nono Kal. Febr. Eodem die in Dei misericordia egressus est de ergastulo carnis piae & dulcis memoriae pater noster Gaufridus huius sanctae sedis Antistes, legatione Apostolicae sedis sub beato Papa Innocentio super Bituricensem, Burdegalensem, Turonensem, & Dolensem provincias per annos circiter XV. sancte & religiose functus*. Mendosus est hic locus. Nam legatio Aquitaniae ei commissa est ab Innocentio post an. MCXXX. Ipse vero obiit anno MCXXXVIII. Itaque non potuit legatione illa fungi per annos quindecim.

CAPVT XLVII.

De arcanis artibus, quas Pontifices in mittendis Legatis exercuerunt, licet alios praetextus simularent.

SYNOPSIS.

I. Perpetuos in provinciis Legatos instituendos esse censuerunt Romani Pontifices, reserato retinendae dominationis arcano per legationes. Probatur ex Honorio III.

II. Sed, ut res ista ordine procederet, insinuanda erat aegro mortalium generi necessitas mittendorum Legatorum. Ea necessitas deducta ex cura universalis Ecclesiae, quam Romanae sedis Antistiti incumbere scribit post Vigilium Alexander secundus. Eam curam expetere, ut Romanus Pontifex mittat, qui provincias vice sua visitent. Hoc ius a veteri consuetudine repetit Gregorius septimus. Ex ea persuasione factum, ut cuncta ecclesiastica negotia Legatis committerentur, specie exstirpandi vitia & inferendi virtutes.

III. Religiosissima illa Pontificum verba non ita semper accipiebantur in provinciis, eaque species pietatis aliquando passa est contradictionem.

IV. Eamdem veterem consuetudinem obtenderunt etiam Paschalis II. & Callistus II.

V. Praedecessorum suorum cogitata magnificis verbis eloquutus est Innocentius III. Legatorum utilitatem ac necessitatem commendans.

VI. Ex eo factum est, ut in immensum posterioribus saeculi sexcreverit Legatorum dignitas & auctoritas, ita, ut cuncta omnino provinciarum negotia ad eos deferrentur. Olim caussas indicabant in Conciliis. Vltimis vero temporibus insuper habuerunt Episcoporum nomen.

VII. Tanta olim fuit Legatorum auctoritas, ut non liceret iudicia eorum retractare. Probatur auctoritate Alexandri II. apud

(11) *Vita S. Bernardi lib. 2. cap. 6.*

apud Thomam Spalatensem. Item ex Gregorio septimo.

VIII. Fuit illud unum ex arcanis retinendae dominationis, ea approbare, quae a Legatis acta erant. Maxima porro & amplissima potestate ornabantur. Facile Legatis erat, quemlibet suae legationis Episcopum opprimere.

IX. Ivo Carnotensis docet, tantum fuisse Legatorum auctoritatem, ut ad reddendam factorum suorum rationem cogi non possent, quantumvis iniqua sententia esset.

X. Iudicia Legatorum ac delegatorum Apostolicae sedis debere esse sacrosancta, declaravit Innocentius III. in caussa Episcopi Pictaviensis.

XI. Eadem sententia sedit Innocentio IV. sed callidius expressa.

I. Reserato retinendae dominationis arcano per legationes, perpetuos in provinciis Legatos ea de caussa instituendos esse censuerunt Romani Pontifices. Eam illis mentem fuisse, docet Honorii III. epistola ad Rogerium Archiepiscopum Pisanum, in qua verbis minime ambiguis scribit, Corsicam deserbuisse a subiectione & obedientia sedis Apostolicae ob desuetudinem Legatorum. *Corsicana vero*, inquit (1), *tam prolixitate spatiorum, quam negligentia pastorum, dominorum insolentia, & desuetudine Legatorum sedis Apostolicae a subiectione & obedientia Romanae Ecclesiae deserbuerat*. Scilicet ea prima & potior cura Legatis erat, ut populos imbuerent reverentia Pontificum Romanorum, commendata successione Apostolorum & loci auctoritate, intentatis porro poenis adversus eos, qui maiestatem Romanae sedis minus colere viderentur. Et suetus iam Legatis Christianus orbis nihil aliud malebat, imbutus nimirum ea persuasione, curam universalis Ecclesiae ita pertinere ad summum Pontificem, ut cuncta Ecclesiarum negotia ab illo seu a Legatis eius iudicanda essent.

II. Hanc disciplinam in animos hominum immittere curarunt Pontifices variis temporibus. Diserta in eam rem sunt Alexandri secundi verba ex epistola generali de legatione Petri Damiani Episcopi Ostiensis, quae infra describuntur in capite trigesimo libri sexti. Is ergo ius mittendorum in provincias Legatorum ex eo capite arcessit, ut olim factum a Vigilio (2), quod cura universalis Ecclesiae eum cogat mittere ad vicem suam personas, quae visitent Ecclesias, quum id efficere per se ipse non possit. Altius hoc ius repetit Gregorius septimus, qui Legatum in Gallias mittens Amatum Episcopum Oloronensem, ait, se id facere iuxta veterem consuetudinem Romanae Ecclesiae, quae *ab ipsis suae fundationis primordiis*, ut ipse ait (3), ad omnes partes, quae Christianae religionis titulo praenotantur, suos Legatos misit: *quatenus ea, quae gubernator & rector eiusdem Romanae Ecclesiae per suam praesentiam expedire non praevalet, vice sua Legatis concessa, monita salutis ac morum honestatem per eos cunctis per orbem terrarum constitutis Ecclesiis nuntiaret*. Ex ea persuasione

Mmmm 2

(1) *Tom. 3. Ital. sac. pag.* 441.

(2) *Vide supra cap.* 37. §. 3.

(3) *Epistola Gregorii VII. exstat integra in capite superiori.*

sione factum, ut cuncta ecclesiastica negotia Legatis committerentur, specie exstirpandi vitia & inferendi virtutes. Gregorius itaque post magnificam illam praefationem haec addit: *Proinde horum praesentium portitorem venerabilem confratrem nostrum A. Episcopum ad partes vestras dirigimus, ut, quae ibi vitia eradicanda sunt, a fundamento evulsis, plantaria virtutum Deo auctore sollerti vigilantia plantare procuret*.

III. Verum licet ista religiosissimis verbis scriberent Pontifices, non ita tamen semper accipiebantur in provinciis, eaque species pietatis aliquando passa est contradictionem. Miserat idem Gregorius Legatos in Germaniam anno MLXXIV. Hubertum Episcopum Praenestinensem & Giraldum Ostiensem, ut vice eius & auctoritate fulti, convocato Concilio generali, *quae corrigenda essent, corrigerent, quae religioni addenda essent, adderent*. Intercessit his mandatis Liemarus Bremensis Archiepiscopus omnium Germaniae Episcoporum nomine, synodum a Legatis celebrari prohibens, tamquam rem inusitatam & longe a suis rationibus alienam (4). Itaque re infecta Legati reversi sunt; castigatusque propterea est graviter Liemarus a Gregorio, licet irrito conatu (5). Ista porro contigerunt, quo tempore dissociata erat concordia sacerdotii & imperii.

IV. Eamdem veterem consuetudinem, quam obtendebat Gregorius, obtendit & Paschalis II. ad Henricum Regem Anglorum scribens his verbis (6): *Universum siquidem terrarum orbem Dominus & magister noster suis discipulis dispertivit; sed Europae fines Petro singulariter commisit & Paullo; nec per eorum tantum, sed per successorum discipulos ac Legatos, Europae universitas conversa est & confirmata. Unde usque ad nos, licet indignos, eorum Vicarios haec consuetudo pervenit, ut per nostrae sedis Vicarios graviora Ecclesiarum per provincias negotia pertractarentur seu retractarentur*. Item Callistus secundus, quum anno MCXX. Legatum in Galliam mitteret P. Presbyterum Cardinalem. Nam de legatione eius scribens ad Ludovicum Regem Francorum ita loquitur (7). *Nos enim a latere nostro eum secundum antiquam Apostolicae sedis consuetudinem ad terram potestatis suae pro corrigendo & confirmando, quae corrigenda & confirmanda fuerint, delegamus*.

V. Innumera sunt exempla huiusmodi, si quis ea congerere velit. Verum quum referre omnia necesse non sit, sufficiet unicus Innocentii III. locus, qui, quod decessores eius simplici sermone dixerunt, magnificis verbis eloquutus est ad Imperatorem Constantinopolitanum scribens de legatione concessa Pelagio Episcopo Albanensi (8). Primum igi-

(4) *Vide Baron. ad an. 1074. §. 2.*
(5) *Gregor. VII. lib. 2. epist. 28.*
(6) *Apud Eadmer. pag. 115.*
(7) *Tom. 3. Spicilegii pag. 146.*
(8) *Innoc. III. lib. 16. epist. 104. & seqq.*

igitur scribit, Dominum Iesum Christum sedem Apostolicam instituisse totius Christianitatis caput & magistram, a qua panis intellectus & vitae ad alias procedat Ecclesias. Pontificem Romanum portare onera gravia cum plenitudine potestatis. Verum quia ipse cuncta per se facere non potest, multos sibi operarios & coadiutores adiungere, ac per eos exsequi, quod per se non potest personaliter adimplere, sic vices suas aliis committendo, ut intelligatur ipsemet facere, quod per alios fieri decernit. Quum autem necessitas Ecclesiae CP. postulet, illuc mitti Legatum a latere, destinasse se in eam rem Pelagium Episcopum Albanensem; *cui nos vices nostras commisimus*, inquit, *ut iuxta verbum propheticum evellat & destruat, aedificet & plantet, quae secundum Deum evellenda & destruenda, nec non aedificanda cognoverit & plantanda*.

VI. Ex eo factum est, ut in immensum posterioribus saeculis excreverit Legatorum dignitas & auctoritas, ita ut cuncta omnino provinciarum negotia ad eos deferrentur, sive de iudiciis ageretur, sive de confirmatione privilegiorum; tum etiam si qui lites concordia inita finivissent, pactiones suas auctoritate Legatorum firmari postulabant. Ea quum sint notissima, inutile esset ea persequi, & satis est observasse. Quare non sine caussa adnotavit Paschalis II. ad Henricum Regem Anglorum scribens, hanc esse consuetudinem, ut per sedis Apostolicae Vicarios graviora Ecclesiarum per provincias negotia pertractentur. *Vnde usque ad nos*, inquit, *licet indignos, eorum Vicarios haec consuetudo pervenit, ut per nostrae sedis Vicarios graviora Ecclesiarum per provincias negotia pertractarentur seu retractarentur*. Legati vero, tametsi omnia pro suo arbitrio gererent, ut plurimum cuncta peragebant in Conciliis, ut, quae ipsi statuebant, etiam Episcoporum auctoritate tenerent. Sed ultimis temporibus, postquam solidata fuit suprema illorum potestas, insuper habuerunt nomen Episcoporum, satis dignitati illorum prospectum putantes, si coram illis decreta conderentur. Denique Gerardus Episcopus Sabinensis & Apostolicae sedis in Sicilia Legatus, quum generale Concilium celebrasset apud Melphiam anno MCCLXXXIV. in eoque nonnullas constitutiones edidisset, eas suo tantum nomine publicavit, nulla facta mentione Concilii approbantis: *Vniversis Archiepiscopis & Episcopis & aliis Ecclesiarum Praelatis per regnum Siciliae constitutis tenore praesentium districte praecipiendo mandamus, ut constitutiones, quas in generali vocatione Praelatorum regni apud Melphiam in praesenti edidimus, observent & a subditis suis faciant inviolabiliter observari*.

VII. Tanta enim fuit olim Legatorum Apostolicae sedis auctoritas, ut non solum, quod iam vidimus, cuncta Ecclesiarum per provincias negotia per eos agitarentur, sed non liceret praeterea iudicia eorum retractari, omninoque ea servanda essent, quae ab illis decreta fuerant

rant in Conciliis provincialibus. Alexandri secundi pontificatu, quum Sclavi maxime cuperent fieri sibi potestatem, divina celebrandi in lingua Sclavonica, quod prohibitum in Synodo fuerat a Maynardo sedis Apostolicae Legato, idem Alexander negavit, iubens interim, ut decreta Maynardi servarentur. Rem ita gestam narrat Thomas Archidiaconus Spalatensis cap. XVI. historiae Spalatensis, qui haec Alexandri verba ad Legatos Sclavorum dicta refert: *Nunc vero euntes, gentem illam facite observare omnia, quae a venerabili fratre nostro Maynardo sanctae Rufinae Episcopo Cardinali synodaliter statuta sunt.* Sic Gregorius VII. Papa, quantumvis iustae viderentur quorumdam Aquitanorum Episcoporum querelae adversus Giraldum Episcopum Ostiensem & sedis Apostolicae Legatum, noluit rationem habere eorum, quae ab illis postulabantur, ne auctoritatem Legati in dubium revocare videretur, seu ne temeraret ea, quae ab illo gesta fuerant; *respectu conservandae auctoritatis tuae*, inquit, *& honori tuo providentes* (9).

VIII. Fuit illud unum ex arcanis retinendae dominationis, ea approbare, quae a Legatis acta erant in provinciis, ne dignitas eorum in contemtum veniret. Quam ob caussam potestate maxima & amplissima ornabantur; eaque auctoritas, ut Mariana scribit (10), maior erat, quam ut ei obsisti a quoquam posset, insignis est in eam rem locus ex veteri charta Aquensis Ecclesiae in Novempopulania, quam illustrissimus Archiepiscopus edidit in Historia Benearnensi (11). Descripta enim successione quorumdam Episcoporum illius Ecclesiae, demum additur: *Tempore Bernardi praefuit Olorensi Ecclesiae Episcopus nomine Amatus, vir e contrario magnae astutiae & calliditatis, & totius Vasconicae Legatus; qui quoniam totius Vasconicae & aliarum provinciarum Legatus erat, facile quemlibet suae legationis Episcopum* (*) *supprimere poterat.*

IX. Quanta tum esset Legatorum auctoritas, docet vel unicus Ivo Carnotensis Episcopus: qui tametsi libere perstringat tyrannidem Hugonis Archiepiscopi Lugdunensis & Apostolicae sedis Legati, fatetur tamen, tantam esse illius potestatem, ut ad reddendam rationem rei a se gestae cogi non posset, quantumvis iniqua sententia esset (12). *De cetero*, inquit, *praedam a Puteacensibus in me & in Carnotensem Ecclesiam factam iure possem a vobis repetere, si reverentiam vestram in ius vocare possem, qui ad suggestionem aemulorum meorum praedictos sacrilegos a me & coëpiscopis meis communione privatos me nesciente communioni reddidistis, hac per hoc scelerum suorum impunitate ad perpetranda maiora sacrilegia relaxastis.*

X. De-

(9) *Gregor. VII. lib. 1. epist.* 16.
(10) *Mariana lib. 9. de reb. Hisp. c.* 18.
(11) *Histor. Benear. pag.* 520.
(*) *Opprimere.*
(12) *Vide Baron. ad an.* 1099. §. 3.

X. Denique iudicia Legatorum ac delegatorum fedis Apoftolicae facta in provinciis debere esse facrofancta decrevit Innocentius III. adverfus Epifcopum Pictavienfem fcribens. Quum enim praefatus effet de magnitudine & dignitate Romanae Ecclefiae, dixiffetque, eam effe conditionis humanae legem, ut hominem fimul in diverfis locis exfiftere aut ad loca remotiora tranfvolare fubito non permittat, addit, Romanum Pontificem, quae per fe ipfum non poteft, per Legatos fuos vel delegatos iudices exfequi (13). Caftigat deinde temeritatem Epifcopi Pictavienfis, qui publice praedicabat, fe in epifcopatu fuo effe velle Epifcopum atque Papam, & afferebat, quod per iudices delegatos a Papa, quos Papae iudicellos appellabat, in fua dioecefi nihil agi fineret; Capellanis porro de Mirebello praefumferat inhibere, ne obfervarent fententias, quas delegati ab Innocentio iudices protulerant & praeceperant firmiter obfervari. Caftigato igitur Epifcopo illo, iubet, uti fententia illa firmiter obfervetur, ea praeclara ratione addita (14): *Si enim delegatos a nobis iudices pro mandatorum exfecutione noftrorum tanto difcrimini fubiacere contigerit, quis commiffiones noftras recipere aut mandata exfequi non timebit?*

XI. Quare culpandus aliquo modo videtur Innocentius IV. qui licet intelligeret, Legatorum acta non effe excutienda, ut ipfemet innuit in epiftola, quam anno fexto fui pontificatus fcripfit ad Abbatem fancti Martini Treverenfis; attamen confimare recufavit ea, quae a Legato fedis Apoftolicae gefta fuerant in cauffa Ecclefiae Warmacienfis, donec totum illud negotium apud fedem Apoftolicam examinatum aut difcuffum fuiffet. Praeftat heic defcribere epiftolam integram ex veteri codice bibliothecae Colbertinae. *Ex parte dilecti filii R. electi Warmacienfis fuit nobis humiliter fupplicatum, ut quum dilectus filius nofter P. fancti Georgii ad velum aureum Diaconus Cardinalis Apoftolicae fedis Legatus, electione, quam Capitulum Warmacienfe de Corrado Praepofito Warmacienfis Ecclefiae de facto celebraverat rite caffata, de praedicto Ricardo ipfi Ecclefiae duxerit in Epifcopum providendum, provifionem eamdem confirmare de benignitate fedis Apoftolicae curaremus. Licet autem vehementer praefumamus pro iis, quae a Legato acta funt in hac parte, plenius tamen de praemiffis, an canonice omnia proceffferint, certificari volentes, mandamus quatenus praefatum electum & alios, fi qui fuerint, qui fe provifioni factae de dicto R. velint opponere, ex parte noftra peremtorie citare procures, ut infra competentem terminum a nobis praefigendum eifdem cum omnibus rationibus & munimentis fuis per fe vel fufficientes & idoneos procuratores noftros fe confpectui repraefentent, facturi & recepturi, quod iuftitia fuadebit. Datum Lugduni II. Nonas Augufti anno fexto.*

CA-

(13) *Vide fupra cap. 26. §. 8.*

(14) *Innoc. III. lib. 16. epift. 12.*

CAPVT XLVIII.

De initiis, progressu & insigni abusu procurationum Legatis Romanis solvendarum in genere.

SYNOPSIS.

I. Legatorum in provincias adventus ne minimo quidem sumtui olim erat provincialibus. Demum lata lex est, qua cautum est, uti eis suppeditarentur sumtus, non solum necessarii, sed etiam liberales. Refertur elegans locus Serlonis Episcopi Sagiensis.

II. Gregorius II. hortatus est Germanos, uti Bonifacio impendia necessaria praeberent. Idem Paschalis I. mittens Ebonem Remensem. Tandem Gregorius VII. formulam iurisiurandi praescribens Metropolitanis, iurare eos praecepit, uti Legatos Romanos in eundo, & redeundo honorifice tractarent & in suis necessitatibus adiuvarent.

III. Hoc Gregorii decretum statim receptum est. Hungari tamen restitere; ut colligitur ex epistola quadam Paschalis II., quae emendatur. Baronii hallucinatio detegitur, qui ex una Paschalis epistola duas fecit.

IV. Stabilita necessitate suppeditandorum Legatis sumtuum, praescriptus ab iis est ordo solutionis, coactique provinciales immensas auri argentique moles pendere. Probatur ex Ioanne Saresberiensi, & ex sancto Bernardo.

V. Probatur etiam ex epistola Friderici I. ad Adrianum quartum, in qua saevi Legatorum quorumdam actus describuntur. Eis charta pura sigillata dabatur, ut in ea secundum occasiones scriberent, quod animis collubitum esset suis.

VI. Hunc fuisse vetustis illis saeculis morem Ecclesiae seu curiae Romanae probatur etiam ex Matthaeo Parisio.

I. LEgatorum Apostolicae sedis in provincias adventus ne minimo quidem sumtui olim erat provincialibus. Simpliciter victitabant; & si quid illis dabatur, ultro dabatur, nemoque cogebatur ad praebendos sumtus Legatis. Vltimis vero temporibus lata lex est, qua cautum est, uti Legatis Apostolicae sedis suppeditarentur sumtus, non solum necessarii, sed etiam liberales, ab iis, ad quos mittebantur. Elegans est locus Serlonis Episcopi Sagiensis apud Ordericum Vitalem in libro duodecimo historiae ecclesiasticae (1). Hic ergo quum inaudivisset, Cardinales Romanos Petrum & Gregorium adesse, clericis dispensatoribus suis dixit: *Velociter ite, & diligenter Romanis servite, abundanter eis omnia dantes, quae necessaria sunt, quia legationem Domini Papae, qui post Deum universalis pater est, deferunt, ipsique, qualescumque sint, magistri nostri sunt.*

II. Primus omnium Gregorius II. mittens in Germaniam Bonifacium, clericis ac nobilibus laicis eum commendaverat, nihil sane imperans, sed hortans, ut ei impendia necessaria praeberent (2). Contributio autem illa infra mediocritatem subsistebat, quod exigui ad-

(1) *Order. Vitalis pag.* 877.

(2) *Vide infra lib. 6. cap. 30. §. 9.*

admodum sumtus sufficerent homini frugaliter viventi & Apostolorum virtutibus aemulanti; ac praeterea contributio illa sponte fiebat a volentibus. Paschalis I. Ebbonem Archiepiscopum Remensem & Halitgarium Episcopum Cameracensem Legatos mittens ad septentrionales regiones nihil imperat, sed tantum rogat clerum & populum illarum regionum, *ut in omnibus necessitatibus legationis huius eis solatiari certent*, & quaeque itineri huiusmodi necessaria perspexerint, pia benignitate pro viribus succurrere non negligant. Tandem Gregorius septimus, qui Legatorum auctoritatem in immensum extulit, etiam eorum commodis consulens, Metropolitanis formulam praescripsit, secundum quam iurare debebant, quum Pallium eis ab Apostolica sede dabatur (3). In ea vero formula addita est clausula de procurationibus Legatorum, ut eo pacto certi illis essent sumtus necessarii. Clausulae illius haec sunt verba: *Legatum Romanum eundo & redeundo honorifice tractabo & in necessitatibus suis adiuvabo.*

III. Hoc Gregorii decretum statim publicatum statim receptum est. Hungari tamen, quamquam sit maior e longinquo reverentia, detrectaverunt per illas tempestates tribuere Legatis munera seu tributa, quae citra contradictionem eis solvebantur in aliis provinciis. Colligitur istud ex epistola Paschalis secundi ad Archiepiscopum Colocensem, qui ad eum scripserat, Regem & regni maiores admiratione permotos, quod Pallium sibi ab Apocrisiariis Apostolicae sedis tali conditione oblatum fuisset, si sacramentum iuraret, quod ei per Apocrisiarios eosdem miserat summus Pontifex, id est, sacramentum a Gregorio VII. inventum, de quo mox dicebamus. Vt ergo Hungaros ad obsequium inclinet, primum ostendit, quid sit Pallium, deinde disputat de auctoritate Romani Pontificis in universa Ecclesia, denique docet, illud iuramentum per omnes ubique provincias vigere, etiam apud Danos & Saxones. Sic namque inter cetera scribit ad eundem Archiepiscopum (4). *Numquid non ultra vos Saxones Danique consistunt? Et tamen eorum Metropolitani & idem iuramentum afferunt, & Legatos Apostolicae sedis honorifice tractant & in suis necessitatibus adiuvant.* Erravit autem Baronius, ut hoc obiter dicam, falsa epistolae istius inscriptione, quae exstat in libris Decretalium, deceptus, quum putavit parem a Paschali secundo epistolam scriptam esse ad Archiepiscopum Panormitanum. Erravit inquam. Nam in libris Decretalium legendum non est *Panormitano Archiepiscopo*, ut vulgo editum est, sed *Colocensi Archiepiscopo*, ut recte observatum est ab eruditissimo viro Francisco Florente ad tit. *De usu & auctoritate Pallii* pag. 338.

IV. Stabilita semel necessitate suppeditandorum Legatis sumtuum, prae-

(3) *Apud Baron. ad an.* 1079. §. 9. & *cap.* Ego N. *De jurejurando.*

(4) *Apud Baron. ad an.* 1102. §. 9.

praescriptus ab iis est ordo solutionis, coactique provinciales immensas auri argentique moles pendere. Vnde illa iustissima Ioannis Saresberiensis querela. *Sed nec Legati sedis Apostolicae*, inquit (5), *manus suas excutiunt ab omni munere, qui interdum in provinciis ita debacchantur, ac si ad Ecclesiam flagellandam egressus sit Satan a facie Domini*. Et infra: *Provinciarum diripiunt spolia, ac si thesauros Croesi studeant reparare*. Ista vero adeo publica erant per illa tempora, ut & ipse sanctus Bernardus ad Eugenium III. scribens eum moneat, uti tales in Cardinalium collegium admittat, qui, quum legatione sedis Apostolicae ornati fuerint, *Ecclesias non spolient, sed emendent, qui marsupia non exhauriant, sed corda reficiant, & crimina corrigant*, qui quum ad Apostolicam sedem redierint, *redeant fatigati quidem, sed non suffarcinati simul & gloriantes, non quod curiosa seu pretiosa quaeque terrarum attulerint, sed quod reliquerint pacem regnis, legem barbaris, quietem monasteriis, Ecclesiis ordinem, clericis disciplinam, Deo populum acceptabilem, sectatorem bonorum operum*.

V. Eadem tempestate, quum Adrianus IV. de Friderico primo Imperatore, conquestus esset, quod Cardinalibus a latere Romani Pontificis directis non solum Ecclesias sed & civitates regni sui clauderet, rescripsit Fridericus eadem ferme, quae ad Eugenium scripsisse vidimus sanctum Bernardum. Haec sunt enim verba Friderici (6): *Cardinalibus utique vestris clausae sunt Ecclesiae & non patent civitates; quia non videmus eos Cardinales, sed Carpinales; non praedicatores, sed praedatores; non pacis corroboratores, sed pecuniae raptores; non orbis reparatores, sed auri insatiabiles corrasores. Quum autem videremus eos, quales requirit Ecclesia, portantes pacem, illuminantes patriam, assistentes caussae humilium in aequitate, necessariis stipendiis & commeatu eos sustentare non differemus*. Idem in edicto tum publicato adversus eosdem Legatos ait (7): *Porro quia multa paria litterarum apud eos reperta sunt, & schedulae sigillatae ad arbitrium eorum scribendae adhuc, quibus, sicut hactenus consuetudinis eorum fuit, per singulas Ecclesias Teutonici regni conceptum iniquitatis suae virus respergere, altaria denudare, vasa domus Dei asportare, cruces excoriare nitebantur, ne ultra procedendi facultas eis daretur, eadem, qua venerant via, ad Vrbem eos redire fecimus*.

VI. Hunc fuisse vetustis illis saeculis morem Ecclesiae seu curiae Romanae, colligi potest ex his, quae Matthaeus Parisius narrat de Magistro Martino, quem Innocentius IV. in Angliam misit cum amplissima auctoritate, non tamen cum nomine Legati: *Per modum enim*

(5) *Ioan. Saresb. lib. 5. Policr. cap. 10. & lib. 6. cap. 24.*
(6) *Apud Goldast. tom. 1. Constit. imper. pag. 263.*
(7) *Apud Radevicum lib. 1. c. 10.*

enim Legati se gerens, licet Legati vestibus pro privilegio Regis sophistice salvando non insignitus, passim significabat imperiose illi Abbati &c. Hic ergo extraordinaria & amplissima, uti diximus, auctoritate instructus in Angliam veniens anno MCCXLIV. *manus extendit ad contributionem exigendam, provisiones secundum mentis suae impetum, ratione relegata, ad opus ignotorum faciendas, reditus violenter extortos consanguineis Domini Papae conferendos, auctoritate Papali truculenter armatus, cuius novas chartas secundum desiderium suum & secundum repentini casus emergentis negotium singulis diebus ostendit. Vnde fuerunt, qui dicerent, ipsum habere multas schedulas non scriptas, tamen bullatas, ut in eis, quidquid placeret, scriberet, quod absit. Missus est igitur iste Legatus sophisticus &c.*

C A P V T XLIX.

De rapacitate & foedissimis moribus Legatorum Romanorum, speciatim Ioannis Cremensis, Iordanis Cardinalis, Ioannis Neapolitani & Willelmi Episcopi Eliensis.

S Y N O P S I S.

I. Ineunda est, quamvis invitis, narratio foedissimorum facinorum per provincias patratorum a Legatis. Non omnia tamen congerenda. Comparandarum in primis divitiarum aviditatem in Legatis accusavit antiquitas. Violentia denariorum apud Willelmum Malmesburiensem.

II. Ioannes Cremensis primum locum fastuose occupans in Concilio super Archiepiscopos & Episcopos regni Anglici, adversum se commovet indignationem Anglorum.

III. Tum etiam propter munerum acceptionem, & quia deprehensus cum meretrice ferebatur. Sed hanc narrationem esse falsam contendit illustrissimus Cardinalis Baronius.

IV. Referuntur verba sancti Bernardi, qui mores improbos cuiusdam Legati describit, rapacitatem illius in primis exagitans.

V. Rogerius Hovedenus in caussa sancti Thomae Cantuariensis, loquens de Legatis Romanae Ecclesiae, ait, eos plus aurum & argentum sitire, quam iustitiam & aequitatem.

VI. Ioannis Neapolitani horrenda cupiditas & avaritia, qui lucri caussa etiam iniustissimam caussam iniquissima sententia absolvit. Tum impudens eius responsum.

VII. Adeo vulgata tum res erat Legatorum avaritia, ut, quum Ioannes Anagninus in Galliam missus esset ad revocandam concordiam inter Reges Franciae & Angliae, & ipsi palam faveret, publice obiectum ei ab alio sit, illum olfecisse sterlingos Regis Angliae.

VIII. Willelmus Episcopus Eliensis, Legatus in Anglia & Hibernia, gravis nimium fuit Ecclesiae Anglicanae, cunctos ad inopiam redigens. Elegans locus ex epistola Hugonis Episcopi Coventrensis, qui ait, crucem illius Legati redemisse, id est, ad redemtionem coegisse omnes Ecclesias Angliae, nec fuisse aliquem immunem, qui crucis illius stigmata non sentiret. Sed ad excusandos illius Legati actus exstant scripta Petri Blesensis & Caelestini III.

I. INvitus aggredior narrationem tot foedissimorum facinorum, per provincias patratorum a Legatis, quae virorum sanctissimorum ac doctissimorum querelas vetustis temporibus non semel excitarunt. Etenim quando ita Deus voluit, ut in me susciperem istud argumentum, revocandus gradus non est, immo per tot probra & discrimina pergendum est inoffenso pede. Scilicet ex illa turpium facinorum commemoratione illum maximum profectum percipiemus, quod aetatis nostrae felicitatem nobis gratulabimur, aetatis inquam nostrae, quae, quum remota multum sit a malis illis temporibus, non patitur nunc populationes provinciarum, & laetatur, agnovisse tandem orbem, necessariam non esse Legatorum praesentiam in provinciis, quae tamen necessaria putabatur esse, quo tempore frequentia Legatorum urgebantur. Narraturi igitur probra atque dedecora Legatorum, sequemur ordinem temporum; illud tamen in primis praefati, non omnia congerere nos, quae Romanum nomen vetustis temporibus in invidiam adduxerunt, sed quosdam tantum eventus colligere, ut ostendamus, generalem fuisse eam pestilentiam, eosdemque fuisse omnium prope Legatorum mores, eamdem comparandarum divitiarum aviditatem. Nam illud praecipue in Legatis accusavit antiquitas. Testis sit Willelmus Malmesburiensis: qui describens ea, quae anno MCXVII. acciderunt in Angliam ob frequentiam Legatorum & ad propulsandam Legatorum ingruentium rapacitatem, ut Baronii verbis utamur (1), ait, illos nullo magno reipublicae fructu advenisse, attamen cum grandi praeda recessisse, & in ea caussa commemorat violentiam denariorum (2). *Nam & in principio regni Henrici, inquit, venerat Angliam ad exercendam legationem Guido Viennensis Archiepiscopus, qui postea Apostolicus fuit, tunc Anselmus, nec multo post quidam Petrus; omnesque reversi nullo effectu rei, grandi praeda sui, Petrus maxime, quod omnes eum incendere caverent, qui esset filius Petri Leonis summi Romanorum Principis. Crebra ergo ad Angliam commeabat legatio Romanorum insidiantium imbecillitati Radulphi. Sed effugabantur omnes cautela Henrici. Nolebat enim in Angliam praeter consuetudinem antiquam recipere Legatum, nisi Cantuariensem Archiepiscopum, illique libenter refringebant impetum propter violentiam denariorum.*

II. Aliquot exinde post annos, quum Ioannes Cremensis sanctae Romanae Ecclesiae tituli Sancti Chrysogoni Presbyter Cardinalis venisset in Angliam, proque dignitate Legati primum locum ubique occuparet super Episcopos, etiam in Conciliis, commovit ea res animos provincialium, quia nova praesumebantur (3). Rem ita narrat Ger-

(1) *Baron. ad an.* 1117. §. 9.
(2) *Willelmus Malmesb. lib.* 1. *gest. pontif.*
(3) *Vide infra cap.* 32. §. 4.

Gervasius Dorobernensis in actibus Pontificum Cantuariensium (4): *His diebus venit in Angliam Legatus quidam nomine Ioannes, a Willelmo Cantuariensi Archiepiscopo & Turstano Eboracensi & Episcopis Angliae nimis pompose susceptus est. Post modicum idem Legatus, peragrata Anglia, celebravit Concilium apud Westmonasterium, & totam Angliam in non modicam commovit indignationem. Videres enim rem eatenus regno Anglorum inauditam, clericum scilicet presbyterii tantum gradu perfunctum Archiepiscopis, Episcopis, Abbatibus, totiusque regni nobilibus, qui confluxerant, in sublimi solio praesidere, illos autem deorsum sedentes ad nutum eius vultu & auribus animum suspensum habere. Die quoque Paschae quum idem primo veniret in Angliam, officium diei loco summi Pontificis in matrice Ecclesia celebravit, eminenti cathedrae praesidens, & insigniis pontificalibus utens, licet non Episcopus, sed simpliciter fuerit Presbyter Cardinalis. Quae res quam gravi multorum mentes scandalo vulneraverit & inusitata negotii novitas & antiqui regni Anglorum detrita libertas satis indicat.*

III. Non solum autem propter hanc novitatem in se concitavit hic Ioannes odia Anglorum, sed etiam propter munerum acceptionem, ut observat Henricus Archidiaconus Huntindoniensis his verbis (5): *Ad Pascha vero Ioannes Cremensis Cardinalis Romanus descendit in Angliam; perendinansque per episcopatus & abbatias, non sine magnis muneribus ad nativitatem sanctae Mariae celebravit Concilium solemne apud Londoniam.* Nolo heic commemorare foedissimum facinus, quod paullo post ista narrat idem Huntindoniensis, de meretrice nimirum deprehensa cum Legato, quum sciam, Illustrissimum Cardinalem Baronium contendere, narrationem hanc esse falsam (6). Quamquam si quis eam verum praestare vellet, facile, ut ego quidem arbitror, argumenta Baronii dissolveret.

IV. Tempore dein Eugenii III. fuit quidam Legatus adeo infamis & inverecundus, ut iracundiam sancti Bernardi adversum se excitaverit. Fuit is, ut Baronius adnotat (7), Iordanes Cardinalis, Legatus tum ad Conradum Imperatorem missus. Sic ergo de eo scribit sanctus Bernardus ad Hugonem Episcopum Ostiensem (8): *Pertransiit Legatus vester de gente in gentem & de regno ad populum alterum, foeda & horrenda vestigia apud nos ubique relinquens. A radice Alpium & regno Theutonicorum per omnes pene Ecclesias Franciae & Normanniae & circumquaque circumiens usque Rotomagum vir apostolicus replevit non evangelio sed sacrilegio. Turpia fertur ubique commisisse, spolia Ecclesiarum asportasse, formosulos pueros in ecclesiasticis honoribus, ubi potuit, promovisse, ubi non potuit, voluisse. Multi se rede-*

(4) *Gervas. Dorob. p.* 1663.
(5) *Henr. Huntindon. lib.* 7.
(6) *Baron. ad an.* 1125. §. 14.
(7) *Baron. ad ann.* 1151. §. 6. *Otto Frising. lib.* 1. *de gest. Frider. cap.* 63.
(8) *S. Bernard. ep.* 90.

redemerunt, ne veniret ad eos. Ad quos pervenire non potuit, exegit & extorsit per nuntios. In scholis, in curiis, in triviis, fabulam se ipsum fecit. Saeculares, religiosi, omnes male loquuntur de eo. Pauperes & monachi & clerici conqueruntur de eo. Homines quoque suae professionis ipsi sunt, qui magis exhorrent & famam eius & vitam. Hoc testimonium habet & ab his, qui intus, & ab his, qui foris sunt.

V. Nihilo favorabilior Legatis Romanis fuit Rogerius de Hoveden in caussa sancti Thomae Cantuariensis. Agens enim ad annum MCLXV. de dissidio, quod exortum erat inter eumdem Thomam & Henricum secundum Regem Anglorum, adversus quem Henricus legatos ad Alexandrum Papam miserat, addit: *Illi autem videntes, se non posse proficere, petierunt a Domino Papa, duos Legatos mitti in Angliam ad cognoscendam controversiam, quae erat inter Regem & Archiepiscopum Cantuariensem, & ad determinandam eam in honorem Dei & sanctae Ecclesiae & regni. Sed Dominus Papa nullum Cardinalem nec aliquem Legatum mittere voluit, sciens, quod Rex Angliae potens erat in opere & sermone, & quod Legati ex facili possent corrumpi, utpote qui plus aurum & argentum sitiunt, quam iustitiam & aequitatem.*

VI. Eadem tempestas protulit monstrum avaritiae, Ioannem scilicet Cardinalem Neapolitanum vulgo dictum, qui lucri caussa, ut Baronius observat (9), frequenter munus legationis in Siciliam ab Alexandro tertio extorquere consuevit. Nolo heic commemorare, quaecumque de eo narrat Hugo Falcandus, illorum temporum elegantissimus scriptor. Sufficiet unica caussa divortii Comitis Richardi, quam iste Legatus summo iure contra fas & instituta maiorum diremit pecunia corruptus. *Per idem tempus*, inquit Hugo Falcandus (10), *Richardus de Sagio Panormum veniens uxorem suam sororem Bartholomaei Perusini secum adduxerat, ut, ea dimissa, neptem Archiepiscopi Capuani nobilissimam meretricem, cuius amore dudum captus fuerat, matrimonio sibi coniungeret. Hic quum Apuliae diu Capitaneus & magister Comestabulus exstitisset, toties aliis rebellantibus fidem inconcussam retinens, nunquam ab Rege defecit: quem Regina benigne suscipiens, dedit ei comitatum Richardi de Aquila Fundani Comitis, qui sine spe reditus in Romanorum finibus exsulabat. De solvendo quoque matrimonio praecepit curiae familiaribus, ut convocatis Episcopis aliisque personis ecclesiasticis, & auditis utriusque partis allegationibus, quod inde dictaret aequitas, expedirent. At illi rogaverunt Cardinales, ut eiusdem interessent examinationi negotii, eo quod ipsi promtiorem harum rerum haberent notitiam, quum Romana curia frequenter super hu-*

(9) *Baron. ad an.* 1167. §. 95.
(10) *Hugo Falcandus in hist. Sicil. pag.* 126. *ex MSS.*

huiusmodi caussis cognosceret. Ioannes ergo Neapolitanus eorum facile petitioni consensit. Episcopus autem Hostiensis, vir honestatis non indubiae, quum socium suum vidisset muneribus & gratia praecorruptum, eoque ipso recte iudicandi libertatem sublatam, nullis precibus adduci potuit, ut eorum vellet iudiciis interesse. Caussa vero, propter quam praedictus Richardus putabat oportere dissolvi coniugium, haec erat, quod se dudum ante contractum matrimonium cum quadam uxoris suae consobrina rem habuisse dicebat; cuius rei testes processerant duo Milites, hoc se vidisse certissime protestantes. Quod quum adversa pars denegaret, essentque, qui falsum eos perhibere testimonium se probaturos assererent, non quia caussam huiusmodi crederent, etsi constaret, ad solvendum matrimonium posse sufficere, sed ut obiecti consanguineae suae criminis iniuriam propulsarent, Cardinalis rem breviter satagens definire, praedictos testes iurare praecepit. Inde soluto matrimonio, & ab utraque parte de non coëundo deinceps praestito sacramento, Richardo potestatem dedit ad secundas nuptias licite transeundi, illam autem iussit sine spe coniugii permanere. In quo, licet eum ecclesiastici viri, qui aderant Richardi de Sagio & amicorum eius gratiam sequutum fuisse non ambigerent, illud tamen propensius mirabantur, quod viro, qui deliquerat, absoluto, mulieri, quae nihil admiserat, perpetuam continentiam indixisset. Quumque latenter eius impudentiam arguentes, tentandi gratia quaererent ab eodem, utrum in caussis paribus idem ius consequenter admitterent, respondit sibi licere, quod eis non liceret, neque nunc id se fecisse, ut ad consequentiam traheretur. Subdit Baronius, qui ista refert: *Huc usque Hugo Falcandus de scandalis, quae amore auri Cardinalis venalis inferret.*

VII. Adeo vulgata res erat saeculo illo Legatorum Apostolicae sedis avaritia, ut, quum Ioannes Anagninus a Clemente III. missus in Galliam fuisset Legatus ad revocandam pacem inter Reges Franciae & Angliae, & propositis quibusdam concordiae capitibus, re infecta utrique discederent, Legatusque assereret, *quod, nisi Rex Franciae ad plenum componeret cum Rege Angliae, totam terram suam sub interdicto poneret*, inter alia, quae adversum Legati minas reposuit Rex Francorum, quae referuntur a Rogerio Hovedeno, *adiecit etiam, quod praenominatus Cardinalis iam sterlingos Regis Angliae olfecerat.*

VIII. Haud ita multo post, id est, anno millesimo centesimo nonagesimo, Willelmus Eliensis Episcopus, commendatione usus Richardi Regis Anglorum, apud quem praecipua gratia florebat, legationem totius Angliae & Hiberniae obtinuit a Clemente III. cuius ea de re litterae referuntur a Matthaeo Parisio (11). Legationis autem officium, *quod mille fusis argenti libris adquisierat, adeo immoderate pere-*

(11) *Matth. Paris. in Richardo I.*

peregit, ut omnibus Angliae Ecclesiis tam conventualibus quam cathedralibus fieret onerosus. Si quidem mille & quingentis per Angliam evectus equitaturis, clericorum stipatus catervis, Militumque vallatus agminibus, omnia fere, quae episcopali reverentiae congruunt, praetermisit. Hic fastus in eum concitavit Anglorum invidiam & odium merito excandescentium adversus hominem, qui ad nihil aliud videbatur impetrasse legationem sedis Apostolicae, quam ut universam Angliam una ruina opprimeret. Describit ista eleganter Hugo Coventrensis Episcopus in epistola de dejectione ejusdem Legati, quam recitat Hovedenus. *De consilio universorum statuimus*, inquit Hugo, *ne talis de cetero in regno Angliae dominetur, per quem Ecclesia Dei ad ignominiam & populus ad inopiam erat redactus. Ut enim cetera omittam, ipse & ganeones sui totum regnum exhauserant.* Addit paullo post, Eliensem Episcopum Cantuariam properasse, *ut ibi, sicut decebat, crucem acciperet peregrinationis & deponeret crucem legationis, quam per annum & dimidium anni post mortem Papae Clementis in praejudicium Romanae Ecclesiae & detrimentum Anglicanae portaverat. Omnes enim Ecclesias Angliae crux illa redemit, id est, ad redemtionem coëgit, nec fuit aliquis immunis, qui crucis illius stigmata non sentiret. Et si forte alicujus Episcopi domum intravit, ab eo scire poteritis, quod centum vel ducentarum marcarum pretio sua constiterit procuratio.* Porro adversus hanc Hugonis Episcopi Coventrensis epistolam Petrus Blesensis aliam epistolam scripsit pro Episcopo Eliensi, in qua eum valde laudat. Caelestinus quoque tertius, qui tum sedi Apostolicae praesidebat, in gratiam ejus scripsit ad Archiepiscopos & Episcopos Angliae, ista adversus Episcopum Eliensem praesumta fuisse per invidiam Ioannis Comitis Moretonii, quem & complices ejus in hoc facto denuntiari solemniter excommunicatos jubet.

CAPUT L.

Adducuntur alia exempla de rapacitate Legatorum Pontificis Romani, ut Ioannis Salernitani, Ioannis Ferentini, Gualonis, Aegidii, Ottonis & Pilei.

SYNOPSIS.

I. *Rursum avaritiam Legatorum insectatur Rogerius de Hoveden in persona Ioannis Salernitani, quem ait a ceteris potionibus, quae homines inebriare solent, abstinuisse, ceterum aurum & argentum sitivisse.*

II. *Raynaldus, ut dedecus illud amolia-tur a nomine Legatorum, vitium illud confert in corpus virorum ecclesiasticorum. Notatur a veteri scriptore mos Romanorum ad bursarum corrosionem.*

III. *Refertur insignis locus Guiberti de Novigento adversus avaritiam Romanae curiae, qui illustratur ex alio loco Matthaei Pa-*

Parisii.

IV. Cupiditatem in Ioanne Ferentino notat idem Parisius. Refellitur Odoricus Raynaldus, qui factum istius Legati excusare conatur, hanc rapinam descendere faciens ex veteri more faciendarum collectarum.

V. Gualo Legatus in Angliam missus ab Innocentio III. honesta & inhonesta omnia quaestui habebat. Itaque ob insatiabilem avaritiam accusatus apud Pontificem, ab eo mulctatus est poena pecuniaria. Verum haec narratio falsi suspicione laborat.

VI. Impudens Aegidii Legati mendacium; qui post corrosam multam auri vim, finxit, se a latronibus spoliatum fuisse, cum eam pecuniam in summa ambitione ac luxu profudisset, & ita crumena inani Romam rediit. Frequentia Legatorum commotus Alexander Scotorum Rex novum Legatum repudiat. Vehemens oratio Episcopi cuiusdam Scoti adversus Legatos.

VII. Otto Legatus in Angliam missus, a Gregorio IX. magnifice acceptus & multis muneribus donatus. Neque sanis pepercit neque profanis. Sed praeda sua spoliatus, factus est praeda de praedatore.

VIII. Interdum Legati spoliabantur pecunia compilata. Talayrandus a latronibus spoliatur in Gallia.

IX. Talayrando felicior fuit in Anglia Pileus Cardinalis. Nam quum immensam auri vim collegisset variis modis, eam prius Anglia eduxit, quam ipse exiret.

I. Exstincto Caelestino successit Innocentius istius nominis tertius. Hic anno MCCI. Legatum in Scotiam & Hiberniam misit Ioannem Presbyterum Cardinalem tituli sancti Stephani in Caelio monte; cuius praeclaras virtutes quum celebret Rogerius Hovedenus, avaritiam tamen insectatur. *Eodem anno*, inquit, *Ioannes Salernitanus tituli sancti Stephani in monte Coelio Presbyter Cardinalis Apostolicae sedis Legatus in Scotia & in Hibernia & in insulis adiacentibus venit Eboracum.* Et paullo post: *Praedictus vero Ioannes non manducavit carnem, vinum & siceram non bibit, nec aliquid, quo inebriari potuit, sed aurum & argentum sitivit.* Meminit istius legationis Radulfus de Diceto in imaginibus historiarum his verbis. *Ioannes Salernitanus Presbyter & Cardinalis a summo Pontifice transmissus tam Hyberniae quam Scotiae Legatus, transitum habens per Angliam, solemni processione receptus est in Ecclesia doctoris gentium Paulli prid. Kal. Septembris.*

II. Odoricus Raynaldus referens hunc locum ex annalibus Hovedeni, ut dedecus illud amoliatur a nomine Legatorum, vitium illud confert in corpus virorum ecclesiasticorum. *Deploranda plane est*, inquit (1), *complurium ecclesiasticorum conditio, qui, reliquis superatis vitiis, avaritiae sordibus perliti, insanae pecuniae cupiditati, summo aliorum scandalo, suaeque animae detrimento, turpissime succumbunt.* Sed ab ista generali reprehensione abstinuisset haud dubie Raynaldus, si voluisset intelligere, ista referri non posse ad omnes clericos, sed ad mores Legatorum Ecclesiae Romanae, quorum avaritia fato quodam semper & ubique notata est; adeo, ut, quum Simon de Bria Cardinalis, natione Gallus, Apostolicae Legationis auctoritate per Gallias in-

(1) *Odor. Raynald. ad ann.* 1201. §. 35.

instructus, augendis fortunis suis studeret, passus sit severam animadversionem a quodam scriptore illorum temporum, qui adnotat, illum, quamvis esset natione Gallus, bene didicisse morem Romanorum ad bursarum corrosionem. Haec sunt eius verba relata a viro clarissimo Francisco Duchesnio in probationibus historiae Cardinalium Gallorum pag. 590. *Et licet iste Cardinalis esset natione Gallicus, & fuisset Cancellarius Regis Franciae & Thesaurarius Turonensis, bene didicerat morem Romanum ad bursarum corrosionem*. Sic Giraldus Cambrensis in libro de expugnatione Hiberniae cap. 36. loquens de Legatis ab Alexandro III. missis in Angliam post caedem sancti Thomae ait: *Viri, ut putabantur, iusti, & boni & ad hoc fideliter electi, sed tamen Romani*.

III. Nolo heic recensere cuncta, quae antiquitus dicta sunt adversus cupiditatem & avaritiam Romanorum. Sufficiet in praesentiarum, ad retundendum hunc Odorici Raynaldi conatum, testimonium Guiberti de Novigento, qui lib. III. de vita sua cap. IV. loquens de Galdrico electo Episcopo Laudunensi ad Paschalem II. proficiscente, ut electionem suam ab eo confirmari procuraret, ait: *At Palatini, Papae videlicet necessarii, comperta hominis opulentia, aggratulari, virum ferre laudibus. Moris enim est, ut audito auri nomine mansuescant*. Sic Matthaeus Parisius ad annum MCIII. adnotat, sedem Apostolicam clementissimam esse ac nulli deesse consuevisse, dummodo aliquid albi vel rubei intercedat.

IV. Anno Christi millesimo ducentesimo sexto, ut Matthaeus Parisius scribit, *Ioannes Ferentinus Apostolicae sedis Legatus veniens in Angliam, camque perlustrans, magnam pecuniae summam congessit, & tandem apud Radingum in crastino sancti Lucae Evangelistae Concilium celebravit. Quo facto, sarcinulis cum magna cautela dispositis & prudenter commendatis, festinus viator ad mare perveniens, Angliam a tergo salutavit*. Conatur ista excusare Odoricus Raynaldus, malo sane consilio, sed eventu peiore, hanc rapinam descendere faciens ex veteri Ecclesiae consuetudine mittendi Legatos in provincias ad faciendas collectas. Nam ea consuetudo multis ante saeculis desierat, & illa Legatorum saeva ac violenta rapacitas, qui magnam illam auri argentique vim, quam exegerant, in suos usus vertebant, immensum distabat a voluntaria illa contributione, quam veteres Christiani pendebant in solatium fratrum pauperum. Esset hic locus ostendendi, quantum inter ea discrimen esset. Sed quum id facile unusquisque apud se expendere possit, supersedeo, ut coeptum opus persequar.

V. Fuit hoc saeculo Anglia ludibrium Legatorum, theatrumque, ubi maximos illi quaestus praedasque faciebant. Eodem Innocentii tertii pontificatu, quum civile bellum esset in Anglia, Rexque Ioannes auxilium Innocentii implorasset, iste Gaulonem tituli sancti Martini in

in montibus Presbyterum Cardinalem Legatum in Angliam misit anno MCCXVII. (2) qui *non prius Angliae proceres ac Praesules*, ut Hector Boëtius narrat (3), *in gratiam recepit, quam ingentem numerassent argenti summam. Nam illi moris erat honesta & inhonesta omnia quaestui habere*. Excitasse porro Gualonem adversum se querelas Episcoporum Angliae & Scotiae, qui acriter apud Innocentium conquesti sunt de avaritia eius, unumque ex iis Episcopis, quos, quia aurum pendere recusaverant, Romam ire Legatus iusserat, aliorum ac suo nomine coram summo Pontifice ac Gualone ipso, quem ob eam caussam commotus Pontifex Romam revocaverat, praesente, enarrasse cuncta, quae, ex quo in Angliam Legatus Gualo venerat, avare ac scelerate perpetrata ab eo erant, tradit idem Boëtius; qui addit, Gualonem, quum se non satis purgaret, mulctatum esse ab Innocentio pro eius arbitrio poena pecuniaria. Sed adversus narrationem illam Hectoris Boëtii opponi potest auctoritas Honorii III. qui eodem anno scribens ad Gualonem (4), eum iubet iniunctum sibi legationis officium laudabiliter, ut coeperat, prosequi. Vnde colligi posse videtur, neque Romam revocatum fuisse Gualonem, neque castigatum fuisse ob male gestam legationem, quum testetur Honorius, illum laudabiliter in hoc munere se gessisse.

VI. Sub eodem Honorio, anno millesimo ducentesimo vigesimo primo, Aegidius Cardinalis in Scotiam legatus, ut in subsidium novae expeditionis in terram sanctam pecuniam aliquam conquireret, accepta haud parva & a laicis & a clero, quum eam in itinere in summa ambitione ac luxu profudisset ac dilapidasset, spoliatum se a latronibus confinxit, & ita crumena inani Romam rediit (5). Paucis igitur diebus postquam ille reversus erat, eadem de caussa missus est alius in Scotiam Legatus. Sed ista Legatorum frequentia commotus Scotorum Rex Alexander, habito suorum Concilio, admittendum illum non esse censuit (6). In eo vero Concilio Episcopus quidam supra modum avaritiae Legatorum Romanorum infensus, liberrime multa adversus eos proloquutus est, quorum summa haec erat. Intolerandam esse omnem tyrannidem, sed in primis servorum aut infimae fortis hominum. Si mala, quibus Scotorum regnum affectum erat, superioribus annis a summo Pontifice illata fuissent, ea utcumque ferenda videri. Verum, ut homines infimi & ad aliquam fortunam per flagitia provecti per tantam iniuriam in Scotos saeviant, insuper etiam ea, quae sanctissima hactenus a patribus Scoti acceperant, avarissime quaestui habeant, ea non indigne patienda; praesertim quum nec finem ullum faciant, & Scotorum simplicitatem ac modestiam superbissime

 con-

(2) *Matth. Paris. in Ioanne.* §. 30. & *ad an.* 1218. §. 62.
(3) *Hect. Boet. lib.* 13. *histor. Scotor. fol.* 281.
(4) *Apud Odor. Raynald. ad an.* 1216.
(5) *Hect. Boet. lib.* 13. *fol.* 282.
(6) *Hect. Boet. ibid.*

contemtui habeant. Revocavit deinde in memoriam conventus, quae perperam & inhumaniter geſta erant a Gualone & ab Aegidio, huc demum flectens, ut cenſeret, neque tertium iſtum Legatum, neque ullum alium deinceps admittendum in regnum, ut tot malis iretur obviam.

VII. Gregorius deinde nonus an. MCCXXXVII. Legatum in Angliam miſit Ottonem Diaconum Cardinalem tituli ſancti Nicolai in carcere Tulliano. Commovit ea legatio univerſum regnum, ut Matthaeus Pariſius docet: *Venit igitur in magno apparatu Legatus praenominatus & potentia magna. Et occurrerunt ei Epiſcopi & clerici famoſi uſque ad littus; & aliqui in naviculis navigando obviarunt ei, applaudentes, & munera imprecibilia offerentes, immo etiam Pariſiis in obviam ei obtulerunt telas eſcarleti & vaſa pretioſa nuntii diverſorum Epiſcoporum.* Damnat iſtum morem Pariſius, deſcribitque deinde, qua pompa ſuſceptus Legatus ſit. Manſit autem in Anglia per triennium, neque ſanis parcens neque profanis, ut ſe ſuoſque ditaret. Deplorat hanc patriae ſuae infelicitatem idem Pariſius his verbis: *In craſtino Epiphaniae apud Doveram Legatus navem aſcendens, poſt regales amplexus & oſcula, legationis depoſuit inſignia, & transfretans apportatam Angliam a tergo ſalutavit, nullo praeter Regem & quos idem Legatus bonis regni ſaginaverat de receſſu ſuo condolente. Nec remanſit eadem hora, ut veraciter dicebatur, in Anglia tantum pecuniae, exceptis ſanctorum vaſis & ornamentis Eccleſiarum, quantum a regno iam extorſerat Anglicano. Praebendas autem, Eccleſias, & varios reditus opimos pluſquam trecentos ad ſuam vel Papae contulerat voluntatem: unde regnum, quaſi vinea expoſita omni tranſeunti, quam exterminavit aper de ſilva, miſerabiliter languit deſolatum.* Et paullo poſt: *Ut manifeſto argumento monſtraretur, quod non miſſus erat ad oves, quae perierant, protegendas, ſed ad pecuniam, quam invenerat, vindemiandam. Idcirco meritis multipliciter exigentibus, Domino flagellante per Imperatorem, praeparantem muſcipulas, illa praeda meruit ſpoliari, factus praeda de praedatore.*

VIII. Ea fuit Legatorum quorundam fortuna, ut, quum magnam auri vim collegiſſent per tempora ſuae legationis, ea deinde ſpoliarentur finita legatione (7). Exſtant quamplurima talium rerum exempla. Unicum ſufficere poſſet. Verum nunc viſum eſt aliquot e multis proferre. An. MCIV. Bruno, Epiſcopus Signinus, Legatus a Paſchale II. miſſus eſt in Galliam. *Quum autem de Gallia reverteretur*, inquit auctor vitae eius, *in itinere ſibi latrones inſidias poſuerunt, volentes ipſum ſuis facultatibus ſpoliare*, non privatis, ut par eſt, exiſtimare, ſed iis, quas putabant illum e Gallicana legatione retuliſſe. Sed valde errabant. Teſtatur enim idem auctor, illum in ea legatione

(7) *Vide Guillelmum Neubrig. lib. 3. cap. 9. & Baron. ad an.* 1183. §. 10.

ne non abiisse post aurum, nec sperasse in pecuniae thesauris. Itaque mala quorumdam aliorum Legatorum fama persuaserat latronibus, Brunonem quoque esse praedonem, & ob hoc eum facultatibus suis spoliare destinaverant (8). Anno MCLXXVI. *Vivianus tituli sancti Stephani in Coelio monte Presbyter Cardinalis, Apostolicae sedis Legatus, Scotiam intravit, conculcans & comminuens obvia quaeque, expeditus capere, nec impeditus rapere*, ut ait auctor annalium Mailrosiensium. Verum illa cura multum ei fuit inutilis quoad Hiberniam, quo se contulerat. Nam suborto ingenti tumultu in ea regione, *quum in Ecclesiis simplicitatis barbarae*, ut ait Guillelmus Neubrigensis (9), *liberius agere morem vellet Romanum, denuntiantibus praefectis regiis, ut vel abscederet vel secum militaret, auro Hybernico, quod multum sitierat, minus onustus in Scotiam remeavit*. Anno MCCCXVII. missi sunt in Angliam Legati Gaucelmus Ioannis & Lucas de Flisco Cardinales, ut concordiam revocari procurarent inter Reges Angliae & Scotiae. Verum quia videbantur inclinare in Regem Angliae, Scotus eos ingredi non permisit regnum suum. Itaque *in itinere versus Scotiam in agro Dunelmensi depraedati sunt*. Reversi ergo ad Regem Angliae, quum Regem Scotiae excommunicassent & regnum eius interdicto supposuissent, *pro ablatis a praedonibus duplicia receperunt a Rege & proceribus sponte collata* (10). Quamquam paullo aliter rem narrat Matthaeus Parker in libro de antiquitate Britannicae Ecclesiae, ubi ait, calamitatem, quae Legatis acciderat in itinere versus Scotiam, lucrosam illis fuisse, quod reversi, quum hanc sibi factam iniuriam deplorassent, collecta ad hoc damnum resarciendum grandi a clero pecunia, duplo plus repetierunt quam amiserunt. Anno MCCCLIX. quum Talayrandus, Episcopus Albanensis Avenionem rediret, functus legatione Apostolica ad Reges Francorum & Anglorum, perque dioecesim Lingonensem transiret, fuere, qui animo destinarunt eumdem Legatum spoliare opibus suis, quos ob hoc ipsum Legatus epistola generali ad Episcopos Gallicanos missa excommunicari solemniter iussit. Sane Legatus captus non est, quia se continuit intra villam de Castellione. Famuli vero eius capti sunt cum thesauro, & adducti ad castrum de Giam. Res vero captas eas fuisse docet Talayrandus in epistola, quam, uti diximus, adversus praedones scripsit ad Episcopos Gallicanos, vasa nimirum argentea, cruces aureas, lapides pretiosos, vestes, & res alias, quas non nominat (11). Scio reponi posse ista rapto parta non fuisse, hunc quippe Cardinalem ortum ex nobilissima familia Comitum Petragoricensium, praeterea divitiis abundasse, ut con-

(8) *Vide infra cap.* 56. §. 11.

(9) *Guill. Neubrig. lib.* 3. *cap.* 9.

(10) *Odor. Raynald. an.* 1317. §. 42. *Thomas de la Moor in vita Eduardi II. p.* 594.

(11) *Apud Severtium in Episc. Matiscon. cap.* 53. §. 7.

constat ex eius testamento nuper edito. Sint ista vera. Ex hoc tamen facto colligitur, insidias illi positas fuisse, non ob privatas opes, de quibus certo constare non poterat latronibus, sed ob publicas, id est, ob eas, quas ex procurationibus, quae Legatis debebantur, de quibus mox acturi sumus, probabile erat illum peperisse.

IX. Talayrando feliciter fuit Pileus Presbyter Cardinalis tituli sanctae Praxedis, quem anno MCCCLXXXI. Vrbanus VI. Legatum in Angliam destinavit. Hic enim, ut Thomas Walsinghamus refert, quum immensam auri vim collegisset variis modis, *recessurus aurum nec argentum post se nequaquam relinquere voluit, sed secum super summarios deferri fecit, ad tantam quidem summam, quantam nunquam Anglia in taxa vel talliagio semel pendere consuevit*. Praestat autem heic describere, quibus artibus hic Legatus tantam auri argentique vim collegerit, tamquam praecipitantibus fatis diripienda esset Anglia, seu iure id sive iniuria fieret. Describit ista idem Walsinghamus his verbis: *Nam ut asseruit, potestatem afferens inauditam, in brevi totum regnum ad ipsum confluere fecit pro diversis gratiis impetrandis. Revera diversa diversis beneficia contulit; indulgentias, quas Dominus Papa concedere solummodo consuevit & ipse concessit, biennales, triennales. Confessionales litteras quibuslibet solventibus gratanter indulsit. Ad capellanatum Domini Papae tam possessionatos, quam mendicantes admisit; nec aurum eorum respuit, qui Notarii publici effici precabantur. Altaria quoque portatilia nulli pecuniam offerenti negavit. Quadraginta libras cum aliis donis Cisterciensium non repulit, quum gratiose concederet eis licentiam generalem vescendi carnibus extra monasterium indifferenter, ut in monasterio edere consueverunt. Excommunicatis gratiam absolutionis impendit. Vota peregrinationis ad Apostolorum limina, ad terram sanctam, ad sanctum Iacobum, non prius remisit, quam tantam pecuniam recepisset, quantam iuxta veram aestimationem in eisdem peregrinationibus expendere debuissent. Et ut cuncta concludam brevibus, nihil omnino petendum erat, quod non censuit interveniente pecunia concedendum. Interrogatus autem, in qua potestate haec faceret, cum summa indignatione respondit, se Romae, si scire vellent eius potestatem, omnibus responsurum. Iam iamque adeo referti erant argento eius sacculi, ut advenientibus eius ministri respondere dedignarentur nisi aurum afferrent dicentes: Afferte nobis aurum. Argento enim vestro pleni sumus*. Hic est ille Pileus, qui velut alter Proteus, partibus Vrbani VI. relictis, ad Clementem VII. profugus, illum postea deseruit post mortem Vrbani.

CA-

CAPVT LI.

De procurationibus Legatis solvendis, deque earum quantitate & qualitate, & motibus inde passim ortis.

SYNOPSIS.

I. Agendum in hoc capite de procurationibus Legatorum. Procurationis vocabulo intelliguntur cibaria, quae debentur Episcopis visitantibus, ut docet etiam glossa. Inde procurare & exhibere. Gregorius VII. sumtus Legatis praeberi mandavit. Hinc paullatim introductum, uti procuratio eis solveretur. Alexander III. modum procurationum praescripsit in Concilio Lateranensi.

II. Quum procuratio tribuebatur tantum in victualibus, modica erat. Dabitur Legatis lac ad bibendum, & non bibent ultra tertiam vicem. Sed ista abrogata esse advotat Gambarus. Cardinales Legati sunt bonis & consuetis cibis procurandi.

III. Procurationis vocabulum in eo sensu introductum erat desinente saeculo duodecimo, ut probatur duobus locis illustribus. De luxu & pompa Episcopi Eliensis in Anglia.

IV. Nihilo illo modestiores erant ceteri Legati. Innocentius III. procurationes Legatorum restrinxit ad necessaria, caussas querelarum amputare studens.

V. Frequentia Legatorum dedit occasionem huic constitutioni. Praescriptio longa non eximit a solutione procurationum. Solum privilegium Apostolicae sedis hoc potest.

VI. Exemti contendebant, se non teneri ad solutionem procurationum.

VII. Legati exigebant procurationes ab iis etiam, quos non visitabant. Et huic quoque malo modum aliquem ponere studuit idem Innocentius. Sed idem tamen hanc saluberrimam constitutionem evertit in sequenti clausula, permittens Legatis, uti quum oportuerit eos apud aliquem locum moram facere longiorem, procurationes recipiant ab Ecclesiis & personis, quas non visitaverint.

VIII. Id ipsum constituit Nicolaus IV.

IX. Episcopi in Concilio Triburiensi congregati hunc agendi modum damnarunt in aliquibus Episcopis sui saeculi.

X. Antiquitus ergo pecunia non exigebatur pro procuratione. Dein Legati exegerunt, specie levandi onera provincialium. Otto Legatus duas marcas argenti ab Ecclesiis conventualibus Angliae exegit nomine procurationis.

XI. Quum alius Otto in Anglia passus esset contradictionem propter procurationes, Anglis respondentibus, quod toties bona Ecclesiae exhauserat Romana importunitas, quod nullo modo amplius tolerarent, ad humilitatem religiosorum se convertit, & ab eis magnam pecuniae vim extorsit nomine procurationis.

XII. At non propterea destitit Otto ab exigendis procurationibus. Misit enim mandata ad Archiepiscopos & Archidiaconos, uti procurationes in suis quisque locis nomine suo exigerent, & ad se mitterent.

XIII. Cistercienses, qui per privilegia sedis Apostolicae exemti erant a solutione procurationum, querelas adversus Ottonem suas detulerunt ad Gregorium IX. Papam. Is vero vetuit ab eis exigi procurationes pecuniarias, cibis porro regularibus absque esu carnium contentus esset Legatus quamdiu apud illos esset.

XIV. In Gallia quoque motus aliquos excitarunt procurationes Legatorum. Probatur ex epistola Innocentii IV. nondum edita, & ex epistolis Alexandri IV. & Urbani IV.

XV. Sub Clemente V. adeo intolerabiles erant procurationes Legatorum, ut se provinciales ab eis praestandis eximere studerent omnibus modis. Probatur ex facto virorum ecclesiasticorum dioeceseos Helenensis.

Con

Contendebat Episcopus Helenensis, se, quum esset de regno Arragoniae, non teneri ad praestationem procurationum Legatis in Franciam missis. Allegabat privilegium Innocentii quarti.

XVI. Eo processerat Legatorum aviditas, ut se ita redderent in procurationum exactionibus onerosos, quod oppressi subditi huiusmodi onera non valebant supportare. Frustra enim fuit decretum Innocentii IV. & Gregorii X. in Concilio Lugdunensi. Gradum deinde ad licentiam fecit Bonifacius octavus. Divites pro magna parte exemti a praestatione procurationum. Quo fiebat, ut pauperes multum gravarentur. Abolitae dein prorsus sunt illae procurationes.

XVII. Notatur superbia, arrogantia & avaritia Archiepiscopi Messanensis.

I. REdeamus nunc ad procurationes, quae Legatis olim debebantur. Procurationis nomine intelligo epulas, quae ab inferioribus debentur Praelato visitanti, quas *comestiones* ob hoc ipsum vocat glossa in Clement. *Ad nostrum. De exactionibus.* Inde frequenter in scriptoribus medii temporis ille procuratus dicitur, cui alimenta praebita sunt, & procurationis nomine intelliguntur, ut dixi, comestiones exhibitae visitantibus: unde & *exhibere* quoque interdum dicebant pro *procurare*, ut notat etiam glossa in cap. *Vas electionis. De censibus: inter Extravagantes communes.* Gregorius igitur septimus sumtus Legatis praeberi mandavit ab Archiepiscopis & Episcopis, uti supra diximus. Nondum tamen declaratum erat, ad illos spectare procurationem, quae ratione visitationis debetur. Tandem quia Legati mittebantur, ut provinciarum morbos introspicerent, quod fieri non poterat, nisi visitarent Ecclesias, paullatim introductum est, uti procuratio solveretur Legatis, non secus ac Episcopis, visitantibus Ecclesias suarum dioeceseon. Quis primus istius constitutionis auctor fuerit, non invenio traditum memoriae litterarum. Alexander III. praescribens modum procurationum episcopalium in Concilio Lateranensi, nihil circa Legatos statuit: nisi si Legatorum dignitati prospexit, quum vetuit, ne Cardinales parochias visitantes viginti quinque evectionis numerum excedant. Necessarium autem erat, modum quemdam his rebus poni, quod, ut illic ait Alexander, quidam Episcopi *ita graves in procurationibus suis subditis exsistebant, ut pro huiusmodi caussa interdum ornamenta ecclesiastica subditi compellerentur exponere, & longi temporis victum brevis hora consumeret.* Ex quo interim loco multam lucem accipient ea, quae supra relata sunt de querelis adversus Legatos, quorum violentia effectum est, ut altaria nudarentur, vasa Dei asportarentur, cruces excoriarentur, & alia multa horrenda per provincias perpetrarentur.

II. Initio autem, ut supra observabamus, ea Legatorum procuratio modica fuit, quod praeberetur tantum in victualibus, pauca porro sufficerent viris, qui vice Apostolorum fungebantur. Unde glossa in cap. *Cum instantia. De censib.* loquens de procurationibus, quae debentur Legatis Apostolicae sedis, ait: *Dabitur enim Legatis lac ad bi-*

bibendum, *ut dicit Ioannes*, *ne rubentibus buccis praedicent ieiuniorum doctrinam*. Addit autem Petrus Andreas Gambarus ista (1): *At quaero*, *quomodo debeant procurari Legati de latere*. *Respondeo*, *quod debent acquiescere illis cibis*, *qui dantur*, *& eos cum gratiarum actione suscipere*. *Decet enim eos esse parcos & imitari Apostolos*, *quorum se successores faciunt*. *Alias quomodo possent visitando instruere plebem ad ieiunia & ad bona opera*, *si rubentibus buccis & ventre delicatis epulis pleno Evangelium Dei praedicarent?* Et paullo post: *Vnde dicit glossa in c. Cum instantia*: *quod Legatis dabitur lac ad bibendum secundum Ioannem*, *qui locutus est ex more patriae*. *Erat enim Theutonicus*. *Alias lac debetur ei*, *qui gregem pascit*. Rursum glossa providens honestati Legatorum, prohibet eos in locis, ubi procurantur, bibere ultra tertiam vicem. *Nec bibent*, inquit, *ultra tertiam vicem*. Quia vero auctor glossae, dum Legatis potestatem fecit exhauriendi tres calices, nihil dixit de magnitudine poculi, idcirco ista per iocum effudit idem Gambarus (2). *Item nec bibent Legati ultra trinam vicem*, *sed de magnitudine poculi nihil dicitur*. Quum autem post auctorem glossae dixisset, Legatos teneri *comedere carnes cum aceto vel lardum*, demum addit, ista per consuetudinem abrogata esse. Instruit deinde eos, apud quos Legati Apostolicae sedis hospitabuntur, quonam modo eos tractare debeant. Haec sunt eius verba (3): *Meminisse tamen debent*, *qui Reverendissimos procurant*, *alia cibaria esse danda rusticis*, *alia nobilibus*. *Nam rustici cepis & fabis ac caseo utuntur*; *& si quis aliter eos procuraret*, *peccaret*. *Nobiles ergo*, *quales sunt Reverendissimi Cardinales*, *qui sunt superillustres & nobilissimi*, *sunt bonis & consuetis cibis procurandi*. Nescio, an Gambarus istam comparationem mutuatus sit a sancto Ambrosio, qui sermone 80. ita ait: *Tale est enim iis praedicare*, *quod perfectum est*, *quale si mendicum pannis obrutum holoserice velis inducere & esurientem rusticum placento delectare*.

III. Procurationis vocabulum, ad significandum tributum, quod Legati imponebant provincialibus, receptum fuisse in Ecclesia desinente saeculo duodecimo, colligitur ex epistola Huberti Archiepiscopi Cantuariensis ad Capitulum Eboracense, cuius verba referuntur infra (4), & ex epistola Hugonis Episcopi Coventrensis de deiectione Willelmi Episcopi Eliensis, de qua superius actum est. Nam haec sunt omnino eius verba: *Et si forte alicuius Episcopi domum intravit*, *ab eo scire poteritis*, *quod centum vel ducentarum marcarum pretio sua constiterit procuratio*. Verum itaque tunc erat, quod Alexander III. observavit in canone quarto Concilii Lateranensis, quosdam ita graves in pro-

(1) *Gambarus lib. 2. de auctoritate Legati* §. 86.
(2) *Gambarus ibid.* §. 91.
(3) *Ibid.* §. 94.
(4) *Vide infra c. 55. §. ult.*

procurationibus exsistere suis subditis, ut pro huiusmodi caussa interdum ornamenta ecclesiastica subditi compellerentur exponere & longi temporis victum brevis hora consumeret. Episcopus autem ille Eliensis, praeter amplissimam familiam, mille & quingentis per Angliam equitaturis vehebatur, ut docet Matthaeus Parisius.

IV. Nihilo modestiores erant ceteri Legati, nihil eorum omittentes, quae ad pompam ac fastum & ad comparandas divitias pertinebant. Quare necessarium fuit Innocentio tertio maximo & doctissimo Pontifici, qui sedi Apostolicae praesedit paullo post casum Episcopi Eliensis, iustis provincialium querelis satisfacere & modum aliquem ponere ambitioni & avaritiae Legatorum. Scribens igitur ad Primicerium & clerum Mediolanensem (5), qui procurationem solvere recusaverant Bernardo tituli sancti Petri ad vincula Presbytero Cardinali & Apostolicae sedis Legato, declarat quidem omnes Ecclesias teneri ad impendendum procurationes Legatis & Nuntiis Apostolicae sedis, & ab earum praestatione nullam prorsus haberi posse excusatam, nisi forte per speciale privilegium sedis Apostolicae sit exemta (6); sed tamen eodem tempore procurationes illas restringit ad necessaria, *praedicto Cardinali vel potius nobis in ipso contumaciter resistentes, necessaria denegastis*, & neminem ex ea praestatione vult indebite praegravari. *Sane in his exigendis*, inquit, *cum modum & ordinem volumus observari, ut nulla Ecclesia vel Praelatus se indebite praegravari rationabiliter conqueratur.*

V. Orta erat tempestas illa in Ecclesia Mediolanensi ex contumacia Canonicorum & quorumdam ministrorum illius Ecclesiae, quos Ordinarios vocabant. Hi quum se longa possessione tuerentur, ne procurationes Legatis praestarent, ex eoque ceteri clerici onerarentur, propterea quod Legati saepe illac commeabant, quibus necessario praestanda erat procuratio, eo usque incaluit contentio, ut dicerent ceteri, non soluturos se procurationem, nisi prius eam Canonici persolverent, & nisi etiam Ordinarii parte illos oneris, ut aequum erat, sublevarent. Nam procuratio imponebatur a Legato, quae universis cuiuslibet dioeceseos clericis incumberet, singulis autem portio sua cuique solvenda iniungebatur ab iis, quibus ea res committebatur in unaquaque dioecesi. De ea re scribit Innocentius ad Abbatem de Cerreto, qui caussam committit, simulque decernit, quae in posterum observanda essent. Sed antequam verba eius referamus, necesse est proponere lectori fontem & originem tot malorum, frequentiam nimirum legationum. *Quum enim per civitatem ipsam*, inquit Innocentius (7), *sae-*

(5) Innoc. III. lib. 1. epist. 568. & cap. *Cum instantia*. De censibus.

(6) Vide Petrum Paulum Paris. in cap. *Accedentes*. & in cap. *Quum ex officii*. De praescriptionibus.

(7) Innoc. III. lib. 1. epist. 569. & cap. *Accedentes*. De praescriptionibus.

saepe contingat transitum facere nostros Nuntios & Legatos, quanto in eorum procurationibus faciendis pauciores exsistunt, tanto facientes amplius praegravantur, & quanto per plures onus esset procurationis divisum, tanto a facientibus facilius portaretur. Tum commendata sollicitudine sua pro omnibus Ecclesiis curaque sua pro Ordinariis & aliis clericis Ecclesiae Mediolanensis, demum ita statuit: *Volentes autem, ut, quod omnibus imminet, ab omnibus comportetur, discretioni tuae per Apostolica scripta praecipiendo mandamus, quatenus praedictis Ordinariis ad tuam praesentiam convocatis, nisi per speciale privilegium Apostolicae sedis a praestandis procurationibus ostenderint se immunes, etiamsi longissimo tempore procurationis obsequium non impenderint, quum in talibus sibi praescriptio locum nequeat vendicare* (8), *ipsos ad procurationis sarcinam ordine debito subeundam appellatione remota teneri decernas.*

VI. Quinquagesimo post anno Raimundus Nemausensis in prima Narbonensi Episcopus parem querelam detulit ad Innocentium quartum, sufficere se non posse solvendis procurationibus Legatorum, quibus non modicum gravabatur, nisi personarum ecclesiasticarum suae dioeceseos opibus adiuvaretur, quae se per privilegia sedis Apostolicae praetendebant immunes esse a solutione procurationum. Exstat huius rei testis epistola Innocentii IV. ad Episcopum Vceticensem in veteri codice MS. bibliothecae Colbertinae, quam heic putamus esse describendam. *Ex parte venerabilis fratris nostri Episcopi Nemausensis fuit nobis humiliter supplicatum, ut, quum ipse in procurationibus Legatorum & Nuntiorum Apostolicae sedis non modicum aggravetur, ad contribuendum eidem in hoc Abbates, Priores, & alios Praelatos & clericos Ecclesiarum subiectarum sibi suae civitatis & dioecesis compelli, prout Ecclesiarum ipsarum facultates exigunt, mandaremus. Attendentes igitur, quod onus omnibus competens in plures divisum facilius supportatur, mandamus, quatenus praedictos Abbates & alios, ut in iis ipsi Episcopo iuxta facultates proprias proportionaliter contribuant, monitione praemissa per censuram ecclesiasticam appellatione remota compellas. Non obstante indulgentia, si qua est eorum aliquibus ab Apostolica sede concessa, ut interdici, suspendi, & excommunicari non possint per litteras Apostolicas absque ipsius sedis speciali mandato faciente de hac indulgentia mentionem. Datum Lugduni III. Kal. Decembris anno sexto.*

VII. Quia vero Legati interdum excedebant modum sibi praescriptum, immo exigebant procurationes ab iis etiam, quos non visitabant, Innocentius III. huic malo mederi cupiens, constitutionem edidit in Concilio Lateranensi anno MCCXV. in hunc modum (9): *Procurationes, quae ratione visitationis debentur Episcopis, Archidiaconis, vel*

(8) Vide glos. ad cap. *Accedentes*. De censib. praescript. & in cap. *Cum instantia*. De

(9) *Concil. Lateran. sub Innoc.* III. *c.* 33.

vel quibuslibet aliis, etiam Apostolicae sedis Legatis aut Nuntiis, absque manifesta & necessaria caussa nullatenus exigantur, nisi quum personaliter visitationis officium impendunt, & tunc evectionum & personarum mediocritatem observent in Lateranensi Concilio constitutam. Haec quidem recte & ex ordine Innocentius, & secundum ius ab ipso stabilitum in epistola ad Episcopum Slefwicensem in Dania (10). Sed quae sequuntur in eadem constitutione Concilii Lateranensis, omnino evertunt ea, quae praecesserunt. Nam quum decrevisset, ne quis ab Ecclesiis exigeret procurationes, nisi quum personaliter visitationis officium impenderet, statim illud speciali privilegio indulget Legatis, ut si necesse sit, eos alicubi moram facere necessariam, procurationes recipiant etiam ab illis Ecclesiis, quas non visitaverint. Subdit enim post ea, quae superius descripta sunt: *Hoc adhibito moderamine circa Legatos & Nuntios, ut quum oportuerit eos apud aliquem locum moram facere necessariam, ne locus ille propter ipsos nimium aggravetur, procurationes recipiant moderatas ab aliis Ecclesiis vel personis, quae nondum fuerunt de suis procurationibus aggravatae, ita, quod numerus procurationum numerum dierum, quibus moram huiusmodi fecerint, non excedat, & quum aliqua non suffecerit per se ipsam, duae vel plures coniungantur in unum.*

VIII. Secundum ius illud, quod haud dubie dexteritate dein & industria Legatorum explicatum & amplificatum est, Nicolaus IV. anno MCCLXXXIX. ad Rudolphum Imperatorem mittens internuntium Benevenutum Episcopum Eugubinum, eumque commendans Patriarchis, Archiepiscopis, Episcopis, Abbatibus, aliisque Ecclesiarum Praelatis, primum iubet (11), ut ei *pro suis & familiae suae necessariis in tribus libris Turonensium parvorum diebus singulis & securo conductu, nec non in evectionibus opportunis, si suae in via decesserint vel defecerint, liberaliter provide*re curent. Deinde decernit, *ut si eumdem Episcopum in aliquibus locis vel loco interdum moram trahere contigerit, non solum earumdem eisque vicinarum & adiacentium partium, sed aliarum etiam remotarum Patriarchae, Archiepiscopi &c. contribuere in subventionibus huiusmodi teneantur.* Ac ne quis se privilegio tueri posset, privilegia abrogat, ac praeterea eos ad eam contributionem cogendos esse edicit auctoritate censurae ecclesiasticae. Addit enim: *Alioquin sententiam, quam ipse per se vel per alium seu alios rite tulerit in rebelles, super quo plenam ei concedimus auctoritate praesentium potestatem, ratam habebimus & faciemus auctore Domino usque ad satisfactionem condignam appellatione remota inviolabiliter observari.* Epistola illa, quae data est XII. Kal. Maii anno secundo, exstat in veteri codice MS. bibliothecae Colbertinae.

IX. Huic iuri is color quaesitus, ne loca, in quibus Legati moram tra-

(10) *Innoc. III. lib. 16. ep. 26.*

(11) Odor. Raynaldus ad ann. 1289. §. 47.

traxerint longiorem, nimium propter ipsos aggraventur. Tum itaque licere Legatis decernit Innocentius III. procurationem exigere ab Ecclesiis, quas non visitaverint. Scio, ingens esse discrimen inter maiestatem Legatorum illius temporis & sacram Episcoporum auctoritatem, nostrique officii non esse, ultimorum temporum mores reducere ad antiquos. Attamen si licet heic componere Episcoporum in synodo Triburiensi congregatorum constitutionem cum constitutione illa Concilii Lateranensis (12), erit, unde cisalpinis Episcopis gratulari possimus, qui negligentiae & avaritiae coarguerunt Episcopos visitationem paroeciarum suarum non peragentes & tamen ab eis exigentes pretium mansionum, ut tum dicebant, sive procurationum. Haec sunt verba canonis Triburiensis (13): *Delata est coram sancta synodo querimonia plebium, eo quod sint quidam Episcopi nolentes ad praedicandum vel ad confirmandum suas per annum parochias circumire, qui tamen exigunt, ut mansiones, quibus in profectione uti debuerant, aliquo pretio redimant, qui parare debent. Quae duplex infamia negligentiae & avaritiae sanctae synodo magno fuit horrori. Statuerunt itaque, ne quis ultra exerceat id cupiditatis ingenium, & ut sollicitiores sint Episcopi de suis gregibus visitandis*. Ista statuebantur anno Domini DCCCXCV., id est, trecentis & viginti annis ante Concilium istud Lateranense (14).

X. Antiquitus ergo pecunia non exigebatur pro procuratione. Dein factum est, ut Legati, quo se minus graves & onerosos exhiberent provincialibus, nomine procurationis certam pecuniae summam exigerent ab Ecclesiis intra legationis suae terminos constitutis. Testatur istud de Ottone, quem anno MCCXXV. Honorius III. in Angliam miserat, Matthaeus Parisius his verbis: *Tunc idem Otto cepit ab omnibus Ecclesiis Angliae conventualibus, nomine procurationis, duas marcas argenti*. Delusum porro fuisse Ottonem, & clitellis vacuis ab Anglia recessisse confusum tradit idem Parisius ad annum MCCXXVI. *Eodem anno quum magister Otto Domini Papae Nuntius tempore quadragesimali ad Northanhumbriam profecturus, & procurationes desideratas exacturus, Northamtonam usque pervenisset, venerunt ad eum, Cantuariensi Archiepiscopo procurante, litterae Domini Papae, in quibus continebatur expressum, ut statim visis litteris Romam veniret, eius potestate penitus enervata. Obliquo igitur oculo litteris inspectis, demisso vultu eas proiecit in ignem, atque illico proposito mutato, clitellis vacuis ab Anglia recessit confusus*.

XI. Alius eiusdem nominis Legatus Otto tituli sancti Nicolai in carcere Tulliano Diaconus Cardinalis, qui in Angliam venerat a Re-

ge

(12) *Vide Concil. Valent. III. Can. 21.*

(13) *Concil. Tribur. c. 26. apud Burchard. lib. 1. cap. 229.*

(14) *Vide Baluzii Notat. ad Agobard. pag. 41.*

ge Henrico III. vocatus, regnum illud iisdem artibus concussit anno millesimo ducentesimo trigesimo nono. Referenda sunt autem verba Matthaei Parisii, qui ista describit: *Per idem tempus convenerunt omnes Episcopi Londinum, pridie scilicet Calendas Augusti, de oppressionibus Ecclesiae Anglicanae tractaturi. Exigebat enim Legatus, post quotidianas exactiones, procurationes. Cui, habito consilio, responderunt Episcopi communiter, quod toties bona Ecclesiae exhauserat Romana importunitas, quod nullo modo amplius tolerarent. Exhibeat vos, qui inconsulte vos vocavit.* Agit iterum infra Parisius de isto conventu; additque Legatum, quum talem in multis constantiam videret, ad humilitatem religiosorum se convertisse & ab eis pecuniam non minimam extorsisse nomine procurationis.

XII. At non propter hos rumores destitit Otto a consilio corrogandarum pecuniarum. Anno namque sequenti mandata dedit ad Episcopos & Archidiaconos, uti curam gererent in suis quique locis exigendarum procurationum, eo colore quaesito, quod ei mora longior esset facienda in Anglia, aequum porro non esse, ut propriis sumtibus suis aliena negotia perageret. Recitat ista idem Parisius. *Legatus interea*, inquit, *sui non oblitus, nummos & reditus non segniter sibi rapuit; procurationesque sibi dari compellens, mittebat Episcopis & Archidiaconis districta mandata circa festum Annuntiationis beatae Mariae in haec verba.*

Otto miseratione divina &c. discreto viro illi Episcopo, vel Archidiacono, salutem. Quum necesse habeamus de mandato summi Pontificis moram trahere longiorem, nec possimus propriis stipendiis militare, discretioni vestrae, qua fungimur auctoritate mandamus & quaesumus, ut procurationes nobis debitas in episcopatu vel archidiaconatu vestro colligi faciatis nostro nomine diligenter, eas, quam citius poteritis, nobis transmissuri, contradictores per censuram ecclesiasticam compescendo. Proviso, quod quaelibet procuratio summam quatuor marcarum aliquatenus non excedat. Et ubi una Ecclesia non sufficit ad procurationem huiusmodi habendam, duae pariter unam solvant; nimirum iuxta constitutionem Innocentii III. in Concilio Lateranensi.

XIII. Quum vero idem Otto nullum neque finem, neque modum faceret rapacitati, & a monachis Cisterciensis ordinis, quos privilegia Pontificum Romanorum immunes reddiderant a procuratione Legatorum, procurationes exigeret pecuniarias, victualibus non contentus, ii querelam suam adversus illum deferentes ad Gregorium IX. Papam, litteras, ut ait Matthaeus Parisius, eidem Legato sub hac forma reportarunt:

Gregorius Episcopus &c. Legato Ottoni &c. Licet tibi, si bene meminis, nuper direxerimus scripta nostra, ut liceat tibi de monasteriis Cisterciensis ordinis procurationes exigere moderatas, indulgentia concessa

cessa eidem ordini non obstante, quia tamen non est intentionis nostrae, nec credimus esse tuae, ut contra ipsorum indulgentiam procurationes ab eis pecuniariae exigantur, mandamus, quatenus cibis regularibus contentus, absque esu carnium, quum ad eos accesseris, prout in praedicta indulgentia continetur, procurationes pecuniarias occasione litterarum huiusmodi non patiaris exigi ab eisdem (15).

XIV. In Gallia quoque nostra motus interdum aliquos excitarunt illae Legatorum procurationes, ut supra vidimus in paragrapho sexto istius capitis. Sed praeterea illud ipsum colligitur ex epistola Innocentii IV. ad Episcopos provinciae Narbonensis, ex qua constat, illos difficiles se praebuisse in solutione procurationum. Exstat ea epistola in archivo Archiepiscopi Narbonensis. Sic autem habet:

Innocentius Episcopus servus servorum Dei venerabilibus fratribus Archiepiscopo Narbonensi eiusque suffraganeis salutem & Apostolicam benedictionem. Volentes, ut in vestris & Franciae partibus sit uniformitas in procurationibus sedis Apostolicae Legatorum, praesentium auctoritate praecipiendo mandamus, quatenus huiusmodi procurationes in provincia vestra ratione praevia reducatis ad legitimum modum, qui in aliis provinciis regni Franciae observatur. Datum Lugduni II. Idus Iunii, pontificatus nostri anno quarto.

Sed luculentius immoderatam Legatorum rapacitatem in Galliis edisserit Alexander IV. in epistola encyclica ad Archiepiscopos Ecclesiae Gallicanae, cuius exemplar exstat in chartulario Archiepiscopi Bituricensis hoc modo: *Alexander Episcopus servus servorum Dei venerabili fratri Archiepiscopo Bituricensi salutem & Apostolicam benedictionem. Sedes Apostolica, emergentibus undique quampluribus magnis arduisque negotiis, necesse habuit, nostris praesertim temporibus, suos nuntios, imposita eis aliqua huiusmodi negotiorum parte, ad diversas mundi provincias destinare; quarum aliquibus de ipsorum quam praetendebat probitate confisa suas pro habendis necessariis in eundo, morando & redeundo litteras, non expresso in eis personarum & evectionum numero, quibusdam vero huiusmodi litteras certum personarum & evectionum numerum continentes exhibuit, sperans, quod tam hi quam illi praetextu talium litterarum ab Ecclesiis & personis ecclesiasticis, per quas transitum facerent secundum statum & conditionem eorum procurationes exigerent & reciperent moderatas. Sed, sicut ad audientiam nostram non sine animi turbatione pervenit, horum nonnulli famae suae prodigi & salutis obliti, reputantes, iniquum voluntatis libitum fraeno discretionis arguere, quin immo licentiantes ad illicita, interdictis prorsus licitis, appetitum, occasione procurationum huiusmodi a nonnullis Ecclesiis & ecclesiasticis personis saecularibus & regularibus regni Franciae magnas & immoderatas pecuniarum summas, equos etiam & mulos*

(15) Vide Clement. *Ad nostrum*. De censib.

los, debita super hoc non observando confinia, extorquere ausu sacrilego praesumserunt, diversas excommunicationum, suspensionum & interdicti sententias in quamplures ex personis & Ecclesiis nolentes & forsitan nequeuntes eorum in his avaritiae satisfacere temere promulgando in animarum suarum periculum, nostram & dictae sedis infamiam, & scandalum plurimorum. Quum igitur haec & alia multa enormia de ipsis nuntiis iam saepius fuerint ad nos clamante fama & clamore diffamante delata, nos volentes talium insolentias debita auctore Domino animadversione punire, quia super praemissis, antequam procedamus ad poenam, scire volumus plenius veritatem, fraternitati tuae per Apostolica scripta in virtute obedientiae districte praecipiendo mandamus, quatenus statim receptis praesentibus in tua provincia per te vel per alium seu alios diligenter inquiras, quid, quantum, & qualiter Nuntii nostri per dictum regnum transitum facientes procurationum suarum praetextu a te & clero eiusdem provinciae receperunt, & quidquid super his inveneris, nec non & nomina Nuntiorum ipsorum in scriptis redigere & ad nos sub tuo sigillo fideliter destinare procures, ut ex tua & aliorum Archiepiscoporum eiusdem regni, quibus consimiles super hoc mittimus litteras, relatione sufficienter instructi illos, quos culpabiles in hac parte fore invenerimus, taliter castigemus, quod & ipsi poenam debitam pro eorum transgressione reportent, & ceteri similis poenae metu similia praesumere pertimescant. Datum Anagniae Idus Ianuarii, pontificatus nostri anno quinto.

Quum vero nihilo minus Legati semper in rapacitate essent avari, ac propterea Gallicana Ecclesia suam rursum querelam detulisset ad Vrbanum IV. Papam, vir optimus rescripsit anno MCCLXIII. VIII. Kal. Februarii, taxasse se eorum expensas modicas, daturum porro operam, ne id deinceps fiat. *Sane*, inquit, *de procurationibus Nuntiorum sedis eiusdem nulla digne potuit, maxime nostris temporibus, querela prorumpere, quum singulis, quos, ut praemittimur, non pro nostris, sed pro aliorum necessitatibus, ex officii tamen debito, misimus, taxaverimus modicas expensas, & si de ipsorum excessibus aliquid certum ad nostrum perferri contingat auditum, scire vos volumus & tenere pro certo, quod eos non interdimus relinquere incorrectos, sed taliter castigare proponimus excedentes, quod eorum poena ceteros a similibus deterrebit*. Haec bulla habetur in eodem chartulario Archiepiscopi Bituricensis. Aliquam autem partem eius edidit Odoricus Raynaldus an. 1263. §. 13.

XV. Anno MCCCX. cum Clemens V. Legatos in Galliam misisset Stephanum tituli sancti Cyriaci in Thermis Presbyterum Cardinalem & Landulfum tituli sancti Angeli Diaconum item Cardinalem (*16*), eisque indulsisset, uti, quamdiu ea legatio duraret, tam in praesentia, quam

(16) *De hac legatione vide Odor. Raynaldum ad ann.* 1310. §. 33.

quam in absentia procurationes usque ad summam viginti librarum Turonensium parvorum diebus singulis pro eorum quolibet, pro suis & familiae suae expensis, reciperent a personis ecclesiasticis exemtis & non exemtis illarum partium, per quas eos transire contingeret, eisque vicinarum vel adiacentium, habuit ista res contradictionem in episcopatu Helenensi, qui tum erat intra fines regni Arragoniae. Nam quum imperassent, uti personae ecclesiasticae provinciae Narbonensis persolverent quingentas libras monetae Turonensis, & Vicarii generales Archiepiscopi Narbonensis personas ecclesiasticas dioeceseos Helenensis taxassent in viginti libris Turonensium parvorum, Raymundus Episcopus Helenensis suo dioecesanorumque suorum nomine respondit, non teneri se ad praestationem illius pecuniae, ea videlicet de caussa, quod, quum Helenensis dioecesis foret de alio regno, nunquam persolverat procurationes debitas Legatis aut Nuntiis, qui a Romana Ecclesia mittebantur ad Regem Franciae pro negotiis dictum Regem & regnum Franciae tangentibus (17). Allegavit praeterea privilegium Innocentii IV. qui Iacobo Regi Arragonum per speciale privilegium concessit, *quod si Legati vel Nuntii per sedem Apostolicam mitterentur, legationis officium in dioecesi Elenensi minime exercerent, licet sit de provincia Narbonensi, nisi de episcopatu praedicto Elenensi faceret mentionem, & quod in regno Arragoniae esset situs.* Quin & Infans Sancius Regis Maioricarum, ad quem tum comitatus Ruscinonensis pertinebat, primogenitus & Locumtenens de eadem rescripsit ad Vicarios generales Archiepiscopi Narbonensis, asserens, inter cetera istud redundare in praeiudicium & gravamen Domini Regis Maioricarum. Quod ideo annotavi, ut ostenderem, variis interdum contradictionibus iactatas fuisse procurationes Legatorum, variis coloribus quaesitis.

XVI. Nam eo processerat Legatorum Apostolicae sedis aviditas, ut, quum amplissima auctoritate instructi ad provincias accederent (18), tum in litteris pontificiis de legatione sua potestatem accepissent exigendi procurationes, etiam intentatis poenis excommunicationis, sic se redderent in dictarum procurationum exactionibus onerosos, ut oppressi subditi huiusmodi onera non valerent supportare, & victum longi temporis brevis hora consumeret. Frustra enim fuit decretum Gregorii X. in Concilio Lugdunensi (19), qui ad exemplum Innocentii IV. (20) vetuerat, ne procurationes reciperentur in pecuniis, munerumque receptionem interdixerat. Gradum deinde ad licentiam fecit Bonifacius VIII. qui eis, quibus officium visitationis incumbit, per-

(17) *Acta exstant in archivo Archiepiscopi Narbonen.*

(18) *Vide Spelman. T. 2. Concilior. Angl. pag.* 503.

(19) Cap. *Vas electionis*. De censibus inter Extravag. comm.

(20) Cap. *Exigit*. De censibus in Sexto.

misit (21), uti *a volentibus Ecclesiarum & locorum visitatorum rectoribus seu personis pecuniam licite recipere valeant pro sumtibus moderatis faciendis in victualibus, diebus, quibus visitationis officium personaliter exercebunt*. Immo mittens anno MCCCI. in Hungariam Nicolaum Episcopum Ostiensem, ei concessit potestatem *compellendi* Archiepiscopos, Episcopos, Abbates, & ceteros ecclesiastici ordinis viros, etiam monachos exemtos & non exemtos, *per censuram ecclesiasticam ad contribuendum in procurationibus tibi debitis, non obstantibus quibuslibet privilegiis & indulgentiis*. Et ad illos, quos nominavimus, de ea re scribens, serio monet, ut procurationes huiusmodi exhibeant Legato. *Alioquin*, inquit, *sententiam, quam idem propter hoc rite tulerit in rebelles, ad quod ei plenam concedimus auctoritate praesentium potestatem, ratam habebimus & faciemus auctore Domino usque ad satisfactionem condignam inviolabiliter observari. Non obstantibus, si aliquibus est ab eadem sede indultum, quod Legatis vel Nuntiis sedis ipsius aliquam procurationem exhibere, vel in ipsa contribuere, nisi ad eos declinaverint, minime teneantur*. Hinc factum, ut sequenti tempore & Pontifices Legatis fecerint potestatem exigendi procurationes pecuniarias contra maiorum instituta, & Legati ad omnem aviditatem proni neque desides essent, neque negligentes in exigendis procurationibus. In quo illud rursum incommodum eveniebat, ut quoniam *sedes Apostolica*, quemadmodum adnotat Ioannes Paullus de Pavinis (22), *pro magna parte per sua privilegia divites a praestatione procurationum exemerat*, pauperes multum gravarentur ex ea pensitatione; quae levior non imponebatur, tametsi divites ab ea praestanda immunes essent, sicque fiebat, quod de saeculo suo querebatur Salvianus (23), ut pauperculos homines tributa divitum premerent, & infirmiores ferrent sarcinas fortiorum, solutionemque sustinerent divitum & indigentiam mendicorum. Sed tandem iustissimae regnorum & provinciarum querelae fecerunt, ut querelis deinceps locus non esset, abolitis nimirum prorsus illis procurationibus.

XVII. Addenda necessario est in hoc loco notabilis historia de Ioanne Columna Archiepiscopo Messanensi, quem anno MCCLVII. Alexander IV. in Angliam misit cum amplissima potestate Legati a latere, tametsi eum a nomine Legati abstinere iusserit. Prae isto enim ceteri ferme Legati fuere modestissimi in exercendo munere suo, si vera sunt, quae de illo narrat Matthaeus Parisius. Assumtus ille fuerat ad Archiepiscopatum Messanensem ex sodalitio Dominicanorum; ideoque abiecti, sed non deserti, instituti memor, magnum fratrum numerum secum in provinciam duxit, ut eorum ope & industria facilius

(21) Cap. *Felicis*. ibid.
(22) *Ioan. Paull. de Pavinis in tractatu de visitationib. 1. parte q. 9. §. 39.*
(23) *Salvianus lib. 5. de gubern. Dei pag. 107.*

lius ea perduceret ad effectum, quae tentanda inter Anglos forent. Quanta fuerit eius avaritia, quanta superbia hominis, quem indigenae ex priore vitae instituto colligebant debere esse modestissimum, quae crudelitas in exigendis procurationibus, docet idem Parisius his bis (24): *Anno quoque sub eodem, imminente quadragesima, missus est a Domino Papa, nesciebatur ad quid, Archiepiscopus Messanensis in magno apparatu familiae & equorum, videlicet fratrum de ordine Praedicatorum. Et quum habuisset litteras papales de procuratione exigenda & recipienda cum magna poena contradictores puniendi, misit litteras imperiosas ad quemlibet Praelatum, ut ei, secundum quod eis significavit, in procuratiis providerent, ita quod ex domo sancti Albani & eius cella viginti & unam marcam extorsit. Et quum venissent monachi sancti Albani, ut ipsum in hospitio suo civiliter visitarent, non permisit eos exire, immo ipsos quasi incarceratos retinuit, donec suae avaritiae satisfecisset. Et quum modeste respondissent monachi, se nullum ibi habere denarium, iratus Archiepiscopus respondit procaciter: Vt quid tam mendici estis? Mittite igitur pro aliquo mercatore, qui vobis commodare velit. Et factum est ita, quia sic oportuit. Non enim permittebantur exire monachi, quamvis essent de conventu praeelecti, videlicet Archidiaconus sancti Albani, & Dominus Iohannes Abbatis baiulus & procurator. Iste Archiepiscopus Messanensis fuit frater de ordine Praedicatorum, in quo humilitatem sperabamus uberiorem, qui a Domino Papa de procurationibus extorquendis talem litteram meruit obtinere.*

C A P V T LII.

De luxu, fastu & pompa, ut & vestibus rubris Legatorum.

S Y N O P S I S.

I. Legati pecuniam ex procurationibus collectam effundebant cum probro atque dedecore. Agendum eodem tempore de luxu & pompa legatorum. Anastasius Episcopus Thessalonicensis notatus.

II. Missus in Germaniam Legatus a Silvestro secundo Frithericus, vir cetera bonus, ambitioso apparatu in provinciam profectus est, ambitiose provinciam habuit. Ei tamen primus locus datus non est in Concilio, quamdiu in eo adsuit Archiepiscopus Moguntinus.

III. Hugo Archiepiscopus Lugdunensis & Apostolicae sedis Legatus, ut magnitudinem suam ostentaret provincialibus, synodum generalem celebrare cogitat intra Gallias. Consultus a Rege Ivo Carnotensis respondit istam audentiam non esse tolerandam.

IV. Iam tum legati contendebant, primum locum sibi competere in Conciliis generalibus cum praerogativa suffragii. Sed

(24) Matth. Paris. ad an. 1257.

hanc legem duram & iniquam esse putabant Angli, ut patet ex Gervasio Dorobernensi.

V. Notatur ambitio Gerardi Episcopi Engolismensis, qui generales synodos congregabat, ut Concilio praesidens generali amplitudinem suae potestatis gloriabundus inspiceret.

VI. Luxus & ambitio Petri Leonis in legatione Gallica & Anglica, tum perditissimi mores, & ad irritamenta gulae sollicitus animus.

VII. Fastus tamen omnis abesse debet a Legatis, ut probatur etiam auctoritate sancti Bernardi.

VIII. Illustre fastus Legatorum exemplum in persona Willelmi Episcopi Eliensis, ex Matthaeo Parisio.

IX. Item in Pelagio Episcopo Albanensi, quem Innocentius III. Legatum misit Constantinopolim.

X. Item in Aegidio Cardinale, qui sub Honorio III. Legatus in Scotia fuit.

XI. Otto Cardinalis Legatus in Anglia tanta pompa tantoque fastu Concilium generale celebravit, ut ob hoc ipsum graviter reprehensus sit a Matthaeo Parisio.

XII. Narratur historia cuiusdam nebulonis, qui se Legatum ferens Apostolicae sedis, munera pretiosa ab Abbatibus & Prioribus Angliae exigebat, ea respuens, quae fastui & ambitioni eius non videbantur esse congruentia, reposcens interim pretiosiora.

XIII. Explicatur Matthaei Parisii locus de privilegio Regis Angliae sophistice salvando. Privilegium illud in eo versabatur, ut Legatus in Angliam mitti non posset, nisi a Rege postulatus.

XIV. Insignia Legatorum, id est, rubrae vestes, ex Matthaeo Westmonasteriensi. Apostolicae dignitatis insignia vocantur ab Innocentio III. & Apostolica paramenta atque insignia a Tangmaro.

XV. Hinc colligitur, indumenta Romanorum Pontificum, quae rubea erant, communicata fuisse cum Legatis posteriorum temporum, sicut olim Pallium. Vestes Romanorum Pontificum fuisse olim purpureas, probatur ex Concilio Remensi adversus Arnulphum & ex Ioanne Saresberiensi.

XVI. Probatur etiam ex Ottone Frisingensi, ex actis Gregorii VII. & ex veteri codice Vaticano apud Baronium.

XVII. Tum ex Petro Damiani, Leone Ostiensi, & aliis. In Pallio sive manto posita olim erat consummatio electionis Romani Pontificis.

XVIII. Legati vestibus rubeis usi diu antequam Romani Pontifices rubeam vestem concederent Cardinalibus. Exemplum in Pelagio Episcopo Albanensi. Tum in Dominicanis Polonis. Innocentius IV. Cardinalibus concessit uti galero rubeo. Qui secuti sunt Pontifices sua & illi decora addiderunt.

XIX. Itaque vestes Paparum erant purpureae. Cur communicatae cum Legatis. Nicolaus Episcopus Ostiensis Legatus in Hungaria, utens insigniis papalibus.

XX. Istud ipsum confirmatur ex bulla Innocentii IV. de legatione Patriarchae Antiocheni.

XXI. Legati in Galliam missi a Nicolao IV. multum graves fuere provincialibus propter eorum superbiam & sumtus immensos.

XXII. Magister Herletus ab Alexandro IV. missus in Angliam, quamvis non esset Legatus, fastum tamen Legatorum imitatus est. Matthaeus Parisius emendatus.

I. PRocuratio Legatorum sedis Apostolicae ab initiis satis bonis primum profecta, deinde versa est in malam consuetudinem exigendi sumtus immensos, qui postea effundebantur cum probro atque dedecore ob fastum & luxum Legatorum. Quod ut ostendamus esse verum, exemplis agendum erit neque obscuris neque ambiguis, & quae petantur ex auctoribus antiquis & bonae fidei. Simul autem, ne caussas dividamus, de luxu & pompa Legatorum agemus, qui graves

ves provinciis non erant ob procurationum exactionem. Neque enim recens est hoc malum. Quippe supra vidimus Anastasium Thessalonicensem Episcopum Leonis magni temporibus affectasse celebrationem Conciliorum generalium Illyricianae Dioeceseos, per cuius tractus Episcopus Thessalonicensis erat Vicarius seu Legatus Apostolicae sedis, ut provincialibus potentiam & magnitudinem suam tali modo ostentaret (1). Medii temporis historiae apertiora istius ambitionis exempla proferunt, quae nos referemus.

II. Sedente in Apostolica sede Silvestro istius nominis secundo, quum Willigisus Archiepiscopus Moguntinus synodum contra canones celebrasset in dioecesi Hildesheimensi, cuius Episcopus erat sanctus Bernvvardus, isteque querelam de ea re ad Concilium a Silvestro celebratum detulisset, primum damnata est Willigisi temeritas; deinde placuit, *synodum Episcopis per Saxoniam indici, Vicarium nihilominus ex parte Domini Apostolici destinari, qui synodo praesideat*. Legatum illum, qui vocabatur Frithericus, summis laudibus effert Tangmarus in vita sancti Bernvvardi (2). Neque ego ista negaverim. Illud tantum ex hac historia colligam, etiam tum in modestissimi hominis animum penetrasse ambitionem Legatorum sequentis aetatis. Nam istum ambitioso apparatu in provinciam profectum, ambitiose illic egisse, docet idem Tangmarus, homo alioqui Fritherico non infensus, his verbis: *Frithericus Cardinalis Presbyter sanctae Romanae Ecclesiae, postea Ravennae Archiepiscopus, Saxo genere, iuvenis aetate, sed senior morum probitate, Vicarius Domini Apostolici eligitur atque dirigitur, apostolicis paramentis atque insigniis non minus infulatus, quam si ipse procedebat*. Repetit ista rursum Tangmarus paullo post occasione synodi in Germania ob eam caussam habitae. *Interea affuit*, inquit, *ab Apostolico & Imperatore vice Papae directus Cardinalis Presbyter Frithericus, omnibus insigniis apostolicis ac si Papa procedat infulatus, equis apostolica sella Romano more nostro instratis*. Ceterum primus locus, ut hoc obiter adnotem, datus Legato non est, quamdiu illic adfuit Willigisus Archiepiscopus Moguntinus.

III. Anno MXCVI. Vrbanus II. duo Concilia generalia celebraverat intra Gallias, primum quidem in civitate Turonensi, aliud vero apud Nemausum in prima Narbonensi (3). Quia vero Concilia illa plurimum habebant dignitatis ac splendoris, Hugonem Archiepiscopum Lugdunensem, qui Legatus Apostolicae sedis erat, incessit ambitio generalem synodum habendi, ut eo pacto auctoritatem suam ostentaret. Litteras itaque ad universos regni Francorum Episcopos quum scripsisset, quibus eos evocabat ad Concilium, Philippus Rex, qui haud dubie aegre ferebat, Episcopos suos evocari ab Episcopo alte-

(1) *Vide supra cap. 26. §. 11. & cap. 27. §. 6.*

(2) *Vita S. Bernvvardi pag. 24.*

(3) *Vide infra lib. 6. cap. 31. §. 7.*

alterius regni, consuluit Ivonem Episcopum Carnotensem, quid facto opus esset. Quod si ille non rescripsisset, non haberemus hodie exemplum ambitionis istius Legati. Sic ergo legitur in epistola LVI. Ivonis ad Philippum Regem: *De eo, quod parvitati meae mandavit vestra sublimitas, post duo Concilia hoc anno a Domino Papa celebrata, nunc Legatum eius Lugdunensem Archiepiscopum infra eumdem annum tertium generale convocare & ad hoc regni vestri Episcopos invitare, serenitati vestrae respondeo, quia, quum nuper litteras eius habuerim, nihil tale ibi legi, vel a misso eius audivi; quod tamen si faceret, non esset haec Apostolica institutio vel ecclesiastica consuetudo.*

IV. Iam tum legati contendebant, primum locum sibi competere in Conciliis generalibus cum praerogativa suffragii (4); ideoque mirum videri non debet, Hugonem cogitasse de celebrando Concilio, in quo ipse cum summa auctoritate praeesset universis Archiepiscopis & Episcopis regni Francorum. Istam tamen legem per ea tempora duram & iniquam esse putabant Angli, non tamen contradicere ausi ob metum Romani Pontificis & Legatorum. Exstat illustre istius rei exemplum apud Gervasium Dorobernensem, a nobis supra relatum (5), ut necesse non sit haec rursum describere. Illud tantum dicam, reprehensione dignum Anglis visum fuisse, quod pompose nimis susceptus esset Legatus ab Archiepiscopis Cantuariensi & Eboracensi, & quod simplex Presbyter praesideret omnibus Archiepiscopis & Episcopis, idque *in sublimi solio*, ut ipsa Gervasii verba ponamus. Addit autem, istud facinus totam Angliam commovisse in non modicam indignationem, & gravi ex ea re scandalo multorum mentes fuisse vulneratas. Contigere ista anno MCXXV.

V. Scio hoc, quod dicturus sum de Gerardo Episcopo Engolismensi, e satyra peti, quam adversus ipsum scripsit Arnulphus Sagiensis Archidiaconus, qui dein Episcopus fuit Lexoviensis. Referam tamen; ut, si vera ex omni parte sunt, quae Gerardo obiicit Arnulphus, detestemur hominis superbiam & arrogantiam; sin minus, certe hinc colligamus, multa pro more Legatorum gessisse Gerardum, quae reprehensione digna videbantur. Sic ergo loquitur Arnulphus de legatione eius (6): *Abinde igitur inconcussae praerogativa potestatis armatus, libera in Ecclesiam Dei facultate grassatus es, singulorum vel depopulando quidem vel augendo substantias, infimis summa, summis infima commutando*. Et mox: *Abinde tua diffusioribus spatiis effusa cupiditas copiosam rapacitati suae materiam non defuisse gavisa est. Quid ergo manifestas exactiones, quid familiaria ob periculum iustitiae suscepta dispendia dicam? Quid generales synodos, quid fatigatas ve-*

(4) *Vide epistolam Petri Damiani ad Hildebrandum, apud Baron. ad ann.* 1059. §. 43.

(5) *Vide supra cap.* 49. §. 2.

(6) *Tom.* 2. *Spicilegii pag.* 343.

venerabiles ex remota regione personas edisseram, ut Concilio praesidens generali amplitudinem tuae potestatis gloriabundus inspiceres, & ambitioni satisfaceret contemplatio subditorum?

VI. Per eadem tempora Petrus Leonis, qui in schismate dein electus est Romanus Pontifex adversus Innocentium secundum, Legatus Apostolicae sedis fuit in Gallia & in Anglia (7). Qua pompa, quo fastu & luxu, quo denique dedecore in legatione versatus sit, si vera sunt, quae de illo narrat idem Arnulphus, facile lector iudicabit. Neque enim veri periculum ad me recipio, quum sciam, multa interdum studio partium dici, quae non ita sunt vera, ut leguntur in libris. Haec tamen vitia ei adhuc viventi publice exprobrat Arnulphus in libro contra Gerardum Engolismensem (8): *Deinde ad diversas partes functus legationis officio, cupiditati suae potius quam iustitiae satisfacere studuit, adeo ut illi ea tantum bonos exitus habuisse negotia viderentur, quae merces adiecta & marsupii plenitudo subsecuta probaret. Ubi ergo nullis intervenientibus caussis, nulla rapinae praestabatur occasio, tunc exactio blanditiis vel comminatione plena non deerat. Bina singulis diebus sumtu plurimo convivia parabantur; tantusque ciborum luxus & superfluitas erat, ut ad exquisitas ferculorum varietates sollicitari plerumque figulos oporteret & ignotae compositionis nova vasa formare.* Quum autem adversus istam impudentiam graviter detonasset Arnulphus, demum addit: *Taceo, quod haec effusio non apud divites tantum, sed apud inopes fiebat Ecclesias; quibus postea id luere multis ieiuniis & algoribus oporteret. Quumque pauperes Episcopos vel Abbates profusioribus, quam domi didicerat, vexasset expensis, in ipsa Ecclesiarum ornamenta satis impudenti sacrilegio grassabatur, ut plane sponsam Domini spoliare suisque privare monilibus ausu temerario videretur.*

VII. Sane fastum omnem abesse debere a Legatis Apostolicae sedis, quae a piscatore fundata est, & res ipsa loquitur, & graves omnium saeculorum querelae adversus ipsos evincunt. Sed in primis memorabilis est locus sancti Bernardi Abbatis Claraevallensis, qui Eugenium III. instruens, cuiusmodi viros lateri suo applicare debeat, quibus ministris uti in provinciis, generalia quidem monita valde utilia praescribit; praecipue vero iubet, uti Ecclesias non spolient, marsupia non exhauriant, famae suae provideant, orandi studium gerant (9), *se amabiles praebeant, non verbo, sed opere, reverendos exhibeant, sed actu, non fastu.* Quod in hominibus istis non reprehendisset sanctus Bernardus, nisi saeculo illo Legatorum fastus & ambitio res fuissent vulgatissimae, quae bonis omnibus nauseam & fastidium creabant.

VIII. Illustre fastus Legatorum exemplum refert Matthaeus Parisius,

(7) *Vide infra cap. 56. §. 7.*
(8) *Tom. 2. Spicilegii pag. 347.*
(9) *S. Bernard. lib. 4. de consid. cap. 4.*

sius, quum describit, quae gesta a Willelmo Eliensi Episcopo sunt anno MCXC. Haec sunt eius verba (10): *Legationis officium, quod mille fusis argenti libris adquisierat, adeo immoderate peregit, ut omnibus Angliae Ecclesiis tam conventualibus quam cathedralibus fieret onerosus. Siquidem mille & quingentis per Angliam evectus equitaturis, clericorum stipatus catervis, militumque vallatus agminibus, omnia fere, quae episcopali reverentiae congruunt praetermisit. Illi omnes filii nobilium astabant in mensa, quos suis neptibus & consanguineis puellis copulavit per matrimonia, felices se aestimantes quos familiares habebat. Non fuit terra venalis quam non emeret, Ecclesia vel abbatia vacans quam non daret aut retineret. Sequebantur illum ambubaiarum collegia, pharmacopolae, mendici, mimae, balatrones, hoc genus omne; ut illi omni musicorum genere & modulationibus vocum obsequeretur in terris, sicut Angeli sancti omnipotenti Deo obsequuntur in caelis. Hoc autem totum fecit, ut cum Domino a pari contendere videretur.*

IX. Innocentius deinde tertius ann. MCCXII. Constantinopolim misit Pelagium Episcopum Albanensem, quem diu Orientalis Ecclesia habuit Apostolicae sedis Legatum. Nolo heic inire narrationem rerum ab eo gestarum in ea legatione. Referam tantum, quae de fastu & arrogantia eius narrat Georgius Logotheta in Chronico Constantinopolitano (11). *Idem Ericus*, inquit, *quum Byzantii imperaret, ad reginam urbium a summo Pontifice Praesul, quem ipsi legatum indigitant, Pelagius nomine, Papae praerogativas omnes referens, ablegatur. Namque calceos rubros induebat, neque diversi coloris indumentis amiciebatur; quinimmo equi, sagulum & fraena eodem inficiebantur veneno. Et quum moribus esset inhumanioribus, fastus ac insolentiae plenus, nimium saeviit in Constantinopolitanos.* Vide reliqua apud Odoricum Raynaldum.

X. Anno MCCXXI Honorius III. Legatum in Scotiam misit Aegidium Cardinalem, ut in subsidium novae expeditionis in terram sanctam pecuniam aliquam conquireret. Narrat ista Hector Boëtius in libro XIII. historiae Scotorum; simulque gravem Episcopi cuiusdam Scoti orationem in conventu publico habitam refert de avaritia & tyrannide Legatorum (12). Inter Legatos vero, quos oratione illa perstrinxit hic Episcopus, ista de Aegidio indignabundus effudit, quum dixisset, eum ex populi liberalitate ingentem pecuniam compilasse: *Eam omnem homo audacissimus in summa ambitione ac luxu, etiam nobis aspicientibus, profudit; nec veritus est impudens veterator fal-* sum

(10) *Vide supra cap.* 49. §. 8. *& cap.* 51. §. 35.

(11) *Georgius Logotheta ex versione Allatii. apud Odor. Raynald. ad ann.* 1213. §. 6.

(12) *Vide supra cap.* 50. §. 6.

sum crimen confingere, ut flagitia sua tegeret, & ne assumtum immo devoratum thesaurum restituere cogeretur.

XI. Anno MCCXXXVII. Otto tituli sancti Nicolai in carcere Tulliano Diaconus Cardinalis, de quo supra diximus, in Angliam a Gregorio IX. missus Legatus tanta pompa tantoque fastu Concilium generale celebravit, ut ob hoc ipsum graviter reprehensus sit a Matthaeo Parisio. *Appropinquante vero tempore Concilii*, inquit Parisius, *iussit sibi Legatus sedem parari in occidentali parte Ecclesiae sancti Paulli Londoniis fastigiosam nimis & solemnem, longis trabibus & sedilibus gradatim exaltatam. Misit igitur litteras suas, ut vocati omnes Angliae Praelati, scilicet Archiepiscopi, Episcopi, Abbates, Priores installati, tam sub Conventus sui vel Capituli quam suo nomine, litteras procuratorias, deferentes, ut, quidquid in Concilio statueret Legatus, ratum utrobique haberetur. Venerunt igitur omnes iuxta mandatum domini Legati, nimis vexati & fatigati in corporibus propriis, equorum & viaticis, utpote ingruente hyeme & multiformi tempestate, omnes Praelati suae legatiae, Angliae tamen potissime.* Haec erant instrumenta servitutis. Agit rursum de hoc fastu Ottonis idem Parisius occasione narrationis eorum, quae in Concilio illo gesta sunt, his verbis: *Ingressus Ecclesiam, coram maiori Ecclesia pontificalibus se induit, scilicet superpelliceo, & desuper cappachorali pellibus variis furrata, & mitra. Et praecedentibus Archiepiscopis Cantuariensi & Eboracensi eum cum processione solemni, cum cruce & cereis accensis, & cum letania, sedem suam ascendit per gradus pompose, ut dictum est, praeparatam, & iam pomposius tapetis & pallatis redimitam, collocante se a dextris domino Cantuariensi, & Eboracensi a sinistris.*

XII. Insigne visum est referre locum alium ex eadem historia Matthaei Parisii, de nebulone quodam, cuius ea fuit impudentia, ut palam & aperte ab Abbatibus & Prioribus Angliae exigeret munera pretiosa, ea respuens, quae fastui & ambitioni eius non videbantur esse congruentia, reposcens interim pretiosiora. Praesumta sunt ista anno MCCXLIV. a Martino sedis Apostolicae Nuntio; qui *per modum Legati se gerens*, verba sunt Parisii (13), *licet Legati vestibus pro privilegio Regis sophistice salvando non insignitus, passim significavit imperiose illi Abbati, vel illi Priori, ut sibi darent & mitterent munera pretiosa, palefridos desiderabiles, & in esculentis & poculentis sumtuosa xenia, & vestimenta adornativa. Quod quum fecissent, ipse Martinus remisit eis, quae ei missa fuerunt, asserens ea esse insufficientia, & praecepit eis, ut meliora sibi sub poena suspensionis & anathematis transmitterent. Suspendit autem omnes a collatione beneficiorum triginta marcas valentium & supra, donec suae satisfactum foret cupidiati.* Hominis impudentiam!

(13) *Vide eumdem Paris. pag. 647. edit. Tigur.*

XIII. Quod ait Parisius Martinum Legati vestibus insignitum non fuisse *pro privilegio Regis Angliae sophistice salvando*, lucem accipit ex alio eiusdem auctoris loco. Sed antequam illum referam, placet alium eius locum afferre isti similem, qui mox descriptus est, ut eadem opera utrumque explicemus. Innocentius IV. mittens identidem Legatos in Angliam ad colligendam pecuniam, non tamen eis tribuebat nomen Legatorum, licet amplissima illos auctoritate ornaret. Aliquot ergo post annis quam Martinum miserat, quum recens adhuc Anglorum odium esset adversus illum, Marinum quemdam, *alterum Martinum*, (inquit Matthaeus Parisius, ad nomen alludens Martini, tamquam si diceret alterum Catilinam) in Angliam misit anno MCCXLVII. *Hic igitur*, inquit Matthaeus, *quamvis insigniis Legati non polleret, potestate tamen Legati, ut sic Domini Regis privilegio illuderetur, fortius armabatur*. Haec, inquam, lucem accipiunt ex alio Matthaei loco; in quo loquens de Ioanne Rufo, quem Innocentius eodem anno MCCXLVII. misit in Hyberniam, ait ei tributum non fuisse nomen Legati propter privilegium Regis Angliae, cui concessum erat, ne quis in regnum eius mitteretur Legatus, nisi ab ipso postulatus. Haec sunt verba Matthaei: *Eisdemque diebus missus est in Hyberniam magister Ioannes Rufus ad pecuniam ibidem colligendam cum potestatis plenitudine quasi Legatus, non tamen insignibus Legati redimitus, ne videretur Papa Dominum Regem Angliae offendisse, qui privilegio tali se gaudet umbraliter communitum, ut non veniat Legatus in terram suam nisi postulatus. Memoratus igitur Ioannes tam vigilanter mandato Papali & suae indulsit utilitati & lucro, ut sex millia marcarum ab Hybernia extorserit, quae per conductum religiosorum in festo sancti Michaëlis fecit Londinum transportari & thesauro Papali gaudenter accumulari.*

XIV. Insignia Legati, quae vocat Parisius, rubras vestes dicit Matthaeus Westmonasteriensis de hoc ipso Ioanne loquens; *magnis armatus potestatibus quasi Legatus, non tamen rubris vestibus insignitus, ne videretur Dominus Papa Dominum Regem Angliae offendisse, qui quodam gaudet privilegio, videlicet, ut non veniat Legatus in terram suam nisi postulatus*. Eadem Legatorum, quae heic dicuntur insignia, Apostolicae dignitatis insignia vocantur ab Innocentio III. in Concilio Lateranensi (14). Hic enim privilegia quatuor patriarchalium sedium renovans: *sancta universali synodo approbante* decernit inter alia, ut quatuor illi Patriarchae crucis vexillum ante se faciant ubique deferri, nisi in urbe Romana, & ubicumque summus Pontifex praesens exstiterit, *aut eius Legatus utens insigniis Apostolicae dignitatis*. Dixerat autem Tangmarus, ut supra vidimus, Frithericum, qui Legatus in Germaniam missus est a Silvestro secundo, *Apostolicis pa-* rap-

(14) *Concil. Later. sub Innoc. III. cap. 5.*

ramentis atque insigniis non minus infulatum fuisse, quam si ipse Papa processisset.

XV. Hinc patet, indumenta Pontificum Romanorum, quae plurimum splendoris habebant, fuisse communicata cum Legatis posteriorum temporum, non secus ac olim Vicariis Apostolicae sedis Pallium tribuebatur. Quod ut melius intelligatur, ostendendum est priscis illis temporibus vestes Romanorum Pontificum fuisse purpureas. Initium probationis faciendum est a verbis Arnulphi Episcopi Aurelianensis in synodo Remensi habita anno DCCCCXCI. qui loquens de Pontifice Romano haec dixit (15): *Quid hunc, Reverendi Patres, in sublimi solio residentem, veste purpurea & aurea radiantem, quid hunc, inquam, esse censetis? Nimirum si caritate destituitur, solaque scientia inflatur & extollitur, Antichristus est in templo Dei sedens & se ostendens tamquam sit Deus.* His congruunt, quae de Romano Pontifice scribit Ioannes Saresberiensis lib. VI. de nugis curialium cap. XXIV. *Sed & ipse Romanus Pontifex omnibus gravis & fere intolerabilis est. Praeterea omnes arguunt, quod ruentibus & collabentibus Ecclesiis, quas patrum construxit devotio, altaribus quoque incultis, palatia extruit, & ipse non modo purpuratus, sed deauratus incedit.*

XVI. Purpuram fuisse vestem ordinariam Pontificum Romanorum, colligitur etiam ex pluribus aliis veterum scriptorum testimoniis, quae heic congerere operae pretium duximus. Otto Frisingensis loquens de electione Leonis IX. id testatur his verbis (16): *Hic ex nobili Francorum prosapia oriundus, auctoritate regalis excellentiae ad sedem beati Petri destinatus fuerat; quumque assumta purpura pontificali per Gallias iter ageret, contigit eum Cluniacum venire, ubi tunc praefatus Hildebrandus prioratus, ut dicitur, obedientiam administrabat.* Et paullo post: *Inclinatus ille ad monitum eius, purpuram deponit &c.* Colligitur illud ipsum ex actis vitae Gregorii VII. a Baronio relatis (17); in quibus post narrata, quae in electione eius contigere, demum ista adduntur: *Indutus rubea chlamyde, sicut est mos, & Papali mitra insignitus, invitus & moerens in beati Petri cathedram fuit inthronizatus.* Chlamydem illam rubeam fuisse indumentum, quo uti tum solerent summi Pontifices, evincitur etiam ex scripto codice Vaticano, cuius fragmentum refert Baronius (18). Agebatur de deiectione Burdini, qui Gregorii VIII. nomine assumto Romanam cathedram diu tenuerat adversus Gelasium secundum & Callistum secundum. Huic ergo victo ea ignominia irrogata est, ut *praeparato camelo pro alto caballo, & indutus pilosa pelle vervecis pro chlamyde rubea,* positus sit ex adverso super camelum, dataque sit

 ei

(15) *Concil. Rom. cap.* 28.

(16) *Otto Frising. lib. 6. cap.* 33.

(17) *Apud Baron. ad an.* 1073. §. 20.

(18) *Apud Baron. ad an.* 1121.

ei in manibus pro fraeno cauda cameli, atque ita in Vrbem introductus sit (20).

XVII. Rem istam conficiemus adhuc duobus exemplis. Cadalous Parmensis Episcopus Romanam sedem invaserat post Nicolaum secundum. Ad hunc ergo scribens Petrus Damiani, eumque redarguens, his inter alia verbis eum compellat: *Habes nunc forsitan mitram, habes iuxta morem Romani Pontificis rubeam cappam*. Leo Ostiensis describens electionem Victoris III. docet primum illum invitum electum esse, eique Victoris nomen a clero & populo impositum fuisse (21). *Sed quoniam haec omnia, ut diximus, contra eius animum fiebant, cappam quidem rubeam induit, alba vero induere eum nunquam potuerunt*. Facilius quippe erat Pallium superponere nolenti, quam albam, quae manicas habet. In Pallio vero sive manto aut Pluviali, ut sequentis saeculi vocabulis utar, posita erat electionis consummatio, uti dicemus ad epistolas Ioannis Sarisberiensis. Idem Leo describens electionem Vrbani II. quum dixisset *Vrbanum illum placere vocari, mox cuncti surgentes capiunt, eumque cappam laneam exuentes, purpuram induunt*. Gerohus Reichersbergensis in collectione Tengnagelii pag. 416. eam partem Cardinalium, quae Alexandrum III. elegerat, ait, tentasse eum elevare in Papam, *oblato ei, ut mos est, per Archidiaconum manto, rubea videlicet illa cappa, quae insigne papale est*. Contra Octavianus adversarius Alexandri *alium mantum de sua domo allatum ac praeparatum, offerente sibi suo Capellano, vestitus est*. Quum se sic vestitum ostendisset Octavianus, *clerus accurrens, ubi Octavianum in rubea cappa vidit, electum unanimi fratrum assensu credidit, & ei velut electo acclamavit*. Vide Antonium Scappum in libro de birreto rubeo dando Cardinalibus regularibus pag. 70. ubi citantur Ostiensis & Antonius de Butrio docentes insignia Apostolica, quibus Legati ultra mare utebantur, fuisse vestes rubeas, palafrenum album, & calcaria deaurata. Revertamur nunc ad caussam Legatorum.

XVIII. Itaque Romani Pontifices, ut reverentiam Legatis suis conciliarent, quum eis communicabant usum chlamydis rubeae, quamdiu essent in legatione constituti. Nam & diu ante quam Romani Pontifices rubeam vestem concederent Cardinalibus, sive id factum a Bonifacio octavo, sive a Paullo secundo, diu inquam ante hoc privilegium Legati vestibus rubeis utebantur. Testatur istud de Pelagio Episcopo Albanensi, qui Legatus Apostolicae sedis in Oriente fuit aevo Innocentii tertii, Georgius Logotheta (22): *Purpurea illi talaria*, inquit, *eiusdem coloris vestimenta, frenaque & sagum pariter purpurea erant*.

(20) *Vide lib. 3. Miscellaneor. Baluzii pag. 472.*

(21) *Leo Ostiens. lib. 3. cap. 65. Idem lib. 4. cap. 2.*

(22) *Georg. Logoth. ex versione Theodori Douzae.*

erant. Vidimus deinde Matthaeum Westmonasteriensem, quum de insignibus Legatorum loqui vellet, rubras vestes dixisse. Denique Bzovius adnotat (23), Dominicanis suis in Polonia gerentibus legationem Apostolicae sedis indultum fuisse ab Innocentio IV. ut rubeo galero, rubeis sandaliis, ocreis & chirothecis rubeis caput & manus ac pedes tegerent, ut his purpureis ornamentis significarent, inquit, mortibus devota gestare capita igneque ardentissimo exaestuare ad praeparationem Evangelii pacis. Innocentius ille, qui primus Cardinalium ornamenta invenit, primum eos galero rubeo uti concessit, ut ea nota distinguerentur a ceteris ecclesiastici ordinis viris. Qui secuti sunt Pontifices, sua & illis decora addiderunt, donec ad eam, quae hodie visitur, gloriam perventum est. Nam Bonifacius octavus, ut vulgo existimant, Cardinalibus purpurei coloris vestimenta dedit. Paullus vero secundus, ut in eius vita narrat Platina, primo pontificatus sui anno eis pannum eiusdem coloris dono dedit, quo equos vel mulas sternerent, dum equitant. *Voluit praeterea*, subdit statim Platina, *in decretum referre, ut galeri Cardinalium ex serico coccineo fierent. Sed id, quo minus decerneretur, vetuere illi, qui bene sentientes diminuendam esse Ecclesiae pompam, non augendam cum detrimento Christianae religionis, praedicabant.*

XIX. Itaque, ut colligamus, quae hactenus de hoc argumento dicta a nobis sunt, illud certum esse videtur, vestes Romanorum Pontificum fuisse olim purpureas, illas vero communicatas fuisse cum Legatis ad augendam eorum dignitatem & reverentiam. Verum, ut res ista apertior evadat, addendum est testimonium ex saeculo Bonifacii octavi. Misit ille anno MCCCI. Legatum in Hungariam Nicolaum Episcopum Ostiensem. Vt autem negotia, ob quae mittebatur, exsequi posset cum maiori auctoritate, ei concessit uti insigniis, quae concedi solebant Legatis, qui missi de latere mare transibant, id est, purpureis talaribus & vestimentis & reliquis gloriae ac fastus insignibus. Haec sunt eius verba (24): *Et, ut circa legationis officium, quod in eodem regno Vngariae tibi duximus committendum, eo possis prosperare facilius, quo solitis Legatorum, qui missi de latere mare transeunt, adornatus insigniis personam nostram quodammodo praesentabis de speciali gratia Apostolica tibi auctoritate concedimus, ut eisdem insigniis infra praedictum Vngariae regnum dumtaxat uti libere valeas.* Primum hinc colligitur, ei Legato dari facultatem utendi apostolicis paramentis atque insigniis, quod ait Bonifacius illum, his utendo, personam suam quodammodo repraesentaturum. Sed praeterea in lemmate, quod epistolae illi appositum est in vetustissimo codice MS. bibliothecae regiae, in quo continentur bullae istius legationis, ista leguntur, quae omni-

(23) *Bzov. ad an.* 1253. §. 5.
(24) *Apud Odor. Raynald. ad an.* 1301. §. 5.

omnino evincunt, insignia Legatorum nihil aliud fuisse quam imitationem vestium & ornamentorum, quibus indui solebat Romanus Pontifex in sede maiestatis, id est, insignia papalia. Nam his verbis conceptum est, ut diximus, lemma illius epistolae in codice regio. *Littera legationis, & quod possit uti insigniis papalibus. Et dirigitur ipsi Legato.*

XX. Insignia illa, quod toties dictum est, fuisse rubea, alios porro Legatos, uti eis de iure non potuisse nisi eos, qui missi de latere mare transeunt, ut ait Bonifacius octavus, docuit etiam nos epistola Innocentii IV. data anno MCCXLVIII. Ad Patriarcham Hierosolymitanum. Tribuerat ille auctoritatem Legati per Orientem Patriarchae Antiocheno. Is vero patriarchatum Hierosolymitanum ingressus, sive quod ita mos exigebat, seu ut magnitudinem suam tali modo etiam extra patriarchatum suum ostentaret, legationis insignia portaverat. Male id habuit Hierosolymitanus, qui Legatus quoque erat Apostolicae sedis. Ad hunc ergo leniendum Pontifex hanc epistolam scripsit, quae sic habet in veteri codice MS. bibliothecae Colbertinae. *Quum, sicut ex parte tua fuit propositum coram nobis, ob nostram, praemissa tamen protestatione, reverentiam toleraveris, ut venerabilis frater noster Patriarcha Antiochenus Apostolicae sedis Legatus, quando fuit in Accon, portare legationis insignia, incedere cum rubeis, & signare populum Acconensem, quum talia non competant nisi Legato a nostro latere destinato, nos tuis supplicationibus inclinati praesentium tibi auctoritate concedimus, ut per haec nullum Ecclesiae tuae praeiudicium valeat generari. Nulli ergo &c. nostrae concessionis &c. Datum Lugduni IV. Nonas Decembris anno sexto.* His ita enarratis de Legatorum insigniis, persequamur instituti nostri rationem.

XXI. Redeundum igitur nobis est ad fastum & pompam Legatorum, ut caput istud claudamus exemplo valde illustri, sive ad personas respiciamus, de quibus heic agitur, sive ad gloriam & apparatum tantae legationis. Anno MCCXC. Nicolaus IV. Legatos in Galliam misit Gerardum Episcopum Sabinensem & Benedictum Caëtanum tituli sancti Nicolai in carcere Tulliano Diaconum Cardinalem (25), qui deinde factus Pontifex Romanus, Bonifacius dictus est istius nominis octavus (26). Illos admodum graves provincialibus fuisse reperio in veteri Chartulario sancti Maglorii Parisiensis, quod nunc censetur in bibliotheca regia. Exstat enim in Chartulario illo vetus Chronicon ab auctore illorum omnino temporum scriptum rythmis Gallicis; in quo inter cetera agit de ista legatione. Ait ergo venisse in Franciam Cardinales anno MCCXC. cum Rege tractaturos de quibusdam negotiis, quorum caussa nondum vulgata erat: illos immensos ac

(25) *Vide tom. 2. Spicil. pag.* 818. & seqq. & ad an. 1294. §. 23.
(26) Odor. Raynald. ad an. 1290. §. 17.

ac prodigiosos sumtus fecisse, quacumque iter facerent; hincque factum, ut multum incommodi fuerint Abbatibus & Prioribus. Habuisse enim in comitatu suo, praeter domesticos, equites quingentos: scire se pro certo, eos non ita splendide procedere solitos in patria sua, id est, in Italia. Deum sane, quum inter homines degeret, istiusmodi satellitio munitum non fuisse. Praestat autem heic describere ipsa hominis verba:

Et cele année sans doutance
Vindrent Le Cardenal en France
En mesage parler au Roy.
Mais on ne scut onques pourquoi.
Et outrageus despens fesoient
Par tous les leus ou ils aloient.
Dont le Prieur & li Abbé
Se tenoient a mont grevé.
Bien orent en leur compaingnie
Cinq cens chevaux sans leur mesnie.
En leur païs fai-je sans doute
Qu'il ne menoient pas tel route.
Ainsi n'ala pas Deux par terre
Quant il vint ses amis requerre.

XXII. Quanto modestior Legatis illis fuit magister Herlotus, quem Alexander IV. in Angliam proficisci iusserat anno millesimo ducentesimo quinquagesimo octavo. Et tamen illius fastum damnat Matthaeus Parisius, licet verbis non admodum duris. Haec sunt eius verba: *Et cito post, videlicet septimana proxima ante Pascha, venit in Angliam magister Herlotus Domini Papae Notarius & clericus specialis: qui quamvis Legatus non diceretur, non tamen Legati caruit nobilitate. Venit enim Londinum cum viginti equitaturis; cuius familia collateralis octo cappis, videlicet quinque clausis, & quinque manicatis de optimo moreto superbivit redimita.* Verum, ut libere dicam quod sentio, puto, locum istum emendatione indigere, & pro *viginti* legendum esse saltem *centum viginti*. Nam quo modo fastus hic Herloti notari potest, si modicus iste viginti equitum numerus conferatur cum fastu Legatorum illius saeculi ac superioris, qui vigesimum evectionum numerum longe superabant contra instituta Concilii Lateranensis? Praeterea equites viginti sufficere non poterant dignitati illius viri, qui collaterales saltem octo habebat cappis indutos, quorum propterea quilibet habere debuit plures famulos, ut omnia congruerent. Itaque omnino puto, in editionibus Matthaei Parisii excidisse heic vocem *centum*, quae restituenda est. Locum autem illum esse alioqui mendosum vel ex eo colligitur, quod primo auctor collaterales illos cappis indutos ait fuisse octo, statim vero decem. Hunc autem Herlotum, non secus ac alios, qui frequenter per ea tempora a Romano Pontifice mittebantur in Angliam, illic fuisse in damnum & subversionem totius regni, haud dubie ob exactionem procurationum & immensos sumtus, adnotat infra Parisius his verbis: *Unde certatim advenerunt in Angliam Nuntii Papales ultramontani, sterlingorum speciem olfacientes, ad Regem, ut opima munera reporta-*

tarent; utpote Episcopus Bononiensis, qui ex parte Papae annulo quodam dictum Edmundum de regno Apuliae investivit. Messanensis quoque Archiepiscopus, qui non vacuus recedebat. Nunc frater Ioannes de Diva, nunc magister Bernardus, nunc magister Senisius, nunc Rustandus, nunc Herlotus, & multi alii, quos longum esset enumerare; quousque omnes & singulos Dominus Rex cum summa reverentia suscepit & honore, in damnum tamen totius regni sui & subversionem.

CAPVT LIII.

Ob nimiam Legatorum insolentiam nonnunquam Pontifices poenituisse, quod amplissimam potestatem eis concesserint, nonnullis exemplis declaratur.

SYNOPSIS.

I. Mala fama Legatorum haud dubie Romanos Pontifices aegre habebat. Romana Ecclesia non solet, neque vult decretis suis patenter obviare. Bona fama valde necessaria est Ecclesiae Romanae. Eadem, licet aliqua interdum toleret, nunquam a concordia canonicae traditionis discedit. Ob res tamen a Legatis perperam gestas poenituit aliquando summos Pontifices, quod amplissimam potestatem concessissent Legatis.

II. Quum Giraldus Ostiensis Episcopus nonnulla praeter fas iusque praesumsisset in Gallia, commovit ea res Gregorii VII. animum, qui omnino ita hanc caussam exaggerat, ut plane appareat poenituisse illum, quod ista a Legato acta fuissent.

III. Richardus Abbas Massiliensis, qui legatione Hispanica abusus insolenter erat, tandem revocandus fuit. Contigit istud sub Vrbano secundo.

IV. Hiacynthus Boboquum auctoritate legationis translationem cuiusdam Episcopi peregisset, castigatus est ab Alexandro III. ut docet Innocentius III.

V. Et hunc quoque Innocentium poenituisse, dubium non est, quod Cencium Legatum in Siciliam misisset. Colligitur istud ex epistola ab eo scripta ad Legatum.

VI. Conradus Marpurgicus Legatus in Germania constitutus adversus novos quosdam haereticos, ferro flammaque grassatus, multos nimis praecipiti sententia damnavit, ut scribit Godefridus.

VII. Istud ipsum probatur ex epistola Archiepiscopi Moguntini & fratris Bernardi. Docet autem Albericus, Gregorium, his auditis, poenituisse, quod tantam potestatem Conrado permiserit, unde talis confusio emerserit.

VIII. Eidem Gregorio necessarium fuit revocare ex Anglia Ottonem Legatum, ob motus occasione Legati exortos in ea regione.

IX. Notatur temeritas cuiusdam Nuntii Apostolici, qui potestatem suam aequalem esse aiebat potestati summi Pontificis.

I. Infelices illi eventus, quos in superioribus capitibus enarravimus, & mala fama Legatorum, quae sedem Apostolicam onerabat, hauddubie in animis Pontificum Romanorum aegre accipiebantur. Verum quia ea est Romanae Ecclesiae consuetudo, quemadmodum observat Ivo Carnotensis Episcopus (1), ut neque soleat, neque velit decre-

(1) *Ivo epist.* 260.

cretis suis patenter obviare, toleranda aliqua fuerunt, ne, si statim quorumlibet Legatorum facta in quaestionem adducerentur, bona Romanae Ecclesiae fama periclitaretur, quam sedi illi valde necessariam esse ait idem Ivo (2). At quum Legatorum crimina adeo erant manifesta, ut nulla arte, nulla dissimulatione tegi possent, adeoque tolerari non deberent, tum Romana Ecclesia sequebatur regulam a Gregorio VII. constitutam, qui sic scribit ad Sancium Regem Arragonum (3): *Solet enim sancta & Apostolica sedes pleraque considerata ratione tolerare, sed nunquam in suis decretis & constitutionibus a concordia canonicae traditionis discedere*. Itaque quum Legati, gradus & ordinis sui immemores, potestatem, quam acceperant, in apertam licentiam vertebant, tum vero fremere & indignari Romani Pontifices, & si decens fuisset, facta Legatorum mittere in irritum. Verum quia periculum erat, ne infamis Apostolicae sedis inconstantia notaretur, & *quoniam*, ut ait Baronius (4), *prudentia carnis, & non spiritus, perperam facta a ministris defendi solent ab eorum dominis*, Romani Pontifices non palam quidem rescindebant, quae acta a Legatis essent in provinciis; sed tamen interdum eos poenituit, quod amplissimam potestatem Legatis concessissent (5).

II. Initium faciamus a Gregorio septimo. Pontificatu eius Giraldus Ostiensis Episcopus & sedis Apostolicae in Aquitania Legatus nonnulla praeter ius fasque, ut Baronius ait (6), praesumserat. Nimirum quosdam Episcopos iniuste excommunicaverat, quosdam inordinate deposuerat, alios merito interdixerat. Certum erat Gregorio, acta Legatorum non esse abroganda. Et tamen, quum nollet infamiam pravi iudicii ad se usque pertingere, ut eius verbis utamur, in Giraldum nonnihil commotus, asperioribus eum verbis perstrinxit, simul modum praescribens, quem tenere oporteat, ut iustae provincialium querelae sopiantur. Et omnino ita hanc caussam exaggerat, ut plane appareat, nihil aliud eum per ea tempora maluisse, quam ne Giraldus auctoritate Legati instructus fuisset, ob honorem scilicet Apostolicae sedis. Exstant Gregorii litterae ad Giraldum (7), quas lector consulere potest.

III. Idem Gregorius Legatum in Hispaniam misit Richardum Abbatem Massiliensem. *Multa is* (ut Mariana ait (8)) *insolenter facere videbatur, & concessa ad salutem potestate maxima & amplissima ad quaestum & tyrannidem abuti, Respublica sursum deorsum agebatur. Romani Pontificis nomen & maiestas importunis Legati actionibus sugillabatur*. Vivente Gregorio mansere, quae constituta gestaque

(2) *Idem epist.* 89.
(3) *Gregor. VII. lib.* 2. *epist.* 50.
(4) *Baron. ad ann.* 1099. §. 10.
(5) *Eadmer lib.* 3. *pag.* 65.
(6) *Baron. ad an.* 1073. §. 35.
(7) *Gregor. VII. lib.* 1. *epist.* 16.
(8) *Mariana lib.*9. *de reb.Hisp.cap.*18.

a Richardo fuerant, nullo obsistere auso. Immo tanta eius auctoritas erat, tanta dignatio, ut licet eum Victor III. Gregorii successor excommunicasset in synodo Beneventana, semper tamen Apostolicae sedis vices ageret in Hispania. Sed quum ille multa, uti diximus, ageret insolenter, Bernardus Toletanus Archiepiscopus, cuius dignitas tum surgebat, ad subvertendum Legatum Romam profectus, eo pervenit sub initia pontificatus Urbani secundi, a quo obtinuit, uti Legatus Richardus revocaretur, ut docet Rodericus Archiepiscopus Toletanus his verbis (9): *Verum quia Richardus Legatus se gerebat in aliquibus minus caute, religione & auctoritate compescuit attentata, adeo, quod ille Richardus legatione privatus, fuit ab Urbano summo Pontifice revocatus.*

IV. Hyacinthum Bobonem tituli sanctae Mariae in Cosmedin Diaconum Cardinalem, qui postea fuit Romanus Pontifex dictus Caelestinus tertius, Hispania, ut Marianae verbis utamur (10), Legatum priorum Pontificum diu habuit, praecipue vero temporibus Alexandri tertii, sub quo plures in Hispania synodos ab Hyacintho celebratas fuisse reperio. Suetus potestati & imperio animus multa tentavit, quae varias querelas excitarunt, ut alibi observabimus. Nunc satis sit admonere castigatum fuisse illum ab Alexandro, quia praesumserat peragere translationem Episcopi ab una sede in aliam. Testatur istud Innocentius III. ad Cencium Cardinalem scribens, qui, ut statim dicetur, Troianum Episcopum transtulerat ad Ecclesiam Messanensem. Nam quum factum illius culpasset, demum addit (11): *Non ergo in eius odium vel ad iniuriam tui reputes esse factum, sed ut privilegium Petri maneat inconcussum, quum etiam felicis memoriae Alexander Papa, praedecessor noster quasi simile fecerit, obviando praesumtioni Legati, quem in Hispaniam destinarat volenti simile attentare.*

V. Innocentium quoque tertium non dubito quin poenituerit, quod amplissimam potestatem tribuisset Cencio Presbytero Cardinali tituli sancti Laurentii in Lucina, quem, uti dictum est supra, Legatum constituerat in regno Siciliae (12). Is propria auctoritate, inconsulto Pontifice, qui translationes Episcoporum ad solum Pontificem Romanum pertinere declaraverat (13), Gualterum Troianum Episcopum ad Panormitanam Ecclesiam transtulerat. Graviter & iniquo animo id tulit Innocentius, ut patet ex epistola ab eo scripta ad Legatum, ex qua colligere possumus, poenituisse illum, quod Cencium Siciliae Legatum creasset. *Nisi specialis illa dilectio*, inquit (14), *quam ad personam tuam habuimus & habemus, iustum immo iustissimum motum* no-

(9) *Roder. Tol. lib. 6. de reb. Hispan. c. 26.*

(10) *Mariana lib. 11. de reb. Hisp. c. 17.*

(11) Cap. *Quod translat.* De offic. Leg. in Tertia Collect.

(12) *Vide supra cap. 26. §. 7.*

(13) Cap. *Inter corporalia*. De translat. Episcop. & in Regesto Innoc. III. lib. 1. epist. 532.

(14) Cap. *Nisi specialis*. de off. Leg. in Tertia Collect.

nostri animi temperaret, poena docente cognosceres, quantum in personam (*) *tuam excesseris, quantum in Romanam Ecclesiam deliqueris matrem tuam; quae quum te nutriverit & exaltaverit, tu eam penitus sprevisse videris. Tu autem spretis canonicis sanctionibus & consuetudine generali, motu proprio praesumsisti, quod nec factum fuit, nec auditum, venerabilem fratrem nostrum Troianum Episcopum regni Siciliae Cancellarium praeter speciale mandatum nostrum de Troiana Ecclesia ad Panormitanam de facto, quia de iure non potuisti, transferre.* Sed altius penetravit dolor Innocentii, quum temperamentum a se allatum in hac caussa contemtum vidit a Gualtero per summam audaciam (15). Tum puto, Innocentium ex intimo cordis sensu poenituisse concessae Cencio legationis, quum obsisti sibi videret in re magni momenti.

VI. Anno MCCXXXIII. quum quaedam foedissima haeresis suborta esset in Germania, Gregorius IX. ei abolendae intentus Episcopis quibusdam illarum partium, tum etiam Magistro Conrado Marpurgico, viro eloquentiae sacrae laude insigni, qui sanctae Elizabeth Hungarorum Reginae a confessionibus fuerat, iniunxit, uti teterrimam illam luem conscriptis quamprimum crucesignatis praefocarent (16). Haec tantum Gregorius. At Conradus, ut erat homo haud dubie fervidus, ferro flammaque grassandum putavit. Quos enim semel suspicatus erat haeresi illa imbutos esse, tametsi innocentes essent, seque haereticos non esse palam & aperte contestarentur, flammis addici iubebat, nisi faterentur se reos esse. *Nam & propter veras haereses,* inquit Godefridus monachus sancti Pantaleonis ad Coloniam, *& propter fictas, multi nobiles & ignobiles, clerici, monachi, inclusae, burgenses, rustici, a quodam fratre Conrado ignis supplicio per diversa Teutoniae loca (si fas est dici) nimis praecipiti sententia sunt addicti. Nam eodem die, quo quis accusatus est, seu iuste seu iniuste, nullius appellationis, nullius defensionis refugio proficiente, est damnatus & flammis crudeliter iniectus.*

VII. Exstat in Chronico Alberici monachi Trium fontium epistola Archiepiscopi Moguntini & fratris Bernardi Dominicani, qui fuerat olim Poenitentiarius Papae, ad Gregorium IX. in qua describuntur, quae per eumdem Conradum saeve ac crudeliter gesta tum in Germania fuere. Inter cetera vero ista dicunt, quae optime congruunt cum narratione Godefridi: *Et horum accusatio paullatim coepit ascendere a rusticis ad burgenses honorabiles & eorum uxores, inde ad castellanos & nobiles, in fine ad Comites prope & longe positos. Et Magister nulli quantumvis altae personae locum dedit legitimae defensionis*

(*) *Nostram.*

(15) *Vide Odor. Raynald. ad an.* 1200. *& seqq.* §. 5.

(16) *Odor. Raynald. an.* 1233. §. 41.

nis, nec etiam confiteri proprio sacerdoti; sed accusatum oportuit confiteri, se haereticum esse, buffonem, cattum, callidum virum, & huiusmodi monstra diffidentiae pacis in osculo salutasse. Taliter quidam catholici abiudicati maluerunt innocenter cremari & salvari, quam mentiri de crimine turpissimo, cuius non erant conscii, & supplicium promereri. Quibus ipse Magister martyrium promittebat. Alii infirmi potius elegerunt mentiri, quam comburi. Et infra: *Et facta est confusio a saeculis inaudita. Ego Archiepiscopus Magistrum Conradum primo solus, postea cum duobus Archiepiscopis Coloniensi & Treverensi, monui ut moderatius & discretius in tanto negotio se gereret. Qui non acquievit; sed tandem contra nostram monitionem crucem publice praedicavit Moguntiae. Quo viso, quidam ex illis interfecerunt eum prope Marburch.* Eadem & peiora narrat Trithemius in Chronico Sponteimensi. Quum vero Conradus postea occisus esset, *ex hinc*, inquiunt gesta Treberorum MS. in bibliotheca regia, *procellosa illa persecutio cessavit, & periculosissima tempora, quibus a diebus Constantii Imperatoris haeretici & Iuliani apostatae nulla alia fuere similia, sereniori coeperunt spirare clementia*. Addit post ista Albericus: *Quid ad haec Dominus Papa rescripserit nondum scimus; nisi quod poenitet eum satis, quod tantam dicto Magistro Conrado potestatem permiserit, unde talis confusio emersit*.

VIII. Misit idem Gregorius anno MCCXXXVII. in Angliam Legatum Ottonem Diaconum Cardinalem tituli sancti Nicolai in carcere Tulliano. Quum vero is multa insolenter ageret & Anglorum animos fiducia legationis exulcerasset, Gregorius, qui iam tum intelligebat, quantum invidiae Romanae sedi ex his pessimis Legati facinoribus creabatur, facti poenitens, eum revocavit. Narrat ista Matthaeus Parisius his verbis (17): *Eodem tempore Dominus Papa & tota Curia Romana audiens tot tumultus in Anglia fuisse subortos pro alienigenarum multitudine, quam Rex inconsulte vocaverat, & pro adventu Legati in Angliam, quem similiter in depauperationem suorum in Angliam attraxerat, multosque contra ipsum commoveri, sub magna eumdem Legatum festinatione revocando, rigorem eius temperavit*.

IX. Scilicet proprium humani ingenii est ambitione labi & persaepe homines omnia honesta negligunt, ut Cicero ait, dummodo potentiam consequantur eamque ostentare possint, facili descensu a recto potestatis usu ad abusum. Anno MCCCCLVII. Callistus Papa III. Paullum Archiepiscopum Craiensem extraordinaria potestate instructum misit in Albaniam & Serviam ad promulgandam sacram militiam adversus Turcas (18). Quibus ille rebus inflatus & elatus, ac pristini status sui parum memor, crucem erectam ante se deferri fecit per illas regiones, & se omni papali potestate instructum esse asserens Roma-

(17) *Matth. Parif. p.* 405. *edit. Tigur.* (18) *Odor. Raynald. an.* 1457. §. 29.

manum iter, ac si inutile, prohibebat iis, qui ad summum Pontificem proficisci volebant, ac praeterea, quod peius est, publice praedicabat, fidem Graecorum nostra veriorem esse & eorum ritum Romanae Ecclesiae ritui praevalere. Commoverunt ista facinora bilem Callisti, qui propterea iustissime decrevit uti, si ea vera essent, huic Archiepiscopo condigna deinde ignominia afficiendo & poena castigando adimeretur potestas, qua abutebatur.

C A P V T LIV.

Probatur, Pontifices nonnunquam parasitos suos hunc in finem in provincias misisse, ut divitias ingentes corraderent.

S Y N O P S I S.

I. Romani Pontifices interdum, ut caris suis gratificarentur, occasionemque darent opum brevi compendio parandarum, legatione illos sua ornabant. Probatur ex Ivone Carnotensi.

II. Probatur etiam ex epistola Leodiensium adversus Paschalem II. qui scribunt, Legatos a latere Romani Pontificis exeuntes ad ditanda marsupia discurrere.

III. Apertius adversus corruptelam illam declamat sanctus Bernardus, qui salutem populi Legatis viluisse scribit prae auro Hispaniae. Adnotat Baronius, ista scripta esse a sancto Bernardo adversus frequentiam legationum.

IV. Si quid mali suspicari liceret de moribus Innocentii III. pronum esset affirmare, non ob aliud eum misisse in Angliam Ioannem Ferentinum, quam ut ei daret occasionem ditescendi. Quippe is Angliam perlustravit tantum, ac statim abiit cum magna pecuniae summa, quam vi & auctoritate legationis corrogaverat.

V. Conradus Episcopus Portuensis in Galliam missus ab Honorio III. necesse habuit, pignori in sumtus legationis tradere ornamenta sua. Verum spes erat, illum ex legatione reportaturum, unde solvendo esset illis, quibus oppignoratae res erant.

VI. Nebulo quidam, Legatum Apostolicae sedis agens in Dania ad divitias ex scelere atque ementita dignitate comparandas, in carcerem coniicitur ab Archiepiscopo Lundensi.

I. Aperta semel ianua divitiarum comparandarum per Legationes, Romani Pontifices, ut caris suis gratificarentur, legatione illos sua ornabant, sicque instructos ad provincias mittebant opulentas & ad obsequium inclinatas. Quo fiebat, ut, qui pauperes & inopes accedebant ad provincias, repente divites facti, eas statim deponerent; adeo, ut non ob aliud venisse viderentur, ut innuit Ivo Carnotensis, quam ut provinciam raptarent sub umbra legationis. Haec sunt eius verba ad Paschalem secundum summum Pontificem (1). *Quum enim a latere vestro mittitis ad nos Cardinales vestros tamquam filios uterinos, quia in transitu apud nos sunt, non tantum non possunt curanda curare: sed nec curanda prospicere. Inde est, quod multi praepositorum facta gladio linguae ferire cupientes*

(1) *Ivo epist. 109.*

tes dicunt, sedem Apostolicam non subditorum quaerere sanitatem; sed suam aut lateralium suorum quaerere commoditatem.

II. Vulgatissimam per ea tempora fuisse querelam illam, colligitur ex epistola Leodiensium adversus Paschalem secundum, a quo fuerant excommunicati. Scribentes ergo apologiam, reddentesque fidei suae rationem, ita de Legatis scribunt: *Illos vero Legatos a latere Romani Episcopi exeuntes & ad nos ditanda marsupia discurrentes omnino refutamus, sicut temporibus Zosimi, Caelestini, Bonifacii Concilia Africana probaverunt.*

III. Apertius adversus illam corruptelam declamat sanctus Bernardus ad Eugenium III. scribens, satis innuens, Legatos Apostolicae sedis ad ditanda tantum marsupia discurrere, neque ullo in loco diu consistere, nisi quanto tempore opus est ad colligendas pecunias. *Vestri*, inquit (2), *qui terram austri tam saepe visitant, ecce hi sciunt, & possunt dicere tibi. Eunt & redeunt per medium illorum, aut transeunt secus. Sed quid boni adhuc cum illis egerint, necdum audivimus. Et forsitan audissemus, nisi prae auro Hispaniae salus populi viluisset.* Recte autem adnotat illustrissimus Cardinalis Baronius (3), sanctum Bernardum heic deplorare frequentes legationes, quae sine fructu erant, & lucri tantummodo caussa susceptae.

IV. Scio, Innocentium III. nihil pro sua prudentia egisse, unde colligi posset apertus bonae disciplinae contemtus, cunctaque, quae ab eo acta sunt, ordinata fuisse, saltem in speciem, secundum regulas antiqui iuris. Deinde magnitudo animi istius Pontificis non sinit, ut quidquam sordidum ab illo patrari potuisse suspicemur. Quod nisi notae essent ingentes hominis virtutes, facile cuivis esset suspicari, non ob aliud eum misisse in Angliam Ioannem Ferentinum, quam ut occasionem ei daret opum brevi compendio parandarum (4). Nam ille non aliter provinciam lustravit, quam solent praedones & raptores, nihil omittens, ut brevi ad maximas opes venire posset, dein cito abiit cum amplissima praeda, parum aut nihil sollicitus de statu Ecclesiarum Britannicarum. Quippe Angliam tantum perlustravit, ut ait Matthaeus Parisius, non visitavit, non correxit, non emendavit; sed, quod erat praecipuum in ea legatione, *magnam pecuniae summam congessit, & sarcinulis cum magna cautela dispositis & prudenter commendatis, festinus viator ad mare perveniens, Angliam a tergo salutavit.*

V. Anno MCCXX. Honorius III. Legatum in Galliam adversus Albigenses misit Conradum Episcopum Portuensem, qui Cisterciensis Abbas fuerat, virum certe sanctissimum, sed pauperem, iustitiae tenacem, munerum contemtorem, ut testatur chronicon Montis-sereni, & cui

(2) *S. Bernard. lib. 3. de Consider. c. 1.*
(3) *Baron. ad ann. 1152. §. 1.*
(4) *Vide supra cap. 50. §. 3.*

& cui ea auctoritas oneri esse poterat ob eam caussam (5). Sed pontifex putabat haud dubie, se satis illi divitiarum dedisse cum auctoritate Legati industriam suam exsereret. Itaque ingressus provinciam Narbonensem necesse habuit pecuniam mutuari in sumtus legationis, adeoque ornamenta varia in pignus tradere. Testatur illud ipse Conradus in epistolis tum scriptis ad Capitulum Narbonense, quas olim descripsimus in archivo eiusdem Ecclesiae.

Conradus miseratione divina Portuensis & sanctae Ruffinae Episcopus, Apostolicae sedis Legatus, universitati & singulis Capituli Narbonensis dilectissimis sibi in Christo salutem in Christo Iesu. Fatemur, quia ad multa vobis tenemur anteriora, & eo specialius, quo veri crucifixi imitatores adhaesistis fixius crucifixo. Tenemur etiam vobis in centum quinquaginta libris Melgoriensibus; pro quibus volumus & mandamus vobis, quatenus coronae & aliis apud vos a nobis depositis tamquam pignori incumbatis, donec satisfecerimus vobis de pecunia memorata, bonori autem & utilitati vestrum omnium & singulorum secundum Deum nos invenerītis paratos. Datum Trecis XVIII. Kalendas Septembris.

Conradus miseratione divina Portuensis & sanctae Ruffinae Episcopus, Apostolicae sedis Legatus, venerabilibus viris & dilectis sibi in Christo Capitulo Narbonensi salutem in Christo Iesu. Mandamus vobis, quatenus pro tribus millibus solidorum Melgoriensium, in quibus vobis tenemur, in pignore teneatis coronam auream & cruces & alium thesaurum, quem nos vobis meminimus commisisse, donec vobis ad plenum satisfecerimus de eisdem. Datum Cabilone anno Domini millesimo ducentesimo vigesimo tertio Kal. Septembris.

VI. Claudamus caput istud magno exemplo, falso quidem, sed ex quo colligi potest, maximam animis mortalium infixam fuisse tum reverentiam erga Legatos Apostolicae sedis, persuasos autem fuisse aevi illius homines pecunias maximas iis deberi, qui legatione Romana ornati erant, quicumque tandem illi essent, licere porro Pontificibus Legatos mittere absque caussa, tantum, ut magnam auri argentique vim congererent. Alioqui non tolerassent hominem inutilem, & qui sanguinem humanum crudeliter exsugeret. Rem gestam narrat Odoricus Raynaldus his omnino verbis (6): *Proiecta adeo cuiusdam impostoris fuerat audacia, ut Episcopi ac Legati apostolici personam indueret ad divitias ex scelere atque ementita dignitate comparandas; quumque vinculis mancipatus fuisset, Lundensis Archiepiscopus, qui Apostolicae legationis munere fungebatur, ea de re Pontificem consuluit; qui omnia pseudoëpiscopi gesta rescindi decrevit, illumque perpetuae custodiae traditum doloris pane, ut ait, & angustiae aqua sustentari iussit.* Exstat illa Innocentii III. epistola in libro XVI. regestorum eius epist. X. Con-

(5) *Vide Thom. Cantiprat. lib. 1. c. 9.* (6) *Odor. Raynald. ad an.* 1213. §. 10.

X. Consuevisse interdum nonnullos se pro Legatis Romani Pontificis gerere, haud dubie, ut pecuniam raperent, patet etiam ex Petro Cellensi lib. IV. epist. IV.

CAPUT LV.

Exempla nonnulla Legatorum afferuntur, qui munera spreverunt, & absque omni pompa & luxu incesserunt.

SYNOPSIS.

I. Ex his, quae huc usque dicta sunt de avaritia ac turpitudine quorumdam Legatorum, praeiudicandum non est adversus omne Legatorum genus. Non enim adeo steriles fuerunt aetates, quin plurima bona exempla protulerint.

II. Legatorum sane animi patebant ut plurimum muneribus. Itaque statim ac adveniebant in provinciam, muneribus honestabantur a provincialibus. Effusio Anglorum in Ottonem Legatum. Sed is tamen munera sibi oblata magna ex parte respuit, contra consuetudinem Romanorum.

III. Nimirum hic est lapis scandali, in quem impingere solebant Legati. Episcopi Gallicani in palatio Vernensi congregati, ac si Legatorum a latere nomen fatale esset, Carolum Calvum orant, ut Legatis, quos a latere suo mitteret in provincias, prohiberet, ne munerum acceptores essent. Gladius conditur, ubi aurum suscipitur, ex Cassiodoro.

IV. Itaque magnam haud dubie laudem merebantur Legati, qui munera repellebant. Arsenius Episcopus Hortensis excussit manus suas ab omni munere, ut tradit Adventius Episcopus Metensis.

V. Petrus Damiani Mediolanum missus a Nicolao II. indignationem cleri in se concitavit, quia primum locum in synodo tenuit, super Archiepiscopum Mediolanensem & Episcopum Lucensem. Per eas tempestates Ecclesia Mediolanensis contendebat, se esse liberam, adeoque non debere Romanis legibus subiacere.

VI. Is exemplo suo docuit, Legatos non debere accipere munera. Ministrorum Romanae Ecclesiae mos tum erat, nihil prorsus accipere ab his, quorum negotium pendebat, non tamen omnium, sed illorum dumtaxat, qui meliuscule se ab aviditate custodiebant.

VII. Cono Praenestinus Episcopus ab Hildeberto laudatur, quod integer esset inter munera. Admonet deinde illum, ut in proposito perseveret, neque se muneribus praestet obnoxium.

VIII. Sanctus Bernardus summis laudibus effert Gaufridum Episcopum Carnotensem, qui omne munus cum summa animi fortitudine respuens, legationem Aquitaniae propriis sumtibus strenue administravit per plures annos. Poculenta tamen & esculenta suscepisse, sed hoc cum summa frugalitate, docet Ioannes Saresberiensis.

IX. Martinus Cardinalis contra morem a legatione Daniae rediens pauper equum, quo valde indigebat, ab Episcopo quodam sibi in itinere donatum statim ad eum remisit, ex quo intellexit, illum caussam habere in curia Romana. Testis Ioannes Saresberiensis. Testis etiam sanctus Bernardus.

X. Exclamat sanctus Bernardus in felicitatem istius exempli, aperte insinuans tanto magis aestimandum Martinum, quanto minus frequentia erant exempla istiusmodi. Deplorat deinde statum curiae Romanae illius temporis.

XI. Idem sanctus Bernardus valde laudat Ioannem Paparonem Legatum Hyberniae.

XII. Hubaldus Episcopus Ostiensis laudatur ab Hugone Falcando, quod nullis precibus adduci potuerit, ut caussam quamdam

dam iudicaret cum collega suo muneribus corrupto.

XIII. Admirabilem abstinentiam in Cardinale eiusdem nominis commendat sanctus Thomas Cantuariensis. Ex hac Romanae Ecclesiae sive curiae mala consuetudine accipiendi aurum & argentum ait idem Thomas factum esse, ut flagella Dei gravia & toti mundo vix portabilia veniant super eam.

XIV. Henricus Abbas Clarevallensis commendat abstinentiam Petri Cardinalis tituli sancti Chrysogoni, quod quingentas marcas argenti strenue refutasset in una electione, ne sub obtentu muneris a tramite divertetet veritatis.

XV. Hubertus Archiepiscopus Cantuariensis & Apostolicae sedis Legatus nihil a quoquam exegit, nemini fuit onerosus occasione legationis. Hinc illi rara gloriandi fiducia.

XVI. Frater Raynerius multum laudatus de abstinentia sua a muneribus.

XVII. Item Ioannes de sancto Paulo Cardinalis. Et Guido Episcopus Praenestinus.

XVIII. Item Nicolaus de Cusa Legatus in Germania. Quaedam eius opera inedita recensentur.

I. HActenus probra atque dedecora Legatorum vidimus, hactenus avaritiam & libidinem eorum exsecuti sumus. Quod si quis illa legat, scio, illum prima fronte ex his praeiudicaturum, omnes Legatos fuisse malos, avaros, ac pecuniarum avidos. Sed is istam opinionem deponat necesse est. Non adeo quippe generalis fuit ea pestilentia, quin aliqui evaserint, neque adeo virtutum steriles aetates, ut non & plurima bona exempla protulerint. Sanctis igitur & castis Legatis caput illud destinabitur, in quibus tanto maior laus, quanto in malis plus culpae est.

II. Principio fatendum est, Legatorum animos patuisse ut plurimum muneribus; adeo, ut si qui interdum repetirentur paullo modestiores, licet munera respuerent, quaedam tamen acciperent. Itaque quum primo Legati in provinciam veniebant, muneribus honestabantur a provincialibus. Usurpatum id saepe, sed magno apparatu ab Anglis anno MCCXXXVII. erga Ottonem tituli sancti Nicolai in carcere Tulliano Diaconum Cardinalem. Haec sunt verba Matthaei Parisii: *Occurrerunt Episcopi & clerici famosi usque ad littus, & aliqui in naviculis navigando obviarunt ei, applaudentes & munera impreciabilia offerentes; immo etiam Parisiis in obviam ei obtulerunt telas escarleti & vasa preciosa nuntii diversorum Episcoporum.* Quod si quis Legatus reperiebatur, qui munera nollet accipere, is tum valde laudabatur, quod contra consuetudinem Romanorum ea respueret, observat idem Parisius de eodem Ottone loquens. *Dominus autem Otto Legatus,* inquit, *de quo superius mentio facta est, prudenter ac modeste se gerens, munera pretiosissima sibi oblata in magna parte respuens contra consuetudinem Romanorum, indignationem in toto regno conceptam tam a clero quam militia citra opinionem multorum per gestum suum ordinatum temperavit.* Sane Alexander Nequam, cuius in illo tempore magna doctrinae fama erat inter Anglos, summam istius Ottonis ab-

 sti-

ſtinentiam & ceteras multas virtutes laudat, in eum transferens ea, quae ſanctus Bernardus lib. 4. de Conſideratione cap. 6. ſcripſit de Legatis, ubi Eugenium III. inſtruit, quales illi eſſe debeant, quibus virtutibus ornati. *Hic eſt*, inquit, *qui Regibus exhibet ſe Ioannem, Ægyptiis Moyſen, fornicatoribus Phinees, Heliam idololatris, Helizeum avaris, Petrum mentientibus, Paulum blaſphemantibus, negotiantibus Chriſtum &c. qui Eccleſias non ſpoliat, ſed emendat, qui marſupia non exhaurit, ſed corda reficit &c.* ut apud Robertum Holkoth lectione 114. in librum ſapientiae Salomonis, ubi refert hoc fragmentum ex Alexandro Nequam.

III. Nimirum hic eſt lapis ſcandali, in quem impingere ſolebant Legati. Vnde factum, ut Epiſcopi Gallicani in palatio Vernenſi congregati an. DCCCXLIV. ac ſi Legatorum a latere nomen fatale eſſet, Carolum Calvum Regem oraverint, ut Legatos a latere ſuo mitteret in provincias, qui delicta Epiſcoporum coërcerent, canoneſque iuberent obſervari, & ut Legatis iſtis praeciperetur, ut in obeundo munere ſuo, *abſque reſpectu perſonarum & excoecatione munerum*, caſtos ſe videlicet atque abſtinentes & integros praeſtarent. (1) Sciebant enim ſapientiſſimi viri, veriſſimam eſſe illam Theodorici Regis Italiae ſententiam, gladium condi, ubi aurum ſuſcipitur. Nam Theodoricus eum, cui dignitatem Comitivae provinciae tribuebat, quae dignitas proxime accedit ad poteſtatem & auctoritatem Legatorum, monet, ne muneribus ſe praeſtet obnoxium (2). *Nemo redemtionibus tuum velle deflectat. Gladius conditur, ubi aurum ſuſcipitur. Tu te inermem reddis, ſi a virili animo cupiditate receſſeris.*

IV. Quum itaque malum illud fato quodam commune fuerit in Legatis, uti ſupra obſervavimus ex Ioanne Saresberienſi, magnam haud dubie laudem merebantur, qui eo veneno non inficiebantur, ſeu, qui ea magnitudine animi praediti erant, ea fortitudine, & ea conſtantia, ut munera omnino repellerent. Rarum illud fuit, fateor: fuere tamen, qui munera reſpuerent & in explicanda auctoritate ſua ſolum Deum haberent prae oculis. Iam enim ſuperius mentio facta eſt Arſenii Epiſcopi Hortenſis (3), viri certe, qui ſedis Apoſtolicae poteſtatem ſibi mandatam non neglexit, ſed qui tamen *excuſſit manus ſuas ab omni munere*, ſi vera ſunt, uti vera eſſe puto, quae de illo ſcripſit ad Nicolaum Papam Adventius Epiſcopus Metenſis.

V. Nicolai ſecundi pontificatu, quum graves motus exorti fuiſſent in Eccleſia Mediolanenſi, ad eoſque componendos miſſus Legatus fuiſſet Petrus Damiani Epiſcopus Oſtienſis, paſſus eſt contradictionem a clericis, qui aiebant, *non debere Ambroſianam Eccleſiam Romanis legibus ſubiacere, nullamque iudicandi vel diſponendi vim Romano Pontifi-*

(1) *Concil. Vernen. cap.* 2.
(2) *Caſſiodor. lib.* 7. *Var. cap.* 1.
(3) *Vide ſupra cap.* 44. §. 10.

tifici in illa sede competere, nimis indignum esse, ut quae sub progenitoribus eorum semper exstiterat libera, ad confusionis eorum opprobrium nunc alteri foret Ecclesiae subiecta (4). Auxit hanc indignationem ordo confessus in synodo servatus; cui praefuit Petrus Legatus, ad dexteram habens Anselmum Episcopum Lucensem, ad sinistram vero Guidonem Archiepiscopum Mediolanensem. Et tamen ista tentabantur ab homine sanctissimo & modestissimo, & qui ista agere ausus non esset, nisi ea fuisset saeculi illius disciplina.

VI. Ista praemittenda erant, ut veniremus ad narrationem magni exempli ab eo tum editi. Ea est auctoritas, cui contradici non possit. Rem quippe ad se pertinentem scripsit ipse Petrus Damiani in epistola ad Dominicum Loricatum eiusque fratres (5): *Dico vobis, quid mihi nuper acciderit. Mediolanensem urbem Domini Nicolai Papae legatione functus adivi. Ibi dum essem, Abbas sancti Simpliciani vasculum mihi argenteum loco muneris misit. Quod dum oblatum repente vidissem, primo quidem aspernatus abhorrui, & cur ille mihi munus offerret subtiliter inquisivi. Suspicatus quippe sum, quod negotium fortassis haberet, atque ideo anticipando praeveniens, muneribus occuparet. Mos quippe est apud nos, ministros videlicet Apostolicae sedis, ab his, quorum negotium pendet, nihil prorsus accipere, ab his autem, qui omnino quieti sunt, si dare voluerint, non abiicere. Et haec regula non omnium nostrum, sed illorum dumtaxat est, qui meliuscule se ab aviditate custodiunt. Quid plura? Convenitur ad commune colloquium, cur donum sit largitus inquiritur, utrum caussam habeat sciscitatur.* Addit deinde Petrus, manifeste patuisse hoc munus ab Abbate datum esse amicitiae tantum caussa, multas porro contradictiones passum esse se in conscientia sua propter munus acceptum, denique temperamentum excogitasse, quo, quum alter recipere nollet datum, munus retineret, & cupiditatis suae turpitudinem, ut loquitur vir sanctus, palliaret. Verum quum nec sic conquiesceret mens eius, ex eremo, quo se receperat, rixam mentis suae ultra non perferens, Abbati illi munus suum remittere studuit, certus, se contra sordes munerum iam cautius vigilaturum.

VII. Sequens saeculum plurima bona exempla protulit. Initium autem faciendum est a Conone Episcopo Praenestino, quem legatione Apostolicae sedis in Gallia ornatum fuisse aevo Callisti secundi constat. Laudat illum Hildebertus Archiepiscopus Turonensis ob ceteras quidem virtutes eius, sed ob eam in primis caussam, quod integer esset inter munera, id est, quod flecti se non sineret muneribus. Haec sunt eius verba ex epistola XLV. ad hunc Legatum data: *Zelum legis habes; quem tamen tibi cathedra non contulit, sed apud te invenit.* Id

(4) *Apud Baron. ad an.* 1059. §. 43. *Petri Damiani cap.* 16. *Vide etiam Ioannem monachum in vita*

(5) *Petr. Damiani epist.* 31. *cap.* 4.

Id ostendunt commissa tibi Ecclesiae negotia, quae pariter & inter minas intrepidus & integer inter munera sub capitis discrimine peregisti. Admonet deinde illum, ut in proposito perseveret, neve se muneribus praestet obnoxium. *Perseveres oro*, inquit, *nec aliquando patiaris, ut illud purissimum bonae conscientiae tuae argentum cuiuslibet muneris scoria decoloret. Venturus est sathanas ad te, qui tentet te, qui dicat: Haec omnia tibi dabo, si procidens adoraveris me. Sed, si bene novi te, sic responsurus es tentanti: Vade retro sathana.* Haec Hildebertus, satis innuens, raram fuisse abstinentiam illam in Legato sedis Apostolicae, existimans insuper eius momenti eiusque periculi rem esse, ut non immerito admonendus esset Legatus, ne se munerum oblatione frangi sineret.

VIII. *Sed o mihi locum suavem*, inquit sanctus Bernardus (6), *ubi incidit occasio memorandi & nominandi suavissimi odoris virum, Episcopum loquor Carnotensem Gaufridum, qui legationem in partibus Aquitaniae propriis sumtibus strenue administravit, idque annos plures. Rem loquor, quam vidi ipse. Eram cum eo in terra illa, quum a quodam Presbytero praesentatus illi est piscis, quem vulgo vocant sturgionem. Percunctatus Legatus, quanti venierit, Non accipio, inquit, nisi receperis pretium, & resignavit solidos quinque invito & verecundo. Item quum essemus in quodam oppido, domina illius oppidi obtulit ei pro devotione cum manutergio duas vel tres paropsides pulchras, ligneas tamen: quas aliquamdiu intuens homo scrupulosae conscientiae, laudavit eas, sed non acquievit accipere. Quando argenteas recepisset, qui ligneas refutavit?* Perstringit ista Ioannes Sarisberiensis auctore usus sancto Bernardo, his verbis (7): *Taceo, quod venerabilis pater Gaufridus Carnotensis Legatus Aquitaniae provincialium munera non recepit nisi in caussa esculenti & poculenti, & hoc cum summa frugalitate, sed omnia, quae in xeniorum ratione offerebantur, ut stercora contemnebat. Testatur sanctus Clarevallensis, quod piscem, quem vulgo sturgionem dicunt a devoto quodam legationis suae clerico gratis accipere noluit, nec ante acquievit offerentis improbitati, quam ei pro admisso pretium numeraret.* Fuit autem Gaufridus Legatus in Aquitania sub Innocentio II. ut supra vidimus (8).

IX. Eiusdem Innocentii aetas protulit alium virum memorabilem, dignumque habitum, cui idem sanctus Bernardus elogium poneret. Fuit is Martinus Presbyter Cardinalis Apostolicae sedis legatione functus in Dania primis Innocentii pontificatus annis; unde reversus est in Italiam anno MCXXXIV. quo tempore Pisanum Concilium celebrabatur (9). Meminit istius viri Ioannes Saresberiensis in loco paullo ante laudato his verbis: *Quid referam Martinum, qui contra morem*

(6) *S. Bernard. lib.4. de Consider. c.5.*
(7) *Ioan. Saresb. lib.5. Policrat. cap.15.*
(8) *Vide supra c. 46. §. 11.*
(9) *Baron. ad an. 1134. §. 1.*

rem a legatione rediens pauper, quum ab Episcopo Florentino equum socio necessarium magna compulsus instantia accepisset, eumdem restituit donatori, ex quo eum ab initio dati muneris caussam in Romana curia ventilandam habuisse cognovit. Sed audiamus sanctum Bernardum. *Dignum nunc*, inquit, *ad medium venire factum dulcis memoriae Martini nostri. Nosti hoc; sed an memineris, ignoro. Is Cardinalis Presbyter, functus aliquando legatione in Dania, tam pauper remeavit, ut pene expensis & equis deficientibus, vix perveniret Florentiam. Ibi Episcopus loci donavit ei equum, quo Pisas usque, ubi eramus tunc, pervectus est. Postridie credo secutus Episcopus, (erat enim illi caussa cum adversario, & agendi aderat dies) coepit requirere suffragia amicorum. Quumque per singulos sollicitarentur, ventum est ad Martinum. Fiducia erat maior in illo, qui non posset immemor esse recentis beneficii. Tum Martinus, Decepisti me, inquit: nesciebam tibi imminere negotium. Tolle equum tuum; ecce in stabulo est. Et hora eadem resignavit illi.*

X. Exclamat hoc loco sanctus Bernardus in felicitatem istius exempli, Eugenio tertio, ad quem ista scribuntur, aperte insinuans tanto magis aestimandum Martinum, quanto minus frequentia erant exempla istiusmodi. *Quid dicis, mi Eugeni? Nonne alterius saeculi res est rediisse Legatum de terra auri sine auro, transiisse per terram argenti & argentum nescisse, donum insuper, quod poterat esse suspectum, illico reiecisse?* Et paullo post, quum retulisset historiam sturgionis repudiati a Gaufrido Episcopo Carnotensi, rursum exclamat: *O si talium daretur virorum copia, quales perstrinximus nunc? Quid te felicius, quid illo iucundius saeculo? Nonne secunda ab aeternitate illorum tibi temporum beatitudo videretur, quum te quaquaversum procedens stipatum videres tam inclyto agmine beatorum?* Deplorat deinde statum curiae Romanae illius temporis. *Et nunc*, inquit, *reduc oculos, mi Eugeni, ad eum, qui nunc est, curiae sive Ecclesiae statum & studia Praelatorum, eorum praesertim, qui sunt in circuitu tuo.*

XI. Idem sanctus Bernardus alibi impense laudat alium virum sanctissimum, Ioannem videlicet Paparonem, quem Eugenius III. Legatum in Hiberniam misit anno MCLI. ut in eam insulam quatuor deferret Pallia, quorum usus illic hactenus non fuerat (10), adeoque Malachias Archiepiscopus illius insulae non habuerat plenitudinem potestatis. Non est huius loci differere de his, quae gesta ab eo sunt in illa legatione. Sufficit ostendisse mores eius fuisse inculpatos longeque diversos a Iordano Legato, quem idem Eugenius in Germaniam miserat (11). Quippe sanctus Bernardus (12), quum enarrasset foeda & hor-

(10) *Baron. ad an.* 1151. §. 6. *Vide Ioannem Hagustald. in continuat. hist. Simeonis Dunelm. pag.* 279.

(11) *Vide supra cap.* 49. §. 4.

(12) *S. Bernard. epist.* 290.

horrenda facinora ac sacrilegia Iordani, de quibus supra dictum est, flectit deinde ad Ioannem Paparonem, quem laudat ob dissimilitudinem morum. *Non sic Dominus Ioannes Paparonus*, inquit, *non sic, cuius laus est in Ecclesia, quippe honorificantis ubique ministerium suum.*

XII. Inter haec temporum mala nonnulli reperiebantur, ut vides, viri sancti, qui ministerium suum honorificabant, ut loquitur sanctus Bernardus, & neque muneribus neque gratia sinebant mores suos corrumpi. Iam antea locuti sumus de Ioanne Neapolitano Cardinale (13), quem una cum Episcopo Ostiensi Alexander III. in Sicilia Legatum constituit. Et is quidem amore pecuniae fecit, quidquid ab eo petebatur, nullam occasionem praetermittens congerendarum divitiarum, adeo, ut caussam iniustissimam in se susceperit lucri caussa. *Episcopus autem Hostiensis*, inquit Hugo Falcandus (14), *vir honestatis non indubiae, quum socium suum vidisset muneribus & gratia esse corruptum, eoque ipso recte iudicandi libertatem sublatam, nullis precibus adduci potuit, ut eorum vellet iudiciis interesse*. Erat is Humbaldus Episcopus Ostiensis.

XIII. Admirabilem abstinentiam in Cardinale eiusdem nominis valde laudat sanctus Thomas Cantuariensis. Miserat Henricus secundus Anglorum Rex ad curiam Romanam *nonnullas auri libras*, ut Baronius ait (15), *erogandas in Cardinales*, ut eos sibi propitios habere posset adversus sanctum Thomam. Victa est curia Romana. Fuere tamen aliqui, & inter hos Humbaldus, qui Regis aurum contemnerent. Laudat illum, ut dixi ob eam ipsam caussam idem sanctus Thomas ad eum scribens his verbis (16): *Non abiistis post aurum, quo nuper ad laesionem nostram & Apostolicae sedis confusionem capti sunt quidam; quorum patrocinio receptis litteris Apostolicis, quas lectitari facit in utriusque regni compitis Rex Anglorum, se de Romana Ecclesia gloriatus est triumphasse*. Ex hac Romanae Ecclesiae sive curiae mala consuetudine factum ait idem Thomas, ut flagella Dei gravia & toti mundo vix portabilia veniant super eam (17).

XIV. Anno MCLXXVIII. missus in Gallias est Petrus Presbyter Cardinalis tituli sancti Chrysogoni. Occasio mittendi Legati fuit recens oborta haeresis in pago Tolosano (18). Laudat illius abstinentiam Henricus Abbas Clarevallensis in epistola ad Alexandrum III. summum Pontificem, ei gratulans, quod talem virum assumsisset in partem sollicitudinis Apostolicae. *Habetis in partibus Gallicanis*, inquit, *virum sicut experti sumus, iustitiae & veritatis amicum, Dominum*

(13) *Vide supra cap.* 49. §. 7.
(14) *Hugo Falcand. in hist. Sicil. p.* 127.
(15) *Baron. ad an.* 1167. §. 93.
(16) *Apud Baron. ibid.* §. 94.
(17) *Baron. ibid. ad an.* 1170. §. 32. *Vide Ioannem Saresb. ep.* 222.
(18) *Vide Baron. ad an.* 1178. §. 22.

num P. tituli sancti Chrysogoni Cardinalem, qui in una sola electione me teste quingentas marcas argenti strenue refutavit, ne sub obtentu muneris a tramite diverteret veritatis. In eo plurimae consolationis hausto remedio Deum glorificamus, & patrem in eo magnificamus & vos, videntes, quod illustrium dignitatum gratia, quae de vestrae plenitudinis fonte procedit, in tales confluit ex Apostolica discretione personas, quae per vitae meritum fastigia illustrare comprobentur honorum. Hinc vobis materia gaudii, hinc Ecclesiae Dei solatii fomes exoritur, quod tales assumitis in partem sollicitudinis, qui honorent in vobis plenitudinem potestatis. Probat iste, quem diximus, vestrum in se non errasse iudicium (19).

XV. Anno denique MCXCVI. omnes Ecclesiae conventuales in Eboracensi provincia constitutae ad Caelestinum III. Pontificem Romanum scribentes hoc testimonium perhibuerunt Huberto Archiepiscopo Cantuariensi & Apostolicae sedis Legato (20): *Quum apud nos visitationem suam exerceret, vices Apostolicas diligenter exsecutus fuit, agrum dominicum fructuosum in messis abundantiam excoluit, nihil nobis moleste intulit, nihil a nobis exegit, sed in omnibus verbis & operibus modeste se habuit, in nullo onerosus nobis exsistens*. Ista scribi ad summum Pontificem optaverat Hubertus, ut probaret, bene se usum auctoritate Legati & provincialibus gravem non fuisse. Sic enim scripserat ad Capitulum Eboracense & ad reliqua Capitula, Abbates & Priores: *Quum his etiam volumus Romanae sedi certius a singulis designari, quantum nobis in caussa procurationis impenderint, vel quatenus eis occasione legationis fuerimus onerosi. Quod ideo sub hac forma fieri mandamus, quia sicut de securitate nostra confidentes rei huius fidele testimonium formidare non possumus, sic nec poteritis, quae vobis super articulis memoratis constiterint, salva honestatis conscientia subticere*.

XVI. Haud ita multo post, quum Rex Legionis filiam Regis Castellae, neptem videlicet propriam, in matrimonium duxisset, Innocentius III. ob eam caussam in Hispaniam anno MCXCVIII. legavit fratrem Raynerium cum amplissima potestate, ut patet ex variis eiusdem Innocentii epistolis (21). De rebus autem ab eo gestis in legatione illa scribens anno sequenti ad Archiepiscopum Compostellanum & ad Episcopos in regno Legionensi constitutos, eum ex eo inter alia commendat, quod manus suas excusserit ab omni munere. Praestat heic referre ipsa eius verba (22): *Quod quum ad nostram notitiam pervenisset*, inquit, *dilectum filium fratrem Raynerium, virum scientia & religione pariter reverendum, Deo & hominibus obtentu scien-*

(19) *Vide epistolam Alexandri III. Tom. IV. Duchesnii pag.* 563.

(20) *Apud Radulfum de Diceto p.* 694.

(21) *Innocent. III. lib.* 5. *ep.* 92. 93. 125.

(22) *Idem lib.* 2. *ep.* 75.

scientiae & honestatis acceptum, in Hispaniam duximus destinandum, ut iuxta verbum propheticum dissolveret colligationes impietatis, solveret fasciculos deprimentes: qui per Dei gratiam ab omni munere manus excussit, ita ut, quod legitur de ipso, possit vere referri. Non fuit, qui ditaverit Abraham. Describit ista auctor gestorum Innocentii III. iisdem omnino verbis, ut necesse non sit ea repetere.

XXII. Anno MCCI. Ioannes de sancto Paullo Presbyter Cardinalis tituli sanctae Priscae, qui exeunte anno superiore missus fuerat in Galliam, ut cognosceret de caussa divortii inter Philippum Regem Francorum & uxorem eius Ingeburgem, *adveniens mense Maio*, ut ait auctor auctarii Aquicinctini ad Sigebertum, *cum magno in Suessionensi urbe a Rege, Archiepiscopis & Episcopis excipitur gaudio. Cui oblata sunt munera a Rege. Sed ille iustus manus suas excussit ab omni munere*. Sic enim legitur in vetustissimo codice MS. bibliothecae regiae. Erat ille monachus ordinis sancti Benedicti; ut scribit idem auctor. Eadem ferme tempestate Innocentius III. misit in Germaniam Legatum Guidonem Episcopum Praenestinum, ut Ottonis in Imperatorem electi partes foveret & adiuvaret adversus Philippum Suevum (23). Gloriatur autem Innocentius, quod a muneribus excusserit manus suas, & quod, licet necessitates nimias passus esset, noluerit esse cuiquam oneri, sed paucis contentus exsistens, paupertatem quasi divitias reputaverit (24).

XVIII. Anno MCCCCLI. celebris ille Nicolaus de Cusa Presbyter Cardinalis tituli sancti Petri ad vincula missus est Legatus in Alemanniam, susceptus cum magna pompa, cum copiosa equitum multitudine (25), *ipse super mulum suum cum exiguo Romano comitatu humiliter insidens, cruce argentea a Domino Apostolico sibi data cum suo stipite deargentato semper praecedente, ad Ecclesiam processionaliter deductus, ibidem devote fuit susceptus*. Quis non miretur tantam modestiam, temperantiam, ac simplicitatem in Legato posteriorum temporum? Sed audi reliqua (26): *Ipse etiam ab omni munere manus suas puras servavit, quod tamen terrae magnates & alii divites copiose offerebant, esculentis & poculentis, sine quibus vita praesens transigi non potest, dumtaxat exceptis*. Vulgo, ut hoc quoque dicam, vocatur Nicolaus de Cusa. Sed ego vidi illum frequenter vocari de Cosa vel de Cosera in libro diurno Petri Bruneti de gestis Concilii Basileensis. Porro praeter opera eius edita habeo in veteri codice meo MS. replicam eius invectivam in Nicolaum de Tudisco Abbatem Panormitanum propositam anno MCCCCXLII. in dieta Francofordiensi, in qua Panormitanus tuitus erat auctoritatem Concilii Basileensis. In eo-

(23) *Innoc. III. lib. 5. epist. 128.*
(24) *Innoc. III. in registro de negot. imp. ep. 56. 109.*
(25) *M. Chron. Belgic. p. 370.*
(26) *Ibid. pag. 32.*

eodem codice exstat defensio Eugenii IV. adversus idem Concilium, auctore eodem Nicolao.

CAPVT LVI.

De odio & fastidio erga Legatos communi, & introducta necessitate consensum regum in receptione eorum exquirendi.

SYNOPSIS.

I. Iuvit Legatorum fortunam timor ex potestate eorum. Cuncta terrore complebant, ut colligitur ex Arnulpho Lexoviensi. Reges & Principes illis loco cedebant, eisque assurgebant. Cuncta negotia in se trahebant. Sed ex malis eorum facinoribus paullatim factum est, ut eorum nomen & auctoritas viluerit apud Francos, & Romana Ecclesia vilis deinceps & contemtui habita sit. Hinc legationes in fastidium versae.

II. Legati antiquitus nullam muneris sui partem attingere in Gallia poterant absque petitione aut expresso consensu Regis. Quod ius adeo competit Regibus, ut non solum nostri, sed etiam Angli & Scoti, illud summa cura retinuerint. Pro Regibus nostris illustris est locus Alexandri III. qui destinaverat legationem Galliae tribuere Thomae Archiepiscopo Cantuariensi, si consensus Regis & Episcoporum Galliae accederet.

III. Ius illud evincitur etiam ex decretali Super gentes, quae docetur esse Bonifacii VIII. quum tamen in vulgatis editionibus tribuatur tantum Ioanni XXII.

VI. Referuntur verba illius constitutionis, quae manifeste ostendunt, illam a Bonifacio conditam fuisse adversus Philippum Pulcrum. De actis in Concilio Basileensi.

V. Walterus Episcopus Albanensis in Angliam missus ab Vrbano II. cum Rege Willelmo conventionem fecit, ne Legatus Romanus ad Angliam mitteretur, nisi quem Rex praeciperet. Ita visum expedire, ne qua vis inferretur consuetudinibus regni. Sub Paschali II. Anselmus Abbas Legatus in Angliam missus, nec Angliam intrare, nec ullo Legati officio fungi permissus a Rege est, ne antiquis Ecclesiae Anglicanae consuetudinibus praeiudicium inferretur.

VI. Idem ius regium acriter retinuit Henricus primus Rex Anglorum, ut patet ex Eadmero, illud etiam a Callisto extorquens, ut Legatus in Angliam nullus a Pontifice mitteretur, nisi quaepiam caussa ita gravis incideret, quae ab Episcopis regni definiri non posset.

VII. Idem Petrum Leonis prohibuit exsequi officium Legati in Anglia, obtendens patrias consuetudines, quia regnum Angliae liberum erat ab omni Legati ditione. Legati auctoritas, ut explicari posset, indigebat consensu Episcoporum, Abbatum, & Procerum, ac totius regni.

VIII. Adnotanda est hoc loco prudentia Henrici: qui, ne Legatus auctoritatem suam explicaret in Anglia, prohibuit, ne ad Ecclesias aut monasteria regni accederet, neve aliunde victus ei suppeditaretur, quam ex publico. Quod factum specie honoris, Legati tamen potestatem infregit.

IX. Parem repulsam passus in Anglia fuerat Callistus secundus, quum adhuc esset Archiepiscopus Viennensis. Sic enim ei contradictum est, ut nullum Legati officium exercuerit. Itaque sicut venit, ita reversus est, ut Eadmerus ait.

X. Hugutio in Angliam missus ab Alexandro III. susceptus quidem est, ut Legatus, sed quia eum mitti postulaverat Henricus II Rex.

XI. Quum Vivianus ab eodem Alexandro mis-

missus esset in Scotiam, quo pergere destinaverat per Angliam, non ante permissus est progredi quam iurasset, quod nihil praesumeret de potestate Legati contra voluntatem Regis Angliae. Et sic data est ei licentia transeundi usque in Scotiam.

XII. Anno 1245. inter gravamina nomine totius regni Angliae proposita in Concilio Lugdunensi, etiam illud additum est, Legatum in Angliam venisse sine Domini Regis licentia; quod erat contra privilegium Regis. Innocentius IV. postulata Anglorum elusit rarissima moderatione.

XIII. Ob eamdem caussam magnates Angliae anno 1264. noluerunt recipere Guidonem Episcopum Sabinensem.

I. IVvit Legatorum fortunam timor ex potestate eorum: quia quum in provincias venirent cum summa & amplissima auctoritate, quae, ut supra diximus, maior erat, quam ut obsisti ei posset, cuncta terrore complebant. Testatur istud Arnulphus Episcopus Lexoviensis in epistola XXIII. ad Cardinales Romanae Ecclesiae: in qua laudans Legatos quosdam, ait, in eis tantam refulgere Apostolicae sanctitatis & doctrinae perfectionem, *ut eis plus gratiae merita contrahant, quam terroris reverentia disciplinae*. Quis enim, quantumvis sui securus, non timeret, quum intelligeret, omnia provinciarum negotia in arbitrio Legati posita esse, eam porro esse dignitatem eius, ut ei Reges & Principes loco cederent, ei assurgerent? Quis Episcoporum, etiam de sanctitate morum suorum praesumens, ea securitate instructus esse poterat, ut non timeret hominem, qui fiducia legationis eos propria auctoritate suspensurus erat, si id animo collubitum esset suo, a ministerio & officio eorum, tum etiam a gradu episcopali deiiceret, si res ita ferret? Praeterea electiones Episcoporum pendebant ab auctoritate Legatorum. Quod quantum conferret ad conciliandum illis populorum reverentiam, nemo est, opinor, qui non intelligat. Ista quum sint notissima, & maxima ex parte iam explicata sint in superioribus capitibus, necesse non est ea persequi. Satis erit observasse tot Legatorum pessimis facinoribus, quae huc usque narrata sunt, factum esse, ut paullatim eorum nomen & auctoritas viluerit apud Francos, ut observat Ioannes Saresberiensis (1), & Romana Ecclesia vilis deinceps & contemtui habita sit, ut ad Alexandrum III. scribit P. Decanus sancti Aniani Aurelianensis (2). Hinc legationes in fastidium versae, ut adnotabit infra illustrissimus Archiepiscopus (3), desuetudine postea pauciores extiterunt, Legatique ultimis temporibus missi non sunt, nisi raro & propter caussas magni momenti. Reliquum est, ut heic agamus de consensu Principum necessario Legatis, ut mitti possint, & ut exsequi valeant ea, quae mandata illis sunt a summis Pontificibus. Ampla sane & illustris materia, cui antiquitas suffragatur, & cui posteriorum temporum exempla multam lucem afferunt.

II. Pri-

(1) *Ioan. Saresb. epist.* 252.

(2) *Apud Duchesn. Tom. IV. pag.* 576. *& seq.*

(3) *Vide infra lib.* 6. *cap.* 30. §. 11.

II. Primum omnium satis constat, Legatos nullam muneris sui functionem attingere antiquitus in Gallia potuisse, absque petitione aut expresso consensu Regis; ut patet ex epistolis sancti Gregorii & aliis multis testimoniis (4). Atque id ius adeo competit Regibus, ut non solum nostri, sed etiam Angli & Scoti, illud summa cura retinuerint. De nostris, quum res sit manifesta, & quum praeterea illustrissimus Archiepiscopus bene multa de hoc argumento dixerit, nunc opus non est multa dicere. Sufficiet unicum Alexandri III. testimonium; qui, quum legationem Gallicanae Ecclesiae committere cogitaret Thomae Archiepiscopo Cantuariensi, ut tali ratione solaretur exsulem ac peregrinum, ac fortassis etiam, ut eo pacto paupertatem eius sublevaret, prius exploravit animum Ludovici Regis, non ante ei vices suas delegare ausus, quam certus esset de consensu Regis & Episcoporum Galliae. Exstat ea de re Alexandri epistola a Baronio edita; in qua hortans Regem Ludovicum, ut revocandae inter Henricum Anglorum Regem & Thomam concordiae studeat, demum illum admonet, destinasse se, si pax inter illos constitui non possit, legationem Gallicanam ei tribuere, modo consensus accedat regiae maiestatis, & modo istud fieri possit absque gravi scandalo personarum regni Gallici, id est, ut interpretatur Baronius, si id placeret Gallicanis Episcopis (5). Haec sunt verba Alexandri (6): *Si autem, quod Deus avertat, convenire non possint, dummodo regiae voluntati sederet & beneplacito tuo, nobis per omnem modum compleceret & gratum valde exsisteret & acceptum, quod si absque gravi scandalo personarum regni tui fieri posset, ut nos praenominatum Archiepiscopum specialis honoris praerogativa inter ceteros donaremus, & sibi vices nostras committeremus in illis partibus exsequendas. Unde serenitatem tuam, quanta possumus prece, rogamus, ut, si pacem salva honestate sua & Ecclesiae, quod omnimodis optaremus, habere non possit, nobis super his voluntatem tuam sub omni celeritate studeas intimare.* Consenserintne Ludovicus & Episcopi Gallicani, non liquet. Sed hinc colligi potest, non consensisse, quod non reperiamus, sanctum Thomam aliqua Legati auctoritate usum esse in Gallia.

III. Rursum ius illud Regum nostrorum, ut etiam ista addamus, evincitur ex decretali *Super gentes*, quam Bonifacius VIII. edidit adversus Philippum IV. Francorum Regem. Scio, eam in vulgatis Extravagantium communium editionibus tribui Ioanni XXII. cui etiam tribuitur in veteri codice MS. bibliothecae regiae. Verum, praeterquam, quod eadem in illo ipso codice regio descripta est, etiam sub nomine Bonifacii ante, quam ponatur sub nomine Ioannis, a Bonifacio

Vuuu 2

Vide infra lib. 6. cap. 31. §. 2. 5. cap. 23.

(4) *S. Greg. r. lib. 9. epist. 64. Vide Probat. Libert. Eccles. Gallic.*

(5) *Vide supra cap. 45. §. 6.*

(6) *Apud Baron. ad an. 1168. §. 8.*

cio primum editam fuisse, ex eo manifeste probatur quod in mandatis, quae ab illo data sunt Ioanni Presbytero Cardinali tituli sanctorum Marcellini & Petri, quae edita sunt ab Odorico Raynaldo (7) & a Petro Puteano in probationibus dissidii, quod fuit inter Bonifacium & Philippum IV. Francorum Regem, in mandatis, inquam, illis iubetur Legatus denuntiare & declarare eidem Regi, *quod Romanus Pontifex Legatos de latere & non de latere ac Nuntios libere mittere potest ad quaevis imperia, regna, vel loca, prout vult, absque petitione cuiuslibet vel consensu, usu vel consuetudine, contrariis nequaquam obstantibus* (8).

IV. Hic locus evincit, constitutionem illam editam a Bonifacio fuisse, ut Philippum consiliis & potestati suae resistentem opprimeret ista auctoritate. Nam in constitutione illa sic prorsus legitur: *Verum quum aliqui huiusmodi officium & potestatem ipsius Romani Pontificis, quam non ab homine sed a Deo recepit, sub suo arbitrio redigere molientes, Legatos ipsos, nisi ab eis petiti fuerint, vel de beneplacito eorum transmissi, subiectas sibi terras, dicentes, hoc eis de consuetudine competere, ingredi non permittunt, nos huiusmodi consuetudinem non tam irrationabilem, quam iniquam, animarum saluti contrariam, detrahentemque Apostolicae potestati, auctoritate Apostolica penitus reprobantes, Legatos ipsos ab omnibus, cuiuscumque praeeminentiae, conditionis, aut status fuerint, debere admitti decernimus, nec eos praetextu cuiusvis consuetudinis impediri posse a quoquam Christiano nomine gloriante, quo minus regna, provincias & terras quaslibet, ad quae ipsos destinari contigerit, ingrediantur libere, ac commissae sibi legationis officium exerceant in eisdem.* Excommunicat deinde eos, qui praesumerent impedire Legatos, eorumque regna & terras ecclesiastico supponit interdicto, *quamdiu in huiusmodi contumacia duxerint persistendum.* Revocat autem omnia privilegia, quibus iidem uti vellent ad asserendum hoc suum ius, seu ex consuetudine descenderet, seu aliunde. Haec vero a Pontifice iracundo scripta esse adversus Philippum Francorum Regem, satis, ut reor, manifestum est. Anno MCCCCXXXIV. quum in Concilio Basileensi tractaretur de mittendo in Galliam Legato ad constituendam pacem inter Reges Franciae & Angliae, docet Petrus Bruneti sacri Concilii Notarius in libro diurno, quem tum scripsit de gestis istius Concilii, Ambassiatores Regis Franciae asseruisse, *quod Rex habet privilegium a sede Apostolica, quod nullus Legatus a latere debeat exercere officium legationis inconsulto Rege, protestantes de iuribus & privilegiis Regis, sperant tamen, quod, si Rex requiratur, consentiet exercitio huiusmodi legationis.*

V. Primum exemplum in ista caussa datum apud Anglos fuit aevo Vrbani secundi. Missus tum in Angliam Walterus Episcopus Albanen-

(7) *Odor. Raynald. ad an.* 1303. §. 34. (8) *Histoire du differend de Boniface p.* 90.

nensis Willelmum Regem adiit, cuncta facturus, per quae Regis animum sibi conciliare posset, etiam cum periculo propriae famae (9). Cum eo itaque, ut narrat Hugo Abbas Flaviniacensis (10), *conventionem fecit, ne Legatus Romanus ad Angliam mitteretur, nisi quem Rex praeciperet*. Verba sunt manifesta, neque ullis ambagibus involuta. Et haud dubie illud a Legato exegerat Willelmus, ne antiqua consuetudo violaretur, qua receptum erat, ne quis alius in Anglia Legatus Apostolicae sedis esset, praeter Archiepiscopum Cantuariensem. Extremis deinde Paschalis secundi temporibus, quum Anselmus Abbas a Romano Pontifice accepisset legationem Angliae, traiicereque propterea vellet a Normannia in Angliam, *Rex Henricus*, inquit Eadmerus (11), *antiquis Ecclesiae consuetudinibus praeiudicium inferri non sustinens, illum ab ingressu Angliae detinebat, & ei, utpote Nuntio beati Petri, largiter & officiose ministrari faciebat*. Narrat deinde Eadmerus, illum nec Angliam intrare nec aliquo Legati officio fungi dignum habitum esse, sicque inglorium abiisse.

VI. Idem ius regium acriter retinuit Henricus, istius nominis primus, Anglorum Rex qui Willelmo fratri proxime successit. Quum enim anno MCXIX. idem Rex, & Callistus II. convenissent apud Gisorcium in Normannia, concessit Regi Pontifex, ut antiquae regni eius consuetudines manerent, ac nominatim, ne quis Legatus in Angliam mitteretur, nisi quem Princeps peteret (12), nimirum si quaepiam caussa maior incideret, quae ab Episcopis Anglicanis pro sui magnitudine terminari non posset, adeoque opus esset maiori auctoritate (13). Haec sunt verba eiusdem Eadmeri in libro quinto Historiae Novorum: *Itaque post haec Callixtus Gisortium venit; & Rex Henricus illic ei locuturus accessit. Acta igitur sunt multa inter eos, quorum gratia par erat tantas personas convenisse. Inter quae Rex a Papa impetravit, ut omnes consuetudines, quas pater suus in Anglia habuerat, & in Normannia sibi concederet, & maxime, ut neminem aliquando Legati officio in Anglia fungi permitteret, si non ipse, aliqua praecipua querela exigente, &, quae ab Archiepiscopo Cantuariorum ceterisque Episcopis regni terminari non posset, hoc fieri a Papa postularet*.

VII. Adeo autem diligenter & studiose praerogativam illam servavit idem Henricus, (14) ut, quum aliquot post annis Papa Callistus sponte Legatum in Angliam misisset Petrum Leonis monachum Cluniacensem, tametsi eum magnifice receperit Henricus pro reverentia sedis Apostolicae, legati tamen officium exsequi prohibuerit, obtendens pa-

(9) *Eadmer. lib. 1. p. 32.*
(10) *Hugo Flavin. p. 241.*
(11) *Eadmerus p. 112. 118. 126.*
(12) *Vide infra lib. 6. cap. 31. §. 5.*
(13) *Vide Simeonem Dunelm. p. 241. & Ioan. Bromton. pag. 1008.*
(14) *Vide supra cap. 52. §. 6.*

patrias consuetudines ab Apostolica sede concessas; in quibus haec & de maximis una erat, quae regnum Angliae liberum ab omni Legati ditione constituerat (15). Itaque Legatus ille regno egredi coactus est, quum nullam prorsus muneris sui functionem attigisset. Rem narrat idem Eadmerus inquiens, inter alia Regem pronuntiasse, *legationis illius stabilem auctoritatem, nonnisi per conniventiam Episcoporum, Abbatum, & procerum, ac totius regni conventum roborari posse*.

VIII. Sed adnotanda est hoc loco prudentia Henrici: qui, ne Legatus auctoritatem suam explicaret in Anglia, prohibuit, ne ad Ecclesias aut monasteria regni accederet, donec ad ipsum perveniisset, neve aliunde victus ei suppeditaretur, quam ex fisco. Quod factum specie honoris, magni tamen momenti erat. Sic quippe providebatur, ne vel minima Legati potestate uteretur. Sumtus enim Legatis praestare tenebantur Episcopi earum regionum, ad quas illi mittebantur, ut supra diximus. Unde argumentum trahere potuisset Petrus, susceptam fuisse ab Episcopis & Abbatibus Anglicanis legationem suam, si diversatus apud Ecclesias aut monasteria, procuratus ab illis fuisset. Sapienter itaque Rex Henricus ad excipiendum Legatum mittens nonnullos, eis, *prudenti usus consilio*, inquit Eadmerus, *iniunxit, quatenus iter eius ita disponerent, ut post ingressum Angliae nec Ecclesias nec monasteria quaelibet, ad se tendens, hospitandi gratia ingrederetur, nec aliunde quam de suis victus necessaria ei ministrarentur*.

IX. Parem repulsam passus in Anglia fuerat ipse Callistus sub Paschali secundo; a quo quum in regnum illud missus fuisset cum auctoritate Legati, ei auctoritati sic contradictum est, ut nullum Legati officium exercuerit. Haec sunt verba Eadmeri (16). *Eodem anno venit in Angliam Guido Archiepiscopus Viennensis*, (*) *functus, ut dicebat, legatione totius Britanniae ex praecepto & auctoritate Apostolicae sedis. Quod per Angliam auditum, in admirationem omnibus venit, inauditum scilicet in Britannia cuncti scientes quemlibet hominem super se vices Apostolicas gerere, nisi solum Archiepiscopum Cantuariae. Quapropter sicut venit, ita reversus est, a nemine pro Legato susceptus, nec in aliquo Legati officio functus*. Huius legationis, quae & Anglis displicebat, & Ecclesiae Cantuariensi iniuriosa erat, mentionem facit sanctus Anselmus Archiepiscopus Cantuariensis ad Paschalem Papam scribens (17). *Audivi tamen*, inquit, *quod, dum eram pro fidelitate sedis Apostolicae in exsilio, legationem ipsam Archiepiscopo Viennensi vestra commendavit auctoritas. Quod quanta difficultate, immo impossibilitate plenum sit, intelligunt hi, qui longum & periculosum intervallum maris & regnorum, Franciae scilicet & Burgundiae, inter Angliam & Viennam noverunt, ut scilicet Archiepiscopus Viennensis Angliam,*

(15) *Eadmer. lib. 6. pag.* 138.
(16) *Eadmer. lib.* 3. *pag.* 58.
(*) *Functurus*.
(17) *S. Anselm. lib.* 4. *epist.* 2.

gliam, aut Angli Viennam pro suis caussis frequentent. Ceterum quod ait Eadmerus, inauditum esse in Britannia, quemlibet hominem super se vices Apostolicas gerere, nisi solum Archiepiscopum Cantuariae confirmari potest auctoritate Ioannis Saresberiensis, qui ait (18), non solere Ecclesiam Romanam tempore legationis indultae alteri Legato subiicere ratione legationis.

X. Anno MCLXXV. missus quidem in Angliam est Legatus Hugo sive Hugutio tituli sancti Michaelis Cardinalis, & susceptus ut Legatus. Sed annotandum est, illum a Rege Henrico secundo petitum fuisse. Rogerius de Hoveden: *Eodem anno, paullo ante festum omnium sanctorum, applicuit in Anglia quidam Cardinalis nomine Hugezun, Apostolicae sedis Legatus, pro quo Dominus Rex Romam miserat. Et invenit Dominum Regem apud Wintoniam; & Dominus Rex venit ei obviam, & Henricus filius eius cum eo, & eum cum debito honore susceperunt*. Narrat deinde Hovedenus, illum convocasse Concilium apud Westmonasterium, cuius celebratio impedita fuit ob contentionem de praesessione inter Archiepiscopos Cantuariensem & Eboracensem; qui sane primum locum cedebant Legato, sed uterque a dextra eius sedere volebat.

XI. Anno sequenti editum est in Anglia magnum exemplum auctoritatis Principum, quod apprime congruit cum moribus nostris. Miserat Alexander III. Legatum in Scotiam Vivianum. Is vero, ut in Scotiam proficisci commodius posset, per Angliam sibi putavit esse pergendum. Quod quum Regi nuntiatum fuisset, statim ad illum misit, qui ab eo peterent, qua auctoritate factum erat, ut in Angliam intrasset absque ipsius permissu; ac non ante permissus est ultra progredi, quam iurasset, quod nihil praesumeret de potestate Legati contra voluntatem Regis. Docet nos ista idem Hovedenus his verbis: *Eodem anno Alexander Papa misit Vivianum Presbyterum Cardinalem Apostolicae sedis Legatum in Scotia & in insulis circumiacentibus, & in Hybernia, & in Norevveia, ad caussas ecclesiasticas audiendas & determinandas, secundum quod Deus ei administraret. Qui quum in Angliam veniret, Dominus Rex misit ad eum Richardum Wintoniensem & Gaudefridum Eliensem Episcopos, ut interrogarent eum, cuius auctoritate ausus erat intrare in regnum suum sine licentia ipsius. His igitur interrogationibus praedictus Cardinalis plurimum territus, de satisfactione iuravit Regi, quod ipse nihil ageret in legatione sua contra voluntatem ipsius* (19). *Et sic data est ei licentia transeundi usque in Scotiam*.

XII. Anno MCCXLV. inter varia gravamina, quae in Concilio Lugdunensi proposita sunt nomine totius regni Angliae, etiam illud additum est, Martinum, cuius superius fecimus mentionem, in Angliam

(18) *Ioan. Saresber. epist.* 178.

(19) *Vide supra cap.* 50. §. 8.

gliam venisse *sine Domini Regis licentia* (20). Deinde procuratores universitatis Angliae, de eodem Martino loquentes, (21), aiunt, istud factum esse *privilegio Regis admodum derogando, per quod ei a sede Apostolica specialiter indulgetur, ne quis in Anglia legationis fungatur officio, nisi a Domino Rege specialiter postulatus*. Perculsus improvisa interrogatione Innocentius IV. nihil respondit (22); sed postulata Anglorum elusit rarissima moderatione, rem esse dictitans, quae morosa deliberatione indigeret, indistanter tamen se responsa daturum pollicendo.

XIII. Anno MCCLXIV. quum Vrbanus IV. in Angliam domestico bello agitatam misisset Guidonem Fulcodium Sabinensem Episcopum, illeque suos nuntios in Angliam praemisisset, responsum est eis a magnatibus, *quod nullum Legatum debent admittere, nisi fuerit petitus a Rege & regni communitate*. Ad quod respondit Legatus in litteris ad eosdem magnates scriptis, quum in civitate Ambianensi esset, multum se mirari, quod Legatum Apostolicae sedis nollent recipere. *Sane vos, viri nobiles & capita populorum*, inquit, *nobis scribitis, quod communicato consilio sic Londoniis ordinastis. Et asseritis privilegium vestrum esse, quod ad vos Legatus non veniat non petitus. Sed absit, ut Romana Ecclesia lege propria se arctaverit, ne possit per alios visitare, quorum visitationem praesentialiter nequit adimplere. Nec potuit aliquis summus Pontifex legem ponere successori, quia non habet imperium par in parem, nec Papa unius praedecessoris heres est, sed successor*. Et statim addit: *Cessant tamen haec omnia ipso facto, quum Rex vester institerit & importune petierit ad regnum suum destinari Legatum*. Acta istius legationis exstant apud sanctum Aegidium in Septimania, unde ortus erat Guido.

CAPVT LVII.

De Scotorum antiquo circa Legatos recipiendos & admittendos iure.

SYNOPSIS.

I. Scotia tum iisdem pene moribus vivebat, quibus Anglia. Quum Scoti frequentia Legatorum urgerentur, istud tandem pervicerunt a Clemente III. Pontifice Romano, ut nulli, qui Scotus non esset, liceret officium legationis exercere in Scotia, nisi forte ei, quem de corpore suo sedes Apostolica specialiter destinaret.

II. Hoc privilegium a sequentibus Pontificibus confirmatum est.

III. Verum quum nec sic quieta aut secura esset Scotia a rapacitate & tyrannide Le-

(20) *Vide supra cap.* 52. §. 11.

(21) *Matth. Paris. pag.* 647. *edit. Tigur.*

(22) *Vide supra cap.* 52. §. 13.

Legatorum, res eo deducta est, ut non ita multo post Scoti liberrima Episcopi cuiusdam oratione commoti Legatum quemdam, qui recenter advenerat, repulerint.

IV. Factum id bono exemplo & in posterum profuturo. Nam sub Clemente IV. Legatus ab eo missus, extra fines Scotiae subsistere iussus est, ac per litteras mandata exponere, denique in regnum admissus non est.

V. Quare existimandum est, Ottonem, cui Gregorius IX. commisit legationem Scotiae, aut admissum non fuisse in regno, aut certe prius mandata sua per litteras exposuisse, quam admitteretur. Coniectura est, timuisse Gregorium, ne Legatus uti prohiberetur auctoritate sua in Scotia.

VI. Scoti contendebant, Scotiam non comprehendi sub legatione Anglica, ut docet Bonifacius VIII.

VII. Ratio autem, cur Scoti nollent comprehendi sub generali legatione Angliae, haec erat, quia regnum eorum divisum erat ab Anglia, & quia ex quo Christianam fidem Scoti susceperant, Scotia libera fuerat, & nulli extra suam regionem subiecta, praeterquam uni Romano Pontifici.

I. TRanseamus ab Anglia in Scotiam, tum quidem divisam a corpore Britanniarum, sed tamen iisdem pene moribus viventem. Mittebant interdum Romani Pontifices in Scotiam Legatos, non rogati & in nullum rei publicae usum, tantum ut provincialium opibus ditarentur. Displicebant haud dubie ista regibus Scotorum. Itaque istud tandem pervicerunt anno MCLXXXVIII. *ut nulli de cetero, qui de regno Scotiae non fuerit, nisi quem Apostolica sedes propter hoc de corpore suo specialiter destinaverit, licitum sit in eo legationis officium exercere.* Haec sunt verba Clementis III. ex epistola ad Willelmum Scotorum Regem, quam recitat Rogerius de Hoveden, & ex eo Baronius. Ista autem ea haud dubie de caussa postulaverant Scoti, ad exemplum Francorum, quod frequentia & avaritia Legatorum premerentur; quum vero viderent, stabilitam esse necessitatem Legatorum in provinciis, malebant, ut ea auctoritas cuipiam Scoto tribueretur, quam exteris hominibus (1).

II. Hoc privilegium Scotorum confirmavit deinde Caelestinus III. anno MCXCII. ad eumdem Willelmum Scotorum Regem scribens. Refert illius litteras idem Rogerius de Hoveden, in quibus haec verba leguntur: *Adiicimus, ut nulli de cetero, qui de regno Scotiae non fuerit, nisi quem Apostolica sedes propter hoc de corpore suo specialiter destinaverit, licitum sit in eo legationis officium exercere.* Istud ipsum iisdem verbis confirmatum est ab Innocentio III. cuius bulla exstat in Chartulario Ecclesiae Glasguensis, & ab Honorio III. in epistola ad Alexandrum Regem Scotorum, ut testatur Odoricus Raynaldus (2).

III. Verum quum nec sic quieta aut secura esset Scotia a rapacitate & tyrannide Legatorum, quum videlicet Pontifices frequenter mitterent Legatos de corpore Romanae Ecclesiae, nimirum Cardinales, qui Scotiam raptabant sub umbra legationis, res eo deducta est anno MCCXXI.

(1) *Vide infra lib. 6. cap. 30. §. 10.*

(2) *Odor. Raynald. ad an. 1218. §. 62.*

MCCXXI. ut, quum illuc missus esset ab Honorio Papa Legatus, Alexander Rex consulendos suos ratus Concilium convocaverit. Ibi Praesul quidam multa praefatus de avaritia & pravis moribus Legatorum demum huc flexit, ut censeret, *non modo hunc non admittendum reclamante populo ac regno exhausto, sed ne in posterum quidem alium* (3). Addit autem Hector Boëtius, ea libertima Praesulis illius oratione permotos, qui in conventu aderant, Legatum censuisse in regnum admittendum non esse. *Quae quum summo Regis*, inquit, *& assidentium assensu probata essent, Legatus in regnum admissus non est.*

IV. Ista quidem fortiter ac viriliter acta sunt, bono sane exemplo, ac in posterum profuturo. Nam aevo Clementis quarti, quum Pontifex Legatum in Scotiam misisset *ad conquirendam ad expeditionem in Saracenos pecuniae summam grandem*, ille statim admissus non est, sed extra fines Scotiae subsistere iussus, *ac per litteras mandata exponere* (4). Ita Legatus in regnum admissus non est. Misit inde Scotorum Rex Alexander mille marcas argenti Pontifici Maximo Clementi IV. in subsidium profectionis.

V. Quare quum videmus, apud Odoricum Raynaldum, Gregorium IX. legationis Apostolicae munus commisisse per Scotiam Ottoni tituli sancti Nicolai in carcere Tulliano Diacono Cardinali, ita interpretari debemus, aut admissum non fuisse illum in regno recentibus adhuc odiis adversus Legatos, aut non ante admissum, quam per litteras mandata sua exposuisset. Verum opus non est argumentis, ubi probationes habemus idoneas & sufficientes. De hoc enim Ottonis accessu in Scotiam sic scribit Matthaeus Parisius: *Volente autem Domino Legato intrare regnum Scotiae, ut ibi de negotiis ecclesiasticis tractaret sicut in Anglia, respondit Rex Scotiae: Non me memini Legatum, in terra mea vidisse, nec opus esse, aliquem esse vocandum, Deo gratias· nec adhuc opus est; omnia bene se habent. Nec etiam tempore patris mei vel alicuius antecessorum meorum visus est aliquis Legatus introitum habuisse, nec ego, dum mei compos fuero, tolerabo.* Et mox: *Quibus auditis, Legatus avidam voluntatem intrandi Scotiam temperavit.* Nam praeterea colligi posse videtur ex verbis Gregorii, illum valde timuisse, ne Legatus prohiberetur uti auctoritate sua in Scotia. Scotos quippe demulcet, & variis argumentationibus utitur aptis, ut illi videbatur, ad commovendos eorum animos. Referenda sunt eius verba (5): *Nos consultius attendentes, quod, quum circa regnum Scotiae eo maiorem curam gerere teneamur, quo fortius Ecclesia Scoticana Romanam Ecclesiam solam matrem & metropolitanam nullo medio recognoscit, in dignum exsisteret, nisi, quae nos singularem patrem in spi-*

(3) *Hector. Boet. lib. 13. hist. Scotor. fol.* 282.

(4) *Hector. Boet. ibid. fol.* 289.

(5) *Apud Odor. Raynald. ad an.* 1237. §.40. *Vide Baron. ad an.* 1188. §.27. *&* 1192. §. 4. *& Hectorem Boet. lib.* 13. *fol.* 273.

spiritualibus obtinet, specialem a nobis reciperet consolationis affectum, eidem Cardinali in dicto regno Scotiae legationis officium motu proprio duximus committendum: quia relinquere conscientia salva nequivimus, quin eidem Scoticanae Ecclesiae per dictum Legatum Apostolicae visitationis solatium mitteremus, ne a nobis affectione materna spoliari se crederet, si nobis Ecclesiam visitantibus Anglicanam, regnum Scotiae sic in vicino positum expers visitationis Apostolicae remaneret.

VI Speciales huic Legato litteras pro Scotia dederat Gregorius, quia sub legatione Anglica non comprehendi Scotiam contendebant Scoti, ut ad Eduardum Anglorum Regem scribit Bonifacius VIII. his verbis (6): *Ceterum nobis nullatenus venit in dubium, quin potius certi sumus, quod, quum Apostolicae sedis praecellens auctoritas per suas litteras in Angliae ac Scotiae regnis simul alicui legationis committit officium exsequendum, vel pro quavis caussa, quam rationabilem reputat, decimae solutionem indicit, huiusmodi Apostolicae litterae ad praefatum Scotiae regnum se aliquatenus non extendunt, speciali praedictae sedis privilegio Scotis indulto penitus obsistente* (7); *prout tempore felicis recordationis Adriani Papae praedecessoris nostri, tunc S. Adriani Diaconi Cardinalis, & per ipsius sedis litteras simul in regnis ipsis Legati, cum quo familiariter tunc eramus, contingit evidenter. Nam Legatus ipse ad praefatum regnum Scotiae admissus non exstitit, donec per litteras Apostolicas speciales sibi legationis fuit commissum officium in eodem.*

VII. Ratio autem, cur Scoti nollent comprehendi sub generali Angliae legatione, haec erat, quia regnum eorum divisum erat ab Anglia, & quia, ex quo fidem Christianam Scoti suscepissent (ut in conventu apud Northamtoniam disseruit Gilbertus, qui dein Episcopus fuit Cathenensis anno MCLXXVI.) Scotia libera fuerat, & nulli extra suam regionem, praeterquam uni Romano Pontifici velut Christi Vicario subiecta (8). Unde & Clemens III. & Caelestinus III. Innocentius III. aliique deinceps Pontifices decernunt, *ut Scoticana Ecclesia Apostolicae sedi, cuius filia specialis exsistit, nullo mediante debeat subiacere.* Hinc Gregorius IX. eo se circa regnum Scotiae maiorem curam gerere teneri ait, quo fortius Ecclesia Scoticana Romanam Ecclesiam solam matrem & metropolitanam nullo medio recognoscit.

(6) *Apud Odor. Raynald. ad an.* 1299. §. 17.

(7) *Vide Raynald. ad an.* 1265. §. 61.

(8) *Apud Hector. Boet. lib.* 13. *fol.* 27.

CAPUT LVIII.

De Legatis Romani Pontificis non aliter quam cum conſenſu Regis in Gallia recipiendis.

SYNOPSIS.

I. Legatus in Galliam mitti non poteſt niſi ad poſtulationem Regis, vel cum conſenſu eius. Non poteſt exercere facultates ſuas, niſi quatenus Regi placuerit. Intactas praeſtare debet libertates regni. Facultates eius examinantur in ſupremo Parlamenti curia; ubi modificantur, ſi res ita poſcat. Tum demum illis utitur, ſi Rex permittat.

II. Haec conſuetudo fuit obſervata antiquitus.

III. Quum anno 1456. Calliſtus III. Legatum deſtinaret in Galliam, Rex Carolus VII. iura regia obtendens, noluit ei concedere, ut Legati auctoritate uteretur. Inſignibus tamen Legati permiſſus eſt uti.

IV. Eumdem legationis ſuae exitum habuit Iulianus Cardinalis, quem Sixtus IV. miſerat ad Ludovicum XI. Magnifice tamen habitus eſt pro more Legatorum.

V. Nicolaus Epiſcopus Mutinenſis, cum ampliſſima poteſtate Legati veniens in Franciam, Regi in primis ſignificare curavit, nolle ſe uti auctoritate ſua abſque conſenſu eius, neque aliquid agere adverſus iura regni aut libertates & privilegia Eccleſiae Gallicanae. Quod litteris manu ſua ſubſcriptis confirmavit. Ita permiſſus eſt Legatus uti facultatibus ſuis.

VI. Sixtus mittens iterum Iulianum in Galliam, primum Ludovici Regis conſenſum elicere ſtuduit. Propter iſtum conſenſum, quem Rex praeſtitit, Legatus permiſſus eſt uti inſignibus Legati, non tamen in praeſentia Regis. Factum id ſalvis iuribus & libertatibus Eccleſiae Gallicanae. Qua de re litteras ſuas dare iuſſus eſt Legatus.

VII. Litterae illae non exſtant. Attamen in indiculo Petri Doriolae Cancellarii refertur, Legatum Regi dediſſe litteras manu ſua ac duorum ſecretariorum ſubſcriptas, quibus declarabat, gratiam ſibi a Rege factam trahi non poſſe in conſequentiam, neque ex ea ullum praeiudicium afferri iuribus & privilegiis Regis aut regni.

VIII. Quum deinde Balua Cardinalis iniuſſu & abſque conſenſu Regis praeſumeret uti auctoritate Legati in Gallia, multaque inſolenter ageret adverſus ſanctorum canonum reverentiam & mores in Gallia receptos, interceſſit Nanterra, emiſſa appellatione. Tandem tamen Balua uti permiſſus eſt facultatibus ſuis.

IX. Miſſus eſt ad reſtaurandam diſciplinam eccleſiaſticam. Quod quum aggredi tentaret, onere illo levatus eſt ab Epiſcopis Gallicanis. Quod indignum viſum eſt Sixto IV. & ſacris canonibus bonaeque conſuetudini repugnans.

X. Inutile eſſet omnia perſequi, quae poſterioribus temporibus acta apud nos erga Legatos ſunt. Reliquum igitur eſt, ut nonnulla dicamus de moribus Hiſpanorum. Facultates Legatorum ac Nuntiorum Apoſtolicae ſedis illic examinantur a ſupremo Regis Conſilio, ne quid fiat in rei publicae diſpendium.

XI. Aequum prima fronte videtur, ut is, qui in provinciam venit cum poteſtate extraordinaria, fidem faciat auctoritatis ſuae. Legatus ergo non eſt tamquam Legatus recipiendus, niſi primo viſis legationis ſuae litteris. Et ita ſervatur in regno Franciae, ut obſervat Boerius.

XII. Epilogus eorum, quae dicta hactenus ſunt de Legatis.

I. Inter axiomata libertatum Eccleſiae Gallicanae illud conſtantiſſimum eſt, non poſſe ſummum Pontificem mittere in Galliam Le-

Legatos a latere cum facultatibus ampliſſimis, niſi ad poſtulationem Regis, vel cum conſenſu eius; Legatum porro uti non poſſe facultatibus ſuis, donec ſcripto iureiurandoque pollicitus Regi fuerit, non uſurum ſe illis, niſi quamdiu maieſtati eius placuerit, deſiturum porro, ſtatim ac certior factus fuerit, Regem nolle, ut illis amplius utatur. Debent etiam Legati iurare, nihil ſe facturos adverſus ſancta decreta, canones Conciliorum generalium, neque adverſus libertates & privilegia Eccleſiae Gallicanae aut Vniverſitatum & Academiarum publicarum iſtius florentiſſimi regni. Ea de cauſſa, & quia multa interdum continentur in facultatibus Legatorum, quae moribus noſtris & iuri recepto adverſantur, primum ſummus Pontifex Regem admonet, deſtinaſſe ſe in Galliam Legatum, exempli cauſſa, Ioannem, ut conſenſum eius eliciat. Dein, quum Legatus attigit fines Galliae, nuntium mittit ad Regem cum facultatibus ſuis, ut videre poſſit, an aliquid in illis contineatur contrarium libertatibus Eccleſiae Gallicanae aut iuribus regiis. Quia vero Princeps, aliis negotiis occupatus, iſta per ſe examinare non poteſt, facultates illas mittit ad Parlamentum Pariſienſe, ſimul mandans, uti eas verificent & actis curiae inſcribant. Parlamenti vero officium eſt, eas diligenter examinare, adnotare, ſi quid deprehenderint illic inſertum adverſus vetuſtos mores & publicam regni diſciplinam; ſi nihil iſtiuſmodi animadverterint, in acta referre; ſi vero nonnulla repererint emendatione digna, his decernere, non teneri Gallos, adeoque modum peregrinis decretis imponere: quod vulgo dicimus modificare facultates Legati. Tum demum, ſi Rex permittat, Legatus utitur facultatibus ſuis ſic modificatis & inflexis.

II. Hanc conſuetudinem fuiſſe obſervatam antiquitus, iam oſtendimus (1), allatis etiam Bonifacii VIII. verbis, qui nobis iſtam praerogativam auferre conatus eſt. Oſtendamus nunc illud ipſum exemplis poſteriorum ſaeculorum, quibus omnino firmatum eſt illud caput noſtrarum libertatum & regiae dignitatis.

III. Anno MCCCCLVI. Calliſtus III. delendo Turcarum imperio intentus, Legatum in Gallias miſit Alanum Coëtivum Cardinalem *ad conquirenda pro tuitione Chriſtianae fidei opportuna praeſidia & claſſem adverſus immaniſſimum Turcam eiuſque complices praeparandum, publicandum quoque litteras Apoſtolicas cruciatae, & alia magna & ardua negotia* (2). Quum ea legatio decreta fuiſſet inſcio Carolo VII. ille pro munere ſuo cavens, ne quid res publica detrimenti caperet, litteras de legatione Alani publicari in Gallias vetuit, ut Odoricus Raynaldus ait (3). In litteris tamen Calliſti ad eum hoc anno datis VII. Kal. Novembr. illud ſolum continetur, eum *in concedenda publi-*

(1) *Supra cap. 56. §. 2.*
(2) *Odor. Raynald. ad an. 1456. §. 2.*
(3) *Ibid. §. 3.*

blicatione litterarum cruciatae & indulgentiarum difficilem se praebere. Orat deinde Carolum Pontifex, obtestaturque per viscera misericordiae Dei nostri, ut patiatur praedicari subditis & in regnis ac dominiis suis sanctam Domini crucem litterasque super hoc editas solemniter publicari. Quid ad haec Princeps? Misso Avenionem Ioanne Bastardo Cantore Ecclesiae Parisiensis, haec Legato dicenda mandavit (4). Regiae maiestati ius esse repellendi Legatos Apostolicae sedis, nullum porro Cardinalem vel alium quempiam Legatum a latere ad se venire posse cum insignibus & auctoritate Legati, neque uti posse potestate & auctoritate Legati, in istius iuris possessione semper fuisse Carolum & eius praedecessores Reges Francorum. Nolle se, ut Alanus utatur auctoritate Legati in regno suo. Attamen se id certis quibusdam de caussis Alano tribuere, ut ad se accedat, crucemque ante se deferri faciat in regno, seque Legatum a latere nominet. Ista suscepit Alanus, usurum se illis pollicitus absque praeiudicio iurium Regis & regni ac successorum eius aut Pragmaticae sanctionis, infecta decernens, quae forsitan contra facta ab eo forent. Litteras ea de re Cantori dedit Alanus apud Avenionem die prima Ianuarii anni sequentis.

IV. Eumdem legationis suae exitum habuisse Iulianum Roboreum Cardinalem, quem anno MCCCCLXXVI. adversus Turcas miserat Sixtus IV. eius patruus, colligi potest ex verbis Odorici Raynaldi (5); qui ait illum, praeter in Galliis acceptos honores, nullum eorum, ob quae missus fuerat, ad votum perduxisse. Scilicet obstitit Rex Ludovicus XI. ne Legatus amplissima potestate instructus quippiam ageret adversum iura regni & libertates Ecclesiae Gallicanae. Satis porro dignitati eius prospectum putavit, si magnifice haberetur pro more Legatorum.

V. Eodem anno Sixtus in Galliam misit Nicolaum Sandonninum Episcopum Mutinensem cum amplissima potestate Legati a latere. Iste vero gnarus iurium maiestatis & sacrosancta ea esse, Regi Ludovico XI. significare curavit, nolle se uti auctoritate sua absque consensu eius, neque aliquid agere adversus iura regni aut libertates & privilegia Ecclesiae Gallicanae, petere propterea ab eo, uti se sineret uti potestate & facultatibus sibi a summo Pontifice concessis (6). Praeterea idem Nicolaus litteras sua manu subscriptas Regi dedit, quibus pollicebatur, non usurum se in regno facultatibus suis adversus iura & libertatem regni, nisi quatenus facultates suae modificatae erant & restrictae per auctoritatem regiam; quas modificationes & restrictiones idem Legatus suscepit. His ita gestis, Ludovicus litteris datis apud Turones die quarta Ianuarii anni sequentis potestatem Nicolao fecit pro hac vice tantum, utendi facultatibus suis secundum modificationes ab eo appro-

(4) *Probat. libert. Eccles. Gall. cap.* 23. §. 3.

(5) *Odor. Raynald. ad an.* 1476. §. 3.

(6) *Probat. libert. Eccles. Gallic. cap.* 23. §. 4.

approbatas; ea tamen adhibita cautione, ut hic regius consensus trahi non posset in consequentiam, neque ex eo quaeri aliquod ius posset aut possessio adversus Regum Francorum maiestatem aut iura, sive adversus libertates & privilegia Ecclesiae Gallicanae. Litteras porro Legati, quibus approbaverat modificationes in litteris legationis appositas, misit Rex ad Parlamentum Parisiense, haud dubie ut in acta curiae referrentur.

VI. Anno dein MCCCCLXXX. Sixtus Legatum cum amplissimis facultatibus in Galliam misit eumdem Iulianum, cuius supra meminimus, ut pacem & concordiam revocaret inter Ludovicum Regem & Maximilianum Ducem Austriae. Sed ante quam Legatus iste mitteretur, Sixtus in primis effecerat, ut ei mittendo accederet consensus Ludovici, absque quo vanam & inutilem fore legationem pluribus iam experimentis compertum habebat (7). Itaque Rex praefatus Legatum Apostolicae sedis in Galliam mitti non posse neque facultatibus suis uti absque consensu suo, ac considerans istius legationem decretam fuisse cum consensu suo, edicit, uti recipiatur velut Legatus a latere, & ut antelatione crucis & ceteris Legatorum insignibus uti ubique possit intra regnum, praeterquam in praesentia Regis, *fors en nostre presence*. Salvis tamen iuribus & libertatibus Ecclesiae Gallicanae & regni (8). Daturum porro Legatum litteras suas patentes & authenticas, quibus declarabit salvas esse nihilominus libertates Ecclesiae Gallicanae & iura regni.

VII. Non exstant illae Legati litterae. In veteri tamen codice MS. bibliothecae regiae exstat indiculus manu Petri Doriolae Cancellarii scriptus, in quo enumerantur acta, quae ipse in Cameram computorum detulit die XV. Septembris eiusdem anni de legatione eiusdem Cardinalis. In hoc ergo indiculo, post litteras Regis, de quibus mox dicebamus, & post instrumentum protestationis factae a Commissariis Regis, quae edita est inter Probationes libertatum Ecclesiae Gallicanae, tertio loco compendio describuntur litterae eiusdem Legati datae in loco sancti Symphoriani Auzonis die secunda Augusti, subscriptae vero manu eius & a Sigismundo secretario summi Pontificis, itemque a magistro Matthaeo Vaillant secretario Legati. In his ergo litteris declarat Legatus, permissionem sibi a Rege concessam, ut legatione sua uti possit in Gallia, trahi non posse in consequentiam, neque ex ea ullum praeiudicium afferri iuribus & privilegiis Regis aut regni.

VIII. Anno MCCCCLXXXIII. idem Sixtus Legatus in Galliam destinavit Ioannem Baluam Episcopum Albanensem, ut collapsam disciplinam ecclesiasticam restauraret. Quia vero ille, ut erat homo audax,

(7) *Odor. Raynald. ad an.* 1486. §. 33. & *seq.*

(8) *Probat. libert. cap.* 23. §. 5.

dax (9), *regnum Franciae ingressus est licentia vel consensu Domini nostri Regis minime petita seu habita, eiusque legatione minime recepta nisus est officium suae legationis exercere, & quaecumque ad iurisdictionem ordinariam Archiepiscoporum &c. spectant & pertinent, exercere*, pluraque insolenter agere adversus sanctorum canonum reverentiam & mores in Gallia receptos, Ioannes Nanterra nomine Regis, qui tum erat Carolus octavus, ab his gravaminibus appellavit *ad sanctissimum Dominum nostrum Papam Sixtum minus debite consultum ad ipsum melius consulendum, ac ad illum vel illos, ad quem seu quos de iure provocare & appellare mihi licet* (10). Acta haec anno Domini MCCCCLXXXIV. die XX. Augusti. Attamen eo tempore, quum maxime agitata fuisset haec caussa in sacro Consistorio & in curia Parlamenti, permissus est Balua, uti insignibus Legati, *demta facultate utendi *** & aliis facultatibus*, uti decretum fuerat circa Cardinalem sancti Petri ad vincula vivente Ludovico Rege (11).

IX. Ea tempestate Balua, qui ad revocandam disciplinam ecclesiasticam missus a Sixto erat, gravem in Galliis contradictionem passus est in hoc capite. Episcopi enim alicubi congregati eam curam ad se revocarunt, insuper habita Legati potestate. Is vero quum querelam ea de re suam ad Pontificem detulisset, licet in hoc Gallicanorum Episcoporum facinore *pietatis aliqua affulgeret species*, ut ait Odoricus Raynaldus, *altius tamen rem penetranti Pontifici indignum visum est*, ista ab Episcopis tentari, absurdumque illud esse & sacris canonibus bonaeque consuetudini repugnans. Itaque dolorem suum propter istam Episcoporum Gallicanorum audentiam perscripsit ad Ducem Borbonii, hortatus eum, ut huic rei & incepto maxime improbando obsisteret. Praestat autem integram epistolam referre, plenam videlicet antiqui moris. Sic ergo illa habet apud Odoricum Raynaldum (12).

Intelligimus electos esse nonnullos Praelatos in defensores & reformatores Ecclesiae Gallicanae. Quod quum sit absurdum, & sacris canonibus bonaeque consuetudini repugnans, possitque ea res motus & perturbationes excitare & pessimo exemplo esse, hortamur nobilitatem tuam, ut suam in hoc pietatem, quemadmodum in aliis fecit & factura esse videtur, erga hanc sedem ostendere velit, & huic rei & incepto maxime improbando obviare, ne locum habeat. Ad nos enim spectat, si quid Ecclesiae Gallicanae deest, providere, qui & possemus & volumus opportune procurare & agere, quae necessaria ad illius defensionem essent &c.

X. Inutile esset omnia persequi, quae posterioribus temporibus acta apud

(9) *Odor. Raynald. ad an.* 1483. §. 36. & *seqq.*

(10) *Probat. libert. cap.* 13. §. 15.

(11) *Ibid. cap.* 23. §. 8.

(12) *Odor. Raynald. ad an.* 1483. §. 39.

apud nos erga Legatos sunt. Quippe ista diligenter collecta a clarissimo viro Petro Puteano in omnium manibus versantur. Praeterea illustrissimus Archiepiscopus ista, breviter quidem, sed tamen satis accurate exsecutus est in libro sequenti (13), ut necesse non sit, ea heic repetere. Reliquum igitur est, ut nonnulla dicamus de moribus Hispanorum, qui vicini nobis sunt, & qui, licet a nobis in plerisque dissentiant, in hoc tamen consentiunt, quod Legatorum & Nuntiorum facultates apud eos examinantur in Consilio Regis. Auctor enim est Didacus Covarruvias, apud Hispanos potestatem seu facultatem Legatorum seu Nuntiorum Apostolicae sedis examinari (14), *ut admoneri possint a summo Regis praetorio*, inquit, *quibus uti conveniat dispensationibus & commissionibus, ne quid fiat in reipublicae dispendium, quum plerumque Nuntii Apostolici exteri sint, nec satis noverint, quae sint praecavenda, ne falsis precibus & suggestionibus decipiantur*. Addit Franciscus Salgadus ex Enrique (15), quod quando Nuntius aut Legatus a latere mittitur in Hispaniam a summo Pontifice, in more habet Senatus Regis petere, ut ostendat facultates commissas a Pontifice, non animo examinandi idoneitatem personae missae, sed ut hunc iubeat, quem litteris patentibus constat esse Nuntium aut Legatum Papae, & ut adhibeatur ei fides in iis, quae pertinent ad munus suum.

XI. Sane aequum prima fronte videtur, ut is, qui in provinciam venit cum potestate extraordinaria fidem faciat auctoritatis suae per litteras eius, a quo mittitur. Legatus ergo, ut recte adnotat Nicolaus Boërius (16), prius non est tamquam Legatus recipiendus, nisi primo visis suae legationis litteris. Quum enim nunquam Apostolicae sedis moris fuerit, absque apicibus undecumque legationem suscipere, nec alii etiam sine litteris suos recipere coguntur, ut adnotat idem Boërius. *Et ita servatur hic in Regno Franciae*, inquit (17), *quia antequam intret regnum, & suo utatur legationis officio, iurat servare iura regni intacta & ordinationes regias. Et eius potestas solet in suprema Parlamenti Parisiensis curia registrari*.

XII. Hactenus ergo egimus de dignitate & auctoritate Legatorum sedis Apostolicae, quomodo ab exiguis primum initiis profecta, magnis subinde incrementis aucta, deinde paullatim viluerit apud Francos & alias Christiani nominis nationes. Vidimus ingentes Pontificum Romanorum ac Legatorum conatus uno saeculo frustra fuisse, alio valuisse. Deploravimus insatiabilem & inverecundam quorumdam cupiditatem & avaritiam, qui abiecta omni modestia & reverentia religio-

 nis,

(13) *Vide infra lib. 6. cap. 31. §. 8.*

(14) *Covarruvias cap. 35. pract. quaest. §. 4.*

(15) *Fr. Salgad. in tractatu de supplicat. fol. 27. §. 52.*

(16) *Nic. Boer. in tractatu de pot. Leg. a latere §. 28. Vide etiam Thomam in Turri in Tract. de auctor. Legator. lib. 1. §. 3.*

(17) *Ibid. §. 31.*

nis, nihil reliquum fecerunt, ut ad magnas opes pervenire possent; quocumque tandem modo per fas seu nefas pararentur. Laudavimus deinde sanctas illas beatorum hominum mentes, qui manus suas abstinentes a muneribus & donis, caste & incorrupte provincias cum summa auctoritate administrarunt. Descendimus postea ad consensum Regum, quatenus Legatis necessarius est in explicatione potestatis eorum, & ad morem in regno Franciae & alibi usurpatum circa eorum facultates. Haec autem omnia exsecuti sumus amore veritatis, non odio privato, neque ea mente, ut in quemquam simus contumeliosi. Nobis semel destinatum est, nemini iniuriam aut contumeliam inferre. Quod si ista feliciter & utiliter scripta sunt, Deo, a quo est omne bonum datum optimum, gratiae agendae sunt. Sin vero res bono consilio suscepta, malo exitu finita est, meminerit lector, hominem me esse, multaque mihi deesse, quae necessaria sunt ei, qui res tam arduas tractare in animo habeat. Hos tamen conatus meos publicae utilitatis caussa susceptos aequi bonique consulat.

IVSTI

IVSTI HENNINGII BOEHMERI

OBSERVATIONES SELECTAE

CVM ANIMADVERSIONIBVS CARMINI FIMIANI

AD LIBRI V. CAPVT II.

OBSERVATIO I.

Legati in primitiva Ecclesia ex optima & maxime utili caussa mittebantur, primario quidem *ad fidei propagationem*, exemplo Apostolorum, qui ipsimet, *vi nominis* nihil aliud, quam *missi* & *legati* erant; deinde etiam *ad unionem in Ecclesia conservandam*, & omnia schismata praecavenda. Quemadmodum autem ad *lib.* 1. *observat. IV.* ostendi, communicationem inter Ecclesias hunc in finem fuisse necessariam; ita medium, hanc communionem conservandi & propagandi, non aliud commodius excogitari potuit, quam (α) *commercium litterarum, legationes*, (β) ut quoties Ecclesia quaedam laboraret, reliqui Episcopi statim vel per se succurrerent, vel legatos eo nomine mitterent, si forsan ipsimet ab hac expeditione avocarentur. Quantas peregrinationes susceperit Athanasius, ut ab Arianismo liberaret Ecclesias, notum est. Quis Cypriani aliorumque curam universalem pro Ecclesiis non habet cognitam? Et quia Episcopi Romani, tamquam primarii inter Occidentales, auctoritas magna erat, hinc per legatos multum cum eo agebatur, sicuti etiam ipse per legatos multum agebat cum Ecclesiis aliis. Verum haec ratio communionem & unionem inter Ecclesias & speciatim cum Ecclesia Romana conservandi tandem Episcopo Romano sensim illam potestatem in ceteras Ecclesias tribuit, quam hodie adhuc exercet (I), uti paullo inferius ostendendum erit.

Legatorum usus in primitiva Ecclesia.

Cur cum Episcopo Rom. multum per legatos actum fuerit

OBSERVATIO II. ad §. VI.

Obiter iniicit Auctor illustrissimus mentionem de *Episcopis peregrinis*, quibus olim Eucharistia domum mitti solebat, in tesseram unionis & communionis, quae maxime per participationem Eucharistiae designabatur. Hoc perspicuum redditur ex epistola Irenaei ad Victorem Episcopum Romanum apud Eusebium *lib.* 5. *c.* 24. ubi ita: *Verum illi ipsi, qui te praecesserunt, presbyteri, quamvis id minime observarent Ecclesiarum aliarum presbyteris, qui id observabant, Eucharistiam transmiserunt*: quibus verbis ostendit, quod Episcopi Romani, licet ab illis Ecclesiarum Episcopis, quoad tempus celebrandi Pascha, dissenserint, tamen semper cum eisdem in unione & communione permanserint, in cuius tesseram olim transmissio Eucharistiae adhibebatur: solebant enim hi, qui eiusdem fidei erant, sibi mutuo mittere Eucharistiam, conf. Nicephor. *lib.* 4. *c.* 39. Euseb. *cit. l.* quo ipso factum, ut Eucharistia dicta sit *κοινωνία*, *communio*. Atque huc refert Gabriel Albaspinaeus, Aure-

De more antiquo mittendi Eucharistiam peregrinis Episcopis.

(I) Ne quod toties actum a nobis est, hic iterum agere cogamur, consulat aequus Lector nostras Animadversiones in *Observ. ad Concord. l.* 1. *p.* 103. *seqq. l.* 3. *p.* 111. *seqq. l.* 3. *p.* 153. *seqq. l.* 7. *p.* 163. *seqq. l.* 11. *p.* 166. ex quibus, quid de iis sentiendum, quae importune hoc loco refricat Boehmerus, tuto iudicabit.

Cur Eucharistia dicatur communio?

Aurelianensis Episcopus, *de veter. Ecclef. ritib. lib.* 1. *obf.* 3. *n.* 8. factum Chrysostomi, renuentis cum Isidoro & Dioscoro communicare, id est, *Eucharistiam indulgere. Erat enim*, ait, *in more positum, ut advenientibus Episcopis, vel presbyteris in communionis signum Eucharistia porrigeretur*. Sed enim Polycarpo, Smyrnensi Episcopo, Romam adventanti, ab Aniceto honos concedebatur singularis, ut ei non domum mitteretur, iuxta morem alias receptum, sed ab ipso Aniceto eidem in Ecclesia porrigeretur, ut refert Irenaeus (II), & hoc videntur innuere verba eiusdem, quod Anicetus παρεχωρησεν την ἐυχαριστιαν, quae Valesius in *loco*, ab Auctore nostro *citato*, ita vertit: *Anicetus in Ecclesia consecrandi munus Polycarpo honoris caussa concessit*, quam versionem merito reiicit Auctor noster, & ulterius declarat clariss. *Samuel Basnage tom.* 2. *ann. ad ann.* 153. §. 6. Et ab hoc tempore introductum videtur, ut peregrini Episcopi & presbyteri intra cancellos Ecclesiae quidem sederent, sed tantum communicarent; tum in oratione, tum in Eucharistia, cum reliquis presbyteris, ipso autem munere dignitatis suae in alia Ecclesia non fungerentur, vid. Carol. du Fresne in *Gloffar.* voce *communio peregrina*, donec hoc quoque in Concilio Arelatensi concessum eis fuerit.

C *A P V T* III.

O B S E R V A T I O III.

De praefide Synodi Nicaenae, sententiae discrepantes.

§. I. **P**Otissimum hic Auctor noster quaestionem excutit, inter eruditos satis agitatam, quis Synodo praefuerit Nicaenae? Auctor noster, Baronium secutus, Osium tamquam sedis Apostolicae legatum praesedisse contendit, quod etiam afferit Michael Alfordus *in annal. ecclef. Britan. l.* 1. *ad ann.* 325. §. 5. & ulte.

(II) Interpretes male habet Irenaei locus apud Euseb. *H. E. V.* 24. ἐν τῃ Ἐκκλησιᾳ, inquit, παρεχωρησεν ὁ Ἀνικητος την ἐυχαριστιαν τῳ Πολυκαρπῳ, κατ' ἐντροπην δηλονοτι. Verba haec vertit Valesius: *Anicetus in Ecclesia* CONSECRANDI MVNVS *Polycarpo honoris caussa concessit*. Vult ergo vir doctissimus, ἐντολην ab Aniceto habitam Polycarpo in hoc constitisse, ut illum in Ecclesia sacra facere sineret, & quidem se praesente. Interpretationem hanc probant Massuetus *n. t. ad Irenaeum p.* 341. Ruinartus *in Act. primor. Martyr.*, *adnot. in Martyrium S. Polycarpi* §. 3. & ipse heterodoxus Tentzelius *Exercit. n.* 2. *p.* 112. Sed displicet Florenti, & de Marca nostro, quibus Basnagius & Boehmerus adstipulantur. Opinantur hi, Anicetum porrexisse tantum Eucharistiam Polycarpo, atque ἐντολην huic habitam in eo positam, quod ad eum non missa fuerit Eucharistia, sed in Ecclesia omnium celeberrima tradita. Verum, si ita Irenaeus accipiatur, quid honoris tributum fuerit Polycarpo ab Aniceto? Hoc enim diserte notat Irenaeus, quum verbo illo παρεχωρησε, quod de iure suo concedere significat, vel Basnagio iudice, qui fatetur, *παραχωρειν non respuere vim concedendi*; tum iis verbis, quae continuo subdit, κατ' ἐντροπην δηλονοτι, hoc est, honoris caussa & contemplatione. Certe si Eucharistiam dumtaxat Polycarpo porrexisset in Ecclesia Anicetus, nullum ei praecipuum honorem detulisset, quum omnibus peregrinis Episcopis id passim tribui soleret, ut cum Episcopis civitatis simul communicarent, ceu ipse scribit Florens. Ne vero iactent Adversarii, insolens esse παραχωρειν ἐυχαριστιαν pro ius concedere Eucharistiam celebrandi; eius enim locutionis exempla congessit Tentzelius *cit. loc.* Deinde Irenaei locum de concesso iure Eucharistiam celebrandi Rufinus ceterique interpretes acceperunt. Tandem Concilium Arelatense *can. XX.* cavit, ut peregrinis Episcopis offerendi munus permitteretur. Praecipuus ergo & singularis honos venerabili Seni Smyrnensi impensus in eo sane constitit, ut Eucharistiam conficeret in aliena Ecclesia, quod proprii tantum Antistitis ius erat, & exteris vulgo negabatur.

ulterius firmat Antonius Pagius *in critic. ad Baron. ad ann.* 325. *n.* 11. *seqq.* E contrario doctissimus du Pin *in bibl. Auct. eccles. tom.* 2. *p.* 557. *lit. e.* Osium quidem praesedisse Concilio fatetur, sed *suo*, non Episcopi Romani nomine. Alii cunctos Patriarchas Concilio praefuisse contendunt, id quod ex epistola Synodica ad Ecclesiam Alexandrinam colligit Edmundus Richerius *in hist. Concil. general. cap.* 2. §. 8. Immo praeterea adhuc alios & ita plures praesides fuisse, opinatur Io: Launoius *p.* 8. *epist.* 1. Denique Eustatium, Antiochiae Ecclesiae Episcopum Synodo praeficit clariss. Samuel Basnage *tom.* 2. *annal. ad ann.* 325. §. 19. In tanta auctorum discrepantia, quid statuendum sit, quodammodo impeditum est, sed ante omnia de statu controversiae videndum.

§. II. Duo communiter ab eruditis confundi videntur. (I) Quinam primarii in hoc Concilio *quoad auctoritatem* habiti fuerint, in quorum sententiam potissimum ceteri inclinarunt. (II.) Quinam directores negotiorum in Concilio peragendorum fuerint. Certe expeditum est, posse in conventu quodam plures esse, a quorum auctoritate reliqui dependeant, ut tamen non sint primarii conventus directores & praesides, licet in effectu omnia dirigere sua auctoritate videantur. In horum numerum referendum in primis censeo Osium, Cordubae Episcopum, quem Constantinus M. iam ante Concilium Nicaenum miserat, ut dissentientes ad concordiam reduceret, quia apud Caesarem multum valuisse videtur, & praeterea tanta iam praeditus erat auctoritate, ut Sozomenus *l.* 1. *c.* 15. eum vocet *fide*, & *vitae integritate praestantem & superioribus temporibus ob varias Christianae religionis confessiones admodum nobilitatum*. Quo & Athanasii encomia de Osio respiciunt tum in *apolog. ad Constantinum*, tum *in epistola ad Solitar.* quae non praefecturam aliquam, sed nudam viri huius auctoritatem in Concilio Nicaeno inferunt. Et quia hactenus ad mandatum Caesaris iam multum pro reducenda pace laboraverat, fieri aliter non potuit, quin in ipso Concilio quoque eamdem spartam strenue subiret, adeo, ut etiam formulam fidei ipsam concepisse dicatur. Sed, & praeter eum alios magnae auctoritatis adfuisse, certum est, qui tamen non statim pro praesidibus & directoribus primariis Concilii huius haberi possunt, ut ut directores adiuverint. Quod vero ad ipsos praesides primarios attinet, certum est, Constantinum ipsum Concilio huic praesedisse (III), quod nec ius Canonicum diffitetur. Nam in

Status controversiae firmatur.

Osius non praeses Concilii fuit, sed singulari tamen in Concilio polluit auctoritate.

Constantinus M. principaliter Concilio praefuit.

(III) Quae duo vitiorum genera tam in legendo aliorum opera, quam in disputando adversus ea iniucundam, difficilemque operam reddunt, ea ambo inter ceteras sordes in scribendo habet ubique Observator: alterum, quod eadem saepius repetit, etiam illa, quae ab adversariis penitus profligata & perdita sunt: alterum, quod nullum in expediendis iis, quae suscepit, ordinem adhibet; neque cogitat, quid prius, aut posterius dici oporteat, nec quid ex quo consequens sit, curat. Itaque pleraque millies, & alieno loco ad nauseam & fastidium infercit. Nemo itaque miretur, si in desultorii hominis vestigiis affectandis, cogar quandoque in eamdem fere ἀταξίαν incidere, ubi aliter non licet; nam quoad integrum erit, ordinem ac viam insistam: quod ut in praecedentibus Animadversionibus, sic in sequentibus praestabo. Contendit in primis Halensis Ictus certum esse, Constantinum Nicaenae Synodo *principaliter* praefuisse: idque probat auctoritate Gratiani, apud quem scriptum est, Constantinum in Synodo apud Nicaeam *praesedisse*: cui Eusebium occinere coniectans ait. Viden' hominis inconstantiam, ac tergiversationem! Is non multo post προεδρίαν Osio, Vito & Vincentio denegat, ducto argumento a σύγχρονων scriptorum silentio; ac luculentum Gelasii, qui saeculo quinto vixit, de illorum praesidentia testimonium impetit, propterea quod a Nicaenae Synodi aetate nimis abfuit, & fabulosa plura obtrudere solet. Nunc autem, mutata statim sententia, Constantinum praecipuum Concilii praesidem facit auctoritate eorum, quae Gratianus in suam Canonum collectionem coniecit, hoc est, scriptor rudis saeculi XII. qui innumeris sordibus obruitur, ut in iis abstergendis

in *c.* 5. *c.* 2. *q.* 1. leguntur haec verba: *Constantinus imperator, praesidens in sancta Synodo, quae apud Nicaeam congregata erat &c.* & in *c.* 15. *c.* 12. *q.* 1. eadem fere repetuntur verba, quibuscum etiam relatio Eusebii convenire videtur.

Quisnam ex Episcopis nomine Constantini praefuerit.

§. III. Sed forsan aiunt dissentientes, de tali praesidentia hic non est sermo, qualem gessit Constantinus M. sed quaerimus *praesidem ex Episcopis*, qui in rebus fidei definiendis ceterisque dirigendis, uti in subsequentibus Conciliis factum est, principatum sustinuit. Nam Constantinus catechumenus adhuc & laicus talem praefecturam sustinere haud potuit. Et tamen, quod negari non potest, ipse Constantinus iam ante convocatum Concilium Nicaenum summam sacrorum curam gesserat, & eo nomine ad Alexandrum, Alexandriae Episcopum, gravibus admodum verbis scripserat; deinde quum semel concitata flamma restingui non posset, convocavit Synodum (IV), eidemque adfuit & praefuit. Nam testatur Eusebius *lib.* 3. *de*

Constanti-

dis complurium doctissimorum virorum opera & industria quanta maxima haud suffecisse videatur. Quod vero iactat, convenire Constantini praesidentiae Eusebii relationem, id manifesti erroris ipse arguit Eusebius *de vit. Constant. III.* 10. ἐπεὶ, inquit, δὲ παρελθὼν ἐπὶ τὴν πρώτην τῶν ταγμάτων ἀρχὴν μέσος πρῶτος ἔστη, σμικρῦ τινος αὐτῷ καθίσματος ὕλης χρυσῦ πεποιημένυ προτεθέντος, ὐ πρότερον ἢ τὺς Ἐπισκόπυς ἐπινεῦσαι, ἐκάθιζε. τῦτο δ' ἔπραττον πάντες μετὰ βασιλέα. *Postquam Imperator ad caput subselliorum venit, primum medius stetit. Postque ante eum humili sella ex auro fabrefacta, non prius assedit, quam Episcopi ei innuissent. Idem omnes post Imperatorem fecere.* Nihil hic iactantiae suboler, nusquam praesidere, sed sedere in humili sella describitur Imperator, idque annuentibus demum Episcopis. Rem plane conficit locus Marciani Imp. in *Allocut. ad Conc. Chalcedon.* aientis, se *exemplo religiosi principis Constantini, Synodo* INTERESSE *voluisse.* Constantinus ergo, cuius exemplum Marcianus excepit, Nicaenae Synodo interfuit, non praefuit. Ipse vero se falso coarguit Boehmerus, dum adfirmat, Constantinum catechumenum adhuc & laicum talem praefecturam sustinere non potuisse: nec ab eo se maeandro extricat. Et sane non nisi ex indulgentia in Synodo admissus fuit Imperator; ea enim tum vigebat reticentiae sacrorum disciplina, ut mysteria fidei catechumenis & infidelibus occulerentur, adeoque a Conciliis arcerentur: qua de re Schelstratus *diss. de disciplina arcani*. Sed, ut luculentius innotescat, quam infeliciter Observatori cesserit illudendi Catholicis consilium, non abs re hic erit paucula de pontificia & imperatoria προεδρίᾳ in Synodis, & utriusque natura delibare. Duplex fuit in generalibus Conciliis praesidentia, altera interior & episcopalis, quae Conciliis inerat; altera exterior & civilis, quae externum ornatum spectabat. Illa Episcopis & Romano Pontifici, haec Imperatori competebat. Praeerat Conciliis summus Pontifex, ut episcopatus & fidei princeps, ut Apostolicae cathedrae heres, ut Episcopus interior & Petri successor. Praeerat autem Imperator, ut Episcopus exterior, ut Ecclesiae & Synodi defensor, seditionum propulsator, pacis & ordinis vindex. Fuse argumentum hoc persequuti sumus in *diatriba de ecclesiastica & civili in Synodos potestate.* Conferantur interim Thomassinus *de Concil. diss. X. n.* 14. *seqq.* & vir divini humanique iuris callentissimus Dominicus Cavallarius *inst. iur. canonic. cap.* 13. & 14. *part. III.*

(IV) Nicaenam Synodum Constantinus quidem indixit, sed ex *sententia Sacerdotum*, ut inquit Rufinus *H. E. I.* 1. Quinam hi Sacerdotes? Nempe Alexander Alexandrinus, cuius *studio & hortatu* Synodum a Constantino accitam, ait Epiphanius *haeres. LXVIII.* Osius item Cordubensis, post cuius reditum ab Alexandria Imperatorem de cogenda Synodo deliberasse, scribit Sozomenus *H. E. II.* 2. Et disserte Gelasius Cyzicenus *Hist. Concil. Nicaen. II.* 12. Nicaenam *Synodum per Osium coactam*, adfirmat. Osium autem vices Silvestri P. gessisse, colligitur ex Patribus sextae Synodi oecumenicae *Act. XVIII.* a quibus Constantino IV. adclamatum: *Arius divisor & partitor Trinitatis insurgebat, & continuo Constantinus semper Augustus, & Silvester laudabilis magnam atque insignem in Nicaea Synodum congregabant.* Fuerunt fortassis & alii Sacerdotes, quos secum duxerat

de vit. Constant. c. 13. quod etiam die illa, qua controversias dirimi oporteret, conventum patrum subierit, & dissidentes patres ad concordiam quovis modo reducere tentaverit. Primario itaque ipse Constantinus Concilio praefuit, & licet non omnibus sessionibus forsan praesens fuerit, tamen eo tempore, quo praesidentia eius maxime necessaria erat, illam exercuisse, ex loco adducto apparet. Quin quod patres Concilii in epistola Synodica ad Ecclesiam Alexandrinam hoc aperte fateantur, dicentes: *Primum impia, & perversa dogmata Arii eorumque, qui eius sectam sequuntur, coram sanctissimo Imperatore Constantino perquisita sunt.* Socrates *lib.* 1. *c.* 6. Theodoret. *l.* 1. *c.* 9.

…nus iam ante Concilium Nicaenum curam sacrorum gessit.

§. IV. Uti itaque convocatio, ita quoque directio & praefectura a solo Constantino M. unice dependit, adeoque illud adhuc unice inquirendum, quis *nomine Constantini* hanc praefecturam exercuerit. Et vero in tanta opinionum varietate admodum probabile est, eisdem directionem in Concilio demandatam fuisse, qui eo tempore primatum inter Episcopos gerebant, & quibus reliqui patres in ipso Concilio, teste *canone sexto* eumdem indulgebant, Constantino, ut credere fas est, concurrente. Et quidem de *Antiocheno* & *Alexandrino* clara testimonia adsunt, quae eo maius pondus habent, quandoquidem ab eis proficiscuntur, qui Concilio interfuerunt. Antiochenus enim Episcopus Eustatius primam sedem occupavit, & imperatorem allocutus

Nomine Constantini M. praefuerunt Synodo Episcopi primarii Antiochenus, & Alexandrinus.

xerat Constantinus in Licinium profecturus, *quos ut optimos animae custodes adesse coram, & secum versari debere existimavit.* Euseb. *de vit. Constant. II.* 4. Quod si ex *sententia Sacerdotum* Nicaenam Synodum Constantinus indixit; profecto ex sententia & consensu potissimum Pontificis Maximi convocavit. Sane generalium Conciliorum cogendorum ius ad eum, qui totius ecclesiasticae unitatis centrum, primas, custos & vindex est, pertinere, eoque invito convocari & haberi oecumenica Concilia nefas esse, antiquissima & constans ipsius Ecclesiae doctrina & disciplina est, primatu Romani Pontificis innixa. Vere scripsit Pelagius II. *multis apostolicis, & canonicis, atque ecclesiasticis instruimur regulis, non debere absque sententia Romani Pontificis Concilia celebrari.* Vere quoque scripsit doctissimus Hincmarus Remensis *ep. XXXIII. ad Hincmar. Laudunens.* generalia Concilia Apostolica *iussione, & Imperiali convocatione* congregari. Quae quum ita se res habeat, quis sibi persuadeat, pientissimum Constantinum, illum scilicet, cui nihil antiquius sanctiusque fuit, quam Episcopos revereri, eorum auctoritatem servare, iuraque tueri & amplificare, Nicaenam Synodum inscio aut invito Pontifice Maximo congregasse adversus Ecclesiae doctrinam? Sed audiatur Dupin *de antiq. Eccles. disciplin. diss. IV. cap.* 2. §. 3. cui Boehmerus addictus est, quique nullius gratiae, aut adulationis suspectus esse potest: *ex hoc primatu*, inquit, *Romani Pontificis fluunt multae praerogativae, quae ipsi, non secus ac primatui, iure divino competunt. Prima, eaque potissima est, curam habere, ut per universum orbem canones observentur, atque fides illibata custodiatur.* Et paullo post: *At si pertinacius esset malum, nec tantae sedis iudicio posset omnino extingui ob contumaciam haereticorum, vel schismaticorum, quum necesse sit hoc in casu Concilium generale universam Ecclesiam repraesentans congregari, nemo dubitare potest, quin secundo loco Romanus Pontifex vi primatus sui potuerit ad huiusmodi Concilium Episcopos convocare, ut infallibili eius auctoritate, controversia terminaretur. Verum equidem est, prima Concilia generalia ab Imperatoribus esse convocata; sed saepe saepius Imperatores id fecerunt ad preces Romanorum Pontificum, qui eo recurrebant, ut facilius ac promtius Episcopi congregarentur, sed dubium esse non potest, quin ubi fidei vel disciplinae periculum imminet, nec iam unius Romani Pontificis auctoritas ad comprimenda Ecclesiae dissidia sufficit, dubium, inquam, non est, quin hoc in casu Romanus Pontifex classicum canere possit ex vi primatus sui cunctos Episcopos ad Synodum generalem vocare, atque in eos, si legitime vocati adesse renuerint, velut in Ecclesiae desertores, excommunicationis ferre sententiam.* Ex instituto de hac re disputavimus *cit. diatrib. de ecclesiastica & civili in Synodos potestate*, ubi Launoio, Basnagio, aliisque Romanae sedis obtrectatoribus abunde fecimus.

cutus est, nomineque Concilii eidem gratias persolvit. Eusebius *lib.* 3. *de vita Const. c.* 10. & 11. & Theodoretus. *lib.* 1. *c.* 7. Unde etiam *praesidentis* nomen illi ab aliis diserte tribuitur. Vid. clarifs. Basnage *tom.* 2. *annal. ad annum* 325. §. 19. Deinde de Alexandro, Alexandriae Episcopo, testatur modo adducta epistola Synodica, ubi circa finem iuxta versionem Christophorsoni ita dicitur: *utpote, qui rebus decisis quum praefuerit, tum communicavit*. Quum etiam utrique idem primatus indultus sit, non apparet, cur Antiochenus, qui in c. 6. *Concil. Nic.* Alexandrino adhuc postponitur, ab hac directione exclusus fuisset, & huc forsan respexit Eusebius, qui *lib.* 3. *de vita Constant. c.* 13. ait: *Hic*, scil. Imperator, *ista latino sermone, altero eadem interpretante, locutus, omnem sermonem deinceps* CONCILII PRAESIDIBUS *concessit*, ubi non de uno, sed de *pluribus praesidibus* loquitur. (V)

§. V.

(V) Nicaenae Synodo praefuisse Osium Cordubensem Episcopum, Vitum & Vincentium nomine Silvestri P. statuunt de Marca, Baronius, Bellarminus, Pagius, Lupus, Schelstratus, Thomassinus, Nat. Alexander, aliique praestantissimi viri. Intercedunt tamen Romanae sedis obtrectatores. Launoius προεδρίαν Synodi defert Alexandro Alexandrino, Eustathio Antiocheno, & Osio Cordubensi, sed suo, non Romani Pontificis nomine. Basnagius autem uni Eustathio eam praefecturam adscribit. Boehmerus & Antiochenum, & Alexandrinum Patriarcham Constantini nomine praesedisse vult; Romanum vero Antistitem ab ea praesidentia excludit absentiae nomine: eius enim Legatos, Vitum & Vincentium, Concilio interfuisse, non praefuisse; Osium item nec suo, nec Papae nomine praesedisse Synodo contendit, sed magnae tantum in ea auctoritatis fuisse concedit. Launoium solide refellit Nat. Alexander *in saec. IV. diss.* 12. Basnagium vero Mansius *in not. ad Alexandr. cit. diss.* Boehmero nunc satisfaciendum. Is Eustathio Synodi praefecturam vindicat refricatis Launoii & Basnagii argumentis. Nempe (I) Eusebius *de vit. Const. III.* 2. scribit: *ex Episcopis is, qui in dextera parte primum locum obtinebat, consurgens, modica oratione Imperatorem allocutus est*. Hunc autem Episcopum fuisse Eustathium, testatur Theodoretus *H. E. I.* 7. Si ergo Eustathius Imperatori Synodum alloquenti pro Synodo respondit, certe toti Synodo praefuit. Sedem quoque in Concilio honoratiorem in dexteris obtinuit Eustathius: quod alterum est προεδρίας ipsius argumentum. (II). Synodus Orientis *ep. ad Proclum CPolitan.*, & Facundus Hermianensis *de trib. capitul. IX.* 1. Eustathium *primum inter Nicaenos Patres exstitisse*, aiunt. (III). Felix P. III. *ep.* 5. *ad Zenon. Imp.* eumdem Eustathium *praesidentem CCCXVIII. Patrum* Nicaenorum appellat. Sed haec tanti non sunt, ut Eustathio προεδρίαν in Synodo adstruere possint. Primum non satis liquet, num Eustathius nomine Synodi Constantini orationem exceperit; eam enim orationem de laudibus Constantini dixisse, negant Sozomenus *H. E. I.* 19. qui Eusebium Pamphili id peregisse refert, & Nicetas *thesaur. fidei orthodox. V.* 7. qui Alexandrum Alexandrinum fuisse Imperatorem alloquutum ait, ex testimonio Theodori Mopsuesteni, qui Nicaenae Synodi aetati propior Theodoreto fuit. Quid quod idem Nicetas *lib. V. cap.* 6. narrat Eustathium ab ipsis Nicaenis Patribus Patriarcham Antiochenum ordinatum fuisse in locum Philogonii in eodem Concilio denari: adeoque in priori illa sessione Eustathius adhuc erat Beroeensis Episcopus? Sed demus, Eustathium Synodi nomine Imperatori panegyricum dixisse; num exinde statuendum, eum & Synodi praesidem fuisse? Nonne provincia haec demandari potuit ei, qui si minus dignitate, certe eloquentia, morum sanctitate, rerumque gestarum gloria antecellere ceteris videbatur? Quaenam vero afferetur caussa, cur Eustathio potius Antiocheno, quam Alexandro Alexandrino praefectura haec tribueretur; quum Alexandrinus Antistes secundum a Romano locum obtineret? Obtinuit porro primum locum in dextera parte, qui Constantini orationem nomine totius Synodi excepit. Num is fuit Eustathius? At id non liquere, iam vidimus? Num dextera fuerit ubique & semper apud veteres honorarior? At honoratiorem laevae locum maxime in sacris adscribunt Baronius *ad A. C. CCXIII. n.* 6. & *ad An. CCCXXV. n.* 59. Aringhius *Rom. subterran. IV.* 47. aliique viri

§. V. Ceterum superest quidem adhuc Romanus Episcopus, qui eamdem cum Antiocheno & Alexandrino sustinuit praerogativam, sed quoniam Concilio non adfuit, frustra de eius praesidatu quaeritur. Quamvis enim presbyteri duo, Vitus & Vincentius, nomine eius Concilio adsuerint, auctores tamen συγχρονοι nullibi di- *Cur Romanus Episc ab hac praefectura exclusus fuerit?*

viri eruditissimi. Certe in numis quum Graecis tum Latinis Imperatores laevam passim occupant partem, ut Augustus, Hadrianus, Antoninus Pius, Constantinus, aliique in numis apud Begerum in *thesaur. Brandeburgic.* Angelon. *in Hist. August.* aliosque rei numariae collectores. In gemmis etiam, sculptisque lapidibus praestantiores viri ad laevam consistunt. Vid. Montfauc. *t. IV. supplem. Antiq. explicat. p.* 50. & Masseium *tom. II. de gemmis tab.* 45. atque *Musei Veronens. p.* 126. *fig.* 2. Pari modo in Christianorum monumentis digniores laevam occupant. In argenteo vase Christus claves Petro tradens laevum, Petrus eas accipiens dexterum tenet latus, apud Bonarrot. *Observ. in quaedam vitrea fragmenta p.* 95 & in sarcophagis dexteram attollens, portendensque fore, ut a Petro negetur, ad laevam est, Petrus autem ad dexteram, apud Aringhium *Rom. subterran. II.* 10. In duobus numis Io. Comneni apud Cl. Mamachium *Origin. & Antiq. Christian. IV.* 2. *p.* 517. *t. V. part. I.* Deipara & S. Georgius Imperatori baculum tradentes sinistram occupant. In monumentis veterum Christianorum non raro Petrus a laeva, Paullus a sinistra conspicitur: quin in bullis plumbeis Pontificum semper Petri caput ad laevam Paulli cernitur: qua de re Batrellius *diss. de sepulcr. Probi* §. 18. & Praesul sapientissimus Ioseph Garampius *diss. de numo Benedicti III.* Iam vero si honoratior apud veteres Romanos, & Christianos fuisset dextera, vilior sane locus Imperatoribus fuisset datus; Petrus Christo, Paullus Petro Apostolorum capite, Comnenus Aug. Deipara ipsa dignior praestantiorque fuisset habitus: quae quis umquam in animum sibi inducet? Sed, ut ad rem propius accedamus, patiamur paullisper, & Eustathium fuisse Episcopum illum, qui primum in dextera locum occupans Constantino panegyricum dixit, & dexteram in sacris honoratiorem fuisse; indicent nobis adversarii, quaenam fuerit sedium dispositio in Nicaena Synodo: scimus enim in Chalcedonensi *act. I.* laevam tenuisse honoratissimos Episcopos, hoc est, Legatos Apostolicos, qui Synodo praeerant, Patriarchas Antiochenum & Byzantinum; dexteram vero Dioscorum Alexandrinum, etsi proxime damnandum, & Iuvenalem Hierosolymitanum. Cur ita? Quia sic dispositae erant cathedrae, ut sinister locus praestaret, ut ipse non diffitetur Basnagius. Sic & disponi sessiones in Nicaenis Comitiis potuere, ut qui primum locum a dexteris tenebat, sive Eustathius is fuerit, sive alius, secundus tamen haberetur: & profecto Chalcedonensis considendi ordo ex sollemni praecedentium Conciliorum more fluxit. Eustathium porro *primum inter Nicaenos Patres* adpellant Concilium Orientis, & Facundus, non quod ἁπλως *primus* extiterit, sed tum quia doctrina, eloquentia, & fervore disputationis praestabat, tum quia inter primos Antistites fuit, utpote tertiae sedis Patriarcha. Et cum quidem prae ceteris veteri eloquentiae genere, sententiarum gravitate, mira in rebus explicandis venustate, confessione, religione, summo in Arianam impietatem odio commendant Athanasius *ep. ad Solitar.* & Sozomenus *H.E.II.* 19. Et sane Eustathium per καταχρησιν quamdam *primum* fuisse dictum, ipse indicat Facundus sub finem *cit. cap. I.* ubi ait, illum *tamquam Nicaeni Concilii primum exstitisse*: quae particula abusionis nota est. Eumdem tandem Eustathium *praesidentem* adpellat Felix III. non proprio & pressiori sensu, quo praeses dicitur, qui Patriarchis ipsis in Synodo praeest, sed latiori, quo *praesidentes*, *praesides*, *praefecti* dicuntur Episcopi omnes, quia praesunt in Ecclesia. Non raro *praeesse* Synodo dicuntur primarum sedium Antistites, qui tamen omnes suffragii praerogativam in Synodo non habuerunt, ceu colligitur ex Cedreno in *Compend. histor.* & Nilo in *libello de Synodis*. Vides iam, nullo satis idoneo argumento προεδριαν Eustathio adseri. Age videamus, num Alexandro Alexandrino conferri ea possit, quam cum Launoio, Basnagii ingratiis, extundere conatur Boehmerus a Nicaeni Concilii *Synodica ad Ecclesi Ale-*

cunt, quod simul praefuerint. Neque etiam constat, eo tempore iam legatos ab Episcopo Romano missos eumdem locum, idemque officium occupasse, quod sustinuisset Episcopus Romanus, si praesens fuisset, quod primum in Concilio Chalcedonensi a Leone I. factum fuisse videtur, uti observat Edmundus Richerius *in histor. Concil.*

Alexandrin. apud Theodoretum *H. E. I. 9. Si quid praeterea*, inquit, *praesente Domino, & carissimo Collega, & fratre nostro Alexandro sancitum ac definitum est, ipse vobis adcuratius referet, ut pote qui κυριος και κοινωνος των γεγενημενων, rebus decisis cum praefuerit, tum communicarit*: quae versio est Christophorsoniana, quam avidissime arripiunt Romanae dignitatis hostes. Idem colligit Boehmerus ex Eusebio *de vit. Constantini III. 13.* ubi refert, Constantinum *cum Latine dixisset, deinceps Concilii Praesidibus, προεδροις sermonem concessisse*. Nullam Alexandrino Antistiti προεδριαν testimonia haec adstruere, ipse concedit Basnagius. Graeca enim Synodicae verba κυριος και κοινωνος των γεγενημενων Latine refundenda non sunt cum Christophorsono *tum praefuerit*, sed *auctor & particeps gestorum*, uti viri Graece scientissimi Sirmondus & Valesius vertunt. Quod quidem de Alexandro verissime praedicatur; quum enim is Alexandriae, unde Ariana haeresis erupit, Antistes esset, inque Arium multa decrevisset in Synodis patriarchalibus, eiusque errorem vaferrimumque ingenium pernosset; ad Patres retulit impendentia Ecclesiae suae pericula, & mala, quibus ab Arianis & Meletianis divexabatur; quaeque ad restaurandam Ecclesiae pacem conferre sibi viderentur, suggessit, multumque pro ea re adlaboravit in Synodo, ut ipsa prodit Synodica: *maiore amore*, ait, *& honore ardentiore Alexandrum Collegam nostrum, & vestrum Episcopum complectimini, qui dum aderat, nobis permagnae voluptatis fuit, permultumque laboris in ea aetate suscepit, quo Ecclesiae vestrae statum ad tranquillitatem traduceret*. Nullam ergo προεδριαν in Alexandro agnoscunt Nicaeni Patres in Synodica illa, in qua Alexandrum κυριον *auctorem gestorum*, & *carissimum Collegam*, non Synodi suae praesidem adpellant. Quin omnem ab Alexandro praesidentiam abiudicant veteres, nominatim Socrates *H. E. I. 9.* Photius *lib. de septem Synodis*, Cedrenus & Nilus Rhodius in locis supra laudatis, qui tertium Alexandrino Praesuli locum in consessu Patrum adscribunt. Ceterum, etiamsi Christophorsoniana retineatur versio, nullum etiam in ea praesidium adversariis erit; praefuit enim Alexander *rebus decisis*, hoc est, dirigendis conscribendisque definitionibus, litterisque Synodicis, quia summae exstitit in Synodo auctoritatis, utpote secundae sedis Patriarcha, non autem amplissimo Episcoporum coetui & consessui. Quod spectat ad Eusebium, hic των προεδρων nomine non designat *Praesides* proprie dictos, qui Episcoporum coetui praeessent, sed Episcopos ipsos, habito ad Presbyteros, qui Concilio interfuerunt, respectu; Episcopi enim ante Presbyteros sedebant, prioresque cathedras occupabant: unde illi Praesules πρωτου θρονου, *primae cathedrae*, hi δευτερου θρονου, *secundae cathedrae* dicebantur. Et Episcopos quidem Graecis Latinisque dictos προεδρους, προεστωτας, προστατας, αρχοντας, aliisque nominibus, eorum in Ecclesia προεδριαν designantibus, passim ostendimus in *Animadv. ad Obs. in Concord. l. 2. p. 128. seq. & p. 133. seq.* & alibi. Ipsius nunc producam Eusebii testimonia nonnulla. Is *H. E. VIII. 2.*. *Sed non multo post*, inquit, *aliae rursum litterae supervenerunt, quibus mandabatur, ut omnes ubique προεδροι Praesules primum quidem coniicerentur in vincula*. Et *de Martyrib. Palaestin. cap. II: haec primo anno persecutionis in hunc modum gesta sunt, quum adversus solos της Ἐκκλησιας προεδρους Ecclesiae praesides persecutorum immanitas desaeviret*. Quid plura? Ipse Eusebius in loco, quo adversarii abutuntur, se προεδρους adpellare Episcopos omnes Synodi ostendit; ait enim, Constantinum quum Latine dixisset, deinceps Concilii προεδροις, hoc est, *Episcopis sermonem concessisse. Tum vero alios proximos insimulare coepisse, alios accusationibus respondere, & vicissim queri*. Excitata ergo controversia fuit ab Episcopis, quos προεδρους adpellat Eusebius. Habes itaque cur putes, nullo satis firmo praesidio niti eorum sententiam, qui aut unum Eustathium, aut cum eo Alexandrum Concilii Nicaeni praesidem pronuntiant. Quod ve-

ro

cil. general. c. 8. §. 15. Ceterum, quod Osius tamquam legatus sedis Apostolicae huic Concilio iuxta sententiam illustrissimi Archiepiscopi nostri, id quidem ex *συγχρόνοις*, qui ipsi Concilio interfuere, nemo docuit, sed primus illud in lucem produxit Gelasius Cyzicenus in verbis ab Actore nostro adductis; cui eo minus fides ha- Osius huic Concilio non sustinuit vices Episcopi Romani.

Zzzz 2 ben-

ro scribit Boehmerus, nomine Constantini praefuisse Synodo Eustathium Antiochenum & Alexandrum Alexandrinum, id ludicrum est, ipse enim Constantinus praesens erat; non ergo per alios vice sua praefuit: nec in alios praesidendi ius transtulit, quippe qui catechumenus adhuc erat quum Nicaeno conventui adfuit, & diserte fassus est, sibi ius illud non competere, & infra Episcopos sedit, nec prius sedere voluit, quam Patres id innuissent, Eusebio teste *in eius vit. III.* 10. Vide supra *Animadv. III.* Age videamus, quae ad Osii, Viti & Vincentii *προεδρίαν* labefactandam ementitur Observator. Nempe negare non audet, Vitum ac Vincentium vice Romani Antistitis Synodo adfuisse; negat tamen praefuisse, tum quod coaevi Scriptores illos *adfuisse*, non item *praefuisse* aiunt; tum quod non constet, aevo Nicaenae Synodi Pontificios Legatos eumdem in Concilio locum, ac munus occupasse, quod ipse Romanus Pontifex obiisset, si interfuisset. Haec frigida & obsoleta ab obtrectatoribus sedis Apostolicae obiici solita, millies a nostris elisa, & obruta sunt. Quis enim ratione praeditus statim non intelligit, interesse Synodo nomine Romani Pontificis, eiusque vicibus in ea defungi, idem esse, ac Synodo praeesse? Qui enim Pontificis vices in Concilio gerit, is eumdem gradum munusque sustinet, quod ipse, si adesset, Pontifex obiisset. Quum autem Silvester, ipso concedente Boehmero, praesedisset Synodo, si praesens fuisset; fateatur quoque necesse est, eius Legatos Concilio praesedisse. Id ipsum adstruit Leo M. *ep. XLIII. ad Conc. Chalced.*: litteris enim Marciani invitatus, *ut venerabili Synodo nostram praesentiam praeberemus; quod quidem nec necessitas temporum, nec ulla consuetudo poterat permittere; tamen in his fratribus, Paschasino & Lucentio Episcopis, qui ab Apostolica sede directi sunt, me Synodo vestra fraternitas existimet praesidere.* Vides Pontificem suam Synodo praesentiam exhibuisse per Legatos, hosque idcirco conventui praesedisse, idque ex veteri consuetudine. Idem Leo *ep. XLIX. ad Marcian. Aug. Paschasinum*, inquit, *qui vicem praesentiae meae possit implere, direxi . . . . praedictum fratrem & Coepiscopum meum vice mea Synodo convenit praesidere.* Ex quo habes idem esse pontificiae praesentiae vicem implere, ac eius nomine Concilio praesidere. Quare auctores, qui Vitum & Vincentium Romani Pontificis vice Concilio Nicaeno adfuisse aiunt, perinde accipiendi sunt ac si *praefuisse* dixerint. Nec excipiat Halensis Caussidicus, videri primum Leonis tempore factum, ut qui vice Pontificis Synodo interesset, is quoque praeesset; hanc enim hariolationem ipsa reiiciunt Leonis verba, qui morem illum tamquam vetustum, & iamdiu receptum, non a se primum invectum proponit, ut qui pontificiam in Concilio praesentiam praebet, is Synodo praesit; deque ea re tamquam certa & indubia loquitur. Porro si duo illi Presbyteri gradum & munus Silvestri absentis non sustinuissent in Nicaeno conventu, respondeat nobis vir litigiosus, cur in ordine subscriptionum constanter primas ferunt cum Osio duo illi Presbyteri, hisque Patriarchae Orientis postponuntur, ut in Catalogo quorumdam Episcoporum apud Socratem *H. E. l.* 9. *Osius Episcopus Cordubae, Vitus & Vincentius Presbyteri, Alexander Episcopus Aegypti, Eustathius magnae Antiochiae, Hierosolymorum Macarius*; inque gemino catalogo e vetustis Codicibus expresso apud Labbeum? Nempe quia Romani Pontificis vice Concilio praefuerunt. Cur diserte Graeci Latinique Scriptores ex vetustiorum traditione duos illos Presbyteros Nicaeensi Concilio *praesedisse* aiunt, nominatim Hincmarus Remensis vir doctissimus *opusc. contr. Hincmar. Laudunens. cap. XX. cui* (loquitur de Nicaena Synodo) *ad vicem Silvestri praesederunt Osius Cordubensis Episcopus, Victor & Vincentius Presbyteri urbis Romae*: Leo IX. *ep. ad Michael. Patriarch. CPolitan. cui* (Concilio Nicaeno) *praefuerant Victor & Vincentius, Romani Presbyteri*: & Cedrenus in *Comped. histor. praeerant ei Silvestri Papae Romani locum tenentes Vitus & Vin-*

benda, quod nimis remotus a temporibus huius Concilii vixerit, & in sua historia utique ignorantiam in rebus ecclesiasticis profiteatur, de qua plura documenta adduxit Launoius *cit. l. n.* 21. *seqq.* ut mirandum sit, huic auctori, quem clarissimus Baluzius *in supplemento l.* 5. *c.*20. §. 20. vocat *hominem a vero frequenter aberrantem*, emunctioris naris auctores subscripsisse.

Vincentius Presbyteri. Quid? Num rem melius norunt veteres illi, nullo partium studio in transversum acti, an qui in hoc mundi senio odio in Romanam Ecclesiam abrepti, ratione abutuntur? Scilicet. Quod vero spectat ad Osium, frustra eius testimonium de Osii, Viti, & Vincentii praesentia nomine R. Pontificis gesta in comitiis Nicaeensibus sollicitat Observator, eo refricato argumento, quod historia Concilii Nicaeni a Gelasio Cyziceno Caesareae in Palaestina Episcopo conscripta circ. an. CCCCLXXVI. eruditorum consensu plena sit nugarum; adeoque unico eius testimonio haud fidendum, maxime in tanto ceterorum omnium silentio. Fateor equidem, Gelasium hominem parum cautum quaedam referre incerta, nisi commenticia mavis; at ex paucis illis, quae fabulosa tradit, suspicionem in reliqua omnia ab eo congesta creare, atque explodere, impotentis est ingenii. Immerito autem urgetur vetustiorum omnium de ea re silentium; namque Gelasius sua omnia e vetustissimo Codice Ioannis Presbyteri, & veteribus probatisque auctoribus se accepisse fatetur *in praef.* maxime Eusebio, & Dalmatio Monacho, tum Episcopo Cyziceno, qui librum concinnavit *de dictis, factis &c. statutis Patrum Concilii Nicaeni*, quem cum Episcopo suo Theona ad Synodum Nicaenum venisse, suspicatur Papebrochius *in vita Athanas. cap.*2. *t.* 2. *Act. SS. Maii p.* 191. proindeque Osii, Viti & Vincentii Legatio testes habet multo antiquiores. Et scite observant Marca, Thomassinus, aliique viri doctissimi, a Gelasio integra referri Eusebii verba *de vit. Constant. III.*7. quae mutila apud hunc leguntur. Fidem Gelasio addunt Photius *Cod. LXXXVIII.* Hadrianus I. *in epitome canon.* Hincmarus *cit. loc.* Auxilius *de ordinatione Formosi P. cap. XV.* aliique permulti, qui Osium Silvestri vice Synodo praefuisse scribunt. Addunt & ordo subscriptionum Nicaeni Concilii apud Socratem *cit. loc.* & Labbeum, in quibus primo loco semper comparent Osius, Vitus & Vincentius; & quamvis MSti Codices in collocandis aliis patribus varient, in referendo tamen primo loco Osio, & duobus illis Presbyteris mire consentiunt. Potissimum Osii προεδρίαν confirmat Athanasius *Apol. de fuga sua*, quo loco Basnagius infeliciter abutitur: *in qua Synodo*, ait. *non ille* (Osius) *dux & antesignanus fuit?*, *Quae Ecclesia illius praesidentiae προεδρίας non pulcherrima monumenta retinet?* Et *ep. ad Solit.* Osium *principem Synodorum* appellat. Haec satis sunt ad commentum Basnagii & Boehmeri disiiciendum, Osium nempe non praesedisse Concilio, sed tantum singulari in eo auctoritate polluisse. Verum, ut adversariorum os obtundatur, suaque Gelasio fides constet, quum satis pateat, Osium praefuisse Synodo, quod ne ipsi quidem Launoius, & Dupinius negant, etsi eum nomine suo, non R. Pontificis praesedisse velint, paucis dispiciamus, quo iure Synodo ille praeesse potuerit. Num iure Episcopatus? At quomodo mediocris Ecclesiae praesul, & Hispalensi Primati obnoxius potuit nobilissimarum urbium Antistitibus Alexandrino, Antiocheno, Hierosolymitano, Heracleensi, ceterisque praeesse? Num ob propria merita? At virtutum, rerumque praeclare gestarum gloria in primis clarebant S. Alexander, & Caecilianus Cathaginiensis; & multi praeterea confessionis suae gloriosa stigmata gestabant, ut Paphnutius Aegypti Episcopus, Potamon Heracleensis, Paullus Neocaesariensis; nec porro ob personalia merita violari patriarchica iura debebant, quae ipsa Nicaena Synodus inviolata servari iussit, & canone sexto confirmavit. Num spontanea ceterorum Episcoporum cessione? At praeterquam quod viris sanctissimis & humillimis fas non est cedere, ac intervertere, quae ad ecclesiasticum ordinem, vel sedem episcopalem spectant, interfuerunt Synodo Episcopi scientia tumidi, ambitione inflati, & sede conspicui, praesertim Eusebius Nicomediensis, Episcopus regiae urbis, in qua tum Imperatores morabantur, & totius Bythiniae, ubi Synodus habebatur, Metropolita; ac Theo-

CAPUT IV.

OBSERVATIO IV. ad §. 1. seqq.

Eumdem Osium, tamquam sedis Apostolicae legatum, Concilio Sardicensi quoque praeficit Auctor noster, sed itidem sine fundamento. De praefectura eius certa est, sed de eo altum apud antiquos scriptores silentium, quod *nomine Episcopi Romani* & non potius suo praefuerit (VI). E contrario Theodoretus *l.* 1. *c.* 15. gnis ipsius Nicaenae urbis Episcopus; qui saltem duo, quum Ario faverent, & illis nominibus antecellerent, numquam Episcopo Hispano, extero, Latino, sibique infensissimo cessissent. Num Imperatoris gratia & auctoritate? At Eusebius Caesariensis hoc nomine praefuisset, quem Constantinus mire collaudavit, dignumque adseruit, qui totius Ecclesiae episcopatu fungeretur. Num tandem tamquam Imperatoris Legatus? At ipse Constantinus Synodo adesse voluit, adeoque Legatos non direxit, uti supra diximus. Non igitur alio iure Osius Nicaenae Synodo praefuit, quam Legationis, qua fungebatur, Apostolicae sedis. Quod de Osio, idem potiori iure de praefectura duorum Presbyterorum, Viti & Vincentii, adfirmandum.

Osius Concilio Sardicensi praefuit, sed

(VI) Praefedisse Concilio Sardicensi Osium Cordubensem, Archidamum & Philoxenum Presbyteros, compertum est. De προεδρια horum duorum Presbyterorum vice Iulii P. gesta, non est cur ambigas. Num autem suo, an Romani Pontificis nomine praefederit Osius, in utramque partem disputatur. Prius visum Launoio, Basnagio, horumque succenturiato Boehmero; posterius Petro de Marca, Baronio, aliisque. Natalis vero Alexander *in saec. IV. diss.* 27. *art.* 2. ob veterum scriptorum silentium incertum esse ait, num Osius suo nomine, an tamquam Iulii Legatus Concilio praefuerit. Certe argumenta, quibus suam fulcit sententiam Archiepiscopus noster, ac obiectionibus strenue occurrit, tanti sunt, ut cordatum quemque movere possint, ac debeant; praesertim prae iis, quibus Adversarii nituntur. Sed instituti nostri ratio postulat, ut cum Boehmero congrediamur. Negat is, Osium ut Apostolicae sedis Legatum Sardicensi Concilio praefedisse, idque ob veterum scriptorum silentium: tum adductis Theodoreti verbis obscure ac perplexe colligit, ob insignem, quam Osius quum in Nicaena, tum in Sardicensi Synodo adhibuerat dexteritatem, peritiam & industriam, praefecturam extra ordinem ei tributam, conniventibus Episcopis, ad quos ea προεδρια pertinebat: randem admodum paucos Episcopos eruditos fuisse iactat tempore Nicaeni & Sardicensis Concilii, ac inter eos Osium praestare potuisse. Haec dum Halensis Antecessor perhibet, suo se telo temere iugulat. Dicat nobis morosus criticus, quisnam veterum scriptorum ait, Osium nomine suo praefuisse Sardicensi Concilio, quod ipse mavult? Profecto unum id testantur veteres, Osium praefedisse Synodo: num autem proprio, an Iulii nomine praefederit, peraeque tacent. Porro unum id Theodoretus habet, Osium Sardicensi conventui praefuisse; eumdem vero suo potius, quam pontificio nomine praefedisse, extundi ex illo nequit. Deinde gratis, ac ne leviusculo quidem indicio obtruditur, ab Episcopis suum προεδριαν ius Osio extra ordinem tributum in Synodo Sardicensi, ob praestantem eius doctrinam & prudentiam. Contra quis credat, aut unum Osium tot Christiani orbis Episcopos, qui Nicaeam & Sardicam undique confluxerunt, dexteritate, sapientiaque antecelluisse, aut ob unius Episcopi peritiam susque deque habita fuisse sedium iura & privilegia, quae ipsi Nicaeni Patres sancta servari voluerunt, & summo studio quique sibi Episcopi vindicarunt. Ad quem vero, nisi ad unum Romanum Pontificem unitatis ecclesiasticae centrum spectat interna Synodorum προεδρια, universa penitus antiquitate consentiente? Tandem, si Patres Sardicenses tanti fecerunt Osii doctrinam, ut conniverint praesidentiae ei non debitae; si aevo Nicaeni Concilii admodum pauci Episcopi fuerunt eruditi eosque antecellebat Osius, cur ex eadem indulgentia idem Osius Nicaenae Synodo non praefuit? Et

non tamquam legatus Episcopi Romani. 15. ita loquitur: *Osius, de quo dixi, Cordubae fuit, qui sicuti in celebri illo Nicaeno Concilio magnam laudem adeptus est, sic & in Sardicensi omnium, qui eo veniebant, facile primas obtinuit*. Hac itaque ratione praefectura eidem extra ordinem tributa est, quod in eo negotio, de quo hactenus concertatum erat, & in hoc Concilio ulterius laborabatur, insignem adhibuerat dexteritatem, peritiam & industriam, & videntur reliqui, quibus alias haec praefectura debebatur, in eo facile annuisse, quum disputatio in Concilio Nicaeno inter Episcopos & philosophum ostendat, admodum paucos eruditos Episcopos eo tempore fuisse, inter quos ita facile eminere Osius poterat. Neque vero coniectura Auctoris, quasi scilicet Episcopus Romanus munus legationis sine gravi iniuria eidem auferre non potuerit, ullo modo fundata est; non in historia, ex qua non probatur, eumdem in Concilio vices Episcopi Romani gessisse: non in ratione, quum si vel maxime antea vicarius Episcopi Romani fuisset, non tamen de iniuria sibi facta conqueri potuisset, quemadmodum Vitus & Vincentius presbyteri Romani antea in dicto Concilio legati Episcopi Romani de iniuria sibi facta conqueri poterant, quod ad Sardicensem Synodum non illi ipsi, sed Archidamus & Philoxenus mitterentur.

OBSERVATIO V. ad §. 4. seqq.

De praeside Concilii Ephesini. §. I. Disputatur hic ab Auctore de praeside Concilii Ephesini, anno 431. habiti. Cyrillum eidem praesedisse constat, sed id tantum in quaestione est, an suo nomine, tamquam Patriarcha Alexandrinus, an vero nomine Caelestini Episcopi Romani? Posterius asserit Auctor noster, prius vero evincunt Launoius *p.* 8. *epist.* 4. Edmundus Richerius *lib.* 1. *hist.Concil.gener.c.*7. aliique, quorum sententia magis cohaeret (VII). Hoc certum est, Cyrillum vices Caelestini gessisse in exsecutione facienda

Et tamen eiusmodi Osio πρωτεῖον paullo ante negavit Observator. Quis illius in se incurrentis, ac secum turpissime confligantis levitatem non obstupeat? Nec minus levia sunt, quae continuo subdit, coniecturam Archiepiscopi Parisiensis, Legationem scilicet Apostolicam auferri Osio non potuisse sine iniuria, nullum nec in historia, nec in ratione praesidium habere. At non uno illo, quod Boehmerus dissimulare non debuit, sed pluribus, iisque validissimis argumentis suam confirmavit sententiam, ac obiectionibus satisfecit Cl.de Marca, ceu cuique videre est apud eumdem *Concord. V.* 4. §. 1. & 2. quum ea hic repetere, putidum & supervacaneum sit. Certe Natalis Alexander, vir totus quantus erat ex ecclesiastica antiquitate compositus, utut subdubitet de Legatione Osii nomine sedis Apostolicae in Comitiis Sardicensibus gesta, tamen sedulo excussis omnibus Archiepiscopi nostri argumentis de ea re, & cunctis resisti iure non posse ratus, ingenue confitetur: *cui verosimilis videbitur ea eruditi Archipraesulis responsio, ipsius sententiam sequi poterit, & asserere, Osium Iulii Romani Episcopi nomine Synodo Sardicensi praefuisse*. Quo res cumque se habeat, ne sibi adblandiantur Apostolicae sedis osores, ablata Osio tali Legatione, quidquam de Romanae cathedrae dignitate ac praestantia decedere, audiant ipsos Sardicenses Patres in *Synodica ad Iulium P.: hoc*, aiunt, *optimum & valde congruentissimum videbitur*, SI AD CAPUT, IDEST AD PETRI APOSTOLI SEDEM *de singulis quibusque provinciis Domini referant Sacerdotes*.

(VII) Cyrillum Alexandrinum Ephesinae Synodo praefuisse nomine & auctoritate sua, e Launoio & Basnagio contendit Boehmerus. At satis constat, Cyrillum praesedisse & nomine suo, nempe tamquam Patriarcham Alexandrinum, qui ex Nicaenis canonibus primus post Romanum Episcopus erat; & nomine Caelestini P. qui illum sibi Vicarium constituit in exsequenda sententia contra Nestorium perlata: qua de re in Synodo agebatur. Id, ut sine ulla tergiversatione conficiatur, tria distinguenda sunt tempora; quorum unum a denunciata Caelestino haeresi Nestoriana; alterum a coacta Synodo Ephesina ad Romanorum Legatorum adventum; tertium ab ho-

ȝa condemnationis, quae contra Neſtorium in Concilio Romano decreta fuerat, quo pertinent adducta ab auctore noſtro *in* §. 4. Aſt haec exſecutio, quia inique & contra canones demandata, nec cauſſa in Concilio univerſali cognita & excuſſa erat, impediebatur per Valentinianum & Theodoſium iuniorem, qui in Caeleſtino, quod de

Cyrillus eidem nomine ſuo praefuit.

horum adventu ad finem uſque Neſtorianae cauſſae excurrit. Ante Synodum geſtas a Cyrillo Romani Pontificis vices, ipſi non ambigunt Adverſarii. Scilicet Cyrillus, comperta Neſtorii Conſtantinopolitani Epiſcopi haereſi, *neceſſario, & longa Eccleſiarum conſuetudine* ſuadente, *και τα μακρα των ἐκκλησιων ἐθη*, ad Caeleſtinum eam defert, rogans, ut ſuam declaret ſententiam, communionem Eccleſiae Neſtorio donet vel interdicat, & ad Epiſcopos etiam Orientis ſcribat, regulamque fidei & communionis dictet. Vid. Cyrilli *epiſt ad Caeleſtin.* apud Couſtant. *collect. epiſt. RR. PP. tom. I. p.* 1086. *ſeqq.* Caeleſtinus autem in Synodo Romana conſtituit, ut monitus Neſtorius, niſi vertente decem dierum ſpatio, haereſim abiiceret, Eccleſiae communione & ſacerdotio privaretur; ac Cyrillo commiſit, ut *ſuae ſedis auctoritate adſcita, ſuaque vice uſus*, hanc ſententiam exſequeretur: *συναφθεισης σοι τοινυν της αὐθεντιας τυ ἡμετερυ θρονυ τη ἡμετερα διαδοχη χρησαμενος, ταυτην ἐκβιβασεις ἀκριβει στερροτητι την ἀποφασιν*. Idem Pontifex *ep. ad Cler. & popul. CPolitan.* apud eumdem Couſtant. *p. II.* 31. *ſeqq.* ſe Cyrillo in hac cauſſa *vicem ſuam delegaſſe* ait, *την ἡμετερυ διαδοχην Κυριλλῳ ἀπονενεμηκαμεν*. Vid. Caeleſtini *ep. ad Cyrill.* apud Couſtant. *cit. oper. p.* 1102. *ſeq.* Cyrillus adſumtis ſummi Pontificis vicibus, coacta Synodo, Neſtorianam impietatem damnavit, ac per delectos viros Neſtorium admonuit eorum, quae Romae & Alexandriae adverſum ipſum fuerant conſtituta. Interim effecit Neſtorius, ut utriuſque ſententiae effectum Theodoſius Imp. ſuſpenderet, qui oecumenicam Synodum in eam rem indixit. Coacto Epheſi Concilio Cyrillus, quas antea obierat Romani Pontificis vices, eaſdem in ipſa Synodo, in qua agebatur, num ſententia contra Neſtorium prolata exſequi deberet, ſuſtinere perrexit. Quod teſtatiſſimum univerſa facit antiquitas, ut in meridiana luce caecutiant, qui poſt indictam Synodum Cyrilli vicariatum interiiſſe contendunt: qua de re inferius. Quin idem Cyrilli vicariatus ad finem uſque Neſtorianae cauſſae fletit, nec deſiit poſtquam tres Caeleſtini Legati, Arcadius & Proiectus Epiſcopi, ac Philippus Presbyter, Epheſum appulere. Liquet id quum ex cit. Caeleſtini *ep. ad Cyrillum*, qua vices ei ſuas committit, perſeveraturas donec & Neſtorius, niſi reſipiſceret, damnaretur, & ſucceſſor Eccleſiae CPolitanae ordinaretur; tum ex Caeleſtini Commonitorio tribus Legatis dato, ubi commiſſam Cyrillo delegationem perſeverare vult, quin eum Legationis ducem & anteſignanum eſſe, cui treſviri illi tamquam ſocii, rerumque gerendarum teſtes adiungerentur, & Cyrillo in omnibus morem gererent: *quum*, inquit, *ad deſtinata veſtra caritas veneris loca*, AD FRATREM ET COEPISCOPVM NOSTRVM CYRILLVM CONSILIVM VESTRVM CONVERTITE, ET QVIDQVID IN EIVS PLACITO (nempe delegationis litteris) VIDERITIS, FACIETIS. . . . . *Si pro antiqua fide catholica res geſtae ſunt, & ſanctum fratrem meum Cyrillum CPolim profectum* (ut nempe illi Eccleſiae proſpiceret) *didiceritis, ire vobis illo neceſſe eſt, ut epiſtolas noſtras Principi porrigatis. Quod ſi aliter actum eſt, & in diſſenſione res ſunt, ex ipſis rebus coniicere poteritis*, QVID CVM CONSILIO SVPRADICTI FRATRIS AGERE DEBEATIS. Tandem poſt adventum Romanorum Legatorum, & confidentiam in Synodo ſtetiſſe Cyrilli delegationem, colligitur ex Epheſina Act. IV. ubi Legati Romani ſtatim poſt Cyrillum ante reliquos omnes Epiſcopos nominantur: itemque ex *monumentis quae geſta ſunt ſub praeſentia eorum, qui de Roma venerunt Epiſcoporum & Presbyterorum*, hoc eſt, trium Legatorum, editis a Baluzio *in nova collect. Concil. col.* 488. in quibus, quo primo die Apoſtolici Legati in Synodo conſederunt, Cyrillus *regere etiam locum ſanctiſſimi Archiepiſcopi Romanorum Eccleſiae Caeleſtini* dicitur. Tali modo confirmata Cyrilli delegatione Apoſtolica ad finem uſque Neſtorianae cauſſae, quid in ſuam ſententiam urgeat Boehmerus, quidque ad noſtram imperendam afferat, diſpiciamus. Primum more ſuo debacchatur in ſanctiſſimos viros, Caeleſtinum & Cyrillum

de facto procedere, & sua auctoritate Nestorium condemnare haud veritus fuerat; graviter reprehendunt, quas invectivas supra ad *lib.* 4. retulimus. Sic itaque ab hoc tempore rerum facies mutabatur, Concilium Ephesinum indicebatur, & huic ex more recepto Patriarchae praeesse debebant. Et quidem sedis Alexandrinae Episcopus Cyrillum, perinde ac si ille inique & contra canones, hic praecipitanter & tumultuarie in Nestorium processerit, ac iniuste a praefectura Synodi Ioannem Antiochenum excluserit, damnato ante eius adventum Nestorio: tum ex Conciliabolo per Patriarcham Antiochenum coacto, perbelle conficit, Cyrillum proprio, non Caelestini nomine, Concilio praesedisse. At impudenter Halensis Caussidicus, vel nulla sibi proposita mercede, & dicam in Romani Pontificis sapientiam & sanctimoniam ubique probatissimam impingit, & caussam Ioannis Antiocheni adversus Cyrillum ceterosque Patres Ephesinos, agere instituit. Scilicet Ioannes, damnato iam Nestorio, Ephesum pervenit cum quibusdam Episcopis. Ut audit, se absente sententiam fuisse prolatam, coacta pseudo-Synodo triginta suorum Episcoporum, & quorumdam Caelestianorum, & cum depositis haereticis quadraginta, Cyrillum & Memnonem Ephesinum Antistitem, praecipuos Nestorii hostes, deponendos audacter pronuntiat, & Cyrilli Anathematismos improbat, caussam obtendens, quod contra Imperatoris *Divalem* Concilium congregassent, non exspectatis Episcopis omnibus, ac tumultuarie cuncta gessissent. At facile Observator, nisi effraeni in summos viros debacchandi libidine abriperetur, perspicere potuisset, nihil caussae Antiocheno Patriarchae fuisse, cur Ephesinis Antistitibus succenseret, sed Ioannem Nestorii, quocum familiarissime utebatur, dolo, iniustisque Candidiani Comitis Nestorio addicti querelis de violatis Theodosii iussionibus, captum fuisse. Primum enim quum ipse Theodosius diem celebrandae Synodi praestituisset, datis ad Episcopos omnes litteris anno superiori CCCCXXX. XIII. Kal. Decemb. ideoque Episcopi non Antiochia modo, sed e longinquioribus urbibus commode poterant ad diem septimam Iunii Ephesum pervenire; quumque Cyrillus nihilominus ad alios quindecim dies Synodales congressus distulisset, iniuria Ioannes & Episcopi cum eo adventantes questi fuere, se absentibus, Concilium fuisse celebratum. Deinde, duo Episcopi Patriarchae Antiocheno subiecti, hoc est Apameae, & Hierapolis, nomine ipsius Ioannis Ephesinos Patres rogarunt, ne in aliis opperiendis tempus longius duceretur, sed Synodum ex Episcopis, qui aderant, haberent. Quin non desunt, qui Ioannem consulto moras nexuisse aiunt, ne suo quoque suffragio Nestorius damnaretur, quem plurimum diligebat; quippe qui ex Presbytero Antiochenae Ecclesiae Constantinopolitanus Antistes fuerat renuntiatus. Haec ad intentatam Cyrillo gloriosissimo fidei catholicae defensori calumniam obterendam satis. Quod vero ex Conciliabulo illo a Patriarcha Antiocheno turbulenter congregato colligit Observator, Cyrillum nomine suo, non pontificio praefuisse, id quis ratione praeditus ferat? Quid si vel ex audaci factiosoque illo conventiculo conficietur, Cyrillum Romani Pontificis nomine praesedisse? Et vero Nestoriani edita contestatione multorum Metropolitanorum & Episcoporum intercesserunt, ne Concilium prius inchoaretur, quam Ioannes Antiochenus cum suis Orientalibus adventasset: in hac vero nulla habita est mentio aliorum Romanae sedis Legatorum, qui aeque exspectari debuissent. Huius silentii caussa non alia esse potuit, quam quod Patres pernossent, Cyrillo iamdiu demandatas esse Romani Pontificis vices etiam in Synodo gerendas; scimus enim vel eo nomine improbatos & Eusebianorum in Athanasium, & Theophili Alexandrini cum sua Synodo ad Quercum in Ioannem Chrysostomum sententias, quod inconsultis Romanis Pontificibus, utpote primae sedis Antistitibus, fuerint perlatae. Porro nullum Cyrillo, quamvis secundae sedis Antistiti, ius erat, Concilium ante aliorum Romanae Ecclesiae Legatorum adventum auspicare, aut Nestorium Byzantinae, praestantissimae tunc Ecclesiae Episcopum, damnare ac deponere, nisi Romani Pontificis quoque nomine adscito, a quo iam fuerat ad Nestorii negotium peragendum delegatus. Rem pro-

Cyrillus non tantum aderat, sed etiam Concilio praeerat, & quum dies Concilio aperiendo dictus adventasset, adhuc tamen alter Patriarcha Ioannes Antiochenus abesset, iudicarunt praesentes sessionem diebus sexdecim differendam, & Ioannem ita exspectandum esse: quin ipse Cyrillus Antiocheno Episcopo litteris confirma-

probe intellexit Evagrius *H. E. l.* 4. qui refert, Cyrillum praestituto a Theodosio die Ephesum pervenisse, quumque Ioannes Antiochenus cum Orientalibus suis non adesset, nec adfore speraretur, Synodum fuisse auspicatum, quippe qui Caelestini Romani Episcopi vices & locum teneret: *elapsis igitur diebus quindecim ultra praestitutum diem, Episcopi, qui ad id convenerant, quasi Orientales omnino venturi non essent, aut certe post longi temporis moram, in unum coeunt, divino Cyrillo Caelestini quoque Romanae urbis Episcopi vices gerente*, Κυρίλλου τοῦ θεσπεσίου διέποντος καὶ τὸν Κελεστίνου τόπον. Et Liberatus *Breviar. cap. V.* porro, ait, *Cyrillus cum suis*, HABENS VICES SEDIS APOSTOLICAE. En ut in ipsum iaculatorem recidit telum, quod in Cyrilli delegationem contorsit. Obiectat & illud, Cyrillum Actis Synodi subscripsisse nulla habita delegationis mentione. At delegationis mentionem omitti consuevisse, liquet potissimum ex Flaviano Philippensi Antistite, quem *etiam locum Rufi reverendissimi Episcopi Thessalonicensium* obtinuisse, diserte scribitur initio singularum Synodi actionum; & tamen eodem pacto subscribit, Φλαβιανὸς Ἐπίσκοπος Φιλίππων, *Flavianus Episcopus Philippensium*, sine ulla delegationis mentione. Nihilo maioris iudicii est, quod subdit, tres Legatos a Caelestino Ephesum missos interfuisse tantum, non autem praefuisse Synodo. At adesse Synodo nomine Romani Pontificis, ac eidem praeesse, unum idemque esse, supra ostendimus *Animadv. V.* Unum laudasse sat habeo Mennam CPolitanum *in professione fidei*, quae inserta est Vigilii P. Constituto: *in qua* (Ephesina Synodo) *in Legatis suis atque Vicariis, idest beatissimo Cyrillo Alexandrinae urbis Episcopo, Arcadio & Proiecto Episcopis, & Philippo Presbytero, beatissimus Caelestinus Papa senioris Romae noscitur praesedisse*. Nihil vero est, cur caussam quaerat Observator, quare Caelestinus post Cyrillum Vicarium datum tres alios legaverit; eam enim deprehendere potuisset ex de Marca, & Natali Alexandro in *saec. V. diss.* 12. nempe quum Theodosius Imp. a Nestorii fautoribus circumventus, dissidium in Ecclesiam invectum Cyrillo imputaret, quasi contentionibus ex invidia adversus Nestorium accensis pacem Ecclesiae turbasset, necesse fuit, ut Caelestinus alios praeter Cyrillum Legatos mitteret, qui posteriores curas ad generalem Synodum deferrent, & Cyrilli anathematismos confirmarent. Post adventum vero trium Legatorum non interiisse Cyrilli delegationem, iam supra demonstravimus. Tandem omnem impetum facit in gravissimum Ephesinae Synodi testimonium de Cyrilli praefectura vice Romani Pontificis in Concilio gesta, perinde ac si uno illo testimonio Cyrilli vicariatus inniteretur. Initio cuiusque actionis & alibi passim Cyrillus eo titulo exornatur: Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας, διέποντος καὶ τὸν τόπον τοῦ ἁγιωτάτου καὶ ὁσιωτάτου Ἀρχιεπισκόπου τῆς Ῥωμαίων Ἐκκλησίας Κελεστίνου, *Cyrillo Alexandriae moderatore, locumque tenente sanctissimi & almi Archiepiscopi Romanae Ecclesiae Caelestini*. Ut huius loci pondus eludat Observator, vult, verba haec non Caelestini esse, sed Scribae aut Notarii, qui Acta Synodi conscripsit, eumque decipi facile potuisse, subdit, quod antea vices Romani Episcopi Cyrillus obierit. Sed a moroso critico primum peto, utri rem melius rescire potuerunt, iine, qui testes praesentes & oculati Acta Synodica memoriae prodiderunt, an nonnulli odio in Romanam Ecclesiam furentes, qui in hoc mundi senio scripserunt? Deinde Patres Chalcedonenses *Act.* v. testantur: *sanctae Synodi quondam in Epheso factae praesides fuisse Caelestinum Romanorum, & Cyrillum Alexandrinorum Episcopum*, ὡς ἡγεμόνες οἱ ἁγιώτατοι τὴν μνήμην Κελεστῖνος, καὶ ὁ Κύριλλος ὁ τῆς Ἀλεξανδρείας ἐτύγχανον. Iam vero Synodo Chalcedonensi adfuerunt Antistites nonnulli, qui Ephesinae antea interfuerant, ut Iuvenalis Hierosolymorum, Paullus Anthedonis, Eusebius Clazomenitanus, qui cum ceteris Chalcedonensibus Patribus προεδρίαν illam Caelestino adseruerunt. Ipsi Ephesini Patres aiunt, se ad Nestorium damnandum *coactos necessario per canones, &*

epi-

verat, quod universa Synodus ipsius adventum praestolaretur. Sed fidei immemor Cyrillus haud exspectavit Ioannis Antiocheni adventum, sed ipse consessum cum praesentibus habere coepit contra protestationes aliorum, & contra voluntatem Candidiani, imperatoris legati, cuius epistolam recenset clariss. Basnage *tom. 2. annal. ad ann.* 431. §. 12. Nulla videlicet alia ex caussa, quam ut Patriarcham hunc, quem praesentem a praesidatu excludere non poterat, absentem, & sibi valde suspectum per indirectum ab illo excluderet. Proinde quoque in condemnando Nestorio tam praecipitanter & tumultuatie Cyrillus versatus est, ut condemnatio eius iam esset peracta, ubi Ioannes Antiochenus Ephesum ingreditur. Hoc perverso more adeo commovebatur Antiochenus Episcopus, ut ipse statim sub adventu suo aliud Concilium coegerit, & in Cyrillum ceterosque sententiam condemnatoriam protulerit.

Antiochenus inique exclusus a Cyrillo.

§. II. Ostendunt hae circumstantiae, (1) plures censuisse, Antiochenum Episcopum exspectandum fuisse, qui exspectandus adeo non fuisset, si ipse ad directionem Concilii concurrere non debuisset, (2) sed Cyrillum ideo ante eius adventum sessiones habuisse, ut solus Concilio praeesset. (3) Atque ob hunc contemtum Ioannem Antiochenum novum Concilium turbulenter Ephesi coegisse, quasi quae ante sub Cyrillo acta essent, repudianda forent, quippe se absente & non praesidente facta. Ex quibus circumstantiis perspicuum redditur, Cyrillum magis suo nomine, tamquam Patriarcham praesedisse, quam nomine Caelestini, qui si praesens fuisset, in praefectura hac concurrere potuisset; ast legatis eius hic honor hactenus non indulgebatur.

Legati Episcopi Romani praesidatum non sustinuerunt.

Neque qui a Caelestino missi ad hoc Concilium erant, scilicet Arcadius & Proiectus Episcopus & Philippus presbyter, directorio intersuisse leguntur, quod nec diffitentur dissentientes, sed unice contendunt, quod Cyrillus nomine Romani Episcopi praefuerit, id quod tamen Cyrillus in sua subscriptione nunquam agnovisse videtur. In quem finem enim necessum fuisset, tres legatos ad Concilium Ephesinum sub-

epistolam Caelestini, eam nempe, qua Cyrillo vices Apostolicae sedis demandarat. Marcianus & Valentinianus Impp. in edictis de Concilii Chalcedonensis confirmatione, inque edicto ad Palladium P. P. Orientis scribunt, se, quae fuerant Ephesi decreta, sequi, *cum beatae memoriae Caelestinus Romanae urbis, & Cyrillus Alexandrinae civitatis, Episcopi veritatis, duces & principes fuerunt*: tum subdunt, Patres Chalcedonenses, quae fuerunt Ephesi definita, sequutos, *προεδρευοντων Κελεστινου του της Ρωμαιων, και Κυριλλου του της Αλεξανδρεων, Επισκοπων*, *praesidentibus Caelestino Romanae urbis, & Cyrillo Alexandriae Episcopis*. Et Pulcheria Augusta in sacra ad Monachos Aeliae: *ἧς Κελεστινος και Κυριλλος ὁ της ευλαβους μνημης προεβεβηντο*, *cui* (Concilio) *Caelestinus & Cyrillus venerandae memoriae praefuerunt*. His occinunt Liberatus & Evagrius locis supra laudatis, Prosper *contr. Collator. cap.* 41. Marcellus Comes *in Chronic.* Nicephorus *H. E. XIV.* 34. Quin ipsi Graeci Romanae Ecclesiae perduelles confitentur & gloriantur, Cyrillum in Ephesino Concilio sustinuisse Romani Pontificis *την καθεδραν και το προσωπον*, *cathedram & personam*, ut Dioscoriani in libello, quem Alexandrini Apocrisiarii Legatis Anastasii Papae II. dederunt, Photius *libello de septem Synodis*, & Balsamon *respons. de Patriarchar. privilegiis & titulis*. Ecquis concoquat, tot probatissimos quum Graecos tum Latinos scriptores, quum coaevos, tum ferme aequales & vetustos, qui in ea Cyrilli praefectura Caelestini nomine gesta mire consentiunt, constanter alucinatos? Quid plura? Ipse Basnagius fateri cogitur, post viginti ab Ephesina Synodo annos, eam opinionem *mentes occupavisse*, *Caelestinum scilicet Cyrillumque praefuisse Synodo*. Quod dum adfirmat Novator, misere se ipsum conficit ac iugulat, & nebulas, quas luculentissimis Actorum Ephesinorum verbis offuderat, ipsemet dispergit. Scimus enim post id tempus plures adhuc superfuisse Antistites, qui Ephesinis Comitiis adfuerant. Et Boehmerus, postquam se in eo ariete effringendo torsisset, eo tandem angustiarum venit, ut concedat, Cyrillum *praefecturam hanc & nomine proprio & Caelestini sustinuisse*. Tanta scilicet veritatis vis est, ut vel ex invito pectore erumpat!

submittere, si Cyrillus iam locum Episcopi Romani sustinuisset? Respondet noster Auctor, non statim dando procuratorem posteriorem priorem revocatum videri, si res non amplius sit integra, ut lite contestata contingit. Verum quod mutatio procuratoris lite contestata in foro Romano non facile admitteretur, erat ex dominio litis, quod procurator ex peculiari ratione civili per litis contestationem acquisiverat; sed quomodo exinde inferri potest ad praesentem quaestionem decidendam?

§. III. Gravius obstare videntur verba, adducta *in* §. 5. *ex act. Concil. Ephes.* quae etiam repetuntur *in act.* 2. *&* 3. Sed optime observat Launoius *cit. l. n.* 98. verba haec non esse Cyrilli, sed scribae aut notarii, qui acta Synodi litteris prodidit, quique facile exinde decipi potuit, quod antea vices Episcopi Rom. Cyrillus obierat. Et sicuti illustrissimus Auctor noster in §. 8. huius capitis incuriam & oscitantiam scribarum agnoscere videtur; ita ex relatione eorum, de quibus acta ipsa silent, nullum firmum duci potest argumentum. Quidquid sit, probant tantum, si aliquid probant, Cyrillum praefecturam hanc & nomine proprio & Caelestini sustinuisse, & forsan, ut Ioannem Antiochenum eo fortius repelleret, hoc factum esse potuit, ut Cyrillus quasi duplici iure praesidatum ambiret; sed an revera Caelestinus eidem vices suas quoad hanc praefecturam, unquam commiserit, acta ipsa nullibi, quin potius contrarium declarant, quod erudite resolvit Ioannes Launoius *cit. l.* Ad dubia ab Auctore adducta responditur.

C A P U T V.

O B S E R V A T I O VI.

Circa Concilium Ephesinum II. (VIII) maxime in deliberationem venit, utrum contra canones peccatum fuerit, quod Dioscorus, exclusis Romani Episcopi legatis, huic Concilio praefuerit? Quoad priorem quaestionem constat, Theodosium An Dioscorus inique fecerit quod ie-

Aaaaa 2

(VIII) Quid iuris ex Pseudo-Synodo Ephesina II., in qua cuncta per vim & fraudem, per summam iniuriam & scelus, per apertam *ἀκαιρονίαν* atque *ἀταξίαν* a Dioscoro Alexandrino, indigno Cyrilli successore, rigido Eutycheris satellite, militibus stipato versa sunt, ut summo iure *latrocinalis*, & *praedatoriae* cognomen sit nacta, extundere se posse confidat Halensis Iurisperitus, ipse viderit. Habitum est generale conventiculum Theodosii iussione, Chrysaphii potentia, artibus Eutychetis, ambitione Dioscori. Theodosium Chrysaphius Eunuchus in Aula potentissimus, Chrysaphium Eutyches, qui cum Eunucho familiarissime utebatur, Eutychetem Dioscorus paene fascinaverant. Chrysaphius Imperatoris animum ad odium in Flavianum sanctissimum CPolitanum Episcopum exacuerat, quod hic eius ambitioni velificatus non fuerat: Chrysaphio Eutyches ansam exercendae inimicitiae detulit; Dioscorus opibus fretus sperabat se amissum Orientalis Ecclesiae primatum recuperaturum. Iam Eutyches Archimandrita CPolitanus haereseos damnatus a Flaviano & Synodo CPolitana I. inque altero conventu CPoli habito, ad Leonem P. adpellavit, a quo quum communionem, inaudito Flaviano, extorquere non potuisset, ope Chrysaphii, et artibus Dioscori a Theodosio impetravit & Concilium, & ut Concilii *προεδρία* uni crederetur Dioscoro, & Episcopi sibi infensi excluderentur, & Barsumas perditus Syriae Archimandrita Concilio interesset. Leo quoque litteris Imperatoris invitatus, Legatos ad Synodum misit Iulianum Coensem episcopum, Renatum presbyterum, & Hilarium diaconum. Quid sceleris in hoc conventiculo praeside Dioscoro patratum non est? Eutyches communioni restitutus, & impia eius adsertio confirmata: Flavianus catholicae fidei adversus Eutychetem vindex constantissimus excommunicatus, episcopatu eiectus, probris laceratus, verberibus interfectus est: alii Episcopi, quod impiae blasphemiae subscribere detrectassent, damnati proscriptique: sedis Apostolicae Legati haereticorum conatibus obsistentes, violati, male habiti, in vincula coniecti: omnia tandem vi & frau-

gatos Episc. R. a Praefectura Concilii Ephesini II. excluserit.

sium Imperatorem Dioscoro, Alexandrino Episcopo, hanc directionem, & praefecturam commisisse, excluso Flaviano, Patriarcha Constantinopolitano, qui suspectus videbatur, quia iam Eutychetem condemnaverat. Vt ut vero Auctor noster probabiles coniecturas afferat, per sub, & obreptionem factum fuisse, ut soli Pa-

fraude acta, quae a Leone in Romana Synodo statim habita, & Chalcedonensi in irritum missa sunt, Eutychete & Dioscoro damnatis. Ex hoc autem coenoso ac lutulento fonte qui rivi, & quam turbidi corruptique scateant, divinare opus non est, quum per se se res pateat. Et tamen Observatorem ex nefariis illis Ephesini Latrocinii gestis in rem suam argutantem, audire non omittamus. Primum ex praefectura Synodi Dioscoro sacra iussione demandata colligit, Imperatores de praefectura Conciliorum disposuisse, ac potuisse eiusmodi *προεδρίαν* demandare non Patriarchis modo, ad quos hoc ius spectasse vult, non quidem absolute, sed ex expressa vel tacita Imperatorum voluntate, verum etiam Episcopis, ut Ephesini illius Conciliabuli praefecturam Theodosius commisit non solum Dioscoro Alexandrino Patriarchae, sed & Iuvenali Hierosolymitano, & Thalassio Caesariensi Episcopis. Quam multae paucis in verbis errorum latebrae! Primum ex peculiari aliquo facto generale ius colligi, dialecticae & criticae artis regulae interdicunt. Deinde constat, duplicem fuisse generalium Conciliorum *προεδρίαν*, *internam*, quae episcopali potestati cohaeret, & non ad Patriarchas, sed ad Romanum Pontificem catholicae unitatis centrum & primatem semper pertinuit: & *externam*, quae Imperatorum propria est. Priorem divelli a Romano Pontifice, cui *ἕνως* adhaeret, iure potuisse, negant Patres, negat catholica Ecclesia, negamus & nos: posteriorem vero delegari ab Imperatoribus potuisse, quis negat? Porro duo Theodosius a Chrysaphio circumventus adversus canones peccavit; alterum, quod praesidendi ius Dioscoro dedit, quod Romani Pontificis proprium erat: nimirum id e re Eutychetis erat, ne, praesidentibus Apostolicae sedis Legatis, damnationis sententia a Flaviano in se lata confirmaretur; alterum, quod suffragii ius in generali Concilio Barsumae Archimandritae dederat, quod ad solos Episcopos divino iure pertinet. Quod vero subdit Observator, creditam ab Imperatore praesidentiam non solum Dioscoro, verum etiam Episcopis Hierosolymitano, atque Caesariensi, id, bona cum venia dixerim, contra historiae fidem est; uni enim Dioscoro praesidendi praerogativam, tribus iis Praesulibus iudicandi facultatem ex aequo datam, liquet ex ipsius Theodosii *ep. ad Dioscor.* & Concilio Chalced. *Act. I.* Illud vero puerile est, quod in *praesessionis* voce a Liberato adhibita ludere voluit, nihil ut iniuriarum per *προεδρίαν* illam a Dioscoro usurpatam Romanae sedi illatum arguat; Legatosque Apostolicos non Synodi praefecturam, sed negatam sibi praesessionem ante reliquos Episcopos concupivisse. Sed ut hominem tricis istis, & vocabulariorum faecibus haerentem revocemus, ad ipsum provocemus Liberatum *Breviar. cap. XII.*: *Sedentibus*, inquit, *in Basilica Dei genitricis Mariae, Ecclesiae Romanae Legati vices habentes Papae Leonis* ADSIDERE NON SVNT PASSI, EO QVOD NON FVERIT DATA PRAESESSIO SANCTAE SEDI EORVM. Viden', ut perspicua haec verba resticatas a Boehmero nebulas dissipent! Produnt ea, Apostolicos Legatos ad Synodum fuisse admissos, eique interfuisse, ut fidei omnino non deserendae prospicerent; & sponte sua considere cum Dioscoro noluisse, ne ullum sedis Apostolicae dignitati praeiudicium inferretur, ob usurpatam a Dioscoro Synodi praesidentiam, quae sibi, utpote Legatis primae sedis, omni iure debebatur: tantum abest, ut prae ceteris Episcopis considere contenderint. Iniuriam sedi Apostolicae a Theodosio factam, & a Dioscoro acceptatam contra canones praesidentiam questi sunt: unde Apostolici Legati in ipsa statim Chalcedonensis Concilii actione I. illud etiam Dioscoro exprobrarunt, quod praesidendi auctoritatem sibi insolenter usurparit: *Quum iudicandi personam non haberet, praesumsit, & Synodum ausus est facere* SINE AVCTORITATE (auctoritatem poni pro *praesidentia*, scite adnotat Garnerius ad Liberat. *ibid. p.* 81.) SEDIS APOSTOLICAE, *quod numquam factum est, neque fieri licet*: ὅπερ οὐδέποτε γέγονεν, οὐδὲ ἔξον γίνεσθαι. Quis vero credat, Leonem quem primatum suum acerri-

me

Patriarchae Alexandrino, qui in odium Flaviani Eutycheti bene velle videbatur, ab Imperatore haec Concilii directio demandaretur; tamen subinde hoc exinde fluit, potuisse Imperatores de tali praefectura disponere, & ex iusta caussa quosdam ex ordinariis praesidibus excludere, aliisque etiam, qui Patriarchae non erant, hanc spartam demandare, uti etiam hic factum est, ubi praeter Dioscorum quoque Iuvenalis, Hierosolymitanus Episcopus, & Thalassius Caesariensis ad hoc Concilium deputati erant. Neque legimus, reliquos Patriarchas desuper querelas movisse. Flavianus recusabatur, tamquam suspectus; Domnus, Antiochenus Patriarcha, potuisset de praeteritione conqueri, si hoc ius praesidendi Conciliis absolute Patriarchis absque voluntate Imperatorum expressa vel tacita *ipso iure* competiisset. Ast nullum de his protestationibus occurrit vestigium. Legati Episcopi Romani contradicere multo minus poterant, tum, quia hactenus legati ad hanc praefecturam admissi non fuerant, tum quia imperator illos in praefectura subeunda praeterierat. Ast in eo iniuriam sedi Romanae factam arbitratur Auctor noster, id quod ex Liberati *Breviario*, in §. 2. adducto, ostendere intendit. Verum in adducto loco non dicitur, quod legatos Romani Episcopi *praesidere*, sed tantum, quod *assidere* ceteris non passi fuerint, ex illa ratione: *eo quod mandata fuerat praesessio sanctae sedi eorum*. Disputabant itaque legati Romani de *praesessione*, cum reliquis Episcopis, non de *praefectura*. Aliud enim est, ambire praesessionem prae aliis, & aliud, ambire praefecturam in conventu. Et de sola *praesessione*, quoad reliquos Episcopos fuisse sermonem, indicant verba Liberati antecedentia, ab Auctore omissa, quae haec sunt: *Sedentibus in Basilica Dei genetricis Mariae illis Episcopis* &c. his assidere noluerunt, quia primum inter eos locum praetendebant, neutiquam vero praefecturam. Deinde si omnes epistolae Leonis I. consulantur, nullum indicium in iis deprehendi potest, quod Leo unquam eo nomine querelas moverit, sed uti *epistola* 25. ad Theodosium missa docet, de aliis caussis conquestus est. Neque verba Lucentii, in §. 4. adducta, eum, in quem finem adducta sunt, sensum patiuntur. Hactenus legati sedis Romanae praesidibus assidere consueverant, & deliberationibus intererant, eorum documenta in acta relata & lecta erant, sed talia quidem impedivit Dioscorus, & hoc eidem obiicit Lucentius, hocque intuitu dicit, *Dioscorum sine sedis Apostolicae auctoritate seu concursu Synodum peregisse*. Tandem quoque & illud obiter monendum, multa in hoc capite ex actis Concilii Chalcedonensis ad probandum adduci, quae non omni exceptione maiora sunt, quia, uti mox ostendendum erit, in hoc Concilio Pontifex Romanus maiorem anhelabat potestatem & auctoritatem, atque adeo ad eam asserendam & vindicandam multa adduci debuere, quae accuratiori examine opus habent.

Imperatores de praefectura Conciliorum disposuerunt.

Explicatur locus Liberati in contrarium adductus.

CA-

me propugnasse, &, quoad fieri potuit, promovisse, criminatur Boehmerus, Legatis suis Ephesum profecturis in mandatis non dedisse, ut sedis suae iura & praerogativae nullo modo violarentur, quarum tenacissimus esse consuevit, ceu constat praesertim ex Commonitorio non multo post Vicariis suis ad Concilium Chalcedonense profecturis dato, ubi illis iniunxit: *Sanctorum quoque Patrum constitutionem nulla patiamini temeritate violari*, SERVANTES OMNIBUS MODIS PERSONAE NOSTRAE IN VOBIS, QVOS VICE NOSTRA TRANSMISIMVS, DIGNITATEM. *Ac si qui porro civitatum suarum splendore confisi, aliquid tentaverint usurpare*, HOC, QVA DIGNVM EST CONSTANTIA, RETVNDATIS. Tandem ad latrocinium illud Ephesinum explodendum nihil tam conducit, quam gesta Concilii Chalcedonensis paullo post habiri ad Eutychetis impietatem proscribendam, & Dioscorum in ordinem redigendum, in quo, praeside Leone per Legatos suos, omnia legitime & secundum canones peracta sunt.

OBSERVATIO VII.

Cur Legati Leonis I. in Concilio Chalcedonensi ad praefecturam fuerint admissi?

IN Concilio Chalcedonensi praesedisse Legatos Leonis I., manifestum est (IX), id quod quidem hactenus factum non erat. Sed status praesens rerum huc conspirabat, ut (1) Leoni praefectura demandari, (2) & legati vice eius deberent admitti. Scilicet Leo potissimum hanc novam Synodum anxie urgebat, uti litterae ad Theodosium, Pulcheriam, & deinceps ad Marcianum scriptae ostendunt. Commendabat Valentinianus institutum Leonis, omnibusque modis promovebat, sed neu-

(IX) Duo hic sistit Boehmerus, paucis expendenda: alterum de indictione, alterum de προεδρία Concilii Chalcedonensis. Hanc Marciani praecepto coactam, ultro fatemur; sed addimus, quod ille consulto reticet, consensu Romani Pontificis. Vtrumque idem perhibet Leo M. *ep.* LXI. *ad Synod. Chalced. generale*, inquit, *Concilium, & ex praecepto christianorum Principum, & consensu Apostolicae sedis placuit congregari*. Liberatus *Breviar. cap. XIII.* Marcianum *Papae petitione* Synodum indixisse, ait. Episcopi Moesiae secundae *ep. ad Leon.* tradunt, Concilium Chalcedonense convocatum *per iussionem Leonis Romani pontificis*, QVI VERE EST CAPVT EPISCOPORVM. Nimirum pontificiae tantum iussionis meminere, ut illius potissimum auctoritate congreganda esse generalia Concilia ostenderent; ideoque rationem subiecerunt, quod *caput est Episcoporum*. Quod vero ad προεδρίαν; vult Observator, primum in Chalcedonensi Synodo factum, ut pontificii Legati Concilio praefuerint, quum antea tantum adesse consueverint. At adesse Synodo vice Romani Antistitis idem est, ac illi praeesse: & praeterea iam antea Nicaenae Synodo Osius, Vitus ac Vincentius Silvestri P. nomine; Ephesinae I. Cyrillus Alexandrinus, tresque Legati Romani nomine Caelestini praefuerant. Conf. supra nostr. *Animadv. in cap. III. p. 728. seqq.* & *IV. p. 734.* Illud peraeque putidum, quod exinde promit, ab Impp. Synodi praefecturam Romano Pontifici demandatam, suadentibus praesentium rerum adiunctis, ob quae in tali praefectura concurrere non potuerunt Patriarchae; non Dioscorus Alexandrinus, utpote qui reus erat; non Iuvenalis Hierosolymitanus, quem reum etiam pronuntiat, quod itidem Concilio Ephesino II. praefuerat; non Anatolius CPolitanus, utpote qui successerat Flaviano, qui in Ephesino Conciliabulo damnatus fuerat, sicque de iniuria CPolitanae sedi illata agebatur, quamvis ille non omnino fuerit exclusus; non demum Maximus Antiochenus, quia post Episcopum CPolitanum ei competebat προεδρία, eoque praesidente, sibi usurpare praesidentiam non licebat. Atqui hoc in loco nihil a seipso dissentit Boehmerus; sed est prorsus idem, qui esse solet. Huic enim familiare est, aut commenticia plura obtrudere, aut, quum tueri ac probare aliquid instituit, eas rationes adhibere, quae ad caussam evertendam suam, & contrariam adstruendam multo magis conducunt. Primum debuisset omnino Boehmerus, digitum saltem intendere ad argumenta quibus probari possit, quod scilicet in quaestione est, ipseque in διαλεκτικως κανονας impingens supponit, ius nempe praesidendi oecumenicis Synodis ad Patriarchas aeque omnes pertinuisse: quod quum conficere nullo modo potuerit, & contra praerogativam hanc Romano Antistiti adserat omnis antiquitas, frustra fucum facere conatur. Deinde quaedam paucis in eius verbis commenticia, quaedam secum invicem pugnantia videor mihi olfacere. Commenticium videtur, Patriarcham Hierosolymitanum a Chalcedonensis Concilii praefectura exclusum, quod cum Dioscoro Ephesino Latrocinio praefuerat; constat enim unum Dioscorum ei praesedisse. Vide supra nostr. *Animadv. VIII.* Illud vero monstri instar est, & ἀντιλογον, quod Observator expromit; Anatolium CPolitanum ab illa praefectura exclusum, quod successerat Flaviano, qui in Ephesino Conciliabulo damnatus fuerat, & eumdem *a praefectura non in totum exclusum*. Si enim fuit a praefectura exclusus ob caussam illam, quam comminiscitur, cur ob

neutiquam exoptatum Concilii eventum sibi promittere potuisset, nisi morte Theodosii scena mutata fuisset. Huius quippe successor Marcianus mox precibus locum relinquebat, & Concilium novum, cuius directionem Leoni committebat, indicebat. Reliqui Patriarchae in praefectura ac variis ex caussis concurrere non poterant. Dioscorus, Alexandrinus Patriarcha, reus erat, similiter & Hierosolymitanus, qui itidem Ephesino II. praeerat. Anatolius Constantinopolitanus successerat Flaviano, qui in Ephesino II. condemnatus erat, & ita de iniuria sedi Constantinopolitanae illata agi videbatur, quin quod Leoni in omnibus indulgere debebat, cuius auctoritas, Theodosio mortuo, iam ad maiorem ἀκμὴν pervenerat; accedit, quod a praefectura non in totum exclusus fuisse videatur, quod patet ex act.

ob eamdem caussam, si ita se res habuit, ut ille persuadere cupit, non omnino fuerit exclusus? Nec a Launoio converrat Sardiani Concilii testimonium *ep. ad Leon.* in part. III. Concil. Chalced. cap. 42. ubi ait, Chalcedonensi Concilio *regulariter praesedisse, & maxime Romae Archiepiscopum Leonem per Episcopos directos, & Clericos, nec non Archiepiscopum Anatolium*. Nam *praesidendi* vox latiori significatione a Patribus Sardianis accipitur, prout de omnibus dicitur, qui in conventu aliquo dignitate praestant, ac primi sententiam ferunt, quamvis inter eos sit aliquis, cuius maior dignitas est, cui primus debetur locus & suffragii praerogativa. Latiori hoc sensu Anatolius Chalcedonensi Concilio praefuit, quia ante ceteros Patriarchas consedit, & suffragatus est post Apostolicae sedis Legatos; at non ita praesedit, ut totius Concilii praefecturam, & praerogativam suffragii prae Romanis Legatis exercuerit. Quin Sardiani Patres pro eodem usurparunt *τὸ praesidere* ac *iudicare*; scribunt enim non Leonem modo per Legatos, & Anatolium Chalcedonensibus Comitiis praesedisse, sed *& summos Sacerdotes, qui eis concordes fuerunt, & similia decreverunt*. Caussam vero, cur Maximus Antiochenus Patriarcha a Synodi προεδρίᾳ fuerit exclusus, hanc Observator affert, quod ei post Anatolium demum debebatur praesidendi facultas, adeoque, illo praesidente, facultatem praesidendi sibi arrogare non potuisse. Quis illius inconstantiam, ac ἀντιμαχίαν non obstupeat? Quem Byzantinum Patriarcham a Concilii praefectura paullo ante exclusit, tum eumdem in parte admisit; nunc statim praesedisse Synodo iactat. Ita ille *destruit, aedificat, aequat quadrata rotundis*. Norunt omnes tertium a Romana dignitatis locum habuisse sedem Antiochenam, ex Nicaeno can. VI. Quorsum vero talia comminisci volupe fuit Observatori, nisi ut suo se iugulo peteret? Si enim ex eius sententia Antiochenus Patriarcha, quem in quartum dignitatis gradum detrudit, Synodo praeesse non poterat, praesidente Patriarcha Byzantino, quem secundum a Romano honoris locum habuisse videri vult; profecto ad Romanum Patriarcham, cui omnis antiquitas, nemine contradicente, primum dignitatis locum adscripsit, spectasse praefecturam Conciliorum fateatur necesse est, eoque praesidente sive per se sive per Legatos, ceteros Patriarchas eam sibi facultatem arrogare non potuisse. Quid vero nobis rei propugnandae, suae vero caussae deiiciendae fortius, opportuniusque afferri potest, quam quod istic imprudens & non sine fraude subiicit Observator? Nempe urget mutila Valentiniani & Marciani verba *ep. ad Leon.* quae integra sic habent: *tuam sanctitatem* PRINCIPATVM IN EPISCOPATV DIVINAE FIDEI POSSIDENTEM, *τὴν τε σὴν ἁγιωσύνην ἐπισκοπεύουσαν, καὶ ἄρχουσαν τῆς θείας πίστεως, sacris litteris in principio iustum credimus alloquendam*, INVITANTES ATQVE ROGANTES, *προτρεπόμενοι καὶ παρακαλοῦντες . . . quatenus omni impio errore sublato per celebrandam Synodum, te auctore, διὰ τῆς συγκροτηθείσης ταύτης συνόδου, σοῦ αὐθεντοῦντος, maxima pax circa omnes Episcopos fidei catholicae fiat*. Non ergo Imperatores detulerunt Romano Antistiti auctoritatem praesidendi Concilio, ac decernendi de rebus Religionis, quasi eam divinitus non haberet; sed agnoverunt ius esse ipsius Pontificis, ut Synodo praeesset, deque rebus Religionis decerneret, & quidem vi sui in universam Ecclesiam primatus, eumque iure suo in praesenti occasione uti permiserunt. Id perbelle adstruunt verba illa, quibus christiani Caesares caussam

act. 12. *Conc. Chalc.* de quo negotio vid. Launoius *p.* 8. *ep.* 6. *n.* 160. *seqq.* Superarat Maximus Antiochenus, cui tamen post Anatolium demum debebatur praesidendi facultas, atque adeo, eo praesidente praesidendi facultatem sibi arrogare non poterat. Erant itaque multae rationes, quae suaderent, Episcopi Romani Legatos esse admittendos, qui vel hactenus ideo ad praefecturam haud admissi erant, quod antea Episcopo Romano non ita speciatim haec functio demandata

erat

sam aperiunt, cur Leonem invitent ad Synodi *προεδρίαν*, & constituenda, quae Ecclesiae utilia ipsi viderentur, quia *principatum in episcopatu divinae fidei obtinet*. Ipsemet Marcianus non Synodo praesidendi, canonumve de fide ac disciplina condendorum, sed tuendae fidei ius sibi adseruit, ac Synodo adesse voluit *ad fidem confirmandam, non ad potentiam ostendendam*, ut infra dicemus. Hoc ipsum confirmat Synodus Chalcedonensis in *Relat. ad Leon. P.* ubi eum, utpote *caput* membris, coetui suo *quingentis & viginti Sacerdotibus* constanti per vicarios suos praefuisse, ait: *ὧν σὺ μὲν, ὡς κεφαλὴ μελῶν ἡγεμόνευες ἐν τοῖς τὴν σὴν τάξιν ἐπέχουσι τὴν εὔνοιαν ἐπιδεικνύμενος*, *cui ipse seu caput membris praefuit in illis, qui vices eius suppleverant*. Probe id intellexerunt Episcopi Moesiae secundae *cit. loc.* ubi totum Chalcedonensis Synodi negotium unius Leonis iussioni adscribunt, utpote *qui vere caput est Episcoporum*. Quis porro ignorat, oecumenici Synodi *προεδρίαν* ad unum primae Sedis Episcopum, unitatis centrum ac principem, spectare. Vnum in re satis explorata testimonium accipe Macedonii Patriarchae CPolitani, qui Anastasio Imp. urgenti, ut Chalcedonensem Synodum proscriberet, coram reposuit, *ὃ δὲ χωρὶς οἰκουμενικῆς συνόδου, ἐχούσης πρόεδρον τὸν τῆς μεγάλης Ῥώμης ἐπίσκοπον, οὐδὲν ποιεῖν ἔλεγεν*, *id fieri non posse, nisi a Concilio generali*, CVIVS PRAESES EST MAGNAE ROMAE EPISCOPVS. Theodoret. H. E. *lib.* 11. Adde, quae diximus supra *Animadv. in Observ. ad Concord. V.* 3. *p.* 725. Cur vero voluerit Observator Marciani eiusdem auctoritate confligere, eiusque verba tanquam rei suae adcommodata ad *αὐτοψίαν* obiicere, nisi ut in summas se angustias coniiceret? En quae Imperator ad Leonem scribit: *superest, ut si placuerit tuae Beatitudini, ἵνα εἰ ἀρέσκῃ τῇ σῇ ὁσιότητι, in has partes advenire, & Synodum celebrare, καὶ τὴν σύνοδον ἐπιτελέσαι, hoc facere religionis affectu dignetur: nostris utique desideriis vestra Sanctitas satisfaciet*, ET SACRAE RELIGIONI, QVAE VTILIA SVNT DECERNET, *καὶ τῇ ἱερᾷ θρησκείᾳ τὰ χρήσιμα διατυπώσῃ*. *Si vero hoc onerosum est, ut tu ad has partes advenias, hoc ipsum nobis propriis litteris tua Sanctitas manifestet, quatenus in omnem Orientem, & in ipsam Thraciam & Illyricum sacrae nostrae litterae dirigantur, ut ad quemlibet locum definitum, ubi nobis placuerit, omnes sanctissimi Episcopi debeant convenire, & quae Christianorum Religioni, atque catholicae fidei prosint*, SICVT TVA SANCTITAS SECVNDVM ECCLESIASTICAS REGVLAS DEFINIVERIT, *καθὼς ἡ σὴ ἁγιωσύνη κατὰ τοὺς ἐκκλησιαστικοὺς κανόνας διετύπωσε*, *sua dispositione declarent*. Quid in verbis hisce se se exserit, quod Observatoris caussae obsecundet, aut ei potius non officiat aperte? Quod ad ea tandem, quae is per lancem saturam edicit de imperatoria Concilii Chalcedonensis *προεδρίᾳ*; praefuit quidem Marcianus prioribus Actionibus per Magistratus suos; a sexta vero Actione ipse per se: sed ut Episcopus exterior, hoc est, Ecclesiae & fidei defensor, turbarum expulsor, pacis & ordinis vindex, non ut episcopatus & fidei princeps, seu Romanus Pontifex, praesedit per Legatos suos. Vtrumque patet ex Patrum Chalcedonensium *relatione ad Leon. P. Tu, sicut caput membris, praeeras* (*ὡς κεφαλὴ μελῶν ἡγεμόνευες*) *in his, qui tuum tenebant ordinem .... Imperatores vero fideles ad ornatum praeerant: sicut Zorobabel & Iesus, Ecclesiae, tamquam Hierosolymae, aedificationem renovare circa dogmata adnitentes*. Quin Marcianus ipse in allocutione ad Synodum Act. VI. se interfuisse, non praefuisse ait: *ἡμεῖν γὰρ βεβαιότητα τοῖς πραττομένοις προσθεῖναι θέλοντες, οὐ δυνάμεως ἐπίδειξιν ποιούμενοι, παρεῖναι τῇ συνόδῳ ἐδοκιμάσαμεν, ὑπόδειγμα ποιούμενοι τὸν τῆς μακαρίας λήξεως Κωνσταντῖνον*. *Nos enim ad fidem confirmandam, non ad potentiam ostendendam, exemplo religiosissimi principis Constantini, Synodo* INTERESSE *voluimus*. Conf. nostram *diatrib. de ecclesiastica & civili in Synodos potestate*.

erat, uti quidem Leoni I. Id ipsum satis declaratur ex epistola Valentiniani & Marciani ad Leonem scripta, relata in *P. I. Conc. Chalcedon. c.* 33. ubi Imperator ita: *Tale propositum ac desiderium habemus, quatenus omni impio errore sublato per celebrandam Synodum, te auctore* (hoc est praeside) *maxima pax circa omnes Episcopos fidei catholicae fiat*. Idem & Marcianus litteris ad Leonem datis, significare voluit, *superest, ut si placuerit beatitudini tuae in has partes advenire, & Synodum celebrare, hoc facere religionis affectu dignetur*, his verbis celebratio Synodi Leoni defertur, quo ipso praefectura designatur. Sed praeter hos praesides ecclesiasticos etiam saeculares & laici plures aderant praefecti, qui recensentur *act.* 1. *Concil. Chalcedon.* quorum erat, praecavere, ne tumultuantes Episcopi a verbis ad verbera pervenirent.

C A P V T VIII.

O B S E R V A T I O VIII.

ILlustrissimus Auctor, insigniores praesidentiae in Conciliis effectus explicaturus, a gestis in Concilio Chalcedonensi, nulla alia de caussa, quam quia ibi deprehendit Leonem, non nomine tantum, sed & re ipsa talem, qui primatum suum non tantum acerrime propugnavit, sed, quantum fieri potuit, promovit (X). Fre-

Cur Marca effectus praesidentiae ex ge-

(X) Acriter in Leonem elatrat Observator. Pontificem sanctitate ac virtute magnum ambitionis more suo compellat, quasi sua fretus eloquentia primatum in universam Ecclesiam concupiverit; vetatque proinde ex eius gestis legitima Romanae Sedis iura colligi. Quo tandem calumniarum caput referr talium commentorum liberalis potios, quam ingeniosus artifex? Quod nempe Leo auctoritatem suam quavis occasione adseruit; in Sede Petri vigere potestatem, praestare auctoritatem; divino iure niti Sedis suae primatum; praecipuam Ecclesiarum omnium coram sibi divinitus commissam; ad Apostolicam Sedem de rebus maioribus undique referendum; Episcopos dissidere a Capite suo non debere; idque genus alia scripserit. Amabo te, an ambitionis aestu abripitur, qui avita, & ab omnibus adserta Sedis suae iura & privilegia custodit, & contra ausus vindicat? Quod si crimini obnoxium est, invehatur quoque necesse est in Irenaeum, virum sanctissimom, & Apostolorum propemodum aeqoalem, qui memoriae prodidit, *ad Romanam Ecclesiam* MAXIMAM ET PRINCIPEM OB POTIOREM PRINCIPALITATEM NECESSE ESSE OMNEM CONVENIRE ECCLESIAM, HOC EST EOS, QVI SVNT VNDIQVE FIDELES. Carpat & Cyprianum, iurium episcopalium vindicem acerrimum, qui Romanam Sedem esse *Petri cathedram, Ecclesiam principalem, unde unitas sacerdotalis exorta est, catholicae Ecclesiae radicem & matricem*, ubique docet; itemque Optatum, qui in Petri cathedra sedisse *omnium Apostolorum caput Petrum*, inquit. Reprehendat & Patres Sardicenses, qui persuasum habentes, ad Romanom Pontificem, ut Ecclesiae caput, pertinere Ecclesiarum omnium sollicitudinem, scribunt, *optimum & congruentissimum esse, si ad caput, idest ad Petri Sedem de singulis quibusque provinciis Domini referant Sacerdotes*; itemque Cyrillum Alexandrinum, qui Nestorianam haeresim ad Romanum Episcopum retulit *necessario, & longa Ecclesiarum consuetudine suadente*; idque *citra culpam* se omittere non posse, subdit. Redarguat Patres Ephesinos, qui data ad Caelestinum epistola primo eum collaudant, quod *in sublimi culmine positus, omnibus Ecclesiae negotiis provideat sic tamquam suis*, eaque sibi propria esse ducat, Capitis officio recte functus, cuius est ceterorum corporis membrorum sanitati consulere: deinde ad eum ideo se scribere testantur, *quoniam*, aiunt, *oportebat omnia ad scientiam tuae Sanctitatis referre*. Insectetur Patres Chalcedonenses, qui relationem Leoni miserunt, in qua quingenti & viginti se convenisse aiunt, sibique eum *ut caput membris praefuisse*, ὧν σὺ μὲν ὡς κεφαλὴ μελῶν ἡγεμόνευες. Vno dicam verbo, furat & debacchetur Observator oportet in Scriptores omnes quum Graecos, tum

stis Concilii Chalcedonensis explicet? quenter illud, *Tu es Petrus*, sibi aliisque proposuit, indeque intulit in sede Petri vivere, potestatem, excellere auctoritatem. Leo I. *in anniv. die assumt. serm.* 2. & 3. contra clerum Gallicanum itidem suam auctoritatem quavis occasione asseruit, ex hoc in primis fundamento, *quod Apostolica sede pro sui reverentia a sacerdotibus Galliae innumeris relationibus consulta fuerit*. Leo *epist.* 89. *ad Episcopum Vienn.* fundat hunc primatum praeterea in divina institutione, profitendo, *curam universarum Ecclesiarum principaliter a divina institutione sibi esse impositam*. Leo *in epist. ad Episc. Thessalon. & ad Episcopum per Caesar. Maurit. constit.* Quin, quod in *sermon.* 3. *de assumt. sua in Pontif.* ad extollendam suam auctoritatem haec protulerit:

Leonis ambitio & mores.

Latinos, quum Leone vetustiores, tum iuniores in ipsos item Augustissimos Imperatores, in antiquitatem denique totam christianam, quae Romanae Ecclesiae primatum, & singularia illa privilegia, quae Leo proponit ac tuetur, uno prorsus consensit adserit, & ad ravim usque extollit. Temere vero & imperite sanctissimo Pontifici ambitionis ac dominandi prurigo adfingitur; eum enim ab omni gloria & fuco alienum, antiquitatis paternorumque institutorum vindicem, & novitatum ac praesumtionum constantissimum hostem, ipsius scripta & facta apertissime produnt. Speciminis loco sit *epistola ad Concilium Chalcedonense*, in qua fatetur, *se uti Catholicae fidei*, *ita & paternarum constitutionum esse custodem*; nec sibi licere, quamlibet dirimere caussam *contra reverentiam canonum*, *contra Spiritus sancti instituta*, *contra antiquitatis exempla*. Et suis ad eamdem Synodum Legatis iniunxit, ut *sanctorum quoque Patrum constitutionem nulla paterentur temeritate violari*. Idem Pontifex *ep. ad Marcian. Imp. Quoniam*, inquit, *dispensatio mihi credita est*, *& ad meum tendit reatum*, *si paternarum regulae sanctionum*, *quae in Nicaena Synodo ad totius Ecclesiae regimen*, *spiritu Dei instruente*, *sunt conditae*, *me* (*quod absit*) *connivente*, *violentur*. In *ep. ad Thodoret.* singularis modestiae, itque Episcopos, maxime in unum congregatos, observantiae specimen praebet, dum sibi haud displicuisse significat, sed summo se gaudio perfusum, quod Chalcedonenses Patres suam ad Flavianum epistolam examini subiecerint. In *ep.* LXXX. vult, *non convelli provincialium iura primatum*, sed sua cuique sedi iura servari. Tandem Leonis in vetustis regulis servandis sedulitas, inque iis vindicandis robur invictum adeo eluxit, ut eo nomine collaudari a Marciano *ep. ad Leon.* meruerit: *illud nimirum*, inquit, *quod Apostolicae Sedis Episcopum decet*, *tua Sanctitas praestitit egregie*, *quatenus ecclesiasticos canones custodivit*, *nihil passa antiqui moris*, *atque ordinis olim constituti*, *& constanter ad hunc usque diem perseverantis*, *novitate qualibet aboleri*. Ac vide, quaeso, ut Observator seipsum induat, & implicet iisdem laqueis, quibus alios circumretire studet. Qui hoc loco Leonem cupiditatis reum agit, vetatque ex eius gestis genuina Romanae Sedis iura deduci, is idem supra in *Observ. ad Concord. III.* 7. §. 2. *p.* 153. probaturus Romanum Pontificem canonibus subesse, ad Leonem appellat, eius auctoritati insistit, atque haec urget verba ex illius *ep. LXXI*: *sic inter Domini Sacerdotes inviolata caritas permanebit*, *si paribus studiis*, QUAE SUNT A SANCTIS PATRIBUS CONSTITUTA, *serventur*. Quae verba praestantissimi Pontificis animum ab omni cupiditate ac innovatione alienum, & veterum institutorum tenacissimum ostendunt. Quin idem Observator, sui penitus immemor, mox *Observ.* 10. *in cap. IX. p.* 752. auctoritate Leonis *ep. ad secundam Synodum Ephesinam* innititur, aitque: *ne quidem* (ipsissima sunt Observatoris verba), *sibi hanc auctoritatem arrogare* (Leo) *videtur*, *ut se adcommodent ad suam mentem*: *dicit enim se misisse*, *qui vice sua sancto conventui interessent* „communi additur, vobiscum sententia, quae domino sunt placitura, constituant„: quo nihil ad Leonis modestiam confirmandam opportunius. Piget illius pudendas, & horribiles ἐναντιολογίας diutius persequi. Habes itaque, vel ipso Boehmero re quidem confitente, ac sponsore vadato, ad indicandum de Apostolicae Sedis iuribus, nihil tutius opportuniusque Leonis testimoniis, & rebus gestis afferri posse; quippe qui paternorum institutorum vindex acerrimus, & innovationum strenuissimus depulsor eluxit.

lerit: *De toto mundo unus eligitur Petrus, qui & universarum gentium vocationi & omnibus Apostolis cunctisque Ecclesiae patribus praeponatur, ut, quamvis in populo Dei multi sacerdotes sint, multique pastores, omnes tamen proprie regat Petrus, quos principaliter regit & Christus.* Huc quoque collimat *in ep. ad Anastas. Thessalon. Episc. in f.* (vid. *Biblioth. Iustell. p.* 234.), ubi ait: *magna ordinatione provisum est, ne omnes sibi omnia vindicarent, sed essent in singulis provinciis singuli, quorum inter fratres haberetur prima sententia, & rursum quidam in maioribus constituti sollicitudinem eius susciperent ampliorem, per quos ad unam Petri sedem universalis Ecclesiae cura conflueret & nihil usquam a suo capite dissideret.* Omitto alia plurima huius farinae, quibus scripta eius ubique referta sunt, certum indicium praeseferentia, nihil aliud Leonem intendisse, quam ut, mediante eloquentia sua, primatum suum & monarchiam ad illustrius deduceret fastigium, & ita successoribus suis viam, quam in posterum sequi deberent, aperiret. Haec ideo in antecessum adducenda fuerunt, ut de gestis Leonis in Concilio Chalcedonensi, & ante illud iudicari queat, ubi multa pro absoluta auctoritate fecisse videtur, uti Auctor noster bene explicat. Ast sedulo cavendum est, ne ab huius Leonis magni, viri primatum universalem Ecclesiae omnibus modis ambientis, exemplo, regulam aliquam struamus, aut iura Ecclesiae Romanae sincera inde eruamus, vel ex huius facto praxin Ecclesiae primitivae, sed potius iam satis corruptae colligamus. Non erant ex huius persona, quae nimis suspecta est, effectus praesidentiae Episcopi Romani in Conciliis metiendi, aut facta praeteritorum Episcoporum diiudicanda, sed potius ex praxi saeculorum anteriorum demonstrandum erat, nimium quantum Leonem, leonino conatu, ab humilitate antecessorum suorum recessisse, atque adeo nova plane iura & praeeminentias sedi Romanae acquisivisse, quae eo facilius sibi attribuere poterat, postquam plures ex Episcopis spiritu adulationis ipsum quovis modo evehere, & eius praerogativam exaggerare non veriti sint, veluti ipsum vocando *oecumenicum*, item Romam esse *caput Ecclesiarum*, & quae alia sunt argumenta huius adulationis.

Ex Leonis M. gestis iura Episcopi Romani non sunt deducenda.

OBSERVATIO IX. ad §. seqq.

Adscribit Auctor illustrissimus Leoni *ius definiendi controversias circa fidem* (XI), sub certo tamen temperamento; immo censet, quod in Conciliis eodem iure usus fuerit, quo

An Leo I. in Concilio Chalce-

Bbbbbb 2

(XI) Praerogativa suffragii, quam habet in generalibus Conciliis Romanus Pontifex, divino primatus iure innititur. Id Cl. de Marca ingeniose explicuit comparatione primatus & auctoritatis Concilii ad Imperatorem, & Senatum: quemadmodum, inquit, olim in veteri Republica Imperatores relationem faciebant Senatui, primo. si luberet, loco censebant, quod Tertullianus *praerogativam suffragii* vocitavit, atque ita auctores erant Senatui talis vel talis decreti edendi: unde Senatus auctore Principe decernere dicebatur: ita Pulcheria agnoscit in Romano Pontifice ius referendi ad Synodum, quid in fidei & restaurandae disciplinae caussa agendum esset, cum suffragii praerogativa: in Synodo vero ius declarandi confirmandique suffragiis suis, quae Pontifex edixisset: ut utraque auctoritate, Pontificis nimirum & Synodi in unam confluente sententiam, irretractabilis rerum propositarum ederetur definitio. Verum, ut relationis, quae ab Imperatore fiebat ad Senatum, ea debebat esse conditio, ut a rectae rationis praescripto non aberraret, & utilitati publicae consuleret, aut saltem non noceret, qua de re libera erant Senatorum suffragia, qui sententiam Principis temperare poterant: ita summo Pontifici incumbebat, ut in fide & pace Ecclesiarum constituenda a sacris scripturis, a Canonibus, & Traditione maiorum nullo pacto discederet. Quod utrum se haberet, expendere Concilii partes erant; ut tandem auctoritate illius tenerentur universi, & duobus veluti vinculis adstringerentur, definitione Pontificis, & declaratione Synodi; individua scilicet Capitis, & corporis auctoritate. Displicet com-

donensi relationem fecerit eodem modo, ut olim principes in senatu?

quo olim Principes Senatui auctores fiebant, aliquid censendi, ut ait in §. 4. Dum itaque relationes Leonis & in genere Episcoporum Romanorum in Conciliis comparat cum relationibus principum in senatu, revera in effectu ipsam vim & virtutem definiendi soli eidem adscribit, ceteris membris Concilii sola gloria parendi relicta, seu ut votum quidem habeant, sed vel plane inane, vel saltem *negativum*. Notum est ex historia Romana, quod principum relationes in senatu, quibus senatui auctores hoc vel illud censendi erant, ex meris arcanis politicis fiebant, ut senatui

comparatio haec nonnullis, qui Romani Pontificis auctoritatem attollunt, & Boehmero aliisque haereticis, qui eam deiectam cupiunt. Fateor equidem comparationem paene omnem in aliquo deficere; sed ea rei, de qua agitur, expediendae, aptissima est. Iam vero iure primatus sui & praerogativa suffragii usus est Leo M., quum epistolam dogmaticam misit ad Synodum Chalcedonensem, quae rerum in caussa fidei agendarum, & definitionis edendae quasi forma esset. Sane Patres Chalcedonenses primatum non modo honoris, sed & auctoritatis ac iurisdictionis in Romano Pontifice agnoverunt; nam modo eum esse afferunt *vineae custodem* a Christo constitutum, modo Petrum adpellant *petram & crepidinem Ecclesiae & rectae fidei fundamentum*: modo Leonem Concilio praefuisse aiunt, *ut Caput membris*; modo *Petri interpretem in omnibus fuisse, & Apostolico eius radio ceteras Ecclesias illuminari* aiunt. Agnoscunt etiam Valentinianus & Placidia *ep. ad Theod.* fatentes, ut Synodum in Italia celebrari iubeat: *Beatissimus Romanae Sedis Episcopus*, CVI PRINCIPATVM SACERDOTII SVPER OMNES ANTIQVITAS CONTVLIT. Iterum Galla Placidia scribit: *ad Concilium Sedis Apostolicae iudicium transmittatur, in qua primus ille, qui caelestes claves dignus fuit accipere*, PRINCIPATVM EPISCOPATVS *ordinavit*. Haec ideo in antecessum edisserui, ut Boehmeri os consuatur adseverantis, praerogativam suffragii in Synodis Romano Pontifici denegandam, ac verentis, ne doctrina praestantissimi Archiepiscopi Parisiensis Libertati Gallicanae noceat. Nimirum homo aliorum contemtor, sui insolens aestimator, insigni cum iniuria in Gallorum doctissimos, quibus ea doctrina probatissima est, tuta omnia timet. Sed videamus, id cuiusmodi sit. Profecto meras tricas, & labyrinthos, ac bonae sanaeque mentis inanes gerras, & offutias audiemus. Vrget in primis Concilium Hierosolymitanum, eaque ingerit, quae seipsum petunt; in hoc enim Concilio omnium primus Petrus indicavit, Legem post Evangelium non esse observandam, ut ex *Act. XV. v. 7.* πολλης δε συζητησεως γενομενης, ἀναστας Πετρος εἰπε προς αὐτους. Ἄνδρες ἀδελφοι, *quum autem magna conquisitio fieret, surgens Petrus dixit ad eos: viri fratres &c.* Primas ergo inter Apostolos & Episcopos habuit, sententiamque primus edixit Apostolorum Princeps, in cuius deinde sententiam concesserunt Paullus & Barnabas, Iacobus ceterique, ut ex laudato Actorum *Capit. v. 12. seqq.* Quare Tertullianus *de pudicit. cap. XXI. in illa disceptatione*, inquit, *primus omnium Petrus, Spiritu instinctus, praefatus fuit, & sententia sua solvit, quae omissa sunt Legis, & alligavit, quae reservata sunt*. Et Hieronymus *ep. LXXV.* tradit, *principem huius decreti Petrum fuisse, Legem post Evangelium non esse servandam*. Quae autem subiiciuntur ex Cornelio & Cypriano, ea ad rem, de qua quaestio est, non faciunt. Scitum vero est, communi presbyterorum consensu, sed non pari auctoritate Ecclesias ab Episcopis olim administrari consuevisse; namque divino iure Episcopi in Ecclesia ceteris antecellunt, idque iidem Cornelius & Cyprianus aperte confitentur. Vid. nostr. *Animadv. in Obser. ad Conc. l. 2. p. 126. seqq.* Nec porro praerogativa illa suffragii Romani Pontificis, qua iure primatus sui fruitur, Episcoporum in sententia ferenda libertatem adimit, quod Boehmerus supponit, sed potius confirmat. Postremo Leonis definitionem robur accepisse a Concilii Chalcedonensis assensu dictitat; idque ab ipsius ore Leonis *ep. ad Theodoret.* extorquere nititur. O si ille totam illam epistolam non cursim, sed pedetentim & cum nonnullo iudicio legisset! Ecce tibi integrum ex ea locum, quem is abscissum subdole affert: *sed quae nostro prius ministerio Dominus definierat, universae Fraternitatis irretractabili firmavit assensu: ut vere a se prodiisse ostenderet*, QVOD PRIVS

A PRI-

natui imago quaedam priſtinae auctoritatis relicta eſſe videretur, dum quoad externum ſchema ſenatus *cenſere* videbatur, in effectu autem nulla libertas illi supererat, contra relationes principum cenſendi. Revera conſultationes ſenatus erant vota non *deciſiva*, ſed *conſultativa*. Quemadmodum autem in rebus politicis cavendum, ne decipiamur externo rerum ſchemate, ſed ut potius veram rerum ſubſtantiam, detracta larva, intueamur; ita quoque in huiuſmodi relationibus & orationibus principum efficaciam SCtorum non ex eo, quod ſenatus cenſuit, ſed ex voluntate & placito principum aeſtimare par erit, quod vel inde patet, quod ICti in legibus Romanis ſaepe- | Quam vim relationes principum habuerint

A PRIMA OMNIVM, TOTIVS CHRISTIANI ORBIS IVDICIVM RECEPISSET. Conſiſtamus in hac ipſa epiſtola. Primum Leo ſcribit, omnia, quae in epiſtola ad Flavianum definierat, ipſum Dominum, eius miniſterio uſum, definiviſſe. Dic, ſodes, an Pontifex perſuadere ſibi potuit, quidquam auctoritatis deeſſe iis, quae a Deo ipſo decreta dixit? Subdit, repertos eſſe, qui de ſuo iudicio ambigerent; ſed eos *a diſſenſionum fomite* incitatos. An ullam definitioni ſuae firmitatem deeſſe putavit, qui dubium non niſi ſuggerente diabolo de iis, quae definierat, oboriri poſſe adfirmat? Ait praeterea, ipſam *Fidem prius docuiſſe, quae poſtea examinatio confirmaret*. Si autem fide dictante definierat, certe nullum decreto ſuo robur poterat deeſſe. Nec vero oblitus erat Pontifex, quod Legatis ſuis mandaverat, ne in dubium evocari paterentur, quae ipſe in epiſtola illa decreverat. Haec omnia arbitrari vetant, ſenſiſſe Leonem epiſtolam ſuam a conſenſu Concilii auctoritatem nactam fuiſſe, perinde ac ſi prius rata & certa eſſe non poſſet, quam a Concilio confirmaretur. Quid ergo ſibi vult Pontifex, dum definitionem ſuam *irretractabili aſſenſu* Concilii confirmatam ait? Id nimirum praefractos homines definitionem a Capite formatam, membrorumque, hoc eſt, totius Eccleſiae iudicio probatam atque receptam eludere non poſſe, nullamque pertinaciae ſuae cauſſam obtendere, intelligentes Concilii plenarii conſenſum ei acceſſiſſe. Et vero τὸ *confirmare*, *adprobare* non modo ſignificat vim roburque primum adiicere rei, quae per ſe valitura non ſit; verum etiam probare ac adſentiri rei, quae omnem ex ſe auctoritatem habet; quo ſenſu *generalia Concilia totius Eccleſiae conſenſione firmari*, dixit Facundus Hermianenſ. *lib. V.* & *lib. VII.* Epheſinae Synodo *auctoritatem ex antiquitate additam: ac orbem terrarum Nicaenae Synodi ſententiam comprobaſſe*, Chryſoſtomus *hom. LII.* Sed ex ipſo Chalcedonenſi Concilio conficienda res eſt. Nemo negat, Concilium Chalcedonenſe ſexcentorum ferme Antiſtitum, auctoritate Romani Pontificis probatum, ſuam ſtatim auctoritatem habuiſſe; & tamen Leo Aug. confirmatum voluit adprobatione quum omnium Orientis Epiſcoporum, teſte Liberato *Breviar. cap. XIV.* tum etiam monachorum ſanctitate conſpicuorum, maxime Simeonis Stilitae, auctore Evagrio *H. E. II. 9.* & 10. Epiſcopi autem loco diſſiti *decreverunt, irretractabiliter eſſe cuſtodienda Chalcedonenſis decreta Concilii*, inquit Facundus Hermianenſis *lib. XII.* Porro vel ante quodcumque examen Leonis epiſtola habita fuit uti teſſera, ex qua internoſcerentur, qui catholice ſentirent, & norma ſecundam quam de Eutychete iudicandum eſſet. Hinc abſoluta epiſtolae lectione, Epiſcopi clamarunt: *Haec Patrum fides, haec Apoſtolorum fides. Omnes ita credimus. Anathema ei, qui ita non credit. Petrus per Leonem ita locutus eſt.* Ei epiſtolae ante Chalcedonenſe Concilium complures Orientis & Occidentis Metropolitae & Epiſcopi ſubſcripſerant, ut ſubſcriptione ſua eam ſequi catholicam fidem pateret, quam Eccleſiae Caput epiſtola illa explicuerat. Quid quod ipſe Marcianus *ep. ad Leon.* agnovit, a congregatis Antiſtitibus declarandum, quod Pontifex definiſſet: *omnes Epiſcopi*, inquit, *quae Chriſtianae religioni & catholicae fidei proſint*, SICVT SANCTITAS TVA SECVNDVM ECCLESIASTICAS REGVLAS DEFINIVERIT, SVA DISPOSITIONE DECLARENT; ſive, decernendum ab Epiſcopis, ſicut fides & chriſtiana pietas poſtulaverit, *ipſo Leone auctore*, ut ait Pulcheria *ep. ad Leon.* Tandem ieiuna & erecta nonnulla inſercit Obſervator, quibus petere deinceps calcibus non omittit Pontificem poſt hominum memoriam maximum, & ambitionis ac iniuriarum reum iactare, hoc eſt, quae ſibi propriae & germanae notae ſunt, in eum conferre.

Episcopo R. tale ius referendi in Conciliis haud adscribendum.

saepe in interpraetando unice *relationes* & *orationes* principum tamquam cynosuram sequantur, parum solliciti, quid senatus hac de re censuerit. Quod si itaque hac ratione Episcopi Romani in Conciliis cum relationibus hisce principum Romanorum comparare intendit, vereor, ne nimium libertati Ecclesiae Gallicanae noceat, quum hac ratione reliquis Episcopis in Conciliis nil nisi gloria se accommodandi ad voluntatem Pontificis Romani, relicta fuerit. Ast hoc ipsum quidem contra praxin ecclesiasticam & Conciliorum esse infinitis ostendi posset documentis, si instituti ratio id permitteret. Facies primi Concilii Hierosolymitani longe aliter comparata erat. Petrus primum mentem suam proponebat, sequebantur alii, ut Paullus & Barnabas. Tandem Iacobus quoque votum suum adiiciebat, & certam definitionem formabat, quorum argumenta tantam vim habebant, ut omnium mentes antea discordantes, ad consensum unanimem deducerent. Atque hic nullius votum erat praeferendum & maiorem vim, quam ceterorum, habebat, neque legitur, quod Petri relatio seu propositio plus ponderis habuerit, quam ceterorum. Cornelius Martyr, qui anno 254. Romae sedere incepit, in *epist. ad Cyprianum* morem praesidendi ita describit: *Omni igitur actu ad me perlato, placuit, contrahi presbyterium: adfuerunt etiam Episcopi quinque, qui & hodie praesentes fuerunt, ut firmato Concilio, quid circa personam eorum* (qui Novatiani partes sequuti erant) *observari deberet, consensu omnium statueretur* &c. passim contra hanc monarchicam definiendi potestatem iam suo tempore loquutus est Cyprianus, & in primis huc pertinet eiusdem sententia, quam in Concilio Carthaginiensi protulit his verbis: *Neque enim quisquam nostrum Episcopum se esse Episcoporum constituit aut tyrannico terrore ad obsequendi necessitatem collegas suos adegit, quando habeat omnis Episcopus pro licentia libertatis & potestatis suae arbitrium proprium, tamquam iudicari ab alio non possit, quum nec ipse possit alium iudicare, sed exspectemus universi iudicium Domini Nostri Iesu Christi, qui unus & solus habet potestatem & praeponendi nos in Ecclesiae suae gubernatione & de actu nostro iudicandi.* In Conc. Ephesino I. *act.* I. Theodorus, Ancyrae Episcopus, dixit, *prius curandum, ut Nestorius Synodicis actis praesto sit, ut ea, quae ad religionem pertinent, communi omnium sententia & consensu constituantur.* Qui huic Synodo subscripserunt, hac formula usi sunt: *Vna cum sancta Synodo decernens subscripsi*, neutiquam vero: *una cum Episcopo Romano sentiens*; sic enim dictatoria eius potestas ab Auctore nostro quodammodo asserta aliquam veritatis speciem habuisset. *Actione III.* eiusdem Concilii, patres synodalem epistolam mittunt ad imperatores, qua seriem actorum declarant, scilicet *Arcadium, & Proiectum Episcopos cum Philippo presbytero Caelestini Episcopi praesentiam supplevisse, ac totius Occidentalis sanctae Synodi sententiam,* (non solius Pontificis Romani) *Ephesinis patribus per litteras exposuisse & eadem omnino, quae patres Ephesini, decrevisse.* Immo licet, vel maxime in Concilio Chalcedonensi ad Leonis Episcopi Romani praerogativam firmandam multa peracta erant, tamen ipsemet *epist. 63. ad Theodoretum, Cyri Episcopum,* non unice ad suam definitionem provocat, sed illam robur accepisse ex Concilii assensu statuit, scribens: *Sed quae nostro prius ministerio* (Deus) *definierat, universae fraternitatis irretractabili firmavit assensu.* Desino plura coacervare, quae licet aperta sint, tamen ab hominibus obnoxiis facile in perversam deduci possunt sententiam. Id facile admittere possum, habuisse praesides quoscumque ius relationes faciendi ad Concilium cum praerogativa suffragii; ast tales relationes neutiquam cum relationibus principum Romanorum comparandas esse censeo, si de cetero libertati Conciliorum consulere volumus. Sed instas: atqui Leo saepe hoc per legatos suos attentavit, idem & fecerunt successores. Regere, in eo eosdem recessisse ab antecessorum suorum vestigiis, nec iudicandum esse exemplis, sed legibus. Fuerunt praesides & directores Conciliorum, non iudices & legislatores soli, sed reliquis quoque ius ferendi suffragium da-

datum erat, quod autem saepe illud exercere haud potuerint, id quidem iniuria Pontificis factum est.

CAPUT IX.
OBSERVATIO X.

PER totum hoc caput Auctor illustrissimus ostendit, patres Concilii Chalcedonensis se in totum accommodasse ad voluntatem & sententiam Leonis, epistola declaratam, unice in examen revocatam fuisse (XII). Ast, quia constat ex historia, quod Flavianus Constantinopolitanus Patriarcha primus fuerit, qui Eutychis sententiam pro-

Cur in Concilio Chalcedonensi potius-

(XII) Rursus in dogmaticam Leonis epistolam ad Flavianum obgannit Observator. Ad pontificiam auctoritatem delibandam vult, Patres Chalcedonenses non unice iurasse in verba Leonis, sed & Flaviani sententiam sequutos in caussa Eutychetis. Ea ille ingerit argumenta, quibus nulla sibi metuere potest inferiora. In animo iam habueram afferre ipsorum Chalcedonensium Patrum testimonium ex *Act. I.* peritum, quum ecce ipse imprudens obtulit Observator. Rogantibus enim Iudicibus, *utrum Flavianus orthodoxe adversus Eutychem definierit, an erraverit?* Lucentius Apostolicae sedis Legatus reposuit, eum *sancte & catholice definivisse*, QVONIAM FLAVIANI FIDES CONCORDAT CVM APOSTOLICA SEDE, ET PATRVM TRADITIONE. Quid Boehmero infensius hoc ipso testimonio, quod ipsemet exscripsit? Quaerebatur de fide Flaviani: Lydius lapis, certaque tessera fuit Synodo Leonis epistola, ad quam illius fides probata est. Num ergo Flaviani sententiam sequuti sunt Patres; an unius Leonis definitionem amplexi, ac reveriti sunt? Ita vero. Pari modo suffragatus antea fuerat Paschasinus: *sancte & integre*, inquit, *& catholice exposuit Flavianus*; SIQVIDEM EIVS FIDEI EXPOSITIO CVM EPISTOLA LEONIS CONCORDAT. In eamdem sententiam concesserunt Maximus Antiochenus aliique. In eadem Synodo *Act. II.* Cecropius Sebastopolitanus Episcopus: *emerserunt*, ait, *quae ad Eutychem pertinebant*, ET SVPER IIS FORMA DATA EST A SS. ARCHIEPISCOPO ROMANAE VRBIS; ET SEQVIMVR EVM, ET EIVS EPISTOLAE OMNES SVBSCRIPSIMVS. Reverendissimi Episcopi clamaverunt: *omnes ita dicimus*. In eadem Actione quum Illyriciani ac Palaestini Episcopi statim illi epistolae non consenserint, sed edoceri de nonnullis optarint, quod Latine parum scirent, ut postea dixerunt *Act. IV.*, ceteri Episcopi clamaverunt: *nos ita credimus. Omnes ita credimus. Sicut Leo, ita credimus. Nostrum nullus dubitat. Nos iam subscripsimus.* Patres Chalcedonenses *in Relat. ep. ad Leon.* eum bonorum, quae ipsi gesserant, auctorem fuisse fatentur, ὅθεν καὶ ἡμεῖς ὡς ἀρχηγῷ σοι τῷ καλῷ πρὸς ὠφέλειαν χρησάμενοι: eum uti Caput membris sibi praefuisse, ὡς κεφαλὴ μελῶν ἡγεμόνευες, per vicarios suos: se, ipso duce, qui *vocis B. Petri omnibus constitutus erat interpres*, quae ad fidem spectabant, decrevisse: ipsi uti Capiti consensum praebuisse: eum rogant, ut quum ipsorum vertex sit, quod necessarium erit, de suo suppleat; confirmando nempe decretum, cui eius Legati obstiterunt, ὥσπερ ἡμεῖς τῇ κεφαλῇ τὴν ἐν τοῖς καλοῖς συμφωνίαν εἰσενηνόχαμεν, οὕτω καὶ ἡ κορυφὴ τοῖς παισὶν ἀναπληρώσαι τὸ πρέπον. En ut Synodus Leoni coniuncta fuit, ceu Capiti membra. Rursus iidem Patres *ep. ad Pulcher.* Eutychianae haereseos interitum Leonis epistolae adscribunt, Christo navem dirigente, QVI OSTENDIT IN LEONE MIRABILI VERITATEM, QVIA SICVT SAPIENTE PETRO, ITA ET ISTO VTITVR ADSERTORE. Et *ep. ad Marcian.* aiunt, Ephesi praevaluisse Dioscorum, eiusque impietatem proscriptam non fuisse, quod prohibitum fuit recitari epistolam ad Flavianum. Marcianus & Valentinianus Augg. in edicto de abrogandis Latrocinii Ephesini decretis scribunt, omnia, quae ad fidem & Flaviani restitutionem spectabant, peracta fuisse *Leonis auctoritate nutuque*, διὰ τῆς αὐθεντίας. Tandem ipse Flavianus *ep. ad Leon.* ait, ad proscribendam Eutychetis haeresim, eius litteras satis esse sine Concilii generalis convocatione. Et Petrus Chrysologus *ep. ad Eutychem* eum hortatur, *ut his, quae a Leone scripta sunt, obedienter attendat; quoniam B. Petrus, qui in propria sede & vivit & praesidet, praestat quaerentibus fidei veritatem*: quibus ostendit Eutychetis caussam prorsus absolutam post Romanae sedis definitionem. Haec paullo quidem

mum sententia Leonis I. in examen vocata fuerit?

profligavit, hinc quoque praeter Leonis sententiam huius opinionem examinarunt: Nam actione I. Concilii Chalced. petiere iudices a patribus: *utrum S. Flavianus, Episcopus Constantinopolitanus, in sententia constituenda adversus Eutychem orthodoxe definierit, an vero erraverit*. Respondit Paschasinus, vicarius sedis Apostolicae, *expositionem fidei, factam a Flaviano, cum epistola Leonis M. concordare, & sancte, integre & catholice exposuisse ac sensisse*. Sic itaque patres Chalcedonenses non unice iurarunt in verba Leonis, sed etiam praeterea Flaviani sententiam amplexi sunt. Quin quod ipse Leo in *epist. 14. ad secundam Synodum Ephesinam* ne quidem sibi hanc auctoritatem arrogare videatur, ut se accommodent ad suam mentem: dicit enim se misisse, qui vice sua sancto conventui interessent, *communi*, additur, *vobiscum sententia, quae Domino sunt placitura, constituant*: quae verba maxime illos perstringunt, qui contendunt, legatos hosce huic Synodo praesidere debuisse & per iniuriam exclusos fuisse. Si ergo cum hac epistola missi fuerunt ad praesidendum, certe ad definiendum nullum ius habuerunt, uti verba adducta indicant.

C A P V T XI.

OBSERVATIO XI.

An in Concil. Ephesino Caelestini

IN hoc capite ulterius pondus relationum papalium explicaturus, acta Concilii Ephesini summatim percurrit, docetque, unice Caelestini Pontificis litteras cynosuram quasi reliquis praebuisse, & patres ad consensum interponendum induxisse (XIII). Verum non Caelestini tantum auctoritas, sed etiam Cyrilli, Episcopi Alexandrini, sen-

idem fortasse longius, sed necessario, ut quocumque nebulo se vertat, haerere constringique illum necesse sit, ac sua confessione iugulari. Dum tandem ex ipsomet Leone *ep. ad Concil. Ephesin. II.* colligit Observator, hunc sibi eam auctoritatem non abrogare, ut se adcommodent ad mentem suam, imprudens absolvit, & singularis modestiae ac mansuetudinis laude praeditum arguit, quem ambitionis & cupiditatis paullo ante compellarat: sicque a se ipso turpissime diffidet, quo nullum absurdum maius aut indignius homini bene sano & sapienti obiici potest.

(XIII) Rebus suis optime prospexisset Professor Halensis, si ab ea quaestione consulto abstinuisset, an solius Caelestini P. litterae norma ac tessera Ephesinis Patribus fuerint, eosque ad consensum interponendum impulerint; eo enim in loco versatur, ut, quocumque se vertit, nihil ei nisi praecipitium occurrat. Scilicet Cyrillus ab Alexandria Nestorii haeresim ad Caelestinum defert, non sponte sua, *sed plane necessitate adactus, ut culpam & sinistrae suspicionis metum effugeret*; non ipse primus, *sed longam Ecclesiarum consuetudinem* sequens, tanti momenti rem ad Ecclesiae centrum referens. Caelestinus autem in Synodo Romana in Nestorium damnationis sententiam dicit, eiusque exsequendae negotium Cyrillo committit. Sedandis turbis a Nestorio excitatis Theodosius Ephesinam Synodum indicit. Agitur in hac, num Romani Pontificis sententia in Nestorium prolata exsequenda esset. Synodus statim prima Actione Nestorium damnat, & episcopatu exuit; idque secundum Caelestini decretum. Ephesum tres alios Legatos mittit Pontifex, non ut redditis irritis, quae superiori anno adversus Nestorium decreverat, caussa ipsius novo subiaceret examini, sed ut sententiae in Nestorium latae exsecutores essent, uti colligitur tum ex Pontificis *ep. ad Synod. Legatos a se missos*, aientis, *qui iis, quae aguntur, intersint; & ea* QVAE A NOBIS ANTEA STATVTA SVNT, EXSEQVANTVR; tum ex Commonitorio illius Legatis dato, apud Baluz. *nov. collect. Concil. p. 382.* ubi ait, *auctoritatem sedis Apostolicae custodire debere mandamus: siquidem & instructiones, quae vobis traditae sunt, quae loquuntur, ut interesse conventui debeatis: ad disceptationem, si ventum fuerit*, VOS DE EORVM SENTENTIIS IVDICARE DEBEATIS, *non subire certamen*. Ipsi pontifi-

cii

Pontificis literae pro censura habitae fuerint.

sententia ubique adducitur, & quidem de utraque vel ideo dispiciendum erat, quia simul ansam Concilio Ephesino dederat. Cyrillus dogma Nestorii, indicta Synodo provinciali, iam damnaverat. Post idem quoque Caelestinus Synodo Romae coacta, effecerat, atque adeo Cyrillus & Caelestinus diversam a Nestorio fidei formulam in Synodis suis provincialibus conceperant. Disputabatur itaque in Concilio Ephesino, *an formula fidei Nestorii, an vero Cyrilli & Caelestini verbo divino esset conveniens*, atque hunc in finem statim *in praeem. act.* I. *Concil. Ephes.* dicitur, quod Petrus, Presbyter Alexandriae & Primicerius notariorum, caussam indictionis Concilii explicaverit, scilicet *ob controversiam primum inter Cyrillum Alexandrinum & Nestorium Constantinopolitanum Episcopum*, dixitque porro: *Quum igitur imperiali & religioso sacra vestra synodus concordi consensu in hunc locum convenit, non potuimus non iudicare, nos epistolas Cyrilli, Nestorii & Caelestini prae manibus habere, paratosque, si vestrae pietati ita visum fuerit, easdem recitare*. Controversia itaque hic erat inter tres Episcopos seu Patriarchas, Cyrillum, Nestorium & Caelestinum; de hac decernere debebat Concilium, sed quum praeses huius Concilii, Cyrillus, simul contradictor & iudex antea fuerat, merito recusari potuisset, nisi Cyrillus omnia praecipitanter egisset. Mirandum itaque non est, quod Caelestini litteras & Cyrilli sententiam ubique approbaverint, quia de his unice disputabatur. Minime itaque deduci potest, quod Episcopus Romanus eos ad consensum interponendum adstringere po-

cii Vicarii in Synodo fassi sunt, eam tantum provinciam sibi demandatam, ut quae Caelestinus iam decreverat, exsequerentur. Et *Act. III.* Cyrillus de iis Legatis ait: *quare quum ea, quae a Caelestino decreta iam fuerant, exsequuti sint*. Et Arcadius Legatus ait: *nos sequuti sanctiones traditas a sanctis Apostolis & Ecclesia catholica, nec non sequuti formam Caelestini*, QVI NOS DIGNATVS EST HVIVS NEGOTII EXSECVTORES SVOS MITTERE, *& sanctae Synodi decreta, cognoscat Nestorius se episcopali dignitate exutum*. Vides, Caelestinum ea potestate usum, ut sententiam, a se perlatam executioni iusserit mandari, ac vetuisse ab ea recedi. Ephesini autem Patres eius auctoritatem reveriti sunt, suoque Capiti membra adhaeserunt; statim enim in ipsa *Act. I.* & ipsi sententiam in Nestorium pronuntiarunt, seque nonnisi decreto Romani Pontificis morem gerere significarunt, *ἀναγκαιως κατεπειχθεντες ἀπο τε των κανονων και της ἐπιστολης Κελεστινου*, *coacti necessario per canones, & per epistolam Caelestini*. In eadem *Act. I.* Patres ad Imperatorem referunt, se canonicam depositionis sententiam in Nestorium tulisse, *collaudantes Caelestinum, qui ante nostram sententiam haeretica Nestorii dogmata damnavit, & ante nos sententiam in ipsum tulit*. Et *Act. III.* narrant Imperatori, a Caelestino Nestorium eiusque doctrinam fuisse damnatam, ac definitum a sacerdotio alienos esse, qui aliorsum senti-rent: quibus indicarunt, se ab illius definitione recedere non potuisse, quin Ecclesiae unitatem dilacerarent. Agmen claudat validissimum adversus Observatoris naenias testimonium Firmi Caesariensis Episcopi, qui diserte adfirmavit *Act. II.*, regulam a Caelestino praescriptam in damnatione Nestorii observandam fuisse, & a Concilio exsecutioni mandandam: *Apostolica & sancta fidei Caelestini etiam ante de praesenti negotio* SENTENTIAM REGVLAMQVE PRAESCRIPSIT, QVAM NOS QVOQVE SEQVVTI, FORMAM ILLAM EXSECVTIONI MANDAVIMVS, *Canonicum Apostolicumque iudicium in illum proferentes*. Nec illud omittam, Patres Ephesinos *ep. ad Caelestin.* eum collaudare, quod *in sublimi culmine* positus omnibus Ecclesiarum negotiis provideat sic tanquam suis, eaque sibi propria esse ducat, *Capitis* officio recte fungens, cuius est ceterorum corporis membrorum saluti consulere: deinde ad eum ideo se scribere restantur, *quoniam* OPORTEBAT *omnia ad sententiam tuae Sanctitatis referri*. An luculenta haec testimonia auctoritatis unius Caelestini, quae in Ephesina Synodo eluxit, & cui Patres omnes adstipulati fuerunt, ullam pati iacturam possunt ab iis, quae e penu suo promit Observator? Et tamen huic nihil antiquius, quam in Cl. de Marca delerare, eiusque doctrinae obsistere, hoc est, in eum ipsum, ex cuius lucubrationibus cedro dignis profecit, per summum ingrati animi vitium obstrepere.

potuerit, quum & potius *rei* partes hic sustinere debuerit. Addo & hoc quoque, in omni conventu ita fere iuris esse, ut praesidis primum votum multum valere soleat, non quasi ipsi plus iuris prae reliquis in suffragiis ferendis concessum, sed quia auctoritate sua reliquos facile in suas trahere potest partes, uti indiciorum plerorumque praxis docet.

C A P V T . XII.

O B S E R V A T I O XII.

An absque Episcopi R. auctoritate decreta in Conciliis fieri possint.

AD probandam praerogativam suffragii Pontificis Romani (XIV), qua utitur in Conciliis, duo famosa loca Auctor noster ex Socrate & Sozomeno adducit, in quibus provocatur ad canonem quemdam, iubentem, *non oportere absque sententia Episcopi Romani decreta Ecclesiis sancire*, quae ipsa se ex Iulio I. Papa Romano desumsisse, duo adducti historici fatentur, quem in finem quoque Auctor noster Iulium simul

(XIV) Impetit Observator Scriptorum testimonia a Cl. de Marca allata ad praerogativam suffragii Romani Pontificis ostendendam, negatque obtinuisse priscam illam consuetudinem, seu veterem canonem, quem Iulius P., Socrates, Sozomenus, Theodoretus, ceterique laudant, quo praerogativa suffragii Romano Pontifici tamquàm totius Ecclesiae praesidi & Capiti adseritur. Sed salva res est. Eusebiani per Legatos Romam missos obtinere a Iulio voluerunt, ut ratam haberet Athanasii exauctorationem, & Pisti, quem illius loco Alexandriae praefecerant, ordinationem. Quum id assequi non potuissent, sed Iulii epistolis Romam una cum Athanasio aliisque Episcopis, quos deiecerant, caussam dicturi advocarentur, adversus ipsum Iulium, cuius patrocinium ambierant, insurrexerunt. Iulius contemtum Apostolicae sedis questus est *ep. ad Oriental.* apud Athanas. *Apol. contr. Arian.* veteremque consuetudinem adlegavit, quam a Petro derivatam testatur: *ἢ ἀγνοεῖτε ὅτι τοῦτο ἔθος ἦν πρότερον γράφεσθαι ἡμῖν, καὶ οὕτως ἔνθεν ὁρίζεσθαι δίκαια: An ignoratis hunc fuisse morem, ut primum nobis scribatur, atque ea, quae iusta sunt, hinc decernantur? Sane si quae huiusmodi suspicio in illius urbis* (Alexandriae) *episcopum cadebat, ad hanc nostram Ecclesiam scribendum fuit. Nunc autem illi re nobis indicata, postleaquam, quod libitum est, egerunt, nos, quibus ea crimina explorata non sunt, suos suffragatores volunt. Non ita se habent, quae a Paullo constituta sunt. Non ita Patres docuerunt, sed novi mores introducuntur, nova studia. Obsecro, alacriter tolerantis, quae pro communi bono scribo. Nam, quae accepimus a B. Petro Apostolo, haec vobis significo, non alioqui ista scripturus, quae vobis esse nota arbitror, nisi quae patrata sunt, nos conturbassent.* Vides, Pontificem adseverare (I) Veterem esse consuetudinem, ut de gravioribus caussis per universam Ecclesiam ipse diiudicet. (II) Hanc consuetudinem arcessere ab ipsis Apostolis Petro & Paullo. (III) Eam tamquam universae Ecclesiae exploratam modestissime vindicare adversus Eusebianos, qui ipsam primi violarant. Ad infirmandum autem argumentum ab Iulii verbis petitum Boehmerus post Dupinum contendit, *τὸ nobis* non ad solum Iulium referri, sed omnes Occidentis Episcopos, ideoque Iulium non suo, sed Occidentalium omnium nomine epistolam ad Orientales misisse, ut ipsemet ait ibidem. Dabo *τὸ nobis* referri ad Episcopos omnes, quorum Iulius meminerat. Quid tum? Non illi erant totius Occidentis Episcopi, sed tantum Italiae, qui omnes spectabant ad Romanam provinciam, quae una tum exstabat in Italia. Consueverunt enim Romani Pontifices gravia negotia consilio Romani Presbyterii, graviora plerumque decernere consilio coactae Synodi Episcoporum Italiae. Sic Felix III. seu Romana Synodus eo praeside habita, quae Sacerdotium Acacio CP. abrogavit, in *ep. ad Clericos & Monachos Oriental.* declarat, gravissimas Ecclesiae caussas a Romano Pontifice Synodi Episcoporum Italiae nomine iudicari: *Quoties intra Italiam propter caussas ecclesiasticas, praecipue fidei, colliguntur Domini Sacerdotes, consuetudo retinetur, ut sue-*

simul adducit. Haec res tamen eruditis occasionem dedit, sciscitandi, quis sit canon ille ecclesiasticus, cuius mentionem in primis iniicit Socrates. Illustrissimus Archiepiscopus, *canonem VI.* Concilii Nicaeni hic intelligi, arbitratur. Ast Clariss. Samuel Basnage *tom. 2. annal. ad ann.* 342. §. *6.* facilius esse respondet, oleum

C c c c c 2 ex

successor Praesulum sedis Apostolicae ex persona cunctorum totius Italiae Sacerdotum cuncta disponat, qui caput est omnium. Ab Iulio autem scribente *omnibus nobis* designari Episcopos Italiae, non totius Occidentis, liquet ex illis ipsius epistolae verbis, quae tanquam caussae suae velificantia exscribit Boehmerus: *Sed non mei solius est haec sententia, sed & omnium, qui per Italiam sunt, & Episcoporum in hisce partibus degentium*, ἀλλα και παντων των κατα την Ἰταλιαν, και των ἐν τουτοις τοις μερεσιν Ἐπισκοπων. Idem cofirmatur ex Athanasio *ep. ad Solitar.* ubi ait, *Romae congregatos prope quinquaginta Episcopos*, συναχθεντων Ἐπισκοπων κατα πλειω πεντηκοντα; qui omnino Romanae provinciae erant. Quin Patres Sardicenses in *Synodic. ad Eccles. Alexandrin.* Iulio socios adiungunt Romanae urbis Presbyteros, δια των ἀγαπητων ἀδελφων ἡμων των πρεσβυτερων. Iulius ergo & suo, & Synodi suae nomine ad Orientales scripsit. Iam vero antiquitatem iuris, quo Iulius usus est, complura fulciunt exempla, praesertim Dionysii Alexandrini, qui quum argueretur in suis contra Sabellium libris labefactasse fidei dogma de Trinitate, ad Dionysium delatus se purgavit: Origenis, qui errorum suorum veniam a Fabiano P. petere coactus fuit: & Paulli aamosatensis, qui licet haereseos in variis Synodis damnatus esset, nomnisi tamen sententia Romani Pontificis ex Antiochena sede eiici omnino potuit. Quis porro aequus rerum aestimator credat, Iulium, cuius eximiae in hac epistola modestiae specimen elucet, Eusebianorum novitatibus opposuisse consuetudinem illam ut antiquam & a Petro traditam, quae ignota antehac esset, nec ab Orientalibus umquam admissa? Sed iuris illius, quo usus est Iulius in caussa Athanasii, aliorumque Episcoporum ab Eusebianis oppressorum vetustatem & ortum produnt veteres Graeci, qui & multo melius disciplinae leges norunt, quam iuniores haeretici, qui quidquid in vetustis monumentis Apostolicae Sedis dignitati favere cernunt, alienis interpretamentis corrumpere conantur, & nulla laborant adsentationis suspicione, & non adeo desipuerunt, ut nova iura tamquam iamdiu recepta & inolita venditarint. Socrates *H. E. II.* 15. *Iulium itaque Romanum Episcopum de iis, quae ad ipsos spectabant certiorem* (Episcopi illi oppressi) *faciunt. Hic vero* QUONIAM ROMANA ECCLESIA PRAEROGATIVAM PRAE CETERIS OBTINET, ὁ δε ἀτε προνομια της ἐν Ῥωμῃ Ἐκκλησιας ἐχουσης *litteris auctoritate plenis eos confirmavit, atque ad Orientales scripsit, suum unicuique locum reddens, eosque, a quibus deiecti erant, redarguens.* Singulos ergo suis restituit sedibus pro ea, qua Romana Sedes prae ceteris praerogativa & auctoritate pollebat, hoc est, ob eius primatum, cui adiunctam auctoritatem graviores caussas dirimendi per universam Ecclesiam, agnoscit Socrates. Theodoretus *H. E. II.* 2. *Iulium, qui tum Romanam regebat Ecclesiam, Eusebiani de criminibus, quae falso contra Athanasium confinxerant, certiorem per litteras faciunt. Hic vero* ECCLESIAE REGULAM SECUTUS, της Ἐκκλησιας ἑπομενος νομῳ, *illos quidem venire Romam mandavit, divinumque Athanasium ad vadimonium adscivit, qui quantocyus illo perrexit.* Agnoscit itaque Theodoretus, veterem fuisse Ecclesiae legem, ut praecipuae caussae ad Romanum Pontificem undequaque iudicandae deferrentur. Tandem Theodoretus *H. E. III.* 8. refert, Iulium in communionem recepisse Athanasium aliosque Episcopos Romam profugos, *quum caussas singulorum cognovisset, & quia* PROPTER SEDIS SUAE DIGNITATEM δια την ἀξιαν του θρονου, *omnium cura & solicitudo ad ipsum spectabat, suam singulis Ecclesiam reddidisse.* Idem Theodoretus II. 4. alterius canonis meminit, secundum quem Iulius tum Athanasium, tum Eusebianos eius adversarios accersiverat, ut caussam coram se dicerent: & Athanasium statim paruisse: *ille* (Iulius) *vero* ECCLESIAE LEGEM SECUTUS, ὁ δε της Ἐκκλησιας ἑπομενος νομῳ, *illos Romam iussit adtellere, divinumque Athanasium ad vadimonium vocavit, qui vocanti morem gerens accessit.* Venio nunc ad praerogativam suffragii, in quam testimoniis etiam Socratis

& So-

An eiusmodi Canon adsit, quo hoc cautum tegatur?

ex pumice exprimere, quam ab eruditissimo praesule auctoritatem, Iulio contributam, ex canone Nicaeno extundere. Et si dicendum, quod res est, nimis improbabilis & a vero aliena videtur haec Auctoris nostri assertio, ut proinde Baluzius, decus illud magnum Galliae, *in additionibus* ad hoc caput ab hac sententia recesserit, & consuetudinem ecclesiasticam, quae vim canonis habet, indigitari eruditissimis argumentis ostenderit, in qua etiam sententia est Io. Launoius p. *6. epist.* 12. *n.* 280. *&* 281. Neque enim infrequens est, observantias ecclesiasticas vocari canones, uti Launoius ostendit *cit. l.* & apparet *ex l. 6. Cod. de SS. Eccles.* Conf. Iacob Gothofred. *ad l.* 45. *de Episcop.* scilicet consuetudines ecclesiasticae quoad potissimam par-

& Sozomeni Romano Antistiti adsertam a Cl. Marca, Boehmerus itidem obloquitur. Socrates *H. E. II.* 17. *τȣ Κανονος*, ait, *ἐκκλησιαστικȣ κελευοντος μη δειν παρα την γνωμην τȣ Ἐπισκοπȣ Ρωμης τας Ἐκκλησιας κανονιζειν: cum* ECCLESIASTICA REGVLA *interdictum sit, ut praeter sententiam Romani Pontificis quidquam ab Ecclesia decernatur.* Vult Valesius *not. in hunc loc.* referri a Socrate, quod in epistola Iulii nuspiam legitur. At Socratem, etsi verba Iulii non secutum, sensum tamen suisse adeptum, ostendunt Marca, & Baluzius in *Addit.* Socrati concinit Sozomenus *H. E. III.* 10. ubi addit, *pro irritis habenda esse, quae praeter sententiam Romani Pontificis fuerint gesta.* Veterem hunc canonem perinde laudavit Auctor vitae S. Paulli CP. apud Allat. *contr. Hottinger. p.* 459. ubi ait, Concilio Antiocheno (in quo Athanasius & Paullus depositi fuere) non interfuisse Iulium P., *etsi canon ecclesiasticus praeciperet, absque Romani Episcopi sententia non esse regulas Ecclesiis sanciendas, καιτοι κανονος ἐκκλησιαστικȣ κελευσαντος, μη δειν παρα την γνωμην τȣ Ἐπισκοπȣ Ρωμης τας Ἐκκλησιας κανονιζεσθαι.* Eumdem canonem S. Stephanus iunior obiecit Copronymianae Pseudo-Synodo, quam Iconoclastae ut oecumenicam venditabant, teste Stephano Byzantino *in eius vita: Quo pacto*, ait, *oecumenica sit adpellanda, quam neque Romanus Pontifex calculo suo comprobavit, licet canone praescriptum sit, nefas esse de rebus Ecclesiae statuere sine Romani Papae sententia, ἣν ὐδε ὁ Ρωμης ἐυδοκησεν, καιπερ κανονος προκειμενȣ, μη δειν τα ἐκκλησιαστικα διχα τȣ Παπα Ρωμης κανονιζεσθαι.* Haec eadem repetuntur in eiusdem Martyris vita apud Metaphrasten. Sed & Patres Concilii Nicaeni II. eo potissimum nomine conventum illum Copronymi rescindunt, quod *ὐκ ἐσχε συνεργον τον τηνικαυτα της Ρωμαιων Παπαν, nequaquam ei assensus sit Romanae Ecclesiae Papa, sive per Vicarios, sive per litteras encyclicas, καθως νομος ἐστι ταις συνοδοις, uti lege moreque fertur Conciliorum.* Contra Nicephorus Patriarcha CP. *Antirrhetic. I. adv. Iconomach. cap. XXV.* legitimam esse Synodum Nicaenam II. evincit, *quoniam uti sancitae pridem divinae leges ferunt, dux illius ac praeses erat portio illa non ignobilis occidui tractus seu senioris Romae, sine qua superioribus temporibus decretum aut dogma nullum, quod in Ecclesia agitatum sit, quamlibet canonum statutis, ac Sacerdotali consuetudine sanctum, nihil quidquam perfectae aut absolutae auctoritatis habuerit, ὡν ἀνευ δογμα κατα την Ἐκκλησιαν κινȣμενον θεσμοις κανονικοις και ἱερατικοις ἐθεσι νενομισμενον ἀνωθεν, δοκιμασιαν ὐ σχοιν, ἢ δεξαιτ' ἀν ποτε περαιωσιν.* Cuius praerogativae hanc affert rationem; *ὡς δη λαχοντων κατα την ἱερωσυνην ἐξαρχειν και των κορυφαιων ἐν Ἀποστολοις ἐγκεχειρισμενων ἀξιωμα, quippe quum hoc nacti sint, ut sacerdotali ordini praeessent, quibus commissa est principum Apostolici chori dignitas.* Contra tot probabilium Graecorum testimonia, nullo partium Romanarum studio aut adulatione suspectorum, impotentis hercle ingenii est reiicere uti fictitium canonem illum ecclesiasticum, quem ii summo consensu laudant. Quid vero *τȣ κανονος ἐκκλησιαστικȣ canonis ecclesiastici* nomine intelligendum? Marca canonem hunc, cuius ex Iulio meminit Socrates, esse Nicaenum canonem VI. putat. Baluzius vero *consuetudinem* interpretatur. Sed magis est, nomine canonis ibi intelligi regulam disciplinae ab Apostolis traditam, etsi in canonibus Conciliorum non esset exscripta; veteres enim consueverunt traditiones Apostolicas etiam canones adpellare. Sic Apostolica regula est, quasdam in baptismo adhiberi caerimonias, quae traditione sola ab

partem trahuntur ex statu Ecclesiarum, quum etiam leges scriptae se ad hunc accommodare debeant; videndum itaque potissimum, qualem, secundum statum illorum temporum, intelligant consuetudinem scriptores. In eo plerique conveniunt, utrumque & Socratem & Sozomenum ex Iulio esse interpretandum, quippe quem referre voluerunt. Agebatur scilicet de Athanasio Alexandrino seu secundae sedis Episcopo, qui ob Eusebianorum persecutiones solum vertere & ad Iulium Romanum Episcopum confugere coactus fuit. Et quum in Concilio Antiocheno ab Orientalibus Athanasius esset damnatus, aegre id tulit Iulius I. & proinde ad Orientales litteras misit, ex quibus, quae huc pertinent, iam in Auctore expressa sunt. Praenotandum tamen, Iulium non *suo*, sed *Occidentalium omnium nomine* has concepisse litteras, quae propterea pro Synodicis habendae utique sunt, id quod indicant verba sequentia: *Tametsi solus sim, qui scripsi, non meam tamen solius sententiam, sed omnium & Italorum & Episcoporum, qui in his regionibus versantur, scripsi. Ego autem omnes nolui scribere, ne a multis onerarentur. Certe ad constitutum tempus convenere Episcopi, & eius sententiae fuere, quam iterum vobis significo*. Vnde etiam, quae Iulius reprehendit in Orientalibus, quod absque concursu Occidentalium processerint contra Athanasium, in eo potissimum sibi nihil attribuit, sed illud unice agit, ut ostendat, in caussa tanti momenti necessarium Occidentalium concursum fuisse, uti recte animadvertit doctissimus du Pin *de antiqua Eccles. discipl. diss. 2. cap. 2. p. 163.* Adeoque non in Concilio, unice ab Orientalibus contracto, sed potius oecumenico, collecto ex Orientalibus & Occidentalibus, hanc caussam, quae *secundae sedis* Episcopum concernebat, fuisse dirimendam. Et huc spectant verba Iulii: *Oportuit scribere omnibus nobis, ut ita ab omnibus, quod iustum esset, decerneretur*. Hactenus tantum de mente Iulii solliciti fuimus, de qua quum constet, parum nostra refert quomodo Socrates & Sozomenus, qui eam tantum referunt, illam interpretati fuerint. Sed alia quaestio est, an talis consuetudo ab antiquo adsuerit? Obstat enim in contrarium exemplum Samosateni, Antiochiae Episcopi, ab Orientalibus sine concursu Occidentalium damnati. Licet enim *tertiae sedis* Episcopus fuerit, tamen itidem primatum eodem modo, quo Alexandrinus & Romanus, obtinebat, ut sic eadem ratione illud hic urgeri potuisset, quod in condemnatione Athanasii urget Iulius. Sed quia Iulius partes Athanasii defendendas susceperat, facile ipsi fuit, ad consuetudi-

Explicatur locus ex Socrate & Sozomeno adductus.

Ostenditur, talem consuetudinem antiquitus non obtinuisse.

ab omnibus per orbem Ecclesiis custoditae sunt. Eas *Apostolico canone* praescriptas, ait Cornelius P. *ep. ad Fab. Antioch.* apud Euseb. *H. E. VI.* 43. Et in ep. Constantini apud eumdem Euseb. *in eius vita III.* 61. *Apostolicus & ecclesiasticus canon* esse dicitur, ne Episcopi suis relictis Ecclesiis, ad alias transire ambiant, ἀποστολικον κανονα και της Εκκλησιας. Sic idem Iulius in eadem ad Orientales epistola *Apostolorum canones* adpellat, qui statuunt, ut *ex ipso sacerdotali ordine, ex ipso Clero, ab Episcopis provinciae Episcopus constituatur*. Et aliquando *consuetudines* etiam vocatae fuerunt, ut ex Leone M. *Serm. LXXVII. Dubitandum*, inquit, *non est, quidquid in Ecclesia in consuetudinem devotionis est receptum, de traditione Apostolica prodire*. Ita canon, de quo Socrates loquitur, idem est ac *consuetudo*, cuius Iulius meminit *cit. ep.* ὅτι τουτο ἐθος, & quam ipse Iulius *canonem* ibidem prius adpellaverat: *oportebat secundum canonem* κατα κανονα, *& non isto modo iudicium fieri.* Hanc autem consuetudinem traditionemque quum universa tum Ecclesia teneret; quum receptissima ubique fuerit, eiusque soli Eusebiani refractarii omnium primi fuerint; quumque eam a Conciliis institutam dici nequeat, certe Apostolica censenda est, ex probatissima Augustini regula *contr. Donatist. IV.* Ipse Iulius ab Apostolis Petro & Paullo eius originem arcessit. Et vero canones illi a Iulio, Socrate, Sozomeno, Theodoreto aliisque allati, mire consonant Irenaei sententiae, qua Romanam Ecclesiam a Petro & Paullo fundatam sic commendat: *Ad hanc enim Ecclesiam propter potiorem principalitatem necesse est convenire omnem Ecclesiam, hoc est, eos, qui sunt undique, fideles.*

ut absque Episcopi R. auctoritate nihil in Conciliis decerni potuerit.

tudinem aliquam confugere, & inde caussam suam facere, ut in aliis etiam controversiis v. c. de rebus liturgicis, & maxime de tempore paschatis factum est, ubi itidem & Orientales & Occidentales se in traditionibus, sed discrepantibus fundabant, unde & Augustinus in *ep. 86. ad Casulanum* fatetur, infirmum huiusmodi praesidium esse, *quod lites generet, non vero quaestiones finire possit*. Quam incertae itaque traditiones, tam incertae & dubiae quoque non raro consuetudines ecclesiasticae sunt, quum etiam hae plerumque traditionibus nitantur. Conf. Socrates *lib. 5. hist. eccles. c. 22.* Scilicet Iulius I. uti arbitror, respexisse videtur ad morem, hactenus usitatum, ut Ecclesiae inter se communicarent per litteras, de iis, quae alicuius momenti esse videbantur, de quo more communicandi ad *lib.* 1. plenius dixi. Ex hoc necessitatem absolutam inferre voluisse videtur Iulius, quasi, antequam de caussis momenti maioris quid Orientales statuerent, necessum haberent, desuper communicare cum Occidentalibus, in primis Episcopo Romano, quemadmodum etiam Antiocheni Concilii patres ad Iulium praescripserant. Atque inde, ut videtur, nata est occasio, consuetudinem hanc ecclesiasticam obiiciendi, & Orientales obiurgandi, quod contra eam egerint. Et vero talem consuetudinem male hic a Iulio adductam esse, praxis etiam subsequens approbavit. Cyrillus Alexandriae Episcopus Nestorium Constantinopolitanum Episcopum, qui proximum post Romanum Episcopum honoris gradum secundum Concilium Constantinopolitanum oecumenicum obtinuerat, in Synodo provinciali condemnavit. At vero desuper nunquam Caelestinus conquestus est, ut ut iustam conquerendi caussam habuisset, quia haec condemnatio non ab omnibus Orientalibus, sed in Concilio particulari facta erat, id quod proinde satis aegre Imperator ferebat. Sed quia Caelestinus Nestorio itidem insidias struebat, non tantum hoc factum Cyrilli iniquum toleravit, sed praeterea ipse quoque Romae Concilium coegit, & Nestorium condemnavit, iudiciumque Cyrilli approbavit. Alia ut exempla iam non tangam, quae adducit Launoius *cit. epist. 12. n. 281.* Quae quum ita sint, evidens est, ex hac Iulii epistola & Socratis Sozomenique sententia nullam adeo praerogativam Episcopo Romano attribui posse.

C A P U T XV.

OBSERVATIO XIII. ad §. 3. seqq.

Qua auctoritate Lucifer in Ecclesia Antiochena Paullinum ordinaverit?

AD demonstrandam auctoritatem Pontificis Romani etiam in Orientalibus Ecclesiis, adfertur exemplum Luciferi, qui Antiochenis Paullinum Episcopum ordinavit, non ex sua, ut videtur, potestate, sed tamquam legatus Pontificis Romani, cuius auctoritate hanc ordinationem peregisse videtur. Erat Lucifer in Sardinia Episcopus, & antea cum aliis ab Episcopo Romano ad Constantium pro impetrando Concilio in caussa Athanasii missus. Impetrat Concilium, quod Mediolani habetur, sed ubi ob Arianorum potentiam plerique, qui Athanasium condemnare recusant, in exsilium mittuntur, hanc sortem etiam experti erant Lucifer & Eusebius, Vercellensis Episcopus, immo ipse Liberius, Romanus Episcopus. Sed mutata rerum facie, Constantii morte insecuta, Athanasius ad sedem Alexandrinam triumphans revertitur, redeunt quoque Lucifer & Eusebius, quorum prior post reditum laboranti Ecclesiae Antiochenae suppetias ferre voluit, eique Paullinum praefecit. Sed qua auctoritate? Dicit Auctor illustrissimus cum Baronio, auctoritate papali tamquam legatus sedis Apostolicae. Ast solet ordinarie Baronius eiusmodi characteres in Episcopis fingere, quando aliquid ab iis gestum esse videt, quod maiestati Papae videtur contrariari. Nam nulla solida ratione id probari potest. Quod olim enim Lucifer ad Constantium pro impetrando Concilio missus fuerit, inde non per-

perpetua qualitas, quae etiam eidem adhuc post exsilium cohaesisset, inferenda, ne dicam, missionem hanc ad speciale negotium directam fuisse, extra quod singularem potestatem non habuit. Erant Lucifer & Eusebius post exsilium de reparando statu Ecclesiae solliciti, ex proprio, quod gerebant, officio, secundum quod quidem primario quilibet Episcopus particulari suae Ecclesiae prospicere debebat, in casu necessitatis communi cura quoque communis singulis imposita videbatur, Ecclesiis laborantibus succurrere, quam praxin infinita exempla veteris Ecclesiae demonstrant. Deinde nec soli hi laborantibus Ecclesiis succurrebant, verum etiam alii ab exsilio revocati, ut Asterius & reliqui. Theodoretus *lib.* 3. *c.* 4. Vnde Antonius Pagius *in critic.ad Baronium ad ann.*362.§.24.*in f.*concludit hoc modo: *Quare, quod Baronius ait, Eusebium ac Luciferum legatos sedis Apostolicae creatos esse a Liberio ad reparandum Ecclesiae statum, verum esse non potest. Idem enim de Hilario ac reliquis dicendum esset. Adde, quod Rufinus hoc diserte refellit c.* 29. *scribit enim, legationem hanc Eusebio & Asterio ab Alexandrina Synodo iniunctam esse*. Nota est Athanasii, Cypriani, Basilii, aliorumque cura universalis, pro tota Ecclesia universali, quis vero assereret, hosce tamquam legatos sedis Apostolicae eiusmodi curam pro aliis quoque Ecclesiis exercuisse? Plura exempla de hac cura universali collegit M. A. de Dominis, *de republ. eccles. lib.* 2. *c.* 7. *n.* 4. *seqq.* Inde rursus admitti nequit, quod Eusebius iuxta assertum Auctoris nostri in §. 4. tamquam legatus Apostolicus Synodum Alexandrinam coegerit. Praefuit eidem Concilio Athanasius, cui praeesse non potuisset, si Eusebius legati munus sustinuisset. Quin contrarium potius exinde apparet, quod ab Alexandrina Synodo Eusebio haec cura potius commissa fuerit, ut Occidentem purgaret. Ita enim Rufinus c.29. *Quum igitur huiusmodi sententiam, ex evangelica auctoritate prolatam, ordo ille sacerdotalis & Apostolicus approbasset, ex Concilii decreto Asterio ceterisque, qui cum ipso erant, Orientis iniungitur procuratio, Occidentis vero Eusebio decernitur*.

C A P V T XVI.

OBSERVATIO XIV.

EGregie Auctor noster tribus capitibus de *Apocrisiariis* agit (XIV), sed illud adhuc quodammodo penitius investigandum, qui factum sit, quod demum sub Leone I. tales legati perpetui ad aulam regiam CPolitanam missi fuerint. Nam ante Leonem horum legatorum vestigia non occurrere, recte notat auctor noster §. 5. *huius capit.* De Apocrisiariis & qua occasione primum introducti fuerint?

(XV) Necesse non est, quae Leonis sive modestiam & ingenuitatem, sive paternarum traditionum ac disciplinae servandae studium, sive in ausibus & innovationibus Byzantinorum praesertim coercendis constantiam commendant, iterum hoc loco afferre, ne in eumdem delabi vitium videar, quo laborat Observator, eadem millies & ad nauseam repetendi. Conf.supra nostram *Animadv.x.p.*745.*seq.* ex qua plane deprehendetur, quanto ille furore debacchetur. Vnum hic afferre sat habeo, numquam Leonis animo impiissimas haereses iam prostratas delendi discessisse curam. Nam Iuliano Coensi Episcopo iniunxit *ep.LXXXVI.* ut vice sua fungens studiose diligenterque curaret, *ne haeresis vel Nestoriana vel Eutychiana in aliqua parte revivisceret*. Quod ut facilius & maiore praestaret auctoritate, eidem vices suas commisit etiam apud Marcianum Imp. Caussam hanc ipse prodit sanctissimus Pontifex *ep. LXXXV. Vicem*, inquit, *ipsi* (Iuliano) *contra temporis nostri haereticos delegavi, atque propter Ecclesiarum pacisque custodiam, ut a comitatu vestro non abesset, exegi*. Praeclare de hac re disseruit Petr. de Marca *Concord. V.* 15. & Quesnellus *Diss. I. in Opera S. Leonis* §. 4. & *not. ad cit. epist.* p. 492.

pit. contra Hincmarum, & praeterea confirmat Petrus Iosephus Cantelius *in histor. metropolit. urb. p.* 1. *diss.* 4. *c.* 3. *n.* 3. & tamen sine dubio eadem ratio ante Leonis rempora videtur fuisse, quae ipsius tempore & postmodum fuit. Ast id ipsum est, quod nunc inquirendum. Concilium Chalcedonense videbatur multum detrahere Episcopi Romani primatui & principatui, dum *in c.* 28. *sanctissimo novae Romae throno aequalia privilegia, quae throno antiquae Romae tributa erant, tribuebantur*, quod ambitioni & intentioni Leonis M. qui, ut supra dictum, nimium quantum hierarchiam universalem ambierat, e diametro repugnabat. Quem in finem legati eiusdem, pro iure sui principalis vigilantes, *act. XVI.* desuper graviter conquesti sunt, quasi ita Concilii Nicaeni auctoritas conculcaretur, quin ipse Leo M. ad Anatolium CPolitanum Archiepiscopum, ad Marcianum imperatorem, Pulcheriam Augustam & Episcopos Chalcedonenses congregatos litteras misit, quibus declaravit, se quidem res fidei in Concilio Chalcedonensi determinatas approbare, non vero illa, quae de primatu Constantinopolitanae Ecclesiae essent disposita, quae sua quasi auctoritate prorsus annullavit reiecitque, quamvis haec contradictio illum haud posset sortiri effectum, quem quidem Leo sperabat. Edmundus Richerius *hist. Concil. gener. l.* t. *c.* 8. §. 44. Fremebat interim Leo contra Anatolium, Patriarcham CPolitanum, quem tamen adeo ira Leonis non irritabat, ut potius vel non respondendo ostenderet, se sub alis imperatoris satis tutum esse. Leo itaque invidis oculis auctoritatem, quam nunc adeptus erat de novo CPolitanus, aspiciens, graviora mala metuebat, ne scilicet aliquando sedis Constantinopolitanae propter praesentiam imperatorum maior adhuc dignitas, quae sedis Romanae primatum supprimeret, tribueretur, qui metus non adeo vanus erat, uti postmodum apparuit tempore Iustiniani & Mauritii Imperatoris, ubi sedes CPolitana non una vice favore imperatorum Romano Episcopo controversiam de primatu movebat. Accedebat dignitas singularis urbis, quae iam pridem *magnum nomen indepta atque opibus florens erat*, iuxta Eunapium *in vita Libanii p.* 169. adeo ut *nova seu secunda Roma* vocaretur, & ab imperatoribus Romae antiquae exaequaretur *l.* 45. *C. Theod. de Episc. l.* 6. *c. de SS. Eccles.* cuius tamen dignitas sensim marcescere videbatur, novae Romae splendore in dies crescente. Ad haec itaque incommoda & mala avertenda, regulae prudentiae clericalis requirebant, ut perpetuus quasi observator in urbe CPolitana haberetur, qui Romani Episcopi auctoritatem quavis occasione conservaret & machinationibus CPolitani Episcopi mature posset obicem ponere. Vt ut vero Leo I. alias caussas, cur perpetuos hos legatos in comitatu Caesaris habere vellet, allegaret, tamen regulae arcanae politicae id non aliter permittebant, quae docent, veras caussas esse tegendas, & praetextus allegandos. Morem hunc deinde sequebantur quoque ceteri Patriarchae, qui eodem iure cum Romano Episcopo frui volebant, ut ut forsan non eundem finem haberent. Loquor vero tantum de *primario scopo & fine*, propter quem ab initio perpetui hi legati ad urbem regiam mitti coeperunt, licet haud negem, deinceps plura alia negotia per eosdem expedita fuisse. Fuisse autem apocrisiarios sedis Romanae in magna apud imperatores auctoritate, historia ecclesiastica ostendit, id quod ad conservandam Romani praesulis maiestatem omnino necessarium erat, unde non mirandum est, quod plurimi illorum etiam ad Papatum evecti fuerint, uti id Vigilio, Gregorio, Sabiniano & Bonifacio contigit. Ceterum has, quas allegavi, coniecturas admodum probabiles esse, vel lites Gregorii M. cum Episcopis CPolitanis docuerunt. Cyriacus sibi titulum *oecumenici* tribuebat, quod adeo aegre ferebat Gregorius, ut Sabinianum Responsalem statim ex urbe regia revocaret, & successori eius Anatolio prohiberet, ne missis a Cyriaco celebratis adesset: vid. Gregor. *lib.* 3. *epist.* 30. Verebatur enim Gregorius, uti optime indicat clariss. Basnage *tom.* 3. *annal. ad ann.* 597. §. 3. ne titulus ille praerogativae Pontificis Romani tenebras offun-

offunderet. *Florebat enim*, inquit, *eo tempore urbs regia, imperatore, senatu, opibus, gloria, dum Romana civitas a barbaris saepius vastata, de prisca nobilitate nil fere quidquam retinebat, ut veteris Romae, orbis totius olim dominae, cadaver esse videretur. Hinc illae lacrymae.*

C A P V T XIX.

OBSERVATIO XV. ad §. 5.

SEquuntur hic eruditissima supplementa STEPHANI BALVZII, inter antiquitatis tam profanae, quam ecclesiasticae peritos facile principis, quae tanto cum iudicio & acumine sunt elaborata, ut quid his addi possit, quid in illis moneri debeat, vix supersit. Permittet tamen vir eruditissimus, pro libertate inter eruditos recepta, ut paucula quaedam etiam adhuc conferam, quum tanta ubique dicendorum copia appareat, ut non possit non iucundum esse, in tam amplissimo campo vires suas experiri. In §. 5. agit clarissimus Auctor de *divisione Illyrici in orientale, & occidentale*, quae quo tempore facta fuerit, non satis constat (XVI). Iacobus Gothofredus ad *l.* 8. *C. de metall.* putat, hoc factum esse eo tempore, quo Gratianus Theodosium in imperium adscivit, scil. ann. 379 quam sententiam etiam confirmant Anton. Pagius in *Critic. in Baron. ad ann.* 380. *n.* 6. Valesius *in not. ad lib.* 5. *Theodoreti c.* 8. *&* 9. Samuel Basnage *in annal. ad ann.* 380. §. 2. quorum auctorum castra, quum fortissimis utantur argumentis, sequenda esse, duxi. Scilicet (1) id diserte tradit Sozomenus *lib.* 7. *c.* 9. his verbis: *Quum Alemanni crebris incursionibus Gallias infestarent, Gratianus ad occiduas paterni imperii partes reversus est, quas ipse sibi ac fratri regendas retinuerat, quum Illyricum & Orientis partes Theodosio tradidisset.* (2) Thessalonicae Theodosius baptizatus est ab Acholio. (3) Diu ibi moratus est & multas leges ibidem dedit. Constitit enim ibi imperator ann. 379. ubi data est ab eo *l.* 12. *de iure fisci*. Item anno sequenti, ubi multae leges ab eo datae reperiuntur in *C. Theodos.* collectae a Iacobo Gothofredo, in *Topographia tom.* 6. *Cod. Theod.* subiecta sub voce *Thessalonica*. Item quoque ibidem commoratus est anno 388. quod ostendunt leges ibidem datae, *scil.* 14. *C. Theod. de haeret. l.* 2. *C. Theod. de nupt. l.* 5. *C. Theod. ad L. Iul. de adult.* Acholius quidem, Thessalonicensis Episcopus Romanae Synodo anno 382. interfuisse legitur, *quod esset unus ex occidentalibus Episcopis*: verum, Illyrico licet abstracto ab Occidente, tamen Episcopi Romani semper in id intenti fuerunt, ne, qui semel occidentalium numero adscripti essent, facile exinde delerentur, & inde non mirandum, quod ad Synodum Romanam evocatus fuerit, tamquam occidentalis. Ex quo nunc quoque facile colligi potest, quam ob caussam potissimum ab hoc tempore Pontifices Thessalonicensi Episcopo vices suas per Illyricum demandaverint, qua de caussa *observat.* 17. plenius agendum erit.

Laudantur supplementa Baluziana.

Quo tempore divisio Illyrici fuerit facta?

C A P V T XX.

O B S E R V A T I O XVI.

THessalonicensis ecclesiae dignitas & praestantia quoque inter alia inde elucescit, quod Theodosius eidem immunitatem a tributis singulariter concesserit, uti apparet ex *l.* 33. *Theod. de annon. & trib.* ubi praeterea ipsi praedicatum *sacrosan-*

Thessalonicensis Ecclesiae dignitas.

(XVI) De Illyrico eiusque in Orientalem & Occidentalem divisione, praeter Baluzium, Pagium, Valesium, Gothofredum, Thomassinum, Nat. Alexandrum, aliosque permultos, consulatur opus laboriosissimum Philippi Riccputi *de Illyrico sacro.*

fanctae tribuit, quum alias ea tempestate Ecclesiae a tributis immunes haud erant. Licet enim ab initio cessantis persecutionis Ecclesiae a tributis fuerint exemtae *l. 1. C. Theod. de annon.* tamen postea, quum satis divitiarum in Ecclesiam congestum esset, principes, Constantini successores, Ecclesias tributis subiecerunt, vid. Iac. Gothofred. *ad. l. 1. cit.*

CAPVT XXII.

OBSERVATIO XVII.

De vicariatu Thessalonicensi, & quod non personae, sed loco adhaeserit.

EGregie Baluzius in hoc capite demonstrat, vicarium Thessalonicensem non fuisse *datum* sed *natum*, ut loqui amant Canonistae, hoc est, non personae, sed loco & Ecclesiae hanc adhaesisse dignitatem. Equidem loca adducta hanc sententiam satis firmare videntur, sed quum facile in aliam trahi possint mentem, si non penitius inquiratur in rationem, qua moti Pontifices hunc vicariatum constituerint, ex circumstantiis temporum colligendum, quaenam potissimum ratio fuerit, cur Thessalonicensem Episcopum vicarium sedis Apostolicae constituerint, quae si perpetuum vicariatum desiderat, sine dubio dignitas haec non personae, sed loco cohaerere debuit. Scilicet perspicuum est ex historia, universum Illyricum ante Theodosii M. tempora ad Occidentem relatum fuisse, praesertim si divisionem imperii inter Valentem & Valentinianum intuemur, de qua Ammianus Marcellinus *lib. 26.* ita: *Valentinianus Mediolanum, Constantinopolim Valens discessit. Et Orientem quidem regebat potestate praefecti Salustius, Italiam vero cum Africa & Illyrico Mamertinus, & Gallias provincias Germanianus*, id quod etiam firmat *l. 7. C. Theodos. de metall.* quae anno 370. edita. Atque sic quoque, cum ecclesiastica disciplina schemata politica ubique sequeretur, idque ipsum etiam aperte in Conciliis postea patres sancirent, (vid. *Concil. Chalced. c. 17.*) non aliter fieri potuit, quin Ecclesiae Illyricianae, inter Occidentales referri deberent, quod etiam clariss. Baluzius *c. 19.* huius libri satis probavit. Sequebatur postea anno 379. divisio in *Orientale & Occidentale*, ut *observatione XV.* ostensum, & ita Ecclesiae Illyrici Orientalis Orientalibus accenseri debuisse videbantur. Paullo post haec tempora habita est Synodus Constantinopolitana oecumenica, in cuius *c. 3.* haec reperiuntur: *Constantinopolitanus Episcopus habeat privilegia honoris post Romanum, eo quod Constantinopolis sit nova Roma*, ubi quidem dioecesis certa ei non tribuitur, sed tamen facile creditu est, eum occasione huius canonis in vicinas Asiae & Ponti dioeceses sibi ius aliquod arrogasse, quod optime deducit Du Pin *de antiqua eccles. discipl. diss. 1. c. 11.* Invidis sine dubio oculis hanc Constantinopolitani Episcopi dignitatem Romani Episcopi intuebantur, ast ob civitatis splendorem non audebant contradicere, sed possessionem dignitatis huius eidem quietam in Conciliis relinquere debebant. Interim hactenus tantum solliciti erant, ut patriarchatum suum per totum Occidentem extenderent firmarentque. Nam Episcopo Romano totum Occidentem iam a tempore Concilii Nicaeni paruisse, satis fidei historicae repugnat, ut *obs. 10. ad lib. 1.* ostendi: sed demum, qui post haec tempora exstiterunt Episcopi Romani, patriarchatum in universum Occidentem ambierunt, in primis Innocentius I. uti annalium fides docet. Ast huic iuri supremo quodammodo obstare videbatur nonnullorum exarchorum praerogativa, qui fere idem ius, quod Romanus in suburbicariis exercebat Ecclesiis, obtinebant, uti hic occurrit exemplum Episcopi Thessalonicensis, cuius potestas & praerogativa honoris etiam ante adeptum vicariatum sedis Apostolicae tanta fuit, ut etiam Metropolitanos ipse ordinaret ad exemplum Episcopi Romani, uti Baluzius *c. 20.* plenius docet. Ex his circumstantiis colligo, duas fuisse caussas, cur Romani Pontifices, in primis Innocentius vicariatum Thessalonicensi detulerint.

Pri-

[De caussis introducti Vicariatus Thessalonicensis.]

Prima haec est, ut ita exarchum hunc, qui magnam hactenus obtinuerat potestatem, plenissime sed; Romanae subiicerent, quae antea provincias suburbicarias tantum regimine suo complectebatur, neque enim aptior, & mitior modus sibi Illyricianas Ecclesias subiiciendi fuit, quam constituere Thessalonicensem Episcopum vicarium, qui hac nova dignitate & praerogativa inescatus, multum forsan auctoritati suae accedere existimabat, si sedis Apostolicae vicariatum sustineret, praesertim quum huius auctoritas insignis per omnes occidentales Ecclesias esset. Sed tamen eo ipso, quo vicariatum hunc sibi imponi passus est, agnovit, se subesse Ecclesiae Romanae, quum Romanus ius illud eidem delegaverit, quod ipse sibi in Illyricum competere praetendebat. Interim non constat, an Damasi & Siricii delegatio ab Episcopo Thessalonicensi accepta & cognita fuerit, quum ipsae litterae delegationis nullibi existent, ut ut illud notatu dignum sit, nunquam hoc tempore Episcopos Thessalonicenses virtute huius vicariatus se quid egisse professos fuisse, aut in ullo quoquam negotio vicariatum agnovisse, sed Rufus primus fuisse legitur, uti in *c.* 24. ostenditur, qui vicariatum illum agnovit, & ad illum provocavit.

[Decrevit auctoritas Episcopi Thessalonicensis per hunc Vicariatum.]

Priores itaque Episcopi, vicariatus huius consequentias non adeo attendentes, saltem passi sunt, sibi hunc honorem ab Episcopis Romanis quasi sponte tribui, quem successores, in primis Innocentius, vel ideo sponte semper confirmabant, quod viderent, ita eo ipso tacite Thessalonicensem Episcopum suam a sede Romana dependentiam profiteri. Praesertim exinde quoque novam caussam Romani Pontifices nacti sunt, ut vicariatum hunc sedulo promoverent, quia interim Illyricum divisum & orientale ab occidentali abstractum erat. Vigilantia itaque magna opus erat, ne patriarchatui suo, quem in primis per totum Occidentem extendere cupiebant, haec quondam Occidentis dioecesi subtraheretur, & forsan patriarchatui Constantinopolitano subiiceretur, qui eodem conatu, quo Romanus per Occidentem, in Orientem hinc inde dioeceses sibi subiiciebat, quem in finem forsan factum est, quod Acholius tamquam Episcopus Occidentalium adhuc anno 382. ad Synodum Romanam evocatus fuerit, licet divisio Illyrici iam anno 379. contigerit. Sequebantur hac in re exempla imperatorum, quorum symbolum perpetuum fere erat: *plus ultra*, & ita non cura promovendi pietatem, aut christianismum, sed extendendi limites imperii sacri & aequales sibi subiiciendi arcanum hoc dominationis politicum (de quo vid. Baluzius infra *c.* 47.) constituendi vicarios sedis Apostolicae produxit, quo semel introducto, postea exinde Pontifices plenam subiectionem induxerunt, quasi reliqui tantum essent ministri Episcopi Romani, quum vicarius nihil aliud sit, quam alterius minister, cuius vices gerit. Atque in hoc ipso secunda caussa constituendi hunc vicariatum quaerenda est. Declaravit hoc ipsum Martinus Papa, qui graviter hoc sub praetextu increpat Episcopum Thessalonicensem in *epist.* 12. his verbis: *Tuos lapsus per apocrisiarios nostros notavimus, rigorem canonis per caritatem omittentes, teque adhortantes (non tamen praecipientes omnino)* TANTVM SVBIECTO APOSTOLICAE SEDI, *ut huc venias teque canonice purges*. Et in fine epist. *Corrigas, quod in sacros canones peccasti, eos enim irritos facere ausus es, qui te ipsum per proprias litteras non confessus sis, ut* SVBDITVM HVIVS APOSTOLICAE SEDIS VICARIVM. Hoc itaque tempore sensit Thessalonicensis Episcopus, quod plus nocuerit, quam profuerit vicariatus Romanus, & quod antecessores ipsius imprudentissime egerint, quod blandissimis Episcopi Romani cantilenis non contradixerint. Ceterum reliquos Episcopos Illyricianos hanc sedis Apostolicae assistiam animadvertisse, apparet ex iis, quae clariss. Baluzius *c.* 24. §. 9. *seqq.* hac de re annotavit, quemadmodum magis Constantinopolitano, quam Romano subesse amaverunt, uti *l.* 6. C. *de SS. Eccl.* perspicue docet. Vt ut enim per aliam legem huic derogatum esse dicatur, tamen apparet ex collectione codi-

cis Theodosiani & Iustinianei, priorem maius robur ubique obtinuisse. Atque haec duplex caussa vicariatus Thessalonicensis (1) ut sedi Apostolicae subiicerentur Ecclesiae Illyricianae, (2) ut Constantinopolitano Episcopo obviam iretur, omnino suadet, ut asseramus cum Baluzio, vicariatum hunc loco fuisse tributum, non personae, quia alioquin effectum illum duplicem obtinere non potuisset, saltem ex intentione Pontificis Romani, de qua nunc quidem unice quaeritur.

C *A P V T XXIV.*

O B S E R V A T I O XVIII. ad §. *9.*

An *l.* 45. C. Theod. de Episcop. per rescriptum subsequens sublata fuerit?

Constat ex iis, quae tradidit illustris. Marca *l.* 4. *c.* 2. §. 1. quonam tendat constitutio Theodosiana scilicet *l. omni innovatione* 45. C. *Theod. de Episc. & l.* 6. *C. de SS. Eccles.* cuius historia hic refertur. Vt ut vero ex collectione Romana Holstenii clarissimus Baluzius ibidem ostenderit, hoc rescriptum postea revocatum fuisse ad preces Honorii imperatoris; tamen haec revocatio vel dicis caussa facta fuisse, vel saltem effectum nullum habuisse videtur, (1) quia revocatoria vel correctoria lex illa plane neglecta nec codici Theodosiano inserta, sed potius prior retenta est, quum tamen post paucos annos codex hic conditus sit, scil. anno 438. uti evincit Iacob Gothofr. *in proleg. ad Cod. Theod. c.* 1. §. 3. Quae insertio ostendit, applausum maiorem habuisse legem illam priorem, quam posteriorem correctoriam, in solius Honorii favorem latam. Et quum (2) Honorius post paucos ab hac lege lata annos decessit, scil. 423. quum *lex alleg.* lata sit anno 421. non adeo mirandum, quod posterioris nulla adeo ratio amplius habita fuerit: quum (3) constet, Theodosium magnopere favisse Episcopo Constantinopolitano, uti Iacob Gothofredus *in comment. ad cit. l.* 45. ostendit, atque adeo etiam probabile admodum sit, ipsum pro eius commodis laborasse. Accedit denique (4) quod etiam in codice Iustiniani repetita fuerit, quod rursus novum indicium praebet, Constantinopolitanos Episcopos non omne ius suum in Ecclesias Illyricianas orientales deposuisse. Interim vigilasse etiam Episcopum Romanum pro iure suo tuendo, satis produnt illa, quae clariss. Baluzius hic adducit, cui in primis conducebat, quod Rufus, Thessalonicensis Episcopus, vicariatum illum agnosceret, & ita a partibus eius staret. Interim nec Constantinopolitanus suum ius deseruit, sed quavis occasione serenre asseruit, uti in §. 13. *cap. seqq.* ostenditur, quemadmodum etiam post Concilium Chalcedonense Anatolius, Episcopus Constantinopolitanus, omnibus modis tentavit, ut Illyricianos Episcopos in suas traheret partes. Vid. *c.* 28. §. 1. *in f.* quo ipso adducor, ut credam, Illyricum orientale fuisse pomum Eridos, de quo duo illi Patriarchae inter se iam diu certarunt, donec sub Leone Isauro plenissime sedi Constantinopolitanae adscriptum fuerit.

C *A P V T XXVI.*

O B S E R V A T I O XIX. ad §. 5.

Verba Leonis, de plenitudine potestatis

Laudanda merito est sinceritas viri summi, qui genuinum sensum dicti Leonis contra aulae Romanae adulatores egregie explicuit restituitque, & castra Sophistarum hac in parte secutus non fuit (XVII). Ansam perversae huic interpretationi dedisse inter alia videtur collectio Gratiani, qui impudenter verba Leonis, ad vi- ca-

(XVII) Locum Leonis de plenitudine de Marca *Concord. l.* 26. §. 5. *seqq.* quem potestatis adcurate & sine fuco explicuit Cl. vide.

carium suum directa, excerpsit *in c. 8. c. 3. q. 6.*; quae si a ceteris abstrahuntur &, prout iacent, accipiuntur, facile lectorem historia minime imbutum, decipere & huc adducere possunt, ut credat, hanc fuisse Leonis mentem, quasi penes Episcopum Romanum tantum *plenitudo potestatis ecclesiasticae* fuerit, a quo in reliquos Episcopos quidquid potestatis haberent, deriveur, quippe qui tantum in partem sollicitudinis, tamquam eius ministri & officiales fuerint vocati. Vt ut vero ipsi Pontifices nonnunquam Leonis assertum ex mente ipsius adhibuerint, tamen pro re nata etiam in perversum trahere sensum non dubitaverunt. Adducit clariss. Baluzius Innocentii III. locum, ubi locum Leonis ad legatos suos applicat, sed alibi tamen, quasi sui immemor, non veretur id ipsum ad omnes Episcopos applicare. Sic enim *lib. 1. ep. 350.* ait: *Sic Apostolica sedes, inter fratres & Episcopos nostros pastoralis dispensavit oneris gravitatem, sic eos in creditae sibi sollicitudinis partem assumsit, ut nihil sibi subtraheret de plenitudine potestatis*. Idem *in epist. 496.* haec suggerit: *Potestatis Apostolicae plenitudo longe lateque diffusa, licet ubique praesens potentialiter habeatur, tamen quia ea, quae ad tantum officium pertinent, per se, prout singulis expediret, non valet praesentialiter exercere, tam vos quam alios ministros Ecclesiarum in partem sollicitudinis advocavit, ut sic tanti onus officii per subsidiarias actiones commodius supportetur*. Eamdem Sophisticam interpretationem secuti sunt Gregorius IV. & Vigilius Papa; quorum verba Gratianus sollicite excerpsit, uti in margine §. 9. *huius cap.* annotavi, quamvis Gregorii IV. verba adducta *in c. 11. c. 2. q. 6.* adhuc commode ad legatos a latere, quorum in antecedentibus mentio iniicitur, possint restringi, & de illis intelligi.

Margin note: conce-pta, explicantur.

C A P V T XXIX.

O B S E R V A T I O XX.

Margin note: Erectio novarum dignitatum ecclesiasticarum, ab imperatoribus olim exercita.

ACcurate clarissimus Baluzius seriem rerum de erectione vicariatus primae Iustinianae refert contra Baronium, ut Antonius Pagi *in critic. ad Baron. ad ann. 55*?. *n. 2.* non dubitaverit, κατα ποδα eum sequi. Conspicuum autem redditur ex tota hac rerum serie, (I) ipsos imperatores, non Pontificem Romanum, ecclesiasticas novas dignitates instituisse, nam Iustinianus Archiepiscopatum hunc instituit, & eo ipso, quo patriam suam in metropolim erexit, Episcopus eius urbis factus est simul metropolitanus; neque Pontificis Romani consensum unquam in eo negotio requisivit, sicut nec constat, a Pontifice Romano unquam eidem contradictum fuisse, quod certum praebet indicium, Pontifices Romanos eo tempore sibi non arrogasse dignitatum ecclesiasticarum fundationes. (II) Evidens quoque est, titulum vicarii sedis Apostolicae in maxima celebritate fuisse, adeo, ut Iustinianus non dubitaverit, Constantinopolitano Archiepiscopo ius in Illyricianas provincias hactenus assertum intervertere, vel saltem quo ad maximam partem in discrimen disiicere. Eo enim ipso, quo Iustinianus Archiepiscopo primae Iustinianae tribui voluit titulum *vicarii sedis Apostolicae* per provincias plures, quae hactenus Thessalonicensi suberant, non poterat non in praeiudicium Constantinopolitani agnoscere, Episcopo Romanae sedis has provincias subiectas esse, sed multae rationes suadebant, ut haec vicaria dignitas a Pontifice Romano impetraretur. Nam (t) certum erat, Episcopum Romanum hactenus potestatem per vicarium suum exercuisse in Illyricianas provincias, & ita in quasi possessione huius iuris fuisse, licet Constantinopolitanus de eo eidem controversiam moveret, & ita optime animadverteret, se absque maxima contradictione non posse tot provincias subtrahere Thessalonicensi, nisi Pontificem Romanum eo adduceret, ut novum suum Archiepiscopum hac vicaria

Margin note: Cur Iustinianus Archiepiscopo Iustinianae primae Vicariatum tribui postulaverit?

po-

potestate muniret. (2) Ipse Archiepiscopus Iustinianae primae maiorem se adhuc adeptum dignitatis gradum arbitrabatur, si eadem, qua hactenus usus erat Thessalonicensis, potestate instrueretur. In magno enim honore eo tempore iudicabatur, esse vicarium illius Episcopi, qui primus esset inter omnes Episcopos, quique se ipsum vicarium Petri dicebat, atque hinc sine dubio non proprio motu, sed ad preces Archiepiscopi primae Iustinianae imperator Iustinianus hanc vicariam potestatem a Pontifice Romano expetiit. Et quum (3) hoc ipsum ad honorem Iustiniani maxime pertinere credebatur, nec Constantinopolitanus temere contradicere, nec Thessalonicensis de iniuria sibi facta conqueri poterant, ne viderentur deesse imperatori, ad gloriam patriae suae haec molienti.

CAPVT XXX.

OBSERVATIO XXI.

De astutia Pontificis in constituendo vicario Arelatensi. DE occasione vicariatus Arelatensis res est plana (XVIII), sed circa illam quaedam occurrunt circumstantiae satis notabiles, quae ostendunt, Episcopos Romanos nullam intermittere voluisse occasionem, amplificandi suam potestatem. Scilicet nulla commodior occasio, potestatem sibi in Galliam asserendi, occurrere poterat, quam haec ipsa, quam Patroclus ipse Pontifici suggerebat. Non itaque Pontifex verebatur, Patroclo in omnibus favere, eidemque summam, quam inhiabat, potestatem concedere, quum sibi quoque ius supremum in Gallias assereret, licet de cetero Patroclus turpissimis moribus esset. Constat de Patroclo, quod sibi viam ad Episcopatum Arelatensem turpissimo quaestu paraverit, eidemque foedissima administratione praefuerit, vid. Anton. Pag. *crit. in Baron. ad an.* 418. *n.* 69. Sed si ex Prosperi testimonio de eius moribus non constaret, vel sola ratio, qua vicariatum sedis Romanae acquisivit, sufficiens documentum de malitia eiusdem edere posset. Iuxta Concilium Taurinense lites inter Viennensem & Arelatensem de primatu ita erant compositae, ut, divisione provinciarum facta, maxima pars concessa esset Arelatensi. Non poterant gesta huius Concilii Zosimo esse incognita, quum secundum morem, quae in Conciliis provincialibus agerentur, Episcopis Romanis communicarentur. Sed, hisce non obstantibus, Patroclus, spreta pactorum fide, negotium omne ad Zosimum detulit, & ab eo mox obtinuit, ut tamquam vicarius sedis Apostolicae primatus iura solus exerceret. Rescripsit quippe Zosimus ad falsa Patrocli narrata, quae tamen eidem incognita esse non poterant. Provocat enim ad vetus privilegium Arelatensis Ecclesiae, quum tamen antea Viennae, ut metropoli, Arelatum subiiciebatur, & in Concilio Taurinensi plane de eo non constiterat, sed potius controversia per transactionem composita erat. Et tamen non veretur Zosimus asserere, se haec privilegia Patroclo concessisse, meritorum eius speciali contemplatione, quum tamen merita eius in fraudibus, dolo & turpissima ambitione essent quaerenda. Sed quia hic turpissimus homo Pontifici aditum ad supremam potestatem ecclesiasticam, in Gallias exercendam, aperiebat, dissimulanda erant vitia personae, negligenda salus Ecclesiae, modo hac occasione actus quidam iurisdictionis ecclesiasticae exerceri posset. Et ita ex hoc novo exemplo conspicuum redditur, quibus artibus Pontifices totius Occidentis provincias tandem sibi subiecerint.

Patrocli pessima via in acquirendo vicariatu Sedis Rom.

CA-

(XVIII) Quae hoc loco refricat Observator, ea nova non sunt, sed obsoleta, & a nostris iam elisa. Conf. Nat. Alexandr. *in saec. V. cap. 6. art. 3.* Blanch. *de potest. Eccles. III. 1. §. 6. seqq.* Pagium *Critic. Baron. ad an.* CCCCXIII. Adde Archiepiscopum nostrum *diss. de Primatib.* & Gilles du Port *de Ecclesia Arelatensi.*

CAPVT XXXI.

OBSERVATIO XXII. ad §. 7.

Argumenta Baluziana maiorem plausum apud eruditiores meruisse, quam Paschasii Quesnelli, ex variis eruditorum scriptis constat. Sane Anton. Pagius critic. in Baron. ad ann. 450. §. 15. non dubitavit cum auctore praelaudato asserere, Hilarium de caussa ordinationis Armentarii cognovisse, tamquam primum Gallicanarum provinciarum metropolitanum. Idem asserit quoque Io. Cabassutius in notitia eccles. ad Concil. Regense §. 2. ubi ipsum fuisse ait primatem Arelatensem id quod etiam in sequentibus illustrat: Hoc intuitu forsan Prosper in epist. ad Augustinum, eum vocat virum praecipuae auctoritatis, quam scilicet, tum ex vita, tum ex praecipua dignitate sua inter Episcopos Galliae haberet. Et hoc ipsum Hilario vitio datum fuit a Leone, Pontifice Romano, quod indixerit conventus Synodales: vid. Leo epist. 89. c. 6. quae verba non de provinciali Synodo intelligi possunt, quum tamquam metropolitanus suae provinciae id ipsum iure optimo facere poterat, nec de uno tantum Concilio ex variis provinciis coacto, sed de pluribus, scilicet illis, quae Auctor clarissimus hoc capite explicuit. De Hilario, primate Arelatensi.

CAPVT XXXII.

OBSERVATIO XXIII.

Plura notatu digna occurrunt in historia Hilarii Arelatensis Episcopi & Leonis I. Pontificis Romani (XIX). Retractaverat Leo, quae in Aralatensi Synodo contra Chelidonium decreta erant, & sic iudicium supremum sibi asserebat, sed magis de facto, quam de iure, id quod inde patet. Nam (I) si vel maxime secundum Sardicense Concilium can. V. hanc potestatem sibi vindicare voluisset, tamen ipse in Concilio Romano de hac caussa cognoscere non potuisset, id quod tamen factum est, quia in dicto can. V. Episcopo Romano hoc unicum tantum indulgetur, ut, si existimarent, caussam denuo sub examen revocandam ille, posset mittere de latere suo in provinciam, ubi lis pendet, qui praesentes cum Episcopis iudicarent. Ast Leo I. maluit caussam ad suum peculiare forum Romae trahere contra canonum auctoritatem, ut suum tantum amplificaret. (II) Praevidit ipse contradictionem Episcoporum Galliae & in hunc finem in epistola ad Viennense & Gallos Episcopos hoc dubium removere contendit his verbis: *Nobiscum vestra fraternitas cognoscat, Apostolicam sedem pro sui reverentia a vestrae provinciae sacerdotibus esse consultam & per diversam, quemadmodum vetus consuetudo poscebat, appellationem caussarum aut retractata aut confirmata esse iudicia*. Non provocat ad dispositionem Concilii Sardicensis, vel quod in Occidente hactenus parum eius auctoritas attenderetur, vel quod sciret, se contra illam aperte agere. Hinc provocat ad relationes, Leo iniuste retractavit decreta contra Chelidonium in Concilio Arelatensi.

(XIX) De Hilario Arelatensi, & Celidonio Vesontino, eiusque caussa Romae agitata in Concilio, consule Baron. ad A. C. CCCCXLV. Pagium critic. ad eund. an. Gothofredum Appendic. ad Cod. Theod. tit. XXIV. & Baluzium Supplem. Caussam Hilarii egit & Arelatensis Ecclesiae iura tuitus est Quesnellus diss. V. apologetic. pro S. Hilario Arelatens. At eum reiecerunt Ballerini Fratres Observationibus in hanc Quesnelli dissertationem p. 902. t. 2. Opp. S. Leon. edit. Venet., ubi ius Leonis in caussa Celidonii iudicata in Galliis ab Hilario, seu appellationum episcopalium ius ad Apostolicam Sedem praeclare demonstrant, & Quesnelli argumentis abunde faciunt. Quare nihil est, cur in refellendis nonnullis, quae ex Quesnello corradit Boehmerus, tempus teramus.

nes, a quibus tamen nullum argumentum ad appellationes instruendas & recipiendas trahi posse, supra *ad l. 1. n. 18.* probatum dedi, quorsum etiam inclinat doctissimus Du Pin *de antiq. discip. eccles. diss. 2. p. 208.* Quod vero addit, ad appellationes fuisse sententias vel retractatas vel confirmatas, id omnino a vero abludit, nec hoc aliunde, quam ex veteri consuetudine probari potuit, quae tamen facti est, & ita probari debuisset, quin praxis contraria hactenus observata erat, ut recte sentit praelaudatus Du Pin *cit. l. p. 209.* (III) Immo ipsum Leonem huic iactitatae consuetudini parum confisum fuisse, vel inde apparet, quod brachii saecularis subsidio, ut sententiam suam executioni mandare posset, sibi utendum esse existimaverit. Obtinuit enim per sub- & obreptionem rescriptum a Valentiniano III. quod in calce *Cod. Theod. tit. 24.* integrum legitur, in quo ex relatione Leonis infinita falsa referuntur, tum quoad Hilarii crimina, tum quoad Leonis potestatem. Et plerumque fere in historia ecclesiastica observatum memini, malae causae indicium fuisse, si quis brachio saeculari usus fuerit. Verumtamen quemadmodum rescripta ad falsas preces, & suggestiones impetrata, sunt ipso iure nulla, & omni carent effectu, ita quoque, (IV) hoc Valentiniani rescriptum effectum nullum habuisse constat, id quod clarissimus Baluzius in *cap. seq.* eleganter demonstravit. Ex his quatuor argumentis de novo apparet, quibus artibus, ne quid gravius dicam, Leo totius Occidentis provincias sub suam hierarchiam trahere conatus fuerit, in quibus sane parum vel nihil iuris deprehendimus. Vti brachio saeculari, sophisticas adhibere interpretationes, consuetudines veteres, nullibi fundatas, allegare, talia certe argumenta sunt, quae ab his, qui typus gregis esse debebant, ne dicam, qui tamquam caput in ordine ecclesiastico vulgo venerantur, aliena esse debebant.

C A P V T XXXVI.

O B S E R V A T I O XXIV.

De arcana ratione, quod Pontifices Primatibus usum pallii concederent.

HIC iam initia quaerenda sunt pallii (XX), quod primitus ab Imperatoribus Patriarchis tamquam honoris alicuius documentum concedebatur, & quia ita beneficium imperatorum erat, Pontifici pallii concessio proprio iure non competebat, sed eamdem exercebat consensu imperatoris, & sic auctoritate delegata, uti *hoc cap.* & infra *lib. 6. c. 6.* fusius ostenditur. Illud tantum ex his, quae a clarissimo Baluzio hic adducuntur, notari meretur, non sine arcana ratione politica factum fuisse, ut Episcopi Romani etiam usum pallii aliis primatibus communicarent, quum tamen hic ornatus erat antea Patriarchis tantum proprius, quo a ceteris quam maxime distinguebantur & internoscebantur. Et hinc merito mirandum esset, cur Pontifices tam prodigi in hoc ornatu aliis communicando fuissent, nisi ratio arcana politica subfuisset. Et quidem non vana me coniectura duci arbitror, si adseram, Pontifices id ideo fecisse, ut vicarii eius, qui simul primates erant, omnia, quae agerent, scirent, & ipso facto contestarentur, se iam vices Pontificis Romani agere, quia eius ornatu induti erant. Notum enim erat Pontifici Romano, primates provinciarum pleraque iure proprio primatus agere posse, quae illis quoque tamquam vicariis sedis Apostolicae demandabantur. Quando itaque ordinabant metropolitanos, quando Conciliis praesidebant &c. non apparebat, quo iure id facerent, quum utroque possent, & merito praesumendum erat, quod proprio magis quam alieno, seu tamquam ministri Pontificis Romani egerint. Vt itaque in posterum eo magis conspicuum esset, actus celebriores, qui ab Episcopo Arelatensi celebra-

rep-

(XX) Quae huc facit Boehmerus, *versionibus ad ipsius Observ. in Concord. Vi-* ea opportuniori loco excussimus in *Animad. 6.* quas vide.

ventur, tamquam a vicario sedis Apostolicae, hoc est, a ministro & officiali Episcopi Romani peragi, concedendus ipsi erat ornatus singularis Pontificis Romani, ut vel ipso ex vestitu appareret, eum nomine Pontificis Romani agere. Incaute certe Arelatenses Episcopi hunc ornatum expetiverunt, sed Romani Episcopi eo cautius eum concesserunt. Hanc fuisse Vigilii intentionem, colligitur ex verbis eiusdem in §. 9. adductis: *Et quia*, ait, *digna credimus ratione compleri, ut agenti vices nostras pallii non desit ornatus &c.* hoc est, quia omnino conveniens est, ut tu, qui nostras vices in omnibus tamquam minister noster geris, etiam ab externo signo & ornatu pro tali cognoscaris, & eo ipso, dum agis vices nostras, omnes etiam ex ornatu indicare queant, te in hoc negotio vices nostras agere. Est enim antiquissimum institutum, vestes designasse officium, & ex illis iudicatum ab antiquo fuit, quo munere quis in hoc vel illo caiu fungeretur, si forsan diverso modo idem negotium peragere posset, sicuti pallium olim videtur vicarii muneris, ab Episcopo Romano collati, designasse potestatem.

C A P V T XL.

O B S E R V A T I O XXV.

QVomodo factum fuerit, ut exstincto Virgilio, Arelatensis Ecclesiae dignitas, quae tamen hereditaria videtur fuisse, paullatim intermortua fuerit, non adeo liquidum est (XXI). Hoc satis probabile est, a successoribus Virgilii, Floriano, Theodosio, aliisque haec iura neglecta fuisse, neque praeterea amplius curiae Romanae interfuisse, ut Vicariatus Arelatensis continuaretur, quin potius, consulto eius dignitatem supprimere, e re Romanae Ecclesiae esse videbatur, quoniam Arelatensium eo tempore nimia & Episcopis Romanis formidolosa erat potentia, quod indicant monita, quae Gregorius in concedendo vicariatu Virgilio dedisse legitur. Accessisse videtur haec nova caussa, quod Gregorius M. subinde Augustodunensi Episcopo Syagrio pallium concesserat, qui praecipua apud reges Francorum gratia vigebat, quo ipso quum huic aliquid secundum morem illorum temporum accessit, Arelatensi id ipsum decessisse videtur, exemplo Thessalonicensis Episcopi, post institutum vicariatum primae Iustinianae. Denique sicut unius rei plures possunt esse caussae, ita non parum commovisse videtur animum Pontificis, quod Arelatenses Episcopi bona, quae per Gallias sedi Romanae, ex quorumdam singulari liberalitate debebantur, ad se trahere quaesiverint, quasi illorum reditus ab eis, tamquam sedis Apostolicae vicariis, percipiendi essent. Hoc certum est, hactenus administrationem huius patrimonii, uti vocatur, Arelatenses exercuisse, sed tamen simul rationibus reddendis fuisse obnoxios. Ast Virgilii antecessor per plures annos haec bona retinuerat, nec ullam acceptorum rationem reddiderat, in hunc itaque finem Gregorius M. misit Candidum, hu-

Afferuntur caussae, ob quas Vicariatus Arelatensis tandem suppressus fuerit.

Arelatenses reditus per Galliam Pontifici intervertere studuerunt.

(XXI) Arelatensis primatus post tempora Gregorii M. desiit. Et vero aevo Gregorii VII. & Nicolai I. penitus interiit, ut ex illius *lib. VI. ep. 2.* atque huius *ep. X.* colligitur. Inclinante Merovingiorum Dynastia procul dubio cessavit. Non alia vero iusta afferri ratio potest, cur interierit primatus iste, quam quod ea dignitas non amplius ab Episcopis Arelatensibus peteretur, nec ii a Galliarum Regibus commendarentur; constat enim ex Gregorio M. *lib. IV. ep. 50. ad Virgilium*, & *ep. LIII. ad Childebertum Regem* dignitatem illam & privilegia Primatus personalia fuisse, quae in gratiam novi Episcopi a Romano Pontifice renovari opus erat; non vero ipsi Sedi in perpetuum collata: itemque nonnisi petentibus, & ad Regis Galliarum commendationem concessa. Haec aequo rerum aestimatori ad explodenda Observatoris commenta sunt satis.

huius patrimonii procuratorem, qui hasce reditus a Virgilio reciperet. Atque huc pertinent verba Gregorii *lib. 5. epist. 53. ad Virgilium*, ita scribentis: *Candidum autem presbyterum communem filium, & patrimoniolum Ecclesiae nostrae, fraternitas vestra, quippe ut unanimis nobis studeat habere commendatum, ut aliquid inde pauperum alimoniis sanctitate vestra valeat adiuvante proficere. Quia igitur patrimoniolum ipsum per annos plurimos praedecessor vester tenuit, & collectas apud se pensiones servavit, fraternitas vestra, cuius sint res, vel cui erogentur, consideret, atque eas animae suae respectu supra scripto filio nostro Candido presbytero nobis restituat dirigendas, nam valde exsecrabile est, ut quod a regibus gentium servatum est, ab Episcopis dicatur ablatum.* Ostendunt verba ultima huius epistolae, Gregorium valde metuisse, ne Virgilius se difficilem praeberet in restituendis hisce reditibus; quos forsan antecessor eius vel ideo sibi vindicaverat, quia existimabat, sibi tamquam vicario sedis Romanae haec omnino deberi, &, ni me omnia fallunt, Virgilius ipse eodem praetextu hosce reditus, Pontifici debitos, vicariatui annexos esse credebat; unde necessum erat, tam gravissimis verbis ad restitutionem eorum eum adhortari, & Candidum, procuratorem huius patrimonii, ad Episcopum Arelatensem delegare. Quin etiam de hac eadem caussa ad alios Galliarum Episcopos scripsit, veluti Pelagium Turonensem & Serenum Massiliensem *lib.5.ep.52.* Expressius vero Protasio Episcopo Aquensi in haec verba rescripsit *lib. 5. epist. 55. Ut igitur bona, quae de vobis predicatur, opinio rerum possit veritas confirmare, Virgilio fratri & Episcopo nostro dicite, ut pensiones, quas praedecessor eius per annos plurimos de patrimoniolo nostro percepit, & apud se retinuit, ad nos, quia pauperum res sunt, studeat destinare. Quod si forte aliquo se modo, quod non credimus, excusare voluerit, vos, qui veritatem ipsam subtilius nostis, revera, qui in Ecclesia ipsa tunc temporis vice domini gerebatis, qualiter se habeat caussa, differite, & ne res S. Petri & pauperum eius apud se retinere debeat, admonete. Sed etsi fortasse hominibus nostris necessarium fuerit, vestra in caussa testimonium non negate &c.* Idem negotium etiam per litteras commendavit Arigio Patricio & Syagrio Augustodunensi: vid. *lib. 5. epist. 54. & 57.* quin praeterea saeculare brachium imploravit, & tum ad Theodoricum & Theodebertum reges Francorum, tum etiam Brunichildam litteras direxit: vid. *libr. 5. epistola 56.* Quae omnia ostendunt, quanto ardore Gregorius Magnus hoc patrimoniolum, quod Arelatenses sibi vindicaverant, sibi restitui curaverit, & quia ita maiora incommoda in Ecclesiam Romanam, quam commoda ex hoc vicariatu in posterum metuenda erant, e re eius videbatur, Arelatensibus Episcopis vicariatum in posterum denegare.

FINIS TOMI SECUNDI.